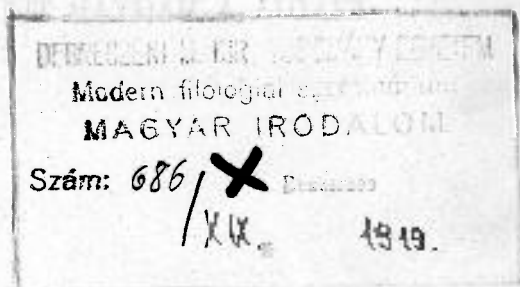

KAZINCZY FERENCZ ÖSSZES MŰVEI.

HARMADIK OSZTÁLY.

KAZINCZY FERENCZ LEVELEZÉSE.

KAZINCZY FERENCZ
ÖSSZES MŰVEI.

HARMADIK OSZTÁLY.

LEVELEZÉS.

XIX. KÖTET.

KIADJA A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA.

BUDAPEST, 1909.

KAZINCZY FERENCZ LEVELEZÉSE.

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA

IRODALOMTÖRTÉNETI BIZOTTSÁGA MEGBIZÁSÁBÓL

KÖZZÉTESZI

DR. VÁCZY JÁNOS.

TIZENKILENCZEDIK KÖTET.

1824. Január 1. — 1826. Márczius 31.

BUDAPEST, 1909.

A MAGYAR TUD. AKADÉMIA KIADÁSA.

KALINCY FERENC

LEVÉLTÁR

A SZÉCHÉNYI LEVÉLTÁR

REGISZTRÁRJA

ÁR

DR. VÁGYI JÁNOS

NYELVTUDOMÁNYI KÖNYVTÁR

1904. évi I. kötet

BUDAPEST 1904

Budapest, az Athenaeum r.-társulat könyvnyomdája

BEVEZETÉS.

Kazinczy Ferencz Levelezésének XIX. kötete az 1824. január elsejétől 1826. márczius 31-dikéig írott 338 levelet tartalmaz, a melyek közül 187-et maga Kazinczy küldött gyermekeihez, rokonaihoz és barátaihoz. Gyermekei közül Eugeniával s Emillel vált leveleket, a kik ez idő alatt legtöbbszörre távol vannak Széphalomtól. Testvérei között legszívesebben Klárát, Kraynik József özvegyét, keresi föl soraival, a kivel legjobban megértik egymást, s a ki anyagilag is leginkább segít rajta. Íróársai körében ekkor jelenik meg Bajza József és Vörösmarty Mihály, a kik minden tartózkodás nélkül mesterökül fogadják a széphalmi vezért. Ekkor kezd vele levelezni gr. Dessewffy Aurél is, korára nézve még gyermek, de gondolkodására nézve már meglelt férfiú.

E kötet épen oly gazdag kortörténelmi, mint irodalmi adatokban. A kormány erőfeszítései által felizgatott nemzet közhangulatának lecsillapítására csak a rég szünetelt országgyűlés összehívása látszott célravezetőnek, a melytől szebb jövőnk felderültét remélhették, noha az ország anyagi helyzete szinte kétségbeejtő volt. A szellemi élet azonban oly hatalmas lépéseket tett az utóbbi évek alatt, hogy a haladás szembetűnő jeleit sem az irodalomban, sem a társadalomban nem lehetett tagadni. Folyóirataink egyre szaporodtak: a *Tudományos Gyűjteménynek* néhány év óta szépirodalmi melléklete is volt; az *Aurorán* s *Hebén* kívül az *Aspasia*, *Felsőmagyarországi Minerva*, majd az *Élet és Literatura*, hogy a Gödör *Lauróját* ne is említsük, évről-évre növelte az írókat s az olvasó közönséget. Az *Akadémia* megalapítása pedig a nemzet régi óhaját váltja valóra. A nyelvújítás győzelmét az újabb támadások mellett is biztosítva látja Kazinczy s ezért most már minden vitától tartózkodik, csak az *Erdélyi Leveleket* s kivált a Sallustius-fordítását szeretné nem-

zete kezébe adni. Folyvást újabb terveket sző nemcsak e végre, hanem más klasszikus írók műveinek, továbbá gr. Majláth János novel-láinak, a maga epigrammjainak, bihari útazása leírásának kiadására is. Az *Aurorát* nem, de a *Hebét* s a *Felsőmagyarországi Minervát* ezernyi bajai között is lelkesen támogatja történelmi életrajzaival s nyelv-és irodalomtörténeti dolgozataival. Már 65 éves, de a haladásért égő lelke mit sem vesz hevéből, kiváltképp írói működésének ötvenéves fordulóján a nemzet jobbainak elismeréséből s azon reményből, hogy az Akadémia első titkára lehet, újabb erőt merít további küzdelmeihez. Azonban részint a zemplénvármegyei levéltár rendezése, részint szigorú anyagi sorsa s régóta húzódo pereskedése egyre nagyobb akadályokat gördítenek útjába, s bármibe fog, csakhamar meg kell győződnie, hogy minden törekvése újabb csalódással jár.

A vármegyéknek az adózás és újonczozás ügyében tanúsított ellenállásáról igen különböző véleményeket táplálnak a nemzet és kormány körében. Vannak, a kik az erőfeszítést alkalmatlan időben valónak s veszélyesnek mondják, úgy híven, hogy a kormány meg-gondolatlan politikájára hasonló hibás politikával felelt a nemzet. S habár ezek sem tagadhatják meg a nemzeti ellenállásban nyilatkozó lelki erőtől és állhatatosságtól tiszteletüket, attól félnek, hogy a nemzet elhibázott lépése újabb visszahatásra sarkalja a kormányt. Mert a mi oly hihetetlennek tetszik: «a mi rengeteg tapasztalásokon tanult királyunk» az alkotmányhoz való hűséget *véteknek* bélyegzi, holott tudnia kellene, hogy éppen az állhatatlanság, az újításvágy borította vérbe egész Európát; hogy a törvényekhez való ragaszkodás védi meg az ő és a nemzet hatalmát egyaránt. A hercegprimás úgy véli, hogy csak engedelemkérés csillapíthatja a fejedelem ingerültségét, miáltal a nemzet önmaga bélyegezné magát vétkesnek. Tehát — mint Dessewffy megjegyzi — «az álnokság, erőszak és rettegtes kezét fogának» a nemzet elnyomására. De mi tagadás, a törvények kijátszásában a nemzetet is méltán hibáztatják; mert éppen a vármegyék élén állók szegülnek a rendes időben megújítandó választások ellen, hogy hivatalaikban mennél tovább maradhassanak. «Lehetetlen — fakad ki Dessewffy — becsülnöm hazámfiainak nagyobb részét a kimondhatatlan alávalóságok és következetlenségek miatt.» Cserey Miklós is úgy van meggyőződve, hogy «nem mások rontották eddig is a magyart, hanem ő maga magát.»

Némelyek a vármegyék ellenállását az olasz carbonarismus hatá-sának tartják. Kivált Bars és Zemplén vármegyékről rebesgetik,

hogy összeköttetésben vannak a fölfedezett összeesküvőkkel. Ez alap-talan rémítetés a kormány és nemzet körében egyaránt ijedelmet okoz, és Guzmics aggódva kérdezi Kazinczyt: igaz-e a mende-monda? Kazinczy az egészet gonoszúl terjesztett mesének mondja, a mit csak hazánk ellenségei koholtak. De azt Kazinczy sem tagadhatja, hogy a nemzet az alkotmányon ütött sebek orvoslását emlegetvén, elégtelenségének nyomatékos kifejezést adott.

A mitől az előre látóbb hazafiak feltek, teljesedni látszott. A főispánoknak szigorúan meghagyja a kormány, hogy a vármegyék gyűlésein szóhoz se engedjék jutni az ellenzékét; ha pedig mégis tárgyalni akarnák a királyi biztosok erőszakoskodását, legott oszlassák fel a gyűlést, kijelentve a rendeknek, hogy «önnön constitutionalis létüket is veszélyeztetni fogják.» Lónyay Gábor, zemplénavármegyei kir. biztos, szigorú titoktartás mellett indítja meg a vizsgálatot az 1823. aug. 18-diki gyűlésen szereplők ellen, kutatva: kik készítettek elő az ellenállást, kik akadályozták meg őt kötelessége teljesítésében. Sem Kazinczy, sem Dessewffy nem vallanak semmi olyast, a miből egyesek ellen bármiféle következtetést vonhatna. Azonban Dessewffy e vallatásban is csak a kormány rossz akaratát s gyanúsításokra való törekvését látja, hogy a kiről kiderül az ellenállásban való részvétel, eltiltassék az ország-, sőt a vármegyei gyűléstől is. «Az elijesztett nemzet — mondja Dessewffy — eddig is gyáváskodott s azután még inkább fog, majd hát eltűri ezt is... Az irigység, a rossz akarat segített a gyávaságot, az előre nem látás még inkább fogja kevesíteni a haza ügyének védjeit.»

A kir. biztosok elleni gyűlölet általános. Sokan azt kívánják, hogy a király adja ki őket az országnak büntetésre, mert immár a királyi kegyelemre sem tarthatnak számot, megfosztván mind a fejedelmet, mind a nemzetet az egymás iránti kölcsönös bizalomtól. Vannak, a kik a kormány erőszakosságaitól végre is a nemzet javát remélik, mivelhogy néha a rosszból is fakad valami jó. «Magyarországon — írja Cserey Miklós — a kir. biztosok járása mind a mellett is, hogy erőszakossággal volt egybekötve, jól fogott, ébresztő orvosság gyanánt szolgált a lethargia ellen.» Igazában erre van legnagyobb szüksége a hazának, mert a hosszú zsibbadás érzéketlenné tette már a nemzetet minden közügy iránt. Cserey Miklós-nak az esik zokon, hogy még oly dolgokban is kerül a kormány minden újítást vagy szokatlan lépést, a melyek a királynak és a nemzetnek egyaránt hasznára válnának, mert nem látja, mily tömér-

dek igazítani való volna a kormányzat minden ágában. De az erdélyi kormányzéknek «nincs magától való léte, nincs tulajdon élete.»

1824 vége felé már híre jár, hogy a király össze fogja hívni az országgyűlést. Az első hírek vajmi kevés reményt keltenek a nemzetben, a mely úgy vélekedik, hogy mióta a győzelem és béke új alakot adtak Európának, nincs szükség többé a népek meghallgatására. Beszélni is alig mernek a sérelmek orvoslásáról. «Mikor a nemzeteket a lopó hideg leli, maguk magukat szokták elrontani, ha egybe gyűlnek», mondja Cserey Miklós. Ő nem kívánja az országgyűlést, mert semmi reménye a közállapotok javítására; más volna — úgy mond — «ha a közügynek meggondolásából kiszokva nem volnának»; de most, sajnos, a haza sorsa iránti részvét annyira kiveszett, hogy mindenki csak a saját önző érdekeit hajhászsa. Hisz a nemesség legszebb kötelességét, a haza védelmét is «a parasztembertől kicsikart adóval váltotta meg és szabadságnak nézte henyélhetni, praerogatívának a nemzeti dicsőséget szolgálóra ruházni.» Ha rá volna készülve az ország a törvényhozásra: derék munkát végezhetne, mert megmutathatná, hogy «a mohos régiségben alkotott nemzeti constitutio reá illik minden időre, a mostani pallérozottabb időre is.» Csakhogy ez a kor jobban ért a rontáshoz, mint az építéshez. E miatt félnek az óvatos hazafiak az országgyűléstől. «A mit mások rontanak — mondja helyesen Cserey Miklós — alkalmas időben megigazíthatjuk, a mit magunk, sohasem.» Ha a sérelmek orvoslásának ürügye alatt a kormány újabb csapást mér alkotmányunkra: a veszedelem még nagyobb lesz. Alig hihető, hogy a kormány a kellő mederbe tudja terelni a felizgatott szenvedélyeket.

A mint azonban az országgyűlés összehívásának híre határozottabb alakot ölt: a nemzet is mind egyre behatóbban foglalkozik a teendőkkal. Az elfojtott közvélemény csakhamar hangosan nyilatkozik a vármegyék gyűlésein s magános összejöveteleken egyaránt. Mintha érezné a nemzet, hogy a korlátlan uralom hosszú évei után, a melyek romokba döntötték alkotmányunkat, most végre teljes erejével kell megragadnia önsorsának intézését, hogy jogait ne csak gyakorolja, de egyszersmind fejleszse is. A vármegyék az útasításokat dolgozzák. Mindenek előtt a sérelmeket óhajtják orvosolni s azután a nemzetiség erejét biztosítani szellemileg és anyagilag. A magyar nyelvet a nevelés főszeközévé avatni, hogy igazi hazafiak kerüljenek ki az iskolából: egyike a legfontosabb törekvéseknek. E mellett a közigazdasági újítások, a munkakedv és szorgalom fölélesztése,

akadályainak elhárítása a közös cél. Itt azonban óvatosan kell eljárni, hogy a monarchia érdekeibe ne ütközzünk. Cserey Miklós nem közönséges államférfiúi szempontból fogja fel a közgazdaság kérdéseit; lehetségesnek tartja az ország földmivelésének s kereskedelmének kifejtését a nélkül, hogy az osztrák tartományok érdekeit csorbítanók. Szerinte a magyar bor kivitele meggazdagíthatná hazánk északi vármegyéit, csak a harminczadot kell eltörölni. A bányamivelés is nagy hasznot ígér, mert a magyarországi vas az egész Török-birodalmat elláthatná a szükséges eszközökkel. Az állattenyésztéssel, kendertermeléssel a déli országok piaczeit mind megszerezhetnők s ezekkel az örökös tartományok közgazdasági életét egyáltalán nem veszélyeztetnők. Cserey Miklós épen azt nem érti, hogy a kormány folyvást a közgazdaság javításán dolgozik, a kiadásokban «egészen a fukarságig lereszkedve», s mégis azokat az eszközöket mellőzi, a melyek a kívánt célra a legfoganatosabbak volnának: nem serkenti a munkásságot s nem tágitja a kereskedelmi útakat. Íme — panaszolja Cserey Miklós — «minden más országok elébb-elébb haladnak tudományokban, mesterségekben, csak mi vagyunk megrekedve, megfenekedve, mint az iszapban megakadott hajó.»

De mindenek felett a magyar nemzetiség kifejtésén kell munkálkodni, a mit az uralkodónak is be kell látnia, mert az északi szlávok ellen a leghathatósabb védelem az erős Magyarország. Sajnos, e fontos kérdéstről sem a fejedelem, sem a nemzet nem gondolkodik, a fenyegető veszedelemről nem is álmodik. Pedig csak megszilárdult nemzeti lélekkel, megacézozott nemzeti erélyvel állhat meg hazánk a rendkívüli időkben. Ezért az országgyűlésnek nemzeti hadsereg felállítását kell sürgetnie, mert ennek elmulasztása végpusztulásunkat okozhatja. Bizony csak a rövidlátó hazafiak akarhatják a nemesi fölkelés megváltását az országgyűlés főtárgyává tenni. A tervezett megváltás haszontalan, ősi dicsőségünkhöz méltatlan, veszedelmes és lehetetlen is. Ha az ország rendkívüli veszedelembé jut, hiába váltja meg a nemesi fölkelést, a védelem legszentebb kötelességünk. Aztán e «szent kötelességtől magunkat megmenteni akarni teljes gyávaságunkat árulná el»; e mellett út nyitna a szolgálai adózásra. S végre lehetetlen, mert «a velünk született kötelességet nem lehet levetkőzni.» Tagadhatatlan, hogy a nemesi fölkelés elavult szervezete már méltán gúny tárgya lett; de épen ezért kell felállítani a nemesi ezredeket magyar kiképzéssel, magyar vezényszóval.

Az országgyűlés kihirdetése pezsgő életet idéz elő a várme-

gyékben. Megindul a korteskedés, de a mi a szenvedélyek izzó tüzét legjobban elmérgesíti, a vallási türelmetlenség, felekezeti elfogultság is nyomon követi. Zemplén vármegyében az új főispáni helytartó, Szilassy József, református vallású levén, a ref. templomban is tartat isteni tiszteletet a Sz. Lélek segítségül hívására, mi a katolikusoknak nagyon zokon esik. Dessewffy maga is szokatlannak találja ez intézkedést s helyteleníti, a mi aztán érthetően táplálja a felekezeti türelmetlenséget. Kazinczy tudja, hogy Dessewffyben nem az elfogult katolikus, hanem a békés egyetértésen munkáló politikus nyilatkozott, s védelmébe veszi régi barátját, de szavai a pusztába hangzanak el. Hogy mily hevesen ütközik össze a két felekezet a választások előtt, hozzávethetünk Kazinczynak szokatlanul erélyes kifakadásából. «Látván némely dolgokat — írja Dessewffynék — én magam is furiosus protestáns vagyok. Mi existálunk és törvény mellett existálunk. Mi jussa van tehát másnak bántani bennünket, hogy existálunk? Fáj a becsületes embernek, ha bántatik, azaz az fáj, hogy midőn egyeknek kellene lennünk, vastag bolondságok és bolond gazemberek rést keresnek s találhatnak bennünket két részre vonni, s a hol egyetértésnek, békeségnek kellene lenni, ott zavart csinálnak.» Dessewffy a gyanúsítások ellen a részrehajlatlan utókor ítéletére hivatkozik s arra, hogy legjobb híve, Kazinczy, ismeri, a mi több, mint ha tízezer ismerné akár egyik, akár másik felekezetből. Kazinczy balga s nevetséges ellenkezést lát a vármegyei gyűléseken támadt vallási türelmetlenségben s csak azt tartja jó hazafinak, a ki az ellenkezést elsimitani törekszik. Erősen kifakad, midőn hallja, hogy némely vármegyében a protestánsokat elnyomják; midőn fülébe jut, hogy Almássy József a választás előtt kiadja a jelszót: «hajdúnak sem, ha kálvinista.» Mi kár van abban, kérdi, hogy egyikünk pápista, másikunk kálvinista? s miért emlegetik, hogy Borsod vármegyében két katolikust, Sárosban két kálvinistát választottak követté? holott a vallási felfogás nem az emberi s hazafiúi jellem, hanem csak a születés meg a nevelés következménye.

Zemplénben különösen erős a küzdelem. Az első alispán, Szemere István, ellen hevesen izgatnak, de azért fényesen győz. Kazinczy szívvel-lélekkel pártján van; de úgy látszik, a másik követ, gr. Schmiedegg Ferencz, helyett jobban szerette volna Szögyény Ferenczet, a második alispánt, hogy a kir. személynök jó akarátát (ki testvére volt a másod alispánnak) ez által mintegy előre biztosították volna a vármegye számára. De a választás után elismeri, hogy gr. Schmiedegg

is teljesen méltó polgártársai bizalmára. Kazinczy a követben nem rendkívüli jogi és államtudományi ismereteket, hanem mindenek fölött tántoríthatatlan jóságot s hűséget kíván, aztán szabad lelket, a mely sem nem vár semmit, sem nem fél semmitől. Ilyennek ismeri Szemerét, s ítéletét a következmények igazolják. A nagyhangú, czifra beszédű szónokot mindig gyanúsnak nézi, mert a helyett, hogy a haza javáról gondoskodnék, azon iparkodik első sorban, hogy magát bámúltassa. «Semmit annyira nem rettegek — mondja — mint az olyan követet, a ki paradíroz hazaszeretetével, a ki magát czifra beszédeiben hallatni akarja s vagy a sokaság tapsait keresi vagy egyebet.»

Kazinczy az országgyűlés egész folyamatáról részletesen értesül részint rokonaitól, az abaúji másod alispán s egyszersmind országos követ Kóji Comáromy Istvántól, részint a Szemere melletti ifjaktól, sőt unokaöcseseitől is. És a mit barátai sem az újságokból, sem a vármegyékhez küldött jelentésekből nem olvashattak, ő épen azt igyekezett velök tudatni, a mi az egész országgyűlés hangulatára, a kormány titkos czéljaira s egyesek törekvéseire vethetett világot. S valóban e tekintetben Kazinczy levelei hiteles forrásul használhatók. Dessewffy egész családját s titkárát, Dulházyt is magával viszi Pozsonyba s megfogadja, hogy addig soha le nem nyugszik, míg a nap eseményeinek történetét le nem diktálja Aurél fiának vagy titkárának. Kazinczy azonban az országgyűlés tárgyalásaira nézve nem kíván élni barátja szivességével. Megírja neki, hogy csak apró történeteket, adomákat s jellemző eseteket óhajt tőle hallani; de az effélékről is híven tudósítják említett levelezői. Így értesül, hogy a rendek táblájánál Lőcse város követét, a ki latinul akart beszélni, nem engedték szóhoz jutni; hogy a felső táblánál már az országgyűlés kezdete óta sokan magyarul szónokoltak; hogy a városi követek kezdtek megfélemleni alárendelt helyzetükről s annyi joggal akartak élni, mint ha vármegyei követek lettek volna, holott már a régebbi országgyűléseken emlékeztették a városi követeket, hogy ők valamennyien «egy nemest tevén, a vármegyei követekkel egy lineában nem állhatnak.»

Mint a közeli multban történt, az 1825-iki országgyűlésen is a korlátlan uralom romjait kellett mindenek előtt az alkotmány útjából eltávolítani s az alkotmány biztosítékairól gondoskodni. Vitatták, hogy a királyt meg kell akadályozni a törvénytelen parancsok kiadásában, s e végre tántoríthatatlan hűségű magyarok vegyék körül az

uralkodót. S ha mégis sérelmet szenved az alkotmány, s az országgyűlés a meghatározott időben össze nem ülhet: megszűnik az adó- és újonczszedés joga. A kir. biztosok ügyét először Bartal György hozza szóba, világosan kimondván, hogy a kir. biztosok azért akaszthatták meg vármegyéink törvényes kormányzását, mert a magyar alkotmány csak papíron van. A személynök, Szögyény Zsigmond, a növekvő szenvedélyeket óvatosan szeretne volna lecsillapítani. Hivatkozott a kölcsönös bizalomra, a fiúi nyíltszívűsége, a mely megengedi, hogy hazafiúi fájdalmainkat tolmácsoljuk a fejedelem előtt, de egyszersmind feledni is késztet s azért a sérelmek vitatásától elállani s a királyi propositiók tárgyalásaiba fogni óhajtott. Vitéz János erre azzal felelt, hogy míg a sérelmek nem orvosoltatnak, mindezekről említést sem tehetnek. Vele tartott Nagy Pál is. A kir. biztosok megbüntetését a nemzeti közvéleményre bízták, mint a kiket «az Isten, vagy az Isten haragja» már is megbüntetett, mert egyet (Lónyayt) férfi kora delén kiragadt családjá köréből; a másikat azzal boszulta meg, hogy fiát agyonlőtték (Amade), a harmadiknak (Almássy) családjában «egyik a másikat megétette»; a negyediknek (Eötvös) gazdasága tűzvész martaléka lett.

Ily értelemben szerkesztették a felső táblához küldendő ízenetet. A főrendek különféle véleményen voltak. Illésházy gr. hazafiatlanságot látott ugyan a kir. biztosok működésében, de bocsánatot javasolt. Mednyánszky b. törvényes büntetésöket kérte, noha elismerte, hogy már az is elég büntetés rájok nézve, hogy «három hét óta oly csúfosan piszkoltatnak, és hogy a nemzet szava atokkal kíséri őket sirjaikba.» E szókra Cziráky Antal gr. védelmezni kezdte önmagát: ő mindég hűséges hazafi volt, de a királyi parancsnak kénytelen volt engedelmeskedni; vétkezett ugyan, de ennek okát a király rossz tanácsadóiban kereshette s így végzé szavait: «O me infelicem patriae civem!» Sírva fakadt, s ez sokakat kiengesztelt iránta. A kir. biztosok mind jelen voltak ez ülésen.

Kazinczy elítéli az országgyűlés szenvedélyes hangját. Nem bánja, hogy a követek kifejezték a nemzet sérelmeit a fejedelem előtt; de nem szereti, hogy «a lángoló fejek többet tesznek, mint kell, és mint a mi a fejedelemnek tartozó tisztelettel nehezen fér meg.» Hogy is kívánhatják a királytól azok megbüntetését, a kik megbízatásukat épen a királytól nyerték? Szerinte csak arról kellene intézkedni, hogy ilyen sérelem többé elkövethető ne legyen. Még jobban csodálkozik, hogy az egyik nyitrai követ az arany bullának

fegyverrel való ellenálló jogát is fel akarja eleveníteni. Cserey Miklós tisztelettel adózik az ellenzéki férfiak iránt, a kik a magyar alkotmány megmentésén fáradoznak; a kik a jövőbe látnak s élesebb államférfiúi szempontból nézik országunk helyzetét. Mert tudják, hogy alkotmányunk erősítése, nemzetiségünk kifejtése nemcsak a mi érdekünk, hanem egész Európáé, leginkább pedig az uralkodó házáé, a mely hatalmát csak addig tarthatja fenn, míg a magyar nemzeti erély hatékony tényező reá nézve. Sajnos azonban, a fejedelmi ház nagyon sokszor félreismeri a maga legsajátosabb érdekét s épen a magyarok ellenségeire hallgat. Félő, hogy most is azon mesterkednek a király tanácsadói, hogy gyanúval töltsék el szívét, elhithetvén vele, hogy a tüzes szónoklatok nem a nemzet és dynastia közös megerősödésére, hanem emennek vesztére dolgoznak. Már pedig ha ennek a király hitelt adna, az ellenzéki hazafiak buzgósága «romlására fordúlhatna nemzetünknek.» Nem épen maga a király, hanem a sz. szövetség mérne a védelem ürügye alatt halálos csapást alkotmányunkra: «nehogy igen győzhetlenné váljék a dynastiánk; nehogy a más uralkodók népei is a magyar constitutióhoz hasonlót kívánjanak.»

A sérelmek közt nem utolsó helyet foglalta el a király azon rendelete, a mely a kath. szülőket eltiltotta prot. nevelők s tanítók tartásától, a kath. gyermekeket a prot. iskolába járástól, valamint a prot. ifjakat a külföldi akadémiákra való meneteltől. Midőn ez a tárgy az országos ülésben szóba került: «gyönyörűség volt nézni, mely egyenes lélekkel védelmezték maguk a róm. kath. követek eleitől fogva e tárgyat» a nélkül, hogy ebbe csak egy prot. követ is szólott volna. Ámde a főrendek az alsó tábla izenetét nehezteléssel fogadták, a főpapok hevesen kikeltek ellene, sőt Rudnay Sándor, a hercegprímás, egyenesen kijelentette, hogy «a római anyaszentegyházon soha nagyobb seb nem esett ennél, mint hogy ilyen dolgot maguk a pápisták kívántak s feszegettek.» Guzmics nem annyira vallási, mint inkább nevelési szempontból helyeselte a főpapok véleményét s azt óhajtá, hogy a nevelés és tanítás módját úgy határozza meg az országgyűlés, hogy «nemzetünk jövője boldogulásának alapját szilárdan lerakhassák.»

Az Erdélylyel való egyesülés eszméjét is fölvetik az országgyűlésen, s jóllehet ez eszme hatalmas pártfogókra talál, még évtizedekig kell várunk, hogy a két magyar haza egyesülhessen. Kazinczynak erdélyi barátai örömmel értesülnek e kérdés tárgyalásáról, s

Cserey Miklós már bizottság választásáról is elmélkedik, a mely az egyesülés módozatait megállapítsa, s röviden körvonalazza is, mely kormányzések egyesítése volna legkönnyebben fogantatosítható. (L. a 4281. 4290. 4291. 4298. 4311. 4316. 4324. 4339. 4387. 4437. 4439. 4467. 4484. 4493. 4506. 4511. 4512. 4513—4515. 4522. 4523. 4530. 4539. 4542. 4554. 4597. sz. lev.)

De az országgyűlés tárgyalásai között egyetlen kérdés sem érintette oly közelről íróinkat, mint a magyar nyelv kifejtésének s jogai biztosításának kérdése s ezzel együtt az Akadémia megalapítása. Három nevezetes levél közli majdnem egybehangzólag az alapítás tényét: a Barkassy Imre, Comáromy István s Kazinczy András levele. Az utolsó csak a puszta tényt érinti, de a két első a körülményeket is részletezi. Barkassy szerint Nagy Pál előadván, «mely szükséges lenne a magyar nyelv előmozdítására, más nagy nemzetek példáját követve, egy akadémiát felállítani s ennek elérésére még a jelen való diaetán bizonyos summát öszveszedni»: gr. Széchenyi István «*már azelőtt eltökéltt szándékához képest* jószágainak esztendei nagy jövedelmét a nemes célra odaajánlotta, oly kinyilatkoztatással mindazáltal, hogy abba jövendőre nézve is szólója lehessen, nehogy a Ludoviccai Akadémia felállítására adott summa díjára jusson ezen ő ajánlása is.» Comáromy István még részletesebben tudósítja Kazinczyt. A rendek alkotmányunk megerősítése egyik legfontosabb eszközének ítélvén a magyar nyelv kifejtését s az iskolákba s közhivatalokba való behozatalát, e kérdésben a kerületi ülés egyhangú felfogásra jutott, s ez alkalommal Nagy Pál «az ország nagyjai felől azt az említést tette, hogy ha ezek is, a mint reményleni lehet, az országnak ezen igyekezetét hathatósan segíteni fogják: a nemzeti culturának bizonyos előmenetelét reményleni lehet.» Más forrásaink szerint Máriássy István hangoztatta legelőször egy alapítandó akadémia eszméjét már a nov. 2-diki kerületi ülésben.¹ Szilágyi István szerint Kolosváry Miklós szólt legelőbb a tudós társaságról szintén nov. 2-dikán s a következő nap Takács Gáspár, majd Comáromy István s végre Nagy Pál keltek ez eszme pártolására.² De abban valamennyi forrásunk megegyez, hogy a megalapítás ténye Nagy Pál lelkes beszédének hatása alatt történt. E beszéd után t. i. az ifjú Széchenyi gr., a halhatatlan emlékezetű Széchenyi Ferencz «igen

¹ Adalékok a M. Tud. Akad. megalapítása történetéhez; 66. l.

² U. o. 37. l.

méltó fia» s a kerületi ülés «igen szorgalmas gyakorlója», így szólt: «Tekintetes Statusok s Rendek! Én ugyan nagy nem vagyok, de vagyonos ember vagyok, azért nemzeti nyelvemnek gyarapítására egy egész esztendei jövedelmemet ajánlom úgy, hogy ennek a kívánt célra való fordítása s elrendelése mindenkor az ország gyűlésétől függjön.» «Ezen váratlan történt ajánlás — folytatja Comáromy István — a nagy buzgósággal folytatott tárgy felett tartott tanácskozás közben úgy ellágyította az egybegyűlt statusoknak sziveiket, hogy többnyire minden követnek könnyeket csavart ki szemeikből, s kevés ideig tartó elnémitő mély hallgatás után mindenfelől a sokszorozva megújított éljen kiáltás harsogott, s a statusok által a magyar haza nevében ezen példás hazafinak, az édesatyja nagy érdemeinek megemlékezésével is, buzgó köszönet tétetett.»

Az ajánlás napját egyik levél sem mondja meg világosan. De Kazinczy bizonyára másoktól vett értesülés alapján 1825. nov. 3-dikára teszi. A Széchenyi áldozó készségén felbuzdulók ajánlatára vonatkozólag majd minden eddig ismert forrásunk megögyez. E szerint Vay Ábrahám húszezer, gr. Andrássy György tízezer váltóforintot ajánlott; gr. Károlyi György pedig jövedelmének felét ajánlotta s egyszersmind külön a magyar irodalom előmozdítására évenként ezer ezüst forintot. Barkassy a későbbi ajánlattevők közt megnevezi gr. Batthyány Jánost, a ki tízezer, s gr. Károlyi Istvánt, a ki húszezer ezüst forintot ajánlott. Ezen kívül gr. Károlyi István Pesten, a Soroksári-útczában levő családi házuknak őt illető részét már ekkor felajánlotta az Akadémiának s ígérte, hogy testvéreit is rábeszéli, hogy saját részöket szintén engedjék át e hazafias célra.

Comáromy nem győzi dicsérni Széchenyi gazdag tapasztalatait. «Természetes, igen kellemetes, szép magyar ember»-nek mondja, a ki Károlyi György gróffal együtt rendezett be szállást a Sétatér mellett s egész kaszinót alkotott, a melybe «már most leginkább estvéneként a jó emberek öszvegyülekeznek». Ide jár Wesselényi, Festetics, Orczy, Andrássy és mindaz, a ki a haza dolgai iránt különösen érdeklődik. «Oda járok — írja Comáromy — mikor lehet, magam is, a hol nagy gyönyörűséggel lehet az időt tölteni. Itt akár pipázhat, diskurálhat, mindenféle újságokat olvashat s ha soká akar mulatni, mindenkor kész vacsorához ülhet akárki; egy szóval ezek az urak mindent elkövetnek, hogy nálók magát minden becsületes ember minden megszorítás nélkül a legbarátságosabban magyar szokás szerint mulathassa.» Deák Antal szerint Széchenyinél «mindég

nyilván való társaság van; az ablegatusok szoktak ott pipázni, diskurálni, mulatni; mindennap legalább száz pipa van nála töltve». «Én is megszólíttattam az oda való járásra — írja — el is megyek, mihelyest rcá érek. Az ő társaságába csak csupa liberalis emberek járnak.»¹

Comáromy azt mondja, hogy lehetetlen azt a nagy elragadtatást híven rajzolni, a mely a rendeket meglepte Széchenyi áldozó készségének hallatára. Illésházy gr. szinte beteg lett az örömtől. De a nagyközönség is lelkesedéssel fogadta az első hírt, s a Kulcsár lapja részletesen közölte az ajánlatokat. A miveltebb nők is «nagy gyönyörűséggel emlékeztek azokra a derék urakra és maguk hazája nyelvét annyira szeretőkre, a kiknek minthogy az Isten nagy vagyont adott, nem holmi haszontalan veszendő végre, de olyan szép célra fordítják, mely az ő nevüket a későbbi maradvéknál is halhatatlanná teszi». Kétség kívül az ezen támadt hazafias öröm tükröződik vissza Comáromy sorain, a melyekben az addigi eredményekről tudósít: mily bátor lélekkel szólnak és cselekszenek a rendek a haza közboldogságáért, s önkéntelenül erőt vesz rajta a meghatottság, hogy a siker nyomon követi az igyekvést s felkiált: «Csak él még a magyarok Istene!»

Cserey Farkas úgy vélekedik, hogy ezt a hazafias felbuzdulást egy új irodalmi vállalat megindítására lehetne gyümölcsöztetni — Bécsben. Cserey Miklós Erdélyt is bele szeretné vonni a tudós társaságba, mert úgy hiszi, hogy az egyenesen a magyar nyelv akadémiaja lesz, ha a felsőbbség megengedi. Mert Erdélyben «a nemzeti nyelv a maga ősiségében áll; és ha nem járt is annyi ráspoly és gyalú alatt, szinte közönségesebb, mint Magyarországon». Felette érdekes Cserey Miklósnak az a megjegyzése, hogy a székely nyelvet jobban ismerik az oláh papok, mint a saját nyelvöket. S ha az Akadémia teljes magyar szótárt készített: nem szabad megfelekeznie a székely nyelvjárásról.

Azonban ha Barkassy adatainak hitelt adhatunk, némely magyar főúr Széchenyi ajánlatát érthetetlennek találta. Eötvös Ignác b., a hírhedt kir. biztos, csodálkozott, hogy «valami ilyes jut eszékbe a magyaroknak». Zichy Károly pedig «Széchenyit nemes tetteért bolondnak nevezte». Hanem ez az adat nyilván nem talált hitelre sokaknál, mert például Cserey Miklós erősen vitatta, hogy Zichy

¹ Deák A. leveleinek kivonata Marczali Henrik gyűjteményében.

Károly nemcsak nagyeszű férfiú, de nagy hazafi is, csakhogy hazafiságát mintegy eltitkolja, főleg az udvar előtt, hogy a király szeretetét megnyerhesse. «Az országló háznak — írja Cserey Miklós — nem-hogy kára volna abban, ha a magyar nemzetnek nemzeti existenciája megerősödik, sőt nagy haszna, még sem lett volna képes ő felségeket erre másként vezetni.» Kazinczy is osztozik barátja felfogásában, de az országgyűlési rendek az ellenkezőről vannak meggyőződve.

Azonban jöllehet buzgóbb követek s íróink valódi hazafi örömmel emlegetik Széchenyi korszakos ajánlatát, voltaképi fontosságát alig sejtik eleinte. Deák Antal leveleiben, a melyekben sógorát tudósítja az országgyűlésről, egyetlen szóval sem említi az Akadémia megalapítását. Kis János nagy figyelmet érdemlőnek tartja, de nem meri hinni, hogy «a politikai mostani környúlállások között belőle valami legyen». Guzmics Izidor Sztrokay Antal véleménye után nem sok jót vár a tudós társaságtól, mert azt hiszi, hogy az alapítók a Marczibányi-bizottság szervezetét választják példaképül, a melynek «tagjai majd mind idioták a magyar literatúrában»; de ha a lelkesedést sikerül idejekorán tettere váltani, még minden jóra fordulhat. Bajza szerint valahára megtanította a kor követeket, hogy «porban fetregő nyelvékre szemet vessenek» s haladásunk akadályait nemzetiségünk súlyedésében keressék. S a mint a buzgalom közös, az akarat általános lesz: «hívatlan szájjal ajánlatik, kívántatik, sőt parancsoltatik a honi nyelv műveltetése». Kazinczyról tudva van, hogy régebben mindég ellensége volt az akadémiának, mert a francia akadémiáról azt állította, hogy megakasztotta a nyelv fejlődését. Csak az imént is emlegette, hogy egyenesen közikbe vág azon íróknak, a kik az akadémiától várják nyelvünk felvirágzását. Most azonban más véleményre jut. Az újítás immár diadalt aratott. S azok között, a kik a tudós társaság szervezetét megalkotni hívatják, bizonyára helyet foglal Teleki József gr. és Horvát István is, a kik az újítás mellett szilárdan állanak. «A dologból sok jó lehet és bizonyosan jó lesz», mondja egyik levelében.

Különösen akkor köti le Kazinczynak teljes érdeklődését a megalakulandó tudós társaság, midőn barátja, Dessewffy, azt az eszmét pendíti meg előtte, hogy az Akadémia titkári tisztségére neki kellene vállalkoznia. Hallja ugyan, hogy Vay Ábrahám, Wesselényi s mások Döbrenteit szemelték ki e célra, de mióta Dessewffy Kazinczyt emlegette ilyenül az alapítók előtt, hajlandók őt pártolni. Sőt egyelőre Döbrenteit is sikerült Dessewffynek meggyőznie, hogy

Kazinczyra néz «ez a díszes és hasznos hivatal». Képzeltető, mily jól esik Kazinczynak ez az örömhír; mennyi tervet szó mindjárt szokása szerint az álmodott új életre nézve, ha falusi magányát elhagyhatja s az irodalom központjába települhet. Pompa nélkül élne, mint írja, a fővárosban is, sőt egyenesen falusi életet, s asztala magyar ételnél egyebet nem látna. A szép fizetés (1200 frt. váltóban) mellé még csak fát és gyertyát óhajtana, s ha — úgy mond — «szabad volna *nagyot* is kívánnom, kocsit és két lovat, úgy *Persarum vigerem rege beatior*». Ír is azonnal gr. Teleki Józsefnek, a ki azt válaszolja, hogy a dolog nem tőle függ, de a mennyiben ő valamit tehet, nem fogja Kazinczy céljait akadályozni. (1409. 4543—4545. 4553. 4558. 4560. 4570. 4583. 4594. 4605. 4608. 4613. sz. lev.)

Midőn Dessewffy az Akadémia titkárául Kazinczyt ajánlja, az alapítók semmi egyéb ellenvetést nem tesznek, csak hogy Kazinczy mérsékelje magát az újításban, míg «közönségessé nem válik a magyar nyelv a hazában», mert — úgy mond Dessewffy — az újítás nyelvünket «emelte ugyan intensive, de extensive fogyasztotta». Kazinczy igazságtalannak mondja ez ítéletet. Rég beismerte már, hogy az újítás sok salakot vetett fölszínre; hogy a túlzás nemhogy siettette volna, hanem inkább akadályozta a természetes fejlődést; de a ki az ifjú íróink művein előmlő gazdag színezetet, a költői nyelv művészi hajlékonyságát, jellemzetességét, erejét és szabatoságát észreveszi, lehetetlen, hogy a visszaélések mellett magát a törekvést is kárhoztassa. Ha Kazinczy a Dessewffytól szóba hozott czélt elérhetné: az irodalom központjában kihallgatná az újításnak nemcsak barátait, hanem ellenségeit is, és azon az úton haladna tovább, a melyet az ügy érdeke és saját meggyőződése javálna. Megmulatná egy értekezésben, hogy nekünk veszedelmes volna a francia nyelv kimivelődése útját követnünk, mert a francia nyelv creje és sokszínűsége épen azon törekvésnek lett áldozata, mely a simaságot és könnyen érthetőséget akarta mindenáron meghonosítani.

Az újabb írók művei félreismerhetetlenül az újítás jegyében fogantak, s Kazinczy a kivított győzelmet értékesíteni is akarja s arra kevésbé gondol, hogy a békfülő ellenfelekkel újra vitát kezdjen. Igazában nincs olyan ellenfele, a ki győzelmét kétségessé tehetné, s a kinek tekintélye még most is mérkőzhetne az övével. Mert az *Új szellem*, a mely nem komoly érvekkel, hanem a gúny fegyverével próbálja az újítókat megállítani, még a *Mondolat* hatásától is messzemarad. A dramatizált gúnyirat főhőse Kazinczy, a ki a

Helikonra akarja vezetni seregét, de a régi írók árnyai visszariasztják. S az égből hallatszó szózat a régi nyelv oltalmát ajánlja az elbizakodott ifjú írók figyelmébe, az újítókra pedig átkot szór. «Tréfának hosszú», ez a Kazinczy véleménye az *Új szellemről*.

Sokkal inkább félti a széphalmi mester az újítás vívmányait a túlzóktól, a kik a már békülő ellenfeleket ismét harcra tüzelik, holott erre annál kevésbé van szükség, mivel az újabb fejlődés egymagában is biztosítja az ő irányát. Kivált az ifjú Toldy szerelenségei ejtik gondolkodóba. Nem annyira az *Isokrates*, mint inkább *A haramiák* fordítása szálka az olvasók szemében, a melyet mind Kulcsár, mind a *Tudományos Gyűjtemény* keményen megtámad¹ a szokatlan szók s egyedül a fordító «képzelődéseben teremtett kifejezések» miatt. De Kulcsár azt reméli, hogy ha az író heve lecsillapúl, észre fogja venni, hogy «nem magának, hanem másoknak ír s majd később érett és hasznos munkákkal fogja nyelvünket gyarapítani». Ellenben a *Tud. Gyűjtemény* azzal vádolja Toldyt, hogy a magyar nyelvet egyáltalán nem ismeri és szükségtelenül újít ott is, a hol mások már alkalmasint kipótolták az érezhető hiányokat s «elkorcsosítván a már néminemüképen bevett újításokat is, vétkes cselekedete által a magyar nyelv Herostratusává lön». »Avagy nem volna-e méltó ilyen író — kérdi másik bírálója — hogy az írók társaságából számkivettetnék és sem a más nemzetnek szép darabjait el ne csúfítaná, sem édes hazánk nyelvét ne korcsosítaná?»

Várhatta-e Toldy, hogy a mester az ő pártjára kél s megvédelmezi az efféle támadásoktól? Ha azon magasztalásokra hallgatott, a melyekkel Kazinczy egy-két versét fogadta, talán remélhette mestere védelmét; de ha Kazinczy kevésszavú gáncsait figyelmébe vette, alaptalanul remélt. A mester nem meri világosan megmondani Toldynak, a mit más barátainak minden tartózkodás nélkül elmond, s hogy ne kelljen szint vallania, azon ürügy alatt, hogy a fordítást elvitték tőle, s betegsége s egyéb bajai miatt el nem olvashatta, mintegy fellüggeszti véleményét s csak ennyit kérdez: «Kell-e ez a *sok*?» Nincs kedve vitatkozni, s lehet, hogy Toldy ugyanazt felelné neki, a mit ő felelt ellenzőinek, hogy mindég nem maradhatunk egy helyben; de azt még sem hallgathatja el, hogy az Amália énekét egyáltalán nem érti a fordításban. Guzmicshoz pedig ez énekről azt írja, hogy

¹ A *Hazai és Külf. Tud.* 1824. évf. 8. (jan. 28-diki) száma, s a *Tud. Gyűjt.* 1824. évf. II. f. 86—102. s IX. f. 84—108. l.

könnyebben megértendő angolul, pedig így vajmi keveset tud, mint a Toldy fordításában. Toldyt meg arra kéri, a mire öt évvel az előtt Dessewffy kérte, hogy engedjen valamit ellenfeleinek is és ne sokat grammatikázzék. Guzmics megbotránkozva olvassa e fordítást s azt következteti belőle, hogy Toldy magyarul sem tud, mégis nagyon cibizottan beszél, pedig «a csalfa szerénység és a tudatlan merészség egyformán vétkes».

Kazinczy már néhány év óta egyre hirdeti a mérsékletet az újításban, s a józan orthologusok és meggondolva haladó újítók törekvéseit akarja kibékíteni, midőn valamely nyelv fő ékességeit saját szólásaiban, saját színeiben keresi és a legnagyobb szerencsétlenségnek tartaná ezeket elhanyagolni. «De — írja — azt mutatja minden nyelv története, hogy az idegen szépség elfogadása, ha izléssel történik, *csak ne tudományyal* (!), a nemzeti szépségek számát nagyon szaporítja.» Ez az ő célja Sallustius-fordításában, csak hogy az elméletben hirdetett mértéket a gyakorlatban megtartani sokkal kevésbé tudja, mint nyelvünk eredeti szelleme joggal kívánja.

A Sallustius-fordításához írt előszavában részletesen kifejti azon irányelveket, a melyeknek a remekművek fordítóit vezérelniök kell. Jól mondja, hogy a Sallustius fordítójának nem szabad megelégednie azzal, hogy csak az eredeti értelmét tolmácsolja; nemcsak a történetírót, hanem a nyelv művészt is utánoznia kell úgy, hogy «a különböző itt is különböző, s a kedves különböző itt is kedves különböző legyen». Tehát «mernie kell a maga nyelvében, a mi Sallustius mere a magáiban», s így mindazon sajátos szépségeket tolmácsolni ügyekezzenek, a melyek a nagy író «a maga igaz arcában festik s beszédére megmagyarázhatatlanul és mégis mélyen érezhetőleg fényt öntenek». Bizonyos, hogy Kazinczy elérhetetlen eszményt tűz maga elé e fordításban, a melytől azt várja, hogy benne «a nyelv és izlés barátja nem a fordítás nyelvét olvassa, hanem az eredeti munkáét, és így a magyarban a latint». Tiszteletre méltó a fordító törekvése, midőn próbát tesz a klasszikus nyelv szépségeinek átültetésével s látni akarja, mit és mennyit bír el a magyar nyelv; de midőn arra számít, hogy a magyar fordítást helylyel-közzel csak úgy érti meg az olvasó, ha az eredetivel összehasonlítja, kétségtelenül célját téveszti. Igaza van Kazinczynak, hogy a klasszikusokat «nem annyira a dologért kell olvasnunk, mint izlésünk nemesítésére»; de ha a fordítás önmagában meg nem érthető, ha a keresve keresett mesterkedés a magyarul gondolkodó olvasónak tiszta nyelvérzékét

áldozatúl kívánja, bizonyára nemcsak felesleges, hanem ártalmas munkát is végez.

Nem csoda, hogy Kazinczynak ez elvei sokaknál hatalmas ellenzésre találnek. Nem a Dunán túli írók szólalnak föl ellene, hanem Döbrentei Gábor és Döme Károly. A Dunán túliak közül még Horváth Endre is nagyon meg van elégedve Kazinczy előszavával, nem is említve Guzmicsot, a ki nagy dicsérettel halmozza el. De Döbrenteit nem tudja meggyőzni Kazinczy. Döbrentei *A magyar írásmód mostani állapotjáról* című párbeszédese elmefuttatásában erősen kikel az idegenszerű kifejezések miatt Kazinczy ellen, noha nem nevezi meg; de hogy Verseghyt és Révait együtt szerepelteti, s a régi írókhoz, Pázmányhoz, Gyöngyösyhez és Mikeshhez útasítja a nyelv művészt, nyilván arra czéloz, hogy a régiséghez ragaszkodókat inkább kell követni, mint az újítókat.¹ Döbrenteinek e felszólalása, a ki eddig mindég osztozott mestere felfogásában, nagyon zokon esik Kazinczynak, kivált hogy a tanítvány az újítás minden túlságáért magát a mestert vonja felelősségre. «Sokáig várogattam — írja hozzá Döbrentei — hová fordítja a nyelvet újonnan megkezdett és enuncióált neologiad; mit fognak szülni deákos, francziás és németes kifejezéseid.» S úgy látja, hogy az újítások mind egyre többet ártanak a nyelvnek. «Neked — folytatja — kezdedben volt nyelvünk dizsre emelhetése, s mit látunk? Mindenütt elhülést, zajgást.» Pedig mi magyarok alig számítunk a nemzetek sorában, s a magyar íróknak «félíg hideg, félíg elkülföldiesedett publicumot kell műveltségünk védésére meg- és visszanyerniök». Ezt pedig azzal a nyelvzavarral, a melyet kivált az ifjú írók a mester javalása mellett elkövetnek, soha el nem érjük. «Hagyja helyben a kinek tetszik, én nem fogom», végzi Döbrentei.

Kazinczy álmélkodva olvassa e sorokat. Legott észreveszi, hogy régi barátságuk húrja megszakadt, s a színlelt udvariaskodás nem palástolhatja az őszinteség hiányát. Megsértve érzi tanítói, mesteri önértetét s épen attól, a ki önvallomása szerint neki annyit köszönhet. Elvi okok kezdik őket egymástól elválasztani. Döbrentei a mester életének vezérgondolatát véli téveteg irányúnak, viszont Kazinczy Döbrentei hozzáértését vonja kétségbe. Döbrentei az idegen nyelvi szépségeket csak a megfelelő idegen művekben találja helyén valóknak, s ebből Kazinczy nem alaptalanul következteti, hogy

¹ *Tud. Gyűjt.* 1824. évf. VII. f. 78—86. l.

Döbrentei szerint egészen haszontalan azoknak igyekezete, a kik «látatni akarják olvasóikkal, mit bírna el az új nyelv a régiek szépségeiből». Így aztán érthető, ha Döbrentei a klasszikusok magyarázóit külön iróknak tartja maguknál a klasszikusoknál, a kiknek írói művészetét voltaképp nem is sejtí. Döbrentei nyilván helyesli a Bacsányi támadását is és azok közé áll, a kik az újítást kárhóztatják; holott Kazinczy a Bacsányi támadását a «legszebb elégtételnek» tartja. Bacsányi őt nem fogja birkózásra kényszeríteni, mert nem méltó hozzá. Elismeri, hogy az újítók is elég okot adnak a panaszra s fel is szólítja Szemerét: vigyázzon az ifjú írókra, hogy meggondolatlanul ne cselekedjenek. Ő maga is jóvá akarja tenni hibáit a Lessing drámáinak s Marmontel regéinek újabb fordításaival; de ha kell, hajlandó az elméletben még egyszer védelmére kelni az újításnak, noha Kisfaludy Károly s Vörösmarty után erre aligha lesz szükség, annál kevésbbé, mivel a józan ellenfél sem vonja többé kétségbe az újításnak nyelvünk fejlődésére tett gyümölcsöző hatását. Ime Döme Károly is csak a halmozott újításokat kárhóztatja, midőn azt kívánja, hogy az idegen stíbeli szépségek követése «ne feszítse, ne csigázza annyira nyelvünk kényes természetét, hogy az szinte nyögjön, sírjon bele s átkozva utálja az idegen ráját, melyre vonattatik».

Kazinczy — mint láttuk — szintén elítéli a túlzást Toldy fordításában s Kovacsóczy *Aspasia*ja beköszöntőjét valóságos őrjöngésnek mondja, a mely méltán megérdemli azt a kemény fenytéket, a melyvel a *Tudományos Gyűjtemény* illette. Sem Toldy, sem Kovacsóczy nem akarják érteni: «mennyivel ékesít inkább a kevés, de gondos, mint a szükségtelen sok.» A mit Kazinczy már 1819-ben hirdet, újra és újra ismétli, hogy «orthológnaq neologizálni, neológnaq orthologizálni kell, s az a félve tett merés s az a iverve tett félés teszi, a mit ügyünk kíván, a mit várunk.» Hogy tehát e kettős törekvést egyesíthesse, neki kell jó példával előljárnia. Nem a Salustius-fordítását adja ki először, hanem Cicerót, mert amaz «elremitenő a Döbrentéieket.» Aztán az új irodalom egymagában is kiengesztelheti az ellenkezőket, a kik Vörösmarty dicsőségének fényét el nem homályosíthatják. Ha tehát őt azzal vádolják, hogy az ifjú írókat csak azért magasztalja, mert az ő nyomdokain haladnak, elfelejtik, hogy a túlzás mellett mennyi szépség, mennyi művészet ömlik el soraikon s idővel hová fogják emelni a magyar költői nyelvet. Ő már is látja a hatalmas fejlődést s e mellett felejtí «azokat az undok,

visszás, nevetséges bohóságokat», a melyek a kiforratlan erő természetes következményei. «Hagyjuk bukdosni — írja Guzmicsnak — s várjuk, férfi korukban mely szép lesz járásuk.» Döbrentei szigortán törvényszerűsége vezetne, de egyszersmind lelketlenségre is. Távol van tőle az az önteltség, hogy csak azt nézze jónak, a miben őt követik. Istent hívja bizonyosággul, hogy e tekintetben ártatlan. «Nem azért szeretém én azt — írja — a mit neologismusnak monduk itt, mert az engem vezetővé tehete, hanem azért levék vezető, mert meg valék győződve, hogy ez az út bennünket kies és boldog tájakra vezet.»

Az *Aurorán* és *Hébén* kívül különösen a *Felsőmagyarországi Mánerva* igyekszik az ellentétek kibékítésére s az újított nyelv kincseinek értékesítésére. Dessewffy, Kis János és Magda Pál dolgozatai e szempontból nevezetesek. Kazinczy a Wieland értekezése fordításában csak közvetve szól a magyar olvasókhöz, azonban Dessewffy bátran védelmébe veszi az újítókat, noha nem huny szemmet hibáik előtt sem. Egyfelől elítéli azokat, a kik «majd minden kitévelt, minden szólásformákat külföldi, leginkább pedig német rámarra vernek», olykor az igazi magyar előtt is érthetetlen, nem nyelvünk méhéből származó szókat koholnak; a kik «kivetkőznek ugyan a józan magyarság érzéséből, de azért a helyes izlés köntösebe belé nem öltöznek.» Másfelől azonban köszönetet mond «a bátor, szép és tüzes elméknek» is, a melyek nem akarnak örökké a régiség mellett maradni. Szóval Desseffy ugyanazt mondja, a mit már évek óta hangoztatott, hogy «az újításban jobb a lassúság a sietésnél, és a kímélés a vakmerőségnél.» Elvben tehát most már nagyon közel jut barátjához, kit «valódi reformátornak» hisz ugyan, de azt nem szereti, hogy Kazinczy nagyon kegyes bírása tanítványainak. Dessewffy bátrabban szólhat az ifjú írókhoz, de nem kíméli «a zordon óságok imádóit» sem.

Horvát István is látja a mesternek ezt a gyöngéjét s azt kívánná, hogy tanítványait szigorúbb korlátok közé szorítsa, mert a túlzások még az újítás híveinél is kedvetlenséget szülnek. Ő is örömet használja az új szókat, de a túlzásokat megveti. «Te — írja Kazinczynak — művészi izléssel, esmérettel és erővel szólasz s magát a nemzeti nyelvet is kezded alá hajtottad; azoknak (a túlzóknak) még iskola, lélek, erő, nyelvtanulás és gyakorlásra nagyon szükségek.» A fejlődés útját gátolni nem szabad, pedig a túlzók éppen úgy gátolják, mint a régihez makacsul ragaszkodók.

Kis János is védelmébe veszi a megújított nyelvet s régebbi aggodalmait leküzdi a fejlődő irodalom hatása alatt. Meggyőződik, hogy az íróknak joguk van a nyelv egész kincstárából válogatni: az elavult szókat életre kelteni, a tájszókat általánosítani, sőt «módjával új szókat és szólásokat is alkotni.» Wieland, Jenisch és Kazinczy után ő is azt hirdeti, hogy a nyelvet voltaképp a nagy írók művelik ki. Különösen a költők szabadságát védi, a melyet korjártok közé rekeszteni a nyelvre nézve sem lehet, ha azt akarjuk, hogy a költők jellemzetes kifejezésben tolmácsolják érzelmeik és gondolataik legfinomabb árnyalatait is, mert «náluk a szók nemcsak hangok, hanem egyszersmind színek, rhythmusok és melodiák is.» Ebből szerinte természetesen következik, hogy a jó írók fő törvénye nem annyira a nyelvszokás, mint inkább a művelt ízlés. «Bátran tegyenek hát azok — mondja — a kik a könyvirásra belső hivatást éreznek s elegendőképen el vagynak mind a természet, mind a szorgalom által készítve a nyelv csinításában szükséges újításokat.»¹ Hasonló értelemben szól Magda Pál is. Mindebből joggal következteti Kazinczy, hogy a vita neki már békét hagy, s az ellenfelek darabosságai önmaguktól lesúrlódnak. Mert ha igaz is, a mit Guzmics mond, hogy «a vakbuzgóságú theologus nem retteg jobban az eretnekségtől, mint ezek a mi jó barátaink a nyelvújítástól», bizonyosan igaz az is, a mit az ifjú Bajza megjegyyez, hogy miután a vezérek mind a két párton elhallgatnak, a szent ügynek «győznie kell köztünk is, mint minden most már felettünk álló nyelvekben s nemzet-ajkakon.» A győzelmet immár eldöntötte a gyakorlat, s e győzelem jegyében kell tovább fejleszteni irodalmunkat. (4297. 4304. 4322. 4330. 4333. 4344. 4353. 4357. 4363. 4366. 4374. 3382. 4384. 4386. 4389. 4393. 4395. 4399. 4402. 4409. 4417. 4418. 4439. 4441. 4453. 4516. 4531. 4533. 4540. 4547. 4552. 4560. 4562. 4608. 4613. sz. lev.)

Mióta az *Erdélyi Levelek* kiadását előbb a sárospataki, majd a bécsi censura is megengedte, azóta Kazinczy évről-évre azzal a reménnyel kecsegteti magát, hogy folyvást javított művét végre csakugyan a nemzet kezébe adhatja; de minél közelebb hiszi reménye teljesedését, annál jobban távolodik tőle részben írói aggodalmai, részben a mostoha idők s irodalmunk közállapota miatt. 1824 elején fokozott buzgalommal iparkodik tervét valósítani. Visszahozatja kéz-

¹ *Felsőmagyarországi Minerva* 1825. évf. 173—6. l.

iratát Bécsből s intézkedik, hogy Werfer Károly kassai nyomdász-szal kezdett alkuját foganatosítsa. A művet Dessewffy gr. gyermekei-nek akarja ajánlani, de barátja félve az irigyek és rosszakarók gya-nujától, a kik talán az ő nevelésmódját kárhoznának, hogy készakarva teszi gyermekeit hiúkká (jöllehet «szép és dicső ösztönül fogna nekik szolgálni»): azt az eszmét pendíti meg Kazinczy előtt, hogy ne fiainak, hanem feleségének ajánlja, ki bizonyosan elfogadja, sőt szívesen is veszi az ajánlást. Ebben Kazinczy is megnyugszik. «Hogy Erdélyi Leveleimet ő nagyságának ajánljam — válaszolja — az nekem oly kedves, hogy azt remélni sem mertem. Ebben megne-vezhetem gyermekeidet, s az elég. Tartalékod, hogy őket nem kell az irigységnek kitenni, böles.» Kazinczy tehát annál jobban sür-gei Dulházyt, hogy mielőbb végezzen Werferrel; de másfelől Igaz Sámuel is minden erejével azon van, hogy a mű az ő felügyelete alatt lásson napvilágot, s ha ez nem lehetséges, legalább a bécsi nyomdászoktól oly betűket kaphasson Werfer, a melyekkel az *Erdélyi Levelek*ben «remekét mutassa be a hazának.»

De bár a könnyen hívó Kazinczy arra számít, hogy műve «ara-tásig nyomtatva lesz», a Bécsből visszakapott kéziratot újabb javítás alá veszi, nemzetségtörténelmi adatok után kutat, mert a Bethlen, Teleki és Bánffy családok nemzedékrendjét függelékül akarja az *Erdélyi Levelek*hez ragasztani. Egyszersmind képek után kérdezős-ködik, hogy munkáját annál díszesebbé tehesse. 1824 júliusában azt írja, hogy az újabb átdolgozással nem sokára elkészül, októberben pedig már egészen késznek mondja s újabb cenzurái vizsgálatra kívánja küldeni, holott pedig a kéziratot ismét vándorútjára bocsátja Horvát Istvánhoz Pestre s fölkéri, hogy ő maga is, meg Teleki gr. is vegye szoros kritika alá: mit javítson vagy pótoljon még művében, vagy esetleg mit mellőzzön. E mellett Pónori Thewrewköt, Jankovichot, sőt Toldyt is hasonló szívességre kéri, a kik mind készséggel ígérk segítségüket. Így aztán azt hiszi, könnyen talál kiadót, legalább Trattner egy alkalommal ajánkozott a kiadásra. Csakhogy Kazinczy akkor a kínálkozó alkalmat elszalasztotta, a mely többé soha sem tért vissza. Anyagi helyzete korán sem engedi, hogy ő maga bocsássa közre, az «előre fizetés szere nem sikeres», tehát csak valami jólelkű hazafi segélyével adhatja ki. Így gondol Döme Károly kanonokra, a ki ifjúkori barátja volt, s a kinek elmondja, hogy művét oly alakban szeretné közre bocsátani, hogy «már külseje is támaszthasson kedvet a megvételle»; kilenczszor dolgozta újra s kétszer olvastatta el

Erdélyben, hogy «nem való, vagy csak félig való híreket ne terjeszszcn el s tele tömte oly dolgokkal, a melyeket minden magyar, még a *rossz* is, örömmel hall», tehát a mű «sok vevőket fog találni.» Kétezer forintot kér kölcsön Döme Károlytól. A jövedelmet biztosra veszi; ebből visszatéríti a kölcsönt kamatostúl, s még klasszikus fordításainak kiadására is marad. «Nem merném tenni a kérést — végzi Kazinczy — ha ajánlásom tiszta nem volna.» S hogy az orthologus Dömét a maga törekvései felől kedvezőbben hangolja, nem mulasztja el megjegyezni, hogy — úgy mond — «ha talán a neologismus terjesztője vagyok is, nem tartozom az ultrák közé.» 1825-ben írói pályája ötvenedik évfordulóját ünnepli s ez évet az *Erdélyi Levelek* és Sallustius- meg Cícero-fordításával óhajlja emlékezetessé tenni.

Döme Károly nem teljesíti Kazinczy kérelmét. Azt válaszolja, hogy nemcsak kétezer, hanem kétszáz forintot sem tudna kölcsönözni, mert az általános szegénység súlyát ő is nagyon érzi. De Kazinczyt a sikertelen kérés nem riasztja vissza. Csak úgy buzgódik műve kiadásán, mint ha teljesen bizonyos volna a felől, hogy kéziratának ide-oda küldözgetése, javíthatása után mégis csak akad valaki, a ki a munka kiadását magára vállalja. S minél többen dicsérik a művet, annál jobban erősödik bizalma. Horvát István szinte méltatlannak tartja magát a mű javítására. Zádor György csak egy kis részét olvashatja, de már abból is nagyon megszereti. Dessewfy, Guzmics folyvást ösztönlök barátjokat a kiadásra; Bajza épen az országgyűlés alatt szeretné a munkát közzétételni. Kazinczy maga is azt hiszi, hogy műve most sokkal jobb, habár érdekességéből vesztett is. «Ha dolgozásaimnak van valami érdeme — mondja — úgy az, a mint ugyan én hiszem, egyedül abban áll, hogy a mit írok, *lángoló szível* írom, s az *Erdélyi Levelek* így irattak.»

A kézirat olvasói között Pónori Thewrewk számos jegyzetet írt össze, de Kazinczy, bár udvariasságból örömmel fogadja, majd semmit sem használ fel belőlük. Mintha megbánta volna, hogy művét oly sok barátjának megmutogatta már előre. Nem a dicséret vagy gáncs zavarta, a mely iránt annyira érzékeny volt; hanem az a fonák ítélet esett zokon neki, a melylyel a munka egyik-másik részét illeték, midőn sem a marosvásárhelyi Teleki-könyvtár, sem a nagyszabeni Bruckenthal-muzeum iránti fölhevülését nem méltányolták érdeme szerint. «Hányadik olvasóm fogja érteni — írja erre vonatkozólag — mint kelle nekem erőlködnöm, hogy leplet vonjak keblem érzésére,

és hogy egyik gondomnak annak kelle lenni, hogy a mulattatás és oktatás úgy váltogassák egymást, hogy egyike a másiknak ne árt-hasson.» Midőn azonban Dessewffy, Szemere Pál és a Csereyek ítéletére emlékeznek, megnyugszik műve sorsában, ámbár még mindig talál benne javítani valót. Guzmics nem is titkolja előtte attól való félelmét, hogy a folytonos javítgatás miatt végleg elkésik a kiadással. «Adjuk hozzá azt is — írja — hogy nem minden javítás jobb a javítottnál, s ha ezt még idegen ítéletek után teszed, félek, netalán rosszítások legyenek.»

Ily körülmények közt határozza el Kazinczy, hogy művét újra Bécsbe küldi a tizenkettedik átdolgozásban. Majd Igaz Sámuel a censor kezébe adja. Zádor György Budán szerette volna censuráztatni Drescherrel, a ki Vörösmarty *Zalán futásának* s az *Aurora* 1825-diki évfolyamának vizsgálatában «igen szép liberalitást nyilvánozott.» Ez a hír azonban későn érkezett, akkorra Kazinczy már Bécsbe küldte művét, s Nopcsa Elek, kancelláriai referens nem sokára át is nézte s örömmel ajánlta kiadásra. De Igaz Sámuel arról tudósítja mesterét, hogy mivel Bécsben az újabb rendelkezések szerint két példányban kell a censurához minden munkát benyújtani, jobb lesz mégis Budán kérni a censori engedélyt. Így az *Erdélyi Levelek* kiadása ismét megakad. (Kazinczy majd minden levelében szól e művéről.)

Az *Erdélyi Levelekkel* egy időben a Sallustius-fordításának kiadása is foglalkoztatja. 1824 elejétől fogva ritka nap nem dolgozik rajta, előbeszédét ki is nyomatja s a fordításból is mutatványt küldöz barátainak, azzal a reménnyel áttatván önmagát s barátait, hogy rövid idő múlva a teljesen kész fordítást olvashatják. Ebben akarja kifejtteni minden erejét. Tudja, hogy annyi évek próbái után is még mindig van fogyatkozása, mert azt a «kényes lassongást», a mely Sallustius nyelvét annyira jellemzi, nem mindég tudja nyelvünkön utánozni. De mivel ifjúsága óta ez az író volt egyik eszményképe, s ez tette őt «nyelvrontóvá», úgy hiszi, hogy alaposan ismeri s törekvése, hogy eszményképét minden jellemző művészi vonásával ültesse át nyelvünkbe, még akkor is méltánylatot érdemel, ha tőle messze maradt is. Írói munkásságára ezzel akarja föltenni a koronát. Ezzel akar példát adni, hogy mindenki azon a téren segítsen a közügynek, a melyen legtöbb hivatást érez. «Emelkedjünk, édes barátom — írja Guzmicsnak — ki-ki a mint tőle kitelik, s adjunk fényt a szeretett, szerencsétlen anyának! Lássá ki-ki, mit tehet. Mások is hátul állottak s elől mentek.» Mert, kérdi, nem adott-e Isten a

magyarnak tüzet és szép nyelvet? S nem rajtunk áll-e, hogy előre mehessünk, csak akarjuk s a dolgot jól fogjuk? Igaz, hogy a klaszszikusokat a legtöbben csak nevökről ismerik s épen nem látszanak érezni stilbeli művészetöket. De ez épen egy okkal több, hogy ő annál serényebben iparkodjék a maga fordításával a közizlést nemesíteni. S midőn arról értesül, hogy Guzmics Theokritos-fordítása egészen elkelt, s mindazok, a kik az ő mutatóványait olvasták, még Horváth Endre is, örömmel látnák az egész kiadást, megfeszített erővel javítgatja, csinosítja művét, hogy 1825-ben megjelenhessék.

Biharvármegyei útazásában irodalmunknak egy ismeretlen barátjával találkozáván, ezt az ítéletet hallja tőle: «Mégfoghatatlan nekem Kazinczy — úgy mond — az ő írása tele van vétkekkel, és mégis ki ír annyi csinnal, mint ő?» Kazinczy fölötte örül ez ítéletnek, mert ebből azt következteti, hogy Sallustius senki sem fordíthatja inkább, mint ő, mert lelke rokon a Sallustiuséval. S ha Sallustius az eredetiben is «nem erőllen olvasót kíván»: miért ne kívánhatna a magyarban is ilyent? Bizonyára sok gáncsolója lesz. De hiszen «a mindenkitől gáncsolt Sallustius-fordítása akkor volna igazán szerencsétlen fordítás, ha beszéde senkitől s leginkább a nyelvtisztaságért rettegőktől nem gáncsoltatnék.» Elég öröm az neki, hogy legalább ő meg van elégedve munkájával, vagy azért, mert ő maga tudja legjobban, mennyi fáradságába került, vagy mivel «a magyart olvasván, a latint olvassa.»

Az utolsó években csakugyan e munkáján csüng Kazinczy legtöbb szeretettel s hónapról-hónapra biztatja barátait kiadásával. Az *Erdélyi Levelek*, úgy véli, kibékítik ellenfeleit; de Sallustius-fordítása «ismét dühösségbe hozza» őket. Hagyján. Bizonynyal el is fogja némitani, mert az eszesebbek megsejtik: mennyire képes a magyar nyelv, s miért próbálhatja meg ő nemcsak Cicero áradozását, hanem Sallustiusnak «vétkes, de szép» nyelvét is az erdélihez hasonló művészettel visszaadni.

Azonban anyagi helyzete folyvást gátolja szándékában, s azért e művére vonatkozólag is épen úgy segítség után néz, mint az *Erdélyi Levelek* kiadásában, de épen oly sikertelenül. Midőn Szilassy Józsefet Zemplénben főispáni helytartónak beiktatják, Kazinczy az ünnepélyen találkozik Kubinyi Ferenczszel, a ki «literaturánkat egy gyönyörűen felkapott gondolat szerint akarja elősegíteni.» Valószínűleg értesült már Kazinczy arról, hogy Kubinyi az *Aurora* első évfolyamát is segítézte s általan a nemzeti műveltségnek egyik

buzgó ápolója volt. (Később Akadémiánk tiszteleti tagja s a Magyar Földtani Társulat elnöke.) Hozzá folyamodik tehát Kazinczy : ajánljon fel a Sallustius-fordítása kiadására kétezer forintot. «A mi bejő árából — írja neki — maradjon tőkepénzül literaturánk boldogítására, melyet czeloddá tevé.» S mivel Jankovich barátságban él Kubinyival, őt kéri fel szószólóul. Szeretné, ha Kreutzingertől festett képét is a fordítás elé tehetné, a mi ugyan a munkát megdrágítaná, de Kazinczy azt reméli, hogy 200 példány eladására így is lehetne számítania; onnyi vevőt még a súlyos közállapotok mellett is talál a két magyar hazában. De hogyan várhatja terve sikerét, mikor folyvást azt híreszteli, hogy fordítása csak önmagának és gr. Majláth Jánosnak fog tetszeni, a miben nincs is igaza? Várhatja-e, hogy az újítás merészégei javulásra találnak, holott — mint érintettük — az Akadémia titkári tisztségére is e miatt nem akarják az alapítók? Igaz, hogy ezért hajlandó Kazinczy a Sallustius-fordítása kiadását elhalasztani s előbb Cicero szónoklatait s leveleit közrebocsátani: csakhogy ez ideig-óráig tartó engedékenysége hiába valónak bizonyul. (E fordításáról is majd minden levelében szól.)

Nem a magyar szellemi élet számos fogyatkozása, hanem országunk súlyos közállapota szegi minden merészebb törekvésnek szárnyát. A törvénytelen rendelettel emelt adók leszállításáról, noha Magyarország békében él szomszédaival, álmodni sem lehet, sőt az irgalmatlan végrehajtók szinte vérig gyöttrik a szegény jobbágyokat, hogy az adót beszedhessék. E miatt kénytelen a jobbágy minden lábás jószágát elpredálni, a minek természetes következménye, hogy előbb ruházat, aztán kenyér nélkül marad, végre pedig éhen hal. «Az élet gondja — írja Cserey Miklós — a penztelenség miatt elfogta az embereket. Ki-ki csak erről gondolkodik.» Azt lehetett volna várni, hogy az országgyűlés megszünteti a könnyebben orvosolható bajokat, de a kormány rövidlátása csakhamar megghiúsítja a nemzet reményeit. Bars vármegye, a mely a nemzeti ellenállást legelszántabban folytatta, legkeményebben érzi a megtorlás bosszúját. Ha Barkassy Imre adatai hitelesek: Keglevich János grófnak, a vármegye főispánjának, az adóbehajtás iránti rendelkezései valóban lábbal tipor-nak minden emberies érzést. «A férfiak — olvassuk Barkassy levelében — kalodába zárattak, a szoptatós anyák esecsemőiktől különválasztva pinczékbe, ólakba zárattak, míg azok a kaloda szorítása, ezek a mellekbe szorult tej miatt szenvedt fájdalmaktól s kisdedeik éhes sikoltásoktól gyötrettetvén, mindenféle ajánlásokra kötelezték

magokat, s ennek következtetésében házi bútorait, marháikat elvesztegetni, saját természetébeli vagy a soványabb helyeken kész pénzen télre beszerzett gabonáikat elpredálni kénytelenítették.» Több egész és féltelék üresen maradt. A maga birtokán a főispán gazdasági tisztjeivel s cselédjeivel vitte véghez az executiót. S minderről Bécsben «mint kicsinységről s nagyítva való előadásról beszéltek», de maga a főispán érezte, mily embertelenül járt el. Erdélyből Cserey Miklós hasonló adatokat jegyez föl. Az adót csak erőszakkal tudja a kormány behajtani. «Némely helyeken a szegény adózó embert sertésölba dugják, télben hideg vízzel öntözik.» Ha ilyet magánember tenne: a legnagyobb bűnnek minősítenék, de a kincstár érdekében ügyet sem vetnek rá.

Ha az országgyűlést előbb összehívta volna a király, sok bajnak elejét lehetett volna venni, mert a nemzet világosan megmondhatta volna, hogy az utóbbi évek gonosz kormányzata annyira megrontotta az országot, hogy a terheket nem bírja többé. Most, hogy végre a nemzet szóhoz juthat, nem fukarkodik áldozó készségével. De miért akarja a kormány a terhet úgy emelni, hogy alkotmányunk felforgatásától is rettegnünk kell? «Bizodalmat — írja Kazinczy — nekünk tisztünk viselni szívünkben a mi fejedelmünk iránt; de midőn elrettentünk, akkor nem mi vagyunk a vétkesek, hanem azok a kormány körül ülők, akik épen akkor, midőn fejedelmünk bizonyossá teszen bennünket, hogy emlékezik esküvéséről, kötelességeiről s kincsünket még erősebbé akarja tenni, azt felforgatni ügyekeznek.» S bár «nehéz időket hozza reánk a történetek láncza»: nemzetünk megmutatta, hogy «ha gyenge oldalait csiklandozzák, meg tudja érdemlenni Európa csudálását.» Íme a Ludoviceumra néhány nap alatt félmilliót összehozott, s az Akadémia megalapítása is hasonló áldozó készségről tanúskodik. Csakhogy a szórványos jelenségekből nem volna szabad a nemzet teherbírására következtetni; mert a nemzet zöme mindenéből ki van zsarolva, a szegénység és elaljasodás hihetetlen mérvet öltött. Becsületes szorgalom és fáradság révén «teljességgel nem lehet boldogúlni.» «Mi csuda — kiált fel Dessewffy a Kazinczyhoz írt soraiban — ha a sok gond és aggodalom elébb öl el tégedet is, engemet is, mint különben az idő előlne!» (4282. 4364. 4493. 4494. 4500. 4542. 4557. 4597. 4599. 4603. sz. lev.)

E panasz igazságát senki sem érzi jobban Kazinczynál, a ki mindennapi kenyerét is nagy ügygyel-bajjal tudja megszerezni. «A más világon el lesz törölve a has, úgy mondja sz. Pál, ha jól emlékezem»,

írja elkeseredve Dessewffynek; de ez vájmi kevés vigasztalás e földön, hol a test ép úgy megkívánja a magáét, mint a lélek. Különösen nagy szorultságban van újév táján, midőn a cselédek fizetését kell összekuporgatnia, holott ekkor már rendesen semmije sincs a múlt évi termésből, s maga is a piaczról kénytelen élni, adósságból. Hitelezői mind jobban szorongatják, kivált egy Majoros Márton nevű, a ki pörbe idézi, s már a bíróság ki is tűzi a végrehajtás napját. Kazinczy «a legszönyöbbs elakadásban» van, nem mehet Kassára sem, hogy újabb kölesön után nézhessen. Okkal-móddal sikerült mégis 2000 frtot letörlesztenie s így aztán remélhette, hogy hitelezője nem szorongatja egy ideig, míg egész tartozását lefizetheti. Közbenjárói is megteszik a magukét, s Kazinczy az elkeseredett vesztés büszkeségével fenyegetőzik, hogy a pörben ellenáll s időt nyervén, győzni fog, vagy legalább hitelezője sokkal később jut pénzéhez, mert ő mindent elkövet, a mit «a legigazságosabb bosszankodás tanácsolhat». »S azt — folytatja — meg fogja érdemlenni, ha szerencsétlen gyermekeimet s házamat az executio gyalázatjától meg nem menti.» Vajjon fenyegetéseinek vagy közbenjáróinak köszönhetette-e Kazinczy, hogy a jún. 28-dikára kitűzött végrehajtás elmaradt, nem tudható; de az bizonyos, hogy pillanatnyi könnyebbülése is elég, hogy ismét magához térjen, bár folyvást a legnagyobb ínséggel küzd s gyakran idézi Krisztus tanítványait: Mester, ha nem segítsz, oda leszek. «Gyermekeim — írja hűgának — ha majd sirban leszek, meg fogják gondolhatni, mit nem lehetett elkerülnöm, s emlékezni fognak, hogy atyjok s anyjok oly áldozatokat tettek, annyira összeszorították magukat, hogy azt ember alig hiheti.»

Az 1824 tavaszán elhalt Dénes öcsese ugyan neki hagyja Nagyváradon épült szép házát, a mely terjedelmes kertjével együtt megérhetett az ő számítása szerint 40,000 frtot; de azzal a kikötéssel hagyja reá, hogy a mintegy 30,000 frtnyi adósságát tisztázza. Így aztán öcsese jóakarata kárba vész, főleg mivel Miklós öcsese, a ki szintén Nagyváradon lakott, nem épen atyafi szeretettel sáfárkodott a hagyaték körül úgy, hogy Dénes után voltaképp csak az ősi javak egy hatod részét örökölheti, a mi csak egy csepp a tengerben. Ezért panaszozza, hogy rajta az öcsese hagyatéka sem segít. Leginkább az a tudat kínozza, hogy gyermekeinek nem adhat oly nevelést, mint szeretné. Két nagyobb leánya Klára hűgánál tartózkodik, a kit arra kér, hogy csak tűrje meg őket magánál, mert irtóztató reá nézve, midőn otthon koplalni látja őket. «Hány éje

volt napjainknak — sóhajt fel — hogy bé sem hunytam szemeimet» a hitelezők zaklatásai, a folytonos aggodalmak miatt. S csak az volt minden vígasztalása, hogy feleségét egészen elfásútnak látta.

Anyagi helyzetének roppant súlyos voltát megmérhetjük azon körülményből, a melyről önmaga tudósít. T. i. az Ellinger István kassai nyomdász kiadásában megindult *Felsőmagyarországi Minervára* Kazinczy is gyűjt előfizetőket, de a kezébe jutott 198 frtot elkölti, s így akarja megnyugtadni a kiadót: «Ne nehezteljen Ellinger. Szent Dávid király király is volt, próféta is, és még nem tudom micsoda, mégis hozzá nyult a szent kenyérhez. Én sem király nem vagyok, sem próféta, hogy ne hát a kezembe pecsét nélkül adott pénzhez?» De igéri, hogy minél előbb helyre pótolja. Épen ekkor bocsátja áruba sátorajtajújhelyi házát, köveshegyi szőlőjét pedig cserébe adja, hogy csak gyermekei válthassák vissza. De a kiadó nyugtalankodik, s Dókus László, a vármegye derék főjegyzője, a magáéból fizet ki száz frtot s azt igéri, hogy a többit is helyreteszi. Ez anyagi helyzet érteti meg Kazinczy következő megjegyzését: «Most olyan idöket élünk, hogy végre talán még lopunk is.» Az 1825-diki jégverés is tetemes kárt okoz neki; a nagy szárazság miatt pedig alig terem gabonája s takarmánya, és hét gyermekével, a kik közül kettő Sárospatakon tanul, a legnagyobb inség elé néz. A vízbe haló módjára minden szalmaszálhoz görcsösen ragaszkodik, hogy csak némileg enyhítsen sorsán. Figyelemmel kíséri a lottó-játékot, vásárol számokat drága pénzen, természetesen hiába. Aztán, valószínűleg nyíltan restelvén már Dessewffyhez fordulni, a ki többször segíti, könyveket küld tehát neki ajándékba, tudván, hogy a gróf alkalom adtán pénzzel vagy gabonával fizet meg értök. (4280. 4288. 4292. 4340. 4347. 4352. 4382. 4383. 4401. 4446. 4457. 4458. 4460. 4462. 4470. 4471. 4494. 4497. 4501. 4502. 4533. 4568. 4616. sz. lev.)

Súlyos anyagi helyzetét részben 1819 óta folyt pörének tulajdoníthatni. Ez idő alatt nem egyszer próbált sógorával barátságosan kiegyezkedni, de mind hiába. 1823 novemberében kérte sógorasszonyát: ne kényszerítsék elkeseredett lépésre, azonban mit sem használt. Török gr. arról akarta a bírakat meggyőzni, hogy 153,000 frtnyi beruházást tett a kázméri birtokra, egyéb javításokat meg később szándékozott felszámítani. Kazinczy e nyilatkozatra éjjelnappal írja válaszát, pedig annyi ereje sínes, hogy a szobán végigmehessen. Fogadkozik, hogy majd befűt sógorának, s egyikük vagy másikuk halva marad a harcztéren. Azt bizonyítgatja, hogy sógora

hamisan esküdött. De mielőtt válaszát bírái olvasnák, intézkedik, hogy előbb sógora olvashassa és ha békére hajlik, maradjon az egész dolog titokban. Török gr. azonban hasonlóan hamis esküvel vádolja Kazinczyt; Törökne pedig istentelen, vallástalan embernek mondja, a ki előtt nincs semmi szent.

Rokonai s ismerősei közül mások is hajlandók őt elítélni, a kik nem értik a pör alapját. Így még Szerencsyné Radvánszky Teréz is, a ki főleg abból a szempontból kárhoztatja a további pörösködést, mivel mind a két felet megrontja. Kazinczy épen az ő és Dessewffy közbenjárásával még egyszer barátságos egyezkedést ajánl sógorának, de ez csak tanúk előtt akar egyezkedni, a mit meg Kazinczy nem fogad el. Török ügyvédje, Kossuth László, segítségével egyrc húzza-halasztja a pört, s Kossuth utolsó védekezése «oly alacsony mocsok és gorombaság, a milyenre az szorúl, a kinek igazsága nincs.» E miatt Kazinczy kénytelen megkérni a kerületi táblát: védje meg őt Kossuth bántásaitól s intse Törököt, hogy mielőtt a pörbe íratja ügyvéde válaszát, vizsgálta meg másokkal. Kazinczy mentsege alapján a pör 1824. november 27-dikén forduló pontra jut, a bírák elismerik igazait s azt rendelik, hogy az egészet mielőtt fejezzék be. Kazinczy újabb választ ír, mire 1825. febr. 11-dikén kihirdetik az ítéletet. E szerint Kazinczy megnyeri a kázméri Török-birtok s 1817 óta befolyt jövedelme harmad részét. De ezzel Kazinczy nem elégszik meg, ő a jövedelemnek a feleségére eső részét 1810 óta perli s e miatt a királyi táblára felebbez. Hazatérvén Kazinczy s elmondván az ítéletet feleségének, ez gyermekeihez fordul s így szól hozzájuk: Gyermekeim, Kázmért ne örökségnek tekintsetek, hanem atyátok keresetének, nélküle azt soha sem bírnátok.

Kazinczy még mindig reméli a békés kiegyezést, de most már nem mer ajánlatot tenni. Török szintén bízik ügye igazságában, s így a pör a királyi táblán 1825. május 3-dikán folyamatba jut. Kazinczy, a ki az utóbbi években oly sokszor tartózkodik Eperjesen, most Pestre szándékozik, hogy személyesen világosítsa fel bíráit. Ámde az országgyűlés kihirdettétvén, a királyi tábla ügymenete szünetel. Eleinte Kazinczy abban bízik, hogy az országgyűlés csakhamar véget ér, s így mielőbb vége lesz inségének. Azonban ebben is keservesen csalódik. A Török-család egyéb örökségei iránt is folyik az egyezkedés, sőt a pör is. Kazinczy ezeket is nagy figyelemmel kíséri, hogy résen legyen, ha valamelyiknek eredménye mutatkozik. Midőn Dessewffy révén meghallja, hogy sógora Erdődy gróffal kiegye-

zett, legott követeli a várható 126,000 frtnak egy hatod részét; csakhogy sógora úgy intézi ezt a dolgot is, hogy leánytestvérei semmihez se jussanak.

Kazinczyt nagy részvétellel kísérik barátai. Dessewffy könnyezve fogadja az eperjesi ítélet után, Guzmics pedig így ír hozzá: «Igen fájlalom öregséged aggságait! Kinek most élénk böles mentorságával; kinek egyedül illenek a sok zavarból kiemelni bennünket, annak ily töle idegen, ily gyűlölt tárggyal bajoskodnia! Ha az a te irgalmatlan sógorod vagy csak ezt venné szivére, nem fogná az egész közjónak ártalmával mesterségét tüzni, hanemha rossz atyafi lévén, hazafi sem jobb.» (4292. 4295. 4305. 4310. 4311. 4316. 4325. 4335. 4339. 4340. 4347. 4365. 4388. 4390. 4391. 4401. 4419. 4421. 4425. 4452—4454. 4457. 4460. 4471. 4496. 4501. 4510. 4524. 4529. 4600. sz. lev.)

Semmi kétség, hogy Kazinczy pályájának vége felé az utolsó tíz évben részint azért is nem tudja egy-egy nagyobb munkára összpontosítani egész erejét, mivel zaklatott anyagi helyzete, roppant izgalmaikkal járó pörösködése alig enged neki időt az egy tárggyal való huzamosabb foglalkozásra. Érti, hogy a kitzűölt eszményképtől messze kell maradnia. Családi gondjai, falusi lakása, sokféle különemű foglalatossága miatt szinte csodálatos, hogy «csak azt is adhatá, a mit eddig adott, s a mi szekrényében a megjelenést várja.» Méltán kívánhatá, hogy életrajzírója ne hagyja e szempontokat figyelmen kívül. Valamint azt se, hogy midőn észreveszi munkakedvének csökkenését, az őt annyira jellemző gyújtó tüzeinek hamvadását: mily erővel igyekszik írói készségét folyvást gerjeszteni, mármár elalvó munkakedvét lángra hevíteni. Gyakori betegeskedésében is, midőn, mint 1824 őszén, már közel érzi halálát, föl-fölveszi íróitollát, hogy aggodalmait elűzze s életéért remegő családját vigasztalja. Ide járúl a zemplénavarmegyei levéltár rendezése, a melylyel éveket tölt el és többször hónapokig alig láthat gazdasága után s hatvanhat éves korában is éjfélig dolgozik, és a kora hajnali órák ismét munkában találják. Zárt ajtók mellett szedi rendbe a levéltár aktáit s néha hónapokig nem távozik onnan, fött ételhez sem jut, de azért «gyönyörűséggel viszi», a mire vállalkozott.

Mind e mellett nemzeti műveltségünkért lángoló lelke mindég újabb meg újabb eszközeit keresi haladásunknak, s a hol ilyen tűnik eléje, épen olyan fogékonysággal ragadja meg, mint ifjú éveiben. A *Hebét* folyvást segíti verses és prózai műveivel, kivált történel-

münk nagy alakjainak életrajzával, a melyekben a közügyért való lelkesedést mintegy rábeszéli a nemzetre, hogy a «kinek lelkét eltöltötte a kötelesség szava, vagy valami szent érzés, valami nagy gondolat, az ebben él egyedül, ennek áldozza erejét, nyugalmit, örömeit s kész veszni érte, ha kell.»¹ Hányszor felhívja a közönség figyelmét a zsebkönyvek minden évfolyamára leveleiben s hírlapi czikkeiben, megjelölve mindenütt, a mi a közműveltség terén mint új jelenség a szebb jövő záloga. «Gyilkolnom kellene ezeket a derék gyermek-férfiakat — írja Zádornak, Kisfaludy Károlyra, Vörösmartyra és Bajzára czélozva — a kik arra kényszerítenek, hogy magamat mellettök semminek tekintsem, én pedig forrón fogom mellemre szorítani.» S ha a magyar becsületet a külföld előtt védelmezni kell, parányi eszközeivel is kiáll a sikra, hogy példájával a tehetősebbeket is maga után vonhassa. Midőn a *Hebe* rézmetszetéből észreveszi, hogy Krafft Péter, a híres festő művész, a szigeti Zrínyi helyett a költő Zrínyit festi vásznára amannak képében, legott József nádorhoz fordul, hogy nagy tekintélyével ő világosítsa fel a művészt tévedéséről, hogy így a külföld ne tehessen szemrehányást nemzetünknek. Gr. Majláthnak a magyar költészetéről szerkesztett anthológiáját és Zádornak hasonló irányú tervét, a mely később Toldy *Handbuch*-jában valósul meg, mily odaadó lelkesedéssel segíti s egyengeti útját. A *Felsőmagyarországi Minervát* mintegy a maga vállalatának tekinti, minden egyes számát fölkeresi dolgozataival, a gyakorlatlan írók munkáit javítgatja s útasításokat ad újabb czikkeikhez. Mily készséggel vállalkozik Majláth novelláinak lefordítására, s a fordítást aztán igaz Sámuelnek ajándékozva kiadásra. Horatiusból fordított próbáit teljessé téve már az egésznek kiadását tervezi. Cicero leveleiből az első könyvet egy hónap alatt lefordítja; Bihar vármegyében járván, útja megírására készül. Soha nem ismeri a nyugalmit. A nemzeti élet fejlesztésében öntudatos tényező akar lenni továbbra is, mert neki a munka igazi lelki orvosság, lelki gyönyörűség, a mely minden súlyos bajában, nehéz betegségében s emésztő aggodalmaiban felvidítja. «Sallust az én orvosom», mondogatja. «Ezek a vad emberek — írja Dessewffynek — azt hiszik, hogy én csak ver-
selgetésre, irkálgatásra vesztegetem időmet, s nem tudják, hogy az
végasztalása szenvedéseimnek». (4287. 4288. 4292. 4295. 4408. 4425. 4443. 4489. 4510. 4533. sz. lev.)

¹ Zrínyi M. *Szigetvárott* bevezetése.

Örökös izgalomban élvén, minden csekélység, a mely ellágyuló szívét kellemesen érinti, hamar elragadja; kitörő kedve ide-oda csapong, mintha nem ismerne határt. Eperjesen levén s hallván, hogy az ottani Ferenczrendiekhez benczések érkeztek, szinte magán kívül siet a kolostorba, hátha kedves Guzmicsa is köztük van. Midőn betegágyában egyik látogatója azt újságolja neki, hogy Erdődy grófné mindaddig nem akar Törökkel kiegyezni, míg ez írásban nem kötelezi magát, hogy Kazinczynak mindazt megadja, a mivel a pásztói és sávolyi birtokrészért tartozik: «mennyei sugár» villan meg előtte, s öröm «sikolt ki belőle.» Büszkén emlegeti, hogy perében beadott irataira többször felkiáltottak a bírák: beh gyönyörű deákság. «Nekem — mondja — az minden csalásom, hogy szépen igyekeztem írni s ezáltal infascinálni bíraimat, hogy figyelmezzenek.» Különösen a költői remekek olvasása ragadja magán kívül. Bajza *Borénekét* olvasván, fölteszi magában, hogy nem nyugszik, míg meg nem tanulja, hogy sötétben is elmondhassa; ha pedig Pestre jöhet, magával Bajzával mondatja el egy ebéd végén és sirni fog örömeiben. «Irtózni a rútat, a mi szép, szeretni! Ez az én szívem érzése, ez az én életem színe» — írja önmagáról. Csakhogy kivált idősb korában ez az érzés akárhányszor élmélgéssé válik, a miért sokan megszólják s nem ok nélkül. Például midőn Szilassy József főispáni helytartó leányától, Csoma Józsefnétől, bucsút vesz és már lefelé halad a lépcsőkön, de észrevevén, hogy a szép fiatal asszony utána indul s az első lépcsőn megáll: «elektrizálva — beszél — a véletlenség által, repülök, térdre bukom előtte, átölelem lábait s megcsókolom azt s azon pillanatban megfordulok s minden szó nélkül eljöttem.» Szinte beteges sóvárgással csügg azon a gondolon, hogy a gr. Gyulayék birtokán, Dédácson, a szép gypeszönyeget az ő emlékköve ékesítse. Nem óhajt semmi kitüntetést, még ha szabad volna is ilyet várnia, s nem sajnálja, hogy nem azon az úton haladt pályája, melyen az effélet nyerni szokták; de — úgy mond — ha a Strigy és Maros szögletében áll emlékköve, a melyet a barátság-nak köszönhet, s ha talán egy század mulva is megáll ott egy érzékeny utazó s azt mondja, hogy *ezek őt szerették*: hamvai még a sírban is emelkedni fognak. (4286. 4393. 4408. 4423. 4433. 4487. 4590. sz. lev.)

Az élet legkeményebb megpróbáltatásai között is megőrzi szívének ez olvadékonyságát, e könnyen lángra lobbanó hevét. Ebből fakadnak erényei s hibái. «A szép, tiszta, emberi vallás», mely a Gondviselésbe

vetett hitet ápolja benne, megóvja a kétségbeeséstől. «Barátom — írja Guzmicsnak — engem az én vallási érzésem, az én bizodalمام ahhoz a láthatatlan kézhez el nem hagyott s el nem hágy.» Ezt a vallásos érzést köti gyermekeinek szívére is. Nem vakság a vallásosság — tanítja nekik — s nem bölcseség az istentelen vallástalanság, de «az Istenbe s az ő gondviselésébe vetett szent hit az embernek minden boldogsága.» Ezért írja gyermekei számára a *Bibliai Történeteket* s könyve előszavában épen oly mély vallásos felfogással, mint finom paedagogiai tapintattal magyarázza az Isten létét s azt a belénk oltott érzést, mely a vallást a szomorúságban vígasztalásnak, a kísértetekben gyámolnak s örömeink megszentelőjének sugalja. Egyébként is igen tanulságos leczkéket ad gyermekeinek. Szülői szeretetével kellő szigort párosít és arra szoktatja gyermekét, hogy kötelességöket igazi örömmel végezzék, ha nehezőkre esik is. Örök igazságokból eredő tanácsokat oszt gyermekei tanítóinak, midőn a nevelésben az egyszerű módot sürgeti s gyermeki és mégis természetes tűzőket ápolni óhajtja; midőn az engedellenséget, a parancselmulasztását szép szerével akarja büntetni, ha lehet, szigorúsággal, ha kell; midőn az ismeretek elsajátításában azt a fokozatosságot követeli, a mely minden tanulás alapja. (4458. 4459. 4462. 4525—4527. 4589. 4596. sz. lev.)

Ha kifakad is olykor az emberek gonoszsága miatt és elkecserevedve panaszkodik sorsa ellen: ügyekszik a dolgok derült oldalait kifürkészni s a bohóságot ott is meglátni, a hol más nem is scjti. Az országgyűlésről nem komoly híreket, hanem adomákat vár Dessewffytól, mert — úgy mond — szeret nevelni, tréfálni, haragudni is. «Én — írja — a nevelhetés alkalmait keresve kercesem», mert «a szenvedőnek kedves nevelhetni.» Már 65—66 éves, galambösz és előre görbült, de «még most is nem tüzetlen.» Barátainak s gyermekeinek tehát nem kell rettegniök, hogy elveszthetik, mert «még e száraz, kised testben sok az életerő.» 65 éves korában hat órát járja a Sárosi-hegyet, hol II. Rákóczi Ferenczet elfogták, s egyszer sem pihen meg, pedig egész nap egy zsömlyénél s két körténél egyebet nem eszik. «Ennyit teszen — írja — a testet elkeményíteni, legalább el nem kényeztetni s nem egyformán, hanem változtatások közt élni, s néha sokat, néha keveset, néha épen nem enni.» Valóban hosszú életet ígérhetne magának, ha pöre el nem mérgecsitette volna napjait s álmatlanul nem kellene töltenie éjeleit. De épen az mutatja lelki elevenségét, hogy még ily körülmények

között is megőrzi rendkívüli fogékonyságát minden iránt, a mi eszének és szívének valaha kedves volt. A *Bibliai Történetek* írására azért is határozza magát, hogy gyermekeinek hasznos és gyönyörködtető olvasmányt adjon. «Mint a gyermek — írja — gyermeki lelkem által oly dolgokra hagyom kaphatni magamat, melyek nem tartoznak rám, de úgy hiszem, ott is nevelhetem a jó magját.» A levéltár rendezése alatt áttanulmányozza történelmünk egész újabb korát, a melyben oly jártasságra tesz szert, mintha csak egyenesen a történetíró koszorújáért versenyezett volna. (4330. 4333. 4392. 4533. 4590. sz. lev.)

Lelki elevenségét, lankadatlan munkakedvét kortársai is folyvást magasztalják, s általán írói tekintélyének még mindég nagy elismeréssel adóznak az ifjú és régi írók. Horváth Endre nemcsak Guzmicsnak, hanem Zádornak is azt írja, hogy Kazinczy az egyetlen magyar író, ki «a klasszicitást valódiilag, tökéletes értelemben bírja», s kinck ízlése most is a legelső. Kis János csodálkozva látja, hogy barátjának «mennyei tüze az esztendők terhe alatt sem tud lankadni», s a mit ír, mindaz «nem középszerű léleknek bélyegét viseli magán s a nyelvnek mesteri tudását s a jó ízlést... mindenekkel láttatja, a kik nem vakok.» Meghallván Jankovich, hogy Kazinczy Pestre készül, felajánja neki vendégszeretetét, mert — úgy mond — «itt ölelve várunk mindnyájan, kik szívvel és lélekkel hozzád kapcsolattunk.» Vitkovics is arról tudósítja, hogy «közszeretettel égnek iránta, kik a szépet, jót és érdemeset szeretni tudják.» Nemcsak Kovacsóczy, hanem Vörösmarty is megvallja, hogy Kazinczyé a pálma nyelvünk fejlesztésének korszakos munkájában. Bajza pedig egy szép epigrammban tolmácsolja a mester iránti nagyrabecsülését s nemzeti műveltségünk vezérbajnokául állítja a közönség elé. Dessewffy a *Felsőmagyarországi Minerva* beköszöntőjére czélozva írja: «Várjátok be s meglátandjátok, minő becsülője vagyok Kazinczy Ferencz tanításainak.» «Téged — mondja — tisztel, szeret, becsül az egész világ.» A *Hebe* censora, Mayer kanonok, megadván az engedélyt a zsebkönyv IV. kötetének kinyomására, nyíltan megmondja Igaz Sámuelnek, hogy az egész zsebkönyvnek Kazinczy *Zrínyije* a koronája, Kazinczyval senki sem versenyezhet. Legőszintebben érzi és vallja ezt maga a szerkesztő, és jól esik neki, hogy a mester mellszobrának részletszetét (a melyen hazánk geniusa oltalmába veszi a nagy izgatót) ötven éves írói pályája emlékére zsebkönyvében kiadhatja. (4353.

4358. 4375. 4378. 4403. 4408. 4439. 4476. 4481. 4547. 4552.
4574. sz. lev.)

Az elismerésnek e szavai és jelei annál jobban esnek Kazinczynak, minél inkább észreveszi irodalmunk újabb irányát, a mely szellemére nézve az övétől annyira eltér, de a költői nyelv szempontjából mégis oly szorosan hozzákapcsolódik. Világosan látja s tudja, hogy ő immár a múlté. Azonban e tudat egyáltalán nem lassasztja hevét. Az a meggyőződés, hogy a fejlődésnek egymásra következő fokozatába az ő munkája is hatékony elem gyanánt olvadt bele, kibékíti sorsával s megóvjá az elcsüggedéstől.

Dr. Váczy János.

4279.

Gr. Dessewffy József — Kazinczynak.

A. Olyson, Január. 1ső napján 1824.

Édes Lelkem Barátom!

Egy esztendő ismét elrepült.

*Multa ferunt anni venientes commoda secum,
Multa recedentes adimunt.*

Magunk korában többet ragadnak el, mint hoznak.

*Sed necesse fuit esse aliquid extremum, et tamquam in arborum
baccis, et terrae frugibus tempestiva maturitate, victum atque caducum.*

Minthogy a' Claszszikusokba botlottam, elmondom mit óhajtok,
mind néked, mind magamnak.

*Sit mihi, quod nunc est, etiam minus, ut mihi vivam,
Quod superest aevi, si quid superesse volunt Dii.
Sit bona librorum et provisae frugis in annum
Copia, neu flitem dubiae spe pendulus horae,
Sed satis est orare Jovem, qui donat, et aufert:
Det vitam, det opes, aequum mi animum ipse parabo.*

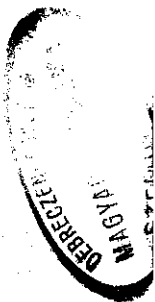
Testi erőnk' fogytán ne csudálkozzunk:

An semper cuperes invicti membra Glyconis?

Meg kell szünni mind lenni, mind akarni lenni erősnek. —
efféle gondolatokra szükséges támaszkodni — nem vizsgálatás
ugyan, hanem elszánás végett. Villog még mindég felettem Damokles
pállosa' éle — mindenre kész vagyok.

Olvasám barátságos kegyvel tellyes leveledet Dülházihoz. —
Kitörnek hát végtére az Erdélyi Levelek!?

Pannonicaque brevi rursus venturus in ora es.

Kérlek, tudj-meg : miért vetette-meg Igaz e' ezim alatt hozzá küldött ódátskámát : «A bor 's a' szerelem?» — Gr. Telekly József, kinél tudakozódtam, sem felel, pedig igen vágyom tudni okát.

Spleen, az az : lép-gőz lepi el ma lelkeket, olly szomorú vagyok az esztendő' kezdetével, mintha bújnam

a bú-ködös Youngnak setét éjszakáit.

Dertülj 's mosolyogj, szivem barátom, valamint Pomponius, még a' kinok és fájdalmak között is.

Vale et ama

hiv Pipszedetmpr.

U. I. Minthogy nem tudom elmene-é már a' Kerülő, egy Sz. Mihályi taksásom engedetlensége miatt, ha nem ment volna-el, mond-meg ezen emberemnek, a' ki szekerekkel van, 's Újhelybe fogja vinni a' Kerület, hol várakozik a' Sz. Mihályi Igás szekerem, hogy ötét elvigye, annyi bagázsiával, a' mennyi a' szekerre fér — ha több lenne, mint fér, rakja-le Hirholczernénál, Pásztvaý, most Olysoi 'Tisztartóm' házába. Mindenféle fa-szerek is lerakattathatnak ottan; nem sokára élet is fog lerakattatni Sz. Mihályról; a' vissza Sz. Mihályra menő szekerek hát elvihetik a' hátra lévő bagázsiát : így minden jól és rendesen fog menni ; de ha okoskodni fog akarni az új kerülő, és ezen alkalmatosságot elszalasztván, azt fogja kivánni, vagy várni, hogy egy Sz. Mihályi szekér Újhelyből Széphalomra mennyen bagázsiájáért, ismét új akadály adhatja magát elő; mert a' Sz. Mihályi ember engedetlensége közönséges történet, és nem használ ott sem a' jó szó, sem a' büntetés, hol a' Magisztrátus vagy gyenge, vagy irigy, és mintegy örülni látszik, mikor törvénytelen-séget követnek el a' 'Taksások Földes Urok ellen — ezt nem fogod hinni, de mégis úgy van. - - Örülök neked, hogy nem kellett soha tapasztalnod.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában : M. Irod. Lev. 4r. 33. sz.]

4280.

Kazinczy — Gr. Dessewffy Józsefnek.

Tisztelt barátom,

A' más világon el lesz törölve a' has; úgy mondja szent Pál, ha jól emlékezem : de Glyconnak jó volna lenni, valamig csak leszünk. Azok az Aretaloguszok sokat beszélnek hogy nem vagyunk

marhák: de ki is kívánjon marha lenni? Az boldog, a' ki lélek és test *együtt* lehet, és ha a' test örömeit a' lélek nemesíti, melly nélkül a' legédesbb öröm sem édesbb. 'S van szép testiség is.

Én is kérdehetném Igaztól, miért nem vette-fel némelly darabomat: de nem merem, hogy el ne akasszam feleletében. Az affé-
lére a' Kiadók soha sem felelnek, 's szerencsére azzal nem gondolok, hogy némelly verseimet ki nem adta.

Midőn Pásztvay nálam belépe, Dulházidhoz szőlő levelem abba a' boritékba vala téve, nem hogy úgy menjen-el, hanem hogy a' levélhez tartozó dolgok el ne szóródjanak. Ekkor tehát pecsétet üték rá, 's általadám Pásztvaynak. A' Dülházi feleletét most meg sem olvasom, hogy emberedet ok nélkül ne tartóztassam.

Ah barátom, keserű nevetni a' kínok, a' szenvedés, a' szükség között. Az új esztendei baj, a' sok cselédfizetés és egyéb kétségbe ejtenek. Zseninek csak írni sem merek.

A' Kerülő Sz. Mihályban van. Itt magát rosszul nem viselé. Az öcsém levonatta, 's huszonkét kemény botot vágata rá bücsü-zóba. Ezen nem kell felakadni; nála a' veretés könnyen áll, 's az nála jó, hogy felelettel senkinek nem tartozik, mint a' Hébe' 's Auróra' Kiadóji: mert Kisfaludy Károly ellen is így panaszkodnak igen sokan.

A' Bodnárt nem felejttem. Jó mesterember és igen jó ember, azt mondják. Nem merem tartóztatni az emberedet, és így végzem levelemet. — Én fekszem most is. Jobb karom megrándúlt e' napokban, 's fájdalmat érzek, 's nem írhatok. Ez új baj.

Az Istenek adjanak Neked mind azt a' mit Neked *magad*, és a' mi nem kevesebb, *én* ohajthatok. Comtesse Virginiének add által *étrenne* képen ezt az igen szép nyomtatású és nagyhasznú könyvet.
Január. 4d. 1824.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 33. sz.]

4281.

Cserey Miklós — Kazinczynak.

Kolosváron Jan. 5én 824.

Kedves Barátom!

Éppen a midőn arról gondolkodnám, hogy félbe szakadott levelezésünket az új esztendő bé állásával újra kezdjem, vettem a múlt

postával egy Leveledet, — datum nélkül, mely engemet, annyiban a mennyiben abból egészségben létedet magyaráztam, megörvendeztetett, mert betegeskedésednek híret hintették volt: — de a belé foglalt tudósítások valójában szomorítanak. — Meg vallom hogy mind a két részről hibás politicát látok. A mi azon Vármegevéket illeti, a melyek az össi törvényhez példás állhatatossággal ragaszkodnak, nem lehet nem tisztelni benne a lelki erőt, az állhatatosságot: de mivel olyan kevés számmal vannak, s magokat az egész Országért ki teszik az Uralkodó neheztelésére, — olyan dologban a melyet mellőzniis lehetett volna, — 's ezt éppen a legalkalmatlanabb időben tselekszik, a mikor talám többet árthatnak véle a Hazának mint használhatnak, — a politicájokat helyben nem hagyhatom. Másfelől ellenben, — nem győzők eleget tsudálkozni rajta, hogy az ősi és Századok főjtában meg állott törvényhez való ragaszkodást, s az abban való patriotai állhatatosságot, — miként tulajdoníthattya a mü rengeteg tapasztalásokon tanólt Királyunk *véteknek*? Holott ennek opposituma az *állhatatlanság*, az *ujjításon kapás*, mely Európát anyi vérnek árjaival borította! — Én legalább, az én gyenge értelmem szerént, ha az ő Felsőge személyébe által képezem magamat, azt ohajtanám, hogy az Országlásom alatt lévő Népek a meg állított régi próbáltt törvényekhez ragaszkodjanak, — és ne vágyakodjanak semmi ujjíásra: mert így a Dynastiámat nem tsak a belső felháborodások, hanem a külső erőszak ellenis bátórságban lenni gondólnám. Ha ellenben a Nemzet a *sanctionált ideáktól* könnyen el állana, attól félnék, nehogy, egy külső erőszak esetében, az én Successionale jussomnak ideájátólis elálljon; akár féltében, akár reméltében, s ujságon-kapásból. — Tökéletesen hiszem hogy Urunkat nem a hiv emberei vezérlik az olyan militaris executiók ki parantsolására a milyen Zemplényben történt. De tsudálkozom az olyan Magyar Urakonis a kik az illetén expeditiót magokra válólyák; — mert nem tsak a Haza előtt vesztenek véle, — hanem minden részre nem hajló emberis úgy itilhet az ók Characterekről, hogy, valamint most, akár nagyra vágyásból akár félenkségből, ezt meg tselekszik, — hasonló képpen, mikor egy második Hódoltató, egy Napoleon firma, reájok parantsólna, saját Királyok ellenis, éppen úgy készek vólnának eszközül szolgálni. Heában gondólyuk pedig hogy a mostani idő mind így marad, — mert az emberi dolgok változás alá vannak vetve, — és még onnanis a honnan ma Urunknak legjobb baráttya szokott jóni, Successorának mérges ellensége

jöhet. — A költsönös bizodalom a Király és Nép között mind a kettőnek leg nagyobb erőssége. Így gondolkodom. — Azonban, minekutánna ez a visszavonás ki ütött, 's enyire ment, félek a jövőndőtől. — Mü tsendesen vagyunk, kérjük a Diaetát, de azonban az árvizzel szembe nem menyünk. A népünk az adót ezüst pénzben *bajjal* fizeti, — mikór megszorityák, egy juhot rendszerént 3 forinton, néha kettőnis, váltóban, kéntelen eladni, — a Tisztviselők, s az Uraságok Tisztvei, kapnak ezen az alkalmatosságon; s az óltsó marhát öszve szedik, — a nép pedig ki fogy belölle; — elébb ruházat nélkül marad, és sajt nélkül, — jövőndőben tehéntés [!], ökör és borju nélkül, — azután kenyere nem lesz, végtére éhel kezd halni, — s akkór megláttya a Ministerium hogy nem jól calculált, mert tíz annyi kárt okozott a Monarchának mint hasznot.

Ismertedé B. Szentkereszti Sigmondot? 80 esztendő volt, General de Caverrie, igen emberséges Ur, — a minap elmene a másvilágra, hogy hirt vigyen Erdélyből. A nagy Generalisból Courir lett.

Engedjen az Isten Barátom Nekedis minden felgondolható jókat a bé állott ujj esztendőben, — és utánna következő sok számuaknak főlytában! Hazádban s Házadban gyarapodó vigasztalással. — További Tudósításidis kedvesek és betsesek lesznek, — én pedig maradok igaz barátod

Cserei Miklósmpr.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 26. sz.]

4282.

Kazinczy — Dulházy Mihálynak.

Bizodalmas Drága Jó Űram Bibliothecarius Űr,
érdemes barátom,

Pásztvay Ur által küldött levelem egy nyomtatott árkusba volt takarva minekelötte P. Ur elérkezett, de csak azért hogy az aprólékos holmi egymástól el ne hulljon, nem hogy úgy küldjem-el. Bocsánatot tehát a' formalitás vétkéért! —

Werfer Urhoz itt megyen vélekedésem a' periodikus írás nyomtatása eránt.

Az Urat itt sietve csak arra kérem, hogy az Erd. Levelek és a' Sallust nyomtatása eránt tudósítson. Fogjunk hozzá valaha. Minél

később, annál rosszabb, mert a' pénz fogyása mindég kevesebb meg kevesebb vevőt ígér.

Schade felől nekem is az a' hirem, hogy fejes ember. Ha így, talán jobb volna ha ezeket a' betűket hozatná-meg Werfer Úr:

[Ide kétféle nyomtatásmintát ragasztott Kazinczy F.]

's ne felejtsem az Úr tudósítani, tetszik e Werfer Úrnak hogy az említett négy általag bort 400 fntban adjam a' Munka bérébe előre.

Az Erd. Levelek elébe a' Mélt. Gróf képét szeretném tenni, minthogy a' Munka gyermekeinek lesz ajánlva. De én elhagyom azt a' panyókára vetett mentét, melyet Döbrentei metszete az Erd. Muséum elébe. Mentét adok és lajblit, 's azt az Inscriptiót a' mi az Erd. Muséum rezén áll. Én fizetem a' rezet, 's nem a' Mélt. Gróf. De szeretném ha a' kép egy derék Festő által megigazítatnék. Akarom, hogy a' Mélt. Gróf képe férjfit mutasson, de ne patvaristát, mint az Erd. Muséumé. 'S az nincs is eltalálva egészen. Van e valaki Kassán, a' ki meg igazítsa?

Jelentse az Úr Németh Úrnak barátságos idvezletemet, 's e' Pataki híreket:

1) Kardos Primarius Pataki Notáriussá leve.

2) A' Csáti Predikátor Hódor Szent Péteri Togátus deák fija két ló ellopásában találtatott.

ὡς γασαν ἡ πληθους áll Ilias II. 278 vagy 287. ezt könyv nélkül írom.

Kezem alig bírja az írást. Két hét olta ma léptem-ki¹ az udvarra legelebb.

9 Januar. 1824.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 5. sz.]

4283.

Kazinczy — Nyomárcay Józsefnének.

Tekintetes Asszony,

Egy tiszta fejű, tiszta lelkű férjfi társaságában tölteni néhány pillantást nagy öröm: de Director Úr ezt az örömet nekünk tegnap

¹ Előbb ezt írta: *költem*; de aztán áthúzta.

csenkán adta, mert csak maga jött. Bátorkodom kérni a' Tekint. Asszonyt alázatosan, méltóztassék holnap az az Vasárnap, hozzánk kihozni Director Urat, nem pompás vendégségre, nem gazdag ebédre, hanem egy olly szűkre, de barátságosra, mint a' millyet tőlem várhatni. A' Tekint. Asszonyhoz intézem a' kérést, tudván, hogy Director Ur is úgy érzi a' maga szolgaságát, mint mi férfiak mindnyájan, kiknek csak titulusunk az *Úr*. Director Úrnak nehezen fog esni hogy miattunk a' predikatiót elmúlasztja, de még is kérem, ne jöjjön későn, hogy a' rövid nap sokáig lehessünk együtt. Sok beszélni valónk van nekünk kettőnknek mindég.

Gratulálok a' Tekint. Asszonynak, hogy úgy fogom tisztelhetni a' mint óhajtottam, 's a' leghívebb tisztelettel maradok

A' Tekint. Asszonynak alázatos szolgája
Széphalom Január. 10d. 1824. Kazinczy Ferenczmpr.

A horítékon: ' à Madame

Madame Sophie de Nyomárcay née de Diószeghy.
à *Ujhely*.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 3. sz.]

4284.

Kazinczy — Kis Jánosnak.

Széphalom, Január. 14d. 1824.

Kedves barátom,

Közlöm itt Horátnak egyik Epistoláját azon órában, mellyben azt elvégezém. Az én Phaedrushi szabadságu Jámbuszaim semmi fáradságba nem kerülnek; de illenek a' Horátnak Leveleinek kedves negligentiájokhoz, 's ha fülemnek hinnem szabad, inkább mint a' hexameterek, ha azokat olly gondatlansággal sonnám is, mint ő maga. Annál több gondot kell tehát forditanom a' dictióra, hogy ez megszerettethesse jámbuszaim' sántikálását. A' te dolgozásod, édes barátom, 's a' Virágé, nyitva álla előttem, 's nem győztem csudálni könnyűségedet ebben a' kevés rimű nyelvben, 's Virágnak geniális fellobbanásait; de azt, hogy Virág olly könnyen szökdellé által a' Horátnak helyeit, az az, hogy azokkal olly keveset gondolt, csak hogy

* A levél zárlatán rongált piros pecsét.

a' vers magát concludálhassa, azt mind eddig meg nem sejtettem, 's szinte csudálkozom csalódásomon. Sok helytt hamis értelmet is ad a' Horátz szavainak: te negligit, aut horret, — a' mit Wieland olly szépen bővite-ki: «*Nem tisztel eléggé téged, sőt megvet*». — De hagyjuk a' kritikát. Bár az enyém méltó lehessen harmadik állani a' két első mellett! mert nekem az szándékom, hogy ha Munkám el lesz végezve, én a' latin textust, 's a' Daru, Voss, Wieland fordítását, és a' tiédet 's a' Virágét, a' magaméval együtt adom-ki. — Minden ravaszságokat el kell követnünk, hogy Olvasóinkkal megszeretessük a' Régi Literatura' Míveit, 's ez a' sok fordítás' egyyüvé nyomtatása fegyelmet támaszthat. — De ime az Epistola:

Négy öt napot, mondottam, hogy fogok
 Csendes mezóm' keblében megpihenni,
 'S higyj a' hazugnak többet! im lefolyt
 Egész Sextilis, 's még is várod azt.
 De hogyha kedved épen látni vágy,
 A' mit nekem betegnek adni fognál,
 Add a' beteggé lenni rettegőnek,
 Míg a' nagy hév 's a' félig-ért figék
 A' Designátort, fátyolos hadával,
 Munkában tartják; míg a' hív anyácska
 Sápadvá retteg szíve' gyermekéért;
 'S a' buzgó pártfogás, 's a' pőr' csatajja,
 Hagymázt von, és nyit testamentomot.
 Ha majd a' tél Albának holdjait
 Fejérre festi, Költőd langyosabb
 Tájakra költözik, 's ott kényesen
 Bánik magával, 's össze sugorodván
 Olvasva tölti a' hosszú éjeket.
 Az új Zephyr' lengtével, a' legelső
 Fecskék' szavára majd, kegyes barátom,
 Hahogy parancsolod, hozzád kerülök.

Jótétidet nem ráztad úgy te rám
 Mint a' Kalábrí gazda késztetí
 Vendégét fojtós körtvélyével. — Éj
 Komám, nyuljon ked hozzá! — Már evém. —
 Ne szégyenelje! bátran! — Köszönöm. —
 Hát rakja zsebre; jó lesz a' fiúknak. —
 Ollyanba vészem, mintha tönve mennék. —
 Mint tetszik; ezt csak a' malacznak hagyja. —
 Az oktalan szivesség így pazarlja
 Becsülnie a' mit nem tud, 's nem szeret;
 'S efféle vetemény hálátlant terme mindég,

'S hálátalant fog mindég termeni.
 Eszes 's jó ember kész segélni mást,
 De néki nem pengő pénz a' fapénz,
 Igyekszem én is illyetén barátom'
 Sok kedvezésit érdemelni; de
 Ha tőled olykor félre-lépni tiltasz,
 Add vissza crómet 's bíró derekam',
 Szűk homlokomnak sűrű barna fürtjeit,
 Az édes csevegést, a' játszi kedvet,
 'S hogy a' pajkos kis lyány' elillanását,
 Cómusznak éjjelén, ismét kesergjem.

A' száraz éh egér egy szűk nyíláson
 Becsúsza a' búzakasba, 's ott magát
 Addig tömé, míg nem tudott kicsúszeni.
 Meglátta kínlódását egy Menyet [!],
 'S mond: itt egy mód van fenn, elsuhanod'
 Sovány jövel be, 's menj sovány ki is.
 Ha nékem int a' leczke; Mindent vissz' adok.
 Mert a' köz ember' békés csendes altát
 Én nem magasztalom, mivel magam
 Ellaktam a' ti csöregéitekkel;
 'S független éltem' nyugalmát egész
 Arabja' kincseért fel nem cserélem.
 Sokszor dicsérted a' szerényt, 's nem egyszer
 Hallád magad' királyomnak 's atyámnak
 Mondatni 's én nem bánok e' nevekkel
 Szűkebben, a' midőn nem vagy jelen.
 Tégy próbát, tudnám e a' mit vovék
 Jó kedvvel ismét vissza nyujtani.
 Nem rosszul mondta Telemach, fija
 A' túrni-megtanult Ulyssznek: Hely,
 Király Atríd, nincs lónak Ithakán;
 Ott sem lapály, sem legelő kövér.
 Ajándokod maradjon: az tenéked
 Inkább fog hasznót adni 's örömet.
 Kisdedhez kisded illik: nékem a'
 Királyi Róma nagy; kedvem helyette
 A' szűk Tibur, a' nem zajgó Tarentum.

A' híres Marciusz Philippusz egykor
 Magára nagy fényt vonza, mint hatalmas
 Szollnok 's Törvénytudó. Végezve dolgát
 A' mint házához tér nyolcz óra tájban
 És már öreg, kifárad a' Carinák'
 Széléig a' nagy útban; egy üres
 Borbélyszín' ajtajánál egy csiszárlott

Állú szegény-legényt pillanta-meg
 Ki körmit egyy bicsakkal kényesen
 Vakargatá. — Hallod, Demétriusz?
 Mond a' kedvére szoktatott cselédnek,
 Ercdj, tudd-meg nekem, ki ő? miföldi?
 Melly járatbéli ember? kit nevez
 Atyjának, védőjének? — A' cseléd
 Megy, jó, jelenti: Az Vultéjusz Ména
 Nevet visel; dolgára nézve Praeco;
 Saját hajlékocskája; adója nem nagy;
 Ártatlan életű ismert suhancz.
 Jár, kél, sűrög, forog, gyűjt és szerezzet,
 Hogy kiseded társai közt magának hébe-hóba
 Egyy víg napot csinálhasson; 's üres
 Időjét a' Circusz' bambájival
 'S a' Campuszon kedvelli töltögötni.
 Azt én szeretném hallani önmagától;
 Menj, mondjad neki: Várja vacsorám. —
 Nem érti Ména, mint vegye a' meghívást,
 'S itt titkokat gyanítgat. Köszöni,
 'S tovább suhint. — 'S nem jó? — Nem a' különz!
 Tekinteted' kevéssé tiszteli
 Vagy tán felette is. — Más nap Philippusz
 Az embert egyy csoport vászon-kabát közt
 Leli árulgatva rongyát-rongyait. —
 Jó reggelt, Ména! ő szállítja-meg;
 Hát? 's nem jövel? — Amaz követgeti;
 Sok dolga tartóztatta 's terhes élte;
 'S hogy itt elébb nem látta-meg. — Csak úgy
 Remélj bocsánatot, ha megjelenysz ma. —
 A' mint parancsolod. — Kettő után hát!
 Most láss dolgozhoz; hordjon jó Szerencséd.

Ménácska megjelent, és a' mit illik
 'S a' mit nem illik, egyyre pergeti.*
 Nem vár kínálást, 's míglen bírja, habzsal,
 'S éjfél felé biezegve tér haza.**
 A' ponty czentül önkényt fut horogra.***

* Előbb így: «fürge nyelve pergeti».

** E sort előbb így fordította: «'S fekünni küldetik éjféli után.»

*** A következő négy sor előbb így volt:

«Beálltak a' Latínek' fériáji,
 'S Philippusz látni vágya legközelbb
 Fekvő jószágát, 's Vultéjusz (ki most
 A' tisztelők közt álla reggelenként —»

E sorokat azonban Kazinczy F. kitörülte.

Patrónuszának fényes pitvarában,
 A' tisztviselők közt álla reggelenként,
 'S estvéneként a' terített asztaloknál.*
 Beálltak a' Latini szünnapok,
 'S Philippusz látni vágya legközelebb
 Fekvő jószágát, 's Ména véle mégyen.
 Örvendve boldogító csillagának,
 Repül ez nagy barátja' hintájában;
 'S a' mint kijutnak a' görbés Sabinum'
 Földére, nem lél szót, hogy a' kies
 Tájékot és a' szép eget dicsérje.
 Mosolygja a' Consulárisz a' bohót,
 És hogy, midőn kijő megint, legyen
 Eggy éjszakát hol szállani 's kaczagni,
 Hétszázat ingyen ad 's meg annyit ígér
 Kölesönbe, 's rá-beszéli, venne itt
 Eggy kis majort magának. Megveszi.
 Eggy szóval, és hogy téged bőv beszédem
 Soká ne tartóztasson: A' mi nyalka ficzkónk
 Paraszt gazdává lesz; szántás-vetés,
 Nyitás-homlítás nyelvén szüntelen'.
 Szilfákat ültet, 's addig vagy minél elébb
 Meggazdagodni, míg belé kiszárad,
 Sárgává lesz, meggörbed, és megöszül.
 De a' midőn lopják juhát, midőn
 Gidóji döglenek, elhull az ökre,
 Vetésit dülja jég, aszály, üszög:
 Dühödt haraggal hág-fel tátosára,
 'S vágatva hajt nagy éjjel hív urához.
 — Hát tégedet mi bánt? mond ez, midőn
 Meg nem koppasztott állal, szurtosan
 Érkezni látja. Durva vagy magadhoz;
 Kéméld tüzed'; lassabban többre mégy. —
 Hogy téged úgy áldjon-meg Júpiter,
 Ekként kiált nagyot sohajtva Ména,
 Szünj-meg bosszantani! Jobbokra kérlek
 És G^éniuszodra, 's házad' Isteneire:
 Add vissza régi boldog sorsomat! —

Ki látja hogy jobb a' mit elhagyott
 Mint a' mit keresett, hagyja abba az újat,
 'S siessen a' megúnt jobb régihez.
 Nyúljon mindenki, meddig leple nyúl.

* Ezután a következő sort kibúzta a fordító:

«Parancsot vesz, hogy véle menjen ő is.»

A' két utolsó űt meg kell igazítanom : a' többiben nem sokat fogok, úgy hiszem törteni.

Én még is gyengélkedem ; nem tudom vissza nyerni egészségemet. Bár addig terjedhetne életem mint a' te Malkovicsodé, 's erőm volna dolgozni, 's hibáimat helyre hozni.

Élj szerencsésen, kedves barátom. Jelentsd-be tiszteletemet tisztelt nődnél, 's gyermekeidnek mondd, hogy őket magokért is érted is szeretem. Bár láthatnám ; 's az nem lehetetlen, mert Herczeg Koháry miatt alig ha fel nem kell mennem Bécsbe, 's nem sokára.

[Eredetije Kis Gyula birtokában.]

4285.

Gr. Majláth János — Kazinczynak.

Wien, am 14ten Januar 824.

So eben von einen rheumatischen Fieber und (erschrecken sie nicht über den Namen) einer Colica Haemorrhoidalis rheumatica subinflammatoria aufgestanden und ziemlich matt eile ich ihr Schreiben von 25/12 23 zu beantworten : Auskunft über die Fragen in Betref Sallusts gibt das beiliegende¹ Blatt.

So wie sie jetzt die Güte haben mir ihre Ansicht vom Übersetzen mitzuthellen, bin ich vollkommen einverstanden. Mir ahndete gleich, dass ich ihren Sinn nicht recht gefasst hatte. So mag es auch an mir liegen, dass die Stelle in ihrer Vorrede des Sallust noch immer nicht deutlich ist ; ich weis was sie sagen wollen, aber ich finde es nicht in ihren Worten.

Tacitusz is (Szallusziot) csak úgy tudá meghaladni hogy utolérni ugyan távolról sem tudá.

Dis wird nicht jedem Leser verdeutlichen, dass sie Sallust über Tacitus sezen. Ich verstand die Stelle anfangs so : Tacitus sei mit Sallust nicht zu vergleichen ; die Wege, die sie wandeln, seien zu verschieden, jedoch sei Tacitus auf seinen Weg weiter gekommen, als Sallust auf den andern.

Es freut mich überaus, dass ihnen meine Novelle in der Aurora

¹ Hiányzik a levél mellől.

zusagt. Ich bin mit vieler Liebe an diese Arbeit gegangen, und hoffe überhaupt, dass meine Novellen und Märchen nicht spurlos in der Magyarischen Literatur untergehen werden. Ich hoffe noch heuer einen ganzen selbstständigen Band herauszugeben. Obwol spät, doch nicht zu spät, weil aus einem aufrichtigen Herzen kommand, wünsche ich ihnen ein glückseliges neues Jahr.

Stets ihr

Mailáth.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r, 29. sz.]

4286.

Kazinczy — Gr. Gyulay Karolinának.

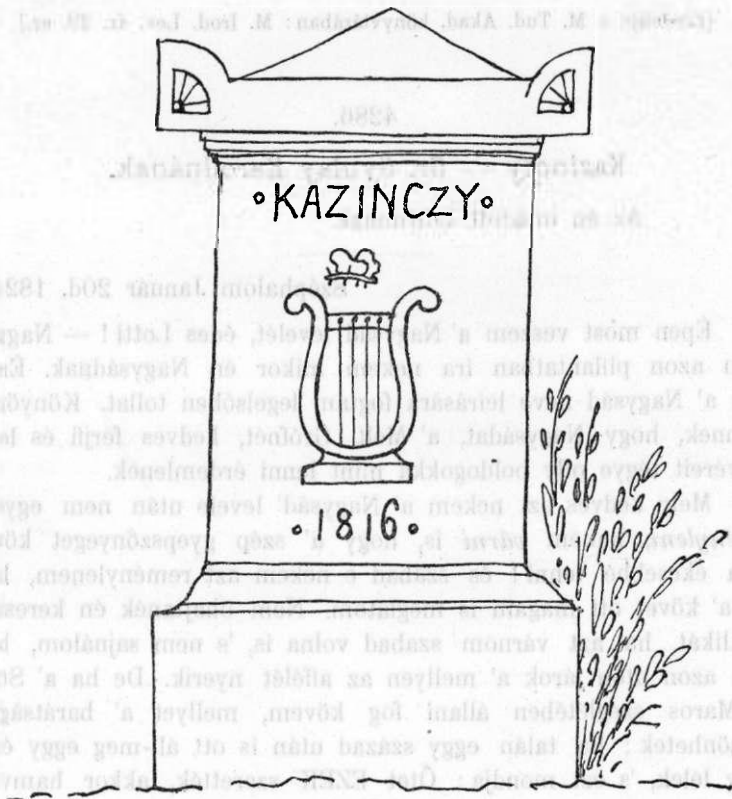
Az én imádott Lottimnak.

Széphalom Január 20d. 1824.

Épen most veszem a' Nagysád levelét, édes Lotti! — Nagysád talán azon pillanatban írta nekem mikor én Nagysádnak. Én ez idén a' Nagysád neve leírására fogtam legelsőben tollat. Könyörgök Istennek, hogy Nagysádat, a' Mélt. Grófnét, kedves férjfi és leány testvéreit tőgye olly boldogokká mint lenni érdemlenek.

Mely kedves azt nekem a' Nagysád' levele után nem egyedül *reményleni*, hanem *várni* is, hogy a' szép gypsöznyegét kövem fogja ékesebbé tenni! és szabad e nekem azt reménylenem, hogy azt a' követ ott magam is meglátom. Nem óhajtának én keresztet, pántlikát, ha azt várnom szabad volna is, 's nem sajnálom, hogy nem azon úton járok a' mellyen az affélét nyerik. De ha a' Strigy és Maros szegletében állani fog kövem, mellyet a' barátságunk köszönhetek: ha talán egy század után is ott áll-meg egy érzékeny lélek, 's ezt mondja: Őtet EZEK szerették, akkor hamvaim is emelkedni fognak a' sírban. Én bájosabb helyet mint az nem ismerek, ha a' déli részek volnának szebbek, de szerencsére azt onnan nem látni. Csak az Aranyos hegyét, csak azokat a' rengetegeket, csak azt a' szép völgyet, csak azt a' bús emlékezetű Dévai várat látni, mellyben a' fejedelemnek nem született Barcsai Ákos ölegette Bánffy Erzsébetet, 's átkozta szerencsáját, hogy őtet nem kalibának szülte. — Nem kell egyéb a' köre mint e' név *Kazinczy*

és az esztendő mellyben Dédácson voltam. Hogy a' kő oldala pusztá ne legyen, azt a' L a n t o t és L e p é t metszethetné Nagysád rá, melly a' Poétai Berek' czímlapján van, a' Dayka Versei mellett. A' könyvet Nagysádnak megszerzi Farkas Sándor. Parancsoljon vele. Próbát teszek, hogy gyertyánál (mert elütötte az éjféli óráját, 's fekvé — beteg vagyok még is), 's szabad kézzel ide tehetném e a' mit jónak gondolnék. Elég egy ölnyi magasságú, három lábnyi szélességű kő. Nekem nem kell semmi nagy, semmi pompa.

Magam hirdetem-ki az egész világnak, 's kevélyen, hogy erre én kértem az én Lottimat.

Az az Angoly levél valóban különös játék. Én angolyúl nem tudok, de a' levelet végig értettem. — Gróf Mailath az este írt levelében azt írja, hogy ő egy egész kötet Novellát fog adni ezidén, 's nem oltom-el addig gyertyámat, míg nem kérem, hogy hadd legyenek

én fordítója magyarrá. Gyönyörű darabja van Hébében és Aurórában. Az Auróráé több erőbe került, a' Hébéé szebb, könnyebb. Külömben a' Kisfaludy Károly Vizontlátását szeretem leginkább.

Ez estve a' Pataki Gróf Törökné leve vendégem, az ipam világtalan bátyjának szép özvegye. Kassáról jő, hol fija 's leánya tanulnak. Beszéli, hogy a' lyánya volt Gróf Dezsőffynél, ő nem, mert betegen feküdt, 's hogy Zseni nőni kezd. Örvendek, mert tudom, hogy az kedves az én Zsenimnek. Ő hizik, és ha nagy is nem lesz, Debreczeni kofává teszem. Virzsini eránta az most is, a' ki volt, 's nekem kivált az kedves.

Szánom mind a' Gróf Bethlen szerencsétlenségét mind a' Gróf Hallerét. Ha a' ki marjúlást mingyárt nem teszik helyre, kevés reménység van, hogy a' szeretett gyermek éppé lehessen: a' hektikából pedig nincs kiszabadulás. Mélyen megrázott a' Nagysád festése Gróf Haller János felől, 's nagyon tisztelem azt az érzékeny atyát. Ah édes Lotti, gyermekünket halva látni, és a' mi még keservesebb, *halni* látni, iszonyú kín.

Bár Nagysádat Védangyala mindég olly szép vidékeken járatná, mint a' Gyógyi ferdők. Kín nekem azt hinnem, hogy azt a' szép helyt többé meg nem látom. De még az a' hely is nyer a' Nagyságtok emlékezeté által.

Negyednap olta nem alszom. Hadd végezzem leveletem. Adieu, édes, édes, édes Lotti!

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 5. sz.]

4287.

Kazinczy — Gr. Majláth Jánosnak.

Verehrter Graf,

Ilätten die Parzen Sie uns entrissen, so würde um den Verlust unser [!] Literatur und selbst über den Verlust Ihrer Person niemand mehr getrauert haben, als ich. Erinnern Sie sich, was ich Ihnen über Ihr . . . werdt¹ der Rache, als ich davon bloss die Hälfte noch in der Hebe las, geschrieben habe; erinnern Sie sich, was ich Ihnen in meinem letzten Brief über Ihre wirklich bewun-

¹ A szó első része olvashatatlan.

derungswürdige Gnomon-Novelle gesagt habe ; und Sie werden meine Äusserung nicht für leeren Schall nehmen. Und was verlöre *ich* an Ihnen, den Sie mit Ihrer Liebe so sehr beglückten. Gott erhalte Sie uns noch sehr lange, und gebe Ihnen Kraft Ihre schönen Pläne auszuführen, und mir sey die Freude gewährt, mich Ihrer Achtung bis an mein Ende rühmen zu können.

Sie wollen also dieses Jahr einen Band Novellen herausgeben. Finden Sie unter uns keinen bessern, so erlauben Sie, dass ich sie übersetzen darf. Ich wünschte diese schönen Erzählungen so gut als möglich in das Ungrische übertragen zu sehn, und wenn ich auch jedem das seinige gerne lasse, so ist es doch nicht Eigenliebe, wenn ich sage, dass jeder von uns mit *seinen* Augen sieht.

Ich bin noch immer bettlägerig. Aber Arbeitsamkeit heitert jedes Übel auf. Mein Sallust ist mein Arzt. — Den Beschluss habe ich in meiner Vorrede täglich umgearbeitet ; noch bin ich aber damit noch nicht zufrieden. Das Schwerfällige des Schlusses passt nicht zu dem Leichten des Anfangs.

Dass Tacitus an Schönheit nicht bloss der Sprache, sondern auch der Schaffungen mit Sallust verglichen werden kann, sage ich Ihnen, mein Herr Graf, dessen geläuterter, und *gelehrter* Geschmack meiner Erinnerungen nicht nöthig hat, sondern sehr vielen andern, welche den bloss *kräftigen, düstern* Tacitus weit über Sallust hinaussetzen, welches ganz falsch ist. Ich werde meinen Lesern sagen, dass Sallust der *Virgil* der römischen Prosaiker sey, und dass Tacitus neben Sallust mint egy vashól pörölyözött státua egy Páruszi márványból faragott mellett stehe. Tacitus übertraf sein Ideal dadurch, dass er in *Kraft* nicht in das *Dunkle*, sondern in das *schwärtzlich düstre* ging, während Sallust trotz seiner dunklen, aber durchsichtigen Tinte noch immer heiter und jugendlich-schön ist. Mit allen Gefühlen der innigsten Verehrung beharre ich

Mein Herr Graf
den 21. Jänner 1824.

Ihr unterthänigster Diener
Franz Kazinczy.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában : M. Irod. Lev. 4r. 29. sz.]

4288.

Kazinczy — Gr. Dessewffy Józsefnek.

Tisztelt kedves barátom,

Eperjesen kellene lennem, de nem indúlhatok, mert semmi szerrel nem tudtam pénzt csinálni, 's betegebb vagyok mint hogy mehetnék. Betegségem nem ijeszt ; az az ér kínoz, mellynek erszényemben illenék lenni : de ijeszt pénztelenségem, sőt eldühít, ha egyéb bajaim mellett az jut eszembe, hogy lyányomat hagyom minden pénz nélkül illy sok ideig. Hidd-el, édes barátom, *Előtted* pirúlok, 's nagyon pirúlok ; mert látott e ember illy példátlan bánást mint a' millyen az enyém Erántad és Zseni cránt ? De midőn nem teszem a' mit kellene, azt reményilem Tőled hogy érzed hogy azért nem tevém, mert lehetetlen volt. Mihelytt lehet, mingyárt teszem, addig kérlek, 's nagyon kérlek, ne kárhoztass.

Guzmics Theol. Doctor és Prof. Pannonhalmán a' Benedictinuskoknál, nekem írt utolsó levelében felőled forró szívvvel szól. Kiírnám a' levél űát, de most nem lelem. Közleni fogom Veled a' Cserei levelét is, mert szép, noha Tégedet közelebből nem illet. Betegségemben, szorultságom érzésében, egyéb bajaim, gondjaim között, az illy levelek vidítják fel lelkemet, és a' dolgoztatás ; de a' kurta napokban ez sem mehet a' hogy akarnám. Sallust azonban halad. Tegnap leírani számodra és a' gróf Aurél számára az Előbeszédet, hogy itéletedet értsem, útasításodat vegyem, és osztán úgy változtathassak rajta, hogy egységben legyek magammal : de tegnap olta ismét sokat törlek rajta, pedig levelem ma indúl 's holnap kezekben lesz. Nincs rá időm.

Werfer által én nem csak örömet várok, hanem pénzt is. Nagyon kérlek tehát, parancsolj a' mi Dulházinkra hogy Werferrel végezzen az Erdélyi Levelek eránt, engem tudósítson mikorra várják Kassára a' betűket, hogy a' Munkát lehozathassam Werfer által Bécsből. — Elj szerencsésen tisztelt kedves barátom ; ajánlj ó Nagyságának a' Méltós. Grófnénak megbecsülhetetlen kegyelmeibe, jelentsd kézsókomat a' Zseni Principálsnéjának, 's mondj fiaidnak tőlem minden szépet. Zsenit áldom mint atyja, mint barátja. Az Isten adja neki és testvéreinek azt az örömet, a' mit tőlem vont-el.

Január. 22d. 1824.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában : M. Irod. Lev. 4r. 33. sz.]

4289.

Kazinczy — Dulházy Mihálynak.

Dulházy Úrnak.

Halad az idő, de dolgaink nem haladnak. Kérem az Urat végezzen Werferrel, hogy az Erdélyi Levelek nyomtatásokhoz, mikor foghat és ivét mennyiért? 's kell e az ajánlott bor, vagy nem? Jőnek e már a' betűk? Lesz e valami az elegáns Holnapirásból, Ujságból? Ha valamit akarunk, fogjunk korán hozzá. Az örök halogatásban elalszik tűzünk. Szelje el az Úr ezen papirosom felét, 's ott találja felhatalmazásomat az Erdélyi Levelek Manuscriptuma által vétele eránt. Adja által azt Werfer Úrnak, hogy hozzassa-le minél előbb.

Zsenit köszöntse az Úr, mondja hogy anyja 's testvérei egészségesek, hogy engem az arany ér kinez, de jobban leszek nem sokára, hogy a' pénzt Martiusban várom. Akkor ő is kap. Fordítsa hasznára azt a' szerencsáját, hogy Ó Nagyságoknál 's Comtesse Virginienél van 's a' Klaviert tanulja nagy örömmel. Szegény lyánynak mindenben illik excellálni, mert mindenre több szüksége van, mint [a] gazdagnak. 22 Januar. 1824.¹

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 5. sz.]

4290.

Zádor György — Kazinczynak.

Duka, 1824. jan. 26.

Tekintetes Tábla Biró Úr, Kiváltképen Tisztelt Drága Jó Uram!

A' legközelebi múltt Deczember' 30d. költt igen becses Levelenek vételén érzett örömemet a' Tekintetes Úr betegkeskedésének értése nagyon megkeseritette. Engedjen a' kegyelmes ég a' Tekintetes Úrnak még hosszú virágzó életet, a' Hazának dicsőségére, 's a' Honi Literatúrának felvirulására! Felettébb sajnálom, hogy

¹ 1824. —30dik. Kazinczy Fer. Úr levele Jan. 22ikéről 824. — Dulházy M. jegyzete.

a' jelen évi Aurora a' Tekintetes Ur gyönyörű darabjaival nem dicsekedhetik; nagy vesztesége már az is, hogy az ideálozó bájos Kölcey, 's a' kellemes szerény Szemere által nem segéltetik, kiknek az első esztendővel megjelentt remek műveik' hiját ugyan, a' későbbi kötetekben egy darab sem póllá-ki teljesen. Hébe szerencséje, hogy a' Tekintetes Ur' pártfogását amattól egészen magára vonhatá, valóban irigyletre méltó.

Hogy Berzsenyi megint kezdi magát a' Publicumtól hallatni, örvendetes jelenet. Minap személyes szerencsém lévén hozzá, a' Tekintetes Ur ismerettségébe jutásomon nagyon örült. Hypochondriájából már egészen kigyógyult 's most a' mint beszélé, Magyar Poéticát dolgozik prosában. Tudván azt, hogy Ő midőn Hypochondriába esett, minden correspondentiáit félbeszakasztotta: remélhetem talán, hogy én leszek olly szerencsés a' Tekintetes Urral egy jeles Epigrammját megismertetni, mellyet ezennel közlök:

N A P O L E O N R A.

Nem te valál Győző, hanem a' kor' lelke: szabadság,
 Mellynek zászlóit hordta dícső sereged.
 A' népek fényes csalatásba merülve imádtak,
 'S a' szent emberiség' sorsa kezébe került.
 Ám de te azt tündér kényednek alája vetetted,
 'S isteni pálmádat váltja tövis koszoru.
 A' melly kéz felemelt, az ver most porba viszontag,
 Benned az emberiség' ügye boszulva vagyon.

Malvina általam izeni idvezletét 's alázatos tiszteletét; legszebb örömei közé számlálja azt, hogy a' Tekintetes Urnál még emlékezetben vagyon. Nem régen küldött általam Kisfaludy Karolnak a' jövő évi Auróra számára két darabot illy czimezettel: 1) Harom szép érzés 2) A' Kedves sirjánál, 's egy Idylliont Gróf Zsigray Titusz születésére. Igérte Kisfaludy, hogy a' két elsőt felveszi, de az utóbbit vissza adta, mivel a' mint mondja alkalmi Verset nem fogadhat el. Azért is ezt az Ifjú Kovacsóczynak akarom általengedni, ki Psyche czím alatt szándékozik egy Aesthetikai Havi Irást megindítani.

Fogadja a' Tekintetes Ur szomorú tudósításaiért alázatos köszönetemet 's vegye néminemű viszonzás gyanant a' következőket. Szombathelyen a' múlt holnapban megesett G. üléseink utolsó napján Deczemb. 22d. midőn a' Rendek már jobbára elszőllyedtek, olvasta-

tott-fel a' Megye Tisztviselőjének pengő pénzben leendő fizetéseket sürgető Királyi Parancsolat. 'S jöllehet ennek teljesítése már, a' mult évi Juniusi Gyűlésben megtagadtatott is: most újlag (gyenge lévén az Oppositio, 's Camerarius Skerlecznek a' Rendek képeben tett Protestatioja is ellent nem állván) a' parancsolatnak elfogadása meghatározott !! Ezen végzésnek a' Magistratusból is több Szolga Biráink, kik a' Gyűlésen jelen nem valának, ellene mondani készülnek.

Szalában is Deczember' 29d. kezdődött, a' multt Áprilisben végbementt katonai Executio olta az Ex Commissarius 's Administrator Gróf Amade előlülő alatt tartatott első Köz-Gyűlés. Heves volt ez és zajos. Az Administrator az Ülést egy Királyi Parancsolat felolvastatásával nyitotta-meg, melly hozzá praesidialis Levél mellett küldetett, 's mellyben azon utasítása: «hogy ha a' Statusok a' Commissiót csak előlhozandják is, a' Gyűlést tüstént oszlassa-el» olly fenyegetődzés mellett foglaltatott, hogy ennek áthágásával a' Rendek önnön constitutionalis lételeket is veszedelmeztetni fogják. Engedtek a' Statusok 's a' Commissió tárgyát szóval sem érdekelvén; maga az Ex Commissarius keserű szemrehányásokat kénytelenített Gróf Smidegtől, Camerar. Szegedytől, 's több számtalanoktól szenvedni, azért hogy a' Törvényes Kormányára bizott Megyében a' Commissiót olly kevés mérsékléssel 's con amore !! teljesítette. A' Rendek kinyilatkoztatták, hogy az ő bizodalnokokat az Administrator örökre elvesztvén, szeretnék ha Hivatalától végbúcsút venné. Egyéberánt a' Tisztviselők mind itt, mind Veszprémben is az ezüstben huzandó fizetést megvetették.

A' Tekintetes Ur bizományait mind Pápay mind Pap Fiscalis Uraknak, első alkalommal teljesíteni kedves kötelességemnek ismerem.

Ha szabad a' Tekintetes Urnak könyörögnöm: ne fogja meg többé tőlem azon kedves nevezetet, melly által első levelével kevélytett. A' Tekintetes Urtól amaz édes «Te» néven való szóllitást én nem cserélném a' legfényesbb Titulusokért is.

Éljen a' Tekintetes Ur sokáig boldogul 's tartsa meg hozzám való Jóvóltát, ohajtja

a' Tekintetes Urnak

alázatos szolgálója
Stettner György s. k.

4291.

Gr. Dessewffy József — Kazinczynak.

Kassa, Jan. 27ikén 1824.

Édes Barátom!

Eperjesre kell mennem sietve. — Nem szünnek, sőt szaporodnak napról napra bajaim — az idők és helyheztetésem következései levén, hideg vérrel kell azokat győznöm. — Nem látom, minő jussunk légyen a' boldogságra, és még is, boldog napokat is éltünk — el-kell hát szánni magunkat, a' végső nyugalomig, még hátra levő életünk napjait nyughatatlanságokba és bajokba eltölteni. — Én legalább egészséges vagyok, te még ezen legfőbb vigasztalásban is fogyatkozást szenvedsz — ne tetézd azt szükségtelen gondokkal — imé, egy hálás levél lyányomtól, — a' magadédról ne gondoskodj — nincs se pénzre, se ruhára szüksége. Lehetetlen szelídebb teremést látni. Oly kevésbe kerül, és mindennel megelégszik. Azon szép és jeles könyvből, mellyel lyányomnak kedveskedél leírtam vele egynehány sort, mellyet ide rekeszték,¹ kérvén Téged mind a' magam, mind Feleségem nevében, hogy a' szerint tekintsd barátságunkat — legkissebb érdem sints lyányodhoz viseltető vonzódásunkban, oly természetes az: valamint ő, Anyja és Te jók vagytok. Nints most időm többet írni, különben ejtenék egy pár szót az új Héberől és Auróráról.

Mondj le mejképem igazításáról, mert az sok időbe és költségbe is kerülne. Talán jó lenne és bizonyosan szívesen is látná Feleségem, ha néki ajállanád az Erdélyi Leveleket; ha Fijaimnak ajállod, szép és ditső ösztönül fogna ugyan az ajállás nékik szolgálni, de egyszersmind hiúkká is tehetné őket — ante tempus in ora hominum venirent, és megtörténhelnék, hogy az irigyek és rosszakarók nevelésem módját vizsgálnák, és végtére még belé avatkoznának is. Qui bene latuit, bene vixit. Sanyarú időket élünk — rettegni kell mindentől. A' Primás engedelem-kérést sürget, mintha vétkesek lennénk — az álnokság, erőszak és rettegtes kezelt fogának.

Döbrentcitől vevék a' minapában levelet, kért, ajállanám Czirákinak, Eszterházinak, Malonyainak, Pesten akar Prov. V. Commissá-

¹ Nincs meg.

riusnak kineveztetni — megtevém a' mennyire kitelt tölem. Ugyan volt kit Közbenjárónak választani !!!

Isten hozzád és veled, kedves Barátom, és Sors-testvérem !

Ombre sogni folie deliri son le nostre cure
E quando il vergognoso errore,
A scoprir si comincia allora si muore
Si mori dunque una volta.

Vale Corculum !

Pipszmp. r.

A' legnagyobb gyönyörűséggel fogjuk olvasni Sallusztod Előljáró Beszédjét — Dúlházy rosszszul van, de azért sürgeti Werfert, és irt neked a' minap.

Olly¹ annyira elfogott a' köhögés, és az innen nyomban utól ért fejnyilallás (az erőltetéstől), hogy alig látok; holnap ágyban kell maradnom, félő, nehogy tovább egy napnál. — Eperjesre sem mehetek Grófom Ő Nagyságával. — Tegnap általadtam Werfer Úrnak az elnyirt levelet, el fogja azt Igaz Úrhoz küldeni, egy hozzája irt levél mellett. — Werfer Úrral e' következendőt gondoltuk: méltóztatna a' T. Úr írni Igaz Úrnak egy hathatós Levelet, sürgetné és kérné gyakran Schadét, küldené hamarább a' Cicerót. — Ez a' gondolat előttünk jönnek tetszik. — Alkura nem léptem még eddig véle — magyaráztam a' Levelet előtte; de ő azt mondá: hogy még ideje, míg a' T. Úr az ő levelére felelni méltóztatik, és majd ha a' Manuscriptum megérkezik.

A' Periodicus Írásról még semmit sem felelhetünk egyebet, tsak hogy: olly pompás formában lehetetlen azt Kassán elkezdni, — idő nélkül, és egynehány ezer forint nélkül, mellynek készen kellene állani a' Typographus fiókjába — majd gondolkozzunk, és ismét eleibe terjesztjük mind a' T. Úrnak, mind Grófom ő Ngának, mert e' nélkül semmi se lessz a' dologból.

Zseni kis Aszszonynyal közlém a' közlendő sorokat; ép, egészséges, tisztelve csókolja kedves szülei kezeit.

Maradok alázatos tisztelettel

a' Tettes Úr

alázatos tisztelő szolgálja

Dulházy Mihálympr.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 33. sz.]

¹ A mi innen következik, Dulházy M. levele.

4292.

Kazinczy — Gr. Dessewffy Józsefnek.

Széphalom Január. 28d. 1824.

Tisztelt kedves barátom,

Dolgaidba avatkoznom tilt tiszteletem — az egész ország ismeri fejedet, 's ki hihetné hogy *TE* nem látod, mi használ és mi árt neked? — tilt háladatoságom, tilt szerénységem: de hűségem szólni parancsol. 'S a' hol ez forog fenn, ott én Téged oly formán is mernelek bántani, mint a' nemes bátorságú Sülly a' maga király-barátját, midőn eltépé a' Gabrielának készített házassági kötést; mert Henry nem vala nemesbb lelkű mint Te. De midőn szóllok, arra kérék, kényszerítlek, hogy légy Ura tüzednek, és azt ne öntsd-ki azon, a' ki talán megbántott. Sajnálám azt, mert úgy gondolom, úgy látom, hogy az neked hív embered. — Dolinszkyd.

Gratuláltam volt neki Perceptorátusához, 's nagy kéméllyel kértem, hogy bizodalmatat nyerje-meg, vagy inkább tartsa fenn. A' tegnapi postával vettem levelét, holott az én levelem hozzá egy holnap előtt ment. Talán Hierholczernénél adatta-be, mert nem postán jött, de a' postával érkezett leveleimmel hozták-ki.

Beszéli hogy Kartali magát az Instructióhoz tartani nem akarta; de azt is beszéli, hogy ez az Instructio okozza azt a' Tisztkergetéseket. Hogy az 12 árkus, 's abba csak belé tanulni is sokba kerül. Esküszik hogy ő neked örök hived, hogy semmit annyira mint bizodalmatat megnyerni nem óhajt, de oly formán is szöll, mintha azt megnyerni 's birni lehetetlen volna, és mintha tudná, hogy neki nem lúszel. — A' levél meg van nálam, de most nem lelem. Két héti szüntelen fekvésem után Vasárnap Január. 25d. és tegnap 27d. felköltem, kimentem istalóimat, malaczaimat megtekinteni, 's oly gyengülést érzék, a' millyet nem gondoltam. Belöktem tehát a' levelét asztalomba, ott meg van, 's előmutathatom ha parancsolod, de most restellem keresni.

Tudom én, hogy a' Tisztek nem szeretik az Instructiókat, és a' felvigyázó Uraságot. Nevettem midőn néhány hét előtt egy gazdag Gróf Tisztje nálam volt, 's a' maga rendes egyenessége szerint nekem ezt mondá: Oh az én Grófomnál jó szolgálni; megelegszik vele, ha papiroson van jól a' dolog. Néha eljön hozzánk is, bejárja

a' mezőt, hogy millyen a' vetés, de semmit meg nem tekint; 's mi azt tesszük a' mit akarunk. — De ha Instructio nincs, mi lesz úgy az Úrból? A' Tiszteknek ugyan arra semmi gondja: az ő gondjok ők magok. — De ha őket a' 12 árkus rettentí, melly talán a' Kartali megjegyzése volt, és nem a' Dolinszkyé, ki Téged bizonyosan híven szeret, 's érzi kegyelmeidet: nem lehetne e azt simplifícálni, hogy 12 árkus helyett 2 legyen, vagy csak 1. Hiszen Mózes három parancsolatját csak két szóból adta: ne ülj, ne lopj, ne paráználkodjál.

Sajnálom, édes barátom, szerencsétlenségedet, hogy ezek az emberek neked annyi bajt csinálnak; és egyedül azért írom ezt a' történetet. Bár olly Tiszteket találhass, a' kik olly tüzesek legyenek mint Kartali, de nem olly inmodestusok mint ő volt. Én azt az embert a' sok jó miatt sem tudtam volna túrni.

Dávid neked talán jó volt volna elakadásában, melly ötlet kinezta akkor. Tegnap előtt vettem levelét Zboróról, azon örvendve említett hirrel hogy ő Dirigens Tisztartó ott, 's hetven falu függ tőle. Kligenstein Úr nem promoveálta volna olly hamar, ha nem lelte volna igaznak a' mit felőle mondottam. Igen activus ember, igen hív ember, igen becsületelt[!] szerető ember. Hogy activus, mutatja a' Sógorom ítélete, ki Szalárdra csak úgy ment, ha a' Csákyak ötlet neki általengedik — hogy hív, a' Gr. Csáky Antalné nekem mondott szava — a' becsület-szeretete nagyobb is mint kellene. Minthogy nyomorúságban volt akkor, szívesen óhajtottam rád és órá nézve, hogy elfogadd: most ha ő menne is, nem tanácslanám; soha sem felejténé mi volt Zborón.

Oszlán nemo sine naevis. Dávidban is van Kartalismus, nem olly proterviával; hiszen Kartali Kálvinistának is beillett volna, olly goromba. Dávid nem épen goromba, de sokat tart maga felől, 's még azt is bántásnak veszi a' mi nem bántás. Nektek nagyoknak, édes barátom, az a' csapás jutott, hogy az illy semmik rajtatok nyargalnak, akár akarjátok, akár nem. — Bár az Istenek veled három becsületes embert találtatnának, mint a' milyet Te Dulházi-ban találál.

Nemo sine naevis — ezt én feleségemre alkalmaztatom. Ennek az innadásomat érdemlő Asszonynak az a' szerencsétlenség jutott, hogy minden esztendőben más meg más cselédet szeretne tartani: nekem az a' szerencsétlenség, hogy én, ha csak nem perduellis gazember valaki, soha sem szeretek újat fogadni. Hijába mondom, hogy az újban szint úgy lesz hiba és gyengeség mint a' régiben, és

így azért újat, mert megúntuk a' régít, bolondság. Azt az Ispánt, a' kit eggyyszer már miatta eresztettem-el, most maga fogadtatá velem vissza; még nem tölt-el Januarius, 's már megúnta; én pedig kimondtam hogy magamat ki nem nevettem a' világgal, 's elereszteni nem fogom, valamig hűségtelességben nem lelem. Nem rád czélzok, kinek bánását embereiddel nem ismerem: közönségesen szóllok, és feleségemről, 's maganról. Én elkergetem a' malitiosus tolvajt, ha feleségemmel miatta össze kellene is háborodnom, mert az én principiumom az, hogy a' háznál nem az Úr az Úr, nem az Asszony az Asszony, hanem a' ház' java az Úr: de ha a' nyomtató ló belé harap a' kalászba, azért a' lovat el nem kergetem. Csak hív legyen cselédem, és ne épen alkalmatlan, én a' régi magyar szokás szerint örökös kenyeret adok neki, mert beszerzi ő azt nekem. A' patriarchális mód jobb volt, mint ez a' mostani czifra.

Eddig vala irva levelem, midőn ma Január. 30d., Szilvásról veszem gyönyörű leveledet. Édes barátom, higj nekem, elfakadtam sírva, 's felolvastam azt feleségemnek 's Thalienak. Tudom én, hogy a' Te szép szívednek kedves jót tenni Zsenivel, tudom hogy érzed melly kegyességet tészel nekem és Zseninek; de Te nem érzened e, melly kín volna az neked, ha te volnál az én állapotomban, és Virginienek annyi idő olta semmit nem küldhettél volna? Barátom, a' szegénységben az' efféle a' legkeservesebb. 'S miért kell nekem ezt és sok egyéb ilyen magam előtt és a' világ előtt engemet megalacsonyító, szenvedésemet azért szenvednem, mert a' Sógoromnak, mint az Idvezítőnek a' számárra, szüksége van az enyémre? Most várom, 's talán a' holnap nap veszem az Aszalay Úr levelét. Azzal álmodám még éjjel is. Ezek a' vad emberek azt hiszik, hogy én csak verselgetésre, irkálgatásra vesztegetem időmet, 's nem tudják, hogy az vizsgálása szenvedésimnek; nem tudják, melly plánumaim vagynak nekem, csak kezdhethém. Erdélyi Leveleim nekem bizonyosan adnak hasznot. Valami abból bejő, mind ezen plánumomba teszem. Nem ideális portéka ez: már mutatta ez idén is a' dolog, hogy menni fog, de kevés darabban. Bár csak veled szólhatnék, hogy elődbe adhatnám azokat, hogy legalább Te lásd, ha én gondatlan atya vagyok e. Minden bajjomból kikaphatom magamat. csak kezdhessem.

Azért kérlek, édes barátom, Dulházit szállítsd-meg, sürgesse Werfert. Ha Werfer halasztja, Bécsbe nyomtattatok mindent, de

jobban szeretném Kassán, mert úgy láthatnám a' Nyomatást, 's igazíthatnék rajta. — Hogy Erdélyi Leveleimet ő Nagyságának ajánljam, az nekem oly kedves, hogy azt remélni sem mertem. Abban megnevezhetem gyermekeidet, 's az elég. Tartalékokod hogy őket nem kell az irigységnek kitenni, bölcs. Ezeket egy beteg ember írja, virradta előtt és fekvé. Mihelytt felvirrad, feleségem viszi Ujhelybe, mert a' posta ma indul. — Az az ér vala bajom, melly bár erszényembe folya! Derekasan tisztulok egy hét olta, 's annál erősb lesz azután. Mondd ezt, kérlek, lányomnak, 's add által neki atyai áldásomat. Édes barátom, az a' gyermek a' te házadnak fogja köszönni minden culturáját. Én az Asszonyi nemben nem tudományt, hanem csak azt a' szép tinctúrát keresem, a' mit a' falun neveltekben nem szenvedhetek. Ha Zseni valaha anya lesz, által adja házadban vett culturáját tulajdon gyermekeinek, 's képzeld melly jótételt tevé a' hazának, midőn engem boldogítál. Nincs szó, melly köszönetemet fesse.¹

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 33. sz.]

4293.

Kazinczy — Nyomárkay Józsefnek.

Különös tiszteletű 's bizodalomú Drága Jó Uram Director Ur,
kedves barátom,

Végre megindult rajtam az, a' minek erszényembe kellene folyni, 's már annyira jobban vagyok, hogy hosszas fekvésem után Vasárnap és kedden fel is kelheték 's kimeheték. De annyira gyenge vagyok, hogy azolta ismét fekszem.

Eperjesre kell küldenem, 's kérem az Urat Director Urat, méltóztassék tudatnom, élek e vagy halok a' tudva való dologban. A' Majorosé sűrgető.

Én Terebesen Compossessorrá tevém magamat egy szerencsés Csere által, melly úgy van téve hogy semmi esetben nem lehet nekem káros. Kezdhessem csak a' mit akarok. Melly nyereség! Nem álom ez; már az effectus megmutatta kicsinyben.

Nem bírom tovább a' tollat; sokat kelle írnom, mert posta

¹ Jött 7-ik Február. 1824. — Dulházy M. jegyzete.

nap [van]. — Ajánlom magamat becses barátságába, 's maradok szíves tisztelettel

Az Urnak Director Urnak
30. Jan. 1824.

alázatos szolgálja
K. F.

Kivül: Tekintetes Nyomárkay József Director és Táblabíró Úrnak.
Ujhely.¹

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 3. sz.]

4294.

Kazinczy — Dulházy Mihálynak.

Dulházy Urnak.

Széphalom Január. 30d. 1824.

Werfer Ur nem felel leveleimre, az Úr pedig úgy, hogy nem egészen értem miben vagyok. Ha késik a' Munka, inkább Bécsben nyomtattatom. Illő hogy az Erdélyi Levelek és Sallust valaha megjelenjenek; illő hogy rajta legyek, hogy az nekem minél előbb adjon hasznót. Ha Schade késik, vegyük azon betűket, mellyekkel a' M. Kurir nyomtattatik. A' Werfer Ur hallgatása egészen megzavar.

Méltóztassék tehát Werfer Urral szólnani 's engem pontonként tudósítani

1.) Mikor lesznek itt a' betűk?

2.) Egy héten hány árkust adhat?

3.) Kell e a' bor?

4.) Arkusát 750 és Sallustnál 300 exemplárban papirossal együtt mennyiért nyomtatja?

Túl ezen tudnom kell, van e kedve kiadni a' Holnapos írást. A' mint látom, nincs. Hogy arra egy pár ezer for. kellene, azt előre lehet tudni, és így mire való volt a' készület? Nem értem. De talán az Ur bővebb tudósítást adhat. Alig ha meg nem előz bennünket Pest. Első postával várom az Úr levelét.

Ne Szilvás felé küldje az Ur az Ó Nagysága leveleit. Postán hamarabb veszem, 's az nem kerül többbe. Éljen szerencsésen édes barátom. Köszöntse a' lyányomat nevemben.²

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 5. sz.]

¹ A külső lap, melyen a címzés van, félig elszakadt.

² 1824.—31ik. T. Kazinczy Ferencz Úr levele. Jött Február 6ikán 1824 Kassára.

4295.

Kazinczy — Gr. Dessewffy Józsefnek.

Tisztelt kedves barátom,

Gönczy Sámuel, ki Dietlai Cancellistája volt a' Koronaőr Lónyainak, most pedig Schönbornnak Fiscálisa Munkácson, előttem magasztalá Lónyait, hogy soha sem töröl dolgozásain, Követtársán pedig csudálkozott, hogy mindég töröl. Én megszólalék, hogy én is épen azt teszem, 's dolgozásimmal igen ritkán vagyok megelekedve, de — illik, nem illik, megvallanom — a' mit osztán sokat töröltem, azt nagyon szoktam szeretni. — Illyen az, a' mit itt küldök. Eggy holnap oltá ritka nap az, a' mellyen a' hátulsó két harmad részét nem dolgozám újra, 's már most nagyon szeretem. Próbát teszek nálad és Gróf Aurélnál, hogy mint nyerheti-meg javalásodat, és az ifjú Grófét, ha tudnillik ez már ismeri Sallustot. Méltóztassál ennek a' kedves gyermekednek levelemet, és a' mit itt küldök által adni. Mellé teszem a' Schlüter fordítását és a' Thyvonét, hogy az ifjú Gróf ezeket és a' latin Sallustot összehasonlíthassa. — De úgy hiszem, hogy Thyvont Ó Nagysága a' Mélt. Grófné és Comtesse Virginie is örömmel fogják olvasni: mert Thyvon Sallustot hiven, tudósan, nagy gondnal, és igen szépen fordította; és ha ötet a' latin Sallusttal össze nem hasonlítjuk, a' Thyvon Sallustja igen kedves olvasás lehet. Az a' mit én Praefatiómban mondok, csak azt teszi, hogy régi Író *modernisálni* nem szabad, 's Szallustot, a' saját-arczút, *közönséges arczúvá* tenni nem.

Bár Sallustom megjelenhetne valaha! Az Erdélyi Levelekkel kevélykedve teszem a' mit parancsolál.

Tegnap felköltem ágyamból. Nem képzelheted melly beteg, vagy inkább, melly erőtelen vagyok. — 'S ez a' sok álmatlanság, ez a' sok gond! — Sógorom Revelátióját, Liquidátióját még nem láttam. Reszketek, hogy rút dolgokat leszek kénytelen felfedezni. Még Novemberben is kértem feleségét levelemben, ne kényszerítsen, mert osztán nem én leszek a' vétkes. De mit lehet ott reményleni, a' hol eddig olly égre-kiáltó rútságok követtettek-el, és a' hol az én nyomorgásom' látása ötet jobb észre nem hajtotta? — Én úgy szándékozom, hogy Allegátiómat Aszalay Úrnak felküldöm, de előbb hogy az a'

perbe béiratik, közlöm a' Sógorommal. 'S ha még erre sem hajlik, akkor megteszem a' mivel magamnak 's gyermekeimnek tartozom.

Itt küldöm a' Dolinszky levelét is, de azon bizodalommal, hogy ha talán vétett is némelly sorában, némelly kifejezésében, hűségét fogod tekinteni, 's ezért vétkét elengeded.

Nem régiben egy Tyroliszi fiatal ember jöve fel hozzám. Üvegre mázolt Szent Képeket árul, 's egy emberem megveve tőle egytet, 's midőn fizetni kellett, egymásba kaptak. Míg a' bevádlottat felhívtam, tudakoztam tőle ismeri e Tyrólnak azon helyeit, a' hol én jártam, 's e' szókra fakadt: Ah Uram dort ist keine Gerechtigkeite mehr! — Nem értettem. A' Gerechtigkeite alatt ezt értette: keine Freiheit, 's ez alatt ismét a' Tyról előbbi Constitütióját. — Hogyan? kérdém: hiszen ti nem csak nem szitátok Napoleonhoz, sőt Austriának hívei voltatok. — Elbeszélé, hogy a' mint az ellenség el vala verve, azt mondák nekik, hogy őket fegyverrel foglaltak vissza, 's így velek azt tehetik a' mi tetszik.

En gyenge vagyok; de ágyban sokat dolgozom, ha csak azért is, hogy elverjem gondjaimat. Elővevém tehát 15 Kötet Pandectáimat, 's minthogy abban minden egyjüvé volt irva, 's így keresni valamit sok időbe került; és minthogy sok haszontalanság volt benne, újra irám, általvivém az újba, a' mit megtarthaték. Némelly göröghől vett darabjaimat félre tevém Gróf Aurélnak, de most nem lelem. Ha kezembe akad, által küldöm. A' mi itt megy, Bibliothecarius D. Úré.

Élj szerencsésen, tisztelt kedves barátom. Feleségem tisztel mind Téged, mind Ő Nagyságát a' Mélt. Grófnét 's a' Zseni kis Principálisnéját. Ajánljuk magunkat grátziátokba, barátságodba.

Febr. 9d. 1824.

örök híved
Kazinczy Ferenczmp. ¹

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 33. sz.]

¹ T. K. Fer. Úr Levelé. Jött Széphalomról Kassára Febr. 11ikén 1824. -- Dulházy M. jegyzete.

4296.

Kazinczy — Dulházy Mihálynak.

Bizodalmas Drága Jó Uram Bibliothecárius Uram,
nagy érdemű barátom,

Quanta de spe decidi! — Werfer *Telegraphot* akara kiadni: de *Aspasiára* nincs költsége. — Kár volt tehát szöllani róla. Vévén Werfer levelét, az Aspasia nevet Kovacsóczynak tanácslám, ki effélét szándékozik kiadni.

Schadénak a' Cicerója még nincs; Garmondja nem is lesz. — És mégis úgy szándékozik kiadni valamit, hogy az megmutassa a' világnak, hogy Werfer Kassán is úgy tud, mint Bécsben. A' Mannsfeld Garmondja úgy illik a' Schade Cicerójához, mint egy gyönyörű asszony öltözetében a' tafota az atlaszhoz. I mechte, konn holt ni. — Ne hidegítse-el az Úr erántam Werfert; de kénytelen vagyok mondani, hogy így kevés jót reménylek.

Kérem Werfert, hogy nekem ezeket:

Sallustius. Cura Pottier. Paris, 1823. — és

Sallust, übersetzt von Neuffert. Leipz. 1820.

rendelje Wiegand Úrnál. Ha nem tette volna, az Urat kérem e' baráti szolgálatra, 's indulatosan kérem.

Ma sokat írtam, el vagyok nagyon fáradva. Véget vetek tehát. — Nevessen az Úr azon a' mit itt küldök. De ez újabb dolgozásom szerint megyen sajtó alá.

Ajánlom magamat becses barátságába.

Febr. 9d. 1824.

Febr. 10d.

Fel kelle bontani leveletem, mert ma hozák vissza Ujhelyben egy holnap olta heverő pakétomat. — Tégyen az Úr próbát, Werfer Úr ezen szép Meséket nem nyomtatná e' maga nyereségére, de úgy hogy a' szegény Szigethinek legalább száz exemplárt adjon? El ne vesszen, az Istenért.

Kivül: Dulházy Úrnak. és Werfer Károly Typographusnak.¹

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 5. sz.]

¹ 1824—32ik. Kazinczy levele. — Dulházy M. jegyzete.

4297.

Kazinczy — Gr. Dessewffy Aurélnak.

Előbeszéd Sallustomhoz. 1824.

Sallustot itt nyomban követi Cicero. Két fő dísze a' Latium nyelvének, Hellásznak két nagy nevendéke, kik annak koronás fijaival bátrak valának megvívni, 's szép nyelveket az ő követések 's az őtőlők szedett zsákmánylások által még szebbé tévék, honjokat hathatlan dolgozások által megdicsőítették; méltók kiknek képeik egymás mellett álljanak. De túl azon hogy mind kettejét egy népnek halljuk szólni szavaival, egymáshoz kevésbé hasonlítók, 's ez amannak, amaz ennek épen ellenkezője.

Cicero úgy szól mint Rómának minden más fija, de lelkesebben, de több tudománnyal, több gonddal : Sallust a' hogyan senki nem más, de meghaladva minden más. Cicero szabadon ömlöng : Sallustnak nyelve verdesett; nem őt viszi a' beszéd, hanem ő a' beszédet. Cicero bőven szeret áradozni; neki a' síma kedves, a' kigyalút; mesterségét, gondjait, még a' hol fél napokat pazarla is két három sora' kisikárlására, szerényen rejti-el: Sallust darabos, de az ő darabossága kecsesebb és kedvesebb a' mások símaságánál; ő nem rejti-el gondjait, sőt azon van hogy Olvasója magát minden szava, minden fordulása által váratlanul érezze meglepetni. Amaz megelégteli a' szokottat, a' mit minden érthete, 's egyszerre érthete, 's az illet csak nemesítgeti : Sallust kevély értetni mindentől; végig röpke di az egész kört, egyesíti a' mait, a' már avúlót, az újat, mihelytt az ilyen magát szépség, hathatóság, olykor csak a' szokatlan arc által is ajánlja; makacs izléssel válogatott szavait makacs izléssel fűzi össze, 's természeti kecséit kaczer fortelyok által nevelgeti. Benne együtt a' Cato rusticitás és a' Gabinuszok' asszonyos cifrája; a' férjfiás és a' puhult, a' hon és az idegen, a' később kor vidám szinc és a' hajdani fanyar, a' nemes és a' nemtelen, a' törvényszeres és a' vétek, 's egyike nem ritkán a' másika mellett, de mindég bajban, mindég kellemeiben gazdag méltósággal. Cicero változtatja színeit: Sallust a' maga komolyságából soha ki nem lép, de az ő komolysága mosolygó. És neki épen ez a' komoly arc, ellenkező egyezésben a' Sybarita-piperével adja azon méltóságot, melyet a' szintén úgy tömött, de nem vidáman-sötét, hanem búsan-

fekete Tacitusz is csak úgy tud meghaladni, hogy utól-érni ugyan távolról sem tud. ¹ Cicerónak arczában szépség van és erő; az és ez egy mértékben, nyugalomban: a Sallustéban csak szépség, de erő által; a' ravasz a' szépséget alá veté az erőnek, de csak hogy majd egész hatással törjön elő, 's az erőt feledtesse, mellynek, a' mint látszhatnak, egyedül keresé ragyogását. A' Cicero Múzája halad tárgya felé, mint a' kinek dolga van 's nem is óhajt tetszeni: a' Sallusté úgy tesz, mintha nein volna dolga, 's csak látatni akará magát. Lépedel, nem siet — et vera incessu patuit dea.

Cicero nem fogja megfárasztani elkészült fordítóját; igyekezetimet Sallust harmincz esztendőök olta játszodozza. Bár millyen az, a' mit belőle csinálni tudtam, ideje kieresztenem kezeimből; békétlenül magammal még mostan is: de mint Conti mondja Galotti Emiliában, hogy tudom itt mi veszett-el, miért veszett-el, és miért kellett elvesznie, az viszont megbékéltet magammal, és, a' mint reményleni merem, mind azokkal, kik a' régick' és újak nyelvét, mellyeknek számában a' miénk nagy szépségekkel ragyog, ismerik.

Mik mind ezek a' Hellénekéhez és Latinokéhoz képest! és melly nehéz az újak' nyelvén adni, a' mit azoknál találunk!

Beszédünk el van halmozva a' többére egészen haszontalan articuluszokkal, mellyeket a' Latium' nyelve, mint az újak közt az egy szláv, kára nélkül nem ismer. Az a' sok *ki*, az a' sok *melly*, az a' sok *hoggy* a' régiek fordítóját minden sornál elakasztják, 's az ő beszédek' gyönyörű szövedékét összetépdeltetik. Ezek irigylést-érdemlő szabadsággal, nem féktlenséggel hányhaták-el szavaikat; adjectivumaik hol előtte hol utána állhatnak substantivumaiknak, a' hogy azt érzékeny fülök tanácslá: az újaknál mindennek ki van szabva helye, és ha mostani társainkhoz hasonlítva szabadok vagyunk, amazokhoz képest szoros bilincsekre verteknek érezzük magunkat.

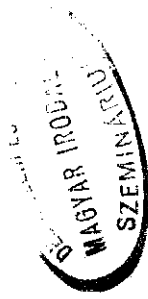
A' régiekkel a' Részesülők és a' Határozatlan' szép Elmúltja, mellyet mi épen nem mondhatunk, szomszédink csak több szók' földözásával szerencsésen kerülheték-ki azt az alkalmatlan hogyot, 's sok jelentésű particulájik örök játékban lebegnek, egyike másikat változtatván, beszédekben: nálunk ezeknek jelentések mindég egy, 's itt nincs a' szép játék. Az ő Hajtogatásai, Ejtégetéseik, Sexualitások

¹ Tacituszban inkább éreztesli magát az erő: a' szépség Sallustban; Tacitusz fekete, komor, bús: Sallust sötét de vidám; Tacitusz vasból van pörölyözve, erős nehéz kézzel, de gondossal: Sallustot erős, de könnyű kéz a' legfejérb margványból toromtette; amaz egy Herculesz: ez egy Apoll. — Kazinczy F. jegyzete.

más meg más végzeteket hozának elő, míg a' mi füleinket szüntelen azon hangzatok verdesik. A' mit iskoláink Virágos Syntaxisnak mondanak, tiltott portéka az új nyelvekben, 's mi meg nem foghatjuk, hogy az Enalage diszt adhasson a' beszédnek, holott hazud, 's egyebet mond mint a' mit mondania kellene; hogy tőrni lehessen az Anacoluthont, melly vétkes gondatlanságra mutat, 's előt és véget egyezésbe nem hoz, 's restelkedünk érteni. Innen az, és inkább mint ki hihetné, hogy a' régiek szóllásaiban minden virít és mosolyg, midőn az ugyan-azt mondó újak szóllásán minden kopasz és pusztá; hogy nálok, mivel nem rettegék a' nehezét, most a' nehéz is könnyű, 's a' mindennapi és a' közönséges is új: ezeknél a' könnyű is nehéz, az új is mindennapi és közönséges; hogy nálok a' prósa beszéd is poesisz' színét viseli: nálunk a' poesisz is prósa. Nyelvünket, ízlésünket elrontá az a' boldogtalan Metaphysica, 's nekünk nem a' szép kell a' mi a' Hellének és a' Hellén' tanítványának minden volt, hanem a' törvényszeres, a' józan, a' folyó, mellyet megtévedve természetesen mondunk, és a' mit a' restelkedő és félig elszunyadt Olvasó is ért: 's rettegén, a' mi erőnkét gyakorolhatná 's a' gyakorlás által nevelhetné, elgyengülésünkben maradunk.

Ennyire különbözvén Nyelv és Ízlés a' régieknél és újaknál, mint viszont az újak e' két tekintelben egymás között, a' ki régieket önt-által új nyelvbe, vagy az új nyelvet áldozza-fel az Irónak, vagy az Irót az új Nyelvnek, 's ezeknek egyike rosszabb, vétkeesebb a' másikánál. Mert a' mit a' fordítóktól látunk kívántatni, hogy a' dolgot kapják-fel tisztán és teljesen, 's adják mint magokét, böles tanács a' Didaxisz' körében, és igazságos: a' mesterségében nem az; itt nem a' dolog, itt a' dolgozás 's az Iró kívánja a' fő gondot. Nem azt adni, a' mit a' csudált Iró ada, hanem az ellenkezőt, 's azért nem azt, mert mi nem úgy szóllunk — mintha úgy szóllott volna más még ott is — annyi mint ötöt a' maga Sallustságából egészen kivetkezletni. Ám vegyük-el tőle azokat a' Thucydideszi és Demosthenészi formákat, azt az ő izzadva-keresett kevés-szavúságát, azokat a' merész és sűrű graecismuszait*) azokat az ő archaissálá-

*) Cortius creditissimo Commentario egregie ostendit, latinatam illam quam pro graeca, obsoleta, aspera habere doctus fuerat, a Cicerone, Livio, Tacito, etiam adhibitam esse, úgymond Burnouf. — Nem perlünk Cortiéval; de a' mondás csak még is görög tehát, és elavult, és darabos; 's ezek mintegy magokat-folejtve vevék-fel, a' mit ez szinte keresett. Innen az, a' mit Scaliger. — Kazinczy F. jegyzete.

sait, szó és szóllás-faragásait; azokat a' Görögöktől eltanult igitur-
okat a' beszéd' elején, azokat a' csalló, nem elválasztó sed-eit; sőt
vegyük-el csak azt az odoS-t, coloS-t, plebEs-t, senat!-t, maxUmus-t,
incipitUR-t, és a' mi efféle babonás szavakkal élni szeret, mellyekért
csak dolgot néző Olvasója, mint gyermekes piperékért, még pirúl
is az ő képében, 's mondjuk-meg, hová leve beszédéről az az innepi,
az a' fenntebb szín, mellyet, ha mind ez talán véték is, annyira
szereténk, csudálánk? hová leve az a' méltósággal eltölt lépedelet,
melly bennünket új meg új formákkal lepe-meg minden szavában,
minden fordulásiban? hová az az ő kényes lassongása?

Elnézni, mit csinálnak vele mások, kötelessége később for-
ditójának, mert innen fogja láthatni, mit kelljen vagy követnie vagy
kerülnie, 's azt én el nem mulasztottam. A' kevés-szavú, a' komoly
és vidám, a' darabos és síma, a' szerény és kaczer, az egyedül
tanult Olvasót kedvelő Sallust a' Francziáknál, kik mindent csak a'
magok színekben tudnak szeretni, és az idegent, bár szebb mint
az övék, nem türik, egy bőv-beszédű, síma-beszédű, csillogó, villogó
francziává van általváltoztatva, kit gyermekek is folyvást olvashatnak;
's így az ő Sallustjok úgy nem Sallust, mint a' Delille' gyönyörűen-
dolgozott Virgilje nem Virgil. Így tevé őt a' híres Alfieri nagy tudománnyal,
szertelen gonddal, tiszta-beszédű Olasszá; így Don Gabriel
spanyol Királyi-Herczeg, nemzete' aranykorú Irojinak hű tanítványává;
így a' németek, kik csudákat tőnek a' fordításban, és a' kiknek hős
erejek magát Woltmannban, ki Tacituszt is lelkesen fordította, itt
is kinyilatkoztatá, csak tiszta-beszédű némotté. Jól mindnyájan, nem
is tudnánk, mit lehetne, például franczia nyelven dolgozott munkától,
mint hogy beszéde franczia legyen, inkább kívánni; 's mi haszon és
mi öröm lehetne abból, hogy egy beszéde' szépségéről elhíresedett
munkát kificzamlott, elesigázott, fás és holt nyelven adjunk. De ha
ki Sallustot ismeri, 's úgy ismeri a' hogy illik, meg fog e elégedni
olly fordításával, mellynek nyelve a' Cicero' és Liviusz', a' Caesar
és Tacitusz' fordításáctól nem különbözik? meg e egy ollyannal,
mellynek abban áll minden érdeme, hogy a' két háború' történe-
teit a' szerint a' hogy azt Sallust hagyá, de nem Sallusti hangon,
elbeszéli?

De az Olvasók' nemei különbözők, különbözők tehát szüksé-
geik is, 's a' dolgozás becsét czél és haszon szabják-meg. Ha ki a'
Latium nyelvét nem tanulta, 's óhajtja tudni mit beszélt Sallust
Catilina és Jugurtha felől, olvassa Thyvon-t, Dureau de la Malle-t,

Le-Brünt, Mollevant-ot, 's a' Francziák felé sántítgató német Höcköt.)*¹ Ha ki belé kapott a' nyelvbe, de nincs eléggé gyakorolva Sallustot is érteni, 's azt a' tudós lomot, mellyel Wasse, Corte és Havercamp, 's most Gerlach, Sallustot két három vastag Quartántokra dagasztották, minden szó, minden szóllás mellett, megtekinteni kifáradott, olvassa-meg a' betűhöz tapadt 's Sallusttól eltávozni rettegő, tudós és hideg Schlüttert, kinek iskolás hűségű fordítása nem egyéb mint folyó beszédbe öltöztetett notae perpetuae. Ha ki a' lelkes Irót egy rokonlelkű fordítótól akarja hallani, olyformán, a' hogy a' történetet egy új, egy olasz, spanyol, német Sallust beszéléné, de arra hogy Sallust, a' nagy Nyelvművész, mit csinált, semmi gondja, olvassa Alfierit, a' spanyol Infant-ét, 's a' nagyűzü Woltmannt, 's elérte a' mit óhajtott. De az csak félig ismeri a' nagy Rómait, a' kinek ő így adatik; mert ha Sallust örök disze is a' Historiographiának: mi úgy hisszük, hogy, mint Nyelvművész épen nem kisebb; úgy hisszük, hogy ha érdemle a' Római Történetírók' fejedelmének neveztetni, azt is érdemli hogy mi őtet itt a' Római Prósaicuszok Virgil-jének nevezzük-el; mert valóban az.

Ha való, hogy szerencsésnek egyedül azt a' fordítást mondhatjuk, melly igazi mása a' maga előképének, feltévé mindég hogy az előkép méltó e' gondra, melly Sallustnál nem lesz kérdés: úgy az ő fordítójának mind a' Történetíró, mind a' Nyelvművészt adni kell, még pedig az szerint, hogy a' Különöző itt is Különöző, 's a' kedves Különöző itt is kedves Különöző legyen. Úgy az ő fordítójának mernie kell a' maga nyelvében a' mit Sallust mere a' magában; úgy neki azon apróságoknak nézett nem-apróságokat másolnia kell, valahol nyelve' körében talál valamit, a' mi hasonlító hatást teszen, 's nem hideg mikrológiával, nem egyedül azért mivel úgy találja az Irónál, hanem mivel ezek a' nagy Irót a' maga igaz arczában festik, 's beszédére megmagyarázhatatlanul, és mégis mélyen-érezhetőleg, fényt öntenek. Minél hűbben ragadja-meg a' Másoló, és minél nagyobb számban az előkép' saját egyes vonásait, dolgozása annál hasonlítóbb lesz, csak osztán ezeket a' Művész' szellemében mossa-együvé, hogy dolgozásán az előkép' igazi színje ömöljön-el. Erre kell törekedni, nem oda, hogy a' régi, és már régisége által is tiszteltetés munkából annak tiszteltetlen, gondolatlan sőt elmétlen iga-

¹ A csillag az eredetiben is itt van: de a megfelelő magyarázat hiányzik mellőle.

zítgatásai által olly festést adjunk, melly magát a' fel nem avatott szemnek ajánlhatja. Így adják a' Morghenek és Millerek 's Longhik a' magok rezeiken a' XVI. század' Mestereinek dolgozásait már régen elavult alakjaikban, a' nagy Mesterek sajátságaival, nem ritkán makacs szeszeivel, de a' mellyek jelentés nélkül nincsenek; keveset aggódván azoknak ítéleteken, kik tudni akarják tőlök, ha idéttlen hűségekkel oda czéloznak e, hogy a' maiak is úgy fessenek; 's nem értik, hogy ha czélzások nem ez volt, mi szükség vala a' régibb időknék e' jól gondolt 's lelkes, de fás, feszes, száraz gondolkozásaikat, nekünk csak bosszantásunkra 's izlésünk' megtévesztésére, ismét kiadni. A' betű öl: lélek az a' mi elevenít. De a' betű lélek' képe, és mivel az, kívánhatja a' tisztelést, 's kívánja.

En Sallustnál ezt az ő módjokat követém, nem Cicerónál is, kit az Olvasó a' második kötetben veszen, 's miért nem Cicerót is, nem szükség mondanom. Fordításom ellen két kifogás fogja magát hallatni: eggyik, hogy ennek beszédét szenvedhetetlenné teszi az egymást érő latin szóllás; melly ha jelentés nélkül esik, kérdésen kívül rosszul esik; a' másik, hogy Olvasója némelly helyeken a' magyar beszédet kénytelen lesz a' latin textus által magyarázni magának.

Ugyan e' vétkekkel vádlák a' Voss Homérját is a' németek, de már ma nem vádolják, vagy nem egyébként mint hála' érzésivel. Ezek Sallustban sem igen tűrik azokat az egymást-érő graecanica szóllásokat, és azt a' homályt, mellyet csak a' Thucydidesz' és Demoszthenesz' helyei tesznek érthetővé, mert nem értik, hogy a' homályos hely a' magyarázat után annál nagyobb fényben fog csillogni. Ha fordításunk ezen homály mellett, nem marada minden báj nélkül; ha Olvasóinkat a' Római szín' és a' Sallusti arcz' látatása által meglepheti; ha azoknak nyerhetné meg javalásokat, kik a' szükséges vagy szép újtól nem irtóznak, és Sallustot közelebből ismerik; a' vád meg nem pirítana. Van eggy neme a' fordításoknak, mellyben a' Nyelv' és Izlés' barátja nem a' fordítás' nyelvét olvassa, hanem az eredeti munkáját, és így a' magyarban a' latint. Ennek olvasója az eggyik nyelvet összehasonlítja a' másikával, 's látni akarja mit bír-el, és mennyit bír-el, az új a' régi után, hogy ez amazt melly szerencsével követheti, inkább e mint az egyéb újak vagy kevesebbé; és, ha talán a' nagy Író erejét 's szépségét nem szerencsétlenül látja átsugárzani a' fordításon, örömeben hogy az általa szeretett új nyelv ezt bírja, felejtí, hogy a' fordító, emelve a' nem

közönséges nyelvű Iró által, annak példája által védve, nem közönségesen szólott; 's én azt tettem czéloomná.

Az illy Olvasók' száma kétségeken kívül nem nagy: de gondot, figyelmet a' kevesek is érdemlenek. A' ki francia izlésű fordítást óhajt, ebből könyű munkával csinálhat újat, 's nem szükség hogy a' Római munka légyen szemé előtt; elég lesz, ha a' francziát követi, vagy Höeköt. Csakhogy örömet azon emlékeztetéssel kell megzavarnunk, hogy az illy fordítások egyenesen ellenkeznek a' régiek olvasásának czéljával. Azokat nem annyira a' dologért kell olvasnunk, mint izlésünk' nemesítésére, 's elérhetjük e a' czélt, ha nem mi lépünk-fel ő hozzájuk, hanem őket vonjuk örök gloriájokból le magunkhoz?

Mindég gyanús marad azonban, hogy én itt azt tevém, a' mit az új nemzeteknél Sallustnak egy fordítója sem teve, vagy csak a' legelső, 's ezek nem felállított elv-okokból, Grundsatz, hanem ügyetlenségből, nemzeti nyelvek akkor még gyalulatlan lévén. De ha mi tehetjük a' mit azok nem tehetnek, úgy örvendenünk-kell, hogy a' szép Nyelv egy eddig talán nem eléggé ismert fényében ragyog.

Ez még most is viseli azon szerencséjének némelly jeleit, hogy nekünk a' Róma' Classicusjai hosszúabb időnkig valának egyetlen tanítóink mint az újabb világ' egyéb nemzetinek, kik korábban tanulának magoktól mint illet, a' nélkül hogy Hellének, a' nélkül hogy ők is Istenek' választottjai voltak volna, 's a' régieket nem magokból ismerik, hanem nemzeteknek izlése szerint elvizezett fordításaikból.

Nevelé szerencsénket, hogy mi akkor emelkedénk, midőn Olasz, Francia, Spanyol, Angoly a' fő tetőt régen elérték, és, mint egy magát már kiszült anya, újat tenyészni megszűntenek, vagy mint a' későn, de nagy lélekkel feleszmélt német, oda hatalmas lépésekkel közelítenek. Így mi az ő példájokon láthatánk és láthatjuk, nekünk mi árt és mi használhat; így mi az Egyszínűség' útjától, melly azért veszedelmes, mivel magát szeretteti, őrizkedhetünk. De én ugyan e' két szerencsénknél sokkal nagyobbnak képzelem, hiszem, vallom, a' harmadikat, melly annak talán kevés által fog tekintetni; azt, hogy velünk Rajnis, Baróti, Révai a' Római lant' zengését megkedveltették, 's a' rimes verselés mellett megtanítanak, szeretni a' rimetlent is. Mert midőn arra indulánk, hogy egészen a' Francziák

tanítványaivá legyünk*) 's szépnek csak a' könyűt, folyót, simát, világost, józant tekintsük: ez az egy csatla szorosbban a' régiekhez, kik nem ilyenek, 's most már örökre elválaszthatatlanúl. Így az Eggyyszínűség' útjából ki vagyunk kapva, 's nemzetünk' Geniusza eggyaránytt követvén az öt új és a' két régi nemzet' nagy példányait, hatalomban fejtí-ki erejét, saját arczát, míg majd, segítve Isteneitől, ragyogva futja tanítójival szép futását.

Sallustot a' Francziáknál többen mint húszan, a' Németeknél közel húszan fordították: én ötöt itt csak harmadik adom még. A' mi máshol megtörtént, itt is meg fog; nem sokára többen fogják próbálni erejeket a' Hasonlíthatatlanon, Eggyetlenen: 's a' későbbek feledtetni fogják a' korábbiakat. Légyen annyi esztendei gondjaimnak az a' jutalma, hogy szerencsésebb követöm, belé tanúlván a' Zrinyi Miklós Hadi-Tudomány' nyelvébe, 's többet mervén a' hol illik mint én mertem, megszeliidítvén beszédemet a' hol darabosabb valék mint kelle, 's elszeldelvén a' mi régibb dolgozásimból ide tőlem meg nem sejtve csúszott, úgy adja nekünk a' fél-Hellén Rómaít a' hogy őt az új nemzeteknek eggyike sem bírja, eggyike sem bírhatja.

Méltóságos

Gróf Dezsőffy Aurél Urnak
Kazinczy Ferencz
szíves tiszteletét.

Én minden dolgozásim közt Sallustot nézem annak, a' kin legkevesebb szerencsével igyekeztem, de minden dolgozásim közt is épen ennek örülök leginkább; mert a' hol eltaláltam, a' mit nem volt lehetetlen eltalálni, érzem mint kelle küszködnöm, hogy ebben

*) Nem lehet semmi szebbet, simábbat, görgöböt, lelkesebbet képzelni, mint a' francia nyelv a' társasági életben és a' társasági élet' nyelvén írt munkákban. De halljuk a' mit róla Voltaire mond:

Notre langue un peu sec et sans inversions
Peut-elle subjuguier les autres nations ?
Nous avons la clarté, l'agrément, la pistesse [!];
Mais égalérons nous a l'Italie et la Grece ?
Est ce assez en effet d'une heureuse clarté,
Et ne pechons nous pas par l'uniformité ?

A' mint már Yorick epével, de igazán megjegyzé, a' népnek 's nyelvének az a' baja, hogy nagyon komoly, józan, 's változást nem szerető. — Kazinczy F. jegyzete.

az új nyelvben a' réginek azt a' báját által sugározta. 'S midőn némely helyeken azzal hízelkedém magamnak, hogy nem valék szerencsétlen, a' Mélt. Grófot ohajtottam Olvasómnak, ki mind a' Thucydidesz, mind a' Sallust' nyelvét érti, de talán sem egyiket sem másikat nem ismeri még. A' Németek kevélykednek a' magok Woltmannjokkal, de ha ér valamit ítéletem, a' magyar azt jobban adhatja, mint még a német is. Most csak Előbeszédemet küldöm, 's kérem a' Mélt. Grófot alázatosan, engedje azt Németh Úrral is megolvasni.

Kedves volna nekem, ha valamely botlásomat kimutatnák. Ez az Előbeszéd legalább azt mutatja, hogy szerettem Sallustot, 's vele megismerkedni igyekeztem. —

Bizonyosan kedvét találom a' Mélt. Grófnak az Erichson görög Epigrammájival, 's szeretnék jelen lenni, mikor megolvassa ezt: *οὐκ ὠθελο Χαριδα μου* [!] etc. melyet én a' régiség' egyik legelső szépségű darabjának tekintek. De minthogy e' nembem csinálók holmit magam is, alázatosan kérem a' Mélt. Grófot, méltóztassék azt nekem minél előbb vissza küldeni. Éljen szerencsésen, édes barátom, imádat érdemlő szülejinek örömére, a' hazának nagy reményére, 's méltóztassék engemet kedvező emlékeztére. —

Széphalom Febr. 9d. 1824.

[Eredetije a kolozsvári egyetemi könyvtárban.]

4298.

Guzmics Izidor — Kazinczynak.

1824. Febr. 9¹

Kazinczy Ferencznek Guzmics Izidor.

Jó ideje, nagy érdemü Férú, hogy a' Szallusztod előszavából küldött darabot vettem. Feltettem magamban, hogy addig nem felelek, míg az egyik leveledben említett magyar fordítást el nem olvasom, 's azt az eredeti texttel, 's a' te előszavaddal összenézem, 's nem látom, mennyivel ígérhetünk magunknak töled többet, mint amattól nyertünk. A' mint kezembe vettem, 's átforgaltam, már is elrezzentett az eredeti text' lapjain a' sok vacuum horrendum; már

¹ A kelet Kazinczy F. jegyzete.

is kezdém gyanítani, mennyit veszthetett a' magyar Szalluszt az eredetinek kerek-rövidségéből. Elolvastam egészen, annál örömebb, hogy Szallusztot eddig egészen nem olvastam; 's úgy találtam, a' mi különben is természetes dolog, hogy az eredeti rövidséggel veszett az eredeti csín is. Nem szeretem, ha remek munkához nem remekkeznek nyúlnak. Már gyermek koromban tudtam bosszonkodni, haki fordítását legalább is annyi sorral végezni nem tudta, mennyiből az eredeti állott: mindannyiszor pirultam nyelvünk miatt; nem érvén akkor még fel eszemmel, hogy a' hibának nem épen a' nyelvben kell lenni, lehet az a' fordítóban is; 's hogy a' nyelvet egy ember nyelvéből itélni nem kell ott, hol fogyatkozásról van szó.

Ha Előszavadból, 's eddig ismert munkáidból szabad itélnem, nem csak reméllem, de bizonyosan is tudom, hogy a' te Szallusztod hosszabb az eredetinel nem lesz, 's csinatlanabb bizonyosan nem. — A' két Római classicusznak írói kharakterisztikájokat melly röviden, 's melly teljesen, melly szépen adtad! Arról lett szó, ha az ítélet magadé e? Többek előtt olvasám-fel. Egy, kiről fel nem tenném, mindjárt a' hasonlításnak elején arra emlékezett, hogy ezt már olvasta. «Így nem, mondám, így bizonyosan nem, különben az ítéletben két tiszta fejű Férfú, miért ne jöhetne-össze?» Ment, 's Szallusztját hozta-el; 's felveté Szallusztznak Cicero ellen, 's viszontag tulajdonított kétes mocskolódásaikat. 'S kaczagtunk. — De te miféle segéd munkát vársz? 's mi végből? Megbocsáss, nem értek; azért, ha értnem kell, ird-meg világosbban.

A' vallás' különbsége a' mi szomszédunkban — Ságshalmon — egy szomorú tragoediat szült csak a' napokban. Egy közönséges nemes lutherános legény egy pápista szolgáló leányzót akart elvenni; annyira mennyire már meg is volt köztök az egyesség. Azonban a' leány magától e, vagy másoktól indítván, elállott, 's egy pápista legénnyel jegyzette magát le [!]. A' harmadszori hirdetés volt még csak hátra, midőn a' luth. legény pisztollal és késsel a' leány' szállásán megjelent: először is a' ház' asszonyát lötte agyon; azután pedig már a' pad alá szökött leányt szurta hasba késével, hogy: «ha övé nem lehet, másé se legyen». A' leány még él, 's úgy mondják, a' szurás nem veszedelmes. A' gyilkos' tetteből azt hozhatni-ki, hogy a' legény az asszonyt tartotta a' lebeszélőnek lenni; a' hir a' szomszéd Pázmándi anyatemplom' papjáról mondja ezt: 's millyen az ember, kitelhetett tőle. Akár-mint van a' dolog, elég az, hogy a' leány elállásának oka a' vallás-különbség.

Én, édes Barátom, Theokrithez már megkészítettem az előbeszédet, közlöttem is Horvát és Thaisz Endrékkel, különösen prosodiám miatt. Te vele bizonyosan meg fogsz elégedni, 's neked elég annyit mondanom, hogy annyi szabadsággal éltem, mennyit a' vájt fülek engednek; nem akarván a' mindent latszámra adó 's vevőgrammatikusoknak a' gondolatot feláldozni. Miért is ne élhetne a' poeta szabadsággal ott, hol a' beszéllők, hol az irók különböznek?

Mint foly Megyében a' dolog? A' Szalaiak, hallom, Amadéjokkal rútúl bántak. 'S egy szomorító ujság szárnyal részünken, hogy t. i. némelly Bars, Zemplén 's más megyebéliek a' nem rég felfedezett olasz össze-esküvésben részt vettek! Te jobban tudhatod, kérek nyugtass-le. A' magyar nem olasz. — Győrött bizonyosnak tartják a' Dietát. Adná Isten, hogy egünkről oszlanának-el a' rémitő fellegek, és békességben szerethetnénk a' hazát, 's egymást, bátor szeretjük így is. Lassu Istvánt szeretném ismerni. — Mikor tellyesedik forró kívánságunk? Mikor, mikor fogjuk ölelhetni egymást?! Élj addig boldogul! Pánnonia' hegyén Febr. 9. 1824.

[Eredetije a sz. Benodek-rend pannonhalmi könyvtárában.]

4299.

Jankovics Miklós — Kazinczynak.

Pest d. 10. Febr. 1824.

Kazinczy Ferentz Baráttjának

szíves tiszteletét

W. Jankovics Miklós!

Salust fordításában helyheztetett szorgalmadat, és állandóságodat mennyire betsülöm, nem szóval de tselekedettel be-bizonyítani kívánom. Don Gabriel Spanyol Salustja már kezemnél vagyok, a' mint ezt jelentettem Vitkovicsnak, miért késlelteti el vitelét, nem tudom — talán a' 40 \ddagger . aranyos Reversalis miatt, melyet a' munkák elveszte esetére tőle kértem; mert a' magam Salustját is in M[anu] S[crip]to Membranaceo ex exemplari Corviniano hozzá kívántam adni. — Ezen Manuscriptum egyebet a' Jugurtha, és Catilina hadjainál magában nem foglal, és a mint látszik a' XIII. században szép deák gömbölkü és nem Németh Gothicus betűkkel irattatott. De talán a' Textus különbsége úgy sem tárgya foglalatosságodnak, azért azt

nem is kívánod, hogy a Codexet leküldjem, és így tsak a' Spanyol editionnak leküldetését sürgetni fogom. — Azt még is Barátságodtól esedezvé, hogy Mátyás Salustját mely in Manuscripto Codice Membranaceo nálam vagyon, megemlitsed, mivel az én Bevezetésemben azt panaszlám hogy Magyar Országban Salustnak tsak egy kéziratára akadtam a' Bazini Predikátornál — azon számos példányokon kívül, mellyeket Sámbocki öszve gyűjtvé, a' Bélsi Csász. és kir. Bibliothecának hagyott. Tsak minapában olvasám ezen ditső Philologus és Archeologus Hazánkjáról, Justus Lipsius Epist. Miscellan. Centur. I. Ep. 2. gyűlölséges itéletét; plus Famae, minus *habuit doctrinae*.

Hanem attól félck Barátom, hogy minél *tacitis senescimus annis*, és így mint Virág emlékeztet *elni sietniünk* kell, valamely irigy, és kegyetlen Sors Ditső Pályafutásodban meg ne gátollyon, azért ha ennek sietőbb elérésére részemről segéd lehetek, parantsoly velem, nem tsak mint Barátoddal — hanem mint Veteranus Tudós, hozzád képest szinte tsak initiatus Tyróval — mint Hazafi, Hazafival — mert nem tsak neked, hanem általad Hazámnak és Nemzetemnek is együtt áldozom buzgó szolgálatomat. Ki addig is míg a' Könyvnek el küldése mellett ujjobban szözlítlak, vagyok Neked,

Mindenben kész szolgáló Barátod

W. Jankovics Miklós.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában : M. Irod. Lev. 4r. 28. sz.]

4300.

Kazinczy — B. Bánffy Lászlónak.

Méltóságos Báró, Cs. K. Kamarás, Gubern. Secretárius
Úr, nagytiszteletű Méltós. Uram!

Erdélyi Leveleimben a Bethlen és Teleki házak genealogiáját adom, nem táblákban, hanem historiai előadásban; s nem hallgathatok a Bánffy házról. S kitől remélhetném azt nagyobb bizodalommal, mint a Méltós. Úrtól, mind azért, mert annak tagja, mind mivel a Históriai pályán megyen nagy czéljai felé? Alázatosan kérem a Méltós. Urat, méltóztassék azt nekem megküldeni, félre tévén itt a modestiát, melly nagyon szép tulajdonság, de csak a maga helyén. A hol az a dolog, hogy a nemzet esmerje egyik leg-

fényesebb házát, el kell mondani, a mit vár. Én leveleimet egy Ujhelyi postáról veszem, s az Erdélyi Levelek aratásig nyomtatva lesznek.

Az Aug. 18dika történeteit Dec. 15dike rekeszté be. A Geppert gyalog Olaszai s a Stipsics huszárjainak két csapatja elállá az úczát, lobogó zászlóval, s fegyvert tölte. A Commissarius bemene, felolvastatá a neheztelő parancsolatját Ő Felségének, kalpagocskájába nyult, kivoná az Aug. 18dikai Protocollt, azt eltépte, ülést bontolt s V. Ispánokat, Szolgabírákat és két Perceptort, Esküdteket, Exactort magához parancsola. Azok declarálák, hogy ők a Statushoz tartoznak s elválni attól nem akarnak. Rendre viteté őket szobáikba katonai őrizet alatt. A Rendek legtanácsosabbnak láták mindazt ignorálni. Így másnap Tisztjeink magokat megadák, melly legjobb vala. Nőgrádban B. Wenkheim Gyűlést hirdettete, s a Szolgabírák nem csak publicálák, de magok is ide s tova elmentek, B. Wenkheim kénytelen vala elfogdosztatni.

Maradok alázatos tisztelettel

alázatos szolgája

A Mélt. B. Úrnak

Kazinczy Ferencz.

Széphalom Februárius 11d.¹ 1824.

[Megjelent az *Élet és Irodalom* 1884. évf. 104. lapján.]

4301.

Toldy Ferencz — Kazinczynak.

Pest, febr. 14. 1821.

Itt a Tek. Úr egy munkát veszen, mely a küldőnek edes táplálatul szogált sokáig, melyet *másolni* ügyekezett minden tehetségével; s most hogy megjelent, félelemmel nyújt által Annak, kit bírójának oly szívesen óhajt. Jól tudom mit hibáztat a tudósok többsége originálomban, s Rösler, ki dolgozásommal meg látszott elégedni, választásomat gáncsolja: de én örülök hogy meg fogom tudni mutatni a hibák mellett is e mív elmúlhatatlan becsét . . .

Hallom hogy Bacsányi ismét kiadja Ányost s Trattnernél. Előbb hogyssem e hírt vettem, gondolkodtam már a kedves köllő felélesztéséről, s nyomtatómmal értekeztem is felőle. Ez ügyben is bizodalmasan járulok a Tek. Úr elibe, s esedezem hogy tiszta szándékomat

¹ A kiadásban a kelet így olvasható: *Februárius Ud*; valószínűleg a *11d-t* hibázta el a szedő.

segélni méltóztassék, különösen biographiai jegyzésekkel, véleményekkel e költőnk felől, talán némely maradványaival, ha volnának a Tek. Úr kezénél . . . Sőt ha Tek. Úr privát leveleket bírna Anyostól, ne sajnálja jegyzéseivel együtt azokat nekem megküldeni stb.

[Megjelent a Kazinczy Gábor-féle kiadásban.]

4302.

Igaz Sámuel — Kazinczynak.

17/II. 24.

'S Neked nem volna még V. Hunyadod? Azt én alig tudám megfogni 's alig várom f. h. 25dikét, a' mikor az első Posta-szekér indul, hogy az Erdélyi Levelekkel egy nyomtatványt küldhessek számodra. De ez csak fekete leszen; színezettel nem szolgálhatok.

Schadét holnap sürgetni fogom Werfer betűjire nézve, s utóbbi magam is meg fogom nézni, hogy Erdélyi Leveleiddel remekét mutassa-bé a' Hazának.

A' Plutarchnak parancsolt füzete a' jövő Ujság-boríték alatt fog lerepülni.

Akkor a' borról is.

Levelkéidet kinek kinek kezéhez adám.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 28. sz.]

4303.

Vörösmarty Mihály — Kazinczynak.

Pest 18 Februar. 1824.

Tekintetes Úr!

Kovacsóczyhoz írt levelének engem érdeklő sorai bizonyossá tesznek arról, hogy eddig nyomtatásban kijött versezetimet figyelmére méltatta. Én azok iránt, kik a' Haza' nyelvében fáradoztak, egyébiránt is különös tisztelettel vagyok, annál inkább a' Tekintetes Úrhoz, minthogy azon Jelesek közt találok, kik a' mostani kornak utat nyitottak a' szabadabb menetelre. Hogy pedig mutatványaimról javalólag ítélt, nagy örömemül 's ösztönömmül vagyok; mert helyes

izléséről meg levén győződve, tudni fogom, mit kelljen azokról tartanom, kik megjelent darabjaimat olesárolni fogják. Tessék leveletem fogadni annak bizonyosságául, mennyire becsülöm kétszeri érdekléseit, 's jeléül azon vonzódásnak, mellyel vagyok

tisztelője
Vörösmarty Mihál.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 27. sz.]

4304.

Kazinczy — Toldy Ferencznek.

Édes barátom,

Köszönöm kedves ajándékokat. Elvívék azt tőlem, mert most rá nem érhetek megolvasására; bajaim vagynak, 's beteg vagyok, 's már November első napjai olla; de megtekintem, ha a' könyv visszajő. Annyit azonban látok, hogy emelkedél, és hogy teszed a' mit megjövendöltem. Vonj fényt magadra, 's dicsőítsd-meg Nyelvünket. De engedj egyvet kérdenem: Kell e ez a' sok? Azt fogod mondani, hogy tőlem is ezt kérdék, 's azt, a' mit én mondtam, hogy nem egy helytt kell mindég maradnunk. Nem vitatok semmit, 's csak kérdem; Te íteld-meg. Azt azonban engedd mondanom, hogy a' mit az Anália énekében Haller nem érte, én sem értem, 's itt sem értem.

Ányósnak két Versezetét bírám kéziratban, 's mind ketteje nyomtatva van: egyik talán Callirhoe név alatt Orpheuszban — Batsányi azt a' maga kiadásában talán azért sem vevé-fel, mert én adám-ki — másika Krajnnyikhoz (Lászlóhoz, Obristlieut. vala) talán a' Tud. Gyűjt. ajándékveiben. Ez testvére volt az én testvérem férjének, 's meghalván, Ányosnak egész csomócska levelei 's versei jutának kezéhez. Bosszankodék hogy aklának egy Pásztorra olly nem Papi leveleket írkaált, 's vagy elégette a' csomót, vagy úgy elrejtette, hogy özvegye, a' húgom, arra ugyan rá nem akadhatnak. Ennek kedvezése által egy pajkos levelét csakugyan bírom, 's szeretném ha nem bírnám. Egy szép málnka leányt ajánla barátjának, oktatóván mint szédítse-el. — Húnyjuk-be rá szemeinket, 's sajnáljuk szerencsétlenségét. — A' maga korában az ifju Ányós csodajelenés volt, 's látni hogy szereté a' SZENTet, hogy a' Róma' Nagyjait ismerte. Válogatá a' szavakat 's kivált az epithétekben bujálkodott.

Teremtései korok' színét viselik¹ édes barátom. Szemem karom elgyengült.

Széphalom, Febr. 19. 1824.

Kazinczy Ferencz.

Kivül: ² à Monsieur Monsieur François Joseph de Schédel à Pest — Servita piac. Nro 420.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 134. sz.]

4305.

Kazinczy — Werfer Károlynak és Dulházy Mihálynak.

Ew. Wohlgeboren,

Morgen geht die Post, und ich erhielt diesen Abend einen starken Pack von meinem Procurator in Eperjes, in Bezug auf meinen gerechtesten, aber durch Advocatentücken verzögerten Process. Erlauben Sie dass ich auf Ihr geschätztes Schreiben, das mir die letzte Post brachte, nicht antworte; es ist Mitternacht, und ich bin krank und müde; sondern nur ein paar Fragen mache.

1. Wie viel Geld haben Sie nöthig, um Schade's Garmond Schriften anzuschaffen? Denn dass Schade's Lettern mit Mannfelds Lettern zusammen genommen werden sollen, das ist etwas, zu dem ich mich nie bequemen werde. Lieber anspruchlos, und mit Zollichers Lettern, aber correct, als mit einem Kleid, dessen Ärmel aus einem andern Tuch geschnitten sind, wie das Ganze. Ich habe Aussichten, Ihnen etwas vorschliessen zu können.

2. In der Papier-Mühle des H. v. Sonntag bey Rosenau hat man ein Papier von blendender Weisse. Sehr leicht möglich dass ich zu Sallust ganz Schreibpapier nehme. Ich besorge Papier von Wien kostet zu viel und ich bin durch die Wiener schon ein parmal abscheulich betrogen worden. So durch Haykul und Geistinger. Ich bitte Sie mir hierauf bald zu antworten.

Ich bitte Sie und meinen Dulházy auf alles, die Vorrede zu Sallust nicht zu drucken, bis ich sie

¹ Itt az eredeti levél jobb sarka le van vágva, s a kelet és aláírás Toldy F. kezeírása; valamint a levél elején is e jegyzet: nro. 3. megk. 26. Febr.

² A levél zárlatán kettétört piros pecsét.

nicht noch einmal übersehen kann. Ich will die Vorrede dieser Tagen abholen lassen.

Mit aller Hochachtung
Ew. Wohlgeb.

Ihr gehorsamster Diener
Fr. Kazinczympr.

Lassen Sie die Revers Seite dieses Briefs II. v. Dulházy lesen.

Édes barátom,

E' napokban visszahozatom a' Sallust Praefatióját. Meg kell olvasnom elébb. Bizonyosan ejtettem benne hibát, éjjel irván le, és sietvén, az alkalm[atosság] nem várakozhatta. Akkor Ciceróból is mellé teszem a' mi most elmaradt. Az Istenért, le ne nyomtattassa addig az Úr. Érette küldök egy két nap alatt.

Wiegand Úr Pottiernek Sallustjáért Párisba ír, és 10 f. ezüstben. Hát a' hozatás! Bécsben készen áll, Döbrentei mondja, hogy ott van 's ára 3 forint az az három ezüstben. Ezért hát nem kell Párisba írni. Hagyjuk Wiegandot.

Csókolom a' lányomat. Emberem pénzt viszen neki, de most keveset.

19. Febr.

Hah, melly ember a' Sógorom. 153,000 fnt-ra teszi a' Contót. Majd befűtök neki. Épen most dolgozom az Allegatiót. Szegény gyermekeim. Higye-el az Úr, ha megholtam volna, egy xrbán sem succedálnának gyermekeim. Legalább ezt köszönhetik nekem. Mondja ezt az Úr Zseninek.

Kivül: à Monsieur Monsieur Charles de Werfer, Imprimeur.
à *Cassovie*.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 5. sz.]

4306.

Igaz Sámuel — Kazinczynak.

20/II. 24.

Döbrentei tegnap azt mondá, szeretne számodra egy Vajda-Hunyadot küldeni. Én ezzel igen szívesen szolgáltam volna; de így jobb szeretem.

* A levél zárlatán kettétört piros pecsét.

Klanzál alig ha meg nem szállal megint.

Tegnap vevén a Jan. Tud. Gyűjteményt, 's a' Sz. Lit. Aján-
dékban ott találom Abairamot [?], a' mit a' Kedveskedőbe közlék.
A' Publicum azt fogja hinni hogy onnan vettem. — Ezt nem szeretem.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 28. sz.]

4307.

Igaz Sámuel — Kazinczynak.

24/II. 24.

Itten megyen Zrínyi' élete a' Plutarchból, mellynek megkül-
dését parancsolád. Legújabb képét Gr. Festetics László metszette
nagy 4 rétbén Krafft után Rahllal straffirozott manierban. A' kép a'
legfinomabb dolgozás. Kereskedésbe nem ment; azért nem bírok
vele. A' Gróf csupán Barátai között osztogatá-el. 'S így kapott Cons.
Márkus Úr is, kitől én azt lemetszetés végett megnyerni reménylem.
Krafft talán még ez esztendő végére készülhet-el a' Szigeti ütkö-
zettel. Kicsinyben már látám.

A' postaszekérrel küldendőket holnap adom-fel. Indul f. h. 26d.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 28. sz.]

4308.

Gr. Gyulay Lajos és Igaz Sámuel — Kazinczynak.

Kedves barátom,

Simó hazafi Képirónk elkészité, és igen szépen képedet —
Döbrentei, Igaz, 's többen, jobbnak tartják az Originál-nál, nekem
Dónaté tetszik inkább, — első, fel is cserélte, a' Simóéval a' magáét,
mellyet Donáttól festve birt, és az megyen a' jövő Diligence-al
Guzmicshoz Győrbe, a' szerint a' mint parancsolád. Most Döbrenteit
festi Simó számomra, igen nagy szorgalommal és igyekezettel, mint-
hogy a' jövő Húsvét utáni *Kunst-Ausstellung*ra ki is akarja tenni,
bár lenne valami ezen jól indult Művészünkből. — Grófnéd kezeit
csókolom és a' Tiedet, én pedig maradok változhatatlanul

Bécs Febr. 24d. 824.

örök tisztelőd és barátod

Gyulai mpr.

Az¹ Erdélyi-Leveleket, Vajda-Hunyadot Döbrenteitől 's két idej Hébet tegnap előtt feltettem a' Posta szekérre, itten Nagykereskedő Medgyaszay Úr firmája alatt Dulházy Barátomhoz útasítva.

27/II. 24.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 28. sz.]

4309.

Edes Gergely — Kazinczynak.

Tekintetes Úr

Kedves Barátom Uram!

Albert fiamat a' nagyobbikat küldöm Patakra; az viszi ezen Levelemet. Mivel nagy szorongattatások közé ejtett a' följebb múlt két vagy három esztendő 1) Processusaim 2) Feleségemnek halála miatt, kire tovább másfél esztendőnél hiába költöttem, kevés költséggel bocsáthatom-ki karjaim közül, Pápa is költséges: reménylem hogy Patakonn jobban subsistálhat: könyörgök, hogy ötlet Őri tekintetteddel az én nevembenn-is ajánljad a' Profeszszor Uraknak, Édesem, hogy valami jó Paedagogiummal öbenne engemet segélljenek-föl. Ő jeles elméjű, ért a' Poezishoz-is, hegedüléshez-is, a' picturát-is meglehetősen gyakorolja; tanulásbeli előmenetele-is fogja ajánlani. A' mint Testimoniuma-is egyyik mutatja, itt-is nagy dícsérettel tanított Őrfiakat és arról maga az Úr, a' kinek fiait tanította, úgy adott derék Testimoniumot, mint a' kil. barátságára is méltatot. Többet órola nem irok mint ezt emlitem, hogy, ha Isten addig éltet és annyi értékem lesz, a' jövő János Fővételi Pesti vásárkor meglátom magam-is Patakot és a' többek között főképpen Téged látás nélkül hagyni nem foglak. Most már nagyobb bajom-is lesz; mert elmaradott kisdéd leánykámért alig ha még a' tavaszonn kénytelen nem leszek újra házasodni és annak anyát vagy velem egygyütt nevelőt adni. Külömbenn ha ez nem volna, talám két fiaimmal egygyütt magam-is arra a' földre cserélném lakásomat. Megúntam a' Pápa' vidékét! Itt az én barátaim elhaltak! —

Napjaim-is fogyogatnak,
Barátim-is hagyogatnak,
Rózsím-is áh ezek között
Végképpen elköltözött.

¹ Innen kezdve Igaz S. kezeírása.

Most Sebestyén Gáboronn kívül semmi barátom itt nincs. Ő is most házasodik Pestről és kapni fog jószágot és ezeket Feleségével. Én pedig kedves Feleségemet elvesztvén egészen elidegenedtem e földtől annyival inkább, hogy az ő romlását siettették itt támadott ellenségei. A' múltt két esztendő nekem pusztítóm vala. De azér a' Múzsákat elnem-hagyom. Csak Feleségem halálára már 8 vagy 9 Darabokat készítettem. Egyiknek eleje:

Éltem' 60-dik nyarát Már eggyel följül éltem
 'S hogy az elválás' poharát Így kóstoljam, nem véltem.
 De mi gyorsann elrepülnek Az idő' madarai!
 Soha visszacsém-kerülnek Elsuhanó szárnyai etc.

De nem akarom barátom' füleit halotti versekkel boszszontani, inkább emé' Danákat teszem ide:

Mit neked a' sok kincs, ha barátság és szeretet nincs?
 Mit használ hanem ezt hogy soka gonddal epezst?

* * *

A' barátság és szeretet Édesítik az életet.

Ezek nélkül mit mivelünk? Fölfordul a' világ velünk.

Hol szeretet 's barátság nincs, Ott akármí felé tekints,

Mit látsz egyebet inségnél, Mellyben te tűz nélkül égnél?

Szeretet 's barátság nélkül A' világ semmi jót nem szül,

Hélyekbe áll a' gyűlölség, Melly pusztító tűzzel öl 's ég.

Szeretet 's barátság nélkül Bár minden Jó halomra gyül,

Mit tesz? a' vad nép rá támad 's megemészti a' dühös had.

Hol szeretet 's barátság nincs, Ott nincs semmi állandó kincs,

Ott a' közjó semmivé lett, Ott még az élet sem élet.

Az élet ellen a' halál Ott mindég tágasbb rést talál,

Ott a' félelem erőt vesz 'S a' szép világ pokollá lesz.

Ellenbenn a' szeretettel És barátságos étellel

Még a' halális egészen Mennynek kapujává léssen.

A barátság és szeretet Követik a' természetet,

Melly a' mit szül és szaporít, Mindent kebelébe szorít.

Az soha nem hivalkodik, De' csendesenn munkálkodik

Úgy hogy nincs semmi lármája És áldás minden munkája.

Hol a' szeretet 's barátság A' tisztesség' polczára hág,

Ott senki rossz helyen nem jár, Az mindég jó szállásra vár.

Hátt ha barátság 's szeretet Teszik a' csendes életet,

Emberék! óh lelkes porok! Legyünk szerető jámborok.

Bár sok gonoszt tapasztaljunk, Csak egymásért éljünk 's haljunk:

A' barátság és szeretet Megmézeli az életet.

Míg örömmim' zengem, ne zavarjatok, Édesim, engem:
 Olik örülni, midőnn van helye, minden időnn.

* * *

Ha én örömmre gyúladok 'S ollykor borozva vígadok,
 Ha Édesimmal kedvemem Töltöm, ki szól-meg engemet?
 Hiszeny, hogy élni jó nekem, Vigadva érzem azt én,
 Vig és szerelmes énekem Nyugalmamat jelentvénn.
 Bolond az a' ki búval él, És a' ki nyög, sohajt 's alél
 Ott-is, hol ő vígann lehet 'S részt egy pohár borban vehet.
 Míg dolgaim' folytathatom A' gondokat kerülve
 És éltemet használhatom, Használjam azt örülve.
 Míg hátt, barátim, köztetek Mozoghatok 's így élhetek,
 Kíméljete meg engemet, Töltsem danolva kedvemem.
 Míg végre félbe nem szakad Lélekzetem szavammal,
 Míg bennem illy öröm fakad, Szabad vagyok magammal.

Ttes barátom be régen kívánlak ölelni! Míg ez lehetne, ha ugyan lehetne!!! imhol a' Fiam és barátom! nézd őt mint engemet és lédj kegyes Pártfogója. Két kidolgozott Poemám téged zeng... Rövid időnn meglátod — Albert által, ha Patakonn maradós lehet, mindent bővebbenn közölhetek. Élj Szerelmeseiddel együtt és szeresd a' ki téged szeret és óhajt szüntelen és a' ki vagyok

Kup. 25 Febr. 1824.

Szíves barátod
 Édes Gergely Pr. mk.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 29. sz.]

4310.

Kazinczy — Gr. Gyulay Karolinának.

Az én Lottimnak.

Valóban, édes Lotti, ha Nagysád e' napokban nyitotta volna be hozzám az ajtót, nem mondtam volna ugyan hogy takarodjék, sőt térdeihez borúltam volna, 's úgy kértem volna, hogy csókoljon-meg egy öreg embert: de igen hamar kell vala kérnem, hagyjon magamba, 's maradjon az én életem boldogítójával, mert dolgozom v.a.n. Egy hete, hogy az Eperjesi peremben dolgozom, éjjel nappal, úgy hogy feleségem gyertyázásom miatt nem is alhatik; 's betegen

November oltá, 's annyi erőm sincs, hogy a' szobán végig mehessen, 's így kell fárasztanom testemet és lelkemet. Kellett e ez nekem, édes Lotti, a' ki annyi szenvedésen méne keresztül, 's így kelle e utolsó esztendeimnek elkéséretetni? De örvendjen Nagysád, közelit bajaimnak vége; az istentelenség arczáról lehull a' lárva nem sokára. — Egyik keserősége életemnek az, hogy némellyek el nem hihetik, hogy nekem van igazom, holott ezt mind az Eperjesi Tábla, mind a' Cancellaria megismerte. Még Theréz is azt mondá Eperjesről jövőn én, 's nála ebédelvén feleségemmel, hogy elrontjuk magunkat perelvén 's végre is semmit nem nyervén. Tudnillik Therézt is tele töltötte a' Sógorom holmi hírekkel. — De hagyjuk ezt, 's engedje Nagysád mondanom, hogy a' melly pillanatban Ispánomat most indítám Eperjesre, abban vettem elő a' papirozt is, hogy Nagysádnak minapi kedves levelére feleljek. Nem mondom én, hogy dolgom van, nem tolom vissza Nagysádat többé, mint abban a' szép álmában cselekedtem.

Irtam e Nagysádnak, hogy a' mi Ferink, mert ha csaknem olly öreg is mint én, én ötet szeretetből még is Ferinek hívom, halálosan beteg volt, de jobban van, és nem hal-meg. Mi volt nyavalyája, nem tudom, de igen nehezen volt, 's senki sem reménylé felgyógyulhatását. — Ő Nagyságát fogja interessálni, minthogy Nagysád nem is ismeri talán, hogy Fáy Ferencznek, a' Bernáth Ferencz vejének, Pataki Arendája kitölt, 's már a' Herczeg Breczenheim Pataki várát, a' hol eddig lakott, elhagyta. Egyéb hírem az Ő Nagysága ismerősei felől nincs.

Nem lehetetlen hogy Ő Nsga a' Fő Ispán Okolicsányi Directort Gosztonyi Urat, egy imádást érdemlő asszonyság férjét ismerte. Az a' napokban bekiáltotta a' cselédjét, hogy neki vágjon dohányt, azután magára zárá az ajtót, 's ezt nappal, 's midőn az ajtót rá törék, halva találtatott az asztal mellett a' földre dőlven. Az asztalon egy üres pohár találtatott, melly midőn a' cseléd dohányt vágni kiment, tele volt. Sok baj van a' világon, édes Lotti; de én még is verni szeretném azt, a' ki úgy könnyít baján, hogy kedveseit szomorúsággal 's szégyennel borítja-el.

E' halál mellett még egyet kell említenem. Egy igen becsületes ember Kossuth Simon, de a' ki szeretett inni, vigasztalni megyen feleségével a' Zemplény Vármegyei Ingenieur, ki 6 gyermekkel marada-el kedves feleségétől. Ott már többet hörpintvén mint kelle, haza ereszti feleségét, 's maga meg másuvá ment inni. Éjjel kin

maradt. Más nap reggel halva találtatott egy kútban. Én a' mint e' hirt vevém ezt az Epigrammát csináltam, a' nélkül hogy csinálni akarám :

Egész életemben gyűlöltem a vizet,
Imhol az eb— most halállal fizet.

Alá vetém a' Kossuth Simon nevét, 's idegen kézzel leiratván, beküldém az Ujhelyi Plebánusnak, 's egy nevetni szerető Urnak. Kevésbe mult, hogy bajt nem vona rám a' tréfa. A' Plebánus azt hitte, hogy ezt valaki neki intésképen küldé. — —

A' Hume Angoly Történeteit ismerem. Brünben olvastam. Lelkes munka és sok Philosophiával. De nem mosolyog e Nagysád rajtam ha azt a' vallást teszem, hogy én az új nemzetek historiáját alig tudom olvasni. Mi szép, mi nagy van ezekben? Ellenben a' Görög és Római Történetek, melly szépek azok Julius Caesárig ; mert azután azok a' monstrumok elrontották a' nemzet characterét. És mi a' régi Történet a' régi Irók tollából? Liviusz, Tacitusz, és a' minden másoknál szebb Szalluszt. Csak hogy míg valaki Szallusztot meg tudja szeretni, addig sokra kell menni. Én az én fordításomon harmincz esztendő olta dolgozom. Mosolygám a' minap a' mi Döbrenteinket. Elijeszte, hogy nem lesz jó. A' hogy ő akarná, olvashatóbb volna ; de nem volna Szalluszt.

Wieland Cicerónak Leveleit is fordítá. Olvassa-meg azt egyszer Nagysád. Gyönyörű a' fordítás és hív. Azon nevezetes időbe lesz vissza téve Nagysád, a' mellyben Cicero, Cató az Uticai, Catulus, Caesar és más nagyok éltek, a' kikhez mi olyak vagyunk mint mi hozzánk a' vakondok, és a' kik mi hozzánk olyak mint egy hegy mihozzánk. Hát a' Horátz Leveleit Wieland után olvasta e Nagysád? Abban Philosophia, pajkosság, városi tónus, és minden egygyütt, a' hogy senkiben másban. Az ez idei Hebében áll egy darabja, 's az Kisnek megnyerte javalását. Melly szép sor ez :

Bimbónak hám kell : járom kell Cziczának.

De éljen szerencsésen tisztelt kedves Lotti. Ajánlom magát [!]
Nagysádnak gratziájába. Ő Nsgának kezeit csókolom.

26. Febr. 1824.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában : M. Irod. Lev. 4r. 5. sz.]

4311.

Kazinczy — Guzmics Izidornak.

Guzmicsnak a' Szeretettnek.

Kazinczy Ferencz

baráti szíves tiszteletét.

Subit ira jacentem ulcisci patriam! — Emelkedjünk, édes barátom, kiki a' mint tőle kifelik, 's adjunk fényt, a' szeretett szerencsétlen anyának! Lásza kiki, mit tehet. Mások is hátul állottak, 's előlmentek. Nem ada e Isten a' Magyaroknak tüzet és szép nyelvet? 's nem rajtunk áll e tehát, hogy előmehessünk, 's előmenjünk; csak akarjunk 's a' dolgot jól fogjuk? Én Sallustomban akarom kifejtetni minden erőmet. Meglássd, az sokaknak nem fogja megnyerni javaslását. Maga az engem szerető Döbrentei is inte minap, hogy nem jó a' mit csinálok. Hallgassuk-ki mit mond jót akaró barátunk, de akkor osztán kövessük magunkat és ne más. Mi volt volna bár miből, ha kiki más követett volna, nem magát? Ma vivék Kassára nyomtatni Előbeszédemet és a' Ciceró Catilina ellen mondott Első Beszédének elejét. Azt széllyel fogom küldeni, 's Te is veszed. Sallustot kevés ismeri, 's maga Döbrentei is nem látszik ismerni; onnan gáncsa. Okaimat hosszasan leled előadva nyomtatásomban, 's azt a' keveset Ciceróból azért vetém az Előbeszédhez, hogy lásza az Olvasó, miért szóllok az ő ítélete szerint Sallustban rosszul, 's jól Ciceróban.

A' mit már olvasál, az ugyan mind enyém, és soha még azt ember nem mondá. Sallustot és Cicerót összevetve még senkinél nem találtam, sem a' kettő characterét így kifejtve. 'S minekutána ez a' két nagy Író első ifjuságom olta szerelmem vala, 's Sallust még inkább mint Cicero, úgy hiszem, hogy őket ismerem. Csak kivallom, édes barátom, engem Sallust tevé Nyelvrontóvá. Titkoltam ezt mindeddig: Neked vallom-meg, és még eddig senkinek meg nem vallám. De mely fonákság! Valamint fordításomnak az lesz legnagyobb fogyatkozása, hogy Sallustnak azt a' kényes lassongást nem tudám teljességgel megadni: úgy magam mindég a' Ciceró áradozásaira láttam elkapattatni magamat. — Kérdésidre, hogy miért gyűjték Sallustra mindent, a' nyomtatás fog felelni, mellyet Martiusban venni fogsz.

Utolsó leveledre betegségem 's bajaim nem engedének felelni.

Még is fekszem, 's perem lopdossa időmet. Végre beadá Sógorom a' Revelatiót és Liquidatiót; csak százötven három ezerét kíván, némelly javításokon kívül, mellyeket csak később akar beadni. Ebből kilenczven ezret öt sor feleletem leröv. Kelle e édes barátom, az én életémnek, az én öregségemnek e' gyalázatos istentelenségek által is terheltetni? és ha kikapott volna a' halál, az én szegény gyermekeimnek azért kellett volna e' veszni, mert nem volna senki, a' ki e' gazságokat felvilágosítsa? Megengedj, hogy elragad szenvedésem. — Leveledet tehát válasz nélkül eddig betegségem 's bajaim miatt kelle hagynom. Theokriti darabodat összehasonlítám az eredetivel. Örvendek hazánnak nyereségén. A' te Nyelved gyönyörű, és verdesett. Hígyj nekem, leveléidet csak magyarságodért is örömet olvasom, 's javalásként veszem midőn látom, hogy azokat az ocsmány articuluszokat, mellyekhez hozzá szoktata a' nem tudom mi, mint kerülöd te is, 's te inkább mint én. Néked köszönöm, hogy Sallusfban sok helytt kitörlém.

Te egy ajándékot vevel tőlem eddig. Épen akkor irád hogy képeimet Tatainál látád 's irigyléd, midőn Bécsi barátim irák, hogy Gróf Gyulai Lajos lemásoltatá képeimet az után, a' mit Döbrentei bír tőlem. Az minden képeimnél jobb. Az akkori, midőn halottaimból feltámadék 's kijövék poklokból. Kértem tehát Gyulait, hogy másoltassa-le számomra is, 's küldje hozzád a' postaszekerem. Ha vetted már, mondd, hogy azt bírod; a' ki téged forrón szerel, a' ki örvend hogy addig nyúla élete, míg megnyerheté szeretetedet. Kevés embert szerettem én úgy, mint téged. Lelkeink nagyon hasonlítanak.

Minap három esztendő. tüzes fiam, Lajos, jö egyj könyvvel, hogy azt a' láda mellett találá. Herders Christliche Schriften. Én ezeket mind bírom, tehát a' Papi köteteket is. A' könyv ki-sé vala vagdalva. — Még gyengébben lévén akkor, mint most vagyok, noha még most is úgy, hogy alig lépdelhctem végig a' szobát, elég időm vala, itt amott a' könyvbe tekingetni. 'S a' Te képed álla előttem. Nem felséges e' a' Vallás ha felséges fényében adatik-elő? és melly rettenetes, mikor nem a' maga fényében.

Terribili super aspectu mortalibus instans.

Nem szeretem én a' protestans soványságot; de élek halok a' protestans — — —¹ ban. Alig ha te engem értesz. Derek portéka az, édes barátom. De csak ha a' Catholicismusz' szép fénye

¹ Az eredetiben is így, hiányjellel.

által nemesítetik. Így történt, hogy az én szép házasságomat soha a' bolondság meg nem háborította.

Mese az, hogy nálunk is vannak társai a' külföldi czimborának, és gonosz czállal hintegetett vád; mese volt, a' mint ugyan hiszem, 1794ben is. Férhetne e Magyarinak szívébe az a' veszedelmes bolondság, hogy ő egyéb legyen, mint a' minnek lennie kell? Sok van a' mi kíván javítást; de hiszen azt a' Diaeta is kíváná 's már 1790. a' maga Elaboratumai által. 'S az Carbonarismusz e, ha Te, vagy én nagynak valljuk a' mi ellenségünkben nagy, szépnek a' mi benne szép? 's lehet e mondani hogy a' Francziákban 's Napoleonban sok igen nagy, sok igen szép nem volt? Miért copírozánk tehát? De Te vagy én kívántuk e valaha, hogy francziák jobbagyái legyünk? hogy a' franczia nemzet úgy legyen ura a' világnak, mint Róma vala hajdan? Nem kellene mást akarva vádolnunk, 's nem volna panasz.

Mit mondasz a' mi kedves Theresiánk Biographiájára Hebében? 's láttad e Csereihez írt Epistolámat, ki 1810. midőn Autographiai Gyűjteményemet némelly kincsekkel gazdagítá? Cserei az Epistolát Martonfi Püspökhöz vivé, mert ez vala a' Censor. — Méltós. Úr, mondá a' Censor Püspök, rá írván az Admittiturt, ezt Kolozsvártt kevés fogja érteni, 's az kár. — De élj szerencsésen! Nézzd levelem boritékját¹ belől 's neved. — Öllelek forró szeretettel téged és Horvát Endrét. Mint hala-meg az ő Drétája? Én ezt az Urat nagyon tisztelém, Antonin. fiamnak ő ada nevet, az az, én az ő nevéről és a' Csákynejéből (Anto-Nína). Hallom, Dréta nagyon elváltozék, 's ellene sok panasz támadt. De melly panasz, azt senki meg nem írta. Nincs semmi keservesebb mint jóból változni el, és, mint löbbére, *semmi* miatt! — Febr. 26d. 1824.

[Eredetiye a sz. Benedek-rend pannonhalmi könyvtárában.]

4312.

Kazinczy — Toldy Ferencznek.

Schédelnek Kazinczy idv.

Imhol Anyósnak azon sorai, mellyeket Batsányi megváltoztata, vagy legalább úgy nyomtattata újra, hogy el nem mondá, az újra

¹ Nincs meg.

nyomatott sorok övéi e, vagy Anyósnak valamely más exemplárjából vétettek.

Anyós Versei. Bécsben, 1798.

lap. 220. Nro XX. Egy ifju szomorúan mutat etc.

Nézzd ama' nevendék almafát etc.

ez a' kivagdalt leveleken így állott előbb:

XX.

Egy Grátzia ferdik ; egy bokor mellől alattomban nézi egy Ifju.

O! szerentsés habok, miként örülhettek,

Hogy annyi szép titkot bátran szemlélhettek!

Vajha szabad volna Szalmáczist követnem!

'S magamat szerelem tengerébe vetnem! a)

a) Ovid Metam. Lib. IV. v. 288. et seqq.

lap. 221.

XXI.

V. 3. Ida vetekednék két tellyes almáján —¹

A' többit meglátod Názó' Korinnáján.

ugyancsak lap. 221.

XXIII.

Két galamb két szivenn áll és tsókolódik.

Halok, Galateám midőn tsókolhatlak!

Halok ha mellyemhez gyengén szoríthatlak! —

Tsuda, illy kinok között még sem utálhatlak,

Sőt imadás nélkül soha nem láthatlak.

lap. 225.

XXXIV.

V. 4. Enyimet Etnának lángja rajzolhattya

példázhattya.

¹ E két sor helyett előbb a következő sorokat írta Kazinczy F.:

Nem hasonlíthatott soha ő-hozzája

Érzékeny Názónak híres Korinnája.

A mostani két sor előtt e szókat: «Egy ágyában» szintén kitérülte.

lap. 226.

XXXVII.

V. 3. 4.

O! ha ti majd éjszak' tengerénn eveztek,
Mennyi gyönyörűség okaivá lesztek!

ugyanott

XXXVIII.

Kapczáját egy rózsza-színű pántlikával köti Klóris, előtte áll
álmádója.

Jaj, takard-el, kérlek!... Olvasztod szívemet,
Midőn olly titkokkal táplárod szememet!
Hidd-el, ezzel oda vezeted szívemet,
Hol thronussán látom érzékenységetem.

Úgy tetszik, a' mócskosságot akará elfedni B. — Nem vádlom,
sőt jól tette ezt. — De még jobb volt volna, ezeket egészen kihagyni,
mint a' magából pótlani.

Add által az ide tettet. Öllelek. Febr. 27. 1824.¹

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 134. sz.]

4313.

Kazinczy — Vörösmarty Mihálynak.

Veresmarty Mihálynak Kazinczy Ferencz baráti idvezletét.

Széphalom, febr. 28d. 1824.

A mai posta hozá nekem leveledet, kedves társam, kedves
barátom, s szívesen köszönöm megszólításodat. De engedd hogy
rövid lehessen: beteg vagyok, s november oltá. — Örvendek hogy
körünket veled látom szaporodni. Sokat várok tőled, mert jó jel, ha
a kezdő nem félig-érettet ad. Ha nekem ismét írsz, engedd tudnom
születésed helyét s napját, és hogy hol tanulál, s most mire készülsz,
s Pesten hol szállásolsz. Éljj szerencsésen, és szeress.

Kovacsóczynak mondj minden szépet. A mit Schédelünk tevé
velem, reményilem, ő is fogja tenni. Nagy öröm nekem látni azon
áldozatokat, a melyeket mások nyújtanak a szeretett anyának.

[Megjelent a Kazinczy Gábor-féle kiadványban.]

¹ Nro 4. — Toldy F. jegyzete.

4314.

Édes Gergely — Kazinczynak.

Kedves Barátom,

Idóm engedvénn nem állhatom-meg hogy egy igen kedves munkám felől-is ne tudósítsalak, mert minék-is adnám vagy kinek adhatnám inkább tudtára mint értelmes és bölcs barátomnak, a' kihez hasonlót nem tudok ma? Neked adom tudtadra egy új munkám felől, melly már kész, de tisztázni kell: *Lima labor* (labor non deest) *mora debita tardant*, de János fővételi Pesti vásárig készenn lesz le-is tisztázva — adom tudtadra, hogy ennek Czímje: *A' Hitvallás' érzelmei, a' minden különböző Vallásúak* (nem Vallások quoniam hoc esset invanum et impossibile) *eggyesíthetése végett, különbféle Énekdarabokbann*, ezen Mottóval: *A' ki miképpen ért, úgy tartozik írni szelídenn, Hogy ne legyen senkit sérteni kedve neki.* Ezt a' munkámat szeretném veled közleni, mert ennek olly tartalma ajánlja becsét, a' mellyel csak az ítélhet-meg helyesenn, a' kinek arra talentoma van, és az nem hagyhatná helybe a' ki nem érzi, mi az élet és a' tiszta Evangyeliom egyenes philosophiája. Ha letisztázom, ha addig élünk, az említett idő és alkalom szemeid eleibe 's ítéleted alá fogja repíteni. Interim most Albert fiamtól küldök valami csekélységet Milotai Józsefnek a' Pataki Kollégyiomba illy Czím alatt: *Néhány Levelek V. K. aszszony és E. G. között*, hogy ezzel indítsunk-el az ott való Typographiánn bizonyos Gyűjteményt. Írtam neki fölöle és ahoz adott gondolataim felől. Nézd-meg Barátom ha tetszik: az ajánlás Neked szól két vagy három sorbann. A' mikor nagyobbat akarunk, az alacsonyabbakat semmi módonn és semmi okonn megnem-vethetjük. Ne ütközz-meg benne, hogy Milotai kezéhez küldöttem; mert én az ő hűségét már tapasztaltam. Az ilyenek állanak a' mi vállainkra — De írásbann kinem-beszélhetem magamat. Sapiienti — Élj ismét kívánom a' Múzsák' díszére. Kuponn.

[K. és h. n.]

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 29. sz.]

4315.

Dulházy Mihály és gr. Dessewffy József — Kazinczynak.

Kassa, Martzius 3-ikán 1824.

Tekintetes Úr!

A' 24-ik Febr. újra Tÿpus alá készített Előbeszédet csak tegnap délután kaptam a' Kisasszony Zseni kezeiből; lehetetlen tehát azt Tÿpusban 3-ia Martii kiküldenem — ezt még a' Revisorhoz kellett vinnem, pedig az ez előtt küldöttön sem volt még az *Imprimatur* szabadság bélyege; ugyan azért nem küldhettem azt vissza a' nálam 2-da Martii reggel megfordult, és engemet még ágyamban talált Ispány Úr által; a' ki külömben sietett; bé sem is várhatta volna felöltözésemet, a' Censorhoz szaladásomat, 's levél írásomat. — Felöltözvén azonban, azonnal kezemhez vettem, otthon találván a' Censort, 's az *Imprimatur* már állott azon, — evvel Grófom Ő Nsga udvarába menvén, 's nyújtatik ezen ujjabb leírás kezembe — délután azonnal Werferhez menék, mit mondana; azután egész estig örökké a Revisort hajhásztam; végre estveli hét órakor a' K. Convictusba találám fel; a' ki társaságba lévén ott, e' mai napi reggeli 9 órára rendelt magához; a' hová ma 9 órakor elmenvén, egész 11 óráig tartott míg az *Imprimáturt* rá bélyegeztethettem, mert azt újra megolvastatta; nem mutatott neheztelést, hogy másodszer kellett néki megengedni, és az *Imprimáturt* aláírni. Tegnap a' bolondok napja volt, — kevés ember dolgozott, a' ki nem bolond is — nevezetesen Werfer azt mondá, hogy hétfőn, kedden, szeredán embereit nem láthatja munkába lenni, s hogy lessz baja, míg visszaszeliülnék ismét a' munkára — no de az egész Német birodalomba mindenütt elannyira korhelyek a' betűszedő és nyomtató legények — még maga Nádaskai Úr is Patakról, mint Tÿp. Provisor ide jöve fársárgolni, — egy szóval Werfer Úrnak ezek a' megjegyzései:

1-o. a dato 3-ae Martii, 4—5 nap előtt hozzá nem foghat.

2-o. sorok, szillabák szerint felmérvén a' munkát, Petiten kívül (melly Schade petitje öntövénye) egyébből nem fér egy árkusra; a nóták nonpareilljából.

3-io. így is medián nyomtató papirosnak kellene lenni; — de ez Kassa vidékén nem lévén illy hamar teremthető, közönséges

árkusra tömötten sem fér ki, és ha kiférne is valahogy, irtóztató kietlen ábrázatba jelenne meg; — azt javasolja tehát: hogy lenne az nagyon vékony, velin vagy mifélének nevezetű papiroson, — ha többbe kerül is a Típus, de a' pósta miá sokkal kevesebbe kerül, mert sokkal könnyebb a' nyomtató papirosnál. Kérdém hát hogy menyibe kerülne 100 árkus? ezen petitből a' munka ára 24 ftba a négy kontz fain papiros pedig 10 ftba
ez 34 ft.

Igaz, ez nagyon sok — mondám neki — de ő azt felelé: hogy petitből 3 napi munkája ez a' szedőnek — 4ik 5ik nap a' kétszeri correcturának kell, az 5ik nap a' nyomtatásnak, a' 6ik a' szárításnak — így szólla tovább: ha *garmond*ból szedődne, több lenne egy ívnél, ugyan annyiba jönne, hogy tsak a' papiros miá esik drágábbá; ezt pedig javasolja, mert így annál tisztábban készül, és kevesebbet is nyom a' postán.

4-o. Próbálta a' kimérést petitből, fél ivre nem elég, — próbáltuk $\frac{3}{4}$ árkusra az az: 12 Columnára petitből — így sem megy. 13-ra igen — ezt tanácsolja tehát, hogy egész Könyv formába adassék ez: t. i. az első Columna legyen egy vak, vagy minek nevezik, titulussal, mely ne sok sorokból álljon, hanem mintegy külső Titulusa az egy ívnyi Könyvnek, p. o. valahogy illy formán:

Foglalatja

a'

SALLUST

fordítása

Előbeszédjének.

a' második Colomna üresen maradna, a' harmadik Columnán kezdődne az Előbeszéd, titulussán kezdve, 's folyna ez egész a' 15ik lap végéig, a 16ik lap ismét pusztán maradna, ha leférne a' 15iken, — ezeket terjeszti hát ő a' T. Úr eleibe, — én pedig minden igyekezetemet arra fordítom: hogy commáról commára observálván a' T. Úr írása módját, ezen Jelentés gyanánt szolgáló első ív, minden hiba nélkül maradjon — a' mi engemet illet, én késni egy pertzig sem fogok a' T. Úr szolgálatára — nem fogom a' dolgot halasztani.

Az új leírásba a VIIik lapon egy szót kihagyott a' T. Úr ezen másodszeri leírásból, t. i.: Neque vero Sallustium, politissimum auctorem, Ciceroniani rejiciunt, sed anxium illud atque insititium *dicendi* genus, sed multa superstitiosa verba. — NB. ez a' szó

dicendi van kihagyva a' második leírásból, ezt én vettem észre, közlöttem osztán a' Revisionál is Grófom Ó Ngával is. Nagyon fogunk vigyázni, ne hogy hibák csúszszanak bé a' Munkába.

Nem mer ő hát addig a' szedéshez hozzá fogni, így szól a' Typographus, míg a' T. Úr keze irását nem láthatjuk, megállapodik e a' 34 fton, nem é? ő 24 ftnál [alább] petitből nem akarja tenni a' dolgot, a' papiros pedig 10 ft lenne. Mihelyest, mentől elébb, ezen meghatalmazást tenni méltóztatik a' T. Úr, én erőssen sürgetem, hogy azonnal kezdődjön a' szedés, 's a' Correcturát én osztán fogom vinni — kétszer. Méltóztassék hát a' T. Úr engem mentől elébb tudósítani.

Ez éjjel irtóztató idő volt, úgy hogy ma nem tsak hamvazó szeredára keltünk, de havazóra is -- olyanra pedig, melly még városunkban is majd meglábolhatatlanná tette a' menést -- innen félek, hogy az Újhelyi Piaristák otthon találtak maradni, jónak vélem hát ezen siető leveletem Prof. Kézi és Nádaskaý Urak által ki küldeni.

Az első Elöljáró beszéd is hadd maradjon nálam a' T. Úr rendelkezéséig.

Alázatos tisztelettel maradok

a' Ttes Úr

alázatos szolgája

Dulházy Miháympr.

Ezt íráom Bia Martij délután. Prof. Kézý Úr holnap indul — nagyon kérem, hová hamarább küldje által a' T. Úrnak.

Édes kedves barátom!

Vettem minden Irásaidat, 's nagy gyönyörrel olvasgatom — nem fognak elveszni. Sallusztodra írott Előbeszédedet legalább is 3szor ált' olvastam a' legnagyobb figyelemmel, — én ezen remek munkát, és Sallusztodat is recensální akarom, de közleni fogom elébb veled recenziómat. Zseni égésőges -- e' napokban indülok Sz. Mihályra -- sok activitás, sok hűség van Dolinszkiban, sed deest judicii maturitas, et deerit etiam míg meg nem házasodik — eleget unszolom, de még nem jött kedve — ő is azok közzül való, a' kik magokat okos embereknek tartják, mert a' harmadik Consequentiaját látják valaminek, de már a' negyediket nem látják — ő is majd megérik — ha te tudnád, Barátom, mennyi kárt tettek már nekem ezen magokat okosoknak tartó emberek! Tudom én

azt, hogy nints tökéletes ember, de a' csak mégis igaz, hogy nem szabad a' máséban engedetlenség által kárt tenni. Én Kartalit nem azért küldtem el, mert hiú és pattogó volt — mert ezt energiája alkalmasint helyre hozta, hanem azért, mert ravasz és szemfényvesztő ember volt, és holott észre vehette hogy keresztül látom, mégis tellyességgel csak jelét sem akarta annak adni, hogy javúlni kíván. Egy Írást akartam vele alá íratni, mellyet minden ember-séges ember alá írt volna, de ő nem akarta, hogy intra Dominium (mert, *ha extra Dominium akarta volna, igassága lett volna*) közt, Principálissa közt, és köz'le, Tisztartóm közt, a' Sz. bíró legyen mindég a' Bíró, és ezt Szabótsban akarta; elbótsátám hát a' bolondot. — A' Dessewffy familiát, melly a' birtokra nézve legelső Szabótsban, gyűlölik a' Szabótsiak, kivált a' Magisztrátus; de ez a' Magisztrátus már régen apud Patres Conscriptos fog lenni, mikor a' Dessewffy familia még mindég virágozni fog Szabóts Megyében. — Nem a' hýpocondria szóll belőlem, kedves Barátom, hanem ezer Dátumokkal bebizonyítandható igasság. Liberi esse volumus, et nescimus esse justi. Azt hányuk p. o. szemére az Udvarnak, hogy nem tart Diaetát minden 3ik esztendőben, a' mint a' Törvény tartja, mi pedig úgy ragaszkodunk a' hivatalokhoz, mellyeknek viseléséhez nem tudunk, hogy mindent elkövetünk, hogy a' Törvény kívánsága megszegődjön, és hogy restaurátzió ne tartassék minden harmadik esztendőben. Lehetetlen hetsűnöm Hazámfiainak nagyobb részét a' kimondhatatlan alávalóságok és következtelenségek miatt.

Vale.

Kassán, Hamvas-Szeredán, félig álmosan, 1824.

hiv Pipszedmpr.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 33. sz.]

4316.

Kazinczy — Gr. Dessewffy Józsefnek.

Széphalom Martz. 4d. 1824.

Tisztelt barátom,

Ezen órában érkezik haza Eperjesről Ispánom. Bödnárunk, Kolbasán lakó Deák György, teljességgel nem akar menni, holott előbb megígérte hogy megyen. Meghagytam tehát az Ispánnak, hogy

Sóváron fogadjon számodra egyget. Volt Sóváron, de szerencsétlen időben; mert farsang farka lévén, minden ember a' korcsmákon volt. Így tehát Eperjesen igyekezett szerzeni egyget, és kapott. Buri nevű Bodnár, az Orosz templom tő szomszédjában éjszak felé, megígérte, hogy szállani fog veled, 's megyen Szent-Mihályra, vagy talán fíját küldi; de elébb tudni akarja, hogy hány új hordót akarsz ezen pénzért és Conventióért vele csináltatni. Ő azt akarja, hogy határozassék-meg a' csinálendő hordók' száma, 's a' mi azon túl lesz csinálni való, egyezés szerint fizetessék neki. Ezt sietek béjelenteni, de Perceptor Dolinszky Urnak is megírom ezen postán (az holnap indul, mint ez a' levél), hogy tudja, miben van a' dolog. Nem értem ezeket az embereket; minden panaszolkodik, hogy nem élhet, és mégis illy jól dotált hívatalt elfogadni vagy nem akarnak, vagy midőn már elfogadták is, azért nem mennek, mert a' hegyek közzül nem akarnak a' sík földre költözni. Ezzel menti magát Deák György is, Kolbásán. Véghetetlenül sajnálnám, ha valamely alkalmatlanságot szenvedne gazdaságod, valamint már azt is nagyon sajnálom, hogy annyi bajaid 's kedvetlenségeid ezen jelentésem által szaporodnak, 's vigasztalhatatlan volnék, ha oka volnék mind ezeknek. Magam magamat nem vádolhatom.

A' te igen nagy tisztelőd, Theol. Doctor és Prof. Benedictinus Áldozó-Pap Guzmics Isidór Pannonhalmán, azt kérdi tőlem, ha való lehet e hogy Zemplénybe is által hatott az Olasz Carbonarismus, mert az ő tájékokon Győr körül az a' hír szárnyalgat. Megírtam neki világosan, hogy az gonoszúl terjesztgetett mese. Nincs minálunk senki, a' ki egyebet akarjon mint a' törvény, noha nem tagadjuk, hogy szeretnénk ha a' Diaetai Elaborátumok tanácskozás alá vétetnének, 's Király és Haza azt szabná meg, a' mit a' köz jó kíván. Rendes, mondám, hogy a' ki Napoleont nagynak nézé, mintha azt lehetne tagadni, azon gyanúba vétetik, hogy az ő jobbágya akart volna lenni, 's azt óhajtotta, hogy hazánk Francia Provinciává váljon. Avagy nem másolgatott e maga a' mi Uralkodásunk is holmit, a' mit a' francziák hozának-be? — Amadéval rúttól bánának a' Szalaiak, 's szemére veték, hogy con amore vitte a' Commissáriusi méltóságot.

Hétfőn egész nap fenn valék a' kertben, de más nap a' rútt idő ismét ágyban tartóztata. Megúntam a' fekvést, de kémélem magamat. Szükség van rám. Sógorom előné gyermekimet, ha nem élnék. Oly dolgokat tőle nem vártam. Én nem szeretnék olyannak

találatni, mint a' millyennek Revelációja mutatta. Aszalay Úrnak most küldék-fel holmit, a' mit ez borzadással olvasa. Barátom, egyikünk vagy másikunk, ő vagy én, halva maradunk a' pennaduellumban. El fogsz csudálkozni hogy illy ember nem pirúl becstületes emberek közzé lépni. Még nincs ideje hogy elmondjam, 's nem fogom soha, ha az észnek enged. De a' tompa emberek szint olly makacsok mint az eszesek, 's talán még inkább. Nagyon kérlek, e' levelemet égedd-el mingyárt, hogy ha megelőztetik általa a' gyázát, senki ne tudja. —

Midőn az Ispánom ment, olly sok dolgom volt, hogy semmit nem írhaték. Ne vedd azt nekem balúl, hanem a' környülállásoknak. Rövid vagyok most is, mert Aszalay Úrnak kell készítenem az Allegatiót a' holnap postára. Élj olly boldogúl a' mint TE, a' mint az a' lelkes Asszonyosság, a' mint azok a' szeretett gyermekek, érdemlitek.

[Eredetiye a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 33. sz.]

4317.

Kazinczy — Dulházy Mihálynak.

Dulházy Úrnak.

Bizodalmas drága jó Uram Bibliothecarius Úr! — Az Erdélyi Levelek Manuscriptuma a' Postaszekercen Február. 26dikán hagyá-el Béceset, 's nem sokára Kassán lesz. Lehetetlen továbbra halasztani nyomtatását. Az is lehetetlen pedig, hogy a' Munka Schadei Ciceróval 's Mansfeldi Garmonddal adassék-ki, 's ki tudja, mikor érkezik még a' Schade' Cicerója. Itt tehát nincs egyebet mit tennem, mint azt, hogy a' Munka Palakon nyomtattassék, vagy hogy Werfer Úrnál, de a' Schade Petitjével 's Nompareillével. Minekutána az Ur Bibliothecarius Ur erántam annyi megbecsülhetetlen jósággal van, bátorodom kérni, hogy engem első postával tudósítani méltóztassék, van e Werfer Úrnak annyi Schadei Petitje, hogy azokkal egy egész árkust nyomtathasson olly formatumban mint a' Döbrentei theatrális Munkája, mellyet Wiegand ada-ki. Az in 12° van nyomtatva. 'S egy ívet 550 exemplárban mennyiért nyomtat nekem. Tudnom kell ezen felül, millyen papirost kapunk hozzá, 's a' nyomtatás 's a' papiros 550 exemplárhoz mennyibe kerül. Azért nem írok egyenesen Wer-

fernek, mert már szégyenlein, hogy soha sem tudunk egymáshoz közelíteni. Az Úr a' választ a' kérdésekre szóval veheti-ki tőle; mi ketten egymással szégyenlés nélkül szólhatunk.

Megtörténhetnék, hogy in 12° azért nem tanácsolhatná Werfer Úr, mert úgy a' Columnának épen közepére esnék a' tiszta papiros összhajtása, 's az a' nyomtatásban hibát szokott ejteni. Ezen esetre választanánk azt a' formátumot a' mellyet Igaz ad a' maga Hébéjének. Egy ivre 32 lap. Mi volna úgy az 550 exemplár ára, 's a' mintegy 350 lapnyi Munka hány hét alatt készülhetne-el. Ezekre várok megnyugtató feleletet. Sallustom Praefatiójából egy nyomtatványt postán kérek nekem megküldeni mihelytt Werfer Úr vele készen lesz.

4. Martz. 1824.¹

[Eredelije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 5. sz.]

4318.

Gr. Dessewffy Aurél — Kazinczyna.

Kassa, Márczius' 4d. 1824.

Tekintetes Úr,

Felette érzéketlennek kellene lennem, ha azon becsületet, mellyet nekem a' Tekintetes Úr tesz, mikor levelével megtisztel, tellyes mértékben nem érezném. Mikor már csak ezért is végetlen halávak tartozom, neveli köszönetemet, 's zavarodásomat, hogy azt miképjelentssem ki? a' Tettes Úr' szertelen jósága 's érdemem felett valóhosszám leereszkedése. Csak a' Tettes Úr az, kitől a' dicséreteket, mellyeket másoknál hizelkedésnek veszek, szívessen veszem; mert tudom, hogy a' Tettes Úr a' leggyarlóbb talentumok bátorítását is olly kötelességének tartja, mellyel a' hazának tartozik. A' Tettes Úr barátsága Atyámmal, ki ezt mindég egyykének tartja boldogságibul, egy kis just szerze nekem a' Tettes Úr' hajlandóságára. Ez engem arra ébreszt, hogy azt megérdemeljem.

A' Tettes Úr kívánja, közölném észrevételeimet a' Sallusthoz irt előbeszédre, 's engem már csak azon gondolat is rettent, hogy

¹ 1824—33ik. Kazinczy Ferencz Úr levele Mártzius 4ikéről. — Dulházy M. jegyzete.

a' Tettes Úr szemei alá fognak esni gondolatim. Nekem még csak háromszor volt szerencsém a' Tettes Úrral lennem; felejthetetlenek maradnak nekem azon napok, mellyeket lelkes társaságában töltöttem. Ha mit mondtam, a' mi a' Tettes Úr' helybehagyását megnyerte, vagy inkább, a' mi nem érdemlette bírálását, az talán csak annak vala következése, hogy a' beszéd' hevében, könnyen jókként csuszamodnak az olyanok, mellyeknek van ugyan egy jó oldala, de még több a' gyengéjek. Ezen gondolat eltiltana az írástól, ha arra a' Tettes Úr' bizodalma nem kötelezne, 's engedékenysége nem bátorítana.

Csudálva olvastam azon parallelt mellyet Ciceró és Sallust közt mester kézzel von a' Tettes Úr. Nem állván ellent azon tisztelet, mellyel az¹ . . . sége 's kelleme, mellyel tudák a' legszáraz'b' tárgy' előadását is lelkesíteni. — Ezen gondolatokat talán minden nyelvbe át lehet tenni, ha őket jól és egészen felfogjuk, 's mivel a' fordítások tulajdonképen azok számára történnek, kik az eredeti nyelvet nem értik, fő érdemök ha ezen szépségeket nyelvökbe tellyesen átszállítják. A' Sallust' archaizmuszai, mellyek az eredetinek bájt adnak, a' magyar Sallustnak azt nehezen adhatnak; 's ha, a' mi nem volna talán lehetetlen, azokat magyar archaizmuszokkal pótolnók, inkább avúlt mint újj, inkább szennyes, mint fényes alakban jelenne meg szemeinknek. De leirási' fellyülmúlhatatlan volta, gondolati' ereje, 's tündöke [!], megmarad, 's szintűgy fog ragyogni magyar mint római nyelven.

Bocsásson meg a' Tettes Úr merészségemnek, melly által becses szempillantatitól fosztottam meg 's hiúságomnak, melly azt hiteti velem, hogy a' Tettes Úrat nem unatkoztattam; tartson meg továbbad is megbecsülhetetlen kedvezésében, 's higyye hogy soha se szűnök meg lenni a' legforróbb hálával 's a' legtökéletesebb tisztelettel

a' Tekintetes Úr'

alázatos szolgája 's tisztelője
Dessewffy Aurélmpr.

Vegye hálámat a' Tettes Úr az Erichson' Görög epigrammájiért. A' Tettes Úr' jóságában való bizodalomból merem azokat még égyg kisség megtartani.

¹ Itt a levél egy része hiányzik.

Apám most megy Szent Mihályra. — Csókolja a' Tettes Urat, 's visszajövetelével fog felelni levelére. — 7dik Márczius.

Itt küldöm az Erichson' Epigrammájából háromnak általam készült fordítását.¹

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 36. sz.]

103681

4319.

Kazinczy — Dulházy Mihálynak.

Bízodalmas Drága Jó Uram Bibliothecárius Ur,
kedves barátom,

Talán Fixumok lesznek Kassán, és így Fő Notárius Ur ott fog műlatni. Ha lehet hadd vegyem akkor a' Sallust Praefatiója Nyomtatványait, és azt a' csomót, mellyet Bécsből Febr. 25d. útasíta Igaz az Urhoz. Abban vannak Erdélyi Leveleim, abban 2 exempl. Hébe, 's ezeket senkivel ne látassa az Úr. De abban lesz a' Vajda-Hunyad képe is. Ezt láttassa az Ur Ő Nagyságokkal, Comtesse Virginievel és a' kis Grófokkal, de osztán nagy gonddal öszve gürgetve a' mint jött, küldje-ki Fő Notárius Ur által. Zseni emlékezni fog talán még Vajda-Hunyadra, 's magyarázhat talán holmit. Méltóztassék megírni, mit kell fizetnem mind Werfernek, mind a' Postaszekérnek.

Első postával várom a' Sallust Praefatiójának egy nyomtatványát, és a' hírt, ha Werfernek van e elég betűje Petittel nyomtatni in 12° vagy in 16^{od} az Erdélyi Leveleket.

Ma felköltem, mert szép nap van, de alig bírom magam. Ajánlom magamat barátságába.

Martz. 6d. 1824.

Csókolom Zsenit. De neki nincs időm írni.²

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 5. sz.]

¹ Nincsenek a levél mellett.

² 1824—34-ik Kazinczy Ferencz Úr levele Martz 6-ikáról 1824. — Dulházy M. jegyzete.

4320.

Igaz Sámuel — Kazinczyna.

9/III. 24.

A' mult szombaton vevém utóbbi soraidat. A' B. Úrnak szóló levelet részint álmélkodással, részint nevetés között elolvastván, még az nap délután kezébe adám Májor Csereynek, ki bizonyossá tevé, hogy azt gazdája még ugyan az nap fogja venni. 'S ebben nincsen is semmi kétségem.

Gróf Kornis Mihály Barátunk holnap indul Gubernialis Secretariusnak Kolosvárra. Lemaire Sallustját oly meghagyással adá tegnapelőtt kezembe, hogy azt küldeném-el számodra. Megy is ez a' jövő Posta-szekérrel, tudván melly kedves előtted az efféle.

Schadeval holnap ismét szóllok, 's jövő esőtörtökön veszed tudósításomat.

Pinczét már ajánlott Klauzál a' bornak. De még bizonyos vevőt is kell keresnünk. Erről is többet rövid időn.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 28. sz.]

4321.

Vitkovics Mihály — Kazinczyna.

Pesten Marti 13án 1824.

Tisztelt Barátom!

Itt küldöm a' Compulsoriumot in genere, minthogy tanátso-sabbnak leltém úgy mint Tahy névre egyedül, kiadatni. Így Tahynak, vagy akármellyik Sáros Vármegyei Szolga Biráknak[!] adhatod. A' Deutri punctumok csak akkor szükségesek beküldetni, ha Jurasusnak szól a Compulsorium: ha Szolga Birónak, akkor Deutri punctumok nélkül is kiadatik a' Parancsolat. Ezt a' gloszszát azért teszem ide, minthogy a' Perlekedők' czéhebe bejutottál; tudjad tehát a' többi közt ezt is.

A' feljegyzett Szallusztok közzül egyyet sem lehetni az itteni Könyvár[us]oknál. A' Nyitraÿ Úr Szallustya Jankovics Úrnál van már. Reversalist kér fellőle olyast, hogy ha el találna veszni, 25 aranyat tartozzam fizetni. Illy drága átküldést, jelentém, csak akkor vállalok

magamra, ha igen biztos alkalmat lelek Újhelyre. A' Membranaceust is akkor kérem el, mikor a' másikat.

Kisfaludj, az Aurorás, Hasgöresben, de igen nagyban szenvedett; de szerencsésen felgyógyult. Ez gyakor járvány nálla; ha elejét nem veszi, megöli. Ő neki most baja gyült Horvátal. Bizonyos Tabularis Perben a' Septemviratus Amicát rendelt. A' mint sejdíthetni, Horvát' részére hajlik a' fő jó akarat. Ha meg nem egyeznek, Horvát 16 sessiót nyer el [a] Kisfaludiaktúl. Csak a' kár, hogy Literator Literátortól fog nyerni! Szemerénk Péczeli új Castélyában bókol Kriskájával. Nektek csak azért is kívánok jó sententiát, hogy Török appellálhasson, és én csókolhassalak még az életben.

Vitkovicsod.

[Fredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 133. sz.]

4322.

Guzmics Izidor — Kazinczynak.

1824. Martz. 15d.¹

Kazinczy Ferencznek az igen tiszteltnek,
Guzmics Izidoró forró háláját.

A' régen várt kedves vendég elérkezett; itt van mellettem a' Te másod, tisztelt, szeretett Férfiu; benne Téged minden perczenetben láthatlak, vizsgálhatlak, szállithatlak: 's mi több, szemeiddel beszéllgethetek, annyira beszéllök azok. Leveled után csak hamar érkezett Döbrenteié, melly nékem Kazinczy utját jelentette; ez és a' megjelenés ideje között szinte oly nyugtalan voltam, mintha magadat várnálak; nyugtalanságom majd nem türhetlenséggé változott, midőn könyvtárosunk Gyórból megtérvén hírtül hozá nékem, hogy a harminczadon Gr. Gyulaitól valamim vagyon. Valóban türhetlenné lettem, midőn egy Győri szerzetes társam másnap hozzánk jöven az én várt kincsemről semmit sem tudott. Ugyancsak még az nap estén Martz. 12kén megérkeztl, 's én téged vacsora után több társaimnak jelenlétekben: Idvezlégy nekem Kazinczy mássa! felkiáltással fogadtalak.

Döbrentei engem megcsalt, 's levelében előre bocsánatot kért

¹ A kelet Kazinczy F. jegyzete.

tőlem. A' család valamint nemes, ugy nekem igen kedves volt. Nem a másoltat küldé nekem, hanem magát az eredetit; a Simó által tett másolást, mint jól taláztat, maga tartá-meg Döbrentei, abból a czélból, hogy Simót Bécsben ajálhassa. A czél nemes, 's én az eredetit birom. Donát előtt, mondám, Kazinczy Kazinczyja állott, Simó előtt csak Donáté. Most már így szóllítom a kedves képet, vagy is a kép szeméből kilövellő lelket:

Jer te sokat munkált, csüggedtlen lélek ölembel!

Hints, ha talán fognék csüggni, erimbe erőt.

Képed, érzékenyen fogadtatott, de olly Platói szeretettel még sem bírok, hogy magadat testestől lelkestől látni, ölelni ne ohajtsalak.

Döbrentei hozzám irt levelében is érénti aggódását, hogy fiataljaitok a neológiát nem megfontoló ésszel fogják fel. De mit fog megfontoló ésszel fel a tüzes ifju? Nem sokat kérdezi ő eszt; tüze által hagyja magát ragadtatni. És valóban az ollyan fiatal költő a költésnek nem nagy magasságára fog emelkedhetni, ki enthusiaszmuszát a hideg ész számolja elé állítja; hideg lesz ennek mindene. Bátorítám ötet, hogy a fiatalság tévedéseitől ne tartson, sőt örüljen annak, hogy dolgozik. A kora éretlen szülöttek rövid életre vannak az anya természetétől rendeltetve, majd érett, erős szülöttek fogják azokat követni. Azonban, édes barátom, némellyeknek csak ugyan nem örülhetünk, mint p. o. Schedelnek, ez az ifju ember nem hiszem, hogy csak magyarul is tudjon jól, 's még is melly megbizottan szöll! az illyenek sokat ártnak a nyelv jó ügyének, valamint a roszt theologusok a religioénak: az ellenfelek mindég az illyeneket kapják-fel, és szegénységeiket az egész felekezetre kenik. — Én most viaskodom Szeder Fabiannal, Révai derék tanítványával a prosodia felett. Viaskodásunk resultatumai fogják Előbeszédemet bővíteni. Theokrit April közepén nyomtatás alá megy. Mit javalsz, merjek e Szophoklesz tragoediajiba kapni? Ennek sok jeles kiadásai 's fordításai vannak; mind meg nem szerezhetem. Te azokkal bizonyosan nagyobb ismeretségben vagy mint én, kiket javalnál a többek között. Tennünk kell valamit, mig engedi a kor.

Minden hízelkedés nélkül mondom, nekem a Te Előszavad Szalluszthoz igen tetszik, 's előre örvendek magának Szallusztnak. Hogy sokak előtt kedvet nyerni nem fog, én azt elhiszem, de az idő igazságot fog tenni. Azolta is, hogy szép litteratúrát kiadtad, sokaknak tisztult fejek, és naponként többeknek fog tisztulni; tapaszt-

taltam ezt Baranyai 's Bácsi utamban. 'S hányan lesznek, kiknek csupán azért nem fog tetszeni, mert Kazinczyé? Emlékezzél Arisztidesz polgárjára. — Theresziadban azt találtam, hogy inkább hazafi kívántál lenni, mint historikus; 's bár historikusaink nagyobb hazafiussággal irnának; lehet ez a történet sérelme nélkül is. — Csereihez irt Epistoládat nem láttom, de a Vidához irottat bírom.

Dréta elhalt! már halála előtt sok nem jót beszéltek felőle; még többet utánna; de a sok beszédben sok nem igaz szokott lenni. A hires Ányos volna előttem leghitelesebb, ha Ányos régtől fogva idegenséggel nem viseltetett volna Dréta eránt. Dréta, mint én ismertem ötet, szép kharakterü ember volt: nyájas, leereszkező, jótevő, nem épen tudós, de a tudománynak kedvelője, barátja; hazafi, csak hogy a hazafiuság nem egy formában szokta magát kimutatni: ő remegett a haza boldogságáért, és a veszély előtt, mellyet az ellen esetben nagynak képzelt, irtózott. Kárhoztassuk e? Egyik gyújt, a másik olt: és mind a kettő szerethet. Ha továbbélhetett, és szoros körülállásaiból kivergődhetett volna, sok szépet fogott mívelni. Plánumát velem a mult Augusztusban közlötte: mint szándékozik a magyar jelesb írók emlékezeteket kertjében faragott képek által örökíteni. Ő a henye, pazarló Nagyokat szemben feddette, hogy a haza zsirjával külföldet hizlalnak, a hazának semmivel sem áldoznak. stb. Én keresztésekkel társalkodni nem szeretek; az ő társaságát kedveltem.

Mindenben szép, kellemetes, boldogító a szabadság, édes Kazinczym, olyan az a religioban is; kár hogy igen kevés halandó ismeri azt igazán, s vele kevés tud élni! Az azzal való vissza élés mennyi kárt okozott már mind a két világban! A legszentebb dolgokat megtámadó, mocskoló, kaczagó esztelen vagy rossz emberek ellen ne legyen e semmi fenyegetés? Volt, van, lesz ezzel is vissza élés; ebben is szükséges a határ, mellyen túl lépni törvénytelen lépés. Hidd-el, édes barátom, a protesztantizmusz, mint ez a mai időkben mutogatja magát, nép-religio sokáig nem maradhat, mert minden igazságaiból kivették; egymás után döntöttek az oszlopok, mellyekhez eddig támaszkodott. — A szép lelkü Herder tele van tiszta religiosus érzésekkel; ő nékem mint theologus is felette tetszik; de én még néki is elébe teszem a mi Oberthür Ferenczünket, ki a mellett, hogy nem különben szép lelkü, 's tiszta fejü, olly részre nem hajló egyszersmind, hogy kivévén az igazságokat, mellyeket előad, nem könnyen találhad ki, mellyik felekezethez

tartozik, annyira távol van minden előítélettől, iskolai feszegetéstől, felekezeti buzgóságtól, polemizálástól. Ő egy Pápát, egy Atyát sem említ entuziaszmusszal, sőt alig említ, s azért soha sem, hogy tőle tekintetet kölesönözzen; Herder, a valóban rút durva tollú Luthert, melly entuziaszmusszal magasztalja több helyeken! Vajha olvashatnád annak biblica Anthropológiáját, és Ideáját! — Hogy sokaknál rémitő vázképen adatik elő a religio, igaz; de hát az ilyeneket tegyük-félre, szinte mint a rossz poétákat; ilyenek minde[n]-hol vannak, 's mindenben. Nékem Pesten két ellen gondolkozásu 's érzésü tanítóm volt; az egyik sötét fejü, böszült fanatikus, a másik tiszta fejü, szép lelkü: amaz tartá magát valódi katholikusnak, emezt neoterikusnak; 's lássd, a katholikus majd nem naturalistává tett, mert lehetetlen volt okai által meggyőzetnem; a másik hozott helyre, 's öntött belém tiszteletet religiom eránt. Én meg vagyok győződve, hogy mihelyest valaki a katholicizmuszban meg tudja különböztetni a lelket a testtől, a religiot a theologiától; az örök változatlan egyszerű igazságokat a csupa véleményektől; szóval a valót az árnyéktól; annak a katholicizmuszban semmi rémitő nem marad. Én bízom a gondviselésben, hogy a protesztantizmusznak elérhetlen exaltatásával, és a katholicizmusznak tisztulásával meg fogja az egységet szerezni. Azonban ultrák vannak itt is ott is.

Szeretetedet én megérdemlem, mert érzem, hogy szeretlek. Kérlek mérsékeld erődöt, vigyázz egészségedre, van még reád szükségünk. Őllek, csókollak! Pannonhalmion 1824. Martz. 15. Pannonhalmi erántad támadt szeretetemből származott még Pesten; azolta senki olly állhatatosan nem él vele, mint Trattner.

[Eredetije a sz. Benedek-rend pannonhalmi könyvtárában.]

4323.

Kazinczy — Dulházy Mihálynak.

Bizodalmas drága jó Uram Bibliothecarius Úr
érdemes barátom,

Ki vagyok fáradva a' sok írásban, és így csak kevés szót. Szívesen köszönöm pakétom kiváltását, kiküldését, 's ide zárom az éretem befizetett pénzt. — A' mit ide tészek, méltóztassék Werfer Urnak általadni, 's nagyon siettetni a' Sallust' előbeszédét, 's abból

nekem, postán Szinyve és Velejte felé négy exemplárt küldeni,
mert annak széllyel küldése juttathatja Werfer Urat pénzhez.

17. Martz. 1824.

Méltóztassék feltenni a' Dilizsánszra a' Csereinek szálló csomót.
Ő fizeti ki a' portoriumot.¹

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 5. sz.]

4324.

Lónyay Gábor — Kazinczynak.

Spectabilis ac Perillustris Domine Fr. Assessor,

Domine mihi singulariter colendissime!

Ad effectum iteratorum Altissimorum Ordinum Decretum Commissionale cum cohaerentibus punctis interrogatoriis sine depromendae fassionis hicce sub / officiose advolvo. Ea est positiva dispositio receptorum per me Altissimorum Ordinum, ut usque adventum quoque termini praestituti, praesentendarum, aut transmittendarum Fassionum punctualissime observandi medio praesentium latoris Reversales super receptis praesentibus mihi inomisse transmittantur.

Qui in reliquo Favoribus reclusus omni cum cultu manco

Spectabilis D. Vestrae

Obligatissimus Servus

Deregyő d. 18. Marty 1824

Gabriel Lónyay mpr.*

Comissarius Regius.

Spect. ac Perill. Domino Franc. Kazinczy de Eadem, Complurium I. Cott. Tab. Judr. e primar. Assessor, altissimo nomine Regio provocatur, ut ad fidem Deo et Suae Majestati Sacratiss. debitam fateatur:

1. Quinam fuerint ante Generalem Congregationem pro die 18a Aug. Anni prox. elapsi 1823. in I. Cottu Zemplin. praefixam seu in Conferentiis proxime Generalem Congregationem praecedentibus diebus et ipsa die Congregationis mane habitis seu et secus sive e gremialibus sive extraneis auctores: ne Commissarii Regii praesidium

¹ 1824—35-dik. Kazinczy Ferencz Úr Levele Széphalomról Márcz. 17d. 1842[?]. — Dulházy M. jegyzete.

* megholt 1824. Május' 8d. — Kazinczy F. jegyzete.

agnoscatur, uti nempe eatenus et facto controveniat ac anticipatio quoque fiat. Quidnam hoc in puncto in antelatis conferentiis, per quos, et qualiter actum, propositum, et propugnatum sit?

2. Ord. V. Comite in sessione sedem illam, ubi Ord. V. Comes sub altiori alterius paesidio sedere solent, occupante, quis, aut qui primum in signum anticipativae exclusionis praesidii Commissarii Regii proposuerint, proclamaverint, ut Ord. V. Comes ad meditullium Tabulae transeat, et taliter locum praesidiale occupet?

3. Eodem Ord. V. Comite cum principio statim Sessionis id declarante, quod Commissarius Regius per expressum eidem commiserit, ut quamprimum Benignum Mandatum Paritionale publicatum fuerit, id eidem e vestigio notitiae reddat, per quid et per quos Ord. V. Comes ultra decursum unius horae in effectuanda hac Commissarii Regii dispositione impeditus sit? Imo

4. Ante ingressum Commissarii Regii in Salam Sessionalem inclusionem et praecoccupationem praesidii ejus et ipsius meriti publicandi Clementissimi Rescripti de eo deteriore actum est, ut relate ad objecta B. Rescripti praesidium Commissarii Regii per absolutum non agnoscatur, una quoad meritum ipsum directe negativa determinatione G. Congregationis proxime adservatae nempe Majalis, non expectata publicatione publicandi Clementissimi Rescripti per expressum renovata, praemissa universis Regni Comitibus medio Correspondentialium Litterarum quo ocius communicentur, uti et in totalem functionis praesidialis praeoccupationem de eo quoque actum sit; ut sub praesidio Commissarii Regii in nullam rei pertractationem ingressus fiat, unde si Commissarius Regius publicato Rescripto rem in pertractationem sumere voluerit, sessio deseratur, Commissario vero egrediente continuetur. Qui fuerint autores, propugnatores horum nisuum?

5. Commissario Regio sessionem ingrediente, quis primum proclamavit: Non agnoscimus pro praeside; legatur protocollum! Clamore hoc: Non agnoscimus pro praeside, per totum illud tempus, quo Commissarius Regius Sessioni interfuit, citra ullam remissionem continuato, quales et quorum aliae quoque acclamationes auditaе fuerint? Quinam fuerint illi, qui supra et per mensam ex partibus inferioribus versus locum praesidiale in minaci situatione et constipata positione moveri incipiebant?

6. Qui fuerint illi, qui Commissarium Regium in capessendo praesidio physice impediaverint?

7. Sessione per Commissarium Regium pro soluta declarata, ac eodem e Sala Sessionis egrediente, quidnam inibi tum circa non admissionem et non agnitionem praesidii quam et relate ad ulterius renovatam circa meritum objecti negativam intensionem, et per quos actum, propositum, propugnatumque sit?

8. Die subsequa 19-a Aug. in confluxu apud Ord. V. Comitum habita, per quos et qualiter id violentari intensum sit, ut non obstante expressa inhibitione Commissarii Regii Correspondentiales Litterae ad Cottus dimittantur?

Series Fassionis super praemissis distinctim et in ordine relate ad singulum punctum, immediate post seriem praesentium ad has philyras inserenda, propria manu subscribenda, sigilloque munienda die 2-a Apr. a. c. horsum ad Deregnyő medio securissimi expressi sub involucro et interius et exterius accuratissime obsigillato inomissem transmittenda, aut personaliter Commissioni Regiae hic loci in termino praestituto praesentanda erit. Sign. Deregnyő d. 18a Mart. 1824.

Gabriel Lónyay
Commissarius Regius.*

[A levél eredetije, a kérdőpontoknak Kazinczytól készült másolata a M. Tud. Akad. könyvtárában: Jogt. Orsz. Gyűl. 4r. 7. sz.]

4325.

Kazinczy — Gr. Dessewffy Józsefnek.

Tisztelt kedves barátom,

Most veszem a' Zseni levelét és a' Dulháziét, reggeli hat óraker. A' posta Velejte és Szinnye felé ma indul. Engedd, hogy a' kettőnek általad felelhessek, mert utolsó leveletem sem egyik, sem a' másik nem értette.

Zseni nem olvassa gonddal leveleimet, vagy az öröm zavarja meg. Két dolgot nem érte; 1) hogy a' Vajda-Hunyad képével mit csináljon, 2) hogy melyik az a' levél, a' melyet neki valakinek által kell adni.

* Kazinczy Lónyay G. levelére a következő jegyzetet írta:

Királyi Commissárius Lónyay Gábor Ungvári Fő Ispán és Beregi Adminisztrátor 's Cs. K. Kamarás' kikérdő Levele hozzám 1824. Mártius 18dikán azon 1823. Aug. 18d. Ujhelyben tartott Gyűlés felől, mellyben a' sokaság Őtet, a' mint a' Gyűlésbe bejött, hazaárulónak, gazembernek, hunczfutnak, Karafának, Őtves Ignácznak szidalmazta, Lónyay László pedig a' praesideáló székbe bé nem eresztette. — Originale. —

Az elsőre a' felelet ez: adja által azt a' Principálisnéjának Comtesse Virginiének kedveskedésképen. Jó az hogy a' kép akár Kassán, akár Szent-Mihálytt függjön, hol mind két helyen sokak fogják, ha falon függ, láthatni.

A' másik kérésem az volt, hogy leveletem Mélt. Szerencsyné Asszonynak adja-által. A' levél bizonyosan a' pakétban volt, az itthon nem maradt, félő hogy Zseni hullatta-el. Zseni tehát írja-meg nekem, ha azt általadta e. Egyéberánt én ezt az Asszonyságot azon levelemben arra kérésem, hogy a' Sógoromat és Sógor Asszonymat hajtsa az Amicára. Most nagy okok van hogy azt magok keressék: én pedig az amicát most is, mint eddig, mind kérem, mind offerálok.

Dulházy Úrnak is kell küldenem tudósítást és magyarázatot. Engedd, hogy azt ezen levelem' hátulsó szélére írhasam.

Zseni két tusch rajzolatot küldé nekem. Látod, édes barátom, hogy én Comtesse Virginiének mit köszönhetek. Ezen szeretetreméltó gyermek nélkül Zseni azt soha nem tudta volna, 's most már csak folytatni kell a' szerencsés kezdetet, ha patvariájáról haza hozom. Hát lelke hogy emelkedhetett a' Mélt. Grófné 's a' Comtesse látásában, hallásában. Egész élte' szerencséjét Zseni a' TE háznak fogja köszönhetni.

Élj szerencsésen. Fogadd-el az én *atyai* köszöneteimet. Ez idén, úgy hiszem, vége lesz nyomorúságomnak. Örökös tisztelettel maradok.

22d. Mart. 1824.

Gyűlés nem volt Újhelyben. Lónyai beteg Deregnyön. Magához citálta a' Vice Ispányt, 9 Szolgabíró, 3 Esküdtet. Ez minden újságunk.

Altissimo jussui regio per Illrm Dn. Commissarium Regium — —

[stb. mint a 4327. számú levélben.]

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4-r. 33. sz.]

4326.

Kazinezy — Dulházy Mihálynak.

Bízodalmas Drága Jó Uram Bibliothecárius Úr!

Ma, Mart. 22d. reggeli 6 órakor veszem az Ur levelét, 's minthogy a' posta ma indul Kassára, sietek feleletemmel.

Werfernek 19d. irt levelét még nem vettem. Talán ma hozzá el a' posta.

Rajtam könnyít Werfer Ur, hogy propositióm a' 2000 ft eránt nem fogadtatik-el, 's azt nem apprehendálok.

Nem tetszik Werfer Úrnak, hogy az Erdélyi Levelék a' francia könyv kis formátumában adassanak-ki. De a' ki pénzért dolgozik, annak nincs szava, hogy tetszik e, nem e. Én is inkább akarom, hogy Schade Cicerójával legyen: de hol hát a' Schade' Cicerója? 'S mikor lesz az Kassán? milyen lehet a' Medián papiros, mind azt tudnom kellene. Elláttam, nagyon elhúzódik a' dolog. Két esztendeig hevert a' M. S. Bécsben. Hát Kassán vagy nálam mégdig fog?

A' munka fele árának előre lefizetése talán *szokott* mód, és így az el nem rettent.

45 fntot kíván árkusáért. — De in 120, a' hogy én nem akarom? vagy in 180, a' hogy én akarom? 's papirossal e így, vagy papiros nélkül? — 'S milyen lesz a' papiros? Ezeket kellene tudnom, mert ezek nélkül hozzá sem lehet szólni. De ezt talán postára tett, 's vagy ma vagy holnap érkezendő levelében fogom megfejtve találni.

Igy minden kérésem az, hogy Werfer Úr a' Sallust Praefatióját haladék nélkül nyomtassa, az Úr Biblioth. Úr pedig nékem legalább 4 exemplárt belőle tégyen postára. — Azt a' levelet jó volna in 80 hajtani össze, nem in 160 mint a' *postán-menő* közönséges levelet, hogy a' nyomtatás columnája kelté ne hajtassék.

A' Sallust Praefatiója címjét hagyja az Úr Biblioth. Úr a' szerint a' hogy azt a' Zsidó által küldött levelemben irtam.

Ajánlom magamat becses barátságába.

22. Mart. 1824.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 5. sz.]

4327.

Kazinczy — Lónyay Gábornak.

Altissimo jussui Regio per Illustr. Dn. Commissarium Regium in redditis mihi gratiosis suis Literis intimato subditali cum reverentia obsecuturus, fide et DEO et Summo terrae Principi

debita testor, me 18-a aug. anni praet. serius quam par erat, in palatium Congregationum intrasse, et cum per densissimam congregatorum catervam ad locum solitum pervadendi mihi impossibile fuerit, in extrema palatii parte, duas inter fenestras constitisse; unde nec audiri quidquam praeter confusum clamorem, nec videri praeter terga aliorum potuit, ut brevi postea ex palatio exire debuerim, atque dum ibi morarer, tempus omne familiari sermone mihi absumentum sit. — Conferentiis unica tantum vice interfui, neque hic in cubiculo Conferentiae habitae, sed ob amicos a longiore tempore mihi non visos, in vicino. Hoc est omne id, quod in puritate conscientiae adfirmare sustineo.

Széphalom d. 23tia Martii, 1824.

Franc. Kazinczypmr. L. S.

[Kazinczy másolata a M. Tud. Akad. könyvtárában: Jogt. Orsz. Gyűll. 4r. 7. sz.]

4328.

Igaz Sámuel — Kazinczynak.

23/III. 24.

Schadenál tegnapelőtt ismét valék. Ő mind csak biztatással tart, még pedig a' mint tegnap inkább észre vevém, ugyan vékony biztatással. Indítóul elé hozám, hogy Werfernek mostan csak azért is nagy szüksége vagyon az új betűkre, hogy Trattner halálával bizonyosabb reménysége lehet élmenni. Ne hátráltassa tehát őtet. Jaj, mond Schade, mind azzal kell bajlódunk: «ha ez vagy amaz nem volna» — «vagy ha ez meg amaz most lehetne meg». — Azt ígéré, hogy levelet ír Werfernek; de az[t] nem, hogy betűt küld. —

Trattnerban sokat veszténk. Ő helyesen tudá a' Haza' javát ön hasznával egybe kapcsolni. — Egy ember az ő műhelyéből nekem azt írja: «Ki legyen oka halálának, az[t] tudnom nem illik» — a' szavak borzasztók.

Superint. Kissel ma együtt valék. Kedvesen emlegettünk. Szép 3 darabot adott a' jövő Hébébe: Juliska; A' szél; Hogy kell szabad lenni. — Adott a' Kedveskedőbe is Classicus fordításokat.

Változhatatlan tisztelettel.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 28. sz.]

4329.

Toldy Ferencz — Kazinczynak.

Martz. 1824.¹

T. Kazinczy Ferencz urnak
tiszteletét 's baráti üdvözlését Schedel!

T. urnak bizodalmas leveleit régen kaptam-meg, hanem exámeneim választól eltiltottak. Most némelly napra felszabadultam. Akadályok miatt csak most kezdjük még Ányos' nyomtatását. T. ur' intéseit mélyen köszönöm ez iránt, 's ismét kérdem, lehetne é a' közlött originalokat kiadni; hogy buja indulat fekszik bennök, talán nem elég ok elnyomásokra, 's itt is Ányos szól, 's magát egy más oldalról mutatja, ha kedvezőről e? nehezen, de lélek és *test* — Callirhoét felveszem; 's az episztolát Krajnyikhoz is (tilos é kiirni az ezen episztolában rejtkező [!] nevet — *chy?*), 's a' mit a' Hebe ada, 's egy gyönyörű elegiának töredékét, melyet Helmeczi hoz a' alföldről. Magamban eleget nem bízván T. urtól óhajtom megtudni ha javaltató e új elosztásom; 's a' ezünek' megváltoztatása?

Főczím:

(Ajánló levél). Barátimnak!

16 Szemüyczím: Énekkek, Elegiák, 's tanító költemények.

Gyöngyösi' árnyékához.

Az isteni gondviselés.

Zrínyi Miklós.

A' régi m. viselet.

Kemény János. — Nympha 's Echo.

Callirhoe.

A' lenyúgovó naphoz.

Egy hervadó rózsához.

Az ifjúság. (lásd a' Bécsi kiadás' 209. lapját).

A' holdhoz (evvel a' czímmel meg nem elégszem, a' H[elikon]i Virágokat meg nem nézhetém még, mivel példányom ki van kölcsönözve; Szomoru csillagzat)

Egy atyafi' kora elhunytán.

A' kedves' sírja. (l. lap 81).

Éjjel (l. lap 65).

Fohászzkodás.

Sóhajtás.

¹ Kazinczy F. jegyzete.

Visszakereség (I. lap 92).

Gr. Nádasdi Ferencz fő-hadvezér' halálán.

A' Szánakozó. (I. lap 233 a' II. levelet).

A' Hitszegőhöz (lap 90).

Eliza (lásd lap 230; ezt nehezen foghatom itt meghagyhatni, mivel a' mellette levő prósat szét kellene tőle szakasztani 's jegyzések közé iktatni; lehet é ezt?)

Nerinne. (lap 238).

Dánon' panasza. (I. 237).

Esdeklés. (lap 85).

Bucus. (in indice aztán «németből»).

Életkép. — Töredék.

Íróének.

IIdik Szennyczím: Elegyes versezeteket.

Igaz Hazafi, Gr. Károlyi Antal.

A' Magyar Universitás' Budára lett átvitelekör.

Gr. Eszterházi Pálhoz. — Pécsi püspökségre lett felemeltetésekor 1781).

Battyányi Károly' halála. (in indice «németből».)

Generál Wurmser Habelschwertnél.

Érzékeny gondolatok.*

Emlékezet. (A' Hebéből)

A' végső óra. (lap 64).

Chloe. (I. lap 239 a' VIII. levelet).

Levél-töredékek. (lap 232 a' II-dik 's 236 az V-dik).

Penelope Ulysszesznek. — Ovid' első Heroidje.

IIIdik Szennyczím: Episztolák.

A' most levő rendben, belé iktattatván Krajnyiké (melly évből való ez?), 's lap 41 «Az utolsó prusszus háborúkor ('s itt az év?)

IVdik Szennyczím: Kötetlen irások.

A' magyar viselet. (I. lap 51).

A' világi gyönyörűségek. (lap 70; meghagyjam é a' hosszú mottót Aurélból?)

Barcsaihoz. (lap 105).

Báróczihoz. (lap 108).

Egy jó barátához. (I. 234, a' IVd. levél).

Egy kisasszony' levele 's a' t.

Vdik Szennyczím: Jegyzések.

Ányos' jegyzési mind ide jönnek egymás után, hogy a' textus a' nótákkal úgy el ne csufuljon; betűket vagy csillagokat se' rakokfel a' textusban, hanem mint p. o. Voss szokott, a' darab' címje fogja jelenteni a' jegyzés hova voltát. Egy két saját jegyzésem

*) Ezeket talán különös szennyczím alatt: «Epigrammák» lehetne adni; mert a' primitív epigrammoknak némiképen megfelelnek. Tegyen é? 3d. Szennyczimmel. — Toldy F. jegyzete.

is lesz itt, melly a' betűkkel «A' kiadó» lesz különözve. Ide jönnek aztán a' variánsok is, mellyek közt az én jobbitásaim, de ezek *csak* ezek: *Zrínyiben*: Nyugodj(ál), terjedjen rád az ég(ek') áldása. 'S ismét lap

83 az utolsó sorokban: «bár csak volna még	} loco: — — mellybe illene	bár csak még lenne
közted, magyar!		—
Egy olyan kar,		—
Mellybe illenek		

Imitt grammatika, Syntaxis, Rythmika, 's Rímika meg van bántva.

's lap 82, vers 12: loco Nyugodj tehát: Nyugodjál hát. Ez minden a' mit a' textusba változtattam; 's ugy hiszem hogy volt jusom rá ugy mint Baecányinak a' maga dictátorságára. Kijelentem ezeket azért kell, hogy az ki egy változtatást talál, ne vessze-el bizodalmát a' kiadáshoz.

Vld. Szennyczim: Ányos' élete.

Ez tőlem. Még meg nem irtam, mivel e' hónap egészen elfoglalt, de April' kezdetével mingyárt megteszem. Ciceróval lesz a' kiadás Landerernél csinosan; 's én ugy fogok ügyekezni hogy *egy* nyomtatási hiba se mocskitsa-el.

Méltóztassék véleményét adni ezen plánról, mert T. ur' gyakorlottsága illy ügyben bizonynyal foghat itt jobbitani, tanácsolni. Ha mingyárt, talán késő nem volna még változtatni a' rendet 's a' t. A' Idik szennyczim talán inkább a' 3dik után jöjjon? — Én azt hiszeru hogy Ányosnak minden munkájit, mellyek kéziratban vannak, ezen articulusokba el lehetne osztani, kivevén a' sarcastaiakat, 's ezek uj articulusu tennének. Irtam vala már régen Ányos Ignác táblabirónak Esztergárra, Pál' testvérének, de választ mind eddig nem kapék. Ajánlom Ányosnak ügyét T. ur' gondjába, 's remélve várakozom! — Kemény betegség szögzi e T. urat az ágyra? Vajha a' tavasz' langy lehellte felüditené! Pest, Márczius 23. 1824.

Trufás Levélke
Egy ifjú módi Magyarhoz
nem neologushoz
hanem neologoszhoz
Az Árpád ditső árnyéka

vagy is
mert ez így nyomtatási botlás
a' szerőn vagy szürün
Árpádnak
dütsü 's még jobb dücsü
Árnya.

Nemes és Tudós
hív hallgatójinak
a' III esztendőbeli Filozofusoknak
diktálta emlékezetül ajánlotta

CZINKE FERENTZ

A' magyar nyelvnek és Literaturának renddel
való Profeszszora, a' Királyi Pesti Unverszításban.

Április 17. 1822.

Hudibras.

«ficht einen Strick von Sand so fest
«wie der gelehrte Sorgennest;
«konnt feine Spinne weben stricken,
«um solche Schedel auszuschmücken,
«die sonderlich im vollen Mond
«oft ledig stehn und unbewohnt.»

Si valet bene est, ego quidem valeo!

Korpa-kötél mondjuk magyarul; a' Német *homokból* fonja,
vagy is *pókhállóból*, a' melly ama' *holdon járó sánta magyar* velejét,
szörnyű tsudatévó «szelleme» szuszkóját temi höld töltével üríti!
'S mind ezt nem — fa vas — éke gyanánt? Mert szebb neki
«szépebb!»

Páriz-Pápaiból így lett neki «Papai *Páriz*».

Jók neki «*dücs* — *böcs*, *vágy*, *rény*, *példány*, *lény*, *nyomor*,
esk, *kapcs*,

jók «*dicst szerz*, *szorg kinz text*; *Márcz* (a' mártzius hónap!)

jók «*pörl*, *mosti latán ingerlnék 's alkalom 's ingerl!*»

jók «*szellem*, *nyereségjök*, *az idv*, *érezéki gyönyörrel!*»

a' *gyök* rojtja *gyök-ér*; *mindenki* hibáinak *írt hoz!*

A' marok így mar-ok és jobb mark *Ádám magyar ad-ám!*

A' denevér *dene-vér de-ne-vér* hát *Éva* mi? *Év-a.*

«Látiátuk feleym zumtuchel!» Halljuk amott ül
 egy tyúk-ól tetejénn. Ott ül? Tsitt hes, kakasok, tí!
 «Lám *ok* okos, az okosságot nemzette; tehát *ok*
 «hajdani törzsök-szó lévén mind egygy *ok* okosság
 «így amaz *ék* nem egyébb, hanem *ékesség* 's rövidebb jobb
 «a' kecs kecskébül, kecségébül metszve, kecségtet
 «S így a' többi. -- Tanuld *par coeur* a' mondatokból!
 «Így pipitélt minap anyja előtt a' tsirke, biz így ő
 E' düh okát a' nyelv dolgát dolg mondja segélli!»
 Majd valamit mondék! mit tesz szagatva? De, *punktum*.

Dabam ex Elysio.

(minden legkisebb jegyre megeggyez a' diktálattal.)

Kivül: 1 Pest.

Tekintetes Kazinczi Kazinczy Ferencz Táblabíró Úrnak!
 Sátor Alja-Ujhely — Széphalom.

Véresmartynak át adám a' néki váratlan levelet.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 134. sz.]

4330.

Kazinczy — Guzmics Izidornak.

Guzmics Isidórnak

Kazinczy Ferencz

baráti szives tiszteletét.

Nem örvendhetsz te jobban annak hogy képenet bírod, mint én hogy azt birtokodban tudhatom, és bár mi indítá a' mi Döbrenteinket hogy a' Simó által dolgozott mást megtartsa, 's neked a' Dónát által festettet küldje, örvondek e' történetnek is; mert így tudom mit bírsz. Ez a' tiéd minden kérdésen kívül jobb, hívebb, igazabb, mint minden egyéb képem, 's ez mind testemet adja, mind lelkemet, nem a' hogyan most vagyok, hanem a' hogyan huszonnégysz. előtt voltam, akkor n e g y v e n e g y esztendős tüzes férjfi, most h a t v a n ő l, előre görbült száraz, ősz, de még most is nem tüzetlen. Mondd ezt valaha gyermekimnek, és ha majd azért megszóllitanak, engedd, hogy mását vehessék. Bár mindnyájan, a' kik irunk,

1 A levél zárlatán kettétört piros pecsét.

festetnénk magunkat, és mindaddig, míg végre teljesen eltalálnak, hogy pályánk' hívei később is ismerhessenek. És midőn ezt óhajtom, nem a' magunk öröméért akarnék gondoskodónak tetszeni, mert mit nyerünk mi az által? hanem a' később élendőkért. Ha nekem kedves ismerni elődjeinket képeikről, melly hamis szerénység volna azt hinnem, hogy akár milyen voltam légyen, a' későbbek örülni nem fognak képem' birtokán? A' Te örömed, édes barátom megerősít e' hitemben.

Sorba veszem leveled' cikkelyeit. — Nem mind javalhatom, a' mit ifjú Íróink cselekszenek, sőt azt javalom inkább, a' mit Thaisz monda minap két Zsebkönyveink felől, ifjabb Íróink' magyarságát említvén; de rólok nem is ítélek olly sanyarúan mint Döbrentei, ki örömemet oda magyarázza, hogy ezek az én tanítványaimnak bizonyítják magokat. Így vádol engem még az engem szerető barát' gyanúja is, 's Isten bizonyságom, minden érdemem, az az, vétkem nélkül. Nem azért szeretém én azt a' mit Neologismusznak mondunk itt, mert az engem Vezetővé tehete, hanem azért levék Vezető, mert meg valék győződve, hogy ez az út bennünket kies és boldog tájakra vezet. A' javalás nekem is kedves, és a' kinek nem az, vessen követ rám. De olly rettenetesen magamba szerelmesedve kell e engem képzelni, hogy nekem minden jó, ha magamat kedvelve láthatom? 's mint érdemlem én azt a' piritó vádat, hogy semmit sem kedvelhetek magáért a dologért? Én viszont a' mi kedves Döbrenteinkben találok valamit, a' mi eránt szeretnék úgy megtévedésben lenni, a' hogy ő van reám nézve. Az Erdélyi Muzéum' kiadása, és az az igen sok jó a' mit ő Kolozsvártt teve a' Kezdők körül, őt arra szoktatá, hogy az idegen dolgozást mindég a' maga tetszése szerint szeretné elváltoztatni. Mindenki a' maga szemével lát, 's tisztelnünk kellene a' más szabadságát; el kellene mondanunk, mit gondolunk, de igen ritkán kellene másokért gondolnunk 's tennünk. Döbrenteinek ritkán jó a' mit ifjaink csinálnak; én pedig őt arra kérék, hogy nézze el csak, ha mi, tudnillik ő és én, azon esztendőben, a' mellyekben most van Schédely, Kovacsóczy, és mások, adtunk e illy jó darabokat, 's vessen hozzá, hogy ezek a' kedves mázolgatók mit adnak majd negyven, 's hatvan esztendőskorokban. Schédely a' Schiller Haramiájiban most is ad egy éneket, mellyet én angolúl (pedig angolúl nem sok leczkét vettem — elbetegesedém, midőn Hajnóczy küldé hozzám a' Nyelv-mestert) hamarább megértenék mint magyarul: de épen ez a' lelkes Schédely olly darabokat

is ada már, mellyeket, kevés változtatással, szeretnék a' magaménak mondani. Egy szóval, édes barátom, Döbrentei és én igen szeretjük egymást, de gondolkozásaink nem mindig egyek, 's ez nem rossz, hanem jó, 's igen jó. Inkább tudja a' Természet, mint mi, ha használ e, árt e a' különbözős. —

Sophoclesznek Kiadásai felől a' Cancellarius Teleki' Bibliothecája Indexéből szólhatnak, mert a' Fabricius Bth. oltá sok új Kiadásai jelentek-meg, de betegeskedésem alatt úgy összehányám könyveimet, hogy napokba is kerülhetne feikeresése. Legjobb lesz ez éránt Döbrenteit szállítnod-meg, ki Bécsben mulatván, akár a' Bibliothecáriusoktól vehet feleletet, akár a' Könyvárosoktól. Stolberg az idősb testvér, Sophoclest német fordításban adta, két Kötetben, 's én azt birtam; de egy szép asszony elkérte, 's imádóji, a' fejkabátos Tisztek, elvitték, 's talán a' szobaleányoknak adták. Így jártam Wielandnak XXVI Kötetével is. De a' Görög Tragicusok kevés kedvelőt fognak nálunk találni. Azonban Te nem az vagy, a' ki sokaktól óhajts olvasatni. — Ismered e az édesbb Euripideszt?

Szallusztom' Előbeszédjét még sem rakta-ki Werfer, Kassán. De reménylem, Husvétig olvasni fogod.

Theresiámat újra elolvasám leveled' vétele után. Nem úgy szeretném én azt adni; de a' ki minden sora, minden betűje mellett ezt kérdi: Nem töröl e itt a' Censor? soha sem ír jól. Az az asszony szerete minket, és mi is őtet. Erdély, 's kivált a' szegény Székelyek, erőszakot szenvedének 's nem felejtethik azt; átok terheli azt a' három vagy négy idegen Gubernii-Praesest, a' ki a' szabadságok mellett maradni akarókat összelöyöldözteté: de Theresia bizonyosan jó vala.

A' mit Drétára nézve irsz, az nekem is érzésem. Az ügynek gyújtó is kell, oltó is, 's szűkkeblűsége mutat egymást meg nem érteni, 's utálat csak a' fondorok érdemelnek, ő pedig az nem volt. Ha megláthatlak valaha, elmondod nekem szóval, a' mit papirosra tenni nem óhajtanál. Ha meg lesz választva követője, add azt, kérlek, tudtomra, 's mondd-el, mi lélek' fija az. — Az én Zirczem sohol sem találhatik; pedig Takács kettővel ereszte-el magától. Bár Te küldhetnél egyet számomra Vitkovicshoz, Horvátnak a' M. Theatrum felől írt hexameterével, mellyeket soha sem láttam.

Szép az is, a' mit a' Vallásbeli szabadság felől irsz, 's látom én, hogy ha bővebb magyarázatokra ereszkednél, könnyen egy ponton állhatnánk. Az a' fészesség' lelke nem illik szép lelkűhöz.

De szökeld velem gondolataim' szökelleiteit, édes barátom, 's képzeld, hogy Te és én együtt ülnénk szobádban, 's végig olvasnánk Palmát és Engelt, 's mondd-el, hányszor szökném én fel mellőled kinos kifakadások közt. Nem ismerek kinosbb foglalatosságot, mint Hazánk' Történeteit olvasni. Azok az istentelen istenfélők! azok a' dühös kegyesek! Néked kedves azt reményleni, hogy a' gondviselés' atyáskodása ezeket a' bolondságokat megszünteti, megnemesíti a' mit kell, 's akkor a' paries intergerivus lehuill. Én a' Gondviselés' titkait nem értem, de alig ha azt az útát nem járja tovább is, a' mellyet eddig járt, 's az Igazságot csak kevesek' osztályrészének hagyja. Végy-el erőszakot, bántást, 's add helyébe a' Jézus szereteti szellemét, 's mingyárt jól leszünk. — Lajos segélni akará a' Török ellen a' Comnénuszokat, de úgy, hogy a' mit nyerend, a' Magyar koronához kapcsolhassa annyi vér' és költség' jutalmáért, 's a' Pápa ezt nem akará, nehogy a' Görögök még inkább elidegenedjenek, 's Byzantium eldőlt, 's a' Török beljebb fürta magát Európába. Érdemlette e ezt a' Schismától tartás? Mátyás nem a' Magyar föld' túl-a-dunai részeit szedte vissza, hanem a' Huss' tanításit igyekezelt elfojtani. Érdemlette ezt a' Huss' tudománya? Ne keseríts-el, édes barátom, ezen emlékezetek által, vonj inkább az olly beszédek által magadhoz a' mit Pesti két Tanítód és az általad szeretett Oberthür felől írsz. Ennek most hallom először nevét, 's szeretem. Az az eggyik Tanítód engem böszültjeinkre emlékeztet, ('s illyen minden színben és alakban vagyon); czekkel hogy sub iudem sim trabibus¹ sem szeretem. Irtózom tőlök, a' hogy, eggy nékem saját irtózással, a' résztgtől és az eszeveszettektől, még ha az utolsók a' jámborok' nemébe tartoznak is. Sok ember az illyekkel még mulatja magát: én megpillantom, 's futok.

A' Theologia a' Te tudományod, 's Te abban bizonyosan látod megtévedésimet, de én el nem szokhatom az igazságot a' Catholicismus által megnemesített Protestantismusban keresni. Azt mondd, hogy ez nem lehet Nép-religiója, 's hiszem állításodat. De ez olly homály előttem, (az, tudnillik, a' hova szavad vezet) hol Ariadnei fonalra van szükségem. Hellászbán 's Rómában a' mindenek, még Socratesz és Cícero által is tisztelt Nép religióján kívül meg volt a' Philosophiai; 's talán ma is úgy állunk. Én a' szívet szeretem. Sokszor beszélek a' szegény, eléggé izetlen, de nagyon tiszta-

¹ Az eredetiben is így, hiányjelekkel.

lelkü Vályi Nagy Fer. Professorral a' Catholicismus becse felől, 's az nekem görögül monda-el Jésusnak egy szavát, mellyben az *ἀληθεια* és *πνευμα* fordul-elő, 's a' Cath. Vallást a' Jésus által eltöröltő Mózesével hasonlító-össze. Láttam, hogy szavamat meg sem érti, 's abba hagyám. Nem állhatám-meg mindazáltal, hogy ne kérdjem, mi tehát az az ő általa annyira magasztalt protestáns, vagy ha úgy tetszik, keresztény *ἀληθεια*,? 's akkor felmelegedett, és olly okosan beszélt, mintha édes bortól részegedett volna meg. Álmélkodásomra azt monda, hogy ő Helvetiában azt tanúlá Hottinger Professorától, hogy a' Theologusnak csalni soha nem szabad, de cathedráján nem szabad mind azt tudni, a' mit szobájában tud. Ezt javallva, álmélkodva, borzadva hallám. — —

Te tehát Pannonhalm on, 's a' név Tőled jó, és érettem. Érezd, hogy szeretlek, 's nagyon szeretlek, mert nagyon becsüllek. — Már nem csak fenn, hanem kinn is járok, 's Kertészem és inasom nevetnek, mint avatom magamat az ő mesterségekbe, mint árok gödröt fáimnak, mint ültetem, és mint térek vissza sáros kézzel. A' tavasz visszaadja erőmet. — Élj szerencsésen!

Széphalom Martz. 25d. 1824.

[Eredetije a sz. Benedek-rend pannonhalmi könyvtárában.]

4331.

Vörösmarty Mihály — Kazinczyna.

Pest 25 Mart. 1824.

Tekintetes Úr!

Igen sajnosan értettem leveléből tartós betegségét, és arra nézve a' levelet nem csak nem rövidnek, hanem hosszúnak is tartom; mert hasznos életének talán épen ollyan részét foglalta el, mellynek tárgya nálamnál méltóbb lehet vala. És majd egészen illy tekintetből nem jegyeztem föl előbbi levelemben szállásomat, minthogy tudván betegeskedését, nem vártam válaszát; sőt nem is ohajtottam, hogy miattam fogyaték erejének egy részét föláldozza; Most pedig, hogy milétemet tudakozza, mindent kész vagyok megírni.

Születésem történt a' múlt századnak szinte utolján. 1800diki December első napján. Atyám, Vörösmarty Mihál, (kit 1817dikben:

vesztettem el) szegény Nemes volt, 's Uradalmi tisztségben élt tizen öt esztendeig Gróf Nádasdy jószágán Nyéken (születésem' helyén) Fehérvármegyében. Deák tanulásomat Fehérvárott kezdtem, 's folytattam Atyám' jóvoltából a' negyedik Iskolaig, azután tanítgatás által segíték sorsomon. Fehérvárról Pestre jutottam, onnan Börzsönybe Tolna Vármegyébe, azután Görbőre ugyan Tolna Vármegyében, most ismét Pesten vagyok a' Perczel Urfiak mellett, és ez már hatod éve, hogy őket tanítom. A' törvényt elvégeztem, 's most Censurára készülök. Szállásom vagyon a' *Kis Hid' útczában, a' Vadászkürtnél, a' második emelet' 10dik száma alatt.*

Ez lenne röviden külső rende életemnek. Literatúránkra nézve a' jobb izlést a'kor kezdtem valamennyire ösmerni, midőn először Börzsönybe jutottam, hol a' szomszéd helységbéli Papok: Teslér, és Egyed képzetebb munkákat adtak kezeimbe, egyébiránt maga az Uraság is segített könyveivel.

Környüllálásaim szerint irogattam eleinte apróbb verseket, utóbb nagyobbakba kezdtem. Most már kész két Szomorú Játékom ötös Jambusban: *Salamon*, és *Zsigmond*, 's egy Hősi Költeményem készül ezen névvel: *Zalán' futása* Hexameterben: most már kevés hia. Ezeken kívül vannak még némelly versezeteim, 's egyéb apróságok. — Noha már eddig is hosszúra terjedett levelem, bátorokodom egy darabot kiírni: *Zsigmond* nevű játékból. A' történet folyamata ez: Horvát megölvén Forgácsot, Garát, 's az öreg Királynét, elfogta Máriával Forgács leányát is, kit Garának, a' megölt Gara fiának jegyesévé teszek. Gara jó Zsigmond Királylyal, Horvátot kiveri várából, holtit a' leány is megszabadul, 's a' setétben egyedül a' várfal alatt bolyong. Beszéde így következik:

Hová most e' borzasztó éjjelen,
 hová nyugodjék csüggedő fejem?
 Elhagytalak, kemény mohos falak,
 távozni még sem mernék töletek;
 mert nincs vezérem: ég föld megvetett.
 Midőn ledőltem ajultan, verőfény
 csillámlla még a' kardok' lapjain,
 A' hős' sisakja pajzsa' szép rezén,
 és mintha nap, hold zugva törne ránk,
 zaj, csattogás, vad zúgás vett körül;
 Most, hogy fölérzek, csend uralkodik,
 mint a' halál' határain belől:
 rém, és setétség terjed mindenütt.
 Nem fénylik egy irgalmas csillag is,

nem hallik emberszó, sem lábrobaj.
 Meszsze betekintek a' homálynak mélyibe,
 'S csak az éjt, a' végheteflent láthatom:
 Vad képe üldöz minden léptemen.
 Ah merre menjek? Bár szót hallanék! —
 Morogva zúg el a' szél arczimon,
 'S csak bús enyészet' hangját hordja szét;
 Mentóm' szavát nem hozza meg nekem.
 Haj! tán az is ledőlt csatáiban,
 'S örök éjet alszik a' testhalmokon.
 Hová kerüljek? Oh! már lábaim
 Sem bírnak: itt kell vesznem útamon.

(terogytában)

Bonts egy hideg, mély ágyat föld anya,
 'S adj bús fejemnek csendes álmokat.

Ez a' mit kívántam mutatványúl előadni nagyobb munkáimból:
 de nem tartóztatom tovább levelemmel; hanem magamat szíves
 barátságába ajánlom, 's ohajtom jobbulását egészségének,

hű tisztelője
 Vörösmarty Mihál.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 27. sz.]

4332.

Kazinczy — Dulházy Mihálynak.

Édes barátom,

Werfer Urnak Mart. 19d. irt levelét ezen órában veszem.
 Ugyan ezen nap irtak nekem Bécsből, Pestről 23d., 's a' hármat
 eggyeszerre vevém. Minden össze esküszik igyekezetim gátlására.

Kassáról a' Kalapos még fog jelenni Virág Vasárnapi
 Ujhelyi vásárunkon. Kérem az Urat, adja által neki a' Sallust' Prae-
 fatióját, és a' francia kis könyvet, 's parancsoljon rá, hogy azt nekem
 a' 34 ft által vételével adja által. A' pénz csalhatatlanul le lesz
 fizetve.

A' Mélt. Gróf veve e levelet Mélt. L. Urtól? Én vettem, 's
 tizennégy sorral válaszoltam.

Csókolom Zsenit. Bár megláthassam minél előbb. Általadta e leveletem Sz—né Asszonynak?

Az egész házat tisztelem. Már fenn járok 's ásom kertemet.

26d. Mart. 1824.¹

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 5. sz.]

4333.

Kazinczy — Toldy Ferencznek.

Édes barátom,

Már fenn járok 's Kertészem titkon mosolyog rajtam, midőn látja, mint ásom a' gödröt kertemben, 's mint ültetem fáimat. Még e' száraz kiseded testben sok az életerő. Gyermekeim tehát és barátim nem retteghetnek, hogy elvesztenek.

Ányosnak levelét, ha Pap nem volt volna is, nem kellene, 's nem lehetne kiadni. Gaz erkölcstelenség van benne. Egy mátká, egy becsületes, tiszteletes ház' gyermeke Pestre méne, 's ez a' Paulinusocska oktatást ad a' vad szerelmekhez szokott Katonának, mint szédítse-el a' leányt. Ha a' levél kezembe akad, magadnak, és általad mind azoknak, a' kik bírni akarják, általadom másolatban, de ne engedjük azt sajtó alá jutni.

Felosztásodat javallom. A' nagy Batsányi pirulva fogja meglátni Kiadásodat. Gondolom, nevetséges Jegyzéseiből, melly[ek]re a' Horátz dicenda tacendája, és non erat his locus egészen rá illik, semmit fel nem vészesz. Én azokat nevetés nélkül soha sem tudom olvasni, 's nem tudnám, ha Batsányit nem ismerném is. Hát feleségének Verseit mint töltötte tele hasonló fecsegésekkel!

Néked, édes barátom, a' legszivesbb barátsággal azt sugom-meg, hogy e' napokban vevék ismét egy igen tiszteletes férjfitől levelet, melly felőled eszpösen szól. Fiatalságodat emlegetik, mellyhez inkább illenek (így a' levél) a' szerénység, mint az a' magad' elhívése. Egy másik barátom, 's igen kedves barátom, kért, ne szelesiteném-el ifjainkat a' hozzájok ereszkedés által. Csak képzeld, azt hiszik némellyek, és még azok is, a' kik engem ismernek, személyesen ismernek, 's szeretnek, hogy én téged, Kovacsóczyt, és még másokat azért szeretlek, mert ti az én tanítványim vagytok (így a' levél), 's Neologusok, holott a' levél Írója is az. Melly vakság ez! A' javalás,

¹ 1824—37dik. Kazinczy Fer. Ur levele Mart. 26d. 842 [1]. — Dulházy M. jegyzete.

a' szeretet nekem is kedves, 's nagyon kedves, 's a' kinek nem az, itt vagyok, vessen követ rám. De mint képzelhet az, a' ki engem ismer, olly magamba szerelmesedettnek, hogy nekem minden jó a' mit az ad a' ki engem csudál és imád? 's nem gondolkozhatnak e úgy inkább, hogy én benneteket azért szeretlek, mert izléstek az enyémmel egyez? Ennek világosan megírom, hogy tégye velem együtt magát a' ti esztendeitekbe, 's kérdje, ha ő és én, a' ti esztendeitekben adtuk e azt a' mit ti adtok, 's vessen hozzá, hogy ti 40. és 65. esztendőtokben nem adtok e jobbat és többet mint mi? Ha dicséretem, ha barátságom benneteket elszélesítene (így a' levél), emlékezzél, édes barátom, hogy az ifjúságot semmi sem ékesíti annyira mint a' szerénység — de a' való szerénység, — mert az a' szinlett csak nevetségessé teszi az embert, és útálatossá. De engedj hát valamit ellenségednek, 's ne grammatikázzál sokat, ne élesen.

Ányosra nézve óhajtanám, hogy azon kép után, melyet B. felőle Életében ad, festess egy ifju Paulínust, metszessd a' könyv' clóbe. Kedves lesz az az Olvasónak, ha csak képzelet munkája is.

A' mi Révaink nem javallá előadásomat, de neked el merem mondani. A' nyugodok alakú szók (így AluDOK) kétképen conjugáltathatnak. Nyugodok, nyugodsz, nyugod, és nyugszom, nyugszol, nyugszik. NyugodJ jól van mondva az első szerint, mint a' második szerint nyugodjÁL. Így épen aludjál és aludj.

Végig futok leveleden, mert ezt sietve írom, hogy még ma indulhasson, 's elfogva egyéb bajok által. — A' —chy az én gyanításom szerint Zichy. — Az Elegyeseket én is elébe tenném az Epistoláknak.

Köszönts Kovacsóczyt, és kérd, hogy ha alkalmatlansága nélkül megeshetik, küldjön nekem egy Mátyást és Martinúzit Richtertől Vitkovics által. Hát az ő Folyó-írásából mi lesz? Köszönts Vörösmartit is. Mondjad nekik és magadnak, hogy én benneteket szeretlek hűségtek és érdemetek miatt, 's szeretnék ha nem szeretnék is.

Minek frankírozod leveledet? Élj szerencsésen.

Széphalom Mart. 26d. 1824.

Vitkovicsnak köszönd kérésem' teljesítését. Azt mingyárt elküldém Eperjesre. Várom csomójit Jankovicstól.¹

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 134. sz.]

¹ Nro 5. megk. april' 1. — Toldy F. jegyzete.

4334.

Cserey Farkas — Kazinczynak.

Bécs 26dik Mart. 1824.

Igen kedves Barátom!

Nagy szerencsémnek fogom tartani, ha Vadasi Jankovics Miklós Ur becses Levelével engemet megtisztelni méltóztatik. Mi lehet tárgya hozzám intézendő Irásának, nem képzelhetem — mindazonáltal ezen Urnak érdemeiről olj sok jót hallottam, hogy Véle ismeretségbe jöhetni igen ohaitot szerencsémnek tartom, ehhez képest tehát igen érdemes Levelét is ohaitva várom.

Gr. Gyulaynak és Döbrentei Gábor Urnak az izenetet megmondottam, az utolsó Püspök Kis Urral éppen akkor jöve tegnap hozzám, midőn nagy becsü Leveledet vala szerencsém tisztelném [!], és képzelheted minő nagy Boldogság érzésétül hatodtam által — egy ugyan azon szempillantatba a Te kedves Rendeidet és Kist a nagy férfit szemlélni magam előtt.

A Herczeget, ki engem szép, 3 tulaidon kezével irt Levele mellett küldötte nékem az Amirikábul [!] hozott Magokat, hívják Alexander Printz Wied-Neuwiednek — a magával Brasiliabul hozott Bouteredos — *Quacke* nevű gyerekek képit nem kaptam meg, mert a táiba távoztam el Házomtul, és Hazámtul, és soha nem érdemlett Sorsnak olj Sulja nyomott, hogy minden kedvem el volt veszve az élet szebb arányaitul lelkesülésre, és így többször oda nem is irtam. Barátom, Szennyei és Salakjai az emberiségnek, meg romlott rossz akaratu emberek homáljba borithattyák napjainknak tisztán viritó derütségit, de a Lélek ereje még is csak fent tudja tartani aszt, a mit el veszteni férfuságunknak válhatnék gyalázattyára — rettenetes zivataroknak ostromával kelle küszködnöm, de az Isten, és Lelkem ereje csak egy pillanatra se hagyának nagyhatalmu és mondhatom Csudát tévő Védelmek nélkül — e kettőbe heljheztetem csüggedhetetlenül Hitemet, 's reményemet — és hiszem álhatatosan, hogy napjaim virulásra derülnek megint. Én soha se ohaitottam sokat, most is csak egy Dolog kell arra, hogy Boldognak mondhasam magamot.

Az Erdelji Ui Cancellariae Praeses Baro Miske József Ur eő Excja egy igen jól készült, fegyhetetlen Egyenességű és a kormányra

minden tekintetbe meg ért Ur; minden Nemzet, minden Haza szerencsés és Boldog, meljnek ilj Naggyai lehetnek. B. Miske az életnek minden kerületébe egy szeretetre, tiszteletre igen érdemes, Lelkes ember, és Hazám nem csak szerencsésnek tarthattya magát, sőt kevély is lehet árra, hogy ilj Udvari Cancellariussa vagyon — és ez alatt oljan Referendariussa, milyen Noptsa Elek Ur, kihez ugyan csak az egész Bécsi nagy számú Consiliariusi Corpusba egy sincsen, a Lélek és szív leg nemessebb tulajdonira nézve hasonlítható.

Igen érdemes Barátunkal a nékie irottatt el olvastattam Levelemből — tisztel és aszt mondá, hogy a mult Postával e tárgyba meg tette Hozzád tudósítását.

Ritkán irtam Neked, miolta a nem Hazai Levegőt szívom, de légy tökéletesen meg győződve, hogy se tiszteletem, se forró szeretetem Irántad nem hült leg kissebbett is, és nem is fog: Hieme ac aestate, et prope et procul, dum vivimus et ultra, sum ex toto Tuus

Kedves Leikem Barátom!

Hív tisztelőd

Cserejmpr.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 51. sz. V. köt.]

4335.

Baykor József — Kazinczynak.

Béts Martziusnak 26dikán 824.

Tekintetes Fő Tábla Biró Úr!

Annak Tanúságára, melly szives és buzgó készséggel igyekeztem éppen a' Tekintetes Úrnak kívánságát tellyesíteni, a' múlt postán már előre botsátott hír-adó Levelem következésében ezennel ide zárva által küldöm a' Tekintetes Úrnak mind azon pontokat, mellyek eránt Doctor Sandmann Urat feleletre vettem 's birtam, mind pedig azon világosításokat, mellyekből már most a' Tettes Úr voltaképen meg-esmérheti a' néhai B. Pfeffershofen Kis Asszony után keresett successionak miben-állását, mi nehézségek alá lett jövetelét 's onnan mit reménylhetését.

Kérdő-pontjaimnak ex Actis lehető meg fejtése végett kénytelen volt Sandmann Úr az Actákat most már Badszor újra ki kérni 's mint nyomos feleletje mutatja, nem szopta az újjából a' pontos

feleletet, a' számokat, Datumokat, Lineákat etc. sőt engem is meg birált, hogy bátran combinálhatom az ő elő adását az Actákkal, mellyeket nagy halmazzal asztalán feküvén nekem elő mutatott. De láttam nemes maga viseletéből, hogy Bizodal munkat meg érdemli. A' jó törvényes Úr nem tagadván a' Hofkriegsrathnál deponált 28,000 ftoknak Realitássát, minden jót ígertem neki 's Cancellariájának, tsak bolházzák ki, hozzák világosságra a' Tettes Urak successionalis állapotját. A' minthogy az ide zárt Munkája Sandmann Urnak nyilván Tanúsága az ő és Cancellariája szorgalmának — mert annyi Elaboratumot ennyi Combinatio segítségével Bétsi törvényes Agenstől megnyerni, valamint ritka szerentse, úgy soha sem esik meg illendő Jutalom reménysége nélkül — Mind ennek meg ígérése mellett is mikor ma a' Cancellisták által részünkre is le-purisált feleleteket a' pontokra el-akarnám sok contestatióim közt hozni, mind e' mellett is nyilván 's cathgorice meg mondá Sandmann Úr, hogy a' Cancellariájának írásbeli fáradságáért járó Honorarium nélkül nem kívánhatnám a' kívánt világosító feleletnek részemre ki adását. De e' részben is meg-nyugtattam, 's el-halasztván ezen Honorarium adását, juxta illud: *quod differtur non aufertur*. Ki kéréim sive Honorario is sub spe non denegandae a Spect. D. Vestra competentis remunerationis fatigiorum, ezt a' mit küldök. Nemes parolámra fogadván az Irás' v. Irók' fáradságának majdani meg-jutalmaztatását.

Már most nyilván által látni méltóztatik a' Tettes Úr, mire olvadjon-le ezen egész B. Pfeffershofeni Successio' reménysége. Nem hiszem, hogy a' Sógornak, Gróf Töröknek illy világos esmerettsége volna ezekről, mint a' mit én itt küldök, azomban hadd reményljenek többet, a' Tettes Úr pro privato Rami sui notitiae statu megtarthatja az általam Sandmann Urtól most ki szerzett világosítást, mig a' több Cointeressatusok is nem concurrálnak ennek ha szinte kevés költségeire is, v. mig a' Tettes Úr nem provocáltatik a' Sógor által a' szükséges költség 's Sandmann Úr meg hatalmazása Lépésére: De már ez úttal a' Sandmann Úr Cancellistái számára jó lenne ha tsak egy 5 ftos Banknotát is fel-küldeni: mert ennél kevesebb Honorariumot nekik adni nem lehet. Ha pedig azt érdemesnek itélné a' Tettes Úr v. a' többiek is concurrálnának reá, lehetne 20 ft Banknotát ezen munkáért általam Sandmannnak küldeni, mellyből ő azután Iró Deákjainak annyit adna a' mennyit akarna: De egyik v. másik nélkül többé szeme eleibe nem fogok merni

menni Sandmann Urnak. Ámbár ez pro incerto új teher a' Tettes Urakra nézve, mind azáltal ezen Sandmann Irása még is nevezetes Documentum lesz a' Tettes Úr familiai Actái közt azon fő Mágnási Német 's Cseh familiákkal való tagadhatatlan nexusra nézve, melly ennél fogva a' B. Pfeffershofen vér után a' Tettes Uraknak osztályos Attyafiait in Haereditariis Ditionibus Germ. Austriacis kérdésen kívül teszi, 's ki tudja, ha B. Henniger v. B. Brandau ágakon is nem esik e elébb-később valami efféle Successionak 's talán még zsirosabb keresetre való nyílás. — Azért ha itt a' két-két Ezer forint magában tsekélységnek látszana-is, én még is ha a' Gróf Török successorai közé tartoznám, nem tsak nem sajnálnám ezen Auskunftért a' 20 ft hűszast, de hogy a' B. Hennigerekkel 's Brandaukkal való vérségemnek emlékezetét fel melegíttsem, fel-lármáznám őket, hogy fogjanak velem kezét, 's ezen 28878 f. Hadi Tanátsnál lévő Depositumnak de Jure kít illetése eránt Sandmann Urat ők is activisálják, hogy communi nomine fogja Actióba a' keresetet, 's ítéltesse-el.

Ohajtva fogom a' Tettes Urnak ezen Irásomnak 's a' mellé zártaknak¹ vételéről reménylett betses Uri válasszát el-várni. Addig is bizonyossá teszem a' Tettes Urat, hogy én részemről a' hol mit tehetek a' Tettes Urak Jussainak világosságra hozására, mind azt a' töllem ki telhetőségig örömmel 's egész készséggel tellyesíteni el nem mulatom. Álhatatos Tisztelettel maradván

a' Tekintetes fő Tábla Biró Urnak

alázatos szolgája

B. J. mk.

Hohe Brücke Nro 145. 3ter Stock.

[Eredetije Beeske Bálint birtokában.]

4336.

Gr. Majláth János — Kazinczynak.

Wien, am 31ten März 824.

Da ich als magyarischer Schriftsteller selbständig auftreten will, kan ich ihr Anerbieten meine Sagen und Mährchen zu übersetzen, nicht annehmen, so sehr es mir auch schmeichelt, und so

¹ A levélnek nincs semmi melléklete.

sehr es auch mein Werk würde gewinnen machen. Ich bitte sie nur sich der beiliegenden¹ Novelle freundschaftlich anzunehmen, id est zu übersetzen. Es kommen darin so viel Verse vor, dass ich mich nicht traue die Übersetzung zu unternehmen. Es versteht sich von selbst, dass der Übersetzer nicht an die Form der Gedichte gebunden ist. Wählen sie jene, die ihnen die bequemste, und den [!] Stoff am passendsten erscheint. Was sie thun, genehmige ich ganz im voraus, es ist gewiss das Beste.

Ich reise in ein par Tagen nach Ofen, um daselbst vier bis sechs Wochen zu bleiben. Wenn sie mir also schreiben, so adressiren sie dahin mit dem Beisatz: abzugeben bei Grafen Franz Teleky.

Ihr Freund

Maitáth.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 29. sz.]

4337.

Gr. Teleki József — Kazinczynak.

Tekintetes Tábla Bíró Úr! Kedves barátom Uram! Azon halotti predikációk, mellyekről utolsó levelemben említést tettem, nem a boldogült nagyatyám, hanem a néhai nagybátyám Teleky József felett mondattak el. Ezeket megelőzi a boldogült élete leírása, mellyet a Teleky familiának M. Vásárhelyt lakó Archiváriusa készített. Ezen különben kevés izléssel és nagyon szárazon irt élet leírás bevezetésében a Teleky familiának mind a két ágán lévő genealogiája igen nagy szorgalommal vagyon kidolgozva, sok oly datumok foglaltatnak, mellyeket csak a familia archivumából lehetett összeszedgetni. A mit familiám eredetéről és nagy elágazásáról tudok, magam is nagyobb részint ebből tanultam, úgy hogy ehhez csak keveset vagy éppen semmit se tudnék adni. Még egyszer mindazáltal keresztül fogom tekinteni és egyes jegyzeteimet papirosra tészem, és így osztán le pecsételve általadom Döbrönteinek [!], mihelyest ez Bécsből visszaérkezend. Egyébaránt én familiámtól Magyarországra szakadván ki egész ágazatunkkal, gyermekségemtől fogva csak ritkán és akkor is csak kevés időre jövén össze familiám.

¹ Hiányzik a levél mellől.

idősb tagjaival, kiktől a familiámat illető Datumokat megtudhattam volna, végre nemzettségemnek csak Magyarországi jussait illető levelei s ezek is csak kevés időtől fogva lévén gondviselésem alatt; — nem csuda ha minden egyes tagjainak viselt hivatalait, lakások helyét, születésök és halálok napját nem tudom, sőt ezt itt Pesten minden szorgalom mellett is kikeresni elégtelen vagyok. Reményilem tehát, hogy a Tettes Úr nem fogja nekem hibául tulajdonítani, ha legszivesebb kívánságom mellett is, ohajtásinak minden részről eleget nem tehetek.

Hébe és Aurora engem is igen nagy gyönyörűséggel töltött el, különösen az első, mely a zsebkönyvet mind belső érdemére, mind külső ékességére nézve jóval felülmúlja, meg az Aurora második évében már valamennyire hanyatlani kezd és fényéből vesztett, jól lehet úgy is a német almanachok nagyobb részével mérkőzhetik. Adja a Magyarok Istene, hogy a Hebe harmadik évében a tökéletesség felé még jobban siessen és az Aurora nem csak előbbeni fényét visszanyerje, hanem annál feljebb is törekedjék.

A Teleky Sámuel Biographiája vagy az arra szolgáló datumok eránt Otsofszkyt már megszöilitottam, de tőle olly valaszt vettem, hogy azon G. Bethlen Elek dolgozik a mint hallom német nyelven. Fájdalom hogy magyarjaink nem tudják általlátni hogy a németek között mindig utolsók lesznek. Ajánlom magamat a T. Úr mindennekefelett becsült barátságába,

[K. és h. n.]

[Másolata a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 37. sz.]

4338.

Jankovics Miklós — Kazinczynak.

Tekintetes 's Túdós
Kazinczy Ferencznek
szives tiszteletét ajánlja
W. Jankovics Miklós.

Adós maradtam e' napiglan felelettel 13dik Mártiusban költ leveledre, nem más okból, hanem hogy kívántam ezt az által küldendő kintsekkkel megadattni. Mai nap által vette azokat T. Zsidai Sándor a' kihez általad utasítottam, a te barátságod fogja azokat

minden kártól, veszélytől mentenni és használások utánn épen vissza küldenni, én eléggé nyertes leszek, ha készségem örömdre 's hasznodra szolgálhatott.

Tudósításaid némelly Hazánk ritkaságairól egészen el fogták, 's lepték szívemet. Örömmel értettem hogy Silvester Grammaticája Fáy János gyűjteményében jutott — 's netalántán több nekünk még esméretlen ritkaságokkal, mert Sinai Miklós ritkaságait főképpen rejtegette, az ifiabbakat mind Profánusoknak tartván, kivált képpen pedig a világi, az az nem Papkarban való Reformátusokhoz hidegséggel viseltetett. — Ugyan hát *Luctus Pannoniae* ritkaság is Fáynek gyűjteményében költözött e? vagy Sinainak ritkább Kéz iratai?

Baranyai Décsi János Salustját, ha Szent Miklósi Aloys kezében vissza jövend, nagy kívánsággal fogom olvasni, mert a' XVI. századból tsekély classicus Fordításaink vagynak, és talán eő volt az első, a' ki egész Munkáját egy Classicus szerzőnek magyarban öltöztette. Ha gyűjteményemben meg nem szerezhetem is, a mint hogy non possumus Omnia, részemről is fogom Barátomat Szent Miklóst unszolni, hogy azt ne úgy mint tulajdon, hanem mint nemzeti kintsét tekintse. És valóban magam is reá akadtam nyilván lévő nyomdokára annak, hogy Hazánkíai 1570 tájban Salustot olvasták, és kedvelték — mert Werántz által hagyatott irásokban találattik Gyulainak Zsibrik Váradí kapitányhoz írtt magyar levele, vagy is inkább Tanátsa, mi módon kormányozza az alatt valóit és ebben egész darabokat elő ad Salustból magyarra fordítva; mellyről én Bévezetésemnek azon §. hogy Salust Munkái nemzetünk által is kedveltettek, nem emlékeztem, ezen levelemre figyelmem még akkoron ki nem terjedvén.

Éppen a Napokban Cserei Mihály Históriáját, de majd tsak nem olvashatatlanul írva, és tsonkán meg szerezttem Ponori Török Jóseftől, eő mondá, hogy tudtára légyen, hogy ezen Históriának credeti példányt Néked Cserei Farkas Feő Strázsa Mester Úr ajándékozta légyen — tudósíts róla, had jegyezhessem fel hol, és bizonynyára fent maradott é még az eredeti iromány.

Meg ígérted közelébb, hogy nekem kedveskedni fogsz Thököly Imre *petsétyével*, melly a' tsata piartzon találtatott — azt képzelheted, esinérvén állandó hajlandóságimat, melly gazdagnak tesszel illyekkel engemet, millyen örömet szerzesz barátodnak, a ki neked is mindenével áldozni kész — el küldheted eztet, valamint mást is, a' mellyektől meg válhatsz barátodért Zsidai Úr által —

én is fogok neked szolgálni azonnal egy Kézi irattnak (ez egykorbeli az az 1664. esztendőbeli) mássával, melly Zrinyi Miklósnak azon Munkáját: *Síralmas Panaszszá Magyar Országának* foglallya magában, ezt ő írta 1664 esztendei Diaeta alatt, javasolván, hogy az örökös Successiot az Austriai Háznak megengedni nem tanátsos — és mellyet te ha Bétsi Censurán által mehet, Zrinyinek minden Munkáihoz hozzá nyomtattathatod.

Valóban már alkalmasint szaporodott Petsétes gyűjteményem: a' mi tudálkozásra méltó, Velenczéből megkaptam a' Bétsi Hajdani universitás Petsétyét ezüsthől ilyen felírással: *Sigillum Facultatis artium Liberalium Studii Wiennensis* — a példány 1310—20 esztendőre mutat, de olly Bárdolatlan a' ki metszése, hogy szinte örömet gerjeszt bennem, mert a' Bétsieknek bé bizonyíthatom, nüllyen otromba volt még akkor az ő mesterségek, midőn nálunk a petséteinknek formája jobb izlést, és előbre nyomult gyakorlottabb mesterséget bé bizonyíthatnak.

Ha annyi időt választanál barátom, és a' Budai Ferdóket is egésségedre fordítani kívánnád, valóban nagyon óhajtannám azon szerentsét hogy veled együtt lchessek, és Nemzetem kintseinek tsak egy részetskéjén, mellyet t. i. az én szorgalmam öszve gyűjthetett, mint Tüdös és Hazafi valóban örülnél, örvendeznél. Vedd tehát szivessen óhajtásomat, hogy a' Mindenható Gyermekeidnek javára, Hazánknek diszszére, és az én Földi gyönyörfiségemnek, a Te tisztelőidnek hosszass tartására, téged még egésségben sokáig fen tartson.

Pest d. 5. April. 1824.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 28. sz.]

4339.

Gr. Desselwffy József — Kazinczynak.

Kassa, Aprilis 6ikán 1824.

Édes Édesem!

Nem 14, hanem 6 sorban feleltem volna L[ónyay]nak, ha semmit se szóllottam légyen a' Gyűlésen --- de, így, nem tudván, nem küldik é egyenest Bécsbe a' feleletet, nékem Szószóllónak, úgy kelle felelnem, hogy akár küldik, akár nem, senki se veszedelmeztessek. —

Megküldi neked Dulházý feleletemet; bölcsességedre és barátságodra bizván, kivel kellessék azt közlened, kivel nem. Hihető, de nem bizonyos, hogy L . . . nak küldték meg onnan felül a' Kérdéseket, és rá bízták, kit és hányat kérdezzék. A' czél talán az: hogy mind ő, mind más némellyek, compromittáltassanak, vagy pedig éppen az ellenkező — hogy t. i. nagy lárma történjék, 's a' hívség' álorczássai mondhassák: íme, mennyi embert kérdeztünk meg, még se sültetett ki semmi is — az is meglehet: hogy egy két áldozatokkal akarják némellyek szerentsétlen következésű tanács-adásaikat takargatni. Akármí, vagy hazugság, vagy igazság, vagy semmi, süljön ki annyi külön külön vallástételekből: könnyű lessz rá fogni, 's azt mondani »e' sült ki — a' főbb bizgatók ezek.« — ezeket hát nem lessz szabad az Ország Gyűlésére küldeni, vagy nem lessz nekik szabad a' Vármegye Gyűlésébe menni. Az elijesztett nemzet eddig is gyáváskodott, 's ezután még inkább fog — majd hát eltűri ezt is, valamint Czindery haza útasítását elszenvedte. Hiszem ez csak egyes személyt illet! — az irigység, a' rossz akarat segitendi a' gyávaságot, az előre nem látás még inkább fogja kevesíteni a' haza ügyének védjeit; így, a' megszakadások közt észrevehetetlenül lerázhatatlan iga alá jövend a' haza, és a' honnyi szabadság, melly csak ott állhat fel, hol az egynek sérelmét is mindegyik szívére veszi. De erről elég — én minden esetre kész vagyok. Úgy is vége vagyon ott minden szabadságnak, hol a' státus' végzéseit ennek vagy amannak merik tulajdonítani; az csak olyan alkalmasint, mintha valakit kérdőre vennének, mert essőt vagy rossz esztendőt, vagy háborút jövendőt, 's eltalálta.

Elfelejtém minap említeni, hogy hosszú Instructziómat (a' mi Tisztségem kötelessége lett volna) már régen, még Kartali alatt rövidbe fogtam, az az: kivonások mellett kurta sommázatokra szorítám; úgy hogy adandó alkalmatosságokban mindjárt tudni lehessen: hol és mit kell keresni a' nagy Instructzióban? és magát, a' szerint, mihez tartani; így tehát az Instructzio hosszúsága' vádja is eldül, és nem nyom. Be szép dolog az: szolgálni, fizetést venni, és még is azt akarni tsinálni mindég a' máséban, a' mit ő, fontos okoknál fogva, nem akar tétetni; azután pedig minden hibáinkat, és minden károkat, mellyeket annak teszünk, kitől fizettünk, az Instructzió' hosszúságára tólni! Ha pedig nem lenne környülállásos az Instructzió, és minden esetre, annyi tapasztalások után, előre látósággal készítve; akkor azt mondanák minden elkövetett hiba és következő kár után, mit tehetünk róla, miért nem volt erről semmi az Instructzióban! —

Lyányod egészséges — a' barátságos eggyezés dolgában írni fog néked Szerencsyné. Ő arról éppen úgy gondolkodik, mint én, ha te Sógorod méltatlanságait el nem felejtet; ő pedig fájdalmaid' kitöréseiről meg fog emlékezni, úgy, soha semmi se lesz a' barátságos eggyezésből. —

Ímé egy kis versezet Horácz után. — Ekképp' mulatom magam, mikor rá érek, — így atzélyozom a' sok méltatlan bajoktól ostromlott, de le nem vert, lelkemet!

Vale Corculum!

Gróf Telekinék könnyű szökésű verseire, mellyekben a' vizet dicséri, hasonló versezetben igyekezém felelni: én a' bort dítserem. — Most Cicerót olvasom de Republica. Majus Angelo fürkészte ki a' Vaticáni Bibliotékában. Hány egészzen ép Munka nem ér fel ezen csonkával!

Elovesta nékem fíjam Aurélius hozzád írt levelét; látván abban szerénységét, semmi jegyzést nem tevék. Engedj meg néki; minden olykor-ollykor szerentsés felfogásai és tekintetei mellett, nem lehet még most tőle azt az elme érettséget kívánni, mellyet remélhetünk.

Jövő hétfőn kezdi Werfer szedni Sallusztod' Előbeszédjét.

Vale, iterumque Vale.

hív Pipszedmpr.

ÚJESZTENDEI ÓHAJTÁSOM,

HORÁCZ UTÁN,

EPISZTOLÁI I-ső KÖNYVÉNEK XVIIIik LEVELÉBŐL

A' VÉGE FELÉ.

INTER CUNCTA LEGES, ET PERCUNCTABERE DOCTOS etc.

A. Olyson, Január. 1ső napján 1824.

Azt kell olvasnod, bölcséktől azt tudakoznod,
Könyvededen koridat mint kell ált' siklani tűnve
Hogy ne szünet nélkül bizgasson 's tépjen a' vágyás,
A' nyomorúlt! 's félés, vagy a' kiseded tárgyi Reménység.
A' tudomány közöl e virtust, vagy az indulat inkább?
Vaj mi lohaszt gondot? hogy léssz' tenn' szívi barátod?
Nyugtat e oly tisztán a' dísz 's a' drága javacsák,
Mint a' kerengő ösvény, melly rejtve csalóka homályba

Éltedet árnyékban, gond nélkül szökteti bátran?
 Én valahányszor ugrom frissítő Ondva vízembe,
 Melly dértől remegő Olysómat gyakran előnti,
 Érzed e mit kérek csendes szívemmel az égtől?
 Légyen a mim most van, kevesebb-is, kényre magamnak
 Élhessek, csak hogy, míg tart és tetszik az Égnek.
 Kölcsönzőim Jók legyenek, hiszen értik a kornak
 Ők bajait, tudják: hogy nem fényűzte pazérlás,
 És nem vétkeim oly terhessen tettek adóssá.
 Légyen egészséges Párom, jó gyermekim épek,
 Honnom hálásabb dolgos Széphalmim íranta.
 Egy-két jó könyvet, 's eleséget egy évre valót is
 Kérnék még Zevsztől, ki a kellőt adja, ragadja,
 És tilthatja; ne hogy másoktól függön ebédem,
 'S óráim kétes habzással folyanak. Isten!
 Adj napot, adj kenyeret, lelek én majd lelki nyugalmat.

HORÁCZ LEVELÉI.

KISS JÁNOS SUP. pag. 261. 262.

Tanuld szüntelenül a' régi 's mostani
 Bölcséktől éltedet boldogúl nyújtani,
 Nehogy telhetetlen reménység 's félelem
 Zaklasson, vagy egyéb hiú gerjedelem.
 Tanuld mi a' virtus? hol van oskolája?
 Velünk születik-e? vagy az ész' munkája?
 Mi kevesebbíti szíved' aggodalmát?
 Mi teszi híveddé? mi adja nyugalmát?
 A' bájoló kints e 's a' ditsóság fénye?
 Vagy a' bölts tsendesség elrejtett ösvénye?

Én a' hányszor látom vizét Digentzának,
 Melly földét itatja fagyos Mandelának,
 Mit gondolsz, Barátom, melly érzékenységbe
 Szendergek? melly kérést küldök fel az égbe?
 Azt, hogy tsenddel bírjam tsekély értékeket,
 'S magamnak élhessem, a' míg tart, éltemet,
 Legyen könyvem, legyen egy-egy esztendőre
 Gondtól mentő kenyér eltéve előre.
 Elég Jupitertől olly dolgokat kérnünk —
 Mellyekhez nem lehet nála nélkül férnünk —
 Vigyázzon éltetre 's eltáplálására;
 Gondom lesz magamnak szívem' nyugalmára.

ÉDES GERGELY. pag. 223.

Mindenben törvényt tarts, és tudakozd okosabbtól,
 Mint lehet élet-időd' csendessen tölteni mindég.
 A' mindenkor üres kívánság, a' remegő gond
 'S a' nem igen hasznos dolgok' várása ne nyomja
 'S hányja setétes cszed! virtust természet ajánl-e
 Vagy tudomány készít, 's a' gondot mik kevesítik,
 És mi szerez kedves csendességet: nyereség-e
 Vagy Tisztség, vagy-is olyl ösvény, melly rejtve visz élni?
 A' mikor engemet a' Dígencz, Mandéla' folyója,
 Tiszta hideg vízzel borzaszt 's újít, miket érzek?
 Mit gondolsz 's mit vélsz, hogy kérek, Lollim, az Égtől?
 Hogy legyen a' mim van, 's kevesebb is, csak hogy azon Kort
 Mellyet adand, ha adand, töltsen kedvemre magannak.
 Könyvem elég legyen és osztandónként jövedelmem,
 Hogy ne habozzak időt kétségeskedve reménylven;
 Adjon egészséget 's eledelt Jupiter mikor adhat
 És vehet, ezt kérem: szerzek magam én helyes elmét.

Gróf Dessewffy József' felelete a' Kir. Commissárius Lónyai Gábor' kérdéseire. 1824.¹

Dubitabam initio, num propositae Quaestiones ad me directae forent? quum honore Suae Matris SSmae Camerarii insignitus non sim, et verebar, ne arrogantiae arguar, Officiosum scriptum ad me directum existimando, in quo titulus, qui mihi non competit, mihi tribuitur; sed postquam meam erga Suam Matrem Sram et leges Patriae inseparabilem fidem consuluissem; credebam, innocenti, et pro me honorifico errore Dni Commissarii Regii a demandatâ per Suam Matrem fassione quo ocyus praestandâ me impediri non debere.

Ad 1-um Punctum. Non solet, nec solebat unquam apud Primarium Dnum V. Comitem conferentia celebrari, nemo eo invitatur; qui vult, venit, qui vult, abest. Ex humanitate, salutandi V. Comitis gratiâ, jam iste, jam alius ingreditur, et ad lubitum vel diutius moratur vel discedit. Nullae ibi deliberationes aut consultationes. Venientes, praesentes, abeuntes se invicem salutant, inter herbae Nicotianae fumigationes colloquia seruntur. Statuta nec fiunt, nec fieri possunt. Cum solitâ Hungarorum libertate, velut in qualicumque confluxu, jam unus, jam alter loquitur, nunc de privatis, nunc de publicis negotiis; jam ad unum, jam ad plures aut pauciores, iste

¹ Kazinczy F. kézefrása.

narrat, ille ratiocinatur, et quisvis vel loquitur, vel tacet, vel auscultat, atque prout libet, jam sedet, jam stat. Loci capacitas tam exigua, ut non putem, quod 12-am partem universorum Statuum Cottus Zempliniensis caperet. Portae cubiculorum nunquam oclusae sunt. Nemo arcetur, nemo vocatur. — Ad salutandum V. Comitem com-parens, refertum hominibus cubiculum reperi, quod jam tunc variis mixte loquentium vocibus resonabat. Non memini, a quocunq-ue demum illegalem aut indecentem sermonem habitum fuisse.

Ad 2-dum. Cum fatentem de positivâ scientiâ loqui oporteat, et eorum, quae videmus, praesertim post effluxos 7. menses, longe tutior recordatio sit, quam eorum, quae loquebamur, aut quae audivimus, fateri debeo: quod postquam (licet brevis et exili corpore sim) nonnisi cum diurnâ et maximâ difficultate in magno sessionali cubili, quod jam tum hominibus refertissimum fuerat, ad mensam, ubi sedes locatae esse solent, pro obtinendo aliquo loco tandem penetrassem, solitam sedem Praesidialem, ligneorum brachiorum substaculis fulcitam, non viderim. In ejus loco ordinarium parvum sedile conspici poterat, quod an aliquis occupaverit, nec ne? profecto non recordor, sed vidi: non adveniente in sessionale cubile Dno Commissario Regio, Status Universos ab Ord. Dno V. Comite, tamquam in absentia Supr. Comitum aut ejus Administratoris, legali eorum Praeside, per acclamationem Praesidium geri voluisse ad exaudiendum Altissimum Paritionale Mandatum, de cujus specifico contento ante factam publicam ejus in Congregatione perfectionem Status qua Status notitiam necdum habebant, nec habere poterant, id tamen eos non latebat: quod Ord. Dnus V. Comes ad mandatum Dni Commissarii Regii, relate ad eadem duo objecta, super quibus deliberatio vi legum pure ad Diaetam, aut, quoad militaria quoque subsidia in casibus certis, ad Concursum etiam Palatinalem pertinere potest, ante publicam adhuc in Congregatione Altissimarum Paritionali-um perfectionem, sub ipso Commissarii Regii Praesidio celebrandam deliberativam Conferentiam et Congregationem, indixerit. —

Ad 3tium. Prothocollum omnia resultata continet, quia tamen per positas Quaestiones, quomodo haec resultata evenerint, sciri desideratur, ego autem, non nisi ea, quorum recordor, et quae scio, dicere possim, fateri debeo: quod ad id: An Ord. Dnus V. Comes ante vel post Decreti Paritionalis perfectionem insinuaverit Statibus, commissum sibi fuisse per Dnum Commissarium Regium, ut quam primum Benignum Paritionale Mandatum publicatum fuerit, id eidem

e vestigio notum reddat? non me sciam reflectere, sed cum id, uti ex positâ Quaestione patet, non Statibus, verum Ord. V. Comiti per Dnum Commissarium Regium demandatum fuerit, Dnus Ord. V. Comes autem ob plenitudinem cubilis Sessionalis, (quod, licet jam et prius mirum in modum hominibus stipatum fuerit, semper adhuc magis magisque replebatur) se tum quoque, dum aegro assurrexit, vix movere, eo minus egredi potuerit; Status vero contextu Paritionalium cum currentalibus et invitatoriis Congregationem indicentibus praefigentibusque combinato manifestius adhuc cognoverint, de tyronibus et de mutanda, quae actu vigeat contributione in Congregatione Cottus agi, intendi, haec autem objecta, vi apertissimarum vigentium Cardinalium legum eo pertinere non possint; de his objectis deliberare, proin in praesentiâ etiam Dni Commissarii Regii deliberare se posse eo minus conabant, quod senserint, nullum alium resultatum evenire valere, quam ut prioribus inhacreatur, et sensa legalia priorem determinationem confirmantia, coram Dno quoque Commissario Regio depromantur. Clarum itaque est: quod ex summâ potius erga Principem observantiâ et veneratione objecta haec in praesentiâ Dni Commissarii Regii tractare noluerint; debuissent enim ei et coram eo, jam unus, jam alter, jam plures, jam omnes, aperte declarare, quod quamcunque pro fide suâ erga Principem Mattis Suae Smae desideriis satisfacere cuperent, legibus tamen prohibeantur qualemcunque passum facere, ex quo quacunque demum ratione, activus et voluntarius eorum consensus lapsu temporis vel a procul deduci posset. Talem autem declarationem scripto et per traditionem Prothocolli Dno Commissario Regio facere, venerationi suae erga Principem ejusque dignitati convenientius existimabant, quam questionata objecta, candidis quidem et legalibus, sed in praesentiâ jam secundi Dni Commissarii Regii quoque, publicis liberisque oratorum sermonibus doloribusque committere. Indubie et manifeste delicata haec statuum intentio se prodidit, praesertim postquam paulo post initium Sessionis, propositio per Ord. Dnum V. Comitem facta, Dnum Commissarium Regium ad Sessionem per deputationem invitandi, unâ cum aliâ propositione à me profecta, ut adminus Dnus Commissarius Regius, ne dici possit, quod Status et OO. Regia Rescripta audire noluerint, pro rescriptis his, medio Ordinarii Dni V. Comitis communicandis, exoretur, utraque, eo ex eodem fundamento semotae et dilatae fuissent, quod Prothocollum necdum redactum sit.

Ad 4-tum. Ad Puncti hujus fere omnes Quaestiones jam in superiori respondi. Apparuit ex meis responsionibus, in qualinam perplexitate Status fuerint, ne ex una parte renitentiae, vel non debitae erga Principem venerationis et fidei, aut defectus obsequii argui possint, ex alia vero, per aliquem activum et voluntarium ex sua parte actum, in clarissimas ac Cardinales Regni leges, vel à procul impingere videantur. Advertet omnis aequus rerum et adjunctorum aestimator, quod Status Cottus Zempliniensis, quibus hoc amaritudinis poculum quasi pro coronide in Regno propinatum fuit, non ignorantes ea, quae alibi in aliis Comitatibus gesta sunt, eundem illum gremialem suum, qui inter nos natus, et educatus, quasi ex sinu nostro emersit, Tironum statutionis et mutandae vigentis Contributionis introductorem et executorem sciendo; in longe tristiorum et miseriorem situationem coniecti fuerint, quam aliorum Comitatum Status et Ordines, et quod nihil superfuerit, quam cum summa erga Principem reverentia ac fide, strictissime legum anchoram corripere et amplecti, atque hinc factum est: quod in miserrimo hoc rerum situ, inter amantissimi Principis et legum amorem projecti, tam amicorum quam inimicorum interpretationes timentes, legibus haudquaquam vetitam, usu seculorum firmatam, per SS. et OO. Diaetaliter congregatos desideratam, per ipsum Augustissimum Regem Leopoldum II-dum non pro illegali, sed nonnisi pro supervacaneâ declaratam correspondentiam, eo solum fine, uti et Prothocollum docet, in hoc casu extraordinario ex sua parte cum aliis Comitatibus exercere cupierint, ne acta ipsorum obliquis interpretationibus in malam partem detorqueri, et per non raro mendacem famam pro illegalibus publicari valeant.

Ad 5tum et 6tum. Dno Commissario Regio ingressu suo redactionem Prothocolli turbante, accidit ut propter stipatam in magno sessionali cubili hominum multitudinem, ob quam nemo nec antrorsum, nec retrorsum, aut sive ad unum, sive ad aliud latus se movere, si autem sedebat, vix assurgere poterat, idem Dnus Commissarius Regius fere medium quadrantem horae insummere debuerit, donec ad V. Comitum sedem penetrare potuisset. Spatiosiore prout est corpore, tardius ingressus naturaliter majores adhuc difficultates expertus est, quam dum, longe prius initio statim sessionis, ego exilis intrassem. Non igitur voluntaria et moralia impedimenta, sed inviolabilis impenetrabilitatis Corporum lex obstabat, quo minus in tam densa hominum catervâ, viam facilem sibi parare, et primum

locum occupare potuerit, etsi imprimis Ord. Dnus V. Comes omnimode conatus sit, locum ei praebere. Sensi, sedens, quemadmodum a latere et a tergo meo se omnes attenuare conarsi sint, et per hunc nisum nos sedentes paene oppresserint. Quamvis tertius à dextra V. Comitum sederem, non queundo me mobilem reddere, non poteram respicere, atque videre, quid post me a latere factum fuerit. Non video cur opus sit supponere, quod aliquis Dno Commissario Regio viam praecloserit; ipsa hominum multitudo invita quoque praeclosuit. Inde ab ingressus tempore Dni Commissarii Regii, ut primum ab adversa parte a densissime in altioribus subselliis stantibus conspiciebatur, a portis, fenestris, et fornace, ab iis, quos vulgo *Kemenctze Vármegye* compellare solemus, uno quasi ictu prorumpentes, tam inconditae, continuatae, et inintelligibiles vociferationes Sessionale Cubile acriter perstreperunt, et manuum motitationes auram agitaverunt, ut nos quoque, qui compressi quidem, sed quieti et taciti sedebamus, repentino et indesinenter ruente vociferationum fragore, percussi fuimus. Non credo, ut sive Dnus Commissarius Regius, sive quisquam alter, vel verbum in hoc ingenti clamore intelligere potuisset; ego quidem fateor me non audivisse: quod Dnus Commissarius Regius Sessionem solverit, totus adtonitus, viridem mensam, cui incumbere debui, ante me ita fixus, intuebar, ut diutissime nihil viderim, prout per totum decursum hujus fatalis scenae ob ingentem et confusum clamorem, nullius vocem distinguere, et nullum verbum intelligere poteram. Quantus triumphus, reputabam mecum, pro iis, qui nos livido oculo aut odio prosequuntur, libertati loquendi calumniam ingerent: verum iste, qui nos nunc hicce perturbat, inintelligibilis clamor, non oratio, non loquela, sed strepitosissima vociferatio est! postea, totus tristis, ad vicinum meum a sinistris Comitem Franc. Schmidegg conversus, submissa voce in haec verba prorupi: dolendum, quod Lónyai ad Rescripta Regia communicanda Prothocolli redactionem non exspectaverit. Non possum mihi hac occasione temperare, ne severum quorundam iudicium, quod saepe jam audivi, reprobantium D. Commissarium Regium, quod redierit, et non sibi potius sedem et locum nomine Regio imperaverit, mirer. Certum quidem est, quod Ssmum Suae Mattis nomen, fluctus hos ad instar tridentis Neptuni repressisset, et confusissimas quoque has vociferationes subito in silentium vertisset, sed amabo, quis verba Commissarii Regii audire? quis intelligere? quis locum ei cedere, potuisset? Denique in naturali hac

in his adjunctis animi perturbatione, quis vel hoc Consilii caepisset, quod D. Commissarius Regius? Omnia judicia in mitius vergerent, si animo et cogitatione ad eorum statum nos collocaremus, de quorum animi sensu iudicamus.

Ad 7mum. Recedente Dno Commissario Regio, postquam confectionis et redactionis Prothocolli turbatione prius agitati deferbuerunt, et plures Oratores, inter quos et ego, extraordinarium hanc scenam vehementer improbassemus, multitudine, quae clamaverat, promptâ et sincerâ poenitentia ductâ, ad propositionem imprimis Primarii D. V. Comitum unanimiter parati erant universi Status, orare Dnum Commissarium Regium, ut pro Rescriptorum Regionum publicatione redire gratiose dignaretur. Legatus cum his mandatis Statuum ad Dnum Commissarium Regium, Dnus Ord. Notarius, cum magnâ et longâ difficultate, postquam prius per valvarum portae reclusionem, aliquantulus pro momento effluxus multitudini per eos, qui versus portam ad Commissarium Regium ducentem stabant, praeberetur, tandem discedere poterat et Statuum preces perferre, sed deinde, et semper adhuc, inter multa obstacula, cum magnâ difficultate reversus, responsum negativum retulit, Dnum Commissarium Regium declarasse: se neque hodie, neque cras in medium Statuum compariturum. Hoc responso contristatis Statibus, vis argumenti, cui correspondentia innitebatur, naturaliter firmari adhuc debuit, ipsa quoque novorum et impraevisorum adjunctorum necessitate. —

Ad 8-vum. Nisi id vocetur violentatio, quod apud Ord. V. Comitum, ii, qui plane eo tum praesentes erant, et postea alii etiam, qui forte pro valedictione supervenerunt, cupiverimus, ut inhibitionem Dni Commissarii Regii prothocollum ad Comitatus expediendi, una cum ipso Prothocollo, cujus jam plura Exemplaria, ante Inhibitionem adhuc, sed sine officioso Sigillo et subscriptione, descripta erant, pro privata notitia, quisunque voluerit, nostris sumptibus nobis describi curare valeamus? de aliâ violentatione non memini. —

Et haec sunt, quantum recorder, quae fassione complecti scivi. Ex omnibus, quae me locutum fuisse, vidisse et audivisse memini, scio: nemini unquam in Comitatu Zempliniensi in mentem venisse, ut sive Rescripta Suae Majestatis non audiantur, sive Altissimis Jussis Regiis, prout et subsequa testabantur, resistatur.

4340.

Kazinczy — Gr. Dessewffy Józsefnek.

Tisztelt barátom,

Tegnap estve adák kezembe utolsó leveledet, 's azolta mindég irom a' mi az általad is illetett czikkelyre tartozik. Úgy ki vagyok fáradva, hogy a' tollat alig bírom többé. Pedig a' Kassai mesteremberek majd itt mennek-el, és ha a' csomó le nem lesz küldve addig a' Zsidó Arendáshoz, azt bizonyosan itt hagyják.

Én a' Sógorommal való dolgot elejétől fogva minden tanúk nélkül óhajtottam vihetni. Ha Pepi igazán akarja, hogy meg legyen barátságosan, a' mit a' Biró kedveltségekkel hajt végre, nem elég e hogy nekem napot rendeljen Kázmérba, 's én ott Fiscális Zilay Úrral, kinek modestiája ismeretes, és a' kiről nem tehetni-fel hogy lármázni, veszekedni akarjon, megjelenjek? Várjon ő is maga engem, a' maga Fiscálisával. Ott az Archivum, ott a' Mappa, ott az emberek, a' kiket talán ki kell hallgatnunk, 's oculatákat tehetünk valamikor szükség lesz. Hány osztály ment már így véghez? 's nem így illik e, mint bajainkat mással tudatni, mint más becsületes embert annak eligazításával terhelni, a' mit magunk igazíthatunk-el, mihelytt akarunk?

Az a' tisztelt Asszonyság, a' kinek nevét leveledben említéd, engem arra szólít-fel, hogy az ő házánál, a' Te, és az Aszalay Úr jelenlétében tégyem-meg a' Pepivel való összejövetelt. Tudod, hogy én mind hármatokat tisztellek, és minden mértéken felül. De kell e ez? Pepi meg lenne pirítva, én pedig elkészülve szöllanék, nem úgy a' hogy óhajtok. — Hiheti e azt felőlem valaki, hogy a' ki 14-eszt. oltá nem fáradtam-ki kérni az Amicát, most midőn az végre tölem elfogadtatik, magam én ne akarjam? hihetni e engem annak, hogy ne értsem, hogy a' heveskedés, veszekedések, pirongatások, nem czélhoz, hanem czéltól visznek? hihetni e, hogy én ne felejthessem a' bántásokat, holott annak Miczihez irt két utolsó levelemben is olly szép jelét adám, hogy azt Pepi meg is köszönte. Barátom, a' mit szenvedtem, azt rólam az Islen' mindenhatósága sem veszi-le, mert factum nem lehet infectum. De nem hátra kell tekinteni, hanem előre; ha Pepi akarja a' mit illik akarni, nem lesz panasza ellenem soha.

A' mit az a' barátnénk akar, én megtettem. Írva kértem-meg Pepit az Amicára, közölvén ideáimat is. A' levél le nem pecsételve ment ezen barátnénkhoz, hogy lássa jól szóllok e, jót mondok e, igazat kívánok e. Pepinek feleletét várom; 's ha meghív Kázmérba Apr. 21dikére, nála leszek, és látni fogjátok, hogy nem ígertem többet mint a' mit tudok is teljesíteni, 's hogy lelkem méltó a' *Ti* szereletereire.

Minekutána tehát Te mindenkori kegyességed szerint az én javamat szívesen akarod; minekutána Miczi neked vér szerint való rokonod; arra kérék alázatosan, szólj vele, 's beszélj reá, hogy bajunkat végezzük-el lárma nélkül. Ne gondold hogy ez a' rettenetes baj, a' melybe Pepi engem elmeríte, annyira elmérgesítette lelkemet, hogy én vele nyugalomban nem szólhatok. Két alkalmakban láta engem úgy Miczi, hogy még az impertinentiát is nagy-lelkűséggel győztem-meg, 's bizonyossá teszem, hogy ellenem panaszok most sem lesz. Ha szavamat nem állom, vesztsem-el teljesen barátságodat, melly életemnek nem csak igen szép szerencséje, de kevélysége is.

Gróf Aurélhoz írt, 's régen készen álló levelemet sohol sem találom; de megvan valahol. Add által azalatt szíves tiszteletemet.

April. 30d. engem Majoros convincáltata Eperjesen. Elborzadtam a' hírre. Ebből ki kell vágnom magamat, de most nincs módóm 's idóm róla szólni. Szegény gyermekeim! Ők szenvednek 's pirúlnak miattam. Ezt Pepinek szívén kellene viselni. Ha panaszt engednék magamnak, szólnának, de ime jelét adom, hogy indulatomnak Úra vagyok.

Ujhelyben mások is azt tevék a' mit én.

Alázatos tiszteletemet, 's a' leghálásabb kézcsoksomat Ő Nagyságának a' Mélt. Grófnénak és Comtesse Virginienek. Ajánlom gratziájokba mind magamat mind lányomat. Örökös tisztelőd. Apr. 9d. 1824.

Bécsből érkezett levelem szerint Ragályi József *secundo loco* van candidálva a' Kir. Táblai Assessorságra, Szirmay Ádám bé sem méne a' Candidatióba.

[Eredetiye a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 33. sz.]

4341.

Kazinczy — Dulházy Mihálynak.

Bizodalmas Drága Jó Uram Bibliothecárius Ur,
megbecsülhetetlen jóságú barátom,

Köszönöm a' csomó altalküldését, az Ur szomszédja azt maga
hozá hozzám estve.

A' Dilizsánszon ismét jó valamim. Ajánlani fogom azt az Ur
gondjaiba.

Az Istenért kérem az Urat, a' Sallust Praefatióját munkába
ne vétesse az Úr. Patakon készen lesz e' héten. Nem győztem várni.
Másszor Werfer ne vállaljon-fel semmit, ha akkorára kész nem
lehet, a' mikorra kívánják.

W. eránt én egészen el vagyok hidegfülve.

Erdélyi Leveleimet újra dolgozám. Tegnap végeztem-el az utolsó
lapot. Az új Manuscriptum 179 lap in 4to. Most már azt kell tud-
nom, itt censurázhatják e, vagy Bécsbe kell küldenem. Hajnal oltá
mindég írok, el vagyok fáradva. Ajánlom magamat igen nagy becsü
barátságába.

April. 9d. 1824.

Vegye az Ur magához a' Sallust Praefatióját, 's küldje ki nekem
valamelly biztos alkalommal.¹

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 5. sz.]

4342.

Igaz Sámuel — Kazinczynak.

Bécs, Apr. 9d. 1824.

Nagyon tisztelt kedves Barátom!

Mind két rendbeli küldéseidet vettem, mind kettő igen kedves
nékem 's vedd Te érettek igen szives köszönetemet. Az INTÉS és
HIT' SZAVA engem leginkább gyönyörködtetnek. A mint [!] Horátz-
ból Te adsz, hogy az mindenkor szép, ahoz már rég' hozzászoktatál
bennünket. MIRTIL-t mintha ismerném már Tőled. Be kedves. —

¹ 1824—35. K. Fer. Levele. Apr. 9d. 824. — Dulházy M. jegyzete.

A' mit Te javallassz, tudjad hogy én annak teljesítésében mindenkor örömemet lelem. A' Szigeti táborhely 's Zrínyi czimere bizonyosan meg fognak jelenni dolgozásodhoz, mellynek küldésére még f. h. végéig leszen idő.

Kérlek, méltóztassál feladni, kiknek kézírataikat adjam. Erre ugyan szívesen kérek.

Említettem, hogy a' mint látszik, Sebade nem egy hamar küld betűt Werfernek.

Gehlenhez és Rahlhoz holnap megyek, 's jövő postán veszed tudósításomat.

Olly táblát, mint Vajda-Hunyad, 60 ft. V. CZ-ért metszenek kőbe. Mennyiért nyomják, mennyiért színezik, holnap azt is megtudom.

Jövő postával írok Hébe' rezeiről is.

Az asszúszóló borról, mellynek árát könyvekre és rezeekre szánod, azt írhatom, hogy itten igen sok ember kereskedik most borral, 's igen ritka az, ki mellette hasznot lát. Major Szentés Úr is portékákért adta jobbára, mellyeket azután otthon, hiszem, jutalmasan adott-el. — Már Klauzál pinczét ad, 's a vevőnek is utána fog lenni. Úgy hogy mi szerencsével biztatjuk magunkat. Itéletem szerint legjobb leszen így tennünk vele: Határozd-meg Te az árát ottan, én itten a' hozatalt kifizetvén, majd árrát szabok. A' Te határozásod szerint való egész summa legyen a' Tiéd, a' mit én itten rajta fordíthatok, osszszuk egyenlő részre kettőnk között.

örök tisztelőd

Igaz Sámuel.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában : M. Irod. Lev. 4r. 28. sz.]

4343.

Guzmics Izidor — Kazinczyna.

Kazinczy Ferencznek

Guzmics Izidor idvezlését.

Szivemnek felhevültében, 's lelkennek felemelkedtében írom hozzád e levelet, édes Kazinczym ; azon napoknak egyikén, mellyek nekünk legszentebbek, s a mellyekben katolikusnak lenni az érzékeny szívnek kimondhatatlan gyönyör. Reggel hallám énekleni az

«Ece quomodo moritur Justus!» most délután Jeremiás a Haza veszedelmén öntött keserveit, különösen büzgő imádságát: «Recordare Domine, quid acciderit nobis!» Nem, édes barátom! semmi sem képes oda vinni a szívet, hova az Egyházi jól intézett ének. 'S ha ez, és az ezzel együtt járó czeremoniale miatt hasonlítja a Te Nagyod (ezt többen teszik köztetek) a katholicizmust a Jesus által eltörlött Moses religiojával össze, tegye; sőt ha a Görög Polytheizmusszal akarja, sem bánom: valami emberileg szép, nem-kérdvén kitől van az, élek vele, 's kívánom, hogy mennél többen éljenek azzal. Csak arra kérem Nagyot, ne keverje össze a változható csupa külső rendet a religiónak csupa változhatlan lelkével a *πνευμα*val, mint ő szól, 's *ἀληθεια*val; a testet a lélekkel, az igazságot ennek hüveljével, symbolonjával. A katholicizmus mindent érezhetővé tesz, mindent symbolizál; ő nála a mi lélekben él, él külső hüvelyben is; és ez, ugy hiszem, minden katechizmusznál jobb katechizmusz a köznépre nézve; el merem mondani, a mívelt emberre nézve is; 's ugy hiszed Te is, ki a szívet szereted. Az egyformaság fásítja, előli az érzékenységet, a' rendes, szép változások, különbféleségek tüzelik azt, 's emelik. Nálunk az igazságnak külső symbolonok által nyitattik út a gyülekezetnek szívéhez, lelkéhez. Nálunk is megvan az *ἀληθεια* és *πνευμα*, és igazabban mint a protesztantizmuszban; és csak ez tartatik a religio valóságának; de megtestesülve, érezhetőleg: mert mi azt tartjuk, hogy a religio nem philosophia, mivé azt a mai protesztansok tenni erőlködnek. Azonban valami külső, azért egy katholicus sem kész a halálra; kész pedig azért, a mi via, veritas, et vita, a mi *πνευμα*, 's *ἀληθεια*. De Moses religioja sem volt lélek 's igazság nélkül: a kath. tiszteli azt, mint a magáénak bölcsőjét. Vajha olvasná Nagyod Herdert erről, és nem fogna azzal a tiszteletes régiséggel a katholicizmusz allýasítására vissza élni; kivált ha, mikor az utólsót vizsgálja, nem jártatná [elméjét] egyedül az olvasón, képeken 's több eféle csupa eszközökön, hanem annak változatlan lelkébe tekintne. Ama' tisztelt régiségekben még ma is a legtisztább, a legmagasbb fogatokat látjuk Istenről, emberről, millyeneket semmi philosophia sem mutathat. A Moses és Jesus religiojának összehasonlítása ragad engem arra az erős hitre, hogy a kettő egy egész isteni miv. Vajmi szép az egésznek általtekintése! Csak hogy Mosesben sok volt a helybeliség, 's nemzetiség, minek Jezuséban helye nem lehetett, mint világ-religióban; de most minekutánna elterjedt, lehetne ebben is: csak

igazságának, lelkének kell egynek maradni, külsejét lehetne néinzetősíteni, 's ekkor lenne mindenek előtt kellemetes.

Vaj nem neveltségesek azok a ti zelotesitek, mikor minket zsidókhoz hasonlítanak? Más esetben, hogy vétessenek ellenünk, 's a zsidó törvényre appellálnak: Faragott képet ne csinálj magadnak! és pogányokká, bálványozókká szeretnek bennünk tenni. És a keresztség 's Úrvaesora nem zsidó eredetű e? Igaz, hogy ma már ezekről is keveset tartotok; de épen azért irtam, hogy a protestantizmus, mint az magát a mi időnkben mutogatja, nép-religió nem maradhat. «Philosophia multitudinem consulto fugit, eique suspecta est, et invis!» Pedig a protestantizmus csupa philosophia akar lenni; és sok fiatal predikátor nem tudja, Kantból papoljon e, vagy az evangeliumból; és midőn az elsőből beszél, a nép nem tudja, mit mond. — Tennen mondod, hogy valamint hajdan Hellaszban, 's Rómában a nép-religióján kívül megvolt a philosophiai, ugy ma is. De ismét te mondod, hogy a nép-religió a józan philosophusok előtt tiszteletben tartott: ma fájdalom, vagy nincs józan philosophia, vagy megáll vele a nép religiojának nem csak megvetése, de kigúnyolása is. Pedig a Ker. religio nem okosságot sértő polytheizmusz: benne minden tiszta, s erkölcsi czélra intéztetik; lelkével a józan philosophia nem csak megelégedhetik, de tovább nem is mehet. Külsejéről gondolkodhatik, azt, ha különben meghivattatott, változtathatja, nemesítheti, a kor lelkéhez alkalmaztathatja; legalább planumot adhat. Ilyen az előbbi levelemben említett Oberthür, ki a religionak külsejét ugy kívánná alkalmaztatni, hogy mennél nagyobb befolyásu lenne ember emberecsítésébe. — Nagy Hottingere abban az értelemben jót szóllott, hogy nem mind tanácsos azt a nép előtt mondani, a mit tudunk; nem azért, mintha csalni szabad volna, (expedit falli civitates in negotio religionis) vagy mintha a Ker. religionak volnának olly titkai, mellyeket profanusnak tudni tilalmas: hanem azért, mert a nép nem alkalmas mindennek helyes felfogására, és gyakran a legigazabb igazságból veszedelmes következeseket húz. Ez az oka, hogy a kath. anyaszentegyház a sz. irás olvasását is különös felvigyázás alatt engedi a Községnek. Édes Kazinczym, Jezus szeretete abban áll, hogy eggyek legyünk (Ján. XVII. 21.), eggyet érezvén, eggyet értvén (Philipp II. r. 2.)

Nem tudom mire vélni Döbrentei hallgatását: én neki, tüstént hogy Képedet vevém, irtam, s kértem, ismertetné velém Gyulait.

közelebről, hogy az igen kedves ajándékot néki köszönhessem meg illendően. Most másodszer fogok néki írni, ha megszállaltathatnám.

Trattner, a buzgó hazafi, litteraturánk Atlassza, az én szerettem barátom, nincsen! — Ő sürgette Theokrit készítését: «Ezt, ugy mond, még kiadom, csak siess vele!» — Mintha érezné, hogy már nem fog sok könyvet kiadni. Emlékét a nagy érdemünek Theokrit homlokára nyomtam. Ez most Győrött van sajtó alatt: Junius végével kiszabadul. A Győri Streibig tisztán nyomtat. — Szalluszt Előszavát még sem vettem.

Zircz Emlékét, mihelyest alkalmatosságom lesz, Ieküldöm Vitkovicshoz; de a Theatrum felől irt Hexameterek magánál Endrénél sinesenek meg; én pedig szinte mint te, soha sem láttam.

Itt a tavasz; nyílik a természet, dönti kincseit. Megszóllamlott a Fülmile, zeng utánna a madár kar. Jöszte barátom, látni, s láttatni; ölelni s öleltetni; érezni 's éreztetni! Pánonnhalmon April. 18. 1824.

[Eredetije a sz. Benedek-rend pannonhalmi könyvtárában.]

4344.

Kazinczy — Gr. Dessewffy Aurélnak.

Méltóságos Gróf,

A' Mélt. Gróf ellenkezése nekem kedvesebb, mint minden javallás. Pedig én nem vagyok jobb mint minden más halandó, 's én is elmondhatom: *ἡδίστον ἀκουσμα ἢ ἐπαινος*. Midőn a' kedves levél nekem annyi gyönyörűséget csinált, szerettem volna tanuimma tenni a' világnak minden Moralistájit, kik azt hiszik, hogy az ellenmondást egyenesen a' kevélység nem türeti velünk, 's azt mondatnám velek, hogy tapasztalások, vagy inkább okoskodások, megcsalta. Az ellenmondást sok esetekben kevélység miatt nem tűnjük, de sok esetekben azért nem, mert okainknak ellenében gyávaságokat hoznak-fel, 's azt kívánják tőlünk, hogy tagadjuk-meg érzésünket, 's e' helyett őket tiszteljük. A' Mélt. Gróf nekem tudományt 's éleslátást hoz ellenére, 's ki ne hallja az illyet örömmel, kivált midőn a' Mélt. Gróf ezeket a' szorító okokat olly szép euphémismusszal, 's megbecsülhetetlen barátságának olly szép jelentésével teszi előmbbe? A' kit így czáfolnak, az összecsókolja ellenkezőjét.

De ellenkezünk e mi? Úgy tetszik nem. Az iskolák' emberei

ezt szokták harsogni: Qui bene distinguit, bene docet; 's én is ezen árkolás mellé vonom magamat.

Cicero nagy volt mint Szóllnok, nagy volt mint theoreticus, nagy volt mint Philosophus, nagy volt mint Országlás' férjfija — mint Poéta és Generalis nagy nem volt — de ki lehet mindenben nagy? A' ki ezt az ő nagyságát nem érzi, szánakozást érdemel. Hol és kinél találunk péld. ok. szebben dolgozott perioduszokat? kinél ragadóbb özőnt? kinél készebb nyelvet annak bőv és szép 's igaz festésére, a' mit mondani akart? 's nem csak több erőt a' beszédben, hanem több édes enyvelgést és facetiákat is. Én ötöt, ha a' Festés' hőseihez kellene hasonlitanom, Rubenshez hasonlitanám. De adjuk-meg tehát neki a' mit érdemel, 's adjuk-meg másnak is a' mit érdemel, 's kérdjük, ha érdemli e Sallust a' mit felőle mondek. Én úgy hiszem, hogy azt tagadni nem lehet.

Tegnap estve kapék Pestről egy nagy csomót, mellyet a' rossz időben alig tuda hozzám bajulálni Tolcsvaról egy markos legény. Felbontám, 's a' Mátyás Király' Bibliothecájából eredett Sallustius' kézzel irhára irt Codexét kaptam kölesön Jankovich Miklóstól, és a' Don Gábríel Spanyol Királyi Herezeg' Spanyolra fordított Sallustját. A' Mélt. Gróf Spanyolúl még nem olvas, mint én nem; de én lexicon és Grammatica nélkül is csak nem folyvást olvasom huszonnég óra alatt. Imhol az előbeszéd' néhány sora:

Ninguno (aucun) de ellos (des ecrivains Romains) es (est) tan (tam) grave y (et) sublime en las sententias; tan noble, tan numeroso, tan breve y al mismo (mème) tiempo tan claro en la expresion. En el tienon las palabras (paroles) todo (tout) el vigor y fuerza (force) que se les puede (potest) dar; y en su boca (bouche) parece que significan mas (magis) que en la de otros (autres) Escritores; tan justa es la colocacion, y tan proprio el uso che hace (facit) de ellas.

Az Infante nagyon igazán kapta-fel a' Sallust' képét, de csak a' theoriában; nem képzelheti a' Mélt. Gróf, hogy ezt a' tudós Királyít is hogy szédítette-el az a' vágy, hogy Nemzete' szóllása szerint szóllaltassa a' Római embert. Imhol egy péld.

Roma Bocchusnak ezt feleli: — «S. P. Q. R. beneficium et injuriae memor esse solet. Ceterum Boccho, quoniam poenitet, delicti gratiam facit: foedus et amicitia dabantur, cum meruerit.

A' felségében megsértett Romához az illet, hogy itt Ő Felségével Bocchus Király Urammal, éreztesse a' maga nagyságát,

's e' feleletet az az Író adja előnkbe, kinek egyik ragyogása a' brevilouquentia. Don Gábríel mind Rómát mint Sallustot profanálá.

«El senado y Pueblo Romano conserva siempre la memoria *non solo* de los beneficios, sino (sed) tambieu (etiam) de los agravios, *que se le hacen* (quae sibi faciuntur.) Concede el perdon a Boco, porque esta arrapentido de su yerro (error) la amistad (amicitia) y alianza se la concedera, quando la mereciere con sus servicios.» — Mondja-meg nekem a' Mélt. Gróf mint hagyhatja-el az embert jó órája annyira, hogy a' külömséget a' Sallust' agyon sújtó felelete 's ezen maga fordítása közt ne érezze? Ha én voltam volna Bocchus, a' Spanyol felelet paczkázásra ingerlett volna: de a' Sallust' sorai úgy megrettentettek volna, mint Antiochuszt, a' körüle vont karima. — Én ez így fordítottam :

A' Római Tanács és Nép jóakaratot és bántást feledni nem szokott. A' mi Bocchust illeti, neki, mivel megbáná, a' vétékért kegyelem adatik; frigy és barátság meglesz, ha érdemlendi, 's úgy hiszem, hogy az enyém van jól. Hol a' brevilouquentia Don Gábríel-nél? Azonban ki olvashatja az én fordításomat a' Romai Originál mellett? Valamikor a' kettőt összehasonlítom, tépem mérgemben hajamat. És osztán még is örvendek, hogy ha 30 eszt. oltá is, illyet tudtam csinálni.

De mindég igaz a' mit a' Mélt. Gróf jegyze-meg, hogy Cicerót nagyon árnyékba tevém. El kell tehát mondanom, hogy Sallust előtt a' Sallust érdemeit kelle ragyogtatnom: Cicerót a' második kötet előtt fogom. Ott lesz helye.

Nincs bizonyosabb, mint az, hogy minden Nyelvnek meg van a' maga saját színe és saját szóllásai, phrásisai, és hogy épen ezek teszik a' nyelvek' fő szépségeit; nem volna szerencsétlenebb gondolat, mint azoktól elállani, mert egy vagy másik kimivelt nyelv nem úgy construál, vagy nem azt a' verbumot köti a' nomenhez. Mit mondanánk p. o. arra, a' ki finnyáskodnék így szóllani: kárt v allott, mert *vallok* fateort jelent? De azt mutatja minden nyelv' históriája, hogy az idegen szépség' elfogadása, ha izléssel történik, — csak ne tudománnyal — a' nemzeti szépségek' számát nagyon szaporítja.¹⁾

¹ Ezt jó megjegyezni azoknak kik a' legjobb, legizletesb átültetések ellen is kigyót békát kiáltanak.

NB. ezt a' kiadó, P. Horváth Lázár jegyzé meg, mikor e leveleket a *Hon-*
*der*ben közlé.

S miben hasonlita inkább a' Római Nyelv a' Göröghöz, mint a' Magyar a' Némethez, vagy, még inkább, a' Francziához? Lexicon, Grammaticája, Syntaxisza a' kettőnek nem volt azon egy; a' Nemzeti szellem a' kettő közt nem különböze kevésbbé, mint a' miénk és a' vasból pörölyözött Németé.

Mínapi levelem, melly eltévedett papirosaim közt, megkerült de elvetém, 's újra irám, hogy a' Spanyol Szallust felől szólhassak. —

Most egy két szót az Anthologiai Epigrammákra. Csak magam érzését mondom, 's nem *αὐτος ἔφακέντ*.

A' két elsőben nincs Caesura, vagy rossz helyen van, 's ez teszi kedvetlen görgészivé. A' Penthemimerisz teszi a' hexametert széppé, noha ha másutt az kettő, kap dísz a' vers:

(Anyja ö lében | koczká|val | ját|szott || gyerek | Erosz
A' pentaméter jól gördül.

(Képe ez | Küprisz|nek (im itt a' Caesura; 's a' vers
jól pereg) Nem. mert ez tán || Bereniké.)

Homérban sok vers van olyan, 's mindjárt az első: *δω | Αχιλλος*, de a' Rómaiak, Németek, Magyarok arra szoktának, hogy 4 syllabájú szót a' hexam. végén ne szeressünk.

Láták kénytele|nek || vol|tak | kifa|kadni | mígyen . . .

Itt a' *hogy* sem látszik jól állani a' pentam. végén, 's által vinni a' gondolatot a' másik sorba, merész gondolat nálunk. A' Görög a' gondolatot általvitte a' másik distichonba. Romában csak Catull. A' Mélt. Gróf, ha jói számlálom, csak tizenhat esztendő. Mit fog írni, 's tenni még tizenhat múlva! Ezt képelem én kibeszéllhetetlen örömmel. Legyen és maradjon a' Mélt. Gróf Úr tiszteletet érdemlő szüléjének öröme, kevélysége. Óhajtanám hogy a' Mélt Gróf Magyar Író legyen, de talán más pálya kívánja inkább. Ez a' vad kor azt hiszi, hogy a' ki verseket tud csinálni, nem tud egyebet.

Tegye azt a' mit tisztelt Szuléji 's házok' java kíván. Gyönyörködöm én a' Mélt. Gróf ismeretségében, barátságával *kevélykedem*. Maradok szíves tisztelettel a' Méltóságos Grófnak

alázatos szolgálja
Kazinczy Ferenczmp.

Széphalom, April. 20d. 1824.

[Eredetije a kolozsvári egyetemi könyvtárban.]

4345.

Kazinczy — Toldy Ferencznek.

Schédelnek Kazinczy Ferencz szíves idvezl.

Higyj szavamnak, Gróf Dezsőffy semmi tekintetben nem vonható magára gyanúdat. Más valaki az, a' ki felől szözlék. 'S rád nézve mind egygy, akárki. A' más vélekedését felőlünk tudni mindég jó; de vélekedésért mást sem gyűlölni sem szeretni nem kellene. A' vélekedés mindenkinek szabad, 's hogy így vagy amúgy gondolkodunk, annak nem vagyunk okai. legalább nem mindég. Ezt szükség vala tudatnom veled, 's sietek válaszolni ma érkezett leveledre.

Jankovics Miklós, nekem megküldé a' Sallust Codex Membranaceusát, melly Hunyadi Mátyás Királyunké volt; az első lapon czimere. Megküldé a' Spanyol Kir. Herczeg pompás fordítását is. Azt tegnap estve vevém. Képzeled hogy az nekem most minden időmet el fogja rabolni. Pedig pereim is elfoglálnak. Rövid vagyok tehát édes barátom; de tudod hogy benneteket szeretlek. Széphalom Apr. 20d. 1824.

Apr. 22d.

Eggykori tanítványod a' Magyar Nyelvben, a' Bécsi születésű 's Patakon Törvényt tanuló ifjú görög Paziazi¹ ma nálam ebédele Prof. Somosi János Úrral. Régen nem volt sem jobb napom sem kedvesebb két Vendégem. Szeretetre méltó ifjú, 's eltölte Pesti hírekkel. Szeret benneteket 's nemzeti emelkedésünknek nagy barátja. 'S melly kedves maga viselet! melly ajánló külső! Óhajtom hogy gyakran láthassam. Melegen festé Kisfaludy Károlyt, 's örvendve hallá hogy én ezt forróan szeretem és becsülöm, melly felül annál inkább nem kételkedhetik, mivel ezt neki elébb mondám, mint ő mondotta volna, hogy egymást szeretik.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 134. sz.]

¹ Az eredetiben így: Pacsiaz. Toldy javította ki Paziazi-ra a Kazinczy G-főle kiadásban.

4346.

Igaz Sámuel — Kazinczynak.

Bécs, Apr. 20d. 1824.

Midőn utóbbi levelemet irtam, már az előtt egy órával meg-
esett rajtam valami szerencsétlen mozdulat által az a' baj, hogy
jobb szemembe ütém a' toll szopitkát a' kávéházban. Az nap iszo-
nyú fájdalmat szenvedtem, de az effélet én fel sem szoktam venni.
Írtam, olvastam az nap. Éjjel jól aludtam 's ébredtemmel legkis-
sebb fájdalmat sem éreztem. Veszem a' legelső Ujságot, hát a' betü-
ket háromszoros árnyékolatokkal látom, 's egy két sornál az olva-
sásban tovább nem mehetek. Így volt az írással is. Tüstént Orvos-
hoz futottam, 's már 3 nap oltá magam írhatok. Éddig olvastattam
's úgy dictáltam. Ki sem lehetett jarnom innepig 's ez az oka hogy
a' reám bizott dolgokban el nem járhattam oddig. — Ezért esett
tán a' hiba is Nagy Ferencznek Hozzád írt szép tisztá verseiben. —
'S ezt sajnálom leginkább az egész bajban; ma megigazitottam.

Urunk az Orosz Czar elébe készül Prágába.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 28. sz.]

4347.

Kazinczy — Gr. Dessewffy Józsefnek.

Széphalom April. 28d. 1824.

Tisztelt kedves barátom,

April. 15d. írott leveledet, a' Sallust Előbeszédével, tíz nap-
múlva hozá-el Kassáról hozzám a' posta, holott Bécsből hét napra
veszem mindég leveleimet. Nem a' Sallust' Előbeszéde miatt, hanem
leveled miatt szenvedem nehezen e' késedelmet. Oh melly szép
levélke az, és mint rázta-meg minden fibraimat a' Cremúsius Cordus'
szava, mintha azt leveledben olvastam volna legelőbb.

Verba mea arguuntur: adeo factorum innocens sum.

Melly mai ember 's melly mai nyelvben mondaná ezt illy szépen
és illy erővel!

Szavaim vádoltatnak: olly igen tisztának mutatnak tetteim — mutat életem.

és még is szebb magyarul mint németül:

Man beschuldigt mich wegen meinen Reden: so sehr schuldlos weisen mich meine Thaten. —

Tudod e, hogy Urunk Prágaig méne elébe Sándor Császárnak? Ezt Bécsi Levelekből tudom.

Édes barátom, Még néked sem mondtam eddig, de most kénytelen vagyok elmondani. Sógorom — hiheted e ezt becsületes ember felől? — hamisan esküdött a' törvény előtt. Két holnapja hogy ezt a' perben megmutattam, és még is borzadok az iszonyú tett előtt. Lásd mit cselekedtem: — A' mint Revelatióját és Liquidatióját Aszalay Úr nekem megküldé, én csináltam egy két ivnyi hosszúságú Allegatiót, azt Aszalay Úrnak megküldöttem, de kérvén, hogy tartsa titokban. Még többet tevék, 's Allegatiómban ez is van: *Leget haec frater, antequam obtutui venerandorum Judicium substrata fuerint, atque per eum stabit* (Terentius' phrásisa ezen rossz szöllás helyett ab eo dependebit) an in processu mancant, vel obliherentur. — Még többet tevék: Aszalay Úrnak küldött pakétembe zártam egy levelet a' Sógorom Eperjesi Prókátorához, 's abban ezt kértem, hogy a' gaz tettet tartsa ő is titokba, de Allegatiómat azonnal küldje a' Sógor assz[onyom]hoz hogy megelőzhessék. — Még ennél is többet tevék: Terézt kérém-meg levelemben, hogy beszélje Amicára Sógor asszonyomat és ez által a' Sógoromat, hogy ez az undok tett hírbe ne menjen, 's Theréz véled szölla a' mint ő is írja, 'Te is írod. — 's a' Sógorom még sem lép az Amicára. Nem képzelhetem [!] mint ront-el engemet, és énelem magát is. Istentelenség a' mit velem csinál.

Én régen bementem volna Kassára hogy Majorossal végezzek, 's az executiót megelőzzem, melly a' mint írtam, Május 14dikére van rendelve. De pénzem nincs: a' legiszonyúbb elakadásban vagyok. A' Sógorom csak húzni vonni akarja a' pert, nem gondol azzal hogy én és ez a' sok gyermek, hogy az ő jó testvére a' legnagyobb szegénységet, a' legnagyobb elakadást szenvedjük, 's a' legnagyobb megaláztatást. A' perjuriom a' mit elkövetett, hármas, és még kettőt elhallgattam; mind össze tehát ötös. Mondd-el, hogy tekintheti magát az illy ember. *Quis furor o cives, lucrum praeferre*

pudori? Én tragicus véget várok. Bár csak Te valamit a Sógor asszonyommal tehetnél.

Kérlek, czen leveletem égessd-el mingyárt, hogy a Sógorom gyalázatjának tanúja ne lehessen.

Bár csak Téged Kassán találhatnának.

Ma az Özvegy Gosztonyiné vala nálam. Én Mikóházára mentem-ki, 's épen akkor jövék haza, mikor fel akara ülni szekérébe. Vissza tért szobámba 's még fél óráig itt mulata. Nem valla semmit; de látom én, hogy a Splényi ház az, a' hol felőlem a' legnevetesegebb hírek folynak, 's felérem hogy azok ott miért és ki által terjesztettek. Hadd örvendjen a Sógorom ezeknek a' nyavalyás örömeknek.

Gróf Aurélnak postán írtam gyönyörű levelére. Ah barátom, melly fiad van! *Még tőled is* irigylem azt. Annyi szenvedés után Néked a Sors legalább azt az örömet adá: nekem az az örömem sincs, hogy gyermekeim óhajtásom szerint neveltessenek. Zsenit Te mentéd-meg; az nem maradhat egészen hátra az Ő Nagysága szemei előtt 's Comtesse Virginiének nagy példáját látván. Nehezen tanul, de szíve (úgy hiszem) igen jó; én legalább mindég annak tapasztaltam. Ajánlj kegyességbe Ő Nagyságának; Comtesse Virginiét kérd, hogy patvaristáját szeresse, 's hidd, hogy valamikor Aurél jut eszembe, úgy döbben-meg szívem, mint a' szerelmes ifjúnak, ha lánykája nevét hallja. — *Hic vir hic erit, tibi quem promitti saepius audis.*

[Eredetije a M. T. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 33. sz.]

4348.

Kazinczy — Guzmics Izidornak.

Édes barátom,

Werfer Kassán el vala foglalva nem tudom melly német munka nyomtatásával, 's két holnapig tartóztatá azt, a' mit végre ime vészesz. Még csak négy nyomtatványt vettem; a' többi Kassán van. E' postával küldöm-el e' négyet. Kérlek, ha valamelly jegyzésed van rá, tudassd azt velem. Látassd ezt Tiszt. Horvát Endre Úrral is. Midőn ezt most nyomtatva olvasám, nem mondhatom melly vissza-szon hata-meg benne sok holmi. Nem rossz a' mit mondok, de nem

úgy szerettem volna mondani. A' ki nem javallhatja a' mit itt mondok, talán megbékél velem azért, a' mit tőlem Cicerótól veszen. Mert az egyez a' szeretett színnel. De Szallusztot nem a' szerint kell fordítani, mint Cicerót, mert a' kettő a' Róma nyelvén sem egyformán szól.

Jankovics Miklós azt a' megbecsülhetlen barátságot mutatta erántam, hogy nekem megküldé a' Mátyás Király Bibliothecája Sallustját. Az Codex membranaceus, és hogy a' Mátyásé volt, mutatja czimere az első lap' alján. Megküldé a Don Gabriel spanyol fordítását is, királyi pompával nyomtatva (a' könyv ára négyszáz forint pengő pénzben). Összehasonlítottam az én fordításomat a' Herczegével, 's örülök a' magaménak. Csak egy két példát arra a' mit ő is, én is tevénk: — Jugurtha Cap. CIV. S. P. Q. R. beneficii et injuriae memor esse solet. Ceterum Boccho quoniam poenitet, delicti gratiam facit. Foedus et amicitia dabuntur, cum meruerit. — El senado y Pueblo Romano conserva siempre la memoria *no solo* de los beneficios, *sino* (sed) *tambieu* (etiam) de los agravios, *que se la hacen* (quae sibi faciuntur) Concede el perdon a Boco, porque (parceque) está arrapentido *de su yerro* (error); la amistad (amicitia) y alianza se la concedera quando la mereciere *con sus servicios*. Így kell e elvizezni azt az Írót a' kinek a breviloquentia az egyik dísz? Quae homines arant, navigant, aedificant, virtuti omnia parent. — La tierra (terra), les mares, y quanto encierra el mundo está sujeto ala humana industria. Akarod hallani ezt én mint adom? Imhol van: Valamit ember üz, szántás, hajózás, építések, mindent, mindent ész igazgat. Az Anacoluthon itt azt jelenti, a' mit nálam a' két *minden*. 'S nem az industria forog szóban, hanem *virtus animi*, ellenkezésben a' test' erejével. — 'S az az előbbi: A' Romai Tanács és Nép jóakaratot és bántást feledni nem szokott. A' mi Bocchust illeti, neki, mivel megbáná, a' vétékért kegyelem adatik; frigy és barátság meglesz, ha érdemlendi.

Édes barátom, 1825b. én ötvenedik esztendejét fogom tölteni Literatúrai pályámnak. Szeretném akkorára kiadni Sallustomat, Cicerómat, Erdélyi Leveleimet. A' két utolsó Munkám bizonyosan fog tetszeni, de nem az első; azonban elég nekem, hogy az első nekem tetszik. Éljen szerencsésen. Ajánlom magamat barátságodbat Apr. 28d. 1824.

[Eredetije a sz. Benedek-rend pannonhalmi könyvtárában.]

4349.

Kazinczy — Dulházy Mihálynak.

Dulházy Urnak.

Bizodalmas Drága Jó Uram Bibliothec. Ur,
 érdeemes barátom,

Az Úr barátságának olly sok bizonyságait vevém, hogy az új többé meg nem lep: de nagyon szerencsétlennek érezném magamat, ha nem hinné az Úr, hogy ezt a' minden mértéket meghaladó szívességet egész érdeme szerint nem tudnám becsülni. A' Praefatio igen csinosan van nyomtatva, 's ha Werfer Úrnak volna Cicerója 's Garmondja, minden jó volna. Ha még nem késő, meg kellene mondani, hogy ne Ő, hanem Ó betűket hozasson. Bécsi hireim után azonban nem igen hiszem hogy Schadétól betűket kapjon. Nem sokára szóval köszönöm meg az Úr barátságát, mert Kassára 's Eperjesre kell bemennem.

Ajánlom magamat becses barátságába 's maradok

alázatos szolgája

Apr. 28d. 1824.

Kazinczy Ferencz. mpr.

Méltóztassék postára adni e két levelet Csereinek és Guzmicsnak.¹

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 5. sz.]

4350.

Cserey Miklós — Kazinczynak.

Kedves Barátom!

Szomoru nekem, szomoru leszsz nekedis, ezen levelem foglalttya. Az eszes, tudós, jó lelkü Hazafit, a mű barátunkat Consiliarius Kenderesit, elszalasztottuk. Ennek [a hónapnak] 26án múlt ki, — tegnap eltemettük. Így menyünk el rendre az élők közül.

Azt már tudni fogod hogy G. Nemes Ádám Ur ó Exja The-saurarius lett; — tegnap érkezett ide közinkbe. Hát nállatok mi ujság? Tsendesédneké az elkeseredések vagy fórranak? Bár vala-

¹ 1824 — 39. — K. Fer. levele. Apr. 28d. 1824. — Dulházy M. jegyzete.

hára fel találná valaki a közjónak igaz arannyát, hogy se az Ural-
kódók se a Nemzetek ne panaszkodhassanak! Akkor vissza térne
az arany-üdő. — Állandóul vagyok

igaz barátod

Cserei Miklós mpr.

Kolosváron Apr. utolsó napján 824.

Kivül: 1 a Monsieur Monsieur François de Kazintzy Assesneur
de plusieurs Comteés du Royaume d' Hongrie — p. *Ujhely* à *Széphalom*.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 26. sz.]

4351.

Igaz Sámuel — Kazinczynak.

Apr. 30d. 1824.

Tegnap előtt 28d. ugyan nekem is kedves napom vala. Akkor
vevém Zrínyidet! Bár még megannyi előjárója volna azon szép Bio-
graphodnak, én annál inkább szeretném. Vedd igen forró köszönet-
met mind dolgozásodért, mind a' nekem veled szerzett szép óráért, míg
azt a' Publicumnak lelkesebb részétől vehetnéd a' munka kijöttével.

Ghelen nem vállal Schade betűjével nyomtatást, mert veled
többé nem dolgoztat. Másutt fogok és Schadénál is tudakozódni.

Werferrel sajnálom dolgodat. Előre gyanítottam; utóbb Scha-
deval szállván.

Nagy Ferencz Úr indul a' napokban, tőle venni fogod a'
Gr. Kornis ajándékát.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 28. sz.]

4352.

Kazinczy — Döme Károlynak.

Főtisztelendő Kanonok Úr,

nagy tiszteletű 's bizodalomú Uram!

Írói pályám' jubiléuma közelít; azt a' jövő eszt. hozza-fel
nekem; 's én azt azzal óhajtanám nevezetessé tenni, hogy Erdélyi

1 A levél zárlatán kettőtört piros pecsét.

Leveleim, Sallustom, 's Cicerónak némelly Beszédi (a' Catilináriak, a' Milo, Dejotarusz, Ligáriusz, Archiasz mellett mondottak), 's a' Scipio' alma, 1825. jelenjenek-meg.

Nyomatatót az Erdélyi Leveleknek találok. Trattner sok ízben kívánta; de nekem az eránt kell gondoskodnom, hogy az Erd. Lev. jövedelme segítse a' két Római megjelenését, mert Sallust és Cicero hasznot nem ígér. Valljuk-meg, a' Classicusokat még mindég csak nevekben tiszteljük; pirulunk megvallani hogy nem ismerjük szépségeket: de hogy nem ismerjük, mutatja hidegségünk. Fogja e a' Maradék hihetni, hogy a' Virgil' Georgicái 's a' mit Horátról Virág fordíta, csak egy gazdag és hiv hazafi' segédjével jelenhetének-meg? fogja e hihetni hogy a' Horátról szép Epistoláinak szép fordítása. Kistól azért nem jelenhete-meg egészen, mert az elsőbb Kötet' kiadása, olcsón, 's undok papiroson 's rossz betűkkel, el nem kelhete, 's a' Kiadóra kárt hozott?

Erdélyi Leveleimet oly alakban fogom kiereszteni hogy annak külsője is támaszthasson kedvet a' megvételre, 's a' Munka, mellyet kilenczszer dolgoztam újra meg újra 's kétszer olvastattam-meg Erdélyben, hogy nem-való, vagy csak félig való híreket ne terjesszek-el, 's a' mellyet tele tömtem oly dolgokkal a' miket minden Magyar, még a' rossz is, örömmel hall, sok vevőket fog találni; ezzel biztatnak mind azok a' kik eddig olvasták, ezzel biztat az a' részvétel, mellyet a' Tud. Gyűjt. megjelent egy két Levél az országban mindenfelé talált.

Én hét élő gyermek' atyja vagyok, 's annyi szerencsétlenség után tetszett a' Gondviselésnek rám azt a' kegyetlen csapást is ereszteni, hogy feleségemnek egész successióját, minden jövedelmeivel tizennégy esztendő olta, testvér bátyján perrel keressem. Nyertes vagyok, 's itt az órája, mellyben ő bukik; kézzel fogható igazságtalanság vala azt tőlem elvonni; 's nem csak Bírám előtt nyertem, hanem a' Cancellarián is, hová ő folyamodott. De 14 esztendei szenvedés engem adósságokba vontak [!], noha semmi hiút nem úztem, 's házam a' kártyát nem ismeri, 's azt, a' mi ehhez hasonlít.

Erdélyi Leveleim' kiadását így magam nem nyomtathatom, az öreg Trattnerre nem bízhatom; az Előrefizetés' szere nem sikeres; kivált hogy a' harmincz eszt. olta dolgozott Sallustot pompásan akarom kiadni, talán in folio, csak magyarul, de hátul Jegyzésekkel, mellé tévén in 8o. Sallustot a' maga nyelvén, latin Előbeszédemmel, Jegyzéssim, Excursusim, és magam által dolgozott Életével.

Ez lesz az a jutalom, mellyet ötven esztendei pályám nekem adni fog.

Fő-Tiszt. Urat érdemei 's Ő Herczagségének a' Primásnak kegye olly polezra emelék hogy ügyünkért 's annak kérésére, kit még ifju esztendejiben méltóztatolt figyelmére, felkelhet. Nem kérek semmit ingyen; e' nehéz idők első Rendünket is megszegényítették; csak kölcsönt kérek. Két ezer forint kellene az Erd. Levelék' kiadására. Annak jövedelme visszafizeti a' kölcsönt kamatjával, 's nekem annyit hágy hogy Sallustot nyomban kiadhatom, még pedig olly alakban, mint a' külföld teszi. Szerezze-meg Fő-Tiszt. Ur ezt a' pénzt és tótesse-le akár valamelly Ágens kezében, akár a' Zemplényi születésű Tiszt. Ocskay Úrnál az Udvar' Papjai közt, olly hagyással, hogy a' pénz azon Typographusnak adassék, a' ki előttök kibizonyítandja, hogy nyomtatja az Erdélyi Leveleket. Ugyan-az annyi exemplárt fog általadni annak a' kit e' végre Fő-Tiszt. Úr kinevez, a' mennyiből a' kétezzer kamatjával együtt kitelik, vagy ha úgy tetszend Fő-Tiszttel. Úrnak inkább, esztendő alatt be fogja fizetni Vitkovics Mihály Pesti Curialis Prókátor az exemplárok árából. Nem merném tenni a' kérést, ha ajánlásom tiszta nem volna.

Mit csináltam Sallusttal, mutatja Előbeszédem, de Mutatót belőle nem adok. Lepje-meg az Olvasóinkat. A' mit Ciceróból nyomtatataék annak végébe, mutatja, hogy ha talán a' Neologismusz' terjesztője vagyok is, nem tartozom az Ultrák közzé.

Méltóztassék tudatni velem Fő-Tiszttel. Úr, kérésem reménylhet e teljesedést. — Maradok hív tisztelettel

Fő-Tiszttel. Kanonok Úrnak
Széphalom Május 8d. 1824.

alázatos szolgája
Kazinczy Ferenczmpr.

[Kazinczy másolata a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 29. sz.]

4353.

Guzmics Izidor — Kazinczynak.

1824. Máj. 14d.¹

Kazinczy Ferencznek
Guzmics Izidór.

Szalluszthoz irt, 's velem is barátságosan közöltt Előszavadat valamint örömmel vettem, ugy buzgón olvastam, és örömmel tet-

¹ A kelet Kazinczy F. jegyzete.

tem-le. Melly szép és melly igaz ideát adsz Te itt a classziensz munkák fordítására! Igen, nem csak a Történet-írók kell a fordítónak adni, hanem a Művészt is, minden különözéseivel, és én könnyebben megbocsáthatónak tartom a Történet-író, mint a Művész tulajdoni ellen elkövetett hibát. Ebben az értelemben vallottalak én téged mindég a legügyesb Fordítónak, ki Előképvednek nem csak testét, hanem lelkét is adod; s innen magyaráztam azokat, a mik nyelvedben sokaknak nem tetszettek. Vajha az a gyümölcse legyen szavadnak, hogy, mit én mindenkor ohajtok, s ha ellenkezöt tapasztalok, haragszom, a remek író, remek fordító, s az íróval egy geniuszu vegye ügye, s tolla alá, s olly remekül fordítsa előképét, melly remekül készíté azt az író. Tellyesen s a legnagyobb mértékben nyerted-meg javallatát Horvát Endrónak is, ki alig talált szavakat mind igazságos ügyvednek, mind szép lelkes, hathatós nyelvednek magasztalására. Téged, egyedül Téged vall köztünk olyan-nak, ki a classzicitást valódilag, főkélletes értelemben bírod. Én mit érezzek, nem szükség mondanom: azt az egyet elhíheded, hogy hármias munkádnak kijövetelét magadnál semmivel sem ohajtom kevesbbé. Ugy hiszem, hogy, minekutánna róla említést sehol sem tettél, az eredeti toxtnek kiadásával sem az időt veszteni, sem a könyv árát nevelni nem fogod. Az eredeti texthez, ki azt birni akarja, más uton is juthat. — Ciceróból nyujtott példa-darabodból előre reményt, örömet szívunk, melly lelkesen fog Cicero szólni magyarul. Melly text-eggyezőleg fordítád a patientiát lágysággal! s az o tempora, o mores-ben, az utolsót elváltozással! De szeretném ha a paczkázní igét munkádban olvasnom nem kellene. Engedj még egyet mondanom: Sallust-ot irsz minde[n]hol, és ellipsisz-t és synesisz-t; s ez előtt Sallusztot szoktál írni. A mi s-ünk kemény, s a sziszegőnek sz felel nyelvünkben; s a mi magyaraink könnyen Schalluschtot mondanak, mint Herculescht, s Tacituscht. Szeretném ha felvett, s ajánlott, s utánnad már általam is, használt írásmódot mellett maradnál; sőt ha azzal élnél a szónak kezdetén is közepén is, mert az sz az nálunk, mi anazoknál mindenhol s.

A mult hetfőn toppanék be hozzánk Vitkovits barátunk, s innen Kőszegre iparkodván, reményleni hagyta bennünk, hogy utját vissza is felénk veszi; ez nekem csak azért is igen kedves fog lenni, hogy így mindent, a mit akarok, elküldhetek hozzád.

Én ugyan spanyolul nem tanultam, de a közlött fordítást annyira megértém, hogy ötet ne fordításnak, hanem paraphraszisznak

tartsam. Meg nem tartóztathalám magamat; hogy mind a hármát le ne írnam, s látnám a közt; 's ime Szalluszt 4 sora nálad $4\frac{1}{2}$, a spanyolnál $7\frac{1}{2}$.

Édes barátom, midőn sokaktól szeretettvén, senkitől, a mennyire tudom, nem gyűlöltvén, személyem csendes békeségben vagyok, szerzetemet szeretvén, kénytelenítem szomoruan csüggedezni. A Jesuiták imádóji gyűlölnék bennünk, s akarnák, hogy ne legyünk, s mocskolják, s mocskoltatják nevünket. Mért nem tudunk szeretni gyűlölet, s ohajtni utálat nélkül? Gáncs nélkül nem vagyunk, de ki meri a követ első reánk hagyítani? Nem lenni, semmi baj, de becsületen, mocskoltatva lenni, fájdalom, kin! Tarts meg szeretetedben, s élj egészségben, vidámságban. Pannon-halmon Maj. 14. 1824.

[Eredetije a sz. Benedek-rend pannonhalmi könyvtárában.]

4354.

Guzmics Izidor — Kazinczynak.

Kazinczynak Guzmics.

Csak úgy jár az ember, midőn barátjaival összekerül; éjfélig nyájaskodánk az igen vig társalkodásu Vitkovicesal, s ekkor kapartam össze, a mit küldeni akartam; s nézzd, a mit leginkább akartam, az maradt-ki. Szerencsémre ugyan az nap, hogy Vitkovics elutazott, jött a Posonyi Schweiger, innen utját Kassára vévén. Ő ezt Verfernél [!] teszi le, s hiszem, ettől te korán megkapod, előbb talán, mint Vitkovicstól. A mit írni akartam, megírtam. Élj szerencsésen! Pannonhalmán 1824. Maj. 17kén.

[Eredetije a sz. Benedek-rend pannonhalmi könyvtárában.]

4355.

Zádor György — Kazinczynak.

Duka, 1824. máj. 19.

Tekintetes Táblabíró Ur,

Különösen Tisztelt Tudós Hazafi!

Ohajtom, hogy levelem a' Tekintetes Urat kívántt egészségben találja, 's akármí más inkább, mint betegsége legyen oka azon

veszteségemnek, hogy a' 26d. Januariusi levelemre becses választ nyerhetni mind e' korig szerencsém nem leve. Azon három Sonettjeim közül, mellyeket a' Tekintetes Ur jóváhagyása szerencsésített, a' *Hódolást Aurora'*, a' *Sonettet Hébe'*, a' *Barátság és Szerelem* címűt pedig Aspasia' Redactorának, Kovacsóczynak küldöttem be. Nemzeti Poésiszünk' munkába vett Tudományos Történetírásához több jóakaróim barátságokból nevezetes segedelmeket vettem, minek előtte azonban a' kezemnél levő materialék' feldolgozásához fognék, óhajtanám a' munka' elrendelése eránt a' Tekintetes Ur' böles tanácsát hallani. Én az egészet két részre szándékozom osztani úgy hogy az első vagy is Hisztoriai Részben, a' szokott felosztás szerint Drámai, Epósi és Lyrai Poésiszünk' időkoronként volt álláspontja 's emelkedése vagy szállása critice adattassanak elől; a' második rész gyanánt álló Költői Lexiconban pedig, a' mennyire lehető, Poétáink életírásaik foglaltassanak, 's legalább poétai munkájik chronologiai renddel felszámláltassanak. A' Perioduszok meghatározása 's Epochák megállapítása eránt ilyen formán gondolkodom, hogy az 1ső Periodusz talán jöhetne nemzetünk legrégeb idejétől fogva Sylvesterig = 1541. a' hová fognának osztán tartozni a' Cornidesztől feltalált «Emlekezzeunk Reegiekreol» stb. 's több illyes ismeretlen Szerzőktől fennmaradt énekeink. — A' 2d. Sylvestertől Zrínyig 1541—1651. — A' 3d. Zrínytől Rajnig 1651—1781. — A' 4d. Rajnistól Himfyig 1781—1801. — Az 5d. Himfytől a' jelenkorig. Itt azonban különösen a' 3d. Periodusz eránt magamnak is kétségeim vagynak, ha valljon ezt nem Rádaynál kellene-e, méltányabban megállítani, ki nem csak előbb dolgozott Sylvester nemű verseket is mint akár Baróthi Szabó akár Rajnis; hanem ama bajos Iskolának is alkotója lön, mellynek remekjei teszik mind e' korig Poésiszünk koronáját. Csak hogy fájdalom! én Rádayt nagyon kevésé ismerem, azt sem tudván, mikor kezdette mértékes énekeit írni 's adott-e ki valamit nyomtatásban azon darabjain kívül, mellyek a' Kassai Museumban 's Orpheusban találatnak, sőt a' Kassai Muscumot nem láthatván egész idáig.

Ezeknél fogva bátorkodom a' Tekintetes Urnál alázatosan könyörögni, méltóztassék engemet Ráday felől bővebben értesíteni; ezalba velt munkám eránt böles tanácsaival szerencsésíteni; Köleseyről és Gróf Dessewffyéről Biographiai datumokat, 's a' maga életéből is annyit a' mennyit jónak látand közleni: 's legalább arra engedelmet adni, hogy a' Bécsi Annálok 1810diki IVd. Füzetében levő biographiai dátumokat tárgyamra használhassam.

A' jelen holnap 3d. Fő Ispáni Helytartónk Gróf Cziráki elől-
ülése alatt tartatott Köz Gyülésünk alkalmával, midőn a' multt
Deczemberi Gyülés Jegyző Könyvéből a' több határozások között
a' Megye Tisztjeinek ezülsiben leendő fizetetések eránt tett Végzés
felolvastatnék, akkoron Tábla Biró Ebergényi Benedek azon végzés
megsemmisítését kívánván szóllani akart: de az Administrator
ötet szóllani nem engedte 's a' Protocollt tovább olvastatá!!

Többnyre, felebbi kérelmeim ismétlése mellett tapasztaltt jóvolt-
tíba ajánlott állandó tisztelettel vagyok a' Tekintetes Urnak

alázatos szolgája
Stettner György s. k.

[Megjelent a «Zádor György levelezése Kazinczy Ferenczcel» cz. kiadvány
28—30. lapjain.]

4356.

Igaz Sámuel — Kazinczynak.

Május 21d. 1824.

Schade 30 forint V. Cz-ért vállalná árkusát az Edition de
Cazan formatumnak 500 Exemplarban papiros nélkül petittel. Ez
ittén nem drága, mikor én Hébe' íveiért 32töt fizetek.

Strausz Factorától még nem vettem feleletet.

Nagy Ferencz Úr indul a' napokban, 's viszi a' Gróf Kornisé
féle Sallustot 's a' mellyet Döbrentei vett. Döbrentei hétfőn indul-le
Pestre. Farkas Sándor f. h. 20d. indúlt-fel ide.

Sallust előbeszéde a' 42d. Kedveskedőbe megy.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 28. sz.]

4357.

Döme Károly — Kazinczynak.

Tekéntetes Úr!

Majdnem éppen a' boszszonkodásig fájlalom, hogy bizodalmas
kérésének megfelelnem tellyes lehetetlen. Mostani állapotomban nem
két ezer, de két száz forintot sem tudnék kiszorítani a' kívántt
célra. A' mi Káptalanunkban nem igen kell keresni gazdag tagokat,

sem olyakat, a' kik magyar tárgyban csak tudnának is akarni valamit. Többnyire mind Tótok, vagy Németek.

Cicero' beszédének kóstolólól közölt kezdete szépet, kellemest, tökéletest ígér: de ha Sallust' fordításában valóban egymást fogja érni a' latin szöllás, ha annak Olvasója valóban kénytelen lesz némelly helyeken a' latin munka által tenni a' fordítást érthetővé, úgy, minden felhordott ok-adások mellett is, alig ha kedvességet talál még az Avatottaknál is, ha csak ezeknek számát igen-igen kevésre nem szorítottuk: igen kevesek' számára írni pedig, és adni-ki valamit annyi gonddal és fáradsággal, úgy tartom, czélvesztés, mellyet az a' bizodalom sem igazíthat-meg, hogy, ha vádolja is most munkánkat a' jelen kor, mint a' Németek vádlák egykor Voss' Homérját, a' jövőndő nem vádolja, vagy nem másként, mint a' hála' érzéscivel. Itt a' hálaérzést a' vádlással, megvallom, nem tudom mindenképp eggyeztetni: mert a' mit vádoló meg, azt hálaérzéssel nem fogadom; a' mit pedig így fogadok, azt már nem vádoló. — Azonban meglehet, hogy én az Előbeszéd' tudósításából talán több vagy más latin szöllásokat 's érthetlenségeket képelek magamnak a' ki-lépni készülő magyar Sallustiusban, mint a' mennyiek, és millyenek lesznek abban.

Mivel szándékozik Tek. Úr «a' Roma' nyelvén is külön kiadni Sallustius magá által dolgozott magyarázatokkal, 's Életével latinban» — valyon nem volna-e jobb, eggyütt adni-ki mind a' kettőt, a' latint a' magyarnak mindenütt elenébe [!] téve, a' mint Weinzierl cselekedett a' maga német fordításával, csakhogy a' textusnak űsokra szaggatása mind a' két nyelvben egyenlően esnék, nem úgy mint ő nála van: a' magyarázatok pedig hátúl foglalnának helyet a' Könyvnek végén. E' képpen könnyítették mind az öszve hasonlítás, mind a' homály-öszlatás ott, a' hol az Olvasónak a' latinból leszsz szükséges érthetővé tenni a' magyar fordítást. Talán vevő is több lenne így reá. — Weinzierl' fordítását, én, a' mennyire értem a' két nyelvet, átallyában véve, (mert tellyes hibátlanságot illy munkákban ne kívánnunk) jónak nézem, 's azt tartom felőle, hogy latinizálás nélkül is «ő lépett-fel meglehetősen Sallustiusához, és nem ezt vonta örök glóriájából le magához.» — Ezen kifejezésben idegen szó a' gloria, 's igaz, hogy lehetett volna tenni helyébe vagy fényet, vagy dicsőséget, vagy más efelét: mindazáltal igen érzem hogy ezen felváltással sokat vesztett volna itt erejéből a' kifejezés. Miért? nem tudom megmondani, csak érzem. Ezen jegyzéssel azt akarom értetni, hogy

én nem az vagyok, a' ki minden idegen szövegyítést, vagy új, és szokatlan szállásmódot kárhoznának. Az elsöre nézve csak a' soktól vagyok idegen, csak ott nem javallhatom, a' hol sem szükség, sem valamilyen nyomos ok, a' minő az Energia is néha, nem kívánnya, és könnyű kikerülni. A' másodikban azt ohajtom, hogy ne feszítse, ne csigázza annyira Nyelvünk kényes természetét, hogy ez szinte nyögjön, sirjon bele, 's átkozva utálja az idegen rámat, melyre vonattatik.

Hogy e' papirosból semmi üressen ne mennyen a' hosszú útra, ide írom azt az akármicsodás rövid verszetet, melyet Bartal György derek első Al Ispányunknak egy billetkére írtam minekutánna megtudám, hogy elszökött Pozsonyból neve napja elől, 's lerándult Csalóközi jószágára:

Dicső napod' feltüntében
 Eltűnésed hasztalan:
 Érdemeid' nagy fényében
 Nove d lappanghatatlan.
 Akárhová rejtse magad,
 Kedvelt képed jelen marad
 Tisztelőjü' szívében,
 'S él az É r z é s' mélyében.

Tehetlenségemről újra engedelmet kérvén, meg különböztető tisztelettel maradok

Tekéntetes Úrnak
 Pozsony Majus 23dikán 1824.

alázatos szolgája
 Dömemprr.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 29. sz.]

4358.

Vitkovics Mihály — Kazinczynak.

Tisztelt Barátom!

Pannon Hegyéről, a' hol Majus közepén Horváth Endrével, Guzmics Izidorral egész literatori kedvel más fel nap mulattam: és a' hol (hogy el ne mellőzzem) a' neki öregedett Novák fő Apáttal a' Szent István Diplomája felett és iránt ingerkedtem, az ide csatolt Levelt,¹ és Zircz Emlékezetét hoztam el számodra, és Szerviczky György Úr Tokai Posta Mester által, ki itten nálam volt, küldöm.

¹ Nincs meg.

A' Szent Benedek rendje Téged, mint Literaturánk főérdemű Veteránussát, nagy tiszteletben tart, és nem szünik hálaadón Rád emlékezni.

Pápán is megfordultam, a' hol Pápaŷ Úrnál egy két órát töltöttem. Forrón köszönt az is Tégedet, mint régi Imádód.

Levelem végezni akarván, betoppant hozzám Doctor Kovács Mihály Úr, a' ki erősen meghagyá, hogy nevében köszöntselek. Köz szeretettel égünk irántad, kik a' Szépet, Jót és érdemest szeretni tudjuk. Élj még soká jó Egészségben kedves Otthoniddal együtt. Isten hozzád!

Pesten Május 30án 1824.

Tiszteleő Barátod
Vitkovics Mihálympr.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 133. sz.]

4359.

Guzmics Izidor — Kazinczynak.

1824. jún. 12.¹

Kazinczy Ferencznek
Guzmics Izidor
idvezlését.

Hosszu hallgatásod nekem különbéle, hol szomorú, hol vig gondolatokra nyujt alkalmatosságot. Most remegek, ne talán bajod legyen; majd meg örülök, ha talán váratlanul lepnél-meg. Majd ismét neheztelésed nyugtalanít. De ez utólsótól mért féljek? Tudva meg nem bánthatlak, 's Te tisztább lelkű 's szívű vagy, hogysen magadat megbántva hidd ott, hol nem vagy. Vagy talán Szallusztod foglalt el? Ez meglehet. Vajha a kiszabtat időre elkészüljön. Előszavadat olvastattam többekkel; most Szedernél van Nagyszombatban. Köztünk többen óhajtják Szallusztodat. Ird-meg, mikor, hol, mi áron kaphatni! — Az én Theokritom már egészen kész, csak a képre kell váraoznunk, melly Pesten készül. Mihelyest lehet részedre rendelék példányt Vitkovics barátunknál. Ha időd s erőd engedi, tudassd velem észrevételeidet, hogy tanulván belőlök, a rosszat későbbi dolgozásaimban tudjam kerülni. Bizonyosan máskép fogott volna sok lenni, ha Előszavadat idejében olvashattam volna: de úgy tetszik az, mit Te ott igen szépen és

¹ A kelet Kazinczy F. kezeírása.

jól és világosan mondasz, tőlem homályosan érezve volt. Legalább Theokritnek lelkét akarám adni.

Nékünk egy Apátunk, a Bakonybéli, holt-meg; ő jó Férfiu volt, de sokat felőle mondani nem lehet; nem csuda, többnyire göthelkedett. Életében egy kis munkát adott-ki, a keresztség nélkül megholt gyermekeknek jövő sorsokról. A különben kegyes érzésű ember kárhoztatá az ártatlanokat, mert így tanulta, 's talán, mert, sz. Ágostont megbántani nem akará.

Én Gyulaihoz egy ódát küldöttem az igen kedves ajándékért, a Te képedért. Döbrentei barátunk több változtatást jovalott benne; néhány eránt indifferens valék, de kettőben a mit leginkább gáncsolt, vele nem egyezhettem: «Költő míg csak egy él» s «Olümposzot», az első latinizálásnak tartja, a másikat Olümposzt helyett rossznak. Leküldöttem Pestre, nem tudom Aurorában adják e vagy a Gyűjteményben.

Élj, édes barátom tisztelt házaddal együtt, s ha már nem jöhetsz, leveledet indítsd; akár hogyan, de veled gyakrabban kell találkoznom.

Pannonhalmon Junius 12-kén 1824.

[Eredetije a sz. Benedek-rend pannonhalmi könyvtárában.]

4360.

H

Jankovics Miklós — Kazinczynak.

Pest d. 12. Juny 1824.

Kedves Barátom!

Egységemnek fentartása meg kívánta, hogy a' Pöszvényi ferdőt az idén megint gyakoroljam; én e végett holnap után innent el indulván, 12ik Juliusig el maradok — de elmémmel tőled azért nem távozok.

Kedves Salustodnak elő mondásából egy töredéket közlött velem Kultsár Barátunk, melyet a' Bétsi Kurirban ki nyomtattál, örültem rajta, remélvén a' Munkának is nem sok idő múlván fel tünését; de nem de prænumeratio azaz előfizetés uttyán? — mert erről még tudomra semmi sintsen. Ugyan azért talán még nem lészen későn diszes tárgyadnak előmozdítására ezen szorgalmam, mellyel neked de *Brosset Fordítását*; és a' rézre lévő metszéseket 4 táblá-

ban által küldöm. Igen örvidenek, ha Munkádnak ékesítésére szolgálhatnának ennek képei, de félek, hogy a' *Formatumja* nyomtatványidnek kisebb lévén, a' mappán kívül többet nem használhatsz; részemről ezzel is mutatni kívántam igyekezetidhez kötelezett hajlandóságomat.

Sós János Úr által vészi ezeket; Te barátságod fogja nekem mind az membranaceus Codexeket, mind pedig ezeket a jövő Augustusi Vásárra vissza küldeni — vagy inkább vissza hozni — mert veled leendő öszve jöveteletem ezeknél is drágábbnak tartannám.

Élj egészségessen, és iparkodj tovább is Hazádat, Nemzetedet magasztalni — hív barátod ezt szívből óhajtja

Idősb W. Jankovics Miklós.

P. S. a' Mappának réztáblája valamikép eltévedett, azért azt utóbb küldhetem meg.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 28. sz.]

4361.

Igaz Sámuel — Kazinczynak.

Bécs, Jún. 18d. 1824.

Nagytiszteletű kedves Barátom!

Nem régiben csak nem megvakúltam, mostanában pedig azon nyavalyában, melly Tóthot elvivé, kicsibe el nem búcsúztam az árnyék világból. Legbajosabb hogy magamat illy mostoha esetekben sem lehet kiméllenem, mert nincs minn segédet fogadni, ingyen pedig senki sem tud itten rajtam segíteni. Nem kevésbé kedvetlenített a' *Typographia*' rendetlensége is a' Kurír körül, 's ennek kétszeri elkésése. Az efféle más hibája miatt történő 's engemet sujtoló bajokat legnehezebben tudom szenvedni. — Ezek miatt nem irhatam. — Hébe Censurára megy hólnap. Strausztól még sincs válasz. Változhatatlan szeretettel vagyok szolgál 's Igaz barátod.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 28. sz.]

4362.

Kazinczy — Guzmics Izidornak.

Guzmicsnak Kazinczyja

szíves tiszteletét.

Consiliárius, egykor Bihar Vármegyei második Vice Ispán Kazinczy Dienes testvér öcsém April. 30d. meghala, 's Váradon épített szép házát, mely negyvenezret megérhetne, nekem hagyá, de rám vetvén terhei' fizetését, ha hagyományát általvenni akarandom. E' halál és azon történetek, mellyeket ez maga után vont vala, engem úgy elfoglalának, hogy két holnap olta csak négy napot tölték itthon, 's bár ennek a' hosszas távol lételnek haszna lehessen, de a' mellyet nem igen reménylek mert a' coelibatus nem haszon. Maradt özvegy és egyéb, Papi áldás nélkül is, 's a' rendelés ezeknek használ inkább. Ezt Néked, kedves barátom, ki mindenben vészsz részt a' mi engem illet, nem lehte el nem mondanom. Ósijével megosztozánk, 's én annak most hatod részét megkapám, mert még ennyin maradtunk: én az idősbb, és az ifjabbak: Consil. Dercsényiné, Krainikné, Péchyné, József és Miklós. Egy hetedrész hatod felé osztva, sokat nem tehet. De a' kinek sokra van szüksége, mert sok gyermeke van, a' kevésnek is örüljön.

Tegnap estve érkeztem haza, 's beteg feleségem kezembe adá leveleimet. A' csomóban találám Horvátnak nyomtatott hexameterreit is. Képzeld, úgy hittem, hogy azok kézírásban maradtak. Gyönyörűek! De én Horvátnak minden darabjai közt, a' mellyeket ismerek, leginkább irigylem — találd mijét, édes barátom! Oh ha láthatnád, melly igaz az az érzés, mellytől itt szívem dagad! — azt a' gyönyörű, lelkes éneket, melly muzsikai dolgozásával jelene-meg. Mondjad, édes barátom, Endrének, hogy lelkem leborulva hódol az ő Géniusának. Kérem őtet, kevélykedjék az olly magasztalójával mint én vagyok, mert magasztalásom forró, mert magasztalásom szent. Inkább ezt az egy két éneket, mint még Zirczet is. Pedig ő tudja, és Pápay, mi Zircz nekem.

Vurum Váradi püspököt csak egyszer látám életemben, 's kezében vala a' Szentség, a' Baldakin alatt, Urnapján. Osztályunk miatt a' Testamentom Végrehajtóját várván, nem merék az istentiszteleten megjelenni; de minthogy az késék, csak még is ki menék a' pompás templomba, a' milyen hazánkban kevés van. Mit adék

vala érte, ha a' Püspököt illy fényes napon az oltárnál láthattam volna. Már omlott a' nép a' templomból. Megvonám magam egy szék mellett, 's egy pillantatnál többet a' lelkes férjfiúra nem vehettem a' tolongók miatt. Mondják, egy Pastoralét vagy mit ereszte-el Plebanusaihoz, 's azokat eltiltá a' polemizálástól: elég dolgunk marad nekünk azzal is, hogy a' magunk tanításainkat védjük. Ezt még akkor nem tudtam hogy írá; de tudom hogy a' Kalvin Predikatorait örömet látja házához szállani, melly oly tágas, hogy benne egy uralkodó fejedelem is bőven megférne. — Épen ott látám a' maga papi öltözetében Kanonok Lajesák Ferencz Urat is, az én Guzmicsom' testvérét lélekben, egy tudományai, gondolkozása 's nemes vesztegetései miatt áldott halandót, de Cathedrai beszédét meg nem hallgathatám bajaink miatt. Jó predikáziót hallani épen oly nagy öröm nekem, mint rosszat beszélhetetlen kín. Barátom! a' ki Isten' képében szóll, méltó legyen Isten képében szóllani. Elmúlt az idő, midőn számár is szóllott annak hagyására.

Vedd e' keveset most kedvesen. Ez második levelem, a' mit haza érkezésem olta írok. Csokonainak alabastrom mellyképe és holmi egyéb felől talán a' Tud. Gy.-ben, talán a' Kedveskedőben fogok szóllani. Mikor érek reá, nem tudom; sok dolog vár rám, és sok baj. — Élj szerencsésen! Jun. 30d. 1824.

—26. [Eredetije a sz. Benedek-rend pannonhalmi könyvtárában.]

4363.

4363. név

Kazinczy — Zádor Györgynek.

Széphalom, 1824. jun. 30.

4363. név

Stettner Györgynek Kazinczy Ferencz
baráti szíves tiszteletét.

Testvér Öcsém Consiliár. Kazinczy Dienes, Biharnak 1782. Vice-, tovább Fő-Notáriusa, végre 1803. második Al-Ispánja és 1808. Dietai Követe, April. 30d. meghala nő és gyermekek nélkül, 's Nagy-Váradon épített negyvenezeret megérő házáat nekem hagyá, de azon teherrel, hogy adósságait kifizessem. E' történet, és a' miket ez maga után vona, engem arra kényszerítének, hogy Május 11dike olta tegnapig csak négy nap valék házamnál. Ne akadj fel tehát, kérlek igen nagyon, hogy ámbár leveledet régebben vevém, mind

ekkoráig válasz nélkül hagyalak. Egészen ki valék forgatva sarkomból, 's nem képzeled te mennyi gond, mennyi baj verdesi lelkemet.

Valóban ideje vala, hogy közöttünk támadjon valaki, a' ki adja a' mit Te szándékozol, mert mi csillag nélkül evezünk, kiki a' merre jönnek gondolja, 's haragszunk ha más nem úgy vélekedik mint mi. Döbrentei régen készül az Eschenburg' példája szerint adni egy Anthológiát, 's Critica Anthológiát. Az egész magyar világ tudja, hogy én ezt a' meleg lelkü férjfiat, ezt a' munkás és sok tudományu férjfiat, melly igen szeretem 's becsülöm: de ha azt a' barátság velem elhallgattatja is, gondosabb Olvasóim megsejdtik, hogy a' mi gondolkozásunk és érzésünk sokszor nem jár egy úton; én úgy nem tudom megfogni, hogy ő mint gondolkozhatik, mint érezhet így, mint ő nem azt, hogy én mint nem a' szerint mint ő.

Elhültem a' minap, midőn megsejtvén egy helytt (Igaznál) Sallustomnak egy darabkáját, mint hallatá velem ellenkezését, és midőn levelére felelek, világosan megírá, hogy okaim őtet meg nem győzheték. Hogy a' dolgozó minden Birálónak egész Apológiát küldjön, szerénytelen kívánság; azolta kiadám Sallustom' előbeszédét is, 's a' Kedveskedő újra kinyomtatá, de Döbrenteit az sem fogja meggyőzni; 's szeretném látni, ha szoros barátok nem volnánk, mit mondhat azokra a' miket ezen írásomban mondtam. Ezt e? «adulescens, non habes sermonem communis saporis?» De tehát Sallustot úgy kell e megszólaltatnunk, a' mint a' communis saporis adulescensek, juvenisek, és öregek szeretnék? — Szándékozott illyet adni az én lelkem' fele Szemere is, kivel érzésem 's gondolkozásom mindenben egyez. De Szemerének az a' szerencsétlensége van, hogy igyekezetei mindég szándékok maradnak. — Lónyai, a' Pataki Iskola' nevében tisztele-meg azon parancsával, hogy egy oly munkát én írjak; már az elmúlt esztendőben examenkor várak azt tőlem, 's én csak a' nyelvek genesiséig haladtam-elő; láttam, hogy nem nekem illik ott szóllanom a' hol magam felől is leszen szó. Már rettegék, hogy az ez idei examenkor pirulva kell megvallanom, hogy eszt. oltá egy sort sem írtam ebben, midőn a' Lónyai' halála (Május 8d.), 's a' Te leveled rettegésemet eloszlaták. Nyolcz nap mulva megjelenünk Patakon, 's elbeszéllem, hogy a' Munka készül, de Teáltalad.

Édes barátom, Pápay és Gróf Teleki József elkészíték útadat. Kövessd őket, de szabadon, 's légy azon, hogy Literaturánk' barátjai a' nem hosszú Régiségeket (Latiatuc feleym, 'stbb.) együtt találják munkádban. Emlékezzél, hogy Iróink 's Olvasóink mindég csácsognak,

's közelebről tekintvén, Literaturánk' gyümölcsöt teljességgel nem ismerik. Elnézvén még a' mit egy oly Irónk beszélt is, a' ki arra jutott-ei, hogy ellene senki sem mer szólni, — elnézvén hogy e' részben melly üres, hin, esonka mind az a' mit bírunk, és hogy Verseghi a' maga tripszából melly sületlenségeket mond; elborzadok, 's a' szó elakad számban. Ha kérded mit tanácslok? azt tanácslom, hogy írj teljes szabadsággal; 's ha majd munkád kész leszen, olvastassd-meg Szemerével és Kőlcseyvel; és hogy a' virágokat inkább szedd Hébéből, Aurorából, egyéb Gyűjteményeinkből, mint Poétáinknak egész Munkáikból, hol igen sok a' nem jó. 'S Isteneid őrizzenek meg azoknak fülánkjaitól, nyilaiktól, villájtól és dorongjaiktól, kik felől másképen találsz szólni mint ők akarnák.

Ha Rájnist nevezzed e meg, vagy Rádayt? — talán inkább az elsőt. A' vallásbeli düh rítul dolgainkba avatta magát, 's az nem fogy hanem nevededik. Én Szilágyit festém a' Tud. Gyűjt. olvasójának. Az alig jelene meg, 's nyomban követé a' Rájnis' Biographiája, nekünk, kik Rájnist láttuk, ismertük, nevetésünkre. Még vallásossága is emlegettetik! neki, a' kinek csak öltözeté volt vallásos. De mi hozzá szoktunk a' hazugságokhoz. Natio comocda est —

Megengedsz, hogy némelly dolgokra nem felelek. Hallgatásom a' felelet. Ne quid non veri dicere audeat, ne quid veri non audeat. — Elég meződ nyílik hősnek mutatni magadat, 's a' közhaszonért keresztre feszítetned. Várd azt bizonyosan. Sok az Irástudó.

Bár téged az a' gondolat érne, hogy nekünk egy gyönyörű Anthológiát adj chronologiai rendben, és csak a' legjobb darabokat vévén fel, 's minden Irónak előre bocsátván Ismeretét egy két lapra. Legjobb darabjaink így elvesztek, 's alig van az ügy baráti közt négy vagy öt a' ki ismerje.

Láttad e Horváth Endrének muzsikába vitt két énekét? Térdre bukva hódolok a' nemes lelkű férjfi Geniusza előtt. Inkább azt a' lelkes, szíves apróságot mint a' Rájnis és Baróli minden verseiket, kik közzül az elsőnek nem ismerem egyéb érdemét, mint hogy kezdett, és valóban zsíros vala szája. Nem merem kimondani mit itélek Georgicái felől, 's szeretném ha Orpheuszomat (Hébében) az övével egy ahhoz értő összevetné.

Élj szerencsésen, édes barátom. Tegnap értem haza, 's sok a' bajom. Sietek levelemmel, mert a' posta holnap után indul.

[Megjelent a «Zádor György levelezése Kazinczy Ferenczcel» cz. kiadvány 31.—34. lapjain.]

1824.

1824.

1824.

1824.

4364.

Kazinczy — Gr. Ráday Pálnak.

Tisztelt kedves Grófom,

Elébb hogy leveled' nagy tárgyára felelnék, engeddd kirohanni azon támadt örömet, hogy Gedeon fiad a' Tudományos Gyűjtemény legközelebbi füzetében minden Olvasót szép és nagy reményekre szabadíta-fel. Kevés a' mit mond, de annál jobb, érzi gyenge kora' erejét, 's nem mer többet mint elbírhát! Nekem elég hogy a' szikrát láthatom, hogy láthatom hogy törekszik előre. A' Ráday név Pál ösöd oltá, és így egy század alatt már, birtokában vagyon a' tudományos ragyogásnak, — mert a' ki ismeri a' dolgok becsét, tudja, hogy atyád és anyád is barátjai voltak Nyelvünknek 's Literaturánknak; 's Te, ha semmit nem irtál is, Theatrumunk' alkotása körül 1790. tett szolgálataid, 's izlésünk' formálása által a' Németnek kormányzása alatt többet tettél mint sok Irónk. Igazságtalan, a' ki nem tudja, hogy a' Német theatrum csak annyiban ártott, a' mennyiben miatta a' miénk nem boldogúlhatta. Valami ismereteinket terjesztheti, érzésinket nemesíti, nekünk a' követésre szép példákat ad, mind az, ha ezen oktatásit idegen nyelven adja is, méltán kívánhatja hálánkat 's tiszteletünket. 'S hozzám írt leveled, melyre most válaszolok, látatni fogja a' maradékkal, melly tűztől lángolt a' Te lelked is, szép és szent érzésű kedves barátom. —

Jelzője

Hogy theatrumi bútorod' alkuvójival véget nem érél, azt Neked senki nem veheti rossz néven. Mi történt közötted és közöttök, nem tudom, de feltehetem, hogy közel jár a' szemtelenséghez a' mit neked értte ígérni méltóztattak, mert némelly vevő így szokott midőn látja, hogy a' portékának vevőji nincsenek. Az illy esetekben nem rút kárt szenvedni inkább, mint a' mit a' becsület' érzése el nem viselhet. Talán a' Haza' Védistene akasztá-el az alkut, hogy a' tiszteletre olly igen méltó Generalis Báró Vay Miklós Úr' tanácsa teljesedést érhessen. Nehéz időket hozá ránk a' történetek' láncza: de 52 Vármegye még most is elbír m/59 forintot 's a' Magyar megmutatta, hogy ha gyenge oldalait csiklandozzák, meg tudja érdemlenni az Európa' csudalását. A' Ludoviceára kevés napok alatt fél millio öszve vala téve, 's egy nem-mágnás Magyar ötvenezret teve-le a' haza oltárára.

Nékem ezek az ideáim az eránt, hogy a' bölcse és hazafiúi tanácsot mint kellene végre hajtani :

1. Azoktól, a' kiknek befolyások van a' Német theátrumra, írott Declarációt kellene venni, hogy ők nekünk Magyaroknak két játékot engednek hetenként a' Városi pompás theatrumon, ha mi a' töledek megveendő bútorok' használhatásához eresztjük őket, mellynek birtokához azonban semmi just nem formálnak. Ha ezt a' kötést a' Város Magistratusa is subscribálná, még jobb volna; 's hogy subscribálja, azt kívánni kellene; mert úgy mind addig részes Urai volnánk a' theátrumnak, míg magunknak is lesz egy hozzánk illő.

2. Megnyervén ezt a' Declarációt, Pest Vármegyét a' Magyar Játékszín' embereinek nevében kellene megkérni, hogy ez szállítsa meg a' Haza minden Megyéjít butoraidnak megvételére. Torna nem adhat annyit mint Pest, 's ha csak discretióra eresztjük, ki mit akar adni, úgy a' dolog elakad: Szükség volna tehát, hogy Pest egy igazságos Classis szerint rövja-meg magát és a' több Vármegyéket; 's okát adván, miért merte e' megróvást tenni, kérné őket, hogy a' kimutatott summát tegyék össze, 's Pest Vármegyének küldjék-be. Nem kétlem én, hogy Pest Vármegyének teljesen elkészült Notariátusa van: de minthogy ezt a' Notariátust nem ismerem, 's igen is ismerem az első Vice Ispánnak mind lelkét, mind tudományát, mind lángoló tollát: óhajtanám, hogy az elküldendő Leveleket Szent-Királyi, a' hasonlíthatatlan, tegye-fel; legalább hogy azt nagy gondal kormányozza, míg a' Notariátus fogná dolgozni.

3. Te, kedves barátom, úgy akarod, hogy a' Pesthez intézendő Esedezést én tegyem-fel; 's gondolom, nincs szükségem azt mondani, hogy én érzem, melly ok a' kevélykedhetésre ez a' te parancsolatod. De hadd tegyek többet mint a' mibe az egy Esedezés papirosra vetése kerülhetne: — hadd ne írjam azt én. Imhol okaim:

A' Magyar Theátrum' kormányzása, hihető most is, Kultsár Úrnál van. Ez az Úr megbántva érzené magát, ha elmellőztetnék, holott 1814. egy Javallást, 1815. egy Buzdítást nyomtattata, mellyet én igen szépen dolgozott írásnak néztem. Ide járúl még egy más tekintet. — Fő Tisztel. Fejér György Úr azt írta nekem kevés idő előtt még, hogy az én írásomat, akár a' *folyó stílusban*, akár abban, a' mellyet annak gyűlölőji, a' *ezikornyásnak* neveznek, mindég ki lehet ismerni, ha nevem alatta nem áll is, és ha csak egy sort olvasnak is el belőle: Kultsár Úr és én megpattantunk.

Én az ő érdemét most szint úgy megismerem mint mindég azelőtt: de miolta én az ő megfeddésére egy szót tettem az Erdélyi Muzéumban, nagy okom van rettegni, hogy ő nekem nem barátom. A' Tudomány emberei közt olly fertelmes cliquek, intrígák, czivakodások vannak, mint a' Thalia és Melpomene útálatot-érdemlő Papjai közt. Mivel vádolnak őt engem, nem egészen tudom: de azt csak nem fogom talán szégyelhetni, hogy azoknak ellene vetettem magamat, a' kik egyyüvé glomerálódtak, 's most a' 'Tudomány' dolgában v o k s o k' többsége által akarnak valamit jónak vagy rossznak meghatározni, 's sok igazságtalanságot követtek-el, a' millyen péld. ok. az a' mit a' Pápai Catechismussal cselekedtek. — Ha stílusom ollyan a' millyeunck azt Fejér mondja, talán ártanék dolgozni, midőn azt segélni óhajtom. Vélekedésem tehát az, hogy, ha Kultsár Úr még mellette van a' 'Theátrum' kormánya mellett, az Esedezést vele tétessd-fel. Ha egyy vagy más ok miatt ezt tenni nem akarnád, parancsolj Szemerével, kinek tolla az enyémnel annyira egyvez, hogy már sok esetekben magam sem tudtam meghatározni, ő írta e, vagy én, a' mi előttem volt. Ez a kedves barátom neked rokonod, 's így senki sem magyarázhatja balra, hogy az ő szolgálatjával éltél, 's ezt annyival inkább nem, mert ő Pest Vármegyének egyyik Magistratusa is eggyszersmind.

[A levél vége hiányzik.]

[K. és h. n. Szemere P. kézírása: 1824.]

[Eredetije a Szemeretár VIII. kötetében.]

4365.

Kazinczy — Gr. Dessewffy Józsefnek

Széphalom Júl. elsőjén 1824.

Tisztelt barátom,

Tegnap előtt estve értem haza, 's így csak 24 órája hogy itthon vagyok. Ma Ujhelyben vásár van, 's a' Kassai mesteremberek vizsik leveletemet. Sietnem kell, és melly sokat kellene mondanom!

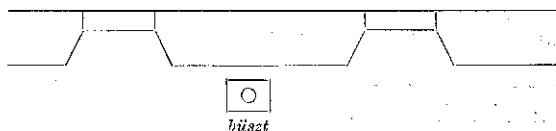
Debreczenben Május 20d. első dolgom az volt hogy Prof. Sárvári Úr által magamat a' Csokonai mellyképéhez vezettessem. A' fej feljebb van minden magasztalásnál; nem a' Csokonai feje, de gyönyörű fej, 's gyönyörűen dolgozva. — De melly visszásság; mente,

dohnány felöltve, a' büszton, 's minden nyakravaló nélkül, úgy hogy a' nyak egészen meztelen. Vedd már ezt a' modern costümöt a' testen, és azt az ideálist az arczon, 's azt a' poetait a' borostyán koszorúval, melly nem a' homlokot veszi körül horizontalis vonásban, hanem a' fül mellett megyen fel, mint az Imperátorok fejeiken. Azért hogy némellyek modern costümban faragatják magokat, Ferenczinek a' poeta Csokonait poetai costümban kellett volna adni — meztelen karral és mellyel, 's horizontalis koszorúval inkább mint a' hogy itt adá, — noha ez nem olly vétek mint az elsőbb.

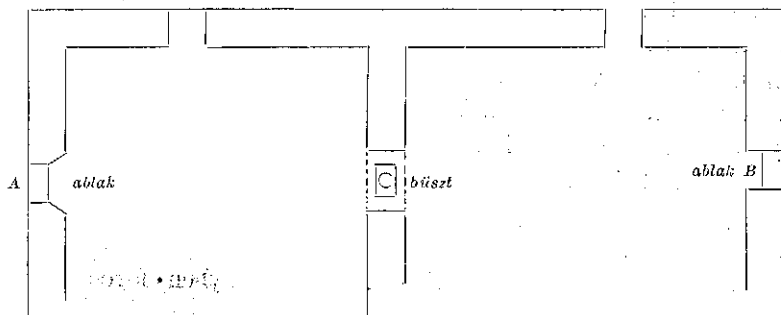
Valamelly kulimáz forma feketeséget kapott a' kép az orr jobb czimpája mellett le a' bajusz végéig; de az a' folt nem nagy folt, és Ferenczi kiveheti, ha haza jó Rómából.

Két ablak közzé állították, úgy hogy ezeknek egyyike jobb, a' másika bal oldalról veti reá az árnyéket és világosságot. Ennél fatálisabb gondolat senkit nem érhetett volna. De azt is ide kell tennem, hogy az alabastrom büsztre olly üveg tokot borítának, mint némelly helytt az órák felibe látunk téve. — Coup des Abderites. (gyengén és kémélve mondám Prof. Sárvárinak, hogy más hely kell a' büsztnek, és vessék-el azt a' tokot, mert büszt sohol sem áll úgy, 's a' munka szépsége és nagysága az ollyat tiltja. De úgy vettem észre, hogy tanácsom nem lele javalást.)

A' büszt nem így áll két ablak közt :

hanem így :

tehát az A. ablak is, a' B. ablak is eggyeránt ereszti rá a' fényt és árnyéket.

Sok efféle Abderitaságok történnek Debreczenben és Debreczen körül. Csak képzeld templomokat, Collegiumokat, 's annyi pénzzel. Képzeld hogy Powolni Ábrányban a' Szabolcs Vármegyei Fő Notáriusnak Ördögnek egy 27 ölnyi hosszúságú kastélyt épít; láttam a' rajzolat is, a' munkát is, mert már fedél alatt áll. — Az épület négy oldala négy különböző izlés munkája; az egyik görög, a' másik gothicus, a 3dik és 4dik nem tudom mi. 'S a' szélesség fala giebel-dach, az az felmegyen a' zsindeleyezet közepéig.

Septemvir Péchy Imrével voltam. Fris, eleven, egészséges. Superintentionális Gyűlésben is valék vele, hol neki a' Superintendens az Űlés elején gratulála új méltóságához; az amicus reconciliatus. Nevettem magamban a' Comediát.

Gróf Csáky Sándor és Károly egy háznál lelének Váradon. —

Szánja e Zemplény Lónyait? ezt kérdék. Most igen! felelek, az *exitu bonus civis* értelmében. Megborzadtak a' szótól, 's nem akarván lenni sub iisdem trabibus azzal, a' ki így szóllani nem pirúl, ott hagyának. — Magam is nevettem a' bohó történetet, 's azt vitatám Tiszánál, a' Rhédey nagy kalapácsánál, hogy Lónyai nem egészen volt rossz ember, 's életét nem rosszul rekesztette-be. De tudod e hogy a' Bécsiek *tudják*, hogy Lónyai a' Zemplényi Commissio felől másként referált a' Magyar Cancellarián, másként a' Cabinetben? Ezt úgy beszélik, bizonyosan tudják a' beszéllők.

Dellinger Kánonokat köszöntém nevedben, de Vurum Püspököt csak egy pillantatig láthatám, 's akkor, midőn kezében vala a' Monstrantia, 's felette a' Bihari Substitutus V. Ispán Juricskay is tartá a' baldakint Ur napján. Későn mentem, mert elébb nem leheté. Pedig szerettem volna az egész Misén végig jelen lenni. — Egy Circulárét küldé széllyel a' Megyéje Plebánusaihoz; inté, hogy az idegen dogmát Urnapi predikatiojokban elő ne hozzák: *éleg dolgunk van nekünk a' magunkénak védelmezésével.* — A' Kalvinista Papokat szállásra is hívja magához, 's sok jót hallottam felőle. De fő gondja a' juhnyájak szaporítása, in sensu proprio, non allegorico, 's igen igen jó asztalt tart, 's maga rettenetesen sokat eszik a' mint mondják. — Rhédeynek nagy barátja, 's mindég egy húron beszélnek a' Vármegye Gyűlésein.

Mostani Bihari útamat a' Tud. Gyűjteményben fogod olvasni. De még egy betűt sem irtam.

Lyányom nem tette e magát érdemetlenné kegyességekre? ezt szeretném hallani, tudni. Nem sokára nálad leszek, és Zsenit

kedves Principálisnéjától elhozom. A' ti kegyeteknek is határ kell, az én alkalmatlanságaimnak is.

Ah, barátom, mikor vergődhetem ki bajaimból? Ezt óhajtom mindenek felett. Sógor Asszonyom egy rendes levelet íra a' feleségemnek. Azt mondja hogy az olly irreligious embernek, mint én, semmi sem szent. — Felelek rá, 's nem ingerelve. Bár magokba térhetnének.

Egy Bihar Vármegyei Kovács Mester-embertől ezt tanultam: *Köszönöm alázatos szeretettel.* Barátom, melly szép szó. Ezzel rekesztem én is be leveletem. Élj szerencsésen.¹

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 33. sz.]

4366.

Kazinczy — Döme Károlynak.

Fő Tisztel. Kánonok Úr,

Testvér öcsém Consiliárius Kazinczy Dienes, egykor Második Vice-Ispánja Biharnak, Apr. 30d. meghala, 's Váradon épített szép házát nekem hagyá, de azon kötelezéssel, hogy adósságit fizessem. E' történet, és a' mellyeket ez maga után vona, engemet két hónap olta távol tartanak házamtól, 's ez cselekvé, hogy Fő Tiszt. Kánonok Urnak levelére mind eddig nem válaszolhaték. — Ki volnék kapva minden elakadásimból, ha az öcsém' hagyománya teher nélkül jött volna rám; de félek, hogy leszállván mindennek ára, a' negyven ezerbe került ház olcsón fog elkelní, 's nekem kevés marad; kivált hogy a' testamentom' tété olta az öcsém' adósságai nagyon megsaporodának.

Ezen útamban egy olvasó, nem dolgozó, barátja Literaturánknak egy nevezetes Tanító szavait tudatá velem, mellyeket ez előtte több izben hallata: «Megfoghatatlan nekem K., ugymond; az ő írása tele van vétkekkal: és még is ki ír annyi csinnal mint ő?» — Nem képzelheti Fő-Tiszt. Kánonok Ur mint örvendek ez ítéletnek. Ez azt kiáltja, hogy Sallustot fordítani közöttünk senkit nem illet inkább mint engemet, mert lelkem rokon lélek a' Sallustéval. Hiszen épen

¹ T. Kazinczy Fer. Ur levele. Jött Széphalomról Kassára Július öikén. 1824. — Dulházy M. jegyzete.

ezt kiáltja Sallustra minden olvasója. Néki egész mestersége ez egyben áll : Rosszúl, de szépen. — Még egyszer mondom a' mit nyomtatásban mondtam : Vegyük-el vétkeiket, 's oda szépsége.

Az én theoriám ez : Mesteri műveket nem az új idők' ízlése szerint kell másolni a' Mesterség' barátjainak, hanem a' nagy Mester sajtáságai szerint — noha Heinz nem így másolá a' Correggio' Ióját a' Bécsi Belvederben. A' szint, a' saját arczot hozni-által, az a' fő Mesterség, a' hol tudnillik szín és arcz e' gondot érdemlik. — Szórol szóra ? ki akarhatná azt ? — Egy példát : Quae homines arant, navigant, aedificant, virtuti omnia parent. Én ezt így adom : Valamit ember úz, szántás, hajózás, építések, mindent, mindent ész igazgat ; mert Sallust *ezt* mondta 's *így* mondta.

Weinzierlt bírom. Jobban fordítá Sallustot mint Höck. És még is itt azt akarná sok, hogy Höcköt kövessem inkább, mert Sallustot nem ismeri a' mint kellene.

Mint juthat Sallustom sajtó alá, nem tudom ; de azon leszek hogy eljusson. Maradok szives tisztelettel

Széphalom Júl. 3d. 1824.

[Kazinczy másolata a M. Tud. Akad. könyvtárában : M. Irod. Lev. 4r. 29. sz.]

4367.

Gr. Dessewffy József — Kazinczynak.

Kassa Júl. 7ikén 1824.

Édes Kedvesem !

Tegnap előtt jövék Ránkról — tegnap előtt jött kezemhez leveled. Ránkon találám az ina-gyengült Menyhérdtet. Kiadott Paracelsusson. Egy ifiú Eperjesi Orvossal gyógyítatja magát, ki Soós Pált a' halál markából, Sándor aszszonyságot pedig a' kólikából kiragadta, levegővel kristélyozván egybebonyolódott béleit, mintha nagyravagyó lett volna a' szives aszszonyság. Több Zemplényiekkel találkoztam Ránkon ; vagy betegeskedők, vagy mulatják magokat — a' vidék gyönyörű, a' társaság mulattató, és megelégedésemre folya egy-két napom.

Nem írsz semmit N. Váradí házadról. — Krajnyikné betegeskedvén, lyányodat, szeretett hűgát, egy-nehány napra elkéré felesegemtől, Ruszkán keresztül jöttében Sz.-Mihályról ; de megigéré

Zseni legfellyebb egy hét múlva vissza-jövetelét; azomban még sincs itt. Írt neki már Virgínia, 's panaszlá árvaságát, 's még se jön — leányom búsúl, Zseninek pedig nincs hasznára a' Francia leczkék' és gyakorlások' félben szakasztása, mert az effélékben csak egy napot is elmulasztani veszteség.

Nem igen hihető Lónyairól a' kétféle 's egymással ellenkező felírás módja; azomban az igaznak tsak többnyire, nem pedig mindég, próba-köve a' hihetőség. Írt vagy Néked vagy Feleségednek (mert nem tudom bizonyossan) Zseni eránt feleségem. Én Bártfára megyek holnap vagy holnap után, onnan Olysóra, a' honnan Sz.-Mihályra — írd-le nekem solennia inferiarum, mellyeket Lónyai' emlékezetére akartok ülni Patakon. Csak szépen hazudjatok, ha fogtok hazudni, vagy emlékezzetek-meg az Egyiptomi Királyok' sorsáról, kiknek sírjok felett a' megkérdelhetetlen Jövendő, a' díszeket és átkokat külömbőség nélkül egygyaránt szórtá.

Isten hozzád! Senki se szerethet Téged többet és jobban nálamnál,

Pipszednél.

U. I. Göthe *Divánját* olvasgatám Ránkon, — valóban ritka hajlékonyságú elme; de nem tud rám ragadni ez a' hajlékonyság — hidegen hágy, és úgy tetszik mindég, mintha hibázna valami, azonban nem tudom mi az, és jobb szeretem magamat mint őt vádolni — már több ízben kérdém magamtól, miképp' történik: hogy reám Göthe úgy nevezett objectomi rajzolásai olly gyengén hatnak, holott a' régi Görögök tárgy-festő rajzolatjai még a' Német fordításokban is annyira elragadnak? Furcsa dolog az izlés! én Góthét nem kismított, hanem kisikarlott írónak tartom; végig csúszik lelkemen, és rajta sehol sem akad meg ez a' síkon csúszó. Úgy vagyok a' nagyon szép arczákkal is, és százszor jut eszembe, a' mit Vinkelmanban olvastam: hogy t. i. a' tökéletesen szép ábrázat (mert minden mozgás háborítaná rajta a' csend harmoniás vonásait) nem lehet élet indító, nem érzet ingerlő, nem lélek ragadó; de azért borzaszt az arcz-vonaglás. — Valahányszor szívemet és lelkemet egy formán akarom édes mozgásba hozni, vagy Homéért, vagy az Evangyéliumot kell forgatnom.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 33. sz.]

4368.

Kazinczy — Cserey Miklósnak.

Tisztelt kedves barátom,

Mikor jutok én valaha ahhoz hogy levelédre válaszoljak? De Secretárius Inczédi László Úr talán elmondá eddig, hogy volt velem Debreczenben, és hogy ott 's Váradon mi dolgok tartóztatának. — Aprilisnek 30d. az öcsém Dienes melybeli vízi-betegségben meghala, 's 1820. csinált testamentomában Váradí házát, mellyet 1795. maga kezde építeni, nékem hagyá, de azon kötelezés mellett, hogy adósságait fizessem; ha azt nem akarnám, maradjon universalis heresének (a' Gazdájának 's feleségének), ez fizessen ki mindent a' ház árából 's egyéb e' végre hagyottakból, és a' mi megmarad, legyen enyém. A' testamentom' tétele olta adósságai nem fogytak, hanem szaporodtak; 's így köszönöm a' szegény öcsémnek a' mit sem nem kerestem soha, sem soha nem reménylettem: de adná Isten, hogy üresen ne hagyattassam. Szegény Dienes, melly szép életet élhetett vala, ha meg nem kapta volna egy gonosz asszony, azután egy másik, 's végre Huszárjának ez a' felesége! Baj a' házasság is, de melly öröm ha jó! Már az is melly öröm, hogy nem leszünk nevetésessé, mint különben mindég.

Te nekem Consil. Kenderesinek halála felől írál --- legyen áldott emlékezete! — én pedig Téged a' Lónyai Gábor Fő-Ispán' halálával lephettelek volna meg, ha két holnap olta utazván fel és alá, rá érhettem volna hogy írjak. Engedd hogy most szólljak felőle, 's úgy a' hogy érzek. —

«Szánja e Zemplény Lónyait?» — kérdé tőlem egy tüzes Úr utazásom alatt egy helytt, 's azt várta, hogy szidni fogom. «Most igen», felelém. — Az elborzada feleletemre, 's nem tudá megfogni, hogy lehet valaki a' ki Lónyait szánhatja. — Láttam hogy haszontalan vala szavam, 's abba hagyám. Hány embert látunk, a' kinek jó oldala is van és van bal is; hányat, a' ki ma jó, tegnap nem volt jó, 's holnap ismét rossz lesz; hányat a' ki Természet által is jóvá van csinálva, de elveszti magát a' szövevények között, 's hány csak azért rossz, mert rossz dologgal bajlódik. Nem szeretem ha lángfők ítélék-el, ki a' jó, ki a' rossz; ítéletek többére igazságtalan.

Lónyai Gábor egyetlen gyermeke volt Lónyai Jánosnak és

Lónyai Florentinának. Igen gazdag lévén 's egyetlen gyermek, 's az Úr egy tőke, az asszony egy csintalan és faragatlan asszony, a' gyermek' nevelésében sok hibák estek. De a' természet az ifjúnak sok lelket és szép külsőt ada, 's Balog Péter Excell., nagy Protestans, de nem nagy Keresztyén ('s azért nagy Protestans, mert feje vala a' Luther' seregének) meglátá az ifjat Jurátus korában, 's azt sugá neki, hogy jól tenné, ha a' Báró Prónay László Exc. leányát elvonná; az a' házasság neki útát nyitand a' legfőbb hivatalokra. Balog mindég házassítá a' Protestánsokat, 's az ő házasságai mindég igen szerencsétlenek levének. Lónyai elvevé Báró Prónay Prisca Tulliat, 's vele pénzt, nexust, protectiókat, tekintetet az Udvarnál, 's egy anyjali lelkü hív feleséget, hív anyát, jó házi asszonyt nyere. — Gróf Eszterházi József ötlet első lépéssel 's talán 21 eszt. korában Vice-Fiscalissá tevő Zemplényben, de Fő-Fiscálisí titulussal. Már 1804. Első V. Ispán leve egy ugrással a' Vice Fiscalisságból, 's 27 eszt. korában. Elszédítve szerencséje által mindenre vágya. Kamarássá lett, Dietákra küldeté magát, ott szoros szövetségbe lépe a' jó szerencse lovanczaival, kik egy kézre játszanak négyen vagy ötön; megkapta a' Szent István kis keresztjét; 1805. leérkezék a' parancsolat, hogy az Insurrectio kiállításával ne siessenek, de Lónyai nyakra főre csinált mindent, 's erőltetve, hogy feldicsekedhessék hűségével, ugmint a' ki parancsolat ellen is tette a' mi használhatott. Ugyan ezt tevő 1809. 's megkapta olesón az Olaszi Dominiumot 's az Ungvári Administrátorságot, 's tovább Ungvárban a' Fő-Ispánságot, melly Magyar-országon igen sok, azután a' Bereg Vármegyei Administrátorságot, és igen sok 's nevezetes Commissiókat. Sokszor lévén Dietai Követ, Urunk előtt nagyon ismeretes lön. Végre Fő Curatora leve a' négy Superintendentia egyikének 's így a' Kalvinistaságnak egyik Quatuorvirje.

Ennyi hágdosás után végre az vala vágyása, hogy a' megbántott Nemzet szellemét magához édesítse. Csak azt óhajtá már, hogy Excellenz lehessen 's Ország' Bárója; akkor le akará tenni minden méltóságait, 's ki akara menni Párist és Londont látni vejével Lónyai Jánossal, ki valóban szeretetre méltó ifjú férjfi. Ekkor éré a' parancsolat, hogy Zemplényben teljesítse a' mi parancsoltaték. Felment, kérte Urunkat hogy az bizassék ne őrá, de kérése el nem fogadtatott.

Az Aug. 18d. rajta történt kedvetlenség nagyon leverte lelkét; hideg vért mutata, de sok éjszakát nem aludt. Decemberben kény-

telen volt elfogatni Magistratusunkat. Teljesíté, de öröm nélkül. Parancsolatja volt, hogy szedjen irott Vallásokat az Augustusi történetek felől. Azt hitték sokan, hogy ő azt fel nem bontva küldi Bécsbe, 's parancsolatja volt, hogy bontsa-fel, 's látta hogy sok Valló-ótet vádolja, ótet bántja, neki insultál. Ez leverte lelkét. Már sok ideje hogy mérték nélkül ivott 's az özvegység unalmát pótolgatta. Desorganisálá magát, úgy hogy rothasztó hidegbe esvén, Orvosa megmondá, hogyha egy holnap előtt hívták volna is hozzá, nem segélhetett volna rajta. Phantasiájiban sok jót beszélt. Relatiójában megirta Ő Felségének, hogy ő meghal, 's áldozatja a' Zemplényi Commissionának. Kérte Ő Felségét, hogy a' Zemplényiekkal ne éreztesse neheztelését.

Társalkodása dolyf nélkül volt, sőt sokszor igen is alatta tartá magát a' lineának. Én életében imádója nem voltam, noha szinte keresé barátságomat: most szívesen szánom. Így rontja-meg a' jó embert is a' góg és a' szerencse. Icarus Icaris nomina fecit aquis. Bár példa volna a' pöffedőknek.

Élj szerencsésen, kedves barátom, és szeress. Én változhatatlanul holtomig az leszek a' mi voltam.

Júl. 8d. 1824.

[Eredetiye a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 43. sz.]

4369.

Kazinczy — Vitkovics Mihálynak, Szemere Pálnak és Helmeczy Mihálynak.

Vitkovics, Szemere, Helmeczy
barátimnak.

Előbeszédemet Sallusthoz egyedül azért adám-ki hogy közölhessem barátimmal, míg majd a' Munka 1825. megjelen, 's ezek hallathassák velem ítéleteket. A' mit itt mondok, nem nyeri-meg mindennek javalását; sokan úgy szeretnék ha adnám Sallustot mint Cicerom itt szöll. De úgy Sallust nem volna Sallust. Mindég igaz marad a' mit itt a' Morghenek, Müllerek, Longhik felől mondok. De Sallust latinban is nem erőtlen Olvasót kíván. Kívánjon magyarban is ollyat.

Én 1825. érem-el jubiléumom' 50dik esztendejét mint Író. Sallustom 's Erdélyi Leveleim akkorára jelennek-meg.

Éljetek szerencsésen, édes barátim. Széphalom Júl. 8d. 1824.

Széphalom Júl. 14d. 1824.

Melly kedves dolgokat ada nekem a' Te leveled, szeretetre méltó barátom, Vitkovics! Azt én a' Pataki exámen alatt tegnap előtt vevém. 'S te Pannonhalmán valál és Pápán, 's oly lelkekkel beszéltél felőlem mint Pápay, Horvát Endre, és a' tiszta lelkű Guzmics! Irigylem szerencsédet.

Endre és Guzmics javalják a' mit Sallust és fordítása felől mondék és a' hogy Cicerót szállaltatom, 's az nekem nagy sarkantyú. Az én ízlésem szerint kevés Magyar ír oly szépen mint Guzmics, 's kevélységemet lelem abban, hogy ízlésem az övével egyességben van. Most dolgozom újra Erdélyi Leveleimet és még e' holnapban még egyszer fogom újra dolgozni Sallustomat. Minden betűnél, mellyet leírok, kérdeni fogom, mit mond majd munkámról Guzmics és Horvát, mit ti; 's úgy hiszem, hogy az csak úgy lesz méltó, hogy jubiléumomat fényesítse. Erdélyi Leveleimet addig igyekeztem a' mások kedve szerint írni, hogy az a' magamét egészen elvesztette, félig a' munkával készen vagyok, 's látom hogy így sokkal jobb.

Vályi Nagy Ferencz nekem rendeseket beszéll Bécsi barátink felől. Melly jó nekem tudni, mik történnek a' mi körünkben! De mikor fog már valaha megszűnni az a' veszedelmes bolondság közöttünk, hogy egyikünk és másikunk társait a' maga feje szerint akarja járattni, 's nem jobb volna e' tisztelni a' más szabadságát?

Lónyai Gábor Fő-István és Fő-Curátor a' mi édes-beszédű 's Apostoli vagy inkább Szent Jánosi lelkű Superintendensünkben s Prof. Kézyben két lelkes Magasztalót találta. Az Exámen' első napján ülénk gazdagon adott torát. Ungvár fényes Deputátiót küldte e' napra. Patakra. Másnap (Július 12d.) Fő Curátornak Mélt. Gróf Teleki József Úr választatott-meg 233 vokssal; 83 Vay Ábrahámot kívánta. — Éljetek mindnyájan szerencsésen, 's kivált Te, kedves Barátom. Vitkovics! —

[Eredetije a Szemeretár VIII. kötetében.]

4370.

Kazinczy — Édes Gergelynek.

Tisztelendő Úr, kedves barátom, Debreczen és Várad közt utazván, Bogoson megszállék a helység házánál, mert a tájon az ily házak a fogadók. A notarius nevemet ohajtá tudni. Regmeczről? kérdé. A szomszédjából. De hogy tudja az Ur, hol lakom? Én Ujhelyi születés vagyok s az anyám *Molnár Borbála*. S él a Nagyasszony? s hol van? Erdélyben még? — Sőt itt van. — Mentem hozzá. Két héttel ezelőtt valamely csintalan és ittas legény megtámadá, midőn Debreczenből jött, szekerét s az asszonynak utána veté bunkós botját. Az feje lágyát érte s kevésbe mult, hogy meg nem holt. Akkor nap ment ki legelőbb a házból, midőn nála ebédeltem. — Tudakozódott az Ur felől, s megígértem neki, hogy írni fogok az Urnak.

Dienes Testvéröcsém, Consiliarius, s Biharnak 1810 előtt második Vice-Ispánja, April 30d. meghala nőtelenül s Váradon épített házát, mely negyvenezer frtjába került, nekem hagyá, de azon kötelezéssel, hogy adósságait fizessem. E gondok hajtának oda; s minthogy két holnapig feküdtem, az Ur fiát nem láthatám még eddig, de most examenkor fogom. Addig is írhatom, hogy Prof. *Somossy* és *Kézy* Urak felőle sok dicsérettel szólnak. Örvendeni fogok, ha valamiben szolgálátjára lehetek.

Az Ur önti a verseket; én pedig nehezen pörölyözöm. Légyen kérem segedelmemre. Fordítsa vagy inkább öntse versekbe Gróf *Majlátnak* e stropháit s tegye póstára hozzám. Megteszem a változtatásokat a magam módom szerint.

Ajánlom magamat becses barátságába s maradok

Széphalom, Jul. 8d. 1824.

alázatos szolgálja

Kazinczy Ferencz.

A Versbe öntendő darab.

1. Fejedelmi pompájában áll a király; készen várta a koronázás ebédje. Mint a habok, úgy tolonganak a honiak és idegenek esoportjai. A tárogató hangja s a kürtök és trombiták jelentik, hogy a császár közelit. És a mint jó, tiszteletes hallgatás terjed el, s a nagy fejedelem előtt kiki meghajtja magát.

2. És vele jó, szemérmes sülyedésben Sófia, az ő Testvére, a király mátkája, korona és mirtuság van fején. Egy gondolat támad

minden kebelben. Mint azt (a királyt) nem mülja senki felül méltóságban, úgy nem látni senkit szebben mint ezt (a menyasszonyt). Az eróst illeti, hogy azt koronázza uralkodóvá, a ki szépek között minden bájjal ragyog.

3. Mint csillagok, melyek az ember sorsát intézik, úgy jönnek a király rokonai a magok kísérelőkkel. Három testvérhősek, tiszták lelkeik mint az arany, karok erős, mint az oroszlán, siketek a gonoszság szövevényeire, mint az Árpád nemzetének illik.

4. Kezdődik az ebéd, s az öröm szárnyra kél, a Palatinus felkél s így szól: Atyáink örömet énekeltek atyjok [!] tetteiket, midőn öröm szálla ünnepléseikbe; szabad-e, ó Uram, előtted elmondani az éneket? Várva, kérve pillant rá a menyasszony, a király mond örömeiben: hadd szóljon tehát az ének szózatja.

5. Előlépdel az énekes a maga ősz hajával, testét papi öltözet öleli körül. Ifjan pillant a szem, noha maga öreg, hirtelen eltöltötte az egész tartományt. A jelen volt magyaroknál ismeretesek a Virág énekei. Veri a hárfát, lelkes hangok szólanak; a menyasszony...

[Nincs több.]

[Megjelent a *Figyelő* 1879. évf. VI. köt. 373—374. lapjain.]

4371.

Kazinczy — Gr. Dessewffy Józsefnek.

Széphalom Júl. 14d. 1824.

Tisztelt kedves barátom,

Tegnap jöttem néhány napi távollétem után Patakról, 's itt találám az Ő Nagysága a' Méltós. Grófné levelét, ma pedig a' postáról a' tiédet hozzák. Nagyon meg vagyok zavarva, 's neheztelek a' Zseni tiszteletlenségén, hálátlanságán, gondolatlanságán, parasztságán, mert cselekedete mind ez együtt. Comtesse Virginie ír neki, 's ő nem felel. Ki hihetné ezt? 'S ez nékem elég. Mert ha talán a' beteg Kraynikné tartóztatta is, ha talán olly dolgok történhetek volna is, mellyek kimaradását menthették; hogy ő nem felelt, hogy jelentést nem tett, az nem talál mentséget. Nem olly gyermek ő hogy fel ne érje, melly kegyesség az, 's mit érdemel ez a' kegyesség, a' mivel ő esztendő olta él; 's melly kegyesség mind Ő Nagyságától, mind Comtesse Virginietől, kit én nem vig kedvvel, hanem a' legkomolyabb értelemben úgy szerettem volna a' lányommal tekintetni,

mint neki Principálisnéját. Tisztelt kedves barátom, engedd tennem e' kérdést: Esedezzél Ő Nagysága előtt nem Zseniért, a' ki azt nem érdemli, hanem énérettem és feleségemért, kik felelni sem tudunk az Ő Nagysága kegyességgel eltölt levelére, és nem tiszteltlenségből, nem hálátalanságból nem felelünk, hanem azért nem, mert félünk, hogy a' feleletben úgy találnánk szólni, a' mi, nem értvén ezt a' dolgot, a' bajt nehezítené, nem könnyítené. Midőn magunk vétünk, ismerjük a' tettet, 's legalább megvallásunk enyhít a' vétken: így annyira meg vagyunk zavarva, hogy nem is szállhatunk. — Majoros miatt is nekem mennem kell, 's megyek. Úgy hiszem Ő Nagyságának kegyességétől, hogy ha majd ott leszek, szóval fogom kipótolhatni a' mire most semmi szót nem lelek. A' húgom háza annyi sok gondolatlan gyermek közt, merő rendetlenség. Tudtam ezt, 's ezért tiltám-meg Zseninek, hogy az innepeket, a' mint ezek akarák, ott ne töltsé. 'S ime megvan a' mitől rettegtem. Kedvetlen dolog, 's megtompúlok ha forogtam. Bár tettetlenné tehetném, 's azt láthatnám hogy Genie a' maga rút vétkét jóvá tenni igazán igyekezett. Én nem gondolom hogy gyenge atya vagyok, 's gyermekeim nagy vétkeket nem kissebbítem.

Légy azon, esedezem előtted, hogy Ő Nagysága hallgatásomat hálátalanságnak, tiszteltlenségnek ne vegye. Elrettenek annak képzeletére hogy ez történhetnék.

Vasárnap kezdődének az exámenek az isteni tiszteleten, 's más nap (mert ezt sietek jelenteni) Gróf Teleki József a' Táblabárá, Lászlónak fija, 233 voks által Fő Curátornak megválasztatott. Vay Ábrahám 83 voksot kapott. Fáy Ferencz és Puky István az Ecclesiákat disponálák, hogy Telekire voksoljanak. Külömben bizonyosan Vay lett volna az. — A' Teleki választásán senki sem örvendhet inkább mint én. Minden tekintetben igen lelkes, igen nemes, érett lelkű fiatal Úr.

Vasárnap tehát a' Templomban tartaték a' Predikatzió és az Oratio. Azt a' Superintendens maga tartá, ezt nyomban utána Prof. Kézy magyar nyelven. Mind a' kettő igen szépen; igazán e' azt kérdeni lehet; mert a' Magasztalónak sok szabad. Bereg nem küldé semmi Deputátiót, Ungvár képzelhetetlenül sokakat. Ezt vezeté Kánonok Olsavszky, 's közöttök vala Gróf Sztáray Vincze is. Temérdek volt a' nép. Sokan az exámenek miatt; sokan, a' mint Vayt vagy szerették vagy gyűlölték, hogy lássák, kire üt a' voks. Lónyaynak

veje János két fija közt ült, általellenben a kathedrával. A vő sók-szor nagyon meg volt indulva ; a' két fiu minden megindulás nélkül ült ott, 's a' kissebbik, más nap délután, végig muzsikáltatá az úczát, maga elől lépdelvén társaival, 's még épen nem setét estve, sőt még fényes nappal. Én látni akarám Herczeg Breckenheim miket építé, bontata várában, 's a' Vár' sánczain menék-el. Lónyainak a' két fija négy öt nemes ifjuval, ott üle a' fűben, 's füstölének pipájokból, 's vad paraszt beszéd folya szájokból. — Lónyai János Olasziba ment volt ki, 's ezért történének ezek.

A' Predikátzio és Orátio ki fog nyontattatni. De nem hiszem hogy a' Predikátzio olly szép legyen olvasva, mint hallva. Sok van a' mi oda nem tartozott. Az Uralkodás' ideája a' Carbonarismus felől itt is előjött : 's mingyárt elején ; — a' Lónyai szépsége igen is hosszan említett ; a' ki nem látta, azt hihetné hogy az valamely Antinousz volt ; ellenben melly lelket rázó a' Bérekesztés, midőn Lónyainak árnyéka szóllitatott-meg, 's tőle a' Superintendens igen érzékenyen búcsúzik-el, mint szeretett Tiszti társától. — Kézy megmutatá hogy ismeri Cicerót. Beszédének eleje gyönyörű vala. Periodusai mesteri kézzel voltak fonva.

A' Superintendens gyengén említette hogy mindennek jó és nem jó oldalai vagynak ; 's ez szerencsés gondolat volt. Tudod, hogy én Lónyayt soha nem imádtam, sokszor gyűlöltem, útáltam, 's irtózással ; tudod talán, hogy embereire rá parancsolt, lessék-ki, ha szeretem e én őtet, 's hogy elakadt, elhallgatott, midőn mondák, hogy én is zúgolódom ellene ; sokszor szinte koldulta barátságomat, ő az a' nagy, az enyémet, a' kicsinyét, semmiét. De nem volt e benne sok jó is? Azt én sem most, sem soha nem tagadtam. Így szerette Brutusz Caesárt, bár megkéselte.

Lónyay János megígérte nekem, hogy tulajdon kezével irt vagy csak dictált, de néhol tulajdon kezével corrigált Relatióját megmutatja nekem, hogy lássam, igaz e a' mit ő mond. Arról bizonyossá tette, hogy az ipa eszt. alatt letette volna minden hivatalait, még a' Curátorságot is, Londonba, Párizsba, Rómába ment volna, 's haza jövén a' Római Classicusok, a' Muzsika, a' gazdaság és a' Szép Mesterségek boldogítása lett volna minden dolga. A' Classicusokat szüntelen olvasta most is.

Lónyai János megvallja, hogy Aug. 18dika oltá gyengült egészsége, hogy a' Vallások rettenetesen leverték. De azt mondják, hogy semmi nem annyira, mint az, hogy a' Beregi Investigatio és

valamelly Aqualis Commissio tőle elvétellett. Ellenségei mondják, hogy ezt a' két történetet annak Barometruma gyanánt vette, hogy az Udvar' kegyelme fogy cránta. Én ezt elhinni nem tudom.

Elfelejtém ide tenni, Gróf Rhédey Lajos három vótumot kapott a' Fő Curátorságra. Illy esztelenek az emberek. 'S hiheted e, egy Ecclesiá rá adta voksát. Mellyik tette ezt? Nem tudom. Boszanokodtam érte.

Váradi házmról parancsolod hogy írjak. Azt hittem, megírtam a' minap. Az 40 ezerbe került, a' kerítése 6000 fntha, mert 3525 □ öl a' telek' extensiója. Most szerencsés volnék, ha érte húsz ezeret adnának. Adósságainak fizetésére az Öcsém a' házat rendelé, a' pendens fructust, a' borait, a' marháját, életét. A' bor 7000 fntra felmehet; de egyéb holmi nem sok. 'S minthogy az adósság 27,000 fntra megy, 's a' ház drágán el nem kél; ott én sokat nem nyerhetek. Eleget igyekeztem jól cladni, de Dercsényiné húgom titokban azon volt, hogy ő vehesse-meg, 's igen olcsón. Rendes történetek, de azt szóval mondom-el.

Guzmics és Horvát Endre nagyon meg vagynak elégedve azzal, a' mit a' Szalluszt Előbeszédében mondtam. Közleni fogom Veled a' levelet.

Melly sokfelé kelle ma írnom! Tegnap jöttem Patakról. Reggel oltá írom a' sok levelet, 's nem gyönyörűségből, hanem házam' dolgaiban. Most estve van, 's gyertya mellett dolgozom. Elfáradtam. Ajánlj Ő Nagyságának kegyességeibe mind engemet, mint feleségemet; kérj bocsánatot a' Zseni általunk nagyon, nagyon rosszalt vétke miatt, 's tarts-meg magad is kegyes emlékezetedbe. Adja Isten, hogy a' ferdőből ép és egészséges testtel, vidám elmével, szép reményekkel térj haza.

Széphalom, Júl. 14d. 1824.

örökös hív tisztelőd
Kazinczy Ferenczmpr.

Méltós. Gr. Dessewffy Aurél Urat alázatosan kéri az alól írt, hogy ezen levelet Ő Nagyságának a' Méltós. Grófnénak bemutatni, és Ő Nagyságának tisztelt atyja Urának utána küldeni méltóztassék.

Kazinczy Ferenczmpr.¹

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 33. sz.]

¹ T. K. Fer. Úr levele. Jött Júl. 18ikán 1824. — Dulházy M. jegyzete.

4372.

Kazinezy — Guzmics Izidornak.

Guzmicsnak Kazinezy
szíves tiszteletét.

'Te és Endre javaljátok a' mit tevék, 's — sublimi ferio sidera vertice. Bízvást kárhoztathatnak engem, ha úgy tetszik: csak ti javaljátok. Döme elijede hogy elijesztém; 's azt tudakozza, hogy miként lehetne jó, ha az egyik latin szóllás nyomban követi a' másikat. Ott többet mondék, mint akartam, vagy inkább mint várták. Az olly feszes, fás, hideg fordítást mint a' Szentgyörgyi Gellérté, én sem javallhatom. Nem elég az Író szavait kapni-fel; azt is kell tekinteni, mit akara mondani, 's azt osztán az ő módja szerint mondani, hogy tarka ne légyen a' szín. «O idők! o erkölcsök!» mi volna ez így? Cicero ezt akará mondani: o *nem régi* erkölcsök! és így ezt egy szóval kelle kitennem. De melly igaz a' mit Herder mond: Sprachen haben Kaprizen! Ime németül nem jó volna így: O Zeiten! o Veränderung! vagy francziául: O temps! o changements!

Paczkázni, a' mint csak most látom, nálatok nem kedves szó; nálunk az. Trotzen, insulter, nálunk paczkázni. 'S mint teszitek ki tehát?

Elfogadom tanácsodat az SZ eránt. Szalluszt tehát, és Szulla. Értem, javalom okodat.

Erdélyi Leveleimmel nem sokára készen leszek; azután Szalluszt foglal-el majd, hogy 1825. megjelenhessen.

Endrének nagyon köszönöm mind a' mindég csudált Zirczet, mind apróbb Verseit. Melly kár, hogy az illy *tisztelt* férjfiakat nem ismerjük. Sokkal melegebben olvassa az effélét az Olvasó, ha őket ismeri, 's tudja, hogy a' Magasztalás érdemlett.

Comparativussal élni koránt sem rossz Superlativus helyett. Klopstock azt merte németben, 's elfogadtatott. Diszt ád irásunknak az idegen virág, midőn Nyelvünk' színét el nem tarkítja.

E' napokban Patakon valék examenünkön. — Vasárnap tartatának a' Lónyai' exequiái, mert Fő-Curátora (Világi Superintendense) volt Papi Megyénknek. Vármegyéje, (Ungvár) igen számos Küldöttséggel tisztelte-meg emlékezetét. Bereg azt nem tette; pedig az is Vármegyéje volt. A' mi Jánosi szelidségü, mely tudományú, tiszta

fejű Superintendensünk mondá a' Predikáziót, Prof. Kézy a' Magasztalást, magyar nyelven 's a' Templomban. Szép mind a' két Munka, de az elsőben némelly hamis állítás volt, és oda nem tartozó dolog. De így van az, midőn a' lélek előtt egy idea sokat forog, 's mondjuk helyén kívül is. Igaz vala az állítás, hogy az embernek jobb és nem jó oldalai vagynak. Én Lónyait nem szerettem; az a' düh, hogy magát minél nagyobbá 's gazdagabbá tegye, igen sokszor elragadta, 's gázolgatott. De Brütus talált jót Caesárban, 's szerette őtet, ha megölte is. Igazoknak kell lennünk. Lónyaiban sok jó, sok esudálást érdemlő volt, 's Augusztusban 's Decemberben 's azolta nem viselte magát rosszul. Kész volt letenni minden hivatalait, 's azok el nem fogadtattak. Veje nekem megígérte, hogy olvastatni fogja velem az ipának tulajdon kezével írt Relatióját a' Zemplényi dolgokról, hogy ne higgyek, hanem lássak. Most azt tette vala fel, hogy esztendő alatt minden hivatalairól lemond, le még a' Fő-Curátorságról is; 's Német, Angol, Francia 's Olasz Országba megyen, azután haza jó, a' Róma Classicusaiban fog élni, 's a' Musicában, 's a' jobb fejek' 's a' tudományok és mesterségek elősegelésében, boldogításában. Hiu volt, látta mint emelkednek a' rosszszak, 's a' gaz idők eltántorították. Ma indul levelem felőle a' Kurir' Kiadójához. De tartsd szemmel a' Kedveskedőt is, a' Debreczen' kincseiről.

Édes barátom, szeretem én azt a' Szerzetet, mellynek örömcst tagja Guzmics, és a' melly a' hon' szeretetét terjeszti. 'S ellenetek uszították volna e az idők azokat az Alvókat? Sajnálám azt. Tartson-meg benneteket Isten a' Szentnek.

Nem képzeled mennyit irtam ma. Melly jó, hogy még így bírom a' tollat, 's hogy kezemet meg nem sujtotta a' guta. Azon leszek, hogy Erd. Leveleimmel, Szallusztommal, Cicerommal minél elebb készen legyek, hogy megelőzhessem a' történhető veszedelmet. Tartok tőle, hogy Sógorom Pestre kényszerit menni. Ha ott leszek, meglátom Pannonhalmát és Pázmándot. Tiszteld Endrét, 's mondjad neki, hogy letevén tollamat, eldallom szép dalát. — Áldás rátok, édes barátim. Széphalom Július 14d. 1824.

[Eredetije a sz. Benedek-rend pannonhalmi könyvtárában.]

4373.

Igaz Sámuel — Kazinczynak.

Bécs, Júl. 16d. 1824.

Nagytiszteletű 's nekem igen igen kedves Barátom!

Hogy becses rendezet venni vála szerencsém, közelébbi Kurirunkból láthatád. Kivánom jól add-el N. Váradat házatad.

No mert Kis Imre Úrnak igazán Debreczeni szeme van, hogy úgy kell szóllanom, mikor a' kék mentét fraknak nézi. Képed mind Prof. Márton Úrnál, mind nálam az után dolgozva függ, a' mint azt Döbrentei birja Donát által festve, 's a' mit Te jónak tartván, én benne büszkélkedem.

Kérek, ha céljaiddal megegyeztetheted, küld Kedveskedőmnnek utóbbi útazásodnak leírását, mélynek már egyes vonásaiban is nagy gyönyörűségemet találtam. 'S hogy annak velem tudatására méltóztatol, úgy veszem mint szoktam Tőled venni mindent 's forrón köszönöm. — Dr. Szent Györgyinek familiai innepét is csupán Tőled tudom; ma kívántam szerencsét az új párnak.

Igen leköteleznél, mondom, igen igen, ha velem minél elébb tudatni méltóztatnál, mivel léptél-ki az író pályára 1775-ben. Én úgy tartom, Hamlettel, de benne nem vagyok bizonyos eléggé.

Döbrentei rövid időn ismét ide jött Pestről. Tüstént meg fogom neki adni helyetted az 5 flot. — Salusthoz írt előbeszédedet igen sokan megszereték. Ing. kap. Goró nem győzte előttem magasztalni. — Gorórul a' jövő Kedveskedőben fogok szóllani. A' mult héten ismerkedtem-meg vele. De Te ne hidjed, hogy említett előbeszéded¹ azt meggyőzze, a' kit gondolsz.

Hébébe én magam az idén sem írhatok — szégyen! De lehetetlen. — A' Kurir előfizetői fogyton fogynak. — Szörnyűség!

Örök tisztelettel 's szeretettel vagyok

Igaz barátod.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 28. sz.]

¹ Az eredetiben tollhiba: beszédet.

4374.

Ullm

Döbrentei Gábor — Kazinczyna.

Pest, Julius 23d. 1824.

Kedves Barátom,

Tegnap este adta kezembe Vitkovics, nála lételemben, Sallustiushoz irt. Előbeszédedet, melyet már elébb Thaisznál 's ennél is elébb Kulcsárnál a' Kedveskedőben láttam. E' nekem küldött nyomtatványt szivesen köszönöm. Werfer a' mint látom, csinososságra való ügyeletre fogja serkenteni Magyar Országi nyomtatójinkat.

Fordításbeli theoriádról magad azt irtod, hogy az engemet meggyőzni nem fog. Ugy van, nem győz-meg, édes tisztelt Barátom. De mit irjak hosszasan argumentumaimról? Tégedet is azok eltéríteni utadról nem fognak. Csak megérintsem é hát hogy a' Morghenck, Müllerek és Longhik autoritásai nem e' tárgyra valók, hogy principiumod állandósága felől egy helyen magad is gyanúra rebbensz? Én ellened vagyok, — okaimat Shakespeare három játékszini darabjához irt Értekezésemben eléadom, melly nem sokára a' Tudományos Gyűjteményben jelenik-meg, mivel fordításomhoz még pénz kell.

Sokáig várogattam, hova fordítja a' nyelvet ujonnan megkezdett és enuciált Neológiád, mit fognak szólni deákos, francziás és németes kifejezéseid. Vélekedésem szerint, mindenik jobban és nyelvünk eredeti fordulásainak ártóbban terjed, mint talán Magad is ohajtottad. Ki mondok már most én is gondolatimat. Neked kezeden volt nyelvünk diszre emelhetése 's mit látunk? Mindenféle a' hol megfordultam, nyelvünktől a' sok idegen szóllás, halmozott 's még nem is jól formált szók miatt, elhülést, zajgást. 'S nem kell é pedig tekintetbe venni, hogy nekünk, nyomorulttúl elmaradottaknak a' Nemzetek sorában alig állóknak, félig hideg, félig elkülföldisedett publicumot kell míveltségünk védésére meg és vissza nyernünk, 's elérhetjük é ezt olly munkákkal mint a' milyeneket ez a' mostani nyelv zavarás szül! Hagyja helybe a' kinek tetszik, én nem fogom.

Kunhardt Sallustiusa kezeden jutásának örvendek.

Én holnap után Vitkovicsal együtt Füredre akarok indulni, azt ohajtván hogy aranyerem magát úgy viselje a' mint szép nevéhez illenék. Talán két, talán három hétig leszek ott, visszajöven egy ideig itt mulatok még, az ősszel pedig ismét Bécsbe szándékozom.

A' napokban Gyermeknek számára még régen irt Elbeszéléseimet forgatám 's eszembe juttatja hogy azokat ki kellene adnom. Tudod hogy Bálintodnak, Keresztfiamnak vagynak ajánlva. Mit csinál Bálint? nagy é már? Őielem, tisztelt Anyja kezét pedig csókolom.

Igaz Samu által kérdeztetél egyszer Szternéd iránt. Itt van irásaim közt, mit parancsolsz iránta? Vélekedésem arról is az a' mi Sallustiusodról, ha a' Sallustiana dictiókban gyönyörködni akarok, deákul olvasom, ha anglicismust kívánok, nem fátyolon nézem keresztül, hanem színről színre.

Egyenességemet nem fogod rossz néven venni, 's kérlek ne is vedd.

Isten Hozzád. Szívéből ölel

barátod:

Döbrentei Gábor mk.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 27. sz.]

4375.

Jankovics Miklós — Kazinczyna.

Pest d. 24. July 1824.

Barátom!

Tegnap előtt érkeztem haza Pöstyéni Ferdöböl: ennek hasznát, egészségemnek jobb voltát, mint máskor úgy az idén is tapasztalom.

— Ponori Thewrewk, ki gyűjteményemnek kedvellője 's Gyarapítója, közölte velem Sallust elő beszédének ki nyomtatott árkussát, ezt annál kedveltebben olvastam, nyomtatásban, hogy egy részét megküldötted leveledben, tapasztalván melly igen magadénak tetted Sallustnak lelkét, sőt lelkének is minden rejtekeit, annyira hogy valóban Fordításodban nem Kazinczy Barátomat, hanem a' Római Sallustot jelennek képzelem.

Nem tudom Soós János Úr által adta e neked leveletem és Debrosset Salustyát német nyelven, mellyet én Junius elcín reá bízam — nekem úgy láttzik, Debrossenak szinte azon tzelra volt törekedése, mellyet Te el értél.

Azt is beszéllé Ponori, hogy Erdélyi leveleidet Bétsbe kinyomtattni szándékozván; Mátyásnak és Martinusiusnak Képeit keresed. Nekem Martinusius Sajóládi Klastromból, hol ő tartózkodott vagy

neveltetett, meg szerzelte Vitkovics; Mátyást pedig azon különös Inscriptióval bírom, melyet a' Tudományos Gyűjtemény első kötettyeiben leírt Fejér, Gyűjteményemnek elő adásában, mellynek utolsó versei ezek.

Pannoniae utinam tales obstringere possint.

At similis nunquam monstrabitur orbi.

De én kívánám inkább Hunyadi János Oláh Bajuszos formában lerajzolt, és Viaszfestékkal kőre mázolt képét kiadattni — ezen különös ritkaságot, Marczibányi Úr Gyűjteményéből bírom; együtt a' Cylli [!] Gróffal.

Most szép hosszú napok vannak — nincs olly messze Pest, barátom, hogy a' Fészkekből egy reptet ne tehetnél, itt ölelve várunk mindnyájan — kik szívvvel 's lélekkel hozzád kaptoltatunk; és jövő Törvény idejeig sem neked, sem nekünk szorossabb dolgaink nintsenek — de a' Tudományos Gyűjtemény dolgában is akarnánk öszvegyűlni, tsak Gróf Teleki József circa 12a Augusztusig vissza jőjön.

Az ígéretidnek bé tellyesítését óhajtva óhajtom — de mindenek előtt legkedvesebb volna ajándékoz, ha saját kezedből jönne — Két szobát, Istállót a' Beleznayné kertje ellenében adhatok, a' meddig tetszik, Istálló 's kocsi szinnel lakásodra.

Botsás hogy sietve 's későn irtam, rezkető soraimat küldöm, vagyok

Igaz tisztelőd 's Barátod

Id. Jankovics Miklós.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 28. sz.]

4376.

Kazinczy Ferencz — Kazinczy Miklósnak.

Széphalom Júl. 25d. 1824.

Édes Őcsém,

A' Pillangóbeli rész általeserélésére örömmel reá állok. Jó ember örömet talál abban, ha másnak kedvét töltheti 's azt csinálhatja a' mit az okosság és egyenesség kíván. Én is Semlyénben szerettem volna inkább részt, mint a' sárfészek és szarkafészek Keserűben, ha csak azért is, hogy ott születtem, ott neveltetem, anyám, nagy-

anyám, nagyatyám ott lakott, ott fekszik: de a' Loyzi kívánságát igazságosnak találtam, 's örültem hogy felsült az ellenkező. Későn hallám, mi indita arra. De hát miért ítelteti-meg magát az ember? 's miért nem szóll világosan? Nem bízik talán? 'S annak ki az oka? Nem kellene örökké intrigákat játszani, mellyek által gyermeksege olta több bajt vont magára mint hasznot, így osztán gyűlölséget és megvetést magára, másra pedig kegyetlenségeket.

Azoknak a' marhaságoknak, a' miket én 1804. szenvedtem, ez a' boldogtalan testvérünk volt az oka igen nagy részben. Hogy értsd, ki kell kerülnöm: — Szulyovszky veszekedett Csáky Istvánnéval. Hogy árhasson neki, a' Csákiné' titkaira volt szüksége. Megkérére tehát ezt a' testvérünket, hogy tegye magát a' Ployer Kissasszonnyal, kit Csákiné tart, levelezésbe. Csákiné meg nem fogható, mint tudhatja azokat Menyhért, 's midőn a' lyány egyszer otthon nem volt, lakatossal nyitattá-fel ládáját, 's rá akadának a' Julis tudakozó, oktató leveleire. Így beszéllé ezt nekem *maga Menyhért*. — Visszatérek az én dolgomra.

Jósi elvégzé magában 1801 előtt, hogy én el fogom venni Mecsérinét, 's nem jövének egy órányit Munkáctól, midőn tudtomra adá hogy fogom, mint én neki, hogy nem fogom. — A' dolgot mind addig feszegeté, míg nem látták, hogy Sárosiné is eléggé gazdag; 's csak vegyem, úgy kilökhethnek mint téged. A' Julis Handlangerei, az Oberster és a' Vice Ispán, és a' ki ezekhez tartozik, azt kérdék, hogy minek a' feleség nekem, a' kit — csak képzeld — mint *extrabot*, per *édes fiam* kezde titulázni, még az *eggyik* is. Oberster Úr a' kérdést meg is tevé az anyánknak. — Azonban én a' szép asszonyt abba hagytam a' Jankai sárkánykodás miatt, mert látám az melly csendes éltet ígér; de kedvetlent beszéllni az felől a' kit feleségemnek óhajtottam, nem fért characteremhez, 's a' Vice Ispán és klikje azt hívék hogy én egy *rút frajezimer* miatt hagytam abba a' *szép és gazdag 's születéses* asszonyt. Semlyén, Várad, Regmecz, Linz tehát correspondentiába tevé magát Munkáccsal, 's innen ment minden felé a' parancs. Linz meg nem tudá nekem bocsátani, hogy én Julissal jól nem akarok lenni, holott ő és Dienes és Susi jól vala, 's Linz nekem világosan kimondá, hogy *vagy megbékélek Julissal és férjével 's hozzájok elmegyek, vagy vége az ő barátságának is*. Én úgy hittem hogy illyet senki nem parancsolhat, 's az eszetlen parancsot eszetlen impertinentiának vettem. Ezek hozák rám az 1804diki dolgokat; ezekre támaszkodva

leve József Urunk és Uram olly animosus, hogy nekem még botot is ígért, 's mellyét verve provocált birkozásra, 's a' gutával megüttete. Megházasodám, 's rá vevém az ipamat, hogy váltasson gyűrűt. Nem engedé sokáig, 's azt kívánta, hogy nyerjem-meg az Anyám engedelmét elébb: — Arról nem kételkedhetni; tudva volt hogy Sophiet mint szerette, 's az én becsületem azt kíváná, hogy én ezt sub spe rati, anyám híre nélkül tegyem, 's a' világ lássa, hogy Sophiet nem azért vettem, mert rá *beszélttek*, hanem hogy Sophiet *magam tanácslám magamnak*. Az Anyám örömmel javallá, 's csak akkor hitte, hogy a' frajezimert elvenni nem akartam. V. Ispán Ur azt mondogatta még a' kihirdetés Vasárnapjai között is, hogy meglássák, megcsalom a' világot, 's csakugyan a' frajt veszem-el.

Összeesketének, 's Józsi haza jöve ipa temetéséről. Én és Sophie, felejtván a' marhai bántást László napján és az azt követett guta ütést, azonnal megtevém Regmeczen a' vizitet, 's kerestem a' jóllételt. A' vizitet vissza nem adák. Bóthy László engem leszóllított a' Populorum Conscriptio elvőgzése miatt; az Anyánk meghagyá, hogy ötet várjam-be Kázmérban, de a' Bóthy levelére mentem, 's az Anyámat és Jósit Kenizlön találtam.¹ Én izenetet adtam által Jósinak feleségétől; gorombaságokkal, döfésekkel felelt, 's azokat elnyeltem. Visszajövék Regmeczre, 's másnap Kázmérba, 's 3dik nap feleségem, Napam vizitet tevének Regmeczen. Az anyám ebédre hívta Kázmért. Megjelentek. Elébb a' fraj nem tetszett, most a' Comtesse nem. A' *kemenczébe búva* Jósi és Jósiné, onnan hallgatók-mint panaszkodók nekem a' maga megcsalattatásából magához tért, 's kegyetlenségeit érzett anya, onnan hallá Jósi és Jósiné, hogy én ellenek egy szót sem mondtam, sőt az Anyánk neheztelését enyhítettem, 's csak arra kértem, hogy legyünk mindnyájan jól, 's ne csináljunk historiát. Félt Jósi, hogy a' kit ki akara tolni a' háztól, csakugyan valami tesz, 's elment a' háztól, 's declarálta hogy vissza nem jó, ha neki Regmecz arendába nem adatik. Péter és Miklós megjelenének. Ferencz 2 órányira volt, ötet meg nem hívák, 's Miklós Jósi mellett foga, csak egy szóval sem magyarázván magát Ferencz eránt, a' ki egy alkalmat sem hagyta soha használatlan elmúlni, hogy az ő sorsán 's feleségéén 's gyermekién könyítsen. Sőt jut eszembe, hogy még egy vádló szót kezdé ő is mondani, de abba hagyá. Másoknak tulajdonítám azt, de fájt.

¹ It e szót Kazinczy F. kitörülte: *Visszahoztuk*.

Miklóst látni összefűzve ezzel a' paraszt sőt marha vadságú emberrel, a' ki Váradon is, 20 eszt. múlva azután, és így még érettebb korában, úgy fakadhata ki minden adott ok nélkül — azt én soha sem értettem 's nem értem. Láttam hogy Laczi és Dienes engem vádolnak; V. Ispán Ur azt a' brutalitást követé el, hogy Regmeczen mülata, de velem magát nem látata, felejtven, hogy legalább az Anyának vizittel és ha kevésért is, de legalább kevésért hálával tartozik, ha úgy hitte is hogy engem udvarlásával megtisztelni nem tartozik. Tudod, hogy nekem a' *testvérem udvarlására* kevés vágyásom, de a' Váradról Regmeczre jött testvérem nem látása, már azt csak én is érzem.

Mig az Anyánk meg nem holt, nem jöve én felém Jósi soha, sőt valahol bánthata, mindég bántott, hogy egymáshoz ne közelíthessünk. De meghala az Anyánk, 's Jósi az Acsádi mezőn egygyüvé akada velem. Megállítatá szekeremet. Feleségestül jöve hódolni előmbe, 's kért legyünk jól. «Úgy kell a' *lyányok ellen*». Én Klárral jól voltam, Susit a' gyűrű váltásom után meglátogattam mingyárt más nap reggel hogy igen késő estve haza értem; ő cselédimtől már tudta a' dolgot, mert a' Munkácsi Polizey Semlyéni ága nem hevert. De kénytelen vagyok Susinak becsüfetére megvallani, hogy Susi javallá tetteimet (mi van a' szivben, azt vizsgálja Isten: én nem vizsgálom, ha világosan nem látom) 's kért hogy felejsük a' mi történt. Meglátogattam osztán a' megfoghatatlan Dienes is, 's az idő kipótlá, a' mit ő nem téve: — mert ha Dienesben igen sok irigylésre méltó dolog volt is, a' széplelkedés nem tartozott hibáji közzé. Az neki nem adatott, 's maga az olly bolondságon nem kapa. Én legalább példáját nem tudom; igen az ellenkezőnek.

Megosztozánk 1813. 's Józsi, a' ki bennünket mindég szitt, a' ki feleségével megkapta a' magáét, a' kit felhízlalt a' hivatal, a' Toronyi szőlőt egy általag bor arendában kapá, 's Miklósnak a' segedelmével. Titkolák mikor beléptem.

Ez a' marha vadságú ember, 's felesége, rám 13 embereket küldé ki hogy vonjanak-le 's verjenek-meg, midőn én a' *legtisztább dologban* vádoltatám. Dienesnek, Miklósnak nem panaszlám; mert minek? nem annak mutatták magokat a' kiknek azt tennem kelljen; de hallhaták Susitól. 'S Jósival folyt a' bratinaság: én negligálva voltam. Olly képtelenségekkel is vádoltatám, hogy Bálintot az Enyingi Törökökért keresztelteték, 's ennek az ostoba embernek a' malitiosa ambíciója nem tűrheté, hogy nekem olly feleség juta, a'

ki egy G-t ír a' neve elibe, de felejté hogy feleségét (a' mint mondá) csak azért vette-el, mert az is az a' mi a' Miklóse. — Látott e az ember valami nevelést kapott emberek közt illy alacsony irigykedésű testvéreket mint mi vagyunk?

Édes Miklósom, te nekem igen kedves pótolékot adál leveledben annyi eszt. olta szenvedett bánásidért. Higyj nekem, azzal hogy egyéb testvéreim csipkedtek, nem gondoltam sokat; de téged inkább szerettelek, becsütelek, tőled többet érdemlettem, mint hogy bánásod igen érzékenyen ne fájtna volna. Te magyarázatokra bocsátkozál: követém tehát példádat, 's elmondám én is mi fájtna nekem.

Meghala D[ienes] 's én azt Kassáról hallám nem tőled. Nekem hagyá házat 's Bárezán; 22,000 [frt.] teher van rajta, 's ezt Kassán. Visszajövék Eperjesről, itt találám leveledet, candide declarálád hogy etc. de magyarázatok nélkül. Váradra menék, velem nem szállál, de Gordánnal sokat. El akarék jönni, nekem rugtatsz hogy mit akarok 's elmondám hogy én tractalni szeretnék Gordánnal, a' mire maga is hajlik, a' mint Ispánomnak mondá. Tagadád ezt; 's az előbbire megelégléd ezt mondani: Semmi sem lesz belőle. Péchy Laczi azt mondja hogy ez neked sajátságod. — Ha az, salva res est; de az efféle annyira sajátság, hogy a' ki az illyet mindennap nem látja, megtévedhet benne, 's ha megtévedtem, a' sajátság az oka, nem én.

Ha én laktam volna Váradon, te itt, én ha sietésem miatt hosszan nem lehetett volna, ezt irtam volna: D. meghalt Apr. 30d. 's házat M[iklós]nak hagyta, de 22000 teherrel. Jer mihelytt lehet, 's láss az eladáshoz. Én segédre leszek, a' miben lehet. — Ha ezt tetted volna, édes Miklósom, nem volt volna félre értés, 's nem szenvedted volna a' mit írsz. —

Összeülénk Jún. 14d. Julis félre vont, 's kérdé ha nem láttam e hogy te a' Gordán Fiscalisát félre vitted? hogy Gordánnal mint bujkálsz? Ő küldé más nap Dom[okos?]hoz. Nem vettem észre a' mit Julis látott; de vigyáztam osztán, 's láttam a' mit nem gondoltam 's láttam hogy az ártatlan is lehet nem ártatlan is.

Nincs nekem elienemre hogy Józsival jól legyen a' ki lehet, 's nem kívánom, hogy valaki szeressen ha nem szerethet. A' más szabadságát tiszteli a' ki szabad akar lenni. De ha gyanúm megbántott, ne nekem tulajdonítsd. Egyéberánt hála Istennek, hogy együtt létünk vége felé kiderült felettünk az ég. Ne engedje Isten, hogy valamelly megtévedés bennünket össze keverjen, sőt kérlek,

ne fossz-meg attól az örömtől, hogy téged barátomnak nézhesselek. Sophie tisztel, csókol. Gyermekeim csókolják kezeidet 's gyermekidet. Sokáig nem élünk már, szeretném azt hinni, hogy özvegyem 's gyermekeim neked legalább nem lesznek idegenek.

Gróf Desöfy József Kazinczy Ferenczhez.¹

Ezen ne vess egyyet kettőt, 's égedd meg.

Hatszor tíz öszt érdem 's üldöztetés között — —

[stb. mint a 3670. számú levélben.]

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 118. sz.]

4377.

Zádor György — Kazinczynak.

Duka, 1824. jul. 30.

Tekintetes Tábla Bíró Ur,

Különösen Tisztelt Tudós Hazámfija!

A legközelebb multt holnap' 30d. költt becses levelét vévén, nem késedelmeskedem szives hálámat jelenteni a' Tekintetes Urnak azon jóságáért, hogy Hazafiúi igyekezetemet, kegycs részvételével 's bölcs tanácsaival, méltóztatott megtisztelni. Engem, a' pályának, mellyre lépendő vagyok, darabossága és tövisei nem ijesztenek: bár ha csüggedek is látván, hogy olly ösvényen kell elindulnom, mellytől ollyan Férjfiak is, mint a' Tekintetes Ur és Szemere, elállottak; kedvem van a' Honnak használni — 's a' tek. Urnak tetszeni kívánásból, megeröltetni magamat. Mivel pedig, senkinek sem illő inkább őrizkednie, mint a' Criticusznak, hogy maga megint Critica alá ne essék: erős elhatározásom az, hogy felvállalt munkámban lelkiismeretesen járván-el, mellékes tekintetektől ne engedjem felfüggesztetni ítéletemet és se ne dicsérjek barátságból, se ne gáncsoljak gyűlölségből; hanem ama criticali fáklya fény-nyomát iparkodjam követni, mellyet Magyarjaink között a' Tekintetes Ur 's utána Kölcsey gyűjtött meg. Minthogy továbbá, az Irótól, mind egykorúji, mind legmél-

¹ A cím Kazinczy Miklós írása.

tányabb bírálója is, a' maradék megkívánhatják, hogy készületlenül ne szóljon: addig is, míg a' lehető teljes készülettel birandok, gyekezem lassanként érleltetni tehetségeimet 's tisztítani izletemet; 's elkészülve, szabadon fogom keblem' sugalmát követni. Tudom, nem én leszek első áldozatja az Igazságnak; 's vajha ön lennék a legutolsó!

Én úgy vélem, hogy valamint egyébűtt is: úgy különösen az Ästhesisz' tárgyában, az érdemet nem számlálni, hanem fontolni kell: 's Daykának néhány énekei, Szemerének, Kölceynek 's Kisfaludy Károlynak közre adott egy két darabjaik, nagyobb nyereségére 's diszére vagynak Literaturánknak, mint más százaknak egész kötetjeik. «Gray — azt mondja Matthison (Sämtl. Werk. V. B. 135. S.) — hatvan lapokkal szint olly bizonyosan a' halhatatlanság' utján megy, mint a' Ferneyi Polügraph hetven kötetekkel;» pedig a' mi Polügraphjaink között oh be nincsenek Voltair'ok!

Horvát Endrének, Zircz' Emlékezeténél, a Boldogréti Vig Lászlóhoz írott két Episztolánál, 's az Aurora Köteteiben megjelent daraboknál, több munkáját nem ismerem: de ezek mind nagyon kedvesek előttem. Ó vele levelezésbe jöhetni, csak ez idén lön szerencsém, azon alkalommal, hogy kértemre biographiájának megküldésével örvendeztetett meg. Óhajtanék Kölceyvel is ismerettséget tenni, csak tudnám ötet hol keresni levelemmel.

Kisfaludy Sándor egy nagy Regét készített tizenkét énekben, ezen czim alatt: Gyulafy vagy a' Lantos' Szerelme; Deak Antal, egy buzgó Hazafi 's nem rég Szalának főbirája (kinél lelkesebbet, mostan élő Költőink közt Himfy, — a' mint hallom, — nem ismer), két kisebbet; a' nagy reményű Vörösmartynak Zalán Futása, 's a' Hűség Diadalma, czimek alatt két Eposza és néhány Szinjátekai vagynak készen, 's most készül «Kont» czimű Drámája.

Én szegénységemhez képest, ez uttal Malvinának egy kisedd versével 's egy Ódammal bátorodom a' Tekintetes Urnak kedveskedni; tudniillik

Et farre fumantes acerras
 Suspiciunt, modicoque thure
 Quandoque divi, paupere de penu
 Dives voluntas si litat . . .

RÓZSABOKROMHOZ NINÁM' NEVE NAPJÁN. 1823.

Szép rózsabokor! mely a' boldog lyánykának
 Virultál, virits most mint édes anyának,
 'S nyissd-meg illatos kebled',
 Előbb születésem' helyén dajkáltalak,
 Most csendes ablakom alá plántáltalak,
 'S örömem közös veled.
 A' mint te nyílottál, nyílt éltém' tavasza,
 Mosolygva vártam, hogy majd veled hervassza-
 El, az idő kellemem'.
 Úgy lett, lehullottál, a' tél elborított,
 A' kellemes tavasz ismét megújított
 Téged — de engemet nem!
 De óh, adott nékem illy ékes bimbókat,
 Majd agg éltém körül szépen virulókat,
 'S újonan megifjúdóm:
 Ma, legszebb nyílttjaid' koszorúba fűzöm,
 Kedves Ninám' szöke hajfodrába tűzöm,
 'S csókomat reá adom.
 Rózsákkal-telett legyen, kedvesem, életed!
 Jóság, virtus mindenegy kilhelleded,
 Ez van szülődnék szivén:
 Óh Ninám! légy olyan, a' mint óhajtalak,
 Hagyd érezzem azt, hogy boldogítottalak, —
 'S ki lesz boldogabb, mint én?!

Dukai Takács Judit.

A' SZABADSÁGHOZ.

Hány nagyralátó, hány kifajult irigy
 Kohol bilincset 's lánczokat ellened,
 Arany Szabadság, ég' leánya,
 Honnom' örök disze, örje, védje?!
 A' szolgavasban sorvadozó pulya
 Rablelkek és a' gyáva bagolyszemek
 Nem túrik égi lángu arczod'
 Mennyei fényt ragyogó sugárit.
 Nyolcz századoknak szent hagyományait
 Dicső előink' bajnoki véreken
 Nyert birtokát, és fény-örökjét,
 Vágya bitanglani a' kaján: de
 Rémulve adnak hátat, az ellened
 Támadt poroszlok' büszke csoportjai,
 Kiknek, haszonvágy nyújta, tompa
 Fegyvereket remegő kezekbe;

Ha harcra hívja a' Haza' szent szava,
 Attila' 's Árpád' törzsöke' sarjait,
 Az elnyomókon bosszút állva
 Győzni; 's ha — nem: szabadon lerogyni.
 Értted vivának Hős-eleink, viszont
 Te lelkesítsed hív unokájkát,
 Edzett kebellet birni, a' vad
 Fergegek rohanó viharját.
 Állsz még, Honomnak Palladionja, 's állj!
 Míg ősz Dunának habjai, Bécs felé
 Nem folynak, és a' Táttra bérceze
 A' Tiszamosta lapályra nem hull!

Mellyekkel úri Jóvoltiba ajánlott állandó tisztelettel maradok
 a' Tekintetes Urnak

alázatos szolgálja
 Stettner György s. k.

[Megjelent a «Zádor György levelezése Kazinczy Ferenczczel» cz. kiadvány
 35—38. lapjain.]

4378.

Igaz Sámuel — Kazinczynak.

3/VIII. 24.

Kanonok Mayerhez mint második Censorhoz ment ismét a' Hébe. Az öreg szíves jó Úr megígérte kérésemre, hogy¹ jövő péntekre készen leszen velem. — Első Censorom Jung semmit sem töröltt dolgozásaidban, azt már tudom, 's abban bizonyos vagyok, hogy Mayer még inkább meghagyja.

A' M. Kurír dolga rosszul megy. Benne 1700 forint. Ha tovább folytatom, még több pénzemben leszen. 'S ezt nekem, mint a' ki egy urnak Úra nem vagyok, mind mástól kell kölcsönöznöm. Nincs reménység hogy kivethessem a Kurírból a' mit bele ölk. —

A' derék jámbor Canonoc Mayer tegnap estve vissza adá már Hébémet kevés törléssel, 's azt mondván, hogy annak Zrinyi a' koronája. — Mikor az Öreg bele kötözgetné Opinióját a' kéziratba, csak elkezd minden appropo nélkül: Das ist war [!]. Dieser Kazinczy ist unübertrefflich, seyn Styl — itt félbe hagyta 's reám tekintett, 's én szinte a' nyakába szöktem a' 70 esztendősi tisztos Öregnek. — Jövő

¹ E szó az eredetiben kétszer van.

héten szedetem Zrínyidet. — Adja Isten hogy érij véget szerencsésen peredben minél előbb! Ezt nálamnál szívesebben Temagad sem ohajthatod.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 28. sz.]

4379.

Guzmics Izidor — Kazinczynak.

Kazinczy Ferencznek

Guzmics Iszidór

idvezlését.

Sebestyén Pápai reform. Professor látogatott-meg bennünket a múlt holnapokban [a] Tápi Praedikátorral, kiről úgy tetszik már egyszer írtam, mint gyermekségem barátjáról. Sebestyén 50. 60. között lehet; csendes, szelid tekintetű, 's valóban tudós Férfiú. Könyvtárunkban olvasottságának nyilván jelét adta. Én csekély historicus vagyok, 's legkevesebb ismeretes előttem a Pápáknak életek: most ezeknek képeik akadnak Sebestyén kezébe, 's majd mindegyikről tudott valamit mondani, hol jót hol rosszat, mint rólok mondani lehet; egyikről azt mondá, hogy egy barátot megöletett stb. Én mosolyogtam, s azt mondám hogy sok Császár s Király több ártatlan öletett-meg; s az a barát vétkes lehetett. De azért kell Király, vagy Császár.

Öröm volt nekem olvasni leveledben a Váradi Püspök szép magaviseletéről. Az ő nyájas, emberszerető leereszkedése a különb felekezetűek eránt többet nyom sok polemika tárgyú foliántoknál. Ennek annál inkább örvendek, mivel ugyan a Tápi reform. Praedikátor idegenségeknek fő okát abban helyezteté, hogy a mi Főpapaink [1] kevélyek, megvetik a más felekezetűeket. — Olvastad e a Vallási egyesülés ideáját? és Szikszai Benjamin Unióját? Az a czeremóniákban keresi az anyaszentegyházat, és czeremonialis Uniót ohajt, javall; ez azt akarja megmutatni, hogy a dogmákban már meg van az unio! És valóban ha több reform. Praedikátor azt tartja, 's tanítja mit Szikszai ír, igen közel vagyunk egymáshoz. Most már a kettőnek egyszerre felelek, minthogy mind a kettő reám utasít. Szép, Barátom, ebben a tárgyban mulatni, 's úgy hiszem, hazánknak hasznos; 's én helyeztetésemhez képest ezzel használ-

hatok neki legtöbbet. Melly szép dolog csak az is: egymást közelebbről ismerni, érteni! Nemde így hanyatlik az idegenség? Így szerződik a vonzódás? A szeretet, bizodalom így lép közinkbe? — Midőn Theokritemnek aláírókat kerestettem, Komáromból azt vevém egy Reformátustól feleletül, hogy ő felette sajnálja, hogy illy hijába valóságban töltöm időmet; ő tőlem theologiai munkát vár. És megpirított, 's talán győzni is fogott, ha az nem jutna eszembe, hogy az első theologusok poeták voltak; 's az, hogy gratziák nélkül theologus lenni nem akarok. —

Theokrit csak nem rég (e. f. 11kén) indult Pestre, reméllem a Pesti vásár alkalmával megkapod. Euripidesz van már kezemnél, de nem úgy, mint akarom. Egy Fabricius nevezetű, gondolom, német, most újra adja azt ki critice; már négy kötet kijött 1819dikben vagy 20dikben; reméllem eddig a többi is kijött. Már tettem eránta rendelést. Kezemnél van Iphigenie Auliszban fordítva Schillertől. Ez lesz nálam is először fordítva. 'S ebből nem Te, Iphigenied fog ajándékul kapni.

Döbrenteiről nem hittem eddig, hogy a nyelvben olly nagy orthodoxus; sőt azt hagyta Museumában, azt Aurorában és Hébében hinnem, hogy a neoterizmusban veled vetekszik. Azt, mit most a Gyűjteményben adott, ha neve aláírva nem volna, néki nem tulajdonítánám. A gondolat igen szép (hasznólót, bátor más czélből forgattam eszemben én is), de hát a szép gondolatot illy szárazon, illy félszegül, illy, hogy így szóljak, épen nem Döbrenteileg kellett e kinyomni? Nem állhattam-meg; irtam néki eránta. Neheztelésétől tartok; de én igazat irtam, 's az igazat barátságos lélekkel; 's Döbrentei igazságos lelkű, 's barátságos szívű Férfú. Mint lehet a religioban, mellyet Istentől kijelentettnek hisz, szabad gondolkozásu protestans olly félekeny makaes orthodoxus a nyelvben, melly emberi miv? Valóban sok gyom van nyelvünkben, de úgy hiszem még több, legalább veszedelmesebb volna, ha újítás nem történnék; de kár azt a búzával együtt időnek előtte kitépni. A lustos Laura, melly épen nem pipe-réskedett ujságokkal, már megholt. Így fognak elmúlni mind azok, a mik idétlenek.

Kár, édes Barátom, hogy az ember akkor hal-meg, mikor épen megtérni készül; 's még nagyobb kár, hogy az illyeneknek példajokból mások nem tanulnak, annak idejében megtérni. Kár a megtérést halogatni. Lónyai eránt közlött ítéleted nekem csak azért is kedves, mert látom belőle, melly igen igazságszerető légy.

Sógorodat ugyan nem szerethetem, ki neked annyi bajt, annyi izetlenséget szerzett, és szerezni meg nem szünik; de azért lehetetlen nem szeretnem, hogy Pestre idéz, s nekem, hiszem neked is, egy olly ünnepet szerez, melly részemről a legdicsőbb fog lenni. Vajha az időtájt jelentetted volna. De seinni, még jelentheted; ha nem, én a szünnapokat helyemben talpon töltöm, hogy el ne szalasszalak. Én neked, és tisztelt familiádnak az égtől mindenféle áldást kívánok, de különösen, hogy Téged még sokáig tartson meg hazánknak. Pannonhalmon August. 14dikén 1824.

Lajcsák Ferenczet, kit Testvéremnek tartasz, ha vele találkozol, tiszteld. Jó emberről hallani szép dolog. De Te irj nekem valamit a vándor Basányiról [!].

[Eredetije a sz. Benedek-rend pannonhalmi könyvtárában.]

4380.

Jankovics Miklós — Kazinczynak.

Pest 23dik Aug. 1824.

Drága tisztelt Barátom!

Vissza tértek Codexeim hiba nélkül, ifju Péterffy nem sajnálotta a Tudományos kintseimet személessen által adni, mind azokéknak gondviselését illő hálladással köszönöm — és ezen módon a Spanyol Salustnak drága példányát is tőled mennél előbb elküldetni kérem, mert Birtokossa Tanácsos Nitray többször említette.

Horváth István keze által vettem, mind a Rogendorff, mind pedig Tökölyi emlékjeit. — Amaz csak testvérje Budát vivó Rogendorf Wilhelmnek, amint Professor Veszele ki tanulta; de olly ritka ábrázat, mellyet egy könyvbe sem találhatott ki nyomva, ugyan azért le is rajzoltatta. — A másik petsét kétséges clöttem mert ugyan illyen közpetű rezeket, és ugyan olyan új öntésből már többet láttam — rajta lészek hogy ki nyomozzam, 's tanúbizonyosságokkal támaszthassam véiekedésedet — Valamint a' *Vivat Petrus* Gyűröknek tagadhatatlan bēbizonyítását nem csak in Ar[ticu]lo 4. 1687. — hanem in Epitaphio Pasquillati Tököliano Manuscripto et Coevo fel-találtam.

Ha utolsó levelemet, mellyet már vissza jövetelem után irtam, mert 15ik Juniustól szinte 15. Juliusig Pöstyénben voltam, kaptad, olvastad kívánságaimat, — kérlek ne hadjad sokára feleletedet.

Azon alkalmatossággal Salustnak rezeit is vissza kaptam — de Afrika Abroszát mind e napiglan hijjában keresem, pedig tsak ugyan leginkább a' miatt fel hántam kép és réz gyűjteményeimet; mihelest fel lelem, azon órában hozzád siettetem.

Mivel ezen esztendőben a' Magyar Kurirt meg nem szerzettem — a' Kedveskedőre figyelmetes nem voltam, de azonnal Tudós Barátimtól meg szerzem, mert égek az olyan tudós, 's kivált hazámat illető tudósításokért.

Szerentséssek, valóban szerentséssek vagytok, hogy mi általunk Tudós, és Buzgó Hazafit Gr. Teleki József Fő Curátornak nyertetek — Iószen eő minden Tudósnál, minden Hazafinál annál kedvessebb, mennél az előbbeninek Karakterje, vagy Billege ezt kevessebbet érdemlette, — én utálok, sőt megvetem a' két színű, maga hasznát Vadászó, és azért tsúszó mászó embert.

Azon alkalmatosságot Novemberi Törvény napokon is ajánlhatom — tsak azon búsulok, hogy egésséged változása jó szándéknak gátot ne vessen. —

Ha jobb példad nem lenne Martinusira mint a' Sajóládi eredeti maradvány, ezt kitsinyben lerajzoltatnám neked — Valamint Hunyady János, és Ulrich Cylli [!] képeit is, millyek nálam köre Viaszkal készült festékekkel ezelőt 300 vagy 400 esztendőekkel le festettev találtatnak.

Horváth mit irtt neked a' magyar kéz iralt kiadása felől? tudni kívánnám — én vele meg nem elégszem -- mert Verböczyt kiadásában makats — sem baráttyai kívánsága — sem Nemzete ditsőssége úgy látszik meg szűnt tudós igyekezetének fő rugója lenni. --- Vigyázz egésségedre — ez által Magzatidnak — Hazádnak, és nekem is élsz, a Te

lekötelezett szives barátodnak
W. Idősb Jankovics Miklósnak.

PS. Éppen midőn ezeket irám, még egy helyett kerestettem Afrika abroszszát, szerentsémre reá akadék, és által küldöm.

Kivül: 1 Tekintetes N. Nzts és Vitézlő Kazinczi Kazinczy Ferencz Úrnak, Több Tettes N. Vármegyék Tábla Birájának
tisztelettel

Széphalom.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 28. sz.]

1 A levél zárlatán ép piros pecsét, «relicta vota juncta fato» körülírással.

4381.

Édes Gergely — Kazinczynak.

Tekintetes Úr Kedves Barátom!

Küldöm a' versbe öntendő ének-darabot, a' melyet Julius 8-dikánn költt Levelébenn hogy reá vers-formát ruházzak, küldött. Augusztus' 18-dikánn került kezembe 's azonnal kész valék csekély tehetségemet tőle megnem-tagadni. Örömmel értem hogy Molnár Boreza barátom él! vajha ez előtt három vagy négy holdnappal! — Fájlalom hogy maga az Úr hat holdig feküdt! de örülöm életét... A' fiam Albert felől-is a' tudósítást édesdenn olvasám, 's köszönöm a' gondos ajánlatot - - - hálálni-is kész itt a' szív. Az-is neveli örömöm' hogy az Úr boldogultt öccsétől Váradonn pompás házat nyert — az én gunyhóm 20-a Aug. István Király napján dél utáni 5 óra tájbann kigyúlvann leégett és minden padlására takartt élelmemet a' tűz megemésztette. Kicsinybe multt hogy az író szobám-is benem-égett, melly ha úgy lett volna, most az említett és ide zártt ének-darab-is minden becses munkáimmal együtt füstbe ment volna. A' vers nem kedvem szerént csinos! de égés után az-is jó hogy így sültetett. Először nehezteltem rá általnem-láthatvann a' 2dik Fejezetbenn Ki a' Zsófi? testvérje? 's a' Király' mátkája? 's a' t. szóval: a' történet előttem ösmeretlen lévén semmi szabad változtatásra, melly csinját nevelhetné, nem bátorkodtam kirontani: és így csak azt tehettem vele a' mit a' kész ruhát megfordító szabó az előbbenivel. Ihon van! lássad barátom és tegyed vele a' mit akarsz.

1. Fejdelmi pompájábann a' Király áll!
Már a' magasztalás' ebédje kész!
Mint a' raj a' vidéki 's honnyi nép száll
'S mint a' hab úgy tolong de nem merész.
Hogy a' Király, kinek főhajtva szolgál,
Közelget, jelt a' síp 's kürt' hangja tész.
Jötteñ a' nép' mély hallgatása terjed
'S a' nagy Főlséghez tiszteletre gerjed.
2. Zofia, Vére, 's a' királyi Mátka
Szemérmes süllyedésbenn véle jó!
Fejér arany, gyöngy 's mirtus-ág borítja! —
Most itt csak egyet gondol annyi Fő! —

- Mint nincs ki méltóságban azt haladja,
 Úgy ennél szebb sohol nem áll-elő.
 Erőst illet hogy azt uralkodóvá
 'S ezt a' szépek közt kenje láthatóvá.
3. Úgy jönnek a' Király' rokonji-is mint
 Élők' sorsát intéző csillagok
 Kísérőjikkkel; és, a' tiszta napkint
 Fénylő három testvér, Hösek magok,
 Erős karral győzhetők oroszánt,
 Mint három Kérub-angyal olyanok.
 Kiknek, mint Árpád' nemzetének illik,
 Fülök gonosz tanácsra nem nyilallik.
4. Ebédhez ülnek, szárnyra kél az édes
 Öröm: föláll a' Nádor 's mondja ő:
 Örömmel énekeltetek cselédes
 Atyáink atyjaik' nagy és dicső
 Tettit, hol ünneplések volt negédes,
 'S a' dalt, Úram, ne végyük itt elő?
 Rá pillant várva-kérve a' menyaszszon
 'S örülve mond: no hátt az ének hangzjon!
5. Elölép a' danlos Pap ősz fejével,
 Testét tisztes palást folyvaun-körül,
 Öreg, de mint ifjú pillogat szemével,
 Ki a' magyar-hír' szárnyainn repül!
 Honnyunk eltölt Virágunk' énekével
 'S hogy lantja peng, minden fül 's szív örül.
 Itt a' menyaszszony' arca kezd derülni
 'S minden vendég fülelve kész örülni.

E' Levelemet Albertemtől küldtem volna, hadd adta ő kézhez, ha éppenn egy nappal nem érkezett volna később mint ő elment. De úgy intézem küldését hogy, ha lehet, ő adja kézhez. Ösmerje vagy ösmerhesse közelebről az Úr. Én megházasodtam újra és olly tisztes aszszonyt vettem-el, ki maga-is magát, de atyjafiai-is, mint úri vérek, kedveltethetik; csak az a' nagy kár benne hogy a' Vers-mivnek éppen nem akar barátja lenni. De hiszen az időm-is úgy akarja, kivált a' szemeim. Már a' küldött becses *Előbeszédjét Szalusthoz* alig alig olvashatom. Az nekem igen tetszik. De a' mit az 5. Laponn a' Magyar nyelvnek hibául tulajdonit, csak ez okból hogy *hím* és *nöstény* végű szavaink, a' mi ittenn szükségtelen és haszontalan is lenne, ninesenek és csak *jó, jó, jó* — mint: *felix, felix, felix*, *vetus* — *docens* — *amans* — *pauper* — etc. nem hagyom helybe; mert azt a' fogatkozást bővenn kipótolja 1) az illy változás: *fa, fám, fád, fája, fáim, fáid, fái, fánk, fátok, fájok, fáink, fáitok, fáik;*

bőr-üm, -d, -e; -nk, -ölök, -ök 's a' t. 2) hogy majd 30 betűkbe kimenő Névszavaink és Ígéink vagynak; 3) adni, adnom, adnod, adnia, adnunk etc. De ki győzné előhordani? Ezt csak mellesleg — hanem

Zofia, Vére, Királyi mátká, Eggy-e ez a' három, azaz a' Zsófi a' Király' testvérje-e? Vagy-is a' Zsófi' testvérje a' király' mátkája? nem tudom, még most-is, mikor már versbe szorítám, a' mint a' példány mutatta. Vajmi nem szeretem azt öltöztetni, a' kit nem ösmerek. Ha nem jól találám, barátom, igazítsa maga és tudatlanságomnak engedjen-meg. — Vagyok Kuponn 25. Aug. 1824.

A' Ttes barátom Uramat szerető 's még a' testben látni kívánó

Édes Gergely Pr. mk.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 29. sz.]

4382.

Kazinczy — Guzmics Izidornak.

Guzmics Iszidórnak Kazinczy Ferencz
baráti szíves tiszteletét.

Kassán, August. 27d. 1824.

Kedves barátom, Június 12d. hozzám eresztett leveledet — csak képzeld! — e' napokban vevém; akkor csak, midőn indulni akaréék Eperjesre, honnan tegnap estve jövék. Te abban hallgatásomért vádolsz, 's azt retted, (légyen szabad e' szóval élnem,) hogy Teerántad meghülheték. Ha az én szeretetem olly becses birtok volna is, a' millyennek óhajtom hogy azt Te vehessd, és minthogy veszed, mindég vedd; úgy elmondhatnám, hogy annak elmúlását, elhülését senki sem rettegetné kevésbbé, mint épen Te, kit minden levele inkább szerettet, becsültet, inkább csudáltat velem. Sőt én kérek Téged, nemeslelkű férjfiu, kedves barátom, hogy minden léptemmel inkább komorodó életnek engedd azon örömet, vigasztalást, enyhületet, hogy Téged még utolsó lehelletemmel is barátomnak, 's holtom után emlékezetem', nóm', 's gyermekeim' barátjának, hihesselek. Sok okoknál fogva szeretlek én Téged: szívedért, fejedért, 's gyönyörű tolladért; 's a' kit ezekért szereténk, nem lehet örökké nem szeretnünk.

Döbrenteinknek Elysiumi Beszélgetése a' Tud. Gyűjt.-ben, 's egy hozzám irt levele nekem váratlan dolgok voltak. Láttam itt Gróf Dezsőffy Jósefnél az Új Szellemet is, és a' Kovacsóczy Aspasziáját. Az új Szellembé emitt amott belé tekinték, de sem meg nem olvastam, sem nem fogom; egy jegyzésem van reá, 's nem több: «Tréfának hosszú». De mit mondjak Aspasziára 's a' Döbrentei' levelére 's Dialogusára? — Azt, hogy az Aspasia prózai darabjai 's némelly Verszetek benne, épen olly kemény fenytéket érdemlenek, mint a' Schédely' Haramiáji érdemlének a' Tud. Gy.-ben; valóságos őrjöngés, a' mit csinálnak. Sed deliquerunt homines adolescentuli per ambitionem! Ezeket az én barátimat az Oláh izlés lepte-meg; nem gondolnak vele ha az a' csecsebecse üveggyöngy és üveglárizs is, minden becs nélkül, csak csillogjon, 's halmozva legyen, mint az oláhföld' lyányainak melyeiken az a' veres, kék, zöld, sárga, fekete gyöngylárizs, 's az a' veres és kék pamut-virág. Nem értik mennyivel ékesít inkább a' kevés, de gondos, mint a' szűkségtelen sok. 'S érted te mi az a' csudás kellemekecs, az a' szellemgyümölcs? mert én nem értem, és nem is akarom érteni. — De édes barátom, kérdjed velem együtt a' mi Döbrenteinket, hogy, ő meg én, adánk e illy darabokat az ezek koraikban? Ha én ősz fővel, 's Döbrentei a' férjfi kor' erejében, nem irigyli e Vörösmartinak, Kovacsóczynak, Júliusznak, Emilnek némelly itt állott Verszeteiket? mert én nagyon irigylen, és e' mellett azokat az undok, visszás, nevetséges bohóságokat felejttem. 'S kivált annak a' Júliusznak dolgozásaiban látok valamit, a' mi idővel ragyogni fog egünkön, mert a' Vörösmartié már is ragyog. — Mi szükség vala az én Epigrammáimat recenseálni, 's így recenseálni, nem értem. Ha Szemere barátom, rokonom, azt velem láttatá vala, kértem volna hogy hallgasson, vagy ne úgy szólljon.

'S Döbrenteit ez a' nevetséges bohóság hozá tűzbe. Engemet az tűzbe nem hozott volna, vagy ha igen, nem mondtam volna ifjú társainknak egyebet mint a' mit Thaisz monda tavaly, talán a' XI. vagy XII. Kötetben. Nagy dolog is az, a' mit Döbrenteink mondat, hogy a' Magyar beszédnek magyar beszédnek kell lenni. D[öbrentei] nagyon szereti a' bajszos magyar arczot, én némelly magyar arczon szeretem a' bajszot, némelly másan a' lekoppasztott állat 's ajakat szeretem. Úgy szóll ez a' barátunk, mintha nem tudná, mennyit nyere a' Római Nyelv a' Görög, 's az újak a' régiek' virágaiknak általvételekkel. Egy szóval, én Döbrenteinek a' Guzmics' leveleit

adnám kezébe, 's azt kérdeném, hogy ezeknek nyelve rút e, vagy inkább igen gyönyörű?

'S ez a' mi barátunk nagyon gavallérosan bánik a' más dolgozásával. Ha nyomtatott Munka felől adja ítéletét, úgy hallgatok, vagy azért mert azt hiszem, hogy az szabad, vagy mivel bűneim' emlékezete elnémit. De midőn az én Szallusztomat meglátja Igaznál, 's nekem megírja, hogy az az ő javalását meg nem nyéré, vagy midőn Szallusztom' Előbeszédére azt tudatja velem, hogy nincs igazom, majd megmondja ő, hogyan kell, 's ha a' Szalluszt' szépségeit akarja látni, a' deák Szallusztot olvassa, 's az Ángoly Shakespeart és Yorickot: úgy csak a' baráti érzés és szerénységem némit-el, különben elmondanám neki, hogy tanácsot adni csak akkor kell mikor kérnek, hogy így szólni csak *ἀμωσος* emberhez illik, és hogy invitum qui servat, idem facit occidenti. Nagy baja ennek a' mi barátunknak, hogy az Erd. Muzéum, melly neki örök érdeme a' Nemzet előtt, arra szoktatá, hogy másoknak correctoraként tekintse magát. —

OlymposzO'I — ebben Döbrenteivel tartok. Ez a' paradigma ellen van, 's én semmit sem tartok a' Nyelvben kevésbbé illehetőnek mint a' paradigmákat. De a' másikat: «Költő míg csak egy lesz» (vagy hogyan is irád) nem csak szenvedhetőnek nézem, de még szépnek is, ámbár nem bajszos magyarság. Döbrentei is apróságokon akadozik, a' mit én nem szeretek, mint az orthologuszi intolerantiát. Nem mindég adhatjuk okát mindennek: néha elég ha érezzük, hogy az így vagy amúgy van. 'S a' fő dolog mégis mindég csak az lesz, hogy írásunk, a' Szép' nemében *szép* legyen.

Az Aspasia' embereinek azt sugnám, hogy az írás' mesteriségében, a' nagy Tanító' szavaként ez a' legfőbb tető:

a pte dicere.

Már egy béjelentést (Annunciatiót), mint az Aspasia' Előbeszéde, illy tarka-barka beszédben kelle e tenni? — De édes barátom, hát én mennyit törlek mindég régibb dolgozásimban? felakadjunk e tehát, hogy ezek is ejtenek törteni valót? Hagyjuk bugdosni, 's várjuk, férjfi korokban melly szép lesz járások? Az a' D[öbrentei] rigorja törvényszerűsége vezet, de lelketlensége is.

Igaz írja, hogy a' Hébe' Censora, visszaadván neki a' Hébe' Csomóját, ezt mondá: Hier trägt Kazinczys Zrinyi die Krone. — Kimondhatatlanul örvendek ezen ítéletnek. Olvassd-meg azt majd, 's

légy figyelmes a' Zrínyi Buzdítására. Azt én adám a' Zrínyi szájába. Hiszen a' mit olvasunk, az sem volt a' Zrínyié magáé. A' kik vele voltak mind elvesztek, 's Zrínyi azt papiroson nem hagyá. — Oh melly melegen forrott az lelkemből!

Gróf Dezsőffy Aurél ebédre hívá az én kedvemért szülejínek asztalokhoz rokonát Gróf Barkóczy Jánost, a' Ferencz fiját, 's Nevelőjét Miller Papot, ki itt a' Püspöki Consistoriumban Fiscális hivatalt visele. Az téged Pest olta szeret, 's én pedig azért szerettem ötet. Jó fej, 's gyönyörű könyvei vannak.

Mit mondasz arra hogy az Erdélyi Püspök, az én általam imádvá szeretett Báró Szepesy, úgy papola Udvarhelyen, a' Magyar Kurir szerint, hogy még Calvinista vagy Unitarius hallgatóji is elragadtatással hallák? Barátom, be szép az igazat szeretni, mert igaz, akár a' Pápa mondja, akár Zwingli, akár Calvin, akár Luther, akár a' Hozspodi pomiluj embere, akár Blandrata és Socin. Én a' Vallás és az Eggyesülhetés felől abba hagyám beszédünket, mert más szóval mondani holmit, más tollal: de ha Veled lehetnék, talán látnád, hogy én is tudnám óhajtani az Úniót. Hát Vurum felől, Váradon, írtam e, melly Circulárét küldé Papjaihoz Urnap előtt? Összecsókolnám az olly embert.

Rajtam még az Öcsém' hagyománya sem segít. A' ház 40 ezerbe került, 's többbe; de most a' pénz' szűke nem ad sok reményt, hogy jól elkélhessen, 's 27000 ft. teher van rajta. — Tegnap Eperjesről jövék. Nem képzelheted, melly undokságokat követ-el velem a' Sógorom, és annak rabula Ügyésze. El nem vesztém a' pert, de húzzák, 's Creditoraim nyomnak. Felkiálthatok a' mit a' tanítványok a' Mesterhez a' vizeken: Ha nem segísz, oda leszek. — 'S ezt az én sógorom nézheti, a' kit úgy szerettem!

Élj szerencsésen, édes barátom! Még ma otthon leszek, mert Széphalom ide csak hét óra. Szánd szenvedő feleségemet, szánd szegény gyermekeimet. Mint borítá-el utolsó napjaimat ez az atyjához, anyjához, testvéreihez hasonlatlan sógorom! Melly sok éjszakám van, mellyet álmatlanul töltök, 's azért mert törvényink hijánosok. — Csókdold nevemben a' kedves dal' Énekesét! Midőn Tokajit hordanak körül az asztalnál, elmondom énekét, és felsohajtok az Égré! —

[Eredetije a sz. Benedek-rend pannonhalmi könyvtárában.]

4383.

Kazinczy Ferencz — Kazinczy Honoriának.

Édes Húgom,

Szegény bátyám Uramnak halála még azokban is szánakozás' és bánat' érzéseit támasztotta-fel, a' kik vele a' vérség' és barátság' kötelekein fogva össze füzve nem voltak: mint kelle tehát annak hírét azoknak venni, a' kik vérségével, barátságával dicsekedhettek, és a' kik magának kimultával együtt, édes Húgom, a' te elmaradásodat is tekintették, 's megbeesülhetlen barátodtól lett elválásodban fájdalmas részt vevének? Én bizonyosan azoknak számokban állok, a' kik mind ezen tiszteletre méltó ember kidöltét szívesen sajnálom, mind a' te bánatodban szíves részt veszek. Egy vigasztalásunk marada hátra: az, hogy emlékezetével te is, mi is, örökre fogunk kevélykedhetni. Érzésimet a' Magyar Kurir leveleiben fogod Septembernek vége felé olvasni; rövid szóval írtam azt, de melegen. Az Isten éltesen téged, édes Húgom, mindnyájunknak örömére, 's igen hosszú időkig.

Elhala Dienes öcsém is, 's így házunkon ez idén két csorba történt. 'S melly közel valánk, hogy István öcsém is el nem hala!

Én e' napokban jövök Eperjesről, 's oda ismét felmegyek. András öcsém Bártfán vala az atyjával, de ha magát az öcsémet most nem láttam is, örvendék hogy Principálisától nagy dicséretét hallám.

Az én négy fiam és három lányom nevededik, 's nevelí gondjaimat. Sógorom még sem szünik kegyetlenkedni, 's ha valaha dühösködött, most teszi azt. De azt teszi a' légy is midőn veszni akar, 's az isteni gondviselés nekem ennyi példátlan szenvedés után tartozik elégtétellel. Édes Húgom, melly keserves, hogy soha sem vala módom sorsomat javítani, hogy gyermekeimnek nem adhatám azt a' nevelést, mellyet óhajtottam, és kezdettem. De az Úr gondot visel, 's végre elérem én is szenvedéseimnek végét.

Feleségem atyafiságosan tisztel és csókol, gyermekeim csókolják kezeidet, 's ajánlják magokat gratziádba. Én a' legforróbb barátsággal, tisztelettel, atyafisággal maradok

Édes Húgom

hív barátod, szolgáló
Ferenczmpr.

Széphalom Augustus 29d. 1824.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 27. sz.]

4384.

Kazinczy — Döbrentei Gábornak.

Döbrenteinek, Válaszúl.

Széphalom 1824. August. 29d.

Nem csudálom én hogy téged, Szalluszt hozt írt Előbeszédem meg nem győze, hogy neked javalásodat az Igaz Sámuelnél meglátott töredék meg nem nyerheté; azt csudálnám, ha amaz meggyőzhetett volna, ha ez javalásoddal dicsekedhetnék; mi ketten nagyon messze járunk egymástól. De engedj szabadon szóllanom, pirúlok annyira szeretett barátoméért, hogy midőn ez az Előbeszéd Guzmicsot még meg is lepé, téged meggyőzni nem tud; az pedig épen bánt, hogy midőn tanácsodat nem kérém, te azt adod, 's olly felsőséggel, mit csak azon fiúknak vala szabad adnod, kiket Erdélyi Muzéumod gyulaszta tűzre. Igen is, édes barátom, a' barátság, és kivált az ollyan mint a' miénk, bátorságot adhat nekünk bizakodva bánni egymással, de nem durván bánni, 's egy bizonyos könnyedséggel, a' hogy Mester szokott tanítványával. — Ha Te a' Szalluszt és Yorick szépségét akarod csudálni, magokat veszed elő, úgy mondod; 's magad íteld-meg, melly szó ez olly férfitől mint te vagy. Tehát azoknak igyekezetek haszontalan volna, kik láttatni akarják Olvasójikkal, mit bírna-el az új nyelv a' régiek' szépségéből? Köszönd magadnak, ha az illy levél és az a' híres Dialogus (Tud. Gyűjt. 1824. VII. K. lap 78—86.) bennem és társaimban, a' Nyelvtörőkben, gyanút támaszthat, hogy neked kedvesbb a' Ruaeusz' nyelve mint a' Virgilé, és hogy te Virgilt és Szallusztot meg sem érted, 's graecissálásaikat, Nyelvzavarokat, nyelvtöréseket csak azért nézed-el, mert őket a' Virgil és Szalluszt nevek védik. Hát arra mit mondjak, hogy te bennünket a' Zrínyihez és Mikeshöz utasítasz? Ismered e őket? Mert nekem úgy tetszik hogy a' Zrínyi' nevét csak nevéért emlegeted. Néki abban áll egyik szépsége, hogy azonként szedi-által a' Rómaiak virágaikat mint azok a' görögökéit. Én neked felelni fogok 's nyomtatásban. Igen is, a' magyar beszédnek magyar beszédnek kell lenni; igen is, az a' nativus lepor derék portéka. De ha talán te csak azt mondanád, hogy magyar embernek bajusz

kell, azt mondanád, a' mit én mondani ugyan soha nem fogok. Dialogusod sok haszontalant, sok félszeget, sok hozzád nem illőt monda. Thaisz szölla jól a' Tud. Gyüjt. tavalyi XI. Kötetében. Orthológnak neologisálni, Neolognak orthologizálni kell, 's az a' félve tett merés, 's az a' merve tett félés teszi a' mit ügyünk kíván, a' mit várunk.

[Kazinczy másolata a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 27. sz.]

4385.

Kazinczy — Kiss Sámuelnek.

Kiss Sámuelnek Kazinczy Ferencz tiszteletét.

Szeretetre-méltó társam, barátom! Fogadd szíves köszönetemet megszólításodért. Kedves vala nekem illy — — — ifjúnak nyerni-meg hajlandóságát, 's azon leszek, hogy azt mind végig bírhasam. Képemmel kívánnalak meglepni, de rezem, nem tudom melly történet által, elvesze, 's nyomtatványai között kevesebbet bírok mint gyermekeim' száma. De veszteségeden nincs mit aggódnod: ez a' fej a' rezen nem az én fejem, bár nevem alatta áll; láthatod azt, ha a' rezet azon olajfestéssel hasonlítod össze, melly Bécsben Igaz Barátunknál függ. Nem sokára más rezen fog megjelenni egy jobb, 's akkor egyike lészesz az elsőknék, a' kik azt venni fogják.

Látád e már a' Guzmics Theokritoszát? Én azt tegnap vevém, de annyira el voltam és vagyok foglalva, hogy gondosan még meg nem olvashattam. Guzmicstól én igen sokat várok; gyönyörtől tolla van, mint lelke. — Külömben barátink köre most Aspasiát, a' Bacsányi Faludiját, az Uj-Szellemet, 's a' mi Döbrenteink Elysiumi Dialogusát nézheti figyelemmel. — Az új Szellemre minden jegyzésem az, hogy tréfának mindég igen rövidnek kellene lenni, ez pedig igen hosszú, 's sósnak, 's ez sótalan, de keserű; a' Bacsányi beszédére, hogy tanításai közzé dölyf és epe keveredett, és hogy az asperitas agrestist Párizsban sem tudta magáról ledörzsöltetni. Hát a' mi Döbrenteink Dialogusára? Fáj kimondanom. Ő azt tanítja hogy Magyarnak bajusz kell és szijas nadrág, a' mit én nem hittem soha, és soha sem fogok. Aspasiában a' prósa igen is hogy nevelés és boszantó; micsoda az a' *kellemkecs*, az a' *szellemgyümölcs*? De Döbrentei és én a' Kovacsóczy' és Bajza' korában.

nem adánk olly versezeteket mint ezek és Vörösmarti, 's talán még most sem; 's ezen versczeteik miatt arra az ő oláh czifrájokra — a' halmozottra, és a' mellynek az üveg-kláris is gyémánt — behunyom szemeimet. Idővel elhagyják azt.

Élj szerencsésen, és ha érdemlem, szeress; sőt szeress, ha nem érdemlem is. — Széphalom, Abaujban, egy órányira a' Zemplényi Ujhelye felett est-éjszak felé, Aug. 29d. 1824.

[Megjelent a *Vasárnapi Újság* 1860. évf. 21. számában.]

4386.

Paziazi Mihály — Kazinczynak.

Hochwohlgeborner Herr!

Die unvergesslich huldvolle Aufnahme in dem so reizenden Széphalom, gibt mir Muth genug von dieser so sehr erwünschten Gelegenheit Gebrauch zu machen, und an Euer Hochwohlgeboren zu schreiben. Die mir heilige Pflicht der Dankbarkeit hatte mich schon früher dazu verpflichtet, aber theils Schüchternheit, theils die Unmöglichkeit die Äusserungen dieses so lebhaften Gefühls mit seiner wahren Grösse nur im geringsten in Einklang setzen zu können, hielten mich von der Erfüllung einer Pflicht ab, welche den schönsten Wünschen meines Herzens entspricht. Die wenigen Stunden, die ich in Ihrer und der Ihrigen reizvollen Gegenwart zubrachte, glänzen mir im schönsten Lichte der Erinnerung. So selten dringt in diesem kalten Leben ein reiner Strahl des Gemüths in die sehnde Brust, und es ist daher kein Wunder wenn die hehre Glut, womit Ew. Hochwohlgeboren für alles Edle lodern, und jedem Keim des Strebens Leben geben, mich mit einer Empfindung erfüllte, die viel zu selten und seelig ist, als dass auch ihr leisester Farbenton je erleichen könnte. Die unbeschreibliche Milde und sanfte Huld der Gräfinn, Sie der edle Dichter, der im Silberhaar den ewig grünen Schmuck um das Leben windet, und es in schönen Farben glühen lässt, der im Alter uns die Jugend des Gefühls erhält; die Gräfinn die uns zeigt, was den Dichter lohnt und ihn begeistert und dem hohen Schmuck des Lorbeers den zarten Reitz der Rosen verbindet, der lebensvolle Emil, dessen gluthvolles, trotziges Auge in sanften Thränen der innigsten, zaertlichsten Liebe schmilzt, und im Ausdruck

fast überirrdischer Zartheit Ihre stäte [!] Begleiterinn und Gesellschafterinn, die lieblichste Grazie-Thalie! Seit meiner zartesten Kindheit ist mir der Name Dichter heilig, zu seinen Füßen liegt das Leben, und er allein lässt einen farbigen reinen Strahl aus höhern Regionen in die Schattenwelt unseres jetzigen Lebens erfreuend und tröstend hereinleuchten, er allein wiegt das Gefühl unseres Unglücks in Schlummer, und erscheint uns als Engel im Traume, dass ein holdes seeliges Lächeln auf unseren Zügen sich mahlt! Welche wogende Fluth musste sich in Széphalom in mir regen und noch kommt mir wie ein schöner Traum der ewig unvergessliche Tag vor, wo mir, dem Fremden, so edle Herzen sich öffneten, mit so warmen Gefühle mich empfingen. Welch zürnender Unmuth ergriff [m]ich als der neuerschienene Új Szellem mir den neuen Beweis lieferte, wie gerne die Rohheit gegen alles Schöne kämpfe. Welch schöne Consequenz im Kampfe gegen alles Höhere! Schedel übergibt Ihnen diesen Brief, so jung weiht er sich mit Ausdauer und Feuer der Literatur, und den jungen Menschen voll schöner Eigenschaften trifft ein Hagelwetter voll Spott und Tadel. Sie, der gefeierte, von fremden Nationen anerkannte Dichter, auf den der edlere, der bessere, der gesunde Theil der Nation stolz ist, stolz sein muss, werden von schmutzigen Händen angegriffen, und den plumpen Spässen einer hirnlosen Menge bloss gestellt! Ungarn, Ungarn! so wurde Euer Ruhm nicht erworben! Der Ungar behandelte den Fremden gastfreundlich, im Pantherfell ehrte er das Zarte, der Tapfere fand den Lohn im Schönen, habt ihr die Kraft verloren und die Rohheit beibehalten, kehrt ihr die ehemals ruhmvollen Waffen gegen das Edlere im Menschen? Seyd ihr die Söldlinge der Finsterniss, des ewigen Unverstands? Der herrliche Ungar mit seiner tiefen Empfindung, mit seiner Sehnsucht nach dem Höhren [!], die sich in seiner Musik so rührend, so herrlich ausspricht, der ernste Ungar sollte den Frevel dulden, dass man die Ehrwürdigsten seiner Nation pöbelhaft herabzieht und schmähe! Ist der Nationalcharakter angegriffen, will man an das heilige Palladium der Sprache greifen, so strafe ein zürnender Blitz den Kühnen, der diese höchsten Schätze der Nation zu berühren wagt, aber Ehrfurcht dem Edlen, tiefe heilige Ehrfurcht Dem, der einer Nation und seys den Samojuden, das ist, was Sie der Ihren! Dass irgend eine ungewaschene Hand viel Grobheit gegen Sie schreibt, ich weiss es, das schmerzt Sie nicht, aber der Undank thut weh, dass das Zarte, Schöne, Edle die Beute

plumper Fäuſte wird, würde Sie verletzen, wenn es in dem entferntesten Welttheil geſchehe. Daſſ dieſſ bei einem ſo herrlichen Volke geſchieht, als die Ungarn ſind, iſt doppelt traurig. Nehmen Sie die Entſchädigung dafür in ihrem Bewuſtſeyn, und dem ewigen Krieg der Fröſche gegen Apollo in der Überzeugung, daſſ es überall Schiffknechte gibt, die den Arion beim Mantel zerrend ihn ins Waſſer werfen, daſſ aber die Schut[z]götter des Menſchen den Namen des Edlen zu den Sternen ſchreiben, der ein Bildner ſeiner Nation geworden. Mit der glühendſten Verehrung und der aufrichtigſten Dankbarkeit empfehle ich mich Ihrem Andenken.

Michael v. Paziázimpr.

[K. és h. n.]

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 29. sz.]

4387.

Cserey Miklós — Kazinczynak.

Kedves Barátom!

Julius 16án irtt betſes rendeideböl nem tudom ki tanólni, le tſendesedteké a Magyar Országí zavarok vagy nem? Rettenetes dolog, hogy a legjobb indulatu Uralkodó alatt a nagyra-vágyás ilyen fergetegeket támaszt! — Valóban méltó lenne hogy ő Felsőge az olyan balgatag embereket adná ki az Orzágnak büntetésre! — Ezer olyannak a feje fel nem éri azt a roszszat, a mit a Ház és Nemzet közötti támadó bizodalmatlanság maga után húz! — Se Almásy, se Ötves nem érdemli az ő Felsőge kegyelmét. — A leg nagyobb kintsétől, a leghivebb Nemzet bizodalmatól, akarják meg fosztani. — Mindazonáltal a mik Ötvesen történtek, s a hozzá tartozókon, mégis sajnálom. — És jóllehet a Jehova aval fenyegeti a bünösöket, hogy harmad izigis meg bünteti őket, — még sem lehet szánakodás nélkül érteni, mikór valaki az apja vagy nagyapja bün-ért szenved. — Politice nézve jó. — Tanuság! — Legyen minden betsületes ember hiv a Fejedelméhez, mert azt az Isten és a Törvény tette az ő fejedelmévé: de meg ne szünnyék hiv lenni egyszersmind a Hazájához, — mert azt is az Isten és a Törvény tette Hazájává. Nézze egyiket Apjának, a másikat Annjának: s ne félyen

osztán se Istentől se embertől! — Ezt tartom én, ez az én principiumom!

A mi a Mátyás [!] Király képét illeti: irtam a legjobb Képirónknak Boér Mártonnak, a ki M. Vásárhelyen lakik, és a ki, a mint reméllem, le vészi a kívánt képet. Irtam magának Gróf Teleky Ferentznekis, — a kinek fő ügyelete alatt van jure haereditario a Bibliotheca. — Ők magok elküldik, úgy reméllem.

A mű Püspökünk a nagy szentség, nagy zelosítás, nagy austeritás, és respective az ezekkel egybe nem férő indulatosság miatt, úgy el betegesedett, hogy megmaradásais kétséges. Sajnálom szegényt! — de heába szóllott az ember neki: mert a mit egyszer a fejibe vett, attól elnem állott, semmi okokat felnem vett. Nagy talentumok vesznek el benne, a kimivelődésnek bé fejezése előtt. — Jó mondás az: Ne quid nimis!

Hát a Kováts munkájára kaptalé praenumeransokat? Kérlek igyekezzél benne. — Döbrönteit nem ír nekem; egészszen elfelejtett; jól lehet dólga! Csókolom Kedveseidet és vagyok

igaz barátod

Cs. M. mpr.

[K. és h. n.]

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 26. sz.]

4388.

Kazinczy — Gr. Dessewffy Józsefnek.

Tisztelt barátom,

Én Eperjesről jövök tegnap estve 's Bibliothekádban gyönyörű estvét tölték. Kiviszem Cicerónak Leveleit Wielandtól, 's fordítva adom vissza. Ezen pillanatban indulok. Eggy hét alatt ismét Eperjesen leszek, 's ezen Terminuson ezen kívül még eggyyszer, 's így Május olta ötször. —

Sógorom nekem perjuriomot lobbanta szememre, az én triumphusomra, mert megmutatám, hogy ez a' perjúrium nem perjúrium. Csókolom a' leghálásabb tisztelettel Ő Nagyságának és Comtesse Virginienek kezeiket. Bár Zsenivel tiszteletemet tehessem Octóberben Szent Mihálytt, minthogy September végéig Eperjes fog elvonni, Légyen áldás rajtad, tisztelt nemes lelkű jóltevő barátom,

's olly szeretetre 's tiszteletre méltó házadon. Fiadat vezérelje a' leghűségesebb Angyala az ifjúságnak, hogy lélekben és testben épen jőjön imádást érdemlő atyja 's anyja karjai közzé.

Kassán, Sept. 4d. 1824.¹

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 33. sz.]

4389.

Toldy Ferencz — Kazinczynak.

Kassa, sept. 11. 1824.

Kovacsóczy vette át Paziazitól Tek. Úrnak nekem szóló csomóját a Sallust Előbeszéde példányaival, attól pedig csak nagy későn kaptam meg, ez az oka elkésett köszönetemnek. Ez a K...

E hó 2-d. érkeztem Kassára. Nem bírtam szekeret találni Újhelyre... Holnap után indulok a Szepességre rokonaimat meglátogatni, s mert Lengyelországba is be kívánok menni, legalább Krakkóig, már nem reménytem, hogy visszavaló utamban is láthassam a Tek. Urat, azért Werfernél teszem le Horátz Ódáit,² melyekkel Virág úr kedveskedik üdvözlöte mellett; a Teleki (László) képét, melylyel Thaisz; a Resignátiót, melylyel Helmecezy, kik mind tisztelik teljes szeretettel, Vitkovicsesal, Horváttal (Istv.), Jankovichchal és Kisfaludyval (Kár.) egyetemben. Paziazitól egy levél is van a csomóban,³ aztán egy régi magyar bibliának néhány levele, mely Félegyháziénak látszik lenni, mi iránt Tek. Úr véleményét bátorkodom kikérni. «Az Új Szellem»-et is ezekhez mellékeltem. Kisfaludy főleg azért haragszik ez ostobaságra, mert a Tek. Urat is bele keverték, de Kultsárra is azokért, miket egy idő óta irogat a neologismus ellen... Schiller Leveleit Dalberghez azért tettem a többihez, mert tán az országban sincs. Taval Bécsben levén, Schaumburg által kellett megrendelnem, ott sem ismerték.⁴

[Megjelent a Kazinczy G.-féle kiadásban.]

¹ T. *Kazinczy Fer. Ur Levelc.* Eperjesről jött Kassára Sept. 5ikén 1824. — Dulházy M. jegyzete.

² Virág által fordítva. Buda, 1824. — Kazinczy G. jegyzete.

³ L. a 4386. számú levelét.

⁴ Nro 6. — Toldy F. jegyzete.

4390.

Kazinczy — Gr. Dessewffy Józsefnek.

Eperjes Septemb. 12d. 1824.¹

Tisztelt barátom,

Sietek jelenteni hogy tegnap előtt és tegnap Gróf Sztáray Imrének pere Gróf Sztáray Albert ellen felolvastatott, és hogy Imre azt teljesen megnyerte; és ezt azért jelentem, mert fel lehet tenni, hogy ez Ő Nagyságát a' Méltós. Grófnét érdekelhetné, 's igen sok példából tudom, hogy Agens és Prókátor késnek a' hírek megküldésével. A Sententiát holnap már megkaphatom, a' mint mondják. De én úgy hiszem, hogy annak megküldése nem lesz szükséges; mert ha Ő Nagysága is áll e' perben, Prókátora azt bizonyosan közleni fogja.

Az én peremben a' Sógorom Prókátora felelni nem akar, mert a' Sógorom úgy mond, Pesten van. Azon szavamra, hogy Fiscálisa Kossuth itthon maradt, 's az felelhet, tűzbe jöve ez: «Mi közöm nekem Kossuthal?» úgy mond, hiszen ha én azt, a' mit ő küld nekem hogy a' perbe tegyem-be, betettem volna, már tizszer is emendát kapék vala.» — Pedig ez az utolsó replica is olly alacsony mocsok és gorombaság, a' millyenre az szorúl, a' kinek igazsága nincs: 's én kénytelen valék a' feleletben megkérni a' Táblát, hogy engemet a' Sógorom Fiscálisának bántásaitól védelmezzen, a' Sógoromnak pedig adja azt az intést, hogy Fiscálisa' dolgozását minekelőtte a' perbe beiratja, *mások által tekintesse-meg.* — Ez nagy megbántásod volna Neked és másoknak, kik, mint a' Don Carlos' Pósjája, inkább akarnátok gonosztevőknek tekintetni, mint gyengefejtűeknek: de valóban a' Sógorom nem követné ezen istentelenségeket, ha tanult volna valamit és ha gonoszságát azzal nem mentené, hogy ő *nem tanult.* Ich *mus,* denn man sagt mir — ez az ő tulajdon szava; 's a' ki így nem pirúl szállani, azért se pirúljon, ha ellenkezője úgy kéméli-meg a' mocsoktól, hogy a' szelidebb mocsokkal borítja-be.

Cicerónak Leveleit elhozám magammal, 's inkább szeretek azzal elzárkózni szobámba, mint órákig nézni a' Kávéházban, hogy

¹ T. *Kazinczy* Fer. Úr levele. Jött Eperiesről Sept. 13-ikán 1824. — Dulházy M. jegyzete.

² Az eredetiben tollhiba *Kossuthal.*

a' dákók mint döfögetik a' golyóbisokat a' zöld asztalon. Tegnap este 's ma reggel sokáig gyertyáztam, 's tele irtam egy két ível. Reménylem, nem sokára látni fogod az első Kötetet. Szeretném ha fél eszt. alatt a' Munka megjelenhetne. A Classica Literatúrának kevés kedvelője vannak, noha magát minden annak akarná tartani; 's ha a' deák textus a' magyar fordítás mellé nyomtattatik, inkább reménylem hogy a' jobb ifjak a' kettőt egymással összehasonlítják, és mivel a' fordítás az Originál' értését nekik megkönnyíti, a' Magyar után a' latint is megolvassák. De hol találunk rá Nyomatót? A' Horácz Leveleit Kis csak félig adhatá-ki, mert a' Munka nem találá Vevőket. —

Most egy fertály 12re, 's a' levél dél után indul. Fogadd-el újabb jeleit örök tiszteletemnek, 's ajánlj az Ő Nagysága 's a' Comtesse Virginie' kegyességébe.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 33. sz.]

4391.

Kazinczy — Dulházy Mihálynak.

Bízodalmas drága jó Uram Bibliothecárius Úr,
érdemes barátom,

Sem este sem reggel nem látni azt a' barátunkat a' ki bennünket hajlékába fogad, elfogadni a' jótétet 's köszönet nélkül állani tovább, olly tett, melly a' becsületes emberek előtt nem talál mentéséget, 's én ezt tevéim utolsó Kassán létemkor. De mentve leszek, ha nem szóllok is, és midőn a' dolgot említem, már megtettem mind mentségemet, mind hálámat.

Sógorom Prókátora nem akar felelni, mert úgymónd az ő Principálisa Pesten van. Így akarnak kijátszani. Jó tehát hogy itt vagyok és a' dolgot nyomhatom.

Tegnap előtt szombaton, Septbr. 11d. buktattatott-meg Gróf Sztáray Albert a' Vincze és Imre perében. A' hírt megküldém Szent-Mihályra, hogy ha azt tudniok szükség, tudhassák.

Az Urat Bibliothecárius Urat arra kérem barátságos bizodalommal, méltóztassom Fiscális Bálintffy Urat nevenben megkérni, hogy megbecsülhetetlen hajlandósága szerint, mellyel erántam kéréssem nélkül viseltetett, tartóztassa Majorost a' dolog sürgetésétől.

Kallós Úrnál a' Szűcs Dániel Fiscális Úr levele, mellyben jelenti hogy Septembr. 19d. itt lesz, de a' melly az újabb bajok miatt Októb. elsőjéig halada. Várjon Majoros Úr és itt Eperjesen ne tegyen újabb lépéseket. Én azon leszek hogy dolgaimat Majoros Úrnak is contentumára lehessen elvégezmem, és abban nekem az én régi barátom' kedves fija Fiscális Bálintffy Úr nagy segédemre lehet. Ez az, a' mire az Urat Bibliothecárius Urat igen nagyon kérem. Én magam a' terminus végét itt fogom bevárni.

Ajánlom magamat nagybecsű barátságába 's maradok szíves tisztelettel

Az Urnak Bibliothecárius Urnak
Eperjes Septbr. 13d. 1824.

alázatos szolgálja
Kazinczy Ferenczmpr.

Bezzeg ada nekem Cicero munkát is örömet is!

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában : M. Irod. Lev. 4r. 5. sz.]

4392

Kazinczy — Gr. Gyulay Karolinának.

Eperjes Septbr. 18d. 1824.

Tisztelt kedves barátném,

Én ezen Terminus alatt, (Szent István napja oltja) harmadikszor vagyok itt, 's ma már nyolczadik napja hogy itt vagyok, 's még tíz nap leszek, ha bírám kívánni fogják; mert akkor szőlyvel oszlik a' Tábla. Szörnyű dolog a' mit a' Sógorom teszen, 's már érzi, hogy makacssága nem csak engemet ronta-meg, hanem magát is; felesége itt vala e' napokban, koldulgatja a' Bírakat, 's azok vigasztalás nélkül hagyák menni. Képzelve Nagysád, édes Lottim, mit teszen nekem lenni-el olly sokáig kedves feleségemtől 's gyermekeimtől, 's itt költeni. — De Isten neki; ha most nem, Növenberben megnyerem a' pert.

Ezen a' héten Septbr. 14d. itt nagy innep vala. Herczeg Radzsil Lengyel Confoederatus 1770 körül talán három esztendeig lakott itt, 's nagyon szerette a' bort és a' templomot. Királyi kincsei lévén, egy közel álló dombon egy gyönyörű Kalvariát építete. Talán 14 Kápolna áll itt a' sok hárs, gesztenye, dió fák és apróbb bokrok között. Harminczhatezer ostya készült az innépre. Kimenék magam is, 's a' sok dőfések alatt feljutottam a' legmagasbb tetőre. Ret-

lentő sokaság, mint a' legtömöttebb vásárban. (A' kápolna ajtaja felett egy balkon) ¹ Sok férjfi és gyermek a' dió, hárs és gesztenyék ágaira másza-fel, 's onnan is hallgatók a' tót, tovább német, végre magyar Prédikáziót, melyet a' Pap a' templom nagyságú kápolna felett két kő oszlopon álló balkonról monda, hova vele együtt férjfi, ásszony, lyány és legény hallgatók is másztak. Melly könnyen szakadhatott volna le a' balkon velek! Szerencsére épen magyar Pap jöve-elő. Azt a' tót és német nem értette, és így igen hangos sohajtozások között imádkoztak. Egy magyar ember most megszóllala az egyik fa ágáról:

Tót atyafiak; Kérem kegyelmeteket, légyenek csendesen, hogy hallgathassuk az Isten' ígését.

Felpillanték rá, ha azt az cpithétet az atyafi szó előtt nem mondja e pajkosságból, 's nem pajkosságból monda. Ezen a' szent helyen neki még a' tót is atyafi volt; az ellen pedig az igaz magyar protestál. Nagy bajjal tartóztathatám-meg magamat, hogy ne nevessek; Ő Nagysága a' Méltós. Grófné ezt bizonyosan nevetni fogja, 's én ezt csak azért írom.

Mikor ez előtt ötven hatvan esztendővel Első Ferencz megválasztaték Római Császárnak, Borsod Vármegye Deputatusokat küldé Bécsbe, ezen gratulálni. A' feleségem nagy atyja 's Kánonok Gusz-tínyi egy szekéren mentek. A' Kánonok még Bécsset nem látta, 's vasárnap érvén oda, délután, midőn a' sok gebackenc Händel evő csoportosan megyen a' Práterbe, a' Kánonok el nem tuda állani az ablakból, Török pedig rendeléseket teve, hova hordják-fel párnazsákjaikat. Látván, hogy a' Kánonok még mindég néz ki az ablakon, kérdi mit csinál; 's ünhol felelete:

«Azt nem győzöm nézni, hogy az Úr Isten mint tudott teremteni ennyi Németet.»

Gyönyörű mondás attól, a' ki később Nyitrai Püspök leve. Azt akarla talán mondani, hogy minek teremté annyit.

Édes Lolott, épen e' pontban üti tizenkettőt éjfélnben. Aludjon csendesen Nagysád, imádást érdemlő anyjával 's kedves jelen és távol való testvéreivel. — De még egyet; én tegnap reggel 9kor megindulék magam gyalog, 's megjárám a' Sárosi Várhegyet, nem vár dombot, hol Rákóczy Ferenczet elfogták, 's hat óra múlva úgy jöttem haza, hogy csak egyszcz is le nem ültem. Attól, a' ki Octób.

¹ E szavakat Kazinczy F. kitörülte.

27d. belép a 66dik esztendőbe, ez nem kevés. 'S elmondjam e Nagysádnak, hogy egész nap egy zsemlyénél és két körtvélynél egyebet nem evém, pedig a' fogadóban vagyok szállva, 's lemehettem vagy felhozathattam volna a' vacsorát. Ennyit teszen a' testet elkeményíteni, legalább el nem kényeztetni, 's nem egyformán, hanem változtatások közt élni, 's néha sokat, néha keveset, néha épen nem enni. Melly hosszú életet élhetnék magamnak és gyermekeimnek, ha a' Sógorom el nem mérgesítette volna életemet, 's sok éjjeltem almatlanúl nem töltené! Nekem Sophie az életem' Angyala; az ő szeretete, és osztán a' toll és papiros minden örömem. Dolgozom, hogy felejtsem bajaimat.

Még egyszer jó éjszakát, imádott Lotti. De azt ne álmódja Nagysád, hogy Széphalmon van, 's én eligazítom. Ha ott volna, lábait csókolnám-meg, 's úgy kérném áldását mint Pápámtól.

Az elmúlt éjjel is keveset aludt öregember engedelmet kér a' tinta foltért.¹ — *Nem esett rossz végből*, azt mondá egykor a' Bárczay Ferencz Merdulykája, 's ő Nagysága nevetni fogja az emlékeztetést. Szegény Ferencz barátunk sok bajt ér, vagy a' mint némellyek mondják, sok bajt csinál magának. Vice Ispán Comáromy István öcsémrel öszve zajdúlt minap a' Gyűlésen, 's az neki csinált kedvetlenséget. Én épen nála valék. Egy oly igen jó ember, egy oly gazdag ember, egy oly szép fiu atyja — mert a' Bécsieket nem ismerem — mi boldog lehetne!

Harmadikszor jó éjszakát.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 5. sz.]

4393.

Kazinczy — Guzmics Izidornak.

Guzmics Iszidornak Kazinczy Ferencz
baráti tiszteletét.

Eperjesen, 1824. Septemb. 18d.

Ebédre menék-ki, 's megszántam egy magyar embert, ki a' tót és német nyelvű konyhabeliekkal, itt a' fogadóban, kinlódott, 's kisegitém bajából. Győrből jön, 's két Benedictinust hoz. Megpezs-

¹ A levél negyedik lapján esett írásközben tintafolt; erre czéloz Kazinczy F.

dült ereimben minden vérem. Kiknek hívják? Nem tudá. Mikor mennek? Mingyárt. Hol vannak? A' Franciscánusoknál. A' ház Vendégei vártak, szerencsémre által ellenben a' Barátokkal, de én egyenesen mentem a' Refectóriumba. Két társad egymás mellett, egy Franciscánus és egy Kassai, magyar lelkű Prokátor közt üle, 's ez a' Math. Professornak, a' mint belépék, megsugá nevemet. Azoknak képeiken öröm sűgárta. Lelkemnek ezen zavarjában, 's remény és félelem közt, hogy Te lehetsz az egyike, alig tudám kinyögni a' Ferencz' gyermekeinek, hogy nehezen esik nekik asztaloknál alkalmatlankodnom, 's most széket fogék két társad előtt. Képmet hozák-elő. Ki ismerne arról reám? Megcsalva látám reményemet. De társaidat láttam, szólhattam felőled, Endre felől, a' Takács' fija felől, 's hallám, hogy ez méltó gyermeke atyjának. Barátom! millyen az emberi szív, és ki ismerheti azt! Nem téged látalak, és még is örültem, még is örülhettem! Valóban, ha minden társaid ilyenek, ha Szerzeted mind illy szellemű férjfiakat nevel, úgy óhajtom, csak aludjanak az Alvók. Melly igen sajnálom hogy elébb nem tudtam-meg ittléteket; együtt evénk vala! — Mennem kellett, vártak társaim. Megszoritám tehát kezeket; az asztal köztünk vala, 's így meg nem ölelhetém, hogy csókomat neked vigyék-meg. De ha őket meglátod, csókold-meg Te őket, 's vedd által készorításomat. Hogy szeretlek, tudod, de az nekem nem elég; tudd azt is, hogy én a' te barátságodban kevélykedem.

'S mikor jó-el azon nap, mellyen én téged, mellyen én Panonhalmát megláthatom, mellyen Pázmándra mehetek, 's a' Zirc és Árpád 's a' két lelkes dal' éneklőjét megölelhetem! Neheztelek sorsomra, hogy ettől tilt; de Januáriusban pöröm alig ha Pestre nem szállit, legalább azzal fenyeget makacs Alperesem. 'S akkor — Pesten meg nem állok.

Theokritod kezemben van, vagy inkább kezemhez ért, mert Széphalmon hagyám. Ollykor vevém azt, mikor lehetetlen vala megolvasnom; de előbeszédedet, 's azon Idylljeit mellyek nekem legkedvesebbek, megolvasám összenyommasztó terheimnek, gondjaimnak enyhítésekre. Én úgy hiszem, hogy azért te nyered-el a' Marczibáni jutalmat; én legalább neked itélném, ha ellenségem volnál is.

Én Szent István' napja oltá harmadikszor vagyok itt, 's itt leszek, valaminig a' Thémisz' temploma be nem csukatik, különben pörömben nem dolgoznak, Alpörösemnek csak a' húzásban állván minden idvezsége. Cicerónak Leveléi vagynak velem, 's gondold-

meg, mire vetemedém hatvanötödik esztendőmben! — lefordítám az első Könyvet a' Wieland felosztása szerint. Ennek mind fordítása, mind Bevezetése és Magyarázatai megbecsülhetetlenek; értelemmel használá a' francia fordítókat: de minden nyomon elragadja ismeretes áradozása. Nincs egy sor, mellyet németben is meg ne tekintsek, de nem a' németet fordítom, és nem úgy, mint Wieland. A' hol a' hely' homálya egyebet kíván, ott abba hagyom Cicerót, 's elmondom a' mit hozzá érteni kell, 's a' mit Wieland a' sok fordítók és Commentátorok után igen jól mond. — De mi lesz ebből? Csonkán hagyom e a' Munkát, vagy reménylem hogy még végre hajtom. Reménylem ezt; még tegnap gyalog menék-ki innen Sárosra, 's megmásztam a' Vár' hegyét, nem dombját, hol Rákóczy Ferencz, a' Második, elfogatott, minekutána levelét Longuevall Bécsben beadta, 's vissza jövék, a' nélkül hogy a' hat óráig tartott útacska alatt leültem volna. Ennyit tesz el nem kényeztetnünk magunkat, 's eggyformán és órára nem élni, és mind az *szavban* mind az *απεχειν*ben excessusokat is engedni magunknak. 'S a' Wieland' Jegyzéseit és a' Middletonból állalvett Cicero Életét fordítsa más hozzá. — 'S dolgozásom alatt miért nincsen itt a' mi Döbrenteink, hadd kérném, hogy egyeztesse hát össze a' mit Cicero mond és a' nyelvvel teszen a' maga szerencsétlen Dialogusával. Melly szerencsétlen ember az, a' ki nincs eléggé gyakorolva azokat a' Régieket úgy érteni, a' hogy iskolázott Olvasó érti! melly szerencsétlen, a' ki benne csak a' dolgot olvassa, nem a' Nyelvet és azt a' hasonlíthatatlan Mesterséget is! és a' ki midőn ezt teszi, nem kérdi magától, mi által marad hátra az új szóllás amaz mellett. 'S hány Nyelvtanítónk mond egyebet mint azt, hogy a' Magyaroknak bajusz kell, nem görög pallást, nem Római tóga. 'S az a' mi kedves barátunk a' maga gyermekes koszperdjével! mintha nem látná hogy a' magyar öltözet a' Hunyadi sírköve szerint is 1400. a' török talárisához hasonlita, a' félre-vetett mentét hogy a' Spanyol pallást után hordjuk, 's mostani nadrágainkat Párizs tanítá szabnunk. — De hagyjuk szabadságában a' mi Döbrenteinket; tudod, én csak annyiban vagyok Neologus, hogy ezt is szabadnak nézem, de a' Neologiót az Orthologióával egyesíteni akarom. — Élj szerencsésen, kedves barátom, tiszteld Endrét, 's a' Takács derek fíjának sugd ezt mindég: *Αυ ἀγορευειν* etc. etc. Mondjad neki, hogy köszöntöm, 's kérem szeretetét. Minden örömem jobb ifjaink.

Eperjesnek gyönyörű Kalváriája van, 's 36,000, az az har-

minczhat ezer ostya készült a' Septemb. 14d. tartott innepre. Cultusotok engem Hellászba 's Rómába teszen által, 's én azt tudom is, akarom is sok oldalairól tekinteni. De nem engedném-meg, hogy itt 's ekkor gyónások történjenek; képzeled miért. — Magam is kimentem. Az igen sok kápolnák bokrok és fák között állanak, 's a' tetőn van az egyik legnagyobb templom. Nem gondolék vele hogy csaknem betörék oldalbordájimat. Mint Zachéusz — vagy ki is volt az — úgy másza-fel a' sok férjfi a' vén dió, gesztenye, hárs ágaira. 'S most a' balkonra lépe egy pap; körül-fogva férjfiakkal, asszonyokkal, 's elkezdé a' Magyar Predikáziót, flosculusokkal, de épen nem rosszul. A' tót és német nép imádkozott, 's a' sok felsóhajtás megszagatta a' Pap' szavát. Közel hozzám egy hallani-akaró Zachéusz felkiálta:

Tót atyafiak, kérem Kegyelmeteket, légyenek csendesesen, hadd hallhassuk az Isten' igéjét.

Felpillanték rá, hogy az első szó nem pajkosságból jöve e ki száján? Nem; a' kegyesség vele még a' tótot is atyafinak tekinteté, az ellen pedig sokan protestálnánk.

Midőn Ferencz Császár, a' mi kedves Theresiánk jó férje, Római Császárrá választaték, Borsod Vármegye Követeket küldé Bécsbe, örvendését bémutatni. Egyik Követ a' feleségem nagyatyja volt, a' másik Kánonok Gusztinyi, később Nyitrai Püspök. A' Kánonok ekkor látá legelőbb Bécset, 's el nem tudá mozdulni az ablakból, a' Szarvasnál. Török hordatá a' párnaszákokat etc. etc. mert Bécset sokszor látta volt. Feledém mondani, hogy ez Vasárnap történt, mikor a' rántott-csirke' evőji nagy sokaságban mentek a' Práterbe. — Török, látván a' Kánonok elmerülését, megszóllítá. Az nehezen tudá feleszmélni, 's imhol gyönyörű felelete:

«Azon csudálkozom, hogy az Isten miként teremthete ennyi Németet.»

Ha a' *miként* alatt ezt érté: *minek* — úgy a' szó megérdemli hogy ne feledd és ne feledtessd. Én ezt örömet teszem.

[Eredetije a sz. Benedek-rend pannonhalmi könyvtárában.]

4394.

Kazinczy — Gr. Dessewffy Józsefnek.

Eperjes, Septbr. 20d. 1824.

Tisztelt barátom,

Nem tudom, van e szükséged tudni vagy nincs: de minthogy a' dolog Sógorodat illeti, inkább akarom elmondani a' szükségteletet, mint olyat hallgatni-el, a' mit tudnod talán használ: egyedül arra kérlek, ne hidd, hogy az illynemű csapások jelentése nékem örömemre lehetne: — a' Bírák a' mai ülésben Sógorodat két adóssági pörében megbuktaták. Mennyi a' summa, nem tudom, de igen hogy mind a' kettőben Baró Sennyei a' felperes. — A' mint ez az én jelenlétemben beszélleték, egy valaki megszóllala, hogy ő ismét a' jövő terminuson fogja a' Grófot megbuktatni egy hasonlólag adóssági perében. — Ezt annál inkább kötelességemnek ismértem bejelenteni, mert tudom hogy Ő Nagysága a' Mélt. Grófnénak is lesz nem sokára pöre ellene.

Én még is itt vagyok, 's alkalmasint hijába, mert a' Sógorom Fiscálisa nekem kimondá tartalék nélkül, hogy ő ugyan ezen a' terminuson nekem felelni nem fog, akármit esináljon [!]. Megértvén, hogy a' Mélt. Gróf Praeses panaszomat az Ülésben előadá, és hogy ott meghagyatott hogy Referensem a' pört hozassa-el, hirtelen elkezde dolgozni egy Replicát, de előre elmondván, hogy ezt a' jövő terminusig félbeszakasztva hagyja, hogy most sententiát ne kaphassak. A' tavalyi Május 26dika olta csak egy replicát kaptam, ha azon öt sorból állót oda nem számlálom, mellyel Január 21d. Revelatióját beadá. 'S midőn vele erről panaszkodva szóllottam, azt felelé, hogy Successionalis pörben 16 holnap alatt elég egy replicát adni. A' bántáson felül még ingerel.

A' Sógoromat elrontja makacssága és ezek az ő Próciátorai. —

Non te nullius exercent numinis irae,
Magna luis commissa! —

ezt irtam én Töröknek egy két esztendő előtt, midőn Szaládról, midőn azt nem várá, kiesett, 's visszajöve Kázmérba, hol két esztendei jövedelmét Fiscálisa csaknem egészen elvendégeskedé. — Harmadnap olta itt az a' hír, hogy neki százezer forintot fizet

Gróf Erdődy Ónodért, papiros pénzben. Én csak azt várom, hogy a' hírt valónak tudhassam, 's azonnal megszóllítom, hogy a' mit Ónod a' leányok' pénzéből elnyelt, adja-ki. Mind Pászthót elnyelte, mind Sávolyt, 's mind Pászthó, mind Sávoly B. Wécsey Susána által jöve-bé a' Török házba; ezek eránt kezembem a' kérdést nem szenvedhető bizonyságlevelek. Pászthó 68,000 fntot, Sávoly 58,400 fntot kíván vissza Ónodtól, 's pengő pénzben. Ezen 126,400 fntnak fele 63,200 fntban a' vak Törökre mégyen által, a' másik fele a' Lajos' három gyermekét illeti. A' vak Török ki van fizetve, most Pepi fizetteté-ki magát. Feleségemre 52,666 frt. 40 xr. csik papiros pénzben. — Nem jobb volt volna e Pepinek a' húgaival szépen bänni? 's mit nyert vole hogy makaeskodott? Elrontá mind őket, mind magát. De a' makaes mindég így jár, 's rendes hogy a' tanúlatlanul maradt ember mindég makaes is.

A' Cicero' Leveleinek első könyvével készen vagyok. Most azt fordítom a' mit Quintushoz ira, de petitione Consulatus. Én megvallom, sokkal inkább szeretem azokat a' Leveleit, melyek mintegy kipattanának lelkéből, mint ezt, hol magát paráában mutogatja. Wielandot Mesternek nézem a' fordításban, 's ő, ki Mongault és Goujon 's mások után dolgozott; nekem sok clakadásimban ismét igen kedves Vezérem; azt mindazáltal csak szabad kimondanom, hogy az a' neki tulajdon áradozása őtet sokszor hűségtelemné tette Cicero eránt. Igazán jegyzéd-fel sok helytt ólommal a' könyv' szélére, hogy nem jól beszéll.

Tizenegyet elütötte, 's álmos vagyok. Bár valaha alhatnám! Sok éjszakámat töltöm itt álmatlanul. Aludj te csendesesen, tisztelt ember, kedves barátom, aludj gyönyörűséggel, 's Ő Nagysága, a' Mélt. Grófné, 's a' Zseni Principálisnéja 's kedves két fiad, és a' távol való kedves Útazó! — Élj szerencsésen!

örök tisztelőd

Kazinczy Ferenczmpir.

Írtam e, hogy midőn Sept. 18d. magam is feljuték nagy nehezen a' Kalvaria felső kápolnája elébe, hol épen akkor tartá egy Pap a' Magyar Predikáziót a' Balconról, egy Magyar ember, ki a' nagy dióflák ágaira felmászott, neheztelvén, hogy a' tótok szörnyű hangos felsőhajtozások miatt a' Predikáziót nem érheti, így kiálta le a' dió, hárs vagy gesztenye ágáról: Tót atyafiak, kérem Kelmeteket, légyenek csendesesen; badd hallhassuk az Isten

ígét. — Felpillanték az emberre, ha azt az epithétet nem gonoszúl tette e az *atyafijak* elébe; de nem. Olly szomja vala a lelki forrás' itala után, hogy haragba jött a' tót atyafiak ellen, kik *tótok* ugyan, de *atyafiak* is; de a' mit a' Debreczeni ember cum solenni protestatione hallott volna.¹

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában. M. Irod. Lev. 4r. 33. sz.]

4395.

Kazinczy — Kis Jánosnak.

Eperjes, Septemb. 23d. 1824.

Édes barátom,

Pirúlva jelennék-meg előtted hogy olly régen hallgatok, ha bajaim, ha ezer gondjaim nem kelnének mentségemre, ha szeretetem felől kételkedhetnél, és ha baráti bocsánatodra számot nem tarthatnék. Ki vagyok forgatva életem' csendes rendéből egészen, és mintha meg volnék varázsolva, hogy magam is kínozzam magamat, minek-utána részint a' gonoszság, részint a' sors gyötör, ott sem szedek vigasztalást és erőt, a' hol azt bizonyosan találnék. — Talán a' Magy. Kurír' egy Jelentéséből értéd, hogy testvér öcsém Dienes, egykor Vice-Ispánja Biharnak, később tituláris Consiliárius, April. 30d. megholt, 's nekem hagyá közel ötvenezer forintjába került, 's 3525 □ ölnyi tágasságú udvarát 's házat, de adósságival. Azok 27000 fntra mennek, 's ki veszen most negyvenezeres házat? Le kelle tehát mondanom a' reményről, 's általeresztém azt gyermekei' anyjoknak, ki felesége nem volt. Mint könnyült volna meg terhem, ha ott remélhettem volna valamit!

Én Aug. 20d. oltá harmadszor vagyok itt, 's most két hétig egy végtében. Sógorom hamisan esküdt-meg a' törvény előtt; két levelemben kértem, hogy ne kényszerítene illy váddal kelni feleségem' testvére ellen. Nem használt; nem voná vissza; 's talán azért mert Prókátora nem engedi. Úgy hitte, elég lesz, ha vissza adja a' kölcsönt, 's engem vádol ugyan-azon gaz és undok tettel; de kétlónk közt az a' különbség, hogy ő maga sem hiszi hogy én és feleségem pejceralánk, mi pedig igen felőle. Higyj nekem, édes barátom, nagy részét az ő bántásinak én abban találok, hogy maga

¹ T. Kazinczy *Fer.* Ur levele Eperiesről. Jött Sept. 21ikén 1824. — Dulházy M. jegyzete.

kényszerít vádjára. A' pert azonban elvesztem lehetetlen : de nekem várakozni is keserves.

Térjünk egyébre. — Óhajtanám hogy Zrínyimet Hébében olly örömmel olvashatnád, mint én olvastam ugyan-ott Julisodat. Irigylem erednek azt a' szerencés ömledezését, 's pirúlva vallom, hogy én azt a' Románzot írni Eperjesért sem tudtam volna. Rimes verset írni nekem kővágás. Zrínyit Igaz és a' Bécsiek, sőt itt is sokan, nagyon megkedvelék ; de ők nem az én dolgozásomnak adják javatjokat, hanem a' tett' nagyságának, 's ezt, ha ugyan józanon vagyok, nekem nem kell felejtennem. Most, mintha felejthetném, hogy egy holnap múlva belépek 66dik esztendőmbe, és mintha sok el nem végzett dolgaim nem volnának, a' Cicero' Levelének fordításokba fogtam, 's itt töltött üres időmet annak adám ; az első Könyvvel készen vagyok. Wieland mesteri kézzel fordítá, de áradozásai minden nyomon elkapják ; én az eredetinek praecisióját keresem, a' hol azt keresni kell, 's azon vagyok, hogy Olvasóm lássa, Cicerót fordítam e, vagy Wielandot. A' Cicero' Életét és a' Jegyzéseket dolgozza majd a' ki rá-ér ; én azt tenni nem fogom.

Sallusthoz dolgozott Előbeszédemet sokan nem szeretik, 's czekek számokban van a' mi Döbrenteink is, ki szerencsétlen órában dolgozott Dialogusa által arra tanít bennünket, hogy a' Magyarok bajsz kell ; de némelyek, kevesen, de nagyon, nem csak szeretik, hanem többet is cselekesznek, 's nekem elég a' kevesek' javalása. Én mindent szabadon hagyok menni a' maga útján ; hiszen örök leczkém az, hogy az egyszínűség nem tökély, hanem hiba, a' mit a' franczia nyelv erőtlen kedvessége, össze hasonlítva a' görög és latin erővel eléggé mutat. Velem azok ellenkeznek, a' kiknek ki merem mondani hogy nekik kedvesbb a' Ruaeusz' nyelve mint a' Virgilé, sőt ezt meg sem értik. De elúntam a' birkóztatást velek, 's magokra hagyom, kivált midőn olly faragatlan és epesaras emberekkel van dolgom, mint a' Faludi Verseinek Kiadója Linczbén, Felső-Ausztriában. Nem átallok kimondani, hogy nekem az az ő ampullált beszéde, és az a' mesterezés, melyet úgy viszen, mintha tripószon ülne, épen úgy kiállhatatlan, mint az Aspásia' prózája. Azt a' görög leányt ezek az én Ultráim behalmozák üveg klarizzsal 's nem gondolnak vele ha az üveg is, csak halmozva álljon, 's sikoltsanak színei. De ez az Aspásia olly Versezeteket ada az oláh czifra mellett, a' millyet Batsányi talán még nem ada ; 's mi lehet idővel ebből a' Kovacsóczyból, Bajzából, Vörösmartiból !

Élj szerencsésen, édes barátom, 's szeress megszűnet nélkül. Octóber' 27dikén mutassd-be te is könyörgésedet barátod' életéért, melyre az ő hét gyermekeinek szükségek van. Multum te amamus.

[Eredetije Kis Gyula birtokában.]

4396.

Kazinezy — Gr. Dessewffy Józsefnek.

Eperjes Septemb. 26d. 1824.

Tisztelt barátom,

Levelem rövid, de kedves lesz előtted, mert azt a' hirt hozza, hogy Bárá Prényi Zsigmond, Beregben, Péchy János Sárosi és Máramarosi Administrátor Kir. Commissáriussága előtt teljesen tisztának találtatott, úgy hogy csak egy czikkelyben is nem vádolható. Ezt én a' leghitelesebb hír után írhatom Neked.

E' terminuson csak holnap lesz ülése a' Táblának; az én perem submitálva van; mind Védelmezöm, mind magam szinte az alkalmatlanságig jártam a' Mélt. Gróf Praesesre, 's kértük, vétetné-fel; Sept. 21d. olta a' per mindég előtte áll a' zöld asztalon; de fel nem véteték, és rettegek, holnap sem fog. Az én igazságom el nem fojtathatik, de a' Sógoromnak szabadság adatik kinzani engem és még tovább rontani. Tűröm, mert tűrnöm kell. Dabit Deus his quoque finem. — Élj szerencsésen, édes barátom. Ajánlj kegyességébe Ő Nagyságának a' Méltós. Grófnénak és Comtesse Virginienek.¹

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 33. sz.]

4397.

Kazinezy — Toldy Ferencznek.

Eperjes, Septemb. 27d. 1824.

Édes barátom!

Jól esett hogy Széphalomra szekeret nem kaptál: én az egész Septembert itt töltém perem miatt, haszontalan' ugyan, mert minden

¹ T. Kazinezy Fer. Úr levele. Jött Eperjesről Sept. 27ikén 1824. — Dulházy M. jegyzete.

sürgetésem mellett, fel nem tudám vétetni, de annyiban nem haszontalan, hogy Novemberben annál inkább fogom kívánhatni, hogy döntessék-el. Istentelenség a' mit egy hét gyermekű atyával a' Sógorom térszen, 's még ingerli fájdalmitat, 's velem ok nélkül költet, holott a' nehéz időket az igen gazdagok is érzik.

Kedves vala nekem tőled hallani, hogy az én tisztelt barátom Horvát meg vala levele ajándékom által. Mind eddig azt sem tudám, hogy az kezéhez ért. Bár kiadná, még pedig glosszáival. — Erdélyi Leveleimet 's Sallustomat 's a' Cicero' Leveleit Novemberben Pesten fogjátok olvasni, még minekelőtte azok a' Bécsi Censor' kezeibe jutnak.

Örvendek, hogy az olly fejeknek mint te, Sallusthoz írt Előbeszédem megnyeré javalását. Reménylettem azt, 's valóban több javalja mint reménylettem. De mit mondasz arra, hogy egy olly férjfi, mint az én Döbrenteim, nem csak nem javalja, sőt még elrémit, 's fedd, és dorgál? Kénytelen valék neki megírni, hogy azok után a' miket nekem ír, nem gondolhatok egyebet, mint azt, hogy neki kedvesebb a' Ruaeusz' nyelve mint a' Virgilé, és hogy ő, ha Virgilt neve nem védené, azt a' nyelvtörő Virgilt még meg is korbácsolná, mivel az a' Római nyelvt a' graecismusokkal eltarkázta. Én feltetem magamban hogy ezeknek az érteni nem akaróknak, de tanítani akaróknak, többé nem felelek: de Döbrenteinek kelle felelnem, 's nem lehetetlen hogy nyomtatásban is fogok. Az az Új Szellem, és az a' Batsányi! Az elsőbbre az minden jegyzésem, hogy tréfája hosszú; a' Linczi Aristarchusz' ízetlenségeire pedig, hogy szeretem hogy ő beszél úgy. A' dühös ember maga adja nekem a' legszebb elégtételt.

Hogy engem Kisfaludi Károly szeret, azt nagy örömmel hallok. Majd ha Pesten lésszesz, mondjad neki, hogy én az ő barátságát életem' legszebb szerencséji közzé számlálom. —

Én indulóban vagyok haza. Soká mulattam itt, 's alig várom az időt, hogy kedves feleségemet 's gyermekimet meglássam.

Nem rekeszthetem-be úgy leveletem, hogy el ne mondjam neked itéletemet Aspasia felől. Gyönyörű Verszetek vannak benne: de, barátom, melly oláh czifrájú ez az Aspasia! Melly badar beszéd mingyárt az Előszó. Mi az a' *kellemkecs*? az a' *szellemgyümölcs*? Kell e az? Mi vagyunk okai, hogy a' Döbrenteiek bennünket Nyelvtörőknak nevezgetnek. Az oláh leány nem gondol vele, ha keblét üveg klárizs ékesíti is, csak halmozva álljon és csillogjon, 's ilyen-

nek nézem Aspasiátokat. Verseitek azonban felejteti[k] velem az üvegklárizst; azok gyöngyök és gyémántok.

Én kevés napok alatt Biharba megyek-le, 's bár otthon légyek mikor Széphalomra jössz. Kassán megtudod Dulházy Úrtól, kihez elvezet Werfer, ha otthon leszek e. Nem szeretném ha hijába fáradszál. Élj szerencsésen.¹

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 134. sz.]

4398.

Kazinczy — Gr. Dessewffy Józsefnek.

Tisztelt barátom,

Én Mihály napját Kassán töltöm, mert úgy kívánják bajaim. Holnap érek haza, minekutána Eperjesen három hetekig hiába ülök. — Ha ott postára tegnap tett levelem későbbben menne kezedhez mint ez, örvendj annak megérkezéséig is azon hírnek, hogy Báró Prényi Zsigmond, Péchy János Sárosi Administrátornak vizsgálása alatt, teljesen tisztának találtatott, s egyetlen egy váddal sem terheltethetik. Ezt nekem így mondá Roskoványi volt V. Notárius Úr, ki ezen Commissióban Péchynek Actuáriusa volt.

Itt küldöm a Viz és Bor felől irt lelkes dالodat, nyomtatásban. Ha azt Igaz neked is megküldötte volna, méltóztassál ezt nekem visszaküldeni: ha meg nem küldötte volna, tartsd-meg. — Élj szerencsésen. Ő Nagyságának a' Mélt. Grófnénak és Comtesse Virginiének kezeit halás tisztelettel csókolom. —

Kassán, Sept. 29d. 1824.²

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 33. sz.]

¹ nro 7. — Toldy F. jegyzete.

² T. Kazinczy Fer. Úr levele. Jött Sept. 29ikén 1824. — Dulházy M. jegyzete.

4399.

Guzmics Izidor — Kazineczynak.

Kazineczy Ferencznek

Guzmics Iszidor

idvezlését.

Sőt épen én rettegettem leginkább a Te erántami beszéllő nyilt-szívűségednek elnémulását, kinek leveleid annyira oktatók, olly gyengén érintve intők, s minden szépre szépen képzők. De nem a Te vétkekből, mit rólad gondolnom annyi volna, mint Téged nem ismernem; mint inkább a természet vas utjának tapasztalt keménységéből származzék aggságom: hogy azok a szép tollu kezek, csüggedve munkálni nem szünő lelkednek szüntelen parancsai alatt ne talán utóbbi szolgálátjokat felmondják. — Ha szivemért szeretsz, nem csalatkozol: az Te veled előbb tele volt, mint tőled ismertetve; érzi ez a Te méltatlan terheidet, és — mert nem könnyíthet rajtok — sir. De a Te nagy lelked alacsonyságnak hajolni nem fog; 's az ég könyörülni fog, 's nem lész oda.

Én itthon ülök, várva Téged, 's kérve az eget, hogy Sógorod elég rossz legyen Téged Pestre idézni, 's jó, velem láttatni, öleltetni, beszéltetni. — Tegnap nálunk volt Sztánkovies, Győri Kanonok, a volt Herczegi Püspöknek mindene, 's nekünk a papságból kevés barátink közül, mint eddig hinnünk engedti, egyikünk [!]. A szeretetre igen méltó Férfiu, mindent magához vonzó, szép eszű, nagyobb itéletű, mint tanultságú, egyenes, nyilt szívű, minden feszesség nélkül: barátommal, Pesti iskolás társammal, Vurda Károlyal, a Theologianak Doctorával, s tanítójával. Ebéd után szobámban gyűlénk össze, hol Sztánkovies képedet látván kérdé, kit ábrázol az? Megmondám. Hozzá közelített, és sokáig szemlélt. Téged tart, ugy mond, a legszerencsésb Forditónak, ki az eredetit sokban felmulod; és Göthét emlité, és Gessnert; s Berkedet, az igen kevesektől ismert becsü Berkel. Örvendett, hogy vagy csak képedet is láthatá. Az ellened szórt vádokat inepti clamores névvel nevezte. Öröm fogá el minden tetemimet, 's nem szólltam; de mikor ment, kétszer csókoltam össze; 's megmondám, hogy a második értted volt. Megigérteté velem, hogy ha jósz, hírvül adom néki, hogy jöhessen ő is; 's én az édes ígéteret örömmel tevém. Vurda ez előtt két héttel is volt nálunk, tanuja egy tüzes disputának emez mondásod felett: *kevény mindenektől értetni.*

A vitát Győrött, a Seminarium asztala felett, hol Sztánkovics a Rector elbeszélé, az öreg spiritualis, Pauer, kinél talán első magyar könyv a vallási egyesülés, védelme alá vette, azt hogy t. i. ő azt jól érti, és tetszik neki. NB. a nagy magyar azt érthetetlennek mondá. Bajszos magyar!

A Szellemet olvastam, mert akartam tudni, mennyi észszel, 's izzel legyen írva. Horvát Endre csak hosszú kérésemre tudá magát megolvasására határozni. Kérem ötlet, hogy ő, kit az egész magyar világ orthologosznak tart, tegyen egy komoly leddést közönségessé az ilyen moeskos, gyalázatos vadságok ellen; hogy az orthologoszok gyaláztatnak az efélék által meg, illy otrombaságot nézvén el, 's hagyván helyben hallgatásokkal. A gúnyoló Mondolatnak volt egy haszna: új szótárt nyújtott kezünkbe, mellyben ha sok van is haszonvehetetlen, van sok jó is. — Aspásiát nem láttam. Döbrentei Elyseumjáról már irtam; azt is, hogy neki eránta szót tettem; de a level, talán szerencsémre, visszajött, minthogy Döbrenteit Pesten nem kapta. Döbrenteit megbántani nem akarom, de sajnálom, hogy ő kezd olly feszes lenni.

Édes Kazinczým, a Te mived, bár hol s miről jelenjék az meg, mennyire litteratúránk hőseit ismerem, mindenkor Koszorú fog lenni, ha német censor nem mondja is. A hozzá értők tudják, mi Kazinczy nekünk. Te rontasz, s építésed ragyog; ellenid rontani akarnak, de építeni sem akarnak, sem tudnak. Már mondtam: A ki azt hiteli-el magával, hogy nálunk minden legjobb, az bennünk tovább vinni nem fog.

Ha az Erdélyi Püspök úgy papola, mint a Kurir után írod, akarnom kell, hogy minden papoló úgy papolna. Nincs is nagyobb hibánk, minthogy az igazságot az igazságnak méltóságához képest ritkán tudjuk feladni. Hogy az Egyesülhetés felől abba hagyánk beszédünket, magam is akarám: in generalibus maradni kínos, és haszontalan; különösségekre kettőnknek kettőnk közt ereszkednünk nem különben haszontalan: mi ketten bizonyosan megegyeznénk, de közönséges nép-religioról van szó! Itthon ültömben, s rád várakozásom idejében az Egyesülés Ideáját, és Szikszai Unióját vettem fel, hogy felfedjem gáncsaikat, 's megismertessem érdemeiket. Így fogjuk egymást közelebről ismerni; így fogunk egymás eránt szeretetre, bizodalomra gyűladni; és az egyesülést észrevehetetlenül eszközölni. Az egyesülés dolgában kiadott írásoknak tulajdonítom én Vurum Püspök Pastoralissát is, reméllem, hogy még több olytant fogunk olvasni. 'S majd ha az Idea és Szikszai gondolkozásaik meg-

szűnnek vétkek lenni, a közfal is lerogyik. De ha te nem jössz is, az Unio nem oly veszedelmes portéka, mellyről irni vétkek lehessen. Te kevéssel sokat fogsz mondhatni, s én mondásodat fogom használni tudni. Rút dolog, édes barátom, egy szép nemzetnek annyi tekintetben megszaggatott cróvel erőtlenedni. Mennyi energiát nyerne a vallási eggyesülés által csak a nevelés is, hogy többet ne mondjak.

Ne édes barátom, ne emészd magadat szerencsétlenséged képeivel. Nőd, kit Te szeretsz, szeretetedben tudja feledni, legalább békével viselni bajait; s gyermekid eleget nyertek, hogy attyok Te vagy, Te nevelőjök. A többit bizzd a gondviselésre, megtevéni magad a mit ön erőd, s barátid segítségével tehetsz. Hiszem, s adja az ég hogy Theokrit E ü s z t h e n e s z e - k é n t - t i s z t e l t e s s é l , s e g í t e s s é l t e h e t ő s b a r á t i d á l t a l .

Kultsár megbosszulá magát Theokritomon a leültetett Istenességért. Én a bosszút bosszúval fizetni nem szeretem. De hozzá három epigrammát irtam, mellyek, minthogy sajtó alá nem mennek, álljanak hozzád irt levelemben.

Kultsár Istvánhoz,

Ki néhány szavaimat éretleneknek, hangmértékemet önkényesnek kürtölé.

- 1) Pista csak érettet szeret, éretlenet kivet. Így hát
Érettet nem fog Pista harapni soha.
- 2) Még csak Pista valál, éretlen gyermek, ha ekkor
Ölne-meg a dajkád, Pista megérni fogál?
- 3) Önkényesnek hívád hangmérséklésemet, István:
Önkényül *mondod, nem tudod* adni okát.

Te majd olvassd-meg Theokritet, s ítélj. Élj szerencsésen, s gyakran írj, haszon nélkül egy leveled sem marad.

[K. és h. n.]

[Eredetije a sz. Benedek-rend pannonhalmi könyvtárában.]

4400.

Kazinczy — Dulházy Mihálynak.

Különös bizodalomú Drága Jó Uram Bibliothecárius Ur,
kedves barátom,

Ne rettenjen-meg az Ur a' hirre, de a' dolog nincs különben; én alig ha halál fija nem vagyok. Tüdő gyuladásba estem, s hólyag

húzórt raka rám feleségem, de annak nem love haszna. Elromlott gyomromat sem leheté még oddig helyre hoznom, sőt csak enyhítenem is; 's tegnap dél után ki lele a' forró hideg. Ha az Isten nem könyörül rajtam, hagymáz lesz a' vége, 's akkor elmasírozok. Ez idén Octób. 27dikén léptem volna 66dik esztendőmbe, de ha Nervenfieber lesz belőle, azt ugyan el nem érem. Ha az Urat nem látnám többé, fogadja-el köszönetemet, megbecsülhetetlen barátságáért. Comtesse Virginiének megírom a' levelet, 's itt hagyom, hogy küldjék-meg neki árváim, majd ha nem leszek.

Édes barátom, Szűcs Dániel Ur és Kalós barátunk kárt tettek, nem hasznót. Minthogy Szűcs Ur nem tudta, megcsináljuk e itt a' Contractust, eljleszté Majoros Urat. Engem is eljleszté azon hírrel, hogy Fiscális Bálintffy Ur Majoros Urnak kiadta az Assessor Tek. Péchy Urhoz szóllott levelet, és a' Tractátusunk exemplárját, mellynek utolsó pontja az, hogy egy holnapig elvárakozik, csak ezer ft. letétessek akkorára. Már most légyenek az Urak rajta, hogy Bálintffy Úr a' Tractátust és a' Péchy Assessor Urnak szólló levelet vegye ismét kezéhez, és azt holnap reggel vagy ez az ember, vagy más csalhatalan alkalmatosság még holnap az az Octób. 3dikán megadja Tek. Péchy József Assessor Urnak, hogy az az Ur ide meg ne induljon. Az Ur, Kalós és Bálintffy Urakkal tegyen-meg mindent, és ha Majoros nem akarná a' leveleket kiadni, Bálintffy Fisc. Ur és az Ur attestalják hogy ily Tractátusra lépe velem Majoros. De az Istenért, nem kell halasztani, mert az Assessor kijő.

Itt küldöm a' Szűcs Dániel Ur Tractatusát is. De minthogy ez nálam párban meg nincsen, 's olly gyenge vagyok, hogy azt le nem írhatom; kérem az Urat írja-le, és vidimálja Bálintffy Urral együtt.

Édes barátom, tanácskozzék az Ur Fiscális Bálintffy Urral, és legyen rajta, hogy baj ne érjen.

Az Ur tiszteletemet érdemlő Kedvesét a' legszivesebb tisztelettel köszöntöm. Éljen szerencsésen. Octób. 2d. 1824.

örök barátja

Kazinczy Ferenczmp.

Szűcs Dániel Ur hibának vevé, hogy le nem íram a' Kassán csinált Tractátust. De Majoros és Bálintffy Urak későn jövének, 's én beteg voltam; nem volt időm rá.

Az Assessor Péchy Urnak szólló levelet olvassa-meg Bálintffy Ur 's pecsételje-be az Ur, 's indítsa-el, hogy holnap Eperjesen legyen.

Ha nem lesz bizonyos alkalmatosság, vigye-el ez az ember. — Balintffy Úr pedig attestálja a' levelben, hogy Majoros egy holnapí respiriumot enged.¹

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 5. sz.]

4401.

Kazinczy — Romy Károly Györgynek.

Széphalom, den 3ten Octób. 1824.

Nicht unmöglich, mein theurer Freund, dass Sie hier mein letztes Schreiben erhalten; ich schwebe in einer gefährlichen Lungenentzündung zwischen Leben und Tod. Beklagen werde ich mich nicht können, wenn ich auch abgerufen werde; kurz habe ich nicht gelebt; den 27sten October werde ich in mein 66stes Jahr eingetreten seyn: aber meine armen Kinder brauchen mich noch. Seit St. Stephani, den 20sten August, war ich dreyimal in Eperjes, und das drittemal 18 Tage in einem fort; ich drang auf die letzte Entscheidung meines Prozesses; dieser lag 7 Tage an der grünen Tafel; aber meine Schwägerin brachte es durch ihre Weinereyen so weit, dass man ihr wenigstens Frist liess, weil ihr Mann in Pest sich aufhält, und es ihr unbillig schien, ihn abwesend zu convinciren. Lebe ich, so bin ich im November bis Weihnachten, wenn es nöthig ist, da, und werde die Sachen mit Feuer betreiben.

Mein Schwager zwang mich ihm im Processe ein doppeltes *parjure* vorzuwerfen. Ich bat seine Frau mich dazu nicht zu zwingen; ich schrieb mit meiner *replique* einen Brief an seinen Advocaten, in welchem ich diesen bat, die *replique* meinem Schwager gleich mitzutheilen, damit ich, wenn er thut was Billigkeit fodert [!], die *replique* austreichen kann. Der schwache Mensch befolgte den Rath seines Fiscals, und glaubte besser zu thun, wenn er das doppelte *parjure* mir zurückgibt; und so wäre er und ich vollkommen gleich, wenn hier der Unterschied nicht wäre, dass ich überzeugt bin und es beweisen kann, dass er falsch geschworen habe, er aber vollkommen weiss, dass ich nichts als Wahres gesagt. Nun glaubte sein Herr Fiscal Kossuth am besten zu thun, wenn er sich Grobheiten erlaubt, und das malitiose, impudenter, effronter, mendacis-

¹ 1824—42. Kazinczy Fer. Levele Oct. 2dikán. — Dulházy M. jegyzete.

sima criminatio, rapaces sororum manus kommt in jeder Zeile vor, worauf ich ihm mit Würde und Energie antwortete. Ich bat meine Richter, dass sie mich contra proterviam hominis schützen mögen. Meine Richter sind gerecht zu bekennen, dass ich Recht habe.

Recht oder Unrecht? Dieser böse, nichts gelernte, und weil er böse und ungelehrt ist, eigensinnige Mensch richtet mich zu Grunde, und sich selbst dazu auch. Er ist so ungelehrt, dass er französisch und latein *gar* nicht kann; ungrisch, deutsch, schlowakisch ja, aber *Vieh* schreibt er *Fih*, und *von* *Fon*. Er wollte nicht lernen; mein Schwiegervater ist daran schuldlos; nicht so seine Mutter, die ihn wider den Vater immer in Schutz nahm. Als er das Jus Hungaricum hätte in einem privat-Unterricht hören sollen, ward er Recrut, das Ding kostete dem Vater Geld, ihm aber eine derbe bastonade. Nur so viel von dem Unglücklichen. —

Jetzt lassen Sie mich sagen, dass ich seit November bis an April nie aus dem Bett kam. Den 30sten April starb mein Bruder Dienes, 16 Monathe jünger als ich, unverheurathet, aber Vater von 3 Töchtern u. einem Sohn. Diesen liess er ein grosses Vermögen noch bey Lebzeiten, mir sein Haus in Gr. Wardein, auf einem Grunde von 3525 □ Klaftern. Bloss die Einfassung kostete 6000 fl. denn es ist eine völlige Insel. Das Haus kostete 40,000 fl. Sein Testament befahl aber, dass ich seine Schulden übernehme, wozu er noch seine pendens fructus, seine Weine, sein Vieh schlug. Diese belaufen sich auf 27000 fl. Wer kauft jetzt grosse Häuser? Ich glaubte am besten zu thun, wenn ich sein Legat nicht annehme. Er befahl auf diesen Fall, dass seine Universal-Erben (die Frau seines Leibhussaren und seine Kinder) alles zu Geld machen, u. was bleibt, mir geben. Sie werden dafür sorgen, dass mir nichts bleibt. Dienes war subst. Vicegespann in Bihar, Diaetal Ablegat, dann Consiliaire, weil er sein Amt, vom Schlage an den Händen gelähmt, niederlegen musste. Nur mit vieler Mühe war er im Stand, seinen Namen zu unterschreiben. —

Ihr unschätzbares Geschenk, Oláhs subscription habe ich erhalten, aber Ihnen noch nicht gedankt. Sie können nicht glauben, wie mich diese Mühseligkeiten niederschlagen, und mich und meine Geschäfte diese vielen Reisen stöhren. Oft überfällt mich die Wuth zu arbeiten, dass ich meine Sorgen vergesse. In Eperjes habe ich Ciceros Briefe 1. Buch, nach Wielands Abtheilung übersetzt. Zeit hatte ich dazu genug. Wieland ist auch als Übersetzer excellent, aber seine tödtende Breite, in der er sich so wohl gefällt, die

ahmte ich nicht nach. Ich glaube, diese meine Arbeit wird nicht zwischen die verunglückten gehören: aber wenig Leser finden, denn wer liest classische Schriftsteller? Aus Stolz verschmäht man Übersetzungen, weil man sich einbildet, man verstehe diese auch in der Ursprache. Wie sehr sich dieser Dünkel selbst betriegt, wissen Sie sehr wohl.

Mi frater, mi frater, mi frater, möchte ich Ihnen mit Cicero zurufen; was haben Sie gethan, ihre Stelle zu verlassen, bis Sie eine andre haben? Ich zittere für Sie, ihre Frau, ihre Kinder. Ihre Feinde werden wieder sagen, *Sie wären nirgends zufrieden*. Warum kann ich Ihnen nicht helfen? Glauben Sie mir, Tag und Nacht schweben Sie mir vor. Sorgen Sie daran, dass Sie je eher eine Anstellung haben. Es ist schrecklich brodlos zu seyn.

Und nun, leben Sie wohl, mein Freund, vielleicht auf ewig. Ich danke Ihnen für Ihre unschätzbare Liebe. Glauben Sie mir, ich bin stolz auf das Glück, dass ich mich Ihren Freund nennen durfte. Segen auf Ihre Frau, auf Ihre Kinder.

Franz Kazinczympr.

Den 6ten Octobr. abends.

Ich bin gerettet. Meine Frau, meine Ärzte, besonders aber meine starke Natur halfen mir. —

Kivül: An den Herrn Professor Carl Georg Romy, Doktor der Philosophie, und mehrerer gelehrten Gesellschaften Mitglied, Pressburg.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 115. sz.]

4402.

Guzmics Izidor — Kazinczynak.

1824. Octób. 4d.¹

Kazinczy Ferencznek Guzmics Iszidór
tiszteletét, szíves idvezlését.

Pannonhalmán 1824. Octob. 4kén.

Neved' napján irom e levelet, minekutánna a Fejedelmért végeztük áldozatunkat. Az én imádságom éretted is röpült; 's ha

¹ A kelet itt Kazinczy F. jegyzete.

valamit ohajtok az égtől megnyerni, ezen imádságomnak meghallgattatását ohajtom. — Tegnap volt nálunk Gr. Eszterházy János, Erdélyi Kancellar, és Veszprimnek Fő Ispánja; vele Imre, Rédének Ura, a megholt Püspöknek sequestere; Bésány Consiliarral, Veszprimnek igen derek első Ispánjával. Mi ez napon egy derek magyar tagunknak primitziáját, első áldozatját, tartottuk. Czuczor Gergelyt a tavali Aurorából ismerheted, ő az. Egyházi beszédet az ifjunak kívánságára, én tartottam. Jézus életének, különösen a papokat érdeklő részét festettem. Nagy vendégeink jelen voltak; 's beszédemről távollétemben dicsérettel szözlottak. Imre nem tartozik ugyan a nagy lelkű magyarok közzé; de azért szeretetre méltó, hogy, bár hibásan, örömet szözell magyarul, 's — nem lakja Bécsset.

Azon Benedictinusok, kikkel találkozál, még nem tértek utjokból vissza; alig várom, hogy szöllhassak erántad velek. Vajmi szerettem volna egyk helyett én lenni: egy ideig csak ugyan fen foglalak akasztani, ha nevem nélkül reám ismernél e. De azok az én barátim könnyen utaznak, mert Academiaiban tanítanak; 's nekem huzamost szekérben ülnöm kín. Vajha már egyszer vergődnel-ki bajodból, 's adatnál vissza magadnak! Az azonban, hogy olly könnyen járod, 's jární annyi ideig gyözöd a hegyeket, engem azzal biztat, hogy épen nem olly gyenge erőben vagy, mint gondolám; 's azt hagyja hinnem, hogy imádságomnak egy része megvan hallgatva. De azt nem szeretném, ha télben kellene utaznod; a téli, kivált tartós út, a fiatalnak is ad mit túrní; e mellett Pannónhalmát 's a Pázmándi magányt télben látni, szomorú látás. De te nem a tájt, hanem a táj embereit jösz látni. Ha már télben kell jönöd, szeretném, ha Januarius 25d. nálunk lennél: már több esztendő' olta szoktak ekkor ifjaink játékot adni Pál igen jó Apátunknak. Ha valami nem akadályozza őket, jövendön is fognak adni.

Ilgy új dolgozásba kezdél, én épen nem csudálom: az én 68 eszt. atyám mezei gazdaságát arendába adá, hogy csendben tölthesse hátra lévő napjait; de már fél esztendő alatt megbáná, 's az esztendő végét sem várhatván, megeggyezett emberével, hogy a jószágát bocsátná ki kezéből; most ismét gazdálkodik. Kétségen kívül egy munkád csonkán fog maradni: az utolsó, de ez még Cícero nem lesz, Cícero ne legyen! Ugyan mond-meg nekem, micsoda emberek ezek a mi orthologuszaink, kiknek egyike csak nem rég Kultsár Mulatságaiban azon meré különben is izetlen Neologo-

manláját kezdeni, hogy Róma nyelvének veszedelmére volt a Graecomania (?), pedig ha Rómának szép nyelvéből kiszedjük a görög tollakat, egy, vagy egészen tollatlan, vagy legrendetlenebb tollú rút váz, monstrum horrendum, cui lumen ademtum, fog maradni. És Horátz nem azt a leczkét adta e Pisonak; si graeco fonte cadant, parce detorta? És Döbrentei ilyenekkel fog. kezdet! És az a Hipokratesz fija fogna e csak egy Receptet írni tudni, nem mondom magyarul, de deakul tisztán? Egy valaki azt mondá maga felől: *árkon túl hegymester*; 's ez nem jól esett, mert ő az nem volt; de ez azt magáról, ha mondani szégyelli, magában, elgondolhatná, mert valóban az. A csalfa szerénység, és a tudatlan mérészség, egyformán vétkes. De Te jól mondád, hogy szabadságokban kell őket hagyni! De hát ők miért dictatoroskodnak? Mért vádolják az egész publicumot, hol csak egyet, kettőt kellene leczkézniek? Az az új Szellem mit akart? A szolga szájába adta ön konyha magyarságát akarja e tiszta magyarság gyanánt ajánlani? De így vissza, nem elő kell mennünk; és unokáinknak engednünk azt, a mit magunk elaludtunk. De már ott nem állunk, hol 20 esztendővel ez előtt állánk; s haki leginkább akarna ott állani, nem állhat, hanemha egész eddig aludt. Ki a régiekben csak a dolgot látja, s a mesterség mellett behúnyt szemmel megy-el, az nem tudja, mért olvassa a régieket; az olvassa az újabb történetírókat, ezekben a dolgot összefüggésben, világosan, s kritikával fogja látni. Én azt hiszem, hogy a régiek nagyobb gondot fordítottak a hogyanra, mint a mire.

Az ifju Takácsot, ki Bésán Vice Ispán mellett practizál, téltől fogva nem láttam; akkor is csak Játékunkra jelent-meg, 's ment. Ő szép eszü, 's jó indulatu ifjú. Többet felőle nem tudok.

Az ugy nevezett bucsujárásokat a mostani Várad Püspök Fejérvárott tilalni kezdé; még inkább járták. De jelesb helyeken járni a búcsút, ha rend van, 's vigyázat, sokat ér; 's én inkább tiltanám a falusi bucsukat, mellyeknek végek töbnyire verekedés, gyakran halál. Azok a jelesb helyekre szarándokoskodó karavámiaik buzgó emberekből állanak, 's közzülök bizonyosan egy kettő *παλιγγενεῖς* tér vissza egész életére nézve. Édes Barátom, a köznépnek is kell különbféleség; ez is unja a mindég egyet, s lelke szépül, mikor újat lát; pedig néki csak vallás a képző vessző. Az eféle emberek, nagy részén, helységeken kívül alig fognának, e nélkül a vallásos utazás nélkül más valamit látni, tapasztalni.

Te abban a Marczibányi Commissióban igen részre hajló bíró

lennél. Hagyjuk a jutalmat azoknak, kik érdemesebbek, és több szükségét érznek, mint én. Nekem elég jutalom az, hogy Theokritból már nincsenek példányim.

Somogy azt fogja a Diétán kívánni, hogy a protestáns ekleziáknak fő 's al szolgálai dotáltassanak, s egy ranguk legyenek a katolikus papsággal. Ítéletem szerint az egyenlőség egységre vezet: de ennek kell e most a főpontnak lenni? Találkoznak olyak is, kik a volt Parisihoz hasonló Akademiát kívánjanak a neologuszok ellen! — Élj szerencsésen, édes barátom, tisztelt tiéiddel.

[Eredetije a sz. Benedek-rend pannonhalmi könyvtárában.]

4403.

Igaz Sámuel — Kazinczynak.

Bécs, Oct. 5d. 1824. Alte Wieden Paniglgasse Nro. 54.

Nagytiszteletű Kedves Barátom!

Buzgóbb tisztelőd nálamnál nincsen, 's ha a' sors tisztelemhez illőleg engedne módot annak bém bizonyításában, úgy márvány-oszlop készült volna írói dicső pályád' Jubileumára. Így szegénységemtől vedd kedvesen a' mi itt megyen. Nekem gazdag jutalmam vagyon abban, hogy ezt tehelem. 'S ha Te kedvezőleg méltóztatol azt elfogadni tőlem kicsinyben, a' mit a' Hazának nagyban kelle vala adni, örömemnek e' tárgyban semmi híjja.

A' Haza' Geniusa öleli Büsztödet a' hold világította tájon, 's mintha mondaná égre emelt szemekkel: Jutalmazza-meg te néki, én arra képes nem vagyok. — A' kép Hébébe jó.

Változhatatlan tisztelettel 's szeretettel vagyok

Igaz barátod.

reptiben.*

* Igaz Sámuel velem ezen szándéka felől legkissebbet sem tudata. Egyszerre vevém e' levelét és a' kép' nyomtatványát Octób. 12d, 1824. Széphalmon.

Kazinczy Ferenczmpr.

A levél tisztán maradt 3-dik lapján pedig Kazinczy F. következő jegyzete olvasható:

Igaz Sámuel

midőn engem a' Hébe' 1825diki Kötetének metszett réztábla által meglepe. — Félre teszem levelét mind megbecsülhetetlen barátsága' bizonyosságául, mind annak megmutatására, hogy én a' szándék felől semmit nem tudtam.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 28. sz.]

4404.

Kazinczy — József nádornak.

Felsőges Fő-Herczeg, örökös Királyfi, Nádor,
nagy-kegyelmű Uram!

A' Hébe' Kiadója engem szólíta-fel, hogy Zsebkönyve' számára dolgoznom a' Szigethi hős Zrínyi Miklós' Biographiáját; 's most, midőn ezen Biographia' ive elhagyá a' sajtót, közli azt velem, a' hős' képével, melly Hébéje' homloklapja mellé fog tétetni. Bizonyossá tészem, hogy ez azon réz után másolatott, mellyet Gróf Festetics László Rahl által metszete, és hogy Krafft ezt viszi-által a' Múzeum-nak dolgozott historiai táblára.

Elrémultem a' hírre, mert a' réz Zrínyi Miklóst adja ugyan, de nem a' ki Szigethnél, hanem a' ki a' Krusaneczi erdőben veszett; nem a' nagy hőst, hanem a' nagy hős' unokájának fíját, a' Bánt, az Aranygyapjast, a' Poetát. A' kettőnek kora közt egy egész század teszi a' különbséget: amaz 1566. hala-el a' hazáért; ezt 1664. egy vadkan ölte-meg vadászatjában.

Mint hogy Hébe Novemberben meg fog jelenni, 's új kép' metszésére az idő már rövid, a' kész rezet elvetni nem lehetett, 's meg kelle vele elégednem, hogy a' Zrínyi' Biographiájának egyik levelét kiszületém 's újra nyomtattatám.* De rettegven hogy Krafft a' maga táblája' dolgozásában előhaladott, és hogy az igazítást ha mingyárt most nem teszi, később nagy láрма nélkül nem fogja tehetni: szorostiztemnek ismertem egyszersmind, a' szerencsétlen tévedést tudománybeli előmenetelünk' áldott Védangyalának bémutatni, esedezvén, méltóztassék vakmerő közelítésemet felsőges személyéhez kegyelme-sen azon bizodalomnak és hűségnek tulajdonítani, mellyel mi Nyelv'

* Ez meg nem leve, mert midőn Igaz vette leveletem, kétszáz példány. Hébének már kötve vala. Lásd itt hátul levelét. — Kazinczy F. jegyzete.

barátjai annak felséges gyámolára és díszére felpillantani mindég szoktunk.

Felséges Fő-Herczeg-Nádor! az ide-zárt három réznek egyike a' Szigethi hőst adja-elő; ezt mutatja szép halálának feljegyzett napja;* a' másika a' Poeta Zrinyit; ezt kiáltja Symboluma: Sors bona, nil aliud! melly a' Forgács Simon által nyomtatásban kiadott Ne bántsá a' Magyart! című Munkában is a' Poeta Zrinyi Miklós' symbolumának mondatik. Összevetvén már a' Hébe' rezét a' kettővel, orr, széllyel-fésült bajusz, 's az a' gazdagfürtű haj kiáltják, hogy ez a' Hébe' Zrinyije, és a' mellyet a' symbolumos réz ad, azon egy arcznak másai. 'S így világos, hogy ha Krafft a' maga vásznára a' Hébe' Zrinyijét vitte, a' Gróf Festetics' emberei, kik Csáktornyan a' Szigethi hős Zrinyi Miklós' képe helyett a' Poeta Zrinyi Miklós' képét másoltaták-le, olly botlást tétetének Kraffttal, mellynek minél előbb és minél csendesebben kell megigazítatnia, mert a' Critica hallgatni nem fog. Itt ugyan maga a' costüme is bizonyítja a' tévedést. A' Szigethi hős II. Maximilián alatt élt, midőn bajuszt szakál nélkül senki nem horda; azt az I. Leopold és XIV. Lajos' százada hozá rossz szokásba. 'S Maximilián alatt mentéink ujjatlan kaftányok voltak, 's dolmányaink lábikráinkat fedék: az a' sujtásos dolmány még a' Poeta Zrinyi' koránál is ifjabb czifrázkodás, és festésben ugyan szenvedhetetlen.

Cs. K. Fő-Herczégységednek tiszteletre 's szeretetre méltó előképe Ferdinánd Fő-Herczeg, az I. Ferdinánd' fija 's a' II. Maximilián' testvére, az a' lelkes pártfogója a' Tudományoknak és Mesterségeknek, a' Szigethi hős Zrinyi Miklóst Ambrázi Gyűjteménye' rezei között (Schrenkh Icones Ambrasian.) szakállal adja, 's virágos-szövésű ujjatlan kaftányban 's hosszú dolmánnyal; 's ennek hinnünk kell, mert a' Fő-Herczeg (szül. 1529., † 1595.) ismerte Zrinyit. Ez a' Schrenkh' reze egyez a' Daniel Custodis Augsburgi Metsző' rezével Ortéliusban: de arez, és az a' galléros kaftány, több hitelt érdemlenek a' Custodis' rezén mint a' Schrenkhén, melly gond nélkül van dolgozva.

Az én szavam gyengébb mint hogy reménylenem lehetne, hogy Krafft az által munkájának kitörlésére indíthatassék, 's Gróf Festeticset megkérje, hogy ez Csáktornyáról a' Szigethi hős' képét.

* A' Palatinushoz felküldött réznyomatványon megvolt az: itt nincs-meg, de a' perigraph mutatja, hogy ez a' Zrinyi Miklós a' Szigethi hős. — Kazinczy F. jegyzete.

hozassa-fel; pedig a' dolog ezt nékem ugyan elmúlhatatlanúl látszik kívánni. Nekem elég vala szavamát Felséges Cs. K. Fő-Herczég-ségedig emelni-fel. Bölcsesége meg fogja ítélni, ha okaim bírnak e valamelly sullyal, 's én ennek magamat tisztelettel vetem alá.

Fogadja-el Felséges Fő-Herczég-séged hódolásonnak alázatos és hű bizonyosságát, 's méltóztassék királyi oltalmát kegyelemmel reám is kiárasztani. Azzal dicsekedhetni fő kevélységem volna, mint érdemleni örök vágyam.

Felséges Cs. K. Fő-Herczég-ségednek
Széphalom Octób. 10d. 1824.

mély tiszteletű hív alattvalója
Kazinczy Ferencz.

[Kazinczy másolata a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 27. sz.]

4405.

Kazinczy --- Gr. Beckersnek.

Generális Gróf Beckers Excell-hoz, a' Nádor' Udvari-Fő-Mesteréhez.

Ew. Excellenz,

Hochgeborner Herr Graf, General, Obersthofmeister,
tief zu verehrender Herr,

Krafft, Historienmahler in Wien, soll sicheren Nachrichten zu Folge, an dem grossen Gemählde Zrinyis, das für das Ung. Museum bestimmt ist, im Porträt und im Costüm des Helden einen sehr unglücklichen Irrthum begangen haben: — statt des Helden gab er den Sohn des Enkels von dem Helden. Da dieser Irrthum jetzt noch im Stillen gehoben werden kann, später aber Aufsehen erregen dürfte: achtete ich es für Pflicht, ihn Sr. K. K. Hoheit dem Erzherzog Palatin in tiefster Unterwürfigkeit anzuzeigen, und ich flehe Ew. Excellenz unterthänigst an, die Beilagen Seiner K. K. Hoheit unterwerfen zu wollen.

Mit tiefster Ehrfurcht habe ich die Gnade zu seyn

Ew. Excellenz

unterthänigster

Széphalom d. 10. Octob. 1824

Franz v. Kazinczymp.

[Kazinczy másolata a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 27. sz.]

4406.

Kazinczy — Horvát Istvánnak.

Tisztelt barátom,

Novemberben Kazinczy Istvánnak, a' Te beneficiátusodnak, fija, András, leviszi kezedhez Erdélyi Leveleimet, azért, hogy ez a munkám a' Te megbecsülhetetlen szeretetedet, életemnek egyik fő kevélységét, nekem újra 's szorosabban szerezzem-meg, — mert abban tüzek szikráznak — és hogy botlásimat Te mutassd-ki, kinél azt inkább senki sem teheti — ah! az a' sok haszontalan corrigátor! — 's megolvastatván Gróf Teleki Józseffel, és ha Neked úgy tetszik, senkiivel mással, küldd Igazhoz, Bécsbe. Most pedig, ugyan ezen munkára nézve, engedj nekem egy kérést:

Cancellarius Gróf Teleki nekem azt beszéllé, hogy az ő Mátyás Királya mása azon képek, melyet maga a' Király ajándékozott a' Német-Ujhelyi Magistrátusnak. Megkértem Maros-Vásárhelyi barátimat, hogy azt nekem másoltassák, 's Vásárhelynek, sőt Erdélynek, most nincs festője: ellenben Gróf Mailáth József a' képek mását véteté, 's azt bírja, 's Budán tartja. Leid szerét, édes barátom, hogy ezt a' Mailáthét lemásoltathassuk, 's én Erdélyi Leveleim elébe metszethessem. Az Igaz Sámuel Mátyása az Ámbrázi Gyűjteményből valamely német' képe; hogy teremthetett volna a' jó Isten olly Magyarot!

Jankovicstól tudom, hogy a' Debreczeni Hagiographusok kezedhez jutottak. Bár ajándékom Neked kedves volt volna. Tisztelem hallgatásodat, 's higyd hogy én túl vagyok a' czeremoniákon. De azt is higyd, hogy midőn az a' Lincezi Maultasch és több hozzá hasonlók úzik a' magok dolgaikat, kedves nekem Rólad emlékezni. Soha sem hittem volna hogy Verseginek annyi barátja is lehetett mint látom. Maga Döbrentei is — de czekek az embereket érteni nem lehet, 's legkissebb gondom úzkölődésikre. — Élj szerencsésen, tisztelt barátom, életed' boldogítójával 's gyermekiddel. Tégyen az Isten téged második Ábrahámmá, 's teremtsé fiaiddá még a' köveket is. Én most gyógyulok egy gyilkos tüdőgyuladásból, mely csaknem megölt.

Széphalom Octób. 10d. 1821.

örök híved

Kazinczy Ferenczmp.

4407.

Kazinczy — Ponori Thewrewk Józsefnek.

Kedves barátom,

Novemberben venni fogod, ha Pesten leszesz, Erdélyi Leveleimet, melyeket mióta a Bécsi Censor engedelmét megnyerék, kétszer dolgoztam újra. Kérni foglak, hogy ha valamit a munka tőkélyére adhatsz, add; te ismered Erdélyt, s nem egyedül onnan, hogy ott születél. Értekezésemet Hunyadinak születése felől a Toldalekban hozom-elő, de megkurtítva. Te is dolgozád azt, s hihetőleg tudni fogod, hogy az Aranka által felidézett Kerchelich hol mondja azt, a mit Aranka emleget; mert ez a nemes-érzésű és hív ember, de irgalmatlanul nyavalyás Író, csak azt is felejté említeni, s Kercheliche ezen a földön senkinek nincs; még a Pataki Collegium Bibliothecájának sincs. Szeretném ha ezt, és a mit ezen tárgy eránt te tudsz, s én a Tud. Gy. ismert darabjában nem mondtam, nékem postán haladék nélkül megírnád. Ne kéméld e részben erszényemet; semmire nem költök örömeztőbb mint postára. Én téged nagyon becsülök és szeretlek, s sajnálom, hogy igen ritkán tudatod velem hollétedet. Hol anyád? és mint van? Tiszteld nevében a lelkes Asszonyt. Higyd, hogy örvendek ismeretségének, s alig várom az időt, hogy téged is megölelhesselek, mely tavaszig, úgy hiszem, meglesz; igazságtalan sógorom Pestre hajt. Széphalom, Octób. 12d. 1824.

[Megjelent az *Athenaeum* 1874. évf. 2189. hasábján.]

4408.

Kazinczy — Gr. Dessewffy Józsefnek.

Tisztelt barátom,¹

Azolta hogy én hozzád utolsó leveletem küldöttem, élet és halál közti lebegének napjaim. Feleségem titkolta előttem sirását,

¹ T. *Kazinczy Fer.* Úr levele. Jött Oct. 14ikén 1824. — Dulházy M. jegyzete.

én titkoltam előtte, hogy magamat elveszettnek érzém, de azért mind ketten értünk egymást.

Jam Styx ante oculos, et regna carentia luce,
Luridaque annosi cymba Charontis erat.

Irkáltam leveleimet, búcsúmat vevém Comtesse Virginietől is, megköszöntem Zseni eránt mutatott kegyességét, 's általa nyújtottam-be Neked, és Ő Nagyságának a' Méltós. Grófnának tartozó hálámat. Hah, barátom, melly zavarban hagyám vala gyermekeimet, házamat, írásimat! Maxima pars vitae elabitur nobis aliud argentibus! ezt kiáltozám, 's feltevém magamban, hogy ha a' jó Istenek visszaadják napjaimat, okosabb leszek. — Tüdőgyuladást hoztam haza Eperjesről, 's Lemesányban elnyeltem egy büdös füstölt falatot, 's a' complicált baj megfoszta minden reménységemtől hogy megszabadulhatok. Azonban feleségem, mihelytt haza érek, hólyaghúzókat raka melyemre, 's három orvost segédemre kiálta. Azok visszarángattak az életre. Gosztonyiné Inczédivel jöve látogatásomra, 's Inczédinek az a' szava, hogy Gróf Erdődyné mind addig nem akar a' Sógorommal végezni, míg ez írva nem kötelezi magát, hogy a' mit nekem Pásztóért és Sávolyért tartozik, kiadja, mint egy mennyei sugár éleszte-fel: öröm sikolta-ki belőlem, 's az vala a' legforróbb hála a' mit a' Gondviselésnek adhaték. 'S most Inczédi, majd Nyomárkay beszéllék, hogy Te kegyes valál rólam emlékezni hozzájuk írt levelidben. Mi volna nekem tőled váratlan? és még is kegyességidnek ez a' megbecsülhetetlen újabb biznysága úgy hata-meg, mintha az váratlanul érne. — Nem köszönöm, édes barátom, mert arra nincs szóm: de Te tudod, hogy elfelejtve nincs, hogy elfelejtve soha nem lesz.

Tegnap felköltem, 's megbántam. Léleketem még nehéz, 's ismét érzem melyemben a' szürást. Csak hogy meg nem halok. Bár nyolczvan esztendőt érhetnék, és épségben 's sok gondok nélkül.

Ma írok egy levelet a' Palatinusnak. Elijedsz? nem felejttem a' προειπον-t, 's tudom mi szabad. Generalis Beckershez útasítom azt, 's a' Palatinushoz szóll boriték nélkül megyen. A dolog ez.

Igaz Zrinyinek Biographiáját kíváná tőlem azon ígérettel, hogy Zrinyinek (a' Szigethinek) a' képét metszeti Hébe elibe azon réz után, mellyet Gróf Festetics László másoltata le a' Csáktornyai Kastélyából, melly valaha Zrinyié volt. Tudnillik Krafft Péter Hisztoriai Festő kapá a' parancsot, hogy a' scénát egy négy ölnyi

táblára fesse, a' midőn Zrínyi Miklós a' Szigeti hős kilép a' Várból [s] elesik. Festetics meg vala szállitva hogy a' portrét másoltassa. — Festetics kiadá a' parancsot Tisztjeinek, hogy Zrínyi Miklóst másoltassák. Azok lemásoltaták 's Uroknak felküldék. Valaki azt tanácslá Festeticsnek, hogy a' képet metszesse rézbe, 's mint a' Fejedelmek szoktak, adja ajándékul, de hogy több bece legyen, ne eressze Képkereskedők boltjába. Eggy nyomtatványt Referendár. Márkus Ur kapa, 's ez mutatá Igaznak, 's megengedé hogy ez lemásolhassa 's Hébéje elébe tehesse. — 'S képzeld az iszonyú botlást — Abderitai csíny!

Igaz utolsó postával megküldi a' képet. Elrémülék. Íme a' Szigeti hős Zrínyi Miklós helyett az a' György unokájától született Miklós maradéka, a' Poeta! a' II. Maximilián alatt Szigetnél elesett Miklós helyett az I. Leopold alatt Csáktornyai 's Krusaneczi erdejében elesett Miklós. Amaz 1566. 7-a Septbr. vezett: ez 1664. Novemb. 18d. — 'S ezt Gróf Festetics László, a' Zrínyi jószág mostani birtokosa, nem tudá! 'S Krafft a' violaszín virágos selyem kaftányú szakálás Zrínyi Miklós helyett egy sujtásos dolmányú szakálatlan Zrínyi Miklóst feste, 's nekem kelle felvilágositanom őket, hogy azt Krafftal törlessék-ki. Ezért írek a' Palatinusnak, hogy a' dolog lármát ne üssön. Fertelmes megtévedés. Krafft káromkodni fog. De inkább káromkodjék. A' Palatinusnak megküldöm mind a' Szigethi hős Zrínyi Miklós, mind a' Poeta Zrínyi Miklós képét, mind az Igazét, melly egy a' Krafftéval. Ezt a' három képet elég megpillantani, 's kiki érzeni fogja hogy igazam van, 's bizonyos vagyok, hogy a' Nádornak kedves lesz a' felfedezés.

Octob. 14d.

Levelem a' Palatinushoz Gróf Beckers által elment, 's eddig már kezében van. Szükség volt felvilágositanom a' Palatinust, hogy a' képet Krafftal törlesse-ki.

Major Újhelyi Predik. ma délután nálam vala. Beszélé hogy Mádon valál, 's benn a' Conferentiában is. Nagyon kedves volt nekem ezt hallani. Major nagyon beléd szerete; nevette hogy a' rossz Predikáció alatt csaknem elalvál, 's inkább a' Kézy verseit olvasád. Azokat én még nem láttam.

Utolsó postával ezt a' rezet vevém Igaztól. Sok ember nem fogja hinni, hogy a' dolog hirem nélkül történt, de Te hiszel szavamnak, hogy arról mind addig semmit nem tudtam, míg a' képet meg nem pillantám. Az oszlop aljára ez van írva:

Kazinczynak
írói pályája
ötvenedik esztendejében
a' Rény
és
a' Khárisok.
1825.

Ferenczy a' Statuárius Rómából haza jött, de vissza megyen,
's nem addig (úgy írja Igaz) míg engem meglát. — Melly öröm!
Ő a' nemzetnek nagy disze.

Melyem még nincs jól, 's félek hogy hectikává válik bajom.
Elveszett minden erőm. Szűntelen ágyban vagyok. Erdélyi Leveleim
egészen készek, 's most Szallusztomat készítem utolsó dolgozással.

Jelentsd alázatos kézsókomat Ő Nagyságának 's Comtesse
Virginienek. A' két kis Grófnak tiszteletemet. A' harmadikat hozza.
Isten haza nagy örömedre.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 33. sz.]

4409.

Kazinczy — Szemere Pálnak.

Szemeréhez.

Édes Uram Őcsém, Az a' sok Tudós Pesten, Szeged körül és
Linczen Felső-Ausztriában, a' mint látom, megint úzi a' maga régi
vagy régen-forralt dolgait. Bacsányi engem soha birkozásra magával
kicsalni nem fog. Hoc scio pro certo; ő és én nem vagyunk
egyenlők. Uram Őcsém vigyázzon, hogy a' mi felünk valami gondo-
latlant ne tegyen. Én Szallusztommal adtam nekik feleletemet. Leg-
inkább Döbrentein csudálkozom. Isten tudja mi lelte. Ha Uram
Őcsémmel szólhatnék, ha csak egyg óráig is, sok felvilágosításokat
adhatnánk egymásnak. Túladuna arról gondolkozik, hogy ha dieta
lesz, Académie Hongroise-t fog alkotni. Azt az Udvar nem ad; 's
minek volna az. Mihelytt azt a' hürt megpendítik, én egyenesen
vágok közéjük. Azt hiszik e ők, hogy az Académie Hongr. mellett
is elhallgatnak a' Nyelvtörők? (Nagyon szeretem Döbrenteinek
ezt a' szavát!) Nem azok soha. Nagy vakság nem látni melly sok

jót adtak ők. A' Szalluszi' Előbeszédében elmondom, hogy ezek a' mi Praeceptoraink inkább szeretik a' Ruaeusz' nyelvét mint a' Virgilét, — és ez a' szó méltó hogy ők engem értte megöljenek, mert olly szó, a' mire nem felelhetnek. De az is igaz, hogy a' mi felünk is sok okot ad nekik a' panaszra. — Édes Öcsém Uram, én Octóber 27d. belépek 66dik évembe. Közelíték halálomhoz, 's négy hét előtt nem hittem hogy születésem' napját elérém. Szeressen Uram Öcsém, Novemberben olvasni fogja Vitkovicssal Erdélyi Leveleimet. — Az Pesten nem fog nyomtattatni, mert a' mi Corrigátoraink csint ejthetnének benne. Éljen szerencsésen.

Octób. 23d. 1824.

[Eredetije a Szemeretár VIII. kötetében.]

4410.

Gr. Beckers — Kazinczynak.

Wohlgeborner Herr,

Das Schreiben Ew. Wohlgeboren unterm 10d. M. ist mir hier zugekommen und ich habe den Einschluss des Erzherzogs Palatins k. k. H. alsbald unterthänigst überreicht.

Höchstieselben geruhten mir die Untersuchung der vermuteten Mängel an dem Meisterwerk des Hrn Krafft gnädigst aufzutragen und Ew. Wohlgeboren unter Vermeldung Höchstihres Dankes für die mitgetheilten Anmerkungen wie für das Interesse, welches dieselben an diesem Denkmal von National Grossthaten nehmen über den Erfolg Nachricht zu geben.

Dieser höchste Auftrag war mir um so angenehmer, da ich von Anfang her, Theil an dem hochherzigen Vorsatz der Darstellung von Zrinyis Heldentod genommen, mir alle Umstände bekannt sind, und ich den Charakter wie die Meisterschaft des Herrn Krafft hochschätze.

Die Anmerkungen Ew. Wohlg. wurden dem Beförderer dieses Unternehmens Hrn Jacob von Szvetics übergeben, worauf die hier in der Urschrift anliegende Antwort des Hrn. Krafft erfolgte. Nebst-bey hat mich Hr. Krafft, dessen Gemählde im Palais der ungarischen Garde verfertigt, von Ihrer Majestät der Kaiserin vor einigen Wochen mit dem grössten Beyfall gewürdigt, und im Verlauf des Jahres

1825. vollendet seyn wird, öfters besucht u. folgende Erörterungen mitgetheilt.

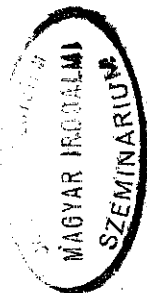
1. Dass die Abbildung, welche dem Taschenbuche Hebe im J. 1825. vorgesetzt ist, obgleich von ihm gemacht, weder jene von Zrinyi dem Helden noch von Zrinyi dem Poeten sondern geradezu ein Ideal des Hr. Grafen Ladislaus von Festetics sey.

2. Dass zum Behuf des grossen Gemählde mit der allergnädigsten Gestattung und vieler Theilnahme Sr. Maj. des Kaisers aus den Bibliotheken, Archiven und Sammlungen der Hauptstadt alle Hülfsmittel benutzt worden um den Charakter, die Gestalt, Kleidung und Rüstung des grossen Zrinyi, wie das Locale von Szigeth mit der möglichsten Genauigkeit und Wahrheit, wie es auch vollkommen gelungen bildlich darzustellen.

Ad 1. Hr. Krafft wurde zum Hrn Grafen Festetics nach Keszthely berufen, u. ihm dort das in Csakathurn aufbewahrte Bild des Zrinyi zur Abbildung vorgelegt. K. hat schon zu der Zeit dieses ganz verzeichnete, in neuer Zeit u. zwar schlecht gemahlte Bild nicht für das Porträt des Helden Zrinyi erkannt, doch hat er dasselbe lediglich zum Gebrauch des F[estetics] mit allen Zusätzen und überflüssigen Zierathen die F. angegeben in der Hoffnung copiert, dass dieses Bild niemals zu irgend einem öffentlich. Gebrauch dienen sollte. Indessen verfasste F. eine Zuschrift dazu, liess dieselbe durch den geschickten Calligraphen Warsow dem Bilde beyfügen, gab davon eine Copie der Frau Gräfin von Brunswik-Majthényi und liess das Ganze von dem Hrn Rahl in Kupfer stechen, worüber Krafft entriistet ist, da dieses Ideal wie auch jenes von Berkowetz verbreitet und für ächt betrachtet wird. Späterhin wollte F. Zrinyis Heldentod mit einem Angebote von 4000 fl. durch Krafft, der die Skizze dazu entworfen, mahlen lassen; allein derselbe hat diesen Antrag abgelehnt, um seinen Ruf nicht zu gefährden, als F. dieses Gemähde seinem Sinn gemäss verändern lassen wollte.

Ad 2. Der gelehrte k. k. Hofrath Bartsch hat die Leitung der Nachforschungen zum Entwurf des grossen Gemählde über Zrinyis Heldentod übernommen und

a. in Beziehung auf Porträt den in der k. k. Hofbibliothek befindlichen seltenen Kupferstich vom Jahr 1570 des Zr. in welchem die rechte Hand des Helden auf dem Saebel ruht und er in der linken Hand die Schlüssel von Szigeth hält mit der Aussicht auf diese Feste, zum Muster genommen. Das von Ew. Wohlgeb. mit

der Jahreszahl des Hintritts bemerkte Bild ist mit jenem aus der Bibliothek vollkommen ähnlich u. scheint von demselben abgenommen worden zu seyn.

b. In Beziehung auf Costume diente der in der Ambraser Sammlung befindliche Kaffány des Zrinyi, dann die 5 ungr. Kapitáns aus dem Triumphzug von Max I., ferner Abbildungen von Ungarn aus dem Weiss-Kunig X. Y. für Nachbildung.

c. In Beziehung auf Rüstung galt der Säbel des Zrinyi aus der Ambraser Sammlung und für die Pferderüstung Abraham Bruguus [!] Bilderbuch vom J. 1575.

d. In Beziehung auf das Locale das berühmte Werk des Prinzen Eugen von Savoyen, welches derselbe der k. k. Hofbibliothek als Vermächtniss hinterliess.

Belieben Ew. Wohlgt. aus dieser kleinen Erörterung des Hrn Kraft sowohl das Studium dieses grossen u. ersten Historienmahlers in unserm Kaiserreich als seine Uebereinstimmung mit den Ansichten zu entnehmen; nur lässt er nicht gelten, dass zur Zeit des Zr. alle Oberkleider ohne Ärmel gewesen und er hat mir klar aus mehreren alten Kupferstichen der Hofbibliothek u. Ambraser Sammlung bewiesen, dass auch Oberkleider mit kurzen oder mit herabhängenden Ärmeln u. einem Schlitz bestanden; und eben so wichtig ist es, dass im XVI. Jahrhundert der gemeine Ungar keinen Kinnbart der Edelmann aber sowohl den Knebel als Kinnbart getragen.

Empfangen Ew. Wohlgt. bey dieser Veranlassung die Versicherung der vollkommensten Hochachtung mit welcher ich verharre

Ew. Wohlgeboren

Wien, am 26 octob. 1824.

ergebenster Diener
Graf von Beckers.

[Megjelent a *Művészet* 1905. évf. 66--67. lapjain.]

4411.

Kazinczy — Horvát Istvánnak.

Horvát Istvánnak Kazinczy Ferencz
szíves tiszteletét.

Erdélyi Leveleimet nem merem addig kieresztteni míg Te olvasod-meg, nagy tudományú, tisztelt, kedves barátom. Kérlek, olvasd-meg

nagy gonddal, 's Jegyzéseidet tudassd velem, 's postán. Nagyon kérnék, hogy a' Munkát add-által Jankovichnak is, de azon kéressel, hogy azt kezeiből senkinek ki ne adja, nem csak hogy el ne vesszenek, hanem azért is, hogy valaki gonoszúl olly csint ne tegyen rajta, mint egyy írásommal, mellyet a' Tud. Gyűjt. számára küldöttem volt.

Jacobus Ferdinandus idvezűle, és így most már remélhetem a' mit eddig tőle meg nem nyerheték. Kérlek, ha teheted, ajándékozzál-meg engem a' Széchényi Indexének három első Kötetivel. A' többbit bírom; ezt kénytelen valek egyy külföldi barátomnak küldeni.

'S e' mellé tégy a' Nádor képeiből egyy nyomtatványt, hogy szobám' falát ékesitse. Azt kérem, melly az *Acták* előtt áll. — Elj szerencsésen, édes barátom. Én egyy halálos betegségből gyógyulhatok. —

Széphalom Octób. 30d. 1824.

[Eredetije a M. N. Múzeum könyvtárában.]

4412.

Kazinczy — Pónori Thewrewk Józsefnek.

Pónori Thewrewk Józsefnek

Kazinczy Ferencz baráti idvezletét.

Édes barátom, Te Erdély fia vagy, s Erdélyt tudósan ismered. Illő vala tehát hogy Erdélyi Leveleimet veled megolvastassam, s arra kérjelek, hogy minden tévedésimet nekem leveledben kimutasd, hézagjaimat kipótold, és a mi bővítést kíván, kibővítsd, s erre nagyon kérlek. Feleségem azt szokta mondani, hogy munkám elveszté interesséjét, mert utam után sok eszt. mulva jelen meg; s a megjegyzés igaz. De mennyivel jobb most mint elsőbb dolgozásiban volt! Ohajtom hogy érzéseim sikerrel menjenek által olvasóim lelkeikbe. Ha dolgozásimnak van valamelly érdeme, úgy az, a mint ugyan én hiszem, egyedül abban áll, hogy a mit írok, *lángoló szívvel* írom; s az Erd. Levelek így irattak.

A munka mellé én Fac Similéket adok. E részben bírok egy kis guzdagsággal, de mindent korántsem bírok. Kérlek, kelj e részben is segélyemre. Másold le nekem ezeket:

1. Bátori István Lengyel kir.
2. Rákóczy Zsigmond.
3. Rhédey Ferencz.
4. Barcsay Ákos.

5. Teleki Mihály, és ha mi még olyakat tudsz, a mik Erdélyi leveleim Autographiai Gyüjt.-ben helyt kívánhatnak. Minden nagy, minden jó vagy Gonosz, minden nevezetes Tudós helyt kívánhat itt.

Én az illy másolásokban e szert követem. A kéziratot az ablak üvegéhez nyomom, s rá teszem a velin papirosat. Ekkor erre ólommal általviszem a nevet. Olmozásomat gondosan összehasonlítom az Originállal, s az olmozást befestem tintával, de az Originált, s nem az olmozást követvén. Te igen szépen irsz, és így ha talán az efféle munkában kezedet nem gyakorlád is, egy-két próba megadja a kívánt ügyességet. A Nemz. Muzeum s a Jankovich gazdag gyűjteménye e részben neked sokat adhat, a mit nekem dolgozhatsz.

Schwartner kiadá a Hunyadi Mátyás kir. kézírását, de rosszul. Kérlek, vedd Te jobb mását, s ajándékozzál meg vele. — A mit nekem küldesz, add által pecsét alatt Tek. Zsiday Sándor Curiális Prókátor Urnak.

Ajánlom *vezérlő, oktató* barátságodba két öcsémet, Kazinczy Andrást és Józsefet; András az atyám testvérének unokája, József a testvér öcsém fia. Mind ketten most mennek Juratériára. Keresd fel őket, s vidd oly helyekre, a hol láthassanak.

Te engem egy gyönyörű Epigrammal tisztelél meg az ezidei Hébében. Nagyon örvendek megtiszteltetésemnek, s nemcsak azért mert tőled jó, kinek barátsága előttem igen nagy becsű: hanem kivált azért, mert az Epigramm igen szép.

Élj szerencsésen, édes barátom. Széphalom Octób. 30d. 1824.

Kivül: Pónori Thewrewk József barátomnak. Pesten.

[Megjelent a P. Thewrewk J. «Magyar Nyelvkincsek» cz. műve 77—78. lapjain.]

4413.

Igaz Sámuel — Kazinczynak.

3/11. 24.

Bocsáss-meg Nagyon tisztelt Barátom, hogy mostanában oly keveset írhatok. Ez volna nekem legfőbb gyönyörűségem, de rendkívül terhes bajaim nem engednek benne részt vennem.

Mind egyre aggodom, hogy a' boriték alatt küldött Hébe elveszett. — Miként szállítom így már hozzád Velin nyomtatványomat, nem tudom. Mert a' Posta szekéren sokba kerül a' küldés.

Klauzál megígérére igen nagy örömemre hogy a' jövő Hébebe dolgozni fog.

Légy meggyőzötve az iránt ha [nem] mindég irhatok is mint szeretném, hogy határtalan tisztellek és szeretlek.

Igaz Sámuel.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában : M. Irod. Lev. 4r. 28. sz.]

4414.

Ferenczy István — Kazinczynak.

Novemb 5dik napján 1824.*

Kazinczy Ferencznek, Ferenczy István a' Művész
különös tiszteletből.

Öreg reményem 's mindenem! A mostoha Sors még most is velünk annyira kegyetlen, hogy a rég ohajtot öszve jövőst meszselteti: de más részről¹ meg kedvesebb véggel kecsegtet, midőn talán én többé nem Romai hanem Magyar Lakos lehetek, és így minden tudományos Hazafiakkal, de kiváltképpen te veled egy hív Barátságot és Nestori tapasztalataidból kedves Gyümölcsöt szerezhetek, 's egy mostani bűnk felejtésére, vig Innepet innepelünk; De hogy ennyi Categoriának okát megtudhad, közlök [!] veled, e következőket: Én Szüleimet látogatván, jó utasítások után Csetnek vidékére mentem, az ott lévő hegyi Márványokat meg vizsgálni, és a' leg jobb Carrarai Márványhoz hasonló fehér márványt találtam, a' melly az én munkám ki üzésére igen alkalmas lenne; most már szükség nint jó vadásznak a vad után lennem, semmit el nem mulatni, ha valakik találatnának, a kik nagy munkámat, vagy ezen márványt használni akarnák, fel találni. ma megyek Esztergomba, onnan Budára, s ha valami jót végeztem, Műhelyemet fel állítani,

* Rimaszombatból, a' mint levelének utolsó sora mutatja. — Kazinczy F. jegyzete a levél kelte alatt.

¹ Ferenczy a hosszú ő és ű hangokat ö ű-vel jelzi.

és már ezen télen valami modelleket készíteni, jövőleg a te kedves Széphalmodat meg látogatni.

Más alkalmatossággal irt Leveleidet kaptam, egész háládatos köszönetem fő tárgyává lett, csak ismét sajnálom hogy véled öszve nem jöhetek, mivel József öcsém, a kivel most szembe vagyok, ritka dolgokat beszéll felölled.

Élly szerencsésén faradt férfi, kívánnya a' Rima Szombathi
Ferenczy István
a Művész mpr.

Kivül: ²

a Monsieur Monsieur *François de Kazinczy*
Assesseur des plusieurs Comitats à *Széphalom*.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 27. sz.]

4415.

Ferenczy József -- Kazinczynak.

Tekintetes Tábla Bíró Úr,
Kegyes Jóltévő Uram!

Folyó Hóldnapunk' 1-ője vala az a' szerentsés és tölem olly régen óhajtott nap, mellyen Kedves Testvéremet tíz évek után ismét láthattam. Mihelyt a' Testvéreknél is helyt találó tisztelkedések 's köszöntések megszűntek, sürgettem, hogy jönne velem együtt Széphalomra. Nem engedték ezt tenni halaszthatatlan dolgai, tehát tsak Levelét adá kezembe, melly most az enyimmel együtt megyen. 5d. Novemberben indúlt Rimaszombathból Esztergomba, a' honnan, ha dolgait szerencsésén végezheti, tsak hamar visszajő hozzánk, 's az egész telet Vidékünkön fogja tölteni, akkor veszen időt magának hogy Széphalmot is meglássa. — Egyéberánt sokak az ő gondjai. Csetnek vidékén ugyan olly szerentsés vólt, hogy olly szép fejer márványt talált, melly minden részben vetelkedhetik a Carraraival. De sokat kellene még addig tenni, míg nagyobb munkáit elkezdhetné. Mert a' három 's négy száz mását haladó nehéz márványdarabokat Pestre — Hazánk középpontjába vinni, a' nem eléggé alkalmas utak és még kevésbé eröss hidak akadályozzák. Ítéletünk

² A levél zárlatán keltétört piros pecsét.

szerént, legjobb volna tán Ároktónél, vagy Lúcznál a' Tiszára — 's osztán a' Ferencz' Csatornáján a' Dunára tenni. Mostani útjában különösen erről kellene a' H. Primással tanátskozni. Ezen szándéka szerentsés vagy szerentsétlen végétől, ő reá nézve igen sok függ. Nem leszen tán gyanús az én számból is, ha ezt sóhajtom: bártsak a' dicső Nemzet, értem a' Nagyokat, a' Testvérem bajait 's gondjait köz ügyvé tenné! A' Kedveskedőt olvasám, olvasta jó Testvérem is még Bétsben, örvend hogy a' Szép Műveknek, 's az ő dolgozásainak, édes Hazánkban is méltó Birái vagynak. A' Graphidion' reze nagyon meglepé őtet. Én pedig most értem, miért nem adta az 1824 Hébe az Epigrammát. — A' mennyire fájdalmasan értettem a' Tekintetes Ur' terhes betegségét: most éppen olly szívesen örvendek gyógyulásának. Hol 's hogy vagynak az én igen kedves Barátaim Emil, és Antonin? Forró kívánságaim minden napon zörgetik az Egeket, hogy ezekben a' Tekintetes Úrnak vártt reményei tellyesedésre juszanak. Ajánlom magamat a' Tekintetes Úrnak becses kegyeibe, a' Mélt. Grófné kezeil alázatosan tsókolván, soha meg nem szünő igaz tisztelettel vagyok

Tekintetes Tábla Biró Úrnak

Kegyés Jóltévó Úramnak

alázatos szolgálja

Ferenczy József mpria.

Miskólcz Novemb. 8d. 1824.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 27. sz.]

4416.

Igaz Sámuel — Kazinczynak.

Bécs, Nov. 9d. 1824. Wiedén, Panilggasse [!] Nro. 54.

Nagy köszönettel tartozik Néked újra Hazád, hogy Zrinyi képe nek dolgozásában így és olly helyt szállaltál-meg. Én Krafftot azolta négyszer keresém a' Gárdánál hogy a' képet festi, de a' homályos rút idők miatt egyszer sem találhatám. Ma, derült nap van, ha holnap is ilyen lesz, reménylem, megkapom, 's megírom, mit mond.

Cons. Görög midőn Fő Herczegjétől megvált volna, ez keservesen sírt. Kérdezvén Ő Felsege Görögöt, miként lett búcsúzása, ez mondá, hogy olly szerencsés volt, hogy a' Fő Herczeg könnyekre

fakadott, 's ez neki több minden felséges kegyelemnél 's af'. Ja, 'ber, mond Úrunk, er wäre ja nicht mein Sohn, wenn er nicht geweint hätte — Az emberi szép érzésekkel, nem tudom, mellyik Udvar bír olly mértékben, mint a' mienk. — Görög elvevé régi Kedveltjét, 's Grinzingbe ment lakni.

Rövid időn küldöm Dulházy Barátomnak az eladni való Hébéket. Ezekkel egy csomót számodra, mellyben leszen 1 velin Hébe, és 4 közönséges, Jubilaeumod rezéből 25 Exemplár nagyobb és testesebb papirosan.

Ferenczyről, miolta lement, semmit sem tudok. Nem az[t] is, meddig mulat hon. Csupán azt hogy Téged meg fog keresni.

Be sok öröm ér engem azért, hogy tiszteletedre azt a' csekély rezet lehete szerencsém készítettni.

Igaz barátod.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 28. sz.]

4417.

Horvát István — Kazinczynak.

Tekéntetes Tudós
Kazinczy Ferentznek,
az állhatatos Barátnak,
Horvát István szíves üdvözléteit!

Öt évi néma hallgatásomat egyedül nagylelkűséged, melly néma hallgatásomat is tisztelé, tudta megtörni. Ez oka, hogy öt év lefolyta után — milyen hoszszu időszak! — Hozzád írom az első barátságos Levelet. Miért hallgattam, 's miért nem írtam semmit is, se Neked, se Másoknak, sem a' Hazának és Nemzeti Literaturának? az mind a' mellett, hogy e' kérdcsnek itt igen is helye volna, nem ide való. Te ki hallgatásomat is, mint írad, tiszteléd, bizonyosan hinni fogod: hogy fontos — a' legfontosabb ok birhatott engemet ilyen éktelen tselekedetre. Türelmed győzött vívni makats feltételeimen, 's könnyen megeshetik, mert arra még most sem szántom reá magamot, hogy türelmed új kezdetet nyujthat literátori pályafutásomnak is. Ebből észre veheted, a' miről úgy sem kételkedtél, hogy felette nagyon betsüllek, hogy az a' bizodalom, mellyet bennem helyhezettél, erős kösziklákön épült. Légy hasonló indulattal hozzám ezentúl is: én

jószivedet eléggé tudom betsülni még akkor is, midőn épen ellenkezőt tenni látszatom. Nagy, felette nagy áldozatomba került megszólamlásom. Megtettem éretted, noha a' mit én egyszer felteszek, attól a' menykőhullások sem tudnak egy hamar elmozdítani.

Azonban ha nem irtam is, nem mondhatom, hogy illy hoszszu idő alatt nem dolgoztam. Ezt tennem a' Haza szeretete nem engedé. Dolgoztam tehát, sőt igen is sokat és fontosat dolgoztam. Képzeld magadnak egy *Pragmatica Magyar Historiát* Ábrahám korától kezdve Árpád Magyar Vezérig minden Sidó, Görög, Római, Arabs, és egyéb Közép Századi Irókból. Ha ezt képzelted, noha ezt tsak képzeln is nehéz, elhiszed, hogy valóban nagyot akartam dolgozni. Nem bánt még eddig, hála a' kegyes Természetnek! semmi örülés; nem indult meg agyam kereke, következképen elhíheded eszem józanságát: és én hideg vérrel, a' Kritikus Főhöz illő hideg vérrel, újra mondom 's írom örömdre, sőt magyar büszkeségre, hogy én egy Magyar *Pragmatica Historiát* készítettem az Ábrahám előtti időktől fogva Árpád Magyar Vezérig. A' *Historia* ugyan nem *Mathesis*; mindazáltal a' *Fides Historica* is majdnem annyi, ha megüti a' *Kritika* legszorosabb szabásait, mint a' *Mathesis*; és én *Caesar* és *Nero* létét, vagy inkább voltát, szinte úgy hiszem, mint azt, hogy kétszer kettő valóban négyet téssen. Hiszem, hogy soraimat olvasodban el akadsz. Ezen nem tsudálkozom, de felteszem egyszer 's mind elakadásodat abban meg nyugodni, hogy eddig Hiu Képekkel soha sem ketsettettem Hazám Tudósait; hogy betsületemet mindenkor fő kintsemnek tartottam. — E' munkám leszen Koronája minden igyekezetemnek. Ezért fog emlékezni nevemről még a' legutolsó Magyar is.

Nevelem elakadásodat, ha azt írom: hogy utolsó Ajándékok által ezen épülethez nekem néhány igen derék faragott köveket küldöttél. A' *Debretzeni Magyar Legendák* is egyptár oszlopot téssnek alkatmányomban; 's ezért kétszeresen köszönöm drága, és felette betses ajándékokat. Nem küldhettél volna nagyobb kintset számomra; mert ámbár *Sinai* eredeti leveleit *Cornideshez* e' *Kézíratról* bírom és *Cornides* jegyzeteit belőlök még 1803-dikban lemásoltam számomra; sőt azt a' keveset is, a' mit rólok *Veszprémi in Biographia Medicorum Hungariae* mondott, használtam: még is egészen másvala magát az egész *Kézíratot* használni, a' mit egyenesen forró Barátságodnak köszönök. Áldjon meg ajándékokért még késő maradékidban is a' Magyar Nemzet élő és éltető Istene! — A' XIV-dik

századi Magyar Biblia után Te nyújtád kezembe annak újabb bizonyosságát: hogy Dávid Király a' *Jászokkal* több ízben hadakat viselt; hogy a' Magyar még a' XVI. század kezdetén *Mag-er*-nak széltében hivatott és iratott.

A' boldog emlékezetű Kovachich, kit nem tsak mint igen nagy érdemű Barátomat szerettem, hanem mint másod Atyámat tiszteltem is, és a' ki még életének hetven negyedik évében is meg nem állhatta, hogy hetenként hozzám legalább kétszer a' Budai várból gyalog által nem jött volna, midőn Magyar Ország gyökeres Nemzetségeiről értekező Könyvemet végig olvasta, nyakamba borulva és öszve meg öszve tsókolva mondá: «Barátom! a' vállaimra hágott, és láttatta velem, mint lehet és kell a' silány hazai Krónikáknak hitelt és tekintetet szerezni.» Mint amott, úgy bántam emitt is a' silány Legendákkal és Hazai ringy rongy maradványokkal. Munkámban Moses, a' mi első Magyar Historiographusunk, az Aegyiptomi Manethonnal; Homerus az Erdélyi Adprobata ex Compilátával, Herodotus Sylvester Jánossal; Plato, Virgilius, Ovidius, Seneca Lucanus Luitpranddal és Otto Frisingensissel; Hieronymus Kadlubkoval és Rodevicussal; Abulfeda Anonymussal, Szent Margit Biographiájával, Szent Domonkos Magyar életével, a' Debretzeni Magyar Legendával és a' Liber Confirmatum Christi cum S. Francisco különben igen balgatatag Könyvvel szakadatlan erősségű lántzot tésznek, noha egvenként teljesek némelly tárgyaikra nézve sűrű homállyal. Ugy vélem, hogy a' Chaosból rendes világosságot hoztam ki Nemzetünk ditsőségére, melyet már Sesostris korában az Aegyiptomi Pyramisok hegyére függesztettem. Láthatod tehát, nagy érdemű és tudományu Barátom, hogy hallgatásomat, noha ez egészen más okból eredett, csak a' sulyos munkám miatt is nekem vétkül nem tulajdoníthatod. Mind ezeket, ha élek, két év mulva nyomtatás alá ceszthetem rendes foglalatosságaim mellett is. Ha azoktól felmentenének, talán egy év lefolyta után is. Most nyakra före a' Materialékat irom öszve; a' mit ha elvégzek, maga a' kidolgozás három vagy négy hónap alatt könnyen végbe megyen. Bévezetésül fog szolgálni e' munkába: egy uj «Theoria condensae Historiae Pragmaticae Veteris».

És mind ezeket egyenesen a' Ilaza szeretve tisztelt Felsőges Nádor Ispányának, a' mi nagyilekü Jósefünknek, illik forró hálával köszönnünk. Ha e' Nemzetünk kegyes Jótevője Kriebel oriási Planumát partfogása alá nem vette, 's engemet a' nélkül, hogy ezt valaha kértem, munkája segedelmére egyenesen ki nem nevezett

volna, úgy az ezerektől fogva zavarodásba dült tárgyak talán soha sem jöttek volna tiszta fényességbe. Tiszteltem már akkor e' Fő Hertzogot, midőn az Ország Gyűlésében Árpád véret ereiben buzogni mondván a' Magyar Nemzet Regeneratiójáról beszélt, 's igaznak tartottam róla a' tiszteletre méltó Desőfi József gróf sorait: «*Hazánk Geniusa kit arra megkére, hogy ne légy ezentúl korts Nemzet Vezére*»: De midőn kegyes gondoskodásait napról napra közelebb kezdettem esmérni, már akkor határtalan vala eránta hálám, és semmi terhes munkát e' hála kijelentetése miatt sulyosnak nem tartottam. Örömmel öltem, ugy szólván, a' munkával, olvasással, és éjelezéssel magamot, tsak hogy olyast mondhassak, a' mi neki bizonyosan kedvét találhatja. Hol állanánk, nagy érdemü Barátom! ha ez előtt tsak két százoddal is már egy Ferentzünk és egy Józsefünk volt volna!! Ébredjünk, de a' tántoríthatatlan hivség Paisa alatt, Nemzetünk ditsőségének felemeltetésére! — Rólunk mondja Lucanus: «*Gens unica mundi est, de qua Caesaris possim gaudere triumphis.*» Rólunk írja Thucidydes: «*Nam huic Scytharum potentiae non modo gentes, quae sunt in Europa, aequari nequeunt; verum etiam earum, quae in Asia sunt, nulla, gente genti opposita, Scythis universis, si concordés inter se fuerint, resistere valent.*» Még is mivé lettünk az újabb időkben! — Atyáinkról, a' világ tsudáiról, holmi alacsony Vadász és Pásztor Képek tsuszamodván lelkünkbe, mi, valóban törpék, elhittük Bayernak, Fischernek és Schlözernek, hogy a' becsületes Szittya név bizonytalan, és Barbarussal egyet jelentő nevezet. Magunk dolgozni 's fáradni restelvén, vagy nem is bátor-kodván, idegenektől vártuk Nemzeteink eredetének felvilágosítta-tását!! —

Mellesleg oklevelekből a' 108. Magyar Nemzetségeket, a' mit ön magam se reményeltem, rendre feltaláltam, és így Patriarchalis állapotunkat, mellyet Európában tudtomra egy Nemzet sem tud úgy előállítani, mint mi, szépen meghatároztam. Sőt ezenkívül három-száz Magyar Országot illető Kéziratokat is öszve szedegettem a' Mohátsi Veszedelemig. Mind ezek, ha nem említeném is, tudod, millyen huzamos és barom munkát kívántak, 's nem hagyának időt haszontalan írka írkalásokra. Pedig még ezeken kívül is hány eredeti levelet másoltam le, hány diplomatikai és törvényes tárgyakat felvilágosítottam, mellyekről a' Magyar szinte úgy nem gondolkodott, mint azt soha nem üzte fűzte, noha mindennapi gyűléscinkben a' kifejezés, kik legyenek nálunk a' Statusok, és kik tegyék az Ordine-

seket! Vélted volna-e, hogy nálunk a' Nemtelenek is mindenkor, egy két epochát kivévön, a' Repraesentativum Systema gyakorlásban részt vettek? Sok hever, valóban, újra mondom, sok hever lelkemben. Bár egy véletlen halál (mert nekünk erre is vissza kell emlékeznünk) mind ezeket a' sírba ne vigye.

De nem szólok többet saját munkáimról, ne hogy különben nagy türelemmel vissza éljek. Által megyek tehát leveled tárgyaira, 's kimondom rólok, a' mit egész egyenességgel megírni tartozom.

Erdélyi Leveleidet szívesen által fogom olvasni, 's ha tsak ugyan ez tekéltt akaratom, hogy jobbítsak Magyarorságon, ezt is megteszem. De vallyon én vagyok-e, ki tolladon, vagy tollad után, jobbíthatok valamit? Egy szabad Nemzet nyelve békó és kemény páltza alatt nem állhat, kivévön, hogy minden grammatikai rendszabás nélkül való zűrzavar sem lehet. Kell-e pedig az utóbbi szeméttől dolgozásaidat féltetni? Egy két esetet alig fogok találni, hol én másképen szólnék. Sok új szavaiddal hiszen magam is széltében élek, de nem tanulatlan néhány majmaid találmányaival, kik németül gondolkodva irnak magyarul. Te művészi izléssel, esmérettel, és erővel szólasz, 's magát a' nemzeti nyelvet is kezded alá hajtottad: azoknak még iskola, lélek, erő, nyelvtanulás, és gyakorlásra vagyon szükségek. Nem képzeled, mi nagyon betsül Tégedet velem együtt Telcky Jósef Gróf, 's talán Kultsárt is tsak az éretlen gyerköltzek ingerlették néhányszor pattogásokra. Mondj akármit, azt ki nem veheted főmből, hogy tudatlan Követőid túl hágtak és hágnak a' szabadság és okosság határán, 's érthetetlené tették munkáikat. Neked ezeket, ha lehet, korlátok közé kell szorítanod. Hogy mi a' nyelvkifejlésnek gátot vetni nem akarunk, arról a' Gróf Jutalom Felelete, melly védelmedért készült, meggyőzhetett: most tsak az minden ohajtásunk vége, hogy alkalmunk legyen a' Nádor Ispán elébe a' ditsőség ösvényén állítani. Döbröntei [!] akármit mondjon, az keveset nyom előttünk. A' jó szándékon kívül mit bámultak sokan benne, nem tudom. Vajha nem ilyen emberek magasztaltak volna annyiszor Tégedet! Előttem a' magasztalás tolokból gyalázat, vagy legalább semmi serkentés, semmi ösztön, semmi jutalom.

Versegi nintsen többé, 's akármit irjanak róla buzgó imádói, soha öt a' nagyság körébe fel nem emelik: ellenben Révai nagyságát, ha kevesítheti is a' bővebb tudomány idővel, semmi kor fel nem döntheti. Vagynak tévedései, főkép ha Finlandról, Laplandról,

és az Israel fiainak nyelvekről beszél; de hibáiban is tiszteletre méltó, a' mennyiben tudomány környékezi botlásait is. Mosese marad örökre nyelvünknek, még akkor is, midőn Josuenk a' valósághoz bennünket egészen elvezet. Az ut, mellyen elindult, helyes, ha még göröngyös is.

Majláth Gróf régóta nintsen Budán, 's hol lappang hitelezői előtt? nem tudom, 's még mostanig ki sem tanulhattam. Kérdezősködni fogok róla Mednyánszky Alajos Barátomtól, 's ha kitanúlhatom mulatása helyét, sürgetni fogom Mátyás Király Képe Másának lefestését. Itt ha Jankovics két képe közül választanád egyiket vagy a' másikat? Az Erdélyi Kép, ugy vélem, egy azzal, mellyet már Bél Mátyás Not. Hungariae Novae Tom. III. részbe vésetett. Ha úgy volna, ezzel a Museum is, Jankovics Ur is szolgálhatna. Jankovics Urnak másik képe a' kettőtől különböz. Igaz példányát a' Mátyás Kéziratainak látszó festett Képek nagyon hitelesítik. De a' bizonytalan tárgyban nem merek határozottan szólni. Ha hozzá juthatsz, nézd meg Bél Mátyás Rézét.

Addig is, még ismét irhatok, élj boldogul! Tiszteld Grófnédát nevemben; öleld kedves magzataidat helyettem is. Virággal szólva: Élni siess! Pesten November 12-dikén 1824.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 28. sz.]

4418.

Guzmics Izidor — Kazinczynak.

1824. Nov. 30d.¹

Kazinczy Ferencznek Guzmics Izidor

tiszteletét, idézletét.

Nov. 30d. 1824.

— 198 —
— 207 —
Hosszu hallgatásod, édes Barátom, ismét aggalomba döntött. Bajod lehet! — szüntelen ez a gondolat nyugtalanít. Irjunk, édes Kazinczym, ha már az ohajtott viszón látáshoz nem juthatunk, irjunk: én hogy tiszteletemet, szeretetemet erántad kiönthessem; Te, hogy mennél több szépet, jót közölhess a tanítvánnyal, 's gazdagítsd lelkét lelkednek kincstárából. Engedj igen boldognak lennem, minekutánna későn kezdék az lehetni. Tegnap forgatván az Erd.

311 A kelet itt Kazinczy F. jegyzete.

Museumot, jó fertályt mulattam azon szép versezeted mellett, melyben bajokat kérsz Istenedtől örömidhez. Megnyeréd, mondám: 's kezdém magamat, barátimat, 's az emberiséget vigasztalni bajainkban.

Szerzetes társaim, a boldog utazók, kik téged láthatának, szerencsésen érkeztek-meg. Első szavok hozzám: «Láttuk Kazinczyt» — 's megcsókoltak; 's én őket hagyásod szerint. Voltak M[unká]cson, 's kívánságodat tellycsíték. Szívemre köték, hogy ha irok, tiszteletet zárjam levelembé. Ősz vagy tehát, mint a hattyú; de virgoney; tehát még sem kell még reszkelnem. Az utazóknak egy bajok esett; egyik lovok kidült a hámból; hat forintot adák-el, s egy Erdélyit vettek helyébe; ez, ha párja volna, kipótolná a kárt. Sokáig nem mulathattak velünk, itt lévén az iskolai idő; de még is beszélgettünk velek, felőled, 's Erdélyről. Különösen a Mathesis Prof. jól eltanulá az Erdélyi dialectet, 's az éneklő beszédet. Emlékezem, hogy így énekelve beszéltek a Szalai Göcseiek. A tapasztalt szívességet nem győzték magasztalni, 's nekünk az igen tetszett, hogy a Tokajit úgy itták, mint mi közönséges borunkat isszuk. De hol terem az a sok Tokaji? Mennyit hordanak-el, mennyi felé! Igaz, hogy sok pseudót is talál az ember minde[n]hol.

Fáy András Meséjit most végzém, 's örvendek uj nyereségünknek. Melly eredeti, renek gondolatok! melly oda illő styl! az ugyan azon egy nemnek mennyi különféle fordulása! 's mennyi ránk illő igazság fekszik minden lapon! Grammatikája ugyan a Debreczeniek és Verseghi után sántikál; de én az ilyeneken, ott, hol a dolog jó, akadozni nem szeretek. Néhány vidéki szavai ujak előltem. Te őtet fogod személyében ismerni, ki ha van valami igaz mesés biographiájában, Zemplinben született. Igen kedves dolgot fogsz tenni, ha őt velem közelebről megismerteted.

Mikor fogjuk venni Erdélyi Leveleidet? Szallusztot? Cicerót? Ne késsél, édes Barátom, ezen kincsekkel gazdagítani a hazát! — Én minden jó írótnéologosznak is orthologosznak is tartok egyszerűsmind; 's ez arra megy, a mit Te mondasz, hogy a kettőt egyesíteni akarod. Azért nem szeretem köztök, mint két ellentábor között, a különiséget, 's azt a gyermekes villongást; 's mikor ezt a buták teszik, vagy szelesek, nevetem; de mikor derék férfiak a villongók, fájjalom. A ki épen semmit sem távozik a régi írásmódtól azt ma jó írónak, vagy inkább szépnek nem tarthatni; a ki minden megválasztás nélkül halmozza össze az uj czifrákat, 's velek egy tarkázza írását, hogy egy csudálhatajlan csudát teremtsen; s ha

még ezekhez valóságos nyelvhibákat is aggat: az ilyen nem jó, nem szép író, 's épen azért nem szép, mert erőszakkal akar széplenni. Mit kellene mind itt mondanom, 's nem mondhatom-ki! azt a menyei aiszthesziszt, csak nem lehet bebeszélni más lelkébe: 's az a te, nekem igen kedves, mottód: *Θυε ταις χαριταις*, vajmi kevésnek van kezére! Mindég bosszonkodva hallám azt a vádot, hogy Te itt így, ott meg amúgy írsz! de ha nem vakandokok vagy nem tökök a vádlók: előbeszéded kielégítheti őket egész fülig. Előttem mindég az volt a Te fő érdemed, 's ebben tartlak hasonlíthatatlanul nagygnak, hogy nyelved egészen hatalmadban áll.

Hallottad hírét, a vallási egyesülés Ideájának? olvastad Szikszai Unioját? Ezek utánam irtak: 's az első *πολεμικῶς*, de *ἐντιμῶς*; a másik *εἰρημικῶς* és *ἐντιμῶς* egyszersmind. De czéломat nem látták ált. Feleltem nekik, vagy inkább vizgálat alá vettem gondolatjaikat. Én már azt is nagy nyereségnek tartom, hogy a dolog szóra kapott; 's ha nagyobb következése nem leend, az már is, hogy egymás eránt kedvezőbblig ítéletünk, 's érzelmünk: és ez is valami az egy hazának megoszlott gyermekei között.

Az ember gyakran maga sem tudja, mennyire tiszták munkásságának rugóji. Ez eránt én már többszer kilestem magamat. A mult napokban vevék tudósítást Olasz országból Deaky Sigmond Győr Megyei paptól, ki most ott Eszterházinál nevelő. Ő ennekelőtte egy érzékeny Angol versezetet fordított le, s megkérő észrevételeimet; most ezeket köszönnén, egyszersmind ezeket tudatja velem: hogy Szemerénknek egy Sonettjét olvasta légyen Angol fordításban (ezt meg is küldé, kezdete: *Sad Silence chains thy tongue. stb.*), hogy Kisfaludy Sándor Doboziát, és Károl Élet-korait most fordítják. Gondold el, mint olvadtam örömben! Tüstént tollat ragadtam, hogy a kedves hírt Thaiszal közöljem; «Szivem melegével» így kezdém a levelet; 's valóban oly melege volt, hogy a levelet akkor nem folytathatám tovább. Örömben annak is örültem, hogy annyira tudok örvendeni, látván a Külföld figyelmét litteraturánk eránt, bátor semmi részem a dicsőségben. Vágyom tudni Szemerének ezen szerencsés Sonettjét; az Angolból egy szót sem értek, ha csak a *Sad silence* annyit nem tesz, mint a német *satt*. Szemere Sonettjeiből pedig csak az Erdélyi Museumban bírok egyvel. Örvendj te is, kinek nem kevés részed van a dicsőségben is. —

Mire mentél pereddél? Jösz e? Isten tartson 's őrizzen minden

nagy rossztól, féged, és egész házadat; a kis bajok édesbbsékké teszik az örömöket. Nálunk sok a rablás, és Vármegyénk, tudod, igen szelid.

[Eredetije a sz. Benedek-rend pannonhalmi könyvtárában.]

4419.

Kazinczy — Dulházy Mihálynak.

Édes barátom,

Én olly náthával jövök Eperjesről, hogy nem mehetek emberek közzé. Azért nem a' Grófnéhoz is, 's kérem az Urat méltóztassék ott meg nem jelenésemet kimenteni. — Novemb. 27d. igen jó sententiát kaptam, a' Tábla újra recognoscálja feleségem jusát, és úgy parancsolja hogy minél előbb bérekezzük a' pert. Így dolgom most nem lévén, ott hagyán Eperjest, sietve megyek, hogy még ma otthon lehessenek.

Az Istenért in 4° ne nyomtassák Minervát, 's még inkább ne in 4to és hasított columnában. Ha így adják ugyan, én a' Viczay életén kívül adni semmit nem fogok: ha in 8° adják az Urak, úgy én is adok ezen első Kötetre. Most bővebben nem írhatok, mert sietek. Ha a' dátumok készek a' Viczay életére, adja által az Ur V. Ispán Komáromi Urnak, ki holnap jó Mikóházára. Az 5 könyvet itt hagyom köszönettel és kár nélkül.

2. Xbr. 1824.¹

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 5. sz.]

4420.

Kazinczy — Nyomárkay Józsefnek.

2-a Xbr.

Szüret olta beteg vagyok. Forró nyavalya, tüdő gyuladás környékeze meg. Elöttem lebege az idvezülés. Nem tudok erőhöz jutni. Csak rövideden tehát.

¹ 1823—45. K. Ferencz Ur levele December 2ikáról. — Dulházy M. jegyzete.

Egy Ujhelyben lakó Özvegy, Aranyosiné nevű, a Sennyei fundatióban óhajt részesítenni. Előregedett, elbetegesedett férje birtok, minden jövedelem, minden hajlék nélkül hagyá három gyermekkel, kiknek ketteje közzül az idősbb is az ifjabb is 7dik Eminens az Ujhelyi Piaristáknál. Megírtam nevében az Instantiát. Méltóztassék boldogítani.

Szíves tiszteletemet a' Tekint. Asszonynak, az Urnak édes barátom, sok házi örömeget, éjjel és nappal, 's most és még 65dik esztendőben is.

Kivül: Tekintetes Ny. Nyomárkay József Táblabíró és Director Urnak. *Újhely.*

4421.

Kazinczy — Gr. Dessewffy Aurélnak.

Méltóságos Gróf,

tisztelt kedves barátom,

Ismét valék Kassán, 's nem tettem tiszteletemet Ő Nagyságánál és Comtesse Virginienél. De az a' kifogyhatatlan kegyesség a' mellyel én erántam Ő Nagyságok, a' Mélt. Gróf inádasomra méltó Szüleji és testvére Comtesse Virginie, viseltetnek, Ő Nagyságoknak azt az érzést adja, hogy akármit cselekedjem én, soha cselekedetem tiszteletlennek 's hálátalannak nem vételhetik; itt pedig méntségemre kelhet az, hogy én mással jövék, 's az egy óránál tovább Kassán nem mulathata; és a' mit Dulházy Úr elmondhata, hogy gonoszabb náthát és hurutot képzelni nem lehet, mint a' miben ezen útam alatt kínlódtam; alig leheté lélegzenem: szólnani épen nem tudtam. De a' tisztelés olly érzete az emberi szívnek, melly jobban csik a' tisztelőnek mint a' tiszteltnek, 's így nem Ő Nagysága és Comtesse Virginie a' vesztes, hanem én. Légyen védelmem a' Mélt. Gróf, 's jelentse-be alázatos tiszteletemet mind Ő Nagyságának a' Mélt. Grófnénak, mind Comtesse Virginienek, kit én és feleségem a' legforróbb tisztelet és hála érzésivel tisztelünk.

Eperjesen Berzeviczy Kálmán és Balázs Adalbert dicsekvének előttem hogy a Méltós. Gróft Mádon látták. Derék két ifjú, 's kivált azért szeretetre méltó, mert legkissebb nyoma sincs rajtok a' hiúságnak. Szeretem őket teljes lelkemből, 's sokat vagyok velek.

¹ A levél zárlatán piros pecsét nyomai.

Eperjesen sententiát kaptam. Feleségem jusai meg vagynak ismerve újban, 's parancsoltatik hogy végezzük-be a' pert minél elébb. A' Sógorom azt mondja, hogy ő is óhajtja a' bevégződést. — Nekem nehezen esik kételkedni a' más szavaiban, mert magam nem mondok mást mint a' mit érzek: de ennyi kínzás után nem tudom meg-fogni, mint változhatott volna meg egyszerre.

Az Ellinger Minerváját féltém. Rosszúl indul.

Éljen szerencsésen a' Méltós. Gróf, 's tartson meg kedvező emlékezetében. Alig várom az időt, hogy hallhassam, miket látott, hallott a' Méltós. Gróf, ezen első útja alatt.

A Méltós. Grófnak

Széphalom, Decemb. 4d. 1824.

alázatos szolgálja
Kazinczy Ferenczmp.

[Eredetije a kolozsvári egyetemi könyvtárban.]

4422.

Kazinczy — Pónori Thewrewk Józsefnek.

Kedves barátom,

Én neked annyival tartozom, hogy kénytelen volnék téged szeretni, ha becsülni olly sok okaim nem volnának is: itéld-meg tehát, melly visszásan esett az nekem, hogy ismeretségünk szorosbb-barátságra nem érhetelt, és ollykor esztendőig nem tudhatám, hol mulatsz és mit csinálsz. Most tudom lakásodat, s próbát teszek, ha ezen mintegy első levelem kezdete lehet e biztosbb társalkodásunknak, mellyet, hogy tartós legyen, olly sok tekintetekre nézve kell óhajtanom.

A mit nekem Jankovich, a maga megbecsülhetetlen barátsága s lelke nemessége szerint küldé, tudnillik a de Brosses Sallustját s az Africa réz tábláját, vettem, és hogy vettem, magának meg is írtam. Rajtam annyi gond, annyi baj, annyi nyomorúság s ez az Eperjesi út, mellyet szekereim ezidén 8szor, magam öször tettem, úgy zavarba hozza dolgaimat, hogy sokszor nem emlékezem mit csinálék már és mi van még hátra: de úgy hiszem, levelébe zártam valamit hozzád is.

Nem szóllasz Erdélyi Leveleim felől, és így azok még nincsenek kezedben. De a nyaláb bizonyosan elért Pestre. Keressd-fel Curiális.

Prokátor Tek. Szathmári Mihály Urnál Kazinczy József öcsémet, s tudd-meg tőle hol van Kazinczy András. Eggyike ezeknek, vagy mind ketten, általadák azt annak a kinek illet, s egy negyedik kézből te is veszed. Nem magyarságomon igazíts, s a Munka alkotásán, hanem tudósításimat tedd igazokká a hol megbotlottam volna, s bővebbekké, a hol azok hiányosok. S a mit belé szürni akarsz, a mit kitörteni, elébb közöld velem.

Hogy a Nyelvtörők ellenjei a Kéziratot meg ne lássák! Erre nagyon kérlek. Ezek az Urak nagyon szeretik a *corrigatiót*; nekem pedig semmi kedvem olly *corrigatorok* szolgálatjaival élni.

Cserei Farkas Pesten vala — ezt irod. De miért nem irod, ha tudnom szabad, hova ment? keletnek, reményilem és óhajtom.

Várom a mit küldeni akarsz eggyik vagy másik öcsém által; de elhozza Péterffy Ur is, ki Tek. Zsiday Úr mellett s talán asztalánál is van. Élj szerencsésen, s a nemes lelkű Jankovichot tiszteld. Kovacsóczyt és társait köszöntsd. — Széphalom Decemb. 7d. 1824. ágyban fekvé . . . (*pituuta molesta est.*)

U. i. A Kassai Folyóírás kiadásában semmi részem, és ha e csuda cím alatt, e csuda formátumban eresztí-ki csakugyan Ellinger, nem is lesz. Hijába küzde vele Dulházy, hijába Gróf Dezsöffy József. Én a szándék felől csak akkor tudék valamit, midőn keresztül menvén Kassán, a Meghívó levelek nagy csomókban készen állának. Ti azonban segéljétek, mert a czél szép, s hogy Ellinger díjt ígér, szokatlan. Addig kalapácsolom Dezsöffyvel, míg leteszen bohó-czimjéről és a negyedréf formátumról.

[Megjelent az *Athenaeum* 1874. évf. 2189.—2190. hasábjain.]

4423.

Kazinczy — Cserey Miklósnak.

Tisztelt kedves barátom,

Képzelem, hosszas hallgatásom után szinte váratlanul esik Neked leveletem vened. De melly bajokon vive-keresztül ez idén a' Gondviselés! Kétszer valék halálos betegségben, Eperjesen nyolcz-szor vala szekerem, 's ott perem miatt eggyyszer három hétig ültem. Váradra háromszor jártam; ki voltam forgatva dolgaimból egészen, 's mindenem zavarba süllyedt. Nov. 27d. az Eperjesi Tábla újra

megismeré igazaimat feleségem' örökségéhez, 's parancsolta hogy a' per minél előbb bérekesztessék. De timeo Danaos vel dona ferentes! ki eddig követett-el istentelenséget testvérén és rajtam hét gyermek' atyján, ezután is fog, ha rá módja lesz. — Azonban est et columbis sua bilis, 's nekem nagy szerencsém e' perben, hogy a' Classicusokat olvastam. Replicáimra midőn most referáltatott a' per, két ízben kiáltának-fel Biráim: Be gyönyörű deákság! — Nekem ez minden csalásom hogy szépen igyekeztem írni 's ez által infascinálni Biráimat hogy figyelmezzenek.

Itt semmi hír. Beszéllek hogy Dietánk lesz, de sok nem hiszi. — Beszéllek hogy Zemplényre Septemvir Adamovics Ur jó Kir. Commissáriusnak, szorosán vizsgálgatni, mi történt itt Mélt. Lónyai Urral, midőn megcaraffáztatott. Ezt is sok ember nem hiszi.

Hogy Lónyait Zemplény minden gyengeségei mellett szívesen sajnálja, és bizonyosan nem azért, mivel a' Vármegye inkábbára a' Kalvín tanítványaiból áll 's ő is az vala, azt Neked, kedves barátom, írhatom. Olvasád talán mit mondtam én Halotti pompáját beszélvén-el a' Magy. Kurirban. Ő engem mindég szeretett 's szinte koldugatá szeretetemet, de azt soha sem bírta nagy mértékben, sokszor világosan is kimutatám hogy tetteit nem szenvedhetem. Lelkes tüzes fiatal ember sok jóval, sok gonosszal, mint Alcibiád. A' megcaraffáztatás eszméltre hozá, 's feltette magában, a' mit már előbb is forgata, hogy üres titulusain kívül semmi dignitását nem tartja-meg.

Én a' te megbecsülhetetlen, kiáraszthatatlan barátságodtól egy új jótétet kérek, sőt minthogy Zejkhez tett kéréseim által nem boldogultam, ezt Tőled kívánni is bátorkodom. Imhol az: —

Cancellárius Teleki nekem azt mondá, hogy az ő Bibliothecája Vásárhelytt igaz képét bírja Hunyadi Mátyás Királynak. Ezt onnan hitte a' Cancellárius, mert az ő képe mindenben hasonlít ahhoz, a' melyet maga ez a' Király ajándékozott a' Wienerisch-Neustadt Város Magistratusának. A' mit igaz metszete Hébéjéhez az Ambrázi Gyűjteményből, az ugyan nem lehet magyar ember arcza; az egy ostoba németet mutat. Édes barátom, tekintessd-meg valakivel, hogy a' Vásárhelyi Bibliothecában függő Mátyás képe eggyezik e azzal, a' mely

Bél Mátyásnak Notit. Hungar. Tomo III.

részbe van vésve. Mikor én M. Vásárhelytt voltam, akkor még a' kép nem függé ott, és így nem az én hibám, hogy meg nem tekin-

tettem. És ha a' Teleki Mátyása más mint a' Bél Mátyásé, kérek, bírd rá a' mi kedves Gróf Kornis Mihályunkat, hogy a' Vásárhelyi Bibliotheca Mátyását festesse-le magának, 's küldje dilizsánszon hozzám, hogy az én Erdélyi Leveleim elibe metszethessem. Az ő barátságától, mellynek a' Burnouf Sallustját is köszönöm, reményleni merem azt.

Az 1825diki Hébet talán láttad már. Ott is megcsalatta magát Igaz. — Krafft Péter Historiai Festő parancsolatot veve a' Palatinustól, hogy a' Pesti Muséum számára fesse a' Szigethi hőst. Minthogy a' Zrínyiek jószágát Csáktornyát (hol a' Zrínyiek' képei most is függnek) most Gróf Festetics László, a' György fija, bírja, Krafft megkéré ezt, hogy hozassa-fel a' Zrínyi Miklós képét. Ez felhozatá, 's Krafft a' képet neki is lefesté. Hihető valaki azt tanácslá Festeticsnek, hogy azt metszesse rézre, mert F. maga az effélékkel nem gondol; az ő gondja a' ragyogás Bécsben. A' réz kijött, 's hogy nyomtatványainak több bece legyen, nem adta Képaros boltjába, hanem ajándéku' adá barátinak. Eggy illyet Referend. Márkus is kapott, 's Igaz ettől engedelmet nyere Hébéje' számára lemásoltatni. Igaz most velem dolgoztatá Zrínyit, mellyet, káromkodnék ha valaki nagy javalással nem olvasna, mert magam forró lélekkel irtam. Eggy-szer, midőn Hébe egészen elkészült, meglátom a' Hébe Zrínyijét, az az rezét. Csaknem lerogytam ijedtemben, a' Szigeti hős Zrínyi Miklós helyett ki 1566. vesze-el, a' Krusaneczi erdőben vadászatjában 1664. elesett Zrínyi Miklós! Bizonyossá tettek barátom, hogy Krafft ezt az utóbbikat adá az első helyett, a' Szigeti hős helyett annak *unokája fiját*. Minthogy Krafft vége felé van 22 lábnyi hosszúságú képének, a' Palatinusnak irtam magyar nyelven, 's leveletem Ud. Fő Mestere Generál. Gr. Beckers által küldém-bc. Vettem a' Választ, igen kegyes kifejezésekkel: a Palatinus *köszöni* jelentésemet. — Él'j boldog új esztendő't tisztelt kedves barátom 's engem tarts-meg kegyes emlékezetedben.

Széphalom Decemb. 11d. 1824.

örökös tisztelőd

Kazinczy Ferenczmp.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 43. sz.]

4424.

Kazinczy Ferencz — Kazinczy Honoriának.

Édes Hügom,

Örömmel, sőt gyönyörűséggel hallám István öcsémtől, hogy javallva olvasád az Ujságokban a' mit a' szegény bátyám Uram halála felől kevés sorokban, de meleg szívvel mondottam. Óhajtottam azt, mert én mind magadat, mind azt a' megbecsülhetetlen embert szívesen szerettem és szeretlek, 's a' Jók' emlékezete érdemli hogy azt tiszteletben tartsuk, a' jók' fájdalma érdemli hogy abban részt vegyünk 's azt enyhítsük.

Könyveid eránt azt tanácslanám hogy csináltassd meg Catalogusát, és küldd által nekem. Gróf Dezsőffy 7000 darabból álló Bibliothecát bír, de jó könyveket még is nem idegenkedik venni. E' pénztelen időben sok van úgy mint én, a' ki semmit nem vesz. Talán a' Pataki Collégium is megvinné. —

Én ötször valék Eperjesen ez idén, 's Januáriusban ismét ott leszek. Ez nagy kín, nagy bosszúság, nagy költség [!]. De — meg kell lenni. — Őllek édes hügom tiszta szívből, 's barátsággal, tisztelettel.

Sietve Decemb. 13d. 1824.

Ferenczmpr.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 27. sz.]

4425.

Kazinczy — Guzmics Izidornak.

Guzmics Iszidórnak Kazinczy Ferencz
szíves tiszteel. baráts. idevzl.

Melly közel valék hozzá ez előtt harmadfél holnappal, hogy levelem helyett holt híremet vedd! Tüdőgyúladást hoztam haza Eperjesről Sept. utolsó napján, 's más nap már feleségemtől titkolva irogattam rendelésimet 's bucsúzó leveleimet, míg ő, viszont titkolózással, szemvizeit vette-elő, hogy sirását meg ne sejtsem. Orvosaim és feleségem, ki megelőzé az Orvosokat, megtartának, 's szeretem hinni, hogy életem akkor, épen akkor, tére-vissza, midőn Te, drága

barátom, áldozatodat mutatád be érettem. Higgyük azt, 's tiltsuk-el főmet, vizsgálni, ha kell e, 's lehet e hinni, hogy azt nekem a' te áldozatod tartá-meg. Sinu paulo infirmior! mond az enyelgeni szerető Bölcs, az Ibam forte via sacra, szép Verszetében. Nem bölcs az, a' ki nem mer nem bölcs lenni, 's mindég csak azt a' sovány igazat keresi.

Örvendek hogy utazó társaid ajakidra nyomak csókomat. Bár azt magam tehetném minél előbb. Örvendek hogy látták szobámat, hol Aug. 25. 1800. a' követk. Június 28dikáig lakattattam. Horvát Endrének elmondám, melly szép öröm ére engem ott. Négy hónapig tápláltam négy embert, kit az éhség is kinza, 's merész tettel, míg végre rajta veszték. Ezért jutalmul engem Te is meg fogsz csókolni.

Ismét valék Eperjesen, 's ez idén ott ötször, szekerem nyolc szor. Nov. 27dikén ismét megismértettek igazaim, 's a' Birák sürgeték, hogy rekesszük-be a' pert.

Fáy András Pest Vármegyei születés, nem Zemplényi; Zemplényből csak anyját (Szemere leányt) vette. Hatodik nagyanyja az én nagyatyám nagyatyjának Kazinczy Péternek leánya volt. Vérek vagyunk tehát, de miolta iskolájit elhagyá, nem láttam. Arczát elmocskolá a' himlő: de szívén semmi himlő nem teve kárt; az tiszta. Eggy gátlott szerelem elugrattatá vele a' házasságot, 's ez a' baj színt ád minden sorának a' mit tolla ír. Vérei nem engedék, hogy egy nem alacsony, hanem csak nem fényes születésű lányt elvegyen. Fides et ingenii benigna vena est, — ezt kellene írni képe alá. Én csak azt sajnálom, hogy sok fabrikai Románt és azt a' szépen mázoló Koczebüt olvasta sokat.

Láttad e Hébert? 's melegítette e kebledet az én Zrínyim? mert azt ugyan töled várom, nagyon kívánom. Lángoló szívvel írtam azt, 's úgy hiszem, lángomnak által kell csapni Olvasóim' lelkeikbe. 'S az engem egy igen szép szerencséhez juttala: — magyar nyelven írtam levelet a' mi kedves Palatinusunkhoz, 's azt le nem pecsételve Udv. Fő-Mesterének Gróf Beckers Generalisnak küldém-meg postán. A' történet ez:

Krafft, Híztoriai-festő, parancsot veve, hogy Zrínyinek elestét fesse a' Pesti Museum' számára. Ez Festetics Lászlót kéré, hogy Csáktornyáról hozassa-fel a' Zrínyi Miklós képét. Festetics magának is lemásoltatá Krafft által a' képét, hogy művész-ecsettel dolgozva bírhatná. Voltak, a' kik kérék Festeticset, hogy ez metszesse rézbe.

Ez megleve. Mélt. Márkus Ignácz Ur is kapa egy nyomtatványt. Igaz innen engedelmet kapa, lemásoltatni, 's Igaz most a' hős töttet velem dolgoztalá. Kijöve Hébe, 's Igaz a' Zrínyi képét az utolsó ivvel küldé-meg nekem. Elrémdültem, mert ez nem a' Szigeti Zrínyi hanem a' Szigeti hős unokájának fija Zrínyi Miklós, a' Poeta. Amaz 1566. esett-el: czt 1664. ölte-meg a' vagy négy vagy két lábú vadkan. Igaz bizonyossá töve, hogy Zrínyi ezen képében, ezen arczával van a' Krafft 22 lábnyi vásznára általvive. Könvü képzelní, melly zavar, melly lárma, melly kaczagás lett volna, ha a' tévedés akkor világosodott volna-fel, midón a' kép ki volt volna téve, fel volt volna függesztve. Én a' két Zrínyi Miklós képeit bémutatám Nádorunknak, 's tanuságra szóllítám a' Schrenkh Icones Ambrasian. Collect. Zrínyijét, mellyet az 1529. szül. és 1595. megholt Ferdinand Fő Herczeg állita, ki ismerte Zrínyit, a' Szigeti hőst, és ezt szakállal adja. — A' Nádor kegyelemmel vette jelentésemet, 's meghagyta a' Generalisnak, hogy nékem azt köszönje meg. Mit Vermeldung Höchstihro Dankes — — — — ez a' kifejezése. Ezt, édes barátom, vedd örömmel, barátod' szerencsésén; de ne tudassd sokakkal, kivált ne azokkal, a' kik engem nem szeretnek.

Igaz az én Jubileumomra is metszete egy rezet Hébéjében. Félre tevém levelét, melly bizonyítja, hogy szándéka felől mind addig nem tudtam semmit, míg a' réz nyomtatványát nem láttam. Hallom Kulcsár valamit íra felőle. Azt még nem láttam, de fogom. Szörnyü Vindexe ez a' Kulcsár a' Magyar Nyelv tisztaságának.

Mit íra Theokritoszod felől, Gr. Dezsöffy fogja velem közleni; ön pedig az Ellinger Folyó-Írásában akarok fordításod érdeme felől szóllani, de bajaim, gondjaim, egésségem nem engedé [!], hogy azt a' göröggeel összehasonlitsam.

Ellinger halát érdemel szándékaért, de csuda czímjét meg kell változtatnia, valamint azt a' negyedréte is, a' mi szokatlan. Erról másszor. Szép hogy arannyal akarja fizetni az ivet. Ollyat Trattner is ígért; de csak ígért. Nekem hírem nélkül tette Ellinger a' mit tett; csak akkor hallám mit akar, mikor a' Meghívó levelek közre eresztettek.

Élj szerencsésen, kedves barátom, 's tiszteld nevemben társaidat, kik láttak. Ajánlom magamat igen nagy becsü barátságodba. Endrének ezer áldást az új esztendőre. — Ujhely Decemb. 13d. 1824.

[Eredetije a sz. Benedek-rend pannonhaláni könyvtárában.]

4426.

Kazinczy — Gr. Dessewffy Józsefnek.

Tisztelt barátom,

Ujhelyben vagyok Gyűlés alatt, 's egy katona jó az Archiváriushoz hogy holnap Kassára megyen egy Commandó. Hasznomra fordítom a' dolgot, 's sietve írom ezt, tudván hogy a' rossz útban a' posta Tályának kerülve későbbben vinné leveletem.

Erántad valami mondani-valóm volna, 's nem Literatúrai dologban, nem pénz eránt; a' mik Neked és nekem két kedves tárgyaink. De azt levélben nem írhatom most. Kevés időn veszed jelentésemet. Addig kérlek, ne idegeníts-el magadtól némelly jókat, nevezetesen azt, a' ki eránt veled ágyadban szállék, itt Ujhelyben léted alatt. Jó lesz, ha a' jók lerázhatják magokról azt a' vélekedést, mellyet beléjek némelly gonoszok vertek. — Ebből áll majd az a' Jelentésem, a' mit várhatsz, de világosabban fogok szállani.

Gróf Aurél vette leveletem, 's Ő Nagysága a' Mélt. Grófné, 's Comtesse Virginie, kiknek kezeiket csókolom, bizonyosan kimentenek, hogy Eperjesről visszajövéen, nálad meg nem jelentem. Egy óránál tovább nem mulattam Kassán; kegyetlen nátha és hurut vala rajtam, 's olly úti módra sárosan és mocskosan valék öltözve, hogy Ő Nagyságánál meg nem jelenhettem.

Dulházy Urat kérem, Hébeimet küldje-ki, ha már kezében vagynak. Ez a' Commandó kihozhatná, de jól bepakkolva.

Alig várom az időt hogy mutathassam a' Palatínusnak irt magyar leveletem. Dulházy olvasta. Gener. Gróf Beckers által nyújtattam-be. Vettem a' kegyes választ Gróf Beckers Exctól, mit Vermeldung Höchst Ihro Dankes.

Pestről irt levelek után írhatom, hogy az Ellinger igyekezetitől kevés jót várnak, látván a' monstruosus címet, és a' gondolatlan formátumot. Még itt is kaczagva kérdé valaki tőlem, mint juthata Ellinger arra a' címre. Én a' Viczay képéhez megírom a' textust, és adok még valami egyebet is. De nagyon szeretném, ha Ellingert arra bírhatnánk, hogy Irását

Amaltheának

nevezné-el. Videantur literae Ciceronis, et Fabri Thesaurus Erud. Scholasticae, melly justificálná az Amalthea nevezetet. Az a' Minerva

csak azért sem jó, mert már van Magyar Minervánk, 's a' Németek között is van Minerva folyóírás. Und der Nahme ist abgenutzt.

Szeretném elmondani előtted mi történt Eperjesen. A' Sententiám ddo. 27. Nov. ismét elismerte feleségem igazait, 's parancsolja hogy a' pert rekesszük-be: de ha ez kegyes ítélet is: nem nyughatom-meg a' praemissákon, és azok eránt appelláltam.

Itt az a' hír, hogy Septemvir Adamovics Ur jó Januariusban mint investigáns Kir. Commissárius. Sokan hiszik, sokan nem. Éljszerencsésen, ajánlom magamat kegyességdbe. Az Isten adjon Neked is jó új esztendőt. Zseni mégis Szabolesban van Kállay Gábornénál. Az Innepekre várom. Hálás tiszteletét örömmel említem, noha ha nem említeném is, szíved érzi hogy ő és én Neked, Ó Nagyságának, Comtesse Virginiének örökös hálával, tisztelettel tartozik.

Decemb. 13d, 1824.

Kivül: à Monsieur Monsieur le Comte Joseph Dezsöffy de Csernek et Tarkó etc. etc. — à Cassovie. im eigenen Hause, gegenüber von der Franciscaner-Kirche.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 33. sz.]

4427.

Gr. Dessewffy József — Kazinczynak.

1824. december 13.

Drága, édes Ferenczem!

Első szeptember óta annyi bajok, alkalmatlanságok, annyi foglalatosság, és annyi boszúságok borítottak el engem, a mennyit alig képzelhetsz, ámbátor néked is elég részed vagy az affélékben és magamos szívű sógoroddal lévén dolgozod, a legjobb sententia mellett is még elég messze állasz igazságodnak kiszolgáltatásától. Nagy örömmel hallám Klingensteintől, miképen nem akar Gr. Erdődy addig egyezsége lépni sógoroddal, míg ő veled nem végez — többet nyomand remélem ezen kinyilatkoztatás három táblabeli ítélettétnél. Nékem is perre fog kelleni fakadnom sógorommal. Ez is húzni

* A levél zárlatán kettétört piros pecsét s mellette Dulházy M. szokott jegyzete: T. *Kazinczy Fer.* Úr levele. Jött Dec ikén 1825 [!] [A nap helye üresen van hagyva.]

vonni fogja a dolgot, míg megbukik, ő is érdemleni fogja a megbukást, de mit [lehet] tenni a képzetlen szívű emberekkel? ha képzelt eszűek egyszersmind még rosszabb, mert ezer okokat keresgélnek rossz és durva szívűségek palástolására. Nekem az fáj leginkább bajaim közt, hogy nem igen olvasgathatok, barátimmal nem levelezhetek úgy, a mint akarnám, s idő fogytában lévén, az, a mi még hátra van belőle, semmiségekre tékozoltatik el.

Lányodat jó egészségben hallom lenni. Orvosom [?] kívánom, hozzon mind atyjának, mind neki sok örömet ott mulatása.

Fiamnak Aurélnak (a Méltóságos Grófnak, a mint nevezed) nagyon kegyesen irál, de megütközém, ezen szavadat olvasván: «*Féltem Minervát, rosszul indul.*» Kértem Dulházyt, magyarázná meg nékem ezen szavak értelmét. Elbeszélé, miben különbözik véleményitek Ellingerrel — ő mint könyvnyomtató azt nézi: hogy minél több férjen minden ívre, mert mindegyikért egy aranyat ajánla. Te a negyedrést formán akadsz fel, mint szokatlanon, és a ketté vált lapi nyomtatást ellenzed. Ugyan nem egyezhetnétek-e meg, ha ő az oszlopos nyomtatással felhagyna; te pedig kibékülnél a negyedrést-formával, mely a francia és angol havi írásokban nem szokatlan, és talán éppen szokatlansága által a publikum kedvét megnyerhetné. Nem hihetem felőled, hogy kész légy egy ily kicsinyiség miatt magadat a kassai *Minervától* félre húzni, és ez által nagy diszétől megfosztani. Emlékezzél meg felföldi létéről, fővárosának hajdan általad szerzett dicsőségéről, a jó, szép igyekezet általad történhető megakadályoztathatásáról — kedves Aurélod és atyjának megszomorításáról — Dulházy elbúsulásáról, — gondold meg, hogy még gr. Csáky Emánuel is pennát akar fogni elfáradott kezébe. Esedezem tehát nálad a haza és ezen vidék, mely szinte a tiéd, mint az enyém, díszénél fogva, el ne hagyj minket, ápolgasd az árvákat, és ne essél kezdetkor kétségbe, a mikor minden ember remélni szokott. Dulházy által nékem jelentett meghagyásodból én dolgoztam az *Előszót*, remélem, meg lesznek vele minden felekezetek elégedve.

Partout divers esprit font l'esprit d'un Journal.

Meglátom szeretsz-e minket?

Vale. Cupio tibi vultum multa et praeclara minantis.

[Megjelent a «Gr. Desselwffy József Munkái» III. köt. 151.—152. lapjain.]

4428.

Gr. Dessewffy József — Kazinczynak.

1824. december 16.

Édes Barátom !

Tegnap küldék neked levelet, abban bővebben szólék a kassai folyóírásról; az egész idea Ellingeré, melyről én egy szót sem tudtam, a midőn esedező levelet adott be a Fels. H. Tanácsnál; én is más titulust javasoltam volna, de minekutána *Minervának* adott az engedelem, látnod kell: minő bajba keverhetné Ellingert a dicasterialis ausztriai magyarral kevert piczinkedés, ha a czímet változtatná. Kritika nélkül sohasem fogunk semmit csinálhatni. Ird meg kérlek Pestre, kedves barátom, hogy nem is illő kicsinségeken akadozni, a midőn a magyar litteratura gyarapodásáról van a szó. Én a czímképet még nem is láttam, — minden tudtom és hírem nélkül gondolták. Csak mikor már minden meg volt, megkérének: írnam meg az Előszót; ezt megtévén, közölni fogja veled Dulházy. Örvideni fogok, ha igazítász rajta. Én minden nem essentialis dolgokról elszoktam felejtkezni, mikor a hazáról és litteraturájáról van szó, — a legszebb czímű és képű munkában lehet közepszerfűséget nyomtatni, a legízetlenebb czíműbe pedig köztetszésű dolgokat — én mind tanácsommal mind pennámmal a mennyire tőlem kitellik és a mennyiben Ellinger meghallgat, segíteni fogom a rossz izlésű *Minervát*, de azért valahányszor csak lehet, küldeni fogok, ha beveendik a magam dolgozásaiból valamennyi magyar újságinkba és havi irásinkba, almanachokba, akárhol jöjjenek ki. Ird meg kérlek mindezeket a pesti litteratoroknak, és mondd meg nekik nevemben, hogy jövendőöm mind hazánk, mind constitutiónk, mind nyelvünk, mind litteraturánk vesztét, ha mindenben kicsinségeken fogunk akadozni, és nem leszünk több türelelmmel és kíméléssel egymás véleménye iránt. Olvassák kérem gyakran Szabó Dávid *Diofáját*. — Kritizáljuk egymást elmésen, nem bánom, de azért szeressük egymást és örüljünk, minél több folyóírataink lesznek. Az én *Előszóm* minden felekezetnek eleget fog tenni. Maradok a legigazabb és leg-egyenesebb magyar szívvvel és barátsággal.

U. I. A monstruosus *Minerva* alá, melyet még nem is láttam, ezt az epigramm-félét itélném illőnek.

Opto tibi vultum multa et praeclara minantis.

Nagyon szívesen fogom olvasni a budai udvarral folyt levelezésedet.

Barátságos jelentésedet szokás szerint a legigazabb szívvel fogadom.

[Megjelent a «Gr. Dessewffy József Munkái» III. köt. 152—153. lapjain.]

4429.

Kazinczy — Romy Károly Györgynek.

Theurester, geliebtester Freund,

Auch ich weiss schon aus den Blättern des Magyar Kurir, so wie aus dem allgemeinen Gerede, dass Sie zur cathol. Kirche übergegangen sind. Dieser Schritt schadet meiner Hochachtung, meiner Freundschaft für Sie nicht im mindesten, und ich betrachte ihn als eine Sache, welche mich nichts angeht. Übertritte aus einer Religion¹ in eine andere können verehrungs- oder verachtungswerth seyn, so wie ihre Bewegungsgründe rein oder edel sind und nicht sind, und wir sind Verantwortung darüber niemand andern als Gott und uns selbst schuldig. Ich flehe nur Gott an, dass er den edlen, rechtschaffenen Mann, den ich in Ihnen stets fand, segnen, endlich Glück und Ruhe finden lassen möge.

Wann Ihre Sachen geordnet seyn werden, sagen Sie mir doch, ich bitte Sie sehr darum, wie Sie auf diesen schweren Entschluss gekommen sind, und ob Ihre Frau den Schritt mitgemacht habe, ob Ihre ältern Kindern dazu vorbereitet waren. Kulesár, und nach ihm Igaz, haben weder den Tag Ihres Übertritts, noch die Kirche, wo dieser geschah, genannt, und Sie wissen, wie begierig ich bin solche Kleinigkeiten, wenn sie das sind, zu kennen.

Da ich Sie, wie meinen Bruder, liebe, so möchte ich auch wissen, wie Sie nun leben, und ich wünschte Ihnen eine andere Stelle, als die ist, welche Kulesár nennt. Ich zittere bey jeder Veränderung Ihrer Wohnorte, die fast jährlich neu waren, Ihnen Geld und Zeit raubten, und auf Sie einen nachtheiligen Verdacht zogen. Wie viele Ihrer vorigen Freunde zogen sich jetzt theils aus Gefühlen,

¹ E szó fölé Romy K. ezt írta: Kirche.

theils aus Furcht vor andern zurück! und werden Sie nun für diesen Verlust einen hinlänglichen Ersatz finden? — Da Sie mich und meine Freundschaft für Sie kennen, so bin ich frey Sie zu bitten, mir alles zu sagen, was ich wissen darf.

Dieses Jahr brachte ich entweder in meinem Krankenbette oder auf Reisen zu. Dreyimal war mein Wagen in Grosswardein, achtmal in Eperjes, wo ich vier Wochen mich aufhielt. Die Tafel fällte den 27. Nov. wieder eine vortheilhafte Sentenz für meine Frau wider ihren Bruder, und befahl endlich einmal den Prozess zu enden. Er thut aber was Gewissen und Ehre ihm gewiss nicht anrathen.

Leben Sie recht wohl, mein theurer geliebter Freund. Quod tibi bonum, felix, fortunatumque eveniat.

den 17. Xber 1824.

Ihr ewiger Freund
Kazinczy Ferencz.

Kivül: À Monsieur Charles George Romy, Dr. en Philosophie, Membre de plusieurs Sociétés des Savants, Assesseur au Comté de Szepes etc. etc. à *Vienne*.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 115. sz.]

4430.

Kazinczy — Krafft Péternek.

An des Herrn
Historienmahlers Peter Krafft
Hochwohlgeboren.

Eine anhaltende Kränkheit, welcher ich endlich entronnen bin, möge mich bey Ew. Hochwohlgeb. entschuldigen, dass ich auf Ihr Schreiben an den Kämmerer Herrn von Szvetics, das ich zu besitzen das Glück habe, so spät antworte.

Es zeugt nicht von meiner Bescheidenheit, dass ich mich erkühnt, meine Stimme in Bezug auf das Bildniss von dem Heiden von Szigeth zu unserm Hohen zu erheben: allein ich bin mir das Zeugniß schuldig, dass mir diese Vorstellung keinen leichten Kampf gekostet habe. Hätte ich die Ehre gehabt von Ew. Hochwohlgeb. gekannt zu seyn, so würde ich mir die Freyheit genommen haben, gerade an Sie zu schreiben. Auch glaubte ich, dass das grosse

Werk seinem Ende schon sehr nahe ist, und dass hier also keine Zeit zu verlieren sey; und so schlug ich den Weg ein, der mich an sichersten, und so früh als möglich, zum Ziele führen sollte.

Graf Festetics bezeichnete Rahls Kupfer mit dem Namen des Helden von Szigeth, und meine Freunde, die glücklich waren Ihr grosses Blatt, so wie auch seine Skizze gesehen zu haben, versichern mich, dass Zrinyi an beiden ohne Bart erscheint. Ich konnte also daran, dass hier der unglückliche Irrthum wirklich obwaltet, nicht zweifeln. Dieser Irrthum entstand aus dem Umstand, dass der Held von Szigeth, so wie der Sohn seines Enkels, Miklós (Nikolaus) hiessen. Die Ew. Hochwohlgeb. bey diesem Meisterwerke leiten sollten, nahmen den jüngern für den ältern. Dieser fiel zu Szigeth 1566., jener wurde bey einer Jagd 1664. getödtet.

Als Ungar, der auf den Glanz des Helden stolz seyn darf, stolz seyn muss, und als Herausgeber der Gedichte des jüngern, der den schönen Tod seines Ahnherrn in einem Epos besang, musste ich mich mit allem dem, was die zwey Zrinyis betrifft, bekannt machen; und nichts kann mehr wahr seyn, als dass der Zrinyi der Hebe das verschönte Porträt des jüngern Zrinyi sey; dass wir alle Ursach haben das Porträt, welches uns Ortelius von dem Helden von Szigeth aufbewahrt hat, für sein Porträt anzusehen. Es gleicht dem andern, das wir in den Kupfertafeln der Ambrasischen Sammlung, das Schrenkh, auf Befehl des gleichzeitigen Erzherzogs Ferdinand, Sohn des Kaisers Ferdinand I., u. Bruders von Maximilian II. herausgab, finden.

Was ich aber von den Kaftány des ältern Zrinyi, mit den kurzen Ärmeln, gesagt habe, findet bloss in meinem Sinne Bestätigung; man trug sie unter Maximilian II., aber man trug auch Oberkleider, die wie Kaftány aussahen, aber lange Ärmel hatten. So sehen wir den König von Pohlen Stefan Báthory, der ein geborner Ungar war, auf der Kupfertafel der Ambras. Sammlung, und doch lebte auch dieser unter Maximilian II. — Zrinyi trug sein Oberkleid nach dem ältern Schritt: Báthory nach dem jüngern. Alte und Junge tragen sich auch in unsern Tagen nicht völlig gleich.

Dieser Vorfall gewährt mir Gelegenheit, dem grossen Künstler, den Europa hochachtet, u. der nun auch mein Vaterland mit zwey herrlichen Gemälden schmückt, meine Verehrung darzubringen, und zugleich Ihm für das grosse Vergnügen, das auch ich in Betrachtung der Bildnisse Sr. Maj. unseres Monarchen und Sr. K. K. Hoheit des

Erzherzogs Palatinus genoss, zu danken. Ich bin kühn zu sagen, dass diese zwey schönen Bildnisse wenige meiner Landleute mit so vieler Freude als ich angestaunt haben. In dem Versammlungs-Saale des Biharer Comitats zu Grosswardein stehn sie neben den Bildnissen unserer geliebten Theresia u. Kaiser Jos. II., gemahlt v. Hickels Hand; jene in ihrem schwarzen Stückrock, dieser in dem Ordenskleid von St. Stephan. Die zwey Gemählde von Hickel haben das Costüme voraus, und geben ein äusserst schönes Helldunkel: aber wie staunt der Kunstfreund vor Ihren Gemählten über das Zauber-spiel der Farben an den unmahlerischen Kleidern, besonders der weissfärbigen Mente's! Jedes unserer Comitate sollte nach dem Glück geitzen, etwas von Ihrer Hand zu besitzen.

Auf den Fall, wenn es Ew. Hochwohlgeb. belieben möchte mir zu schreiben, setze ich meine Adresse, von einem Zeitungsblatt abgenommen, hieher, und merke nur noch an, dass mein Name, den ersten Buchstab ausgenommen, ganz mit den Tönen ausgesprochen wird, wie das deutsche: *Da sind sie!*

Mit der innigsten Hochachtung beharre ich

Ew. Hochwohlgeb.

Széphalom, bey Tokaj, d. 17t. Decemb. 1824.

gehorsamster Diener

Franz v. Kazinczy mpr.

[Kazinczy másolata a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 27. sz.]

4431.

Kazinczy — Dulházy Mihálynak.

Bízodalmas Drága Jó Uram Bibliothecarius Úr,
kedves barátom,¹

Itt küldöm valamit Ellinger Urtól általvettem, 's óhajtánám hogy ez a barátunk a' Viczay életét és a' Montesquieu' beszédének lefordítását, azon szives tisztelet jeléül elfogadni méltóztassék, a' mellyel én Ellinger Úr eránt gyönyörű szándéka miatt valóban viseltetem. Mihelytt időm lesz, mingyárt általküldöm Értekezésemet a' Nyelvek eredete felől; de mindeddig folkeresni rá nem érttem.

¹ 1824 — 45. K. Fer. Dec. 17dikén. --- Dulházy M. jegyzete.

Óhajtom hogy az a' Munka' vége felé találjon helyt ezen Első Negyedben, 's így még elég időm lesz elkészíteni.

Ne higgye Ellinger Úr, hogy én eléggé immodestus lehetnék, a' más dolgában kormányzó hatalmat affectálni; gyűlölöm az affélet már csak azért is, mert nem akarom hogy minden *eggyforma arczo*t viseljen; annyival inkább azért mert nem tisztelek semmit annyira mint a' *személyes szabadságot*. De ha erőszakoskodni nem akarok is, tisztelnék ismerem kimondani, hogy azt a' monstruosus titulust, és azt a' monstruosus formátumot kevesen fogják javallani. Eggy Correspondensem azt is tudakozza, hogy negyedréthben nyomtatott Folyó-írás mint fog postára tétetni? Ha valamit óhajtok, azt óhajtom igen szívesen, hogy Ő Nagysága a' Mélt. Gróf ostromolja Ellinger Urat mind addig, míg e' két czikkely eránt magát kérésemnek megadja. Bizonyosan kedvetlen dolgot tészzen Ellinger Ur a' Publicumnak, ha szándéka mellett tovább is megmarad.

Én ide tészem a' Munka' Homloklapját, de csak *projectum* képében. Ellinger Úr lássa, jónak láthatja e elfogadását, 's tégye a' mit tetszik.

Az Amalthéa név elfogadását javallhatná, a' mit ide a' Fabri Thesaurus Eruditionis Scholasticae czimű Dictionáriumból kiírtam.¹ Folyó-írásnak nem lehetne jobb neve. — De elég róla. Ellinger Úr lássa, mit csinál. Jó volna mind azáltal, ha a' dolgot Kassán a' jobb fejekkel közlené, értelmeket kikérné, és a' votum decisivumot magának fenn tartván azt tenné, a' mit legjobbnak akkor látja.

A' Mélt. Gróf Bibliothecájának itt küldöm vissza az Új Szellemet, a' Batori István életét, és Faludit. Egyebem onnan nem marad, mint Jenischnek két Kötete és a' Cícero Levelei. —

Kérem Bibliothecárius Urat, nyerve-meg Ő Nagyságának azt a' kegyességét, hogy a' Kultsár Újságjait és Hasznos Múltságát nekem kiküldhesse. Azt akarom látni, mit ír a' Kultsár a' Guzmics Theokritoszáról, az Új Szellemről, és Nro 44 a' Hébe felől. De ezeket most várom. Első alkalmatossággal vissza küldöm.

Decemb. 17d. 1824.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 5. sz.]

¹ Nincs a levél mellett.

4432.

Kazinczy — Gr. Gyulay Karolinának.

Tisztelt barátném,

E' pillantatban veszem a' Hébe' kiadójanak egy kis paketjét, négy Hébével, ajándékban. Miért nincs itt az én Lottim, hogy Néki nyujthassam belőle az első áldozatot! De a' könyvet eddig talán látta Nagysád. Végye tehát úgy, mintha én adnám, 's végye étrennes gyanánt, új-csztendei kívánásimmal, hogy Isten Nagysádat, Ó Nagyságát a' Méltós. Grófnét, 's minden testvércit, 's azok közt a' mi kedves Lajosunkat, boldogítsa. Hébében interessans rezeket lát Nagysád; egy gyönyörű Krisztusföt Hannibál Carácsitól, 's gyönyörűen dolgozva: — a' Ferenczy márványból faragott lányát, ki szeretőjének árnyékképét rajzolja a' fővenybe, 's látván hogy a' fej el van találva, feleszmél, hogy lehet festeni, 's ez által a' festés mesterségét ő találta-fel; — tovább a' Cecilia halálát, hol az a' két Angyal igen szerencsésen van gondolva is dolgozva is, — és végre egy rezet, melly felől mind addig semmit sem tudtam míg elkészült 's Igaz azt nekem megküldé. Annak magyarázatja imez:

A' Haza, persónificálva egy Matrónának, balkezével általöleli képemet, 's az égre könyörögve tekint, hogy estvémet (az az, utolsó napjaimat) deritsc-fel 's tegye boldoggá. A' Kép alatt ez a' felülírás áll: Kazinczynak írói-pályája 50dik esztendéjében a' Virtus és Gráziák, 1825. —

A' tömjén Istent illet, nem embert: de az Igaz barátsága 's escelekedete könnyeket csafart-ki szememből.

Hogy Bárczay József és Lónyai Piroska jegyben vagynak, talán tudja Nagysád. Bárczay gyönyörű ifju és jó ifju, de kérdés ha Pirka szerencsés lesz e. A' világ úgy hiszi, hogy mátkája pillogásra született, nem a' házi kör' örömeire. Én a' menyasszonyt soha nem láttam, a' vőlegényt ismerem, 's jót várok; oly gazdag ifju nem csuda ha eddig szeleskedett. Külömben a' Bárczayaknak vérekben a' fősvénykedés, 's én sok Bárczayt ismerek, a' ki abba hagyá a' pillogást.

Fáy Ferenczné, a' Bárczay Ferenczné testvére, 18 cszt. meddősége után, kereszteltetni fog; de minap csaknem szerencsétlen leve. Egy vizslája felugrott a' gyomrára. — Ezeket azért írom, mert ismeri Nagysád a' személyeket.

Zseni nincs itthon. Kállay Péterné hugomnál van Octóber első napjai oltá. A' Nagysád Bálint keresztfija Augustusban kezdte tanulni, és úgy látszik, hogy minden testvérei között ő fog a' könyvek szeretetiben leginkább ütni reám. Emil egy pontban engem már utólért: Novemb. 24-dikén lőtt egy nyúlat. Én sem lőttem többet egész életemben; de én ugyan puskás vagyok ám, mert ki mondhatja a' mit én? én az enyémet *locсібól* lőttem. Emil Urannak azonban megmondtam, hogy szeretem ugyan, hogy lőni is tud; de én a' fiamat Jágernak nem nevelem. Maradok örök tisztelettel Nagyságodnak alázatos szolgálója

Széphalom Decemb. 20d. 1824.

Kazinczy Ferenczmp.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 5. sz.]

4433.

Kazinczy — Gr. Dessewffy Józsefnek.

Tisztelt barátom,

Ellingernek küldök itt valamit, 's azt ígérem neki, hogy minek-utána holnapos írásába nem csak tudományos, hanem mulattató dolgokat is akar adni, ezen első Kötetére legalább annyit, mint most küldök, adni fogok. Vedd ezen lépésemet erántad való tiszteletemnek 's hálaannak jeléül. Nem szeretnék én Teerántad találatni hálátalannak, tiszteletlennek; 's vallást teszek, hogy dolgozásomat ezen monstruosus formátumban pillantani-meg nekem kimondhatatlanul fájdalmasan esik. Ki látott Folyóírást in quarto 's hasított oszlopokban? Vannak ilyenek, de Újságok, Újságformák, mellyek *ívenként* küldetnek-el. Megítélteti magát Ellinger, 's Trattner és Werfer hallgatni nem fognak. A' szokatlan csak akkor talál mentséget, ha valamelly ok szóll mellette. Itt olly ok nincs. A' Viczay' nyolczadrétű reze hogy fog in-quartóhoz illeni? Elárúlja magát Ellinger, hogy azt szegénységből vette-fel, hogy kénytelen ne legyen újat metszetni, 's ezt ingyen kapta.

De én elmondám szabadon, bátran, a' mit szükségesnek láttam. Nem fér gondolkozásomhoz a' más dolgait kormányozni. Útálom a' ki azt cselekedheti.

Nem jobb volna e Amalthéa, Te itéld-meg. Ide tészem a' mit

a' szóra Fabri Thesaur. Erudit. Scholast. mond.* — Azonban a' MINERVA *név* nem bánt úgy mint a' *negyedrétt*. — Azt nem ellenzem, igen a' formátumot.

Panaszod hogy gondjaid, bajaid, nem engedik hogy olvashass, levelczhess. Vedd az én bajomat, gondjaimat, 's kérdd, ha az Ellinger' igyekezetit segéllhetem e mint akarnám. A' mit neki itt küldök, harmad napomat vontá-el egyéb dolgaimtól 's Eperjesi útam oltá Sallusthoz hozzá nem nyulhattam.

Itt küldöm a' Nádorhoz írt levelem mását,¹ nem hogy Ellinger vegye-fel, hanem hogy Te tudd, mi eránt írtam. A' Gróf Beckers levelét leírni nincs időm. Gyönyörű levél, és én kevélykedhelném vele. — Tagadtatik a' botlás: de látni fogod nálam a' bizonyságokat hogy a' képre bizonyosan a' Poeta Zrínyi festetett; 's hogy az most ki lesz törölve, 's a' Poeta Zr. helyébe a' Szigethi hős tétetik, *ὧς θεός*; az az *én* érdmem. Ha majd Eperjesre megyek, előmutatom a' Gróf Beckers és a' Krafft levelciket.

Decemb. 20dikán.

Ma veszem az Újhelyi katonák által leveledet és a' Hébe csomóját. Nagy örömem van rajta. A' bor' dicséretét ismét elolvasám. Gyönyörű! gyönyörű! Eggyike legjobb minden dolgozásaidnak. —

Ne küldd, kérek, Előbeszédedet. Tudom én hogy jó az a' mit Te csinálsz. Jelentésed az Ellinger Meghívó leveleiben bizony igen jó. Nem tudnám mint küldjem mingyárt vissza.

Ezen levelemen kívül egy másat is ad-által Dulházy, mely e' szókkal van megjegyezve: *Ad manus proprias*.

Csókolom mély tisztelettel Ő Nagyságának és Comtesse Virginienek kezeit, nagy reményű gyermekeidet forróan ölelem. Adjon az ég Neked, hasonlíthatatlan férjfiu, boldog új esztendőt

örök tisztelőd

Kazinczy Ferencz mpr.

Két dolog van a' mit külön levélre kell írnom, hogy elégethessd, mihelytt megolvassod.

1. Újhelyben lévén, szó vala a' Dietáról, és hogy ki küldessék. Felkiáltának: — Szemere, Gróf D. J. és senki nem más. —

* Azt Ellinger fogja általadni. — Kazinczy F. jegyzete.

¹ Nincs a levél mellett.

A' dolog akkor történt, midőn Szemere Aszalónak elcserelése miatt Miskolczra elment. — Ujhely tele van Cabalákkal, és higj nekem, ennek talán legnagyobb kovásza Matolay. Eggy valaki felkiálta, hogy gondolhatna valaki olly képtelent, hogy Dietára két esküdt ellenség, te és Sz., küldessenek. Dókus protestált, 's elbeszélé, hogy Te őáltala mint tevéd Sz-t bizonyossá jó indúlatod felől.

Matolay jó ember, de szeles, de kevély, de raptusai vagynak. Az Aristocratiai gondolkozású Sz. sok ízben összekapa Matolaival in publico. Jelen valék eggyszer kedves Administratorunk' első gyűléseiben, midőn Sz. felelc Matolaynak, ez félre biggyeszté száját, 's Sz. megintette, hogy feleljen majd ha ő elvégzi beszédét, de az ő szavát ne hallgassa nevetéssel, mosollyal. Ebbe Szemerét szinte *csudáltam*. Matolay most B. W[écsey] Pált feltűzelte Szemere ellen. Ehhez járult a' Gróf Schmidegg baja, 's Matolay még a' vallást is a' dologba csavará, hogy Szemerének árthasson, holott tudja van, hogy Matolay nem vallásos ember.

Barátom, én szörnyű Aristocrata vagyok, a' mint tudod. Nincs személyes okom rá, de látom a' rendek összekeveréséből a' veszélyt. Eggy *Szirmay* in possessorio van, 's nyugton van: eggy *Matolay* retteg hogy származatlansága miatt nincs elég tekintete, 's dühében csinálja a' mit nem kell. — Eggy Vice-Ispán feje a' rendeknek, és ha valakit, a' V. Ispánt nagy tekintet illeti. Magunk ellen vétünk ha nem tiszteljük, még pedig nagyon, csak ne a' szabadság' kárával.

Légy rajta hogy megválasztassál. Magadért is, a' Vármegyéért is óhajtom azt; de magamért is, hogy örömem legyen, látni barátom' ragyogását, és hogy az én Aurélemnek alkalma légyen csudálni az atyját.

A' megölt istentelen Komáromy Gábor 500 ftot hagyta az Újhelyi templomnak lelke' váltságára, érezvén hogy várja külömben a' pokol. Özvegye orosz vallású szolgáló vala, 's pápistává leve hogy elfedje alacsonyágát. Nem akara fizetni, 's az Ecclesia pert indita ellene. Matolay defendálta. Tudom nem hiszed, de ha parancsolod, bizonyságot hozok róla írva, vagy kérlek, tudakozzd-meg magát Matolait, igaz e a' hír. Ez a' bohókás, lunaticus ember, azt kérdé a' Processusban, hogy *mint lehet a' sola salvifica hiten lévő Asszonyt arra kényszeríteni, hogy a' férje adósságát a' Kálvin. templomnak megadja?* — Tréfa, azt fogja Matolay mondani: én pedig azt, hogy a' ki így tréfál, kötözni való bolond.

Én magam is bajban vagyok vele. Csűfűl, esűfűl esala-meg; pert indíta ellenem, Tomsics barátja előtt; két Sententiát Matolai irata a' perbe Tomsics' hire nélkül, 's a' nélkül hogy az Incattus submittálta volna. Rá ijeszték Tomsicsra, 's most Matolay hallgat.

Patriota is lehet az ember ex secundis finibus. — Én Szemerét nagyon szeretem; nagy okom van rá. De Szemerét, mint akármely más embert, nem imádom, azt ő maga sem kívánja. Kérlek, légy jól vele, 's ne higyj e' részben még az általam igen nagyon tisztelt Wécsey Pálnak is. — Gróf Schmidegg eránt volna valami mondani valóm, de talám nem szükség hogy elmondjam.

[2.] Ugy tetszik, édes barátom, Zseni eránt írt soraidban valamely *kevés*, valamely *kegyes*, és *tőlem eléggé nem tisztelhető* nehezteles érezteti magát. Az illy nehezteles a' legédeőbb bizonyosága a' kegyes indúlatnak. De gondolod e, hogy én, hogy feleségem, hogy maga Zseni a' legnagyobb gratziának nem néztük, hogy Zseni házadnál volt? Hiszen én azzal még mindég *kevélykedem*, és, ha attól nem tartanék, hogy terhedre, legalább alkalmatlanságodra nincs a' gyermek, én ötöt két kézzel adnám vissza. De csak engedj egy előterjesztést: Ő Nagysága Bártfára megyen, 's Zsenit magával viszi. Édes barátom, lehetetlen hogy ez Ő Nagyságának *alkalmatlan* ne legyen; 's az vagyok e én, a' ki az én hasznom miatt alkalmatlan akarhassak lenni annak az Asszonyoságnak, a' kit én, ha sok jótéteményeiteket nem nézem is, kénytelen volnék, mint nemének egy fő díszét tisztelni, csudálni. Melly nő, barátom, melly kegyes, gondos anya, melly imádást érdemlő házi-asszony! Avagy nem láttam e, mint jöttek hozzá Szent-Mihálytt a' betegek, 's ez a' nagy születésű Asszony mint gyógyította, mint ada nekik orvosságot, mint látott gondjaikhoz. Madame de Boufflers azt mondá, hogy csak azok *tökéletesek* (hibátlanok) a' kiket nem ismerünk, 's Voltaire azt, hogy nincs nagy ember a' világon a' Komornyikja előtt -- tudnillik ennek alkalma vala a' Napoleonokat a' magok nem őrzött órájokban is látni. De édes barátom, ha bennem van valami jó, úgy az bizonyosan az, én legalább esküszöm Istenekre, emberekre, hogy én magamban egyéb jót nem találok, mint azt, hogy az igazánjónak sem nem látom, sem látni nem akarom, erőtlenségeiket. Hogy Ő Nagyságára térjek vissza, azt mondom, hogy én tudom jól, hogy Ő Nagysága, hogy Gróf Dezsőffy József, hogy a' *Dulházy által is imádott* Virginie, hogy az én ideáлом Aurél, hogy a' Zseni

által annyira magasztalt Marcell, hogy az a' kimondhatatlan édes-ségű Emil, nem Istenek, nem Angyalok, hanem testből lélekből gyúrt emberek: de higgy nekem, az én lelkem mindég lángot kap, valamikor a' Grófné jut eszembe.

Ein hohes, ein hehres Weib!

Zseninek a' Ti látástokban tölteni 11 holnapot oly szerencse volt, a' mit vén korában is dicsekedve fog említeni.

De nem mertem vele terhetekre lenni, kivált hogy láttam, hogy ez az imádást érdemlő Asszony neki még leczkéket is adott, sőt hogy költséget is csináltak magatoknak. Gondolsz e te engem oly fertelmesnek, oly gaznak, kegyességcidre oly méltatlannak, hogy én spionkodtam, ha lyányom nem szenved e valamit? gondolod e, hogy Zseni panaszkodott valaha? Útálj, sőt ölj-meg, öljön-meg Isten engemet és Zsenit, ha ezt ő vagy én cselekedtük. Nem mernék soha szemetekbe pillantani ha ezt tettem volna, mert érzénem, hogy ördög vagyok. Szerencsyné hallván hogy elhozom Zsenit, megszólította hogy azt ne tegyem. Zseni nő, jó az ha a' Világ látja hogy ő is existál, 's jobb helyt nem lehet mint nálad; itt hamarabb akad szem, melly megszeresse, elvegye, mint Széphalmon. — Mind ezt édes barátom, én is érzettem, modestiám, tiszteletem cselekedte hogy elhozzam, nem mintha kegyeteket nem becsültem volna. Fáj nekem, hogy gyanúd terhel, noha az szeretetből ered. — Alig volt ide haza, 's imhol jó Kállay Gábor, a' Kraynikné húgom veje, hogy felesége gyermekágyat fog feküdni, adjam oda Zsenit. Én minden testvérim közt Krayniknét szeretem leginkább, noha pénzt tőle nem kérek, 's ő magától nem ad: nem lehetve megtagadnom, 's oda adtam, noha fájt hogy idejét elvesztegeti. Kérlek alázatosan, ezen levelemből mondd-el Ő Nagyságának a' mit jónak ítélsz. Az volna halálom, ha Ő Nagysága, te, és Comtesse Virzsinie hálátlannak hihetnétek.¹

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 33. sz.]

¹ T. Kazinczy Fer. Úr levele. Dec. . . . ikén 1825 [!] [A nap helye üres.] — Dulházy M. jegyzete. [Későbbi jegyzés: Nem 1825, hanem 1824, A Minerva Előbeszéde dec. 20. 1824 költ.]

4434.

Kazinczy — Ponori Thewrewk Józsefnek.

Édes barátom,

Nyalábod kezemben van, de leveled nélkül, melyet azért jelentek, hogy ha talán a nyaláb mellé tetted, tudd hogy elveszett. Könnyeket csafart-ki jószágod szememből; a ki így gondoskodik a más örömeiről, az nem lehet nem nemes. Nem köszönöm, mert nem lelek illő szót, mely hálámat fesse. De arra kérlek, hogy ha ismét lesz alkalmad így boldogítani, boldogíts, s kérésem, úgy hiszem azt, köszönet, mert bizodalalmomat mutatja.

Te sem utálod jobban azokat a mi nemzetünk gonosz ellenségeiket, a Szászokat, mint én; örülök hogy Toppeltinus Szászt illy miserabilis figurában látom mint a mivel itt paradíroz. Benkő sokat firkált izetlenséggel, de mely kincsek! *Ἀναθήματα νεγας* minden munkája. Ezt a munkáját ismertem, ki is irtam belőle holmit Erdélyi Leveleim Bévezetésének végén; de nem bírtam. A vett könyveket visszaküldöm nem sokára.

Tudassd velem, hol vagynak Erdélyi Leveleim; olvasd-meg igen nagy gonddal, jegyezzd fel dolgozásomnak minden botlásit, minden hiányját, s azokat írd meg nekem. Ne kiméld erszényemet a postapénzzel; ez minden költségem.

A Grosser Ciceróját bírom, de benne van keze írása. Szeretném ezt a példányt megtartani.

Igaz e, hogy Döbrentei Provinciális Commissárius leve Budán? Mi lelé azt az embert, hogy most az is a Nyelvrontókat korbácsolgatja? Még nevet is csinált nekik — Nyelvtörő — mint szentségtörő, házasságtörő.

Az a Luther olly becsületes ember vala, hogy Calvinistának is beillett volna; elég goromba volt hozzá szent egyenességével. De ugyan hagyta Sectát, vesztette volna Isten! Meg kellene újítani az 1525diki törvényt, ut Lutherani comburantur. Nem érdemlenek egyebet.

Ez az 1525. év engem egy indúlatoz kérésre batorít. Soha nem láttam azt a híres Diactai Végezést, melyet Kovachich említ Vestig. Comit. I.; p. 448. Teleki Mihálynál meg volt. *ibid.* pag. sequ. Oltsd-el szomjamat, édes barátom, küldd meg azt nekem. Leírom, s a tiédet vissza küldöm.

Az Ellinger holnapos vagy inkább fertályos írása számára régi maradványaink felől készítettem valamit. Ezeket emlitem:

1. Latiatue feleym.
2. Szerelmes bratym.
3. Margit élete.

4. Megmutatom hogy nem való a mit Szirmay Antal, (kit jól ismertem, szerettem és nem szerettem: tudós, munkás ember volt, s jó míg nem félt vagy hasznot nem reménylt) in Notit. Topogr. Cottus Zempl. pag. 84. mond. Maga az az affectált Orthographia mutatja, hogy az csak valamely sciolus ember játéka.

5. Ruth könyve etc.

6. A Debreczeni Hagiographusok.

7. A Ludov. I. alatt szokásban volt esk formája in Corp. Juris Hung. — elrontva Mosóczy által.

8. Szent Elek élete T. T. Révai Antiqu. Hung.: — ha mit tudsz egyebet, kérlek, engedd tudnom, hogy mellé tegyem.

Élj szerencsésen. Széphalom Decemb. 20d. 1824.

Kovacsóczyt, Bajzát, Schédelt csókold. Erre nagyon kérlek. Schédelnek nálam még csomója. Leküldöm mihelytt lehet.

[Megjelent az *Athenacum* 1874. évf. 2191—2192. hasábjain.]

4435.

Kazinczy — Édes Albertnek.

Édes Albert Úrnak Kazinczy Ferencz barátságos idevzlését.

Az Ur versezetét csak barátságos indulatja bizonyosságául veszem, és annak jeléül, hogy az Ur méltó gyermeke érdemes atyjának; de midőn ezt a becses indulatot köszönöm s az Úr szerzetét továbbra kikérem, engedje az Úr azt az intést adnom, hogy erejét ne vesztegesse névnapi köszöntőkre, és egyéb alkalmi versezetek dolgozására; az afféle nem tetszhetik az olvasóknak. A szív érzései és a felséges gondolatok a lant méltó tárgyai. — Ugy hallok az iskola professoraitól s ezt mutatja az Úr gyönyörű keze is, hogy az Ur sok ügyességeket szerze, s tanulása, valamint erkölcs[e]i dízére vannak az iskolának. Ohajtom, hogy az Ur ismeretségébe eljuthassak, s rég olta ohajtom azt; de ezidén vagy ágyban valék mindég, vagy utban Biharba háromszor; perem miatt Eperjesre ötször. Addig is

míg az Urat megláthatom, higgye el hogy az Urat szeretem s ohajtom, hogy magamhoz kapcsolhassam. Éljen szerencsésen, édes barátom. Széphalom, Decemb. 22dikén 1824.

[Megjelent a *Figyelő* 1879. évf. VI. köt. 377. lapján.]

4436.

Gr. Dessewffy Aurél — Kazinczynak.

Kassán, Dec. 22d. 1824.

Tekintetes Úr,

Dulházy úr ma vette a' csomót melly a' Ts Úr dolgozásait, Minerva számára, magában foglalja, 's örömmel látta, hogy a' Ts Úr mindég elfelejti a' kicsínységeket, mikor nagyobb és fontosabb interesszékről — a' hazai literatúra előmozdításáról — van a' szó. Ellinger már hajlandóbbnak mutatja magát a' formátum' változtatására, 's ettől ötet már csak a' következetlenség vádja elkerülése kívánsága tartóztatja — de a' czím mellett megmarad, mert azt hiszi, hogy az annak változtatására való engedelem megnyerése sok időt kívánna — 's így ebbe bevágni nem akar. Atyám a' múlt Csötörtökön ment Olysóra, 's visszajövetelével bizonyosan azon lesz, hogy Ellingert mind arra, a' miben lehetséges a' Ts. Úr kedvét tölteni, rábírja.

Rendkívül sajnálom, hogy a' Ts Úr kétszeri átútatza mellett is Kassán, a' Ts Úrhoz szerencsém egyszer se lehetett. Még továbbra kell tehát azon szerencsét halasztanom, hogy tudvalévő, Gr. Barkóczy társaságában tett kis utazásom történeteit a' Ts Úrnak elbeszéljem — addig csak azt mondom rövideden, hogy a' Szepesség nevezetességeit megtekintvén, Gallicziában Wieliczkat, Lengyel országban Krakkót hasítván, Árva 's Trencsén vármegyét végig futván, innen Morva országba tértünk, 's itt Kremsirt, Ollmützot, 's Brünnt láttuk, 's Holicson keresztül Posonyba, Bécsbe, 's ismét Posonyba, a' honnan a' Csalóközön keresztül Nagy Szombatra, Nyitrára, Selmetzre, Körmötzre, 's Nógrád, Gömör 's Torna vármegyéken keresztül 8 hetek elfolyta után, 24d octoberben Kassára visszatértünk.

Az Anyám 's Virginie tiszteletét jelentvén, a' legigazabb hála 's tisztelet érzeményeivel maradok
a' Ts Úr alázatos szolgálója 's tisztelője
Dessewffy Aurélmpr.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 36. sz.]

4437.

Cserey Miklós — Kazinczynak.

Kedves Barátom!

Épen akkor szakasztom vala félbe a hosszúság halgatást, mikor e fojó 11kén költ Leveledet vettem. Peres bajaidat képzeltem, s aztis hogy valamely munkába merültél, — de betegséged nem volt tudva előttem. Az egészség első attribútuma az életnek, Cura ut valeas! — Örvendem hogy jobban vagy. — Magam sem vagyok úgy a mint szoktam lenni ennekelőtte, — nem abban az eleven érzésében az életnek, sem abban a melegében a munkásságnak, melyről Zejk azt szokta mondani hogy *erössen élek*. Most valóban gyengén és lassan élek, — fájdalom nélkül, de kevés ösztönnel. A mi az én koromban s állapotomban az életnek izt adna, a közhaszonnak, a Haza javának előmozdítása lenne, — de mü e részben keveset tehetünk, — az egész Tanátsunk¹ tsak egy felmagasztalt Machina, a mely úgy mozog a mint mozgattyák, — nints magától való léte, nints tulajdon élete. Itt olyan dolgokbanis (de ezt tsak a Te tudásodra bocsátom) a mi a Fejedelemnek és a Hazának egyenlő hasznára lenne, minden szokatlan kerültetik, — s nem szabad a malomnak jobb lisztet örölni mint eddig. — Ez az a mit únok. Mert jól látom milyen sok volna a mit megigazítsunk, s nem lehet. — Magyar Országban a Királyi Biztosok járása, mind a mellettis hogy erőszakossággal volt egybe kötve, jól fogott; ébresztő orvosság gyanánt szolgált a lethargia ellen. Sokszor a rosszsis jót teszen. —

A mit innen nevezetesebbet írhatok, tsak az hogy Nemzeti Theatrumunk haldoklik. Nem mintha nem jádzanának benne, vagy rosszabbúl mint ezelőtt, hanem hogy 12 ezer váltóbeli forintot vettünk volt fel épületének bé végzésére, s készületeinek megszerzésére, a várostól: és az Udvar meg tudván, azt parantsolá, hogy exequáltassa a Gubernium. Honnan fizeti meg az Institutum? — Honnan a Patrioták egy ilyen pénzetlen Országban? — Alig van a Fő renden tíz ember a ki megszokott szükségeit (mindennapi kenyerét) erőlkedés nélkül ki pótolhassa, — s éppen attól a tiztől nem lehet erre a tzelra semmit várni. Tsakugyan teszek egy próbát, nünthogy az Ország által rendelt Theatralis Commissionak most Pracsesse

¹ Az eredetiben tollhiba: *Tanátsunk*.

vagyok, — meglátom mire mehetek, — s annak idejében megírom Neked hogy tudhassad. —

A Mátyás Király Képének leírásáról még tavaj szóllottam volt Boér nevü Képiróval, — de minekelötte fogadását bétölthette volna, valami véletlen történetbe esett, — egy embert lelökött a grádsán, és a meghölt. Közkereset alá vetették a Képirót, s már most elenyészett innen, nem tudom hová lett. Ha honnyába, M. Vásárhelyre, ment vissza, telyesedik tetzésed, — de ha nints ott, nem biztatlak, mert mást, a kivel a Képet *jól* levétethetném, nem tudok. — Irok Teleki Ferencznek, és Zejknek, beszéllek Kórnis Mihályalis.

Hogy Diaeta legyen, bajosan hiszem. Az annyira óhajtott gyözedelem és Békesség más fórmát adtak Európának, a Nemzetek meghalgatására nints szükség. De miis lenne most az Órszág tanácskozásának tárgya? Talám a Gravamenek? azt nem hiszem meg engedjék. Tehát egy koronázás, egy ajándék és Indigenatus. — Ha remélni lehetne, hogy az Órszág böldegittására tsak egy arasznyi elé lépésis lehetne, óhajtani kellene a Diaetát, — de mikór a Nemzeteket a lopó hideg leli, magok magokat szokták elrontani, ha egybe gyűlnek. — Nem mások rontották eddigis a Magyarat, hanem ő maga magát. Mikór a testiség és a ragyogás fő kívánatívá lettek az elméknek, akkor heába leng a bokór az őszve omlott vár falairól. — Mind ezeket tsak Neked. — Tartson meg az Isten Barátom sok ujj esztendőken keresztül! — s adjon örömet Házadban és Hazádban! — Én állandóul vagyok

Kolosváron 26a Xbr. 824.

igaz barátod
Cserei Miklósmpr.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 26. sz.]

4438.

Kazinczy — Dulházy Mihálynak.

Édes barátom,

A skatulyát méltóztassék spárgával által kötni és lepecsételni, különben megtörténhetnék hogy az úton valaki curiositásból megnyitja, 's vagy elrontja a' főköttöt, vagy róla valamit le is vág.

Az Ellinger Ur szándékáról Kassa és Eperjes közt sokat gondolkodtam. Óhajtasim ezek:

1. Octávban nyomtattassék, és ne in 4to, leginkább ne pedig hasított oszlopokban. Nincs erre példa periodicus írásokra, hanemha az Újságleveleket értjük.

2. Nagyon későn juta ez eszékbe az Uraknak. Hol vesznek annyi Materialét új esztendeig. Én attól felvén hogy a' dolog elakad 's Martziusra el nem készül az első Kötet, akár mint teszem szerét, adok holmit.

3. A' Viczay életére dátumokat Schwarz és Sihulszki Uraktól. Hogy azt senki más ne írja mint én, arra nagyon kérem az Urat.

4. Tisztelje az Úr nevemben Ellinger Urat, 's mondja hogy nagyon örvendek ismeretségének 's barátságát becsülni mindég fogom. Könyvei nagy örömemre vannak.

5. A' Mélt. Grófnét, 's Comtesse Virginiét, Aurélt nevemben tisztelje az Úr; vigasztalhatatlan vagyok hogy nem találtam a' háznál. Zseni még is Szabolcsban. Vette levelét a Comtesse; mert nekem Zseni azt írta hogy írni fog a' Comtessznek, — Vissza jövőben az Urhoz szállók.

[K. és h. n.]

[Eredetiye a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 5. sz.]

4439.

Gr. Dessewffy József — Kazinczynak.

Kassa Január 31-án 1825.

Szerelmes Barátom!

Isten lépe közénk, mihelyest pálezája megéré
 Házam', lettünk mind' reptibe' mennyeiek.
 Istennek valyon lehetett ő mellyike? Forgott
 Mézzel kent ajkán Szváda, kezébo' Koboz.
 Négy lábán két szárny, tőlünk olvitte Zseninket,
 Merkúr volt, elszállt, emberek újra levénk.

Nem olly gyönyörű mint a' Tiéd, de nem hígabb szívből származott.

Gyönyörködém ma Ellingerhez küldött Értekezésseden díszesíteni fogja és emelni az ő szándékát. Olvasám a' köztetek folytatott levelezést. — Kitapogatóm feleségem' véleményét, Ő az *Amalthea* czímet ollyannak tartja: mellyet legalább is két harmad

része a' Magyar olvasóknak nem értene, úgy mintha valaki római nyelven az Udvarhoz küldendő felírásainkban egészen tiszta deák-ságot követne. A' bőség' szarva, 's a' kecske azon felül, a' rossz akaró értőknél könnyű alkalmat szolgáltatathatna sokféle gúnyokra — ez ugyan csak egy Aszszony' ítélete; de velősége miatt előttem még akkor is sokat nyomna, ha kevés'bé elmés aszszonytól, és nem feleségetől származnék. Ismétlem, nem valék semmi tekintetben a' F.-Magyarországi Minerva' koholója; de minekutánna erre adódott az engedelem, credo in praesentibus adjunctis malum bene positum. A' mi a' formátumot illeti: lássa Ellinger, énnékem mindegy — a' formátumba bele nem köthet a' Fels. Helytartó-Tanáts. Én, mind Francia, mind Angoly, mind Olasz Hónapos Írásokat, az Ellingertől kedvelt formátban, mind láttam, mind pedig olvastam. Csokkos Überlieferungungen, ha jól emlékezem, Hónapos Írás, illy' formátomban, hasábos nyomtatványban, oszloposan. A' fő dolog a' tiszta papiros, a' tiszta szép betűk, oly köz szükségű, köz-hasznú és kedvelésű jó dolgozások: ut et indocti intelligant, et docti intelligere curent. Viczay Élet-írását, valamint Dulházy Abauj vármegye Írójít tsak a' 2ik vagy 3ik Kötetben javasolja tételni feleségem; mivel ezen Darabok csak táji-részvételiiek; a' szegény Kassai Minervának pedig igyekezni kell felléptével magának köz részvételt szerzeni a' két Hazában. Az Elő-szó után, nyelvbéli régiségeink' maradványairól szépen kidolgozott Értekezésed fogja megnyitni a' Folyó-Írást — azt követendi Auréled' dolgozása a' jó-izlésről, meghajtott papiroson, mellyet néked fog ő elébb megküldeni. Ezután jön majd Monteskiéből tett szerencsés fordításod. — Ezt felváltják a' Dulházitól valahol feltalált régi levelezések, a' régi magyar stýlusnak és orthographiának jeles példában szolgáló előmutatására, és annak új bebizonyítására: hogy nem minden új a' mi az effélékben uralkodó járatlanság előtt annak látszik; — mivel a' magyar élet-vermek' dolgát nagyon szemügyre vevék egy idő óta a' Külföldiek, ezen tárgyról is egy kis értekezés fog megjelenni a' Minervában. Auréled egy két fordítást fog béiktatni dans le Genre soit narratif soit humoristique — az elsőt Francia, a' másikat pedig Anglus nyelvből — de czekek elébb veled, 's velem közlenni; mert o' nembem legnehezebb úgy eltalálni az előadás' módját, hogy ki ne vegyük a' dolgot savából, és még is a' Magyarokat-is mülassuk. De sok több más tárgy is áll készen p. o.: Janus Pannónius élet-írása 's a' t'. — Az Új Találmányokból és Felfedezésekből az fog választódni, a' mit a' Tud.

Gyűjt. vagy Kultsár vagy a' Kedveskedő nem érintének, 's még is részvételt gerjesztő; mivel vagy izgatja a' figyelmet, vagy a' Hazában is használható. Versek is fognak előfordúlni, de csak igen mértéktelenesen, 's a' java, akármilyen nemében a' költeményességnek, és egyenlő tekintettel a' köz-ízlésre, valamint a' finomabbra és választékosabbra. Nem záródnak-ki a' régi, az újabb Anekdóták, Apophthegmák; nagy megválasztással, mert mulattatni akarja Ellinger a' Publikomot, nem botránkoztatni. Jó volna Magyar Anekdótákra és Apophthegmákra is szert tenni — te sokat tudsz, én is tudok egy-nchanyat. —

Nem fog terjedni a' Magyar Literatura, míg tsak nem fognak Íróink hasonló figyelemmel viseltetni mind a' nagyobb Publikom, mind pedig a' Tudósok eránt. — Ezt, hazánkban még nehezebb eszközteni, mint másutt. Tegyük hát próbát, és mivel minden tárgy nem gerjeszt mindennél részvételt; válaszszunk olyakat, mellyek sokaknak figyelmét magokra vonják, és ha nem vonják is egészen, igyekezzünk úgy elő adni azokat, és azon formában, a' mint azt az Olvasó, vagy szívesen Magyarul olvasni akaró, mind neveltebb, mind neveletlenebb, nagyobb és kisebb Publikom' kultúrája megbírja; mert könnyebben ereszkedik le eggynehány Olvasó a' süllyedkedő Íróhoz, mint az Olvasók' többsége egyszerre egész hozzá emelkedik.

Reméllem, meglesz elégedve minden felekezet Elő-szómmal, vagy pedig mindenik fog rám boszszankodni; illő, jobban szeressem hazám, nyelvem, és nemzetem' fennmaradását, mint akármellyik felekezetet. Néked, tudom, tetszeni fog, mert te velem együtt nem túlkodol semmiben is. Téged tisztel, szeret, becsül az egész világ, te valódi Reformátor vagy. — Nem a' Mester szép nagy gondolatai és tettei, hanem némely tanítványok' túlságai árlának mindég és mindenütt a' jó ügynek, a' jó tanításoknak. Jó kedvel vegyített kiméllés vezeté pennám'. Várjátok-bé, 's meglátandjátok, minő becsülője vagyok Kazinczy Ferencz tanításainak. Te nem mcred, ha kímélve is, úgy megmondani az igazat Tanítványaidnak, mint én, a' te barátod; mert ki ne szeresse tanítványit? de én, a' ki talán legidősebbje vagyok azoknak, és bizonyosan, ha nem jobban, legalább úgy szeretem a' Mestert, mint ők, 's a' mellett Júdás nem vagyok és nem is voltam soha is — én bátrabban beszélhetek a' nállamnál ifjabbjaidhoz, 's szintűgy megmondhatom merészen véleményemet az elavúlt zordon óságok' imádójának is.

Olvasám szép jeles leveledet a' Nádorhoz, nem különben a'

mit Beckersnek írák. Feleserélék hát a' hőst a' Poétával. Tűz ragyog ki t. i. mind a' hős, mind a' Költő fizionomiájából; mert egyébként mint énekelhetné méltán ez a' másika tetteit? De micsoda Képiró az, ki a' fizonomia után nem tudja a' Hőst a' Poétától megkülömböztetni? és a' ki csak a' századok' öltözetjei után esmér rá a' személyekre?

A' mit nekem ad proprias manus írák, arra non propriis manibus csak ezt felelhetem: hogy én a' kérdésben lévő személyt mindenkor becsülém, tisztelém, és szeretém. Minden susogások és rágalmak el szoktak csúszni füleim mellől. Ha lessz Diéta, 's elakarnak küldeni Követül, és ha mehetek, azzal megyek, kit választandanak; de megvallom: megérdemlené vénségem, tapasztalásom választásomat első követül — nem mondom ezt hiúságomban, mert azon, Istennek hála, túl vagyok! — hanem az első, Prészes mindenkor sorban a' kerületi Gyűléseken, és így sok jót tehet, vagy legalább sok rosszat távoztathat-el. Ezt neked ad amicus aures. Ha még nekem sem hisznek Hazáműjái, már akkor vessék tűzbe a' Magyar Constitúziót. — Nem válna senkinek az egész Hazában szégyenére, velem második Követül menni a' Diétára. Adamovitsot, hallom, várják Zemplénben. Ő jobban viselé magát Nógrádban, mint magok a' Nógrádiak. Bár tanúlnánk rossz példájokon, mert a' rossz példák szintűgy, mint a' jók, tanítanak.

Eltalalád okát annak, a' mit Lyányod felől irtam — ez az ok pedig az: hogy utánnad 's feleséged után senki sem szereti őtet jobban, mint mi. Azt tehát még gyanítani is: hogy mi Téged hálalannak gondolhatnánk, részedről valódi szívbéli véték ellenünk, csak valamivel kissébb, mint a' Szentlélek ellen való. Te tevél velünk jót, mikor Zsenit nálunk hagyád. Itt még kérdésben sem jöhet a' háladatosság. Ha nényjénél jobban szokik ahoz a' sorshoz, melly az áldott, jó, de nem gazdag lyányt várja; jól tevéd, hogy oda adtad. Természetes vólt tőlünk, sajnálni elmenetclét; természetes: hogy tőlünk elvívéd.

Vale. Deliciae meae.

Gyönyörűséges verseid Vesselényihez eggy kis büszkeségre fogják ingerelni a' szerény Kassai Athénét. Ez c' verzeset valódi remek a' maga nemében; de a' Halberzwölfét változtasd — nem az ideát, hanem a' kitéltet, cela dépare le reste, nem tudom hamarjában, miért? de érzem, a' pácsi kedvesebb. Tudod már hiszem:

hogy Szilasý lett Adminisztrátorunk Zemplénben, P. nem Adminiszt-
 rátor többé Saárosban — még több fog következni, 's tán jobb
 mint hívök. Vivat Carolus X-mus, et nuperna procella Petropolitana.

Vale, iterumque vale.

hív Pipszed mpr.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában : M. irod. Lev. 4r. 33. sz.]

4440.

Kazinczy — Kraynik Imrének.

Édes Öcsém,

József ücsém ma estve volt nálam 's holnap reggel indul.
 Hogy itthon van, nem tudtam, 's így el sem készíthettem, a' miket
 Pestre akarék küldeni. Ez a' sietve tett munka elfogott, 's kifáradtam
 a' munkába. De nem teszem-le a' tollat, míg Neked is nem mondom-ei
 hogy szeretünk. Zseni Oroson van, Thalie Ruszkán, a többiek mind
 itthon. Zseni jó Ruszkára, 's ott tölt egy hetet; Januárius vége
 felé tér haza. Három holnapot tölt Kállayné testvérednél; örven-
 dünk hogy ott van, de 14 holnap oltá az anyja nem bírta egy
 hétig; nagyon óhajtjuk ismét meglátni. Képzelm hogy Szabolcsban
 jó napjai lesznek, 's úgy értem, voltak. Itt nincs semmi újság.
 A' szomszédunkban egy öreg ember egy oktalan házasságot csinála,
 szomorúságára Klárinak. Ezt talán már tudod. Élj szerencsésen,
 édes Öcsém, az Isten boldogítsa igyekezetidet, mindnyájunknak szíves
 öröme. Felcségem, gyermekeim csókolnak. Ajánlom magamat atya-
 fiságodba, barátságodba. — Széphalom, Januar 4d. 1825.

hív barátod

Kazinczy Ferencz.

Horváth Urnak ajánlj kedves emlékezetébe.

Kivül: à Monsieur Monsieur Emeric de Kraynik à Bude.

[Eredetije dr. Kazinczy Gyula közjegyző birtokában Kassán.]

¹ A levél zárlatán piros pecsét.

4441.

Kazinczy — Horvát Istvánnak.

Horvát Istvánnak
Kazinczy Ferencz
szives tiszteletét, baráti idevzl.

Tisztelt férjfiu, nagy tekintetű barátom, József testvéremnek József fija viszi e' levelemet, 's így bátrabban szállhatok, mintha levelemet postára tenném. A' történetet tudnod illik, 's itt azt teszem a' mit csak Gróf Dezsőffyvel tevék: közlöm veled Nádo-runkhoz írt előterjesztésemet.¹ Ígérem magamnak Tőled, hogy ezt kevesekkel fogod láttatni, de óhajtom, hogy Gróf —vel² láttassd. Nem vagyok olly hiu, hogy a' Zrínyi' képe' isméretéből magamnak valami nagyot csináljak: de igen örülök, hogy a' Krafft' festése, melyet ezidén bírni fog Muséumod, nékem köszönhet valamit. Minthogy az öcsém kevés órák mulva indul, 's itthon-létét nem tudtam, nem tudom, ha lesz e idóm a' nem rövid választ is lemásolni.

Hogy Erdélyi Leveleimet Veled közöljék, megkértem Azt, a' kihez elküldöttem. Törölj sokat rajta, 's tudassd velem mit lehetne még hozzájuk adni. Nem akarnám, hogy Pesten sokan lássák, míg a' Munka megjelenend; de szeretném, ha nem volna ellenedre, hogy Jankowich is lássa, és az Erdélyi születésű Ponor.

Kormányzszéki Tanácsos Cserei Miklós kedves barátomat megkértem, járasson végére, ha a' Vásárhelyi Bibliothéca' Mátyása egye e azzal, melyet Bél ada; de még nem vettem válaszát.

A' Nyelv' ügyében ismét megszólalok, 's úgy, hogy talán mind a' két fél javallani fogja szóllásomat, az ultráskodókat kivévén, a' mit senki sem szerelhet kevésbbé, mint én. Verseghit megkímélem, mert nem él többé, de rendes álmait nem hallgathattam-ol.

Élj boldogul, 's ne feledd, hogy én a' TE szeretetteddel kevélykedem. Széphalom Január. 4d. 1825.

[Eredetije a M. N. Múzeum könyvtárában.]

¹ Nincs a levél mellett.

² Az eredetiben is így van, hiányjellel. Valószínűleg gr. Teleki Józsefet kell érteni.

4442.

Kazinczy — Ferenczy Istvánnak.

Ferenczy Istvánnak Kazinczy Ferencz
baráti idvezletét.

Hébéknnek egy Recenzióját készítettem, de az nyomtatva nem lesz, míg meg nem írod, javallod e ítéletemet. — Így kezdem:

«Ha Hébe ez idén semmi virágot nem adna is Literaturánk' barátjainak, melly gazdag ajándékokat hozna rezeiben! A' Megváltó Blaschketól, pontozott munkában Caracci Hannibál után, képzelheteti velünk, millyen lehete a' Phidiasz' Jupitere, 's a' kinek szeme van a' látásra, térdre ömöl az istenember előtt, 's imádja őtet. Nagyság, méltóság van itt az egészben és minden részeiben. Melly arcz! melly szem! melly orr! melly homlok! 's az egymástól távol álló szelid szemöldök, mint deríti fel az a' szép arczot! 'S az a' gazdag hajfürtözés kiemeli a' főt a' mindennapiak száma közzül. De itt érzeni kell, és hallgatni, nem szóllani.

A' harmadik tábla bennünket Magyarokat közelről érdekel: ímhol a' mi Ferenczynk Graphidiona (így nevezzük-el mi a' rajzoló leányt, a' rajzolást, festést jelentő görög szótól; mert a' Pásztorleány a' dolgot közelebbről nem bélyegzi). A' Mesterség Mythológiája szerint egy leány szerelmes andalgásában a' Tenger szélén, még a' Rajzolás feltalálása előtt, vesszejével egy figurát vona a' fövényben, és ime, a' csuda! a' rajzolat a' fövényben a' szeretett ifjú profil-képét adá! A' leány látja ezt, 's keblében az a' gondolat támad, hogy így tehát lehetne képet adni minden tárgynak, 's ez a' felszmelet lesz a' Mesterség feltalálásának szempillantása. A' kezdő Ferenczy választhata e méltóbb tárgyat első munkájára, mint a' Mesterség' kezdetét? Valóban neki e' gondolatot egy kegyes Isten adá. — A' Plastica' (faragás) miveiről az ítélt méltólag, a' ki magát látá a' mivet, Recensensnek pedig e' szerencséje még nem leve; 's valljuk-meg, a' szobrok' legnemesebb nemei a' fenn-állók; mert azok láttatják a' növés' szépségét, 's a' ködlepel' lefolytának szép játékát: de itt a' történet, mellyet adni kelle, nem állást kívánt, hanem guggolást; 's ilyen a' Bernini Vénusza is, melly bizonyos tekintetekben megelőzi a' Mediciszi Vénuszát, inkább illvén a' ruha nélkül talált asszonyi szeméremhez. De melly szépségek vagynak itt! A' felső rész minden lepel nélkül, hogy a' leány keceiből

semni el ne fedtessék: az alsó rész pedig igen értelmesen 's szép redőkben 's vetésekben elleplezve. Kivált az egyenesen kinyújtott karnak gyönyörűnek kell lenni. A' haj, vittába kötve szerény gonddal (az az modestus gonddal).»

Az öcsém' fija József, ki Néked, édes barátom, ezt általadja, dicsekedett látásoddal, de meg nem mondbatá, Néked ki ad munkát, és mit csinálsz; igen azt, hogy visszakészülsz Rómába. Csak addig ne menj, míg én megláthatlak; nem szeretnék úgy meghalni, hogy meg ne csókoljam azt, a' ki e' pályán első önte hazámra fényt. Midőn az Igaz barátunk' leveléből megértettem, hogy itt vagy, de visszamégy Anthuzába, azt hittem, csak látogatni jövéi szüleidet, rokonidat. Most meg vagyok nyugtatva. A' ki annyi márványt vitet Csetnekről, nem mehet-el hamar.

Ha nagy munkákat nem kapsz e' pénzetlen földön, e' pénzetlen időben, szeretném, ha nevezetesbb embereink' büszktöket dolgoznád, de ne a' mint ők kívánják, hanem a' hogy Te akarod. Azok azt néznék, hogy találva légyenek, Te pedig tudod, hogy a' Plasztika' a' természeti fej helyett újat, mást, egy szebbet, egy varázst ad. Így adád te a' Csokonaiét. Ha hozzám jössz, együtt fogjuk nézni a' Napoleon fejét Canovától egy réznyomtatványon, 's összehasonlítjuk azt az Isabey által festett profilképet, 's lesegetjük, mint távozék-el Canóva attól, a' mit Isabey nem Plasticus, hanem csak Festői szemekkel látott. Az én portfeuilleöm nem nagy, de jó darabokat bír. — Élj boldogúl, édes barátom, 's szeress! Széphalom, Janárius 4d. 1825.

[Megjelent a *Művészet* 1904. évf. 290—291. lapján.]

4443.

Guzmics Izidor — Kazinczyna.

1825. Jan. 8d.¹

Kazinczy Ferencznek Guzmics Izidor
tiszteletét, idvezlését.

Pannon halmán Januar. 8d. 1825.

A nélkül hogy fatumot higyjünk, kétkedhetünk, ha imádságunk fordíthat e valamit dolgunkon; az isteni Gondviselés szinte úgy val-

¹ A kelet itt Kazinczy F. frása.

tozhatlan, valamint amaz hajthatlan. De meg mértük e ezt? 's azért hogy a mi véges értelmünk a kettőt együtt gondolni nem tudja, ne imádkozzunk e? ne reméljünk e? A meghallgattatás legalább nem tellyesen lehetetlen, 's az imádság, a mindnyájunk atyjához szeretteinkért forrón bocsátott imádság, be jól esik szíveinknek, 's be édes a remény, hogy meghallgattatunk! Te különben a szívet szereted religiod forrásává tenni, 's jól teszed: a szívnek is vannak igazságai, melyeket midőn okoskodással meg nem mutathatunk, annál forróbban érzünk; 's ha megszorítatnánk, nehezebben fognánk feláldozni czét, mint a hideg észét. Mért ne hallgasson engem meg az a jó atya, a nélkül hogy örök végzéseit változtassa? Mért ne tartsa-meg nékem, s hazámnak Kazinczynk kedves, mert munkás, életét buzgó könyörgésemre? Nem lehetett ez is az örök végzések között szinte ugy, mint egykori halála? Azonban ne hidd felőlem, hogy mérészkedjem egészség helyre állását az én, szegény bűnös ember lévén, imádságomnak tulajdonítani, bátor a bűnösöket is meghallgatja Isten; de áldom a Gondviselést, hogy még megtartott köztünk; 's ismét kérem, hogy még sokára tartson-meg.

Olvastam Hébet, olvastam Aurórá, 's igazágtalan volnék, ha az idei azt az idei[!] ennek elébe nem tenném, 's pedig minden tekintelben. Azt az egytet nem szeretem, hogy a képekben miscet sacra profanis, 's ezt nem az idén teszi előszer; a bölcs ezen fen nem akad, ki itt is ott is a művészt nézi; de hány nem bölcs találkozik Hebe olvasói között? — Hogy Igaz Zrinyije nem a Szigeti hős, könnyű elhinni, kinek, ha a bajuszát lenyérjük, épen semmi hősi vonása nem marad; de hogy Kazinczy Zrinyije a szigeti halhatatlan hős tellyes maga valóságában, azt ugyan magyar tagadni nem fogja: a neki tulajdonított beszéd csak olly lélekből származhatik, millyen a magát 's övéit köteletségének feláldozott hősé lehet csak. De megbocsáss, ha nekem mindenck felett a Bevezetés tetszik: mennyi igazság, mennyi erkölcsi szépség van abban a kevésben! — A 30. esztendősz áldozó Kazinczyban Theokritemre ismertem. Szép, igen szép a Hit szava, 's az illyen Kazinczytól nem kevésre munkál által; így Vitkovics szava is a Hitról: ebben a ti szavatok hathatós sokakra sok papolásnál. — Hát az a kis Intés! milly igazak azok az antitheták, 's milly bölcs leczke mind a bohó ujitóknak, mind a makacs ovitóknak! Ezt nem sokára meg fogom koronázni. — 'S ki ne örvendjen, midőn két Grófot nyájias vetekedésben kap a litteratura mezején? Mondj a Grófnak tőlem is hálát, hogy a bor

becsületét visszavívta: dicsérje vizét a német, minthogy jó bort nem ihatik; a magyar csak úgy dicsérje, mint Faludi Ferenczben már gyermek olvastam: jó bort inni, a vizet dicsérni. — Igaznak valódi igaza volt, midőn az érdemekkel tellyes 50. esztendő's litteratori hőst emlékkal tisztelte-meg; 's szívem olvadozott nézletében. De igazán megvallom azt is, hogy a *rény és Khariszok* felírás nekem sem tetszik: nem azért, mintha akár egyiknek, akár másiknak ellensége volnék, de az ilyen monumentumot úgy kell, úgy illik tennünk, hogy köz kedvezést nyerjen; azért is, hogy a magyar göröggel nem jól áll együtt; lelt volna vagy mind a kettő magyar, vagy mind a kettő görög. Én a te mottódat, *Θυε ταις χαριταις* [!], fogtam volna oda tenni akár görögül, akár magyarul. A rényről, valamint több uj szavainkról is, nem sokára a Gyűjteményben fogok szólni.

Szöllünk valamit Dulházy és Ellinger igyekezetekről is. Én nem örvendek azon, hogy Folyóírásaink szaporodnak: olvasó publicumunk csekély is, szegény is; kevesen vannak a jó munkások is, és mikor ezek folyó írásokhoz küldendő értekezésekben fáradoznak, elvonatnak a nagyobb munkáktól. Azt mondja Dulházy, hogy a Gyűjtemény nem elegendő a kéziratoknak közlésekre; ezt, itéletem szerint, mondani nagy gondolatlanság volt: tudja az értelmes olvasó publicum, hogy a Gyűjteményben még most is, 's talán még inkább mint kezdetében, sok üres, szegény portéka jelenik-meg; tehát elgondolja, millyenek lehetnek azok, mellyek ki nem adatnak; 's Dulházy ilyeneket akarna velünk közleni? Abból különösen, hogy olvasó publicumunk csekély és szegény, vagy egyik, vagy a másik, vagy mind a két Folyó írásnak bizonyos halála következik. De erről hijába beszélünk, minekutánna megindult. — Dulházy hozzám is küldé meghívó levelét: bizodalmit tisztelem, de Te tudod, mennyire vagyok én felosztva, jobban fel nem oszthatom dolgaimat. Szerzetemnek magát különösen a religioban kell kitüntetni: én már tizedik esztendeje hogy a Dogmaticát tanítom, méltán kívánhatja tőlem, hogy a mit ez idő alatt gyűjtöttem, közre bocsássam; csak ha ezt teszem, fogja igazolhatni szép litteraturai dolgozásaimat. A Gyűjteményt, a Veszprémi Értekezéseket nem hagyhatom szavamnak visszahuzása nélkül. — Megszerezni azonban Minervát ohajtom, de a Kiadó itt is tellyes bizonytalanságban hagyta bennünket: hogy négy Kötet ad, azt jelenti; de mennyiből áll a Kötet? az ára egy forintal több, mint 12 Kötetü Gyűjteményé; 's hogyan fogjuk kapni?

mi uton? Póstaról nem szóll, vagy csak legalább Pesten jegyzett volna valakit ki, kihez a pénzt küldhetnénk, és kitől a Köteteket kívánhatnánk. Pénzét senki sem akarja sárba vetni. Te is azt írad, hogy Ellinger aranyat ígér; 's hogy Trattner is ígért illyent (4 forintot pengőben) a dolgozóknak, de nem adott. Trattnert, barátom, védenem kell, az ő szívet ha valaki, én ismertem, 's előttem titka nem volt: Ő, a ki kívánta a bért, megadta, 's tudom, hogy sokan kívánták; különben ő a dolgozóknak a Gyűjteményt ingyen küldé: még ebben az esztendőben is vettük Endre, 's én, bátor Endre 's én, keveset irtunk a Gyűjteményhez.

En neked n. érdemű barátom, 's tiédnek, Istentől minden jókat kívánok az új esztendőre; legyen ez az, mellyben nemzetségi bajaid szűnjenek-meg, 's hozzon még sokat maga után, mellyeken át csendesen élj tudós otiumodban.

[Eredetije a sz. Benedek-rend pannonhalmi könyvtárában.]

4444.

Döbrentei Gábor — Kazinczyna.

Budán, Januar. 12d. 1825.

Édes Kedves Barátom,

Ez a' legelső levelem Budáról, miolta várában, mint hivatalát elkezdett Subst. Provincialis Commissarius lakom. Kihozatván előre Erdélyből még ott maradt könyveimet, irásaimat, itt szedém rendbe minden hozzám irt, szeretettel, tanítással telyes leveleidet 's végig menvén 1805tön Febr. 23dikán kezdve azokon, szívem felmelegedve gyönyörködött lelkedben 's háladatosságait tette-le jó indulatod iránt.

Te, most elhallgatál utolsó levelemre. Ne tédd azt. Külömbözünk és fogunk, nyelvünk tökéletesítése módjaiban, de olly régi hív összezsugorításunkon annak nem szabad, nem szükséges lánczot megpattantani. A' Te Sallustiusod szerint, ki nem kevesebbé kedves nekem is, in magna copia rerum aliud alii natura iter ostendit, 's hagyjuk tehát mindeniket külön a' maga írói tulajdon karakterében. Űss, csak szóllani hagyj, mondom én is, adjon mindenik osztán magáért számot a' Jövendőnek, lássa, mikép akar abba által szállani.

Jer, ölelj-meg ez új helyzetetésemben, mellyét azért kívántam, (noha most e' stációra lépést se tettem, mivel Nádorunknak más

kegyelmét reméllettem,) hogy állandósítva legyek 's hivatalom mellett folytathassam az elkezdettet. Jer, kívánj Barátodnak minden Jót, mint én Neked ez új esztendőben kívánom dolgaid 's pered szerencsés folyamatját. Belé van e' kívánságomban egész házad foglalva.

Lakásom itt a' várban, a' Bécsi kapu mellett Nro 154 van Dr. Köffingernél. Nem vala szükség Istenségeket magammal hoznom, itten találtam őket a' jószívű Walternél. Mindenkori Hived
Isten Hozzád. Döbrentei Gábor mk.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában : M. Irod. Lev. 4r. 53. sz. II. köt.]

4445.

Igaz Sámuel — Kazinczynak.

14/j 25.

Kedves Barátom!

Nov. 20dikai leveledet tegnap adá-meg Erdélyi Udv. Consiliarius Vajna Úr. Nála Kreutzinger által festett képed is, mellynek lemásoltatását Simó által kívánod. A' Consiliárius hónap reggelre rendelé magához Simót; maga adja által neki a' képet, én pedig azon leszek, hogy az Általad feladott négy pontokat Simó híven végre hajtsa.

Hát Erdélyi leveleid hol késnek; még nem vettem. Bár csak ezt adhatnánk-ki minél előbb.

A' Felső Magyar' Országi Minerva' jelentését tegnap látám Schaumburnnál. Előfizetés' gyűjtésére én is ki vagyok nevezve, 's mindent el fogok követni, hogy a' bennem vetett bizodalomnak mentől sikeresebb bizonyosságát adhassam. — Bár jelentéseket küldene Dulházy minél előbb.

Aurora az idén nagyon csökkent hajdani híreben, mind belső mind külső becsére nézve.

Klauzál mult pénteken (7-a Januar.)¹ esküvék egybe Gróf Károlyiné szobaleányával.

örök tisztelőd
Igaz Sámuel.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában : M. Irod. Lev. 4r. 28. sz.]

¹ A zárjel közti két szót Kazinczy F. jegyezte a sorok közé.

4446.

Kazinczy Ferencz — Kazinczy Klárának.

Édes Klárim,

Egy levelem hozzád régen igen régen itt hever; elvetem azt, 's ezt írom helyébe, 's ez is rövid lesz, mert egy óra múlva Eperjesre indulok. — Midőn Péchy Sándorné és Dercsényiné neked alkalmatlankodnak, 's én nem alkalmatlankodom, az ugyan édes Klárim, bennem nem virtus, sem nem gondatlanság, hanem tartozásimnak érzése, és eggyzersmind barátság is, 's talán modestia. Ide zárom ugyan a' szőlő áráról való írást,¹ de azon kéréssel, hogy Loysi vagy József öcsémmel számoltassd-ki, mennyivel tartozom én neked Capitálisban és interesben, 's fogd-ki ebből a' mivel több, vagy ha kevesebb, rovódjék-le belőle a' mi kitelik. — Dercsényiné azzal vádola ugyan hogy ötöt osztályunkban is 1813., Jesztreben is megcsaltam: de ha Dienes semmi adósságot nem hagyva, mindenét nekem testálta volna; ha ő, az az Dercsényiné, nem igen dicsekedhetett volna is generositással, minthogy arra az olly gazdag Asszonynak szüksége nincs; azok, a' kiknek szüksége van, látták volna, hogy én a' Julis gaz szavát nem érdemlem. Elpanaszlam István öcsémnek, 's ekkor hallám, hogy a' szegény ura' életét mint keseríti-el az a' bölcs Asszony.

Utolsó postával írja Miklós, szokása szerint négy sorból álló levélben, hogy a' házra a' December első napján tartott licitációkor eggy vevő sem volt, 's így félhetünk hogy az ösire terjed-ki a' teher. Épen Soos Pállal voltam Ujhelyben Sedrián, olvastam neki a' levelet, 's Soos Pál eggy értelemben vala velem, hogy ha Miklós az ösít félti, ott lakván citáltassa 's exequáltassa Gordán Uramat, 's nem forog veszélyben az ösi.

Soos Jánosné nevében most olvasának-fel eggy Instantiát, Udvari Consiliárius és Doctor Báró Türkheim Úrnak Attestátuma mellett, hogy az Asszony csak tavasszal 's talán akkor sem jelenhet meg még a' Sedria előtt. Egyéb híre Ujhelynek nincs, kivévén az új Főispányokat. Elvevék lölünk a' mi kedves Administrátorunkat.

József Öcsémnek a' fija itt vala 2 óráig Málival. Sokat használta neki Pest. Beszéli hogy gyakran van Imrével. De azt is, hogy Der-

¹ Nincs meg.

csényi János egy nap tanul francziául, olaszul, anglusul, Muzsikát, duellálást, 's minden órát ezekben egy tallérral fizet. Öt tallér tehát mindennap. Nyolczezerre felmegyen esztendei költsége 's adósága 1 xr. sincs. Ha mind a' 4 fiu 8000 költ 's maga az atyja is annyit, úgy negyvenezer jövedelmének kell lenni. És még is tölem kér órát, 's haragszik hogy azt *én* nem adok.

Mikor jövök, Isten tudja. Bár itt leljem Zsenit! Bár örömem legyen benne! Azt várom is tőle. Ótet, Thaliét, magadat, minden gyermekeidet csókolunk. Sophie tisztel. Élj szerencsésen édes, kedves húgom. Ajánlom magamat barátságodba.

Január. 16d. 1825.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 118. sz.]

4447.

Igaz Sámuel — Kazinczynak.

Én lemondottam a' Kurirról, 2000 f. V. Cz. károsítván meg Pánczél által.

28/1. 25.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 28. sz.]

4448.

Kazinczy Ferencz — Kazinczy Andrásnak.

Édes Öcsém,

Köszönöm hogy nyalábotom Gróf — nek általadtad, és örvendek hogy Neked és József Öcsémnek alkalmatosságotok volt, azzal az Urral megismerkedni. A' Pesten-létel nem csak azért becses hogy tanulni lehet, hanem hogy ismerkedni is. Fél óra alatt így többet tanulhatunk, mint sokszor napokig gyertyázva. Tekint. Horvát István Úr nekem szoros barátom. Ha kedved lesz a Bibliothécát meglátni 's az a' Munkával előlt Úr időt kaphat rá, sokat láthatnál. Szabadon hagyom hogy oda is együtt menjetek. Bár József Öcsém Ponori

Thewrewk Úrnak is ismeretségébe juttatna, hogy a' Jankowich temérdek kincseit megláthatnátok. Ferenczyt jó volna akkor látogatni meg, mikor dolgozik, hogy ideátok lehessen a' munkáról. Ha pedig egy tisztalelkű vig embert akartok látni, menjetek Vitkovicshoz. Ehhez is adok tehát levelet, 's mind kettőtököt bejelentlek. Elj szerencsésen édes Öcsém.

Széphalom Januáriusban 1825.

hív barátod
Ferencz.

Kivül: Kazinczy András Öcsémnek.

[Eredetije Szilágyi Sándor hagyatékából a M. N. Múzeum könyvtárában.]

4449.

Gr. Teleki József — Kazinczynak.

Tekintetes Tábla Bíró Úr! Több különbféle bajaim, két Bécsi, és egy Erdélyi útaim, mellyek sok drága időmet foglalák el, akadályoztattak a Teleky familia Genealogica Tabellájának áltnézésében, némelly abban található hézagoknak kipótlásában, melly annyival nagyobb bajomba került, mivel 18. esztend. fogva Magyarországi Jakos lévén, familiánk ifjabb tagjait alig esmérem, és így háznépekről majd semmit sem tudok. Sok idő tőlt belé, míg a szükséges dátumokat összeszedhettem, és csak most nyerhettem egy kis időt, ezeknek rendbe szedésére. A Francziáknak ezen példabeszédével mieux tard, que jamais, tartván, mostan szeméremmel ugyan, de mind az által oly reménységgel, hogy a barátság engedelkenyül el fogja nézni a nem önkényes hibát, hosszas várakoztatásomnak gyümölcsét ide mellékelvén.¹ Méltán tarthatván attól, hogy a felküldött eredetiben tett igazításaimon a Tettes Úr nem fog elmehetni, azt az én igazításaimmal együtt újra leirtam és hasonlóképen ide mellékelem. A 7dik Táblán előforduló 6dik Mihály haláláról csak annyit tudhattam meg, hogy Gyéresen az úgy nevezett Szakál-szarítóban ülvén, egy kő a padlásról leesvén, agyon ütötte őtet.

[Másolata a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 37. sz.]

¹ Nincs meg egyik melléklet sem.

4450.

Ferenczy István — Kazinczynak.

Kazinczy Ferenczhez, Ferenczy István
Baráti idévezlete.

Sokak vólnának a' véled közölni, 's töled tudakozni valóim, és csak az a' reménség táplál, hogy én téged, Barátomat, oly ritka izlésű, Tudományu férfit még meg öllek, és a' mi öszve jövete-lünket a' hív Unokák nyelveken forgatták, mi pedig annak Innepet szentelünk. Mert ebbe a' Nagy Babilonba allig talállok embert, a' ki engem értene; addig is kérlek az ide zárt rajzra¹ válaszolni, kivált képpen a' rcá jöendő irásokat, jó Görögre ált fordítani, és tiszta Görög betűkbe meg küldeni, hogy még jobban meg ércsd egész planumomat, veled közlöm, a mint következik:

Én azon Magyar Országí Márványból a' Magyar hazába dolgozni akarván, gondolkoztam egy tárgyról, a' melyet a' leg első ásott Márványból faragnék, és ezen Művészségnek egy illő ajtó nyílást csinálna; jobb tárgy nem ötlött fejembe, mint a' *Bölcs Pannon Statuáját* Hermesbe* készíteni, a mint maga magát egy fátyol alól ki takarja, és maga magát ki fejtözni igyekszik, a' kép faragásnak azon nemébe, a' mely az Egyiptomi és Görög faragókat öszve köti, nem egészszen kemény czövek mint az Egyiptomi, nem pedig szabad, lágy, természetes, mint a' Görög, hanem nagy, méltóságos mint mind a' kettő, és ezen fél Istenségnek egy venerand aspectet adjon, a homlokára írva a *Bölcs*, az övedzőjére *Pannoniai*, alább a' Szoborra bé vésve *ilyen tisztelet az első Márványból*, a' jobb kezébe egy vissza fordított fegyver annak ki fejezésére, hogy a' rabló Scithia nemzet kezd hadat, viadalt felejteti, és nemesebb gondolatokra térni.

Ezen munkát szántam a Nemzeti Museumnak azon szálájába, a hová a' Magyar derék emberek fognak jönni, mint anya a' leg-főbb helyen, és colossal nagyságba, fiai pedig körös körül, számlálva

¹ A levél mellett van plajbász-rajzban a szoboralak és fölül ez írás: SAPIENTIA. Alább a következő szók: PANNONICA TALIS HONOS EX PRIMO MARMORAE ILLAE TRIBUTA. Ugyane szavak kezdetleges görög belükkal a szoboralak közepén.

* Heumába. — Kazinczy F. igazítása.

a' kik hazánk ködét derítették ; ezeket rostáld meg, de lágyan, mert tisztelő Barádottól most több nem telik.

A mi a' te recensiodat illeti, a' leg nagyobb háladatossággal meg köszönöm, hogy olly kedvezőleg ítélsz munkám felől, ha valamit kellene felölle mondanom, én úgy gondolnám, hogy a' Mesterség helyett írnál *Művészség*, és a' Bernini Venusa helyet a *Vaticanumi Venus a fürdőbe*, és ha jónak látod, tóld a végire ezt: «vala-
«mennyire sérti a' szemet az a mindennapi profil-kép a földön, és
«kivánni való volna, hogy jobban egy Görög ifjú képére emlékeztetne,
«és csak oda karczolva, ha első rész nem olly tökéletességgel el-
«készítve, más különben az egész figurából ki húzom, hogy talán
«a' Ferenczy Márványa nem úgy lesz, és ez csak a' reizolásbeli [!]
«hiba.» Élly szerencsésen kedvesem, Barátom, kívánom Budán
Februárius 1ső napján 1825.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában : M. Irod. Lev. 4r. 27. sz.]

4451.

Igaz Sámuel — Kazinczynak.

Vettem minden küldöttteket ; tegnap az Erdélyi Leveleket. Irok rövid időn. Iszonyúak a' bajaim.

8/II. 25.

Igaz Sámuel.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában : M. Irod. Lev. 4r. 28. sz.]

4452.

Kazinczy — Gr. Gyulay Karolinának.

Tisztelt kedves barátném,

Győztem a' perben. Tegnap publicáltatott a' Sententiám. Harmad napig háborogtak felette a' Birák. Képzelve Nagysád, édes Lotti, melly örömmel csokolom össze négy nap mulva szegény feleségemet 's gyermekeimet. Azonban egy kérdés eránt, melly nem szinte óhajtásom szerint ejtetett, appelláltam. De talán Sógorom már valaha engedni fog a' szív érzésinek, 's elfogadja Amicámat.

Tek. Pogány László Ur itt múltat, Bujtúrból. Eggy Prókátorunk

lévén össze ismerkedénk. Egészen Dédácsra szállítva képzelém magamat. Farsang lévén 's a' szobák a' fogadóban elfoglalva állván, és mivel egymásba szereténk, ez az Ur engem a' maga szobájába veve egy privát háznál. Egész éjszakákon végig emlegetjük Erdélyt. Éljen szerencsésen Nagysád, 's Ő Nagys. és kedves testvérei.

Eperjes 12. Febr. 1825.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában : M. Irod. Lev. 4r. 5. sz.]

4453.

Kazinczy — Döbrentei Gábornak.

Édes barátom,

Szerencsédnek szívesen örültem és örülök. Kedvezzen az ég továbbá is, 's öntse-ki rád minden áldásait.

Gróf Dezsőffy József Úr e' holnap' végével mégyen Pestre. Hol lesz szállva, 's meddig mulat, nem tudom. Általa Yorickomat, (a' három darab könyvet és az én fordításomat,) vissza kaphatnám. Kérlek tehát, kössd egy nyaládba, 's tedd-le Gróf Teleki József Úrnál, kit Gróf D. bizonyosan meg fog látogatni. 'S tedd ezt, mihelytt levelemet veszed, hogy a' csomó ott ne maradjon.

Az én Eperjesi perem lefolyt. Febr. 11d. publicáltatott a' Sententia. Megnyertem feleségemnek mind rátáját mind az elmulasztott jövedelmeket, de csak az anyja' halála olta (1817.), holott az Acquisitor atya az osztályt a' maga halála után mingyárt parancsolta. Az 1810ben történt, 's így 7 igen gazdag esztendei jövedelemtől fosztam meg a' Tábla, de a' helyett azt rendelte, hogy valamit a' Sógor az anyja haláláig javított, valami terhet fizetett, mind az a' lányoknak is javokra váljon. Apellálám tehát, 's a' Sógorom Májusra Pestre citáltatik. Akkor én is ott leszek.

Eperjesen egy egész hétig lakék egy szobában Hunyad Vármegyei Kir. Perceptor Pogány László Úrral. Boldog napokat éltem vele, 's most ismerem igazán Erdélyt. Leveleimben sok lesz törölve, kibővítve. Egyik lyánya Sáros Vármegyei születésű Kapitány Berthóti Úrhoz ment, 's maga is férje is megholtak, 's az öreg unokájának birtokai miatt fárada-fel oda, 's Decemb. 31d. olta únja magát a' sok öröm közt. Én ezidén, úgy reménylem, meglátom Demsust és Várhelyt.

Ellinger nyomtatja Minerváját in 4to, 's gyönyörűen. Senkivel nem közlé szándékát, hogy Werfert megelőzhesse, 's innen az a' esuda czim: *Felső-Magyar-országi*. Gróf D. és én a' veszekedésig küzdünk vele, hogy azt nevezze csak Minervának, hogy adja in 8°, hogy hagyja-el a' hasított oszlopokat. Nem bíránk vele, 's a' Gróf ebédjénél meg nem jelent, engem csaknem kivert. Hasított oszlopokon vala kirakva az első ív, 's kimondá, hogy azért ő felel. Demidón Eperjesről visszajövek, egyes oszlopokban látám a' nyomtatást, 's azon támadt örömeiben felejttem azt a' esuda czimet. Bár sokáig fenn állhasson! Gróf D. az előbeszédben lelkes leczkét ad az Újítóknak 's az Újítók gyűlölőjinek. Aethiopem lavat. Elúntam ezeket a' ni sok Praeceptorainkat, 's látom, hogy legjobb az én kedves Szemerémet követni: nem gondolni velek, 's tenni, a' mit jónak én látok. Nehány esztendő előtt megmondám a' Tud. Gyűjtéményben, hogy a' folyam az *Égésze*, de annak az az ere, mely az én telkemen fut keresztül, az *enyém*. Ezzel tehetem a' mit akarok.

Te, barátom, azt mondád egy barátomnak, hogy még nem látál selyp Gráziát, 's igazad lehetett, de barátodnak selyp Gráziáját sem kell vala bántanod. Én az én selyp Muzámat nem szeretem kevésbbé mint Miklós szerette a' maga selyp Gráziáját. Nem szeretem ha azt bántják, 's reménylem, nem fogod. — Élj szerencsésen. Széphalom Febr. 18d. 1825.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 53. sz. I. köt.]

4454.

Kazinczy — Gr. Dessewffy Józsefnek.

Tisztelt kedves barátom,

Küldöm a' beretvát, mert a' tieid valóban rosszak. Nekem még egy pár marada, nem illy czifra nyellel; de czifra per se nihil valet: a' vasa épen ezen *pipajelt* viseli, 's így ne hidd, hogy magamnak ezzel kárt teszek, 's reménylem oly szívesen fogadod tőlem, 's úgy nem adsz érte semmit, mintha gazdag volnék. Eleget adtál és hányszor: hagyd nekem azt az örömet, hogy én is adhassak valaha neked valamit. Nagyon örvidenék, ha a' beretva megérdemlené azt a' dicséretet, melyet fölöle tettem. Én jobbat nem ismerek mint a' pipa jelti.

A' mint feleségemnek elbeszéltem, mi van a' Sententiában gyermekeihez fordult 's ezt mondta nekik: Nézzétek Kázmért ne az én Successiónnak, hanem az atyátok ajándékának. Nála nélkül azt soha sem nyertétek volna meg. — Barátom, hol leli fel az ember a' férjfi nembn azt az érzést, a' mit az asszonyi nembn talál? 's csuda e, hogy én ezt a' nemet annyira tisztetem? Csak kimondom Neked, hogy előttem utolsó Kassai mulatásom oltá kétséges, TE vagy e több, vagy az a' nemes lelkű, nagy lelkű asszony, a' kit az Isten néked adott. Ezt mondám Dulházinak és Dulházinének is, 's valóban én ezt hiszem. 'S Zseni azt a' nagy Asszonyt, Zseni Comtesse Virginiet csudálhatá annyi holnapokig! —

De nincs öröm csipősség nélkül. Midőn Sophie szeretettel, hálával fogada, D'Ellevauxnének veszem levelét, de a' mellyből az Úra szól, eltelve panaszokkal, vádakkal, hogy énmiattam megyen lly rosszul a' per. Eszembe juta a' szép Reiskyné, ki csak kimondá Ő Nagysága mellett ülven, mit tart Marie és D'Ellevaux felől. Barátom, a' gyermektelen D'Ellevaux egy fillért sem ad a' perre, nekem sok gyermekűnek, 's vádol. De megszégyeníti levelem, melly hozzá a' Sententiát viszi. Én fáradtam, én dolgoztam, én költöttem, 's ez a' hálátalan ember otthon ül, 's kritisál, vádol.

Könyörgök nálad, hozzd-el Pestről Gróf Teleki József Úrtól két csomómat; az egyike az Erdélyi Leveleket, a' másika Yorickot foglalja magában. Döbrenteinek most írok, hogy tegye-le Gróf Telekinél Yorickomat.

Mutassd-be alázatos hálados kézcsokomat Ő Nagyságának 's Comtesse Virginienek, 's szeretetre méltó gyermekeidet, — valóban Principes Juventutis — csókold. Gróf Aurélnak nem küldhetem az ígért könyvet, mert igen nagy. Annak szekér kell.

Kísérjen Raphael Angyal, az utazók Védje, 's hozzon vissza a' szeretetre legméltóbb házi körbe örömmel.

Febr. 19d. 1825.¹

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. irod. Lev. 4r. 33. sz.]

¹ *Kazinczy Fer.* Úr levele. Jött Széphalomról Kassára Febr. . . . ikén 1825 [A nap helye ki van hagyva]. — Dulházy M. jegyzete.

4455.

Kazinczy — Dulházy Mihálynak.

Különös bizodalomú Drága Jó Uram Bibliothecárius Úr,
nagy érdemű kedves barátom,

Küldöm itt a' Nyugtatót az elhozott könyv felől,

2) a' Plátó Kritonát görögül és magyarul.

3) Pindarust Németh Praefectus Urnak.

4) a' beretvát Ő Nagyságának.

5) a' Hasznos Tudom. darabját.

6) 3 levelet postára. Onnan hamarabb vizsik mint Ujhelyből, 's kérem az Urat, méltóztassék a' Gróf Aurél szobájában hagyott úti tintapalaczkoeskámat és úti kalamáriskámat kiküldeni, a' Minerva 3dik és talán már több ivecivel.

pag. 6. lin. 9 ab infra áll hibásan az említett tisztje. «Neki nem vala tisztje csak a' jelenvalókhöz szólhatni.» Ezt akará írni tollam: «Neki nem vala elég, csak a' jelenvalókhöz szólhatni.» — Hibás ez is pag. 8. lin. 12. Sennica, ez helyett Fennica.

Baj nélkül értem haza, 's feleségemet betegen találtam, de lábon. Az öröm felelevenítelte. Zseni Ruszkán van. — Feleségem velem együtt köszönik az Urnak 's az Ifjasszonynak erántam bizonyított megbecsülhetetlen barátságokat.

[K. és h. n.]

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 5. sz.]

4456.

Kazinczy — Édes Albertnak.

Széphalom 1825. febr. 22d.

Édes Albert Urnak Kazinczy Ferencz.

Most jövök Eperjesről egy hólnapi távollétem után. Mentse ki ez késedelmemet. Végig tekintettem a Zsengét. Sokat kell addig csinálnunk, míg tūrhetőt csinálnunk. De qui sibi fidit, qui cupit optatam cursu contendere metam, az nem ijeszteti el magát. —

Nem könnyű dolog jól írni, s csak orthographice is írni. Ugyanazért valék igen sanyarú. Látni fogja az Úr, hogy igen szabadon, sőt baráti keménységgel rakám fel gondolataimat. Dicséretem annál több hitelt érdemel. — Én az Úrnak a rimetlen verseletben több szerencsét ígérek, mint a rímekben. Az Úr legyen még sanyarúbb magához, mint én voltam, s majd midőn ragyogni fog, köszönni fogja tanácsomat. Sietve s egészen kifáradva írom ezt. Sok dolog van rajtam. Bocsásson meg az Úr tehát, hogy ily röviden írok, s ne vegye azt hidegségnek. Ajánlom magamat barátságába.

[Megjelent a *Figyelő* 1879. évf. VI. köt. 377—378. lapjain.]

4457.

Kazinczy Ferencz — Kazinczy Klárának.

Édes Klárim,

Uram Öcsém Herics Urtól tudjuk hogy a' per megnyerését József öcsém Szent Léleky Urtól hallá, elébb mint Lemesányban írt leveletem Türi Pál Gönczi ember Ruszkára általküldötte. Hogy mind magad és gyermekeid, mint [!] az én Ruszkai két gyermekem tudhassa, miben van a' dolog, ide rekesztem mind a' Sententiát, mind az Appellatiót. Mit felele a' Sógorom Prókátora Kordos Úr erre az Appellatióra, nem tudom; elébb jöttem el Eperjesről. Ha a' Sógoromban legkissebb lelki ismérlet és legkissebb becsület érzése volna, nem nézhette volna hogy ő maga magát olly fertelmesen piszkolta meg, és hogy én, hogy a' testvére, hogy a' Török Lajos Széphalmi unokája illy rettenetes szegénységbe süllyedjenek. Édes Klárim, ha ez a' rossz ember csak azt látta volna, hogy én 66 esztendőskoromban mit szenvedtem Eperjesről Kassáig, megöhlhetne volna a' gyalázat.

Eperjesen 3 nap revideálták a' pert. A' Sógorom a' maga Spionjai által tudta előre mi lesz a' sententia. Aszalay Urhoz küldte tehát, hogy ha én nem fogok appellálni, ő sem fog. — Ezután más nap pronuciáltatott a' sententia. Bszor zárak be az ajtót, 's mindég corrigáltak a' sententián, 's még így is ellenkezik az magával. Appellálám dél után. Kordos az úczán kapott. Tudakozá honnan jövök. Mondom, appellálék. Uram, mondá, a' Sógorod szállani akar veled. Jó, felelék, ma is, holnap reggel is otthon leszek. Nem jött;

nem mert jönni; de azt mondá Kordos Ur Aszalay Urnak, hogy Kassán fog Amicát próbálni. Azt nem tette; én pedig mihelytt haza érkeztem, azonnal irtam Zsidaynak, hogy küldje a' Citatóriát. Exhibeállatom itt, 's Májusban Pesten leszek.

A' mint haza értem, 's Sophienak és a' gyermekeknek elmondám, mi történt, Sophie ezt mondá Emilnek, Antoninnak: Édes gyermekeim, tekintsétek Kázmért nem az én Successiómnak, hanem az atyátok keresetének; nála nélkül azt soha sem láttatok volna. — 's bizony édes Klárim, a' Sophie szava igaz szó.

Delvó nekem épen akkor írta a' feleségével egy csaknem goromba levelet, hogy én vagyok az oka hogy a' per rosszúl foly, midőn a' sententiát neki még Eperjesről megküldém. Nem csudálkozom rajta; a' szenvedő olyan mint a' beteg, 's még az Orvosára is haragszik. De mint pirúl el, midőn majd a' sententiát veszi. Gorombáskodni könyű; bár azt gondolná-meg a' rossz ember, hogy nekem a' perre 1 fillért sem ad, 's én nem csak dolgozom, fáradok, hanem költök is érette, míg ő, kinek semmi gyermeke, csak a' lábát lógázza.

Mennyi bajban voltam, mennyi veszedelmes lépést tettem, 's hány ember ítélte-meg, critisálta, kárhoztatta cselekedetemet! Az természetes. De gyermekeim ha majd sírban leszek, meg fogják gondolhatni, mit nem lehetett elkerülnöm, 's emlékezni fognak, hogy atyjok 's anyjok olly áldozatokat tettek, annyira összeszorították magokat, hogy azt ember alig hiheti.

Irtam e, hogy Gróf Dezsőffy József csaknem sírásra fakadva szorított mellére, midőn nála megjelentem Eperjesről megérkezvén? Édes barátom, mondá, mint sajnállak, hogy Te, hogy épen Te, szenveded ezt. — Mit teszen ez a' szánás? kérdém a' Gróftól. — Hiszen elvesztetted a' pert, felele; a' Sógor Asszonyod azt hirdeti házról házra járván: Ich habe eine prächtige Sentenz erhalten. — Adjon Isten neki több olyan prächtig sententiát is! mondám. Való hogy egy cikkelye nekem rossz; de elvesztette két harmadát Kázmérnak, és 8 esztendei ususfructust; 's úgy hiszem a' Cúrián elveszti azt az ususfructust is, a' mit az ipam halála olta a' napam haláláig vont.

Láthatta ezt, 's Január. elején azt izente a' Plebánussal, hogy egyikünk rátájáért kész megadni 4000 fntot, négyezeret — nem negyvenezeret. Elnevettem rá magamat. Ily szót izenni, istentelenség. Én nem csak el nem adom a' feleségem successióját,

hanem a' Delvóét is meg akarom venni; nekem 7 gyermekem van. A' jószág most keveset hoz-be pénz nélkül: de jószág nélkül 7 gyermek nem lehet.

Zsenit és Thalit nem csak el nem hozom, édes Klárim, de Te nekem valóságos gráziát teszesz, ha őket az Executióig megtartod. Bizony én nekik enni is alig tudok adni. 'S irtóztatóság, midőn nevededő gyermekimet koplalni, rongyosan látom a' más istentelensége, 's a' Madám Miczi kevélysége miatt. Arra akarának szorítani, hogy a' szegénység kényszerítsen eladni a' rátánkat, hogy Gróf Úr maga bírhasa Kázmért. Cselédjei Kázmérből [!] akkor mentek Kassára, mikor a' feleségem érttem küldé a' lovakat. A' Kázméri Cselédek azt beszélik az én inasomnak, hogy a' Sógorom a' maga részét is nekünk akarja hagyni, csak fizessem. Én is négyezeret ígérek neki érte, csak szállítson-meg.

Gróf Dezsőffy ma nálam fog hálni. Ez miatt itthon maradtam. Ujhelyben Terminusok vannak. Ott leszek egész héten, 's már ott volnék, ha a' Grófot nem várnám. Nem mondhatom, melly kegyességgel volt erántam mind a' Gróf, mind a' Grófné, mind a' gyermekek. Gyönyörű ház, és én nem tudom, a' Gróf e tiszteletesebb ember, vagy a' Grófné tiszteletesebb Asszony, feleség, anya, házi asszony. Ha valakit, engem ugyan ez a' jó lelkű Asszony nagyon szereti.

A' József öcsém fijának egy csomó levelet adék Pesti barátimhoz. Dicsékvék az atyjához írt levélben, hogy azoknak hasznát vette. Maga levélben, Mái Mikóházán megköszönte. Külömben József öcsém előtt felütém az egri nevet, a' mint látom, mert soha sem tudtam vele eddig elhítni hogy én a' ligetet sem az Anyánk életében, sem azolta nem pusztítottam, hogy az ő emberei pusztították 's rám fogták: de feleségem beizent, az én távollétemben, hogy a' Samu szolgálja két szekér fát vága ott, 's a' dolog kisült.

Kornis István Úr e' napokban íra nekünk levelet, hogy megkapja e a' pénzt. Azt feleltem, hogy nagyobb része meglesz, de Miklós és Dercsényiné eránt nem tudok semmit. Azonban onnan is reménylem a' jót. Nekem alig van egy két forintom. Egy holnapig valék oda, keveset költöttem; de nekem a' kevés is sok. Nagyon kérnelek, édes Klárim, de átállással, hogy ha lehetséges volna tened, tedd azt, hogy érettem is fizessd-ki Kornist. Én ugyan kérni fogom Kornist, hogy az énrám eső részt, engedje a' maga rátájára esni, és várákozzék kevés ideig, de nem tudom, azt tőle megnyer-

hetem c. Csak így akarnám megnyerni tőled ezt. — Zseni és Thalie csókolják össze Pogány Urat háladatosságból azért, a' mit velem teve. Eperjesen nála voltam egy hétig szálláson. —

Thalienak az írása nagyon megjavult, szépé lett Ruszkán, 's annak nagyon örvendek. Hallom mindentől, hogy rajta örömem lesz, 's azért előre csókolom. Édes Klárim, rút dolgokat teve velem a' Sógorom, és a' prächtig asszony: de vannak, a' kik szépet is tettek, 's bizony az Isten nem hagyja-el a' jó embert. Itt lesz, itt van már vége szenvedésimnek. Látok én bajt ezután is, de nem sokára abból is kivergődöm. Miklós engem nem szeret, 's neki hozzám írni kin. József öcsémnek írja, hogy a' Váradi házat Gróf Haller János vevémeg 12,000 fnton. Vallyon intabuláltatta e a' Testamentomot Gordánra, minekutána úgy félti Dienes miatt az ösit. — Csókollak édes Klárim. Sophie tisztel, ölel. Ajánlom magamat atyafi szeretetedbe. 23. Febr.

Deliberatum est die 11. Febr. 1825.

Nec exsolutione paternorum debitorum, nec Auctione sub Nro 12 in conservationem juris data, nec denique meliorationibus et aedificiis in Bono positis, tales, quales Decisio Curialis sub Nro 18. subintelligit, Investiones constituentibus, Partique J. quae Bona Actionalia non ab extraneis revindicavit, sed titulo successionis paterno maternae, adeoque ex sensu sententiarum in Causa latorum cum Partibus AA. communis consecuta est, et hucdum possidet, Jus quidem obtinendae occasione Divisiones a Partibus AA. bonificationis, nullum tamen possessorii titulum tribuentibus; Decisione proinde Curiali sub Nro 18. ad casum praesentem in applicabili, Parteque J. motivo argumentorum exhinc desumptorum, et praetensae in Bonis Actionalibus investitionis a refusione ususfructus ex Bonis his a tempore indepti proprio jam nomine possessorii, seu a morte matris percepti, relevari nequeunte; pro tempore tamen inter mortem patris et matris intercadente, quandoquidem mater, quae ex dispositione 102: tae jus Bonis immanendi habucrat, administrationem eorundem Parti J. concediderit, adeoque Pars J. saltim repraesentativo Matris Jure Bona haec administraverit: Parte J. nec ad onus reddendarum super qualiter administrato, per matrem sibi credito Bono rationum, nec ad ususfructus, qui si et in quantum ultra interusura paternorum debitorum, meliorationes in Bono factas, intertentionem filii, et annuae filiabus resolutos singillativos 200 flnos resultaverat, matri

competiit, adeoque per eam filio libere relaxari poterat, refusionem stringi queunte, ac proinde judicialiter quoque, ita tamen ut pro tempore hoc Pars etiam J. nullos sive meliorationes et aedificia, sive interusuriorum solutiones e redditibus Bonorum factas, in onus Partium AA. imputare possit, absoluta; pro tempore vero mortem matris subsecuto, ex praestabilitis motivis in refusione percepti et occasione executionis eruendi ususfructus, ea tamen ratione, ut summarum etiam illarum, quibus Pars J. paterna onera depuravit, aut quas titulo auctionis ut sub Nro 12. persolvit, interusuria exinde supputentur, convicta; Bibliotheca ceterum in praesenti casu, siquidem notabiliora paterna onera sensu legis praeferenter ex mobilibus depurari debeant, a communi divisione abstrati; redintegratione vero Domini Ónod hoc Instituto nec disquiri nec adiuveniri queunte; — Divisionem universae tam immobilis, quam mobilis post fata parentum communium remansae, et in Revelatione sub Nro 22. circumscriptae substantiae, juxta praemissa principia instituendam adinventi, Partemque J. eatenus etiam extradandis pro Partibus AA. occasione Executionis excindendis ratis, erga refusionem summarum per Partem J. in depurationem paternorum onerum profusarum, summa autem 12,000 fl. in solidationem juris ut sub Nro 12. solutarum, necnon meliorationum in Bonis a morte matris factarum, et occasione executionis legitimandorum [!] convinci; Expensis in reliquo tam Actoreis sub C. C. in Rf. 323 xr 54 C. M. defixis, quam Incattoreis tempore Executionis limitandi, prout et executionalibus ex communi refundendis, legalem praemissorum intuitu executionem decerni.

Pro AA. Appellarunt quia

1) Pars J. a bonificatione ususfructus a morte communis genitoris usque obitum matris exclusive per se percepti, ferme ex integro absoluta est.

Dicit quidem Sententia hunc usumfructum ex 102 : 1. matri competiisse, Partem vero J. Bona Actionalia repraesentativo jure matris administrasse.

Ast patrem Boni Kázmér Acquisitorem fuisse ex D. patet. Quod vero primus hic Acquisitor Bona Actionalia post fata sua statim inter viduam prolesque suas, ergo in 4 partes subdividi demandaverit, ex Revelatione sororum sub R. et DD. inlarescit, hinc et eo claro et manifesto, quod mater mandat mariti sui parere prompta fuerit.

Negatur vero jus vel communi matri in Bonis universis maritalibus immanendi competiisse. Quod namque 102 : 1ae dicit, cum sale intelligendum est. Competit viduabus in Bonis maritalibus habitatio, quae natura sua, ut vidua Bonis maritalibus immanere possit, importat. At ideo non sequitur reliquas proles ex Bonis paternis simpliciter exsulare debere, ex iisque nullum usumfructum percipere posse.

Quod in casu subversanti matri nec inciderit filias AA. omni Bonorum paternorum proventu privare, eo fit patulum, quod administratio Bonorum Actionalium Parti J. sub expressa conditione onera depurandi et meliorationes ponendi fuerit admissa; quod etiam ex Revelationibus sororum AA. per fratrem J. nusquam negatis inlarescit, quin ipso quod in¹ praesidium sui Pars J. adduxit Testamento materno sub Nro 13. clarificatur. Innegabile namque ex Producto hoc est administrationem Parti J. sub praevia conditione fuisse conceditam.

Et sic jus Partium AA. ad usumfructum per Partem J. a morte patris ad mortem matris perceptum evadit infestissimum.

2) Dicit Sententia Partibus AA. annuae 200 fnos ex Bonis Kázmériensibus fuisse solutos. Partes AA. sub juramento revelarunt 200 fnos hoc sibi ex redditibus fabricae Chemicae et Vineae Bányensis fuisse per matrem solutos.

Quod summa haec non e redditibus Boni Kázmér fuerit soluta vel ex Testamento matris inlarescit. Nutu namque vel hujus fabricati Incattorei apparet, Bona Kázmér Parti J. statim post mortem patris fuisse resignata.

Ergo e redditibus Boni per se non administrati Mater summam 200 fnum annuae partibus AA. nec solvit, nec solvere potuit.

3) Quia Sententia dicit, Partes AA. pro tempore inter mortem patris et matris intercedente, Parti J. nec aedificia nec meliorationes, nec interusuriorum solutiones e redditibus Bonorum per Partem J. factas bonificare teneri et tamen ad calcem sententiae dicitur erga refusionem summarum per Partem J. in depurationem onerum paternorum profusorum, nec non meliorationum in Bonis a morte matris factarum Bona subdividi debere.

Justus Partes AA. tenet metus arbitrio Partis J. relictum iri, quidnam ex redditibus Bonorum et quid non? seu melioratum seu

1) Az eredetiben e szó kétszer fordul elő.

solutum fuerit, pro volupe determinetur defigaturque. Arbitrio vero in sententia relinquitur locus non potest.

Quare praemissam sententiam per Excelsa fora Appellatoria gratiose reformari orat, de praesenti vero solitas ad I. Tab. R. Judriam Testimoniales Transmissionales applacidari petit ac submittit. —

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 118. sz.]

4458.

Kazinczy — Kis Jánosnak.

Kedves barátom,

Február. 9d. 10d. 11dikén ítélet alá vette feleségem perét az Eperjesi Tábla, 's azon kérdésekben, mellyek felett kérdés sem lehet, én győztem; megnyertem a' birtok harmadát — mert a' gyermekek' száma annyi volt — 's a' jövedelmet a' Napam' halála oltá. De én az Ipam halála oltá kerestem a' jövedelmet, mert az ipam, ki maga szerzé ezt 's minden maradékinak, meghagyta volt, hogy mihelytt eltemetjük, osztozzunk, 's a' napam azon feltétel alatt adá fíjának a' jószágot, hogy abból javítsa azt, 's a' terheket fizesse; magának semmit egyebet mint szabad asztalt és lakást fenn nem tartván, lányainak, kik rá állanak, mert csak a' javítást és a' terhektől szabadulást kívánták, semmit; 's az Eperjesi Tábla ezeránt olly zavarosan 's hiányosan hozá ítéletét, hogy azt nem appellálni nem lehet. A' nemtelen érzésű ember mostanig hallani sem akara a' neki általam ajánlott Amicáról, 's midőn neki, két levelem által kérvén elébb, hogy annyira ne fakasszon, perjuriumot lobbanték szemére, abban kerese menedéket, hogy engem vádla perjuriummal, nem csak gonoszúl, hanem nevetségesen is. Most ő jelengeti magát az Amicáért, de nem meri azt maga tenni, 's nem egészen tudja mit csináljon. Én a' magával ellenkezésben álló Sententiát appellálám a' Curiára, 's mindennap várom Pestről a' Citatóriát. Májusban ott leszek. Képzeletem sincs arról, hogy az ember a' haszonért gyalázatos tettet tehessen; de látom, hogy a' Sógoromnak az nem nehéz.

E' szerint terhem megkönyül; de mit hoz-be most a' jószág! Irtóztató a' mit én, a' mit feleségem, a' mit szegény gyermekeim szenvedtek. Hány éve volt napjaimnak, hogy bé sem hűnytam szememet. Vallásom, az a' szép, az a' tiszta, az az emberi volt

vigasztalóm. És ha a' jó Isten illy szörnyetegeket teremte is, angyali lelkeket is teremte; 's a' jók contactusban vagynak a' jókkal.

Feleségem, a' mint haza értem 's hallá mi történt, gyermekeihez fordult, 's ezt mondá nokik: Gyermekeim, Kázmért ne tekintétek a' ti örökségtöknek, hanem atyátok' keresetének. Nélküle azt nem bírjátok. — Kovélykedem feleségemmel, 's karjaiban felejtém bajomat.

Zrínyimet reményilem azon örömmel olvastad Hébcében, mint én a' Te igen szép Julisodat. Csudálom, hogy Te olyat tudsz: én bizony nem tudnék. Zrínyim Bévezetését nem lehet felhevülés nélkül olvasni, úgy hiszem. Úgy a' hős' beszédét, melly enyém egészen.

Ellinger nyomtatja Minerváját. Senkivel nem közlé a' szándékot, midőn esedezését benyújtotta, 's a' csuda czímtől elállani nem akart. Sok patvarral vevénk arra is, hogy hagyja-el a' hasított oszlopokat. Kiveszekedé magát Gróf Dezsőffyvel és velem. Sokára elállott tőle, 's most egész és nem hasított Negyedrétfi oszlopokon nyomtatja. Két ívet már láttam; ma várom a' 3dikát 's 4dikét Gróf D. által, ki hozzám ígérkezett. Itt hál, 's holnap megyen Újhelybe, Szent-Mihályára 's Pestre.

Eperjesen megújítám régiebb ismeretséget Rombauer nevű Festővel, ki 20 eszt. lakott Petersburgban. Tavaly Júniusban ült hajóra, Lübeckben szállott-ki, Berlinnek, Dresdának, Bécsnek vette útját, 's ezután Eperjesen fog lakni, hol testvére telepedett-meg; maga ő Lócsei fi. Portékáji szekeren jönnek Danczigból; 's ezek között a' Fessler' képe, a' mint mondja, és hiszem, igen jól eltalálva. Sokat szököttam vele Fessler felől. Sándor Császár haragszik rá, a' Nagyok nem akarják ismerni, az Okosok nevetik; mindennap más meg más. Közel 70 esztendő, 's egy fiatal leányt veve-el. Infulát, Püspöki süveget teve-fel Sareptában, 's mindennel veszekedik. Én egyszer láttam, 's kevés pillantatokig, eggyütt a' lenyakazott Martinoviccsal. Fesslert csak Aristódeszében szerettem. Nem lehet az én gondolkozásom az ő gondolkozása. —

Egyéberánt ez a' Rombauer engem is feste, 's nem nekem, hanem magának. Azt beszéllé egy Eperjesi Prókátornak, hogy velem úgy szólla a' Mesterség felől, mintha én is Festő volnék. Ezt egy kis hiúsággal mondom-el Neked, mert azt hiszem, hogy a' Festéshez értek. Egy más Eperjesi Festőnél sok jó darabok jó, vagy közepeszerű másait leltem, 's midőn sem Rombauer, sem Ginovszki nem tudák meghatározni, egy Magdolna kítől van, én találtam-ki, hogy

az Guidó Rénié. Ex illo Corydon Corydon sum tempore. Pedig én sem láttam soha a' darabot azelőtt. A' Guido' Manierja vezetett kitálásában. — Ott leltem a' Mengs' Máriaját is, melyet ők Marattiénak néztek: de ezt nem én ismertem a' Mengsének; tudtam hogy az. Ott leltem egy igen szépen és jól festett Feszültetet. Ha valamelly Templomodnak oltárra volna szüksége, kérlek festessd ezután. Ott leltem egy gyönyörű alvó Vénust, minden ruha nélkül. *Ámor* is alszik, a' szép Alvó öleiben, hogy a' nem szép részek elfedethessenek. Minden teteme skurzóban van, és még is gyönyörű, 's nekem szebb mint a' Titiané []; 's ennél csak a' Hannibal Caracciét mondanám szebbnek, nyugalomban kinyújtott lábakkal, ha azt valaha olajfestésben láttam volna. Csak rézmetszés után ismerem.

Élj igen szerencsésen, édes barátom. Tisztelem hitvesedet, gyermekidet csókolom. Széphalom Febr. 23d. 1825.

[Eredetije Kis Gyula birtokában.]

4459.

Kazinczy — Guzmics Izidornak.

Guzmics Izidornak Kazinczyja
szíves baráti tiszteletét.

Perem lefolyt, 's megnyertem feleségem' osztályrészét, a' jószágok jövedelmével anyjoknak halálok oltá. Biráim harmad napig tanácskozána felelte, 's még a' harmadik nap sem esendesegett-el vetekedések; az ítélet felolvasásakor, mely mindég nyitott ajtóval szokott esni, háromszor zárták-be az ajtót, 's új meg új igazításokat tőnek. Az ítélet így el nem kerülé a' zavart, 's ellenkezik ön magával. Az eránt, a' mit nekem ide ítélenek, nem leheté kérdés, noha sógorom pirulás nélkül vitatta hogy minden övé: de a' mit nekem ide ítélenek, az nekem nem elég. Meghagyá a' jószág' Szerzője, az ipam, hogy az az ő halálával mingyárt osztassék-fel, 's a' sógorom olly szóval tett kötelezés mellett vette-által benne a' gazdálkodást, hogy a' jószágot javítani 's a' terheket a' jövedelemből fizetni fogja, 's én számadásra szoritom a' sógort, hogy mit javíthatott, mely terheket fizethete, 's ötet Eperjes mentté levé a' számadástól. Innen az következik, hogy azt mondja majd az Executiókor, hogy ő a' javításokat és fizetéseket idegen pénzből tette. Az annyi, mintha az idegen pénzt értéke felett való költségekre 's szükségekre fordította, 's a' jövedelmet, melyből mind anyját mind testvéreit

kirekeszté, elköltötte volna; 's ez csak nem igazságos. Most várom Pestről a' Citatóriát, 's azt neki exhibeáltatom. Májusban Pesten leszek, és így Téged is meglátlak. Várj baráti karokkal. — Február 11dike volt az az áldott nap, mellyen az ítélet felolvasatott.

A' mint haza érkezém, 's elmondám mit végeztem, feleségem gyermekeihez fordult, 's ezt mondá nekik: Gyermekeim, nézzétek ezt ne az én örökségemnek, hanem az atyátok' keresetének; nélküle azt soha meg nem nyertétek volna. Testvérem annyira összezavart mindent, hogy azt atyátokon kívül senki sem tudta volna feloldani. — Mint szánom a' bátyám szerencsétlen gyermekeit, úgymond továbbá; őket atyjok' keményszívűsége most abba a' nyomorúságba süllyeszti, a' melyben mi valánk eddig. — 'S a' sógorom egygy ily érzésű testvérét 's sógorát tudá hóhéri kínokkal elkínzani! Debent hoc sibi laudis sorores, quod eae ab exordio tristium harum in domo paterna simultatum, nil praeter amicam rerum compositionem quaesiverint, nexus sanguinis, divinique effati: Omne regnum in se divisum desolabitur, non immemores. De mind ez haszontalanság vala a' boldogtalan ember előtt.

Barátom, engem az én vallási érzésem, az én bizodalمام ahhoz a' láthatatlan kézhez, el nem hagyott, 's el nem hágy, sem szenvedésem közt, sem ezután könnyebb napjaimban. Gyermekeim jót tanulnak atyjok' példáján, 's az nekem elég. Ha perem felolvasatnék a' Cúrián, látnák Bíráim ott, ki vagyok én, és ki a' Sógorom.

Minervának két ívét nyomtatva lelé, midőn vissza jövék Eperjesről. Szaladtam Ellingerhez, megköszönni, hogy a' hasított osziopoktól elállott; a' czímet, a' csudást, megtartotta, mert arra nyert Privilegiumot. Kelle e két Folyó-Írás, nem tudom, legalább nem kérde; újra elmondom, hogy a' szándék felől mind addig senki sem tuda valamit, míg Ellingernek a' Privilegium megadatott. Minekutána a' dolog elindult, azon kell lennünk, hogy oly jó legyen, mint lehet. Senki annyi munkát még nem küldé, mint Perecsenyi Nagy László; de az annyi, mintha semmit nem küldött volna, — úgy mondják a' kik látták; én nem láttam.

Leveled' vétele után megolvastam a' Zrinyi Bévezetését. Örvendek hogy az NEKED nyerte-meg javalásodat. Feldolgozám benne szívem' forró érzéseit. Ha írásomnak, sőt ha magamnak, van valamink a' mit javalni lehet, úgy az nem egyéb mint a' forróság. — Irtózni a' rútát, a' mi szép, szeretni! Ez az én szívem' érzése, ez az én életem' színe.

Petersburghól tavál Júniusban indúlt-el hajón egy Rombauer nevű Szepecsi fi Festő; Lübecknél kiszállott, útját Berlinnek, Drezdának, Bécsnek vette, 's Eperjesen telepedett-meg. Ismertem 1803ban Pesten, midőn Stunder Festő körül gyakorlá magát, 's siettem hozzá. Egészen másnak festi Petersburgot mint képzeltem: gazdagság és irtóztató szegénység, a' főbb rendnél tudomány, az alsó rendnél és pórságnál borzasztó tudatlanság. A' Császár frugális, 's szerettetik mindentől, 's méltó hogy szeretlessék. Kivált a' Mesterségért sokat tesz. Harmincz millio Rúbelt szánt az Izsák' Temploma felépítésére, melyet elbontatott. Finnlandból hozzák az egy öl diameterű, kilencz öl magasságú oszlopot hozzá, 's egy hajó csak kettőt egyszerűre. — Fessler él, a' Császár őtet utálja, a' Tudósok nevetik, mert mindennap más a' gondolkozása. Eggykor Váradí Prof. Balugyánszki Mihály, egy Zemplény Vármogyei Orosz Pap fija, ott is Politicai Tudományt tanított, most wirklicher Staatsrath és Excellenz 25—30 ezer rúbel esztendei fizetéssel. Elvadította erkölceit a' hivatal és a' veszélytől rettegő fertelmes prudentia. 7 leány és 2 fiu gyermeke van; Váradról vitt felesége belé únt, 's ő feleségébe, 's a' háznép olyan, a' milyen a' felfordúlt háznál lehet. — Rombauer engem másnap felkerese azon fogadóban, hol társaid szállásolának, 's kért, űlnék neki, de hogy a' kép övé maradjon. Száraz fűm, agymond, neki egy szép képet ígér. — Űltem. Harmad napig dolgozta a' főt délelőtt is, dél után is, holott Kreutzinger és Dónát egy főt elvégez első festéssel egy nap. A' kép térdig ér természeti nagyságban. A' két kar egymásba ötlődik jobb felé, a' fej bal felé fordul. Interesszánt az úgy nevezett attitűd: de Rombauer mindent nagyít; láttatni akarja, 's inkább talán mint kellene, hogy az Anatómiát nagyon tudja. Eggy fiatal Festőnél ugyan-ott szép munkák dolgozásait leltem. Eggy gyönyörű Feszületet Van-Dyck után, minteggy 2 lábnyi magasságú vásznon. Nem szeretem a' holt testeket; de ezt szeretném. Eggy Mariát Jézussal, Mengs után, csillogó (brillant) ecsettel. Maria a' Mengs hitvese, Jézus a' Mengs gyermeke. Két Magdolnát, az eggyik Carlo Dolcsétól, 's ezt a' Festő megtudá nevezni; a' másikat meg nem tudá nevezni, de én kitaláltam, noha a' darabot soha többet nem láttam — Guidó Rénitől; ennyire használ ismerni a' nagy Mesterek' sajtáságait. Rombauer azt mondá, hogy nálammál többre ezen ismeretekben nem igen ment valaki, 's hitt, hogy útazzunk együtt a' Mesterség' eggyetlen honjába, Rómába. Öreg vagyok, de mennék ha

erszényem engedné. — Felejtém mondani, hogy Ginovszkinál egy Vénuszt is találtam, aluva, ruha nélkül; fija ölében aludt-el. Minden tagja skurzóban: és még is isteni miv. — Öllelek. Széphalom Febr. 23d. 1825.

[Eredetije a Sz. Benedek-rend pannonhalmi könyvtárában.]

4460.

Kazinczy — Sárközy Istvánnak.

Tisztelt szeretett atyafi 's barátom,

Nagy szerencsétlensége az az emberiségnek, hogy még akkor is bántunk mást, midőn azt meg sem gondolánk. Nekem érthetetlen a' mit írsz. Végig-futván leveleden, elégettem azt, hogy meg ne olvashassam többé. De, édes barátom, mint képzelhetél te engem olly vadnak, hogy én TEGED akarhatalak volna bántani? 's volt e arra nekem okom? De ölelj-meg mindenkori szeretetteddel, 's ne is szölljunk többé róla.

Horváth Ádám barátom volt, 's megholt. Két nagy ok, hogy ötöt kéméljem. Mi soha sem szerettük úgy egymást, a' hogy ötöt éntőlem, 's ötöle engemet egészen ellenkező izlésünk eltolt. Sem a' Poesisban, sem a' Philosophiában nem volt egy gondolkozásunk 's hiszem hogy életét eimocskolta, de én azt látni sem akarnám ha látnám is.

Negyed napja hogy egy holnapi távollétem után haza érkeztem. Eperjesen valék feleségemnek Successionális Divisionális pere miatt, mely 1819. [óta] foly a' Sógorom ellen. A' melly nemes vala az ipam és a' napam, olly közönséges, alacsony lélek ez. Az ipam írott Testamentomot hagyta, 's mutatta nekem melly fiókjában keressük halála után; elsikkasztotta a' sógorom, 's tanúm van a' perben, hogy ennek jelenlétében mondá neki Fiscálisa: Már Nagys. Uram, nem boldogulunk a' két leány ellen, ha nem cassáljuk az öreg Gróf Testamentomát. — A' napam a' maga három gyermekeivel megakara osztozni 1810. mihelytt férjét eltemette, mert úgy hagyá férje; a' Sógorom elébb arendába kéré részünket, 's a' mint erre rá állánk, 20 ezeret ígért egy egy testvérének; 's minthogy ezt el nem fogadánk, kimondá, hogy minden [az] övé. A' napam általadá neki a' jószág administratióját, olly szóval tett végzéssel, hogy a' jószágot javítsa, 's az adósságot fizesse, magának csak a' szabad lakást

és asztalt tartván-fel. A' leányok erre reá állottak, mert magok is azt óhajtották, ezt kérték az anyjoktól. Így birta a' jószágot a' Sógorom 1817. midőn a' Napam megholt, kirekesztvén mindenből nem csak testvéreit, de még anyját is. 'S közelítvén ennek halála, egy Testamentomot subscribáltata vele, hogy mi a' jószághoz soha ne juthassunk, 's ötlet épen ez a' Testamentom buktatá-meg, benne lévén ez Nach unserer mündlichen Übereinkunft. 'S mi volt a' szóval tett egyezés, a' dolog mutatta.

Febr. 9d. 10d. 11d. revidéaltatott a' perem. Én megnyertem a' feleségem rátáját, 's az usufructust ab obitu matris. Az nekem nem elég, kivált hogy a' Sententia ellenkezik ön magával, melly természetes, mert még 11dikben is, midőn az publicáltatott, háromszor zárak-be az ajtót, 's mindég corrigáltak rajta. Most várom Pestről a' Citatoriát. Ha Amicával meg nem előzi, Májusban Pesten leszek.

Édes barátom, Nem képeled te, melly bajok közzé taszíta engem a' Sógorom e' pénztelen időben. Most az minden óhajtásom, hogy adósságim közzül kifeshessok, 's fogok, ha az Executio igazságos lesz, vagy pénzt kapok czéljaim kivitelekre. *Octób. 27dikén belé léptem 66dik esztendőmbe, 's 4 fiam 's 3 leányom van.* Azoknak szerencséjek szívemen van. — Miért nincs már a' mi egykor volt! a' Jók megmentettek volna! Öllelek, magadat, kedves gyermekeidet, 's tisztelettel csókolom méltó hitvesed' kezét. Bár meglát-hassalak. Széphalom Febr. 23d. 1825.*

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 158. sz.]

4461.

Kazinczy — Dulházy Mihálynak.

Bízodalmas Drága Jó Uram Bibliothecárius Ur,
kedves barátom,

Schrammel által (ki ki légyen nem tudom) Ő Nagysága a' Minerva megjelent íveit várja Miskolczra, hogy Pesten Gróf Teleki József Urral látathassa, és a' Minervának barátokat szerezhessen. —

* Vettem Martius 9dikén és így éppen fél esztendővel vagyok öregebb nállánál, mert én a' jövő Apr. 22dikén leszek 66 complete.

Egy Szigetvárott el esett Zrínyi Miklós képe felől — ugy Pestetics György képe felől. — Sárközy I. jegyzetel.

Ha alkalmatlansága nélkül eshetnék-meg az Urnak, magam is kérném a' még nem látottakat.

A' Minerva eránt mindenfelé írtam már is, ezután is fogok. Nagy baj az, hogy Igaz meghasonlott Pánczéllal, tőle külön szakadt, 's a' Kedveskedő (a' mint látjuk) többé nem jár.

Dókus Úrnak általküldém a' Hébéket.

Nyomárkay Urtól kérni fogom az Írást.

A' poharak csak maradjanak, míg bémegyek.

Kalmár eránt ¹⁾ teljesíteni fogom a' kívánságot, ha Horányiban felőle találok valamit. Még eddig körül nem nézhetém. Miolta itthon vagyok, a' házi dolgok foglaltak-el, és az elmúlasztottakat pótolgatom.¹ is mennek a' kívánt interessáns hírek.

Bálintffy Úr bizonyosan teljesíteni fogja a' mit lehet, 's így nyugodt elmével vagyok.

Szives barátsággal maradok

Az Urnak Bibliothec. Urnak

alázatos szolgája

Kazinczy Ferenczmpr.

Széphalom Febr. 24d. 1825.

Szives tiszteletemet mind a' három Grófnak mind Praefectus Németh Urnak. Gróf Aurélnak küldöm a' nagy könyvet Vice Ispán Comáromy Ur által, 's kérem méltóztassék tisztelni Gr. Barkóczyt.

Kivül: * à Monsieur de Dulházy

ezzel együtt

1) Kalmár felől hírek.

2, 3) két levél, mellyeket nem szükség mingyárt általadni. Nem várok választ rájuk.

Vice Ispán Comáromy Urtól el kell vitetni Gyűléskor a' nagy könyvet. Előbb tudakozza-meg az Úr V. Ispán Urat, hogy ott van e' a' könyv?

[Eredetiye a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 5. sz.]

¹ Innentől a kikezdés végéig az előbb frott részt kitérülte Kazinczy F. s az ¹⁾ után következő szokat úgy írta utána.

* 1825—45. K. Fer. Úr levele Febr. 24ikéről. — Dulházy M. jegyzete.

4462.

Kazinczy Ferencz — Kazinczy Klárának és Kazinczy
Eugeniának.

Édes kedves Húgom,

Könnyekre fakasztott megbecsülhetetlen jóságod. Sietve irék Csörgőre 's Bodolóba, mert magamnak Ujhelybe kell repülnöm, nem mennem; 's így elmém olly zavarban van, hogy azt sem tudom mit csinállok; leveled gondos megolvasása ugyan felülmúlja erőmet. Azt látom hogy Te nékem az interestből valamit, 's nem keveset engedsz, magadra vévén a' Kornis Urral való dolgot. Örömmel, sőt kevélykedve fogadom a' jótétet: de édes kedves húgom, az Isten neked is ada olly gyermeket, a' ki szükségben van, mint én. Engedd tehát hogy követhessem gyönyörű példádat, és hogy a' mit Te nekem, ha leveledet jól értem, elengedsz, én viszont azt a' mi kedves Klárának adhassam. Édes Klárim, becsületes ember az osztály után sem szűnik-meg *testvér* lenni, 's illő hogy én és Sophie megmulassuk, hogy mi nem vagyunk Török Józsefek, hanem Török Lajosok. — Most Zseninek, mert a' mint mondom, sietve kell mennem Ujhelybe, hogy még Sessio előtt ott lehessenek.

Édes Zsenim, Ne rettegj a' Pepi ipától, a' felesége istentelenségeitől rettegj inkább. Ma írok a' Personálisnak, a' levél még tegnapi kész volt; 's elejét veszem a' veszedelemnek. P'esten több erőm van nekem mint itthon, 's ügyem igazságos. Ha kell, magát a' Palatínust kérem-meg, ki előtt hozzá Octóberben írt levelem ein kleines Bild aufgehoben. A' Personális és a' Judex Curiae erántam sok eszt. oltá kegyességgel vannak, 's az én ügyem olly igazságos, olly tiszta, hogy nekem nem kell senki protectiója, csak az kell, hogy Pepinek ne kedvezzenek. Azt látom, hogy a' Septemvirátus Amicát fog projectálni. Akkor elébe rakom a' Sógornak mind azt a' veszedelmet, a' mibe ő süllyeszt-e el bennünket, gyermekeim számát, és hogy én 66 esztendő ember vagyok, Lajos fiam pedig 4 esztendő. De azt hiszem, hogy Pepi szegyenleni fog a' Kir. Tábla és a' Septemvirátus előtt úgy lépni-fel mint *istentelen testvér* és egy *infamiút érdemlett* gaz perjúrus, 's alkura lép, mihellyt a' Citátiót megkapja, én pedig azt vagy a' mai postán várom Pestről, vagy a' jövőn, 's azonnal küldöm neki Szolgabíró által. Te a' dolgot nem értheted, mert

gyermek vagy; ha a' pert olvashatnád, nem rettegnél. Megérdemli 7 gazdag esztendő jövedelme 1810 óta 1817ig hogy appelláljak. Egy eszt. akkor többet ada, mint most négy vagy öt.

Hogy mind te mind Thalie Ruskán maradjatok, az nagyon bölcs gondoskodása Asszonyotok Nénéteknek, 's ti ezért nagy köszönettel tartoztok, ha tőlünk el vagytok is szakasztva. Az én inségem most igen nagy, míg az Isten az én órám is elhozza. De ha az Isten ördögöket teremt is, kik szívták és szívják véretem: teremt viszont Angyalokat is, a' kik a' Szenvedőnek enyhülést nyújtanak. Édes Zsenim, hányszor mondtam neked is, hogy a' Religio nem Vak-ság, de az istentelen Vallástalanság sem Bölcseség; hányszor mondtam neked is, hogy az Istenben 's az ő Gondviselésében vetett szent hit az embernek minden boldogsága. Tanuld ezt nem csak tanításomból, hanem példából is. Vannak jó lelkek, a' kik az én szenvedésimet együtt érzik velem, és segítenek a' hol lehet. Eperjesen nekem minden ember gratulált, és forró gratulációval, nem csak hideg formulával, midőn a' Sententia prononciáltatott, Szinnyi József pedig meg is catechizálá a' Sógoromat, hogy becsületes ember mikép prostituálhatja úgy magát, 's ő miért nem fogadta-el Amicámat, holott a' pert bizonyosan el fogja veszteni. — Minden szenvedésim közt nekem legérzékenyebben az esik, hogy Delvó egy fillért sem ada a' perre, velem költetett, 's még engem vádol hogy az eddig vonódik. Most pirúlva fogja olvasni a' Sententiát.

Ha József öcsém dicsekszik valaha meleg tonusú levelemmel, tudakozza magát, ha a' gutaütés után nem tettem e hasonló lépéseket, 's nem ő vala e az oka hogy így vagyunk. Tudakozza magát, mint viselte magát erántam mindég, 's mennyi igazságtalanságot követe-el erántam csak a' liget eránt is. Sokszor kértem a' legszorosbb investigatiót, 's nem használt, 's végre is kivilágosítá a' Samu Zsidó minapi tette a' dolgot. Az egész világ pusztitá az erdőt 's engem vádolt hogy az öcsém szemét magokról énrám vonhassa-le. De soká mulatok. Isten veled, édes lányom. Te köszönd-meg Asszonyod Nénédek erántam 's erántatok mutatott jótétét, kegyességét, anyaságát. Mi volnék én, mi volna Sophie, mi volnátok ti, ha ezt úgy nem becsülnék, a' mint kell? Széphalom Febr. 25d. 1825.¹

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 118. sz.]

¹ A levél végére valószínűleg Kazinczy Klára ezt írta: Ferencz Bátyám.

4463.

Gr. Majláth János — Kazinczynak.

Wien am $\frac{2}{3}$ XXV.

Ihrer Sammlung von handschriften glaube ich keinen unwillkommen Beitrag in der anliegenden¹ Adresse zu senden. Es ist die Schrift der Herzogin v. Liegniz, Gemalin des jezigen Königs von Preussen, auch das Siegel ist das herzogliche. Die Adresse habe ich für sie mein Freund von derselben Comtesse Rumpf erbeten, an welche die Adresse lautet. Sie ist seit Jahren die vertrauteste Freundin der Herzogin, die vor 5—6 Jahren in St. Pölten mit ihren Eltern wohnte.

Am $\frac{7}{3}$ reise ich nach Ofen, von dort sende ich ihnen mit der ersten Gelegenheit, die ich finde, zwei Bücher, die ich heraus gegeben. «Meine Gedichte» und «Magyarische Sagen und Märchen», nehmen sie sie gütig auf. Die «Magyarische Anthologie» kömmt bis Ostern. Leben Sie recht sehr wol. Ihr Freund

Mailáth.

Wie steht es mit Sallust, Cicero, den Siebenbürger Briefen?

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 29. sz.]

4464.

Kazinczy — Dulházy Mihálynak.

Ujhely Martz. 6d. 1825.

Dulházy barátomnak.

A' Hébe öt exemplárjaiból 4 elkölt, 's Minervának itt 12 előfizetőji lesznek. Ezt csak sietve. Itt küldöm a' Wesselényihez írt Epistolát, 's ezt azért, mert félek, hogy a' Kassán lévő exemplár hibásan van írva. A' Betűszedő tehát az Epistolát ebből rakja-ki, de a' Jegyzéseket az Ur kezében állóból.

Nyomárkay Ur még sem kapta vissza a' MSt. Ha megkapja, venni fogja az Úr.

¹ Nincs a levél mellett.

Minervának 3 íveit bírom. Kérem a' többit is, első alkalommal. Itt épen semmi újság.

Elküldé e feleségem a' nagykönyvet V. Ispán Comáromy Úr által, nem tudom. Ha még itt van, talán az Ujhelyi Vásárkor küldöm.

Fáy Ferencznének 18 esztendei meddősége után Febr. 22d. fija született 's 5 napra azt Gyula névre keresztelék. — Ez az Urnak 's az Ifjasszonynak reménység.

Maradok szíves, igen szíves barátsággal.¹

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 5. sz.]

4465.

Guzmics Izidor — Kazinczynak.

1825. Martz. 16d.²

Kazinczy Ferencznek Guzmicsa
szíves idvezlését.

Pannon halmán Martz. 16d. 1825.

Leveled, nagy érdemű Barátom, kettős örömmel lepett-meg; azzal is, hogy a gyűlöletes pernek részedre szakadt vége, 's most már megnyughatol; azzal is, hogy ölelhetnélek, nem bizonytalan reményt nyújtál. Senkinek sem ohajtok hosszú pert, legkevesebbé *τους Μουσολαγεισιν*. Én dolgotokhoz nem értek, 's érteni nem akarok; de azt meg nem foghatom, mint lehet a világos dolgon annyit perülni! de az emberek szeretik ezt, 's benne nem kevesen híznak, midőn mások fogynak. Azt sem értem, mint menthetett [!] fel sógorod a bizonyos tartozás lefizetésének kötelessége alól, ha Te engedni nem akarsz? 'S te ezt, ha bár egy kis áldozattal is, fogtad akarni, ha emberedet nem ismernéd, 's nem félnél uj involutzióktól, 's több és több praetensiótól. — Szívemből örülök neked, Nagyságos Nődnek, 's veletek nevendékeiteknek. Isten adjon olly szívet, millyen a tiétek. Mélyen illették a jó nőnek 's anyának szavai lelkemet; az

¹ 1825—46ik. — T. Kazinczy Fer. Úr Levelé. Jött Széphalomról Kassára, Martz. 10ikén 1825. — Dulházy M. jegyzete.

² A kelet itt Kazinczy F. írása.

asszonyi kegyesség szelid fényje ragyog azokban. — Ha Pesten végzed dolgodat, megnyugszol ugy e, 's hozzánk egészen hozod magadat? Be boldog nap fog az reám nézve lenni! Szóljunk röviden jövendő utadról:

Pestről megszabadulhatásod napját nem tudod, nem tudhatod. De Pesten talán meg fogod tudni, ha a napot nem is, legalább a hetet. Igen szeretném vagy csak az utolsót is előre tudni, nem magamért, kit mindenkor fészkembem találsz, 's tárt karokkal; hanem több barátimért, kik tisztelőid, 's látni vagy csak egyszer is ohajt-nak. Irj tehát Pestről, ha mi bizonyost irhatsz. Utadat merre fogod venni? Bicskének az ugy nevezett Mészárosok útján? Ez rövidebb, jó és kevesbbé unalmas; de meg ne késsél, mert Bicske és Bánhida között van egy erdőség, mellyben néha rossz emberek tanyáznak: a mult novemberben mészárosunkat, 's társát, az Igmándit, minden pénzeiktől megfosztották; de azt gondolom, hogy csak Mészárosokra czéloznak, különösen a Pesti vásár közelítésével. Vagy Esztergomot akarod megtekintni az új épület kedvéért? Itt nálunk szállj, örömmel fognak venni; a Vármegyeház ellenébe van házunk. Ha Komáromba is be akarsz tekintni, ott Szeder Fabian az Elöljáró; a viláért ki ne kerüld. Ő bizonyosan veled fog onnan jönni, 's el fog jönni nélküled is. Taval Nagy Szombatban volt, 's hogy téged vártunk, kész fogott a gyalogolásra lenni kedvedért. Így tiszteltetel Te! Szeder fog neked tetszeni közöttünk legjobban. Akár merre jössz, elhagyván itt Almást, ott Bánhidát, földünkre érsz; a Tömördi puszta, ezt éred előszer, Tárkány helység, ha magadnak nem is, lovadnak fognak szolgálhatni; de ha tudjuk a hetet, magadnak is. — Sokat nálunk nem látsz, de érezni fogsz: sok szív ohajt látni. De egy barátom, kit most nem nevezek, nem kevesbbé tiéd, mint én: ez nem magyar író, de magyar lélek, szép szív, 's a legszebb ész. Te ki fogod ismerni őtet, ha nem szólok is. Ha a víg Vitkovicsot elcsalhatnád, Endre magányja tömve lenne énekkel. Endrének terhes a fárája, sok agsága, azért Árpád nehezen halad. Már ugyancsak a negyedik Könyvben van. Majd olvastassunk vele. Addig élj egészségen, 's ne adja Isten, hogy várákozásomban csalódjam.

[Eredetije a sz. Benedek-rend pannonhalmi könyvtárában.]

4466.

Gr. Teleki József — Kazinczynak.

Pest 20. Mart. 1825.

Tekintetes Tábla Bíró Úr, Kedves Barátom Úram!

A Yorick újabb kidolgozását itten küldöm. Az Erdélyi Leveleket nem küldhetem, mivel Ponori Török József állítása szerint oly utasítást vett, hogy azt addig tartsa meg, míg személyesen szerencsénk lesz a Tettes Úrhoz. Ezekre nézve csak egy némely apróbb megjegyzéseim vagynak, melyeket akkor, ha élek, közleni fogok. A most közelebről megholt Camerae Praesessel a Bethlen Gábor képe eránt beszéltem volt, ő akkor annak egy kevés időre való átengedését egész készséggel ígérte, de a híd nem léte, az általjárás nehézségei álhozatásában akadályoztattak. Fiai megteszik-e ezen barátságot, nem tudom, mert én vélek esméretlen lévén, más által megszöllittattam ugyan őket, de még feleletjüket nem vettem. Azon órát, mely személyes esmeretségébe fog juttatni a Tettes Úrnak, ohajtva várván, egész tisztelettel maradok.

[Másolata a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 37. sz.]

4467.

Cserey Miklós — Kazinczynak.

Kedves Barátom!

Nagy örömmel vettem a fojó hónap 13án költ barátságos leveledet. Már attól kezdettem vala félni, hogy beteg vagy, így pedig megmenekedtem félelmemtől. Vétkes a Sógorod ha tüteket méltatlan perrel fásasztott, de Benned annyivalis fényesebb, hogy apja emlékezetéért kész vagy megbotsátni neki.

Nállunk bizonyosnak tartják hogy Nektek Diaetátok leszsz. Mit gondólsz? jóe *most*? Némelykór az üdő a jót rosszszá teszi. Igenis, ha esztendónként lennének Ország gyülései, és ha az emberek a Haza közügyének meggondolásából s érzéséből kiszokva nem vólnának! — de hányadik most a ki a közügyet érzi? — a löbbi pedig rontani fog, a hól igazitni kellene.

Irod hogy Pogány Lászlótól sok világoztást nyertél az Erdélyi dolgokról. Megvallom, nem ismerem Pogány Lászlót, anyi bizonyos hogy nem a nevezetesebb férfiak közül való. Azt hogy a Gubernium a Szászokhoz Magyarúl ír, hibáson mondotta, történhetett valamely különös esetben, és törvényesen úgy kellene, de rendszerént nekik deakúl irunk. Így a Magyar Országai Vármegeyéknek is, — így az Armarum Praefecturánakis, és a Thesaurariusnak. — A két utólsónak az 1791beli articulus szeréntis úgy kell: ellenben az, hogy a Magyar és Székely Fő Tiszteknek (Fő Ispányoknak és Fő Királybiráknak) a Praesidiálisok, sőt a Gubernium nevében szóló Rendelesekis, deakúl irattatnak, tsupa abusús. A Vármegeyéknek, és a Székely Székeknek, s a Magyar és Székely privatusoknak irunk Nemzeti nyelven. —

G. Kemény Miklóssal, az Aranyos Szék Fő Királybirájával, a ki G. Kemény Sámuelnek fia, szóllottam az Apja subscriptiója iránt, s minden bizonnal szolgál Neked véle, — sőt a Képivelis, és a Biographiájával. — Maga viszi el nem sokára. — Maradtam igaz barátod
Kolosváron 27a Martii 825. Cserei Miklósmpr.

Kivül: a Monsieur Monsieur François de Kazintzi, Assesneur de plusieurs Comtés d'Hongrie. — p. Debretzen, Ujhely — à *Széphalom*.

[Fredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 26. sz.]

4468.

Kazinczy — Ponori Thewrewk Józsefnek.

Édes barátom!

Ma vevém Febr. 26d. irt leveledet. Melly kedvesek nekem ezek a Te jegyzéseid, és melly hibás volt volna dolgozásom, ha a Te kezedbe is el nem jutott volna. D[öbrentei] kétszer, vagy háromszor olvasta meg: olvasta Kenderesi is, s Cserei, és mások; és még is mennyi tévedés! Alig várom az időt, hogy kézírásomat visszakaphassam, s látni fogod, hogyha ön érzésimet soha meg nem tagadhatom is, melly kész vagyok tévedésimről lemondani, midőn azokat olly elkészült barátom mutatja ki, mint Te vagy.

Nem látom helyét, hogy az egykor Magyarországhoz tartozott vármegeyék czímerei felől szóljak, s az azokét (Kraszna, Közép

¹ A levél zárlatán ép piros pecsét.

Szolnok, Zaránd, Kővár) nem is ismerem, s a Szilágyinak külön címere nincs.

Hogy az erdélyi dieta nem oszlik két palotára, az iránt Tek. Pogány László Ur már felvilágosított; de meg fogom olvasni Baliát.

Hogy Erdélyben nincs főispán, a ki előbb administrator nem vala, nem tudtam; de, ámbár Te mondod, nem is hihetem. A ti Bethlen Lászlótok nem vala administrator előbb.

«Az idegen olvasókra nézve elő kellene számlálnod az erdélyi fejedelmeknek megerősítésükre, a fényes Kaputól adatni szokott vazalli címereket.» — Ezt mondod. Mik voltak azok? a kucsma, buzogány, kard, zászló?

A *málé* iránt adott magyarázat nékem igen kedves.

A miket jegyzéseidből itt fel nem hordottam, azokra nézve kézírásomat kell bevárnom. — Most halld a miket Pogány László urtól jegyeztem fel.

1) Zike csinye cse o zicse,	Akárki mit mondjon,
Szora mi sze kágye mie;	Hugom engem illet;
Krepe draku gye nekáz,	Hasadjon, pukkanjon meg
Jó gye szóra nu me lász.	Az ördög boszujában,
Zsombori László verse.	Én hugomat nem hagyom.

a ki nem grammaticus és nem poeta, magyarázni nem tud. Így P. ur. Kérlek, rakd fel, a hol hibás az orthographia, és a hol hiba van a lexicalis magyarázatban. Én a P. ur cselédeinek pronounciatiójokat hallgatván, úgy tapasztaltam, hogy az oláh beszédben sok a gravis accentus és diphthongus.

2) Szeretném ha egy oláh szót declinálva küldenél meg, mert ezt P. ur le nem tudá dictálni; és egy verbumot.

3) Taxalis és privilegiált helyek közt az teszi a különbséget, hogy a taxalis helyeken lakó nemesség a földjétől taxát és dézmát ad (de kinek?). A privilegiált helyeken nem ad.

4) Oláhfalu, pagus privilegiatus Udvarhely székben. Dézmát, portiót, vámot nem fizet. Ezek helyében egy egy statióra tartozik vinni a terhet (még az utast is ingyen). Alig hihető.

5) Dédácson a paraszt lakos kapuja mellett egy rúdra szalma csutakot láttam felszúrva. Azt mondák, az superstitióból esik. P. ur azt állítja, hogy az lármafa, s meggyujtatik, ha tolvaj jó etc. etc.

6) Kolosvár a Kis-Szamos *jobb* oldalán. Nagy Sámuel egy kised mappát metsze a postahivatal számára, s abban Kolosvárt,

a *hol ő lakik*, tévedésből talán, a Szamos *bal* oldalára tette. P. ur azt mondja, hogy jobb oldalán áll, s én is úgy emlékezem. Kinek van igaza? P. urnak és nekem? vagy Nagy Samunak?

7) Vajda-Hunyad mellett egy *borostyán* erdő van. Szkumpinye a fa neve oláhul, azt mondja P. ur, s virága némely fának fehér, némely másnak veres. Micsoda fa lehet az? s mi a neve Linné szerint?

8) Nem igaz, hogy gr. Bethlen László Hunyadi Főispán pápistává leve. Azt állítja P. ur. — Igaz-e? nem-e?

9) Enyeden a togatusok fekete talárist hordanak, negyven Bethlenianus dcák rókatorkos mentét. Ezeknek mindenike veszen esztendőnkint 200 forintot, oda értvén 40 köből gabonát, bort, disznót, fát. Négy száz szegényebb tanuló napjában kap három cipót. Faluja a Collegiumnak nyolcz. Ezen felül a dézma Enyeden, s Enyednek földesura a Collegium. — Igaz-e ez?

10) Hol található fel a Sacrum Diploma Leopoldinum?

11) Decimarum Regiarum Arendatores. — A fejedelmek alatt voltak helységek, melyek per defectum a Fejedelmekre maradtak. Ki kellett volna osztatniok inter Benemeritos, ki is osztattak, de a Fejedelmek minden ily helységben fentarták magoknak a dézmát, a jobbágytól. Az ily dézma kalangyát a földesur redimálhatja négy garasával az Approbata szerint. A decimarum regiarum Arendator az ily pénzt a camerális cassába adja.

12) *Cibikelni* — nehezen lépdelni: *nékelésztetem magamat* — mutogatom, piperéskedem.

Egyébiránt nekem magamnak is épen az a négy kérdés forgott mindég szemem előtt, valamikor Erdélyi Leveleimet olvasám, a melyeket Te tészesz előmbe, 1) megfelelek-e a magyarországi olvasók várakozásának, kik előbeszédem ígérete után ezen levelekből reménylik ismerhetni Erdélyt? 2) mit lehet azoknak fordításokban a külföld és a németül olvasó magyar? 3) mit mond rá Erdély? 4) mi háramlik ezen munkából reám? — s nyughatatlanul várom leveledet, melyben ítéletedet érthetem. Bár egy szó sem maradjon jegyzés nélkül a mit nem javalhatsz! A te igazításaid, reménylettem is azt, látom is e leveledből, nem olyanok lesznek, mint azé az általad nem szeretett *Corrigatoré*, a ki engem is tanítványának néze.

Élj szerencsésen kedves barátom; kész vagyok újra dolgozni a munkát, ha az által jobbá tehetem. Ugy hiszem, hogy azt kedvesen veszik hazámnak fiai, s maga Erdély is. —

Pogány ur sokkal szelidebb érzéseket igyekezett a szászok eránt szivembe csepegtetni. Ő az Unitáriusoknak inkább ellensége, én pedig semmi religiobeli felkezetnek nem tudok lenni ellensége.

[K. és h. n.]

[Megjelent a P. Thewrewk «Magyar Nyelvkincsek» cz. műve 78—80. lapjain.]

4469.

Kazinczy — Gr. Dessewffy Józsefnek.

Tisztelt kedves barátom,

Vice Ispánjaink Kassára küldenek Assignációért, hogy az Administrátort megköszöntő Deputátusainknak a' Statiókon lovak adatassanak, 's ezen alkalommal élni akartam, mind hogy tiszteletemet megújítsam erántad, mind hogy Téged és Dulházy Urat megkérhesselek, hogy a' Minerva Füzetét a' Hajdú kihozza. — Az Administrátorhoz a' számos Deputátusok 13dikban indulnak; a' Mágnsok közzül csak B. Sennyey Károly; 16dban Pestre beérnek, 18d. megköszöntik, 's úgy osztán jönnek. — Az Administrátor 8dban tartja a' joyeuse entréet, 9dben mind a' két templomban Veni Sancte, azután Gyűlés, 's ebéd és bál. A' két utolsó készítésére Május elsőjében itt lesz az Administrátorné és a' leánya Csománé. — Minden újságaink ebből állanak. — Az Administrátor 9. 10. 11. Máji itt lesz. Akkor megyen, mert másnap Áldozó Csütörtök.

Consil. Szemere tegnap érkezék-be estve, 's ez órában indul Erdő-Bényére a' tegnap előre ment Szirmay Ádámlhoz publicálni a' Szirmay Zsigmondné Testamentomát Tolcsván.

Itt Mailáth Camerae Praesessel egy időben, de nem egy nap, halának el Kis János Almásy familia Prókátora, Idibus Martiis pedig Consil. Horváth László, és osztán szolgabíró Kasznernek az atyja.

Dokus Fő Fiskálisnak egy gyönyörű lova döglött-el, 's az nagy kár. — Siet a' Hajdu, felek, itt hagyja leveletem. Azért bérekesztem. Csokolom a' leghivebb tisztelettel Ő Nagyságának és a' kedves igen jó leányodnak kezeit, és kedves gyermekeidet.

Újhely, Apr. 6d. 1825.¹

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 33. sz.]

¹ T. Kazinczy Fer. Úr levele. Jött April . . ikén 1825. [A nap helye üresen maradt]. — Dulházy M. jegyzete.

4470.

Kazinczy — Dulházy Mihálynak.

Bízodalmas Drága Jó Uram, Bibliothecárius Úr,
kedves barátom,

Nyomárkay Úr teljesítette a' kérést. Az Administrátor bejövetelekor szerencsém lesz az Urnak vagy általadni, vagy általküldeni.

Én Febr. 18dika olta egy végtében itt vagyok. Így történt, hogy Vice Ispán Comáromy Ur a' nagy könyvet bé nem vitte. Azt egy másikkal küldöm, másszor, és a' Kotzebű Biographiájával.

Kérem az Urat méltóztassék kiküldeni ezen Hajdu által a' Minervákat. Van é Munka a' Második Füzetre? Én itt küldök valamit, a' mi érdemli a' felvételt.

Fő Fiscalis Dókus Úr 198 az az százkilenczvennyolcz forintot fizetett-le kezembe *pro Minerva et Hébe*, 's azt elköltém, de nálam el nem vész. Mihelytt lehet, megküldöm. Ne szólljon az Ur Ellingernek, de küldjön ezen Hajdu által minél több Minervákat, hogy itt Vevőket szerezhessenek nekik.

Ajánlom magamat az Ur barátságába, 's az Ifjasszonyt szívesen tisztetem.

1825. apr. 6d.

April 9dikén.

A' Hajdu itt hagyá leveletem; azért magamnak kell küldenem expressust a' Mélt. Gróf által hozott két csomóért, 's a' Minervákért. Vesse-fel Bibliothecárius Ur, a' Dókus Urnak küldött Hébék árát a' 198 fntot kivéven, mennyi Minervára praenumerálhatott, 's annyit küldjön, 's talán valamivel többet, hogy ha kedve lesz valakinek, vehesse.

Kriebelnek ezen Brzánba szólló leveletem méltóztassék postára adni gratis. Kiváltja a' Consiliárius. Azért teszem ott postára, mert innen Kassára a' posta sok napokig megyen.

A' Hébe Kriebelnek. Talán talál az Ur valamelly Kereskedőt Kassán, a' ki azt Lembergbe elküldi.

Aszalaynak a' levelet elviszi valaki. Oda ezer alkalom.

Bálintffy Ur hajtsa várakozásra Majorost. Várakozzanak ő és Rasztokay, míg Pesten revidcáltatom premet.

Küldöm Kotzebűt.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 5. sz.]

4471.

Kazinczy — Gr. Dessewffy Józsefnek.

Újhely, April. 8d. 1825.

Tisztelt barátom,

Dulháznak ma veszem levelét postán. Írja hogy megérkeztél, és kedves hírekkel. Örvidenek az elsőnek is: de a' második teszi, hogy nagyon örvidjek. Bár azok a' kedves hírek a' Te személyedet 's házadat 's erszényedet illessék. Én rettenetes elakadásban vagyok; de az nálam nem újság, 's az minden vigasztalásom hogy szegény feleségemet nem *érezékenyek*, hanem *elfásúltnak* látom. Ugyan hogy állhatja-meg a' bátyja, a' ki látja hogy Eperjesen vesztett, és így ebből tudhatja a' mit neki szíve és a' lelki isméret és becsület híjába sugall, — hogy szenvedésinken meg nem indul. De várjuk csendesesen. Az Evocatoriát Pestre neve napján adatám-meg, nem bosszantására, hanem mert akkor vevém Pesti Prókátoromtól. Terminus Comparitionis 30a Maji. Én oda csak augustusban megyek, mert Májusban és Júniusban nem consideál a' Septemvirátus.

Dulházy írja hogy hallgatásomat Te, Ő Nagysága a' Mélt. Grófné, ő és Ellinger a' neheztelés hallgatásának veszik. — Az Istenért! hogy neheztelhetnék én azokra, a' kiket imádok? De Febr. 18d. oltá itt vagyok, 's úgy dolgozom, hogy *öt* nap nem léptem-le a' grádicson, 's *öt* nap nem ettem meleget. Feleségem tejjel és hideg pecsenyével tartá-ki. Kapok én Ujhelyben ebédet mindennap, 's nem bizodalmatlanság cselekvé, hogy máshoz ne menjek ebédelni, hanem az, hogy az ebédek miatt nem akarám félbe szaggatni munkámat. Az én természetem erős, 's nincs elkényeztetve; semmi kárát nem érzetem. Csak azt érzem hogy a' sok munkában az inak nyakam jobb felén nagyon megfájúlnak. Minthogy *mutatusque labor pars est non parva quietis*, ha belé únok az Archivum papirosaiba, Sallustot veszem-elő. Azt épen most végzem. Csak az Index Geogr. et Historicus van hátra. Praefatióm egészen új formában áll; de jobb és szükségesebb darabjait megtartottam a' réginek.

Azonfelül a' mit tegnapelőtti levelemben írek, itt semmi hir. A' Szilasi köszöntésére 14-a indul a' Deputatio V. Ispán Szögyénivel, minthogy Szemere Consil. a' mások tanácsára Pestet már megjárá.

Fáy Ferencz e' napokban porrá égett Kazsuban. Nagyon le van verve, noha nyugodalmat mutat.

Bodó Perceptor Úr a' vacsoránál beszéllé, hogy Gróf Dezsőffy József neki 2 hordó bort küldé ajándékba, 's csudálkozással veté mellé, hogy nem érti, mint jutott e' kegyességéhez, mert hiszen ő Ő Nagyságával semmi relatióban nincs. Jelen valék, és hallgattam; mint minden más.

Zseni tegnap jöve haza. Kicsiny és kövér. Mint örül, hogy itthon van. Kimentem hogy otthon legyek mikor Ruszkáról jó. Elbeszéllé melly kegyességgel fogadta a' Mélt. Grófné és Comtesse Virginie, 's ohajtja, hogy Szent Mihálytt tehesse hálás tiszteletét. — Nem tudom kicsoda, azt híresztelte-el hogy ő Szabolcsban férjhez megyen. Maga is nevette, mi is.

A' Pestről nekem hozott két pakéteket, kérlek alázatosan, méltóztassál ezen emberem által kiküldeni, és tudatni velem a' mi nekem való. Gróf Teleki Józsefnek most vevém levelét. Úgy hízelkedem vele hogy az az Úr engem szeret.

Alázatos kézsókomat a' Mélt. Grófnénak és Comtesse Virginienek. Ajánlj gratziájikba 's kedves három fijdának.

Újhely April. 8d. 1825.¹

örökös tisztelőd:
Kazinczy Ferenczmprr.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 33. sz.]

4472.

Gr. Dessewffy József — Kazinczynak.

1825. ápr. 8.

Édes barátom!

Németh vivé magával minap Szántóig, az általam Pestről néked hozott paquetumot Telekytől — elküldöttem úgymond Dókusnak, és bizonyosan kezéhez jön Kazinczynak. Teleky nem küldi vissza az Erdélyi Leveleket, mert még Pesten valék, irál Töröknek: ne adná által Telekynek. Engem mindenhol igen szívesen fogadtak Pesten. Tetszett az Előljáró beszéd, legalább mondták — rossz koldús lévén — nem koldúltam előfizetéseket; de a *Minerva* nyilvános ellenségeit

¹ T. *Kazinczy Fer.* Úr levele. Jött Apr. 10ikén 1825. — Dulházy M. jegyzete.

Icsillapítám, az alattomosokat megengesztelém, barátjait megerősítém, és még többeket szerzek neki. Pétfőn már széjjel fog küldődni *Minervának*. Megvállik, mennyi kedvezőket, mennyi ellenségeket szerzend és minő mértékben? Tihanyinak és Cziráknak nagyon tetszett az Előbeszéd, valamint a Personalisnak is. Az írók közt legjobban Fáynak, de egy sem gúnyolgatta, legalább nyilván nem. Egy két nap múlva Olysóra megyek, onnan Sz.-Mihályra, azután Miskolczra, onnan N.-Váradra. — Peres dolgaimat megindítottam. Pestre, Újhelynek menvén meglátogatlak — beszélünk majd a juhvásárlásról is. A Diéta még bizonytalan. Dókust, Papot és az ifjabbik Füzessérit ajánlottam Szilasinak, s csak arra kértem, a pletykáknak *ne praebeat aures*. Vécsey Pálról azt beszélték néki: a mi nem hihető, hogy mondott volna, és ha mondta: barátok előtt, rossz lelkű barátok, kik őt elárulták. Sok rosszat tesznek a pletykák. Kár, hogy oly igen uralkodnak nálunk, még a transsubstantiatiót is jobb hinni, mint a pletykákat. Vale deliciae meae — maradok mint mindig igaz szívű hív barátod

G. D. J.

[Megjelent a «Gr. Dosseffy József Munkái» III. köt. 156. lapján.]

4473.

Igaz Sámuel — Kazinczynak.

Bécs, Apr. 8d. 1825. Alte Wieden, Paniglgasse Nro. 54.

Nagyon tisztelt kedves Barátom!

Mennyivel több bajokkal küszdik az ember, annyival örvedesebb előtte, ha Szeretettjeinek jobban folyik a dolgok. Soha sem jöhetett alkalmasabb időben reám nézve pered' megnyerésének híre, mint mostanában, midőn több esztendőktől olta czélba vett 's egyedül csak annak clérését irányzott plánumomtól, Pánczél' gázsága miatt végképen elesvén, lelkem zavarosan csapong ide 's tova, 's pénzem' elveszése csaknem kétségbeesésre juttat. Óhajtom, hogy az Eperjesi Táblán meg nem ítelt 7 gazdag esztendő jövedelmének megnyerésében is minél előbb boldogulj. Én pered' megnyerése hírével tüstént békutottam itten velem közös tisztelőjidet, 's igen kedves érzést szerzett bennem látni az ő szíves részvételeket.

A' mennyiben eddigelé, reám bizott dolgaiddban, eljárhaték, inne itten közlöm:

Simó, híven 's az általad küldött útasítások szerint helyesen és szépen másolá-le Kreutzinger által festett képedet, egy 27 hüvelyk hosszúságú 's 22 hüvelyk szélességű vászonra. A' dolgozás csinos, az állás nemes, és merem reményleni, hogy tetszésedet meg fogja nyerni, bár helyesebb bírálója legyél is Te a' szép műveknek, mint mind Simó, mind én. A' kép tökéletesen kész, 's várom rendelésedet iránta. Ha 50 ftot küldesz érette V. Cz-ban, Simó meg leszen elégedve. A' mustrául küldött Kreutzingeri képedet Consiliárius Vajna Úr veszi-által a' napokban, 's kifizetvén, a' mint ma mondotta a' kijobbitás' árát, küldi Polgármester Fáy Úrnak Debreczenbe.

Strausznak magam vivém-el leveledet, 's magát hon nem találván, megkértem feleségét, és fogadott fiját, hogy részedre jutalmas árt szabatinának az Öreggel, ki, reménylem, leszen is egy kis tekintettel, mert vittem már neki egy két gazdagon fizetett dolgozót, ilyen p. o. Goro, ki Pompejinak egy ivéért papirossal 500 nyomásért 20 ezüst forintot fizetett. A' napokban Cserey Úr emlékeztetésére kérdést tevék Strausznál a' válasz iránt, a' minek elmeneleiben ugyan nem kételkedtem, 's azt vevém feleletül, hogy rég megküldötte a' kívánt választ. Te azt már vévén, nem tudom mi tévő léssz; ha nyomtattatod Szallusztodat, a' mit igen óhajtának, én a' nyomtattatás körül mindent el fogok követni. Már Strausz úgy is Typographia ostorának nevezett, 's ugyan mustrálja embereit, ha velem van dolga.

Goronak megírtam megtisztelő ajánlásodat a' német Pompéji' lefordítása iránt. Válaszát még nem vevém; hanem azt tudom hogy magának van szándéka magyarul adni a' munkát.

Kérdésedet némelly Képekről közlém Simóval; ki akkor azt ígéré hogy írásba teszi feleletét, de a' mellyet eddig még nem cselekedett. A' napokban újra fogom emlékeztetni.

Ginovszkira nézve, egy Miklóssy nevezetű Festő hazánkúával szóllottam, a' ki több esztendőök olta Krafft mellett van, 's annak szeretetét megnyerte. Miklóssy ígérte szolgálatját, és hogy ha valamit tehet az általad ajánlott ifjúra nézve, iránta engemet tudósítani fog. Még eddig azonban hozzám nem jöven, újra meg fogom keresni.

Gróf Dessewffytól és másoktól is Április' végére kértem Hébe' számára a' dolgozásokat, és ezt azért, hogy a' szerkesztetésre annál több időm legyen. Tőled, ha a' jövő Május' végére nyerhetem is a' munkákat, azok akkor sem fognak késő jární. — Nehéz leszen ugyan, igen nehéz 1826-ra Hébet adnom; de felkérvén, még tetemes

károm előtt, eleve a' dolgozásokat, török szakad kiadom. Most azért, hogy újra becsületet vallhassak Ijébémmel, ismét hozzád kell folyamodnom tanács végett. Először is arra kérlek-meg, minémű rezeget ajánlanál; mit kellenék valami ollyast is adni, a' mi olly köz kedvességet nyerhetne ('s ha mind kisebb mértékben is inkább inye szerint való volna a' Publicumnak) a' classicus munkák' másoltatásán kívül, mint nyert az idén a' Te jubilacumi emléked és a' Pásztorleány? Öt darabot akarok rézben adni, 's tán egyet kőben, ha effélet is ajánlanál. Különösen mi lenne a' czím-kép, mellynek most már aszszony következnek? Szerencsésé tehetel e' Te újra ennek diszének írásoddal való emelésével, mint történt a' közelebbi két években? Erről szükség jókor értekezünk, nehogy ismét bakot üssek, mint Zrinyivel, kiről a' megtévedés megigazítását vagy észrevételét, elég furcsán, Kulcsár tulajdonítá magának. Mit adjak kéziratokúl? Nem mutathatnál e' továbbá valami ollyas prózai tárgyat, mellyet mostani kedvetlenségeim szülte kevés erre való időmben kidolgozhatnék, Töled vezéreltetvén; mert most már nem ment-ki sok dolgom a' nem írás' terhe alól itten, mint menthetett eddig. Mind ezen bizodalmas kérésekre, a' velem olly nagy mértékben éreztetni méltóztatott szereteted bir, 's illy terheltetésednek Tenmagad vagy az oka.

Mi tévő leszek idővel, nem tudhatom. Kedvetlen helyheztetésem azonban, az adósság, nem enged innen egyhamar mozdúlnom. Minden magam feláldozásával is kötelességemnek tartom, hitelezőjimet, kik a' Kurirra való kinézösemért segítettek, kielégíteni. Csak éltem' szüntével szünjék-meg az ő keresetek rajtam; addig a' mit kereshetek, az övék, ha magam elveszek is.

Semmi egyébre nem érezvén a' minap kedvet, írásaim közt. keresgéltem, 's öröömre, az ide mellékelt kézíratra akadtam.¹ Nem tudom miként került hozzám.

Az ide rekesztett levelecskét kérlek méltóztassál Patakra általküldeni.

Grófnéd kezeit csókolom, 's kegyeibe ajánlom magamat. Örök tisztelettel 's szeretettel vagyok

alázatos szolgád, 's hív barátod
Igaz Sámuel.

¹ Nincs meg.

A' Magyar Országí Diaeta f. eszt. Sept. 3dikán bizonyosan meg van határozva Pozsonyba. A' Regálist a' Fő Cancellarius; a' Propositiókat Márkus, Névery és Majláth Consiliárius Urak készítik.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 28. sz.]

4474.

Kis János — Kazinczynak.

Kedves Barátom!

A' múlt téli estvéken Delille' egyik esmeretes munkáját fordítottam, 's a' fordításból ime egy nyomtatványt küldök számodra. Tudod, hogy efféle munkáimról magam is keveset tartok; de ne a' munkát nézd, hanem azon tisztelettel telyes indulatot, mellyel azt küldöm, 's mellyel változhatatlanul maradok

Soprony Aprilis 11kén 1825.

igaz szívü barátod

Kis János mpr.¹

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 29. sz.]

4475.

Kazinczy — Gr. Majláth Jánosnak.

Hochverehrter Graf,

Es sind vier Tage, dass ich Ihre Geschenke erhalten habe. Ich flog den kleinen Band von Gedichten durch, um zu sehn, welche die sind, welche ich nicht kenne; das Erwacht um Mitternacht hat mich entzückt; ich habe es dem edlen, süßen Sängér und seiner Sprache beneidet. Nun nahm ich die Sagen in die Hände, und eine waltende Gottheit, die in diesen lieblichen Dichtungen haust, machte, dass mir Erzsi in die Augen fiel; ich ward angezogen, und ich konnte nicht weiter blättern. Allsogleich nahm ich Feder und Papier, und übersetzte das Stück ohne es gelesen zu haben. Sie stellen sich nicht vor, welche Freude Sie mir gaben. Ich verstand Ratold, Erzsi, Agnes, und ward [.] bey meinem Jugendfreund. — Ich schliesse hier bey was ich in drey Tagen gearbeitet habe; bis unsre Depu-

¹ Csak az aláírás Kis Jánosé, a többi idegen kéz írása.

tation vom Septemvir Szilasy zurückkömmt, ist alles fertig, und er selbst, der neue Administrator, könnte Ihnen zur Durchsicht mein MS. an den Herrn Grafen Franz Teleki mitnehmen. Ich selbst habe das, was hier mitgeht, nicht durchlesen können, denn ich arbeite in unserm Comitats-Archiv, dessen Revision mir auferlegt ist. Mutatusque labor pars est non parva quietis; da ich in den staubigten Akten mich abgespannt fühle, ergreife ich Ihre Sagen, die voll *Herz* und voll des schönsten Spiels Ihrer schöpferischen, anstauenswürdigen Phantasie sind. — Ihre Gedichte hab' ich in der Kassai Minerva recensirt, und die Recension dorthin abgeschickt; im Magyar Kurir aber angezeigt, dass die Sagen dieses Jahr auch im Ungrischen erscheinen werden. Ich that das, damit mir Niemand zuvorkomme.

Viele bitten mich um die Sagen; sie wissen, dass ich sie von Ihnen habe, und ich mache in meinen Freunden die Lust rege, sie zu lesen; aber ich kann das Buch nicht aus den Händen geben, nicht nur weil ich bey jedem leeren Augenblick daraus arbeite, sondern auch weil [ich] um das *herliche* Papier, auf welches es gedruckt ward, besorgt bin. Hätte der Buchdrucker eine bessere Schwärze gegeben, es wäre eins der schönsten Auflagen. — Jetzt brenne ich vor Begier, auch Ihr neuestes Werk bald zu sehen, die übersetzten Magyarischen Gedichte. Würde sie doch Cotta schön ausgestattet haben.

Ich eile zur Arbeit zurück, mein Herr Graf. Nehmen Sie meinen wärmsten Dank für Ihr unschätzbares Geschenk an; übersehen Sie die Arbeit, streichen Sie alles frey, und lassen Sie den Beyschluss an mich adressirt und versiegelt bei dem Curialis Advocatus Herrn Michel Szatthmáry in Pesth ablegen, wo mein Neffe Joseph Kazinczy Patvarist ist; er wird sie mir durch die erste Gelegenheit hieher zukommen lassen.

Ujhely, den 13. April 1825.

Kazinczy.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 29. sz.]

4476.

Kis János — Kazinczynak.

Kedves Barátom!

Én is hosszas hallgatás után szöllumlom meg előtted; mert állapotom olyan, hogy a' hivatalbéli levelezésen kívül, melly nekem,

ki a' legkisebbeknek szintugy mint a' legnagyobbaknak pontosan felelni szoktam, nem kevés munkát ad, más levelezést hová tovább kevesebbé vagy legalább ritkábban enged. Azon kívül, hogy hivatalbéli dolgaim nem kevesek 's hogy esztendeim is különben sem sok 's nem nagy elevenségemet fogyasztják, szemeim' esmeretes és ha szinte tűrhető móddal is, de csak ugyan nevedő gyengesége naponként nagyobb akadályt szerez: ezekhez járul félesztendőtlől fogva az is, hogy fiatalabbik fíjam' betegeskedése is nagyon kedvetlenít, a' ki egész gyermek korában igen egészséges lévén, ez előtt egy pár esztendővel öt vagy hat hétig tartó hideglelést kapott, azután hirtelen és nagyon szembetűnőképen nőtt, tűrhető egészségben a Bécsi Polytechnicumban egy esztendőt eltöltött, a' Po'sonyi Academiában a' törvény' tanulását első eminensi calculussal elvégezte; a' mult Augustus utolján engem Pestre, 's onnan Komárom- és Fejér-Vármegyékbe, hol visitatiót tartottam, kísért, September közepe táján, utazásunk' vége felé hideglelésbe esett, abban mintegy két hónapig húzomosan feküdt, 's azolta is ámbár fenn van, 's egy idevaló Prókátorhoz praxisra eljár, mindennap borzadást érez, gyakran szorulásban szenved, színellen, és husatlan, és így nem kevés aggodalmat okoz szokatlan betegeskedésének kimenetele eránt. De minthogy a' gyermek eleitől fogva mind eddig minden tekintetben mértékletes volt, 's a' mind eddig tartó szörnyű növésénél egyebet (már két három ujjnyival magasabb, mint én, 's még nincs husz esztendő) betegeskedésének okul adni nem tudok, küzködő 's nem épen erőtlen természetétől még minden jót reménylek: 's ezen reménnyel térjünk más tárgyakra.

Zrinyidet nem csak tökéletes meglelégedéssel, hanem nagy örömmel és csudálkozással olvastam. Barátom, valamit Te magadból és magadtól írsz, 's nem fordítasz, mind az nem középszerű léleknek bélyegét viseli magán, 's a' nyelvnek mesteri tudását, 's a' jó ízlést, melly fordításaidban is mindenütt kitetszik, mindenkkel láttatja, a' kik nem vakok. A' Linzi Aristarchusnál szenvedhetetlenebb kevélységűt nem esmerek: azzal és követőjivel úgy gondolom, nincs mit törődnünk. Azonban még más gáncsolókkal sem tanácslom a' birkózást. Irj akármelly munkákat, a' mikor a' benned lakó Istenség sugall: 's azokkal maradandó érdemeket gyűjtesz.

Aspasiát még mind eddig nem esmerem, 's róla sem jót sem rosszat nem mondhatok. A' felső Magyarországi Minervát, ha az ígéret szerint az első kötet kijött, talán nem sokára megkapom.

Kivánom, hogy darabjai Minervához illők legyenek. Még eddig semmit sem küldöttem bele, 's körülállásaim között nem is sokat ígérhetek; de ha lehet, mégis fogok valamit azt neki küldeni. Nem kéllem, hogy Te is részt ne vennél ezen folyó irásban.

Azon sok vesződségeidet, mellyekkel jusaid visszanyerése végett harczolnod kellett 's részből még most is harczolnod kell, szivemből sajnálom, és óhajtom, hogy mennél elébb kívánt előmenetel koronázza meg azokat. Talán ezen vesződségeid okozták azt is, hogy Erdélyi leveleid még mind eddig meg nem jelentek, vagy talán már ki is jöttek, csak én nem esmerem őket az én magánosságomban. Ha ki nem jöttek, hol vagynak, és miért késnek? Talán csak nem hevernek valamely könyvárosnál nyomtatatlanul?

Én itt Sopronyban a' mult hetekben Delille-nek «L'homme de Champs» czimű munkáját nyomtattattam ki szabad fordításból, mellyből számodra is épen most küldök Bécsen által Ellinger könyvároshoz Kassára egy nyomtatványt. Juvenalishnak már jó idővel ez előtt fordított satirái talán még a' két hónapban végre kijőnek Trattnernál. Horatius' leveleinek második kötete is annál hever; ígéri, hogy kinyomtatattja, de nem tudom, megtartja-e ígését?

Élj szerencsésen édes Barátom, szeress ezután is mint eddig, 's légy mindenkor meggyőződve azon meg nem változott és soha meg nem változó szives tiszteletről, mellyel vagyok

Soprony, Aprilis' 13dikán 1825.

hű barátod,

Kis János.¹

[Eredelije a sz. Benedek-rend pannonhalmi könyvtárában.]

4477.

Kazinczy — Toldy Ferencznek.

Schédel Ferencz Józsefnek Kazinczy Ferencz baráti idvezletét.

Éjféln van, 's kifáradtam a' dolgozásban. Csak egy szót tehát. Itt küldöm vissza, a' mit olly sokáig hevertettem magammal, mert nem vala alkalmam hozzád küldeni. Fogadd szives köszönetemet.

¹ Csak a névalírás Kis J. keze írása.

Élj szerencsésen, édes barátom, és, ha az ér valamit nálad, hidd, hogy szeretlek. Újhely Apr. 13d. 1825.¹

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 134. sz.]

4478.

Kazinczy — Gr. Majláth Jánosnak.

Hochverehrter Graf,

Heute früh ging ein Päckchen von mir an meinen Neffen Joseph Kazinczy, der Juratus bei dem Advocaten Herrn Michel von Szathmáry in Pesth ist, mit dem Auftrage, dass er dieses Päckchen an Sie bey dem Herrn Grafen Franz Teleky ablege. Das Päckchen enthält die Übersetzung der Königstöchter, des Schatzes, und der Erzsi aus Ihren Sagen. Wären unsere Deputirten an den neuen Administrator Herrn von Szilasy morgen abgegangen, so würde ich den drey Sagen noch die Übersetzung des Willi-Tanzes und der Herrin von Ardó mitgegeben haben; denn jetzt: es ist eben Mitternacht, bin ich auch mit diesen fertig. Ich habe den Willi-Tanz neu übersetzt, um die Sagen in Bezug auf ihre ungrische Umkleidung in Harmonie zu bringen, und ebendas will ich thun mit den Salzgewerken und dem Schwert, die ungrisch schon gelesen werden. Ich bitte Sie inständigst, dieses Päckchen, wenn mein Neffe es nicht übergeben hätte, von ihm abholen zu lassen, und durchzuliegen; dann aber mich wissen zu lassen, was Sie umgeändert haben wünschen. Die Arbeit ist, wie sie mir aus der Feder floss; ich habe sie nicht einmal übersehen können. Was an mir ist, soll das Werk so geglättet erscheinen, dass selbst Bacsányi, der uns gerne zum Faludi zurückführen möchte, grade so, als wenn man Ihnen vorhielte, dass Gellert nicht wie Sie deutsch schreiben, sich daran nicht zu stossen nöthig habe. Wir Neologen treiben unsere Sache manchmal zu arg: aber wahrlich, diejenigen, die lieber Ruaeus als Virgil lesen, weil ihnen Ruaeus verständlich ist, Virgil aber nicht ist, sollten doch bedenken, dass die allzugrosse Verstaendlichkeit des Ruaeus das Höchste der Stylistik nicht seyn kann, und dass die nyelvkeverés und nyelvrontás des Virgil — denn diese Fehler und

¹ nro 8. — Toldy F. jegyzete.

Majestätsverbrechen, wie sie Verseghi genannt hat, hat Virgil sich wirklich zu Schuld kommen lassen — mehr werth sind, als diese Ruaeusische Fehlerlosigkeit.

Ich habe heute Ihre zwey Neffen, Grafen Joseph und Anton zu sprechen die Ehre gehabt. Sie gehn nach Perbenyik. Sie haben mich versichert, dass Sie sich dieses Jahr viel in Ofen aufhalten werden. Ich wünschte, dass mein Sallust, ehe er gedruckt wird, und so wie er gedruckt werden soll, in Ihre Hände kommen könnte, ehe er noch zur Censur eingeschickt wird. Unser Döbrentei brach darüber den Stab, weil er, der jetzt auch zwischen unsern Flagellatoren sitzt, meint, Sallust sollte so sprechen wie *jeder Ungar* spricht. Sie haben ihm Ihren Beifall nicht versagt, weil Sie sahn, dass mein Sallust auch ungrisch *sallustisch* spricht. An der Übersetzung werde ich *nichts* ändern. Aber Sie, dessen Geschmack ich kenne und verehere, wie es jeder soll, sind der *Einzigste* bey uns, dem ich frey lassen möchte, an der doppelten Vorrede alles zu ändern, was Sie mit Ihrem Beifall nicht lohnen können. Dort wünschte ich von Ihnen *keine Schonung*, und das umso mehr, weil mich diese ewigen Sylbenstecher schüchtern gemacht, verwirrt haben. Man schreibt immer schlecht, wenn man zittert, getadelt zu werden, und dieses ist jetzt mein Fall, da ich meinem Döbrentei selbst zurufen muss *zai ou tezevon mou*;

Mit Ungeduld harre ich Ihres Briefes durch die Post, und des Päckchens, das Sie jetzt erhalten. Dieses könnte mir auch unser Administrator, der den 8ten hier ankommen wird, mitbringen.

Mein Herr Graf

Ihr

unterthänigster Diener
Kazinezy Ferencz.

Ujhely, den 14ten April 1825.

Hat die Gegend der Wag ein Sáros und ein Ardó? In Liptzkys Repertorium finde ich die Oerter nicht.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. leod. Lev. 4r. 29. sz.]

4479.

Sárközy István — Kazinczynak.

N[agy] B[ajom] 14 Apr. 1825.

Tisztelt Atyafi Kedves Barátom!

Már látom hogy a ki Szolga, nem Ur az. — Nem felelhettem olly hamar mint ígértém. —

Szerencsétlensége az emberiségnek az is, mikor Levelét nem oly homlokkal olvassák, mint írva volt. Az én Levelém mindég igen érthető szokott lenni, hanem ha nem akartad érteni, arról nem tehetek. — Hogy Categorice bántál véle 's meg égetted, Jól tselekedted: — Égesd meg ezt is, melyben azt meg magyarázom — — még pedig ugy vélem ellenedre — mert látni sem akarnád ha látnád-is, a' mit irok, igy adád előre tudomra.

De kell látnod, mert Arbiterré teszek és vallak; két Atyafi közt kell választást tenni, és igasságot szolgáltatni.

Már hogy más izben, hamar és keménnyenn itéltél H[orváth] Á[dám] felől életébe, néked meg irtam, meg kell olvasnod ezt is, és fel kell vened a' mit irok. — Mert nálladnál idősebb vagyok, még pedig két féleképp. Én születtem 1859be 22-o, meg kereszteltem 23-o Apr. Albert napjám, másképp pedig, mert A. A'-nál elébb láttam a' világosságot — — — 's idősb valék — — — ámbar ő Charlatánságból idősbnek bátorzkodott magát állítani — 's én sohe se kérdeztem honnét? — De ez még tsak tudósb világbeli vétke. Hanem

Laistromban hagyván ő névszerint minden tiltott esmerettségét, mellyekbe torkig el-merült volt, azokat Classificálta is, nem egy, hanem többféle tekintetből — u. m. virgines, nuptae, Personae Liberae etc. etc. scandalosae. — Ezen Laistromát én először ignotis quantitibus seu chiffris írva találtam meg, 's azt mondtam Özvegyének, hogy azok Algebrára való observatiók. Eggyütt tanultuk pedig véle az illyeseknek enodatióját, Gravesand ut mutatása szerint — 's fejteltünk-is meg eleget — tudhatta tehát hogy ezt se hagyom a nélkül. — Azután pedig jó darab idővel, könyvei között meg találtam szokott betűkkel is. — még sem állottam bosszut hogy Özvegyének, hajadonkorabeli nevét közöttök meg mutattam volna — nem is látta sem tudja egy teremtettt állat is. — El gon-

dolhadd édes Lelkem, a' 72 szám közzül tsak interessálhatott? mind naturalis, mind spiritualis — — mind polgári-alyafiság tekintetéből — — — még pedig oly annyira, hogy ha élvénn tudtam volna meg oly fide digne azokat, keresztül hasítottam volna fejét, ha nem Mulciber volt is — vagy szebben mondvánn, meg-Mulciberisáltam volna — pedig véllem ha többbe nem? de éppenn azonn correlatiókba volt, mint véled. Mert azt sem Atyafiság, sem barátság, sem semmiféle nexus nem kívánnya, hogy egy kutyának, az emberiség áll-ortzája alatt, favorizáljunk! — A' többit mind el halgatom, mellyeket néked, mint jobb sárból formált és igaz pallérozódással bíró Barátomnak, egykor válaszképpen, sőt Kultsár által ki adott Biographiája continuatiójára (mert a' subscriptióbeli betűket is esmértem) irtam volt, — válaszképpen — azon leveledre irtan, de el-nem küldöttem, melybe azt vetetted szememre, hogy nem voltam szabad mikor irtam — Ugy mondom most-is, el-halgatom, — — pedig mely sok! — — Csak azt mondom pro exoneratione animi, hogy ő meg tsalta az egész világot, maga vallásbeli Felekezését, Atyafiait, Barátit, Feleségeit, özvegyét — egy szóval mindeket, a' kikkel tsak távolról is társaságba volt — Sőt még az Istent is meg akarta volna — Erre mind Documentumokat tudnék mutatni, — meg tsalt engem is, nem egy de sok izbenn — nevezetessen egykor, midönn Diaeta alatt Cserey Farkast ő hozzá utasítottam, — pedig incopitenter.

Ezeket kellett tudnod vagy akartad vagy sem. — mert nékem szivem fáj miatta — abban pedig illő hogy részt vegyél. — Könnyebbülést érzek, ugy tetszik, ha magamat néked ki panaszkodhatom!

Nem fel hevülés — mert már több esztendeje hogy meg hala, nem is invidia, vagy zelotypia, mert arra sem okom nem volna; sem nem felejtetem el hogy non sit invidiae in monumento locus. — hanem¹ dolor az, a' mi okozza hogy neki még más világon se engedhetek meg. — Ettől semmi Tudománynak neme se tántorithat el.

Hogy pedig én Téged igazánn, változhatatlanul, és tisztánn minden interesse nélkül — — szeretlek, az igaz — Ha nem egy szem pontból nézhetünk is valamit, és vagy eggyikönk vagy másikönk meg tsalatkozhatik, az nem ujjság. De talán a' szegletes fekete

¹ Olvashatatlan szó a lap szélén.

Táblát egyikőnk se mondaná ovalisnak, akarhol volna is az fel függesztve, annyi tsak bizonyos, és hihető.

Mikor Pestre mennél, szeretnék akkorra oda érni. — De vala- mint Donátnál majd két esztendeig (több copialás miatt) függő Képeink Feleségemmel, nem lehettek oly szerentsések hogy tölled meg szemléltethettek volna, ugy most se reménylem — Azért kérek, add tudtomra, hol deponálhatom számodra szerzell két interessans rézre metszett Képeit ama Szigethvári Heros *Zrínyi Miklósnak* Feste[ti]ts költségén? ugy ama *nagy Festetits Györgynek* igen jól találva! mindenik fél árkusnyi nagyságba. — Az első is fide digne viasszos vagy olajos festett képről, a' másik originalból copialva. —! Élj boldogul! és szeress!

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 30. sz.]

4480.

Cserey Farkas — Kazinczynak.

Igen kedves Barátom!

Hozzám utasított nagy becsü Leveled le irhatatlanul meg örvendeztetett — Igazod van, hogy a miolta egy meg engesztel- hetetlen és meg nem érdemlett Sors kinez és gyötör engemet — az olta az életnek sok olj örömeitül fosztattattam meg, meljekkel élhetni mind módom volt, mind arra bizony Isten és ember előtt érdemes lettem volna; nem zugolódok azomba, légyen ugy a mint azon fő Valóságnak teczik, ki minden Halandónak ki szabja Sorsát; ezen fő Valóságra, fő Jóságra bizom magamot Keresztényi Hittel 's Reménnyel, és így lehetetlennek tartom, hogy Sorsom zivatari érdemlettebb kellemre ne derüljenek. Hogy a Providentia kegyes- séggel van irántam, annak a Sors üldözései közt számtalan csuda jeleit nyilván tapasztaltam, és ez az a Vigasztaló erő, melj rezen- hetetlenné tesz engemet, és a meljnél fogva mint csalhatatlan Igazot hiszem minden engemet nyomó zivatarokbul való ki derülését sor- somnak; légyen ugy a hogy annak, a kítül szármozik minden, teczik. Barátunknak B[aykor]nak által adtam a Nékie szólló Levelet; sze- gény eő is jobb Sorsot érdemlene, mint a miljenbe senyved — de ki tehet arrul, hogy napjaink, meljebbe élünk kell, olj időkre jut- tottak, meljebbe a leg czégessebb gonosztévők minden Világi jök bővségei közt tivornyáznak, midőn a jámborok, a Jök, az érdemesek

üldöztetve kesergik azt is, hogy életre hozattattak. — Kedves Barátom! nagy örömmel értem, hogy Peredet meg nyerted — nem kevésbé örvendek azon édes Reménynek is, hogy Tégedet itten ölelhetni leendő szerencsém. — A minapiba Pesten két iffiu Rokonid olj jók voltak, hogy engemet meg látogattak, szíves tiszteletemet jelentettem általok Néked, és azon kérésemet, hogy Nálad lévő könyveimet méltóztassál ide felküldeni. Élj Boldogul, és oljkor mikor érkezel, szerencséltes holtomig felettébb kedves becses, tisztelt Rendeiddel — Vagyok örökre

Bécs 20dik Aprill 1825.

tisztelő, szerető hív barátod
Cserej mpr.

Kivül: *de Vienne*: à Monsieur Monsieur François de *Kazinczj*
— per Bude — Sátoralja Ujhelj, à *Széphalom*.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 51. sz. V. köt.]

4481.

Kis János — Kazinczynak.

Soprony, April. 21dikén 1824.

Kedves Barátom!

Horázból küldött fordításodat alig mondhatom mely nagy örömmel vettem; mert uj bizonyoságot ád az a' felől, a' mit minden mostani dolgozásaid-is mutatnak, hogy leked' elevensége és mennyei tüze az esztendők terhe alatt sem tud lankadni. Egészen meg vagyok én is valamint régtől fogva, úgy most is álhatatosan Veled együtt győződve, hogy a' régieket kellene Magyar P'ublicumunkal mindeneknek felette meg esmertetnünk és megszerettetnünk. — Egnéhány aprólék verseket én is fordítottam a' télen, mellyek Hébében alkalmasint meg fognak jelenni. Tibullus elegiáját ide teszem, hozzá ragasztok két darabotskát a' fiaimtól is. A Németet Lajosom egy petsényomóval együtt küldötte az ötsének, 's a' mint látod czimerünket magyarázza benne. Az Isten tartson meg soká, 's áldjon a' sok baj után sok szép javaival!

Kis János.¹

[Eredetije a Sz. Benedek-rend pannonhalmi könyvtárában.]

¹ Csak a névalírás Kis J. keze írása.

4482.

Gr. Majláth János — Kazineczynak.

Ofen am $\frac{3}{5}$ XXV.

Beiliegend folgen die Sagen zurück samt meinen Bemerkungen, ich würde ihre Güte nicht verdienen, hätte ich nicht alles und jedes deutsch und klar ausgesprochen, woran ich Anstand fand. Soll ich ihnen noch sagen, dass Sie mir durch diese Übersezung eine unaussprechliche Freude machen? Nicht weil ich übersezt werde, sondern weil Sie es sind, dem meine Sagen gefallen, übrigens überschätzen sie mich und meine Arbeiten viel zu sehr, ich nehme aber ihre Äusserungen als Beweis, dass sie mich lieben, wie in Grillparzers Sappho steht:

«Du schmükest mich aus deinen [!] eignen [!] Reichtum»

Sie idealisiren mich, aber dass ich überal auf Beweise ihrer freundlichen Zuneigung treffe, thut meinem Herzen wol, wenn ich auch als Schriftsteller sagen muss

«So vieles Lob verdien ich nicht.»

Ich würde mich sehr glücklich schätzen, wenn es mir gelänge zu ihrer Sallustischen Vorrede durch mein Urtheil etwas beitragen zu können, auf jeden Fall freue ich mich sie zu lesen. Sie würden mich sehr verbinden, wenn sie mir die Aushängebögen ihres Cicero oder Sallust durch Gelegenheit zusenden könnten. Wenn das Volk sie der Übersezung wegen tadelt (und es wird es wahrscheinlich thun), so achten sie das nicht.

«Denn wer den Besten seiner Zeit genug gethan,

«Der hat gelebt für alle Zeiten.»

Wenn in Ungarn die Sitte bestände, die einst in der arabischen Literatur, dass der Tadler entweder etwas besseres schreibe, oder mit dem Autor sich schlagen musste, so würden wir zwar nicht bessere Werke als jezt, aber endlose Duelle unter unseren Autoren erleben. Dass die Wissenschaften nicht civilisiren, beweisen unsere Gelehrten. Crucifige! würden diese Leute schreien wenn Sie dis [!] mein Urtheil wüssten. Dass Sie ihren Prozess endlich gewonnen haben, freut mich aus ganzer Sele [!], aber nicht, dass Sie appellirten. Wenn ihr Prozess nicht diesen Termin revidirt wird, so verlieren Sie ein Jahr, denn im 7ber ist Landtag, und das Kostbarste im

Leben ist die Zeit. Schreiben sie mir doch wann sie nach Pesth kommen, ich sehne mich sie zu sehen, und es würde mir leid thun, könnte ich gerade damals nicht hier sein. Wenn meine magyarischen Gedichte noch nicht erschienen sind, werde ich sie von Cotta zurückbegehren, und wo anders verlegen lassen, es ist wirklich abscheulich, dass sie schon drei Jahre bei ihm ungedruckt liegen.

Franz Teleki, vor 6 Wochen zum honorären Statthaltereirath ernannt, ist durch den Kaiser jezt zum wirklichen Gubernialrath in 7bürgen ernannt. Für seine politische Laufbahn ist dis sehr günstig, seine Familienverhältnisse machen ihm aber seine neue Stellung schwer, und ich werde von einem treuen langjährigen Freund getrennt. Dis ist der Lauf der Welt. Er wird diesen Sommer noch hineinreisen, kömt [!] aber wieder zurück. Leben Sie recht wol.
Ihr Freund
Mailáth.

Was machen Ihre Erdélyi Levelek?

Die Kassauer Minerva gefällt mir. Äusserst gelungen ist, was sie über die Sprache sagen. Döbrentey sprach mir ebenfalls wiederholt von der Vortrefflichkeit dieses Aufsazes.

Bemerkungen über die Übersetzung der Magyarischen Sagen.

<i>Übersetzung</i>	<i>Erzsi</i>	Bemerkung
1. Eszterházi	bleibt aus	
2. jó ki	ered.	
3. férjhez vesznek	ist <i>mész</i> nicht besser?	
4. futott	kann von einem Fisch nicht gesagt werden.	
5. kezdő-kezdenek	muss einmal geändert werden.	
6. valami	bleibt aus	
7. talán-talán	do	
8. szókat	szót	
9. öt a' tenger nyelte el	das Meer behielt ihn	
10. melly vitéz és hű	nicht unbrauchbar	
11. kívánnak	kiván	
12.	Ist nicht der Sinn des Originals	
13. Rátold	Ratold	
14. 's — és	bleibt aus	
15. néhány napra	do	
16. lovanczíságod	ist ein kurioser Ausdruck	
17. Kifoghatatlan	unaussprechlich	
18. szerénységgel u. s. w.	nicht gut	
19. tetöre	bleibt aus	
20.	kürzer	

21. halánka	hullámka
22. különös-különös	muss geändert werden
23. ölni	verwundet
24.	ist eine Konstruksion ausgeblieben
25. vadon	bleibt aus
26. az országot osztán	osztózzátok az országot osztán
27. neked	nicht gut
28. fényben esillog	Glut umleuchtet (Erzsi hat rothe Hare [?])
29. hullánka	hullámka
30. közelebb hozák a zászlót	unrichtig
31. még pedig forró	forró víz
32. mint nehezen mozgó halak	bleibt aus
33. megtámadásra	Verfolgung
34. ritkán	weder früher noch später
35.	Die Bezüglichkeit auf die Ráday's muss wegbleiben.

A három királyi kis asszony.

1. hangyákká válva	mint hangyák
2. Merlén a' száz évi kalendáriumot	Merlin a' száz évi varázs kalendariumot
3. minden	mindég
4. harsogva mint a' Vág a' Kárpát hegyeiről	u. endlos blizte das Gewölk
5. Sz. János bogár	Heisst der Glühwurm ungrisch wirklich so?
6. lóláb	emberláb
7. szarvasbagoly	szarvas és bagoly
8. Liliaflamna	Liliaflamma
9. legénye	Köhlerbube
10. do	do
11. a munka	nicht gut
12. e' némű	bleibt aus
13. mintha u. s. w.	nicht <i>mintha</i> es steht: «dem Königssohne huldigend»
14. bort	sert
15. körülöttünk	ist nicht gut, es bezieht sich auf die Umgebung und der Sinn ist, dass das Glück nur sie umblüht.

A' kincs.

1. tűzbe jönni	wild werden
2. Grétel	Adelheid heisst altungrisch «Olhait», so hiess S. Ladislaus Gemalin

3. Rybant	Rybaldot
4. orias hegyek.	heisst das Riesengebirge so?
5. haza	heim ist ein Druckfehler, soll
heissen «herein»
6. napokkal	Zeit nicht Tag, er stirbt ja gleich
7 ₁ /1 tüz sziklának mondatik	még most is
7 ₂ /2 bevivé	behivé
8. és egy nagy kincs	bleibt aus
9. egy más után	bleibt aus. Die 7 ge... ¹ niss-
reichen Nächte folgen sich
nicht, es ist der Sage nach
Charfreitag, Johannes, Stepba-
nus, Mariaempfüngniss, Luzia,
Christnacht, Sylvester.
10. Antorgosz	Autroposz. Die ganze Stelle ist
aus der geheimen Lehre der
Templer.
11. kevés évek előtt	gehört nach falai közt
12. barlang	falsch
13. kinokat szenvedő	bleibt aus
14. bizvást	freue ich mich örömmel
15. fringia	ist nicht gefeit
16. köszörült	do do
17. rájok u. s. w.	nicht malerisch genug
18 ₁ /1. ba nem az	ist dein Inneres trübe
18 ₂ /2. ürgék	Murmeltiere
19. gyakor	gemessene Flügelschläge sind we-
nige. gyakor müsste er weiter
fliegen
20. márvány	ist nicht wahr. Die Beschreibung
ist nach der Natur, ich sah
dis alles selbst.
21.	Das unterstrichne bleibt aus.
22. ahhozis	bleibt aus.
23. Cs.	O.
24. a' zöld vadász	Der grüne Jäger des Abgrunds
(in der Sagensprache ist dis
der Teufel)
25. edzett	gefeyt
26. beléjek	bleibt aus
27. maga	bleibt aus.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 29. sz.]

¹ Egy szótag olvashatatlan, valószínűleg: geheimnissreichen.

4483.

Ferenczy József — Kazinczynak.

Tekintetes Tábla Biró Úr!

Kegyes Jóltévő Uram!

Későbbre halada Válasz-Írásom, mint sem vélhettem volna. Most szükség mentésemet felhordanom. Egyenes oka ezen késedelemnek az vala, hogy darab ideig semmi bizonyos tudósítást nem vettem jó Testvéremtől, míg nem végre azt írá, hogy a' Húsvétet Miskólczon tölteni szándékozik. Azomba gypsz dolgozásait akkorára el nem készíthetvén, annak Bétsből később történt érkezése miatt, ígérését nem tellyesíthette. Végre a' múltt Hó 26d., mikor Városunk a' Tiszt-Választás innepi lármáiba vala merülve, véletlen jöve hozzá, 's egy két látogatását végezvén, minekutánna vélem tíz órákat mulatott volna, nagy sietséggel méne Csetnekre, hol legalább két vagy három Hólnapokig vagyon szándéka, a' Márványt lehető erővel töretni.

E' télen három Modelleket készített, úgy mint a' Gróf Brunszvik Ország Biró és Gr. Beckers Excell. és az Ifjú Marczibányiné Asszonyság büszkjeiket, a' Böles Pannonia figuráját, és a' Vaali Templomban, melly Minister Ürményi Úr által építettett, felállítandó Képszobrot. A' bőlts Pannonia modelljét magával együtt vitte Csetnekre, hogy a' legelső Márványból kifaragja, mihelyt alkalmas Márványt találhat, míg Emberei a' törésben fognak izzadozni; ezen szobor fog emlékjéül szolgálni az ujonnan felnyitott Magyar Márvány bányának, 's reménylem a' Magyar Museumban fog helyet nyerni. A' Pataki Exameneken való jelenlöttét tsak azon feltétel alatt ígerte, ha dolgai szerentsésen fognak kiütni, az az ha nagyobb darabokat lehet törni azon Márványból, mellyből egy darabotskát vagyon szerentsém ez alkalommal átküldeni. Ezt én köszörülgetém ki; de így is melly szép, 's melly sokat ígér!

A' Pünkösli Innepeket vele együtt van szándékom Rimaszombathba eltölteni, hová nem elébb mint a' folyó Hólnap 20d. megyek; bártsak közelebb volna Csetnek Széphalomhoz, hogy oda mehethnék, hová menni jó Testvérem igen óhajt.

Ajánlom magamat a' Tekintetes Úrnak tapasztaltt kegyeibe, határtalan az én belső örömem midőn a' Tekintetes Úrnak barátságos Sorait vagyon szerentsém olvasni. A' Méltóságos Grófné kezeit

alázatosan tsókolván, mint szintén Emil 's Antonin Barátaimat is, soha megnem szünő igaz 's megkülömböztetett tisztelettel vagyok

A' Tekintetes Tábla Biró Úrnak

Miskólcz Majus 5d. 1825.

alázatos Szolgája

Ferenczy Jósefnipria.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 27. sz.]

4484.

Cserey Miklós — Kazinczynak.

Kedves Barátom!

Kemény Miklósnak elárúltalak. A múlt hónap 8án vett Leveledet megmútattam neki. Bizonyoson tudósitt, s találkozol velle. Azt az embert egy rossz indulatu atyafia, és egy Székebeli ember, kit ő a Perceptoraságból *méllán* kivetett, sok bajba hozták. Zúdór (úgy híjják a kivetett Perceptort) egy Levelet készített a Primáshoz, melyben Keményt aval vádolta, hogy ötöt Vallásos gyűlölésből üldözi. Ugyan ezt alattomban G. Kemény Farkasis feladta. Ennek magában semmi következése se lett volna, mert műis reá hagytuk vólt a Zúdór felfüggesztésit, — hanem a Zúdór Levelének Copiája Kemény Miklósnak kezére kerülvén, s ő azt a gondolatlanságot ejtvén, hogy azt a Szék Gyűlésében felolvastassa, — az a vád támadott ellene hogy a Postáról copiáztatta volna. Ez iránt Bétsből Investigatio rendeltetett, 2 Gubernialis Consiliarius investigált. — Ehez járult, hogy Zúdór, a másik Investigatio alkalmatosságával, mely az ő Perceptoralis hibáiról vitetett végbe, olyanokat elegyített feleletébe, melyek ha igazak vólnának, terhes következéseket szülnének, de költemények, és álnok rágalmazások, a Gubernium itélete szerint, a mint megis irtuk az Udvarnak. — Aval vádolta Zúdór Keményt, hogy a Császár és Császárné erköltssei ellen szóllott volna. Megmútatta Kemény hogy mesterségesen kohóltt hamis-vád. — Mü így láttuk, mások miként nézik? nem tudom. — Az ilyen embereknek minő irigyjei szoktak lenni, mert Kemény egyik a leg szebb készületü Nagyjaink közül, s a mellett értékeis (Erdélyhez képest) nagy. — Én felvettem az ügyit, mind nyilván, mind Levelézéseimben, mert nem szenvedhetem a rágalmazást, 's esküdt ellensége vagyok az álnokságnak.

Münket a múlt Szeredán (Május 4d. 1825)¹ szinte bé temetett a Szála bolyta, a hól az Ország Gyűlése szokott tartatni, s a hól Productionale Forumis tartatik. A bólt közepe régtől fogva repedést kapott, de éppen azért, mivel régi, senki sem vette számba. Akkór: 10 és 11 óra között, valami kis föld rengésnek kellett lenni, a mit a gyarlóbb épületek inkább megérezni szoktak mint az emberek. — Mikór éppen a Protocollumot olvasnák, egy darab vakolás az asztalra suppan [!]. A bólt hasadása láthatólag tágult. Mü ki mentiünk, által költöztünk a Lyceum Szálájába. — Másnap meg vizgálták. A mely hosszu vas a bóltozatot keresztül kötsölte, a közbelső tódlalékjánál meg bomlott. Két szeggel levén² öszve foglalva, az egyik eltört, — szerentsére a másik lágy vasból vólt, nem szakadt el, tsak ki tágult és meg nyúlt. Ha elszakadt vólna, ma nagyobb részünk nem vólna életben. —

Én hiszem hogy Diaetátok leszsz, — sőt aztis hiszem hogy nevezetes, — de a következéseitől félek. Azok a kiknek ma leg több szavok van, mindenre egyébre alkalmasabbak lehetnek, mint a Legislatiora. — A régi törvények okai szintúgy elvannak takarva mint a Természet nagy munkáinak okai; — tsak az élesebb s reá készülbbe elmék, azokis nagy elmélkedéssel találhatták ki, ha egészszen arra és nem inkább egyébbe adják magokat. Sok törvény fegyveres erővelis öszve rontatott vólna eddig, ha az okai felvólnának fedezve: mert töbnyire azoknak mérséklésére vannak a kik versenként erőt vesznek az emberi társaságban. — A Változtatás töbnyire kedves szokott lenni. Hányször nem láttuk több munkába kerülni a régi erőss épület elbontását, mint a hejébe készült erőtlenebbnek felállítását? — De, jóé a Nemzetek ügyében a régi falakat bontogatni? és ha jó vólna, bizonyos tekintetben, vajon ott kezdiké a hól kellene? vagy éppen ott a hól nem-jó? — A külső és belső Securitás a Constitutionalis Törvényeknek egyik végtzéllya. Az ellenségtől hogy ne félyünk, Hadi erő kell, és költség, — az Oligarchiától és a despotismustól hogy ne félyünk, aequilibrium kell a Status részei között. — Az elsőnek elérésére ha több pénzt, több embert adunk a Minister kezére, s szabados tetzésére, — a második tzéltől el estünk: pedig éppen olyan szükséges a második mint az első. Az Europai Országok fő nyavalyája az álló Armádák nevedése. Nationalis Katonaság ha állitatik, jó lesz az első tzéllra, félelmes a

¹ A zárjel közti kelet Kazinczy F. keze írása.

² Az eredetiben tollhiba: *levél*.

másodikra; — haneha tsupa Nemes ember katonáskodik, Capitulatio szerint. De megint: reá leheté venni erre a többséget, ott a hól annyi üdöktől fogva a legszebb kötelességét, — a Plaza állalmának kötelességét, — a Nemesség a *paraszt embertől kitsikart adóval* váltotta meg; — és Szabadságnak nevezte *henyélhetni?* — *praerogativának* a *Nemzeti ditsóséget szolgálóra ruházni?* -- Igenis, ha reá volna készülve a mű korunk a Legislatoriá, Szép Munkát lehetne tenni a Diaetán: Meglehetne mutatni hogy: a *mohos régiségben alkotott Nemzeti Constitutio reá illik minden időre, a mostani pallérozottabb időreis:* de a mái szép kór inkább tud a bontáshoz mint az építéshez! A Büntető Törvényeket rendbe szedni, — Codexbe venni, — szép, ditső szándék. De miért *éppen most?* — Leheté remélni hogy Angliához közeledünk? — és hogy elé menyünk, nem hátrafelé? -- A mai üdőben semmiről sem volna olyan hejes tanátskozni, mint az oeconomiai és commerciale objectumokról. — Hozzá teszem: a Nevelésről. Oszlán a tehetősebb és jobbra nevelt maradékra bizni a többi tárgyakat. — Maradtam

Kolosváron 6a Maji 825.

igaz barátod
Cs. M. mpr.

P. S. Ezeket Neked írom: ritka ember lássa, --- és a levelem más kézre ne menyen, noha felséges Urunk előttis ezeket mondanám.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 26. sz.]

4485.

Édes Gergely -- Kazinczynak.

Tekintes Ur!

Kedves Barátom!

A' közelebbi alkalommal kapott becses Levelébenn velem közlött *Dalt* azon zavarodott nedvvel, melyet a' tüzi szerencsétlen eset nekem okozott, imigy-amúgy az önnön formájába rázva megküldém, nem tudom tettem-e valamit, mivel az első papír-is, melyre letettem, elveszett, különbenn-is azt akkor magam sem ítéltettem meg. Az ólta ismét 13-a Dec. 1824. az éjjeli zsvány ház-török rajtam ütvénn, a' tüztől megmentett pénzemet, melyet egy képemmel-is ekcsíthető kiadására legkedvesebb mívemnek t. i. Vig-Danlos nevű munkánnak kiadhatására kívántam volna fölálodozni, eltakari-

tották. Új eset! de annál inkább neki rugtattam magamat hogy említett munkámnak már ha külsőt nem-is, legalább lehető belső dísz adhassek. Elévettem hátt és újra kidolgozásához kezdtem. Küldök belőlök egy újdont új azon tárgyra alkalmaztatott három darabokra oszlatott Danát. Itt a' körülbelől lévő Grófok, Erdődi Kajetán, Nádasdi Tamás, Somogyi 's a' t. mint a' fecskék őszszel Bécsbe takarodnak telelni, most tavaszra megjöttek. Feleségeik-is többnyire ki Német ki Francia. Ez indított egy Atyafi megszólítására hogy ezen Darabok mintegy homálybann megkészüljenek. Ítélete alá bocsátom. Az első Anakreoni és azon Dalhanghoz szabva van, mellyet gondolom azon tájjon-is így danolnak: Magyar szeress Magyar lányt, Ha szerelem' tüze bánt. 's a' t. Tehát:

Iső.) A' kinek itt a' nyár tetszik 's a' tél nem, az úgy jár
Mint jövevény 's csapodár Nilosi fecske madár.

Magyar! ha, míg Magyar látsz,
Külföldi társra nem vágysz,
Bölcsen cselekszed; a' mint
A' Nemzet és az ész int.
Míg a' kit itt ölelhetsz,
Kedved nevelni lehetsz:
Hova 's kiért sietnél,
Hogy arra vesztegetnél?
Az a' ki jó, keres jót
'S örül ha lát hasonlót,
Ki tudva néki nem vett,
Hol annak adta szívét.
Magyar! Magyar szeress te!
Apád-is azt kereste!
'S kit érdemesnek ösmert,
Az lett az a' kibenn nyert...
Míg egy pohár borod lesz,
Ha benne részt Magyar vesz,
Annál találsz igaz vért,
Hogy szívet adna szívért...
Neked legédesebbek
És legszerelmesebbek
Csak im' azok lehetnek,
Kik itt veled születnek...
Vidékihez ne bizz te,
Mert bár hitét letette,
Hogy dísz fejedre készít,
Megcsal: sajátíhoz szít.

De a' Magyar Magyar míg
Mozoghat; a' ki, mint víg
És boldog, azt akarja,
Boldog legyen Magyarja.
Hazád-is azt kötötte
Hozzád, ki hív szülötte,
Ki megbecsülni tudja
'S hogy híve, nem hazudja...
Magyar! ne hagyj Hazádat,
Ez éltető tanyádat,
Melly életedre mézet,
Bort és tejet tetézett...
Ez a' tenyésztető hely,
Az a' szerelmes, a' melly,
A' mit szerethet a' szív,
Mind azt megadni jó 's hív...
Ha társ, ha hív barát kell,
Millyent akarki kedveli,
Itt nyerheted magadnak;
Másut Magyar nem adnak.
Ez a' Hazánk-is úgy int,
Hogy őt szeressük, a' mint
Érdemli; mert, ki hozzá
Nem hív, nem érdemes rá.
Azt, a' ki o' hazábann
Elég gyönyört magábann
Nem tud találni téleln,
'S nyáronn, vezess kötélen.

II-dik Azonról. Szabadabban.

Kedves Hazám' Édene
 Hív Magyarnek mindene!
 Ki ne szeretne téged,
 Ha érezi bőséged'?

Mi kell több jó polgárnak,
 A' ki, hol a' víg nyárnak,
 A' télnek-is ott örül
 Csak az övéji körül?

Bár ne legyen bíborod,
 Van tejed, mézed, borod!
 Van ezekhez kenyered
 És elég víg embered! —

A' kinek a' Magyar Ég'
 Tükre alatt nincs elég.
 Az méltó arra lenne,
 Hogy Sohonnába menne.

III-dik. A' mit az élet ajánl és általa szinte reánk száll,
 Minden jót egyedül egyy anya 's egyy Haza szül.

A' Haza' gazdagsága
 És igaz boldogsága
 Mibenn áll? Én felelem,
 Azt ma csak ebbenn lelem.

Mint valamelly jövevény
 És idegen növény . . .

Hogy annak munkássai,
 Tápláló hív atyjai,
 A' földművelők ma csak
 Hiába sohajtsanak.

Édes Hazám' határa
 Méltó vagy a' munkára,
 De mint lesz így a' közjó
 Magadra visszafolyó?

Nyomják-el a' gazdagok
 Őket és azok magok
 Egyebet se tegyenek,
 Csak hasat neveljenek.

Holott, a' mint vizeid,
 Úgy sok verejtékeid
 Idegenbe költöznek
 'S csak külföldet öntöznek? —

A' mit emezek nyáronn
 Gyűjtnek külön határonn,
 Azok szedjék kezekre
 'S kölcsék idegenekre.

Földünk már maga-is sír,
 Hogy az abból facsott zsír
 Mind olly örvénybe merül,
 Mellyből vissza sem kerül.

A' mit az egész nyájunk
 Számára földből vájnak,
 Azt mind takarítsák-el
 És külföldön szórják-el.

És a' kenyérkereső
 Itthonn kétségbe eső
 Állapottal küszködik,
 Nyomorog és vesződik.

'S majd így jussanak végre
 Magok-is olly szükségre

Ki-is csudálja hátt hogy
 A' Haza' köz-java fogy,
 Ha így járunk ellene,
 Hol apolni* kellene.

* *Ap*-olni, apa módra gyengénn nevelni, dajkálni, vele bálni. Nem *áp*-olni hátt, mert *ap*-ja, *ap*-jok és nem *áp*-ja 's a' t. *Ap* v. *apa* és nem *áp* v. *ápa*.
 Ismét: *aty* v. *atya* etc. — Édes G. jegyzete.

Ítélje-meg az Úr, méltók e ezek hogy a' már megjavítottak között élethenn és életre kényszerítettessenek? Én ugyan a' dologra-is, de a' szókra-is szoktam vigyázni, de szeretném ha előre jó rostálni tudó ítélet alá adhatnám! bizony a' javítást nem restelleném, de ki rostálja-meg? Közöltem itt már eggyel 's az I-só vezeték-Distikonában a' *Nílosi* szó helyett akarta volna a' mérték' ellenére *fekete f. m.* Vagy mivel mindenütt a' nyarat keresi, *nyárkori*, noha nekem a' *Nílos* (talán a' *nyíl*-tól *nyíl-as* vize, ki tudja?) forgott előltem, a' hova Anakreonként-is a' fecskék költöznek. --

Eggy Danám a' közelebbi esetimet-is, Feleségem és két barátim' siralmában, így hozza-föl:

Eggy más csapás leselkedett
 Szinte hátam megett még,
 'S hátt látom hogy náddal fedett
 Házam is már ropog 's ég.
 Nagy szerencse hogy magamat
 'S Műzsámat megtarthattam
 És némelly felsőbb javamat
 A' lángból kikaphattam.
 Nagy kár! nagy! -- de csak túl vagyok,
 Mondám, már mind ezekenn! --
 Házam épül! — 's én föl hagyok
 Minden más félelmekenn.
 Midőn a' gyilkos ház-török
 Ujra jönnek ellenem
 És szabadonn koczkázzák ök
 Életem' és mindenem' 's a' t.

Mind az illy esetek nyomnak, de elnem — kedvetlenithetnek; mert —

Az a' ki vígann dolgozik,
 A' boldogokkal osztozik.

Költ Kup. 13a Máj 1825.

Az Úrnak tiszteelő 's szerető barátja

Édes Gergely Pred. mk.

P. S. Itt Pápa körül az egész tavaszom e' mai napig, mikor ezt írom, esső nem volt. Vetéseink, réteink etc. kivált a' tavaszi vetések éppenn nem biztatnak semmi jóval. — A' hőség olyan mint forró nyárkor. A' tél meleg volt, a' tavasz-kezdet Sz. György napig fagyos és szeles, de száraz.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 29. sz.]

4486.

Jankovics Miklós — Kazinczynak.

Kazinczy Ferencz Baráttjának
szíves tiszteletét

W. Jankovich Miklós!

Örömmel fogadtam Don Gabriel Sallustjának ép voltában visszajövetelét, de édesb érzéseket gerjesztének bennem kellemetes soraid, mellyek mennél fősvényebben irattak, annál gyakrabbi elolvasásokra késztetek, mert valóban annyira szomjazom még most is a' tudományos közléseket, hogy rövidebb Tudósítások inkább ingerlik, hogy sem oltják kívánatimat: Felvidül a' bágyalt II. Tanácsos Nyitrai ha költsönözött kintsét, levelidnek közlésével holnapi napon magam vissza adandom, részt veszen jó szándékunkban, 's érezni fogja mennyire ő is eszközlötte Sallustnak diszessebb Magyar voltát, velem együtt kívánni mennél előbb léendő közre bocsájtását.

En az olta ismét két Sallustot régi kéz iratokban szerzettem. Az egyik Codex Membran. in 8° max. Sec. XIII. tsupán Catilina hadát foglallya magában. Magyarinak kell lenni a' Codexnek, mivel a' Czimerben dupla kereszt vagyon. — a) A másik tsak papiroson iratott 1470 esztendő tájban, in folio, hasonlóképpen egyedül Catilina pártütését adja elő, *de glossalva* vagyon, azonba olly durva irással, mellynek olvasását tsak büntetésül el vállalni lehet. b) Ritkák lévén Hazánkban a' Classicus Szerzők kéz irási — ellenben azokban helyheztetett Gyönyörködés Nemzetünknek valóságos díszére szolgálván, óhajtannám ezeknek is említését, ott, hol Sallust kézírataikról értekezzel.

Egészségednek helyreállításán örvendezvén, életem leggyönyörűbb órái közé számlálandom azon időt, mellyet veled Augusztusban tölthetek — messze vagyon ez ugyan, vagy is nálunk szokásban vett szállás szerint, sok viz le foly addig a' Dunán — de bizok az Egekben — nem fogja irigylenni Boldogságunkat, és én ölelhetem azon színte, melly együtt lángol az enyimmel Nemzetem díszére, 's boldogítására.

Irjad meg mikor és hányad magaddal jösz, hogy ígéretemet, ugy mint kívánom, teljesíthessen, Téged nem mint Vendéget tsak, hanem inkább óhajtott régi barátomat fogadhassalak. Azomban alig ha el

érhettyük óhajtásinkat, a' környül állások, és intézetek Septemberre Ország gyűlést jelentenni láttzattnak. A' királyi Tábla, sőt némellyek hirlélese szerint a' Septemviratus is Juliusban öszve gyűl Criminalis Pöröknek *revisiójára*.

Minervában ditsértél barátom azért — hogy érdemet tegyek a' ditsőssögre — köszönöm ezt nem annyira magam részéről, mint inkább édes Hazám voltáért — mert nagyobb ösztönt senki sem adhatott, mint a' Jó Nádor Íspány, és eő utánna Te, az egész Nemzet előtt jelentett óhajtásoddal, hogy rakásra gyűjtött Régiségimet Rendbe venném, 's előadnám mennyi veszendő kintseit Hazámnak szorgalmatosságom által a' végső veszélynek Örvényctől meg menttettem. Ebben töltöm a' folyó esztendőt 's reméllem el készülök is vele, tsak egészségemben ne fogyatkozzak, vagy egyéb tudományos foglalatosságok is félre ne vonnyanak; mivel a' *Diplomák*, és *oklevelek* ki adása iránt bizonyos plánumom vagyok, melyet míg élek Tudós Barátim segedelmével eszközölni, és véghez vinni óhajtannék.

Ely szerentséssen, ne sajnállyad Drága szempillantású ideidet, némelly részben igazán tisztelő barátodnak is áldozni. Pesten d. 22. May, 1825.

(a.) Hazánk Czimerén kívül — Lötse és Körmözt Városok is dupla keresztel élnek petséttyekben.

(b.) E Codexet Lipséből nyertem Fridr. Aug. Guil. *Spohn* a' Görög és Orientalis Nyelvek Professora Könyvgyűjteményéből.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 28. sz.]

4487.

Kazinczy — Sárközy Istvánnak.

Ujhely Május 24d. 1825.

Édes barátom,

Igen régi az ideje hogy kedves leveled nálam válasz nélkül áll; de nálunk azolla olly dolgok történtek, hogy méltónak tartám a' válasz írását addig halasztani, míg ezek felől is szólhatnak. A' Magyar Kurir' leveleiben nem sokára nyomtatva fogod olvasni, mint méne véghez a' mi Szilasynk introductiója. Az nem hiu pompa volt; eggy tisztalelkű nagy férjfi üle be kormányunkra, 's eggy ollyan,

a' kit talentomai, iskolai tanulása, hosszas szolgálatai teljesen elkészítettek; a' kit Fejedelmünk és a' Nádor nem ok nélkül szeretnek. Én tőle sokat vártam, 's még több az a' mit vettünk mint remény-
 lettem. Tiszteletesnek találtuk magát, hitvesét, leányát Csoma Zsigmondnét és ennek férjét, 's két fiját; 's én örömmel néztem egy csoportban illy jó lelkeket. Az Administrátorné Ő Nsga már Május első napját megelező estve érkezett-be a' Dezsőffy Thereziától született, de maga által nevelt leányával, 's még akkor estve, 's két nap egymás után, nála vacsorálánk, ebédlénk. Ide jöttek gondoskodni a' pompás napi vendéglések felől. Azon két nap után nyugalmat engedénk a' két Asszonynak, tudván, látván, mennyi gond van rajtok. Egész ittlétek alatt talán öt ruha vala testeken, 's ez modestiájokat, lelkeket mutatta, kivált hogy vendéglések, Május 8dika oltá Május 17dikéig mindennap *eggyformán* tartott, 's csak a' vendégek száma által különbözött a' két első napitól. Én rég oltá ezt panaszlom Voltérral,

Mon coeur est étonné de se voir sans desirs* —

de Csománé meghazudtolá ezen panaszomat. Csak hamar felmelegedni érzém szívemet ez cránt a' tiszteletes Asszony eránt, 's gondold-meg, mennyire ifjodott-meg a' 66 esztendőös öreg, midőn vele volt utolsó szempillantásában azt cselekedte, a' mit egy fiatalembernek sem illett volna cselekedni. — A' dolgot beszéllem szokatlansága miatt: — Csománé és szeretetre-méltó testvére József, igazi képe az atyjának, Május 13d. elmenének, 's őn Május 12d. búcsúztam Csománétól a' Visit szobában, hol az Administrátorné, körülfogva sok vendégeitől, a' Canapén ült. — Csoma felesége mellett állott talán húsz más vendégeik közt. Hármast csókot nyomtam az Asszony' kezére, és úgy hogy az Administrator az oldalszobában meg hallván a' csattanást, azt kérde a' referáló Notariustól, hogy mi hang lehet az. — «Bizonyosan a' tüzes K. csókol kezét Csománénak», felele Dókus. — Már a' gradicson valék Szilassy Józseffel és sok másokkal, midőn meghallám az utánam kijött és az első grádics szélén megállott Csománé szavát. Electricálva a' véletlen hang által repülök, térdre bukom előtte, által ölelem lábait, 's megcsókolom azt, 's azon pillanatban megfordulok, 's minden szó nélkül eljöttem. — Te, édes barátom, érted, hogy ezen elragadtatásaim az Asszonynak ritka tulajdonságainak érzéséből is eredtek ugyan: de hogy része

* Elrettent e' fa szív, hogy nincsen semmi vágya. — Kazinczy F. jegyzete.

volt azokban egy emlékezetnek is, melly nekem mint neked örökre szent; 's így nem fogod csudállani elragadtatásomat. Házasságom kötésében is ez az érzés volt egyik vezérem, 's ha Csománé leány 's én ifju legény volnék, 's státusom engedné hogy reméljek, én duellumra vonnám érte a' világot.

A' tőled vett versekre megborzadtam. Melly mocskos lélek az, a' mi az ilyenekben találhat örömet. Egy pajkos felszökkellet a' legtisztább erkölcsű embertől is jöhet, mert dulce est desipere in loco. De ennyire vonni a' mocskosságok szövedékét, borzasztó. Nekünk egy tiszteletes Vice Curátorunk van, 's idegen kézzel leirattam számára, 's ezt írtam a' borítékra: Ex Offo, a Senioratu Zempliniensi. Azt gondolá, hogy az Esperestje küldi. Sokat töré a' fejét, ki küldheté azt neki, 's én mosolyogtam, míg sokára elmondám a' titkot. Zemplényben van valaki, a' ki előtt nem vala ismeretlen az Asszonyi Abéze; megvan Gyűjteményében. — A' tőled vett exemplárban kitörlém a' Poeta nevét, 's magát azt a' Gróf Dezsőffy József Ur Bibliothecariusának küldém, kinek egy gazdag Quodlibetje van a' mindenféle és mindennemű koholmányokból. — Nyugodjon a' szerencsétlen ember sírjában; örüljünk hogy több nem jót nem tehet, 's magát meg nem mocskolhatja: de ne felejsük hogy valaha barátunk volt.

Édes barátom, Nem képzeléd te, midőn nekem ajándékokat ígéréd, melly kedves dolgot fogsz adni. Rég olta esdeklem annak birtoka után. De rettegek, hogy az ajándékot elroncsolva veszem, mint egy másnak a' képét, mert vagy nem a' szerint pakkolák-be a' hogy hagytam, vagy a' hozó felbontotta. Hogy az ne történjen, kérlek tedd ezt. — Fél koncz akármelley papiroost görgess-össze minél szorosabban Cylinder formára. Tekerd reá a' Zrinyi és Fesetics képét. Akkor ismét ezekre fél koncz papiroost, 's köttessd-össze három helytt, mindenütt elvágván a' spárgát, 's nem kigyósan, mert úgy megtágúlhat a' cylinder. Ekkor involucromot, 's pecsételd-le, 's adresszáld 's téteszd-le Zsiday Sándor vagy Szatthmáry Mihály Uraknál Pesten. Mind a' kettőnél van egy Kazinczy juratusképen 's ezek által veszem képedet.

Quid sit futurum, nem tudom. De oly szándékkal vagyok, hogy ezidén Aug-ban feleségem perét revideáltatom a' Cúrián, mellyben én triumphálék Eperjesen, de a' Tábla nem úgy ítélte hogy triumphusommal megelégedhessem, 's így appelláltam. Pesten lévén, meglátom Mohácsot, Szigetet, Csáktornyát, Miklát, Keszthelyt, Simeget,

Pannonhalmát, Béceset, 's így meglátlak téged is, 's csattogó csókkal csókollak össze, 's reményilem feleségedtől térden állva válok el, mert híreből annak ismerem a' kitől úgy kell. Sok jó lélek van még a' sok rosszak közt.

Élj addig szerencsésen. Balási Fiscális Úr itt vala pompás napjainkon, 's sokat beszélénk felőled. Köszöntelek általa.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 158. sz.]

4488.

Kazinczy Ferencz — Kazinczy Andrásnak.

Édes Öcsém,

Már híremmel van, hogy a' spanyol Szallusztot épen vette Tek. Jankowich Miklós Úr, 's igen nagyon köszönöm barátságodat. Nagy öröm nekem azt tudni, hogy a' könyv kár nélkül ért Pestre. Kérlek, ezen csomót add ismét kezéhez, 's a' mit Ponorinak ide zárok, 's a' mit a' Te kezédhez, vagy a' József öcséméhez letesznek, küldd ezen Makabéus által.

Elmeneteled óta itt semmi nevezetes nem történt. József öcsémnek sem írhalok egyebet, hanem hogy az atyja sertései igen nagy számban hullanak; már 40nél több vesze-el; úgy egy két bivalya, 's egy lova. Ennek a' nagy esőtelenység az oka. Patakon egy Esküdt estve forspontot hajtata, 's más nap azért nem álla elő a' parancsolt ember, mert akkor éjjel két lova dögle-meg. — Csókollak egész atyafi barátsággal. Újhely Május 27d. 1825.

Ferencz.

[Eredetije Szilágyi Sándor hagyatékából a M. N. Múzeum könyvtárában.]

4489.

Kazinczy — Jankovics Miklósnak.

Jankovichhoz.

Újhely, Május' 27d. 1825.

Tisztelt férjfiu, kedves barátom, Óhajtanám, képzeld, melly kevély vagyok én, valamikor leveled érkezik, és én abban a' Te szeretetednek újabb bizonyosságait veszem. Melly kicsiny vagyok, el

nézővén, hogy ennyi igyekezetim mellett is, e' ki nem fárasztható gondok után, az, a' mit dolgoztam, véghetetlenül alatta van annak, a' mi szemeim előtt lebege, és a' mit el érni haszontalan törekedtem: de melly nagy tulajdon szemeimben, midőn azt forgatom, hogy engem olly érdemekben gazdag férjfiak szeretnek mint te vagy, és az Pesten, kit én a' leg tudósabb Magyarinak szoktam nevezni; és még egy harmadik, ki bizonyosan érdemli, hogy együtt neveztessek véletek. Hogy meg különböztetésekre egészen méltatlannak ne talál-tassam, elő szedem minden erőmet: de tüzem el van oltva a' rette-gések által; pedig mi lehet jó tűz nélkül? 's így azt a' jót sem adhatom, a' mit különben talán adhaték vala. Vedd ezekhez atyai gondjaimat 's e' nagy korban; vedd azt, hogy én falun lakom, távoly Pesttől és társaimtól, kik, ha őket láthatnám, gazdagíthatnák ismé-retimet, tévedésimben baráti kezekkel vezérelhetnének, példájokkal gyűlaszthatnának; vedd olly sok nemű és ellenkező nemű foglalato-ságimat, 's mondd-meg, nem tsuda é hogy csak azt is adhatám, a' mit addig adtam, és a' mi szekrényemben a' megjelenést várja. — Szeretném, ha halálom után az, a' ki Biographiámat írni fogja, e' szempontokat nem felejténé.

Szallusztomnak ezidén nyomtatva kell lenni; ez adja-meg pályám' jubiléumi örömét. Mit mond reá némelly ember Pesten, azzal éppen semmit nem gondolok. Nem vagyok annyira akár sze-rénytelen, akár járatlan az emberi indulatok' 's dolgok isméréteben, hogy vagy reméljem, vagy kívánjam, hogy dolgozásom mindennek megnyerje javalását; 's ha majd nyomtatva lesz a' Munka, csendes vérrel fogom nézni, miként gáncsoltatik még azoktól is, a' kiktől egyebet várhaték. Hiszen a' mindenektől gáncsolt Szalluszt' fordítása akkor volna igazán szerencsétlen fordítás, ha beszéde senkitől, 's leginkább a' Nyelv' tisztaságáért rettegőktől nem gáncsoltatnék. De nem akarom addig hallani szavokat, mig dolgozásom meg nem jelen, 's Pesten soha semmit nyomtattatni nem fogok; nehogy azok a' mindenben parancsolni szerető Nyelvmesterek e' kézírásomban is úgy ejtsenek pajkosságokat, mint már történt. Ezért vontam-el magamat a' Tudományos Gyűjtemény Munkásai közzül is, noha a' derék Munka' örök fennmaradását senki inkább, mint én, nem óhajtja. — Szalluszt'nak kiadása, a' Bécsi Nyomtató' számolása szer-int, többbe kerül kétezer forintnál papiros-pénzben, 's ezt én a' magaméból le-nem tehetem, el lévén már is terhelve, a' más' igaz-ságtalansága miatt, adósságokkal. Fő-Ispáni Helytartónk Mélt. Szilassy

József Úr' fényes bé-jövedele' napján, Május' 8d., öröömöm vala meglátni Kubinyi Ferencz Urat, ki Literaturánkat, egy gyönyörűen felkapott gondolat szerint, akarja elősegélleni. Te a' lelkes embert ismered, és talán barátid közzé számlálod. Szóllj vele, kérék, 's tégy kérdést, nem ellenkeznek e céljaival, hogy Szallusztomat adja-ki azon szerint, a' hogyan én óhajtom. A' ni bejő, maradjon nagy céljaira. Nekem elég lesz, ha a' nyomtatványokból nehányat ajándekül kapok, a' szebb és a' közönséges papirostuákból. Kubinyi külömben is metszetni szándékozott képemet. Metszesse tehát a' könyv elibe; így a' könyv drágább lesz, de több vevőt kap. De inkább éppen ne, mint John, vagy egygy olly Művész által, a' ki érdemben chhez közelit; a' Ferenczy képe, mellyen Gyűjteményét kezdé, nagyon nem jól van dolgozva. Képem, Kreutzingertől, Ígaznál van Bécsben, 's olly jól van dolgozva, hogy érdemi e' szerencsét. — Classicusok, annál inkább pedig azoknak fordításai, nem várhatnak számos vevőket; vallyuk-meg, a' sokaság azoknak inkább tiszteli neveiket, mint munkájikat, 's mentségére azt mondogatja, hogy ha kell, inkább kell maga az Író, mint fordítása. A' Munkának tehát úgy kell szabni árát, hogy kélszáz nyomtatvány a' belé tett pénzt visszatérítse. Annyi Vevőt a' két hazában találunk; a' nyomtatás nagy szépsége 's a' Rézmetsző' dolgozása miatt is. Mikor majd ennyi ciklend, a' képeket külön is lehetne árulni, mint Kubinyi most léssen a' Ferenczyével; de addig nem. — Tedd a' mi hatalmadban áll, 's ide zárt leveletem adassd-meg Kubinyinknak.

Fordításomat eddig senkivel nem láttatám. Előbeszédemet igen némelly ifjakkal, nem Tudósainkkal; 's ifjainkkal azért, hogy szikrát lobbantassak lelkeikbe, 's mutathassam-ki, mint kell olvasni a' Régieket. De Te, kedves barátom, annyi jótéteid után kívánhatd tőlem, 's azt én igen is örömet teszem, hogy téged kivégelek a' számból, 's íme közlöm mind Előbeszédem' egyik részét, mind Catilinának egyik legszebb fejezetét. De nagyon kérék, ne láttassd Orthologusinkkal, kik közt sok édes-keserű 's keserű-édes ember van. Verseghi megholt; de élnek sok társai; 's ez valóban nem Orthologusok' csemegéje.

Kevélykedve leszek Vendéged, egyedül a' fiammal, Augusztusban, 's előre köszönöm nemes-lelked ajánlását. Iliwa szállására Szemere Pálné is; de érzem én, mit téssen leveled lenni, 's el mondhatni hogy nálad valék. Élj szerencsésen.

4490.

Kazinczy — Kubinyi Ferencznek.

Kubinyi Ferencznek

Kazinczy Ferencz tiszteletét, baráti
idvezletét.

Nemes-lelkű férjfi, kedves barátom! Még nem látánk vala egymást, 's te engem megtisztelni szándékozol; most dicsekszem rég olta óhajtott szerencsémme, hogy láttalak: jobbainkat az emberek' legjobbika Gróf Dezsőffy József szoritá-eggyüvé, 's Te azt hagyod hinnem, hogy szeretsz, 's bizodalommal folyamodom segédedhez. Ez idén töltöm Jubiléumomat, az ötven esztendőst; tedd, hogy harmincz esztendő olta készítgetett Szallusztom kijöhessen. A' mi bejő árából, maradjon tőkepénzül Literaturánk' boldogítására, melyet czéloddá tevé. Jankovich közleni fogja veled gondolkozásomat. Tedd, a' mit dolgaid engednek, de tudósíts minél előbb, hogy a' haladék miatt az időből ki ne kopjak. — Élj szerencsésen, 's hagyd nekem azt az örömet, hogy szereteteddel kevéskedhessem. — Újhely Május' 27d. 1825.

[Kazinczy másolata a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 28. sz.]

4491.

Cserey Farkas — Kazinczynak.

Nagy tiszteletű igen kedves Barátom!

Írántad viseltető határtalan bizodalom, szeretetem 's tiszte-
letem bátorit egy egész létemet érdeklő, sőt el határozó környül
alást nyilt szível ugy mint igaz Barátom elibe terjeszteni röviden,
minden okoskodás nélkül — a Te Bölcseséged, ember és Világ
ismereted által fog látni mindent. Egy Dercsényi nevű Magyar
Országai Úr ilten tavaly igen szép szerencsét tön — egy gazdag
Gaimüller kis asszonyt vévén feleségül — ezen Házba még több
hajadon kis asszonyok is lévén, kik nem csak gazdagok, de igen
jól neveltek is — néhány Barátim árra ösztönöznek, hogy töreked-
jem ezen Házba házasodni — ha szerencsém lehetne abba jutni —

ugy az igaz hogy egészen Ujjá születném, magamot uira fundálnám -- és ha Istennek is ugy lenne tevése, önön Házonnak maradékot hagynék. De ezer akadályok állanak utomba — legfőbb az, hogy senkit se ismerek, a ki a Gaimüller Házzal ismeretes és avall nexusba lenne — roppan[t] Nagy Urakkal vagyok közelebbi ismeretségre — de ezek illetén czélomba nem segíthetnek — itt Bécsbe pedig Házasodás végett egy Házhoz be férkezni ezernyi akadékok vannak. Én ugy vélem, és annyi részbe avall hizelkedem önségemnek, hogy talám nem volnék méltatlan Boldogabb Sors[b]a jutni, mint a miljenbe némelj, minden szelidebb érzést el horzasztó mostoha környül alások heljheztetek — és a mennyibe köteleességünk ön magunknak is Sorsunk jobbitását az illendőség uttyán eszközölni — az a gondolat ötlödet eszembe — hogy mivel tisztelt Deresényi Urral, a mint értetem, Atyafiságba vagy — méltóztatnál nékie írni olj formán: hogy tennél kérdést: a Gaimüller Házba vannak é még hajadon kis asszonyok — hányon — mennyit kap egy egy kész pénzt — és hogy Néked egy Barátodnak kedve lévén Házasságot ezen Házba tenni: kecsegtetheti ötet az a remény, hogy czéljál el érheti ottan? Ezen kérdésekre adandó feleletibül meg lehet [tudnom], merhetek é próbát tenni — ha ugy gyön ki — hogy igen — akkor aszt esedezem tölled, hogy Deresényi Urnak Barátságai Hazafiságát nyerd ki nékem, és írj le Nékie engemet ugy a hogy ismeresz. Annnyt sughatok néked, hogy Felséges Urunk nagyon akarja hogy Házasodjam — nehányszor mondotta már eszt és leg előbb is ilj ki fejezéssel: Sie machen mier ein[en] gefallen, wen Sie eine gute Wienerin heyrathen, geben Sie mier, und Ihrem Vatterlande ja einen braven Sohn, wie Sie sind — bevor Sie aber die erste schritte hineinmachen, melden [Sie] es mier, den ich will, dass Sie eine brave gesittete gemahlin bekomen, was in Wien ein seltener Fall ist, und werde im foraus erkundigen lassen. Ezen soha el nem feleithető Atyai kegyelmes ki fejezések csupán néked önnön tudásodul szolgáljanak. Azon esetbe ha olj szerencsés lehetnék, hogy a tisztelt Ház fel veszen engemet, én itten magam characteristikamrul Nagy Urak által tetethetek bizonyítást. Imhol szivemnek egész kinyilatkoztatása — a többit bizom Barátságodra, Jóságodra és Bölcseségedre, és nagy becsü Válaszodat nyughatatlanul várom.

Kraft Zrínyi Miklós Histor. gemähldjét austelungba téven — jónak láttam hogy a nagyobb Rész a történetet tudja is, erre nézve

Hebebul Zrinyidet Németre fordítottam és Kraftnak dedicaltam — most van éppen nyomtatás alatt — fogok Néked is szolgálni. Élj boldogul és segícsd Boldogulhatására örökre

Bécs 30dik Máj. 1825.

tisztelő hív barátodat
Csereymp.

[Eredetiye a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 51. sz. V. köt.]

4492.

Kazinczy — Dulházy Mihálynak.

Bizodalmas Drága Jó Uram Bibliothecárius Úr,
kedves barátom,

Kérem az Urat alázatosan, méltóztassék azt, a' mit Comtesse Virginie a' lyányomnak küldeni fog, Vice Ispán Tek. Comáromy Úrnak általadni és kifizettetni, hogy azt Mikoházáról vehessem, a' mi nekem könnyebb, mint ha az Öcsém Szolgabíró Kráynik József Úr hozná-ki. 'S félek hogy ha Göncz Ruskáról jó Zsenihez a' portéka, az meg is ázhatik az úton. - Újra kérem az Urat, hogy Ó Nagyságánál a' Mélt. Grófnénál 's Comtesse Virzsininél, mentsen-ki búcsúzás nélkül történt eljövetelemért. Az Úrnak magának nyugodalmat és örömekeket kívánok, mint szíves és háládatos barátja. Rettenetesek az exsplósiók, és mind a' két résznek eggyeránytt kedvetlenek. Engedje az Úr nekem azt a' megjegyzést, hogy mikor bennünket az elkeseredések elkapnak, legokosabban teszünk, ha tüzünk szoba nem öltöztetik, és ha azt mondjuk magunknak, hogy a' szoba öltöztetés a' bajt csak nagyobbá teszi. Óhajtom, reménylem, sőt várom, hogy e' megjegyzést az Úr úgy veszi, mint szíves barátjától illik. — Göncz Ruskán szombaton Jún. 4d. 1825.

Kivül: à Monsieur Monsieur Mich. de Dulházy. à Cassovie.
Mélt. Gróf Dezsöffy József Úr házánál.

[Eredetiye a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 5. sz.]

1825—48. K. Fer. Levele. Jún. 4dikévtől. 825. — Dulházy M. jegyzete.

4493.

Cserey Miklós — Kazinczynak.

Kedves Barátom!

Örvidem, hogy utóbbi Levelemben foglaltt kiejtésim is hejbén-hagyást tanáltak nálad. Valóban azt tartom: Hogy bármí jóízű foglalatosság is elni a Nemzetnek a maga Törvény szerző jussával, s a köz jó szerént kovátsólgatni: mégis ólva [!] és mértékletesen kell bánni velle. Nints mindenkör ideje. Sokszór tanátsosabb úgy tenni, mintha elfelejtkezünk volna rólla, mint önnön magunkat romlásunk eszközeivé tétetni. — A mit mások rontanak, alkalmas üdőben megigazithattjuk: — a mit magunk, soha sem! — De mégsem akarom azt mondani, hogy elne fogadjuk az alkalmatosságot, mikör előnkbe adatik, leg felségesebb jussunk gyakorlására; hanem, hogy meg nézzük az üdőnek állását, és tsak olyan tárgyokba ereszkedjünk, melyekben a jóra való egyetértés remélhető! — Ulyennek tartom 1. a nevelés tárgyát. Ebben igazításokat tenni, 's olyan Nemzetséget készíteni, mely aztis végre hajthassa, a mire münket az üdő mivólta nem botsátott, — nemes, hasznos, és sükeres foglalatosság. Ehez kevesen szóllanak, a tudósobbakon kívül, azok pedig a főbb pontokban megegyeznek. Ne Theologusokat kiványunk nevelni, hanem értelmes és jó lelkű Hazafiakat, a kik minden jóra alkalmasok legyenek, és szívből-készek. 2. A munkásságnak, szorgalmatosságnak felélesztése, — akadályainak el háritása, — és a kereskedésnek evel öszve kaptsólt elé mozdítása; olyan izél, melyben minden jó elmék meg egyeznek, s a melynek elérése energiát ad a Nemzetnek. Ez éppen olyan hasznos az Uralkodóra, mint reánk nézve; — tsak úgy arányozzuk, hogy belé ne ütközzünk a Birodalom több országainak interesséjébe; — melyeknek élélme, a Természetnek hozzájok kevesebbé járúlt kedvezése miatt, tsupán ezektől függ. — Azoknak a Fabrikáknak a fel állítása, melyek öket táplálják, nekünk bajosabb, nekik káros! Mü arra nözzünk, hogy idegeny Birodalmokon nyerekedjünk; — az ök nyereességének meg szoritása nélkül. E tökéletesen lehetséges! — Egyebeket elmellözve, a tsupa bór, mely a Német Tartományinknak tsekély hasznot hajt kívülrol; a két Magyar Hazát Északról meg gazdagithatná: tsak lennének navalis transportusaink; — s töröltetnék el a bór-harmintzad, a két Magyar Haza és Gallátzia között! — Urunk nem vesztene, hanem nyerne

bonne ; — mert a mit *innen* elengedne, *túl* (az Orosz Birodalom felől) a négy annyi bórnak oda tojulása által háromszorosan *viszsa nyerné*. — Az első tárgyra nézve azt jegyzem meg : hogy e Tudományok terjesztésének a *Nemzetiség* gyarapításával kellene öszve kaptsóliatni ; — a Magyar Nyelvnek kellene a *hordozónak* (vehiculumnak) lenni ! A *Magyar Nemzetiség terjesztése, és erőssítése, az Órszágló Házunknak legsarkalatosabb érdekseje* ; tsak látná által ; — mert az északi *rengeteg* erő rohanó félben áll, hogy münkét elborítson, — és ezt a környülállást tsak az Északi Császárnak a niénkhez való személyes ragaszkodása takarja. — A mint ezek elhalnak, a rettentő következés születik ! — A mű elegybelegy Nemzetekből álló Monarchiánknek Consistentiáját tsak a *papirrosan álló alkalmak*, és a *Zsoldos Ármáda* teszik ! Ezek a *rendkívül való veszedelmekben* elégtelenek, a *Nemzeti energia* kell azok ellen ! — *Nemzeti lélek*, — és ezt tsak a Magyar Nemzetben lehet alkotni. A Német Nemzet *nagy és tisztelendő* ; de, maga magától szerte szaggatva, az *egységnek érzetét* elvesztette ! — Mihent a Magyar Nemzetiség elhal (elhal pedig ha nem nevededik), fel támad egy más Nemzet, mely most lábaink alatt van, a *Tót* ! Ez Európában leg nagyobb kiterjedésű ! 's akkór, mikór az *életre, tökéletes Concentrationra*, kapna, — az egész Német Nemzet sem birna véle ; mű pedig szolgálva lennénk ! — Ez az a miért a Magyar Nemzetiséget terjeszteni és erőssíteni, minden köztünk lévő Tótot, Rátzot, Oláhot Magyarra változtatni szükséges operatio. — De erre még talám nintsenek meg érve a nagyjaink. Hozzá szokván, hogy *Nemzetiség nélkül, sőt Nemzeti nyelvöknek tudása nélkülis, tiszteletben legyenek* ! arról, a mivel őket az Europa állása fenyegeti, álmodni sem tudnak. — Semmi ! Terjedjen az értelem, — terjedjen a Magyar nyelv, — terjedjen a jó erkölcs, a jobb nevelés által ; terjedjen az igyekezet és szörgalmatosság ; — majd önként születik az általlátás, — és a Nemzeti energia ! — Ezeket Neked irom, nem mások számára ; add tudtomra, ha tévelygésemet tapasztalod ! —

Köszönöm tudósításodat. Mindég tulajdonod volt *szemesen észre venni a kitsinység közt a nagyot*, — és *szépen festeni*. Ez is úgy van, — s észre vételeid élesek ! — Örvendem, hogy Bánfy Pállal megismerkedtél. — Szép eszü ember, s igen elmés. Nekem jó barátom. — Innen mit tudjak írni ? — Az élet gondja, a pénzatlenség miatt, elfogta az embereket. — Kiki tsak erről gondolkodik. — Ismertedé Tartlert, a Szász Nemzet Commessét ? — Meghólt. Nem közönséges férfitó volt, könnyü elméje, szép tudománya, öregségébenis

kedves vidámsága, — s nyajos embersége, mindenekhez, betsben tartották. — Meg holt. Más leszsz hejibe, de nem olyan. — *Olyan* most nem találhatik a Natióban. — Mű ujj Kormányi-Tanáts-Urakat kaptunk. G. Lázár Lászlót, a Bánfy László Vejét, s az én előbbeni két feleségem Testvér Ötsjét; G. Telekit, a Posoni Teleki Sámuel fiát; — és a Szászok közül Wachsmant, a Szebeni Provincialis Comissariust. — Az első lökéletesen arra termett! — a másodikat nem ismeri Erdély, — a harmadik várakozhatott volna! — Az adót kénszerítésekkel szedik fel. Némely helyeken a szegény adózó embert a Sertés-ólba dugják, — télben hideg vízzel öntözik, — ha privatus tselekedné, Crimen lenne! titulo Aerarii elnézettetik, ignorálatik! — Sajnálom hogy anyi bajod van a Sógoroddal. — — Segítsen ki az Isten minden bajodból. — Újj gyönyörűségem lesz újj leveledet venni, — látni hogy szereted barátodat

Kolosváron 10a Junii 825.

Cserei Miklóst mpr.

[Eredetiye a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 26. sz.]

4494.

Kazinczy — Gr. Dessewffy Józsefnek.

Ö Nagyságának.

Tisztelt barátom,

Útban lévén, és rettenetes gondok közt, megengedsz hogy röviden írok, 's körül sem nyírom leveletem. Kérlek, méltóztassál szóllani Bálintffyval. Ma 12. Jún. szörnyű jég méne el itt Toronyának; félek hogy Bári szőlőd oda van megint. Olly nagy jég hulla mint egy galamb tojás. Nekem a' vetésemnek egy részét megkémélte, a' másokban nagy kárt tett. Újság Újhelyben semmi nines. Ha a' Kurir XLIII. darabját olvastad, tudod, hogy Administrátorunk egy Zelinka nevű ifjat a' Primásnak ajánlani szándékozott. Már itt az Administrátor levele, hogy a' Primás az ifjat elfogadja. — Éljj szerencsésen és gondok 's teher nélkül. Ezt óhajtom mint magamnak.

12. Jún.¹

[Eredetiye a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 33. sz.]

¹ T. *Kazinczy Fer.* Ur levele — Datum nélkül — de azért Júniusban 1825. — Dulházy M. jegyzete.

4495.

Kazinczy — Dulházy Mihálynak.

Bízodalmas Drága Jó Uram, Bibliothecárius Úr,
kedves barátom,

Miolta Kassáról haza jöttem, örökké útban vagyok. Harmad nap előtt bémentem Ujhelybe, 's már ki kelle jönnöm, hogy ismét menjek 's feleségemmel. Az Úrnak hozzám írt, 's Ruszkai levelemre válaszoló Levelét itt vettem, 's azonnal felelek. Be fogom küldeni a' Praenumeránsok neveit mihelytt lehet, 's talán ezzel a' levéllel, 's a' pénzt mihelytt lehet; most semmi pénzem ismét, mint mindég. A' Szirmay Antal Udv. Consil. Életét útbamban dolgozom-ki, ha rá érek; 's küldöm mingyárt, mihelytt kész lesz. — 'S ezt az Úr barátságos levelére. Most engedjen az Úr egy kérést.

Pro 28a Jun. nekem Majoros Executiót praefigáltata. Minekutána 2000 fntot neki lefizettem, nem remélhetém e, hogy elvárokozik addig míg Kázmért in via Appellatae Aug. ban vagy Septberben megnyerem? Én mindenütt kerestem pénzt, hogy Majorostól szabaduljak, 's nem kaptam. Ha kaptam volna, ki volna fizetve. Bálintffy Úr engem azzal biztata, hogy mindent teszen Majorossal, 's még eddig Majoros ugyan semmit nem tevé; mert hogy a' 2000 fntot per partes az az, két terminusban vette-fel, nem nagy dolog. Kérem Bálintffy Fiscális Urat atyja' barátságára, szolgáljon nekem c' részben. — Nincs bizonyosabb mint az hogy opponálok, és hogy az Oppositionálisban triumphálok. Miért mondom ezt illy magamhoz bizva, nem szükség előre tudatnom; az a' perben mondatik-el. — Így Majoros Úr elveszti az Oppositio által el akasztott Executio' költségeit, 's pénzéhez későbbben jut; mert Kázméri perem Aug. ban revidcáltatni fog. Ha rajtam Majoros Úr ezt a' szegyent elköveti, declarálom, hogy mindent elkövetek a' mit a' legigazságosabb bosszankodás tanácsolhat. Hogy én becsületesen bántam vele, mutatja az, hogy Parancsolatot nem hozattam, 's azt fogok ha kell; de különben is van, a' mi Majoros Úrnak keserves lehet! 'S azt meg fogja érdemleni, ha szerencsétlen gyermekeimet 's házamat az Executio' gyalázatjától meg nem menti. Válasszon tehát, de én még egyszer mondom, hogy azt megkeserüli.

Az Urat Bibliothec. Urat kérem sok eszt. olta velem tapaszt-

taltatott barátságára, hogy tegye Bálintffy Ur által, a' mit lehet, és tudósítson ezen emberem által.

A' Cicero nálam levő két Kötetét ime küldöm. A' többi könyveket, Jenischt, a' Gyöngyöket, és 3 Hébét még megtartottam.

Ajánlom magamat barátságába.

12. Jun. 1825.

A' Majorosnak szolló levelet le nem pecsétlem.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 5. sz.]

4496.

Gr. Dessewffy József — Kazinczynak.

Édes kedves Ferenczem!

Tisztemnek tartom sietve megírni, mit hallott légyen Gróf Török-nétől feleségem — ebből áll: megkészült az eggyesség Gróf Erdődi György és sógorod között, amaz emennek hetvenezer Rftot Conv. pénzben fog hat esztendő alatt fizetni — 10 ezeret ezen sommából már lefizetett, vagy legalább még ez idén lefog, mert ezen utolsó környüállást nem fogta-fel egészen Feleségem — akármit légyen, illik ezeket tudnod és általam, s igazságos céljaid szerint velek úgy élned, nehogy Feleségemet compromittáld — Csókollak ezerszer minden hozzád tartozóiddal. Minap megint eltüntél, pedig még Bibliotékámba reméltelek találni. Várja Minerva legkedves'bb Fijától az új ajándékot!

Vale, Vale, Vale,

hiv Pipszed mpr.

Kassa, Június 12ikén 1825.

Kivül: à Monsieur Monsieur *François de Kazinczy* Assesscur de plusieurs Comitats. (Tit.) p. Szinye — à Széphalom ou *Kiss-Bányácska*.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 33. sz.]

¹ A levél zárlatán kettéfört piros pecsét.

4497.

Kazinczy -- Gr. Dessewffy Józsefnek.

Ujhely Június 21d. 1825.

Tisztelt barátom,

E' napokban egy kisedet Munkát kerestem könyveim között, 's e' miatt fel kelle hánynom minden könyveimet. Egy rakást külön raktam, hogy első alkalmatossággal neked küldhessem ajándékban, vagy inkább hogy a' Te sok jótéteményidet, a' mennyire eröm engedi, meghálálhassam. Sunt bona, sunt mala, sunt mediocria: de *Bibliothecában* nem lehet haszontalan könyv, 's a' kis könyv sokszor drágább becsű, mint a' vastag és nagy. Ide tészem czímjeiket. Ha kedvedet találhatnám, örvidenek szivesen.

Itt küldöm a' Szirmay Biographiáját és valami igen jót Wielandból. Mit mondanak Szirmayra? A' hol jót mondhaték róla, csak a' factumot mondom-el. Hogy pajkosságait emlegetem, az nem megbántás. Ha mit szelidíteni tudsz rajta, tedd, 's köszönettel fogadom. De rendes, hogy nekem azt is balúl vevék, a' mit az Első Füzetben mondtam. Úgy legjobb semmit nem mondani.

Reszketek, hogy Bálintffy boldogúl e Majorossal. Azért küldöm emberemet, hogy hírt vehessek, mert itt Jún. 28dika, midőn rám akarnak jönni. Bár a' Dieta haladna, hogy valaha revideáltathatnám a' pert. — Ó Nagysága és Comtesse Virginie még talán nincsenek Kassán. Ha igen, jelentsd alázatos kézsókomat. — Örökös tisztelettel maradok.¹

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 33. sz.]

4498.

Kazinczy -- Dulházy Mihálynak.

Ujhely Június 21d. 1825.

Bízodalmas Drága Jó Uram, Bibliothecárius Ur,
érdemes barátom,

Küldöm itt a' Szirmay Antal Életét, Wielandból egy lelkes Értekezést, Minervának ezeket — a' Mélt. Szilassy Ur Dictiójít pedig

¹ T. Kazinczy Fer. Ur levele - Jött Jún. 23d. 1825. — Dulházy M. jegyzete.

Ő Nagyságának egy exemplárban, a' másikban Bibliothec. Úrnak. A' Praenumeránsok neveit minap küldtem által a' fő Notar. Dókus Ur fel nem tört levelében. Bár a' pénzt is küldhetném; de ezen holnapban mindég azt kerestem, 's nem kaptam. Mihelytt lesz, fizetem nagy örömmel.

Ezen emberemet azért küldöm hogy hirt vehessek, mire vitte Bálintffy Ur Majorost, 's elhalad e az engem rettegető Executio vagy nem. Hogy tudhassam mihez tartani magamat, kérem az Urat Bibliothec. Urat, méltóztassék bizonyost írni. Ajánlom magamat becses szívességébe.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 5. sz.]

4499.

Cserey Farkas — Kazineczynak.

Kedves Barátom!

Jun. 8kán költ becses Leveled nevezetesebb foglalattyára nézve illendő hálaadással köszönöm, hogy kérésemet oly szives, egyenes készséggel teljesíteni kívántad; jelentem egyszersmint, hogy mind ezen Leveledbe ki jelentett környül álasok, mind azokra nézve, mikel az olta azon Háznak egyéb dolgairúl leg bizonyossabb kutfótül értetem, teljes mértékbe olj el határozásra birtak, azon Házot minden eő gyönyörüségeibe hagyva, tölle távul maradni.

Barátom! én előbb tudtam Németül, mint Magyarul, értebb koromba is belé tekintettem egy-két Német Iró munkáiba; nékem Német nyelven irt Munkámot a Német külföld méltónak találta a ki nyomtatásra, és azt Németül bizonyossan jól tudók olvasták, olvassák a nélkül, hogy ki nevetnének — itten heljbe szinte minden héten több és oljkor 20 árkusokbul álló Német dolgozásaimot olvassák Német felsőségek — irtam Tudományos és mind katonai, mind Civilis Hivatalos stilusba számtalanszor Németül, és így ezen Nyelvet annyira birtokom erejébe lenni hiszem: hogy szükségtelennek találtam a Zrinyi fordítását Némettel előre közleni, és megvallom ha ilj kétségeskedésedet eléve gyanithattam volna, ugy nem fordítást, hanem eredeti Munkámot tultam volna közre bocsátani.

A B. Pali Attya nem az én, hanem az Igasság, a Haza, a Nemzet, a józan okosság és a Becsület Antagonistája, a minek Valósága a Fejedelem, a fő kormány előtt annyira tudva van, hogy nem régibe egy

fő, fő Uri, Udvari Méltóság egy nagy asztalnál közönségesen azt mondá: *soha egy halandó is az akasztófát úgy meg nem érdemelte, mint B. P.* — ezen fő Méltóság pedig nem fecsegni, hanem beszélni szokott, és így nékem gyalázat volna egy B. P-t arra érdemetlennek nem tartani, hogy miatta csak egy perczentetig is epcszteném magamat, der im echtsten Sinn ein öffentlich gebrandtmarkter Schurke, ein betrüger, ein diebe ist. — B. László a volt Gub. Consiliarius becsülésre, tiszteletre méltó öreg Ur, de se Tudósnak, se Tudományos embernek, a ki őtet rég, és jól ismerem, nem valhatom.

Igaz Sámuelnek Leveledet által adtam, Baikor Urat nagyon ritkán látom — meg látván, izenetedet meg mondom. Tégedet itt ölelhetni oly nagy gyönyörűségemnek tartom, mint örökre lehetni tisztelő, szerető hív barátod.

Bécs 23dik Jun. 1825.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 51. sz. V. köt.]

4500.

Gr. Dessewffy József — Kazinczynak.

Édes szivből szeretett Barátom!

Vevém leveled — nem irod vetted é az enyimet, mellyben irok neked *sub rosa*, hogy Sógorod 70 ezer R. forint Conv. pénzben megegyezett Erdődivel. Örvendek néki, de még jobban örvidenek, ha ez a' szerencse igasságossá és érzékennyé tenné erántad. — Most, most vérzik az én szivem, hogy tehetetlen vagyok, és hogy Majoross ellen nem segíhetlek — mindent elkövetett Dulházý és Balintffý — alább fog következni Dulházý relátziója.¹ — Illyenkor boldogság a' studia literarum, quae adversis solatium ac per fugium praebent — engemet is várnak majd illyen bajok, ha így folyandanak az idők.

A III-ik Kötetbe fogja nyomtattatni Dulházý a' mit halával vett tőled, — mert a' másik Kötet már megtölt — Kedvet kezd találni Minerva minden pitzinykedő indulatotskák ellenére. Használni fogom engedelmedet, és Szirmay Életében egynehány kis változásokat tenni, mellyekért nem fog ugyan kelleni pirúlnom az igasság Isten Asszonya előtt; azonban még is megoltalmazlak ellenségeid buta dühétől, vagy legalább meg foglak ójni azoknak szaporodásától. Csókollak köny-

¹ Nincs meg.

veidért, de el nem fogadhatom, Te nekem legkissebb háladatossággal sem tartozol — ha pénzem lenne, megvenném, de nincs — én azt gondolom hogy azokat jól eladhatnád — ez is volna valami. Ugyan mit fog mondani a' posteritás a' mostani időkről és mostani embe-
rekről — Famam Di Nostris hostibus illam.

Szívből ömlött könyhullatások közt öllelek számtalanszor.

Kassa, Jún. 24ikén 1825.

hív Pipszedmpr.

Vert.¹

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 33. sz.]

4501.

Kazinczy — Gr. Dessewffy Józsefnek.

Újhely Június 30d 1825²

Tisztelt barátom,

Prof. Kézy Neked a' Píron Verseivel kedveskedik. A' bohóságokon az eszes ember is nevet: de nem kell e azon nevetni, a' ki ennyi bohóság összefirkálásában lelhetne gyönyörűségeit? —

Majoros és az emberei rám nem jövének. Örvendj szerencsémén. Itt írok neki. — Pestről is írja a' Prókátorom Zsiday, hogy a' Sógorom 70 ezerben megegyezett. Meglátom teszen e már valamelly lépést a' béke eránt, vagy arra kényszerít, hogy az a' gyalázatos per, melly világosan mutatja nem csak az ő testvértelenségét, mellyre talán van példa, de a' példa a' rútat nem mentheti, hanem az ő perjúriumát is, mellyet még a' gazemberek sem szeretnek magok felől tudatni, — a' Kir. Tábla 's a' Septemvirátus elébe vitessék. Bár szállaná-meg valaha a' Szent Lélek, 's érezné, melly kin az nekem, hogy neki kénytelen vagyok affélet szemére vetni! Hogy az nekem irtóztatóan fáj, (az az ő kényszerítése) Te nekem bizonyosan hiszed: de megmutatám akkor midőn a' Sógorom' feleségét kértem hogy előzné-meg, 's Prókátorának levelet irtam, hogy visszavonom Replicámat, mihelytt ő azt fogja akarni, a' mit kell. — Ajánlanám neki a' békét, de félek hogy az csak bosszantaná. És így hallgatok, 's nem ajánlom.

¹ A levélnek ez a fele nincs meg.

² T. Kazinczy Fer. Úr levele. Jött 1a July 825. — Dulházy M. jegyzete.

Ha a' Kassaiak, kik ma és holnap itt az Országos vásárban kiürítik ládáikat, minap említett könyveimet elviszik, küldöm: de Dulházy conferálja minapi Listámmal, és ha valami elmaradt, tudósítson.

Itt küldöm Igaznak a' Mailáth Magyarische Sagen und Märchen fordítását nyomtatás alá. Igaznak ajándékozom a' Manuscriptumot. 2000 ft. kárba ejtette Pánczél. Pénzem nincs, hogy Igazon segítsek. A' mit a' Munka kieresztésén nyer, legyen övé. Megérdemli mind úgy mint Nyelvünk 's Literaturánk barátja, mind úgy mint az enyém, hogy segítsem, 's teszem a' hogy lehet. — Méltóztassál a' nyalábot a' dilizsánszra küldeni. Igaz fizet a' vitelért, nem én. Te tehát minden teher nélkül maradsz a' feladáskor.

A' Szirmay Antal életében nem kerülhettem-el és nem kelle elkerülnöm a' keserűt is. De én Szirmaynak személyét igazán szerettem, Colosszáli nagyságát, kivált az Archívum körül tett szolgálatajában, csudálni eléggé nem tudom, 's örökké fogom hirdetni; venális lelkét, gyávaságát, rettegését 's hiúságát (Cicero hozzá képest Gígászi erővel birt) számon, de nem dicsérhetem, 's minthogy elhallgatni egészen nem vala szabad, minél szelídebben akarám megérinteni. Lágýíts, kérlek, mindent, de a' hogy becsületes embernek lágyítani szabad. Vagy hallgassak, vagy nem igazat ne mondjak.

Tudom én alkalmasint Szécs Keresztúr mit veve rosszan a' Minerva első Kötetében. — A' Topolócai Szirmay Mihály Eperjesen lévén, közlém vele a' Szirmayház Genealogiai 's Historiai deductióját, mellyet kiadni fogok. Azért vittem Eperjesre, hogy közölhessem Szirmay Jánossal, a' Kerekréivel. Az Pesten volt. Eggy fogadóban lévén Szirmay Mihállal, oda adám neki, hogy tekintse-körül, 's igazítson, bővítsen. Ez mutatni fogta azt Luzsinszkyakkal [!]. A' Szirmay Tamás Antal atyja Consil. Szirmay László felől ez a' jegyzés van [a] MSban:

Atyja (András) ezt a' László fiját Erdődy Egri Püspöknek adta gyermekkorában azért, hogy legtompább eszű lévén ez minden gyermekei közt, neveltessék Pápastának, 's így szolgálatot kaphasson.

Ezt én Szirmay Ádám volt Fő Notárius szájából vettem, 's feljegyeztem, nem hogy kinyomtattassék (annyi eszem csak van hogy illet ne akarjak), hanem hogy az emlékezet nálam és a' kik MSomat olvasnák, fenn maradjon. — Bizonyosan ezt vevék nehezen a' Szécs Keresztúriak, 's azt híven, hogy én az ő Szépatyjokat akarom nyom-

tatásban prostituálni, a' *Minervában* mondottak megfeddése által igyekeztek *ettől* elrettenteni.

Itt semmi hír. — Közelíték Archivumi foglalatosságom végéhez, 's ez nem kis érdemem lesz. Sok jót tanultam. 'S ha élek, én adom-ki a magyar úl, a' mit Szirmay Antal eléggé sokat hazudva, hol félelemből 's reménységből, hol hiúságból, 's magát mindég nagyítva, nem barátit mindég gyalázva, rosszul mondott. — Fő Notáriusunk éjjel nappal dolgozik. A' két Vice Ispán itt nincs. — Matolay Bécsbe ment, és így esendességünk van. Az a' sok jóból és nemkevés rosszból gyúrt, eszes és valóságos raptusos (a' Magyar azt talán havasnak mondja, mint a' német *mondsüchtig*) ember kész felforgatni mindent bosszújában hogy ő itt nagy nem lehet. Én személyére nem haragszom, de tetteire haragszom is nevetem is. Nem kellene neki felejtetni, hogy mi, Gróf Dezsőffy Sám. Úrnak minapi felszólalása szerint, Aristocraták vagyunk, és a' novus hómókat csak úgy szeretjük, ha azt nem kell nekik emlékeztetve mondanunk, a' mit az öreg Bárczay Fer. Úr monda Pósa Gábornak: *b---m lelket, kentek miatt az ember Úr sem lehet.* ... Matolainak egyik legnagyobb vétke az, hogy *miatta* gyanús leve sokak előtt maga a' szeretetre minden tekintetben olly igen igen méltó Báró Wécsey Pál is, kit én annyira tisztetek, hogy (ha Szemere Consiliárius elmellőzhetnék a' Dietára küldésben) Wécseyt küldeném Veled Dietára. Pedig én minden boldogságomat a' Calvin János egyedül idvezítő tanításaiban keresem, sőt találok.

Újság, ha tudnillik igaz, a' mit Balásházy János, ki most jön Pestről, a' Dókus Fő Notárius Úr László napi Gratulánsai közt beszélt. — Balásházy Jánosnak, a' Matolai nagy barátjának, azt beszéllé Pesten Szirmay Ádám, hogy Püspök Csáky László Matolait szolgálatajából *nehézteléssel eresztette-el.*

Nyeviczkei József Úr is Pestről jó. Azt mondja hogy a' Császárné viselős, és ezért elhalad a' Dieta. Hogy a' Korona Örökös Mezőhegyesen meglapodta egy vad ló, hallottad. Nem terhellek tehát elbeszéléssel. — Literárius újságom épen nincs. Teleki talán felhossa az Erd. Leveleket az Exámenre. — Élj szerencsésen, boldogul, gondok nélkül, örömmel, tisztelt szeretett barátom.

Kolosi Ignác itt vala e' napokban. Kevélykedett azon szerencséjével, hogy Ő Nagyságának körében még Téged is felejtethett, hogy Comtesse Virzsinit csudálta, fiádon álmélkodott.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 33. sz.]

4502.

Kazinczy — Dulházy Mihálynak.

Dulházy Úrnak.

Ujhely 30. Jun. 1825.

Különös bizodalomú Drága Jó Uram Bibliothecárius Ur,
nagy érdemű barátom,

E' napokban, úgy hiszem, 100 fntot küldhetek Ellinger Úrnak. Épen most alkusszak Ujhelyi házamat. Abból kiszakasztok annyit.

A' Praenumeránsok neveit vagy elküldöttem, vagy ha itt maradt, fel keresem a' Fő Notar. Dókus Ur levelét, mellynek pecsétje mutatni fogja hogy felbontva nem volt. — Még eddig sok papirosaim közt rá nem akadtam. Pedig már kerestem. Hiszen az ollyat az esztendő utolsó Kötetében szokta minden más adni. —

Majoros elmaradt az embereivel. Itt hozzá egy levél. Megérdemli szerencsétlenségét. Bár minden társa úgy járna.

Nagyon kérem az Urat, méltóztassék Dilizsánszra tenni itt menő nyalábomat Igaz Urhoz. Itt fizetni érette semmit sem kell. —

De még van egy kérésem! — A' Város-háza mellett a' nagy templom felé, (és így nem a' Soos György felé,) van egy bolt, talán fejer cserepet árúlnak ott. Abban tettem-fel én Urnapja után a' Busk Lotteriájára 30 fntot.

Numerusaim ezek 109251

74040

akkor már csak egy czédulája maradt volt, 's jó lesz a' két penultimus számot az ő könyvében is megtekinteni. Eddig Kassán a' tudósítás, ki nyerte el Buskot és mi jutalmak még tétettek. Tudósítson az Ur megtekintvén a' Bécsből nyomtatva leküldeni szokott Laistrumot és a' Boltos-könyvet, hogy az e a' szám, a' mit ide irtam, melly két penultimus volt nála — (mert czéduláim Széphalmon maradtak) nyertem e valamit, 's mit? Ha én kaptam-el Buskot, a' *miről semmi kétségem nem lehet*, úgy fogadja-meg az Úr Majorost Expressusnak, napjára tíz garasával, 's küldje-ki nekem a' hírt. Egy findzsa kávéét iszunk áldomásúl a' Kávéházban, 's Majorost is meg-hívjuk rá.

A' Wielandból fordított Értekezést ne nézze az Úr haszontalanságnak, 's kérem vegyék-fel. Nekünk magyaroknak is jó dolog az. Azután szölkök én.

Újhely nyugtalanúl várja a' Minerva második darabját. Ne nehezteljen Ellinger. Szent Dávid Király Király is volt, Proféta is, és még nem tudom micsoda, még is hozzá nyúlt a' szent kenyérhez. Én sem Király nem vagyok, sem Proféta — hogy ne hát a' kezembe pecsét nélkül adott pénzhez?

[Fradetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 5. sz.]

4503.

Kazinczy — Gr. Dessewffy Józsefnek.

Tisztelt kedves barátom,

A' Vásárosok itt hagyák a' könyveket, 's küldöm. Bár úgy találhatnád hogy ezen rongyok közt van valami, a' mi haszonra lehet 's Bibliothecákban helyt kívánhat. — Nekünk hétfőn Gyűlésünk lesz. Akkorára beadom jelentésemet, hogy most már a' Juridicumokon is keresztül estem. Még félesztendeig alig ha nem lesz dolgom az Archivumban. Többek közt arra lesz gondom, hogy a' nevezetesebb emberek subscriptióikkal jegyzett leveleket összeköttessem. Erre két papirosra lesz szükségem, hogy minden illy levél mellé egy két ív jöjjön, 's a' könyvet-forgató ezen két levél által lássa, fordított e más subscriptóra. Kérem tehát Dulházy Urat, hogy ezen Nyugtató mellett szerezzon nekem egy rizma Tiszolzi két papirosat, arra vigyázzván, hogy a' papiros minél testesebb legyen. — Parancsolj, kérlek alázatosan, hogy Dulházy Ur tekintse-meg, a' Bask Loteriája hozott e valami nyereséget; az én Nróim ezek:

109,251. és 740,40.

most bizonyosabban irhatom, mint a' tegnapi csomóban, mert haza jöttem Újhelyből 's megtekintettem a' ezédulákat. De Dulházy Ur megtekintse a' Bécsből leküldött nyomtatott Listát.

Báró Wécsey Pál felől forró tisztelettel szöλλék utolsó levelemben. A' tiszteletet még most sem vonom vissza; nem azt kell tisztelnünk, a' ki erántunk jól van, hanem a' ki a' tiszteletet érdemli, ő pedig érdemli. De képzeld, mit kell nekem érzennem, ki a' más vétke miatt *gyermekeimmel* szenvedek, *igazságtalanságot* szenvedek, 's *16dik esztendőre* szenvedek, midőn azt hallom, hogy Wécsey Pál *retteg* hogy én pénzt ne kapjak, mert ha kapok, a' Sógorom *oda van egészen*. — Az ő szavaival élek. Tehát Wécsey Pál azt nem óhajtja hogy szenvedésimnek valaha már vége légyen, 's azt óhajtja, hogy

az én gyilkosom továbbá is gyilkolhasson. — Vedd ehhez magadat, a' ki *mit tevé*l érettem. Érezd mennyire kell nekem tisztelni tégedet. — Árassza rád és házadra Isten m i n d e n aldásait. Ezért könyörgök.

Széphalom Júl. 2d. 1825.

Zseni egy levelet íra Comtesse Virginiének, de nincs itthon, 's nem akadhatunk reá. Tiszteljük, mind feleségem, mind én, mind Ő Nagyságát a' Méltós. Grófnét, mind a' Comtesst alázatos és halás tisztelettel.¹

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 33. sz.]

4504.

Gr. Desseswffy József — Kazinczynak.

Kassa, Júly 6ikán 1825.

Édes Barátom!

Két Levelet irtam Neked, soha sem írod, veszed' é levelemet, egy szót sem írsz azon tudósítás felett, mellyet Neked Sógorodról adtam, hogy t. i. 70 ezer frt Conv. pénzért tractált Erdődivel, 10.000 ftot le is fizetett neki: a' többit 6 eszt. alatt fizeti le. Kár hogy elküldötted a' Könyveket; megírtam hogy ajándékban el nem vehetem, pénzért szintűgy nem, mert nincs.

Virginia nagyon sajnálja hogy Zseni levelét nem vette. — Kedvességre kezd kapni Minerva Dunántúl is — Guzmics, Kis, küldtek munkákat. — Jó lenne ha szereznél dátumokat a' volt Egri Püspök Eszterházy Károly, a' Cancellarius Eszterházy Ferencz, a' volt Camerac Praeses Majláth, és a' volt Personális Majláth élet írására — ha czekeket a' Biographiákat írnád a' Minerva számára, még jobb volna — nekem rossz az egészségem, bajaim véghetetlenek. — Minerva II-ik kötetje nem lessz alábbvaló az elsőnél. — Schmidegg nagyon neheztel rád Szirmay Antal miatt, — védelmeztelek. Biographiád csak a' 3ik Negyedbe jöhet, mert minekelötte küldted, megvölt már telve a II-ik.

Ne keseredjél el, mert Vécsey Pál nem gondolja meg mindég, mit beszél; nem rossz a' szíve, de még érni kell az ifjú embernek — hányszor történik meg rajtunk is, kik az 50t meghaladtuk, hogy

¹ T. *Kazinczy Fer.* Úr levele. Jött Széphalomról Júly 3ikán 1825. — Dulházy M. jegyzete.

olyanokat mondunk, minden rossz szándék nélkül, miket mások rossz néven vesznek. — Én megvallom, kértelek volna, hadnád ki Szirmayról azt, a' miért annyi ember neheztel reád, ha csak megálmodhattam volna is a' sok nehezteléseket, ezentúl örzőbb angyalod leszek, remélvén hasonló örzésedet rám nézve.

Vive et vale. Non si nunc male, et olim sic erit -- vivite fortes, fortiaque adversis opponite pectora rebus, nunc vino pellite curas, cras ingens iterabimus aequor. -- A' majd két ezer esztendő's vigasztaló érzette, mint lesz az embereknek mindenkor szükségök vigasztalásaira.

hiv Pipszedmpr.

Verl.¹

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 33. sz.]

4505.

Gr. Dessewffy József és Dulházy Mihály — Kazinczyna.

Kassa, Júl. 13ikán 1825.

Édes Ferenczem!

Gyermekeim' unszolására, ha nem ingyen adod, hanem eladod könyveidet, megveszem belőlök e' következőket:

	<i>Tom.</i>
Justusz Lipsiusz Tacituszát	1
Calepinuszt	1
Bonfiniuszt	1
Adelung Német Dictzionáriumját	4
Ranzanust	1
Bembus Cardinal leveleit	1
Wörterbuch der Buchdruckerei und Schrift- giesserei	2
Blotz, Gartenkunst	4
Oeuvres de Gresset	2
Elementare Universale totius Generis humani alphabetum	1
Justification de JJ. Rousseau ou Mémoires de Madame de Warens	1
Zeit-Gedichte v. Jacob Schweitzer	1
<u>Summa</u>	<u>20</u>

¹ A levél másik fele hiányzik.

Nem lévén pénzem, a' jövő élettermésből, ha a' jég el nem veri (mert éppen most jön a' hír hogy Mádi szőlőimet elverte) kívánságod szerint az életnek azon nemében, a' mint kívánni fogod, étellel megfogom fizetni; de úgy, ne te, a' mint mondja Cicero: pudor subrusticus deterreat, és magadnak barátságból és szerénységéből [!] kárt ne tégy — valóban nem tudom, miért szegýellenénk a' szegénységet? mikor az közönséges, és csak a' mértékben van a' különbség, és alkalmasint minél emberségesebb és érdemesebb ember most valaki, annál szegényebb; — midőn végtére, a' becsületes szorgalom és fáradozás útján tellyességgel nem lehet boldogúlni.

Ma érkeztek a' sok hírek a' sok reduktziókról, mind a' militáris, mind a' civilis Státusban — egy egészen rongyos ruhában két három lyukat béakarnak foldozgatni szőszszel, ez is jó ugyan egynehány esztendőre; — de majd ismét kiszakad a' ruha, a' hol befoldoztatott, a' hol pedig nem, megmarad a' ringy-rongy, és még jobban elfog rongyollódni; ha egészen új ruháról nem gondolkoznak. A' Diétát bizonyosnak mondják, kételkedem, s nem is óhajtom ez idén; mert maga csak a' koronázás még jobban elfogja szegényíteni az Országot és a' hivalkodókat, kiknek olly nagy számok hazánkban.

En két hét oltá nagyon rosszul vagyok — nem tudom mi bajom — gyomrom, eszem, szívem, egyszerre s egyformán, elgyengült — nagy betegség közelgete felém — erős természetem s az orvos valamennyire elhárította, de még igen gyenge vagyok, mi csuda, ha a' sok gond és aggodalom elébb öl-el Tégedet is, engemet is mint különben az idő előlne?!

Vale.

Esedezél az egeknél, tartson meg, mert szükséges még életem gyermekeimnek —

Ime egy Levél Gróf Telekihez; add Néki által, látni fogod Patakon; öleld helyettem is.

hív Pipszedmpr.

E' napokban jelenik meg a' II-ik Negyed a' Minervából. Küld el, ha megvan, haladék nélkül ezen expresszusszal Birckenstock Epitaphiumát Sándor Leopold felett. 1795ben vagy 1796ban jelent meg. Nem tudom ki vette el tőlem, elveszett, és a' gondolatlan, halasztó Ellinger nem tudta megszerezni. Kérlek, szerezd meg Patakon, ha nincs-meg, és küld-el azonnal — csak ez hátráltatja a' Minerva II-ik Negyedje' megjelenését. Kassán tellyességgel senkinél sem lehet megkapni. Szerezd meg okvetetlenül. —

Tekintetes Úr!

Részemről nem tudok ez úttal szíves tiszteletemnél egyebet írni. — Grófom Ő Nagysága hagyja nékem, külömben én is igen nagyon kérném a' T. Urat, ne hogy ezen expreszszus a' Cons. Birckenstock Epitáphiurna nélkül térjen vissza — nagyon nagyon esedezem hát, méltóztassék szép kéréseinknek engedni 's azt teljesíteni — ha maga nem bírná a' T. Úr, talán meglesz vagy a' Collegiómnak, vagy valamelyiknek a' Professzor Urak között. — A' II-ik Negyed Minerva 18 árkusból fog állani, és így kettővel szaporittatik, ez is az oka hogy 25-ik előtt alig lesz készen hamarább, de Grófom Ő Nagysága 18-ikba vagy még 17-ikbe Sz. Mihályra megy, a' hol 20-ikig vendégül várja gróf Telek्य Ő Nagyságát, a' Pataki Curátort, azért óhajtáná ezen expreszszusnak, a' Birckenstock Consil. Epitáphiurnával való hová hamarább lehető vissza érkezését, hogy ennek segedelmével 16-ikig a' Sándor Leopold volt Palatinus Biographiáját elkészíttethesse, kinek a' képjét Igaz Úr Bécsből már elküldötte. — Jó volt e a' kék papiros? — T. Dókus Úr megküldte Ellingernek az előfizetők neveit, 's azt írta: hogy a' pénzt a' napokban a' T. Úr is beküldi. Ellingernek írt, ő közlé vélem a' Levelet, de én ezen tárgyban nem kaptam levelet, a' mint írni méltóztaték a' T. Úr.

A' Gróf Ő Nga valóban elgyengült — de jobban lesz. — A' megmaradt könyvekkel mit tegyünk? eladjam é, 's hogy? 's mi áron?? — Grófom Ő Nga a' megmaradtakat nem akarja — tehát én conscribálom kétszer, és az egyik Conscriptzióját kiküldöm a' T. Úrhoz 's méltóztassék osztán megírni, mitévő legyen azokkal?

Örökös tisztelettel maradok

a' Ts. Úr

alázatos hív szolgája
Dulházy Mihály mk.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 33. sz.]

4506.

Kazinczy — Gr. Dessewffy Józsefnek.

Széphalom Júl. 15d. 1825.

Tisztelt kedves barátom,

Ha itt nem találtam volna tegnap estve leveledet, ma már indulna levelem, hogy lássam, mennyire vala igaz az a' rettentő hír, hogy in hidegbe estél. Elrettent annak hallására Gróf Teleki;

a' Superintendens, Vay Ábr., a' Szabolcsiak, és minden, a' ki azt tőlem hétfőn és kedden Patakon hallá. 'S kivált a' Szabolcsiak, a' kik kimondák, hogy ők ugyan Téged Zemplénynek engedni' nem fognak, mert nekik nincs más senki a' Páristák közzül. Pálfit gyűlölik, utálják, haragszanak rá. Melléd, a' mint vettem észre, Bónis Sámuelet készítik. Az nem volna rossz. De sajnálom a' tiszteletre méltó Pálfit; derék ember, tudós ember, nemes lelkű ember; 's íme oly dolgok miatt, a' mit [.] sem ő, sem más nem hiszen, gyűlölségbe jutott. — Édes barátom, csak Matolaihoz illik magát az eszélelkekkel gyűlölségbe hozni; de mikor egy Pálffy, egy Wécsey Pál, egy Gróf Dezsőffy József van gyanúban, már akkor fáj a' szivem, és bosszankodom. Vannak gonosz emberek, kik az ilyenben keresnek gonoszságoknak védelmet és ürügyet. Tudván ezt, legjobb semmibe nem keveredni a' mi a' gyanút támaszthatja. Wécseynek egy szava el nem oltja többé a' gyanút. Az azon való felakadás, hogy a' Kálvin. Szilassy, 's a' Kálv. Zemplény, a' Kálv. templomban is hívá segédre a' Szent Lelket, téged gyanúba nem vett; de sajnálja minden, hogy némellyek azt mondhatják, hogy Te is hajlasz azok felé, a' kik a' közjót és az igazságot a' magok igazságtalan czéljoknak feláldozzák. Cicero hajlott elfogadni a' Caesár ajánlatát, mert szegyenlett egy révben lenni Clódiusszal. Ha engem Páristának hívnának, a' hogy Kálvinistának hívnak, én protestálnék szóval is, cselekedettel is, hogy én Matolaival nem tartok, a' ki eléggé gondolatlan némelly szavaival oda juttatni magát, hogy Zemplényben ugyan soha többé bizodalmat nem nyer, akármit csinál; 's neki nem marad egyéb hátra, hanem az, hogy furiosus Antiprotetans legyen, 's legalább az illyekkel tekintesse magát nagynek. Látván némelly dolgokat, a' miket papíroson nem írhatok, (szóval elmondanám) én magam is furiosus Protestans vagyok. Mi existálunk, 's törvény mellett existálunk. Mi jusa van tehát másnak bántani bennünket, hogy existálunk? hogy a' mi templomunkban hívunk segédre Szent Lelket, holott mi a' nem mi templomban is hívtuk azt? Fáj a' becsületes embernek, ha *bántatik*; fáj, ha a' *nemes lelkű* Catholicust, mint egy Gróf Dezsőffy József, *gyanúba vétetni látja*; fáj, hogy midőn egyeknek kellene lennünk, vastag bolondságok és bolond gaz emberek rést keresnek 's találhatnak, bennünket *két részre vonni*; 's a' hol egytetértésnek, békességnek kellene lenni, ott zavart csinálnak. Két tisztelt nyavalyást nevezhetnék, a' ki mellett szegyen lenni, és káros azon felül.

Ezen polgári szakadásban mind a' Cath. mind a' Protest. legjobban tenné, ha a' maga cultusát tiszteletben tartja — az Szent kötelesség, — de különben óvna magát mindentől, a' mi úgy jöhetne ki, mint az ellenfél vagy bántása vagy gyűlölése. B. W[écsey] Pál bizonyosan nemes lelkű és tiszta fejű, 's szeretetre-méltó ember; de vádolta a' Protestánsokat, mert vádakát hallott Matolaitól és a' Matolai társától 's társaitól. Matolainak szájából és tollából hallánk gondolatlan 's álmétkodást érdemlő tetteit, szavait; Wécsey társa, barátja Matolainak és a' Matolai társainak. Menjen most, és lássa mit nyér ezután. Édes barátom, ha ismét akad valami, a' mi neked panaszosan jelentetik a' Matolaiánusok által, nagyon kérlek, 's nem magadért kérlek, *a' ki előttem soha sem veszthetsz*, hanem a' köz jó' nevében kérlek, szólj *velem*, és ne *ollyanokkal* a' kik szavadat meg nem érthetnék. Én ezt a' polgári tüzet nem gerjesztem, hanem oltogatom. Piarista Prof. Szakálás Úr megjelene Patakon látni a' Collégiumot és Bibliothecát. Én vezetóm-fel Telekihez, a' Superintendenshez, az asztalnál Telekinek, a' Superintendensnek és Szakálásnak az egészségéért ittam, és csak e' háromnak; 's a' harmadiknak megköszöntem, hogy megjelenése is bizodalmat, szeretetet mutat hozzánk. Excellenter viselé magát ez a' Pap, és ha minden így viselné, jó volna. Szomszédja az asztalnál valamit monda, a' min Szakálás [!] látá, hogy ez benne nem az Embert, hanem a' Pápista Papot nézé; 's ezt mondá: Minek az, Uram? Non sum ego talis — az az, a' millyennek a' Predikátor gondolá. Illyen kellene sok, 's nem volna baj; midőn más még gyúlasztgatja a' bolondokat. — Nem kell nekem Téged sem a' tiszta gondolkozásra, sem a' szent érzésekre, sem a' bölcs magad viseletére kérnem, annyival inkább nem kell tanítanom, ipse docendus: de el kelle mondanom, hogy még neked is kell némelly cselekedetedet *magyaráznom*, mert jóbna néznek mint Wécseyt, de még is *tanának téled*. Rettenetes gaz idők!

Az ilyenre kár a' tintát vesztegetni; de szükség vala tudatnom Veled, mik esnek. Sok Tégedet és Wécseyt kíván Dietai Követnek: sok Szemerét és Soos Pált. — Bár Veled lehetnék, hogy elmondjam a' mit tudok, hallok, gyanítok.

Leveled, és a' Bibliothecáriushoz írt levelem, hogy küldje, ha van, Birkenstockot, eddig Patakon van. Most ott nagy a' zűrzavar. Kiki haza takarodik. Sok a' Vendég. Sok a' dolog. Nem hiszem

hogy a' Bibliothecarius ma rá érjen a' könyvet kikeresni, ha van is. Emberedet tehát visszaeresztem. Elküldöm, ha hoznak. *Ha nem veszed e' napokban leveletem, vedd jeléül, hogy nincs.* Mihelytt leveledet vettem, minden csomómat végig hánytam, tegnap este is, éjjel is, ma reggel is. Nálam az nincs és nem is volt. A' mit Birkenstock Friedrichre írt, azt küldöm, noha arra most szükséged nincs.

Könyveimet nem azért küldém, hogy megvedd, vagy eladd. Nem, hanem hogy Bibliothecádat gazdagítsam, a' mint tőlem kitelik. Így küldék egyszer egy kis, másszor egy nagy ládával ajándékban Cancellarius Telokinek, 's az elfogadta ajándékomat, noha ő nekem egy babot sem adott soha. — Gróf Dezsőffy József, a' ki nekem oly sokat adott, ezen, nekem csaknem haszontalan lomjaimat elfogadni nem akarja! — Értelek. De kérek, fogadd-el, minden vonogatás nélkül. Én megmutattam hogy *kérni is tudok tőled.* — Mihelytt haza szabadulhatok, és rá-érek, keresztül megyek könyveimen, és újra küldök egy csomót. Neked Bibliothecád van: nekem az nincs, mert nem lehet. Illó tehát hogy az oly könyvek, a' mikre nincs szükségem, nálad álljanak, nem a' tiéid, hanem Bibliothecádé, legyenek.

Teleki nagy rakás könyvvel ajándékozá-meg a' Pataki Bibliothecát. Nagy tisztelettel nézém a' Heyne Virgiliusának azon részét, mellynek nyomtatott lapjaira Heyne maga tevő azon igazításokat és bővítéseket, a' mikkel az újabb kiadást akará tétetni. Ismerem a' Heyne kezét.

Palóczi Fő Notár. Patakra azt a' hírt hozá, hogy két Regimentünk új Proprietariusokat kapott; az egyike ezeknek B. Splényi Ignázt, a' második

Gottorp, Kronprinz von Schweden;

így oda a' Bernadotte fija, 's a' legitimitás aligha tüzet nem támaszt északban.

Vay Ábr. ott vala. A' Borsodiak alig tudnak eszméltre jutni. Hic vir, hic est, tibi quem promitti audisti. Tisztársai szeretik és rettegik. Irtóztató kemény és a' legnagyobb mértékben jó minden eránt. A' Szolgabírák repülnek teljesíteni a' mit hágy, és bizony

esudát érdemel a' mit¹ hágy. Vasárnap virradtakor ment ki rendelése, hogy a' Predikátorok virradta után (az az minél elébb) tartásák a' cultust igen kurtán, 's a' nép azonnal oszoljon keresni a' gyilkos tolvajt; 's akkor nap vagy más nap elfogattak a' nem tudom hány esztendő olta hajházott gonosztevők. Legesküdtebb ellenségei, Puki István és Ragályi István a' volt Vice Ispán, most legnagyobb magasztalóji lettek. Ragályi István feljár a' Gyűlésekre, Sedriákra, elébb olly szándékkal, hogy kitolóját, valahol lehet, csipkedje; most azt beszéli, hogy bár 10 esztendő előtt adott volna illy férjfinak helyet; Vayt fíjának fogadta, Vay ötet atyjának, 's olly barátok, a' milyen ellenségek voltak. Ha Vayhoz semmi közöm nem volna is, örvidenék rajta.

Ha Dieta lesz, ő ott lesz, 's látni fogod mit csinál. Borsod imádja mind ötet, mind Fő Ispánját, kit valóban imádni kell. Elhőlttem Restaurationális Beszédén. —

Bodó mondja hogy Rhédey egy hét olta betegen fekszik Beregszászban; Bodó is ágyban lelte. -- Rhédey restaurálni fog még Júliusban vagy Augustushan. — Nagyon megszerettette magát; a' mint megjövendölém. Neki csak ez az útja van hátra. A' rossz világ azt mondja, hogy természete bizonyosan recurrálni fog, akár-mint kezdi a' Neronis quinquenniumot.

Zsiday Sándor Pesti Prókátorommal tegnapelőtt Patakon valék. Bizonyossá teve, hogy Aspermont Mária úgy transigált a' Sógorommal, hogy ki nem lesz fizetve, ha feleségem és Delvóné neki Nyugtatót nem adnak, hogy excontentálva vannak a' Wécsey Susána successiója eránt, mellyet Ónodba tett a' feleségem nagyatyja. Minapi leveledben nem értéd miért nem feleltem egy cikkelyedre. *Akarva* tettem azt, 's *tudhatod* miért. Most sem szólok. Szóllanék szóval. De sorsom részvételét úgy köszöntem *Neked*, mint tőlem illik. A' Kázméri Executio után sem leszek gazdag: de addig koldus vagyok. Élj boldogúl, gondok nélkül, teljes örömben. Ezt kérem Istentől, magadnak, a' Mélt. Grófnénak, gyermekeidnek.¹

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 33. sz.]

¹ Az eredetiben tollhiba: *a' mi*.

² T. Kazinczy Úr levele. Jött Júl. 17ikén 1825. — Dulházy M. jegyzete.

4507.

Kazinczy — Dulházy Mihálynak.

15. Jul. 1825.

Patakra a' Fő Curátornak is, a' Professoroknak is, Bónis Sámuel Urnak is írván, 's azonfelül a' Mélt. Grófnak egy igen hosszú levelet, úgy ki vagyok fáradva, hogy ez rövid lesz. De az Ur barátsággal kiment érte. Tudja az Ur hogy érzem én, mennyivel tartozom az Urnak.

Nem reményelem hogy Patakon Birkenstock legyen. Kicsiny a' munka, 's az ilyen hamar elvesz. Nehéz rá akadni. Ha lesz Patakon, expressusom viszi.

A' kék papíros jobb lehetne: de ennek is vehetem hasznát az Archívumban.

A' könyveket, ha Ő Nagysága elfogadni nem akarta is, az Ur rakja-be a' Bibliothecába mint a' Gróféit. Szinte neheztelek, hogy Ő Nagysága csak kérdést is teve erántok. Hogy elmúljon neheztelemem, az Ur segítsen elfogadásokkal. —

Ellingernek *én* tartozom, 's fizetem mihelytt pénzem akad. A' Dókus levelét fel nem törve küldöm-által mihelytt rá akadok. A' Praenumeransok neveit nem az első, nem a' második, hanem az utolsó Kötetbe szokás rakni.

Ajánlom magamat barátságába.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 5. sz.]

4508.

Kazinczy — Gr. Dessewffy Józsefnek.

Tisztelt kedves barátom,

Patakon nem taláztatik a' Birkenstock lapidáris Írása Sándor Leopold Főherczegre. Ha megtalálatott volna, teljesítettem volna

ígéretemet, 48 óra alatt azután hogy embered lölem visszatért, vetted volna. —

Balásházy János Úr ma olvasta-fel előttem a' mit a' Spanyoljuh tartásról írt. Én úgy hiszem, hogy azt Minerva örömmel veheti-fel.

Dókus Fő-Notárius Úr mondja, hogy Ellinger is, Dulházy Úr is sürgetgetik. Ha engemet sürgetnének, nem venném balúl, mert nálam van a' pénz, 's Fő-Notárius Úr, a' ki Minerváért a' mások nevében fizetett a' maga érszényéből, nem érdemli a' bántást. Én bizonyosan leteszem mihelytt lesz, 's kevés napok múlva küldök Ellingernek 50 fntot, de most nincs. Summum jus summa injuria. A' ki valami ilyenhez kezd, készen légyen valami kedvetlenséget szenvedni.

Consil. Szemere Urat régen nem láttam, sem levelét nem hallottam, sem hírt felőle nem vettem; V. Ispán Szögyéni Urnál tegnap ebédeltem a' Kir. Tábla Assessorával Mélt. Bori Úrral. Képzeled, édes barátom, hogy most minden a' Diaeta felől szöll. Kik legyenek Követeink, arról szó nincs. Téged minden jó kíván. Consil. Szemere Úr mihelytt vette a' Regalist, mingyárt leiratta azt, 's általküldé Fő-Notárius Urnak, hogy tudathassa mindennel. A' tegnapi posta Administrátorunktól is hozza egy levelet Consil. Szemeréhez. Kiküldék utána, felbontatlanúl. Mindnyájan úgy hisszük, hogy az Administrátor abban határozza-meg a' Gyűlés napját. Akkor maga is jelen lesz.

Én épen ma estem keresztül az Archivum Juridicum' részén. A' Politicumon már czelőtt. De még rettenetes sok a' munkám benne. Isten tudja, mikor rekeszten-be. Tegnap akadtam a' Cancelláriának azon parancsolatjára, hogy az Ipad meghalálozván, a' Vármegye tegyen rendelést, hogy jószágaidban kár ne essék. Expediáltatott a' parancs mingyárt más nap 1798. Septemb. 15d. Fasc. 147. Nro 41. Mikor ilyenre akadok, nem felejttem, hogy ahhoz Neked közöd van.

Literáriumokra nem igen érek. Szalluszt és az Erdélyi Levelek még sem készek egészen. Penori Thewrewk mult postán küldé sok igazításokat, bővítéseket, de a' mellyeknek alig veszem hasznokat. Mélt. Szilasy Urat fogom kérni, hogy vigye-fel. Mert Bécsben kell kiállaniok a' Censúrárt.

Hírünk épen semmi. Fogadd-el újabb szíves, forró, hálás tiszteletemet. Ő Nagyságának a' Méltós. Grófnénak alázatos tisztelettel csókolom kezeit, úgy Comtesse Virzsininek is. Fiaidat csókolom. Élj

szerencsésen, hasonlíthatatlan férjfiu, 's adja Isten, hogy magadra új fényt ragaszthass, hogy Auréled csudálhasson. — Ujhely Julius 23d. 1825.¹

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 5. sz.]

4509.

Kazinczy — Gr. Dessewffy Józsefnek.

Újhely Augustus elsőjén 1825.²

Tisztelt, kedves barátom,

Tegnap valamit kelle keresnem rettenetes sokaságú papirosaimban, 's behozatám azokat, 's a' Birkenstock által dolgozott Sándor Nádorunk' Epitáphiუმát egy magam által összevarrt Kézirati Csomóban találok. Nem emlékezni nem vétek, mert az nem akarás Munkája. És mégis vádlottam magamat, hogy emlékezetem' hibája miatt nem volt teljesítve parancsod. Imhol, édes barátom, talán méltónak látod, hogy a' latint a' Minerva 3dik Füzetében felvétesd. Sok okok tanácsolják. Kicsiny a' Munka, 's ki bírja? így örökké fogja birni a' Nemzet.

Ez a' soknemű gond engem alkalmatlanná teszen mindenre. Bár csak az Archivumon eshetném által becsülettel. Sem gazdaságomhoz, sem gyermekim' neveléséhez nem láthatok, 's feleségemtől, gyermekimtől távol kell lennem. Meddig élhetek? 's ezt is elloppam e magamtól 's tőlök?

Fő Notárius Úr nálad lesz, 's beszéli a' dolgokról. Mind Zemplény óhajt, mind Szabolcs; 's kit is óhajthatna méltóbban. De mint szabad embereknél kell, az akarás szabad, 's sok vagy rossz, vagy dolgot nem értő, sok hiu, vagy titkos célú, szeretne rontani. Báró Wécsey Pállal e' napokban ebédeltem. Szabadon szólla ő is, én is. A' Pastorálét emlegette, 's annak ismérsz, a' ki annak a' mit hallottam, g o n o s z h a s z n á t venni soha nem fogom. Zemplényből sokat lehetne küldeni; hálá Istennek itt jók vagynak. De illik e Vallás felől tüzeskedni? Nec nominetur in Vobis! ezt mondá Szent

¹ T. Kazinczy Fer. Úr levele Ujhelyből Kassára. Jött Juliusz 26ikán 1825.

² T. Kazinczy Fer. Úr levele. Jött Aug. másodikán 1825. — Dulházy M. jegyzetci.

Pál. W[écsey] is tele van a' Kalvin fiai ellen panasszal. Nem jobb volna e nem panaszkodni, 's nem nagyítani a' tüzet, hanem oltani. Az utolsó Restauratiókor mindenfelé ment a' panasz a' Püspökökhöz, hogy Zemplény készül a' Catholicusok ellen. Itt vala a' sok Pap, 's azt vallá, hogy több moderatióval lehetetlen bänni. Mi, a' kik alól vagyunk, nem felül, nem csuda ha viczkádozunk, de minek érezeti erejét az erős? Almásy, kit én soha nem láttam, kinek keresztnevét sem tudom, azt hirdeté Egerben, hogy ha Kalvinista, Hajdúvá sem kell tenni. Borsodban visszaadák, 's jól tették. Csak hogy ott nem a' Kalvinisták tették ezt. Ha valamit, azt méltóztassál nekem elhinni, hogy nagyon sajnálom, hogy Wécsey a' Vallás miatt hozza magát kedvetlenségbe olyaknál, a' kiknek semmi Vallások, de a' Vallás mellett lángolnak, 's olyak miatt, a' kiknek semmi Vallások, de nem állhatván bosszút egyébben, ezt feszegetik. A' mi kedves Szögyénink buzgó Pápista, és őtet még is minden Kalv. szereti; nem bánt mást, 's eszesbb, mint hogy a' darázst ingerelje. Én rosszul leszek belé, ha az illy haszontalanságot hallom.

Szenvedem a' szükségét, nézem hogy a' Sógorom hogy nem gondol a' testvérével, 's örvend hogy a' Diaeta kösleteti dolgaimat; csudálkozom, midőn egy nemeslelkű ember az én gyilkosomért retteg. De emberi dolgok! 's mindennapiak!

Kérem Istent, hogy egészséged álljon teljesen helyre. Teleki még Patakon vette leveledet.

Ajánj kegyességébe Ő Nagyságának, kit a' mai asztalnál is érdeme szerint magasztaltam, 's melegen. Melly ház nép!

örök tisztelőd
Kazinczy Ferenczmpr.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 33. sz.]

4510.

Kazinczy — Guzmics Izidornak.

Guzmicsnak Kazinczyja
szíves tiszteletét.

Édes barátom, Pöröm a' Sógorom ellen Május 30d. kezdetét vette; most Pestre kell vala indulnom, de közbe jött a' Dieta 's így útam vagy Novemberre haladt, vagy Jannáriusra. Meg vagyok tehát

fosztva azon örömtől, hogy megláthassalak. Nem szükség mondanom, hogy azt mely igen fájlalom. Az a bizonytalanság, hogy a Dieta lesz e, vagy nem, napról napra halasztatá velem az írást; 's így történt hogy egészen elnémultam.

A Sógorom keményszívűsége öldököl. Még most is úzi gonosz játékait. Nem első példa hogy az Isten' legnemesebb teremtese magához egészen hasonlatlan fiat hágy. De képzelheted mint akaszt-el, mint ront. Nagy kín egy atyának, midőn *gyermekit* látja szenvedni. *Maga* kevélyen szenved, midőn azt szenvedí a' mit nem kellene.

En Febr. óta mindég itt vagyok. Nem zaklatnak, de a' becsület' érzése nógat, hogy végezzem-el a' munkát valaha. Készen vagyok mind a' két Levéltárral, tudnillik a' Politicummal is, a' Juridicummal is. Tízezer pernél több ment keresztül kezemen. Az én dolgom csak az volt, hogy tekintsem-meg, [megvan e, 's minden hozzá tartozó Actájival, 's ott van e a'hol lennie kell. De kezemben lévén egyszer, a' mi az Emberbarátot és a' kimiveltetés' vizsgalóját érdekelhette, nem mulasztám-el megtekinteni. Osztózz érzésimben, 's mondd magadnak, mit kelle érzemen illyeket olvasván :

Fascic. 370. Nro 33. Jósef (Mariae) ex P[ossessi]one Szomotor oriundae, Criminis Magiae accusatae, atque ad torturam, postea etiam rogam damnatae. Processus Criminalis Anno 1704.

Inquisitio, seu potius fassio cruciatibus torturae elicita, in qua Kondásiana aliqua, in Megyaszó, se artificia strigum exercuisse, in tortura, et post torturam, asserit. Vidit procul dubio innocens strix, se in manus amentium incidisse. Quaesitor vecors in suo scripto nec nomen mulieris, nec locum habitationis adjecit, imo fassionem hanc ne subscripsit quidem. — Anno 1731.

Joannes Sebők ob blasphemias contra Mariam etiam Theresiam effutitas, utut testes asseruerint, cum mente fuisse alienata, manu carnificis mortuus est, extracta prius lingua. - Anno 1770!!!

Maria Szijártó, uxor Cauponis Tolcsven. apud quam tres Poloni occisi sunt, cum crimen hoc probari contra eam nequeat, ipsa vero, toleratis primis tribus torturae gradibus, nihil fateatur, ulterioribus torturae gradibus subijci praecipitur. -- 1747.

Mulier Judaica, quod pudenda viri, qui de patibulo decidit, absciderit, et domum deportavit. Inquisitio (nem súlt rá) 1770.

Criminis bestialitalis reus (ilyen és infanticida akkor sok; *miért?*) capite plectendus, ac postea cum vitulo comburendus.

N. N. gratiam vitae a Majest. obtinet, ad perferendos medii

anni carceres damnatus. 1776. — Barátom, érdemlé e ez, hogy halál mondassék rá? 's ember így gondol e ember' életével? Bíró e az illyen?

N. N. Ecclesiae R. Cath. S. Patakien. *Aedituus, fur sacrilegus.* 1763.

N. N. ob *defectum rationis* in bigamiam incidens. 1759.

Hricz Molnár voluntarii homicidae ad instantiam cujusdam virginis ante prononciationem Capitalis sententiae eundem sibi pro vitae socio expetentis, ab ordinaria poena absoluti 1724. — És így a' talán rút lyány elvételeét is büntetésnek nézék a' Bírák. — Én ezen 1552dik esztendőn kezdődő és 1777ig menő Criminális pereket elmélkedve tekintetem végig, 's Bíró a' Törvényszékekben lenni szeretek, noha az species carnificinae. Én irtózom ok nélkül büntetni, 's a' blasphemiákat csak bolond, tiszteletlen és az embert még inkább eldühítő dolognak nézem. Sok azt mondja, hogy irtóztatóan kell büntetni, mert Istent bánt. — Lehet e Istent bántani? — Azt mondják, hogy Isten azt is megkövezni parancsolta, a' ki a' felebarátját *bolondnak* mondá; 's így hijába predikálok. — Szeretném ha az Urakon kezdenék a' büntetést, vagy a' bolond szót bolond szónak néznék és phrásisnak.

De midőn Sodomiákat, bestialitásokat, gyilkosságot, gyujtogatást, gyermekölést büntetének, nagy számban, Zemplénynek 40 rabja volt. Most 150 van, 's több. Honnan ez a' rossz, 's nem kellene e szívünkre venni az emberiség' javát? Én tudnék egy módot. America hasznát veszi.

Belc esömörölvén ezen Munkába, tudománybeli foglalatosságához térek: Hazám' történeteihöz; Szalluszhoz; Erdélyi Leveleimhez; melyeket miolta a' Censúra Bécsben megengedé kieresztését, két ízben dolgoztam újra, 's Májusban a' Gróf Mailáth Magyarische Sagen und Märchen-jeit lefordítám, 's Igaznak küldém, adja-ki, ha tetszik. Azok jól vagynak beszélve, 's ártatlan gyermekes szellemökkel kedveltetik magokat. Práyt [!] olvasom Martinúzira, ki előtt lelkem térdre szokott ömleni, 's esudálkozom Práyon, hogy az Epistolae Procerum' Kiadója úgy *ítélhet*. De beszélle nekem Schwartner, hogy neki a' *Gedankenstricheket* is megtiltották a' 2dik Kiadásban, Gener-sich pedig panaszlá, hogy Historiája textusába ollyakat szúrtak, a' miktől ő irtózik, 's kénytelen vala *palam publice protestálni*. Werbóczy nekem Gracchusz. Melly gaz Nagyokkal volt neki baja, 's a' hazának. De merjen ám valaki Martinúziról és Werbócziról jól szóllani

Én merek. 'S ez nem a' Censúra vétke, (az én Erdélyi Leveleim nem sokat panaszkodhatnak) hanem a' Censoroké. — Theokritodat még sem olvastam végig: de ha nem szeretnék is, ha gyűlölnék is, szeretném azt. Gyönyörű! 's hadd mondják azok a' sovány, és érteni sem tudó emberek, a' mit akarnak. Azzal nem kell gondolni. A' ki megvénült a' más tanításaiban, a' másoknak parancsolgatásában, és a' kit még is, nec deus mensa, dea nec dignata cubili — ugyan hogy bánthatna az *Téger*, hogy az veled is érezteti felsőbbségét. — Mondjad Szcedernek, hogy régen szeretem: miolta pedig utóbbi leveledből tudom, hogy ötet Révai szerette, és Horvát István, még inkább, 's nem czimboraságból. Őllelek, édes barátom, forró szeretettel. Ujhely, Aug. elsőjén 1825.

Az elhatalmazott gonosznak nagy kútfeje a' papiros pénz és a' fogyó pénz; másik kútfeje, hogy az alsók büntetést nem rettegni látják a' Nagyokat. A' Káté erről nem teszen. Más szereket kíván az idő. —

[Eredetije a sz. Benedek-rend pannonhalmi könyvtárában.]

4511.

Gr. Dessewffy József — Kazinczynak.

Kassa, Aug. 7ikén 1825.

Édes kedves Barátom!

Egynehány nap előtt érkezett meg Dókus levele, melly nálad volt, a' Praenumeránsok' listájával. Dókus igen szép lelkű ember, igaz barátod — nagyon becsülöm és szeretem ötet, senkivel sem mennék szívesebben a' Diatára — azt lehet róla mondani: tu non corpus eras sine pectore — nála kezet fogott a' szív az észszel és tudománnyal. Bár sok Dókus lenne Magyar Országban — gondold meg csak, lefízelt helyetted 100 flot, a' többit is megígérte, ha igen sokáig tartanának szorultságaid.

Engem a' Diéta jó hátra lök megint, mert akár választ valamely Vármegye akár nem, megyek, feleségemmel és gyermekeimmel. Feleségem még nem látta atyafijait, miolta férjnél van — pedig mind azok, mind ők, kívánkoznak látni egymást, és látni gyermekeiket. — Én csak abból a' Vármegyéből megyek Követnek, melly engem a' nélkül, hogy a' Gyűlésben legyek, és a' nélkül hogy az Instrukzióba személyes és nyilvános befolyásom legyen, legegőbb választ első Követnek — ez büszkeség, de fontos okaim vannak rá —

non egoistico, sed patriotico respectu — nem fogok neheztelni, ha nem választanak is — hazámat úgy fogom szeretni mint eddig — a' Felső Táblához megyek, és nem fogom elmúlatni mind azt a' jól tenni a' Hazámnak, a' mit tehetek. Feleségemet minden esetre vissza fogom küldeni gyermekeivel együtt, kivéven Auréliust, Oct. közepe felé Sz. Mihályra vagy Olysóra. — Csak az Isten jobb egészséget adna! zúgnak mindég füleim, de jobban leszek, ha új mediumba, új svérába által teszem magamat.

A' híres Angyalffyt, kiről igen derék emberektől igen jó tudósításokat vevék, gazdasági Directoromnak fogadtam-fel, némelly régibb jó Tisztjeim mellé. — Nagyobba akarom vinni a' Spanyol-juh tenyésztést — ez, ha áldozatokkal is, hihetőképben, ki fog rövid idő alatt ragadni adósságaimból. — A' köz környülállások kívántákmeg ezt az új elszánást, új elhatározást, és új Combinációt, egy esztendőre kötöttem vele, mert minden esetre kell gondolkozni, mind neki, mind nekem — reméllem össze fogunk férni, mert minden tekintetben, észre is, tudományra is, és szívre nézve is kimivell embernek látszik — azomban az idő nyilatkoztat-ki mindent és minden oldalról.

Rendes a' megbotránkoztatás azon egyenességemen, mellynél fogva bátorkodtam megegyezni [!] a' V. Ispány előtt, hogy furesza ugyan azon egy Szentleket, egy azon nap, két külön templomban segítségül hívni — én jó czélből tettem ezt a' megjegyzést, mert szintűgy esmerem a' Pápista, mint a' Fanaticus Reformátusokat — tudtam én, hogy ez így történt Gr. Eszterházy alatt is, de Gróf Eszterházy Catholikus volt, és Zemplénnek a' Reformatio olta, az az: Ferdinand vagy Rudolf olta, nem volt Protestáns kormányozója — éppen az, a' mit némellyek legnagyobb politikának tartottak, hogy t. i. a' Constitutzió említése nélkül a' Monarchia magasztaltassék egy predikázióban, és éppen a' Ref. templomban, legkevésbbé volt politika; és pedig éppen azért, mert alkalmatosságot adott a' Cath. papoknak a' politikát által látni — nem úgy kellett volna eselekedni, habito respectu eorum, quae acciderunt; hanem egy okos Catholikus pappal kellett volna a' Pápista templomban egy olyan kirekesztőleg Monarchika Oráziót elmondadni, Ő Felsége magasztalásával; hogy nem csak minden vallásbeli külömbség nélkül választja a' Vármegye kormányozóit, hanem, hogy olly szerencsés volt a' választott szemlyre nézve is ezen maga választásában, melly választáson minden vallásbeli méltán és okkal örvendhet — hoc posterius fuisset et

verum et politicum — ha másod ízben jölt volna el Szilassy, akkor lehetett volna a' három külön Templomban is hívni segítségül a' Szentleket. A' praecedált Monarchika Orátzió a' Pápista templomban paralizálta volna pápista papjainkat. Be kár, hogy némelly emberek csupa gyanúból vannak össze fűzve, nem akarják tellyességgel a' jó és okos embereket megesmerni és a' magok béléltásának keskeny mértékét a' messzebb látók gondolatjaira és mind emberi, mind hazafiúi érzéseikre akarják alkalmaztatni. Be szerencsétlen ember lennék én, ha engem a' magam lelki esmérctére és czéllýaimnak nemesége az efféle subsumptziók felett nem vigasztalna! a' kik közelebről esmernek, és a' részrehajlatlanabb posteritas megfogják vallani, hogy én minden politikus és minden religiosus fanatizmusztól egész életemben távol valék. — Csókollak ezerszer. Te esmersz, és ez több mint ha 10,000 akár Kávinista, akár Pápista esmerne.

Vale animae dimidium meae!

Tuus Pipszmp.

Sajnálom, hogy Vécsey magát depopularizálja, Matolay pedig gyűlölteti; azonban, noha pártjokat nem fogom, még sem merem őket kárhoztatni minekelőtte bizonyos legyek vétkeikről, mert a' hol még felőlem is gyanakodnak, ott ugyan nagy mértékben kell uralkodni a' pletykáságnak. Igaz az, a' mit én mindég mondtam, hogy nincsen talán az Országban pletykásabb Vármegye Zemplénnél! — Be kár annyi szép lélekerőket nem a' köz egyezésre, hanem gyanúkra és bizodalmatlanságok terjesztésére fordítani. Multa non debent intelligi, alia dissimulari, nonnulla enim nonnisi interpretatione fiunt mala.

Próbáltad e Sógorodat az ólta meghívni az egyességre miólta szerencsés kötést tón? ha most se puhúl, duris genuit te cautibus horrens Caucasus, Hyrcanaeque admorunt ubera tygres. — Feleségednek kezeit csókolom, gyermekeidet ölelem. — Nagyon nagyon köszönöm Birckenstockot; bé fog teljesedni tanácsod. — A' más két darabot is köszönöm. Elly szerencsésen, Bibliothékám' nemes gazdagítója — de majd ha rám kerülhet a' sor, Te se légy kegyetlen az elfogadásban. — Sub rosa mondom: Aurelius, vagy Dulházy, vagy egyszer az egyik, egyszer a' másik, fogják, rapiálni a' jövő Diaeta titkos pragmatica hisztóriáját — le nem fekszünk, mig az elélt napnak hisztóriája nem léssen ledictálva. — Felette concentrate és tömötten léssen az írva, és minden legkissebb részrehajlás nélkül. Vale!

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 33. sz.]

4512.

Kazinczy — B. Wécsey Pálnak.

In dem Augenblick erhalte ich die Nachricht, dass Abauj den V. Gespann Comáromy und Vitéz, Torna den V. Gespann Ragályi Ábrahám und Graf Georg Andrásy, Saros die zwey Vice Gespanne zu Landtags Ablegaten erwählt habe. Hieronym Berzeviczy erhält während der Abwesenheit der zwey V. Gespanne das Authenticum, welches mir bedenklich dünkt. Es ist nicht gut, wenn man Feder und Siegel in eine Hand ablegt. —

Morgen früh erhalten wir wohl Nachricht über die Wahl in Szaboles und Borsod. Erhalte ich etwas, so will ich es mir für Pflicht anrechnen, sie Ihnen mein Herr Baron mitzuthemen.

Mit aller Verehrung beharre ich

Ew. Hochwohlgeboren

In Eile den 11t. Aug. 1825.

unterthänigster Diener
Kazinczy Ferenczmp.

Borsod wollte Vay und Notair Palóczy senden. Der Obergespann bat seine Freunde, ihn nicht zu compromittiren. Ich wollte, dass wir endlich einmal aufhörten zu wissen, wer zu welcher Herde gehört. Da aber Religionen auch als Corpora Politica betrachtet werden können u. sollen, so muss man freylich auch darauf sehn, wer welche Farbe trägt. Mir wird aber übel, wenn ich sehe, dass ein Kopf wie Hr. v. Matolay, sich in diese gehässige Sache mischt, und das Feuer noch grösser macht, u. eben dadurch Ursache ist, dass man ehrwürdige Männer mit gehässigen Augen sieht, et vicem pro vice zurückgibt. Soll man edle und brauchbare Menschen wegen einer Sache, welche Hr. v. Matolay das ist was sie seyn soll, in die Lage setzen, dass sie das Gute nicht machen können, was sie gewiss thun würden? Das ist ein Hochverrath wider die gute Sache. Wer Unrecht hat, er sey Schüler Roms oder Calvins, hat Unrecht; man hat wenig Kopf nöthig, um das einzusehn. Übrigens bin ich der Meinung, die Sallust so schön vorträgt: Bey erlittenen Unbilden trifft [!] der Argwohn, dass er Ungerechtigkeit ausgeübt, den, der stärker ist. Wir verderben uns durch diesen fatalen, ja lächerlichen Antagonismus, und mir scheint nur der ehrwürdig, der frey

davon, diesen Antagonismus nicht nur nicht anschürt, sondern ihn zu löschen trachtet. — Vergeben Sie mir diese unerwartete Erklärung; sie ist die Folge von unserm neulichen Text. Bey der letzten Restauration sagte ein Rothgürtel in meiner Gegenwart: Wir kamen hieher geschreckt dass die Protestanten die Unsrigen gänzlich ausschliessen wollen; und wir gehn mit dem Zeugniss weg, dass sie sich über alle Erwartung bescheiden und gerecht benommen haben. — Auch in andern Fällen haben die Protestanten ein ähnliches bewiesen, wiewohl die andre Parthei schon desperirt war. Tritt aber ein Almásy auch hier auf, und sagt: Hajdúnak sem, ha Kalvinista, so gratulire ich, wenn man ihn weise macht. — Nehmen Sie mein Herr Baron diese meine Äusserungen als Zeichen meines gränzenlosen Vertrauens und Hochachtung an.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 27. sz.]

4513.

Cserey Miklós — Kazinczynek.

Kedves Barátom!

Tudjuk hogy nállatok Ország Gyűlése lesz, de hogy a Coronation kívül mi leszen annak tárgya, nem tudjuk. Némelyek azt beszélik hogy az Insurrectio megváltása lenne a fő tárgy. Azt megváltani haszontalanis volna, mert a Hazának utolsó szükségbeli védelme a megváltás utánis elé kerülhet, — alatsynyságis volna, mert attól a szent kötelességtől magunkat megmenteni akarni tellyes gyávaságunkat árulná el, — veszedelmesis, mert a szolgálai adózásra utot nyitna, — lehetetlenis, mert a velünk született kötelességet nem lehet le vetkezni. — Feisem teszem hogy erre a Magyar Ország Statussai reá hajóljának. Következhetik mindazonáltal ebből a propositióból egy olyan tárgya a tanátskozásnak, a mely igasságos, diszes, és a Nemzethez méltó, — a Királyi Háznak pedig hasznos. Ez, a Nemességnek olyan olyan¹ állapotba való helyheztetése, hogy a szükség esetében mind a Királyát, mind magát az ellenség ellen foganatosan óltalmazhassa. Meg kell vallani hogy mostani üdőben a fegyverben és serénységben előre nem gyakorlott Insurgensi Sereg

¹ Az eredetiben is kétszer.

a maga kötelességének megnem felülhet. Illő tehát, igasságos, és szükséges, a Nemességnek velle-született kötelességét lehetségessé tenni végbe vitelére, és foganatoszá tenni tzelýára nézve: — az az, Hazai Nemes Ezeredeket állítani fel, Capitulatio szerént, mellyek magok költségeken (a Capitulatio esztendeim alól és fejül lévök segedelmével) készítettessenek békesség idein a veszedelem esztére. Ennek elmellözése valaha végső pusztulásunkat okozhatná. — Ez az én gondolatom. — Jaj annak a Nemzetnek, melyet tsak megbérelt karok óltalmazhatnak!

Egyébaránt: elég tárgya volna az Ország tanátskozásának még ezen fejúlis. A Mezei gazdaságnak és a Kereskedésnek fejjebb emelésére kellene munkálódni. Meg lehet ez a több Tartományok rövidsége nélkülis. — Ók meg előztek münket a Culturában s az Industriában, előttünk maradnak továbbrais, tsak meg ne állyanak. — A Nemzeti nyelvetis bé kellene már valahára hozni, mind a Katonai mind a Hazai dólgozka, — és a Tudományok terjesztéséről, — s az Ifúság jobb neveléséről gondoskodni. — Teleki, a kit a minap esketénk fel, azt állittya hogy Felséges Urunk ezt az Ország Gyűlését a Gravamenek orvoslására akarja fordítani. Szent és dítsőséges feltétel, ha úgy van! —

Kérlek tudósits a Tü elmétek járásáról, és hogy a Ns Vármegyék milyen férfiakat választanak Követeknek, — s minémü Instructiókat adnak nekik. Maradtam

igaz barátod
Cserei Miklósmpr.

Kolosváron 13a Aug. 825.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Iród. Lev. 4r. 26. sz.]

4514.

Kazinczy — B. Wécey Pálnak.

Verehrter Baron,

Mit allen Gefühlen des innigsten Danks schliesse ich das empfangene Blatt¹ hier bey. Diese Vorsicht Gottes, worüber

¹ A levélhez van mellékelve egy kis, mintegy 32-ed rész papírdarab, a melyen Kazinczy András arczképe kezdetleges tollrajzban látható; a rajz mellett e szók olvashatók: Kazinczy András 1801. Novemberben. — Szabad kézzel. K. F.

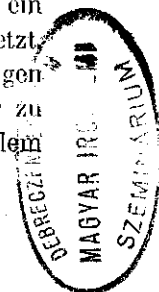
es frohlockt, käme mir äusserst unwillkommen, wenn die Nachricht glaublich wäre. Auch das Zusammenrücken des Militairs in die Nähe des Landtags vermag mich nicht zu schrecken. Unsere Regierung scheut sich Spektakel Europa zu geben, und ist viel zu edel, als dass sie auf die Gefangenehmung der Deputirten absehen könnte, wozu man auch so viele Regimenter nicht nöthig haben würde. Die Dignität des Monarchen fordert Pracht. — Ich habe Ihren Befehl befolgt: aber ich glaubte nichts zu thun, was mir Ihren Unwillen zuziehn könnte, wenn ich das Blatt einigen, mit denen ich zusammenkam, vorlas.

Átok fogta-meg a' Magyart, hogy az soha eggyütt nem tart, sagen Sie verehrter Baron. Ich klage darüber nicht. Gedanken und Gefühle sind zollfrey, und bey welcher Nation aller Zeiten war es nicht so wie bey uns. Bey freyen Menschen sollen Meinungen und Gefühle und Art zu denken frey seyn. Freylich wünsche ich, wie Sie, und wie jeder andre, verehrter Baron, dass auch andre wahr, zuträglich, nothwendig finden sollten, was mir als solches erscheint: aber hat es denn die Natur unweise gethan, dass sie uns nicht in dasselbe Modell goss? Toleranter sollten wir gegen andre seyn, und den, der mehr seinen Gefühlen u. seiner Überzeugung als anderer Eingebungen folgt, als einen Menschen von Character schätzen. Nur das wünschte ich, dass jeder seine Gefühle und Überzeugung vor Augen hätte, und nicht Nebenabsichten. Ich denke hier nicht auf Religiose Ansichten und Gefühle, von denen nicht einmal eine Rede seyn sollte, sondern darüber, wie wir wechselseitig unsere Handlungen in politischen Dingen beurtheilen. Ich glaube Ihnen nichts unangenehmes zu thun, wenn ich Sie, mein Herr Baron, zum Beispiel nehme. Dieses zeigt von Vertrauen, und dieses empfiehlt bey einem Mann, wie Sie sind, mehr, als Besorgnisse und Ausweichungen, und ich bin überzeugt, Sie werden gewiss nicht glauben, als hätte ich die Rohheit, Ihnen unter dem Schein von Complimenten, Stiche oder doch Harszelirungen beyzubringen. — Zum Beispiel also: Sie gingen mit Ötvös dem Excell. nicht um, Szemere erzählte mir, er und Szuliyovszki, seyen täglich mit ihm gewesen, ja sie erzählten mir vieles, was ich nicht erwartet habe. Ich meines Theils kann weder Ihr Betragen, noch das Betragen dieser tadeln, wenn ich das auch thun dürfte. Das eine mag besser seyn, als das andre, aber auch dieses ist keine Sünde. Krieger sind im Kampfe Feinde: haben sie die Waffen abgelegt, so zeigen sie sich wenigstens Verachtung

nicht; wenn hinwider auch das nicht übel ist, wenn man einem Menschen der unserer Achtung unwürdig ist, Achtung versagt. — Ich nehme mich zum Beispiel, und bringe das vor, um mir selbst Rechnung über mich abzulegen. Ich konnte den verstorb. Lónyai nie leiden! nie! Ich verachtete, verabscheute seine Handlungen, während dass er noch V. Gespann war. Aber hat denn dieser eitle, leichte, sehr oft unmoralische Mensch nicht auch herrliche Seiten gehabt? War er bey seinem unerträglichen, lächerlichen Stolz nicht auch artig, und wohlwollend, manchesmal edel? Seine Küsse aus Stolz, die er als *Gnaden* ausgetheilt, verschwendet, sogar wieder den eingeführten Ton ausgetheilt, die achtete ich für das, für was sie geachtet werden sollen, und wäre ich nicht mit ihm verwandt gewesen, ich hätte sein gnädiges Bátyám Uram für eine Kränkung angesehen. Als er starb, hatte er sogar den Beifall eines Grafen Dezsöffy, nicht weil er starb, sondern weil er exitu civis war. Einen andern Lónyai, der aber nicht Lónyai heisst, u. der ohne Lónyais bessere Seiten seine Fehler und Verbrechen in einem massivern Grad besitzt, liebe ich, wie Sie. Bücken muss man sich vor bösen Menschen, und ihnen Achtung erweisen nicht: aber die Mischungen sind unendlich verschieden, wie Grade in Tugenden u. Lastern.

Wie es zwischen der legislativen und executiven Gewalt abgetheilt werden sollte, ist etwas ganz anders als wie diese zwey abgetheilt sind. — *Aequa lege inter Principem et Populum* sagt das Gesetz. — Ich habe nichts mehr nöthig, als diesen Gegenstand auf Ihr verehrtes Schreiben zu berühren.

Was Hrn. v. Matolay anbetrifft, so wage ich mich auf mein Gewissen zu berufen, dass ich ihn um sehr viele seiner edlen Handlungen beneide, dass ich seinen Kopf wie sein Herz schätze: aber die zwey Fälle, von denen die Rede ist, können doch nicht entschuldigt werden. Ein vernünftiger Mensch setzt sich darüber hinaus, u. ist geneigt sie für die Ausbrüche seiner Laune, denen er noch mehr wie andere ausgesetzt ist, und seines exacerbirten Gemüths zuzuschreiben. Aber versetzen wir die Scene nach Irland, und stellen wir uns vor, diese ungläubliche Allegation hätte ein protestant. Sachwalter in dem Process eines Katholiken aufgesetzt, und ein reformirter hätte in London einem Katholiken in die Augen gesagt, er habe nicht Muth mit einem Kathol. in einem Zimmer zu schlafen — was würden Sie selbst, mein Herr Baron, mit allem

Ihren Geiste, der über Thorheiten hinaus ist, darüber sagen? Darum sagte ich in meinem vorigen Brief, es ist etwas ganz anders, wenn jemand aus der schwächern Parthie sich solche Ausbrüche erlaubt, als wenn man so was aus der stärkern Parthie hört. Bessere Menschen hätten die Pflichten, dass sie andern mit ihrem Licht vorangehn, und die ungerechtesten, unvernünftigsten aller Gehässigkeiten die es geben kann, nicht aufreitzen, sondern löschen trachteten. — Nun sind wir durch diese Namen u. zwey Farben abgetheilt; achte man den Namen u. die Farbe, damit man nicht Streit über Nichts veranlasst: aber thue man als wären sie nicht da, u. alles hört auf. Ich sage es nochmals: Hr. v. M[atolay] und alle die, die so etwas thun, schaden nicht blos sich, sondern auch der guten Sache. Sind das Albernheiten werth?

Bey beiden Parthieen geschah manches, was man nicht hätte thun sollen. Der eine predigte etc. — er sagt, dass man ihn nicht verstanden. Ich war dabey; aber ich that, was ich bey nicht gut geschriebenen Büchern thue, ich liess mich aufregen, u. dachte ohne ihn zu hören. Ein andrer schrieb was er nicht hätte sollen. Der dritte auch so. — Nun soll dafür das Ganze büssen? Beträgt sich denn das Ganze nicht bescheiden, mässig, herrlich? — Doch wozu diese Apologie? Erlauben Sie mir lieber zu fragen, was denn aus diesem Acharnement gegen einander, aus diesen ewigen Beschuldigungen werden soll? Thäte nicht ein philanthropisches Gemüth bessere Wirkungen? Mir wird übel, wenn ich über geachtete Thorheiten streiten höre, noch übler, wenn ich sehe, dass ein vernünftiger Mensch in diesem Streit Parthie nimmt, u. rächend kämpft, weil er sich gekränkt glaubt. —

Es ist ein Punkt übrig, über welchen ich meine Meinungen Ihnen mein Herr Baron mündlich ganz frey sagen möchte, aber auch hier nicht verhehlen zu müssen glaube. — Zemplin hat wohl 12, wenigstens 6 Männer, die ich werth achtete, deputirt zu werden. Hier werden aber nicht 12 oder 6, sondern 2 gefordert. Ich würde mein Votum — Vota sind ja frey — unsern zwey erstern Beamten geben; ich schrieb dieses, damit Ihr Aug im Lesen die Namen nicht finde, nicht ahnde, ehe es Zeit ist. Beide kenne ich, u. wie ich hoffe, auch das Publicum. Ich wüsste nicht, wie der eine und der andere es verdient hätten, dass man sie praeterire; ja, ich glaube, es ist Pflicht ihnen Dank zu zeigen. Sie sind Freunde, das ist was sie mir am meisten empfiehlt, wiewohl das weder ihr einziges noch

höchstes Verdienst ist. Die übrigen, die ich im Sinne habe, verdienen unser Vertrauen auch ohne Gränzen, u. würden sie gewählt, so würde ich dem Comitatus ihnen selbst *herzlichst gratulieren*. — Der Meinung bin ich nicht, dass alle scharlach roth seyn sollen; auch andre Nüancen sind roth; u. es gibt Röthen, die fahl an der Sonne wurden. Was war Péchy János 1808. und wie hat er sich abgebleicht? Szent Iványi lief Gefahr als V. Notaire von Neograd cassirt zu werden, u. mit der Zeit fand man ihn anders. Prényi Zsigmond war Demagog gescholten, bey einer andern Gelegenheit sagte man er spreche wider sein Gewissen. Der edle, edle Dezsöffy gestand hier, er habe sich in Szaboles geirrt, und ein Wicht wagt ihn jetzt zu schmähen. — Ich wünschte, dass Sie die Lücken, welche ich hier lasse, absichtlich lasse, ausfüllen wollten, und schmeichle mir, dass Sie mir glauben werden, dass ich *niemand unter allen denen, die [sich] hier durch einen hämischen Geist porträtirt glauben könnten, gedacht habe*; ich spreche, weiss Gott, im Allgemeinen. Aber *einen* denke ich doch, und das ohne Groll, ohne Galle, ohne Abneigung (Matolay gewiss nicht) der feurig thut, wie Petrus, aber dann den Erlöser ableugnet, weil er wirklich recht hat: den Erlöser nie gekannt zu haben. — Welche Hitze in einem, u. ich erinnere mich, wo er die Lehre annahm, das müsse man nicht, weil wir vieler bedarfen.

Ich bitte um nichts anders, mein Herr Baron, als dass Sie meiner hohen Verehrung versichert seyn wollen. Wie ich in politischen u. religiösen Dingen denke, möge die Zeit lehren. Ich kenne mich.

Ew. Hochgeboren

gehorsamster Diener
Franz Kazinczympr.

Hr. V. Gespann von Sz[emere] speiste sammt mir bey den Piaristen, wo auch Frau von Matyasovszky war. Sie wusste, dass Bihar den Grafen Karl Csáky u. Zsombory zum Landtag schickt. — Dass aber dort das Comitatus den Gencsi Laczi aus Mihályfalva zum ersten Vice Gespann gewählt habe, wovon er selbst nie geträumt, das erfuhr ich abends aus dem Munde des Hrn von Inczédi. Man erzählt, dies geschah, weil die Candidation darauf abgezieht war, dass Kammerherr Lányi behalten werden soll. Wer der 2-te V. Gespann ward, wusste Inczédi István nicht. Die Nachricht kam zu ihm, als der 2-te V. Gespann noch nicht erwähnt ward.

Ich lese den Brief, u. erschrecke über die Fehler wider Stilistik etc. Ich ward alle Augenblicke unterbrochen, u. hatte zu eilen. Vergeben Sie mir den gerechten Ärger, den ich Ihnen dadurch verursache. Die Form taugt nichts; aber wenigstens habe ich meine Gesinnungen in ihrer Wahrheit dargestellt u. das ist auch in einem schlecht concipirten Brief immer gut.

[K. és h. n.]

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 27. sz.]

4515.

Kazinczy — Gr. Dessewffy Józsefnek.

Tisztelt kedves barátom,

Hogy Szabolcs Tégedet távollétedben tisztele-meg bizodalmaival, az Néki úgy válik tiszteletére mint Néked. Hány példánk van még ma is, hogy az Aristideszek nem jutalmat vesznek, hanem büntetést! 's midőn a' Magyar John Bull illy igazságos, mint Teerántad vala Szabolcs, akkor mind azok, a' kik az igaz érdemet meg tudják különböztetni attól, a' mi csak szeretne ennek látszani, örvendhetnek. Kísérjen a' Szerenese, 's adja hogy nagy fényben ragyoghass; mert arra nem csak érdem kell, hanem Szerenese is.

Én csendesen nézem mint játszanak az emberi indulatok a' haza' szeretetének lárvája alatt, és a' kik céljokat minden mester-ségeik mellett elérni nem reménylik, mint haragszanak, 's mint vádolják hol a' Vallást, hol egyebet. Ha bajok nem volna magokkal, kevesebbé zajganának. — De mire való a' Vallásról csak beszélni is, ezt mondom mind az egyik, mind a' másik fél' embereinek; és hogy a' mit mondok szivemből jó, bizonyitom, midőn a' buzgó Catholicus Bodót, és az efféléken nem töprönkedő Piaristákat, szivesen szeretem. A' mi Vallásosságunk, vagy inkább az, hogy egyikünk Pápista, másikunk Calvinista, a' születés' és a' neveltetés' munkája, 's mi kár van abban azon tekintetben melly felől szólok, hogy ez így, amaz úgy gondolkozik? De én szégyenlenék azon felül annak nézetettni, a' ki ebben kereshetek valamit. Jónak, rossznak, eszesnek, elméletlennek, azt predikálom, hogy bánjunk egymással philanthropicus érzéssel, 's el lesz fojtva az a' veszedelmes 's nevet-séges daemon.

Egyébbe én nem avatkozom, 's sem Szemere mellett, sem Szemere ellen nem ezimboráskodom. Világosan kimondottam mind szóval sokaknak, mind írva B. Wécsey Pálnak, hogy ha voksomat kellene adnom, kit küldjön Zemplény Követjének, értelmemet így adnám: — Zemplénynek sok fejei vagynak, a' kik bizodalmat érdemlik; ilyen Gróf Schmidegg és Báró Wécsey Pál, Boronkay Gáspár és a' Rákóczi Szirmay Tamás, Soos Pál és Janos, Szirmay József a' Perceptor, és az öcse Szirmay Antal, két jó fejű és jó érzésű férfjaink, Fő-Notárius Dókus és Matolay, 's Nyomárkai, 's a' két Vice-Ispánnk. De minekutána itt nem csak a' fej' és a' szív' jóságát, hanem egyebet is kell tekinteni, 's a' két Vice-Ispán nem úgy viselte magát hogy elmellőzésünket érdemlettnek ítélthessék: én a' magam voksomat a' kettőre adnám minden mások felett, 's ezzel végezném vélekedésemet: *Ceterum censeo omne, qui turbas cient, aqua igneque intercidendos.* Szemere és Szögyényi cum dignitate jelenhetnének-meg a' Haza' Atyáji közt, és benne sokat találhatni, a' miket nem találhatni azokban, a' kik könyv nélkül tanulták-meg Filangierit, 's csapkodó lángokkal égnék. 'S ámbár a' Dietai Követek megválasztásában legkissebb gond az, hogy valakinek complimenteket tegyünk, jól tennék, ha kár nélkül tehetnénk, hogy a' Personálisnak tegyük azt az örömet, hogy testvér bátyját láthassa megfisztelve. — Nem szégyenlem ezen érzésemet, 's annál bátrabb vagyok azt kimondani, mert a' gondolat Szemere és Szögyényi felől kebelemben támadt.

Én a' Dietai Követben fejet is kívánok és a' dolgok' ismeretét: de semmit nem annyira mint tántorithatatlan jóságot, hűséget. Azok a' lángok nekem ritkán embereim, kivált ha látom, hogy ragyogni szeretnének és kívánságaik, szükségeik vannak. Hány jött úgy haza mint oda ment? Nevezzem e őket?

'S ámbár levelem' elején eltiltottam magantól minden tudását annak, hogy ez vagy az Rómát hiszi e Jeruzsálemnek vagy Debreczent és Patakot; minekutána a' Vallás úgy is tekintethetik, mint Corpus Politicum, ha rám nézve nem bánnám is, ha Vármegyém Gróf Dezsöffy Józsefet és B. Wécsey Pált vagy Gróf Schmidegget választotta volna: másokra nézve óhajtom, hogy a' démon' felingerlésének elkerülése miatt egy Cath. és egy Kálv., 's ne két Cathol. 's még inkább ne két Protestans küldessék. Szégyenlem a' mi a' Bihari Restauratió történt. Hogy Borsod két Protestans Követet választta, mint Sáros két Catholicust, azt azért nem bánom, mert olly két Követet mint a' Borsodiak, nem könyű együtt találni. Külömben én

két középszerű fejet, de nem középszerű character-t inkább választanék, mint két láng fejet, de a' kinek szüksége van. Mondhatnék példát rá.

Úgy tetszik, tisztelt barátom, hogy a' mit Néked a' Protestans Veni Sancte eránt irtam, téged tűzbe hozott. Azt nem láttam előre, de megíráom vala, ha előre láttam volna is. Ismerem én gondolkozásodat, 's minden ismérheti: de szükség volt tudatnom veled a' mi téged illet, 's azt az érzésemet közlenem veled, hogy Pápistának Kálvinista ellen, Kalvinistának Pápista ellen a' legszelidebb érintéssel sem kell szólni, mert a' vastag fejek balra magyarázzák. Én a' Kalv. ellen szólok, ha szólhatok: de a' Pápisták felől vádolva soha nem szólok. Csak ingerleném vele a' démont és a' vastag főket.

Ha Néked könyveim legkisebb örömet tehettek volna, örvendének. Csak arra kérek, hogy azt oda ne magyarázzd, hogy érettek vagy általok valamit kerestem. Rexque paterque audisti coram, nec verbo parcius absens. Kértem én tőled, mikor kelle kérnem, 's vettem, mint attól, a' ki adhat és örömmel ad. Alacsonyásznak tartanám erántad úzni ravasz játékot. — Leveled vétele olta nem voltam Dókussal, hogy gyönyörű tettét megköszönhettem volna. Szívem nagyon köszöni. Valamint azt is, hogy elmondta Ő Nagyságának, hogy a' Grófnét és Comteszt még nagyobb elmelegedéssel szoktam emlegetni mint magadat. Ezt így *kell*, mert téged itt minden tisztel, minden csudál: de Ő Nagysága és a' Comtesse ezekelőtt ismételtenek.

Midőn tegnap a' Városhól kijöttem, Balásházy János egy darabig kikísért: keveset tart Angyalffí felől, 's nem jövendől jót. Én neki, az az Angyalfinak, nagy dicséretét hallám Klingensteintől. Kiki a' maga szemével lát, 's Balásházynek nem veszem balúl hogy ő is ember, mint én és más.

De balúl veszem annak, a' ki eránt kérdész, ha nem teve e erántam megelőző lépést, hogy most is az a' ki volt. Én szóllitanám-meg, de minek? Hogy ne volna ő igazságtalan most is, midőn *barátja* az ő hangján beszéll? Rendes hogy a' moralitást pengetjük, azt akarjuk hogy *egy* rossz érezze *útálatunkat*: de a' ki *perjurus* is igazságtalansága, rapinája, pracdociumma mellett, az — Ehrenmann. Külömben tán csak nem szeretnénk olly igen nagyon hogy *még reszketünk is azért*, hogy kénytelen lesz kiadni, a' mit tartóztat.

Élj szerencsésen, tisztelt kedves barátom. Tegnap estve jöttem ki Ujhelyből, 's mingyárt megyek vissza. Leveled, melly Aug. 7d.

vala írva, *Aug. 19d.* jött kezemhez postán *Kassáról!* nincs velem. Megengedj, ha egyik vagy másik czikkelyét felelet nélkül hagyám. Ő Nagyságának kezeit csókolom, úgy a' Zseni tanítójaét. Zseni Ruskán van, Thalie Regmeczen. Feleségem mind Ő Nagyságát mind a' Comtosszt tiszteli, mind magadat.

Széphalom Aug. 21d. 1825.

Adja Isten, hogy a' mi Követválasztásunk lárma nélkül eshesék-meg. Félek; látom a' pezsgést, 's undorodom tőle.¹

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 33. sz.]

4516.

Zádor György — Kazinczynak.

Blumenthal, 1825. aug. 22.

Tekintetes Tabla Biró Úr,

Különösen Tisztelt Tudós Hazámija!

Azolta, hogy a' multt évi Július' 30d. utolsó levelemet a' Tekintetes Urhoz intéztem, külömbféle hányatások és viszontagságok után a' történet engem az Ország másik széléről Vas Várnegyéből ide Temesbe vetett. A' közelebbi őszt és telet Pesten töltöttem; de olly elesüggedt lélekállapotban, melly minden foglalatosságra alkalmallanná teve, 's nem engedte azon kedvező helyzetet, melly szerént honunk' legnevezetesebb könyvtárai előttem nyitva állottak, Poesi-sünk' Historiájára czélerányosan használnom. 'S valóban, elveszettnek tarthatnám ezen időmet, ha a' Magyar Luciánnak Fáy Endrének, Kisfaludy Károlnak, 's az én kedves Vörösmartyúnak lelkes társaságokban leéltt kellemes és tanulságos órákat, olly nyereségnek nem ismerném, mellyben a' hozzám szükmarkú szerencse, engemet csak ritka kegyelméből részeltetett.

Fáynál volt szerencsém látni a' Tekintetes Ur' Erdélyi leveleit. Azon néhány sor is, mellyet belőlök olvastam, óhajtatja velem, hogy azokat minél előbb nyomtatásban bírassuk. — Elhültem belé, hogy némellyek kárhozatos újításnak vették, a' ragasztékos gyökerű igéknek (verba radice aucta) a' józan Révai 's a' Dunántuli közönséges

¹ T. Kazinczy Fer. Úr levele. Jött Aug. 24ikén 1825. — Dulházy M. jegyzete.

nyelvszokás szerinti hajtogatásokat. Minden író és nem író Hazafi társainknak, nem lehet eléggé tanácsolni, hogy nyelvünk' természetét és történeteit tanulják-meg ismerni, 's a' szép és elmés gondolatokat, olvasójiknak legalább hibátlan nyelven adják. Az idvezültt Versegly, kimondhatatlan kárt tett azzal, hogy azon hibás nyelvszokásnak, melly a' Dunán innéti felsőbb és alsóbb köznép' beszédeben a' tisztább fület szaggatja, grammaticai sanctiót adni erőlködött. A' mint hallom, az ifjú Ságly Verseglynek Vindiciájival fenyeget bennünket: de reményem nyelvünk' barátjai nem hültek még el annyira, hogy ezen mindinkább terjedő kártékony mirigynek határt ne vessenek.

Vörösmarty' Zalánját már nyomtatják. Kulcsár ugyan megdicsérte látatlanban: de alig hiszem, hogy neki tetszeni fogjon a' merész Költő, kinek szabad szelleme mind az Orthologismus' mind az Iskola' nyűgeit elszaggatta. A' czéhbeli Critikusok aligha lesznek vele megelegedve, mert ő Homéert és Ossiánt tanulván, magának egy mind a' kettővel rokon, 's mind a' kettőtől független nemzeti maniert teremtett. Meglehet, hogy én elfogódott elmével itélek, mivel (dicsekedő örömmel mondhatom) sokkal közelebb állok Vörösmartyhoz a' ritka szívű barátához, hogy sem benne a' Költőt igaz nézőpontból láthatnám.

Deák Antal Regéji: Pölöske és Szent Györgyvár a' Censurán már által mentek 's rövid időn nyomtattatni fognak. Kisfaludy Sándor Gyulafyja már nyomtattatik is az Universitásnál, mellyből nem állhatom meg, hogy egy szép Strophát a' Tekintetes urral ne közöljek :

Magasb elmék! mélyebb szívek!
 Jaj tinéktek a' földön!
 Az illy tökély, bár nagy érdem,
 Boldog itt még ritkán lön.
 Csak a' könnyü 's középszerű
 Díszlik itt a' nap alatt;
 Szerencsétlen, a' mi ennek
 Keskeny körén túl haladt.
 Mikor illyent teremt az ég,
 »Eredj!, mondja, légy dicsőség!
 Légy czimere nemednek,
 És ostora keblednek.«

A' jövő évi Aurora sok jó darabot fog birni. A' hová tartoznak A' Fejér Köpönyeg; Püröndy Tamás' levelei Tollagi Jónáshoz, humoros darabok, Kisfaludy Károl = Szalay Benjámintól. — A' Házi Bánat elbeszélés 's a' Kenyeres Vitéz anecdota Kiss hadnagytól.

A' két férj nője elbeszélés Szenveytől. László Cserhalmon Vörösmartytól. — Egy naiv dal Kísfaludy Károltól, 's egy lelkes Borónek Bajzától etc. etc.

Engedje a' Tekintetes Úr hinnem, hogy levelemmel alkalmatlan nem valék, 's ha egy két soraival kíván megörvendeztetni, méltóztassék azokat Temesváron által ide Blumenthalba utasítani.

Ajánlom magamat szíveségsébe, 's állhatatos tisztelettel vagyok A' Tekintetes Urnak

alázatos szolgálja
Stettner Györgympr.

[Megjelent a «Zádor György levelezése Kazinczy Ferenczcel» cz. kiadvány 39—41. lapjain.]

4517.

Gr. Dessewffy József — Kazinczynak.

Itt volt és megölelt, de csupán lelkével, epedve
Gondjai közt a szegény Jóska szabolesi követ.
Hon kívánt esendben békével rejtve maradni,
Választák s nevelik köz bajok ön bajait.
Így mikor ég a ház, szél támad, lángba borítja
Végig a durva falut, nincs aki oltani tud:
Mert nem tudja hová, vagy honnan hordja kapáját,
Nincs akkor forrás, csak szemekben a víz.

Cito citissime, 23-d. aug. 1825.

Pipsz.

[Megjelent a Kazinczy G.-féle kiadásban.]

4518.

Kazinczy — Dulházy Mihálynak.

Bizodalmas Drága Jó Uram,
Bibliothecárius Úr,
kedves barátom,

A' Szirmayak most is neheztelnek azért a' mi a' Minerva 1 Kötetében mondatott. Megmagyaráztam nekik a' szót, 's figyelmessé tettem, hogy ha szavaimat úgy nem akaram értetni a' mint

mondani szóval, ez a' csípés és az ugyan-ott tett dicséret ellenkezésben lesznek. De még jobb úgy szólni, hogy ne lehessen meg nem értelnünk; és mivel az emberek a' leghalmozottabb dicséretet sem nézik soknak, ellenben a' feddés alá rejtett magasztalást vagy mentséget is kevésnek nézik: kérem az Urat, édes barátom, méltóztassék a' Szirmay Antal Biographiáját mingyárt végig olvasni és mindent megváltoztatni a' mi a' Szirmayaknak kedves nem lehet. 'S ámbár az, a' mit Kazinczy András felől ott mondok, *res facti*, hogy az által is meg ne sértsessenek, azonnal törölje-ki. Ő Nagysága ezt nekem megígérte: de Ő Nagyságának most a' készülétekkel sok dolga lehet, 's rettegek a' Szirmayak neheztelésétől. Gróf Aurélt és Emilt s Praefectus Urat méltóztassék nevemben barátságos tisztelettel idvezleni. — Mit fizete írttem az Ur a' Dilizsánsz szekeren, meg nem írta: én bizony nem tudtam hogy fizetni itt kell valamit.

26. Aug. [1825.]

Kivűt: à Monsieur Monsieur de Dülházy à Cassovie.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. Ir. 5. sz.]

1519.

Kazinczy — Gr. Dessewffy Józsefnek.

Újhely Aug. 28d. 1825.¹

Tisztelt barátom,

Szent-Mihályra utasított leveledet azon órában midőn vevém, általadtam V. Notárius Szemere Péter Ősémnek, ki Nagyaluban lakik, 's kértem Fő Szolgabíró Bónis Urat, hogy azt azonnal küldje Dolinszkynak. Szemere Péter, a' Kazinczy Péter unokája, megígérte, hogy sebesebben veszi Dolinszky mint ha postán menne. Ha ezt nem kellett és lehetett volna reménylenem, magam küldöttem volna le expressus által. Kedves nékem az a' pillantás, mellyben éretted tehetek valamit.

Képzeled hogy miolta elmentél innen, mennyi beszéd lehetett itt a' történetek felől. Tudod hogy én Szemereista vagyok, de azért Anti Schmideggista nem vagyok, 's még inkább nem Anti Dókusista.

¹ T. Kaz. Fer. Úr levele Pozsonyba Újhelyből. — Dülházy M. jegyzete.

Azt nem értem, hogy mint érdemli Szemere azt, *olly vagy szolgálatai után*, a' mi vele történt. Azt fogod kérdeni, hogy szálljak kebelembe, 's valljam-meg, ha Szemere alkalmas e mind arra, a' mire Dókus; 's én feleletképen ugyan-azt kérdem, ha Gróf Schmeidegg, és akárki más, alkalmas e arra, a' mire Szemere. Azon felül hogy az efféle kérdések, a' mint közönségesen tapasztalád, igen nagyon fájnak, én azt mondom, hogy Diactalis Ablegátusban nem csak czifra beszédű 's jó tollu ember kell, hanem sok egyéb kell benne, 's Szemere egyebet is tud, de kivált a' Vármegyei szolgálatnak minden nemeit úgy tudja, a' hogy kevés ember: 's még ellensége is kénytelen megvallani, hogy hatalmas Praeses, melly csak ollyantól telik, a' ki tudja a' mire szükség van. Szeretem én a' ki Montesquieut, Filangierit, Beccariát, Sonnenfelset megtanulta: de az én vélekedésem szerint a' Követben semmi sem kívántatik annyira mint a' reménységtől 's félelemtől szabad lélek, 's én Szemerét illyennek ismerem. Mit teve a' Dietán, én is tudom; ott mind az 52 Vármegyének mind a' két Követe nem beszéll: elég ha ott áll a' hol kell, és onnan magát semmi tekintetek által elmozdítani nem engedi. Semmit annyira nem rettegek, mint az olly Követet, a' ki paradiroz hazaszeretével, a' ki magát czifra beszédeiben hallatni akarja, 's vagy a' *sokaság' tapsait* keresi, vagy *egyebet*.

Gróf Schmeidegg is minden tekintelben méltó a' mi bizodal-munkra 's tiszteletünkre, 's ámbár én a' magam vótumomat a' két V. Ispánra adtam volna, mert lelkét mind kettejénck ismerem, 's inkább bízam volna e' kettőhöz mint a' czifra beszédek mondójihoz (ilyen sok van az Országban, 's ennek nem nagy hasznára), hogy a' Gróf tiszteltetett-meg, annak szívesen örvendek. Dietáinkon soha sem szólla lelke ellen, 's életét, vérét, vagyonát kész vala feláldozni. Elsőnek tétetett a' Kormányzó böles közlése által, nem a' sokaság által, melly hogy nagyobb számú volt a' bal oldalon, az kétséget nem szenved. Bár a' Collegátusban úgy ne légyenck mint a' nagy Scipio és a' nagy Cato. De ha ugy találnának is lenni, azon fel nem akadok. *Barátok* lenni nem tarlozunk: az szükség, hogy a' *köz ügynek* legyünk barátjai.

A' jobb¹ oldal mind a' Gyűlésben mind azolta inkább hágtá által a' határt, mint a' *jobb* oldal. Ott kezdék az illetlenséget: itt követték, de nem annyi mértékben. La politesse est la vertu des

¹ Valószínű tollhiba; pedig először *bal*-l írt, aztán javította ki *jobb*-ra.

esclaves : de vagdalkozni nem szükség a' szabad léleknek is, 's a' jobb oldal' emberei ezt tevék mind a' Gyűlésben mind azolta. Szakadások lámadtak ezen holnapban, 's gyűlölségek, és a' gyűlölség még paradíroz vadságaival ; ma is paradíroza egy igen nagy ebédnél 70 vendég közt. 'S illy emberek tehetnek e jót? Ezt Te hinni bizony nem fogod. Mentsen-meg Isten engem az ollyaktól, a' kik efféle vadságokban gyönyörködnek.

Dókust senki a' nap alatt inkább nem szereti, nem tiszteli, mint én. Szegény vagyok, de sokat adtam volna értte, ha ez nem történt volna. Egyenességemet azon vallástételemből fogod mérsékelni, hogy ha Dókus volt volna V. Ispán a' Szemere érdemeivel, és ha Szemere volt volna Fő Notárius a' Dókus érdemeivel, én nem Szemerére, hanem Dókusra adnám voksomat. Nem csak az a' kérdés, hogy egyike vagy másika bírja e a' mit bírni óhajthatunk, hanem az is, hogy egyik vagy másik érdemi e megtiszteltetését. Én úgy hiszem, hogy a' tiszta lelkű 's erős lelkű Bónis Sámuel sem fog ragyogni a' Dietán, mint Gróf Dezsőffy József: de a' Követséget olly bizonyosan meg fogja érdemleni mint Gróf D. J. 's kárára Szabolesnak nem lesz. Pedig nem hiszem hogy ez az igen igen tiszteletes ember csak nevééről is ismerné Filangiérit és Beccariát. Sokféle védőre van szüksége a' jó ügynek, 's Bónis egyike lesz ezeknek. Ezen litem meghazudtolva soha sem lesz.

Menj, édes barátom, 's szerettedd meg újra magadat jó Fejedelmünkkel és a' hazával. Fejedelmünknek egyik nagy érdeme az, hogy midőn maga választ, dicsően válasz. Illyen az Erdélyi Püspök, illyenek sokan mások. Az Isten boldogítsa szándékiban mind a' Fejedelmet, mind a' Hazát. Nem ellenségi oppositio kell a' kettő közt, hanem az az ellensully, a' mely a' mértékekben adja-meg a' horizontális intézetet, 's azt cselekszi hogy a' két csésze közzül az egyik feljebb nem áll mint a' másik. — Kövessen az Isten áldása, 's hozzon vissza elborítva dicsőséggel. Nekem Diaetai dolgokat ne írj ; azt úgy is fogom hallani. Ha holmi Anekdotákat írsz, azt gratziálul veszem. Szeretek örvendeni is, nevetni is, haragudni is.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában : M. Irod. Lev. 4r. 33. sz.]

4520.

Kazinczy — Dulházy Mihálynak.

Dulházy Úrnak.

Édes barátom, a' Szirmay Biographiáját V. Ispán Tek. Comáromy Ur nekem kihozhatná. Kérem erre az Urat. Irtóztató nekem azt látni, hogy valaki megbántva érzi magát általam. Szegény Szirmay József teljes és igen nemes elégtételt veve Ő Nagyságától, 's neme-
sebb mint hogy ne felejtse: de a' begyógyúlt seb *cicatrixot* hagy maga után, 's az mindég keserves. A' szó még most is ajakon forog. Rettegek, hogy ismét megbántottnak gondolhatná magát ha atyja' Biographiáját meg nem olvasom még egyszer.

28. Aug. 1825.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 5. sz.]

4521.

Kazinczy — B. Wécsey Pálnak.

Méltóságos Báró,
nagy tiszteletű Uram!

Méltós. Báró Fischer Urat előtalálni szerencsém volt, 's alá-
zatos kérésemet tettem, hogy Regálisát méltóztatnék a' József Öcsém
fijának engedni. A' Mélt. Báró nem tudja, ha az megérkezett e, 's
minthogy a' Mélt. Úrnak ígérte a' magát, ide útasított engem is.
Alázatosan kérem a' Mélt. Bárót, méltóztassék szomszédjai között
valakit ezen kegyességre az Öcsém nevében megnyerni. Nagyon
óhajtom, hogy az Öcsémet ez által boldogíthassam.

Maradok a' leghívebb tisztelettel
a' Méltós. Bárónak . . .

[A levél többi része hiányzik.]

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 27. sz.]

4522.

Kazinczy — B. Wécsey Pálnak.

Méltóságos Báró Úr,
különös tiszteletű Uram,

A' Regálist a' hozzá tartozó Credentionálissal vettem. Méltóságosak a' Méltós. Úr a' legszívesebb köszönet helyett azon vallás-tételemet fogadni-el, hogy nekem igen kedves volt azt annak a' nemes gondolkozású férjünak köszönnöm, a' kit mind szíve, mind feje tulajdonai, mind nagy kimíveltetése tekinteteikben mindég teljes érdeme szerint tiszteltem.

Aug. 24dike felől nem örömet szöllok, de azon levél után, mellyet a' Méltós. Úr hozzám ereszteni méltóztatott, lehetetlen gyengédeden meg nem érintenem. — A' maga voksával kiki szabad, és arról felelni csak önmagunknak és az Istennek tartozunk. Az is igaz, hogy a' szabadság' gyakorlásában nem esuda ha olykor a' határ' vég lineájáig megyünk, vagy azon túlhágnak is: la politesse est la vertu des esclaves; és hogy Rómában 's Angliában még több esett és esik. De mind jól esik és esett e az, a' mit Rómában és Londonban történni látánk? Tetszhetnék e az, ha itt is elmondatot volna, a' mit Catilinának és Antóniusznak monda amott Cicero? Nem lehet e élni a' szabadsággal a' nélkül hogy erőszakra, illetlenségre, vastagságokra, 's megméhezett keserűségekre fakadjunk? Én a' megméhezett keserűt még inkább nem szeretem mint atyáinknak meg nem méhezett vastagságaikat: a' megméhezés azt mutatja hogy szégyeljük a' mit teszünk. 'S egészen más, mikor a' maga gyűlölségét egy egész teljes palota jelenti-ki az épen említett régibb magyar tüzzel, mint midőn egyenként repülnek a' méregbe mártott nyilak, és személyre, nem a' dologra.

Mi minden bajunkat onnan eredtetjük, hogy Vallásunkban különbözünk. A' szegény Vallásnak Aug. 24d. sem volt a' dologhoz semmi köze; látánk mind a' jobb oldalon a' Calvin embereit, mind a' balon sokat a' másikból. A' Vallás itt csak pallást, mint sok egyéb esetekben; 's a' különbözés ártalmasságát az panaszolja leginkább, a' kinek fáj hogy nem teheti a' mit akar. Csenedesebb vérrel kellene néznünk a' miből kár nincs, 's a' panasz megszűnne.

Én bátor valék elmondani a' Méltós. Úrnak, a' mit óhajtottam. Való hogy nem elég ha valaki jó házi-atya; Dietai Követnek olly

férjfiak kellenek, a' kik szállani 's írni tudjanak, bírják a' munkát, ismerjék a' törvénykönyvet és az Ország és a' Megye' dolgait, 's Montesquieu, Filangieri, Beccaria, Sonnenfels előttök nem ismeretlen nevek. — A' kiket én neveztem-meg, az utolsó czikkelyre nem vallhatnák, a' mit kívánunk: de ez minden Dietai Követtől nem is kívántatik, a' mit választásunk is bizonyít. Tudnék én olly embereket is nevezni, nem Megyénkben, hanem az Országban, a' kikben mind feltalálhatnánk vagy feltalálhattuk volna, a' mit itt megnevezék, és a' kik felől sokan még is azt hiszik, hogy bár ne voltak volna Dietán, 's az Aczél István neve nem a' legkedveltebb név volt. A' Dietán, mint egy hadi seregnél, sokféle erő kell; 's egy Huszárokból, vagy Pattantyúsokból, vagy Vasasokból, vagy Gyalogokból álló nagy sereg nem lenne jó. A' Dietán lesznek igen jó fejek, 's Filangiériit és Beccariát ismerők, 's azok viszik a' sereget. Olly férjfiak kellenek melléjük, a' kik teljesen meg légyenek azon örök igazság felől győzve, hogy valamint a' természetben, úgy a' lelki világban is minden dolog per leges aequilibrii áll; és így úgy igyekezzenek küzdeni a' Nép szabadságáért, hogy az horizontális lineában álljon a' Királyi hatalommal, ne diagonálisban. Erre elég, ha olly Képviselőink vagynak ott, a' kik gondolatjaikat tisztán és értelmesen tudják előadni, a' mit arról feltehetni a' ki hatalmas Praesesnek ismertetik 's magát rég olta legitimálta illyennek; azokat, a' kik lángoló, czifra frázisokból szőtt beszédet szeretnek tartani, én mindég gyanúsoknak nézem: — midőn a' haza' javáról kellene gondoskodni, ők azon gondoskodnak, hogy csudáltassák magokat, vagy magányos czelelőiket úzik.

Melly nyugalomban volnánk Méltós. Úr, ha az történt volna a' mit óhajtottam, és melly rettenetes állapotba hozza bennünket az a' törekedés, a' mit a' jobb oldal teve. Ez nem a' Megye' baja, hanem a' magunké; de midőn igen sok a' ki kedvetlen állapotba jutott, az közelit ahhoz, midőn az egész szenved. 'S becsületes ember nem csak a' maga baját tekinti, hanem azt is, midőn egy általa is szeretett, 's szeretetre, tiszteltetre, bizodalomra igen méltó férjfiat éri [!] baj. Itt nem Szemerét, nem Szőgyényit értem. 'S akarnám ha a' Méltós. Úr érzene, mint fáj az nekem. Bár a' támasztott gyanú múlna-el minél előbb, 's állana vissza [!] a' nyugalom. Szomorú triumphus melly ezen vásároltatik.

Az Elölülő által tett közlés a' két fél' baján könyített. Én azon értelemben vagyok, a' mellyet Consil. Horvát Úr olly igazán, olly

tudósan, olly lelkes, férjfiás szépségű beszédben magyarázott, a' millyet ritkán hallott az a' palota és ritkán fog hallani, 's ezt mondauám ha nem Szemere István volna is most a' Comes Parochianus surrogatuma, hanem akárki más. Quemcunque in hac sede positum videris, adorato, ezt mondom a' Michl. Ország de Gúth szavaival. És ámbár Consil. Sz[emere] Urat szívesen tisztelem, ha eggy valaki, kit a' Mélt. Ur is nagyon szeret, abban a' székben ülne, 's Szemere a' másik székben: úgy én nem Szemerére adtam volna voksomat, hanem erre a' mind kettőnk által nagyon szeretett igen lelkes, 's igen nemes-szívű férjfiira. A' köz jót kell tekinteni, midőn a' köz jó emlegettetik: de valamint nem az a' jó. törvény a' mi magában legjobb, hanem a' mi a' néphez és időhöz illik: úgy a' személy' dolgait is illik tekinteni, ha általa a' köz jó semmit nem vesz, 's talán még nyer.

Fogja e a' Méltós. Úr hinni, hogy én, a' ki még a' magam óhajításomat sem hallatám szóval, 's voksokat nem koldulgattam, tegnap előtt megszólítottam valakit hogy Szemere ellen volt? Ezt magyaráznom kell. — Kereskényi honor. Esküdt valóságos Esküdt vágya lenni, 's most is vágyhat, mert nem az. Elébe terjesztém tehát, hogy gondolatlan és czél ellen való dolog *Ellőljárója* 's a' többség ellen dolgozni annak, a' ki e' kettő által várhatja boldogulását. — Azt felelte, hogy a' Consil. ő felőle azt mondotta volna, hogy *ő rossz ember*. -- Éreztettem vele, hogy hibás a' syllogismusa; 's hogy Fő szolgabírája, hallgatván, mint én is, azt cselekedte a' mit az illendőség és okosság tanácsolt. Káplár az Oberstere, Esküdt a' Vice-Ispánja ellen! Kereskényi itt nem *Esküdt* volt, hanem *Nemes-ember*, 's ennek a' V. Ispánja ellen is szabad: de hiszen én sem mondtam lettét *túlalmasnak*, hanem csak *gondolatlannak, czéljai ellen valónak*, és mivel az ő szava által semmi meg nem változhatott, *haszontalannak*.

Külömben előttem Aug. 24dike valamint eggy részről rútnak tetszik, úgy más részről örvendek neki.

A' Mélt. Gr. Sch[middegg] Ur megtiszteltetésén szívesen örvendek. Olly férjfiak kellene, a' kik véreket, élteket, vagyonjokat a' köz jónak áldozatul hozzák a' hol kell, 's ne keressenek se dignitásokat és külső fényt, se a' popularis aura' haszontalan, sokszor épen nevetséges tapsolását; ezt az Urat pedig mindég tisztának ismertük. Eggy valaki tőlem azt kérdé, ha reménylem e hogy a' Collegatusban szeretni fogják egymást. Az olly szó, a' millyet a' Gróf teve in

publico, nem engedi magát felejtetni, 's az után én úgy hiszem, a' Gróf sem fogja a' Consiliarius *szeretettét* vadászni. De hogy nem lesznek rosszul egymással, azt reményilem épcn úgy az egyyikről, mint a' másokról. Egyéberánt emlékeztettem a' kérdést tevő barátunkat, hogy Scípio és Cáo nem szerették egymást, sőt a' Collegátusban bajok is volt egymással, és még is mind Scipio mind Cáo jók és nagyok voltak. Legjobb az affélet magokra hagynunk, 's úgy tennünk, mintha nem tudnánk.

Nékem a' történteke nézve nem Szemere a' gondom, hanem más. Jobb oldalon, bal oldalon sok rút történt, és itt is voltak jók és nem jók 's semmi emberek, amott is voltak nagyok és nem nagyok, 's ocsmány ezudar emberek. Az a' kérdés, melly felen esett több, a' minek megadni nem kellett volna? melly felen volt a' kezdet, példaadás és ingerlés? Szántam Mélt. Gróf Sch[midegg] Urat azon a' széken. Ugyan ha a' másikat is felültették volna, szembe vele, 's ott tartották volna két óráig, mi volt volna abból?

Alázatosan kérem a' Méltós. Urat, méltóztassék az ide zártat kézhez juttatni, 's elfogadni újabb aláz. köszönetemet. Higyje-el a' Méltós. Úr, hogy én a Méltós. Úr nagy érdemeit, szép lelkét egészen ismerem.

A' Méltós. Báró Úrnak

alázatos szolgálja

Kazinczy Ferenczmpr.

Ujhely Aug. 31d. 1825.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 27. sz.]

4523.

Kazinczy — Cserey Miklósnak.

Tisztelt kedves barátom,

Itt küldöm a' Zemplényi Követc' Instructiójának egyyik részét.¹ Jövő postával megküldöm hátulsó részét is; Aug. 25dikén dolgoztattott, de az Írók nem győzik írogatni másait, 's a' kik megkapták, oszlanak vele Ujhelyből; ez az oka hogy itt csak felében kapod. Áldjon meg Isten jó portio békességes türessel, míg elolvasod. Irtóztató jargon ez a' Juridico-Politicus stylus. 'S ne hidd hogy érdemes Notáriusunk mindent csak így tud; olly gyönyörű Ajánlást tevé a'

¹ Nincs meg.

Palatinushoz a' megnevesítésért esedező Oculista Szabó Ur dolgában, a' mit irigylek neki.

Egy Czikkely előtted alig fog hihetőnek látszani. Midőn 1805. a' Moszkva Seregek keresztül menének Zemplényen, parancsolat érkezék, hogy mindent adjunk, az Udvar fogja kifizetni. Nemesek, Nem-nemesek adtak, Szolgabiráink Quietantiajira. Fizetetlenül maradtak 's megbánták hogy olly készek voltak adni. Végre sok eszt. mulva kifizették egy részét. Egy Lehrner nevű Zsidót nyoma a' megszorultság, 's pert indíta a' Vármegye ellen az Eperjesi Districtuális Tábla előtt. Parancs jöve hogy a' Zsidó fizetessék a' Cassa Domesticából (nem Bellicából), az az, a' Szegénység fizesse a' Zsidót.

Quid sit futurum desine quaerere. Azt megmutatja az idő, senki nem tudhatja még most. De én minden jót reménylek. Fejedelmünk öregszik, 's ezen Diaeta alatt fogja feltenni uralkodásának koronáját, az az, ez által dicsőíti meg magát, úgy hiszem. A' Bavariai Udvar, maga a' Moszkva Császár itt lesz. 900 személyből mondják hogy fog állani az Udvar és Vendégei, eselédestül. A' Követeknek meg van írva, hogy ne többet mint kiki csak két ifjat vigyen mert a' szállások száma kevés Pozsonyban. Azonban ha valaha, most visznek azok sokat, mert ifjaink látni, tanulni akarnak, 's a' Vármegyék akarják hogy ifjaink neveltessenek a' hon szükségire. A' nagy Vay József fija, ki veje az atyám testvérének Kazinczy Péternek, annyit monda Juliusban hogy vinni fog a' mennyi méltó nála magát jelenteni fogja, 's azoknak száma már akkor 15 vala. A' mi két Követünkkel öszveséggel 12 megyen.

A' Követek megválasztása és a' nem kevés Restauratiók sok helytt lármásan menének véghez. Uralkodónk kevés eszt. előtt megtiltá a' kiáltozások által esni szokott voksolást, 's golyóbisokat hozza-be. Soha olly factiók nem voltak mint ez olta: Vásárolják a voksokat, és itatják az alacsony sorsú Nemességeit. B. Orczy Lőrincz úgy szölván maga restaurálta Hevest, mint annak gazdag birtokosa. A' felcsődített 's jól tartott Nemesség a' Fiscális által vezetettet a' voksoló helyre. Ispánjai úgy dirigáltatták a' csoportot, mint a' Káplár a' maga századát; 's ez adta szájokba, kire adják golyóbisokat. A' ki ezt teszi, elfojtja a' szabadságot. Ez az Orczy Lőrincz unokája a' híres Lőrincz Generalis és Abauji Fő Ispánnak, a' szabadság nagy barátjának. —

Egy Almási felől mondják hogy ezt kiáltozó a' Hevesi Restauratiókor: *Hajdunak se a' Kalvinistát.* A' Kalvinisták vissza adák

a' Borsodi Restauratió, 's Almási (ez épen) Fő Szolgabíró akara lenni, 's Hajdu sem leve. — A' Vallásbeli düh ismét űzi bolondságát 's gonoszságát. Borsod két Kalv. Követet választá, Vay Ábrahámot és Ragályi Tamást. Mind a' kettő excell. fej. Szepes és Sáros két Catholicust, 's van több is. Mi ezt nem panaszoljuk: a' Cath. igen amazt. — Biharban Gróf Zichy Ferencz Septemvir úgy candidála, hogy csak a' volt V. Isp. Lányi választathassék. A' Statusok láták hogy ez játék, 's olly Kalv-t választának, a' ki a' hivatalt nem is kereste. Subst[itutus]nak azt, 's ismét Kalv-t, a' ki elsőnek érdemle választatni. Ekkor (úgy mondják) az igen tiszteletes Püspök és a' Clerus panaszra fakadt. — Én úgy candidáltam a' mint az Urak (a' Papok) akarák; megválaszták; menjünk tovább. — Igazságos e így a' panasz? Nem jó így candidálni, mert így választanak.

Rhédey Lajos Beregben restaurált. Azt hitte itt elfelejteti Bihari kedvetlenségeit. V. Ispánja Báró Prényi Zsigmond úgy viselé magát, hogy itt is Bihart remél. Ez azt mondá, hogy ő semmiképen nem akar tovább szolgálni, 's ezt 3 hónapokig mindég. A' Restauratio napján is ezt mondá még, 's végre ekkor megengedé magát kéreltetni, 's megválasztatott. Mihelyt ezt eléré, declarálá, hogy Lónyai Jánossal szolgálni nem akar, 's oda vitte a' dolgot, hogy csak azok választattak a' kiket ő akart, 's bizony nem jót akart. Édes barátom, Fő Ispán és Status rontjuk magunkat 's keserves midőn a' jök teszik a' mit senki nem várt tőlök. Itt Zemplényben olly emberek, a' kiknek semmi religiójok, egyszerre buzgókká lettek, 's panaszkodnak hogy a' Protestánsok elfojtják a' Catholicusokat. Szerették volna ha az a' Szemere István Cons., Ord. Vice Ispán, kit ismersz, ne küldetett volna Követnek. Nagyon elkészülve jöttek ellene, és még is 5 annyi volt mellette mint ők. Azt akarák hogy hát ő legyen a' második, első pedig egy Gróf. A' Kir. Tábla Assessora Horvát megmutatta, hogy a' V. Ispán feje a' Vármegyének, 's a' többség secundálá. Administrátorunk oda vitte a' dolgot, hogy e' részben a' Cath. és Mágnások nyerjenek nem okból, hanem kedvezésből. Sok illyek történnek, 's a' tűz gerjed. Nem mostanra való.

2. Septbr. 1825.

Első leveledben írd meg az Apatiné praedicatumát. (Bornemisza Anna.)

[Erodetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 43. sz.]

4524.

Kazinczy — Gr. Gyulay Karolinának.

Tisztelt barátném,

Nagysád nekem Február olta nem vette levelemet, én Nagysádnak csztendő olta nem semmi sorát. Én az enyémben azt jelenttem, hogy peremet a' Sógorom ellen Eperjesen megnyerém, és hogy valaha közelitek nyomorúságom' végéhez. De midőn azt irám, meg sem álmodán, hogy Dietánk lesz, melly a' perlekedéseket elakasztja. Appelláltatván' a' per a' Kir. Táblára, a' Sógorom Május 30dikán megjelent, de a' per addig fog pihenni, míg a' Dieta tart. Hála Istennek az rövid lesz. De addig én, szegény feleségem 's hét gyermekem szenvedünk. — A' Sógorom ezidén Gróf Erdődiné, szül. Aspremont Mariával hetven ezer for. Conv. pénzben egyezett-meg, hogy az neki 3 esztendő alatt kifizettetik, 's én a' perben megmutatám, hogy abban a' feleségem 126 ezer forintnak egy hatod részét kívánhatja, 's a' sógorom itt is makacsodik. Nagysád érzi, melly kín nekem a' kedves ipam gyermeke ellen perlenem. De én hét gyermek atyja vagyok, 's a' magamét nem hagyhatom.

Ha barát a' barátja csapását úgy érezheti mint a' mi ötöt éré, úgy fel kell panaszlanom Nagysádnak, hogy Sophie és én egy halál által szenvedünk igen fájdalmas sujtást: — Báró Prónay Simon, a' mi kedves Ninink férje, oda van, 's öt árvával hagyta a' mi kedves Nininket, kik közzül csak kettő fiú. A' legidősb leány, Fizsi, 48 órával azután hogy atyját eltemették, elkezde tánczolni, 's nem engedé tartóztatni magát. Képzelve Nagysád szegény anyja' rémülését; azt hitte, megőrült fájdalmában. Valóban Orvosra is vala szüksége; de baja a' szeretetre-méltó leánynak szívében volt, nem fejében, ennek semmi változása nem történt. Ha perem miatt Pestre megyek, Zsenit ott hagyom, ott Sophiet is egy ideig.

És most halljon Nagysád újságokat, 's adja által azt ő Nagyságának, kinek kezeit hív tisztelettel csókolom.

Gróf Rhédey Lajos Biharból általvitetett Beregbe, a' mi olyan forma, mintha a' Kolozsvári Biró Tordai Biróvá tételnek. Pompával méne végbe Installatiója, noha az Administratoroknak Installatiójok nincs, 's Rh. azon volt, hogy Beregtől úgy szerettség, a' hogy Bihartól nem szerettetett. Magával vitte leányát is, ki felől az mondatik, hogy igen szép, és igen jó nevelést kapott. A' Vice-Ispán ott

Báró Prényi Zsigmond, a' mi Dietai embereinknek egyike. Rh. ezt első megköszöntések oltá szoros barátjává igyekezett tenni, 's ennek minden jó ember örvende. Azonban Rhédey Restauratiót hirdet Aug. 16dikára, 's kéri Prényit, maradjon-meg. Ez mindég azt vitte [!], hogy semmiképen meg nem marad, ezt még Aug. 16d. reggelén is. Midőn már a' Sessióba mennének, 's Rh. még mindég kéré, hogy maradjon V. Ispánnak, Prényi felel, hogy íme megteszi neki azt a' nagy aldozatot, de csak úgy, ha Lónyai Jánost mellé nem candidálja. Rh. ezt is akará, azt óhajtván, hogy Prényi első V. Ispán legyen, Lónyai a' második. Rh. kénytelen vala megígérni, hogy Lónyait elsőnek nem candidálja, igen másodiknak. Prényi első V. Ispánnak megválasztatott. Most másodiknak candidálja a' szeretetre igen méltó Lónyai Jánost is. Prényi kimegy a' votizalók közzé, maga is hirdeti, emberei által is hirdetteti, hogy a' Lónyaiak hazaárulók, hogy Gábor ötöt deferálta, János saját kezével írta a' delatiót, 's Gábor Commissarius volt cliene, János Actuarius. Látván a' Jesztrebi Rhédey Gedeonné szül. Ragályi Klára József fija, mit csinál Lónyai ellen Prényi és a' Prényi emberei, egy verbuváló Leszkainak ezt kiáltja: Nem éri-el Tablabiró Ur a' maga óhajtságát ha aranyat 's 5 fntos bankót nem osztogat a' vokokért. Kevés idő múlva Prényi a' Palotába megyen, a' hol Rhédey Lajos várta a' dolog kimenetelét, 's így szállítja-meg: A' Mélt. Ur öccse ellen nekem panaszt kell tennem; aranyakat 5 fntos bankókat osztogat a' Lónyai nevében. — Rh. Lajos oda lett, 's parancsolja, hívják-elő Rh. Józsefet, a' kihez leányát férjhez szándékozik adni. Józsi előjő, 's Prényi mindenek előtt elmondja vádját. *Rh.* A' Mélt. Ur ezt látta vagy csak hallotta? — *Pr.* Hallottam. — *Rh.* Kitől? — *Pr.* Leszkaitól. — Előhívják Leszkait. Ennek ez vala felelete: Nem láttam és nem hallottam hogy az Ur osztogatott volna aranyat 's bankót Lónyaiért: de feltehetém, hogy a' ki nekem ily tanácsot ad, maga is él vele. —

Ebédhez ülnek. Nina kéri Rhédey Laczit, a' József öccsét, és így reménységbeli sógorát, hogy üljön mellé. Ez leül, nem is álmodván mit akar a' leány. Akkor felkél, 's parancsolja Laczinak, kövesse. Egyenesen Prényinek ment. A' Mélt. Úr megmocskolta a' nevet, melyet atyám 's egy rokona visel, 's így a' Mélt. Úr és én egy asztalnál nem ehetünk.

Prényi felkölt, 's ment. — Mi lett volna belőle, ha Prényi azt kérde volna, hogy kit nevez a' Kisasszony atyjának 's rokonának, mert ő ollyat nem ismer? — Szívesen szánom a' szegény lyányt.

Lónyai János sem V. Ispán nem leve, sem Dietai Követ. Ez is Prényi leve, 's egy megtanított Kanonok a' Rhédey Ferencz nevét elkiáltá, 's a' sokaság Rh. Ferenczet utána ordította. — Rh. Lajos gyönyörűséggel ment Beregbe; mikor kijött azt mondá, hogy jobb dolga van Bethlennek, a' ki Munkácson fogva tartatik, mint neki.

Nekünk is nagy spectaculumunk vala Aug. 24dikén. Minden Mágnás Consil. Ord. V. Ispán Szemere István Ur ellen volt, de a' mi felünk ötször is több vala. A' szokás szerint mind a' kettő felemeltett székében, Gróf Schmideget, a' Kassait és Butkait, a' más rész fel is ültette az asztalra, a' mi nincs szokásban. Szép volt volna ha mi szembe ülteténk vala a' miénket. A' V. Ispán mindég első, mert a' Rendek' képét viseli: de Adminisztrátorunk úgy akará megengesztelni a' másik részt, hogy az ősz Schmidegnek essék az elsőség minden praejudiciuna nélkül a' V. Ispáni hivatalnak. Rontjuk a' haza dolgát a' személyes gyűlölség vagy barátság miatt.

Biharban a' Fő-Ispán a' szerint candidált, a' mint a' Vármegye elsőji tanácslak. Czeljok az volt, a' mint beszélük, mert én ott nem voltam, 's nem tudom, hogy más ne választathassék, mint a' ki eddig is volt. A' Rendek láták a' czélt, 's Gencsit választák, a' ki azt sem nem kérte sem nem várta. Akkor a' Nagyok megharagudtak, 's a' lelkes Fő-Ispán Gróf Zichy Ferencz így felelt: Én a' szerint candidáltam a' mint kívántatok; megválasztották; menjünk tovább. — Ez a' Gróf Zichy külömben is igen tiszteletesen viselé magát. Bernáth Gedeon 3000 fntot ada a' fijának hogy vásároljon voksokat. A' Fő-Ispán ezt észre vette, 's Bernáthot nem candidálta. Éljen az illy férjfiu! —

Abauj küldi V. Ispán Comáromit és az öreg Vitézt, Borsod V. Ispán Vay Ábrahámot és Ragályi Tamást, Szabolcs Gr. Dezsöffy Józsefet és Bónis Sámuel, Szatmár V. Ispán Izsákot és B. Wécsey Miklóst, Bihar Miskolczit és a' Subst. V. Ispán Zsombori Imrét.

Nagysád elünhatá Politicus Ujságimat: de Ő Nagysága talán örömmel hallja. Tartson-meg engem Nagysád véghetetlen becsü barátságában.

Domokos Lőrincz Dietai Követnek választatott, de mellé Rhédeynek egyik barátját adák. Az Ülésben ütötte meg a' guta, 's mig kivitték, megholt.

Ujhely Septb. 6d. 1825.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 5. sz.]

4525.

Kazinczy Ferencz — Kazinczy Emilnek.

Édes fiam,

Szoktassd arra magadat, hogy a' mit Elöljáróid parancsolnak, vonogatás nélkül, sőt örömmel teljesítsd. Elöljáróid jobban tudják mi hasznos neked, mi illik és mi szabad mint te; mert ha te is úgy tudnád mint ők, mi szükséged volna neked Elöljárókat adni? Örömmel hallottam volna, hogy mihelytt azok parancsolták hogy a' kutya Patakon ne legyen, te sírás nélkül mondtad volna, hogy kéred tehát Anyádat, vigye haza. Valaki tőled hallotta volna ezt, mind az azt mondotta volna, hogy eszes gyermek vagy, és jó indulatú gyermek; félek, most azt mondják, hogy sem eszes nem vagy, sem jó nem; és hogy szüleid mindent megengednek, valamit akarsz, a' melly anyyi, hogy elrontunk, mert magad akarod magad elrontani. Képzeld csak, mi lenne abból, ha Patakon minden gyermeknek volna kutyája, és kérd magadtól, miért legyen Neked az szabad, a' mi akárkinek másnak nem szabad? A kutya ellenére van Tiszt. Vámosi Úrnak, Praeceptor Úrnak, 's kárt teszen. Az a' kutya alkalmatlan lesz, ha kárt fog tenni, ha téged a' tanulástól elvon, és ha igaz az, hogy az iskolai törvény azt tiltja, előre mondom Neked, hogy azt Patakon meg nem szenvedem. Nékem kötelességem, hogy arra szoktassalak, hogy a' mi *kötelességed*, örömmel tedd, ha áldozatba kerül is. Ezen érzés nélkül soha senki boldog nem volt. Ha neked talán mulatságsodra volna is a' kutyatartás, azon gondolat is mulatságsodra 's örömedre lehet, hogy ezen áldozatoeskával azoknak tészesz kedvet, a' kiktől függesz és a' kikkel lakol, 's az bizonyosan nagyobb öröm.

Szeretném tudni Publicus Praeceptorod' nevét, kihez privátára is jársz. Azonban Makó Úr Neked úgy Praeceptorod, te Makó Úrtól épen úgy függesz mint Antonin. Azt várom tőled, hogy nekem örömet fogsz adni, nem bánatot; fiaim közt te vagy a' legidősb, és így neked illik reményeimet leginkább betölteni. Nagyon örülök, hogy Makó Úr meg nem engedi hogy elébb keljen-fel egyitek az asztaltól mint a' többi. Szokjatok rendhez, 's érezzétek, hogy össze vissza megyen a' dolog, ha az ember mind azt teszi a' mi *eszébe jut*; azt kell tenni a' mi *illik*.

Sept. 7d. 1825.

[Eredetije dr. Kazinczy Gyula közjegyző birtokában, Kassán.]

4526.

Kazinczy Ferencz — Kazinczy Emílnék.

Emilhez.

Édes fiam,

Te bizonyos vagy az eránt hogy én téged is, egyéb testvéreidet is nagyon szeretlek. Az nekem úgy kötelességem, mint neked hogy engem szeress. Az én szeretetem abban áll, hogy én a' te javadat akarjam : a' tiéd, hogy engem mint atyádat, barátodat, gondviselődet, nevelődet tisztelj, 's parancsolatomnak engedelmeskedjél. Gyermek nem ítélheti-meg, mi neki jó, mert gyengébb idejű mint hogy a' dolgokat jól és igazán ismerje : neki olly Vezető kell, a' ki igazán akarja javát, 's ismerje a' dolgokat. Az tehát oktan cselekedet volna ha te az én akaratommal ellenkeznél, 's haszontalan azonfelül, mert a' ki ott nem fogad szót, a' hol kell, azt erővel hajlják jóra.

Tudod gondolkozásomat, én Neked mindent engedek a' miből károd nincs, 's még örülök, ha az a' miben örömed van, téged ügyességekre is szoktat. A' faragesálásokat, a' rajzolás, a' lóra-ülést, a' puskát, a' kutyát nem csak nem tiltottam, de kutyát neked még hoztam is. De én mind ezt csak addig tűröm, míg kár nincs belőle. Neked nem mulatságról kell gondoskodnod, hanem tanulásról; nem arról a' mi idődet, gondodat elvonja, hanem a' mi engedi hogy a' tanulást egész figyelemmel űzhessd. Én sem neked nem parancsolok semmit, sem testvéridnek a nélkül hogy érezzd, hogy a' parancsolásra okom van : de midőn parancsolok, annak teljesedve kell lenni. — Kutyád tehát haza jön, minden kérdés nélkül.

De nekem nem elég, hogy a' kutya haza jöjjön : ha csak azt akarnám, parancsolnék; azt akarom, hogy szivedbe csepegtessenek jobb és szebb érzést. A' kutya által meg volt bántva az anyád, mert a' kutya kárt tett. Tiszt. Vámosi Ur megszóllita, te duzzogtál; Praeceptor Urad ellenzé tartását, 's te nem ugrál elő örömmel, hogy kész vagy lemondani arról a' mi neked kedves, csak annak tehessd kedvét, a' kinek szeretetét bírni óhajtod. Gondold-meg azt a' mit mondok, édes fiam, és ha magad arra szoktatod, hogy a' más szeretetét meg nyerheted, úgy természeteddé válik, hogy minden fog szeretni. Olly szerencse az, a' mit bár mely áldozatokkal meg kell

nyernünk, mert a' leghatalmasabb embernek is szüksége van a' más szeretetére: hát olly kis teremtésnek mint te?

De ez a' te gondolatod, hogy neked kutyád legyen Patakon, nem is olly tiszta, mint gondolod. Félek, abban eggy kis kevélység van, hogy te már puskásnak akarod tekintetni magadat. A' kevélység mindég bolondság, és egyéb veszedelmeken kívül arra viszen benünk, hogy mindenkétlől kineveltessünk. Az igen keserves állapot, 's azt kerülni kell.

Emlékezz-meg, hogy szüleidnek, Tanítóidnak tisztelettel, engedelmességgel tartozol, 's tedd a' mivel tartozol. A' pattogás, a' makacs-ság, a' duzzogás neveletlenség' jele, 's azt csak azért is kerülnöd kell. Áldás légyen rajtad, édes gyermekem.

Septemb. 14d. 1825.

[Eredetije dr. Kazinczy Gyula közjegyző birtokában, Kassán.]

4527.

Kazinczy — Szabon Jánosnak.

Tiszteletes Úr, Bizodalmas jó Uram! Ha minden atya azt követné el, midón gyermeke az Úr keze alá jutott, a mit én teszek itt: úgy az Úr sok ideig nem tehetne egyebet, mint hogy kérdelmeket hallgassa vagy olvassa, s így lopni az Úr idejét vétek. De talán magam vagyok, a ki ezt teszem s annál bátrabban teszem azt. Nem szeretem semmiben a czifraságokat s a legegyszerűbb módot a nevelésben is legjobbnak tartom; s ámbár az Úr ismeretségéhez szerencsém nincs, s minapi Patakon lételem meg nem engedé, hogy meglátogalhassam, ajánlom Emilt atyai gondjaiba, teljes és határt nem ismerő bizodalommal.

Hogy Emil Rhétorrá tétesse magát, meg sem álmodtam s félek, hogy az neki kárára lesz. De az is kárára lenne, ha gyermeki és mégis természeti tüzet eloltanám; s valljuk meg azt, a mit így gondolatlanúl általszökött, a szorgalom helyre ütheti. Attól függ minden, hogy feszített erővel tanuljon és csak azt tanulja, a mit tudni szükség; nem sokat, de igen jól. Másfél esztendeje, hogy én feleségemnek pere s most egy elkerülhetetlen foglalatosság miatt házamtól távol vagyok. Ha otthon voltam volna, rajta mutattam volna meg, a mit két elsőbb gyermekeim tanításával megmutattam, hogy a közepszerű talentomú

gyermeket is kevés idő alatt mennyire vihetni, ha vig elnével tanulatunk, ha a tökéletes megértés nélkül semmit nem tanútatunk és ha így a tanulást a gyermekekkel megkedveltetjük.

Az a mód, melyet Tek. Kövy Úr követ s talán a több Professor urak is, nekem már akkor ohajtásom volt, midőn Prof. Vályi Nagy úrtól hallám, hogy Tek. Kövy úr ezt teszi, előbb synoptice menni végig az egész tudományon, azután bővebben, harmadszor egész bőségében, negyedszer mintegy recapitulatióul, ismét röviden. Így vezetve a gyermek, bizonyosan fogja tudni a mit kell, ha értve tanulja s csak azt tanulja a mit kell.

Nem ember az, a ki a Classicusokat nem szereti, s azokat nem szeretheti, a ki a grammaticának minden részét nem tudja. Ha jönnek látja az Úr, kérem alázatosan, látogassa meg Makó István urat s adasson vele egy Synopsisi leczkét az etymológiából és Syntaxisból, hogy a mi hézagja ezeknek Emilben maradt, teljesen kipótoltassék.

Ámbár Emil az Úrnál vesz mind publica, mint privata leczkét, én tágithatatlanul megkívánom, hogy ő magát a Makó úr tanítványának is ismerje.

Virradta oltá éjfélig tanulni gyermeknek a testi növekedés miatt sem jó; ezenfelül az ily tanulás csömört csinál és így veszedelmes. Keveset kell tanulni, de egész figyelemmel és soha nem menni addig tovább, míg azt, a mit tanulunk, teljesen meg nem fogtuk.

Bár a katechismus ne rablana el sok időt. Szükséges dolog a religio, de a katechismus nem religio.

Mindezeknél nem kevésbbé kérem az Urat arra, hogy tartalja szorosán szemmel, kikkel társalkodik a fiam. Pubescet!!! Rossz dolgok történnek az iskolákban. Ne engedje az Úr, hogy nem jókkal társalkodják.

Méltóztassék neki semmi engedetlenséget; semmi parancsolat elmulasztását el ne nézni, és ha a megszóllítás s megszegényítés nem használna, publice is megbüntettetni. Én gyermekeimet nem kényeztetem el, bár őket nagyon szeretem. Ajánlom magamat becses barátságába s maradok Septemb. 14d. 1825.

alázatos szolgája
Kazinczy Ferencz.

U. i. Pecsét nélkül küldöm leveletem, hogy Makó úr is olvashassa.

[Megjelent az *Prot. Egyh. és Isk. Lap* 1878. évf. 32. számában.]

4528.

Holéczy Mihály — Kazinczynak.

[A levél eleje hiányzik.]

— — — kegyes szívűségéből, mely a' Tudósnak fő dísze: nem állott magáért boszú, magányzások Apr. 12-től csak Junius' 2-ig tartott azon esztendőben, mert a' megüresültt Csákvári Predikátorságra, Székes Fejérvár megyében, Candidatioba vétén, azt elnyertem. Itt töltöm tehát időmet, kevesebb jövődelemmel ugyan mint Komáromban, de nagyobb nyugalommal; mely boldog nyugalomban, ha eröm meg nem csal, készülök egy Költeményhez a' Teremtésről. Vajha kedveznének Isteneim, hogy én is 50cent számlálhatnék 40 múlva; mert én, a' mint gyenge inaim bírnak, ez idén töltöm világ' elejébe tett írói pályámnak éppen első Tizedét. De mely kevés a' mit mutathatok, és mi csekély a' mi keveset mutatok. Nem vagyok magammal megelégedve; ha nem tetszik dolgozások, holnap szinte tépni vagyom kedvem. A' Tek. Úrra vigyázzanak az egek, 's legyen nekünk tovább is fényes alkonyi csillag. A' Msgos Grófnét hódoló alázatossággal tisztelvén, és szívemnek megnyugtatóására a' Tek. Úrnak erántam való kiengesztelődését úgy kérvén, hogy a' felől egészen bizonyossá tétetődjem, 's ha talán Kecskeméthy' hol létéről valamit megtudhatnék, az eránt esedezvén, maradok a' Tek. Úrnak buzgó tisztelője Csákvár, 1825. Sept. 16.

Ha Levéllel meg fognék tiszteltetni, Pesten 's Neszmélyen által veszem Csákvárra.

Ezt a' Versemet a' Minervába ha méltóztatnék beküldeni.

Fülmülém' halála.

Ah, nem dobog már, Fülmülém,
Szíved, szerelmes énekes!
Pávám, madárkám, tégedet
Kertembe csalt az új tavasz.
Fütyölve szálltál a' bokor'
Lombjára, hol szerelmedet
Kezted dalolni szépen, ah!
Oly szépen énekelgetéd
Párodnak azt, hogy Phyllisem
Kisirta rajta kék szemét.

'S mikor legédesebb dalod
Zengett, 's utánna lantom is
Pengegite lassú hangjait
Amott az almafák megett:
Ah, akkor egy kő hirtelen
Súgott az égen, tégedet
Főben talált véletlenül;
'S elhallgatott, oh fülmülém,
Szép éneked; de Phyllisem
Kisirta rajtad kék szemét.

Majd eltemetlek, kis dalos,
 A rózsá mellé, mely tövét
 A' lúgosom közé veré.
 Ott eltemetlek, hervadó
 Rózsám sírodra hull alá.
 Majd holdvilágos alkonyon
 Kijön sírodhoz Phyllisem;
 És im szerencséd, fölmülém,
 Majd alkonyonként Phyllisem
 Kisírja rajtad kék szemét.

Oh! mint akarnám gyilkosod'
 Esmerni, megbosszulani.
 Szemére vetném hogy megölt
 Ártatlan édes énekes!
 Hogy hajnalimba büt kevert,
 Mert torkodat nem hallhatom.
 Szemére vetném hogy nekem
 Szívembe fájdalmat hozott,
 Mert holtodért egy Phyllisem
 Gyakran kisírja kék szemét.

Holéczy.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában : M. Irod. Lev. 4r. 29. sz.]

4529.

Kazinczy — Zádor Györgynek.

Ujhely, 1825. sept. 25.

Stettner Györgynek

Kazinczy Ferencz baráti szíves idvezletét.

Kedves vala nekem leveled, igen kedves, mind foglatatja 's közlései miatt, mind újabb bizonyoságaért nagy tekintetti barátságodnak. Társaink egészen elhallgattak erántam; bajok lehet nekik is; 's leveled engem egy előttem kedves világba vezete vissza.

A' dieta, a' mint látom, rövid lesz, 's így én szerencsétlen pöröm miatt, de a' mellyet Eperjesen is megnyertem már, Pesten pedig bizonyosan még inkább meg fogok nyerni. Novemberben meglátom, a' kit én is igen szeretek, Kisfaludyt és Vörösmartyt. Az utolsóbbat első fellépésével igen lelkes embernek láttam: leveled azt mutatja, hogy ő szeretetre is igen méltó; pedig a' kettő nem mindég jár együtt. Ki fogom élni magamat társainkkal, de csak akkor, midőn pöröm szabad időt engedend. Oktob. 27dikén belépek életem 67dik esztendejébe, 's 7 gyermekem van, 's feleségem osztályrészét igazságtalan 's hűgához, sógorához, 's nemeslelkű atyjához oly igen hasonlatlan testvére 15 eszt. oltá tartóztatja. Pesten tehát az leszen első gondom, 's örömminek egyedül az üres órákban élhetek.

Erdélyi leveleimet szinte bánom hogy oly sokakkal láttatám. Dicséret vagy gánés engem meg nem zavar: de fonákabb ítéletek alig képzelhetek, mint a' mellyeket barátim ezen dolgozásom felől tesznek. Eggyike valamit olyat monda nekem, hogy a' vége interes-

sántabb mint az eleje; mellynek az az oka, hogy Vajda-Hunyadon 's Fehérváron több vala a' mit az utazó láthat, mint Kolozsváron innen, és hogy az Ítéltő, a' mint látszik, sem a' Vásárhelyi Bibliotheca, sem a' Szebeni képgyűjtemény felől vett híreknek nem tudott érdeme szerint örülni. Hányadik Olvasóm fogja érteni, mint kelle nekem erőlködnöm, hogy leplet vonjak keblem' érzésére, és hogy egyik gondomnak az kelle lenni, hogy a' mulattatás és oktatás úgy váltogassák egymást, hogy egyike a' másikának ne ártasson. Kilen-czedik dolgozásom nyerte-meg az Imprimaturt Bécsben. Midőn vissza-kapám azt, elrettentem mind gondatlanságimom, mind a' szin' tarkaságán, és rész szerint a' soványságon is; sok lapja a' munkának olyan volt, mintha Journálomból szedtem volna ki. De egy Erdélyi barátom azt itélé felőle, 's még a' legelső dolgozásaim' egyikét látván, hogy Erdélyt innen fogja ismerni Erdélyt; Szemere pedig elragadtatással is olvasta a' festékek' és festések melegsége miatt; és midőn két illy Olvasóm nincs vele meg nem elégedve, csendesen hallhatom a' mit mások mondanak, 's nyugton lehetek azért, hogy magam rajta mindég lelek törteni 's igazítani valót. Közönségesen azt hiszik az emberek, hogy a' munka senkinek sem tetszik inkább mint magának a' dolgozónak: én ezt nem értem; sőt épen az ellenke-zőt tapasztalom magamon. — Erdélyi Leveleimet, a' t i z e n k e t t e d s z e r t e t t újra dolgozás után, épen most indítom a' Bécsi Censurára. Visszavéven onnan, haladék nélkül mégven sajtó alá. 'S most még egyszer veszem-elő Szallusztomat, melly magamon és Gróf Mailáth Jánoson kívül alig ha talál javallót. Én abban élek egészen, 's ezzel valóban meg vagyok elégedve, vagy mivel magam tudom nimbe került, vagy mivel a' magyart olvasván a' latint olvasom.

A' mit velem Kisfaludy Sándornak nem tudom melly munká-jából közlél, én is igen lelkesnek, 's jól gondoltnak 's érzettnek lelem. Különben az izlés Kisfaludyban és bennem két nagyon különböző 's nem ritkán épen ellenkező portéka; 's nem csuda az, ha ő úgy hiszi, és ővele sokan mások, mint péld. a' Magyar Parnassus Szent-Pétere is, Kulcsár és Apollója Verseghy és Bacsányi, hogy azt bennem irigység csinálja. Kisfaludy Sándorban valóban vagyon is, a' mit én szívesen irigylek: azt az ő melegségét, buján-szőkellését (ubertas) és könnyűségét — noha nem scandált sorokban az a' könnyű ver-selés nem felette nagy csuda. Kisfaludy Károlyt inkább irigylem, mint Sándort. Károlynak sok dalai vagynak, a' mit nem győzők eléggé csudálni. Ő utána nekem Kovacsóczy ragyog igazán.

'S mint jutál Te, édes barátom, Temesvárra, 's mit csinálsz Blumenthálon? Tudassd velem ezeket, 's egész bővségében. Szántó János Fiscális Ur engem szeret, 's tudja, hogy én őtet szeretem. Köszöntsd, kérlek. — Élj szerencsésen.

Aug. 22d. irt leveledet Sept. 22d. vettem. Ne tégy semmi közpóstát Adressedre, hanem csak ezt

à *Monsieur*

Monsieur François Kazinczy (minek az az assessorság? — levelen.)
Sátor-Alja Újhely, à Széphalom, Comitát de Zemplén.

[Megjelent a «Zádor György levelezése Kazinczy Ferenczcel» cz. kiadvány 42—44. lapjain.]

4530.

Cserey Miklós — Kazinczynak.

Kedves Barátom,

A fojó Hónap 2k napján költ leveledet igen szívesen vettem volt, a Zemplény Vármegyei Instructionnak egy részével, — s régen válaszoltam volna, de mivel azt igirted vala, hogy azon Instructionnak második részétis elküldöd, arra váraoztam, és úgy intéztem volt, hogy válaszómban az egész Instructionról való gondolatimatis megirjam Neked. Némely jó barátimtis látták. — A Stylussára keveset nézek. A mi a belső valóságát illeti: úgy látom hogy a Gravamenek orvoslását sürgeti az a Ns Vármegye, s nem kétlem, a többiis; — de az eddig való tapasztalásokhoz képest ahoz nem sok reménység lehet. Tsak abból elne rontanának a mi még fenn áll: — de tartok tölle nehogy a' Gravamenek orvoslása hejett olyan változások következzenek, melyek máris meggyengültt Constitutionkat még erőtlelenebbé tegyék. — Elöttem a tetzik leg tsudálatosabbnak, hogy a mü Udvarunk (mert magának a Jó Uralkodónak semmi hibát sem tulajdonítok) szünet nélkül a finantia megjobbításán munkálódik, — egész' a fukarságig le ereszkedve; — s mégis éppen azokat a módokat mellőzi el, a melyek a finantia elémentelére legfogatosabbak volnának; — a munkásságot nem serkenti, a kereskedésnek úttyait nem tágítja. Minden más Országok elébb-elébb haladnak, tudományokban, mesterségekben, munkásságban, kereskedésben, tsak mü vagyunk meg rekedve, meg fenekedve, mint az iszopban meg akadott

hajó, a mely kész volna hátra felé is mozdulni, csak lehetne, ha elé nem haladhat, — de arra sinsz ereje. — Megválnék mit tsinál Magyar Ország, ha a Systematica Deputatiók munkáit elé veszi. — Én igen nagy elémenetelt a' mű értünkre nem remélek. — Hallom hogy némely Vármegyék G. Almásy ellen ki költtek. — Nem árt az olyan szerfelett udvariskodó Urakat meg pirttani. — Kérlek küld el az Instructionnak második Részét. — Változhatatlanul vagyok

igaz barátod

Cserei Miklósmipria.

Kolosváron 28a Sept. 825.

Kivül: à Monsieur Monsieur François de Kázintzy [1], mon cher et respectable ami — p. Ujhely — à Széphalom.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 26. sz.]

4531.

Guzmics Izidor — Kazinczynak.

Kazinczynak Guzmicsa
tiszteletét.

Szinte Majus derekán fordult-meg nálunk Vitkovics, 's reményemet, hogy nem sokára látni foglak, elrablá tőlem, meghagyta belőle még is annyit, hogy Septemberre várhassalak. A Dieta-hirdetés azonban, valamint most vett leveled is erősíti, ennyitől is megfoszta. De én békével tudok várni, csak tudjam, hogy élsz, és egészséges vagy. — A közel ölelkezhetésnek reménye levelezésünket is felakasztá. Fűredről, hová fejem feszülései kergetének, Augustus másod felén térék vissza, hogy a tiédet vettem; mellyre nem előbb, mint most válaszolhatok kedvem szerint: elszóratva lévén ez előtt exameneink, Pesti utam, hova kötelesség vala mennem; ismét egy primitzialis predikatzió, mellyet tegnap előtt mondtam-el, közbejövetelek által. Fűreden találkoztam a még nem láttakkal: Kisfaludy Sándorral, Fáy Andrással, és Pápay Samuval. Különösen meghatott Fáynek gyengéd érzése, könnyűded, elfoglaló társalkodása, kiben a csipős Mese író nem fogtam keresni. Ő engem egészen elfoglalt. A kútnál Guzmicsot kérdező tőlem, 's hogy nevét mondá, összeölelkeztek kar-

¹ A levél zárlatán ép piros pecsét.

jaink. Ez nekem rólad azt a szomorú hírt hozta, hogy felette beteg voltál, 's te nekem erről egy szót sem írsz. Ugyan ezt mondá Gr. Deseőfiről is, ki azonban már a Dietán teszi azt, mit egy derék hazafi tehet.

A Minerva mindjárt első megjelentével semmivé tette a Jelenésből ellene támadhatott előítéletet: a dolgozások benne jók; gondos toll; helyes itéletek. Kár, hogy negyed rétű, 's valamicskét drága; az elsőt te változtatni kívánád, 's nem boldogulhatál: ugy vélem, mert a kép már készen volt. Árát felesigázni talán az olvasóknak még bizonytalan számok hagyá; majd ha ez nő, amaz lefog szállhatni. — A te értekezésed az első Kötetben (a másodikát még nem volt időm megolvasni) valamint kívánatos volt, ugy nem lehet, nem akárkinek is, nem kedves; de én nagyobb kiterjedést szeretnék e tárgyban. Egy van benne, miben nem kevésbé ütköztem-meg, 's velem mások. Azt állítod, hogy sz. István Kir. által a Pannonhalmi Benedictínusoknak adott adomány levél görög nyelvű. Ennek autographja, latán nyelven van kezünkben, 's már sok vitán ment által, de mindég győződelmesen. Véleményed alapját tudni vágyom, 's barátságodtól várom is. Vagy talán a Veszprémi görög apáczákat akarád mondani, melly ugyan csak görögül volt adva, 's mellyről te nem emlékezel? — Minervában a sok aposztrophizálás nem tetszik nekem: éktelenül cifrázzák ezek irásunkat minden szükség nélkül. Nem szóllok az articululus és birtokos nominativ mellé szúrt vonásról, ezt még csak én kezdem elhagyogatni; de minek ezek mellett: gondos'b, vizsgáló, roszt, miképp', őt' nem különben a sok csatló húzás még ezekben is: láng-ész, kar-perecz: összeolvadt egy szavak ezek? hát írjuk össze, mint írjuk: háladó, fűszer stb. Külön szavak? hát írjuk külön, minden csatló nélkül. Valóban ezeket a tarkításokat ritkítnunk kellene inkább, minekutánna megvont hangzóink is már elég cifrává teszik irásunkat.

Pesten létemben, 's már Füreden is nagy dicséretekkel hallám emlegetni Zalán futását; de még hogy Pesten valék, nem készült egészen el; 's még nem bírom. Ki ne örüljön egy valódi hősi munkának megjelenésén, millyen nélkül mind eddig el kelle litteratúránknak lennie? — Horvát Endre barátunk is izzad Árpádja mellett, kár hogy nem szabad neki egyedül abban izzadnia! de a csupa poetának nálunk üres a táskája. Uj, valóban jó Püspökének felette nagy kegyében uszik ez a mi barátunk; 's ha az él, ez rövid idő alatt Kaptalanhoz kerül. Ezt neki ki ne ohajtsa? De meghalt kedves

Tanítóm, a derék Tumpacher irtózott a' Kaptalani lakástól, melly mellett nehéz légyen valódilag foglalatoskodni.

Theokritemet Thaisz akará ha nem recensealni, legalább referalni a Gyűjteményben; de én kértem, ne tenné azt. Kultsár felesleg is megtevée, Döbrentey írá, hogy félt tőle, mint ujtásokkal tellyestől, de megolvastván tisztának találá azt. A vakbuzgalmu theologus nem retteg jobban az eretnekségtől, mint ezek a mi jó barátink a nyelv-ujtástól. Itélgessen kiki belátásával, izlésével megegyezőleg, én utamat követem, 's csak azért is követem, hogy Te azt nem rosznak találod.

Mikor vergödel már egyszer pöröden által? Igen fájlalom öreg-séged aggságait! Kinek most elhetnének böles mentorságával; kinek egyedül illenék a sok zavarból kiemelni bennünk; annak illy tőle idegen, illy gyűlölt tárggyal bajoskodnia! Ha az a te irgalmatlan sógorod vagy csak ezt venné szívére, nem fogná az egész közjónak ártalmával mesterségét üzni, hanemha rossz atyafi lévén, hazafi sem jobb. — Én Erdélyi leveleid és Szallusztod eránt értekeztem Fájjal; azt beszéllé, hogy még most is minduntalan javitgatsz, 's hogy igen nagy gonddal szeded egyebek itéleteiket. De, édes Barátom, te már koros vagy, 's tartok tőle, hogy javitgatásaidal elkésel; adjuk hozzá azt is, hogy nem minden javítás jobb a javítottnál; s ha ezt még idegen itéletek után teszed, félek, ne talán rosszítások legyenek. Posenból nem várt jó szelek fuvnak; de Vitéz, mondják, nem akar hinni. Ha igaz, hogy a Haza boldogítása a Haza Attyainak kezekbe adatott, ugy nekik böles meggondolást, és szép egytetértést kívánok Istenemtől. Ha még így sem fog nemzetünk boldogulhatni, magunkat kell okoznunk, 's mondanunk: nos nobis defuimus. Élj édes Barátom szerencsésen, 's ha tesz valamit általam is tiszteltetned, szeretted, légy bizonyos benne, hogy bennem ez is az is végtelen erántad. — Pannonia hegyén Septemb. 29d. 1825.

U. I. Szedernek egy különös gondolatja van: nevezetesb férfiak kézírataikat összeszedni; én neki leveleiből a legrövidebbikét sem akarnám kiadni; egy befűdtől sem akarván megfosztatni. Segíts rajtunk!

[Eredetije a sz. Benedek-rend pannonhalmi könyvtárában.]

4532.

Kazinczy — Sárközy Istvánnak.

Tisztelt kedves barátom,

Kezemben van ajándékom, 's úgy nem esett kár általhozások alatt benne, hogy a' Te kezeidben nem volt kevésbé ép és tiszta mint most. Nem mondhatom-ki eléggé, mennyire örvendek e' birtokomnak, és mennyire örvendek, hogy eggyikét és másikat Tőled vettem, 's vedd e' jelentésemet a' legforróbb köszönet gyanánt. 'S a' két kép Artistai tekintetekben is érdemli hogy birtokának örvendjek. Eggy Vice-Notáriusunk van, Ocskay, ki Keszthelyen tanult. A' mint rá pillanta a' képre, azonnal rá ismerte Festetics Györgyre, 's azt mondja, hogy igen jól el van találva. — A' Zrinyi' köntösén nem tudja az ember, kaczagjon e, vagy bosszankodjon. A' czimeren lebegő devise: *Sors bona nil aliud*, meghazudtolja azt, a' mi a' kép alá van írva, 's bizonyítja a' mit én állíték, hogy a' fej nem a' Szigethi hőse, hanem a' Poetáé.

Most minden könyörgésem az hogy a' Dieta jót végezzen, a' másik, hogy légyen vége minél előbb. Sokat szenvedek mig perem a' Cúrián is általesik. A' Sógorom Erdődy Györgynével, az az Aspremont Máriával, megalkudott hetven ezer pengő forintban, 's abban feleségem 21 ezret kívánhat, gyermektelen testvére' halálával még félannyit: 's ez az atyjához nem hasonlító Sógorom nem is szöll. — A' malae fidei perlekedőt, kivált ha az ilyen testvér is, büntetni kellene. Bár akkor, ha Pesten leszek, teljesedve láthassam régi vágyomat, hogy Téged, 's feleséged kezeit, 's híres gyermekeidet, csókolhassalak. Élj szerencsésen, édes barátom! Az Isten tégyen olly szerencsésé, a' hogy érdemled.

Septemb. 30d. 1825.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 158. sz.]

4533.

Kazinczy — Kis Jánosnak.

Ujhely, Octób. 2d. 1825.

Tisztelt kedves barátom,

Eggy csomócskát indítván Pozsonyba, abban mégyen levelem mis, 's egtörténhetnék hogy ott postára fog adatni. Ezt azért jelen-

tem, hogy megérthessd, mint esheték, hogy magam ott nem vagyok, és azt még is a' Pozsonyi postáról fogod venni.

Vettem mind Templomi szép Beszédedet, mind csudált könyűséggel dolgozott fordításodat, mind a' Kassai Minervában a' nyelv eránt tett lelkes megszólalásodat, 's mind ezek nekem újabb okok, hogy barátságoddal dicsekedjem. Olvassák-meg az utolsót ezek a' mi vad Grammaticusaink, 's piruljanak. Az a' vita nekem nyugtot hágy; által kelle ezen is esnünk, 's mind a' két félnek vagynak darabosságai, mellyeknek lehullani kell, 's az a' lehullás csak a' dörgölés, korholás által esik. De én szeretném ha a' frietio úgy esnék mint eszes és nemes-érzésű emberektől várhatni. Magda is sok jót monda, ugyan ott. Őtet még nem ismerem közelebbről; felőle csak azt irhatom, hogy ő az első Luth. Professor Patakon, a' ki Patakon lenni szeret, és a' kit Patak valóban becsül. Kétszer háromszor voltam vele, egyszer háza' népével is, de ekkor bálban, Fő-Ispáni Administratorunk' innepén; 's benne sok erőt találtam, 's gondolkozása az enyémmel egyezni látszott. Csak Rumynak lépésén nem tudta magát megnyugtatni, mellyen én magamat nem töröm. Bár szegény elérhette volna a' mit reménylett! Azolta csak egy levelét vettem, 's félek, ismét baja van. — — Animus, qui se non effugit unquam. —

Én Februar. 18d. oltá csaknem megszakadás nélkül itt vagyok, 's Archivumunkban hozok helyre némelly rendtelenségeket. Eleget vonakodtam ezen Munka alól; mondám, midőn ezt, részemről sem nem óhajtva sem nem várva, a' Vármegye benn a' Gyűlésben parancsolá, hogy ha ifjabb volnék, magam esedezném érte; öregségem, házi gondjaim, pereim, foglalatosságaim, nem engedik; de haszontalan volt. Midőn a' Consilium kérdést teve, ha hozzá fogtak e már a' parancsolt Munkához, ismét nekem állanak, 's megadám magamat.¹ Belé fogván, gyönyörűséggel viszem. Eszt. alatt kész leszek vele. Képzelheted, mint kelle isméretimnek a' Haza' újabb történeteiben kiszélesedni. Erdélyi Leveleim elébe egy Bévezetést tevék, melly az előtt, a' ki történetünket ismeri, nem lehet kedvetlen. Széphalom ide csak egy óra, gyalog a' réten szép sétáló, szekerútja hosszabb és rosszabb; 's így ki és be inkábbára gyalog megyek, 's olly erőben, hogy sohol meg nem kell pihennem, pedig Octób. 27d. belépek a' 67dikbe. Feleségem maga viszi gazdaságomat 's házam'

¹ Az eredetiben tollhiba: magamnak.

terheit, mellyek bátyjának kegyetlensége miatt képzelhetetlenek. Valóban édes barátom, igaz a' mit az Idvezítő monda: Sem ez maga, sem szülei, hanem tetszett az Istennek a' maga bölcseségét és hatalmát etc. etc. — Ime Eperjesen peremet megnyerém, de úgy, hogy az ítélet' hibáit a' Curiának kellett volna megigazítani. 'S íme a' Diaeta közbe jött, 's én kénytelen vagyok tovább szenvedni! —

Két fiam Patakon tanul; az egyike Rhétor, az ifjabbik Grammatista. Mi lesz belőlök, megmutatja az idő. Nem rossz fejek, nem rossz gyermekek.

Gróf Teleki Józsefet Patakon látám az Examenkor. Rejtett erő 's nagy szerénység. Úgy hiszem, ő lesz Iskolánknak Státora. Gyönyörű ajándékot ada a' Collegiumnak. Nem említem a' talán 80 Kötet Eccl. Historiát, de igen a' Heyne Virgiljének azon példányát, mellyre a' nagy Öreg tulajdon kezével írta-fel igazításait, poltoléjkait, az Aeneisz VI. Könyvéig, mert a' többire rá nem ért. Ismerem a' Heyne' kezét, 's egy levelét, de nem hozzám írottat, magam is bírom. Az igazítások valóban a' Heyne' kezével vagynak írva.

Élj igen szerencsésen, édes barátom! Az Isten éltesen ép egységben, teljes erőben, 's igen sok és nagy örömeik közt sokáig.

örök híved

Kazinczy Ferenczmpri.

[Eredetije Kis Gyula birtokában.]

4534.

Kazinczy — Gr. Dessewffy Aurélnak.

Méltós. Gróf Dezsöffy Aurel Úrnak.

Méltós. Gróf, A' Méltóságos Úrnak most kevés ideje leveleket olvasni, de engedje meg, hogy egy két sorban újíthassam-meg tiszteletemet, barátságomat, 's kérhessem, hogy tisztelt Ura Atyjának mutassa-be idvezletemet, 's ha Ő Nagysága a' Méltós. Grófné 's a' kedves Comtesse Virginie ott nuálatnak még, tisztelő kézsókomat. Melly szerencsés a' Méltós. Gróf, hogy ezen esztendejiben láthatja az Udvar és Nagyjainkat, és azon pályá' csillagait, mellyen magának is ragyogni szent kötelessége lesz! Higyjen nekem a' Méltós. Gróf, ez a' gondolat sokszor foglalatoskodtatja tisztelő barátját. — —

Pozsonyban most sok képiró lesz. Lelje módját a' Méltós. Gróf, hogy Ura Atyja magát olajban festesse gyermekeinek, kik valaha

religiosus tisztelettel pillantanak-fel arra a' képre. Elég olly nagyban mint a' Méltós. Gróf nagyatyjáé Kassán a' kanapé felett; hiszen a' földolog a' fej; ha kell, később hozzá csinálhatni a' mit a' maradék akarand. Élni kell az idővel, mert nem mindenhol találni jó Festőt; Kassa körül ugyan nem; 's Ő Nagyságok is halandók.

Αει ἀριστερευειν — — —

Octób. 2d. 1825

hív tisztelője
K.

[Eredetije a kolozsvári egyetemi könyvtárban.]

4535.

Kazinczy — Dulházy Mihálynak.

Dulházy Úrnak.

Édes barátom,

Erdélyi Leveleimet itt küldöm azon bizodalmas kéréssel, hogy azt a' legbizonyosabb és legelső alkalommal Igaz Úrnak kezébe juttatni méltóztassék. Az Úr, édes barátom, Pozsonyi sok bajai közt is, az effélék vivésébe van szöve, 's úgy hiszem, hogy kérésem teljesítése nem esik terhére; valamint azoknak általadása sem, a' miket ide zárok.

A' Mélt. Grófnak nem írok, annyival inkább nem várok tőle semmit. Cum tot sustineat, et tanta negotia. — De legalább ezen soromat méltóztassék vele láttatni, mikor dolgai nem lesznek; 's Ferencz Komornikjának elmondani az ide zárt, kék papirosra írt bohóságot, hogy vele Urát nevettesse-meg. (Lásd e' levél' 3d. lapját.)¹

A' bált, ha sokáig tart, hamar megcsömörli az ember, így a' kik Pozsonyban vagynak, azt a' czifra életet. De melly szerencse, hogy Gróf Aurél és az Úr láthatják a' Dietát, az Udvar, Don Miguelt, és hihetőleg másokat is, kik felől nekünk képzeletünk sincs. Szeretném tudni, kik az Ország' Csillagai mostan? mert a' régiek helyett újak támadnak, mint a' Literatúra' egén, 's az újak homályba dőjtik a' régiebbeket. — Ha talán lesz valami, a' mi nekem szöll, méltóztassék általadni Szolgabíró Kozma Miklós Úrnak Consil. Szemere

¹ A rendes levélpapír 3-dik lapjára külön írta le, a mi itt e levél kelte után következik.

Úr mellett. Onnan gyakorta jó valaki, a' ki elhozhatná, mint Stenzel Prókátor Úr most nekem a' Zrínyi Miklós és Festetics György képeit, a' mit oda egy Tuladunai Vice-Ispán barátom számomra küldé. Éljen az Ur, édes barátom, igen szerencsésen, 's emlékezzék honn hagyott kedves jó feleségére, 's olykor rám is, ki az Urat ma nem szeretem kevésbbé, mint tíz esztendő előtt.

Octób. 2d. 1825.

Csak ide írom inkább a' Ferencznek szólló tréfát.

Soos Pál ezt a' történetet hozá Váradról.

Bóthy [!] László ifjú házas és egy felette szép asszonyka Férje, egy Wurst szekeren ment Váradra vagy Debreczenbe, 's olyankor ment keresztül valamely falun, midőn omlott a' Nép a' templomból. «Be sok szép lyány és menyecske! kiálta Bóthy; nagyon kész volnék felkoppantani valamelyikét.»

Kéri Ingenieur megbotránkozék a' szón, 's élébe terjeszté, hogy az váratlan neki egy szép asszony férjének szájából.

A' Kocsis, közel a' két Úrhoz, hallá a' Beóthy László és az Ingenieur szavát, 's maga is házas és szép asszony' férje, így felele Kérynek, szörnyü phlegmával:

Elsavanyodik az is sokára. — Maga Bóthy is elálmélkodék Kocsisának rettenetes phlegmáján; hogy ne hát Kéry, az ifju-legény.

Az elsavanyodik ezen ideákat foglalja magában: Mint a' legszebb dinnye, ha nem friss többé, savanyú lesz; vagy a' mit XIV. Lajos monda a' Confessáriusának:

Toujours perdrix!

Bécsbe lepecsételve nem kell küldeni a' pakétot, mert az szörnyü büntetést von az emberre. *Szabadon* kell a' Vivőre bízni, de épen ezért csak *becsületes emberre*.

A' Superint. Kishez szólló levelet vagy a' Követek által, vagy postára tenni. Kevesebbet fizet Pozsonyból.¹

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 5. sz.]

¹ 1825.—54. T. *Kazinczy Fer.* Úr levele, melyet Pozsonyba küldé utánam, de 21a Oct. ott hagyván Pozsonyt, ezt később kapám. — Dulházy M. jegyzete.

4536.

Kazinczy — B. Wécsey Pálnak.

Méltóságos Báró Úr,
különös tiszteletű Uram!

Épen egy holnap telék belé, hogy a' Méltós. Úr parancsolatját teljesitem. Megzavart az, mert az a' gondolat támada bennem, hogy a' Méltós. Urral ezt az a' tartalék téteti, nehogy olly szemek olvassák a' mellyeknek az írva nem volt. Nem álmélnokdnám azon, mert épen a' Méltós. Urat érte az a' szerencsétlenség, hogy nemtelen lelkek egy szavával visszaélték, vagy talán a' Méltós. Urra egy szót költöttek, mellynek osztán kedvetlen következése lett. Én a' Méltós. Urat bizonyossá tehetem, 's teszem, hogy ezeket a' leveleket idegen szem nálam és általam nem olvasta, és hogy magamat nem ismérhetem a' Méltós. Úr eránt sem olly hálátalannak sem olly tiszteletlennek, 's általjában olly alacsonynak, hogy a' mi nekem bizodalommal írva vagy mondva volt, czéljaimért tovább adjam, 's másnak kedvetlenségén örvendjek. Mentsen-meg engemet az afféléktől az Isten és életemnek eddig vitt színe; én inkább akarok még ennyi megcsalattatás és pogányi kínzás után is megcsalattatni mint csalni. Nincs irtóztatóbb állapot mint midőn az ember kénytelen gazembernek nézni magát.

A' Méltós. Úr utolsó levele megerősíte azon gondolatomban, hogy irtóztatóbb tudomány nincs mint a' *História*. Azt hinné az ember, hogy midőn nemes-lelkű ember írja-meg azt a' mit szemével láta, a' mit maga is teve, az közel jár a' *Mathematikai igazságokhoz*. Jelen valék Aug. 24d., 's láttam, hallottam holmit, 's valóságunkhoz tartozik szemeinknek, füleinknek többet hinni mint minden mások bizonyosságának; 's a' Méltós. Úr előadása és az enyém ellenkeznek; a' Méltós. Úr ítéletei 's érzései 's az enyéme, hasonlóul. Hogy Méltós. Gróf Schמידegg Úr megválasztatott, nincs a' mennyire tudnom lehet senki, a' ki azt vagy ne akarta, vagy abban meg ne nyugodott volna; kevés férjfiaink vagynak olly tiszteletesek, 's én magam is tudom némelly szavait, mellyeket még Erdélyben is tisztelettel emlegettem. Én csak azt nem foghatám-meg, hogy miért kelle némellyeknek azon igyekezni hogy Sz[emere] ne küldessék. Ha ő voltam volna, 's azok után a' mik Aug. 24d. történtek, én sem resignáltam volna, 's *heroismusnak* nézem hogy nem resignált.

Én a' magam személyemre nézve Sz-nek keveset köszönhetek; talán semmit nem: de a' háladatosság' érzése bennem oly nagy, hogy azt, ha akarnám is, megszögni nem tudnám. Azonban a' voksok szabadsága tiszteletemet kívánja, 's én azt nem csak magamra nézve tisztelem, de másokban is szívesen tisztellem; 's úgy hiszem hogy két Követeink panaszt nem érdemelve jönnek vissza közinkbe, melly azt fogja mutatni, hogy voksaink nem voltak helytelenek.

Engedjen-meg a' Méltós. Úr, hogy ez a' nékem fatalis Aug. 24dikének emlékezete ismét elkapott; szégyenlem azt a' napot. Ajánlom magamat a' Méltós. Úrnak nagy tekintetű kedvezéseibe 's egész tisztelettel maradok

a' Méltós. Báró Úrnak

Octób. 5d. 1825.

e' alázatos szolgája
Kazinczy Ferenczmpir.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4c. 27. sz.]

4537.

Zádor György — Kazinczynak.

Világosvár, 1825. oct. 8.

Tekintetes Tábla Biró Ur!

Különösen Tisztelt Tudós Hazámfija!

Tegnap reggel épen midőn Blumenthalból ide Világosvárra indulóban volnék: vettem Ujhelyről September 25d. költt kedves levelét. Ha ezen örvendetes esetet úgy szabad vennem mint új jövendőmnek, melly elébe az első lépést teendő valék, kedvező előjelét: úgy valóban mostani hivatalomtól sok örömet várhatok. A' Tekintetes Ur szíves tudakozásával kegyesen részt akar venni sorsomban 's kívánja tudni: mi vezetett engem ezen idegen vidékre? Bátor vagyok nyíltan megvallani, hogy a' kenyérkeresés. Csekély ősi értékem ugyan is, ha bár nőtelen állapotomban szűk de független életet fogna is engedni: de feleségnek 's egy háznépnek illendő eltartására elégtelen. Engemet pedig 8 évek óta köt a' hú szerelem egy kedves lánykához a' Vértés' mellékén Komárom Vármegyében, kinek jó nemzetsége, nevelése és személyes tulajdonai nagy részint minden kiházasítása 's hét testvéreivel közös osztályrésze. E' mellett

szüléji is élnek, 's kívánom hogy még sokáig éljenek. 'S én boldogságomat csak ezen lyányka birásában hiszem feltalálni. Azért is ha csak a' Plátói szerelemben nem akarok megöszülni, ideje vala kenyérnyújtó hivatalról gondoskodnom. Ezen czéllal Pestre mentem 's ottan vártam alkalmaztatásomat. E' közben lepett meg az Országgyűlési Törvényszünet 's csaknem egy időben kínált-meg Tek. Tököly György úr a' Feld Marschall Schwarzenberg által királyi adomány mellett vett, 's ő töle Tököly Urak által megvásárolt Blumenthali Uradalom Fiskalításával. Ennek következésébe Julius végével lejttem: de mingyárt leérkeztemmel állallattam, hogy a' helybeli környülmények Tököly Urnak feleséges Fiskalist tartani nem engednek. 'S e' szerint czélt vétve, örömmel fogadtam-el Bohus Uraságnak a' Mltsgos Personalis vejének Világosvári Uradalmi Fiskalítására kedvező feltételek mellett tett hívását. 'S tegnap olta itt vagyok azon tiszteletes vár-rom tövében, mellynek falai közt tömlöczözte a' Nagy de önkéjü Mátyás töle jobb hálát érdemlett derek bátyját Szilágyit; 's független szabadságom feláldozásával 's hivatalos perpatvarral kénytelenítetem kenyeremet 's legszebb ohajtásom teljesedését a' szeszélyes szerencsétől kicsikarni.

Értem, hogy az Országgyűlés végeztével Novemberben Pestre szándékozik utazni a' Tekintetes Ur. Azon szerencsét, mellyre magam csak igen bizonytalanul tarthatok számot, a' Tekintetes Urat személyesen tisztelhetni, Pesti barátimnak ugyan szivemből kívánom. De részemről is önkénytt lemondanék róla, ha azt illy drága áron és sok Jóknak közveszteségökkel lehetne csak megvásárlanom. 'S ime ezennel egész tisztelettel 's alázattal könyörgök: ne tegye-ki a' Tekintetes Ur gyengélkedő egészségét a' hosszas út 's alkalmatlan évszak veszedelmeinek. Vagynak a' Tekintetes Urnak Pesten barátjai 's a' szükséges informátiókat Szemere, Vitkovics, Helmecezi 's mások is örömmel megteszik; 's a' Tekintetes Ur' nagyon tisztelt Familiájának a' szerető jó Férjre 's édes atyára legnagyobb szüksége van.

Örülök, hogy az Erdélyi leveleket nem sokára birni fogjuk. Ugy hiszem, hogy a' Budai Censúrán sokkal kevesebb nehézséggel által-fogtak volna menni. Drescher legalább igen szép liberalitást nyilvánozott legközelebb Vörösmarty Zalánjának 's az 1825d. Aurórának censurálása alkalmával. Hát Sallustius mikor látandjuk? Előbeszéde nekem kedves. Sallustiusi szín ömlött-el rajta 's Sallustiusi hang szól belőle. Épen az a' bájos bizarria a' képekben, épen az a' kecses coquetterie (ha szabad így szólnom) a' szókötésben. De

ezt kevesen szeretik, 's helyesen sejtí a' Tekintetes Ur, hogy kevés kedvelőt fog találni a' hasonhangú Magyar Sallustius, mint keveset számlál a' Latiumi is, kinél a' nagyobb rész inkább szereti az ékes Liviust vagy a' velős mélyértelmű Tacitust.

Döbrenteinek a' Kulcsár Proselytusának Literatori apostasiáját méltán sajnálhatjuk, mert a' jó ügynek ő sok hasznot tett. már is 's még többet tehetett volna talán nem annyira talentumával mint öszveköltetéseinél fogva. Pesten laktomban meg-akartam őtet mint földimet 's az Erdélyi Muzeum tiszteltt kiadóját látogatni: de Lit. hittagadása 's az a' mód, mellyel Szemerével tartott gyermekkoroltai barátságát befejezte, nem engedék, hogy vele közelebbi érintésbe jőni kívánjak.

Valóban el kell szomorodnunk, ha Folyóírásaink ügyét elgondoljuk. Millyen kezekben vagynak! 's millyenek közt lehetnének! Vajha a' Hazai Tudósítások irását Helmecky venné által 's a' Tud. Gyűjtemény redactióját Kölcsey! Csakhogy aztán az elsőbb a' nagyobb Közönség míveltségéhez képest egy kissé ereszkednék-le olvasójihoz; Kölcsey bizonyosan magához fogná emelni Publicumát. Millyen silányok a' Gyűjtemény darabjai, millyen nyomorultak a' Recensiók, kivált a' Lassúéi péld. az Aspasiáé, Zomilláé. Ha szép Zomillának azok varázsabb kecasei, mellyeket Lassú kikürtölt, úgy engemet, noha örömet hódolok a' szépségnek, szép Zomilla soha imádójává hódítani nem fog. Ezek a' jó Urak erővel a' Kártigámok korába akarnának bennünket visszarántani. A' mult esztendő két új folyóírásunknak látta támadását és megszüntét. Nem csuda, mert egyiknek Redactora a' másikéval vetélkedve csalta a' Publicumot. Gödör 12 kötet Laurára 21 frtkkal praenumeráltatott, azonban csak két kötetet nyomtatattott ki 's ezek közül is a' másodíknak csaknem minden nyomtatványai mai napig is Birói Zár alatt vannak Weinmüllernénél, kinek Gödör ellen pere folyik a' nyomtatás költségei eránt. Látta-e a' Tekintetes Ur Laurát? Én az első kötetjét olvastam, de nagyobb szegénységet, izetlenséget és kietlenséget soha sem láttam. Aspasiát a' Tekintetes Ur ismeri. De nem ismeri a' többi előfizetőknek harmada is, ha csak az előfizetésen kívül kész pénzen meg nem vette. Mert Kovacsóczy a' kezéhez jött előfizetési summákat nagy részint elpazarlta. Landerer pedig nem adott másoknak példányokat, mint a' kik neki fizettek meg. Az ilyen példák ijesztk-el a' Magyar publicumot a' praenumerálástól 's az ilyen emberek rontják Iróink hitelöket. — — —

A' Kassai Minervának még csak első Negyedjét láttam, 's megvallom hogy Kassáról a' Muscum és Orpheus után 35 esztendővel többet vártam volna. Különösen a' képekkel nem lehetek megelegedve, mert közköltésen csak oly érdemes Hazafiaknak képeit kelene metszetni, a' kikéi különben napfényt nem láthatnak. A' Minerva képeit pedig úgy is minden birja a' ki birni kívánta.

Itten közlöm a' Tekintetes Úrral Himfy ismeretes dalának egy fiatal Pesti barátom Tretter György Ügyvéd által készült fordítását.

Aus dem Leben ausgeschieden,
 Mit dem Tode schon verwandt
 Welk an Seel' und Leib, den müden,
 Ruh' ich hier am Bergesrand.
 Aus der Pfeife steigt in Scharen
 Dichter Rauch, geringelt, blau
 Während ich zu silberklaren
 Meeresfluthen zweifelnd schau',
 Mich erinnernd Sappho's Plage
 Und vom Schicksal dieses frage,
 Soll ich folgen ihr hinein?
 Und ein Echo zittert: nein.

Én leveleimet O Aradról veszem. Tartsa fenn a' Tek. Ur erántam továbbá is kegyes indulatjait, 's higye el, hogy a' Tek. Urat senki igazabban nem szereti, nem tiszteli, mint Stettner György.

[Megjelent a «Zádor György levelezése Kazinczy Ferenczcel» cz. kiadvány 45—48. lapjain.]

4538.

Kazinczy — Gr. Gyulay Karolinának.

Tisztelt kedves barátném,

A' Nagysád' kedves levélkéjének csak megpillantása is felderítette lelkemet. Régen nem láttam azt az igen kedves nem szép irást, 's gondokban voltam nem a' Nagysád kegyei' megváltozása, hanem a' Nagysád' és tisztelt anyja' 's testvérei állapotjok eránt. Gyanításom bételjesedett: Nagyságtokat a' Gróf Was gyermekeiben csapás érte, 's érzékeny csapás. Jelentse Nagysád, kérem alázatosan, alázatos tiszteletemet mind a' szeretetre igen méltó Grófnénak mind magának is az általam szívesen tisztelt Gróf Wasnak, és minthogy a' keserves veszteséget semmi Isten vissza nem adhatja, kívánja az én képemben is, hogy a' fájdalmat enyhítse az idő, a' nagy csapások egyetlen Orvoslója.

Hogy a' mi kedves Lajosunk Bécsset annyira megszereté, véghetetlenül csudalom. Én tizszer voltam benne, 's két hét múlva inkább vágytam-ki onnan, mint be vágytam volt. De az izlés felett nem szabad vetekedni, 's hogy én a' nagy zajú városokat nem szeretem, az az én hibám, ha hiba. Ott is lehet bölcsen élni, 's bizonyosan több haszonnal mint falun. Melly sokat tudnék ha ott laktam volna, a' hol minden kilépés az úczára nevelhetné isméretimet; a' hol azt kaphatnám olvasni a' mit akarok; a' hol minden nemében a' Tudománynak és Mesterségnek találhatnék embert, a' ki vezessen, oktasson, magyarázzon. — Ha Pestre megyek perem miatt, meglátom a' mi kedves barátunkat, 's Bécsben lévén vele, elhítem magamat, hogy vele a' kies Dédácson múlathatok. —

A' Nagysád' szörnyű scénáján egy valakivel, szörnyen elborzadtam. Csak félig meddig ismerem azt; soha sem tudtam felé közelíteni. Atyja' gyermeke. Nem jó jel midőn az ember az Isten legnemesebb teremtésével vagyon ellenkezésben. Szánom anyját, kit a' csapások még most sem szűnnek-meg keseríteni.

Báró Bánffy László Úrnak ismeretségén véghetetlenül örvendek. Van egy barátom, a' ki mind azokkal a' kiket Bánffynak hívnak, kedvetlenségben látszott lenni: de én a' más vélekedésön az általam isméretlenek felől nem építek. Hányszor látjuk magunkat megesalva, midőn az ismeretlenek felől vagy rosszat hallánk, vagy jót, 's mikor osztán összejövünk velek, ellenkezőt kell hinnünk. Azt a' Bánffyt, a' ki elvevé Borbély Zsanctet, a' Vay József unokáját, itt láttam Gyűlésünkön, 's belé szerettem; szép ember, és a' mi keveset monda, nagyon szent érzés volt. Láttam azt a' másik Bánffyt is, a' ki 1814. együtt járá-meg Velenczét Wesselényivel; de a' legtömöttebb sokaságban. A' három közt nekem az öreg Úr leginkább emberem. Csudáltam, szerettem soknemű isméreteit, és azt a' nagyon cleven, derült lelket abban a' beteges testben. Mi lehetett az holdog napjaiban!

A' Nagysád' honjának még egy férjfija van a' kit látni óhajtanék: Gróf Kemény Miklós; 's meg nem bocsáthatom a' történetnek, hogy Erdélyben járván, atyját és anyját nem láttam. Igen nagy gyanum van, hogy ez a' megholt Gróf Kemény Sámuel elmondhatta volna: *Wackre Brüder, stimmet an*; de ezt csak Ő Nagysága, a' mi imádott Susink értheti, és hogy a' Gróf tette olly nemes lelküvé a' Grófnét. Kérem Nagysádat alázatosan, tudassa velem a' megholt Grófnénak a' nevét; én csak annyit tudok, hogy Iktári Gróf Bethlen

Kisasszony volt ; de mellyik Bethlen leánya ? és mi volt a' kereszt-neve ? 's hol lakott, 's kik a' gyermekei ? —

Megengedi Nagysád, hogy még egy kérést tehessenek. Azt mondják, hogy az, a' kinek nevét ide ragasztom, elhagyá a' férjét. Én ezzel szünet nélkül levelezem ; de elképzeli Nagysád, hogy az eránt kérdést tenni nem merek. A' férjét ennek az igen szép, de előttem mindég némán maradt asszonynak, kimondhatatlanul szeretem, és minden leveléből többet tanúlok, mint a' Predikatiokból szoktam. Ritka ember. Nem ok nélkül mondá nekem Cancellarius Teleki, hogy Erdélynek nincs jobb feje a' Cathol. közt mint ez és a' mostani Praesese a' Guberniumnak.

Zseni két holnap oltá a' húgornál Krainiknél van. Egy hete, hogy a' Postamester itt azt tudakozá tőlem, hogy ki az a' K. Eugénia. — Szolgálatjára, a' lyányom. — Egy levele van a' postán. — Rendes, mondám, 's előmutattatám a' levelet. Virzsinitől jött a' Dietáról. Képzeld Nagysád, melly lélek ez a' Virzsini ! A' legtömöttebb sokaságban, az öröme' zaja közt, irhat barátnejának. Mondom én, hogy az asszonyi lélek képesbb áldozatokat tenni mint mi férfiak. — De két lyányt el kell árulnom : — Virzsini hosszan beszélt Zseninek melly pompával jöve be a' Császár, — hogy azt említi, hogy a' Gárda' legfőbb szépsége Krainik Ferencz ; azon fel nem akadok ; a' Cousine előtt kedves dolog lehetett ezt hallani a' Cousin felől 's valóban Krainik felől azt is hiszik Bécsben. — 's a' hosszú levél e' szókon végződik :

Jobb Kassán! ugy e?

Ez, mondám, szerelem' szava. A' két lyány tudja egymásnak a' titkát. Irtam Zseninek, 's vexáltam ; de Zseni a' szóra nem felel.¹

Bárczay Józsi és Lónyai Pirka a' Diaetára indulának, s az atyja (Bárczay Ferencz) Kérből visszaigazította. Minek azt látni ? sokba kerül ! — Szeretem Ferit, nagyon szeretem : de a' szótól elirtóztam. Egy gazdag ember az olly költséget ne sajnálja. Fija 's menyő nyertek volna általa, 's igen még gyermekeik is, mert jó mikor a' gyermek a' szüléjítől nem csak azt hallja, hogy hány bornyú van a' gulyában, 's hány hordó bor terme. A' Bárczayaknak születések 's pénzek van : de valaha meg kellene nemesíteni a' fajt.

A' Nagysád emlékezete Octób. 4d. nekem igen kedves volt. Légyen ez minden köszönetem, mert az egyéb formulák el vagynak

¹ Felel, vagy felelt ; — a' szónak utolsó tagja helyén az eredeti kiszakadt.

nyíve. Csókolja Nagysád képmiben kezeit a' legjobb Anyának, 's ajánljon kegyeibe. Az Istennek minden minden áldása terjedjen ki a' Nagyságtok háza felett. Ez legforróbb könyörgésem. Októb. 18d. 1825.

Kedveskedem Nagysádnak egyik nagyatyja kezeirásával azon sok kedvesekért, mellyeket Nagyságodtól vettem.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában : M. Irod. Lev. 4r. 5. sz.]

4539.

Kazinczy — Cserey Miklósnak.

Nuncium, quod praecipua media conservandae et firmandae avitae Constitutionis. —

In nexu demissae Repraesentationis d. d-o. 24tae curr. Mens. (Septbr.) Suae Majestati Sacratissimae eo addito factae, quod SS. et OO. Regni Partiumque adnexarum mox post terminandam optatissimam Clementissimae eorundem Dnae inaugurationem, ea, quae illimitata eorum fiducia filialisque candor in sinum S. Majestatis Ss. effundi urget, Constitutionisque et comm. felicitatis confirmandae ratio praefereenter exposcit, substernere velint, huicque cohaerentis in benigno Alloquio propositionibusque Regni eatenus declaratae Altissimae mentis, ut solemni Coronationis actu terminato, ea, quae ad prosperitatem, augendamque felicitatem regni et partium adnexarum magis conferunt, in pertractationem assumantur, propositisque aptissimis ad regni incolumitatem adsequendam mediis, nec desiderato effectu, nec supr. Regia satisfactione carituris, ad perennem patriae felicitatem provehendam, gratamque posterorum memoriam emerendam conatus Augustae huic S. M. Ss. intentioni jungantur; iidem SS. et OO. mala, quibus per justitiam S. Majestatis ocyus remedia adferri desiderant, et citra quorum praeferentem resanationem ipsam compagem Constitutionalis systematis regni, de qua confirmanda et ad posteros secure transmittenda agitur, fluctuare oportere convicti sunt Suae M. Ss. eo candore detegenda ausent, ut benignae illius Declarationis regiae, qua Sua M. Ss. gloriosum regimen suum auspicata est, quippe quod Constitutionis regni Custos studiosissimus, atque ita semper comparatus futurus sit, ut voluntatem quidem suam semper Leges, animum autem semper candor, ingenuitas, et fiducia

populi regat, non tantum grata mente eisdem meminisse pateat, sed una testatum reddant, illimitatam suam, quam in justitia ejusdem reponunt, spem, filiali amori junctam, nullis adversitatibus diminui, nullo, maximo licet dolore, vinci posse.

Pactorum Successionis, quibus Gens Hungara Coronam primum Masculo, tandem femineo quoque Aug. Domus Austriacae sexui detulit, Sanctionisque pragm. praecipua conditio ea est, ut praeter adsertam Aug. huic Domui hereditariam successionem cuncta alia praevigentia Jura SS. et OO. Regni salva et integra conserventur.

Haec Regni independentia Articulo 3:1723., qui omnia tam Diplomatica, quam alia quaevis Jura, Libertates, et Privilegia, immunitates, praerogativas, legesque conditas et adprobatas consuetudines confirmant, inviolabiliterque conservandas statuit, diplomaticae agnita, serius, Articulo nempe 8, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 21. 1790/1 confirmata habetur, eo sensu, ut regnum Hung. nulli alteri Provinciae aut populo obnoxium sit, nec ad normam aliarum provinciarum gubernetur. Harum tamen fundamentalium legum in obversum, in gubernando non cum teneri modum, qui huic Regni independentiae congruat, tristis experientia docet.

Per Summam itaque Suae M. Ss. justitiam ad id adventi orant SS. et OO. quod cum inter Provincias sceptro ejusdem subjectas nonnisi in Hungaria legum ferendarum potestas inter Summum Terrae Principem et SS. et OO. diaetaliter congregatos communis sit, suapte consequi debeat, systema gubernationis, quod in hereditariis Provinciis ejus Germanicis viget, quodve ex principiis independentiae Regni hujus contrariis se semper magis magisque extendit, nec cum justitia Suae M. Ss. quae pacta conventa abutrinque strictiss[im]e observari postulat, nec cum benigna declaratione, ea quae religiosam avitorum Institutorum, quae multorum seculorum aetas et experientia consecravit, observandam, veram gentis hujus efficere felicitatem professa est, componi posse.

Atque hoc illud Systema est, quod non mutuam tantum inter Principem et Populum nunquam satis exoptandam fiduciam, qua firmitas throni regii maxime nititur, succutit, sed ipsum fontem, ex quo vulnera avitae constitutioni novissimis quoque temporibus inflicta promanent, constituit.

Uladislai decreti 5ti Art. I, per Comitatus motu proprio, et non de consensu ac voluntate totius Regni quodcumque subsidium offerri poenale est, sanctioque legis hujus sub aug. S. M. Ss. prae-

decessore Leop. I. Articulo quippe 12: 1681. etiam ad singulos Dominos Praelatos, Bar. Magn. Lib. et Mont[anas] Civit[ates] extensa habetur; Art. vero 19: 1790/1 subsidia haec arbitria Regis imponi, aut praetexta lib. oblationis vel alio quocunque titulo extra Diaetam sollicitari vetat. Retroactis tamen temporibus subsidia haec primum quidque medio Praesidialium ad Supr. Comites directarum a privatis desideratas mox a Comitibus cum facto tamen impedimentorum, quae legalem pertractationis modium excluderent, significationes, sollicitatas recentissime autem imperiosae et contra indolem liberi subsidii in determinata quantitate ac mensura exactas et instar strictae obligationis imposita habentur.

Haec iurium constitutionalium Regni laesio, quae una supremae Executivae potestati juxta Art. 12. 1790/1 nonnisi in sensu legum exercendae arbitrium pandit semet maxime in objecto extra Comitum imposito anno 1823. tyronum statutionis, contributionisque in Mon. Conv. pendendae exeruit, fiduciamque populi Sanctimoniae verbi Regii debitam eo magis succussit, quod Sua M. Ss. ope benignae suae d. d-o 22. Jun. 1792. ad eosdem diaetaliter congregatos in respectu mutuae Comitatum correspondendi facultatis demisse Resolutionis sponderunt semet nulla ratione admissurum, ut legali Comitatum activitati etiam quoad correspondendas, ulla ponantur impedimenta, una declaravit, quod si Comitatus semet quaque ratione gravatos sentirent, vi competentis sibi vocis publ. pro ferenda medela ad se recurrere posse, se autem acquitatem petiti neutique majori numero-factorum Representationum correspondentiarum, sedere ipsa et iustitia metiri velle, et Art. 14: 1790. innixa sponione, unanimique omnium fere Regni jurisdictionum in obversum praeactarum extra-comitatum exactionum facta remonstracione non obstante et imperii Edictum ulterius quoque perstiterint, et Jurisdictiones, quae se legum praesidio contra illud tuebantur, per exmissos hoc scopo Commissarios R. ad parendum adactae sint.

Acerbitatem doloris, qui exhinc fidelium Regni SS. animos pervasit, auxit in respectu nonnullarum jurisdictionum id, quod Militia stabilis, quae pro defensione Regni erecta est, contra Jurisdictiones adhibita, et quae lege desiderari nequibant, armata manu extorta, Magistratuales Determinationibus publ. fide jurata obstricti, custodiae mancipati, per Commis. Regios ad dandas praejudiciosas Reversales adacti, violata Praetoria, Curiae Militibus obsessae, truncata Jurisdictionum Protocolla, Tabularia Locorum Credibilium adrectata, ipsa

denique remonstrandi facultas cum manifesta vocis publ. suppressione interdicta sit.

Consilia eorum, qui arma contra legum ministros adhiberi svadent, scelesta sunt. Haec proinde a S. M. Ss. quae legum Sanctioniam cordi suo impressum habent, aliena fuisse, firmissime persuasum habent sibi SS. et OO. pro certo enim tenent eandem quoque augusti patris sui more opes regum in cordibus subditorum quaerere.

Et quia dictamine Art. 18:1790. cautum esset, nequit erga simplices denunciationes de praegesto servitio, priusquam illi plena sese purgandi occasio praebatur, dimitti possit, nec decretam in nexu factarum per eosdem Commiss. R. unilaterialium relationum complurium Individuorum a publ. officiiis amotionem aut secus in exercitio cardinalium jurium suorum factam in obversum tit. 9. P. I. restrictionem cum iustitia Suae M. conciliare possent.

Et horum, et quae proxima Repraesantatione praefenter substernenda restant, malorum fundamentum situm esse, et donec illud manutentum, Dicasteriaque Aul. et ipsum Consilium Locumtenentiale R. systemati huic subordinatum fuerit, eadem mala recrudescere debere, et apud Jurisdictiones ad quas evigilare spectat, dum potestas executiva ultra limites lege delatae sibi activitatis procedit, materiam interponendarum vi competentis sibi vocis publ. reclamationum nunquam defuturam esse, ac proinde fiduciam quae morale principium robur constituit, firmos radices figere non posse, ac ipsa plane Regni Comitata, quae salutare agendarum Regni virium medium constituare deberent, ultro quoque incessantium nonnisi gravaminum remedia fore, clarius est, quam ut plura addi oporteret.

SS. et OO. de obdurando tandem tot tantarumque calamitatum fonte solliciti, media non aliunde accersenda, verum ex ipso verbo, sacramentoque regio firmatis legibus petenda censent, intimeque convicti sunt, ad antevertenda praepudicia haec, salvandamque Regni impedimentam, id praeprimis esse, ut Comitata Regni statis temporibus inomissee celebrentur.

Ast retroactorum temp. exempla et recens evolutum decennium, ex quo vicissitudinum aerumnarumque belli, quae potiozem Europae partem agitarunt, terminum assecuti SS. et OO. alma pace fruuntur, sat superque perlibent, quod in respecta periodice celebrandorum Comitiorum nec in veneratione eatenus sancitarum legum, nec in resolutionibus, assecurationibusque regis plenum adsit praesidium. Diffiteri quidem non possunt, jus ea convocandi, locum

diemque Comitiorum determinandi, ordinarie ad jura Regia spectare, juribus tamen his facultatem quoque contineri, ut contra expressum legum tenorem, Comitia haec saepe saepius in medio quoque armorum strepitu celebrata ultra ternium triennii differantur, recognoscere non possunt.

Atque ideo, prout anno 1790. congregati desiderarunt, ut...¹ idemque perpetuus celebrandorum quovis triennio Comitiorum terminus ad determinandum locum defigatur, hocque semel pro semper defixo termino adveniente, iidem etiam absque speciali convocazione comparere tencantur: ita posteaquam praeces hae plenum eorum effectum sortitae haud fuissent, SS. et OO. novum sinceræ et illim, suae in Suam M. Ss. fiduciae argumentum edituri, Eandem interpellandam ausent, ut leges de periodica Diætarum celebratione latas, seu praemissa, seu vero ea ratione, ut futurorum Comitiorum terminus citra necessitatem specialis convocationis in praecedentibus semper Comitiiis defigatur, modificandas admittere, huicque in publica Suae M. Ss. regniq. SS. commoda intentae sollicitudini subvenire dignetur.

Comitia ita defigenda tutissimum medium constituunt, quo mala praeverti, aut si haec quocumque demum facto irrepant, medela, priusquam invalescant, adhiberi, mutua donique Principem et populum fiducia conservari possit.

Ne quid autem ad firmandam hanc fidelissimi populi erga opt. Principem fiduciam desit, imo ut amplius constet paternae illius providentiae, qua Sua M. comitia haec pro sola publica Gentis hujus incolumitate firmanda convocavit, ingens esse apud gratissimum hujus animum pretium, Eandem demisse exorandam proponunt, ut cum nihil sit certius quam quod uti Regna ita Majorum quoque instituta iisdem modiis conserventur, quibus coaluerunt, media, quae hoc scopo, ad plena revehendum utpote et animandum gentis hujus, erga opt. Principem et avitam Constitutionem fidelissimae spiritum, uberius item firmandum nationalem Hungarorum characterem, quem ipsa Sua M. postremis temporibus praeclarum triumphus genus tam praesenti aetati quam etiam securitae posteritati beneficium prorsus ac salutare per id reportasse professa est, quod exitialis quasvis sentiendi rationes damnando summam felicitatem atque praesidium in intemerata erga Principem fide, mutua fiducia, obfirmata et reli-

¹ Az eredetiben is üresen hagyott hely.

giosa avitorum institutorum observantia locaverit, SS. et OO. proficua prospexerint, et in subsecutura humillima Repraesentatione velut cum operatis etiam regnicolarium Deputationum intimum nexum habentia, proposituri sunt Regio quoque suo annutu, legum tabulis inferenda benigne confirmare dignetur cum porro commune et Suae M. et fidelium Regni SS. in uberius consolidandam et assecurandam avitam Constitutionem studium exposceret, usque ad legalem juri- busque et praerogativis R. Statuum instar essentialis conditionis affixam, altissimum thronum Regium et patriam defendendi obligationem spectant, in ordinem redigantur, qui potentiae gloriaeque Regis Hung. augendae maxime conformis sit, defensioque Regni Systemati et Spiritui sancitarum desuper legum modernorumque tempus adjunctis apprime cohaereat, Suae M. Suae de his quoque ad retundendam etiam sinistram eam obtrectatorum gentis opinio- nem, qui isthic publica commoda privatis subordinari, sub obtentu integritatis jurium nonnisi a mediis, quae finis Civitatis exposcit, immunitatem quaeri cavillantur, his adhuc Comitii proponere, et tam Suae M. vota, quam sincera sua desideria explere possint.

Quantum denique ad eos adinet qui . . .¹ optimo ac justis- simo Principi legi et avitae Constitutioni adversis consiliis eundem quidem in non modicam perplexitatem deduxerunt, Nationem vero in summam conjecerunt consternationem, hos, si extranei fuerunt, paternus Suae M. amor, quem erga fidelem sibi gentem, et alias saepius, et nuper, dum Comitii haec auspicaretur, testatus est, aver- sabitur, contra eos autem, qui de Gente Hung. fuissent, quia SS. et OO. intime persvasum habent Suam M. Ss. benigne agnitionem, quod religiosa legum sanctimoniae observantia firmissimum et Regni et Throni Regii constituat robur: ad Articulum 7 et 8 Decreti II. Ula- dislai, Art. item 7: 1559. provocandum, Suamque Majestatem filiali cum pietate orandam censet, ut tam contra hos infideles quippe Consiliarios, quam etiam contra Regios illos Commissarios, qui illegalia et uti attactum est, a paterno Suae M. in gentem Hung. amore ac justitia procul dubio aliena adhibuerunt media, juxta demerita ipsorum animadvertere legalique modalitate aliorum etiam salu- tare in exemplum his adhuc Comitii animadvertendum disponere, ceterum vero leges de activitate Comitatum latas renovandumque Articulum 25: 1599.; 12: 1681.; 19: 1790. tam ipsamet observare,

¹ Üresen hagyott hely az eredetiben is.

quam per alios observari facere, eos denique, qui praeter juris ordinem, contraque cardinales praerogativas suas mulctati haberentur, in integrum restitui supra affectasque una reversales redde jubere dignetur.¹

Tisztelt kedves barátom,

Sajnálom ha azon írásnak hátúlsó felét, melyet említesz, nem vevéd, mert én ugyan számodra leírni nem resteltem: de újra leírni felette restelleném, 's nem tudnám hol kellene megint kezdenem. Az helyett egy más Írást küldök itt, melyet e' napokban vevénk a' Diaetáról. Az én Miklósom ugyan ott van, 's úgy hiszem, Tőle kaptok híreket Pozsonyhól: de ezt még is küldöm, hogy lássátok, ha talán nem ismeritek. — Nincs ellenemre, hogy a' Haza a' Fejedelem előtt érezteti a' maga sérelmét; az kötelessége a' Hazának, mind magára nézve, mind a' Fejedelemre, ki a' mult esztendei historiák alatt nem szenvedte kevesebbet mint a' Haza: de az van ellenemre, ha a' lángoló fejek többet tesznek mint kell és mint a' mi a' Fejedelemnek tartozó tisztelettel nehezen fér meg. Ugyan mint remélheti valaki, hogy Ő Fels. a' veszedelmes tanácsok' kovácsait megbüntesse, hogy a' kik méltóságokat nyertek a' nem törvényes parancs teljesítéséért, most azokból kilökettesenek? A' hazának meg kellene azzal elégedni, hogy velek éreztesse a' mit érdeimlettek, 's csak arról kellene gondoskodni hogy efféle többé ne történjen. Csak ott van jól a' dolog, a' hol jószívű Fejedelem ül a' thronuson; a' hol az Udvar és a' Haza feszességben állanak egymással, 's egyike a' másika határába akar terjeszkedni, ott úgy nem jó lenni, mint olly háznál nem, a' hol atya 's gyermekek veszekednek. De Te ezen ideákat nem fogod tőlem tanulni, 's abba hagyom; elkapá tüzem. — Az a' hír, hogy Pozsonyban nagyon tüzeskednek. Nem csuda, sokat szenvede a' Haza; de már az még is sok, midőn az András Bullája czikkelyét megújítatni szeretné egy Nyitra Vármegyei Követ. — Vitéz János Abauji Követ, egyike a' lehangosabb embereknek, maga is sokallja a' dolgot. Hallom, igen sok ember a' Dietán Vay Józsefet kíváogatja vissza. Ez a' nagy férjű kormányzó a' Dietánkat, 's hallgatva. Most senki sincs még a' ki a' különböző vélekedéseket egybe vonni tudná, mint ő. Azonban ne higyd hogy én is kétségbe

¹ Az eredeti igen sok rövidítéssel van írva, a melyeket a kiadásban lehetetlen megtartani.

essem, mint Vitéz. Fata viam invenient, 's a' zaj végre elcsendese-
dik; leszáll a' seprő, 's kész a' bor. —

Engem semmi sem múlattat inkább mint az a' hír, a' melly
velem apró történeteket tudat. Illyen az, hogy a' híres Nagy Pál
Sopronyi Követ okádja az ideákat, 's minap hosszan beszéllvén, e'
formulával élt, «Hosszan szölkék, 's kifáradt a' melyem, de csak
elmondom a' harmadik pontot is.» — Jordánszki Kánonok és titu-
lárís Püspök Nunciumot vive a' 2dik táblától az elsőhez, 's midőn
visszaérkezének, Vitéz megszöallala hogy ő a' Mélt. Püspököt kény-
telen feladni: in sincere defunctus est officio Nuncii. Ennek az a'
jó következése leve, hogy ezután az izenetet mindég papírból fogják
olvasni. — Tetszik nekem hogy a' Rend a' maga tagjainak sem
hiszen, sokszor meg valánk csalva magunk által, 's a' ki minket
csal, az a' Fejedelmet is csalja, 's épen ezen csalása alatt.
Nincs jobb dolog, mint egyenesen bänni. —

Vitéz a' ki Cathol., még pedig igen nagyon Cath., panaszt teve
a' Clérus ellen, hogy a' haza dolgainak védelmében hidegen jár-el.
Más hírek szerint V u r u m Váradí Püspök e' részben is igen tiszteletes
Püspök.

Tegnap estve érkezék hozzánk valaki Pozsonyból; az mondja,
hogy a' Korona örököse hízik, hogy Ferencz Herczeg megfogatko-
zott miolta házass; hogy hitvese (Sophia) egyike a' legszebb és leg-
míveltebb elméjű Asszonyoknak; hogy a' kis Napoleon is ott volt,
kék frakkban, a' Sz. István csillagával. — Vedd ezen apróságokat
te is jó neven és szeressd

lárma közt és sietve író barátodat.

18. Octob. 1825.

Kazinczy — Zádor Györgynek.

Ujhely, 1825. okt. 25.

Stettner Györgynek Kazinczy Ferencz baráti szíves tiszteletét.

Szint annyi örömet lelek én a' te szeretetedben, mint te találsz
leveleimben, 's nem képezed, hogy csak ez a' te ma vett leveled
is mint gazdagit ismeretekben, 's híreid nekem e' magányban melly
igen kedvesek. Az a' czimbora, mellyhez most Zsibrik állott —

— engedd így neveznem az ő kémelésére azt, a' kit te Apostatának hívsz — sok esztendőök előtt már engerü néze az ő ellenek törő sereg' Vezérének, és minek utána Rummy közlé velem a' Fényfi levelét Ruszekhez, — Rummy azt a' Fényfi leveléből irta-le, mert Ruszek kiadá, hogy másoltassék-le minél több példányokban, 's terjesztessék-el mindenfelé — az a' ezimbora, mondom, mindent elkövete, hogy a' Pestiek ne levelezzenek velem, 's híreket nekem ne küldözzenek. Az ifjabb Fényfi, Károly, kitőre közülök, de ismét elhallgata, hihetőleg mert Hébet segélém inkább, mellynek bizonyos tekintetben én is kiadója valék. — Melly visszatoló kép az, a' mellyet Kovacsóczy felől adsz! és mint lehet sajnálni, hogy az a' poetai lélek a' kül éltet oly nem szépen éli, hogy még poetai életét is eloltja! Nekem Kisfaludy Károly után a' dalokban ő vala minden gyönyörűségem. —

Vörösmarti eggynike azoknak, a' kiket leginkább szeretek, 's örvendek hogy meglátom, mihelytt a' Dieta vagy bé lesz rekesztve, vagy megszűnik, hogy tavasszal ismét összeálljon.

A' Zsibrik pribéksége kevesebb öröm Kulcsárnak, mint nekünk szomorúság; nem sokat vesztenk vele. Én reá nem neheztelek, inkább illik oda; kevesebb benne az erő mint hogy csudálkozni lehessen hogy nem érti a' mit kellene. Midőn Szallusztomnak egy nyomtatott lapját Bécsben meglátá, mert látni szeret, rám ira, hogy az semmit sem ér. Megküldém neki azt, a' mit nyomtatva mondék a' Szalluszt nyelve 's mestersége felől, 's a' mit Guzmics elragadtatással olvasa, arra Zsibrik nekem azt írá, hogy ez ötlet meg nem győzi. Minthogy nekem az ő vélekedése nem minden, és minthogy nekem egyéb gondom van az ő oktatásainál, békét hagyék neki, de én is megírák neki, hogy azok szerint a' miket ír, úgy látom, hogy neki rossz Író Virgil, 's Ruacus a' jó. Talán ezt sem ért-meg elég világosan; a' mit nem csudálni. —

Ha valamit, azt égek tudni, mint vála-meg az én igen kedves Szemerémtől. Magának írnék ezért, de félek, hogy fátyolt von inkább a' történetre. Régen tudom hogy az ismeretség köztök megpattant, 's tudom hogy a' Zsibrik' pénz' és fény' áhítása melly scénát vona rájok; de a' mit Te emlitesz, az később történet. Ha nem volnék vele alkalmatlan, Téged kérnék, hogy azt velem tudatni méltóztassál. — A' mit rózsza alatt veszek, nálam titokban marad. Pesten

Virgil: Virgil nyelviani értelmezője, Paris 1675. lásd Wachler Geschichte der Literatur I. 188. lap. — Zádor Gyula jegyzete.

Zsibriket szerelettel fogom látni; az lesz minden bosszúm faragatlanságáért, hogy vele ügyünk felől egy szót sem szóllok.

Minthogy te, édes barátom, Poesisunk' Történeteit dolgozod, nagyon fogok örvideni, hogy egy eléggé vastag esomó irásomat megolvasod. A' mit nekem térítgetőim, Horvát Endre, 's mások írtak, összevarrtam egy quartkötetbe, e' cím alatt: A' Glottomachusok. Kiadni belőle semmit nem szabad; a' moralitás azt nem engedi: de a' dolgot szabad ismerni az én barátimnak nem kevésbé, mint a' Horvát Endréé ismerik az én leveleimből a' mit hozzá írtam. Legtanácsosabb nem perleni, hanem szabadon 's nyugalomban menni útunkon. Én magam kerestem a' pert, a' lármát, a' versenygést, mert így jobban is kiórlódik a' dolog. De az emberek — emberek.

Te ismerni fogod Horváth József Eleket. Kérlek tudósíts, hol van ő; mert sok eszt. már, hogy levelét nem láttam. Ez idén a' Tudományos Gyűjt.-ben szóllala meg ellenem az Elisiók és a' Különözések miatt. Én barátimmal előre közlém ellenek írt Értekezésemet, 's bár József Elek is ezt tevő vala velem! Melly hamis praemissák és hamis következtetés. Nincs időm nekik felelni. Két vocális (két szó között) nyekkenést csinál. A' Francia ezt ki tudja mondani nyekkenés nélkül is; *qui y ira* nem így mondatik ki-i-irá hanem olvasztással. A' ki nem elidál, nem olvaszt, úgy ejti a' hangot, mint a' ki a' fortepiánón pizzicatozik, 's én a' közbeszédben is elidálok, olvasztok, sőt minden más is elidál vagy olvaszt. De én sem elidálok mindent, mert néhol az értelem kívánja a' két vocális megkülömböztetését. A' Wesselényihez írt jámbuszokban (Kassai Minerva 1. Füzet) ez áll:

Gyermek mi ez? 's te azt hiszed talán

a' *mi* és a' *te* nincs elidálva.

De a' Pyrker Gyöngyeiben e' sor

Kedves, hol Salome, hol múlat az Éli Pap' özvegy

Nője, ki hét fiakat nevele és a' jóknak örül most

nevele és elidálva, összeolvasztva van. Én úgy írom verseimet, a' hogy szóllok és hallok; más lássa mit csinál.

Erdélyi leveleimet felküldém Bécsbe, Censurára. Jung Professora a' magyar Törvényeknek a' Bécsi Universitásnál és osztán Gróf Batthyáni Vincze nagy liberalitással bánának a' 9dik dolgozással,

most ez a' 12diki még inkább remélheti azt. Mind ezek, mind Szalluszt esalhatatlanul megjelennek 1826. Si foetura gregem suppleverit, Emilia Galottit, Missz Szara Szampszont és Minna von Barnhelmet, Lessingnek három remekjeit eresztem-ki, ezeket is a' Zsibrik nagy bosszantására, de a' Szemere nagy öröme. 'S így osztán még egyszer Marmontelemet, és a' mit Trattner kiada, de Gessner és Ossián nélkül. Jóvá kell tenni hibáimat. Csak éltet édes barátom, de én holnap után (okt. 27d.) belépek a' 67dik évembe, 's melly sok és soknemű dolgom van, a' mihez látnom, a' mit végre hajtanom kell. Köszönöm barátságos intésedet, de nem szabad követnem. Az az ember, a' ki megszorulván, Eperjesen hamis hitet monda, 's a' ki Eperjesen hamis ítéltre tudá bírni Biráimat, hogy mivel ötlet fel nem szabadithatak, legalább megkönyítették bukását, Pesten is elkövetne mindent. Magamnak kell ott lennem, mert én tudom a' történeteket. Osztán bármelly undok az ő lelke, de fija annak a' kit én minden férjűk közt leginkább szerettem, fija egygy angyali jóságú asszonynak, egygy ily asszonynak (a' feleségemnek) testvére. Ha felmegyek, az ipát a' Septemvir Vócseyt kérem meg, hogy fordítsa-el vejáról a' gyalázatot és egygyeztessen-össze, 's csak akkor vetem bírak elébe, mikor kérésem nem használ.

Minapi leveledben Te nekem azt irád, hogy in vocibus radice auctis botlásokat tészek. Kérek, hagyjuk a grammaticai terminológiát; találj példát rá, mik azok a' mikben botlom. De ne hagyj tennem a' kérést siker nélkül.

Leveleid hozzám nem kívánnak sem Recepissél, sem frankirozást, 's én örömeoseb semmire nem költök, mint postára, 's Te új gazda vagy. Élj szerencsésen; teremts sok fiakat, sok leányokat, magadhoz 's hölgyedhez hasonlót. Arad, a' mennyire tudom, nyelvünknek sok barátjaival dicsekedhetik. Én egygy ifju Balázst ismerék Eperjesen. Ha Aradon van atyjánál, az assessornál, köszönts, szeressd.

A' Minerva' Redactiója Gróf Dezsőffy Józsefnek adatott-által Ellinger által. Az egygyes betűkkel jegyzett darabokat 17 esztendőfija Aurél, a' nyolcz nyelví, dolgozza. Ez egykor tiszteltje lesz honunknak, 's úgy hiszem, nyelvünknek is. Atyja kimondhatatlanul bájos a' beszédben: írása sok nem kedvelőt talál, 's a' mi nagy baj, jóknál, rosszaknál.

[Megjelent a «Zádor György levelezése Kazinczy Ferenczcel» cz. kiadvány 50—51. lapjain.]

4541.

Kazinczy — Guzmics Izidornak.

Széphalom Octób. 27d. 1825.

Édes barátom,

Közel egy holnapja már hogy leveled kezemben van, de én Néked ma, épen ma, akarék felelni; az nap, melly magamnak, 's feleségemnek¹ 's gyermekimnek, oly nevezetes. Ime ma lépek 67dik évembe, cléggé ifju erőben, 's gyözve az Archívumi munkát, melly mellett éjfélíg és virradtakor gyertyázok. De meddig tarthat az? Az öreg erőnek egy döczenés, 's felfordúl. De éljünk a' meddig Isten engedi, 's bízzuk magunkat ahhoz, a' mi jut. Ah! az élet' végén látjuk, mint kellett volna használni napjainkat! Esztendőök kellenek, hogy a' mibe fogtam, rendben hagyhassam.

Hogy Himfyt, Pápayt, Fáy t látád, nagyon örvendek. Az utolsó Kazinczy leány' maradéka, de husz esz. oltá nem látám, 's mivé leve ő azolta! Pápayt 1815. láttam Vítkovicsnál, midőn Pestről már indulni akarék, és így zavarban, Himfyt soha. Bár a' Nemzet' nagy diszét, azt a' teremtő lelket, én is láthassam! Jót jelent, hogy a' Püspök szereti Endrét. Bár mit mondjon Tumpacher, a' lelkes, a' jó; én Endrének úgy kívánom a' veres övet, 's úgy osztán a' violaszín pallástot, mint magamnak a' sok pénzt. Mert nekem nincs egyébre szükségem. Nyerünk, ha Endre Püspök lesz.

Nem szeretek hallani a' Magyarság' Pesti Censorairól, 's a' mi Döbrenteink' ítélete e' részben előttem gyanús. Azt teszem én is a' mit Te; örömmel hallok az ítéletet, akár kedvez, akár sujt, 's teszem a' mit jónak látok. De szeretném, ha az Itélő, minekelötte megszólal, ítéletét olvastatná-meg azzal, a' kit ítélget. Ha Horváth József-Elek olvastatta volna velem a' mit az Elisiók ellen monda, kimutattam volna neki hol ért engem hamisan, 's dolgozása hol kíván igazítást. Én elidálok, olvasztok, mert úgy beszéllek, 's mást is úgy hallok beszélteni. De nem elidálok mindig. A Wesselényihez írt Epistolában ez áll:

«Gyermek, mi ez? 's te azt hiszed talán —

mert a' *mi*, és *te*, a' beszédben nem ugratik-ki. A' francia sem ugratja ki ezeket: *qui y ira* (ki i irá), de nem pattogtatja meg a' három *i* betűt mint a' fortepiánón a' *pizzicatozott* hangokat. A' rossz fülű, hallván a' francziát, azt hinné, hogy ő *kirá-t* mond, pedig három *i-t* mond. —

¹ Az eredetiben tollhiba: feleségimnek.

Igazod van; a' mit a' Minerva első Füzetében adtam, bővebb kiterjedést kívánt volna. Ellinger Dezsőffynek adá a' dolog' vitelét, 's ez megszólítja, hogy segítsem. Semmim sem vala egyebem, 's ez nem kész. Oda adtam, folytassa más, a' ki inkább tudja, Pesten lakik, 's rá ér felhányni, tudakozni. — A' Szent István görög Diplomája eránt, édes barátom, Te lévesztél-meg. Mint a' szerelmes mindenben lánykáját látja, úgy látalak én Téged, a' hol a' Veszprém Szüzeit kellett volna látnom, mihelytt az őket is titeköt is boldogító hozódék-elő. Ez a' soknemű gond és az öregség megtéveszt, megzavar, engem az írásban, mint Dezsőffyt a' beszédben, ki azonban hasonlíthatatlanul szebben beszéll mint ír; a' mit most is bizonyít a' Dietán, ha való a' hír, hogy első Szollónak ő tartatik, de két írása hallgatással nem nyere elfogadtatást. Melly igen szeretném, ha te Pozsonyt most láthatád vala, 's Dezsőffyt, és az én szerelmemet, az ő Aurél fíját. Az ám a' gyermek! Nyolcz nyelvel, 's mindég könyvekben! 's melly tiszta fej, melly tiszta lélek! —

Mi a' Dieta fölől keveset tudunk. Levelekben senki sem mer úgy írni, hogy az Olyasó ne lássa az Író nem szabad lelkét, 's a' kik haza futottak, gyermekek, vagy féltik bőröket, legalább nyugalomokat, 's hallgatnak. A' szomszéd Megyék' Követjeit mind ismerjük, 's nem úgy mint azok a' kik őket ott hallják, 's talán most először. A' híres Vitéz oldala mellett, úgy hogy karom karjához ért, míg ő harsogtatá szörnyü hazafiságát, valóban *elaludtum*. Sokaknál a' jó szeretete csak hiúság; hősök míg csendesesen van minden: de ha a' gyík megzördíti a' fa lehullott leveleit, reszketnek. De olyak is kellenek; lármázók. Beregi Vice-Ispán B. Prényi Zsigmond nagyon gazdagon van megáldva; de ezidén olyak esének Beregben, a' mit nem lehet botránkozás nélkül hallani. Hát Zemplényben melly hálátalanságot követének el némellyek az eránt, a' kinek soha sem fizethetik-meg érdemeit! De nem ismeri az emberi dolgokat a' ki az effélken álmélkodik. — Ennyi sok gonosz közt, kik, a' mi legszebb, még jóknak akarnak tekintetni, csuda hogy állunk. Censorokat! Censorokat! mint Rómában. A' szív tisztasága első érdem még a' köz emberekben is. Míg az nem lesz, minden rosszul lesz.

Mind a' mellett örvendjünk férjfiainkon, 's kin inkább mint a' haza Órangyalán, a' kedves Nádoron, ki

Azért legelső, mert legérdemesbb.

(Epist. Wesselényihez.)

.....

Azok közt, a' kik ott legelsőben vagynak most, nagy figyelmet érdemel Vay Ábrahám, Borsodi első Al Ispán, a' nagy Vaynak egyetlen fija, 's az atyám' testvérének veje. Felesége Kazinczy Sophie. Ingeni benigna vena est, 's tűz, és szerencsés szólló. Igen derék az Ungvári Szerencsy is, 's örömmel hallom, hogy ez tündöklök. — Egyéberánt csak azt jegyzem meg, hogy ámbár férjaink' nagy tűzének örvendek, ez a' nagy tűz rettent is: a' mi feszes, nem tarthat soká. Jobb a' lassú tűz.

Nagyon óhajtom, hogy Theokritoszodat recenseálja valaki, de olyan, a' ki görögül is jól tud, poeta is. Én kevélykedve olvastam barátomnak dolgozását, 's bizonyosan nem a' Döbrentei érzésével, ki vagy nem az, a' minek apostasiája mutatja, vagy dicsérete üres hang. Én apostasiáján fel nem akadok; ismerem ötet jól; 's tisztelem az érzést, a' vélekedést, mellynek sokszor okai sem vagyunk. De sajnálom, hogy ez a' barátunk magának kedvetlenségeket akarva csinál. Mert ő vigyázóbb, mint hogy afféle rajta akaratián kívül történhessék.

Szedernek Pannonhalmára irtam, noha tudom, hogy Nagy-Szombat volt eddig lakása. Legyen gondod, hogy a' levél el ne tévedjen. Örülök, hogy közelítheték felé, és ha barátságába fogad, azt Néked' fogom köszönni, a' kinek szeretek köszönhetni.

Mihelytt Rendeink haza jönnek, megyek Pestre, 's meglátlak. Ha sorsom megjavul, látni fogom Bécsot, 's két fiammal. Gyermek sokat tanul látásból, 's magam akarok ott vezetőjök lenni. Így Téged nem egyszer látlak-meg. Élj szerencsésen! Árassza rád Isten minden áldását, és tegyen minél előbb Pannonhalmi Apáttá. Jó ember nagy helyen sok jót tehet.

[Eredetije a sz. Benedek-rend pannonhalmi könyvtárában.]

4542.

Kazinczy — Cserey Miklósnak.

Ujhely Octob. 30d. 1825.

Édes barátom,

Mondom én hogy a' mi jót várhatunk, inkább várhatjuk ifjainktól mint öregeinktől, noha nincs regula kifogás nélkül, 's van neme a' jónak, a' mit tenni inkább illik ifjunak mint öregnek. Ezt kiáltom öröömömben, midőn végre ma kapunk¹ környülállásos hírt

¹ Itt az előbb irt *egy* szót kitörülte Kazinczy F.

egy ifjútól, egy itt patvaristáskodó barátjához. Kértem ezt, hogy a' levelet hagyná kezemben, míg kihúzást csinálhatok belőle, 's csinálom, 's küldöm Neked, azon reménnyel, hogy barátiddal közleni fogod. Jó azt tudnotok, hogy rokon hazátokban mi esik.

Az Erdélyi Püspök hozván-meg a' Második Táblához a' köszöntést az elsőtől, olly annyira tetszett a' Másodiknál, hogy míg kiment, mindég harsogott neki az Éljen. Én ezt az Urat soha nem láttam, de szivesebb tisztelője nálamnál kevés van. — Ugyan az nap délután Kerületbeli öszvetülés tartaték, melyben a' Diarium viteléről 's a' Censorok elválasztásáról vala szó. — Vitéz Abauji, Gr. Dezsőffy József Szabolcsi, B. Prényi Zsigmond Beregi, Nagy Pál Sopronyi, Mariási István Gömöri Követek igen jól szóllottak. Lőcse Városának Követje deák nyelven akara szóllani. Az ifjúság elnyomta. Végre szóllott csakugyan, 's azt kívánta, hogy a' Censorok választásába légyen részek a' Papoknak és a' Városok Követjeiknek is. (A' Vármegyei Követek már a' régibb Diaetákon épen ezt a' Becsületes Krieska nevű Bírót emlékezteték, hogy a' Kir. Városok *egygy* Nemestevén, ők a' Vármegyei Követekkel egygy lineában nem állhatnak.)

A' Coronationális napot követő első Circularis Sessióban azt kívánák némellyek hogy az emlékpénzekre magyar felülírás tétesék, ne deák. Erre mások is felköltek, 's jelenték, hogy az ő Instructiójok minden magyar érczből vert pénzre magyar felülírást kíván, 's ezt a' gravamenek felvételével fogják sürgetni. — A' Praeses most emlékezteté a' Circuláris Sessiót, hogy 14 nap olta foglalatoskodtatja az Országot a' Ceremónia, illő, hogy a' dologhoz lássanak. — Pozsonyi V. Ispán *Bartal* szólla legelébb; előadta a' legközelébb történt erőszakokat, 's azoknak fő okát abban találá, hogy sok eszt. miolta Diaeta nem tartatott; emlegette hogy törvényeink csak *írva* állanak-fenn, katonáink, kiket mi fizetünk, tartunk, ellenünk fordítatnak; a' só ára felemeltetett, a' Contributio, a' katona erőszakosan parancsoltattak etc. Azonban az ő szíve bosszút nem lehell, 's így a' Commissariusokra büntetést nem kíván. — Erre felkölt Bars Vármegyének Balogh nevű Követje, egyyike az Ország legelsőjinek, mindent javalt a' mit Bartal monda, de ő büntetéseket is kívánta, 's hogy a' kik a' Gyűlésekre járástól Kir. Parancs által tiltattak-el, feloldoztassanak.

Most Nyitrának hatalmas férjftja Babóthy szólla: Két mód előzheti-meg az illy sérelmeket, 1. hogy a' Kir. törvénytelen paran-

csot ne adhasson, 2. hogy a' Végre hajtó hatalom az ollyakat ne teljesítse. Az elsőre szükség, hogy Ő Fels. mellett hiv magyarok légyenek a' Tanácsadók, 2. hogy olly Commissariusok ne, a' kik jutalom, vagy büntetés, remény vagy félelem által vezéreltetnek. Ha ezek nem használnak, nekünk kell segíteni magunkon. Az így lehet meg, ha nem tartatván minden 3 esztendőben Diaeta, a' Contributio megszűnik; akkor a' katona haza megy, mert nem lesz fizetése, tartása. Ha idegen katonaság lesz itt, kényszerítsük Constitutiónk védelmére, melyet ha tesz, 's esküvés alatt tesz, fizessük, ha nem tesz, tagadjunk-meg tőle mindent. — Erre Nagy Pál: Engem igen nagy tiszteletre gerjeszt maga eránt a' nagy érdemű Követ; a' Contributio megtagadását azonban nem javallhatom, mert katonáink külföldön fekszenek. Mint jönnek haza, ha megtagadjuk nekik a' fizetést? hogy az idegen katonát esküvésre kényszerítsük, kívánni sem lehet; 's tudjuk hogy ha megeskünné is, meg nem tartaná a' mit esküdött. Legjobbna én azt tartanám, ha mi olly karba tennék az Insurrectiót, hogy használhassuk a' mikor kell. Ellenségink úgy is azt mondják hogy úgy élünk mint a' herék; hogy azt csak atyáink érdemlék, nem mi is. — B. Prényi a' nemzeti lélek felébresztésére azt kívánta, hogy minden magyarul folyjon, még a' katonai gyakorlatok is. Mások generositást javaslanak a' Kir. Commissáriusok eránt. Ő azt nem javasolhatja, mert a' rosszak ezt várnának másszor. A' Zemplényi Schמידeg, az Abauji Vitéz, a' Borsodi Vay és Ragályi (Vay a' József fija), Mariási István Gömöri, Bezerédi Veszprémi Követek szépen és jól [szóllának]. De a' Papok általjában rosszul viselik magokat, 's a' Mozsonyi Követ Németszogi, a' Baranyai Kajdacs, a' Sárosi Szinnyi 's a' Lőcei Biró olly csapodárságokkal, hogy velek kiki utálatást éreztet, de senki se utálatosabb mint az Árva Vármegyei Zmeskál (Assessor az Eperjesi Táblánál.)

Octob. 10d. felolvastaték a' Nuncium. A' Personális felségesen viselé magát. A' kölesönös bizodalom, ugymond, 's a' fiúi nyiltszivűség megengedi, kívánja, hogy emlegessük a' mi fáj, de azt is hogy felejt-sük a' mi történt, álljanak inkább a' Propositioniokhoz. Nagy Pál, Vay, Ragályi, Somsics (Szalay [!]), Babóthi, Szerencsi és Bernáth (Ungi), Smideg [!], Prényi 's többek kívánták hogy a' Nuncium menjen a' mint van. Vitéz azt mondá, hogy míg a' sebek orvosolva nem lesznek, a' Kir. Propositionokról említés sem tétethetik. — Nagy Pál: Nem gondolom megsérteni a' Jus Majesteticumot ha e' sérelmeket vesszük-fel elébb, mert ezt kívánni az Országnak is van jusa; elég

volt hogy 8 Dietáinkon a' Kir. Propositionioknál egyéb fel nem vétetett; illő, hogy valaha az Ország is adja elő a' maga fájdalmait. — Zmeskál, Kajdacs, 's a' Kir. Városok Követjei itt is azok voltak a' kik mindég, 's Kricska Uram Ő Kegyelme a' múltak felejtése mellett akara vívni, de a' Personális leülteté, hogy a' ki illt akar szállani, ne papirosból szóljon. — Így tehát a' Nuncium általment az első Táblához. Sokan toldultak által az első táblára, csak azért is hogy lássák, ha a' zaklatott Commissáriusok közül jelen lesz e valaki. Mind jelen voltak. — Illésházy, Báró Mednyánszky (hihetőleg Aloysius, a' Historicus), Lánecz, Ghyecz, Klobusiczky mint hazafiak szólottak. A' mi imádott Nádorunk hajlott a' Statusok kívánsága felé. Illésházy megismerte a' rettenetes vétket, de engedelmet javasla. — Mednyánszky kérte a' törvényes büntetést, noha már azt is elég büntetésnek nézi hogy három hét olta olly esúfosan piszkoltatnak, és hogy a' Nemzet' szava átokkal kíséri őket sirjaikba. A' Mednyánszki szavára felkölt Cziráki: ő gyermeksége olta mindenek felett szerette a' hazát, de Ő Fels. sokszori unszolására, parancsára kénytelen volt a' Commissariusságot felvállalni, 's e' szókra fakadt: O me infelicem patriae civem; megvallá vétkes cselekedetét, 's a' bajt egyenesen a' rossz Minisztereknek tulajdonította. Érzékeny beszéde melyet sirva tartott, *Vivat* kiáltásokkal fogadták.

Megjegyzésre méltó, hogy ámbár az első táblán mindég deakül szólottak, most sokan magyarul. — A' Palatinus azt mondá, hogy ha a' Státusok ebbe[l]i feltételektől el nem állanak, ő is megeggyezik benne az első táblával; azonban a' Kir. Propositionioknak említését nagyon javasolja, 's ha ezt megteszik, bizonyosan ígérheti a' jó válasz kapást. — Nagy Pál több ízben lehordja a' félénk és hízelkedő Papokat.

Schmidegg Ferencz Zemplényi Gróf szeret úgy szállani, hogy csudáltassék, 's Lónyai felől azt mondá, hogy ámbár ötet az *Isten* — vagy az *Isten haragja*, már magához vette — — — Nagy Pál azt mondá, hogy a' volt Commissáriusokon az Isten már is álla bosszút; mert az eggyik familiájában (Almás) eggyik a' másikat megétette — a' másik (Lónyai) ifju korában ragadtatott-ki gyermekei közzül — a' harmadiknak (Amadé) fija lövetett agyon, békességben (debuisset adicere kurvázkodásért) — a' negyediken az Isten a' maga haragját tűzben éreztette (Ötvös — elégett 72 öl hosszáságú olja minden spanyol juhaival.) —

Eddig vannak híreim. A' Nunciumokat, Dictiókat, újságban, nyomtatásban is olvashatád: de az effélék nekem a' kedvesek.

Roszsabb aratást, rosszabb széna csinálást, pogányabb, istentelenebb szüretet gondolni nem lehet. Nekem egyik 68 kapás szőlőmben két hordó borom. Octób. 27d. olly havas-eső volt itt, hogy a' megázott lovak és szarvas marhák között sok megfagyott 's a' hozzánk Ujhelyhez 1 $\frac{1}{2}$ órányira fekvő Rákóczyak Sáros Patakján egy Compactor (ki épen szüretére ment-ki), a' gulyás bojtár, két legényke, és még egy valaki. Őszveséggel ő t e m b e r fagya-el Patakon.

Új hír.

Midőn egy követ felejtésre buzdítá a' Gyűlést, Veszprémi Követ Bezerédi felkele: — A' mi társunk N. N. felejtí, hogy a' bűn bocsánatja ad jura Majestetica pertinet. Ő Felsége a' gyilkost, úton álló tolvajt, haramiát, gyújtogatót 's több illy nemű gonosztevőket meggratziázhatja, 's mi azt kénytelenek vagyunk szenvedni, ha nem javalhatjuk is. Magunk nem gratzionázhatunk.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 43. sz.]

gibe

szélesre hozható befizetésű ...

4543.

Barkassy Imre — Kazinczynak.

fiat

Különösen tisztelt Tekintetes Fő Tábla Bíró Úr!

Sietek a' magyar nyelv előmozdítására tett lépéseknek, mint minden igaz magyar előtt örvendetes újság megírásán. Melly is abból áll, hogy az itt igen nevezetes Soprony Vár megyei Követ Nagy Pál elő adván azt,* melly szükséges lenne a' magyar nyelv előmozdítására más nagy Nemzetek példáját követve edj Akademiát felállítani 's ennek elérésére még a' jelen való Diétán bizonyos summát össze szedni: Gróf Szétsényi István már ez előtt eltökélt szándékához képest jószágainak esztendei nagy jövedelmét** a' nemes czélra oda ajánlotta, olly kinyilatkoztatással mindazáltal, hogy abba jövedőre nézve is szöllője lehessen, nehogy a' Ludoviceai Akademia felállítására adatott summa díjjára jusson ezen ő ajánlása is. Melly kedvező indulattal fogadtatott legyen ezen nemes ajánlás, könnyű el gondolni. — Kevés perzentésekkel ezután Mélt. Vaý Ábrahám Ur 20,000 V. Czédula ftokat, Gróf Andrásy György Tornaí Követ

* 1825. Novemb. 3dikán.

** 60,000 fntot ezüstben, az az 150, mondom száz ötven ezret papirosban.

— Kazinczy F. jegyzetei.

pedig 10,000 ezüst ftokat ajánlottak a' nemes czél elérésére. — Végivel a' Kerületi Ülésnek ifjú Gróf Károlyi György a' magyar Literatura előmozdítására esztendőnkint 1000 ezüst ftokat, a' czélba vett Akademia pedig felállítatván, annak felsegállítására 's jobb lábra állíttathatására esztendei nagy jövedelmének fele részét ajánlotta oda.*

Akadtt olyan ki Gróf Szétsényit nemes tettéért bolondnak nevezte, ez volt G. Zichy Károly Ő Exeja; volt olyan ki tsudálkozott azon, hogy valami illyes jut eszekbe a' Magyaroknak, ez Bárá Ötvös Ignácz Ő Exeja volt; de más gondolkozásúak is akadnak, nevezetesen Gróf *Illésházy* Ő Excellentiája az örömmek miatta nem tud mit tsinálni, 's szinte beteg bele, a' mint ma hallottam az asztalnál. — Vannak olyanok is kiket a' jó példák már eddig is kövételre buzdítottak, nevezetesen Gróf Battyány János 10,000, Gróf Károlyi István pedig 20,000 ezüst ftokat ajánlottak, ez a' két utólsóbb ugyan, minthogy még Országos Ülés az óta nem volt, Közönséges Jegyző-Könyvbe nem mehetett. — Gróf Károly István pedig azt a' kinyilatkoztatást is tette, hogy a' mennyibe bizonyos épületre is volna szükség, mely az Akademiának helyül szolgálna, Pestenn a' Soroksári utzába lévő házoknak egy részét, mely ötöt illeti, oda ajánlotta, megigérvén egyszer 's mind azt is hogy testvéreit arra indítani, hogy házbeli részeket szinte engedjék által, igyekezni fog. Így tehát már alkalmasint, ha mint a' Ministeriumnak ellenére is lábra fog kapni hazánkba édes anya nyelvünk, a' minél alig kívánnék inkább egyebet.

A' Tekintetes Úr parantsoló javallatja következésébe e' napokba Bétsbe jártam. Egésszen más forma érzést gerjesztett bennem ezen nagy városnak meglátása mint a' Pesté; már tsak a' környéke, fekvése, külső várossát belsőtől elválasztó térségnek szép felosztása igen nagy örömet szerzett nékem. Mulattam a' városba öt nap, megnéztem nevezetesebb intézeteit, ritkaságait 's szépségeit a' mennyire az idő 's a' környüállások megengedték. — Nekem mindenek felett tetszetek az úgy nevezett Ambraser Sammlung régiségei, a' polytechnicum institutum ritkaságai, 's a' község számára kinyitott Volksgartennek nevezett kertbe építettett Theseus Templomába lévő remek faragása a' híres Canovának, mellybe Theseusnak a' mino-

* Fél esztendei jövedelmét, azaz 40,000 fntot czüstben, papirosban 100,000 ft. — Kazinczy F. jegyzete.

taurussal való viaskodása adattatik elő. Az az bátorság, mellyel Theseus ellenségére tekint 's torkát megszorítja, az az erő, mellyel újjainak helyeit látszik hagyni a' minotaurus Theseus karján, a' mester-mivnek tsudálására, a' remek mesternek pedig mély tiszteletére indítja a' nézőt. — A' Laxenburg vidéke, a' legközelebbi két esztendőbe régi formára épült kisdud Vitézi vár, mellybe mind régi bútorok 's festések vannak, valamint szinte a' Schönbrunni kert szép felosztása szinte különösen tetszettek nekem. Sok nézni való volt a' Királyi váron, az abba lévő igen pompás könyvtáron, ritter sálán, a' városnak más egyes épületein is. Egy szóval nekem az egész város annyira tetszett, hogy örömet rá állanék a' benne lakásra is. Itt tapasztaltam azt a' külömbiséget, mit tegyen Patakon tanulni, Bétsbe nevelkedni.

Mellyeknek alázatos jelentése mellett magamat a' Tekintetes Urnak nagy kegyességibe ajánlott megkülömböztetett tisztelettel maradtam

Po'sonyba November 4dikén 825be

tisztelő alázatos szolgája

Barkassý Imremp.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: Jogt. Orsz. Gyül. 4r. 7. sz.]

4544.

Comáromy István — Kazinczynak.

Pozsony 5a Novembr. 825.

Különös bizodalommal 's Tisztelettel való

Drága Kedves Uram Bátyám!

Bizonyos vagyok ugyan benne, hogy Kedves Uram Bátyám az Ország Gyülésén folyamatban lévő Dolgokat közelebbi Kútfökbül is meritheti 's ugyan azért az eleinte történt dolgoknak Leírásával nem is alkalmatlankodom, azok más külömben is tudva lévén, tsupán tsak annyit irok a' Dolgoknak mostani folyamatja felöl: hogy még most is azon Nuncium készittetik a' Circularis Sessiókban, melly az Ország Constitutiójának consolidatiójára tartozó Tártyakat foglallya magában. Ezen ugyan már keresztül mentünk a' fel vett Tártyak rendi és sora szerint, mellyeket a' Circularis Notarius Bars Vármegyei volt Fő Notárius Plathy időrül időre fel jegyzett, de

még az egész Munkának Conceptusa fel nem olvastatott; most tehát az fog már paragraphusai szerint Circulariter fel vétetni, 's így az Stylusba véve a' Publica Sessióban ujjobban pertractaltatni, ott pedig megállapíttatván, a' Proceresekhez küldetni és ujjobban meghányatlatni 's vettettetni. Ezen Munka szörnyű erős Tárgyakat foglalván magában és hosszabb ki terjedésű is lévén, míg a' Vélekedések a' Proceresekével öszve egyeztethetődnek, nem kevés időt fognak kivánni. A' Constitutio consolidatiója egygyik módjának itéltetvén a' Statusok által a' többiek között a' Magyar Nyelvnek virágzásban való tétele 's annak ennél fogva az Oskolákba, a' Dicasteriumokba s a' Közönséges Dolgoknak folytatására a' Vármegyékbe 's K. Városokba lejendő béhozása, ennek a' Circularis Sessióban való megállapítása alkalmatosságával az a' nevezetes dolog történt: hogy a' midőn a' Sopron Vármegye Követe Beszédében az Ország Naggyai felől azt az említést tette, hogy ha ezek is a' mint reményleni lehet, az Orzágnak ezen Igyekezetét hathatósan segíteni fogják, a' Nemzeti Culturának bizonyos előmenetelét reményleni lehet, ezen Beszéd után az ifjú G. Széchényi* Magyar Lovas Kapitány, 33. Esztendő, a' Magyar Muzeumnak fundamentomát megvető halhatatlan emlékezetű G. Széchényinek** igen méltó Fija 's a' Circularis Sessióknak igen szorgalmatos gyakorlója, nagy lelkű szavakkal ezen Ajánlást tette: T. Statusok 's Rendek! Én ugyan Nagy sem vagyok, de Vagyonos Ember vagyok, azért Nemzeti Nyelvemnek gyarapítására egy egész Esztendei Jövedelmemet ajánlom, úgy hogy ennek a' kívánt Célra való fordítása 's el rendelése mindenkor az Ország Gyűlésétől függjön. Ezen váratlanul történt Ajánlás a' nagy buzgósággal folytatott Tárgy felett tartatott Tanátskozás közben úgy előlányította az egyben gyűlt Statusoknak sziveiket, hogy többnyire minden Követeknek könnyeket tsafart ki szemeikből 's kevés ideig tartó el némitő mély halgatás után, minden felől a' sokszorozva meg újított Éljen kiáltás harsogott 's a' Statusok által a' Magyar Haza Nevében ezen példás Hazafinak az Édes Attya nagy Érdemeinek meg említésével is buzgó Köszönet tétetett. Ezen Nemes Lelkűségnek Követője volt a' Nagy Vay Jósefnek igen érdemes Fia Vay Ábrahám, a' ki 20000 Ftokat ajánlott V. Czedulában. Ez után ajánlott G. Andrassy György Torna Vármegyei Követ 10000 Ftokat Conv.

* István.

** Ferencznek. — Kazinczy F. pótlásai.

pénzben. Végre pedig hasonló végre ajánlotta Gróf Károlyi György egy Esztendei Jövedelmének fele részét. — Lehetetlen azt a nagy elragadtatást le írni, melly a' Statusokat ezeknek hallására 's látására a' jövendő boldogabb Időknek ki nézésébül közönségesen meglepte. Adja az Isten hogy ezen ditsőséges példák a' Hazának úgy nevezett Naggyait 's vagyonosabb Polgárjait követésre indítsák. A' kik a' Gróf Szétsényi tehetségét közelébrül esmerik, azt mondják hogy Esztendei Jövedelme V. Czedulában Másfél Száz Ezer ft. számláltathatik, a' Gróf Károlyi Gazdagsága pedig szinte közönségesen tudva vagyon, és ezen György, a' ki még a' többi Testvérjeivel a' Jószággal meg nem osztozott, már is 180 ezer Conv. pénzen vett Jószágot acquirált különösen maga részire. Gróf Szétsényi egy igen szép tapasztalású, Olasz, Francia, Anglus Országokat, 's több más Tartományokat össze járt, természetes, igen kellemetes szép Magyar Ember, szállást Gróf Károlyi Györgyvel a' Promenada mellett együtt tartanak, és igen szép Házat formálnak, a' hol már most leginkább estvénként a' jó emberek öszve gyülekeznek. Ezek közt Vesselényi, Fesztetits, Orozy, B. Bruder, G. Andrássy György 's több ilyenek és a' Haza dolgát leginkább kedvellő Követek. Oda járok mikor lehet magam is, a' hol nagy gyönyörűséggel lehet az időt tölteni. Itt akár pipázhat, discourálhat, mindenféle Ujságokat olvashat 's ha soká akar mulatni, mindenkor kész Vatsorához ülhet akárki, egy szóval ezek az Úrak mindent el követnek, hogy nállok magát minden betsületes ember minden megszorítás nélkül a' legbarátságosabban Magyar szokás szerint mulathassa.

Az Országos Deputatio talám a' jövő Héten el végzi már a' Regnicolare Operatumok fel vétele módja iránt való Tanátskozását. Mi lessz ez iránt való Vélekedése, annyival inkább pedig mi lessz az Ország Rendeinek e' részben való meg állapotása, előre tudni nem lehet. Ettül függ itt való mulatásunknak vagy haza menetelünknek ideje. Soha sem vólt egyszer egyszer szebb Ország Gyűlése, mellyen az Orzágnak mindenféle dolgai illy bátor lélekkel elő adattak volna; soha sem feküdt egyszer egyszer jobban a' Statusok' sziveiken a' Haza Köz Boldogsága, 's annak gyökereiben való meg fundálása, ámbár ellenkezőkre most is tsak talál. Isten tudja, meg felel é az igykezetnek 's varakozásnak a' következés, de tsak úgy látni hogy él még a' Magyarok Istene.

A' Fejedelem néhány napokig fekvő beteg vólt, de már jobban van. Az mondatik hogy még e' Hónapba Bétsbe vissza készül. Töb-

bire a' Méltóságos Grófnénak alázatos tisztelete mellett nagy betsü
atyafiságos Úri Favoriban ajánlott áthatatos Tisztelettel maradok

Drága Kedves Uram Bátyámnak

alázatos atyafi szolgálja
Comáromi Istvánmpr.

Ezt a' Levelet méltóztasson Uram Bátyám a' Mikóházi Asszo-
nyokkal is közölni, hadd gyönyörködjenek a' Hazafiuságban.

A' Levélben irtt Ajánlások tegnap történtek, ma pedig az
Ifjúság részéről huszan mentek Magyar Ruhába az Ajánló Uraknak
Hazafiuságokat meg köszönni 's Nemes 'Tetteikért való Tiszteleteket
tenni 's ki jelenteni.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: Jogt. Orsz. Gyül. 4r. 7. sz.]

4545.

Kazinczy András — Kazinczy Ferencznek.

Posony 5. Nov. 825.

Különös Tiszteletre méltó
Kedves Uram Bátyám!

Ezennel vagyon szerencsém második leveletem Kedves Uram
Bátyámhoz utasítani e' mostani körülállásainkat általa közölvén.
Nevezetes volt a' tegnap előtti (Nov. 3d.)¹ Circularis Sessio,
mellynek leginkább a' Magyar Nyelv vala tárgya, az alkalmatossággal
sok díszes beszédek tartatván, különös figyelmet érdemlet a' G. Des-
sewffy József és Nagy Pál Sopronyi Követ előadásai [!], kik midőn
ezen Nyelv virágzására szolgáló módokat projectálván, a' többek közt
e' végre fel állítandó Académiának szükséges voltát állították, —
fel kelvén a' haza szeretetét tisztelő G. Szécsényi István Hessen
Hombourg Huszár Kapitány, Magyar nemes szível 's eltökéléssel
esztendei egész jövedelmét (melly a' mint hallatik 150 ezerre
mégyen) e' végre ajánlotta, — ezt követték tsak hamar Vay Ábrahám
Cs. K. Kamarásnak 20 ezerből, G. Andrásy Györgynek 10 ezer
forintból és G. Károlyi Györgynek fél esztendei jövedelméből álló
summának e' tzelra tett buzgó ajánlatjaik, Adják az Egek! — —

¹ Kazinczy F. közbeszúrása.

Mái napon a' Felség, a' ki rövid időtől ólta beteges, jobban lenni mondatik 's egyszersmind az is hogy e' folyó holnap 12én a' Ministeriummal 's Cancellariával egyetemben Bécsbe menne, de bizonytalan.

Ezek mellett a' Méltóságos Grófnénak kezei csókolása jelentéséhez alázatos tiszteletemet rekesztvén, magamat tapasztalt nagy érdemü atyafiságos gratiájába ajánlom, 's mélyly tisztelettel maradok Kedves Uram Bátyámnak

alázatos atyafi szolgája
Kazinczy Andrásmpr.*

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában : Jogt. Orsz. Gyűl. 4r. 7. sz.]

4546.

Zádor György — Kazinczyna.

Világosvár, 1825. nov. 7.

Tekintetes Tudós Hazafi!

Különösen Tisztelt Jó Uram!

Nagy örömmel vettem Oktober' 25d. Újhelyről írott nagy becsű levelét; 's legszebb szerencsém közé számlálom azt, hogy a' Tekintetes Ur tiszteletemet, szeretetemet olly szívességgel, olly kegyességgel jutalmazza. Homályosnak kell lenni augusztusi levelem azon helyének, mellyből azt lehete érteni, mintha én gondoltam volna hibákat lenni a' Tekintetes Ur igehajlításában; 's ezen homály egy tőlem nagyon tisztelt férjfiú 's a' Publicum mostani Kegyenze iránt való kimérlésből származott. Nem én tehát, hanem a' most említett Irónk, 's kimondom leplezés nélkül, Fáy vette helytelen újításnak az Erdélyi levelekben a' Közép és szenvedő igéknek törvényszeres hajlításokat az aligmult Idő' egyes harmadik személyében, hogy például Tekintetes Ur nem írja mint a' Duna és Tisza mellékén szokták: *alva, fáza*, szerettete: hanem a' nyelvtörvény és helyes szokás szerint

* Kazinczy F. a következő jegyzettel látja el e levelet:

Gróf Széchenyi István esztendei jövedelmét 60,000 ftot [véve],	
Conventiós pénzben	150,000
Vay Ábrahám	20,000
Gróf Andrásy György	25,000
Gróf Károlyi György félesztendei jövedelmét	100,000
	<hr/>
	295,000

alvék, fázék, szerettetek etc. Én és Vörösmarty eleget vitatók ennek törvényszerességét, 's a' követeltt újítás' megczáfolására a' jó Vörösmarty még a' Hiszekegyisten' helyeit is felidézte: fogantaték, kinzaték, születék, megfeszítették, eltemettetek etc. 's én a' fenn érintett levelemben Fáynak váratlan 's helytelen gáncsolásán való csudalkozásomat jelentettem a' Tekintetes Urnak.

Mint tágula meg 's bomla-fel a' Szemere és Döbrentei közt volt barátság, hallottam ugyan egész összefüggésben: de már nem jut eléggé világosan eszembe; a' mire még emlékezem ez, hogy Döbrentei azon nevetséges gyengeségre tántorodék, hogy Szemerének minden hozzá írott leveleit Vitkovics kezébe tette le, 's a' magáéit tőle vissza-kivánta. Asszonyok 's egymásra untt szeretők között elég példák vannak ugyan erre: de férjfiak, barátok, tudósok között tudomra ez az első. Talán félt Döbrentei szakadása után, hódolásának tanujit egykori bálványa kezében hagyni. Pedig Szemerében egy Döbrentei velem 's más ezerekkel együtt mindég lelhet tisztelre 's imadásra méltót. Részemről legalább, hogy Szemerét ismeretlenül is olly hévvel szerethetem, a' mint szeretem, nem hogy szégyelleném, sőt dicsőségemnek tartom.

Ha a' Tekintetes Ur levelében említett Glottomachiai gyűjteményét jó móddal, talán Vörösmarty által, ki nekem egyik legjobb barátom 's a' Tekintetes Urnak is hű tisztelője, közölhetné velem, nagy jótéteménynek venném: de különben a' jószándékat is hálával fogadom. Horvát Endre az én némelly szavaimon is fennakadt, 's különösen a' szegény ártatlanul üldözött rényt nem szenvedheti. Egyébiránt ő a' Tekintetes Urat igazán tiszteli 's hozzám azt írta, hogy izlését legelsőnek tartja. A' Tekintetes Urnak Himfyvel Ruszek által folytatott levelezését ismerem, még gyermekkoromban Somogyi Gedeontól irtam-le, ki azt Vajky Préposttól kapá. «A' szép érzésű ember elfordul az olly scénák látásától, a' hol a' jókat utóléri az emberiség» ezt írta a' Tekintetes Ur Régiségeiben, Révay és Verseghy perőkről, 's azon levelek felől, Himfyre való czélzással, ezt mondhatom én is. Himfyvel az indulatosság 's megsértett érzélesség, szélesztő tükörben (Zerrspiegel) láttatá a' Tekintetes Ur Recensióját, Epigrammáját etc. De mindnyájan emberek vagyunk.

Ha valaki, bizonynal az én Vörösmartym mentt az előítéletektől; ő is különöz mint mindegyikünk: de mint legkevesebben okoknál fogva és meggyőződésből. Egykor Virág azt mondá neki: «Ősém, Páristák vagyunk, irjunk Páristásan y-nal» 's ez olta ritkábban

látogatja Virágot. Vörösmartyt a' Czinke oktatása tette jottlistává 's ő a' metricusok közt legelőször Édes Gergelyt ismerte 's ez után indult-el azon pályán, melyen most sasszárnyakon repül. 'S Czinke'nek és Édesnek aligha ebből nem áll minden érdemök. Vörösmarty után Bajza az, kitől ifjú költőink közt legtöbbet várok. Ennek az új Aurórában megjelent Bor-énekénél teljesebbet, lelkesebbet ezen nemben nem ismerek. Kisfaludy Károl sajnálja ugyan, hogy a' Tekintetes Urtól nem segíttetik 's még most is bánja, hogy a' Vajda-Hunyadi Epigrammát, Literaturánknak ezen egyik legszebb, 's Orthologoktól és Neologoktól egy formán kedvelt virágát Gyűjteményöbe meg nem nyerheté: mind e' mellett a' Tekintetes Urat tiszteli és szereti.

Horváth József Elek most Szombathelyen lakik. Sok baja van szegénynek. A' Gróf Erdődy Cajetan Fiscalitásától is elmaradt. Értekezését a' Gyűjteményben olvastam, de neki nincs igaza. Ha az Olaszok, kiknek nyelvökben eláradt a' sok vocalis, elidálnak és prosában is nem csak versben: miért ne elidálhatnánk mi is, kiknek az olaszok után talán legtöbb magánhangzóink vagynak? Sőt valóssággal elidálunk is. 'S ha ez egy helytt szabad, miért ne szabadna mindenütt, hol a' széphangzás kívánja. De ezt az olaszokról sem hiszik sok olaszul olvasók is, 's azért mondják aztán hogy «Tasso jobbára 12 és 13 szótagú sorokban alkotá Hierosolyimiásza' stanzáit.» Tasso most nincs kezemnél: de ugy emlékezem hogy a' Gerasaleme' stanzáji mind 11 süllabás sorokból állanak, ha a' vocalisokat olvasztjuk és elidáljuk. Ha pedig ezt nem tesszük, úgy akadunk Tassónál 16 szótagu sorokra is.

Kérem továbbra is a' Tekintetes Ur szeretetét 's ajánlom magamat kegyességébe.

Stettner György.

[Megjelent a «Zádor György levelezése Kazinczy Ferenczeczél» cz. kiadvány 55—57. lapjain.]

4547.

Kazinczy — Bajza Józsefnek.

Bajzának Kazinczy baráti idvezletét.

Széphalom, nov. 11. 1825.

Hébét még nem láttam, de Igaz megküldé nekem azon ívet melyben Epigrammod áll. Kedves dolog nekem tőled szerettetni, kedves azt látni, hogy a szalmatetős hely általad énekeitetik, s lel-

kesen, s azon alakban, melyet én minden egyebek felett kedvelek. Elúntam mosni a szerecseneket, s első alkalommal küldöm Bécsbe Szallusztomat, mely őket dühösségbe hozza, de el is némitja. Beléptem 67-ik évembe, s illő ügyemről gondoskodnom, s azzal együtt nevemről is. Legalább előbeszédében szallusztói szint és arcot fognak találni ellenink. De hagyjuk őket, édes barátom, s valljuk meg szerényen, hogy olykor mindenikünk ada okot nekik a panasza. Éljen szerencsésen, és szeress.

[Megjelent a Kazinczy Gábor-féle kiadásban.]

4548.

Kazinczy — Szabon Jánosnak.

Tiszteletes Publ. Praeceptor Úr,
bízodalmas jó Uram,

Makó barátunk mondá nekem, hogy az Úr el van akasztva a fiam által. Előre láttam én azt, kivált midőn meghallottam, hogy ő a' Syntacticát általugrotta. Meg lévén téve a' lépés, szint olly veszedelmesnek néztem visszavenni az Úr keze alól, sőt még veszedelmesebbnek; nem gyengeségből, mert mi lesz abból, ha az akaratoskodik, a kinek az értelmesebbek akaratjától kell függeni? hanem azért, mert az embert, pedig a gyermek is ember, nem szeretem machinának nézni. Ha a gyermek feljár, de nem mint ordinarius Auditor, hanem (mint a Catholicusok iskoláji az illyeket nevezik) mint benevolus Auditor, a kire felvigyáz ugyan a Tanító, de nem kívánja a mit a többiektől, — s ha privatim vezetetik, minden jó lesz, mondám magamban, s kimondhatatlan örömmel hallám, hogy az Úr olly társat rendele mellé inas nevezettel, a ki segédjére lehet a privata exercitatiókban. Ezt a gondját, ezt az igen szerencsés választását az Urnak igen szívesen köszönöm.

Valljuk meg, a publica Institutióban sok haszontalanság van, a mit kár nélkül lehet nem tudni, és hogy a Publicus Praeceptorok azért kénytelenek tanultatni holmit, mert olly sok tanítványt nem vezethetnek olly formán mint keveset fognának. Engedje az Úr, hogy erre példát hozzak-elő, nehogy szavam más értelemben vétethessék, mint magam akarom. — Emil nekem harmadik gyermekem; a két elsőbbek leányok. Ezeket egy sornyi memorizálás nélkül annyira

vittem a Geographiában, hogy Prof. Vályi Nagy Úr felkiálta: Patakon senki sincs a ki a Geographiát így tudja. Dicsekedve kell mondanom, hogy a lyányom e kérdésre:

Ha az Azóvi tengeren hajóra ülsz s Petersburgig nem lesz szabad kiszállanod: merre mégy, és mi marad jobbra, balra? elmondá: a Fekete tengerbe, Konstantinápolynál (jobbra) a Bosphorusba, a Marmarai tengerbe, a Dardanellák mellett el, az Archipelagusba, Középtengerbe, Máltánál jobbra Sicília, balra Africa; jobbra Gibraltár, balra Ceuta, jobbra Cadix, Lizbon, Finisterre, a Calaisi csatorna, a Német-tenger, a Categat, Sund, Balt-tenger, Finniai tenger, s Stockholmmal általellenben Petersburg. etc. etc.

Igen, mondá Vályi Nagy, de taníthatnám-e ezt így 200 gyermeknek? — Talán, mondám, ha Mappát festenek a táblára, vagy ha húsz gyermeket magam tanítanék így, s ezek által a többit. — Hogy annak a Memorizálásnak, s kérdésekben, feleletekben kevés haszna, nem szenved kérdést: de én miattam a rendet megváltoztatni nem lehet, s van mind eszem mind modestiám, hogy azt nem kívánom.

Az a kérdés csak s azt Tisztel. Úr az Úr nekem nem veheti balúl, ha erről gondoskodom, hogy fiammal mit csináljunk?

Én azt látnám jónak, ha az Úr ötet benevolus Auditornak hagyná az iskolai leczkéken, de a privátákon tőle annál többet kívánna, s ha néki penumokat adna ki a fordításra, deákból magyarrá, s midőn azt bemutatná, szorosán vizsgálná-meg, tud e mindent abban a mit dolgozott, kivált hogy resolváljon grammaticæ, syntactice, rhetorice. A mit neki az Úr MSa után leírtam, megérteni bizonyosan nem fogja. — Nulla hora sine linea; fordítana, s resolválná szüntelen, s tanulna memoriter ne egyebet mint a Classicus (Római) Auctornak szebb helyeit.

Ha ráértem volna arra, hogy a gyermeket ide haza magam leczkézzem, minden nap elhagytam volna a Chria és holmi egyéb felől való egész tanulást; de megtanúltatnám vele a Tropológiát és Schematológiát, mert hogy a technicus szókat (Tropus, Metaphora, Melonymia, Synecdoche, Figura etc. etc.) neki ismerni kell, önkénytt értelődik. S ezeket vele magyarul tanúltatnám, de deák példákat hordván-fel.

Ezek volnának az én kérdéseim inkább mint kéréseim. Ne engedje Isten, hogy a gyermek a deák Nyelvet úgy ne tudja, hogy idővel ne csak Cicerót, hanem Szallusztot és Tacituszt is, Terentiust,

Virgilt, Horátzot férfiasan és a Heyne lelkében érthesse. Lehet azt még neki, csak akadjunk az igaz útjára, az az, találjunk módot rá, hogy ő a dolgot megszerethesse. Egy Dietai Követséget viselt, s híresen viselt, férfi azt tudakozá tőlem 1795. hogy értem e én Tacitust, mert ő egy sorát sem érti. Két órai praelectiót tartottam neki, s belé kapott. Dienes testvér öcsémnek Vice-Ispán korában volt egy Patvaristája, a ki mindég Virgilt és Horátzot olvasta. Az öcsém szégyellé, hogy Patvaristája érti a mit ő nem ért, s leczkét adata vele magának, s az öcsém szinte haláláig mindég magával hordá Virgilt, s Horátzot én sem szeretem inkább mint ő szerette. Csak kedvet kell csinálni hozzá a gyermeknek, s megszerettetni vele a mi szép. Akár érti a Curtius szebb helyeit, akár nem, hadd tanulja memoriter; fordítsa a mellett, s mikor érteni fogja, örvendeni fog, hogy memoriter tudja. Így tanultam én Patakon Virgilnek Eclogájit és a Horátz szebb Odájit, s a Rhetoricai Terminológiát ezekből tanultam, mert Luthránus Praeceptoraim Freyert magok sem értették, a publ. institutio pedig halálom volt. — Ne engedje az Ur leveretni magát egy rettegő atya kéteskedései által s ragadjon ki a veszélyből egy gyermeket, a kit a természet nem szült tompán. Nagy szerencsém hogy a gyermek Makó Urat nagyon szereti és hogy ez a barátunk már is szoktatgatja renchez.

Széphalom Novemb. 12d. 1825.

alázatos szolgája
Kazinczy Ferencz.

[Megjelent a *Vasárnapi Ujság* 1879. évf. 36. számában.]

4549.

Kazinczy — Kiss Sámuelnek.

Kiss Sámuelnek Kazinczy Ferencz baráti szíves idvezletét. Érdemes társam, barátom! Fogadd-el szíves köszönetemet emlékezetedért, 's engedd mondanom, hogy valamint Téged első megjelenésed olta becstültelek, úgy indulatodért halásan szeretlek. — Dietai hírek nélkül nem szükölködünk; de kedves vala nekem tudnom a' miket Te írá, mert olyakat a' mi Levelezőink, kik a' Nyelvet tudósan nem értik, 's az *ódi*-okra nem figyelmeznek, a' szóllanyit, mondanyit, tennyit, vennyit kárhoztatják ugyan, de kicsinységnek nézik 's felőle nem tesznek jegyzéseket, nekünk nem írnak.

Hogy Ponoris is Bajza is Pozsonyban vannak, hogy Ti egymást szeretitek, örömmel hallom. Idvezeld mind kettejét, kérlek, 's az egyiknek add-által ide zárt leveletem; a' másikat kérd, hogy ha Hunyadya kijöve a' sajtó alól, egy nyomtatványt számomra légyen-le Szolgabíró Kozma Miklós Úrnál a' Zemplényi Követ Consil. Mélt. Szemere István Úr szállásán, és ha lehet, *kötetlen*, mert úgy a' csomóban inkább elfér; sőt jó volna, ha levél-formában adná-által ott, lepecsételve, 's belé téve mind azt a' mit méltónak vél a' közlésre. De Dietai nyomtatványokra nincs szükségem, hanemha azon ívet küldené, melly a' Vármegyei 's meg nem jelentek Köve-
teinek nevét mutatja. Ajánlom nektek József, András, és Viktor Öcséimet. Tartsátok őket szemmel és gerjesszétek szívekben a' jó szikráját. — Vay Ábrahám Kazinczy Sophienek, az atyám testvére Iyányának férje. Dicső tett felőle a' mit ez estve hallék. De az ollyat csak az olly gazdagságú teheti.

Kovacsóczyt égek látni. Ő nagy dísze ügyünknek. Ha ismét szerencsétlenség leveleddel, tudósíts, kinél ő Titoknok? és hol lakik?

Melly nagy szerencse az egész Nemzetre, és tireátok is, édes barátim, ez a' Dieta! Látni ezt a' kegyes Királyt, ezt a' díszét a' maga nemének, a' Királynét, a' Nádort, 's azokat a' Nagyokat és Jókat! egymást látnotok, 's egymástól gyúladnotok! Sógorom makaessága és vétke engem megfosztta azon szerencsétől, hogy egy csoportban találjalak 's öleljelek ott: de a' Dieta után Pesten leszek, 's általesvén peremen, barátimnak fogok élni 's Pannonhalmára megyek-fel, Bécsbe és Sopronyba, 's Simegre és Keszthelyre 's Miklára. — Hét gyermek atyja, 16 eszt. olta kínozva igazságtalan, nemtelen Sógorom által, (ki talán bánja a' mit tett, — hiszen tisztább lelkű szüléket és testvért 's sógort ő nem kaphatott — de vétkeiből ki nem tud szabadulni, 's tompasága még inkább elmeríti) — meg vagyok fosztva ez örömtől. 'S én Octób. 27d. léptem-be 67dik évembe. — De nem vagyok megfosztva azon reményemtől, hogy téged is megláthatlak. Hidd, óhajtom azt! —

E' leveletem küldd-által Igaznak, 's leveleidet ne frankózzd. Úgy veszélyben forognak, 's én örömet fizetek postán. Hagyd-el gyakorlott titulaturadat is. Minek az? — Elj szerencsésen!

Széphalom Novemb. 12d. 1825.

[Megjelent a *Vasárnapi Ujság* 1860. évf. 21. számában.]

4550.

Cserey Farkas — Kazinczynak.

Tisztelve szeretett Kedves Barátom!

Nagyon örvendem hogy fordításom heljbe hagyásodatt meg nyerte, és magam is sok tekintetekbül heljbe hagyom azon gondolatomat, melj ezen fordításra vezetet — küldenék abbul igen örömet Péliányokat, de ezen fordításomat egy ide való könyv árus nyomtattatván, nékem csak bizonyos számu exemplarokat adott, meljeket rész szerint itt ki osztottam, rész szerint Erdéljbe le küldöttem.

A Posoni Ország Gyülesen a Nemzeti representatio szép és igaz Hazafi Lélektül vezéreltetik, annak meg alapítására, a mi Nálunk még hibázott. Ezen nagylelkü törekedésnél fő figyelmet, és háladatosságot érdemel régi Magyar Lélek ösztönébül származó azon generositas, meljel Anyai Nyelvünkhöz viseltetnek. — Bátor voltam ismeretlenül is e napokban írni Gróf Deseöffy Jósef Urnak és árra figyelmetessé tenni, hogy itten Bécsbe kellene egy nyomos Magyar Uiság Redactiót fel állítani, melj ne csak a Politikai Uiságokat hirdetné, hanem a kül földnek legjobb Időszak Irásibul toldalékba közlene mindeneket, a mik [!] a Tudományokra, Szép mesterségekre, kéz mivekre, kereskedésre etc. nézve ujjabban fel találtatott, melj Redactionak egy fő alatt több tagokbul kellene állani, és így mind a Munkára magára, mind az azt ki dolgozókra nézve kellene illő mennyiségü kölcséget is rendelni, megjegyvezve aztot, hogy ilj minemőségü Uiság irására 's ki adására nézve Bécs legyen a leg jobb heljheztetés. Meg kértem egyszersmint, néhányan olj szép érzésüek, mint eö — tennének kevés kölcséget a végre egybe, hogy igen érdemes Hazánkfia, és Barátunk, Igaz Sámuel, Posonba lemehetvén, által láthassák hogy iljetén Uiság Redactiója mellé elsőnek Igaz melj igen alkalmas legyen. — Választ még [nem] vettem. Bennünket, a Szilágyot, kívánnak vissza az Ország Rendei, de kívánnják egész Erdéljtis — és az Isten segítse őket méltó és jó kívánságok teljesedésire. —

Baikor Urrol én is hallottam azt, a mit Te irtál,* de bizonyos-

* Jul. 16d. 1825. Pádistává leve, Esztergomban. — Kazinczy F. jegyzete.

san nem tudom — eő most Posonba van. Felséges Urunk ritka példájú kegyelmét nyuitotta nékie; eő azt kérte, hogy mivel rettenetes bajai egyébként nem orvosoltathatnak, hanem ugy ha eő Felsége egy részre hailástul ment Bölcs Tanácsosra bizza, hogy minden actáit revidéálván, a mi igaz, terjessze maga valóságába a Thronus elibe, erre pedig Erdélji Udvari Tanácsos Noptsa Elek Urat kérte és meg is nyervén, bizonyos lehet triumphussába. — Élj boldogul és oljkor szerencséltes nagy, nagy becsü Leveleiddel. — Őllelek és vagyok örökre

Bécs 12dik Nov. 1825.

tisztelő, szerető hív barátod
Csereymp.

Kivül: *de Vienne*. A Monsieur Monsieur François de *Kazinczy* Assesseur de plusieurs Comtéé [!] — p. Bude — S. A. Ujhelj — à *Széphalom*.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 51. sz. V. köt.]

4551.

Kazinczy Ferencz — Kazinczy Andrásnak.

Kazinczy Andrásnak.

Édes kedves Őcsém!

A' legszivesebb köszönetet barátságos leveledért, mellyet ma vevék együtt a' Barkasyéval. Neki is felelek. — Kérlek, közöld vele ezt.

En eleitől fogva ellensége voltam a' Magyar Acemiának, mert a' Francia Academia a' Francia Nyelvet elrontotta. De az onnan jött, hogy a' Francia Irók nem merték *vezetni* az Olvasókat, mindég ezeknek approbatiójokat keresvén, ezeket *követték*, 's így a' Nyelv elasszonyosodott. De a' Neologusok régen triumpháltak, 's azok között, a' kik szállani fognak a' dologhoz, 's ilyen Gróf Teleki József is és Bibliothecarius Horvát, sokan vannak, a' kik tudják, a' mit tudni kell. A' dologból jó lehet, és bizonyosan jó lesz. Az Isten árássa rá áldását.

Atyád 's húgaid szüret előtt voltak itt, midőn Dorgóra men-

tek-le. De húgaid francziául legalább semmit nem tudnak. Már a' második kérdésemre nem csak felelni nem tudtak, de azt nem is értették; 's így elmúlt kedvem 's bátorságom hozzájok francziául szóllani.

Mi mindenben úgy vagyunk itt a' mint voltunk. Tekint. Dókus Józsefné Nagyasszony Októb. 30d. megholt, 75 eszt. pompás volt temetése. Erről Barkasinak hosszan írtam. A' Fő Notár. egy új oldalról tette magát igen tiszteletessé, mert a' hű gyermek valóban tiszteletes. E' napokban V. Ispán Szögyényi Urnak Kossuth unokácskája holt meg. Képzelem V. Ispán Ur mint vette a' csapást, mert a' gyermeket igen szerette.

Szemere János és Boronkay Mari Novemb. 8d. váltának gyűrűt. — Dercsényi János felől azt mondá nekem e' napokban Boronkay Gáspár Ur, hogy a' harangpénzt az orrában hordja, Pali is sápadt, Károly gyógyúl a' ló levetése után, de az sincs veszedelmen kívül. — Talán elmondám mind azt, a' mit a' mi circulusaink felől mondhatok.

Pósa Istvánné Asszony Felső Regmeczen igen rosszul van. Kitérte a' Herz-Fras. Breznai eret vágata rajta; azólta könnyebben van, de könnyen megtörténhetik, hogy elalszik belé.

Feleségem, gyermekeim velem együtt egészségesek. De képzeled, édes Ősém, melly nagyon várom a' Dieta végét, hogy revideálttassam peremet. Bár Májusban gyűlne össze megint a' Dieta.

József és Viktor öcséimet csókolom, 's József öcsémet nagyon kérem, hogy B. Fischer Pálnak írjon nem ritkán. A' tisztelet, hála, 's nevelési tónus azt kívánják.

Élj szerencsésen édes kedves Ősém, és ha azzal örömet tehetnék neked, halld, hogy nagyon szeretlek.

Nov. 15d. 1825.

Ha Bajkor Úrral lenni találsz, köszöntsé nevemmel. Miattam minden ember azon Valláson lehet a' min akar; én az affélét tudni sem akarom. Az kinek-kinek maga dolga. De én azt nem tenném.

[Eredetije Szilágyi Sándor hagyatékából a M. N. Múzeum könyvtárában.]

4552.

Kazinezy — Zádor Györgynek.

Ujhely 1825. nov. 25.

Stettner Györgynek Kazinczy Ferencz baráti szíves
tisztelőtét.

A' mai postával a' Te leveledet vala szerencsém venni, két. Pozsonyból írt más levéllel, mellyben tudósítanak, melly ajánlások tétettek a' Magyar Nyelv' Academiajára; a' mult postán pedig Igaz küldé-meg Hébének azon ívét, mellyben lap 222 Bajzának áll egy Epigrammja:

Széphalom.

Nem ragyogok mint Pest, nem mint Buda' tornyai, vára;

Törpe vityillóim' szalmalető fedezi.

Amde az útas jön, 's buzgó hálára fakadva

Idvezel; ő tudja, hol kele hajnali fény,

Hosszú álom után hol zendült égi varázsszal

A' Csalogány; hol nyílt Grátzia-kényű ajak.

Fényljenek a' ragyogók, ne az én kunyhóim! örömmel

Rám ismér, áldván téremet, a' hazafi;

És mikor eltűn majd a' hajnal, 's nappali fényben

Hunnia fel-mosolyog, szent lesz előtte nevem. —

Én annyira nem szeretek magasztaltatni, hogy midőn afféle akad kezembe, megjegyzem a' helyt (emlékem a' helyre 's lapra nézve nagyon eleven) 's midőn azt ismét olvasom, úgy kerülöm a' magasztalás megolvasását, mint ha az a' Mondolat egyik szitka volna: de a' Kis Epithalamiumát, a' Dezsőffy Ódácskáját (rímes sorokban) idegeneknek is oestrummal olvasom. Laetus sum laudari a laudatissimis Viris, 's így a' Bajza epigrammját is. Gyönyörű! — Megköszöntem neki, mert egy ugyan-akkor érkezett levélből látom, hogy Bajza Pozsonyban múltat 's örvidenék ha köszönetem neki kedves volna. Kicsoda Bajza? hol született? és micsoda? 'S a' mi Vörösmartink, ki tudja, hogy őt első megjelenése óta becsülöm, mi hivatalban van? Rendes annak az Ypsilonistának a' szava. De arról igen kész vagyok affélét hinni. Nagy fény és árny, együtt 's csaknem egy mértékben. Irasci facilis, 's laptája némelly komaemberek-

nek, a' mit észre nem vesz. (Hogy ne felejtsem: Beregszászit megsújtá a' guta. Melly tetemében, még barátjai itt nem tudják. De él.)

Glottomachusimat venni fogod Vörösmarti által, ha Pestre mehetek perem miatt; vagy kezeimből, ha tart a' Diéta, és pénzt csinálhatok, eggy bizonyos czélra.

Kotzebue nem tűrheté Göthének fényét, 's a' maga boldogtalan Freimüthige-jében megmutatta, hogy Göthe nem tud németül. Én Göthe nem vagyok, de csendesesen tűröm, hogy a' mi Kotzebünk azt hiszi, hogy nem tudok conjugálni. Geniális ember, mint Kotzebüe; de épen olly mázoló mint Kotzebue. Kár! ezt mondja ő nekem, 's én neki. De mi azért szeretjük egymást.

Köszönöm tudósításodat Zsibrik felől. Tudom a dolgot. Zsnek hiusága 's pénzzszomja volt megbántva. Eggyike is baj: hát a' kettő együtt! Én csak azt nem tudom megfogni, hogy ő miként nem látja, hol áll mások közt. Úgy hiszi, hogy a' pöffeszkedés oestrum, és hogy ő egy sorban áll azon Világi Nagyokkal, kikhez eltanult hajlékonyságu koldulgató csúszásokkal tudott utat nyitni. Azoknak bírnivalóságokat silány dicsőség.

Alig várom hogy láthassam Aurorát és Hébet. Igaz nekem régen nem írt.

Te, ki Poezisünk 's Literatúránk' Történeteit készited, örömmel fogod hallani, mint jártam én Takáccsal, a' Himfy barátjával. Mosolygva emlékezem a' dologra, 's hidd el, beszédembe semmi cseppje nem keveredik az epének.

1815. feleségemnek azt az örömet akarám adni, hogy láthassa anyja testvérít (Gróf Rogendorff lyányokat,) kik ötöt 7dik eszt. fogva a' 16dikig nevelték. Felöltözött apáczák voltak a' Bécsi Salesiának közt, pedig egykor igen szépek, 's a' Palatinus Pálffy Miklós leányának unokáji. Kulcsár engem egy Colloquiumra 's vacsorára híva-meg. Fejér Gy. (a' Himfy, Takács, Horvát Endre 's Batsányi 's Versegi barátja) megtámada. Ki ada nekem just társaim dolgozását bírálgatni? 's Német Folyóírásokban? — Magam adtam, mint minden Recensens magának; de azt tettem a' mit senki nem: közlém azokkal, a' kik érdemlék; 's német Folyóírásban azért, mert magyar akkor nem volt. — Szemere és Vilk. felpattantak. Hát midőn mi megverénk Czinkét Képlaki Vilm. neve alatt, az Ur nem javalá e a' tettet? 's ha Czinkét, miért ne Himfyt, Pápayt, Baróti-Szabónak Aeneisét és azt a' nevetséges Praefatiót. — Igen, de te Himfynek ezeret adtal, 's ezeret vevel-el tőle. — A' kérdés az, ha méltán e? Nagyon

elakada, a' ki azt hívé, hogy engem össze fog törni. Abba hagyá tehát. Himfy pénzt ad egy Holnapos-írásra, de csak az fog felvétetni, a' mit ő javal; állj közzénk. Örvendek, 's fogom segíni. Ha jó nem lesz a' Holnapos-írás, kezdjen más mást. A' conflictus és frictio mindég jó, csak barátsággal essék. — De álljak-el a' jottától, 's mondjak-le különözésimről barátságért, alku szerint, az Eggység kedvéért. — Tudom, dolgokban barátságért! alku szerint! Eggység miatt? Pluralitas concludit. Tudományos dolgokban pluralitas? Goliáth le vala terítve. — Kulcsár bujkált, rettegett, hogy kisül, miért híva értekezni a' vacsora színe alatt. — Barátom, ismered e Fejért?

Kulcsár sétálni vive a' Duna szélére. Összebeszéltek Ságival, a' Versegi imádójával, hogy ott mutatnak meg neki. A' mint Kulcsár neki megneveze, elmondám, hogy Döbrentei megküldé nekem az ő Seelenkäuferi levelét, minthogy arra ő neki halalmat ada. Illik e per cuniculos dolgozni? Illik e Mondolatot íratni? Szamárra ültetni? (Budán metszetett a' réz Prixner által — és így VerseGINEK 's társainak része vala benne.) — Sági elnémulva kotrott-el [.]

Én Takácshoz, Endréhez szándékozám, mondám: de már nem megyek. — Sőt inkább! felele egyg tisztelt barátom Pesten. — Győrbe értem, estve.

Takács vacsorájánál ült, feleségével, gyerekeivel. — Belépek, 's szó nélkül hajtom meg magam. Épen vége vala a' vacsorának. — Takács sem szöll, 's zavarva áll, hogy ez *ki* és *mi* lehet. Én kezdém a' szót nevemen. Felsikolt T., kapja a' gyertyát, 's viszen a' szomszéd szobába. Canapéra ültet. Tek. Ur volt titulaturánk. — «Mi a' T. Urat tiszteljük» — Arra nincs szükség: de ha egyyike másika nem úgy ír mint mi akarjuk, kell e Mondolat? kell e per cuniculos? Neki a' Mondolatban semmi része. Somogyi láttatta azt vele, 's kérte, írná-meg a' Praefatiót. De ő azt nem tette, mert hiszen az nem is *könyv*. — Nem elég; tanácslani kellett vala a' bohót, hogy magát és Litteraturánkat ne piszkolja meg: mert tudva van, hogy én azt nevettem is, útáltam is, 's fogtam volna, ha Bacsányira volt volna is írva.

Nem látta szörnyű megzavarodásában, hogy nem kellett volna tudatnia velem, hogy ő látta a' Mondolat ms-át, és hogy Gedeonnak az a' bizodalmas kérése mutatja a' mit titkolnia kellett volna, doliai psychai doliai phrénes. Szökdelt fel és alá, pedig gravis perszonázst akar játszani. Hogy jóvá tegye a' dolgot, mindég mondá hogy ők engem mint *tisztelnek*. Ha ismertük volna egymást, kaczagtam volna.

Hogy lássam, mennyire tisztelnek (a' ki illyet emleget; azt mutatja, hogy magának igen nagy dolog a' tiszteltetés) ismét felszökött 's kivonta az Endre levelét, mellyben filagoriám felől referál neki. Azok az emberek hallák, hogy Napoleon így referáltatgat; 's itt Takács volt a' Praeses, 's Endre a' Secrétaire d'État. Imhol a' M. Nyelv Academiaja embryóban, mondám magamban, míg ő olvasá a' szörnyű gravis stilussal dolgozott magasztalást és gáncsol, 's nevévén, hogy magokat mint teszik nevetségessé. Takács kikísért a' Báránkához, de felcségem beleg volt, 's aludt; visszatért.

Bécsből visszajöven Tétre mentem, 's Takácsnál behajtottam. Kisértelt a' mezőre. Megrezenve pillanta-meg, 's egész estve nem mosolygott. Endréhez akarék menni. Ne nélkülöm! mondá, 's Endrét vacsorához hozánk. Feleségem rosszul lévén felkölt; mi 12őig beszélénk 2387 napi szenvedésemről. Még akkor nem tudtam, hogy Bacányi az ő nagyjok. Kivallám, hogy én B.-nak barátja nem lehetek, 's kevélykedem ezzel még moralis tekintetben is. Takács azt emlegeté, hogy nincs szebb m. író mint Faludi. — Hiszem, gondolám, annak, a' ki olly verseket ír, mint a' Takácséi (egy kötetben). Megigéré, hogy levelében kimutatja a' mit ők nem szenvedhetnek. A' levelet a' Bassanói Herczeg (Endre) írta — iv nem jó; mert iv, arcus, az arcus pedig az első jelentésben bolt. Beszélj osztán vele. Ki nem tudja, hogy az arcus az arceo szóból jó. De olvasni fogod a' levelet. Nehéz nekem egy hiten lenni Endrével. És ők még azt is akarják, hogy *eggyek* legyünk, még az y-nos suffixumokban is.

Szegény Elek-József, vagy akarám írni József-Elek! Szánom hogy a' fiscalitástól elmaradt.

Eggy értelemben vagy e velem, hogy maga az 's (et) is azt mutatja, hogy mi elisiókkal, synaloiphákkal élhetünk, ez az 's nyilván és; lélekké és testté, ezt így mondá a' nyelv: *lélekkéstestté*. De hány példa van ezenfelül! — Nekik *Eggyiség* kell, haragszanak az újításokra. — Én a' *rénny*től el nem állok, 's addig élünk vele, míg kiki fogja érteni a' szót. Gyalázat, hogy az ideát csak idegen szóval jegyzük. —

Az olasz 11 syllabájú sorokban írja sonettjeit, 's Stanzáit. Innen a' név Endecasilabi = Hendeka az az 11.

Vigyázz, hogy levelem rossz kézbe ne jusson. Öllelek.

[Megjelent a «Zádor György levelezése Kazinczy Ferenczhez» cz. kiadvány 58—63. lapjain.]

4553.

Comáromy Istvánné Bárczay Borbála — Kazinczynak.

Nagy tisztelettemmel való
Drága Kedves Uram Bátyám!

Ezen levelét Kedves Uram Bátyámnak az Uram az én levelemhez zárta, hihető hogy Ő azt külön akarta küldeni 's ismét változtatta szándékát, 's azért tette az én levelembe, olly meg hagyással, hogy mennél előbb küldjem Kedves Uram Bátyámnak, mely levelet tegnap késő kapván, manál hamarább ki nem küldhettem. El olvasván mink is ezt a' levelet, nagy gyönyörűséggel emlékezünk azokra a' derék Urakra, és magok Hazája Nyelvét anyira szeretőkre, a' kiknek minthogy az Isten nagy Vagyont adott, nem holmi haszontalan veszendő végre, de olyan szép tzelra fordítják, mely az Ő neveket a késő maradéknál is halhatatlanná teszi. Az G. Szétsény és G. Károly Házoknál össze gyűllő Társaság ugyan szép lehet, mingyárt emlegettük Nánival Kedves Uram Bátyámat, hogy, mely nagy gyönyörűséggel töltené ottan idejét.

Többire midőn Náni alázatos tiszteletét a' magaméhoz kaptosolván [!], magamat atyafiságos gratiájában ajánlván vagyok

Drága Kedves Uram Bátyámnak
Mikóházán 16dik Novembr. 1825.

alázatos atyafi szolgálója
Bártzay Borbálampr.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: Jogt. Orsz. Gyűl. 4r. 7. sz.]

4554.

Cserey Miklós — Kazinczynak.

Kedves Barátom!*

Két igen betses leveleidre tartozom válaszszaal, és szives köszönettel. Ne vedd nehezen hogy későtskén veszed, — mert 4 hétig szabadsággal Tihón mulatván, mikór vissza érkeztem, nyakamra

* Vettem Novemb. 25d. 1825. — Kazinczy F. jegyzete.

gyült a Hivatalbeli munka, — e felett Szállás változtatással-is bajlódtam ezekben a napokban.

Ha csak azt vesszük fel, hogy mi az igasság? megvallom hogy a Magyar Országgi Nagy Patrioták tiszteletet érdemelnek, — s örökk emlékezetet: mert igasság hogy a Századok által megszentelt Magyar Constitutio, a benne ejtett csórbáknak ki földásával, vagyis a Gravamenek orvoslásával, a további bojgatástól menté tétessék; — s mind azok a külömbféle jóvallások, melyeket ők elé adtak, oda tzeloznak. Söt többet mondok. Azt mondom hogy ennek a Századok próbáján keresztül tisztóltt Constitutionnak megtámogatása, állandó lábra tétele, meg erősítése, — legalább az én vékony értelmem szerént, — nem csak magának a Magyar Nemzetnek, hanem a többi Europai Nemzeteknek is interesséje, — ha jól meg gondolják, — leg nagyobb interesséje pedig az Országló-Házunknak, — mely, egyébaránti erősségei mellett is, — csak úgy tarthattya meg állandóul a maga praeceminentiáját és tellyes függetlenségét, ha a Magyar Nemzet erejét és energiáját, — a Mathematicusokkal szóllva, — ad potentiam elevállya; — mert soha sem kellene ó Felségeknak egy-szempillantásig is elfelejtkezni arról, hogy tő szomszédjokban fekszik egy olyan rengeteg birodalom, mely szüntelen tágujárásra s nevedésre törekedvén, táguitis megszűnés nélkül; — melynek a nagyobbodás nem árthat, mert olyan a fekvése és a Systhemája, hogy ne árthasson, — mely a vénség (régiség) nyavalyáinak sints kitéve, mert a Nemzeti existentiának leg szebb korában vagyon, — mint az ember 25k esztendejében; — és a mely (a mi legnagyobb figyelmetességet érdemel) a Sláv vagyis Tót ősi Nemzetnek egyik ága, — s a' többinek, — valamint az Napkeleti Ritusnak, — fejlővignyázója. — Nem kellene elfelejteni hogy Európában a legkiterjedtebb és leg gyökeresebb Nemzet a Tót, — hogy Magyar Ország-nak fele abból áll, — Cseh Ország, Mórva, 's a' t. abból áll, — és hogy ennek a le nyomott Nemzetnek hátán épült még Austriában is, de annál inkább Cseh Országban, Mórvaiban, Magyar és Hórváth Országban, a Birodalmunk. — Az egység az Uralkodó Házok között ritkán tartós; — a Szomszédok között legkönnyebben bomlandó; — az a melyet az Északi Császár és Felséges Urunk között látunk, személyes inkább mint Nemzeti, s egyiknek halálával halandó. — Azt sem kell elfelejteni, hogy ezt a szoross egységet más

¹ A kéziratban az *és* kétszer fordul elő.

Udvarok nem jó szemmel nézik, — s által láthatólag mindent elkövetnek, hogy megtágúlyon. — Ehez hozzá teszem: Hogy a Görögök emancipatiója, ha telyességre juthat, egy ujj hatalmasságot szül, a melyhez az Europai Török Tartományok könnyen hozzá tsattolódnak, — s arrólis [!], idővel, félhetünk. — Ezeket így fel véve, a Magyar Nemzet az, a melynek Nemzeti megerőssedésében és virtussában az Austriai Ház legbizonyosabb kezességét találhatná a maga örökös függetlenségének s praeceminentiájának: — elannyira, hogy nemis kellene a Patriotáktól unszolást várni, — hanem magától önkéntesen kellene az Austriai Háznak a Magyarok valóságos Restauratióját, s Nemzeti megerőssedését, és energiáját munkába venni. — Mindazonáltal ki ne tudná, hogy a Felsőleges Uralkodó Ház ezt az interesséjét sokszor meg nem ismerte, — s olyanokban kereste a maga Hatalmának erőssedését, a mik végtére kárára fordultak, — mint a Burgundiai Ház felemelése, — mint a Frantzia Sógorság, etcet. ? Ki ne látná által, hogy a más Nemzetbeli Tanátsossai közül sokan tsak azértis ellene fogják tanátsólni, nehogy a Magyar névnek ditsősége az ők Ilazájokat meg alázza? — Ha pedig Felsőleges Urunkal elhitetik hogy a Magyarok nem erre az eggyesültt megerőssedésre (t. i. a Nemzetnek és a Dynastiának együtt való megerőssedésére), hanem valami egyébre tzeleznek, — ha a Magyar Nemzet megerőssedését úgy festenek mint a Dynastiának kárára fordulhatót, — és ezt Urunkal elhitethetnék (a mitől az Isten és az ő Felsőleges böltsessége münket őrizzen meg) akkór méltán félhetnék, nehogy ez a magoss hang, melyen a mü ditső Patriotáink (mert tsakugyan szabad azt mondani hogy a kik Tiétek, miénkekis) szóllanak, romlására fordulhatna Nemzetünknek! — Nem a mi jólelkü Urunktól félek én, — mert ő Felsőlegét annyira senki sem veszi, hogy hütét megszegje, — hanem attól a bánás módjától, melyet az Europai Uralkodók, a költsönös protectionak színe alatt, régetskén gyakorlásba vettek; — attól félnek hogy Orosz, Burgus és más Hadi Seregek jelennek meg Hazánkban, — melyek mind ő Felsőlegét magát, mind pedig Nemzetünket arra kényszeritenék, hogy az egyezés szerént meg állított és megerőssített Constitutióról lemondjanak; — és miért? Nehogy igen győzhetetlenné vályék a Dynastiánk, — nehogy a más Uralkodók népeiis a Magyar Constitutióhoz hasonló kívánnyanak! — Láttuk, mi történt Spanyol- és Neapolis Országokban. — Mindazonáltal ezek tsak az én gyenge elmélkedéseim, — mások meszszebb és tisztábban láthatnak. — — —

Azt sem tartom hejesnek, hogy a R. Commissariusok ellen annyira ki költek némelyek, — azt pedig éppen tetemes hibának tartom, hogy amazokat egymástól meg nem különböztetik, — s éppen úgy láttatnak haragunni p. o. G. Czirákira, mint másra, a ki a Királyi parantsolatokon is túl ment, s hatalmával vissza élt. — Hogy meg feddettessenek azok a kik erőszakosságokat elkövettek, s meg szégyenítettessenek, nem tsak igasság, hanem helyesis! de hogy más büntetéstis kíványon egy Ország azok ellen, a kiknek hejébe más Nemzetbelieket lehetett volna küldeni, s azok még keményebbek lettek volna, — nem tartom okosságnak! — Czirákiról pedig bizonyosan tudom, hogy tökéletes jó lelkü férfiú, és igaz patriota. Akár azért válólta, hogy Uralkodójának tetzését egészszen megszegni nem bátórkodott; — akár azért, hogyha ő nem válólna, más rosszszabb találkoznék hejébe, — mindenkör nagy mentsége van, — s egyéb-aránti érdemeit megtekintve, kimillést érdemlett volna. Tsakugyan nagyobb lelkü ember Cziráky, hogy sem ötet némely embereknek hozzája való keménysége a Hazájától el idegenithetné! —

Több oka vólt az Országnak a Kir. Biztosok kiküldésének javallóira boszonkodni. — A magosról szálló hírek ritkán igazok, — de ha az, a mit mű hallottunk, igaz volna, — a Kir. Biztosok ki küldésének mind első, mind utolsó javallója G. Almásy Ignátz volna: Annyi bizonyos, hogy mikör az Udvari Cancellaria a Vármegyénként való Tyro-adás ellen repraesentált, G. Almásy Ignátz separatum votumot adott, — a mi a Cancellaria Repraesentatiójábanis ki tetzik. — De még G. Almásirais, — és Minister G. Zitsire, — a ki ellen sokan hasonlóképpen boszonkodnak, — *méltóó vagy nem méltó boszonkodni?* előttem nagy kérdés! — Olyan állásban, a milyenben Magyar Ország fekszik, — mindent öszve gondolva, — szükség hogy legyenek *Udvari emberek* a Nemzethöl! — nehogy a Ministeriumnak és az Országló Háznak bizodalma egészszen más Nemzetbeliek által birattassék. Az olyan Udvariak (az az: inkább az udvarhoz, mint a Hazához hajlani *láttatók*) némelykör a legjobb Hazafiak; — de azt ki nem mutatták, sőt ellenkezöt játzodnak, — hogy a bizodalomból és a titkok részesüléséböl ki ne rekesztessenek! — Ők látták tsupán *jól*, hogy mik az Udvarnak *elrejtett planumai*, — melyekről talám némely jószivü Uralkodó lemondana, de elhitetik vélle, *hogy azok a Dynastia törvénnyei*, — hogy azok olyan *Statusratiók*, melyektöl a *Dynastia fenn maradása függ*; — s a Ministerium talán hamarébb meg esketi őket arra, mint a Magyarok a Consti-

tutiora. — Az olyan Magyar Udvariak tesznek talám néha ugyan azon titkos planumokkal megegyezni láttató projectumokat, — de hátha tsak azért, hogy *annális-nagyobb javallásokat* eltávoztassanak az Uralkodótól, — t. i. olyanokat, a mik sokkal többet ártanának, mint az a mit ők javallottak. — De az ilyen Udvari-Magyarok, a kik az említett javallásokat tsupán azért teszik, hogy a mások ártalmasabb javallásainak követésétől az Uralkodót elvonhassák, — azonban pedig előre calculálják hogy az ők javallásokból semmi se legyen, — vagy ha leszis valami, respective érezhetetlen legyen, t. i. ahoz képest a mit mások javallottak, vagy javallani akartak! — és ha még aztis calculálják, — hogy az olyan javallásoknak próbatételei sokkal több jót mint rosszat okozzanak, — (p. o. a rossz állyon abból, hogy némely Vármegyék betsületes Tisztviselői erőszakot szenvedjenek, — Protocollumokból némely végzések kivonattassanak, — némelyek Hivatalyokból ki vettessenek, 's a' t. — a jó pedig abból, hogy a Nationalis Spiritus, a mely aluszékony és lethargiába indult, fel serkennyen) vallyon, mikór az első érezhetetlenné lett, a második pedig vóltaképpen és láthatólag eléjött, tarthattyuké az olyan Udvari embereket *Haza árulóknak*? — Éppen nem! — Vedd például az Anglusokat. Hányszor nem rágalmazták Pittet az Oppositionón lévők? És ha Pitt úgy nem tett vólna a mint tett, valyon ma Anglia úgy állana a mint áll? — Sokat lehetne erről mondani, — de Te engemet kevésből meg értesz. —

Én azt mondom: Hogy *nints nagyobb Patriota a világon, mint az, a ki a jelenlévő Időbeli Hazafi társainak applaususáról le mond, — sőt, — magát, vagyis a mi a nemes lelkű férfinak életénél drágább, a maga jó nevét, a velle egy időben élők előtt fel áldozza, — tsakhogy jövődöre nézve nagy hasznot tehessen Hazájának és Nemzetének!!* — És, ki tudja, nem olyané Almási? nem olyané Zitsi? Az utóbbiról szinte elmerném mondani hogy *olyan!!* —

Mind-ezek tsak az én gyenge elmélkedéseim; — és barátságos kebeledbe azért öntöm ki, hogy semmit se tartsak előtted elítélőlvá. Ne gondold, hogy a rossz Tanácsosoknak pártfogója vólnék! Isten mentsen! — de a hól az úgy nevezett *Udvar* a *Hazával* századoktól fogva oppositióban áll, legalább titkon, ott némely embereknek éppen azt a Rollát kell játszodni, a melyet a mü Udvari Magyaraink játszodnak; — és ha nem játszodják, hanem *telyes lélekből s elszánt akaratból dolgoznak a Haza ellen*, — úgy azt mondom hogy *nints ezek!* — 's a' Sz. Márkhoz valók! —

Közelebről hallám, hogy Magyar Tudós Társaság állott fel, és ditső ajánlások tötettek! — No! már ezt legböltsebben tették a Patrioták!!

Meg engedj hoszszas levelemről. Közlését tiltom. Ha gondolod hogy Desöfi bál itiletet nem veszen ellenem, neki felfedczheted, — de *hír* ne legyen belölle. Maradtam igaz barátod

Cs. M. mpr.

[K. és h. n.]

A leányom Berzentzeiné, a ki most éppen nállam mulat, (t. i. Drusi) különösen tisztel legszivesebb köszöntésével!

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4-r. 26. sz.]

4555.

Comáromy Istvánné Bárczay Borbála — Kazinczynak.

Különös Tiszteletemmel való

Drága Kedves Uram Bátyám!

A tegnapi levélbül szörül szóra írom a' nem igen kedves ujságot ide Kedves Uram Bátyámnak. Ma olvastatott fel az Eö Felsege cleibe küldött Repraesentationkra adott nem Kegyelmes Resolutió, melybül azt látni, hogy jobbakat várni nem is lehet. Ugy reménylem, hogy [ha] az Isten meg engedi, a' Karátsonyt Kedves Házam népe közt fogom tölthetni, ámbár még tegnap, Vajnál lévén ebéden, más képpen gondolkoztunk, de már ma a' rozsz Resolutióbül Marsot ítélvén, egyebet nem igen fogunk tenni, hanem hogy részünkrül az igazat meg mondjuk, leg alább ha magunk szerentsések nem lehetünk, indulhasson a' Maradék nyomainkon szerentsésebben. Enyit irt az ott való dologrül, meg érdemlené az ilyen levél, hogy Gyász petséttel petsételöдне bé. Ezzel a' Náni alázatos tiszteletéhez a' magamét is kaptsolnám [!], változhatatlan tisztelettel maradok

Drága Kedves Uram Bátyámnak

Mikóházán 20dik Nov. 1825.

alázatos szolgálója
Bárczay Borbálampr.

A levél 12dik Nov. íródott.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: Jogt. Orsz. Gyűl. 4r. 7. sz.]

4556.

Zádor György — Kazinczynak.

Világosvár, 1825. dec. 2.

Tekintetes Tudós Hazafi!

Különösen Tisztelt Jó Uram!

Újhelyről November 15d. költt becses levelében Bacsányi' felekezetéről vett hírek kedvesek előttem csak a' mennyiben némelly nevezetes emberek' közelebbi ismeretére 's characteristikájára szolgálnak is; leginkább pedig azon megtisztelő bizodalom miatt, melyet a' Tekintetes Ur irántam ezeknek közlésével mutatni méltóztatott: de ellenben bizonyos keserűséget is támasztottak bennem az által, hogy sokakat, — kikről örömet jobbat hittem volna, — olly fonák előítéletektől elfogódva, olly hamis irányra törekedni tapasztalok. Boszonkodni 's talán még inkább nevetni lehet azon Urakon, kik azt kívánják, hogy meggyőződésünket az ő kedvökért (a' mint mondják a' közjóért) alku szerint adjuk-fel. Ennél képtelenebb kívánságot gondolni sem lehetne. Hálá az egeknek! a' tudományok' világa még az, a' hol szabad köztársaságban élünk 's a' honnét a' Pacta Conventák számkivetve vagynak. 'S mi vetnök-e magunkat önkénytt járomba, 's magunkat egy két ember önkéje alá? «Es ist einmal ein Höllenzustand der Willkühr ausgesetzt zu seyn, und wenn der Willkührliche Gott wäre. Seine Vernunft brauchen, mithin seine Freyheit brauchen, auch selbst unter der Leitung Gottes, gibt erst dem Daseyn, der Schöpfung Werth, ja hat sie nur möglich gemacht», azt mondja Oken (Isis 1818 II. Heft Seite 378). Vajmi nagyon teteszenek és hizelkednek magoknak, kik képzelik, hogy legkedvesebb barátunkat, a' Valót, — melly kinek kinek meggyőződésében áll, — az ő barátságoknak fel fogjuk áldozni; és alacsonyán vélekednek rólunk ha azt hiszik, hogy mi írásmódunkat csak vaktában szészélyből, capriszból választottuk 's kedvökért könnyen elhagyhatjuk. Én nem tudom, hiúságukat nevessem-e, vagy balvéleményökön boszonkodjam.

Valóban roszt karban kell ügyöket érzeziek, ha annak megállapítása végett alkura szorulnak. A' Jó, alku nélkül is megáll: a' rosztat pedig ezer kötés sem fogja sanctionálhatni. Avval vádolnak bennünket, hogy a' mi írásmódunk németes, természet ellen való,

mert nem egyez a' kimondással. Ezen utóbbi vád inkább reájok illik, midőn a' mi Orthographiánk a' szemet is fület is kielégíti. Nyilván való ugyan is, hogy ha öszvetelt mássalhangzóink a' gy, ly, ny, ty, állasztó részecikre feloszlatnak, úgy a' gy-ből dj, az ly-ből lj, az ny-ből nj, 's a' ty-ből tj leszzen (A' mint ezt jelesen a' gy-ről maga Takáts is állitá Schedius német nyelven kiadott Időszaki írása valamelyik Füzetében, hol azt mondja, hogy kár volt a' gy hang jegyzésére a' gy helyett nem inkább a' dy-t használni). 'S viszont azon betük a' kimondásban lágy hangokká olvadnak. Például ezeket: mondja, találja, kívánja, látja, a' nyelv így ejti-ki: mongya, találya, kíványa, látya stb. De próbáljuk bár az y-isták szerint írni: mondgya, talállya, kívánnya, és láttya. Ezeket a' nyelv soha sem ejti mond-gya, talál-lya, kíván-nya és lát-tyának. Hanem legfeljebb is imigy: mongy-gya, talály-lya, kívány-nya, lát-y-ya. Könnyű az ő szellemökben ezen ellenvetésre felelni, hogy: hát írjunk úgy a' mint szölünk. De hová lesz így a' gyökér? mellyet mi épen fenn tartottunk a' mellett, hogy a' kimondást is követtük. Ezek szerint majd: mongy, talály, kívány, 's látý lesznek a' gyökerek, a' mint már a' Hon-ból szerencsésen Hony-t is csináltak, a' mit Pápay is megró (Magyar Literatura Esmérete 1808. I. 105.)

A' miket a' Tekintetes Ur Erd. Múz. IX. Füzet 191—2 I. az Elisióról 's divergentiákról mondott, mindazokat teljesen hiszem. Vannak Kemenesaljai járásában ezt: által ellenbe — vis à vis, így mondják ellenbáltal: az az ellenbe által, jól-e, rossz-e, nem vitatom: de Kemenesalját nagy részint Nemesek és így vagy törzsökös vagy legalább naturalisált Magyarok lakják, nem keverve semmiféle nemzettel is, kiknél sok olyan szavak vagynak életben, mellyek a' közönséges nyelv szokásból már ki estek. Így Dukának, az én születésem' helyének határában vagyon egy kövér kaszálókkal gazdag pusztá, mellyet a' régi irásokban Fenyérnek irtak, de az ellustult nyelv Főnyérnek mond, mint a' setétet sötétnek, a' serényt sörénynek stb. 's ettől vettem én álnevemet.

Bajza' Epigrammáját gyönyörűséggel olvastam. Ó, — a' mint egy rokonomtól, ki vele tavaly 1824ben a' Pozsonyi Academiában együtt végzé a' Törvényt, értettem, — Pont vármegyei születésű; 's most vagy Patvarista vagy Juratus lesz. Vörösmarty most esztendeje állá-ki az Ügyvédi Censurát cum praeclaro specimine, 's már 9dik esztendeje hogy Perczel Ur' fiaiát neveli. Lakása van a' régi Posta uczában Neumayer' háza első emeletén No 13.

Ajánlom magamat a' Tek. Úr szíves kegyeibe, 's állhatatos tisztelettel maradok alázatos szolgája
Stettner György.

[Megjelent a «Zádor György levelezése Kazinczy Ferenczessel» cz. kiadvány 64—66. lapjain.]

4557.

Kazinczy — Dulházy Mihálynak.

An Herrn Dulházy.¹

De minek is kellene az Urnak édes barátom, a' nekem szálló levelet frankirozni. A' mi csomója az Urnak most vagy ezután lesz, küldje Mikóházára 's a' Vice Ispánnénak adresszálva a' Vármegye házánál lakó Comissáriusnak. Az talál alkalmat kiküldésére. A' levél a' V. Ispánné copertájában nekem legyen adresszálva 's lepecsételve; mert meglehet hogy olly dolgok vagnak benne, a' mi másokra nem tartozik. A' Bécsi pakétot így várom.

Az arany ér ágyba vágott, nagyon kínos és alkalmatlan dolog, de nem halálos. Az Ur nekem Bécset festi, a' mit igen ismerek: én inkább Dietai híreket hallanék. Én úgy hiszem, hogy ott most is első Beszélő a' Gróf; mert én edesebb beszédűt soha nem hallottam. Sokan Ultrák, sokan Moderantisták, és így nem csuda ha az ítéletek egymással ellenkeznek. A' ki tud is, akarja is a' jót, lehetetlen hogy ne ragyogjon. Mit nem gyarapodott ott Gróf Aurél!

Melly szerencsés az Ur hogy mind azon helyeket, mind azon személyeket látta! Irigylem azt. Ha Dietai Notatumokat hozott az Ur, közölje velem. Én leírtam néhány arról szálló leveleket.

Dókus Fő-Notárius Urnak fizettem és sokat. A' mi hátra van, fogom mihelytt lehet. Most ollyan időt élünk, hogy végre talán még lopunk is. 'S én ezzel a' 7 gyermekkel a' Sógorom istentelensége mellett.

Képzelem mint örvend az Ur, hogy kiszabadult a' zajból, 's most tiszteletre méltó hitvese mellett, kitől el vala szakasztva, magát kipihenheti. Jelentse az Ur szíves idvezlésemet, 's tartson-meg barátságába.

Ujhelyben 5 Xbr. 1825.

Estve. — Holnap megyen valaki Kassára 's az kihozhatja a' nekem szálló Bécsi csomót és talán a' Rozgonyi könyveit is. És így

¹ T. Kazinczy Fer. Urtól, Dec. 10ikén 1825. — Dulházy M. jegyzete.

ez által küldje-ki az Úr, 's a' mi lesz ezután, Mikóházára mindég, de mindég a' V. Ispánné adresze alatt. 'S úgy higgye a' Commisárius is. —

[Ercdetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 5. sz.]

4558.

Guzmics Izidor — Kazinczynak.

1825. Decemb. 5.¹

Kazinczynak Guzmics tiszteletét.

Szerencsésnek tartom magamat, ki háznak nemesb örvendezésében részt vehettem. Az a te hozzám az nap irt, és akarva az nap irt leveled engem köztetek jelenné tett, 's ide hozzám szálított benneteket, hogy rólatok a legforróbb érzéssel emlékezném. Élj, édes barátom, élj még a tiédnek sokáig! Sokan vannak a jó hazában, kik velem ezt az ohajtást teszik dicső életedért. — Igaz, hogy a sokat tapasztalt ősz, életének végén, ált futván a hátrahagyott egészet, sokat lát ebben olyant, a minek vagy épen nem, vagy másképen kellett volna lenni; de én azt vélem, hogy mit a 70es így itél fiatalabb koráról, a százados, tegyük az ezredes, épen úgy fogna itélni hetvenes koráról. De azt nem hiszem, hogy a komolyabb kornak itélete mindég a leghelyesebbik is: legalább a harminczados férfiú, ha a hetvenesnek tapasztalásával birna is, ennek itéletét még sem fogná sokban követni. Minden kornak van Istene. Eleget tett az, ki mindég azt tette, mit, midőn tön, legjobbnak gondolt. De úgy még sem vagyunk, szegény nyavalyás emberek, kiknek annyi parancsolóink vagynak, hogy: ha újra elkezdhetnénk, ismét a multat követnénk!

Minket a Posonyi hírek majd felkapnak, majd levernek váltva. Midőn ezt irom, a felkapatás órájában vagyunk; félek, ne talán már holnap lehulljunk. Utolszor az új Királyi resolútiót vettük, melyet a közönségesen tisztelt, szeretett Nádornak kell különösen köszönnünk, kiről a melly szépen, olly igazán énekléd, hogy: azért legelső, mert legérdemesb. Éltesse Isten a lelkes Férfiút köztünk, 's éret-

¹ A kelet Kazinczy F. írása.

tünk sokáig. Legjobban soha sem lesz; és elég jól lesz, ha rosszul nem lesz. — Mit ítélsz Te a projectált, 's entuziaszmusszal fogadtatott nyelv-Akadémiaról? Célját még nem tudom, nem szólhatok hozzá. Sztrokai, tabularis prókátor volt a napokban nálunk — ez régi barátságoddal dicsekvék előtttem méltán; 's levelezésről szólla, melly őt kifárasztá: mosolygék. Képedre ismert nálam, 's innen a beszéd eredete. — Ez nekem azt mondá, hogy ha úgy lesz elintézve ez az Akademia, mint most a Marczibányi jutalom ítélő megbizottság, nem sok jót várhatni tőle. Ennek, úgy mond, tagjai majd mind idioták a magyar litteraturában: az egy Horvát tartja benne a lelket. De nekem az entuziaszmusz tetszék Nagyjainkban, mellyet azonban tüstént használni kellene, ne talán kigőzölgjen. A mi hirtelen támad, hirtelen szokott el is tűnni. — Gr. Dessőfy dolgozását úgy hallok azért tették félre, mert az aeszthetikus lélek ott is magasra kapta őt. Elhiszem, hogy a szép lelkű 's nyelvű férfiú a hideg parlamentaris körben nem legjobb helyen áll. De még is szeretném, ha a dietális Acták magyarsága gondosbban volna kidolgozva; 's ha nem szépen is, legalább grammaticae jól adatnék; ne ellenkeznek maga magával, 's ne kellene most méltóztassék-ot, majd méltóztasson-t, olvasnunk. De mit tehetnek ők róla, ha iróink is így ingadoznak! Majd az Akademia meghatározza — hatalom szavával!? — mit hogyan kell irnunk! —

Szederünk vette leveledet, 's ezt nekem tüstént, örömétől elfogva, megírá. Te is, ő is, nekem köszönitek a barátkoztatást. Örülök rajta. De hiszen nem voltatok ti barátok régtől? Szeder neked régi tisztelőd; 's te őt elébb tiszteléd, mint sem tőlem tudósítást vennél eránta. A nyertes itt Szeder, 's köszönetét el kell fogadnom. Néked csak úgy engedhetem-meg, ha nekem köszönnöd valamit neked kedves. Én tapasztalom, mit tesz fiatal embernek ősz bölccsel társalkodni: többet tesz ez, mint tómusokat végig 's ált olvasni: ezek nem csupán nekem, nem is épen nekem vannak írva; a te hozzám intézett beszédednek minden szava enyém, kirekesztőleg az én kincsem. Mennyi kincs volna már az enyém, ha régibb ősztönömet ifjuságom gyávasága követnem nem tiltja! Még Pesten létemkor vágyék hozzád irni, 's vezérlésedet kikérni. Tarték, hogy kinevetve vetsz-meg. Nem tudám még ekkor hogy épen a legnagyobb lehet egyszersmind a legkisebb is; 's hogy a nagy tekintelű Széphalmi hősből legyen egyszersmind a fiatalság barátja. De így is nyertem, mit amugy nyerni nem fogtam: Kazinczyt

nem koldulással, érdemmel nyerém meg. — Ömöljenek, ha már megindultak, a szív szebb özönei! Egy gondolat régtől gyötör már, 's bár hunytomig gyötörjen! Halandók vagyunk, én is, te is; 's azért, hogy te majd két annyit számlálsz, mint én, elébb végezhetem én a pályát, mint te. De engem feledni fog a világ, 's feledhet, ha ma hunyom el; téged nem fog, nem tud feledni, 's felednie nem is szabad. A te neved élni fog, és a te dicsőséggel koszorúzott pályádat sokan fogják tudni, sokan tudatni akarni. Csupa nem jót, bízom az emberiséghez, senki sem fog rólad mondani; de lehetnek, lesznek keverők, homályosítók. De gyengeségeket neveded; de hátrahagyott barátid nem. Örül a barát, ha meggyőződve szóllhat rólad, 's van erőssége, honnan az ellenség nyilait vissza foganattal repítheti. Ha te engem nem méltatlannak tartottál, kit barátságoddal jutalmaznál; 's nem tartasz méltatlannak, ki nevednek valamint szivében, ugy a világ színe előtt is emléket emeljen: ugy bizodalmasan megkérlek, tudassd, mit tudnom e czélra szükséges, velem. Kebelem hűségéről, érdemidet becsülni tudó lelkem egyenességéről, te nem kételkedhetel; 's egy jó barát sokat ér akkor is, mikor már nem vagyunk. Engem hozzád érdemeiden kívül nem vonzhat semmi egyéb. Ezt tudja, kell tudni a világnak. — Igaz, elég sok, a mit eddig is tudok barátságos közléseidből, sőt ezek nélkül is köz ismeretű tetteidből. Lelked belsejének is szép tükrözése ragyog ki több vonásaidból, mellynek nézlésében az enyém elmerül, felvidül, 's újul. De szeretném egész másodat egy táblán szemlélni a leghivebb ecset után; mindenről tellyes bizonyosságot nyerni, hogy midőn magam érzem nagyságodat, általa másokkal is, a nem akaróval is, tapintathassam. — Elégítsd ki, édes barátom, szívemnek e forró ohajtását, 's ne vond meg tőlem azon dicsőségét, melly reám annak elgondolásából már előre árad, hogy Kazinczy lelkét én ismerem legjobban. Ha én elébb leszóllítatnám az élet pályájáról, bizodalmad levelei a leghivebb kezek között fognának maradni, 's minden szentségtelen kezektől megőriztetni. — Te azonban élj még sokaig szerencsésen, 's bizalmamnak kiöntéséért védjen neheztelésed ellen a barátság geniussza. Irám Pannon halmán Decemb. 5d. 1825.

Mint illik a mi litteraturánknak mai korához Wieland Értekezése! Mennyi jót tettél csak ezzel is nekünk! Erdélyi Levelek! Szalluszt!

[Eredetije a sz. Benedek-rend pannonhalmi könyvtárában.]

4559.

Kazinczy — Rummy Károly Györgynek.

Ujhely, den 11ten December 1825.

Herzlich geliebter Freund,

Dass ich Ihren langen Brief mit ein paar kurzen, aber immer sehr freundschaftlichen beantwortet habe, geschah darum, weil das Geschäft mit Ihrer Antwort beendet war. Sie kennen sowohl meine Gefühle für Sie, als auch meine Grundsätze über den abgehandelten Stoff, und was Ihnen Herr von Dobay gesagt hat, ist Zeuge genug, dass ich das bin was ich seyn soll. Wären Sie doch schon geborgen! Sie können nicht glauben, wie oft ich an Sie denke. Verlassen von Ihren vorigen Freunden, von Ihren neuen nicht unterstützt, was müssen Sie mit Frau und Kindern leiden, was müssen Sie für Vorwürfe hören! Und ich in der Lage, die dem [!] Ihrigen fast gleicht, und also völlig unvermögend Ihnen eine Linderung Ihres harten Looses zu bringen. — Denn der Landtag, während dessen die Curia nicht beisammen ist, hat gemacht, dass ich den Process meiner Frau nicht referiren lassen kann, und also in tiefer Noth fast verschmachte.

Ich betrat mein 67stes Jahr, und bin eben sehr krank. Wenige Tage sind es, dass ich geneset. Mein Geist ist stark gelähmt, und einige unerwartete harte Stösse haben mich ganz niedergeschlagen. Aus ist es mit der Lebhaftigkeit, welche einige noch vor kurzem an mir bewundert haben. Dass die Kaschauer Minerva ein paar Aufsätze von mir erhielt, geschah nach vielem Kampf. Ich konnte, durfte dem Verlangen des edlen Grafen Dezsöffy nicht widerstehen. Ich bin zu allem unfähig, u. die Menge begonnener, nicht geendeter Arbeiten schreckt mich, anstatt mir Muth zu geben.

Theurer Freund, Sie können keine Gegend sich denken, die mehr bücherscheu wäre, als dies meine Gegend ist. Viel Gutes zu Ihre Monum. Hung. kann ich Ihnen hier nicht profezeyen. Ich glaube, Pesth ist der einzige Ort, wo noch etwas zu thun ist, nur dass [es] unsrer Jugend am Gelde fehlet.

Komme ich nach Haus, so will ich den Pack durchsehn, der die Materialien zum 2ten Band der Magy. Régiségek és Ritkaságok in sich fasst, und verdient er es, so schicke ich ihn Ihnen zu. Ich selbst will dran keinen Theil mehr nehmen. Sie könnten nach dem:

Titel setzen: Folytatja R. K. Gy. etc. etc. Ich weiss nicht, wie ich mir diese meine jetzige Kraftlosigkeit auslegen soll, ganz die Wirkung meiner Krankheit kann sie es nicht seyn; aber ich besorge, mein Feuer ist auf ewig hin.

Dass Csaplovics mich etwas stark gerüget hat, thut mir nicht weh. Nichts thut mir weh.

Graf Dezsöffy nahm Angyalffy in seine Dienste, als Director, mit 2000 Fl Gehalt, und Deputat. Er ist bereits in Szent-Mihály bey Tokaj, aber, wie ich höre, auch im Begriff, seine Stelle zu verlassen. Ich weiss nichts mehr, als was ich Ihnen eben sagte.

Magda wird in Patak geschätzt, geliebt, und ist gerne in Patak. Zeichen, dass der Fehler an seinen Vorgängern war. Sie wollten, Patak soll sich nach ihnen richten, und das geht nicht. In September erhielt Patak einen sehr würdigen jungen Mann zum Professor. Herrn v. Péterffy, Erzieher der Grafen Dégenfeld. Ich war bei seiner Antrittsrede, die classischlatein gearbeitet war. Vielleicht kennen Sie ihn von Wien aus. Igaz ist sein Freund.

Sagen Sie unserm verehrten Freund, Herrn v. Patay, dass unser Major den 15. Octob. seine Tochter an Prof. Csengeri verheurathet, in 8 Tagen darauf aber seine zweite Tochter begraben habe. Todesunfälle suchen den ehrwürdigen Mann oft und grausam heim. — Doch lassen Sie mich schliessen, lieber, theurer Freund. Leben Sie wohl. Gott mache Sie glücklich. An meiner herzlichsten Hochachtung und Liebe zweifeln Sie nie. Die folgt mir zum Grabe.

A borítékön: Seiner Hochwohlgeboren Dem Herrn Georg [UJHELY]

Carl Romy, Doctor der Philosophie u. Privat-
 lehrer *Wien*. Leingrube, Hauptstrasse an der
 franco Wien, im kleinen Kohlmessenhause des Herrn
 Ant. Lott. No 39. I. Stock.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 115. sz.]

4560.

Bajza József — Kazinczynak.

Kazinczynak Bajza szives tiszteletét.

Valamint véletlen, szinte olly meglepő volt a' Tekintetes Úr' nagy becsú levele, melly hozzám Kis Sámuel kedvelt barátom által

jutott vala, 's az nekem olly napot ada, melyet életemnek legszebbjei közé számlállok. —

Hogy lelkem el van telve tisztelettel, el szeretettel a' Tekintetes Úr iránt; hogy rég lángol vala a' Tek. Úr ismeretségébe, 's ha eléggé merész lehetek így szólni, szeretetébe juthatni, annak itten őszintén való kiömlését, merek magamnak hízkelkedni, hogy a' Tekintetes Úr tőlem nem valamelly homloktalan önhiúságnak, hanem szívem' való kinyíltának fogja venni. Gyakorta álltam én azon ponton, hogy lehányva minden egyéb tartózkodást a' Tekintetes Úr felé lobogva hajló szívemet felnyissam; ifjonti szerénységem mindazáltal soha nem engedte ezen praefidenttiát vennem, nehogy a' hízkelkedésnek — melly igen is kislelkűség' bélyege — gyanúját, habár csekély tekintetben is, magamra vonjam; és soha nem fogta volna azt engedhetni, hanemha a' Tekintetes Úr levele nyelvémet feloldaná. A' Iléében álló Epigramm azon tekintetből nagyobb beesű leszen előttem minden többjeimnél, hogy a' Tekintetes Úr' figyelmet általa vontam magamra; habár más részről pirúlnom kell is en magam előtt, hogy annak gyöngé voltát kénytelen vagyok elismerni.

Azon hír, hogy Szalluszt készen van, 's hogy talán nem messzére fog haladni kijövele, mint ön magától a' Tekintetes Úrtól vagyok eléggé szerencsés tudni, örömhír minnyájunkra nézve, 's nem kevésbbé ohajtjuk, mint az Erdélyi Leveleket. Az ellenfél' coripeuszi mind inkább szűnnek, fogynak, 's elhallgatnak. A' közvitézék valamint a' hadban, szinte úgy itt is csak machinák, 's alantabb állanak, mint-hogy nagyobb dolgokat ön erővel kivinni alkalmasak lennének. Ügyünk szent, 's erős hittel hiszem, hogy győznie kell köztünk is, mint minden most már felettünk álló nyelvekben 's nemzet-ajkakon. Ha van némellykor panaszra okok, annak forrását ön melyeikben keressék, 's bizonytal, ha nem mindenkor is, legtöbbsnyire ott fel fogják azt találni. Csak hogy az emberek olly igen készek ön vétkeiket másokra által vinni, 's bajainak okát másokban keresni, holott a' szidalom előbb vagy utóbb ön fejeikre szokott visszaesni.

Atyáinkat, kik öszvegyűltek, hogy a' mi boldogságunkat, szerencsénket eszközöljék, a' kor valahára már arra is megérlelte, hogy porban fetregő nyelvekre szemet vessenek, 's menésünk akadályait ennek süllyedtébe igyekezzenek keresni, és feltalálni; 's ime azóta a' buzgalom köz leve, egyetemes az akarat, 's miveletlen szájjal ajánlatik, kívántatik, sőt parancsoltatik a' honnyelv miveltetése, a' mi már is elég sok jelen való környületeink közt, 's annyival inkább,

minekulána tudva van, mennyit tehet az egyesült szándék, öszvehangzó értelem. Fejedelmünk eléggé meggyőződheték már, hogy a' mit századok ki nem vihettek, azt egykét évtized kivinni nem fogja, 's így jelenben egy év annyit adhat, mennyit ennekelötte tíz — hústól várni vakmerészség lett volna. Adná hazánk istene, hogy bennünket dicsőült nagy atyáink szellemök szállnának-meg hazánkat úgy szeretni mint ők: nem szóval de tettel.

Fogadja a' Tekintetes Úr irántam való figyelmeért szives hálámat, 's tegyen engemet továbbá is szerencsésé hozzám való leereszkedésével, ki a' Tekintetes Úrnak valódi tisztelője vagyok, és soha meg nem szűnök lenni. Pozsony, December' 11-d. 1825.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 27. sz.]

4561.

Cserey Miklós — Kazinczynak.

Kedves Barátom!

Éppen most olvasám el e h. 6án irtt Leveledet. Nagy gyönyörűségem vala benne. Különösen örvendem, hogy a Gr. Z[ichy] K[ároly]ról való vélekedésemben megegyezni láttatól. — Meg engedem hogy *jók előttis* gyanus; de vallyon nem így akarjae ő maga? s valyon nem így kellé akarnia, — hogy tzeált érhessen? — Ha egészen meg gondólyuk Nemzetünk állását, — a mely, igazán megvalva, még eddig tsak nominalis Nemzet, de valóságos Provincia, — és függ egy olyan Ministeriumtól, mely ennekelötte tsupa más nemzetbeliekből állott, — és a melynek titkaiba bé kellett hatni egy Magyar-nak, hogy sikeres fordítást tehessen; — ha felveszszük hogy a Zitsi Ministersége alatt tsak némely serkentő tsapások estek rajtunk, *Recipe contra lethargiam*, de soha az Austriai uralkodók alatt olyan nyilván való magasztalásai a Magyar Constitutióknak nem voltak: — ha ezekhez hozzá gondólyuk mind azokat a miket Zitsiről 1790től fogva tudunk, — ha nem kételkedünk arról hogy nagy eszű és betsület szerető ember, — ha még aztis hozzá teszszük hogy mekkora Ház népe van, — a legfelsőgesebb idea támad rólla: Hogy t. i. *minekutánna a Magyar Nemzet minden módokot elpróbált jussainak hejbe álitására, s mégis tsak palliative állította hejre, — ő bé ásta magát az Udvari ember színe alatt a Ministerium titkaiba, — bé tsinálta magát Urunk bizodalmaiba, — és onnan láthatatlanul munkálódik, fel áldozva a maga betsületét a velle élöknél, tsak hasz-*

nálhasson a Nemzetnek és a Maradék előtt nyerjen dicséretet! — Én megvallom hogy régtől fogva így gondolkodom róla. És ha így van, ő nem akarja hogy ez a jó vélekedés közönségessé legyen, — nem akar ő annak láttatni a mi, sőt éppen egyébnek; — különben végre nem hajtya a mit kezdett. Soha sem volt a Magyar Nemzet olyan közel a maga helyre állításához mint most, csak elne vétné a módját. — A Fejedelem jólelkű, a Nemzetet betsüllyi, a Házbeliek közül sokan nyelvünkétis tudják, — a Constitutionkat maga ő Felsege nyilván magasztalta, ezt egész Europa meghallotta, — Metternichet Zitsi szépen oda vitte hogy őis tiszteli Constitutionkat, — maga ő Felsege felszóllította a Nemzetet a Legislacionra, — közelitt annakis az ideje hogy a Koronához való Tartományokat vissza vegyük, s vagy végképpen lemondjunk róla, — az Orosz barátságis csak a Sándor életéhez van kötve, — a történhető öszve háborodás ellen Nemzeti energiát kell készíteni. — Mind ezeket kétségkívül Zitsy által látván, — ezerszer jobban mint egy szigoru Erdélyi Schlen-drianista, — ez a Diaeta nagyot szül! — de az exacerbatiók nem mostanra valók; s megvallom neked hogy noha Nagy Pált igen tisztelem, mégsem hagyhatom helybe a Papok ellen való kikelését, — mert tsakugyan azoknak nagy erejek van, sokakat tsattólhatnak magokhoz, — az udvarnalis hatalmas béfojássok van, — és kár volna azt az crót a Haza tzélja ellen ingerelni, ellenkezővé tenni. — Más egy Orator, mikor csak magát akarja tsudáltatni, s ellenkezőjét le verni, — más mikor egy Nemzet böldogítását akarja kovátsólni. Az első esetben sok megjárhat, a mi a másodikban tilalmas, mert káros. Sőt azt gondolom, hogy éppen magokhoz kell a Patriotáknak tsattolni a Papságot, — s tanólni kell a Spanyol Ország példájából! — Régi vásott Sententia, de igaz: Quidquid agis prudenter agas, et respice finem! — A Magyar Nemzeti nyelv kiterjesztéséhez, a Trivialis Magyar Oskolák felállításához, az Academia fundálásához, — a Canalisok készítéséhez, — pénz kell! hól van több mint a Papoknál? — A Magyar Nemzetnek nationalis Bankót kellene állítani: annak Creditumát leheté a Praelatusok egyesítése nélkül megállítani? — Egy szóval, kimélni kell azokat a kiknek nagy hasznát vehettyük.

Jó ízűt nevettem a Gergelyi scenáján. Olyannakis kell lenni. Tsakugyan a R. Commissariusoknak utólyára meg kell engedni olyan feltétel alatt hogy ezentúl Hazafiak olyan Comissiót, melyet a Palatinus nem aprobál, ne tartozzanak felvállólni, felseis válólyanak. A Magyar Törvény régen gondoskodott az olyan esetekre mikor a

Király valamit nem tart törvénytelennek, az Ország pedig (ha csak részeiben is) annak kiáltja: A Palatinus a Biró, — a kinek valóságos hatalma van meg nem engedni. Ezt declarálni kellene; de nem articulum in rōlla, mert az, ha nem nyerne Confirmatiót, kétség alá huzná a kétségen kívül való igazságot: hanem tisztán meg kellene írni ő Felségének, hogy a Magyar Constitutio szerint az olyanokban a Palatinus decidál, és ő Hgét kellene felelet alá tenni jövődre. Tsekély vélekedésem szerint ez a legjobb mód.

Ide valósággal nem jönnek tudósítások Posonyból, vagyha jönnek is B. J.hoz, máshoz nem. A Diariumra akarnék szert tenni, de nem úgy hogy a Diaeta végire kapjam, hanem részenként, — 5—6 árkusenként, — s nints más olyas ismerősem Posonyban Kánonok Korondin kívül, annak irtam, de nem tudom magára válólyaé? Én az árát meg küldöm, csak tudhassam, — az elküldése pedig Diligençon megeshetnék, — vagy mikor más bizonyos alkalmatosság jó onnan erre, p. o. a Bétsbe járó Kereskedőink. — Kérlek útasíts miként érhessek Izélt, ha Korondi magára nem válólya?

A Palatinus által kieszközölt Resolutiot már olvastuk az Ujságból, — Szép, de nem mondhatnám hogy sok volna benne. — Én azt magyarázom belőlle, mintha ő Felsége azt tartaná, hogy ha a Sisthematica Deputatiok munkáin a Statusok keresztül mennek, a Communis Legislationnak minden materiája ki lesz mcrite, s azután nem kell Diaeta, haneha rendkívül való esetekben. De ha ezt ő Felségével valaki elhitette, szükség az Országnek ő Felségét megvilágosítani, hogy valamint az ő Felsége részéről, úgy az Ország részéről is, a Legislatio foglalatossága fogyhatatlan, — mert sem perpetua Contributio nints a Magyar Törvény szerint, — sem Patentalisokkal nem lehet az Országot igazgatni, — sem olyan tökéletessegre nem lehet egyik Országot is vinni, hogy semmi tárgya se maradjon a köztanátskozásnak. Nézze meg ő Felsége Angliát, — nézze meg Frantzia Országot. — Tudom hogy elsemis mulattya az Ország erről ő Felségét megvilágosítani. —

A mi a Magnust illeti: ezt holta után szokta minden nagy fejedelem kapni. Ha ő Felsége a Magyar Constitutiót restaurálja, bizonyosan elnyeri. Hát még ha a Koronához tartozó Tartományokatis vissza szerzi? —

Én hármat óhajtanék hogy megálítsanak ezen a Diactán. 1-o. A Magyar Nyelv terjesztésére, és a Nemzet erősítésére, a Trivialis Oskolákat minden más nyelvet beszéllő falukban.

2-o. A Nemzeti Seregek Organisatióját, a Nemességből, Capitulatio szerént, a későbbi meghódoltatás ellenébe.

3-o. A Commercium akadályainak elhárítását, — és a navalis Transportusok megkészítésére való költséget, 's Intézetet.

Nem mindent lehet egyszerre végbe vinni, vélekedésem szerént a többit hátrább lehetne hagyni. — Mind ezek tsak Neked kinyilatkoztatott gondolatok. — Maradok

igaz barátod
Cs. M. mpr.

Kolosváron 15a Xbr. 825.

P. S. Az ide foglalt Classificatio¹ Szebenbe ment, onnan közölték velem, méltó meg látni.

[Eredetiye a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 26. sz.]

4562.

Kazinczy — Zádor Györgynek.

Ujhely, 1825. dec. 16.

Stettner Györgynek Kazinczy Ferencz
baráti szíves tiszteletét.

Kovacsóczy, ki most Privigye mellett Laszkáron négy gyermeket tanít, megküldé nékem Szondy György nevét viselő hőskölteményének első énekét, 112 nyolczad rimes stanzákban; 's tegnap és ma üres óráimat annak megolvasása foglalta-el. Csudálást érdemlő erejű ember, de a' munka még igen sok törlést kíván; 's kértem, ne siessen kiadásával. Sok szükségtelen újítások, 's darabosságokkal. De ki írhat 112 Stanzát a' mi rimekben olly szegény nyelvünkön? Tisztelettel tölt-el szívem az igen derék ifjú eránt, és, ha maga magát el nem öli, Kisfaludy Károllyal ő fog legszebb tűzzel ragyogni egünkön. Hogy jövendőlésem bételjesedjék, kérem az egeket. Én nem tartozom azon öregek' számába, kik az ifjakat kevésbé becsülik.

Elöttem Aurora is. Nem szeretem azt a' neki-dühült nemzeti-séget, 's szeretném ha a' rein menschlich is szöllana ez mellett. A' németeket is gyötré ez a' düh; és minthogy ez nem poetai tárgy,

¹ Nincs a levél mellett.

mint a' mai öltözködés nem pittoreszk: maga Klopstock is szerencsétlen vala a' Hermanns-Schlacht és egyéb e' nemű darabjaiban. Addig éneklik [az] Arpádiászokat, hogy végre belé csömörlünk. Aurora ez idén is tele van effélékkel, a' mint sejtem, mert még egy-két rövid darabján kívül nem olvashattam-meg egyebet. Rezei jobbak mint eddig, 's Erzsébet és László Cserhalmon igen jól gondolt, jól rajzolt, jól metszett darabok. Szóllani fogok Auroráról és Héberől Minervában.

Örvendve látom, hogy érzéseink mind az elisió, mind a' voksolások és alkuk eránt eggyeznek. Higyd-el édes barátom, a' Te javalásod nékem nagy ok, hogy ezen állításimat még inkább szeressem, 's azon, hogy az olly fejek, mint a' Horváth József-Eleké, rajtam botránkoznak, és ezen különözésimet titkos kevélység' jelétül veszik, fel nem akadok. Grammaticai Epigrammáimat, mellyek 1811. megjelent Tövisék és Virágokban már megjelentek, most adom-ki újra Forgácsok czím alatt, a' Minervában. Ott talán az elisiókról is, de József Eleket nem említvén. Bár 'Te Nyelvünk' és Literatúránk' történeteit minél előbb adbatnád; egészen el vagy készülve reá, 's úgy, a' hogyan senki nem más. Szép volna kijegyzeni emelkedésünk' nevezetesbb pontjait, 's azt kérdeni, hogy legújabb szép productumaink mellett mint jelen-meg a' mit a' Bacsányiak, Versegihiek szeretnének csudálgatni; azt kérdeni, ha ott állanánk-e most, a' hol állunk, ha Báróczi, Baróti és én 's a' nálamnál újabbak, ifjabbak, későbbek csak azt tevék vala, a' mit a' Telemach' fordítója teve, 's a' Döbrentciek javallanak. Haller Fenelont magyarul adta, azt mondják, midőn mi nem magyarul, hanem csak magyar szókkal. Lássuk hát, összehasonlítva a' Haller fordítását a' Fenelon' szavaival. A' leggyönyörűbb eggyyszerűség és praecisio haszontalan czifrává 's bugyogó beszéddé változott. Igaz, hogy mi sok rosszat is adánk, sok darabost, a' mi törlést kíván: de pirulhat-e a' Junkeri szépségű Calligraphusz, hogy valaha plajbász után irt, és rosszul? Elugratánk az időt, mellyben Haller és Faludi valamik voltak, 's midőn Bacsányi (a' Takács és Horvát Endre buzdítására, a' mint hiszem) bennünket Faludihoz akar visszavezetni, mi akkor édesden [!] nevetünk. Értjük mi baja van Bacsányinak. Azonban való, a' sok sok, 's Döbrenteinek igaza van, hogy legújabb Iróink' szavát semmi Oedipusz nem magyarázza-meg.

A' kir. második felelet velem eggy Pindaruszi ódát kezdete. Lelkem tele van, de meg leszek e vele elégedve, még kérdés. Fried-

richet magasztalják a' Molnár' processusa miatt: de mi az a' mi királyunk dicső tette mellett? Egy darab földet el nem venni nem nagy dolog: a' Ferencz' tette dicső tett. A' végén Szécsényit, Vayt, 's a' többieket fogom énekelni. A' Pindaruszi példa bátorit a' félre-
csapásra.

Édes barátom, szívemet e' napokban egy igen mély seb érte: elvesztém Báró Prónay Simonnet. Az isteni kéz sem szebb testet sem szebb lelket nem teremthetett. Budai fogságomban 1795. Jul. feljárt testvérbátyjához, akkor 13 esztendő gyermek; megláttam folyosómon, 's gyönyöröm leve a' szép és jó gyermek. --- 1800. Jul. a' Margit-szigetén szállítanak-ki hajónkból: oda hívatám őtet és atyját, 's Kerepesen másfél napot töltünk együtt. Pestnek, Budának ő volt első szépsége. — 1815. feleségemmel voltam nála, 's Sophie és Nini úgy megszerelék egymást, hogy egyike 's másika senkit inkább nem szerettek. Férje ez idén hala meg Jun. 30d. maga Deczember 1jén, 's hat gyermekeik árvák. Bruder, Schwester, ez volt czimünk, mert lelkeinket a' múlt szerencsétlenség örökre összeköte. Engedj-meg, hogy fajdalmam elkapott, 's enyhülést kerese panaszában. Mit vesztettem, te nem értheted.

Adjon az Isten Neked boldog új esztendőt 's barátságunkra bocsássá áldását.

[Megjelent a «Zádor György levelezése Kazinczy Ferenczcel» cz. kiadvány 67—69. lapjain.]

4563.

Cserey Farkas — Kazinczynak.

Igen kedves Barátom!

Erdéji Utazásidba belé pillantottam az én kedves Barátom Referendarius Noptsa Urnál, kinél ezek most vannak. Kár, örökre kár Barátom, hogy ezen dicső és köz hasznu Munkádot annyiszor igazítottad, és az által annyit ki hagytál belőlle; a leg első ki dolgozásod kéz irata ha még meg volna Nállad -- kérlek, enged által aztot nekem, kincs gyanánt fogom becsülni. — Ezen mostanira csupán két meg jegyzésemet vagyok bátor ide iktatva Elődbe terjeszteni.

Pag. 214. VIPIA—TRAJANA. Várheljen két padimentom találatott Musiv munkába etc. A helj Birtokossai Referend. Noptsa és Csebi-Nagy Klopotivai Pogány László etc.

Hibás tudósítást vevel ez iránt — a hely csupán egyedül Referend. Noptsa Elek Uré, és ő fedeles építményt állított a felibe, és be zárva tartattya. Ezen Musiv munkája Táblákrul Erdéljbe készítettet, és itt in folio majori azon Táblák ábrázolásokkal ki nyomtattatott:

Abbildung von zwey alten Mosaiken, welche im jahr 1823. zu Várhely im Hunyader Comitát enthült wurden — pagina 10 e találtatik:

Es war im Sommer 1823 als beinahe in der mitte von Várhely, auf einem Hofe des Kön. Siebenbürgischen Herrn Hofrathes Alexius von Noptsa, bey gelegenheit, wo der grund zu einem neuen soliden Wirtshause gegraben werden sollte 3 Schuh unter der Erde die reste eines alten gebäudes entdeckt wurden -- etc. és Pag. 16. — Doch würden sie gewis viel mehr werth behalten, wen sie hier an dem orte ihrer entstehung gesäubert, ergänzt, und erhalten würden, und da dieses auch die Edle grundherrschaft zu beherzigen scheint — etc. Csebi Klopotivai Pogány Urnak ezen egész helyhez csak annyi köze [van], mint Néked vagy nekem ; jónak látnám az ő nevét ki hagyni.

Pag. 118. Az Iktari Gr. Bethlen Ház le irásába jónak látnám azt egész a napjainkig le hozni és így Istvánnak Maeskási Judittól szül. 1698. febr. 10d. Sámuel, Birája a Kir. Tablának. Megholt 1767. Mart. 19d. Fijai: Domonkos, Sámuel.

Domonkosnak 1ső felesége B. Wesselényi Mariatul Leánya, *Susanna*, Gr. Teleki Sámuelné.

2dik feleségétül Bethleni Gr. Bethlen Katától Leánya, *Kata*, Gr. Kemény Sámuelné.

Sámuelnek feleségétül Gr. Korda Susannától fia Sámuel, ennek feleségétül, Simén Klárától Fia Domonkos. Eggy jeles ifiu, ki ide éppen most érkezett meg, haszonnal tett Anglia és Francia országi utazásibul. — Ezek iránt igen sietve tudósítlak, hogy ha méltónak ítéled, tétethes a nyomtatás előtt igazítást.

Öllelek

Bécs 16dik Dec. 1825.

örökös barátod

Cserey mpr.

Kivül : *de Vienne*. À Monsieur Monsieur François de *Kazinczy* — p. Bude — S. Allja Ujhely — à *Széphalom*.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában : M. Irod. Lev. 4r. 51. sz. V. köt.]

¹ A levél zárlatán ép piros pecsét.

4564.

Kazinczy — Hubay Józsefnek.

Ujhely Decemb. 18d. 1825.

Különös tiszteletű Drága Jó Uram!

Engemet megnémíta az a' hír, hogy az én kedves Ninim nincs többé. Alig hittem szememnek midőn a' gyászos sorokat olvastam, de rám rohant nem az a' gondolat, hogy meg vagyok fosztva egy imádott barátném' birtokától, kivél az ő 13dik esztendeje oltá a' legszentebb kötelek szövének egyé, — hanem az, hogy néki és kedves gyermekeinek férje' és atyjok' elvesztésekor vigasztalására nem lehettem, és hogy most, kivált a' kedves Fizsit, mint atyjoknak szoros barátja, anyjoknak pedig épen testvére, sirva nem szoríthatom karjaim közzé. Isten ismeri barátságomat Ninim és férje 's gyermekei eránt, 's tudja, hogy ha sógorom' kegyetlonsége, inkább mint igazságtalansága, meg nem rontott volna, repülnék, 's cselekedettel mutatnám, hogy Ninit valóban testvéremnek néztem 's nézem: de Isten 's világ tudja azt is, hogy sem a' Báró' halálakor sem most nem mehetek. Fizsi atyjának halálát igen érzékenyen szenvedé: mint kelle neki most ezt a' csapást venni! 's oh, megreped szívem mikor azt képzelem, hogy ezt a' házat melly pusztulás érte. 'S kivált a' leányok! mert Laczi atya és anya nélkül könnyebben ellehet, 's a' kisebb kora fiú' nevelése kevesebb gondba kerül, 's arra leszen gondja Sándor bátyjoknak. Bár ennek élne még tiszteletre méltó hitvese! — —

Feleségemnek nem merém megírni a' hirt; azt magam akarám neki megvinni, előre-látván mi lesz következése. Sophie bizonyosan senkit nem szerete úgy mint Ninit. A' hír' hallatára elakadt szava, 's szinte megtompult. Két óra múlva jöttek-meg könyvei, az éjszakát pedig sirásban töltötte. Ő is Fizsi 's leánytestvérei eránt vagyon gondokban. Ha szerencsétlenségünk engedné, 's véreik úgy akarnák, Sophie nem csak kész volna elfogadni ezeket az ő szíve' gyermekeit, hanem kérné inkább azokat, hogy ezek neki adassanak; de e' szerencsét is irigyli nekünk a' sors. Csak a' Diéta érne véget, hogy appellált és már Május 30d. levatába ment perem revideáltathatnék! Akkor Pestre megyek, 's a' gyermekeket bizonyosan meglátom. Nini nem él: de nekem soha meg nem halhat! és ha gyermekeiért semmit nem tehetek is, azok az én szívemnek idegenek soha nem lehetnek.

Esedezem, tisztelt barátom, az Úr előtt, mert az Úr' hűsége a' Nini' házához bennünket is szorosán összecsatol, méltóztassék tudatni velem, melly nyavalya oltotta-el annak az Angyalnak az életét, 's gyermekei között mindenike hol van és kinél fog neveltetni. Sophie azzal hízelkedik magának, hogy Nini óra utolsó napjaiban is emlékezett. Maradok a' legszivesebb tisztelettel

alázatos szolgálója
Kazinczy Ferenczmpir.

A' jövő Postán Fizsi levelet veszen mind tőlem mind a' lyányomtól. Méltóztassék azt szemmel tartani a' Pesti Postán.

Kivül: *

Spectabili ac Generoso Domino Josepho Hubay de Eadem. Complur. I. Comitatum Tab. Judr. Assessori, Curiali Advocato Domino singulariter colendissimo. Pestini.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 118. sz.]

4565.

Kazinczy József — Kazinczy Ferencznek.

Édes Bátyám Uram!

Az Irásokat köszönettel vettem, 's azokat itten vissza küldöm. Jösi Nov. 23dikán ment Bétsbe, egy hélig mulatott, azt írja, hogy ámbátor Béts felől különben is nagy képzelődéssel volt, de azt nálla még is minden felül haladta. Tegnapi d.d-o 8. Dec. irott Levelében azt írja, hogy Pozsonyban a leg újabb Hírek, hogy Zichy Károly Hertzeggé, Mikos Status Tanácsos Báróvá, ennek fia a Királyi Tábla Assessora a Debreczeni Distr. Tábla Praesessévé tétetett.

A Bécsiek egy Képet készítettek, mellyben a Király Kotsiba ül, a Commissariusok vagynak bele fogva, a Gyeplős ló helyén Mikos van, Zichy Károly a Kotsis; ezek a Kotsit 's a benne ülőt egy nagy Habarékba húzták, melyből nem tud ki gázolni, az Úr sikoltozik a Kotsiba, végre meg látván a Palatinust feléje jöni, megörül, 's fel kiált: Ah! Da komt [!] mein lieber Bruder, der wird uns schon aushelfen!

* A levél zárlatán kettétört piros pecsét. Ugyan e külső lapon Hubay J. jegyzete: 24-a Xbris. T. Kazinczy Ferencz, responsi 12-a Januarii.

Ezt, kérem Bályám Uramat, ne tudassa hogy honnét 's ki által tudjuk.

Nagy Pál egy hete hogy beteg, 's már a Personalis egy nevezetes objectumban, t. i. mikor a Statusok jobb része azt kívánta hogy a' 9dik Novemberi Resolutiora készített Nuncium a Diariumba szóról szóra bele tétessen, a Personalis pedig azt meg nem akarta engedni, votumra eresztvén, tsak ugyan triumphált.

Ragályi Tamásnak én igen sok 's valóban szép mondásait közölhetem, de Leveleit Jósinak nem szeretném Ujhellyel látatni, pedig valósággal szépek.

Ajánlom magamat 's vagyok A. Redmecz 18. Dec. 1825.

J[ózsef].

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: Jogt. Orsz. Gyűl. 4r. 7. sz.]

4566.

Döme Károly — Kazinczynak.

Tekéntetes Úr,

igen tiszteltt hazafi-Barátom!

Nyomozásom után bizonyos, mert egy közbenjáróm által egyesesen Primas ő Herczegségének szájából vett tudósításból írhatom, hogy Zelinka János examenjét a' felvételre igen derekasan végezte, hogy felvétellett, hogy a' Nagy Szombati Seminariumban neveltetik, hogy mind erkölcsére, mind tanulására nézve a' Herczeg mostanig is igen meg vagyon elégedve véle. E' szcrint a' számára letett vásznat Nagy Szombatba kell igazítani a' Seminariumba. Így ő azt bizonyosan kapni fogja. Ennyiből áll, a' mit a' beceses levélre tudok válaszolni, 's örömmel válaszolok, a' ki kedves emlékezetébe 's barátságába ajánlván magamat, megkülömböztető tisztelettel maradok

Tekéntetes Úrnak

Pozsony December 18dikán 1825.

alázatos szolgája

Döme Károlympr.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 29. sz.]

4567.

Zádor György — Kazinczynak.

Világosvár, 1825. dec. 25.

Tekintetes Tudós Hazafi!

Különösen Tisztelt Jó Uram!

Pötolhatlan vesztesége igen mélyen megillette lelkemet 's igazságos fájdalomban a' legrészvevőbb szívvvel osztozom. Érzem egész súlyában, mit tesz elveszteni egy kedves teremtest, ki a' méltatlan szenvedések' napjaiban vigasztaló angyal gyanánt tünt-fel. Sírjában is áldom a' kegyes lelket, hogy enyhíté kinjait azon férjünak, ki engemet szeretetével boldogít és a' kii én a' legforróbb szívvvel ölelek. Béke longjen az elszenvedett Jónak, Nemesnek hamvain!

Superintendens Kis Juvenali satyrái, Verseghy Élete és maradványai 's Kisfaludy Sándor Játékszinének első kötete, már kikerültek a' sajtó alól, rövid időn megjelenik a' Játékszin' második kötete is. Mind ezeket én még nem láttam: de Vörösmarty a' Szinjátékokkal nincs megelégedve. A' Tekintetes Ur' Pindarosi Ódáját és Kölcsey' Panaszát (Hébében) egy barátom nagy dicsérettel említi. Lángolok meglátni ezeket 's a' Tekintetes Urnak készülöben levő Ódáját, mellynek tárgya méltó a' Tekintetes Ur' lantjára. Örülök, hogy reményem melly mostani országgyűlésünktől, hol egy Dessewfy József, Vay Ábrahám, Ragályi Tamás, Deák Antal etc. ülnek, a' honi literaturára nézve is sok örvendetést igére, hiúvá nem lett.

Itten közlöm a' mi Vörösmartynk' életképének gyakorlatlan kézzel készített előrajzát, önnön tudósításai szerint:

VÖRÖSMARTY MIHÁLY

született az 1800d. esztendőben, Deczember 1ső napján, Nyéken Székes Fejér Vármegyében, hol atyja hasonlóan Mihály, Gróf Nádasdy jószágában gazdasági tiszt vala, ki utóbb 15 évekig viselt hivatalát letévén, jószágot bérlett a' szomszéd Velenczén: 's a' mi Mihályunk itt vette legelső oktatását az atyai háznál. — 1811d. Novemberben a' Székes Fejérvári Gymnásiumba vitetvén az első Grammaticai Iskolára, négy esztendeig atyja költségén tanult, az ötödikben már tanítgatásból kezdte magát tartani 's ezen terhes életmód mellett kettőztetett szorgalommal folytatta rendes tanulmányait. Már kisebb iskoláiban megkezdte kedvelni a' Római mértékű versek zengését, a' mellyekbe foglalva kellett a' Latán Grammatica' reguláját tanulnia,

's a' csupa hang után latán verseket irkált. A' negyedik Grammaticában, két sorú rimes versekben irt Satyrát egy tanuló társára. A' Rhetoricában akadtak kezébe Édes Gergely' keservei, nem tudá még ekkor, hogy Édesen kívül más Metricusunk is van, örült, hogy a' Magyar nyelv olly jól gördüle Római mértéken 's Udvardy nevű társával mértékes magyar verseket próbálgatott irni. 1816d. Novemberben Pestre ment a' Pouisre, itt már Baróthi' Aeneisét, Rajnis' Ekklogáját, Virág' Horázi Leveleit 's némelly ódáját is látta, tetszett neki kiválttképen ez utolsó, tisztasága 's könnyűsége miatt. Nagy örömmel olvasta Révait is. Ezen időközben vesztette-el atyját, ki özvegyét szük sorsban hagyta hátra kilencz árvákkal, kik között a' mi Mihályunk vala legidősb. Az érzékeny lelkű ifjú nemzetsége' szomorú helyheztetését egész teljében érzette, 's panaszai Elegiákban ömlöttek ki; irt Epigrammákat is: de a' mint maga vallja, ez többnyire mind csak száraz verselés volt. Bonyhádi Perczel Sándor Tolna Vármegyei birtokos Táblabíró ez időben Pesten lakozván: Vörösmarty annak fiai mellett válalt házi tanítóságot 1817d. Novemberben, 's ezen foglalatossága mellett végezte-el a' három évi Philosophiai pályát. — 1820-nak utólján Perczel Ur Pestről Bőrszőnyi jószágára költözködvén, vele le ment Vörösmarty is 's annak három fíjait a' 2d. 3d. és 4d. Grammaticai iskolákra tanítván, magányos szorgalommal két esztendő alatt tanulta meg a' három évi cursusra szabott Törvénytudományt 's a' Pesti Facultás előtt belőle dicséretes Exament adott. Tolnában ismerkedék-meg Egyed Antal Esperessel és Teslér László bonyhádi káplánnal. Ezek közlék vele Kazinczy munkáját, az Erdélyi Múzeumot, Schillert, Göthét és Shakespeareat. Már ekkor ismerte a' Kisfaludyakat is és Daykát és Berzsenyit. Lassanként érzeni kezdé a' költés' való szellemét 's arra törekedett műveivel. Most készültek némely ódái és dalai. — Teslér' biztatása 's Kisfaludy Károl' Színjátékainak a' Pesti Színen 1820-ban volt előadások a' Drámai pályára hevíték. A' tanításnak 's magányos tanulásnak kedvölő foglalatosságai között 1821-ben irt egy Tréfát (Posse) Ypsilon háború czim alatt, 2 Felvonásban, folyó beszédben. 1822-ben végezte-el honi Történeteinkből vett «Salamon» czimű Drámáját, mellyet még 1820ban kezdett Pesten 5 szakaszban, jambusokban. Ez egy geniális Darab, egészen à la Shakespeare, tele erős és jól tartott characterek' festésével, tele Lyrai ömledésekkel; de a' Dramaturgia' szabásainak ismeretök nélkül; idői, helyi, és műveleti egység nélkül, 's eljátszhatatlan a' Scénák hirtelen válto-

zása miatt. Ugyan 1822ben Börzsönyben írta a' Hűség Diadalmát a' Villi rege szerint. Ez egy Költői korcs, egy 4 ivnyi dramatizált Eposz, hexameterekben és jambusokban: de olly individuális szépségekkel, mellyek a sajtóra méltóvá teszik. Ennek eredeti egyetlen példánya a' Költő barátságából az én sajátom.

1822d. Novemberben, Perczel Ur ajánlásából, törvénygyakorlásra Csefalvay Ferencz Tolna Vármegyei első Al-Ispánhoz Görbőre ment. Ott írta 1823-ban «Zsigmond» czimű Historiái Szomorú Játékát 5 szakaszban ötös jambusokban. Rendesebb darab valamivel Salamonnál, de nem olly szép. — 1823ban a' Sz. Mártoni Terminus alatt a' Kir. Táblához Jegyzőnek felesküvén, Perczel ur Pesten tanuló három fijainak nevelésöket ismét által vette. 1824. Deczemberben állotta-ki az Ügyvödi Censurát cum praeclaro specimine: de nevelői tisztét mind e' mai napig viseli. — 1824-ben Zalán Futását, mellyet 1823-ban Görhön kezdett, elvégezte; az Ypszilón háborút megjobbította; irt egy Vigjátékot «Elbúsult Deák» czimmal 3 felvonásban, folyó beszédben, 's elkezdette «Konth» czimű Historiái Szomorú Játékát is Zsigmond korából, mellyet az idén végezett el 5 Szakaszban ötös jambusokban. Ez már Dramaturgiai principiumok szerint írva, de az Imprimaturt alig fogja megnyerhetni, mind a' sujet mind a' szabad dolgozás miatt. 1825-ben Juniusban írta Cserhalmot és Csabát, egy Tündér Epószot Zrinyi mértékén. 1824-ben Tasso, Ariosto, Petrarca, Vályi Nagy' Homérja, Lord Byron, Valter Scott, Houwald, Müllner, 1825-ben Schlegel' Dramaturgiája, Calderon' szinjátékai 's újólag Shakespeare voltak olvasásai. —

Kivánok áldásokkal gazdag új esztendő. Engedjen a' jó Isten a' Tekintetes Urnak még számos szerencsés éveket, kedves nőjének 's gyermekeinek boldogságokra 's az én legszebb örömömre; engemet pedig szeretetének megérdemelhetésére segítjen. Ajánlom magamat szivességeibe. Alázatos szolgálója

Stettner György.

U. I. Megint küldök egy két darabot Vörösmarty lyrai dolgozásai közül.¹

- 1) Szép Etelke kit szivembe etc.
- 2) Természet édes gyermeke etc.
- 3) A' ki szerelmimben különös több névre etc.

[Megjelent a «Zádor György levelezése Kazinczy Ferenczcel» cz. kiadvány 70—73. lapjain.]

¹ Nincsenek a levél mellett.

4568.

Kazinczy Ferencz — Kazinczy Klárának.

Édes Húgom,

A' ligettel valamit kell kezdenünk, mert észre sem vesszük mikor oda lesz. Rendes hogy ezt én panaszlom, a' ki felől József öcsém azt hiszi 's több Compossessor testvérimmel is azt hitette-el, hogy a' pusztulásnak én vagyok az oka. De én mindég mondtam a' mit ma is mondok, hogy eskettessenek-meg minden gazdaim, zsellérim, mostani és elejétől fogva nálam szolgált eselédim, minden Kerülőji a' ligetnek, ha én hír nélkül hozattam e valaha csak egy karót is a' nélkül hogy a' Kerülő azt a' rovásra felvágta és a' több testvércimnek bemutatja volna? Mondottam, hogy a' pusztulás sohol inkább nem látszik mint tőlünk Mikóháza felé, melly mutatja, hogy ha én vagy feleségem lopattunk volna fát, nem Mikóháza felől, hanem Bányácska felől lopattunk volna, mert innen elrejthettük volna a' lopást, de nem Mikóháza felől, mivel úgy a' szekér végig jött volna a' falun, 's kiki láthatta volna, hogy lopok. 'S hány izben jelentettem-be a' kárt, nevezetesen hogy az öcsém eggyik embere házánál le volt téve dugaszban a' sok szarufának való fiatal, 's eselédje vallást teve, hogy sokat eladott belőle Ujhelyben. Az öcsém az embert meg nem büntette, 's azok azt hazudozzák neki, hogy én lopom a' fát, hogy magok az én örvöm alatt tetszések szerint lophassák. Hol a' szél fordítá-fel a' nagy vén tölgyfákat, hol szánt szándékkal gyújták-meg a' falusiak. Fel kellett volna velek mingyárt osztoznunk: az öcsém nem engedte; így az lett belőle, hogy a' tűz vagy szél által ledőjlött fát a' falusiak mind elhordották. Mi tehát nem vesszük hasznát az erdőnek: igen a' falusiak. A' Kerülő Regmeczen lakik, 's bejár hálni. Így éjjel az Isten maga őrzi a' ligetet. A' Kerület Samu fizeti. Leitatja vele egész fizetését, 's úgy osztán az ő kocsisa, bérese azt teszi a' mit akar. Édes Klárim, Sodoma és Gomora nem sülyedhetek nagyobb vétekbe mint a' mi falunk. Hány lopás, és a' legnagyobb vakmerőséggel! Hadvigár földemről lopá-el az árpakévéket, kocsimat megnyúzták [!], vas abroncsomat ablakom elől lopták-le a' vizes hordómról, Samunak a' kocsisa és az Öcsém spionja Bdunyák valóságos bojnyikok, Timár Jósi, a' Kali fija, azzal vádoltatik, hogy a' mostani Ujhelyi Vásárkor egy Pálházi embert Bdunyákkal és két más társával csaknem agyon

verték 's 200 fntját elvették. Karácson előtt két nappal pedig ez történt a' mit itt fogok beszélni.

Feleségem meghallván valakitől, hogy a' ligetet vágják, Emílt, Antonínt, a' Praeceptort, a' Kertészt, a' fiúk inasát, egy Zsellérünket kiküldé. Azok éjszaka kimentek, 's a' fatolvaj eloltá tüzét és elhallgatott megsejtven hogy jönnek. Gyermekeim virradtig kin fáztak 's lesték. Midőn virradni akart, a' tolvaj ötven darab szép fiatal felrakott, elvitt. A' gyermekek utána. Csörgőre ment a' szekér, onnan a' Legenyei útra, 's onnan le a' réteken, 's bé az udvarára Regmeczre. Félig lehányta a' fát, midőn a' két fiu és a' többiek rámentek, felrakaták a' fát, 's az anyjokhoz vitették szekerstül, marhástül. Sophie nekem mingyárt írt, de a' levelet csak 24 óra alatt vettem a' Thalie és Zseni hibájok miatt, kik a' levelet nekem felküldék ugyan, de minthogy én mindég zárva vagyok, hogy dolgomban meg ne háborítsanak, a' levélhozó a' levelet nekik visszavitte a' Patikába, ők pedig másszor fel nem küldék. A' fatolvaj Dercsényi embere, Hornyák nevű. Az kérte a' feleségemet, hogy a' szekeret és lovat adja-ki. Sokára kiadta. Az én óhajtásom az volna, hogy minden Regmeczi és Széphalmi lakost meg kellene esküdtetnünk, hogy az erdőt ki vágta, 's büntetnünk az igazság szerint. Ez érdemli, hogy Ūri-széket is tartsunk, mert az erdő oda lesz, és oda van. A' Kerülőnek az erdő közepében kellene építenünk egy viskót, van ott forrás közel a' felállítandó házhoz, 's így felelhetne a' kárért. Most nem felelhet, mert nem ott hál. Az erdőben sok fa van, a' mi sem makkot nem ad, sem épületre sőt csak tüzre való fát sem; lecsönkázta mind, 's az eső megrevesítette. Én nem csak nem kerülöm az ellenem is teendő esketést, sőt kívánom azt; soha engem vétkesnek senki nem talál. Hidd-el, hogy panaszom igen méltó panasz. Kérlek tehát édes Klárim, József Ūcsémnek mint fiadnak parancsolj, mint Urunknak, az az Szolgabiráknak (Jankovics mindég Urának nevezte a' Szolgabirót) esedezzel, hogy jőjjön, az erdő lopójit nyomozza-ki, a' gonosztevők eránt pedig hozzuk azt a' végezést, hogy a' ki verekedésben, lopásban találtatik, meg ne szenvedtessék közöttünk, 's háza adassék másnak. Én jobb módot nem tudok.

Zseni, Thalie itt tölték az innepet Patikárius Horn Urnál, ki kedves barátunk, az Asszony 's két leánya igen jó teremtések. Már írtam hogy Delvóné itt van, és hogy ezer forintnyi praetensiómra a' Processusra tett járás, költség eránt, azt felelte, hogy az ő Ura

nem fizet, mert neki gyermeke nincs. 'S így engem 7 gyermekűt Pepi is von, Marie is von. De éljetek szerencsésen. Adjon Isten boldog új esztendőt.

28. Dec. 1825.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 118. sz.]

4569.

Horvát István — Kazinczyna.

Tekéntetes Tudós
Kazinczy Ferentznek
Horvát István

szíves tiszteletét és üdvözetét!

Sietek, nagy érdemű Férfiu! e' kiseded munkával kedveskedni, melly a' napokban hagyta el a' sajtót. Mit foglal magában? tizime hirdeti, 's ten magad, ha azt olvasni fogod, legjobban által látni fogod, hogy ez tsak igen rövid Rajzolata egy más nagyobb munkámnak a' Magyar Nemzet történeteiről. Ujat találsz bene, a' mit mostanig nem olvastál. De örökös sorsunk legyen-e, hogy mielőbbre ne menjünk? Mertem én is, 's talán okosan, vagy okoknál fogva mertem.

Nagy öröömökre, nagy gyönyörüségemre szolgál, hogy Te a' könyvetskét olvashatod. Ha egykori szíves Barátom és Tanítóm Trenka Mihály olvashatta volna, nem adnám a' félvilágért. Olvasni fogja a' nagy érdemű Koller Pétsi Prépost is. Mint örvendek szerentsémnek, hogy Ti olvashatjátok!

Ha léssen az a' haszna e' kis munkának, hogy a' Magyar Nemzet számtalan előitéleteit letészi régi Őseiről, nem vészen el azon hatvan, mondom hatvan ezer forint, mellyet bizonyosan reája költöttem. Ollyan megnyugvással költöttem én e' munkára, millyent alig képzelhetsz magadnak. Az utóbbi öt esztendő alatt készebb valék éhséget, szomjuságot és ruha szükét szenvedni, mint bene odább meg odább nem menni. Áldozatok nélkül tsak proletariusok, vagy capite censusok lehetünk.

Grófnédát tisztelem, 's gyermekeidet ölelem veled együtt, 's ohajtom, hogy mindnyájan boldogok legyetek. Élj szerentsésen és még sokáig a' Nemzet ditsőségére! Pesten Decemb. 29. 1825.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 28. sz.]

4570.

Cserey Miklós — Kazinczynak.

Kedves Barátom!

Elhagatál. Tsak betegséged ne okozza! — Lehetett azis oka hogy kevesebb van a miről irhass. Belé ugrottak Statusaitok az elejekbe terjesztett tengerbe. Úszhatnak benne a meddig ki gázólnak. — Azomban a Világ esmét változáshoz közelített. Az Északi Autocrata megbizonyította hogy tsak ember vólt. — *Aequa lege necessitas sortitur insignes et imos, — omne capax movet urna nomen.* Azért hejános az olyan Országglás firmája, mely a számtalan Népek sorsát egyetlen egytől teszi függővé. Valami egyéb kívántatik a mi az emberek sorsát bátorságossá tegye, — valami olyan a mi nints alája vetve a halálnak. -- Már ezentúl hallunk. Tartok attól hogy magunkis többen menyünk keresztül mint eddig.

Mire ment az *Academia planuma*? Ha van rólla valami megállítva, kérlek járj végire, s tudd meg, — azután közöld velemis. — Arra költség kell, — engedelem kell, — de mindenekfelett emberek kellene. Reménlem hogy műnket Erdélyiekül sem rekesztenek ki belőlle. Nállunk a Nemzeti nyelv a maga ősiségében áll, és ha nem jártis annyi ráspoly és gyalu alatt, szinte közönségesebb mint Magyar Országban. Példának okáért, Brassó Szász város, és Erdélynek legnépesebb Városa, — de alig találz (!) tíz ember közül egyet (az Asszonyokatis belészámlálva), a ki Magyarúl jól ne beszélne. Miért? mert több van 2000 szolgáló leánynál, mind Székely; a Székelyeknél pedig az Anyanyelv olyan uralkodó, hogy a hól Oláhok vannak, azokis hiba nélkül beszéllek, s az Oláh Pap jobban tud Magyarúl mint Oláhul. Számtalan olyan eredeti Szók vannak ott, a melyek a Rikán innen (a Rika erdeje választya el a Székelységet Erdélynek innetső részétől) nintsenek gyakórlásban, és más nyelveken neveztetnek. A ki egy telyes Szótárt akarna készíteni, bizottynak kellene lenni a Székelységen.

Gondólkodnaké a Magyar Országi Státusok arról, hogy a Tót és Orosz falukban Magyar Kis Oskolákat állítsanak? Ezen kellene kezdeni a nyelv terjesztését. Ha azok Magyarokká nem lesznek, természetszerint következik hogy, elébb-hátrébb (!), a Magyarok vályának Tótokká, — holott semmi sem vólna a Német Nemzetre nézve irtóztatóbb, mint a Tót Nemzetnek feltámadása! — ezt pedig sem-

mivel sem lehet eltávoztatni, csak a megmagyarosítással. E' lehet-
 séges, — a megnémetesítés — a köznépre nézve — lehetetlen. —
 A falusi Oskolák fundatiójára elég volna a dézmák negyedének fel-
 áldozása. Ha ott végzésbe mehetne. Erdélyis követné. Megérdemlené
 mind a Nép, mind a magyar Nemzetiség, ezt az áldozatot. Ha
 ezekbe nem jutott, inspirálni kellene.

Erdélynek Magyar Országgal egyesítéséről vólt már szó, a mint
 hallottuk; de szükség volna egy Meghatalmozott Deputatiot rendelni
 e végre, melyel az Erdélyi Statusok az egyesítésnek módja felett
 alkudozhassanak. G. Cziráky jó volna erreis Praesesnek. A sóó [!]
 árának egyenlősítését elnem fogadhatná Erdély, haneha lejobb szá-
 litatnék mint a menyire most van nállunk emelve. — Az Udvari
 Cancellariát, a Diaetát, és a Septemviratust, lehetne egyesíteni: de
 osztán elég volna nekünk Pestig menni Diaetára, Posony igen
 meszsze van.

Ezeket a' gondolatokat Neked hevertemben írom, de nem
 akarnám olyanokkal *tudatni hogy enyimek*, (ámbar másokis sokan
 gondolnak e' szerint) a kik mindent balra magyaráznak. Olyan
 üdőben élünk a mikor a legtisztább szándékis rosra magyaráztatik
 a roszzak által. —

Belé ereszkednék a Magyar Országi Statusok a Diaeta Defi-
 nitiojába, és Organizatiojába? — Kényes tárgy, — jobb volna
 elmellőzni mint elvéteni. Az Erdélyiek 1791ben belé ereszkedtek,
 — és a 11dik Articulusal megszorították a Dietának mind jussait,
 mind rendtartásait, — olyanokat hagyván ki, és viszzont olyanokat
 szurván belé az Articulusba, melyek közül amazok okvetetlenül belé
 téendők, ezek pedig belé nem botsátandók lettek volna. Nézze meg
 akárki azt az Erdélyi Articulust, s megláttya, menyire megvannak
 szorítva benne a Diaeta tárgyai, és munkálódásai. — Nevezetesen
 arra kellett volna vigyázni, hogy a Diaeta munkálódási ne szorit-
 tassanak tsupán a Legislatio tárgyaira, mert az Órszág Repraesen-
 tássainak [!] az Executivába való bétékintésreis jussa van, — és
 hogy Hadakozás, békesség dólgaiban maga javallásait ó Felsőgőnek
 feladhassa: — s münket ettől az Articulusunk elrekesztett. — Maradtam
 Kolosvár, 29a Xbr. 825.

igaz barátod
 Cserei Miklósmp.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 26. sz.]

4571.

Kazinczy — Dulházy Mihálynak.

Bibliothecárius Dulházy Úrnak.

Imhol a' mit Minervának most küldhetek. Sietek elküldésével, 's épen ezért rövid levelem.

Melly meglett férfi, melly nagy férfi az az Aurél! Csudálom azt a' derék ifjat, és, örvendek tiszteletes atyjának, általam szívesen tisztelt anyjának, hogy illy örömet értek. Rendes megtévedései vagynak az életnek: de én bizonyossá teszem az Urat, hogy az vagyok a' minek lennem kell. Eljő az idő, mellyben kivilágosodik, hogy csalva vagynak a' kik egyébnak néznek mint vagyok.

Kassa Tiszt. M. Urat soha meg nem kapja. De minek azon főrekedni. Választhatna e Kassa jobban, mint ha Németh József Urat, a' Gróf D. Nevelőjét, tenné Papjává. Legyen ezen az Úr. — Éljen igen szerencsésen.

Látta e az *Élet és Literaturát*? Rendes könyv. Igen sok szép, igen sok jó van benne. De azt csak az olly elkészült ember érti mint a' kik írták. Kár hogy Kölesei el nem fojtá hypochondriáját és Berzsényit 's Vályi Nagyot marczongolja.

[K. és h. n.]

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 5. sz.]

4572.

Kazinczy — Dulházy Mihálynak.

Dulházy Úrnak.

Édes barátom,

Ha az Ur is olly confusióval veszi és olvassa ezeket, a' melly confusióval én írom: úgy oda vagyok. Végyen időt tehát reá, hogy mindent rendében teljesítsen.

Már le vala pecsételve a' kék csomó, midőn eszembe juta, hogy a' Varjas levelét ide tehetném. Lemásoltam, az is Ellinger Úrnak való.

Ellenben a' Palatinushoz írt levél nem az Ellingeré, hanem a' Mélt. Grófé.

A' Kornis Úrnak szölvő levelet méltóztassék haladék nélkül általadni magának, és ez az ember levelet hozzon tőle. Ez elmul-hatatlanul szükséges.

Hozza-el a' Hazai Tudósításokat és Hasznos Mulatságokat is a' Tud. Gyűjt. tavalyi XI. és XII. darabjával. Ez minden kérésem.

Felöségem köszönettel küldi az Úr kedves Asszonyának a' skatulyát; méltóztassék nevemben szívesen tisztelni.

Az Ellingernek szölvő csomagot bontsa-fel az Úr, tekintse végig, 's adja úgy osztán által a' Varjas levelével.¹

[K. és h. n.]

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 5. sz.]

4573.

Kazinczy — Dulházy Mihálynak.

Dulházy Urat kéri az itt alól írt, hogy ha terhe nélkül eshet-nék- meg, írná ki Erdélyi barátomnak számára a' Felső-Regmeczi Processusból a' tudva lévő alku, 's tudósítana a' perről egy oly levelében, melyet in Originali küldhetnék meg az Erdélyi Tuda-kolónak.

Kazinczympr.

Ha Mélt. Gróf Desöffy József Úrnál volna az én Catilinariáim-nak lemásolt Kézírása, kérném ezt is igen nagyon, mert az enyém alig ha el nem veszett a' Döbrenteihez küldés miatt.²

[K. és h. n.]

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 5. sz.]

¹ 1826—58. K. F. Ur Levele.

² 1826—59-ik K. Fer. Levele. — Dulházy M. jegyzetei.

4574.

Kovacsóczy Mihály — Kazinczynek.

Laszkan 2ik/I. XXVI.

Tekintetes Kazinczy Ferencz Úrnak

Kovacsóczy Mihály tiszt. idv. 's barátságát!

Ha gazdag volnék, úgy a' mit a' Németek öszvesen Göthe tiszteletére tenni iparkodnak, 's tettek, Kazinczynek tenném én. Itt nincs hizelkedés. Azt tudom én, tudja a' Haza, hogy nálánál Litteraturánkba senki se tett többet; hogy nyelvünk egy tized alatt annyit haladt, mint másoké ötvenedes munkával, az ő míve, az övé tehát a' koszorú. De én se az ohajtott 's általa megérdemlett tiszteletet nem szerezhetem, se a' koszorút nem nyujthatom, csak szívem hangjait zenghetem Nemes szívéhez, 's ha ő azokat elfogadja, úgy kivívtam ifjúságom' pálya bérét, mert a' Mester méltatta a' Tanítványt lelkikép közelébe jutni. Én Dúlházynak mondtam, ha a' szép lelkü Kazinczy nem lett volna, én tollam többé nem emeltem volna, lángbuzdítása hevité keblem, 's ha valaha, nevem Hazám említeni fogja, néki köszönhetem; méltó tehát, hogy a' kitől mindent vettem, annak, ha kevés is, mindenem adjam, annál inkább, mivel az, kinek adom, nem ajándékom nagyságát, de szívem nézendi. Engedje tehát hogy én Szondym elébe ezt tehessem:

Kazinczy Ferencznek a' hálaadó Kovacsóczy.

Első Énekét Mesteri Jegyzésével szomjan várom, mert tanulni fogok ismét, a' Másodikat nem sokára veendi. Én Szondyval azt vágytam megmutatni, hogy a' Magyar Nyelv nem rintelen, 's ha e' mellett még, *eggy* Kazinczy nem utolsó mívet reméll, úgy fáradságom úntig díjazva van. Ekként kívánom, de bővebben, Hormayer Vaterländisches Taschenbuch című munkája szerint der Ungrische Ritter Toggenburg ki dolgozni a' *Fekete Vitéz* név alatt. Ha más alkalmasb vagy szép tárgyra akad, örömhálával fogadom. Tasso 's Ariosto elválhatlan társaim. A' Magyar Historiát szünetlen forgatom, Béla nevetlen Irnokjától fogva Fesslerig. 'S minden kidolgozható tárgyat feljegyzek. Most Dugovics Titusz[t] kezdém ki dolgozni, mellyből itélettelre az elejét által küldöm mennél előbb, remélvén véleményét, 's ha illy nemű történetei találatnak bő Gyűjteményébe, igen esedezem közlésökért. Szép számmal egybe gyűjtve nem utolsó

adomány lenne a' Nemzetnek. Az Új esztendőre minden jót, tartsa meg az Isten, tellyesítse vágyait, 's virágoztassa Atyai örömeit 's szeressen úgy mint eddig.

Dugovics Titusz.

Készület.

«Legény, nyergeld lovam csatára,
«Készítsd buzgányom, fegyverem,
«Megyünk a' Tar' duló hadára,
«Hol a' díjt vagy halált nyerem;
«Vedd Rózám szirtos övemet,
«'S csókkal kenj hősnek engemet.

Hős-lágyan néz a' hű szemébe,
Letörli forró könnyeit,
Mint a' villám villog kard kezébe',
Visgálja friss készségeit.
«A' ki egyszer hűn szeretett,
«Nem lelt az undok végzetet.

«Hazám, édes Hazám, megyek már,
«Elszánt fiad hűn küszdeni,
«Anyám, Mátkám itthon sírjon bár,
«Szebb téged vérrel védeni,
«Virágzatod később kora
«Áldván, mondja: itt a' hős pora.

Búcsú.

«Szülém, lyánykám, Isten veled,
«A' hon hív harcra engem;
«Ne sírj, kedves hűdet leled:
«Neved a' harcza' zengem.

«Szerelmünknek véd-angyala
«Védőn vezérli kardom,
«'S ha a' had ismét elhala:
«Rózám ölembe tartom.

Hosszú csókból szítt új erőt,
Hívet, szentet 's nemessot,
Bátort, győzöt és Tarverőt,
Állandót és hevesset.

'S röpül mint a' szél gyors lova,
Szögfürtje száll fejének.

'S a' hű vele minden hova,
'S dagad kúnja keblének.

«Hősem, fiam, Isten veled,
«Anyád, Mátkád reménye,
«Rózát ismét híven leled,
«Éltének vágya, fénye.

A' Gyűlés.

Mért gyűl ott a' mezőken
Számos vitéz és ló?
Mért leng ott a' tetőken
Fátyolként lobogó?
Gyűlnék Belgrád ölébe,
A' Tar a' hon keblébe.

Sokszor folyt élte vére
A' sikos harcmezőn,
Az a' hős rénye bőre,
Az vonja harcra hűn;
Ha a' haza kívánja,
Javát, éltét nem szánja.

'S mint a' hegyek patakja
Gyűl sok magyarfi hős,
Szívén, arczán haragja,
Neme szokása hős.
Egy Istene 's Királya,
Kéért a' vést kiálja.

Oroszlánként hevülnek
A' nemzet ékei,
Egymás jöttén örülnek
A' honnak védjei.
Az Istennel 's kezünkkel
Mégvívunk ellenünkkel.

'S a' közt harsongva hítja,
Pezseg a' sik mező,
Szabadság lángja díja,
Gulya bilincs vivő,

Szabadság vér virága
'S a' bölcsnek szent világa.

Török Tábor.

Harczra lobogva hevülve
Asia tábora gyülve,
A Duna partja körül
Hajnali lángba terül.
Kémleli vágya határát,
Ellene sziklai várát,
Sürgeti a' vezetőt:
Küldne reája erőt.

Nagyjai intve hevítnek,
Ménjei habzva nyerítnek,
Fegyvere, harczdala cseng,
Kürtje riad, jele leng.
Allahot áldja vezére
Gyöve segítse dicsére,
'S várnak irányza tüzét
Hútni remélve dühét.

Róza dala.

Zengve csörg kívül a' patak
És én itt sírok belől,
Zúg a' szél, orkánra fakad
S egy se hoz hírt hüm felől.

Zengve csermely vidd könnyemet,
Vidd könnyüm 's arczomat

Szállva szellő, lengd hevemet,
Lengd hevem, 's hő kinomat.

'S ha élttem csöppé válna,
Mint a' csermely körzeném,
Bár lelkem szellőként szállna,
Hütve körül lengeném.

Az Ütközet.

A' zászló lobog,
Vágva kard ragyog,
Harczi néptől reng a' tér
És patakzik hősi vér.

Mord ágyu dörög,
A' sisak csörög,
Zajgva dúl a' Tar heve,
Harsog Allahnak neve.

Nyílnak a' sebek,
A' halál lebeg.
Porba hull sok büszke ló
'S róla a' hős harczoló.

Mint a' gyors villám,
Vészt vivó hullám,
Dugovitsnak karja ront
'S bátor ellent vérbe ont.

Ostromolva már
Dúl a' régi vár,
Számosodva tornyosúl
A' védőkre harczi súly.

Kidolgozásra vannak feljegyezve: Hunyady János halála, Iika Belgrádban, Mária, Sigmond nője Novigradi tömlöczben, Rozgonyi Caecilia, Mátyás a' tömlöczben, Erika 's Illamér, a' Szerelmesek kútja, Erdődy átka, Szapáry Péter, András és Imre Király, Kinizsi halála, Janus Pannoniusz v. a' Szegény Lantos; ha szép tárgyakat talál, ismételve kérem, közölje, 's ezen most közlött töredékemre, hogy tudjam, érdemes é a' további folytatásra, mennél előbb küldje véleményét.

4575.

Kazinczy — Dulházy Mihálynak.

Dulházy Úrnak¹

Édes barátom, Ó Nagysága és Gróf Aurél a' Minervát Pozsonyból és annyi dolog 's illy váratlan történetek között, mint a' mellyek hazánkat és Európát legközelebb érték, nem segíhetik: az Úr tégye a' mit a' környülállások engednek, 's vigyázzon hogy férges darabok ne menjenek a' Minervába, 's annak becsét ne veszítsék. A' Pázmány' életénél alig képzelhetni szerencsétlenebb mázolását. Debreczeni Bárány Ágostonnak írtam, hogy dolgozza-fel, mert Herczeg Eszterházyja igen jól dolgoztatott. — A' Szirmay Antal életéért én magamra neheztelést vontam. Némelly ember azt hiszi, hogy a' ki portrétot fest, annak minden fejt Apollóvá, Antinousszá kell csinálni. Szirmay Antal olly nevezetes ember volt, hogy érdemlé az ismertetést. Azt mondják némellyek, hogy hatván eszt. múlva kell az emberck életét adni. Nézzük ha a' francziák várakoznak e addig, és kérdik e hogy a' biographizált férfi' maradékai örvendenek e abban minden arczvonásnak. Én ha Szirmaynak mindenik vonását Apollói vonásnak nem nézem is, felőle bizonyosan nem szólltam *epével*, sőt *kémélve, meleg szívvvel és tisztelettel* szóllottam. Némellyek csak a' *megérintést* sem tűrik. Mind ezt panasz nélkül mondom az Úrnak. Én szintűgy ember vagyok, 's hibázhatom, botolhatok, véthetek, hamis lépéseket tehetek, másba ütközhetem: de rossz és nemtelen ember nem vagyok, 's az én megnyugtatásomra ez minden elég; kivált midőn azt teszem fel magamban, hogy botlásaimat leczkéül veszem többször meg nem botlani. — Bár vége volna a' Dietának, reám nézve tudnillik, hogy iszonyú terhem szünne-meg. De légyen a' mint a' sors hozza magával. Éljen szerencsésen az Úr, édes barátom. Az Isten adjon az Úrnak is boldog új esztendő. Kedves barátnéját szívesen tisztellem, 's most is köszönöm megbecsülhetetlen barátságát és szállásadását. Ujhely Január. 6d. 1826.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 5. sz.]

¹ 1826—56. T. *Kazinczy Fer.* Úr levele. Jött Jan. 10ikén 1826. — Dulházy M. jegyzete.

4576.

Barkassy Imre — Kazinczyinak.

Január. 6d. 1826.¹

Különösen tisztelt Tekintetes Fő Tábla Bíró Úr!

Polgári helyheztetésem kitsínysége alig engedte reménylenem, hogy a' Tekintetes Úr betses válasszát olvasni szerentsém lehessen; de a' Tek. Úr ezen akadályt szokott kegyességével mellőzvé, különösen tisztelt leereszkedésével engem megörvendeztetni méltóztatott. Különösen a' levél edj részinek kellemetes, 's azért is több izben elolvasott foglalatja újabb újabb örömet okozott én nékem. Nagy kár, hogy mértföldeken átható messzelátók még eddig nem készítettnek. — Bornemisza kedves barátomnak a' kellemetes újságot megmondtam, a' tudósításért alázatos köszönetit, 's hasonló tiszteletit teszi. — A' gitarozni tanuló szép Kis Asszonyinak az elfogadás reménysége alatt mind ketten szives tiszteletünket bátrak vagyunk ide rekeszteni. — A' Tek. Úr betses levele vételekor, 's az óta is gyakran felébredt bennem azon kívánság, hogy olly szép időt érven, olly jó kedvet okozó leveleket írassak. — Ezen kegyességiért a' Tek. Úrnak alázatos tiszteletemet, 's köszönetemet régen óhajtottam volna tenni, de mindég a' Vármegyének küldendő levél alkalmatosságára váraoztam, de a' melly az itten lévő zűrzavar miatt bizonytalan időkre haladt. — Ugyan is a' két Tábla November 27dikétől óta meg nem tud edjezni azon, ha vallyon az adóra nézve a' be tudás megtörténjen é vagy sem? a' Tek. R. R. Táblája ezt köz megeggyezésével kívánja, és pedig úgy, hogy az Ő Felsége elibe terjesztendő T. Czikkelyben is most be tétessen; de a' Fő Rendek bár azt láttatnak is mutatni, hogy az adó be tudására nézve a' principiumba megeggyeznek, de a' formára nézve különböznek, ugyan is tsak Ő Felsége k. kedvező Resolútiójának megérkeztével kívánják azt a' T. Czikkelybe tenni; de ha a' valóságot tekinti az ember, mint ki nem vitthető dolgot az imputatiót örökre el akarják felejtteni a' Fő Rendeknek némelly tagjai, a' mint ezt sokan gyanítják. — Nem emlíkeznek, és sehol sem olvassák a' Követ Úrak, hogy a' két Tábla valaha így öszve akasztott [!] volna, még eddig edjik fél sem engedett;

¹ Kazinczy H. jegyzőse.

de már a' tegnapi Kerületi Ülésben némelyek kezdtek a' Követ Úrak közzül ingadozni, vélekedéseiket mindazáltal a' Mágnessok részire kevesen merték kimondani. Ezt telte B. Prényi azon előterjesztésivel, hogy mint közép utat, mellynek kimutatására a' Fő Rendek Táblájától a' Tek. R. R. meg vannak kérve, azt kellene előterjeszteni, hogy minden e' tárgyba tett munkálkodásokat semmivé tévén, egészen újra kellene a' tanácskozást kezdeni, hogy a' principiumokba is megedjeznének tökéletesen, valamint a' formára nézve is, — 's az adónak egész tárgyát mindenek felett előre vegyék fel, 's az ajánlást is tegyék meg. — Ezt sokan mint a' Törvényhozó-Test méltóságával meg nem egyező, mások mint a' Tisztelt Úr mellékes tekinteteinek előmozdító eszközét tekintvén, el nem fogadtatott. — Akadt olyan is ki azt javallta, hogy a' felküldendő Törvény Czikkelyek harmadikának foglalatja edjik Diéta végén a' másik határnapja meghatározásának kívánatja lévén, ettől mint a' melly a' törvénybe nem gyökereztetik, el kellene állni, hogy az adóra nézve feltett T. Czikkelyre a' Fő R. R. reá állnának; de mint a' Törvényhozó-Test méltóságával ellonkező alkudozás forma előterjesztés el nem fogadtatott. — Ez Martzibányi János nevű Torontali Követ volt. — A' Mo'sony Vármegyei Követ Németszeghy István a' Fő R. R. előterjesztésekre állást javallta, de igen kollemetlen lármázás közt volt kénytelen leülni. —

Ezen dolognak rossz kimenetelétől méltán lehet tartani, mert a' Nádor Ő Hge is igen szorossan ragaszkodik a' Fő Rendek vélekedésekhez, sőt edj ülésbe erősségeket hozván elő mint előlülő a' Tek. R. R. vélekedések ellen, akkor kérdezte a' Fő Táblát, ha előterjesztésébe megnyugosznak é, a' felelet igen-nél más nem is lehetett. Ez a' Tek. Rendekbe kedvetlenséget szült. — A' tegnapi Ker. Ülésből küldendő izenetjekbe a' Tek. R. R. az elegyes országos ülést kéri Ő Hgótól, hogy edjik fel a' másikat meggyőzhesse.

Régen lengedezvén már itt a' Bajkor Jó'sef titkos politzájsága felől a' hír, tegnap a' Ker. Ülésben edj néhány ifiak jegyzéseit kérték, de azt eldugván oda nem adta, az Ülés végével, midőn a' Követ Úrak kioszlottak, erővel akarták azt tőle elvenni, de kétttségbe esés forma jajgatására sokan visszatérvén, Nagy Pál Úrnak azon szavára, hogy bár minden útsza szegletire kiírnák, de csak úgy a' mint beszélnek a' Követek, az ifiak az erőszakos bánásmódtól elállottak, de gúny-nevekkel illették egész a' Vármegye háza kapujáig az ijedségtől szólni is alig tudót.

Az erős beszéd miatt még most is betegeskedő Szögyény Zsigmond Úrnak 2ik V. Cancellariussá, Majláth György Úrnak Personalissá, Árvai Fő Ispán Pállfy Fidélnak Referendariussá lettek, már nehezen lessz újság a' Tek. Úr előtt. — Az új Personalis hólnap fog megérkezni.

Kassay és Sztankó Uraknak megemlékezéseket szívesen köszönöm, 's szívesen tisztelem mind kettőjeket, magamat pedig a' Tek. Úr nagy kegyességibe ajánlott buzgó tisztelettel maradtam

A' Tekintetes Úrnak

Po'sony Januar. 6dikán 826ba.

tisztelő alázatos szolgálja

B. I. mpr.¹

Kivül: • Tekintetes Nemzetes és Vitézlő F. Regmetzi és Kazinczi Kazintzy Ferencz Úrnak több Tek. Ns. Vármegyék előkelő Tábla Birájának alázatos tisztelettel — *Budán, Egrenn* át S. A. Ujhelybe.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: Jogt. 4r. Orsz. gyül. 7. sz.]

4577.

Kazinczy — Cserey Miklósnak.

Tisztelt kedves barátom,

Beteg is voltam, 's nagyon beteg; de nem hagyom én a' Te leveledet válasz nélkül, ha beteg vagyok is; onnan jöve hallgatásom, hogy nem tudám, néked mit irjak. Higjy nekem, *öt* levelem vala készen hozzád, 's mind az *öt*öt el kelle tépnem. Rakással jöttek híreink, 's minek előtte levelem indulhatott, vettük az újabbakat is, hogy a' hírek hazudtak.

Lelkes Vice Ispánunk, de a' ki a' Dietán nem szereti magát hangoztatni, tegnap küldé Pozsonyból egy levelet a' Második Vice Ispánnak Szögyényi Ferencz Úrnak, hogy testvér öccse, a' Personalis, Vice-Cancelláriusnak neveztetetl-ki. A' levél Decemb. 30d. van írva, 's a' nagy sarak miatt jött illy későn. A' dolog ez: — Nógrád Vármegyei Követ Gyurcsányi² egy kedvetlen kérdést teve a' Persona-

¹ Barkassy Imre. — Kazinczy F. jegyzete.

² A levél zárlatán kettétört fekete pecsét.

³ Előbb *Gyurkovics*-ot írt, azután kijavította, de alább az eredetit meghagyta.

lisnak azon, hogy vótumokra bocsátá a' kérdést 's a' vótumok beszédésén a' Gyurkovics vélekedése szerint hiba esett. Ezen a' véghetetlen szelidségű Personalis olly annyira megindult, hogy ott hagyá az Ülést. A' praesidiumot tehát Vice Palatinus Ghyczy Ur foglalta-el. Vissza jövé a' Personalis vagy akkor nap, a' mint némelly mondja, vagy más nap, a' mint mások mondják, Ghyczy felállott, 's emlékezvén Követi méltóságáról, a' nem eldöntött kérdést, hanem csak eloltottat, clóvette. A' Personalis rosszúl leve, 's vért pököft. Hítvese, a' nagy Pászthory Sándor' leánya, Pesten volt. Felhívták, a' Personalis Orvosával, Consiliarius Bene Urral. Felesége jött, de ez nem. — Terhesedvén a' nyavalya, (Orvosai azt mondák, hogy az aranyér vette magát melyjére) a' Palatinus Bécsbe ment, 's elébe tette Ő Felségének, hogy a' Diaeta nem lehet Praeses nélkül, Szögyényi pedig nem szállhat. Szögyényi tehát Második Al Cancelláriusságra emeltetett, 8000 Conv. pénzbeli fizetéssel, az Excell. titulussal, 's a' Commandőr Kereszttel. 'S a' hirt maga a' Palatinus vitte-meg 30. Decembr. a' betegnek. Ez a' kegyelem ötöt még betegebbé tette, úgy hogy alig állíthaták-meg vérét. Egy más levél azt mondja, hogy felgyógyulásához nincs reménység. Helyébe Mailáth György ült-be, ki felől azt hisszük, hogy olly híres Personalis lesz, miltyen az atyja volt. Gyuresányinak a' kérdése azon támada, hogy a' Personalis ellenzé a' Projectum Nunciit a' Diáriumba benyomtatatni. — Engem semmi sem kínoz inkább, mint midőn illy fontosságú dolgot akarok tudni, 's látom, hogy az sem tudja, a' ki beszéli.

A' tegnapi posta, édes barátom, Vice-Ispánunknak még két más levelet hoz a: egyiket Administrátorunktól, másikat a' Bihari Fő-Ispántól, Gróf Ziczey Ferencztől. A' levél borítékjára rá vala írva: Gróf Z. F. *Királyi Biztostól, hivatalosan*, 's ez nyugtalanokdat. Vice Ispánunk a' Consil. Szemere István levelét beküldé, de ezt nem. Ha én fogom tudni, miről szól, Te is fogod. —

Külömben mondhatom, hogy minék utána a' két Tábla egy értelemre nem tud jöni, a' Declaratorium feleletre teendő Repraesentatio eránt, két holnap olta tartott tanácskozásai után is. Követeink, az egész Országbeliek, Pozsonyt nagyon megúnták.

Híre volt, hogy a' Baváriai új Királyt szarvas-vadászaton agyon lötték. Nem való a' hír. Ez a' Király ott nagyon szerettetik. Eltül minden pompát, 's a' népnek két millió adóját elengedte.

Egy ma vett levélből értem, hogy Constantin Császárnak bajt

csinála a' Sándor testamentoma, mely azolta találtatott-fel (lehet e ezt hinni?), a' miolta Miklós Herczeg a' katonaságot és Státus embereit a' Constantin' hűségére feleskedteté. A' megholt Csár [!] nem Constantint, hanem Miklóst nevezte követőjének, a' mint mondják. Ugyan-ezért az Esztei Ferdin. Kir. Herczeg M. Orsz. Commandirozó nem is indul-ei a' Constantinnak destinált Sz. István Csillagával. A vélekedés az, hogy Miklós leszen a' Csár, Constantin pedig Lengyel Király; mely a' Hegyaljának nem volna rossz; inkább kelne a' mi Tokajink. Elmondám valamit tudtam.

Wesselényi Miklós Pozsonyban lévén általadhatná az általad kívánt nyomtatványokat és nevezetcsbb Diaetai Írásokat Bihar Vármegyei Követ és Második Vice-Ispán Zombori Imre Urnak, ki azokat gyakran leküldhetné Váradra. Ha ott valamely hívének parancsolna, hogy az ollyat, mihelytt megérkezik, küldje az első Erdélyi faluba, úgy meg volna a' mit óhajtasz. Zomborinak az atyja Erdélyi-fi. Én örömmel küldeném; de Kassán tenni Dilizsánszra, nem volna jó. Innen Kassára, onnan Budára, tovább Temesvárnak, Károly Fejérvárnak etc. — olly kerengés, a' millyet az Izrael fiai tevének a' pusztában. — De légy rajta hogy Kánonokod vagy W. ne csak nyomtatványt küldjön.

Egy Galíciai Gubernialis Consiliárius barátomtól is épen ma veszek levelet. Sajnálja a' békeszerető Sándor halálát, 's ez az epithetum azt hiteti velem, hogy Constantin nem békeszerető, 's a' Görögöket nem hagyja pártfogás nélkül. A' természet törvénye az építés de rontás által. Így szent álom a' Fejedelmek örök békéjek. Pedig azt kívánni kellene, ha lehetne.

Épen kezemben van a' Gróf Zichy levele. Velem is közlék azt. A' Vizek' regulatiója bízott rá. — Isten hozzád, ez úttal! Élj szerencsésen! Leveledet mutattam némelyeknek, de csak ollyaknak, a' kiknek te is mutattad volna. Csudálva, javálva olvasák, 's csak ekkor közelítének addig mindég impugnált ítéletemre Z[ichy] K[ároly] eránt.

Jan. 13d. 1826.

[Eredetije a M. N. Múzeum könyvtárában.]

4578.

Kazinczy Miklós — Kazinczy Ferencznek.

Drága Kedves Bátyám Uram!

A' Dienes Adóssága eránt a' Lazaretum Directiója bennünket Januarius 12kére meg citáltatván, a' 19dik Decemberi Generalis Gyűléshez recurráltam magam 's Testvéreim nevében, hogy mi perlekedni egyáltalában nem kívánunk, hanem az Acquisitumokat pro fundo excontentationis substernáljuk; annál fogva kértem; hogy a' Per folyamatba ne tétessen, az Executiónak meg tétele végett pedig valaki exmittáltasson. Optionalis lévén a' Contractus, nem sok reménységgem lehetett kérésem meg nyereséhez, és Juricskay elő is hordott mindent, a' mi ellenére lehetett. Én azonban a' Vármegyéhez szánt szándékkal úgy folyamodtam, mint szabad dispositiójú Proprietariussához a' Lazaretumnak, 's szerencsés voltam kérésemet megnyerni, és az Executió megtételére Ord. V. Ispán Gencsy Úr ki küldetett. — Ez által nagy gondtól menekedtünk meg; és mihent az idő járása megengedi, az Executiót sürgetni fogom. — A' Káptalan, 's Ibrányi ki vannak fizetve, és csak aprólékok lesznek hátra. —

A' mi engemet illet: egészségem hálá Istennek jó. — Sándor Fiam Temesváron túl Krassó Vármegyében Bogschánban fekszik. — Victor cum Eminentia (ex Jure privato 7dik, ex Politia 2dik) végezvén Oskolai pályáját, 'Sombori Öcsémmel a' Diaetán van, 's Tabularis Prókátor készül lenni. — Titus most Poeta. — Béla Porubán van, 's Soósék nevelik. —

Azon egynehány Levelt, a' melly Rákóczy által íródott Nagy Atyánk Péternek, a' Levellek datumaival szeretném meg kapni in Copia. Ha tehát kérésemnel alkalmatlan nem lennék, méltóztasson azokat a' Postán el küldeni.

Óhajtanám a' Szirmayana Genealogiát is bírní. —

Végre, midőn Kedves Bátyám Uramat hozzá tartozandóival együtt szívesen csókolnám, Testvéri szeretetébe ajánlott maradok Váradon 16. Jan. 1826.

hív Testvére
Miklósmp.

Kivül: Tekintetes Kazinczy Ferencz Úrnak. Debreczen 's Tokaj felé *Sátor Allya Ujhelybe* Széphalmon.

[Eretetije Becske Bálint birtokában.]

1 A levél zárlatán kettétört piros pocsét.

4579.

Comáromy Istvánné Bárczay Borbála — Kazinczynak.

Nagy tisztelettemmel való

Drága Kedves Uram Bátyám!

Én a' tegnapi postán vettem Férjemtől egy levelet, mást pedig a' Sógorom Péchy Tamás tegnap késő estve küldött kezemhez, hozzá tévén a' magáját is, melyet nékie irr az Uram. Mind a' hármat egygyüvé vévén is, nem sok újságot lehet belőlök tudni, mindazonáltal Kedves Uram Bátyámnak küldöm őket által, ide rekesztvén mind a' hármat.¹

Ugy látom hogy igen meg unta a' szegén Férjem az ott való lételt, de még sem anyira a' lételt, mint az nem Innye szerint való dolgoknak folyását. Én a' jövő Postával fogok néki irni és kérni, hogy magát más Követtel való fel váltani kívánó szándékról tegyen le, ha tsak az egészsége nem kívánja; árra pedig Iála Istennek soha sem panaszkodik. Nagy kár volna ezt néki tselekedni, hiszem én hogy már tsak nem tart addig, a' meddig tartott; de talám Ő is tsak gondolkozik azon hogy jó lenne, de még nem egészen el tökélet szándéka. Majd meg irom néki azt is, hogy ugyan jól reá alkalmaztatták azt a' mondást: Bőmből a' Bika ha meg haragitják.

Náni velem edjütt alázatosan tiszteli Sophit, hasonlóképpen Kedves Uram Bátyámat is, én pedig magamat Atyafiságos Grátiájába ajánlván, mély tisztelettel vagyok

Kedves Uram Bátyám

Mikóházán 28dik Januari 1826.

alázatos szolgálja

Bárczay Borbála mpr.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: Jogt. 4r. Orsz. gyűl. 7. sz.]

4580.

Cserey Miklós — Kazinczynak.

Kedves Barátom!

Lelkemből sajnálom hogy beteg voltál, de örvendem hogy jobban vagy. Az egészség fele az életnek, őrizni kell; kivált mikor

¹ Nincsenek a gyűjteményben.

lejtőre járunk. Cura ut valeas! Kár volna betegeskedni, még nagyobb kár meghalni, ebben a nevezetes üdőben.

A Personalist Szögyényit sajnálom, mert minden ember úgy száll rólla mint igen emberséges és jó indulatu Urról, és a ki Sórsának emelkedésévei nints felfuvalkodva. Nem kevés ditséret ez; mert a léleknek szinte nagyobb ereje kell a kedvező szerentse el hórdózására, mint a mostohának elviselésére. Egyik Római Imperatoris, a mint jut eszembe, Tacitusból, azt mondotta volt a Successorának: Fortunam adhuc tantum adversam tulisti. Res secundae acrioribus stimulis animos hominum explorant; — nam miserias toleramus, felicitate corrumpimur. De anyi ereje még se vala Szögyényinek, hogy a Diaetalis galuskákat fulladás nélkül elnyelhesse. Azt tartom, nem volt reá készülve. Ólvasta volna tsak mekkorákat kellett sokszor nyelni az Anglus Ministereknek, — s ne tartotta volna lehetetlennek a Magyar bátórságnak ennyire emelkedését, nem szenvedett volna változást egéssége. — De a jövendőről legkevesebben gondolkodnak; és e nagy kár! — Akár hiszed akár nem, én azt a Patriotismus lángvetését ezelőtt számos esztendőkkel megjövendöltem, — de látásom megszzebnek látta; — és talám igen hamaris érkezett, — *üdő előtt*. — Nints nehezebb mint egy felhevült gyülekezetet vezérelni. Tudom aztis a mit Nagy Pál mondott volt Szögyényinek, mikór a Királyi Biztosokról volt a szó. — A' jégtörés nehéz tsapásokkal jár.

A mit én Z. K-ról tartok, a nekem régi vélekedésem. Tsudálokozom hogy nállamnál élesebb eszüek által nem látták. Mit találsz benne, ha egész biographiáját öszve veszed? *Nagy eszü embert*. — Mi lehet egy nagy eszü embernek interesséje, minekutánna magát felis emelte, megis gazdagította? *A mi a Hazáé*. — Mi a Magyar Hazának, Nemzetnek, fő interesséje? *A Nemzeti existentiá Consolidatiója*. — Miként lehetett chez közelíteni? — — Reád bizom a feleletet. — Az Órszágló Háznak nem hogy kára volna abban ha a Magyar Nemzetnek Nemzeti existentiája megerőssedik, söt nagy haszna: még sem lett volna képes ő Felsőgeket erre másként vezetni. — Én reméllem hogy a tzél el leszsz érve, — tsak szökéseket ne kívánnyanak a Patrioták, quia non datur Saltus in natura, — és a politikai Saltusok politikai bukkásokat okoznak. — Én abban a mit a Magyar Órszági Statusok a Contributoról vitatnak, látok *tzélt*, de nem látok magukkal való *megegyezést*, — mert a mely Nemzet a papirossat soha sem ismerte pénznek, az adóban sem ígérhetett múlandó betsü papirossat, mikór *forintokat* ígért. — Azt megállitni

hogy a pénznek ligóját s valorát a Legislatio mérje ki, helyesis, lehetségesis; — azt megállítani hogy elegendő garancia nélkül való signumot a significatumért senki se tartozzék elvenni, igasságos és jövődre nézve ő Felségének is hasznos; mert a Status Creditumának erőssítésére szolgál; — de vissza kívánni a mi már elenyészett, — lehetetlenis, elérésére nézve, — igassággal sem egyező, egyebeknek meggondolása mellett. — Mi lett volna Magyar Országból, ha meg nem sokasodott volna a pénz hejébe pótoltt papiross? Idegeny Provincia. Sok tekintetben jótétemény volt a pénz hejébe szúrt papiross! — Sokkal inkább kellene azt szorgatni, — tsekély vélekedésem szerint, — hogy a Nationalis industriának akadályai elháríttassanak, és a Kereskedés meg könnyebbíttcsék. Ezis elérhető lenne, mert a Magyar Országi industriának felemelkedése, kereskedésének kinyílása a Szomszéd Országokét meg nem fojtaná, — tsak jó arányzatot, — directiot is — adjanak neki. — Magyar Ország és Erdély eltarthatná Lengyel Országot, s az egész Orosz Birodalmot, bórral; — Vasa a Török Birodalmot vasszerszámokkal; — Marhája az Adriaticumot füstös hússal; — Kendere a Fekete és a déli tengert kötéllel, spárgával, vitorlával. Mind ezek semmit sem ártanának, sem Austrianak, sem Cseh Országnak; — azt mondhatná valaki, hogy *Stiriának a vasra nézve*, de ettől nem kell félni; — mert annyi vasat Europa soha sem készített, a megnyit, — a népesedés nevelésével, — Afrika és Amerika megne emészszzen; és Stiriahoz közelebb van Triest. — *Ezt* kellene, — és a Magyar nyelv *közönségesse tételét, az Országban*, végre hajtani. —

Kemény Miklós most igen szépet tselekedett. Ő a Kenderhéhelő-etselő-fonó machinákat megszerezte, — s neki Erdély sokat köszönhet jövődében. — Mindent meglehet lassanként igazítani, tsak érteke (!) legyen a Nemzetnek; de a szegénység, a pénzetenység elnyomja a legjobb elméketis; — s minden nemes feltételt tsikójában megfójt. — Azomban, ezeket tsak Neked; — mert jól tudom én a Magyar Országi meszszebb látó Patriotákkal nem mérkezhetem. De sajnálnám, ha olyanra fordítván fáradozástokat, a mit elnem érhetnek, — elmúlatnák azokat megnyerni a miket elérhetnének.

Nállunk hirc sints a Diaetanak, — t. i. hogy nekünk lenne. G. Toroczka Pál, a Torda Vármegyei Fő Ispány, meghala, — G. Teleki Mihály, a Maros-Széki Fő Király Biró, haldoklik. Már tsak ő Fő Ispányunk, két Fő Királybiránk, — leszsz életben. — A minap megirtam hogy G. Kórnis Mihály Kóvár Vidéki, G. Nemes János Fogaras

Vidéki, *Fő Kapitányoknak* vagyis inkább *Administratoroknak* nevezettek. — Én nem szeretem az Administratorságot, pedig magamis viseltem. Bizonytalan időre tétetve, hűtelle le nem köteleztetve, se az alattok valók előtt nints elég gyűkeres tekintetek, se a Felsőbbek előtt, — és könnyen válhatnak *passivum instrumentumokká*. A mű Törvényeinkben nintsenis hire-neve az Administratoroknak, 1791-ig, a mikor a néhai Gubernátor a 12dik *Articulusba* belé szúratta. —

Lengyel Országnak független hejre állását minden jólelkű ember óhajtja: de a Kosztán leveleiből nem azt lehet ki hozni. Tsakugyan, Sándor, az ő személyes tekintetével, más világra költözvén, — Európának pedig interesséje lévén hogy Lengyel Ország az Orosz Birodalomtól elvállyon, — áthatatosan hiszem hogy e meglesz, nem sokára.

Hát arról nem gondolkodnaké a Patriótáitok, hogy Moldovát és Oláh Országot a Koronához tsattoltassák, minekelötte Kosztán elfoglalná? — Az után bajosabb leszsz! — A Duna és a Carpathus a mű Magyar Territoriumunknak legtermészetesebb métái vólnának. Az egy Móldova feléri Gallitziát.

Köszönöm hogy Somborira utasítottál, a *Dialectale Protocollum* megszerzésére nézve. — W-t kértem hogy tudósítson a *Dialectalis* dólgookról, de válaszsát még nem vettem.

Döbrönteinek irtam, s vettemis válaszsát. Őis beteg vólt. Mintha egybe beszéltetek vólna. Egyitek se próbálja meg többször! —

A Magyar *Academiából* mi lett? Nehogy úgy járjunk velle, mint a Vátzi *Institutummal*! —

Olvastatóké mit ir a Párisi *Journal des Debatts a Magyar Országi Diaetáról*?

Ide foglalom, olvasd el a fórdítását. Méltó.

Ezen leveletem ezelőtt negyednappal kezdettem írni, azolta egy ujjabb Tudósítást láttam, s nagy vigasztalással érttem, hogy a két Tábla meg egyezett. — Hálá az Egeknek! mert külömben sükeretlen lett volna az egész Patriotai energia. Mindenütt: de kiváltképen egy olyan Országban a hól az értelem még nints sokakra kiterjesztve, a meghasonlás veszedelmes. A ki a Magyar *Diaeta Debattait* olvassa, azt képzelheti hogy ez a két Ország teli van értelemmel és Tudománnyal, — s Angliával vagy Frantzia Országgal mérkezhetik a ki világosodásban, — holott tsak bizonyos és kevés számú *Individuumokról* lehet ezt mondani, a kik tisztességet tesznek a Nemzetnek, — de a nagyobb részről éppen nem.

Alkalmatosságom vólt felfedezni, meg gyónni azt a vélekedésemet, hogy a Fő Papok Posonyban nem jól tselekesznek, mikor a Statuok igasságos kívánságával *igenis sokban* ellenkeznek, — s magokrais rosszszúl gondoskodnak e' szerént, mert a Saecularisatio, — melyen a Ministerium, kivált az Udvari Camera kapva kapna, — themába jöhet. De ellenben azoknakis, a kik a Fő Papok ellen igen élesen ki kelnek, óhajtanám súgarolhatni, hogy ökis hibáznak, — s elfelejtették az ujjabb Ődök példáit. A nagy feltételek tsak egység által érhetnek valósággá.

Fesslernek 3 szép Levele van nállam, Saratóvból irva, — melyeket copióztam, s ha újra copiózatom, nekedis elküldöm. Őis egyik azok közül a kik a mű értünkre tisztességet tettek Magyar Országnak.

Ély egészségben és szerentsésen Kedves Barátom! Meglásd kivel közlöd Levelemet! — én Oktató sem [!] kívánok lenni, tsak saját hazafiui érzésemet közlöm Veled, — de a rossz emberek gánts keresésének tárgya éppen nem akarnék lenni, mert úgy a közjóra való béfojástól egészszen elzárattatnám. Maradok hív álhatatossággal

Kolosváron 29a Jan. 826.

igaz barátod
Cs. M.mpr.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 26. sz.]

4581.

Somosy János — Kazinczynak.

1826. Januar.¹

Tekintetes Úr!

Különös tiszteletreméltó jóakaró Uram!

Először is engedelmet kérek, hogy a munkát oly sokáig tartóztattam; ennek oka az én lakodémonom, a kólíka, mely több hetektől fogva kinoz és a munkára gyakorta alkalmatlanná tesz. Kétszer olvastam által a szent történeteket, először egy huzomban, hogy lássam: micsoda benyomást szerez az egész, s annyira elfelejtettem magam, hogy akkor vettem észre, mikor a könyv végére értem, s már éjfél volt. Másodszor ismét, toll levén a kezemben, a jegye-

¹ Kazinczy F. kezeírása.

tekben nem voltam rest, úgy, hogy még a tollhibákra is kiereszkedtem. A szent könyvek előszámlálásában is talán kelletnél hosszabb voltam; de itt azon kellett törnöm magam: mit ne írjak, nem pedig mit írjak, a matéria bővsége miatt. Az index geographicus készítésére subsidiumul küldöm a d'Anville Handbuchjának a 3. részét, melybe Ázsia foglaltatik az új német és megjobbitott kiadásból. — A szent város topografiájára nézve legjobban dicsértetik a Paulus által megjobbitott d'Anville mappája, mely ezen titulusu könyv végén «Sammlung der merkwürdigsten Reisen in dem Orient» előjön; ugyanott találtatik azon levelen a szent város topografiája, de ez, mint a kollekezióból megtetszik, semmi igazítást sem nyert Paulustól. Küldöm továbbá Bachiene Palesztina leírásának 3. darabját; ebben is feltalátatik Palesztina mappája a szent város topografiájával együtt. A mit a második levelében méltóztatik írni a Tekintetes Úr az Ilyés historiájának kihagyása felől, minthogy a theokráziákról [!] ki nem lehet magyarázni azt a gonosz vérengzést, én ellenkező értelemben vagyok. Az idololatria a theokráziában rebellió, ennek pedig halál a büntetése. A mi a Gedeon történetét illeti, jó lesz, ha ez is be fog jőni; úgy egy pár történet fog állani a szent történetek között a zsidók hērösi idejéből. A mi a kronológiát illeti: mindegy akár Ustériust, akár Petáviust, akár Kalvisiust kövessük, mert a «profana chronologia» a Cyrus idejéig bizonytalan; de a szent kronológiára nézve is különbség van «inter textum hebraeum samaritanum et LXX viralem versionem». Innen van az, hogy a kronológiára átaljában nem is figyelmeztem . . .

[A levél löbbi része hiányzik.]

[Megjelent a *Sárospataki Füzetek* 1857. évf. 182. lapján.]

4582.

Kazinczy — Cserey Miklósnak.

Tisztelt, kedves barátom,

En Neked nem egyedül azért írok, mert hozzád írni nekem öröm, hanem azért is, mert előre tudom, hogy ismét gyönyörű választ kapok rá, 's oktatót. De valóban most nincs mit írnom. Stagnálnak a' dolgok Pozsonyban, mert a' két Tabla megegyezni nem tud. Kíírom a' mit nekem írnak onnan, Január. 6dik.

«A' két Tábla Novemb. 27d. oltá nem tud összeférni az eránt, ha kívántassék e, vagy ne, a' Kir. Commissáriusok által erőszakosan superflue megvett adó. A' második Tábla ezt köz megegyezéssel kívánja, még pedig úgy, hogy az Ő Fels. elibe terjesztendő Törvényczikkelybe is most betétessek. De az első Tábla, bár azt mutatják is, hogy az imputációra nézve a' principiumban megegyeznek, de a' formára nézve különböznek. Csak az Ő Fels. kedvező Resolutiójának megérkezésével kívánják azt a' Törvényczikkelybe betétetni; de jól tekintve, kitetszik, hogy az imputatiót örökre elfelejtetni kívánják, mint olly dolgot, a' mit kivinni nem lehet. Soha még így a' két Tábla össze nem akadt. Még eddig mind a' két fél inghatatlanul állott, de már tegnap (5-a Jan.) a' Kerületbeli Ülésben némellyek ingani kezdének, de csak titkon jelentvén, hova hajlanak. B. Prényi Zsigmond (Beregi V. Ispán és Követ, 's egykor Anglus értelemben nagy Oppositionalista, most épen nem az) azt tanácslá, hogy mint középútat, mellynek kimutatására a' 2dik Tábla az elsőtől meg van kérve, azt kellene előterjeszteni, hogy minden e' tárgyban tett munkalásokat semmivé tévén, kezdjék újra a' tanácskozást, 's eggyezzenek-meg a' p[rinci]piumban mint a' formában; az adó tárgyát előre vegyék-fel, 's tegyék-meg az ajánlást. Ez el nem fogadtatott, mert sokan úgy nézék, mint a' mi [!] a' L[egis]lativ test méltóságával ellenkezőt, sokan mint olly eszközt, mellyel a' Báró a' maga előmenetelét akarja inkább segéleni mint a' köz jót. (Rettenetes gyanu.) — Ezen dolog rossz kimenetelétől lehet tartani, mert a' Nádor is szorososan az első Tábla vélekedéséhez ragaszkodik, sőt egy ülésben erősségeket hozván-elő a' Rendek vélekedése ellen, megkérdező az első Táblát, ha abban megnyugszanak e? Igen! vala a' felelet. Erre tegnap azt kéré a' 2dik Tábla izenete, hogy a' Nádor tartson Mixta Sessiót, hogy a' két fél eggyüvé férhessen. Mi lett a' visszaizenés, nem írja Levelezóm.

Melly kedvetlenséget szült Ő Felségének is a' Hazának is az a' Tanácsadó, a' ki ezt a' dolgot kivihetőnek mondá! Nem jó midőn a' Király és a' Haza öszve akasztatik.

Ha a' jövő postán érkezik levél követinktől, venni fogod a' hírt. Pozsonyból a' levél kedden és pénteken jó, 's szerdán és szombaton megyen; 's így a' mit reggel veszek, estig megírhatom.

 Minthogy serium nincs, ne vess két bohóságom, és nevettessem vele sokakat:

1.) A' Kir. Városok Követei soha sem mertek még annyi animositással a' Vármegyei Követek sorába vágyni mint most; Vay József kegyetlenül leültette őket. Most egyyike befűtött nekik: — Eperjes Városának egyyik Követe, Laczko nevezetű, Prókátor a' Districtuális Eperjesi Táblánál, igen nagy kártyás, és igen nagy gavallér; nagy test azonban, és legalább proterviában igen nagy. Minthogy benne ennyi sok nagy van, nem csuda, ha azon oktalan bátorságra vetemedett, hogy ő kiáltá-ki Urunkat Magnusnak ezen Diaetán, meg nem gondolván, hogy Ő Felsőségének nem lehet kedves egyy illy tőke által nevezettni annak. Ez a' derék ember sokat nyere a' Dietán. Gyanu támada hogy talán hamisan játszik. Szembe fogák tehát, 's megsejték, hogy egyy kártyát az osztáskor frakkjából úja alá szűrt, unter die Ärmel der linken Hand. — Lökjétek-ki az ablakon, kiálták eggyeszerre, 's a' nagy testbe belé kapaszkodának ezek, 's vitték az ablaknak. Az megkapta az ablak keresztfáját, 's ordított az úczára. Maga is erősen megkapta a' keresztfát, az emberek is lármát ütöttek az úczán, 's így kérdéstéték neki, hogy repülni akar e kifelé vagy botot szenvedni. Eggyiket sem akarta. Midőn ismét az ablakhoz vitték, felkiálta, hogy inkább botot. Azonnal hozzá fogának az executióhoz. Annyira szerete életbe maradni, hogy szinte gratziának tartá a' botot, 's mosolygva nyúlt-meg a' szoba közepén. Addig verék szegényt, még volt pálcza a' szobában. Városi-Követ Collegájának úgy hiszem kisebb most a' taréjok.

2.) Eggy igen nagy talentomú 's tanulású 's Bécsi ismeretségű Prókátor sok eszt. oltá gyanúban van, hogy ő titkos Polizey. Az most a' Dietán van, és egyyike a' legszorgalmatosabb Jegyeztőknek. Eggy ifju a' Január. ödikén tartott Kerületi Ülés vége felé hozzá lép, 's nyájasan megszólítja: Én is jegyzek, de jegyzésemben hézagok maradtak. Kérem az Urat, engedje látni jegyzéseit hogy a' magaméit kipótolhassam. Soha még úgy ember meg nem rezzent. Dugta papirosát. Amaz most egész bátorsággal mondá neki, hogy egyy tapodtat sem megyen míg a' papirost ki nem adja, 's társai toldultak felé igen nagy sokaságban. Ez akkor történt, midőn az Ülésnek vége volt, 's minden ment. Az erőszak tartá a' grádicson is, 's a' Jegyző izzadt ijedtében. Nagy Pál meglátta. Hagyják az Urak, hadd jegyezzen. Nem bánjuk mi ha a' mi szavainkat minden úczaszegletire felragasztják is, csak úgy irkálják az ilyenek, a' mint mi mondánk. De az ifjúság közbe fogá a' Prókátort, 's úgy vitték a' legéktelenebb

káromlások közt szinte a' Város kapujáig, mint mikor a' gyerekek az Olasz medvéjét nézik. — Képzeled hogy én ötlet 25 esztendő koromban sem kísértem volna, de kimondom tartalék nélkül, ez nekem kedvesebb mint a' legseriosusabb hír. Festi a' nemzeti charactert, 's a' rossznak gyűlölését a' még meg nem romlott szívből.

[K. és h. n.]

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 26. sz.]

4583.

Comáromy István — Kazinczynak.

Pozsony 1a Februar. 826.

Különös bizodalommal 's Tisztelettel való Drága
Nagy Jó Kedves Uram Bátyám!

Mennél hosszabb az idő, mely a' Kedves Uram Bátyámmal lehető személyes és igen betses Társalkodástul el zárt: annál örvedetesebb előttem az az alkalmatosság, mely nekem a' Kedves Uram Bátyám atyafiságos Levelére való Válasz adás által ha mint tsak Levéllel való szöllásra is útát nyit. Köszönöm Kedves Uram Bátyámnak Háزام Népe magánosságába való Látogatásában bizonyított Atyafiságos indulatját, köszönöm az Enyimeknek állapotja felől tett betses Tudósítását.

A' mi a' Perek folyamatja iránt a' Feleségemnek irott Levelemet illeti: az igaz hogy Eő Felségének a' vólt szándékában, hogy az Itélő Székek e' végre egybe üljenek, de az e' felett Bétsben tartott Tanátskozások után a' miatt megváltozott, hogy a' Correlatiók Tárgyában még az Ország Gyűlése nem végezvén, tanátsosabbnak tartották addig, míg ezen dolog már el nem dül, a' Perek' folyamatját függőbe hagyni.

A' Diaetának végét tsak gyanítani sem lehet, rettenetes sok dolog van hátra, lehetetlennek tartom hogy az ez úttal mind el végeztesse, mert az Esztendőket kívánna. Annyi igaz mégis, hogy még tsak annak is, a' mi most már valósággal munkában van, ha a' még hátra lévő minden Regnicolare Operatumot nem tekintem is, elvégezésére, húzomos idő kívántatik, mert ilyen Országos és kemény Tárgyaknak és ennyi ember között lehetetlen lassan nem menni.

A' Királyné születése napja 8k Febr., a' Királyé pedig 12be esvén, számos Deputatio neveztetett ki a' két Táblától köszöntésekre, abban van a' többek között G. Smideg, Vay, és Szerentsy is.

Már magam is hatodik hónapra vagyok itt, még Húsvétig talám tsak itt leszek, de ha azután dispensál vélem a' T. N. Vármegye, alkalmasint meg válok ezen Ditsósségtül, ámbár meg vallom hogy ez is nebezen esik, mert itt lenni tsupa Földi Meny Ország, és igen sok jó Barátimat kellene ide hagynom, de a' Hazam Népét is igen kívánnám már látni, 's a' Feleségemet is a' Gazdálkodás bajától megszabadítani, nehogyha igen sokára találék haza menni, pótolásúl a' Gazdasszonytságot is a' nyakamba tsapja, mellyel ugyan nem sokra lehetne menni.

A' Magyar Nyelv gyarapítására felállítandó Tüdös Társaság számára öszve tejendő Summa már alkalmasint számláltathatik 200. Ezer Ftokra Conv. pénzben, még pedig ezen Tárgy az Országos Ülésben elő nem vétethetett; még ezután is lehet nevezetes Ajánlásokat várni.

Többire nagy betsü Atyafiságos Üri Fávöriban ajánlott megkülömböztetett áthatatos Tisztelettel maradok

Drága Kedves Uram Bátyámnak

alázatos atyafi szolgálja
Comáromi Istrán mpr.

P. S. Az az alázatos Kérésem vagyon még Kedves Uram Bátyámhoz, hogy ha Újhelybe való mulatása alatt a' Posta Mesterrel való öszve jövelele történne, méltóztasson azt a' grátiát vélem tenni, hogy azon Kérésem, hogy Mikóházárúl szólló Levelcimemet gyorsabban expedialja, tudtára eshessen, mivel Levelcimnek gyakran igen sok időre való vételét az Újhelyi Postán való heverésének tulajdonitom.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: Jogt. 4r. Orsz. gyűl. 7. sz.]

4584.

Kazinczy Ferencz — Kazinczy Miklósnak.

Édes Öcsém,

Szerencsétlenül jártam leveleddel. Magam vettem ki a' postáról két újságlevéllel, 's az úczán szemüveg nélkül 's a' nagy hidegben

végig futottam rajta, beléptem az Archivális szobába, azt emberekkel tele találtam, 's valaki az ujságot, és abban a' levelet, hír nélkül elvitte, az az, ellopta. Mindég vártam, visszahozzák, 's nem hozzák. Így nem tehetek egyebet mint azt, hogy kérlek ird újra.

Gyermekeidnek szerencséjeken szívesen örülsz. Ha jók vagyunk, testvéreink gyermekeit a' magunkéink nézzük. Delvóné épen nálunk van. Ma is beszélté hogy Sándor fiad igen jól viseli magát, jó házakban keres társaságot, 's nagyon szerettetik. — Kérlek, vessed mindenik fiad születése napját leveledbe neveik mellé, és a' Gusztáv halála napját is, a' Regement feljegyzésével a' mellynél szolgált, és a' helynek, a' hol megholt. Sit hoc documentum domesticum, 's hiteles, mert te jegyzéd-fel. Én a' mi datumokat gyűjthetek, el nem múlatom. —

A' Kazinczy familiára tartozó leveleket szívesen közlöm, azokat is a' mit itt írtam-ki; de csak majd ha megtágul a' munkám. Míg itt el nem készülök, minden zavarban lesz nálam.

Itt semmi hír a' mit ti is ne tudnátok, 's kívált te. — Dercsényi a' Montanistica Deputatióznak tagjává neveztetett. Úgy beszélle levelében maga. Nekem írt, hogy árendásával néki készítessen pénzt az útra.

Kazinczy Péternek a' nagy atyánk nagy atyjának itt megyen egy Notarialis signaturája. Notariusnak választatott 1664 Junius 10d. Zemlény Mező Városban 1675 maga resignálta. 1662. Dietalis követ volt. —

Élj szerencsésen édes Öcsém. Ajánlom magamat barátságodba. Ujhely Febr. 2d. 1826.

[Másolata ' a debreczeni főiskola könyvtárában.]

4585.

Kazinczy — Bajza Józsefnek.

Bajzának Kazinczy Ferencz baráti idvezletét.

Gyönyörrel olvastam Epigrammádat: de Bordialodat Aurorában álmélkodással, 's örvendék hogy Isteneink elérni engedék nekem az időt, mellyben pályánk e' lelkes dallal kevélykedhetik. Szeretnék

* A másolaton e jegyzet van: Másoltam ezeket t. Nagy István ur közlése után 1858. Oct. 9—10. szül. Beöthy asszonytól nyert eredeti levelekről.

lenni egy vacsoránál, melyben az egyik Vendég ezt a' gyönyörű Szkóliont elkezdené, 's tűzzel declamálná! Lyrai Poezisünk még szegény. Kisfaludy Károly is egy igen szépet ada most Aurorában: *Volna szárnyam* etc. 's Kovacsóczy kettőt Hébében, 's Superint. Kis kettőt, ugyan-ott. Gyakorold, kérlek, ebben magadat, 's légy dísze nemzetünknek. Leveledet vettem, de nem tudtam, ha válaszom ott talál e. Él j szerencsésen, és szeress. — Ujhely Febr. 4d. 1826.

Kivül: Bajzának.

[Eredetije a M. N. Múzeum könyvtárában.]

4586.

Kazinczy — Ponori Thewrewk Józsefnek.

Ponori Thewrewk Józsefnek Kazinczy Ferencz
baráti idvezletét.

Nincs semmi különös okom a levélírára, de én Neked különös ok nélkül is örömet írok, s legalább azt mondom, a mit Te tőlem nem fogsz hidegen hallani, hogy szeretlek. Ajánlom a három Kazinczyt, Józsefet, Andrást, Victort. Kérlek, méltóztasd őket társaságodra. Ha írsz, vagy talán valamit küldesz, tedd le Mélt. Cons. első Alispán s zemplényi követ Szemere István Urnak szállásán, Szolgabíró Kozma Miklós Úrnál. Él j szerencsésen. Széphalom, Febr. 4d. 1826.

Kivül: Ponori Thewrewk József barátomnak.

[Megjelent P. Thewrewk J. «Magyar Nyelvkincsek» című kiadványa 81. lapján.]

4587.

Kazinczy Ferencz — Kazinczy Andrásnak.

Édes Öcsém,

Mind a' két leveledet szives, igen szives örömmel vettem, 's nagyon köszönöm barátságodat. Kérlek, e' levelemet add-által Ponori Török Józsefnek, 's ha ő nem volna Pozsonyban, törd-fel, 's a'

* A levél zárlatán ép piros pecsét.

benne lévőt add Bajzának. József és Victor öcséimet esőkolom. József nem tudja velem, ha ír e B. Fischer Pálnak. Hálátlanság, 's neveletlenség volna, ha nem írna; 's gorombának lenni nem szabad. Lehet írni úgy, a' hogy szabad írni, 's az Ablegátus tartozik e' tekintettel a' Principálisának. Itt legkissebb újság sincs. Tudom az afféle melly kedves a' távollevőknek, 's megírnám ha tudnék mit. Legalább azt írom tehát, hogy Bydeskúli Főszolgabíró 8150 frtot nyere a' fiók Loterían, az az, a' Császárin; nem az Ujság által kihirdetettek. Holnap megyen Kassára, felvenni a' pénzt. Irigylem szerencsését. — Élj szerencsösen, édes Öcsém, és szeress tovább is. — Febr. 4d. 1826.

Rhédey József Jan. 5d. tartá lakodalmát a' Lajos bátyja által nevelt Ninával.

[Eredetiye Szilágyi Sándor hagyatékából a M. X. Múzeum könyvtárában.]

4588.

Kazinczy — Gr. Gyulay Karolinának.

Angyali barátném,

Nagysád utolsó levelében új kegyességet mutat erántam, 's elpirít vele; én áldást Nagysádra 's a' Méltós. Grófné' házára csak lélekben kértem az egetől az eszt. első napján; de azt bizonyosan kértem, 's azt egyszersmind, hogy nekem hagyjon még sok esztendőig diésekednem Nagysádnak, 's tisztelt asszonya anyjának, 's testvéreinek kegyességekkel. Kinos volna nekem azt hinni, tisztelt barátném hogy Nagysád énerántam úgy hülhetne-el, mint sokan mások erántam és mások eránt mindennap.

Mi élünk, és váránk a' Dietának engem boldogító végét. Rettenetes az, hogy minden kedvező kinézéseim elakadnak. Ha közbe nem jött volna a' Dieta, eddig elértem volna a' mit várok. — Zseni csak kevés napokat volt itt bálókba, pedig az neki mind elemmentuma, mind nagy talentuma. Ellenben Thalie itt tölté az egész farsangot, hogy egy Nantes nevű francziául szőlő valóságos Szerentsentől, az Ujhely sok lyányaival 's ifjaival, a' tánczban leczkét vegyen. Isten tudja, ez az Afrikai vagy Amerikai kordoványbőrű ember mint juta e' tudományhoz; de talán már Franciaországban

született, 's talán a' *Nante* nevet (két syllabával és S nélkül) a' maga szülővárosától vevé.

Ifjainknak 's lyányainknak így sok öröme van. Jobb farsangja azonban senkinek nem volt, mint Fő-Szolgabíró Bydeskúty Mihály Úrnak. A' dolog érdemi hogy elhíreszteljem; ez eszembe juttatja a' mit Shakespear mondat Hamlettel. Mennyen földön sok dolog történik, a' mit a' *Philosophus* nem ért.

Ez a' Bydeskúty egy holnappal ezelőtt Ujhelyben mulata Gyűléseink miatt. Álmban egy éjjel hozzá jön egy szegény asszony. Az Úr bizonyosan elfelejtette hogy én adósa vagyok; mert néhány esztendeje már, hogy nekem kölesön ada három forintot, 's nem kéri. Ime hozom. — B. elveszi a' bankót az asszony kezéből, 's az megy. — B. most felveszi a' két bankót, 's látja, hogy az asszony neki nem 3 hanem 4 fntot hozza. Visszakiáltja, 's egy forintot neki kiad. Fizesse Isten vissza az Úrnak ötvenháromszor annyival! mondá az Asszony, 's elment. B. felébrede. Rendes, ugymond; mondják: adjon Isten ezer annyit, száz annyit, de ki monda valaha 53 annyit. Mihelytt felvirrada, a' Numerust Loteriára tevő 2 ezüst húszszal és egy ezüst garassal; több ezüstje nem volt.

Kevés napok mulva a' feltétel után megjelene álmban az Asszony másodszer is. Feltette az Úr a' Numerust? kérdé. Viseljen gondot az Úr a' czédulára, mert a' szám bizonyosan kijő. —

Felejtém mondani, hogy B. az első álomból felserkenvén, ezt gondolá: egy asszony három forint, ötvenháromszor annyi — tehát a' Nrus:

1, 3, 53.

Kevés napok mulva a' második álom után Kassára kelle bemennie. Nem felejtheté a' kétszeri álmot. Ott még 30 xrt teve fel újra. De már itt a' 4 Nrus is közzé szúrta, mert az Asszony neki 3 helyett 4et hozott.

Kijött a' szám, 's a' mit itt irok mind magától tudom. Akkor beszéllé, midőn Febr. 5d. Kassára indult a' nyert pénzért. Az ő calculusa szerint 8150 fntot nyere a' Kassai és Ujhelyi Lotteriákon; de Kassán csak 6900 egynehány forintot fizetének neki. Azt valóban felvette, elhozta, és már 5000 frt adósságát kifizette.

Megmondtam neki, hogy ha ismét álmodik, nekem is szóljon. — Történet, szerencse-játéka; semmi egyéb. — Én ilyen fiók Loteriára soha sem tettem miolta iskoláimat elhagyám: igen a' nagy jószágokéra. Iskoláimban egyszer tettem, nem emlitem, miért.

Interesszálni fogja Ő Nagyságát, hogy Szinnye és a' nekem kedves Búd nem Gróf Vandernath Wilhelminé többé. Az ipa, Gróf Szirmay Tamás, általadatá azt vele magának, minthogy a' belé tett Capitális' interesét nem fizeté. — Kellett a' Vandernathnak azt kivenni? —

Éljen szerencsésen, tisztelt, igen kedves barátném, 's tartson meg engem megbecsülhetetlen kegyeiben. Ő Nagyságát, Gróf Wasnét, Comtesse Constanszt hív tisztelettel tisztetem.

Nagyságodnak

Ujhely Febr. 12d. 1826.

alázatos szolgálja
Kazinczy Ferenczmpir.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában. M. Irod. Lev. 4r. 5. sz.]

4589.

Kazinczy — Guzmics Izidornak.

Guzmicsnak Kazinczy Ferencz
baráti szíves tiszteletét.

Melly igen régen várod levelemet, kedves barátom! Mindég vádlám magamat, mindég szándékoztam felelni kedves levedre, de szándékom mindég szándék marada. Így játszik a' szerencse minden feltétimmel. De ha megvárakoztatálak is, bizonyos lehetsz felőle, hogy naponként emlékezem rólad, 's azért is, mert egy tárgy, melly egy holnap olta elfogott, Téged teve szemem elibe. A' mit Mendelsohn monda egyik Előbeszédében, hogy ő nem írhat egy sort, hogy Lessinget ne lássa maga előtt, 's ne kérdje, hogy arra mit mondana a' megholt barát, azt én kivált ezen dolgozásom alatt mondhatom reád nézve magamról. — A dolog ez:

Őt esztendősz Lajos fiam, a' Sophie kedves Benjáminja, szüntelen alkalmatlankodik anyjának, hogy őt mülassa a' Bibliái történetekkel. Sophie a' Bécsi Salesiának közt ezeket francia nyelven tanulta, 's egy Magyar könyvet kívánt, hogy megolvassván a' Historiát, elakadás nélkül tehesse a' mit Lajos és a' hét eszt. Bálint kívánnak. Én kezébe adám Hübnert. Feleségem elvetette: «hogyan adsz te nem ismert könyvet gyermekidnek?» kérdé, 's mutatá, mit beszél ez a' vén Theol. a' Sodoma Angyalairól, 's a' helyettek kiadott.

Lót leányiról, 's a' Michál házassági ajándékaról. — Az Ujhelyi Predikátor épen most adá-ki (1826) a' *vén* Theol. Munkáját, de egy német új Theol. elváltoztatásával. Az nekem úgy nem tetszik, mint az első. Én e' dolgokat Mythologia Christianorum et Hebraeorum gyanánt nézem; tudni azokat nem csak theol. és relig. czélból, hanem historiaiból is kell; és ha nem tudom, hogy Izrael mint tusakodék az Angyalial, mint értem-meg a' Debreczeni Consul Fáy Janos Úr Gyűjteményében a' két tusakodót? Ezenfelül az az incommutus beszéd! Látám hogy a' dolog nem sok munkámba kerül, 's tartoztam ezzel gyermekimnek, 's egy újat csináltam. Patakon olly férfi tanítja a' Theológiát, a' kit te is nagyon szeretnél. Bibliothecár. volt Patakon, valóban Chalcenterus, Göttingát látta, szüntelen tanul, 's feje tiszta, szive tiszta, egészen tiszta. Beküldém neki a' Munkát, mind hogy ítéletét adja, mind hogy némelly homályimat verje-el. Azt felelte, hogy az ő gyermekei e' tárgyat más könyvből tanulni nem fogják. Eggy helytt azonban nagyon megbotránkoztattam. Ámbár az Exogeták' magyarázatjait (ill. gyermekeknek) nem szeretem, magam is az ő vétkekbe esém: «Jákób azt álmodá, hogy tusakodik, 's fetrengései közt, álmában, kificzamitá lábát . . .» — Sokat nevetének rajta, hogy Saul a' Proféták közt mit tanit. Ellenben a' figefa átkát úgy magyarázám, hogy azzal Prof. Somosy János is (ez a neve a' Profnak) nagyon meglegedett, sőt meglepve vallá magát. —

Mind ezen haszontalanságot Neked azért beszéllem, hogy elmondhassam Előbeszédemet, melly itt következik:

Szív és Ész azt kiáltja minden embernek, azt kiáltotta minden népnek, és azt fogja mindég kiáltani, hogy van Isten; hogy az hatalmában és akaratjában tökéletes; hogy ő teremte minket, és mind azt, a' mit látunk; hogy az emberek' sorsát, és az egész világot, ő intézi, ő igazgatja; hogy mindenhol jelen vagy, 's nem egyedül cselekedetinket, hanem legtökösbb gondolatinkat is látja és ismeri; hogy szereti a' jót, a' nem jót gyűlöli; hogy testeinket elbontja a' halál, de lelkeink elbomolhatatlanok; hogy ő a' Szent, az Igaz, mindenkinek megadja a' mit érdemle; hogy őtet imádás, hív tisztelet, hála illetik, nem mintha arra neki volna szüksége, hanem mivel az által mi nyerünk, kiknek ez a' hódolás, midőn dolgaink óhajtsunk szerint folynak, örömünket megszenteli 's bennünket jobbakká, nemesebbé tesz; szomorúságinkban vigasztal, kísérteteink közt hatalmasan támogat.

E' szent, e' jóltevő hitet --- inkább mint tudást; mert mi kevés az a' mit ember tudhat! — e' vallásos érzéseket a' Bibl. Történetek nagy sikerrel nevelhetik a' gyermeki szívben, ha a' szerint adatnak-elő, a' mint a' gyerm. esztendőök kívánják. Kisdedeknek is egyszerre szükség ugyan és egyetemben gyakorlani a' léleknek minden tehetségeit, a' felsőbbeket és az alsóbbakat; 's kit szállhatna-meg az a' gondolat, hogy ezektől vak hitelt kívánjunk, hogy nekik az elmékedést tilalmazzuk? kit az hogy őket a' jó' szeretetére nem a' jó' szeretete, a' rút' gyűlölésére nem a' rút' gyűlölése, hanem képtelen. ígéretek 's babonás ijesztgetések által serkengessük? De valóban egészen el van tévesztve a' dolog, ha felejtjük, hogy a' gyermekeknek még meg nem erősödhetett értelme mindent meg nem bir, és hogy ezek körül igen nagy gonddal kell vigyáznunk, nehogy az elmékedés elméskedéssé váljon. Nagyobb korokban így lesznek lépteik igazán bátrak, igazán biztosak.

E' Történetekben sok van, a' min a' gyengébb koru gyermekek felakadhatnak, 's annál inkább, minél elmésebbek; mert a' kiknek kegyelem kevés mértékben jutt. semmin nem akadnak-fel. Elmondani nekik, hogy a' keleti nyelveknek ez vagy amaz szövése mit jelent, nagyon hasznos lesz, olykor szükséges is. De a' ki az ő javokat igazán akarja, óvni fogja magát minden tudós magyarázatoktól; az afféle nem az ő koroknak való. Beszéljük nekik a' történetet, a' hogy azt egy régi nemzet szent Könyvei beszéllik, 's azon czéllal, hogy a' soványabb tárgyak későbbi tanulására elkészíthessenek, szoktathassanak; hogy tehetségeiket fejtegethessük, erősíthessük; hogy szíveikben a' jónak, igaznak, szépnek szeretetét ébresztgethessük, 's beszéljük azon bölcs tisztelettel és hűséggel, melly a' gyermek bizodalmit megnyerheti; 's tiltsuk-el áltájjában a' célra nem vezető, tiszteletlen fessegetéseket. Mondjuk a' hol kell, hogy a' dolgot még most nem érthetik, de idővel ők is fogják, 's elégedjünk meg vele, hogy megtanulták, a' mit nekik javokra beszéllettünk.

A' Vallás nem barátjai külön-fogva vizsgálgatják annak tanításait, hogy mondassák a' mit mondanak. Nem így kell; jóltevő hatásiban 's tiszteletes egészében illik azt tekintenünk. Melly Philosophia tanítja így az akarat szentségét, az erkölcs tisztaságát? mellyik hat így tudásra és nem-tudásra? Tanított Vallás nem lehet az a' másika, 's ezt igen tisztel. okok kiáltják szükségesnek. Rendes tévedés tehát hogy ezek az iskolák Bölceinek nem ritkán szinte neveléses káprázolataikon fel nem akadnak, a' Socrates és Cicero

szájában megértik a' szót, 's a' Görögök Mythológiáját még csudálgatják is; itt pedig mindent hidegen feszegetnek, 's csak azt javalják, a' mit a' hideg ész, az a' józan! javall. Tisztelet annak; az bennünk Istenség' szikrája: de a' léleknek egyéb tehetségei is vannak, 's azokat nem azért vevénk, hogy az ész által elfojtassanak. És ha intésünk itt talán helyén kívül lenni látszhatnék is, paedag. tekintetből bátrak vagyunk kimondani, hogy a' ki gyermekeiben idő előtt ébresztgeti, és nagyobb mértékben, ezt az ész, mint illik, őket azon szép szerencsétől fosztja-meg, hogy a' dolgokat poetai fényekben is nézelhessék, 's Homéért később megtudhassák kedvelleni. Haki a' napba mereszti szemeit, elvakúl, mint a' ki mély setétbe van elzárva; organumaink úgy alkattak, hogy mi csak akkor lehetünk boldogok, midőn a' két végszél közt lebeghetünk, 's a' reggeli korány' és az estvéli alkony félfénye szemeinknek kedvesebb a' déli nap vakító világánál. Ne vágyjunk egyebek lenni mint a' miknek teremtvé vagyunk. — Az utolsó § csak a' dolgozásról.

Igen kedves lenne előttem, ha te tudatnád velem ezen Előbeszédem felől ítéletedet. —

Auróra jobb ez idén mint Hébe. Endre, Vörösmarty, és osztán maga a' lelkes Kisfaludy Károly és Bajza, miket adának! Bajzának Bordala, Kisfaludy Károlynak Volna szárnyam etc., melly lelkes két ének, scandált és rimes sorokban. 'S hiheted e, hogy még Aurórárt és Hébért végig nem tudám olvasni? Bártfay is ugyan jót ada, 's melly tudós nyelvben!

De élj szerencsésen, igen kedves barátom. Elüté az éjféli óráját. Alig látok. Ujhely Febr. 12d. 1826.

Szedernek ezer szépet! —

[Eredetije a sz. Benedek-rend pannonhalmi könyvtárában.]

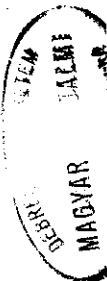
4590.

Kazinczy — Zádor Györgynek.

Ujhely, 1826. febr. 14.

Stettner Györgynek Kazinczy Ferencz
baráti szives tiszteletét.

Lopom az időt igen kedvetlen dolgaimtól, hogy valaha szólhassak Veled, 's felelhessek kedves leveledre. Életem' estvéje, midőn

nyugodnom kellene, el van terhelve munkával, keserőségekkel, 's olykor éjféltől után két óraker oltom-el gyertyámat, és még is a' Danaidák büntetése gyötör. Ennek ugyan részint magam vagyok oka; mert mint a' gyermek, gyermeki lelkem által olly dolgokra hagyom kapatni magamat, mellyek nem tartoznak rám, de úgy hiszem, ott is nevelhetem a' jó magját.¹ — Képzeld — mert úgy hiszem, nem fogod hallani szavamot részvétel és javulás nélkül — a' mult hohnapban egy iskolai-könyvet dolgozék. Sophiem kínozva volt a' maga ötévű Benjaminja, Lajos fiam által, hogy neki beszéljen Bibliai történeteket. Ő azokat francziául tanulta a' Bécsi Salesiánák közt, hol neveltetett, 's elakadt a' magyar regélésben, noha nyelvünket jól beszéli. Könyvet kért rá. Hübnerünk elakasztá, mind ügyetlen beszéde, mind a' mi ott a' Sodomain Angyal és a' Dávid Saul által parancsolt házassági ajándéka felől mondatik, Ujhelyi Predikátorunk (Gener. Notáriusa Superintendentiánknak) most adá-ki a' vén Hübneret vén nyelvben, de új gondolkozással. Az Exegeták magyarázatja nem gyermekeknek való; a' mint a' görögök Mythológiáját kell tanulnunk, úgy kell vélekedésem szerént, a' Zsidókét is. Egy hét alatt kész vala nálam Hübner; bővebben mint a' két elsőbb, és még is kevés ívekre, 's úgy hogy a' gyermek egy kevés gyakorlás után saját szavaival elmondhassa a' mit olvasott vagy olvastatni hallott. A' munkát beküldém Theol. Prof. Somosy János Úrnak Patakra 's az és egy más Prof. (Péterffy) nem reménylett javalással fogadták; az elsőbb megmondá, hogy az ő fiai más könyvből nem fogják ezeket tanulni. — Minthogy a' szenvedőnek kedves nevetetni, én a' nevetetés' alkalmait keresve keresem, 's ismét nevetek, midőn neked beszéllem, hogy a' két igen világos fejű Prof. mint borzada meg, olvasván, hogy én egy helytt ezt mondom: «Jákob itt azt álmodá, hogy küszködik, 's kinos fetrengésiben kifíczamlott a' lába.» Ellenben a' figefa' átkát úgy magyarázám, hogy az által még meg is valának lepve. Ha majd a' könyv kijő, kijő pedig bizonyosan, olvasd-meg Előbeszédemet, és szeress érte. Egész hitem, melly épen az a' mi a' Horáczé volt, ki van öntve benne; de óhajtom, sok Olvasóm értse meg. — De sok is róla.

Vörösmartynak megismértetése kedves cikkelye vala levelednek, 's annál kedvesebb, mert Cserhalmát elragadtatással olvastam. Mi öregek mindég csak magunkat látjuk, 's elakadunk, mikor azt

¹ A kiadásban így: *nagyját*, a mi bizonyára sajtóhiba.

kell vallanunk, hogy az ifjú V. tovább méne mint legesudáltabb Hexametristáink. Nagyon örvendek, hogy Cserhalomnak olly gyönyörű réz leve jutalma, mert az kérdésen kívül többet ér mint Auróranak minden rezei, 's elejétől fogva mostanig. — Bártfainak is egy igen jól 's tudós nyelvben dolgozott regét köszönhetünk. A' 'mi engem egészen elragada, az a' Kisfaludy Károly' szép dala: Volna szárnyam etc. 's a' Bajza Skholion-a, a' szót görög értelemben véve. Nem nyugszom-meg, míg ezt meg nem tanulom, hogy setéften is elmondhassam; 's ha Pestre megyek, magával Bajzával mondatom el egy ebéd' végével, 's sírni fogok örömben. Gyilkolnom kellene ezeket a' derék gyermek-férfiakat, a' kik arra kényszerítenek, hogy magamat mellettek semminek tekintsem, én pedig forrón fogom mellyemre szorítani. Barátom, itt az idő: Német Uraimék csudálni fognak bennünket nem sokára. — Subit ira jacentem ulcisci patriam! — De jó éjszakát, elnyom az álom, 's szemem alig lát többé. — Ah barátom, husz esztendőt még — hiszen az a' vén zsidó csaknem ezer esztendőtté, 's szeretném tudni, minek?

[Megjelent a <Zádor György levelezése Kazinczy Ferenczcel> című kiadvány 74—76. lapjain.]

4591.

Kazinczy — Bárány Ágostonnak.

Debreczeni Bárány Ágostonnak
Kazinczy Ferencz
szives idézetét.

Édes barátom, Gyönyörűséggel, 's nagy gyönyörűséggel, olvastam Minervánkban Biographiádat, 's örvendtettem, hogy géniuszod, vagy történet, feltaláltatá Veled az ösvényt, mellyen, úgy hiszem, pár nélkül fogsz ragyogni. Megkértem a' Minerva' Kiadóját, nyerjen-meg a' Pázmány' Élete' írására is, 's adja azt képével. Perecsenyi dolgozó 's megküldé, de Ellinger lelkesbb ember mint hogy azt felvehetné. Vadan vagynak elhalmozva az üres, de csörgő, dicséretetek; nem tudta elmellőzni a' mit szép képben látni nem szabad, 's nem ismeré hősét. A' Pápai Brevében, melly ötet (talán) Érsekké teszi, említetik, hogy élete' 13dik évéig Calvin' követője volt, de P. ezt vagy nem tudta, vagy pirult érte. Kérlek, teljesítsd kérésemet,

és szeress engem úgy, a' hogy én nagy fényednek szívesen örvendek.
— Ujhely Febr. 14d. 1826.

Kedves volna nekem érteni magadtól, mint jutál olly messzére Miskolcztól, hol van lakásod, 's nős e már, vagy még nőtelen. — Miskolcztot említvén, hadd említsem, hogy egyenesen-jövő híreim szerint a' Borsod örök tiszteletet érdemlő Fő-Ispánja eddig talán megholt.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 27. sz.]

4592.

Comáromy Istvánné Bárczay Borbála — Kazinczyna.

Különös tisztelettemmel való

Drága Kedves Uram Bátyám!

Az Hübnerék által küldését alázatosan köszönöm, és az Kedves Uram Bátyáméba azon a' hasonlításon (Úgy hasonlít Éva Ádámhoz mint a' tyúk Kakasához) igen nagyot neveltünk Nánival edjütt; ez igen meg fogható képpen van és a' gyerek nagyon meg érthet belőle minden[t] és nem hosszú, mely a' gyerekek elméjekhez leg szükségesebb. Még most engedelmeből meg tartom őket Kedves Uram Bátyámnak, míg magam is egyszer [a] tanult de már felejtett történiákat által olvasom; de vagy harmad nap alatt alázatos köszönettel bé küldöm. Az Uram 4. Febr. irtt levelét Kedden vettem, Husvétra 3 héti Vacatiót kapnak a' mint ott hallani, 's az Uram is akkor fog haza jönni, és még is clebbi fel tétével, de még akkor az én leveletem, melyben én arról le mondani kérem, nem kapta. A' Diaetáról azt írja, hogy ott ugy vélekednek, hogy egész Észteendőn tartani fogg. Ezzel magamat nagy betsű Atyafiságos Gratiajába ajánlván, alázatos tisztelettel vagyok

Mikóházán 17dik Febr. 1826.

alázatos szolgálója
Bárczay Borbálampr.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: Jogt. 4r. Orsz. gyűl. 7. sz.]

4593.

1826

Cserey Miklós — Kazinczynak.

Kolozvár. 18a Febr. 826.

Kedves Barátom!

Utóbbi leveledre felelek, melynek napját elfelejtetted reá jegyezni. Azolta itt két nevezetes halál történt. G. Wass Sámuelné és B. Bánfi László elmentek a földszinéről. Úgy hiszem ismerted mindeniket. Wass Sámuelné minden tekintetben első Dáma vagyis *Uri aszszony* volt Erdélyben. Születése, érteke, esze, okossága, öszve véve, mindeneken fejül emelték volt az Aszszonyok között. Az Anyja G. Csáki Kata volt, s hirt utánna mintegy *ezer* telket. Ez Erdélyben sok, Magyar Országba a közepszerüséghez számláltatik. Ifu korában szépségeis tündöklött, s egyike volt a Fő Renden azoknak a melyek legtöbb vágyakodást gerjesztettek. A ki olyan hogy szerettelik, elnem kerüli hogy ne szeressen. Nem volt hideg vérü, — de ámbár a kérkedők azt terjesztették, hogy többenis éltek volna kedvezésével, mégis tsak egy volt a kiről bizonyoson tudtuk hogy azt valójában szerette, — a második férje. — E miatt öszveis háborodott az elsővel, G. Csáki Jánossal, elis vált tőlle, s hozzá ment ehez, de azt megbetsülte, jól élt velle holtáiglan; — az elsőtől való gyermekeinek pedig valóságos Jó Anyja volt. Sirattyákis, ámbár sok maradott reájok. A ki a jó Apának vagy Anyának betsét érteni és érezniis tudja, semminek nézi hozzája képest a nyeresseget, s annális semmibbnek az olyant, a mely úgyis tsakugyan reá került volna későbben; és egy óranyi életet drágábbnak tart egy egész életben birható gazdagságnál. Ennek az Aszszonynak azt tulajdonította vétekül a Világ hogy az első férjével nem jól élt; de két nagy mentsége van; egyik az, hogy erővel adták volt hozzája, — másik az, hogy a második férjéhez már annakelőtte volt különös hajlandósága. De ha vétett az első férje ellen, ki pótolta gyermekeiben és onokáiban, mert nem tsak gyermekeinek, hanem onokáinakis megbetsülhetetlen Anyja volt. Soha sem láttam, — s talám másokis kevesen láttak, — olyan nagy sórsu dámát, a milyen ő volt, úgyanyira az onokáira való gondoskodásba merülni, hogy tsupán érettek láttassék élni. Maga mellett tartván oskolába járó onokáit, nem őket szoritotta arra, hogy állapottyához szabják magokat, hanem ő maga szabta magát az övékhez; — elanyyira, hogy p. o. vellek akarván mindenkör ebédelni,

szokottsága ellen 12 órára szabta ebédlését, és hogy vélek vatsorálhasson, idein vatsorált, kivéve azokat a napokat, mellyeket elvont magától, hogy az Országnak betsületet tegyen, t. i. mikór nagy ebédekot adott, vagy estvéli Gyülekezeteket, méltó tekintetekből. Valóban tiszteségetis tett Erdélynek, mert a Külső Országi nagy emberek, Királyi Hertzogek és más felemelkedett sorsuak, nálla találták fel azt az illendőséggel tellyes . . .¹ ellátást, a melyben meg elégedést találtak, s jó emlékezetet vittek magokkal Erdélyben lett mulatássokról; — úgy hogy e részben, a néhai Gubernátort kivéve, nem tsak megnem előzte ezt a Grófnét senki, söt elsem érte. Észe fel volt ruházva, nem tsak aval a szép olvasással, mely a társalkodásban a jobbféle beszélgetéseknek az izét megadgya, s a Szép nemben az eszesebbeket characterisálva, hanem aval a mélyebb tudománnyalis, mely a férfiak közöttis a legmiveltebbeket kijegyzi a főbbi közül. Okossága mind a Haztartásban, mind pedig az embe-
rekkal való bánásban a bölts Aszszonyt mutatta ki. Kinyitott és költséges Házat tartván, mégis úgy gondolom hogy 200 czeren fejül menyen a mit szerzett, 's a háza olyan rendel volt tellyes, mintha egyedül arra fordította volna figyelmetességét, noha sokkal nagyobb tárgyak foglalták elméjét. A Veje, minden nagy tulajdonságai és minden reá termettsége mellett, bajosan, vagy sokkal későbre, érte volna el azt a tetőt a melyre feljutott, az ő mély okosságának anyai segedelme nélkül! — Az Onokáiban gazdag jutalmát érte gondoskodásainak, nevezetesen Jósika Samuban, a kít a' vélle egy vivásuak között minden akadozás nélkül leges-leg Első Erdélyi Ifiu embernek lehet mondani. — Én nevendékségmentől fogva ismervén, mindenkor tiszteltem, s kötelességemnek éreztem, nem tsak annál az osztályos vérségnél fogva hogy az Anyám a Csáky Susánna Onokája volt, — hanem az ő személyes érdemeinek tekintetéből; hogy utánna mennyek földi részének Nagy Almásra, s jelen legyen elhejheztetésén. — A férje kopórsója mellé tettük az övét, azon oszlop alatt lévő Kriptába, melynek egyik oldalán, a mint értettem, az általad készült Versek vannak. — Sokat írék erről az Aszszonyról, de úgy gondolom hogy reád nézveis interessant lesz, mert kevés van a kiről ilyeneket lehessen igazán írni, én pedig igazán irtam. Már most kezdek tulajdonképpen a leveledre felelni.

Hogy miért irsz nekem, azt Te tudhatod — de én annak

¹ A szó első fele olvashatatlan.

egyéb okát se nem látom se nem kívánom hozzám való szives indulatodon kívül; a melyhez továbbrais számot tartok.

A Magyar Országi két Tábla *megjegyzett*, de éppen ez a *megjegyzés* fogja szülni ennek az Ország Gyűlésének gyümöltstelenségét! — Két nagy kérdést látok: *Mi az igasság? Mi az okosság?* Minden egyéb a mit, tudtomhoz képest, a Statusok Táblája meg állított, *igasság* (noha nagy része tsak *könybevaló* [!], nem *most-használható* igasság) azon az egyiknek [!] a miben a Fő Rendek sokáig nem akartak meg egyezni, s a miben utólyárais tsak azért egyeztek meg, hogy a hátra lévő tárgyak ellátását ne késedelmeztessék; nem pedig azért mintha annak fogonattya lehetne, mert ők előre tudják hogy nem lehet. Barátom! A mü Magyar Nemzetünk a papiroost soha sem vallotta pénznek, a Contributionale Quantumot pedig *forint* számra ígérte. Minden papiros surrogatumnak természetében fekszik, hogy az ő betse változás alá van vetve, — de a Magyar Nemzet ígérétenek nem kell változás alá vetve lenni, — és mivel a surrogatumot nem ismerte pénznek, miként kívánhattya hogy a forintok 8 garasban járó titularis forintokkal fiztessenek? E' nem igasság! — Ide járúl: Hogy a Finantzia megromlása, — melynek következése a Váltó Cédulák betség tsökkenéseis, — a Frantzia Háboruk munkája: azokat pedig Magyar Ország nem ellenzette, — sőt rendkívül való Subsidiümokkalis, Insurrectiovalis, segítette, — hogy össi Constitutioját meg maraszthassa. Ez így lévén, igasság volnaé hogy azt a következtést elne tőrje? — A mi pedig a második kérdést illeti: Mit érünk velle ha megrendittyük a Monarchia Creditumát? Saját Nemzeti Kereskedésünk elé mozdulásátis hátráltattyük. — Jobb azon lenni, s azt végbe vinni, hogy több pénz jöjjen bé az Országba, s kevesebb takarodjék-ki; így a Népenis lesz segítve, mert leszsz miből a *valóságos pénzbeli* adót letegyje, s a Nemzetis erőssedik. Tudom én mire tzeloznak a Patriotáitok avál a propositióval, de éppen az a baj hogy olyan meszsze tzeloznak, a hová, a töltéshez képest, a lövés elnem ér. — Osztan: valamint a személyes embe reknek úgy a Nemzeteknekis vannak irigyjei, a kik előtt nem bátórságos a meszszebbi tzelokat elárulni. Ki volna az az elfajült Magyar, a ki ne óhajtana szívében, hogy az ő Nemzetének hajdoni ditsősége helyre ályon? hogy ne a Magyart igazgassák más Országból, hanem a többit Magyar Országról? De mind ezek Barátom ez úttal elérhetetlenek. Elébb Lengyel Orzágnak kell hejre állani. A Magyar Nemzet a Mohátsi veszedelemtől fogva mind nyavajog. Gyógyúlt, de

még nem jött meg az ereje, — arra kell hát ezúttal minden igyekezetét, — és *tsupán* arra, — fordítani, hogy *az ereje meg jöjjen*, — s eztis lassanként, nem egyszeriben, kell munkálni. Én azokkal a nagy Politicosokkal a kik a Tü Országokban vannak, nem mérkezem, — de magamban csak azt gondolom, hogy elég lenne ezúttal a Magyar Nemzet jövőbeli Nagyságának az ágját megvetni. Elég volna 1-o azt végbe vinni hogy ezentúl minden 3dik esztendőben mulhatatlanul Ország Gyűlése legyen, és az Executiva a Legislativába ne involálljon. 2-o Hogy a Só ára lejobb szállitassék. 3-a Hogy a bórral való Commerciumnak az úttya északfelé, a Harmintzadnak leszálitásával, meg könnyebbíttessék. 4-o Hogy a Magyar Nyelvnek közönségesse tételére, a köznépek pedig proportionalis Culturájára, Falusi *Trivialis* és Városi *Realis* Oskolák állitassanak, s ezekre fundus alkottassék; 5-o Hogy a Magyar Tudományos Academia felálitassék. 6-o Hogy az 1808beli VII dik Articulus teljesítésbe vétessék. 7-o Hogy a köznépek anyi béfojás engedessék az Ország dólgaiba, a menyit bátórságosan lehet engedni, t. i. hogy minden falu küldhessen a Vármegyéjének Választó Gyűléseire *egy egy Követet*, — egyéb tárgyak elhatározása a Nemességnél maradván. 8-o Hogy a Nemesség a henyelésből ki emeltessék, s permanens Insurrectio, vagyis Nemesi Seregek, Capitulatio szerént, alkottassanak, melyek a Katonai gyakorlásokban és fenyítékben békesség idején foglalják magokat; nehogy a fiaink vagy Onokáink az Organisált Muszka Tatároknak és Kozákoknak béresseivé változzanak. —

Enyit, úgy gondolom, el lehetne érni, — a többiről pedig a következő Diaetákon lehetne tanátskozni. Arrais meglehetne vetni a fundamentumot, hogy Erdélynek az Udvari Cancellariája, és a Super-revisoriuma, a Magyar Ország Cancellariával és Septemviratussal, egyesíttessék; — s a Magyar Ország Diaetákra Erdély részéről is a Jurisdictionok Követei, és az úgy nevezett Regalisták megjelenyenek, mert nálunk Magnasi Status nintsen, de Fő emberek mégis vannak. —

Azt hallom, aztis feszegették némelyek, hogy a *Papi Jóságok a Status jószágai*. — Ez édes Barátom veszedelmes állítás, és nem igaz. A Status, vagyis az Organisált Civilis Társaság, (Ország) nem Barát Convent, a hól az egyenként való személyek a proprietásról lemondottak volna, és a hól senkinek sints semije, minden a Szerzetes Házó, — hanem olyan Társaság, a melyet azért alkottak az emberek, hogy az a maga egyesültt erejével mindeniknek a proprietását *meg őltalmazza*; — de nem hogy *elvegye*! — Az erőszakos

fejedelmek találták fel azt a költeményes principiumot, hogy *minden a Statusé*, — azért hogy ők magokat tartván Statusnak, mindenhez hozzá nyúlhassanak, és mindent külömbféle adóval meg terhelhessenek. A Papi Jóságok, valamint a Nemes ember jószágai, *annak tulajdoni a ki azokat bírja*, — avál a külömbséggel hogy a Világi Nemes ember a Successorát maga magának nemzi, a Papét pedig a Király tsinálja. — Nem jó az e' féle principiumokat bé bortsátni. — A többi között meghasonlástis okoznak az ilyenek. —

A mi öreg Vice Praesesünk bé adta a Resignatióját, s tartok tőlle, nehogy véletlenül olyan tétessék hejébe a ki nem arra való. — Várom további Tudósításodat, és maradok igaz barátod

Kolosváron. 25-a Febr. 826.

Cs. M. mpr.

N. B. Nem egy nap irtam, hanem megszagatva.

[Eredetiye a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 26. sz.]

4594.

Barkassy Imre — Kazineczynak.

Különösen tisztelt Tekintetes Fő Tábla Bíró Úr!

Örömmel nyúltam a' Tekintetes Úrnak nekem szólló leveléhez; de fájlalva olvasám el annak nagy részit, sajnálom a' megtörtént kellemetlenséget. Csudálkozom Kapitány H. Úrnak gondolatlanságán, őt tartom leghibásabbnak, K-nét neveletlennak, Lajos fíját esztelennek, K. Urat szerentséltennak, ártatlan leányát legjobban megsértettnek, mert tudom mint törekszik a' rossz világ betstületinn, melly néki legdrágább, csorbát ejteni. Mentül tovább élek, annál több rossz oldalaik tűnnek előmbe az embereknek.

B. barátom kedvesenn vevé a' tréfát, alázatos köszönetit 's tiszteletit teszi érte.

A' levél véginn való bölts tanátsát a' Tettes Úrnak alázatosan köszönöm, tőlem kitelhetőleg igyekszem annak eleget tenni, mellynek követésire különös szükségem is van, mert e' napokba is a' sok ülés miatt a' gyomrom baját, 's azután talán a' sebess járás miatt mejjem fájdalmát érzém. Egyébiránt ezeket, ha ugyan jól elértetem, a' Tettes Úr által vett értelembe jobban meg fogom tanulhatni Bétsbe laká-

som ideje alatt, hova Diéta végivel fogok menni, ha a' Bátyám engedi, 's környülállásaim változást nem parantsolnak. A' Tettes Urat is alázatosan megkérem, méltóztassék erántam avval a' kegyességgel viseltetni, hogy Bátyám ebbe megedjezen, reabírni. — A' Bétsi lakásra így készült meg útam: Szerentsém lévén Tek. Szabó János B. Vaajak volt Nevelőjüknek közbenvetése által, Udvari Agens Tettes Udvarnoký Lajos Úrnak bővebb ösmerettségébe jutnom, megkértem befogadtatásom iránt: előbb megígérte, utóbb bizonyossá tett, hogy Diéta után fel fog vállalni, nagy kegyességgel viseltetik erántam. A' hozzá menetelbe fő czéлом az: hogy széles ösmerettsége lévén, tsak inkább fog rajtam segíthetni, a' mi természetibe van. A' Szüts Urhoz való menetelem leginkább ezen múlt el, mert a' mennyibe Istenbe boldogult édes Atyám ezt akarta, bizonyosan hozzá mentem volna, de hihető, hogy ezt tsak azért akarta szegény atyám, mivel sem őt, sem mást nem esmért. — Ezen kinyilatkoztatásra tsak a' 'Tekintetes Úr kegyességébe vetett bizodalmam bátorított. — Erre nézve bátor vagyok a' Tekintetes Urat a' tanáts-adásra megkérni.

Már Zemplénbe eddig tudva lessz V. Cancellarius Szögyényi Ó Ngának, Borsodi Fő Ispán Klobusitzky Jó'sef Úr Ó Exjának halálok. Különös eset, ugyan azon napokba 4 nap alatt 3 Klobusitzkyak haltak meg, edj N. Váradi Kanonok, más edj Kir. Tanátsos, 3ik a' Fő Ispány. Helyette Septemvir Péchy Imre Ó Ngát rebesgetik.

Folyó hónap 8ikán Felséges Asszonyunk', 12ikén Felséges Urunk' születésök' napjai nagy pompával ünnepeltettek itt Po'sonyba. Bétsbe 11dikbe tette a' Fényes Deputatio Udvarlását. Herczeg Koháry Fő Cancellarius, H. Metternich, és G. Zichý Ó Exejik adtak táblákat; Császári ebéd nem volt. 12dikbe nyertek Audientiát a' Deputatio tagjai. A' mint fülhegygel hallani, többnyire megfeddettettek. Mélt. Vaý Úr nem igen nagyon, tsak ezt mondta a' Felség: Ich weiss dasz Sie sind von allen der Aufwiegler. Eggy óráig 's tiz minutáig beszélt vele más egyéb dolgokról, miről, nem tudhatom. A' Trenchéni Követet, Borsitzkyt megkérdezte, hogy az Instructiója kitől van 's azt mondta néki: Sie sind ein tollkühner Vertheidiger der rebellischen Principien Ihres undankbaren Ober-Gespans. 'S ezt értésire adván, kiküldte. Somsits Pongrátz Somogyi Követet szinte igen érzékenyen megfeddette, 's szemére hányta, hogy az Ürményi familiába, mellyel Ó atyafias, másforma emberek voltak. A' mint mondják, 's hihető is, ezek azért kaptak legtöbbet, mivel az elsőbb edj Országos Ülésbe azt mondta, hogy a' papi jószágok a' Statuséi,

ezt a' második secundálta. G. Illésházy Ő Exja is a' mint hallani, nem jó oldalról lévén lefestve, ahoz szabott módon tractáltatott. Szegedy Ferentz Szalai Követ ezt jó eleve megjövendölte 's magának Billettej lévén, még is haza jött Po'sonyba a' nélkül hogy Audientiára ment volna. Ezt tette G. Széchényi István is. Szembetűnő dolog hogy ezen Deputatiónak tagjai mind a' két Tábláról az Oppositions-partey vólt egyet kettőt kivéve. — Majd el is felejttem ide tenni hogy Szerentsyt az Unghvári Követet megditsérte a' felség 's evvel dítsekedett is. —

A' Diéta végi valamint sikere is bizonytalan, egyebet alig ha meg fognak adni a' tudós társaság felállításánál. A' Fő Rendek Tábláján előjövén ez a' kérdés, a' Prímás Ő Hsége előadván, hogy a' mennyibe ezen társaságnak az erkölts 's vallás meggyökereztetésére gondjának kell lenni; annyit ajánlott a' miből két derék Pap el fog élni. Ez az ajánlás alkalmasint hasonló azon beszédjéhez, mellyet a' Diéta elején tartott 's benne ezt mondja: Habetis Primatem. — A' bátyámnál ez meg van az Diétai Acták közt, valamikor méltóztassék megtekinteni a' Tettes Úr, hogy ha még nem olvasta volna.

Ma vólt a' requiemje Borsodi Fő Ispán Klobusitzky Ő Exjának, a' két Ő—s, A—s a' szokás szerint könyvből, Cz—ky Ő Exja tsak a' nélkül de igen nagyon imádkoztak.

Ezeknek alázatos jelentése mellett magamat a' Tettes Úr nagy kegyességibe ajánlott buzgó mély tisztelettel maradtam

A' Tekintetes Úrnak

Po'sony Febr. 18dikán 826ba

alázatos szolgálja

B. I. mpr.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: Jogl. 4r. Orsz. gyűl. 7. sz.]

4595.

Comáromy Istvánné Bárczay Borbála — Kazinczynak.

Különös tisztelettemmel való

Drága Kedves Uram Bátyám!

Eppen most veszem az Uramnak 12dik Febr. irott levelét melybe írja, hogy Kedves Uram Bátyámnak alázatos tiszteletének

jelentése mellett, e' következendőket irjam meg, melyet én így szórul szóra le irok: Az Ország több főbb Sérémeinek a' többiek előtt való Eö Felsege elébe adása meg állapittatván, azok közé tették a' Vármegyék Követei azt is, hogy Eö Felsege a' R. Catholikus Atyákat el tillotta, hogy Protestáns Tanítókat a' Gyermkeikhez ne vehessenek, valamint még 1806k Esztendőben azt is, hogy R. Catholikusok a' mi Oskoláinkba ne járhassanak, úgy azt is, hogy a' Protestáns Ifjak Külső Academiákra, a' holott számokra sok Fundatiók is vagynak, ne mehessenek. Ezen Tárty a' Kerületbéli Tanátskozá-sokból az Országos Ülésbe kerülvén, ezt a' Papság nagy meg illetődéssel hallotta, 's ellene egész Predicatiókat tartott, 's protestatiót tett. Ezen dolog két Sessióba vittatott, gyönyörűség volt nézni, mely egyenes lélekkel védelmezték magok a' R. Catholikus Követelek eleitől fogva e' Tártyat, a' nélkül hogy ebbe csak egy Protestáns Követ is szóllot volna. Végre ez meg is állapittatott. Innen ment ezen dolog a' Mágnások Táblájára. Ott a' Primás 's több Püspökök ismét peroráltak ellene, sőt a' Primás illy ki jelentéssel: hogy a' Római Anyaszentegyházon soha nagyobb seb nem esett ennél, mint hogy illyen dolgot magok a' Páristák kívántak, 's fessegettek. A' Státusok Táblájára ezen Tártyra nézve való észre vételét a' Mágnások Táblája által küldvén, még az elő nem vétetett; de még a' Státusoknak ebből egy szép Ülések lessz, és azok az igazságtól bizonyosan el nem fognak allani, mert itt igen jó emberek vagynak. Nem is vólt több csak Vitéz a' ki a' Papok mellet szóllott vólna, de ő rá ezen a' Diaetán igen igen rossz idő jár, mert nagy bajjal jut ahhoz is hogy csak meg halgassák is. —

A' végképpen való haza jövetelről csak ugyan letett az Uram, de Jósef napkor haza jön, és egy beisületes Vacatiót fog magának tsinálni, hogy leg alább három hetet köztünk tölthessen. Örömet van ottan az Uram igen, mert néki ott igen jó dolga van, csak hogy igen érzi, hogy háza népétől messze van. Ha csak ugyan sok Követ Társai, kikkel ott szorossabb Barátságban van, változni fognak, úgy ötöt sem tartya ott meg senki madzagon sem; már eddig is mentek onnan el Követelek, de olyanok a' mint írja, hogy miatta a' Hőrebb hegyén is túl mehetnek; vagynak sok olyanok is, a' kik már jártak haza és jó formán ki is mulatták magokat. A' bömbölőnek írójára azt írja, hogy ő mióta ott van, haragot sem esmér, de hogy több Társaival együtt néha a' mint a' szükség kívánta, egy kis tüzzel is hartzoltak; az nem vólt hiba, sőt ha azt nem

tették volna, az lett volna bömbölő hiba. Tűz nélkül a' Katona nem hartzolhat, ott is tűz nélkül a' Haza védelem nélkül maradna. Azért azt önként is megvallani nem szégyenli, mert valamint oda Hazája iránt viseltető érzékenységgel ment, úgy Isten segedelmével vissza is akar azzal térni.

A' Császár születése napján, 6 órakor reggel 101 ágyú lövés költötte fel az aluvókat.

A' három Hübnert alázatos köszönettel küldöm vissza. Én még a' beszédbe is azt az embert szeretem halgatni, a' ki a' dolognak velejét beszéli, a' hosszas el maradhatókról halgat; úgy a' Könyvben is a' rövideden való elő adásút betsülöm.

A' midőn a' Náni alázatos tiszteletét magaméhoz kaptsolnám, változhatatlanul vagyok

Kedves Uram Bátyámnak
Mikóházán 21dik Febr. 1826.

alázatos szolgálója
Bártzay Borbálampr.

Ezt a' levelet még tegnap meg irtam, de mig el végeztem, késő volt küldeni.

[Eredotije a M. Tud. Akad. könyvtárában : Jogt. 4r. Orsz. gyűl. 7. sz.]

4596.

Guzmics Izidor — Kazinczynak.

1826. Febr. 26d.¹

Kazinczy Ferencznek Guzmics Iszidor
szíves tiszteletét.

Igen, kedves barátom, te engem megvárakoztatál, 's várakoznom még olly türehtetlen nem volt, mint épen most. De én annak a barátának, ki atyai szeretetből, gondoskodásból exegeta, szent történet fejtegető lön, ezt a kis bosszontást nem csak megbocsátani tudom, hanem még meg is köszönni. Valóban a legszebb, a legszentebb foglalatosság volt az, melly engem hátratétetett; 's én

¹ Kazinczy F. jegyzete.

annak, mi ilyen, igen szeretek hátrálni. Benned valódi patriarchát kell tisztelnem, ki familiájának közepette atya, tanító, pap, egyszersmind, 's példád azt ohajtatja velem, hogy bár minden atya ezt tenné; a vallást, életünk legboldogítóbb kincsét, maga ébresztgetné, intézné, erősítené magzatának előtte megnyílt bizodalmas sziveikben. Az atyai 's anyai nevelés a legtermészetesb, a leghathatós. De kétségen kívül az atyáknak mind Kazinczyaknak 's az anyáknak mind Sophieknek kéne lenniük! — Előbeszédéről mit mondjak egyebet, mint hogy milly gyönyörű, oly igaz is. Mint tévesztének utat azok, kik a vallási nevelést azon korra halaszták, hol az ifju már minden egyéb ismeretekben jártas (philosophus!) mellyektől fogva azt megbírálhassa a hideg ész thronja előtt! Mintha nem épen a religio volna természetünk első szüksége! mintha a természet, mellynek mindenek előtt nyílik-meg a fiatal szív, nem mindenek előtt sejtetne velünk Istent, még minekelőtte akár erről, akár arról rendszeresen elmélkedni tudunk! S hányszor nem romlik-meg a fiatal szív hideg eszének vezérlése alatt, hogy osztán semmi szépnek, semmi szentnek érzésére fel ne gyuljon! Mindég megegyeztem én abban teveled, hogy a religio szívünk dolga; csak azt adám hozzá, hogy eszünké is egyszersmind: de valóban a hideg eszt, ezt a mindent feszegetőt, 's azért töbnyire pusztítót, nem érttem; 's akkor nem is gyermeknevelésről, nem is egyes ember religiójáról volt köztünk szó. — Áldás reád édes barátom ezen szép tetedért; áldás a gondos anyára, 's e szép gond alatt serdülő magzatokra; azon Istentől, kin gyönyörű beszédedet kezdéd, 's oly szívesen kezdéd.

Nevelésről tévén szót, meg nem állhatom, hogy a Dietán e tárgyról eddig ejtett beszédekről gondolatimat barátságos kebledbe ki ne öntsem. Tagadhatatlan, hogy a nevelésre fő gondját illik vetni a kormányznak; csak az által remélhet jó polgárokat, 's azért boldogokat is. A közneveléshez tehát tagadhatatlan jussa van a törvény hatalomnak. Engedj felsőhajtanom itt, vajha egy vallásuak, vajha egy nyelvűek volnánk, mi szegény magyarok! — Azt kívánák a Statusok, hogy a Felség huzná vissza tilalmát a protest. tanítók ellen kath. részen. Azt kívánák ismét, hogy a protest. ifjúságnak adassék vissza a szabadság kimehetni a külföldre tanulás végett. Mért az elsőre nézve nem kérék inkább, hogy a házi, különböző nevelés egészen tiltassék-el? Legalább, ha valóban az a nemzeti tűz éleszti Nagyjaink sziveiket, melly minden szavokból kilobog, ezt kelle különösen kérniük. Ha elfajult Nagyjaink gyermekeiknek újra születniük,

nemzetesedniek kell, ezt csak a közönséges nevelés által vihetni legbizonyosabban véghez. Az a külön nevelt ifju Gróf ismeri e egykoru polgár-társait? Megtanulta e őket becsülni? Észrevette e, hogy erkölcsi tekintetben mennyen [!] vannak felette, kiket most kevélyen vet-meg fényes köréből letekintvén az alacsonyabb születésűekre? Nem fogja e ez egész életében szégyelleni azok közzé elegyedni, kiktől mindég szorgalmatosan távoztatva különözött? S ha szabad neki protest. tanítót adni, szabad lesz kétség kívül külföldit is adni, mint ez eddig történt közönségesen. S nemde ez az, mi ellen annyán emeltük már szavunkat és tollunkat? De a már közönséges kath. nevelők csupa barátok! ezt hallom egy sem jó deák, sem jó magyar nyelvű Gróftól mondatni. Hiszen nem nagy ideje, hogy épen ezeket kívánta a haza. S az e ma a barát is, mi a közép századokban volt? De erről nem akarok sokat, ne talán Cic. pro domo szóljon belőlem. A nevelés tárgyait, módját határozza-meg a kormány; legyen meg az illendő felvigyázás; s csak alkalmas tagok rendeltessenek a tanító székekre: legyenek aztán ezek fekete, fehér, kék köntösűek, ugy hiszem a foganat egy lesz. Ten magadra hagyom elgondolni, ha a szerzetes, különben tiszta fejű, s szívű férfiú nem alkalmasb e a köznevelésre, tanításra, mint a sokféle szórt gondú világi. — Hogy eddig a köztanítás várakozásunknak nem épen felelt-meg, közelebbi okát magában a systémában kell keresnünk, melyet főbb tekintet sanctionált. Ugyan mond-meg nekem, nem téved e el a még gyenge nevendéknek fejleni indult eszecsckéje abban a sok dirib-darak különfélű [!] tárgyú dolgoknak tanulásokban, melyeket sem a tanítónak igazán kifejteni, sem a gyermeknek elgondolva tanulni nincs elegendő ideje, tehetsége? S mind ezt többnyire latán nyelven, írásból (könyv igen kevéshez van, nem is lehet a nagy dolgot ugy összehúzza kidolgozni, hogy becsületet valljon vele a szerző) egyedül a latán nyelv kedvéért! Mért a dolgot nem bizzák hosszabb tapasztalású tanítókra? Mért sanctionálnak olly könyveket (Grigely, Verseghy!) melyekben a dolog csupa zavar? Legyen helyes systéma; szabassanak a tárgyak a nevendékség erejéhez; legyen gondos felvigyázás a tanítókra (de ne három négy felül is, hogy a szegény tanító azt se tudja, kinek engedjen, kitől tartson!), a foganat nem fog elmaradni. — Sugj te valami jót a lelkes Grófnak, Dessoüfinek; ki maga is elég szép tapasztalásu e tárgyban. Mért nem állíthatatnék fel egy tudós társaság, az iskolák, és tudományok elintézésekre, hogy a sokra figyelmező Helytartó

tanács mentetnék-fel ez alól a tereh alól. — A külföldre menetel, 's az ott tanulás sem eggyez-meg a nemzetiséggel. Mért inkább nem kérék protest. hazánkíjjai, hogy részekre a hazában állitassék Akademia, legalább theologiai; mert a philosophiát, törvényt, medicát sat. nem látom, mért együtt nem tanulhatnák a katholikusokkal. Állitassék egy közönséges Akademiai Könyvtár, 's legyen olly fundusa, hogy az idegen nevezetesb szülemények megszerezethessenek. Tapasztalás végett, végezvén honn tanulásait, utazzon-ki, kitől telik. Valóban ez a kivánság előttem igen gyanus, 's azt érezteti velem, hogy protest. hazánkíjjai előtt még most is kedvesb a protest. külföld, mint a kath.-protest. honnföld. — Nem sohajtanal e fel velem te is barátom, hogy bár egy volna a nemzet religiója? Bé könnyü volna így a köznevelésről végzeni! bé sokkal könnyebb a végzést tellyesíteni! De mikor a legjobbbat el nem érhetjük, tegyük a jobbat.

Vedd röviden türehetlenségem okát. Pindar egyvik éneke a szebbek közzül, ha van valami nem szebbje Pindarnak, általad fordítva. Ugy fogadtam ezt, mintha egyedül kedvemért fordítottad volna. Sok szépet fogtam én akkor neked róla irhatni, ha nem várakoztatál. Most már sokat feledtem; de «a legédesb kinú anyafájdalmat» nem feledém. Köszönöm a *máglyát* (Fabricsnál *asztagfák!*) 's most a *két végszél*t. Mennyiszer érzém már ennek is, annak is szükségét! — Élj szerencsésen a tiéiddel! Pannonhalmán Febr. 26d. 1826.

[Eredetije a sz. Benedek-rend pannonhalmi könyvtárában.]

4597.

Kazinczy — Cserey Miklósnak.

Tisztelt kedves barátom,

Egy halottaiból feltámadott embernek meg fogsz engedni, ha ez úttal igen rövid lesz. — Tegnap érkezének leveleink, nekem is, másoknak is, Pozsonyból, nem Követinktől, de olly hiteles kútfőkből, mintha tőlök jönne a' hir.

A' gratulálni felküldött Követek közzül sokan billéteket kapának, hogy Ő Fels. velek egyenként akarna szóllani. Első vala Gróf Illésházy. Ez keményen megfeddetett, maga nem tudatja mi mondatott neki: de könnyű hozzá vetni onnan, a' mit Trencsin Vár-

megyének V. Ispánja, Követje Borsiczky hallott. Ennek ezt mondá Ő Felsége: Sie sind ein tollkühner Vertheidiger der rebellischen Grundsätze Ihres undankbaren Obergespanns. — Gróf Dezsöffy sirva jött-ki Ő Felségétől, a' mint ugyan én hiszem, ellágyulásból sirt inkább, mint a' megfeddés miatt, mert hiszen az ő módja szelíd és mindég kedves. — Schmidegnek szemére vala vetve, hogy Zemplény a' Kir. Commissáriusok eránt tiszteletlenül viselé magát. Ti kemény Királyt érdemelek, nem olly kegyest mint én vagyok. — Vay Ábrahám e' szókkal fogadtatott: Ich weiss, dass Sie der Aufwiegler aller Übrigen sind. Azonban Ő Felsége kegyes vala Vayval 70, az az hetven minutáig szöllani. — Somsics Pongrácz Somogy Vármegyei Követet arra emlékezteté Ő Felsége, hogy az ő vérsége, az Ürményi ház, nem ilyen embereket adott mint ő. — Szegedi Ferencz Szala Vármegyei Követ és Gróf Széchényi István Kapitány, mihelytt a' gratuláló Audientziának vége vala, szerkére ülének, 's vissza tértek Pozsonyba. — Szerencsy István Ungvári Követ és Fő Notárius az az egyetlen egy, az egész gratuláló Deputatióban, a' kit Ő Fels. megdícsérni méltóztatott. — Levelezőink úgy írják, hogy Péchy Imre Septemvir (egykor Bihari Vice Ispán) reményt nyujt magának, hogy Borsodi Fő Ispánnak fog kineveztetni.

Gróf Zichy kimondá, hogy sem a' só' sem az adó' leszállítása felől ne álmodozunk. Az Isten enyhítse meg a' dolgokat, és engedje hogy Király és Ország a' legszebb egyességben rekeszthessék-be a' Dietát. Jaj ott az Orzágnak, a' hol a' Fejedlem megbántva érzi magát. 'S minek az? mi jót szülhet az?

Gróf Rhédey Lajosnak a' leánya Rhédey Józsefhez copuláltott Január. 5d. Ez Lajosnak közel rokona, talán nagyatyja volt egy testvér az én anyám nagyanyjával. Az ifju Nemes, és Kalvinista. A' leány Pápista 's a' Lajos leánya, de nem feleségtől. Nevelése, arca, termete igen szép, úgy mondja minden.

Én Febr. 19d. forró hidegbe akarék esni. Ismertem a' közelítő nyavalya symptomájit, 's hirtelen elejét vevém. Életben maradtam tehát, de képzelhetetlenül el vagyok gyengülve, kivált hogy hozzá egy veszedelmes köhögés is járult, de a' melléből derekasan kivergődtem. Itt jó Patikánk, 's igen jó Orvosaink vannak. — Élj szerencsésen, tisztelt barátom. Ha Gróf Kornis Mihályt látod, add által neki szíves tiszteletemet.

Újhely, Febr. 28d. 1826.

Illésházynak az *minden* vétke, a' mint hallom, hogy az Imputációt a' Második Tábla értelmében kívánta. — Erről folyván a' szó az első Táblánál, 's a' kívánságot ellenzván a' Clérus, Herczeg Batthyáni a' Primásra meresztette második úját (index) 's végig vonta a' Cléruson, e' szókkal: Domini Theologi male defendunt Causam. Scriptum enim est: Non remittetur peccatum, donec restitutum fuerit ablatum. 'S ezzel lefílt.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 43. sz.]

4598.

Kazinczy — Dulházy Mihálynak.

Martz. 4d. 1826.¹

Édes barátom, Itt küldök valamit a' Minerva számára. Nem mondhatom én, mennyire örvendek a' Minerva szerencsésen választott darábjainak. De az Istenért el ne rontsák az Urak a' megszerzett becsületet a' Perecsenyi mázolásainak felvétele által. Bárány Ágostont megkértem levelem által, hogy Minervának készítse a' Pázmány életét. Közelít az idő hogy adósságomat is küldöm, nem csak valami kis érdemű dolgozást.

A' három Hébet íme küldöm vissza. Ezek velem vannak, Jenisch és Pyrker Széphalmon. Ha ezeken kívül van még valami a' Czédulákban, kérem az Urat, tudassa velem, hogy semmi se maradjon nálam. Én most lábbadozom egy halálos nyavalyából, 's mind egészségem mind a' rettenetes sár, eltiltanak attól hogy Széphalomra kimehessek. Éljen az Ur szerencsésen, édes barátom, tisztelje nevemben kedves élete' boldogítóját, régen nem láttam az Urat és az Asszonyt, 's szívesen sajnálnám, ha betegeskednék, 's higgye hogy én sem barátságtalan, sem hálátalan lenni nem tudok, lenni nem akarok.

Németh Úrnak az a' dühösségéről ismeretes Esperestje meg van ütve a' guta által. Sokat emlegetém Németh Urat B. Vay és

¹ 1826—57. Kazinczy Fer. Ur levele. Martz. 4ikéről. 1826. — Dulházy M. jegyzete.

Szabó Károly Urakkal. Ennek a' döllyfös P'apnak egy nevezetes összekapása volt a' szent székbén P'ay Ferencz Urral; ez el nem felejté magát, de lecsapott a' füle mellett, a' mint amaz érdemlette.¹

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában : M. Irod. Lev. 4r. 5. sz.]

4599.

Barkassy Imre — Kazinczynak.

Különösen tisztelt Tekintetes Fő Tábla Bíró Úr!

Tsak hamar egy más után érkezett két rendbeli betses levelei a' Tettes Úrnak nevelték örömemet, mellyekért alázatos tisztele[te]jm 's köszönetem megújítása mellett alázatosan jelentem :

Hogy az Eperjesi Követ sem ki nem vettetett a' Játszó szobából, sem meg nem botoztatott, a' mint ezt az ollyaktól, kik vele többször vannak, hitelesen tudom, minthogy magam ritkán látom. Kártyázni főbb foglalatossága a' törvény-hozásba avvatkozásnál; ittas is gyakran szokott lenni; arczúlatja e' napokba is öszve lévén hasadozva a' nagy eséstől, ki nem járhatott. Visszahivattatása felől semmit sem hallottam. — Budafalvi Bors Sámuel a' Nádor Ő Hgétől a' B[aykor] Úr esete után személyes parantsolatot veve egy néhány napi itt mulatása után való eltávozása iránt; a' határ nap közelgetése felé engedelmet kért Ő Hgétől az itt mulathatásra, 's nyervén, mai napig is itt van. — Még a' minapába lévén szó az Imputatióról a' Mágnások Tábláján, a' magyarok előtt különben nem igen kedves Zichyek fajjából való Zichy Károly volt az a' ki a' vallásból vétethető erősségnél fogva is szükségesnek vélte az Imputatiót, azt mondván: Non remittetur peccatum, donec restituatur ablatum. A' Domini Theologi male defendunt causam, scriptum est enim-et oda nem értvén. — Semmi hivatalba sints, azért beszéll így.

¹ NB. A' Somma egyhatod része, mellyet a' Nemzeti Társaság fundusa öregbítésére kellene esztendőnkint fordítani, tenne az első esztendőben 3217 f. 40 xrt. C. p.

Az első esztendei szükséges kiadás 22,517 f. 40 xrt. C. p. 3217 f. 40

3217 f. 40

3217 f. 40

3217 f. 40

3217 f. 40

19306 — Dulházy M.
jegyzete.

A' B[aykor] Úrnak szöllő levelet, itt nem lévén már szerentsétlen esetitől óta, utánna utasítám Bétsbe. Sz. Biró Kozma Úr azt javallta, hogy ne küldjem el, mert hát ha valami jó talál benne lenni, 's ő rosszat tsinál belőle — később nem bánta azt, 's a' levelet el is küldtem. Csak arra kéri alázatosan a' Tettes Urat, hogy azt az egész világ előtt rossz embert levelére ne érdemesíttse. — Mélt. Vaÿ Úrnak nem régibe irt levelet s azon Juris publici kérdést feszegeti benne, ha van é jussa valakinek ötöt Magyar Országba megszállítani, 's azt kívánni tőle, hogy jegyzéseit megmulassa, 's azt erővel elvenni akarni. — Magam is olvastam a' levelet, mert engem is érdeklét. Sopánkodva panaszkodik abba, hogy hazafijai bántják, 's nevezetesen Megyéjebeliak, megnevez engem hogy látott czibálatásakor, pedig én már csak az utóljára értem hozzá, haza felé indulásomból. — A' Po'sonyi Újságok nem sokak :

E' napokba érkeze meg Bars Vármegyének a' Nádor Ó Hsége hivatalos levele következősében az adó beszédése módja felől tett felírása, mellyből világos, hogy a' Fő Ispán G. Keglevich János küldö katonákat exequálni, már a' Dieta folyamata alatt. Borzasztók rendelései : A' Férjfiak kalodába szorítottak, a' szoptatós Anyák csecsemőjiktől külön választva pinczékbe, ólakba zárattattak, míg azok a' kaloda szorítása, ezek a' mejjekbe szorult tej miatt szenyvedt fájdalomtól, 's kisdedeik éhes sikóltásoktól gyötrettetvén, mindenféle ajánlásokra kötelezték magokat, 's ennek következésében házi bútoraikat, marhájakat elvesztegetni, saját természetébeli, vagy a' soványabb helyekenn kész pénzenn tételre beszerzett gabonájikat elpredálni kénytelenítették. — A' katonák tartása 2991 Rf. 30 xrokba került az adózóknak. — Több egész, mintegy 47, és fél 12 — telkek üressen maradtak. — A' Fő Ispán a' maga birtokába, gazdaságos Tisztjeivel, Cselédivel vitte végbe az executiót. 'S ez a' Magyar Törvényhozó Testnek együtt léte alatt! — Bétsbe erről mint kitsinységéről, 's nagyítva való előadásról beszélnek, a' véghez vivőt Zichy Minister Ipája biztatja. — Maga különben tart a' dolog kimenetelétől.

Tegnap 2dikba lármás Országos Ülés volt. A' velitesekről lévén szó, sokan tetemes sérelemnek tarták azoknak felállítatásokat. Mo'sony Vármegye Követje Némethszeghy azt mondta: veszedelembe lévén akkor hazánk is, midőn a' gyenge Ausztriai seregek a' Rajnán innen visszaverettettek, szükség volt a' segittsége, annyival inkább, mivel a' salus publica suprema lex. Ennek némellyek ellent mondtak, mint Comáromy. — Ez még semmi nagy megindulást nem tett

— később a' Szerémi Követ Par'setich a' N-szeghy vélekedéséhez állt, mivel úgymond, utasításomba semmi világos ez ellen nints, azonba tudom hogy megbízójim a' veliteseket, látván a' haza védelmének szükségét, önként adták meg, ismételvén egyszer'smind a' salus publica suprema lex-et is. — Erre B. Prényi a' Bereghi Követ világosan kinyilatkoztatta, hogy azt a' principiumot elfogadni tsak egy Monarchiába, de egy Constitutionalis Országba nem lehet, mert itt a' törvénnyel meg kell egyezni mindennek, a' velitesek felállítása' módja pedig avval ellenkezik — ellentmondását a' Diariumba betéetni kívánta. Kettőt hármat kivéve mind felugráltak, 's meg-egyező vélekedéseiket kinyilatkoztatták, még a' papság is felállott. A' Szerémi Követ menteni avval akará magát, hogy ezt a' Felség resolútiójába is mondja. — Erre Nagy Pál azt felelte: a' Követ Urak mentségeikkel megelégedve nem vagyunk, hanem húzzák vissza szavokat, (minden kérelem forma nélkül esett a' nagy tűzbe) olly resolútióra, melyet a' Felség maga is revocál, provocálni nem lehet — a' 9dik Novemberit érté. — Továbbá, a' Török elfoglalta Buda várát, még is törvényesen tanakodtak az általomról, miért ne történhetett volna az meg most is. — Personális Ő Nsga előüli hangon azt adta értésre a' Sopronyi Követnek, hogy arra nints jussa egyik követnek, hogy a' másikat vélekedése visszahúzására intse. N. P. felpattant, szólni akart, de G. Dessewffy felelé érte azt: hogy midőn közönséges meg nem elégedéssel vesznek valamit a' Rendek, mindég van jussa egy Követnek arra, hogy az egész nevébe a' másikat a' vélekedése vissza húzására megszólíttsa. A' dolog voksra ment, győztek a' hazafiak. — A' Krassói Követ Consiliárius Jakabffy is N-szeghyvel tartott, de társa Petrovich utánna nyomon felállt 's kinyilatkoztatá hogy Collegájával ellenkező vélekedésbe van. Az elsőnek változott a' színe szemlátomást.

A' Duna jege 25 Febr-ba reggeli 8 óra tájon nagy retségés közt indúla meg, tetemes károkat tett, vize megáradt, a' város alsóbb részibe csónakonn hurczoltak ki a' házakból holmit.

B— jó barátom alázatos tiszteletühez magamét csatolván, a' Tettes Úr nagy kegyességibe ajánlott maradtam a' Tettes Úrnak

Po'sony Martius 4d. 826.

tiszteleő alázatos szolgálja

B. I. mpr.

U. I. Az Abauji Második Követ a' jövő héten indul Mikóháza felé. Kazinczy Jó'sinak már otthon lesz Prókátori Diplomája.

Ultra Constitutionales	Oppositionalistae	Rogalistae	Ultra Rogalistae	Centrum seu sic dicti Neutra- quistae
<p>Cöttus Borsod — Soprony — Szabolcs — Szepes <i>Hic nova Jura querunt.</i> <i>Paulus Nagy Soproniensis, omnium acerbissimus in quemvis effrenat. invehitur.</i> <i>Ragály Borsodiensis. Alter Brutus, servitutem odit, multo magis Imperium — Brevis, sed fortis.</i> <i>Balogh. Barsiensis multa ex prioribus Diaefis in rem suam recoquit.</i> <i>C. Dezsöffy Szabolcsiensis, Satyram loquitur continuo, scribit plus, scriptaque legit, in Theoria omnium primus</i> <i>Almási Scopusiensis, imperterrile pugnat sermone latino contra Personalis proposita.</i></p>	<p>Cöttus Zala — Somogy — Zemplén — Gömör — Abaujvár — Komárom — Nitra — Neograd — Ilont — Beregh — Heves — Szathmár — Trentsin — Vas — Ungvár — Bihar Solum Executivam potestatem arctioribus limitibus constringere volunt. <i>B. Prinyi Sigmundus Beregiensis, Juditio prudentissimus, loquitur ad rem, et nullo ducitur praeter Boni publici respectu.</i> <i>Vitéz Abaujvariensis, vetula confundit omnia, claras Ideas nunquam habet, nisi in eo, quod propositis contraria sint adducenda.</i> <i>Máriássy Gömöriensis, est homo saeculi praeteriti, qui nihil dare, omnia habere, et Ministros suspensos cupit.</i> <i>Isáák Szathmariensis, moderare sed justo fusius semper tamen cum fundamento et vero proponit.</i> <i>Babothy Nitriensis, rem suam eleganter et logice proponit, et unice Commodo Patriae ducitur.</i> <i>Com. Smidegh Zempliniensis de verbis quantumvis.</i> <i>Com. Csáki Scopusiensis, bonus Christianus, sed malus latinus.</i></p>	<p>Cöttus Fehér — Sáros — Temes — Tolna — Esztergom — Zólyom — Posa — Szerém — Verőcze — Pest — Pozsony — Veszprém — Győr Nihil novi querunt, sed antiquis firmiter inhaerent. <i>Darthal Poseniensis sapienter et pulchre sed magis pro Praeside, quam Assessore valet.</i> <i>Pécsi Pestiensis propter inconstantiam et arrogantiam existimatione caret.</i> <i>Beszédy Vezprimiensis, Vir magni Ingenii, sedati temperamenti, loquitur breviter et bene.</i> <i>Kolosvári Jaurinensis, moralisat, politisat parum tamen profert.</i></p>	<p>Cöttus Árva — Baranya — Mosony — Krassó — Torontál — Békis Aliqua ex praehabitis etiam cederent. <i>Zmeskál Arvensis Jure consultus, omnium periculosissimus, per Komáromiensis et Abaujvarienses semel turpo depositus.</i> <i>Gajdaes Baranyaensis, pro aula imperterrite agit, deterritus per minas revocationis.</i> <i>Németzseghy Mosonyiensis, ob nanscam quam sermones ejus generant, omnibus odiosus.</i> <i>Jakabffy, Krassoniensis, Consiliarii partes egregie agit.</i></p>	<p>Cöttus Csanád — Bars — Turocz — Csongrád — Marmaros — Ugotsa — Torna — Lipto — Arad Non scitur, quid velint, cum nihil adhuc dixerint, supponendum eos et Rogalistas.</p>

* Olvashatallan szó.

4600.

Gr. Török Józsefné — Kazinczynak.

Drága Kedves Uram Bátyám!

A Sogrom Groff Török József Ő Nga nékem a' Kedves Uram Bátyám által megküldött Levelének értelméhez képpest, a Közöttünk téendő Transactiót a Pászthói Örökségünk iránt az alá írás végett megküldötte, a mellyben azt kívánja: hogy 500 Arany vinculum alatt arra kötelezzük magunkat, hogy azon örökséget átalýában kikeresni egyget értőleg tartozunk, és arra semmi szín alatt auctiót venni egymás akaratyá nélkül ne légyen egy félnek sem szabadságába. — Én ezen köz javunkra czélzó törekedését a Groffnak valamint nagyra betsü-löm, ugy annak elő mozdítása tekéntetébül kész vagyok azt alá is írni, de tsak olly módon hogy az a czólnak sikeresen megfeleljen, a melly leg inkább abban áll, hogy a Groff a Pert elkezdni (mint a kinek kezénél vannak a szükséges Documentumok) magára válalja, és mi-hellyest elkezdődik a Per, azonnal kész leszek alá írni; de a nélkül nem igen örömet kötném meg a kezemet. — Méltóztasson azért Ked-ves Uram Bátyám is ezt jól fontolóra venni és bölts Itélete szerint Reflexióját nékem a magam alkalmaztatása végett tudtomra adni. —

A Sávoiyi Örökségünk iránt megkívántató Plenipotentiát Én ugyan bé vallottam (de abban a Személycs alá írástomat fent tar-tottam magamnak); amenyiben pedig értésemre esett, hogy Drága Kedves Uram Bátyám részéről a' Groff átalýában meghatalmaztatott, a fentebb irt Clausulát kész vagyok Én is kihagyni, de tsak olly módon, hogy a mellett ezen egyességébül hasonló képpen a Groff vinculum alatt magára válalja, hogy azt azonnal elő mozdítani kívánja, és a Transactio által nyerendő Jóságbul vagy akár pénzbul kinek kinek a maga Rataját minden ki gondolható akadályok nélkül azonnal kezéhez fogja eresztetni. — Én mind ezeket addig is még egy pár napok alatt eszerint a Groffnak kinyilatkoztatnám, kívántam Kedves Uram Bátyámnak tudtára adni, és ezek iránt bölts véleke-dését ki kérni. — a mellyet ezen alkalmatossággal midón atyafiságos bizodalommal ki kérnék, tapasztalt betses atyafiságában ajánlott a Méltós. Groffnének Drága Kedves Ötsém Asszonynak tiszteletemet jelentvén, Kedveseivel tsókolván, álhatatosan maradok

Patak 5-a Martius 1826

alázatos atyafi szolgálója

Drága Kedves Uram Bátyámnak

Grof Török József özvegye.¹¹ Csak az aláírás a grófnéé, a többi idegen kéz írása.

P. S. Arul sints említés téve a Pásztói Transactióba, hogy ha ezen Transactiót megellőző időben már valamelyik cointeressatus Atyafi auctiót felvett volna? hogy tartozik é azt azonnal, vagy még előbb köz osztályra ereszteni? ha a Groff Ő Nagysága felvett volna, ere nézve Kedves Uram Bátyám méltóztasson difficultasát megtenni.

[Eredetije Becske Bálint birtokában.]

4601.

Kazinczy — Vékey Károlynak.

Édes barátom,

Az a' kit az Úr még inkább csudál mint én, mert gyakrabban látván, inkább csudálhatja, az Úrnak négy darab ifjú kerti fát fog adni hogy nekem hozza-el. Méltóztassék gonddal lenni rájok, hogy gyökereit a' tavaszi szél ki ne szárassza. A' fák emlékeztetni fognak mindég, kitől vevém. —

Az Urat, édes barátom, arra akarják szoktatni, hogy az Asszonyokat ne becsülje. A' ki illyeket lát mint a' mi két barátnénk, a' ki a' Homonna' Angyalát ismerheti, a' ki legalább hírből ismeri az Őrmezei elhunytakat, 's a' ki az Őrmezei élet ismeri, ki felől azt hiszem, hogy anyja, testvére, 's nevelő barátnéja nem veszték-el erejeket nála — azt hijába szédítgetik az illy tanítások. Szerencsétlen a' ki elveszté a' maga bizodalját az asszonyi rényhez. Nem Angyalok mind, de mind Ördögök e? 's a' legrosszabb asszony is nem jobb e a' legrosszabb férfinál? Én részemről inkább akarok csalva lenni mint senkinek nem hinni.

Ha kinek pénze nincs, okosan teszi ha pénz nélkül nem házasodik. Tudná csak az életre-való, hogy nem hal-el 's nem betegesedik-el, oh úgy házasodhatnék pénz nélkül is. Minek a' sok pénz egyébre mint arra, hogy ragyogjunk? 'S az eszes ember csak pénzzel ragyog e? 'S hány házasodott pénzzel, 's megbánta? hány a' nélkül, 's nem bánta-meg. De itt is minden a' subjectivitástól függ. Általában semmit sem lehet, semmit sem kell jónak vagy rossznak mondani: az a' kérdés, nekem mi jobb, pénzért asszony — vagy pénzzel az asszony.

Még van egy pont, a' mellyről tolatom az Urral szállani. — Nem ismeri a' dolgokat, a' ki felakad azon hogy Péter nem úgy gondolkozik mint Pál, 's Pál mint János. Spinóza Atheusnak néze-

tett, mert a' Pantheismus körében élt, 's soha tisztább lelkű ember még nem volt. Osztán nem áll erősen, a' ki soha nem kételkedett. Kételkedjék tehát az Úr is, de vigyázzon magára, hogy paradoxióból némelly ideákat meg ne szeressen. Nincs Isten, azt mondja a' kába Bölcs; minden magától lett, evolutiók által. Ugyan könnyebb e azt érteni mint a' mit az emberiség szíve sugallata után hiszen? Az egyik úgy megfoghatatlan az emberi elmének mint a' bivalynak hogy kétszer kettő négy. És még is vagy az evolutiók ideája vagy a' teremtés' ideája való idea. Minek a' nap kohába tekinteni, hanemha azt akarom hogy megvakuljak? Elmélkedjék az Ur, de tisztelettel és ne támadja-meg az Istenséget, mint a' Titánok; magát teszi szerencsétlenné. Tekintse, melly szép színben nézi a' Keresztýn Vallást nem a' Bári vagy Szőlőskei Pap, hanem az eszes ember. Mit mond Cicero az Eleusysi mysteriumokról? mit tudunk az Egyiptus' Papjainak bölcseségéről? — Kérje az Ur a' Schiller Verseit, 's keresse fel ezt

Das Bild zu Sais.

's tudakozza, melly ideák voltak a' Schiller' lelkében midőn azt írta. Nekem nem kell a' Vallástalanság, mert az nem vigasztal a' szomorúságokban, örömeimet nem szenteli-meg, nem gyámolít a' kísérletekben. Igen a' szív' szép Religiója.

Maradok szíves barátsággal

Ujhely Martz. 7d. 1826.

alázatos szolgálja

Kazinczy Ferenczmp.

Egy valakit kivéven tisztelheti e az Ur azt a' kinek Vallása nincs? Én borzadok az egész seregtől.

Kivül: à Monsieur Charles de Vékey.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 27. sz.]

4602.

Kazinczy — Kis Jánosnak.

Ujhely Martz. 13d. 1826.

Édes barátom,

Feleségem két legifjabb fiamat, kiknek egyike, Bálint, nyolcz, Lajos öt esztendő, Bibliái Híztóriákkal mulatgatja. Minthogy ő

azokat francziául tanulta a' Klastromban, 's most magyarul kell mondania, sokszor elakad a' beszédben, 's magyar könyvet kért rá. Én neki Hübnert adám. Ott találván a' Lót vendégeinek 's lyányainak, 's a' Mikhál királyi-leánynak kívánt házassági ajándék historiájit, mellyek nem gyermekeknek valók, 's visszatolva az éktelen előadás által, elveté Hübnert. Ujhelyi Predikátorank, kivel szoros barátságban élek, Gener. Notárius Major Ur ezidén adá-ki az Adler után újra dolgozott Hübnert. Ez valóban nem az, a' mit viszont én akarjak adni gyermekeim kezebe. Új Theologiai tudománya van belé szöve, 's tagadni szeretné az ördögöket, Angyalokat — a' mi jó lehet, de nem ide való — mert mi lesz úgy a' Zsidó és Keresztyén Mythologiából? 's hogy illik össze, hogy az Éva' ördöge alatt a' rossz indulatot értjük, 's a' Krisztust megkísértő ördög alatt Sántát, az az, *Kísértőt*: de azért elmondjuk a' Jákób' lajtorjáján fel és lejáró Angyalokat, etc. Én azt akarom, hogy gyermekeim tudják, mit hitt a' Zsidó, a' Keresztyén mit tanított. Ezen felül a' Stílus rettenetes; Major Úr sem olvas új Magyar könyveket, 's így beszéde alkalmasint olyan mint a' Szenczi Molnáré. Hozzá állék tehát, 's egy hét alatt kész vala az enyém. Ekkor beküldém azt Patakra Theol. Prof. Somosy Urnak, hogy pótoljon, igazítson rajta. Azt felelé, hogy az ő gyermekei más könyvből nem fogják tanulni a' Bibliái Historiakat Egy más Professorunk pedig azt jövendőlé, hogy mind a' két Magyarországi, és mind a három Erdély-orozági Protestáns felekezet ezt fogja Manualis Könyvévé tenni. Előadásomban a' praecisiót és tisztaságot 's kivált eleveniséget kerestem, 's ezt azért, hogy a' gyermek tulajdon szavaival beszélhesse-el a' mit neki Tanítója beszélt, vagy maga elolvasott. — Visszakapván Prof. Somosy Urtól MSomat, kitoldám azt egy harmadik Résszel, 's itt elbeszéllem a' Protestáns Vallás történeteit a' mai időkig, nem dió, hanem mogyoró-héjban. Mert irtóztató az, hogy mi annyi haszontalanságot tudunk a' Theologiából, de nem tudjuk mi az a' Bécsi Béke, 's a' Nickelspurgi 's Linczi 's Szatmári. Hogy minden együtt legyen, a' D'Anville Mappáji közzül mellé tevém octáv formában a' Palaestina abroszát, a' Jeruzsálem Topographiáját, és egy Index Geographicust, használván erre Bachieut és Paulusnak Utazójit is, 's hátul némelly gyönyörű Könyörgéseket.

A' Munka címje ez: Szent Történetek a' Biblia szerint. Kitoldva a' Keresztyén Vallás' Történeteivel a' mai időkig.

A' 3dik lapon ez áll: Fő Tisztel. Kis János Urnak, az Aug. Vallástételti Evang. Ecclesiák' Superintendensének a' Túladunai Megyében, Theol. Doctorának, Vas Várm. Táblabírájának, csaknem 40 esztendei barátsága emlékére egyik hálás tisztelője. (Nevem sohol sem fordul-elő.)

Praefatióm ez: — Szív és Ész azt kiáltja minden embernek, azt kiáltotta minden népnek, és azt fogja mindég kiáltani, hogy van Isten; hogy az hatalmában és akaratjában tökéletes; hogy ő teremte minket, és mind azt, a' mit látunk; hogy az emberek' sorsát és az egész világot, ő intézi, ő igazgatja; hogy mindenült jelen vagyom, 's nem egyedül cselekedetinket, hanem legtitkosabb gondolatinkat is, látja, ismeri; hogy szereti a' jót, a' nem jót gyűlöli; hogy testeinket elbontja a' halál, de lelkeink elbomolhatatlanok; hogy ő, a' Szent, az Igaz, mindenkinek megadja a' mit érdemle; hogy őtet imádás, hív tisztelet, és hála illetik, 's nem mintha arra neki volna szüksége, hanem mivel mi az által nyerünk, kiknek ez a' hódolás, midőn dolgaink óhajtásink szerint folynak, öröminket megszenteli 's bennünket jobbakká 's nemesebbekké teszen, szomorúságinkban vigasztal, kísérteteink között hatalmasan támogat.

E' szent és jöltevő hitet — inkább mint tudást; mert mi kevés az, a' mit ember tudhat! — e' vallásos érzéscket a' Bibliai Történetek nagy sikerrel nevelhetik a' gyermeki szívben, habogy a' szerint adatnak-elő, a' mint azt az ő gyermeki esztendcjk kívánják. Kisdedeknek is egyszerre szükség ugyan, és egyetemben gyakorlani a' lélek minden tehetségeit, a' felsőbbeket és alsóbbakat; 's kit szállhatna-meg az a' gondolat, hogy tőlök vak hitelt kívánjunk, hogy nekik az elmékedést tilalmazzuk? kit az, hogy őket a' jó szeretetére nem a' jó szeretete, a' rút' gyűlölésére nem a' rút' gyűlölésc, hanem képtelen biztatások és babonás ijcsztgetések által serkengessünk [!]? De valóban egészen el van tévesztve a' dolog, ha felejtjük hogy a' gyermekeknek még meg nem erősödhetett értelme mindent meg nem bír, és hogy körülöttök igen nagy gonddal kell vigyáznunk, nehogy az elmékedés elméskedéssé váljon. Nagyobb korokban úgy lesznek igazán bátrak és igazán biztosak lépéseik.

E' Történetekben sok van, a' min a' gyengébb korú kisdedek felakadhatnak, 's annál inkább, minél lelkesebbek; mert a' kiknek kegyelem kevés mértékben juta, semmin nem akadnak-fel. Elmondani nekik, hogy a' Keleti-Nyelvek miben különböznek a' mi hidegebb szóllásinktól, és hogy az, a' min felakadtak, a' mi szóllásunk szerint

mit jelent, nagyon hasznos lesz, sőt szükséges is. De a' ki az ő javokat igazán akarja, óvni fogja magát minden tudós magyarázattoktól; az afféle nem az ő koroknak való. Beszéljük nekik a' szent Történetet, a' hogy azt egy régi Nemzet' Szent Könyvei beszéllik; azon czéllal, hogy a' gyermeket a' soványabb tárgyak későbbi tanulására szoktathassuk, tehetségeit fejtegethessük, erősíthessük, szívében a' Szép' szeretetét ébresztgethessük: de beszéljük azon hív tisztelettel, melly a' gyermekben erántunk bizodabnat támaszthat, 's általában tiltsuk meg nekik a' czélra nem vezető tiszteletlen fessegetéseket. Mondjuk a' magok helyein, hogy a' dolgot még most nem érthetik; idővel ők is meg fogják, 's elégedjünk-meg vele, ha megtanulták, a' mit nekik javokra beszéllettünk.

A' Keresztyén Vallás' nem barátjai szeretik különfogva vizsgálgatni annak állításait, hogy mondhassák a' mit mondanak. Nem így kell; azt jóltevő hatásiban 's tiszteletes Egészeben illik tekintenünk. Melly Vallás, melly Philosophia tanítja így az akarat' szentségét, az erköles' tisztaságát? mellyike hevíti így a' szívet, 's mellyike hat így tudósra és nem-tudósra? A' tanított Vallás nem lehet csak az a' másika, 's ezt a' legtiszteletesbb tekintetek kiáltják szükségesnek. Rendes tévedés, hogy ezek az iskolák' Bölcsesinek nem ritkán szinte nevetséges káprázolataikon fel nem akadnak, 's a' Görögök' Mythológiáját még csudálgatják is, itt pedig mindent hidegen fessegetnek, mindenben csak azt keresik, a' mit az ÉSZ, az a' józan! javall. Tisztelet annak; az bennünk Istenség' szikrája; de az emberi léleknek egyéb tehetségei is vagynak, 's azokat nem azért vevénk, hogy ez által elfojtassanak. És ha intésünk itt helyén kívül lenni látszik is, paedagogiai tekintetekből bátrak vagyunk kimondani, hogy a' ki gyermekeiben idő előtt és nagyobb mértékben ébresztgeti az Észet, mint illik, őket azon szép szerencsétől fosztja-meg, hogy a' dolgokat poetai fényekben is nézethessék, 's Homért később meg tudhassák kedvelni. Ha ki a' napba mereszti szemeit, elvakul, mint a' ki mély setétbe van elzárva; organumaink úgy vagynak alkotva, hogy mi csak akkor lehetünk holdgok, midőn a' két végszél közt lebeghetünk, 's a' reggeli korány, és az estveli alkony mágusi félfénye kedvesbb szemeknek, mint a' déli nap' vakító világa. Ne vágyjunk egyebek lenni, mint a' miknek teremtve vagyunk.

Az a' felekezet, mellynek engem tagjává születés, nevelés, 's megnyugvásom teltének, e' történeteket Hübnerben olvasgatja, 's a' könyvnek két fordításit bírjuk. A' régibbet gyermekek kezébe adni

nagy gondolatlanság, sőt világos bűn. Most újabb fordítását vevénk egy általam is tisztelt és szeretett Theologusunktól, kinek széles tudományai, felemelkedett lelkes, igen nemes érzésű szíve a' Munkának minden lapjairól kitündöklök. De azt haszonnal inkább a' nagyobb korú ifjak, 's az Öregek, sőt a' Nép Tanítóji olvashatják mint a' gyengébb kora kisdedek. Saját gyermekimnek nem sajnálám azon kevés fáradságomat, melybe ennek dolgozása került. Gondom volt hogy beszédem bőv ne legyen, 's a' dolgot minél tisztábban adja-elő, hogy kevés gyakorlás után olvasni még nem tudó két fiam is megérthesse, 's a' mit nem felolvastatni, hanem elmondadni hallott, folytatában, és nem kérdések által megszaggatott felelgetésekben, elmondhassa. A' két nagyobb másként fogja használhatni. Ha ki az én dolgozásomat a' két fordítással összehasonlítani látja, látja fogja, hogy én mind a' kettőt, az utóbbit pedig örömmel is, követtem, valahol azt céljaim nem tilalmazák. — Eddig van a' Praefatióm.

Megküldém ezt Guzmicsnak, 's nem képzelheted mely bőven rakta rám javalásait. Most már a' tiédet óhajtom hallani. Kérek vedd szoros ítélet alá, azt is kérdeven, mit mond mind ezekre vagy a' *sokat* vagy a' *semmit* nem hívó. — Ezekről nem tarthatok: igen amazoktól; — és hogy méltóztassál jóvá hagyni, hogy a' könyv a' szerint a' mint kimutatám, Neked ajáltassék. Kérek ezenfelül enged tudnom, hogy a' te felekezeted, mely Könyvből tanítja a' gyermekeknek a' Bibliai Historiákat, 's mely magya r Könyvből. Mert ha a' könyv sajtó alá jut, úgy adnám ki, hogy ennek exemplárjai a' ti iskolátoknak is elég legyen.

Hébében megjelent két énekedet nagy örömmel olvastam, 's *Éjszakád* felől a' Minervában szóllék. Gyönyörű a' mit ott mind a' Zsebkönyvek, mind a' Magyar irás felől mondasz. — Éljen szerencsésen, igen kedves barátom. Nyugtalanul várom válaszodat. —

[Eredetiye Kis Gyula birtokában.]

4603.

Kazinczy — Cserey Miklósnak.

Ujhely Martz. 13d. 1826.

Tisztelt, kedves barátom,

Gróf Was Sámuelnének inkább hírből, mert 1790 olta nem láttam, mint személyes ismeretség után, eddig is tiszteltem, és hogy olly

szerencsétlen ember' kezébe esett, mint elsőbb férje volt, szívesen szántam; mit csináljon egy asszony, a' kinek *szív* juta, az olly férjjel, a' ki pénzen vásárolgat éjszakai örömekeket, 's a' Venus vulgigava papnécskájának üzögetései által magát utálatossá, nevetségessé, ollykor beteggé is, teszi. Csáky János pedig ezt tevő az 1790diki Dietán az én szemeim előtt is, 1792ben pedig egy illy papnécskát nem pirult Kassára hozni Pestről, ismervén hogy az egész ifjúság' kezein ment végig. — De hogy a' Grófné illy nemes-lelkű, illy nagy-érzésű asszony vala, azt meg sem álmodtam; 's minthogy becsületes embernek igen nagy öröm jókat ismerni, ezen örömemet Neked szívesen köszönöm. Örvendek azon is hogy a' B. Jósika Gubernii Praeses Exc. fija felől olly szép festést vettem tőled. Nevekedjék a' jóban, 's légyen második atyja.

Én azt tartom, édes barátom, hogy a' Dietai dolgokat igen könnyen lehetne mindég elvégezni, ha a' Legislatio két fele egymással úgy bánna a' hogy illenék; és hogy a' Fejedelem eránt leghevesbb tanácskozásink közt is tiszteletet kellene bizonyítanunk. Mire valók a' kölcsönös elkeserítések? és felejtethjük e mi, hogy nekünk a' Királyi méltóság' fenntartására múlhatatlan szükségünk van? Republicai igazgatást csak nem kívánunk, 's Carbonarismus nekünk nem bajunk. Mi Aristocraták vagyunk, a' szónak nemesbb értelmében. De az Aristocratismus is úgy jó, ha a' Cosmopolitismus, Republicanismus, Carbonarismus szent ideáji által megnemesítetik, mint a' hogy a' Religio csak akkor jó és erősen álló, ha az Atheismus, Libertinismus, Incredulitás jobb részei által felvilágosított, megerősített. Utóbbi leveleddel nem lehetek egy értelemben, ha azt csak félig nézem, mert vége felé ismét egy ponton látom Veled magamat. A' Királynak ezüst pénzt adánk a' Katonaság fizetésére, pedig a' papiros pénz egy forintnak csak nevezetik, de nem az. Ezt az Ország csinálta e vagy a' Király? 's nincs e a' papiros pénzre nyomtatva, hogy a' Cassák azt egy fntban elveszik? Nem itt kellett volna tehát kezdeni a' dolgot, hanem Dietát tartani, előadni, hogy az Ország nem lehet el ezen nagy számú katonaság nélkül, azt fizetni kell, és így emeljük-fel az ő fizetésekre rendelt summát. Mi szeretjük Fejedelmünknek nem csak méltóságát, hanem személyét is; azt ellenségink sem tagadhatják, és minthogy ők mindent tagadnak, a' dolog kiált. Ezenfelül nem vagyunk azok, a' kik megítélni vagy nem tudnánk vagy nem akarnánk, hogy katona kelle e ennyi. Adtunk volna tehát a' mennyi kívántatott volna; de elébe raktuk

volna Fejedelmünknek, hogy a' papiros pénz beváltogatása, az adó, a' felemelt só, posta, harminczadok, etc. úgy kipszűtítának, hogy nem bírjuk a' terhet; mi tehát adunk, de a' Fejedelem csinálja hogy adhassunk. Itt az az egymást érő jószágok és Fejedelem Lotteriáji, és czer meg ezer szerei a' pénz kivitelének! Adunk katonát is, ha kívánja a' szükség; hiszen midőn azok a' Fejedelmet védik, minket is védenek. De miért azt úgy kívánni, hogy mi Constitutióink' felforgatásától retteghessünk, mellynek retteghésére elég okunk van, — csak nézzük-meg a' Gustermann Ungrisch. Staatsrechtjét és annak Praefatióját. Bizodalmat nekünk tisztünk viselni szívünkben a' mi Fejedelmünk eránt: de midőn elrettentetünk, akkor nem mi vagyunk a' vétkesek, hanem azok a' kormány körül ülők, a' kik épen akkor midőn Fejedelmünk bizonyossá teszen bennünket, hogy emlékezik esküvéséről, kötelelégciről, 's kintsünket még erősebbé akarja tenni, azt felforgatni igyekeznek. — De hiszen ezek mind olyanok, a' mik nem Teelőtted, a' ki ezekben Mester vagy, hanem minden előtt tudja vagynak, és így abba hagyom.

A' Papságot én nem akarom megnyirbáltatni a' maga jusaiban, birtokaiban; nem tanácsos az erősen álló régi épület' falait egygy vagy más részben megbontani. De szeretném ha a' Papság is haladna az idővel, 's lenne gondja a' maga felekezetére, a' többit hagyná magára, 's csak magának emlegetné a' sola salvificát. Ha igen buzgó Catholicus volnék is, elborzadnék azoktól a' miket annyi pacificatiók, törvények ellen csináltak, holott sem pacificatióra, sem törvényre nem volt volna szükség, elég volt volna csak észre 's egyenességre. Olvastad e valaha mi történt in Conventu Generali Regni in campis Széchenyensisibus 1705. Sept. és Octob.? Melly bölesen, melly egyenesen viselő ott magát Rákóczy Ferencz, a' Confoederátusok Dux avá választva és felesketve! és mivé tette ugyan-ott néhány Pap! Ideje volna felejteti azokat. — A' munka talán 12 árkus, és ha meg nem volna nálatok, leíratnám, hogy tedd közönségessé; írassa-le minden a' ki akarja.

E' napokban egygy új exemplárja érkezelt azon jegyzésnek, hogy a' gratulálni ment Deputátusok között kivel-kivel mit beszélt Ő Felsege. Egyik is másik is elmondá egyik vagy másik jó barátjának, 's valamelly éretlen ember összeírta. Nem kell arra sok ész, hogy az ember lássa, hogy a' szó nem eshetett úgy; rövid is sokak felelete. De ha külön külön véve nem igaz is, hozzá lehet vetni az egészhez. Neheztel Ő Fels., hogy sok idő múlt el haszontalan, 's ez igaz.

De ennyi baj után az csaknem kikerülhetetlen volt. Adja Isten, hogy Király és Ország még jobban egygyé forradjanak, és hogy a' Patriotismus a' Fejedelem szeretetében, ne az Antagonismushban ragyogtassa magát. Melly könyű volna azt elérni, csak akarná a' Ministérium is. Nem jó jel, midőn egy Báró Mednyánszky Aloyzius is annak nézetik, a' ki ellenkezik az Udvarral. Olyankor van jól a' dolog, midőn mind az Atya, mind a' gyermekek féltik a' magok jusaikat, de nem kevésbbé féltik az egymás jusait, mert a' discordia concors által áll fel minden ebben a' Világ egész Universumában.

Borzadva olvassa a' tiszta lelkű ember a' M. Ország Historiáját 's kénytelen a' Horácz szavaira fakadni.

Stultorum regum et populorum continet aestus. Nyertek e *ők*, nyert e a' *nép*, nyertek e *ők egygyütt* ezen egymás ellen törekedéssel?

Heu quantum pelagi potuit terraeque parari etc.

De élj szerencsésen, édes barátom! Felejtém írni, hogy az említett jegyzés szerint Ő Fels. Septemvir Péchy Imre Urnak ezt mondá: Mit Ihnen bin ich sehr zufrieden, und ich wünsche dass Sie recht lange leben mögen. Der Landtag muss mit Ende April, oder Anfang May beendigt werden; dann mögen die Deputationen fleissig arbeiten.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 43. sz.]

4604.

Molnos Dávid — Kazinczynak.

Kolozsvártt, 1826. marc. 13.*

Febr. 28-án hozzám írni méltóztatott levelének annál örömebb engedelmeskedek, minél nagyobbra becsülöm fáradozásait hazánk tudományossága előmozdításában. — A mai Unitarismus innen kezdődik: Csakhamar a reformatio követése után több helyeken találtattak olyan emberek, kik úgy itéltek, hogy sem Luther, sem Calvin nem reformáltak eleget, s több pontjai volnának a

* Molnos Dávid, a kolozsvári Unitarium Collegium Rectora, hozzám Kazinczy Ferenczhez, azon kérdésemre, hogy az ő dogmájok mikben különbözik a prot. más két felekezet dogmájától és erdélyi ekkleziájik száma mennyire megyen. — Kazinczy F. jegyzete a levél elején.

keresztyén vallásnak, melyek jobbítást kívánának. Sokan voltak az ilyenek, kivált az Olaszföldön, mint a két Socinusok, Laelius és Faustus, Sienai nemes emberek, Florencziában, Blandrata György Saluzzói, Piemontban, Alciato, Stancaro, Martinengo, Valentino Gentilis, Genga s több mások, kik közt csakugyan első helyet érdemel a Spanyol Servetus, mivel úgy látszik, az ő irási öbresztették a többit is. Ezek 1546 táján Vicenzában kezdetek gyüléseket tartani, de onnan csakhamar elszélesztettek. Helvetiában is rossz menedéket találtak, kivált Servetus, kit Calvin megégettetett s Calvinnak egész életében ez a legmulattalabb tette. Innen leginkább Lengyelországba és Borussziába mentek, hol mind menedéket, mind előmenetelt nagyobbat találtak. Alciato Brandenburgiában és Borussziában; a két Socinusok Blandratával, Lengyelországban kezdetek reformálni s mind a két tartományban majd Ekklesiákat formáltak. Különözések a többi Reformatoroktól ezekben állott:

«Az istenben nincs Háromság, az mind állapotban, mind személyében csak egy. A Krisztus nem örök isten, hanem akkor kezdte lenni, midőn született. Nagyméltósága ugyan mind csudálatos születése, mind nagy érdemeiért, melyekért az istentől különös jutalmat vévén, annál is méltóbban nevezteték istennek, mivel az írásban a Birák is isteneknek neveztetnek; de ezen istenséget az atyától nyerte. Az idvesség ugyan általa vagyon, mivel az isten akaratját teljesen egyedül jelentette ki; de érettünk avval eleget nem tett, hanem ha üdvözülni akarunk, nekünk kell azt virtusaink által megérdemlenni. A szentlélek öpen nem isten, olyannak sehol a szentírásokban teljességgel nem neveztetvén, hanem istennek ereje. Azért azon helyek, melyek a Szentírásban Háromságra mutatnak, nem jól magyarázhatnak a több keresztyénektől. Calvinon azzal is mentek még túl, hogy a Praedestinatiót tagadták, állítván, hogy az isten minden embereket idvezíteni kíván, csak hogy az ember is a maga idvességét munkálódja s azt megérdemlenni törekedjék. Az Urivacsorában a kenyér és bor csupán jelek, melyek a Jézus halálának környüállását ábrázolják s abban Calvinon felül kicsiny a különbség. Az eredendő bünt is tagadták s ezen is tulmentek Calvinuson. A ritusokban pedig s az Ekklesiák organisatiójában egészen az ő módját vették fel.

Erdélybe Blandrata György hozta be az Unitarismust, ki mint orvosdoctor a Zápolya János magyar király mátkájával jövé, egyetértve Dávid Ferenczcel, ki egy volt az akkor élt legjelesebb magyar tudósok közül s különösen ékesen szóló lévén, majd a János-Zsigmond

fejedelmünk udvari concionatora lett. Ez egykor Kolozsvárt egy nagy lapos kőre, mely volt a Piacz és Tordaulicza szegletén, felállván, úgy predikált a szent Háromság ellen, hogy mind az egész város, a plebanus Heltai Gáspárral együtt unitariussá lett, s őt ottan egyenesen a Piaczi templomba kísérték. Ezzel mind az a Piaczi-templom, mind annak szép jövedelmei, milyen volt a városi dézma, az Unitariások kezébe jöttek. Ugy látszik, akkor már a Fejedelem is unitarius volt s a gyarapodást örömet nézte. Hogy későbben az volt, abban semmi kétség nincsen. Vele és általa az Erdélyi Magyaroknak nagy része, valamint sokan a Tisza mellett is, Unitáriusokká lettek s majd a Maros-Vásárhelyen tartott országgyűlésben az Unitaria Vallást törvényessé tették, egyenlő jusokat adatván annak a más három már azelőtt törvényesítettekkel. Zápolya Zsigmondnak halála után több Unitárius Fejedelem nem lett, de voltak még sokáig nagy oszlopai a legnagyobb familiákból. Mind ezek, mind az Ekklesiák idővel a más vallásu fejedelmek alatt és által sokat fogytak, különösen a Tisza mellett egy sem maradt. Nagy gyarapodást kapott 1663. a Lengyel Emigratióval valamint az Unitarismus Erdélyben, úgy a Magyarság is, mivel akkor a Vallások miatt hazájokat elhagyni kényszerített Lengyelek igen sokan jöttek Erdélybe s itt idővel mind Magyarokká lettek. Hanem nagyon fatalis volt az Unitarismusnak Erdélyben az 1716. eszt., midőn a Római Catholicusok valamint Kolozsvárt, úgy sok más Ekklesiákban is, mind a templomokat, mind egyéb jövedelmeket igen sokakat elvettek. Ez idő óta a jövedelem nevezetesebb forrásai a Patronusok és kisebb hitsorsosok is. Nagyon hathatós segedelmet nyújtott vala az elmúlt század végén Zsuki László ur, ki egy lévén a két Magyar Haza legelső familiájiból valók közül, ki csak az által is igen nevezetes volna, hogy oly fényes familiát végzett be, mely a Szamostól a Marosig terjedő jöszágait *jure primaevae occupationis* bírta, a mint ez már törvényesen meg van mutatva, az Erdélyi Unitaria közönséget szerzeményiben örökösinek nevezte volt, hanem ennek is a tudva levő *devaluatio* nagyon sokat ártott.

A mai Unitariások száma Erdélyben valamivel negyven ezren felül vagon. Vannak még virágzó nemes familiáink, milyenek a Dániel, a Petrigyevith-Horváth, Ürmösi Maurer, Toroczkaí, Simény és Dónát, melyek Méltóságos titulussal élnok, és a főnemesek közé tartoznak, kisebb familiák annál többen. Legtöbb Ekklesiáink vannak a Székelyek közt. Mind együtt oszolnak hét Esperességekre. Főigaz-

gatónk a Superintendens, ki most Tisztel. Körmöczy János ur, a külső Rendből két Fő-Curatorok, kik Méltóságos Petrigyevith Horváth Károly és Dániel Elek urak, ezek előlülése alatt a Repraesentativum és Fő-Consistoriumok. Fő-Consistorium kétszer tartatik egy esztendőben s áll az egész Unitaria Közönség nevezetesebb tagjaiból. Repraesentativum Kolozsvártt majd minden héten, néha egyszernél többször is. A Fő-Consistorium ennek aktáit felolvastatja s magáévá teszi vagy megjobbitja s így osztán mint magáéit az Udvarhoz felküldi. Ez egyszer esztendőben Kolozsvártt tartatik, a másik künn rendre a Dioecesisekben [!] s zsinat vagy Synodusnak mondatik. Ebben szenteltetnek az ifju papok.

Az Unitarius ifjuság a falusi oskolákon kívül két, Tordán és Székely-Kereszturon levő gymnasiumokban, egy Collegiumban Kolozsvártt taníttatik; azokban egy-egy Rector-Professor alatt a Logicáig, ebben négy Professorok által végig. A törvényt csakugyan a Kir. Lycéumban haligatják a Római Catholicusoknál s praktizálni a Mélt. Királyi-Tábla mellé mennek. A Professornak szánt ifjú hajdan külföldre küldetett, ma a mint látom, egyfelé sem vagy Bécsbe. — Ifjaink a gymnasiumokban gyermekekre és Togatusokra oszolnak; azok Initiansok, Etymologisták és Syntaxisták, ezek Poéták és Oratorok. A Collegiumban, Kolozsvártt ezeken kívül vannak Publicusok is, kik többre nemes ifjak és tógába nem öltöznek, de épen azért sem gyermekeket nem tanítanak, sem a Collegium jövedelmeiből részt nem vesznek. A Deákok vagy Togatusok feje a Senior, az Exactor tizenkét Juratusokkal együtt, kik in prima instantia törvényt mondanak, a Publicusoké az Exactor és egy Thesaurarius. Ezenél Republicai az Administratio s minden tag Biró is egyszersmind. Apellatorium forum a Professoratus s azon felől a Repraesentativum Consistorium is.

Az Unitarismusnak egy igen nevezetes tüneményit épen mostanság Anglia mutatja. Magunk is elbámultunk, midőn 1825. az Angliai Unitariusoktól egy nyomtatott levelet kapván, láttuk, hogy ott az Unitarismus csaknem hitel felett való előmenetelt tett. Kétszázan felül van, a mint iratik, Ekklesiájik száma s pedig e század előtt, egyes tagokat kivéven, egy sem volt, sőt ellenek 1813-ig, halalbüntetés állott. Általok Americában és Napkeleti Indiában is nagy előmenetelt leve.»

Kazinczy e levélre a következőket jegyezte:

Széphalom, márc. 31-én 1826.

Méltónak tartottam a Pataki Collegium Bibliothecájában letenni ezen nevezetes levél mássát, és minthogy itt dogma felől van szó (minthogy az eránt én tettem kérdést), el keli mondanom egy történetet, mely érdemli, hogy lelkesebb maradékink által is ismértessék.

Kolozsvárról én 1816. Juliusban indultam ki a belsőbb Erdélybe s éjszakára Tordára értem. Gróf Gyulai Lajos és Döbrentei kérdést tettek, ha nem volna-e kedvem meglátogatni a helybeli Unitarium Collegium Rector Professorát, Abrudbányai Szabó Sámuel urat. Nem találtuk, de a Collegium régi nyomorult épületjétől elirtóztak szemeim, alig vártam, hogy a vendégfogadóba érhesünk. Midőn vetkezénk, nyílik az ajtó s belépe hozzánk egy kisded termetű öreg. Csak most értem házamhoz, mondá Prof. Szabó ur s hallván hogy itt vagytok, jövök hogy láthassalak. Édes Professor ur, mondám én, most látok életemben először formalis Unitariust, mert materialisok nálunk is vannak Magyarországbán. Engedje az ur, hogy élhessek az óra kedvezésével s beszélje elő, miben különbözik az Urak dogmája a mienktől.

Prof. Szabó elkezdé mondani, a mit hallani vágytam, de benem gyanú támadta, hogy szépítgetéssel bán velem s kimondám neki, hogy én azelőtt mintegy húsz esztendővel olvastam egy magyar nyelven írt s Erdélyben nyomtatott Fidei Professiojokat s az egészen egyebet hirdet.

Megszéppene a Professor s kevés ideig hallgatván, így szólt: Nem hiszszük mi azt, hanem csak valljuk.

Úgy ott volnának az Urak, a hol mi más normájú keresztyének. De miért vallják hát, holott az ország törvénye megengedi, hogy vallhassák a mit hisznek.

Itt elbeszéli, hogy a Maria Therézia s a nagyon nem hívő és nagyon hívő József alatt nyomattak s kénytelenek voltak volna elhagyni hazájokat, ha egyebet nem vallottak volna mint hittek. Ez, mondá, elég gazság, de megvan s késő rajta bánkódni s egyedül az vigasztalhat bennünket, hogy egy kedves hazát elhagyni oly keserves dolog, hogy az ember még többet is vallana mint ők most vallanak, ha ezen az áron kellene megvásárlaniok a hazában maradáást.

Elunta a szegény Prof. a dogmák magyarázatját, mint én azon unalmas és lelket boszantó dolgok hallgatását s így azt beszélé

inkább, hogy ő mint jára Spalding Berlini Prépost és Udvari Concionatornál. Göttingába menvén, ugymond, 1790ben, az vala szándékom, hogy Pomeraniába menjek, megtekinteni, mint állanak ott az Unitariusok s Berlinben lévén, vágytam látni Spaldingot; de tartván tőle, hogy elirtózik tőlem, ha kimondom, hogy Unitárius vagyok, feltettem magamban, hogy vallásomat titokban fogom tartani. Talán nem tudakozza, gondolá magában, mely felekezet tagja vagyok s bejelenteté magát a Prépostnál.

Egészen máskép üte ki a dolog mint várta. Unde es? kérde Spalding. — Ex Transsylvania. Cujus religionis? Protestans. Sed cujus confessionis?

A szegény Abrudbányai Szabó Sámuel még most is izzada, midőn visszaemlékezik, mi történt vele. Kinyögte: Confiteor, Illustrissime Domine, me esse Unitarium. Salve mi popularis! kiáltá Spalding örömeiben, hogy valaha láthat oly szerencsés embert, a ki vallhatja a mit hiszen s általölelte a rettegőt s megesókolta. Ekkor elbeszélé, hogy ők ugyanazt hiszik Németországon, a mit a szemérmes vendég, de hiteket csak a jobb fejek vallják meg egymásnak.

Ingerkedtem a szeretetre méltó emberrel, úgy hogy jó ideig nem tudható, ha zelóta vagyok-e vagy az ellenkező s egy kis felhevülésbe jövéen kimondá nekem: Már akármit mondunk, végtére is csak az marad igaz, a mit az Ész kiált annak. Ekkor felugram ágyamból s én csókoltam össze.

Kazinczy Ferencz.

[Megjelent az *Irodalomtörténeti Közlemények* 1892. II. évf. 404—408. lapjain.]

4605.

Kis János — Kazinczynak.

sz. 217

Kedves Barátom!

October 22dikén datált becses Leveled Pozsonyon keresztül, ha bár későcskén is, de csak ugyan nem nagyon sokára kezemhez érkezett, 's már régen feleltem volna reá, ha egyfelől hivatalbéli dolgaim több időt engednének, más felől előhaladó koromhoz a' vele együtt járó bajokon kívül gyakran más apróbb 's nagyobb bajok is nem kapcsolnák magokat. Örömmel látom ezen utolsó Leveledből,

hogy mind elméd most is csudálkozásra méltó elevenséggel bír, mind szived hozzám olly barátsággal viseltetik, millyent még akkor is megelégedve vehetnék, ha jóval nagyobb nagyravágyással bírnék is. A' te lelked kedves Barátom, már bizonyosan meg fogja tartani minden tekintetben, akármelly öregségre jutsz is, szeretetre méltó ifjúságát, 's ez a' Múzsák és Gracziák Kedveltjeinek egyik legszebb elsőségek. Én is azt reménylem, hogy ezen szerencsében lessz valamennyi részem; de valamint az én lelkem ifjonti ifjúsága kevesebb elevenségű volt, mint a' Tiéd, ugy öregségem is legalább olyan mértékben, ha nagyobbban nem, kevesebb elevenségtű lessz. Azonban ezen kisebb mértékkel is örömet meg fogok elégedni, csak az el ne hagyjon. Minden jó hazafinak kellene kívánni, 's én mint szerető 's tisztelő barátod annál forróbban kívánom, hogy tapasztalásokkal és tudománnyal egyeránt bővelkedő ifjai lelked a' maga kincseit leginkább most közölhetné a' Literatura' mezején Hazánkkal. Annnyival mélyebben sajnálom, hogy egyéb akadályokon kívül familiai bajaid is olly igen gátolnak e' részben. De meg kell nyugodnunk azon, a' mit nem változtathatunk. Én sem vagyok ezen tekintetben is a' sorsnak kedvese. Azon kívül, hogy hivatalomnak, kivált a' minden tekintetbéli szegénységgel és egyházi kormányzásunk 's állapotunk' précair voltával küzködő Superintendensi hivatalnak gondjai is foglalatosságai nem kevésé terhelnek, familiai bajom is van, melly szivemet nagyon nyomja. Az ifjabbik most husz esztendő's fíjam, minekutánna tanulását mind Sopronyban, mind egy esztendeig a' Bécsi polytechnicum Institutumban, mind a' Pozsonyi Acemiában Eminentiaival 's csak nem mindenütt első Eminentiaival elvégezte, most olly sinlődéssel vesződik, mellynek kimenetele igen kétséges. Ez előtt másfél esztendővel egy több hetekig tartó hideglelésből, vagy inkább azon kezdődött terhes nyavalyájából kigyógyulván, annak maradványát, melly gyakori borzogatásból állott, mindenkor megtartotta. Ez most a' télen gyakrabban mutatta magát, 's ötöt Pozsonyból is, hol Nagy Pál mellett volt, visszajönni kénszerítette. Azolta nagyon változó állapotban van szemeim előtt, a' nélkül, hogy a' doctorok baját megmagyarázhatnak. Ő két esztendőtől fogva nagyon hirtelen 's nagy magasságra felnyult, 's én azt hiszem, hogy ezen hirtelen növésből származik minden baja, melly mire fog válni, csak az Isten tudja. És így én sem vagyok familiai nehéz gond nélkül, melly annál nehezebb, mennél több okom van fíjaimat szeretni, 's mennél érzékenyebb seb lenne,

ha ott, a' hol csak kettő van, az egyiktől vagy talán mind a' kettőtől is meg kellene válnom ilyen koromban, mellyben legszebb örömeimet tőlök kellene reménylenem. De türjük békével, a' mi reánk méretett, 's vigasztaljuk magunkat azzal, hogy szerencsétlenségünket is többel enyhíthetjük, mint sok számtalanok.

A Literatura' tárgyában nagy figyelmet érdemel most a' tudós Társaság, mellyet az Ország' Gyűlése alkotni akar. Nem könnyen tudom ugyan hinni, hogy a' politicalai mostani környüállások között belőle valami legyen. Azonban szeretem látni csak azt is, hogy az igrkezzet magát mutatja. Meglátjuk, mennyire van vagy nincs félelmemnek fundamentoma.

Trattner Horácziomat még most sem nyomtatta-ki, minden honorarium nélkül is. Irtam neki, hogy küldje-vissza a' kéziratot, ha nyomtatni nem akarja, hogy legalább el ne vesszék. Juvenalist kinyomtatta, de annyi hibával, hogy csömör nélkül alig lehet olvasni. Ebből mostanában kaptam exemplárokat. Neked is, mihelyt lehet, fogok egyet küldeni. Klióból, sajnálom, hogy nem küldhettem; magamnak csak egynehány maradt, mellyeket azonnal kiosztogattam. Ludvigh Győri fiatal könyvkötő nyomtatta-ki a' maga költségén, olyan biztatással, hogy több afféle gyűjteményecskéket is készíthetek utóbb számára; de, a'mint írja, az sem igen kel. Vajha a' te készenlevő és készülő munkáid látnának mennél előbb világosságot.

Isten éltessen édes Barátom, még sokáig, enyhítse bajaidat, 's adjon helyekbe sok szép örömöket. Hitesd-el magaddal tökéletesen, hogy valamint eleitől fogva megkülönböztetve tiszteltelek, és szerettelek, úgy megkülönböztető tisztelettel 's szeretettel élek 's halok Soprony, Mártzius 15dikén 1826.

hiv barátod,
Kis János¹

U. i. Szemeim' gyengesége a' régi állapotban van, hozzá adván csak azt, a' mit az idő természet szerént tett 's naponként tesz hozzá.

[Eredetije a sz. Benedek-rend pannonhalmi könyvtárában.]

¹ Csak a névalírás és az U. i. Kis J. kezeírása.

4606.

Cserey Farkas — Kazinczynak.

Leg szivesebben tisztelt Kedves Barátom!

Minék előtte Posonybul kezembe jött első Leveledre sok rendbéli el foglaltatásaim válaszolhatni időt engedtek volna — vala szerencsém ma, Mart. 3kán költ igen becses Rendeidet tisztelni. Az acclusumot szerencsétlen, de talám mégis fel élledő Barátunknak kezébe juttattam. — Meg illetődve értettem becses Egységednek hirtelen változását — a miljen öröm részvétellel kedves volt hallanom ezen váratlan vendégnek szerencsés el távozását: éppen olj egyenes indulattal kívánom, hogy Egységed állandólag tartós, életed kellemetesen hosszas légyen. Tudod eddig, nem kétlem, Felsőges jó Uralkodónk élete miljen nagy veszedelembé forgott; de hálá Istennek, már minden veszedelem el enyészett. — Erdélyi Leveleidrül csupán annyit tudok, hogy azokat Udvari Concipista Szentgyörgyi Ur Referendarius Mgos Noptsa Urnak által adta volt, kiis, a mint nekem mondotta, a legnagyobb gyönyörűséggel olvasta által, és Hozzád intézett Levelébe vélekedését ki fejezte — már régen vissza adta a nevezett Concipistának; ez mit tett légyen Munkáddal, nem tudom. Ohaitottam volna hogy ha azt itt másra biztad volna, hiszen én is régi, és nem is próbálatlan Barátod vagyok, oljan, a kinek tudományos értelme ha szintén csekélj határok közé szorult is, de természetes hailandóságomhoz képest olj nagy érdemü Főrfiu, és Barátom kedviért, minót Benned tisztelek, kész vagyok el követni mindent. Ujjabban fogok tudakozódni; meg lehet, eddig Igaz Sámuel Urhoz vissza került. — Magamrül semmi örvendetest nem irhatok, keserükkal szomorítani nem akarlak; ugy van, látom, el végezve, hogy egy mostohán kinzó Sorsnak légyek báb játéka — mint ép Lelki ismeretü ember keresztényi türelemmel szenvedek, nem panaszklok, nem nyughatatlankodom; igaz férfias el szánással várom a ki mentelt, mert olj erős Hitem van az Isten Igasságába, hogy képzelni se tudhatom szabadító Jóságának 's Irgalmának töllem való örökös el távozását. A melj heljről Néked említést tettem volt, ott csak próbátis tenni vagy abentheueri lépések, vagy mások által való be mutatattás kívántatik. Szineskedni nem tudok; meg nem korcososodot Napkeleti vérem az egyenes utról ki térést nem engedi — ki mutathatna be, nincsen senkim, és így, noha azon Iláz által egyszeribe uijá született

lennék, attul kéntelennek látom magamat el távozottnak szemlélni, és érezni; ez az éngemet phantasiái szerint üldöző Sorsnak tevése, de ezért egy magát önnön erejébe tisztán érző kereszténynek illő volna é el csüggedni? Egy pénzes Házasság segíthet rajtam Isten után; ez a Hazámnak, Magamnak, a Világnak vissza adhat, de a mint látom, evel nem boldogulhatok, és így azt kell csupán kívánnom, hogy az Isten Malasztya, kegyelme el ne hadjon — és hogy ha a sir gödrihez koldusboton vánszorgokis, leg aláb tehessem ezen utat úgy mint a Becsülettül, és az Illőtül soha el nem távozott. Keserves az igaz, egy olj embernek, a miljennek ismerem magamot, ennél több vigasztalást e földi pályán el nem érhetni; de mit tehetek róla: *Fiat Voluntas Tua Domine.* — Én a miolta csak eszmélkedni kezdtem, életemnek egész erejét embertársaim segedelmezésire fordítom — és imhol midőn nekem volna segedelmezésre szükségem, nem találok még csak egyre is, a ki kezét nyuitaná a duzzadó habok hánykódásai közül való ki segítesre: erre is csak azt mondom: Légyen Uram a Te szent akaratom; Te tudod, miért van így, és nem más kép; de Te mindenbe a leg főbb Tökélletes, és Igasság lévén, hiszem, hogy nem hágyasz el; ez az én Iitem, az én Erőm — Amen.

A napokba a mi Gyulay Lajosunk innen sietve le utazott Erdeljbe, a honnan vett tudósítás szerint édes Anyja veszedelmes, halálos Betegségbe esett. Éljen boldogul, és szeresd

Bécs 16dik Mart. 1826.

tisztelő hív barátodat
Cs.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 51. sz. V. köt.]

4607.

Kazinczy — Pólya Ferencznek.

Másolat.

Bizodalmas Városi Notárius Ur! Tekintetes Balásházý János Úrral abban egyezénk meg, hogy azon két Szöllő, melly eránt Notárius Úr írta a' Csere Levelet, megbetsültessék, még pedig Ujhely és Patak Városa Tanátsa által. a' Becs Levélre azért van szükség, hogy midőn Gyermekeim a' magok Köves hegyi Szöllejeket visszavenni kívánják, megbetsültetvén akkor is mind a' Köves-hegyi, mind

a' Vilyokai Szőlő állapotja, egyik és másik fél tudhassa, mely állapotba vala a' két Szőlő most, 's így felvethessék, mellyik fél mennyit fizessen a' másikának. Nints lehat itt egyébnek betslésére szükség, mint a' Szőlő tőkének, Karóknak, és Kő gátaknak, a' Tek. Balás-házý Úréban pedig még a' Borháznak is. Kérem tehát az Urat a' magam részemről, a' mit tenni Tekintetes Balás-házý János Úr is fog, hogy a' Patakiak megérkezésével ahoz értő Személyekkel ki menni ne sajnállyanak. Nem kérek én semmi kedvezést, 's annak ismerem Tek. Balás-házý Urat is, a' kinek kedvesebb az igazság, mint az. A' szőlők fekvése, szabad és dézmás volta nem jó tekintetbe, minthogy a' Csere nem örökös, bár személyemre nézve meg-másolhatatlan.

A' Testimonialis praeambulumában ki köténk az Ur előtt, hogy ez a' környülállás említetteti fog, 's erre emlékeztetnem kell az Urat. Egyébb eránt szives indulatiba ajánlott maradok Bizodalmas Notárius Úrnak Újhely Martz. 21d. 1826. lekötelezett szolgája Kazinczy Ferencz mk.

Külső Borítékán. Az Úrnak Pólya Ferencz Úrnak Sátor Alja Újhely Városa Notáriusának, bizodalmas Jó Uramnak.

Hogy ezen Másolat az Eredetivel mindenben megegyező legyen, ezennel hitelesen bizonyította S. A. Újhelyben Martzius 22én 1826dik Esztendőben

Pólya Ferencz mk. Újhely Városa Jegyzője.

[Pólya F. másolata Becske Bálint birtokában.]

4608.

Gr. Dessewffy József — Kazinczynak.

Kassa, márcz. 21d. 1826.

Kedves barátom,

Megjöttem egynehány hétre nyugodni, vagy legalább más forma és nemü bajokkal küszködni. A' Magyar Acemiával bajlódók, kiknek némelly ideájik tetszenek nekem, némellyek pedig nem (én azomban nem gátlom, és nem is fogom gátlani őket azokban, mellyek nekem nem tetszenek, az időre bizván, mutassa-meg, ők láttak é messzebb vagy én?) kivált Vay és Wesselényi azt izenik néked, lenne é kedved, hogy az Academia örökös Secretáriussává neveztesse? 1200 Conv. for. fizetéssel, és ingyen való quártélyal Pesten, ott kellene

laknod. Döbrenteire vetették elejénte szemeiket, de én Tégedet juttattam nékik eszökbe, és egészen capacitáltam magát Döbrenteit, hogy minden tekintelben rád néz ez a' díszes és hasznos hivatal. Semmit sem kívánnak tőled, csak hogy mérsékelj magad a' Neologizmusban; az a' Magyar nyelvet emelte ugyan intensive, de extensive fogyasztotta a' Hazában — nem akarják ők kiirtani a' Neologizmust, hanem csupán mérsékletét kívánják, és azt is addig, míg inkább közönségessé válik a' Magyar nyelv a' hazában. Felelj hát nékem, és írd nekik is minél előbb.

Ó Fel[sé]ge, a' mint mondják jobban van, de ez e' jobbulás nem lehet tarthatós, annyira megfogyott Urunk — nagy jövendőket rejt kebelében az idő, és nem lehet többé meszsze azoknak vagy kifejtődése, vagy kipattanása.

Vale.

Nem akartál semmit hallani a' Diótális dolgokról és így halgatok: -- Bár mint te, mint mások ne ítélnék a' Diétáról és az országos követekről — míg a' mostani Diéta a' História' köribe nem fog tartozni; mert most még narratio rerum Patriae ob metum et invidiam falsa, vel recentibus odiis aut studiis composita.

Vale

hív Pipszedmpr.

Aurél csókol — nem kevés dolog és ember isméretet szerzett magának. Nagyon szerették mindenütt és minnyájan — annyira hogy elrontották volna, ha én nem mérsékeltem a' kevélységet gerjesztők kedvezéseit, és haszonnal nem integetém és szoktalam fíjamat a' szerénységre. Leczkéim ebből állottak: «Gazdálkodj, fíjam, egészséggel, időddel, eszeddel, nyelveddel, az az szavaiddal, és a' pénzzel; nem egy könnyen lészesz szegény, ha a' gazdálkodás' ezen öt nemeiben fogod magadat gyakorlani.»

Telekivel beszéltem, mondta: írni fog neked.

Megesmerkedtem Mednyánszky és Hormajerrel; az elsővel kivált nagyon simpatizálok.

Kivül: † à Monsieur Monsieur *François de Kazinczy*. à Széphalom ou Kis-Bányácska.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 33. sz.]

† A levél zárlatán lőrt piros pecsét.

4609.

Zádor György — Kazinczynak.

Világosvár, 1826. mart. 23.

Tekintetes Kazinczy Ferencz Úrnak
Stettner György tiszteletét, idvezletét.

Január 16d. utaztam el Pestre és Komárom 's Vas Vármegyékbe, 's csak a' folyó holnap 20d. érkeztem vissza, hogy innét most legközelebb véggépen elköltözködjem. Kifogyhatatlan a' sors újabb újabb nehézségek találásában, mellyek által házasságomat, boldogságomat meggátolhassa, de bökettüresem már elfogyott, 's elhatároztam magamat, hogy minden akadályokon keresztül vágván a' magam módja szerint boldog legyek. Mostani hivatalomról lemondván, néhány napok mulva Budára fogok lakni menni 's Májusban vagy legfeljebb Juniusban megházasodni. Öt hat esztendeig a' magam értékéből megélhetek, 's ezen idő folytában a' Kamara vagy Consilium mellett practisálván, reményilem hogy fizetésbe fogok jönni. Ha levelével kíván a' Tekintetes Úr megörvendeztetni, méltóztassék azt Budára a' Vizivárosba utasítani, feljegyezvén róá, hogy a' Postán fog megkerestetni. Éljen a' Tekintetes Úr boldogul 's éreztesse velem ezután is barátságos kegyeit.

[Megjelent a «Zádor György levelezése Kazinczy Ferenczszel» című kiadvány 77. lapján.]

4610.

Comáromy Anna — Kazinczynak.

Kedves Édes Uram Bátyám!

Nagyon kedvesen vettük az Oltó-Ágakat, bártsak mi is szolgálhatnánk valamivel Kedves Uram Bátyámnak, de nekünk nintsen semmink. A Bátyám ide haza nintsen, azért az Irásokat el nem küldhetem, hanem haza jövetelével azokat mindjárt el viszik. Gratiájából Kedves Uram Bátyámnak a Németet leirtam, mert a nekem nagyon tetszik, és akar kik voltak a Ministerek, de nagyon derék Emberek. Ismét neveltünk a Kedves Uram Bátyám Levelén, Fő Nótarius Úrnak pedig Vivatot mondtunk az Ángyommal. Éljen Sze-

rentsésen és Boldogul Kedves Uram Bátyám és tartson¹ meg gratiájába tovább is bennünket.

Nagyon sietve

alázatos Szolgálója

C. A.

Kivül: ² à Monsieur Monsieur François de Kazintzy à Sz. Halom.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: Jogt. 4r. Orsz. gyűl. 7. sz.]

4611.

Kazinczy — Cserey Miklósnak.

Tisztelt kedves barátom,

Utolsó postával vettem Prof. Molnos Dávid Úrnak óhajtott válaszát, 's kérek, ha terhedre nem volna, küldd hozzá egyik Cancellistadat, 's köszönd-meg nevemben kérésem' teljesítését.

Azzal együtt vettem Farkas öcsédnek is levelét Bécsből, d.d-o. 16tae Martii. Nem lesz újság előtted míg levelem hozzád ér, a' mit ír, de közlöm-még is tulajdon szavaival: «Tudom, nem lesz újság előtted, hogy Fels. jó Uralkodónk egészsége melly veszélyben forgott: «de hálá Istennek a' veszedelem egészen elenyészett.» — Martz. 24d. Kassáról egy valaki azt a' hirt vevé, hogy Urunk Martz. 14d. megholt, és hogy a' Regensséget Lajos Fő-Herczeg vette-átal. — A' Kassai híreket senki sem szokta nálunk hinni; de rendes, hogy ez az idea forgásban van. Egy más valaki Pestről ezt vevé: Közelit az idő, hogy Ferdinánd Fő-Herczegnek a' trónusról való lemondása nyilvánna tétetik. — Hihető ez a' hír csak a' Constantin Cezarevics Declaratioja által támasztatott a' hírkoholók által. De kérdés, ha ez találna történni, mit mondanának a' Magyarok, kik nem mondhatnak egyebet, mint a' mit *törvények* mond. Adja Isten, hogy semmi jövendőlés ne találtassék valónak, a' mi ellenkezik a' törvénnyel.

Farkas öcsédnek levelei tele vannak elkeseredéssel 's panasszal a' Sors ellen. Úgy erősíti-el lelkét a' *nem félsre*, mint a' kinek kimondák hogy harmad nap alatt meg fog halni. A' félelem h é r ó s s á

¹ Az eredetiben tollhiba: *tártson*.

² A levél zárlatán rongált piros pecsét.

teszi. Szánom ezt a' nagyon nemes lelkű embert, de a' ki olly útra rántatott, mely igen veszedelmes állapoton végződik. Egy szálláson van Bajkor József Borsod Vármegyei Prókátorral, kit Borsod Vármegye fél esztendei fogságra ítelt, és a' kit a' Magyar Cancellaria Bécsből eltiltott, de egy felsőbb Parancs ott mulatni neki megengedett. Ez a' Bajkor József tavaly Júl. 16d. Esztergomban a' Primás kezébe tette-le professioját, 's a' Bérmlásban Ágostonnak nevezett; ez az, a' kit Január 5dikén az ifjak megtámadtak a' Circularis Sessio végével, 's az asztal alá buktattak, de Nagy Pál Sopronyi Követnek intésére eleresztettek, a' nélkül hogy akkor nap tett jegyzéseit tőle eivhehték volna. Azolta Bajkor Bécsben van. Képezed, hogy ez az együtt szállásolás Farkast gyanússá teszi azok előtt, a' kik az ő lelkét nem ismerik.

Most a' Dieta felől nevezetes híreim vagynak, 's ollyak, a' millyeket én szeretek: Particularitások felől; mert a' dolgok menetelét minden tudja, 's az Anecdóták 's egyéb apró történetek festik igazán a' dolgokat.

A' Statusok a' Nagyok között senkit annyira nem szeretnek, mint Illésházyt. Eddig Cziráky is szerelmek volt. Most nem értik ezt a' valóban nagy embert, sőt rajta botránkoznak.

Az új Personális a' legegyszerűsebb lelkű férfi, de sokszor elragadja nem érzése, hanem perplexitása, és a' szövevényes dolog. Minap úgy dönté-el a' dolgot, hogy a' Kir. Városok embereit és a' Kaptalanok Követeit is voksra szállítá, 's midőn látta mi fog mingyárt következni, hirtelen széllyelbontá a' Gyűlést vagy igazabban, az Űlést. A' Rendek elmenének hozzá, 's elébe terjeszték, hogy 1608. előtt a' Királyi Városoknak nem vala szabad Követeket küldeni, 's 1723. nekik voksot nem ád. A' dolog megelőztették, 's nem kelle vítatni tovább.

Nagy Pál legforróbb tisztelőji előtt is elveszté minden hitelét. Hat hétig nem ment Űlésekbe 's beteggé tette magát, egy nehezteles miatt. Ő egy Sopronyi Burger lányát vette-el, 's egy fija van. Eladta minden jószágát, 's Bécsben lakik. Vevője neki 15 ezer frntot fizet esztendőnként. Familiájának praedicatuma *de Nemes-Bükk*, és így az Ország legnevezetesbb házainak egyikéből vette eredetét. A' jószág eladását inkább gondolják annak előre látásából eredetnek lenni, a' mit ő elkerülhetetlennek néz, mint azon elkese-redéséből, hogy házassága rá homályt vont.

Vay Ábrahám csupa tűz és talán példátlan sagacitású ifju

ember. 1810 Novemb. 18d. vette-el a' 17 esztendőös Kazinczy Sophiet, maga akkor talán 22 esztendőös ifjú. De ő soha nem imprudens, és igen gazdag lévén, 's nem óhajtván semmit (V. Ispán Borsodban és Kamarás), caractere tántorithatatlan. Sagacitása, tapasztalása, olvasása, temérdek gazdagsága soha sem hagyja felelet nélkül, nyelve pergő, 's szeli ellenkezőjét, de gorombaságok nélkül. Testvér nénye neki levélben köszönte-meg, hogy atyja emlékezetét tiszteletben tartja-fenn. A' köz vélekedés szerint Vaynál egy sincs külömb Követ ezen a' Dietán. 15 ifjat tart ott, ott van felesége 's leányai, 's már 30 ezer fntot költe-el ott, pompázások nélkül.

Tököli nevű Követünk szállására holnaponként ötszáz ezüst forintot fizet. Olly porcellánon eszik, mellynek egy tányéra százötven forint. 'S illyen egyéb pompája is. Jó fél embere.

Radványi Radvánszky Antal, a' Kassai Gróf Teleki Józsefné anyjának testvére, és annak a' Radvánszky Györgynek unokája, kit Caraffa a' Laniena Eperjesiensisben 1687. halálíg torturáztatott, 's halva vont bárd és kard alá, soha sincs szemüveg nélkül; az mindig orrán van. Ezért, és orrának baja miatt, szuszogással beszél: «Ő Nagysága a' Mélt. Personális Ur ezt méltóztatott mondani: tehát én is ezt mondom.» — Ezen szavára a' Követek felzúdúlva mondják: «Ez szép!» De ő soha nem szóll másként. Második V. Ispánja Zólyomnak. Temérdek gazdagságú, 's hitére nézve Lutheranus.

Szinnyi László Sárosi Követ rosszul tanulta meg a' Fő-Ispánja által a' Kir. Commissáriusok mentségére írt Peroratiót, és így azt, nyekegve, csak elmondá, 's nem gondolt a' közönséges ellenkezéssel 's nehezteléssel. Azolta egészen más lélek szállá-meg, 's most ismét az, a' ki a' Peroratio előtt vala.

Szerencsy István Ungvár Vármegyei Fő Notárius egészen más gondolkozású mint még iskolájiban is, azolta is volt. Vármegyeje már vissza akará hívni. Minekutána Ő Fels. a' születés napkori Audientzián megdicsérte, nem hivatik haza.

B. Prényi Zsigmond Bereg Vármegyei Első V. Ispán sok idcig egészen egyéb vala mint előbbi Diaetalis szállásiban 1811. Ez idén egészen más mint tavaly vala, 's most szeretik a' kik tavaly nem. De ab amico reconciliato¹ Én az elváltozásoktól borzadom. Ritkán jön az ollyan szívből és meggyőződésből. Nem kellene a' publ. opinióra építeni, de azt tisztelni nagyon kellene.

¹ Az eredetiben is így, hiányjelekkel.

Uralkodónk' betegeskedéseit rég olta veszedelmeseknek mondják a' Bécsi Orvosok. Hecticai hideglelés a' baja. Szüntelen köhögcse, azt mondják. Azt a' hirt, hogy a' Koronaörökssel megtéetik az abdicálást, rég olta pengetik. Én ezt nem hihetem; a' Koronaörököst én csak lóháton pillantám-meg 's hírekből sem ismerem. De mi adhatna erre okot? Ha abdicálnia kell, meglesz a' mit készülnek tenni. De minek kellene azt? — Minthogy a' Fejedelmek sem halhatatlanok, jó volna, ha ez a' Diaeta végét érhetne volna minekelőtte ez a' nem rövid és bizony sok viszontagságokkal terhelt uralkodású Fejedelem elhal. Én úgy hiszem, czélja ezen Diaeta tartásának az volt, hogy emlékezete nálunk áldásban maradjon, 's azt a' jutalmat az ő nagyon nemes szívének forrón óhajtottam volna.

Farkas öcséd írja, hogy Gr. Gyulai Ferenczné beteg és ez miatt Lajos sietve hagyá oda Bécsset. Ha igaz e a' hír, és ha a' Grófné jobban van e, kérek, méltóztassál tudatni velem. Tudod melly igen szívemen van mind az, a' mi a' Grófnét és házat illeti. Élj szerencsésen édes barátom, 's tarts-meg minden becset felülmuló kegyességben.

Martz. 28d. 1826.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 43. sz.]

4612.

Kis János — Kazinczynak.

Kedves Barátom!

Egészen váratlanul leptél meg azon tudósításoddal, hogy bibliai szent történeteket készítettél sajtó alá. Mennél nagyobb ritkaság az ilyen munka az olly karbéliektől, a' millyen Te vagy, annál nagyobb figyelmet érdemel, 's kétség kívül annál nagyobbat is fog támasztani. És így már ezen oldalnál fogva is sokat fog használni, ha tulajdon betsét, mellyet olly tiszta és okos gondolkozásod előre fel-tetet, számba nem vennénk is. Mit mond az előbeszédben kinyilatkoztatott principiumokhoz a' vagy igen sokat, vagy semmit nem hívó, azt ugy gondolom nem sokat kell kérdeznünk. Bizonyos, hogy mindenik fog benne találni, a' mivel nem elégszik-meg; de a' józan-hitűek és gondolkozásuak kétség kívül melléd fognak állani. Én részemről tökéletesen ollyan szempontból nézem most is, 's néztem régtől

fogva a' dolgot, a' mellyből Te nézed, 's nagyon örülök, hogy e' részben is egymással így meg-egyezőnk. — Semmi kétségem sintsen benne, hogy munkád a' maga nemében epochát ne tsináljon; annál inkább van okom kevélykedni vele hogy homlókán engem megtisztelni kívánsz; ilyen tiszteletet olly tisztelt férjfűtől, olly szívből szeretett barátomtól lehetetlen nagy gyönyörködéssel nem fogadnom.

Azt kérdeed, melly könyvből tanítja az én felekezetem a' bibliai historiákat magyar nyelven. A' mennyire tudom még eddig minden Superintendenciákban a' Magyaroknál a' Hübner volt szokásban. Én a' mi Superintendenciánk számára valamint egyéb legszükségesebb falusi oskolabeli könyvetskéket részszerént magam dolgoztam, részszerént mások által dolgoztattam, és hogy oltsóbban lehetne hozzájok férni, saját költségemen nyomtattattam-ki: ugy bibliai historiai könyvet is, újat adtam először német nyelven oskolatanítóink' kezeibe. E' végre azt választottam-ki, mellyet Nicmeyer a' Nevelésről irtt könyvében leginkább ajánlott. Ugyan ezen munkát mihelyt német nyelven kiadtam, magyarra is fordította az én indíttásomból egyik predikátorunk, 's ezen fordítás a' következő tzim alatt jelent meg: Válogatott bibliai historiák az Ó- és Új Testamentomból Hübner szerint. Németből magyarra fordította Halasy Mihály Nagy-Geresdi Predikátor és a' Sopronyi Alsó-Megyebéli Evang. Gyülekezetek' Seniora. Po'sonyban Weber Simon Péter és Fijának költségével 1817. 375 lapok. A' fordítás sokkal jobb lehetne; a' minden történet után találató ének-versek sintsenek jól megválasztva, noha volt miből választani: de általjában véve tsak ugyan nagyobb kedvességet érdemlene, mint a' mennyit a' régihez szokott falusi mesterek nagy részénél nyart. E' szerint némelly oskoláinkban a' bibliai történetek ezen említett könyv szerint tanítatnak, másokban pedig, mellyeknek Tanítójit nehezebb jó módjával jobb útra hozni, még a' régi Hübner szerént is.

Szó lévén az általam kiadott oskolai könyvetskékről, azoknak tzimjeit is ide teszem:

1. Diktomos, verses- és imádságos könyvetske.
2. Evangelikus fiu- és leánygyermekeknek való képes A. B. C. könyv.
3. Luther kis Katekizmusának magyarázatja, néhai Superintendens Herder után készítette és kiadta Kis János, a' Dunán túl levő Ev. Gyülekezetek' Superintendense. Sopronyban Sziesz maradéki' betűivel. 1815.

4. Auserlesene biblische Historien aus dem alten und neuen Testamente ; nach Hübner. Oedenburg.

Mind ezek az oskolai tanítás jobbitására tzelozó tsekély próbák; de az efféle jobbitásnak is, mint minden jónak, ezer az akadályja.

Házi¹ környülményeim most is olyanok, mint utolsó levelem irásakor voltak; tsak azzal a' hozzáadással, hogy Lajosom³/₄ esztendőös leánykája (első és egyetlen gyermeke) ez előtt tiz napokkal megholt.

A jó Isten éltesen Téged még soká, 's adjon kedveseidhez sok szép örömöket. Vagyok változhatatlanul szíves tisztelettel

Sopr. Martz. 30dikán 1826.

hív barátod,
Kis János.

U. i. Siquid idest — 3 Vármegyéknek Sopronynak Vasnak és Győrnek vagyok Táblabírájok.

[Eredetije a sz. Benedek-rend pannonhalmi könyvtárában.]

4613.

Kazinczy — Gr. Dessewffy Józsefnek.

Széphalom Mart 31d. 1826.

Tisztelt barátom,

Számtalan 's minden becset meghaladó jótétidnek az tenné-fel koronáját, ha megtehetnéd a' mit tenni mennyei szíved áhit, 's én azt inkább szeretném elérni mint a' nagyvilágnak minden czímereit és pántlikáit, ha ezekre kívánságimat kiterjesztenem szabad volna is. Életem eddig mindég falun folyt, mellyet boldog nyugalmáért inkább szeretek mint a' városit; de mennyt nyernék ismértekben, ha városi lakossá válhatnék, 's annyi jövedelemmel, hogy gond nélkül éljek, 's így egyenesen ügyemnek élhessek. A' mit készítetek, együtt olvasnám a' Neologismusok' barátjaival 's ellenségivel; kihallgatnám egyik félnek is, a' másiknak is okait, 's azt tenném, a' mit a' dolog és meggyőződésem kívánna. Minden esztendőben meglátnám Bécset, még pedig kétszer, hogy ismérteim a' festésben, faragásban, muzsikában,

¹ Innót végig Kis J. kezefrása.

architecturában, 's a' Polytechnicon' dolgai körül, gyarapodjanak. Vedd ezekhez, hogy fíjaimat, kik Patakon elvadúlnak, 's nem tanulhatják a' mit óhajtok, velem jönnének. Hol Zseni, hol Thalie volna gazdasszonyom, 's feleségem a' telet velem töltené, akkor a' házi gazdálkodás neki időt engedhetvén. Nemes-lelkű Halandó, te, kinél nemesebb-lelkűt én soha nem ismertem, kérlek, tedd a' mit kezdél, 's légy rajta hogy a' Titoknokság enyém lehessen; 's ez mind foglalatossága, mind gazdagabb fizetése miatt, mire szükségem van. Pompa nélkül akarok én ott élni, sőt az az ideám, hogy falusi-életet éljek a' zajos városban, 's asztalom magyar ételnél egyebet ne lásson. — Ha ezen szép fizetés mellé fát és gyertyát kaphatnék, és — ha szabad volna *nagyot* is kívánnom — kocsit és két lovat: úgy *Persarum vigerem rege beatior.*

Fiaim így dolgot is, nyelveket is, városi módot is tanulnának, 's ez igen nagy ok, hogy az általad nékem készített szolgálatot óhajtsam. És melly szépen végeződnek az az élet, melly harmincz-négy esztendőök olta olly szerencsétlenül folyt-el.

Levelednek megérkezése olta, mellyet öt nap előtt vettem, ez minden álmodozások; ez az óhajtása feleségemnek is. De mi erről senkinek nem szöllánk, sem nem fogunk. Légyen titok, valamig el nem sül. Gróf Teleki Józsefnek azonban ma írok, 's ennek is kérni fogom boldogításait.

Oda-fel, a' mint leveledből látom, az az idea uralkodik, hogy a' Neologismusok használtak in intensione, ártottak in extensione. Igazságtalan a' ki az abusus miatt kárhoztatja az usust. Én is sokat buktam, a' mit kész vagyok kitörteni, mások is igen sokan; de ott volna e nyelvünk a' hol áll, ha nem buktunk volna? Nem igaz e, a' mit Te mondál a' Minerva lelkes Praefatiójában? nem igaz e a' mit Thaisz monda lelkesen talán 1824. a' Tud. Gyben? nem igaz e a' mit Wielandból én adék a' Minerva eggyik Füzetében? — Ment-sen Isten attól, hogy az Olvasó parancsoljon az Írónak; ez rontá-el a' francia nyelvet midőn annak simaságot és praecisiót ada: de elvette erejét és *sokszínűségét*. Ha meglenne, a' mit Te óhajtasz nekem, és a' mit én Nélküled óhajtani nem mertem volna, úgy én egy felolvasandó Értekezésben összehasonlitanám a' Francia és Német Nyelveket, 's ezeket a' Rómaival, 's megmutatni igyekezném, melly veszedelmes út volna a' Francia kimívelődése útját követnünk.

Szalluszt elrémítené a' Döbrenteieket — most ez is nagy gyűlölője a' Philoxeniának, mellyet nem csudálhatok — és így elébb a'

Cicero Oratiójit és Leveleinek első két Könyvét adom-ki, 's úgy Szallusztot. — Utolsó postával vettem hirt hogy Referend. Nopcsa Elek Ur az Erdélyi Leveleket nagy gyönyörűséggel olvastam meg — ezt írja Cserei Bécsből. Reménylem, ha ezt és Cicerót bocsátom előre, a' Neologismus' ellenségei meg lesznek elégedve velem.

Én Februáriusban forró nyavalyába estem. Ismerem a' nyavalya menését, kétszer hozván életemet veszélybe, 's siettem megelőzni. Orvosaim 's Gosztonyiné és Bartos Majorné megtartottak — mert Újhelyben lettem rosszul, 's ott ők látogatának-meg, ők gondoskodtak feleségemmel 's lányaimmal felőlem. — Soha én nemesebb lelkű 's bájosabb férfit, soha lelkesebb, miveltebb elméjű, nemesebb érzésű Asszonyt, soha tiszteletemre csudálásomra méltóbb háznépet, mint Te vagy, 's Ő Nagysága, 's a' ti gyermekeitek, nem ismertem — ezt mondtam magamnak, feleségemnek 's gyermekeimnek, 's minden másoknak, 's bizonyosan ezt fogom haldokolva elébb utóbb mondani.

Melly gazdagságot gyűjtte Gróf Aurél Pozsonyban, 's mint ért meg tiszteletes atyjának szemei előtt, ki soha semmit egyebet mint azt, hogy a' jóktól jönnek ismértessék 's úgy szóllhasson a' hogy lelke sugallja, nem óhajta — könnyű képzelnem. Adják a' haza' Istenei hogy nem sokára ez a' páratlan ifju ragyogjon úgy mint első ifjuságában atyja. De a' Nagyok és Jók nem mindég kerülhetik-el a' kedvetlenségeket, 's erre példa Phócion és Scipio. Az én hitem a' jókba soha nem fogyhat-el; 's még az itt mindenek által szidott Zichy Károlyra is azt kérdém, *ha oly igen bizonyos e, hogy ő ellensége hazájának, hogy szidnunk kelljen őtet.* De azt látni, hogy a' Phócionok és Scipiók, *mások által megcsalva*, gyanúba jönnek, felette kínos; az pedig a' Phócionokon és Scipiókon is megtörténhetik és megtörténik. Külömben én inkább szeretem a' szirtek közt bölcsen és valamit engedve evező Kormányzókat, mint a' lángfejűeket, kik még a' szirtek közt is egyenesen akarnak menni; csak hogy azt látni, hogy a' jók gyanúba jönnek és a' rosszak felé közelíteni látszanak, irtóztató; ez pedig, a' Pozsonyból vett levelek és Pozsonyból jött emberek szerint, még a' lelkes Prényin is megtörtént, ki felől tudja minden, hogy eggyike a' legjobboknak. — Fogadd-el határtalan tiszteletemnek szükségtelen, de soha el nem fogyható bizonyosságát, és mig kegyességeidre érdemetlen nem leszek egészen, légy nekem a' mi annyi esztendőök oltá valál.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 33. sz.]

4614.

Kazinczy — Dulházy Mihálynak.

Különös bízodalmú Drága Jó Uram Bibliothecárius Ur,
 érdemes barátom,

Ujhelyben vettem az Úr levelét ma épen egy hete, 's ott felejtettem, vagy ott hagytam inkább, úgy hívén hogy más nap mingyárt vissza megyek, 's ott fogok felelhetni, 's minden czikkelyeire. Azonban egy kis betegeskedés ide rekeszte; 's így engedelmet kérek ha az Urnak valamely czikkelyére választ nem adok itt. Másszor kipótlom.

E' világban semmi sines közönségesebb mint az összeütődések. Az ember azt hol akarva teszi, hol akarátja ellen. Jó embernek inkább fáj, ha mást megbánta, mint mikor megbántattatott. Midőn érzékenységünk elragad hogy másnak bántása ellen kifakadunk, jól tennénk, ha meggondolnánk, hogy ezen bántást mennyi jóval pótolta-ki *előre*. Ilgyjen nékem az Úr, édes barátom, ha ezt forgatnánk, kevesebb cseté paté volna a' világon. Én tisztelem a' más haragját, ha különben személyct tisztelem. Hogy pedig azt igen nagyon tisztelem, arról kérdés nincs. —

Minerva valóban olly jól megyen, hogy gyönyörűség olvasni. Adja Isten, hogy mindég illy érdemű Munkák találjanak benne helyt. Az ide tett jegyzésnek vegye hasznát az Úr, kérem barátságosan, ha Bárány Ágoston nem említette volna. Perecsenyi ezt vagy nem tudta, vagy csak akarta nem tudni. Mind egy, akár Catholicusnak, akár Reformátusnak született; de ha Reformátusnak született, nem kell tagadni.

Kovacsóczyt úgy szeretem, mint igen keveset; de azt mondják hogy ő sohol nem állhat sokáig. Így bajba hozná az ember mind ötét, mind azt a' ki elfogadná, mind magát. Ötet olly állapotba kellene tenni az igen gazdagoknak, hogy foglalatosság nélkül élhessen.

Ha Bogátin segíthetnék mind magáért, mind az Úrért nagyon akarnám. De az effélé az esztendő vége felé kellene sürgetni; én azonban szóllok Nyomárkay Úrral, 's óhajtom hogy segíthessem.

A' Hébe és Auróra Recenzióját eddig vette az Úr. Tekintse csak végig, 's lássa, ha nem botlott e meg tollam egy francia theatrális darabban; mert ha úgy ment-el írásom, mint első Conceptusomban látom, megbotlott *tollam*, magam helyett.

Phaedra a' Racine' tragoediája, nem a' Corneillé. Ha tehát *Corneille* állana ott, törölje-ki az Ur a' nevet, 's tegye oda *Racine*.

Énnékem mindég új meg új dolgot adnak az Archivumban. Szeretném, ha végre kész lehetnék. Ha ifjabb volnék, gyönyörködve tölteném ott napjaimat. Belé esvén, azon leszek, hogy maradékunk hasznosnak ítélhesse munkálkodásomat.

Kovacsóczynak Ellinger Úr által el nem fogadott Munkáját szeretném látni. Pénzem még sincs: 's azt kimondhatatlanul sajnálom, 's kérem az Urat mentsen-ki, 's kérje hogy várakozzék. Alig élek. D'Ellevauxné akarná vissza fizetni nekem a' mivel nekem tartozik, 's pénzt keres, hogy azt tehesse. Ha azt teszi, mingyárt fizetem. Bár csak Majorost hoznák vissza a' más világból 's úgy kinzanák mint a' fiját. Inkább érdemli.

Az Úr tiszteletre-méltó barátnéjának felgyógyulásán szívesen örvendek, 's óhajtom hogy az Urat sok ideig boldogítsa. — Éljen szerencsésen, édes barátom, 's szeressen mint eddig.

Martz. 31d. 1826.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 5. sz.]

4615.

Igaz Sámuel — Kazineczynak.

Bécs, Mártz'. 31d. 1826. Alte-Wieden, Paniglasse No. 54.

Buzgón tisztelt 's szeretett kedves Barátom!

Úgy érzem, Te, ki ellen pedig talán még legtöbbet vétettem, hamarébb megbocsátasz mint sokan mások; mert az embert Te jobban ismered, 's fel tudod inkább fogni hogy miként alél-el 's leszen tehetetlenné gyengébbike, mikor minden reménysége elenyésszik, 's mások' gazsága miatt vég romlásra jut. Így vagyok én, kedves Barátom, miolta a' mult esztendő' elején Pánczél olly tetemesen meglopott. 2000 ftomból V. Czban, a' mennyiben ő megkárosított, csupán 800 ft. fordúlt-meg, a' többi oda van örökre. Azon idő tájban 1000 ftal segitettem egy barátomat és rokonomat; 400-al a' másikat; ez is mindenik oda van, vagy legalább akkorra fordulhat-meg, mikor már nekem nem használ. Ezcken kívül, az idei Hébéből, melly 2400 frtban került, nem jött-bé több eddig 1190 ftnál, 's alig is jön mind öszve idővel még hozzá 600 ft. Elvesztettem minden pénzemet, 's azon felyül adós is vagyok, 's

hitelezőim erősen ostromolnak. — Magyarázd az ezen környüállásokból eredett bajaimból, hogy Neked is olly rég' nem írtam. Vettem minden küldéseidet: Majláth Regóit és Meséit; Erdélyi Leveleidet; Hébe számára küldött dolgozásaidat; minden leveleidet, kivévén a' mit utóbb Májor Csereiébe rekesztél, a' melly az ő legényének rendtelensége miatt elveszett. De talán még jó reám nézve, hogy ezt nem látám. Mintha érdemlett haragodat hozta volna az, úgy kell sejtennem néha, 's borzadok bele. Nagy gyönyörűséggel 's ópülettel olvasám Mailáth' Regéjit; oh bár csak módom volna közre-bocsátásában! Erdélyi Leveleiddel még ennyiszor olvasván sem tudok soha betelni. A' mult héten került vissza Szent Györgyi Úrtól, 's most Kolosynál van nyugtalan kérésére. Cons. Nopcsa Úr áttolván levélben jelenté N e k e d észrevételeit, tőlem kérvén adreszedet. Sz. Györgyi' jegyzéseit közleni fogom, mikor majd veszem parancsolatot, mi tévő legyek a' munkával. Mielta a' tisztelt két Úrnál jártak Erdélyi Leveleid, a' Censurára nézve itten olly rendelés tételett, hogy a' kéziratoknak két párban kell bé adattatni. Ha M. Országon egy elég, talán csak ottan kellene censuraltatni. — Hébet kiadhatom é 1827-re, rövid időn megírom. Ez attól függ, ha segédet kapok vagy 6 embertől, kiktől egy esztendőre két két száz forintot kérek kölcsön. Auróra így indult-meg, 's én most a' folytatásra nézve szorultam erre.

Pozsonyból, reménylem, nem vagy hírek szükében. Örülnöd kell rajta, mit szült, nagy részben a' Te fáradhatatlan iparkodásod! De mosolyogsz is ollykor, némelly sürgölődésre. — Értesz, úgy hiszem. —

Nagy zavarodásomban úgy hittem, hogy elküldöttem valamikor Ellinger' pakétjában a' Kolosy levelét, azonban tegnap ráakadtam. Újra van miért megbocsátanod!

Én most magyar nyelv tanításból élek. Gróf Széchenyi Lajosnét, Gróf Károlyi Lajosnét, Gróf Dietrichstein Ferenczet és Herczeg Eszterháznak Pledeaux-tól [!] nemzett kellemes fiát tanítom. A' mit tőlök kapok, nagy résztint adósságban kell elfizetnem. — Septemvir Péchy Úr tavaly megszállított: nem vállalnám e fel a' Debreczeni Bibliothecariusságot. Ajánlám magamat. De most már azt mondja, nem hamar lesz belőle valami, mert sok a' tereh a' Debreczeni Ekklesián.

Nyugtalanul várom leveledet, mellyből megtudhassam, hogy megbocsátasz.

A' Zemplényi Táblabíróság igen meglepett. Nem tudom igazán, kinek köszönjem, mert *minék*, úgy érzem nincs. Megköszöntem Mélt. Szilassy Úrnak.

Örök hév tisztelettel 's szeretettel vagyok

tisztelő hív barátod

Igaz Sámuel.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 28. sz.]

4616.

Kazinczy József — Kazinczy Ferencznek.

Kazinczy József Őcsém levele hozzám Regmecz Martzius 31d. 1826.

Tegnap Galgóczinének két asszonyleánya, ma ismét Galgóczy Pál nevű fija nálam voltak, hogy akár auctiót készek venni, akár perennális fassiót celebrálni. Tegnap Bátyám Uramnak is vettem ezen tárgyban tudósítását, 's ezekre nézve nekem ezek az észrevételeim.

Magában vévén a' dolgot, Galgóczyiéknak az egész perhez egy betű igazságok sincs. Az Actorátusnak sem lehetett volna megállani, mert csak mint más collaterális atyafiaknak Cessionariusai procedáltak, az pedig (csak hogy már post finalem convictivam Tab. Regiae sententiam) és így késő, be van bizonyítva a' perben, hogy a' Cessio maga is hamis, mert a' Cedens kilencz esztendővel hamarabb holt-meg, mint a' Cessio van datálva. De a' Cancellaria arra azt mondá, hogy via novi procedáljunk Galgóczy ellen. Ez tehát így lévén, a' Liquidatorius per is minden kigondolható protelatio után is csak a' végső Sententiától függvén, nem volt más út, vagy a' Galgóczy személyes izgágájától megszabadulni, vagy más Compossorságát megelőzni, mint vele megalkudni. Ez tehát meg is történt, de melly esztendőben, már nem tudom, mert a' Transactio a' Levelos ládával Bátyám Uramnál van. Azt tehát méltóztassék kikeresni, de hogy a' Transactionalis esztendők vége felé járunk, és így recrudescahat a' per; csak hogy már most többeske pénzt tennének le nekünk. És így megint criticus perünk lehet, 's kevés védelemre¹ 's vagy rossz szomszédunk, vagy más idegen Compossessor.

¹ Itt egy szó olvashatatlan.

Ma Galgóczy Pál nálam lévén, gondolatját kérdeztén, azt felelte, hogy ha csak auctiót akarunk adni esztendőkre, ezen esetben 500 fntot kér Váltó Czéd., ha pedig örököt vallasni az anyjával a' Káptalanban, ezen esetre is készek, 's akkor 1000 fntot, ugyan csak Valutában. Én ha tanácsos tractálni, még pedig perennalis fassió mellett is reánk nézve kivált most, mikor a' perlekedésre nézve a' Dietán azt akarják kivinni, hogy hamarább végeztessenek-el, jobbnak látnám, hogy perennalis fassiót celebráljanak. Ezen tekintetből időt akartam nyerni, 's arra kértem hogy 1. Maji jönne el az édes anyjával, akkor én, addig Bátyám urammal 's Dercsényiné Nénémmel conferálván a' dolgot, itten a' Tractatust consummalhatjuk is. Ő ezt megígérte. És így én most arra kérem B. Uramat, hogy ezen levelemet és annál fogva ezen észrevételeimet okos és cordatus emberrel, de, köztünk maradjon a' szó, nem ollyannal, a' ki vagy magának vagy rajtunk kívül másnak, vagy jövődőre nézve speculálván, megint Prókátori tanácsot adván, alánk teritse a' pokróczot. Én csak azt a' difficultást tudnám magamtól superálni, hogy Galgócziné és Bodnár Györgyné Cessionariák, fateálhatnák e perenn. fassiót. Mert mihelytt bátorságosok lehetnének e' részben, elfogadnám a' perenn. fassiót. A' mit el lehetne húzni a' summából, el kellene, a' többit pedig megfizetni. Mert a' per reánk nézve mindig nem jó karban van.

[K. és h. n.]

[Kazinczy másolata Becske Bálint birtokában.]

JEGYZETEK.

4279. 1. lap alúl 3. sor: «Olvasám barátságos ... leveledet Dúlházához.»
L. a *XVIII. k.* 4271. számú levelét.

2. lap: az első kikezdésben említett *A bor s a szerelem* című verse Dessewffynek nem jelent meg sem az *Aurorában*, sem a *Hebében*.

4281. 4. lap fölül 1. sor: «Vettem ... egy *Leveledet* — datum nélkül.»
L. a *XVIII. k.* 4277. számú levelét.

5. lap 1. kikezdés: «Ismertedé B. *Szentkereszti Sigmondot?*» E férfiúról akkori lapjaink is megemlékeznek; a *Hazai és Külf. Tud.* 1824. évf. 9. (jan. 31-diki) számában a következő nekrológot írja: «Maros-Vásárhelyen Erdélyben Dec. 23-kán 78-dik esztendejében végezte ditsóssóges vitéz pályáját Zágoni Bátor *Szent-Kereszty Zsigmond*, Lovasság Generálisa, Tsász. Kir. Kamarás, Maria Theresia Rendének Vitéze, és Második Tulajdonosa Ő Ts. Kir. Felségének nevét viselő Nro 1. Huszár Regimentnek; a' ki mindenkor egy nagy Vitéznek tulajdon-ságait öszve tudta kaptsolni a' nemesebb emberiség betsülésével, és mind a' táborban, mind itthon mindenektől egyenlő tiszteletet és szeretetet érdemlett», stb. — A *Magyar Kurír* 1824. évf. 7. (jan. 23-diki) száma még részletesebb tudósítást közöl Szentkereszty báróról, elmondva, hogy holt teste Szőkefalvára vitetett 1823. decz. 27. s így végzi: «Minden bizannyal a' míg csak léssen a' Magyarnek nemzete 's hazája, lündökleni fognak a' Szentkeresztiak a' Magyar egen, a' kik közzül csak a' közelébb mult 5 esztendők alatt is két Generálisok és egy Oberster tettek-le Európa, 's különösen a' nemes Ánglus nemzet előtt ismeretes fegyvereiket a' kérelhetetlen halálnak kezébe.»

4282. 6. lap 3. kikezdés: Az itt említett *Németh* valószínűleg *Németh János*, később ref. lelkész, a ki Márton István után pár évig a bölcseletet tanította Pápán, azután tótvázsonyi, végül pedig papkeszii lelkész volt; egy műve ismeretes: Az asszonyi nemnek vallási felvilágosodásra való köteleztelése, Pápa, 1839. L. Szinnyei J. id. m. IX. köt. 920. hasábját s e kötet 500. lapját.

U. o. köv. sor: «*Kardos* Primarius Pataki Notáriussá leve.» Szombathy J. *Monumenta protest. Hungariae ecclesiastica* (Sárospatak, 1860) című művében említést tesz *Kardos Pál*ról, mint a collegium új provisoráról (239. l.); lehet, hogy Kazinczy adata ő reá vonatkozik.

U. o. alább: «A' Csáti Predikátor *Hódor Szent Péteri* Togátus deák fia ...» *Hodor Pál* ref. lelkész 1765-ben választatott Maklárra, négy év mulva

Vattára s innen 1780-ban Mezőcsátra lelkésznek, a hol 1842. okt. 19. halt meg. Seiler Frigyes György után lefordította *A ker. vallásnak rövid védelmezése* című munkáját (Dobreczen, 1799). L. Szinuyei J. id. m. IV. köt. 940. hasábját.

4284. 12. lap 4. sor: «Bár addig terjedne életem, mint a' te *Mathovicsodé.*» Czélszás *Mathovics Pálra*, a ki a Dunán túli ker. táblának elnöke, kir. tanácsos és az ág. ev. reformátusok Dunán túli kerületének főgondnoka volt, s ekkoriban halt meg 86 éves korában. Kis János kora ifjúságától fogva szoros összeköttetésben élt vele. L. a *Magyar Kurír* 1824. évf. 1. (jan. 2-diki) s a *Hazai és Külf. Tud.* 1824. évf. 1. és 3. (jan. 3. és 10-diki) számai s a Kis János *Emlékezései* (O. K. 741—7. sz.) 158. 190. 269. 604. és 619. lapjait.

4285. 12. lap alól 1. sor: «Es freut mich überaus, dass ihnen *meine Novelle* in der Aurora zusagt.» Majláth János gr. *A' sóbányák* című elbeszélése az *Aurora* III. köt. 49—68. lapjain jelent meg.

13. lap 4. sor: «Ich hoffe noch heuer einen ganzen selbständigen Band herauszugeben.» Czélszás Majláth *Magyarische Sagen und Märchen* (Brünn, 1825) című művére, a melyet Kazinczy F. magyarra fordított s Kazinczy Gábor kiadott, Pest, 1864. L. erre vonatkozólag az indexben megjelölt lapokat.

4286. A levél 2. sora: «Én ez idén a' Nagysád neve leírására fogtam *legelsőben* tollat.» L. a *XVIII. k.* 4146. számú levelét s jegyzetét.

A mire a következő kikezdésben Kazinczy gr. Gyulay Karolinát kéri, teljessédtet is; a család Dédácson valóban felállította az egyszerű köemléket, a mely maig is látható.

15. lap 1. és 3. sor: «*Gyöngyörű darabja* van Hébében és Aurorában . . . Külömben a' Kisfaludy Károly *Viszontlátását* szeretem leginkább.» V. ö. a 4285. számú levél 1. jegyzetével. A *Hébében* Majláth Jánosnak *A' bosszúló kard* című novellája olvasható a III. köt. 149—170. lapjain. L. a 4287. számú levél 4. sorát. — Kisfaludy Károly *Viszontlátás* című elbeszélése az *Aurora* III. köt. 135—152. lapjain jelent meg.

4287. A levél 4. sorában hiányosnak mondott cím így egészítendő ki: «Ihr *Schwerdt der Rache*»; v. ö. az előbbi jegyzettel.

16. lap 3. kikezdés 6. sor: «Ich werde meinen Lesern sagen, dass Sallust der *Virgil* der römischen Prosaiker sey . . .» V. ö. a 31—32. lapokkal.

4290. 19. lap 3. kikezdés: «Malvina . . . küldött általam . . . két darabot . . . s egy *Idylliont* . . .» Csak az elsőt közölte Kisfaludy K. az *Aurora* IV. köt. 63—66. lapjain; az idyll az *Aspasidában* sem jelent meg; e folyóiratban D. Takács Juditnak két verse olvasható, *A' Hazához* a 41—42. s *Az én magányom* a 112. lapon.

20. lap fölül 4. sor: «Camerarius *Skerlecz* . . .» Zádor *Skerlecz József* kamarást érti; l. a *Magyar Kurír* 1825. évf. 18. (aug. 30-diki) számában közölt tudósítást.

U. o. 1. kikezdés 12. sor: «Gróf *Smideg* . . ., Camerar. *Szegedy*». *Schmiedegg Jánost* vagy *Sch. Tamást* érti; mind a kettő cs. és kir. kamarás volt; amaz 1836., emez 1831. halt meg. L. a *Nemzeti Zsebkönyv* I. köt. 207. lapját.

Szegedy Ferencz előbb Zala várm. alispánja, kamarás lett 1811-ben, a hícszemélyes tábla bírójá 1829-ben; az 1825—7. országgyűlésen Zala várm. követe

volt és pedig Kazinecy a «lántoríthatatlanok» közé sorozza. L. Kézirat a M. Tud. Akad. könyvtárában: Jogt. 4r. Orsz. gyűlések, 7. sz. és a M. P. 397. lapját.

4291. 22. lap alúl 3. kikezdés: «A' *Periodicus Írásról* még semmit sem felelhetünk . . .» Ekkor torvezte már Dessowffy tilkárával, Dulházyval és Ellinger István kassai nyomdászszal a *Felsőmagyarországi Minervát*, a mely csak 1825 elején jelent meg.

4295. A levél kezdete: «*Gönczy Sámuel*, ki Dietai Cancellistája volt a' *Koronaőr Lónyainak.*» L. a IV. k. 925., V. k. 1159. és a VI. k. 1491. számú leveleit s a rájuk vonatkozó jegyzeteket. — Hogy a Lónyayak közül valaki a koronaőri méltóságot viselte volna a XIX. század elején: egyetlen nemzedékrendi kimutatásban sem találjuk feljegyezve, Dobynak a Lónyayakról szóló monographiája sem ismeri; Kazinecy itt nyilván téved.

4297. 38. lap a *Voltaire*ből idézett sorok 3-dika helyesen így hangzik: Nous avons la clarté, l'agrément, la justesse.

4298. 41. lap 1. sor: «*Theokrithez* már megkészítettem az előbeszédet.» Meg is jelent még ez évben *Theokritosz maradványai* címmel, Győr, 1824.

U. o. 2. kikezdés 1. sor: «A' Szalaiak, hallom, *Amadéjokkal* rútúl bántak.» V. ö. a XVIII. k. 4195. számú levelével s jegyzetével.

U. o. alább 7 sorral: «*Lassu Istvánt* szeretném ismerni.» Lassu István, a M. Tud. Akadémia lev. tagja, 1797 ápr. 12. született Visken (Mármaros várm.) s 1852. jan. 19. halt meg Pesten. A gr. Teloki-család segélyével a mármaroszigeti ref. főiskolában tanult s 1823-ban alkalmazást nyert a budai udv. kamaránál, a hol 1839-ben segéd, 1846-ban pedig al-frattárnok lett. Irói működését a *Tud. Gyűjtemény* 1823. évfolyamában kezdte történelmi dolgozatokkal, de verseket is írt a *Koszorúba*. 1827—1840-ig számos történelmi, statistikai és földrajzi művet írt s adott ki; magyarázta Horatius ódáit, fordította Zschokke *Ahítatosság óráit*. L. Szinnyi J. id. m. VII. köt. 802—805. hasábjait s e kötet indexében megjelölt lapokat.

4299. A levél 6. sora: «A' magam *Salustját* is in Manu Scripto Membranceo ex exemplari Corviniano hozzá kívánlam adni.» Jankovich M. gyűjteménye a M. N. Múzeumba került, s az ősnymatlványok jegyzéke is elkészült (Horváth Ignácztól, Budapest, 1895); e jegyzék szerint csakugyan két Sallustius-féle ősnymatlvány volt Jankovich birtokában, de egyik sem az, a melyre ő e levélben hivatkozik. L. az id. mű 206—208. lapjait. — Nem lehetetlen, hogy Sallustiusnak azt a kiadását érte, a melyet ő maga így jelöl meg: Cod. Hist. Nro 660. Cod. Membran. elegans Saec. XV. in 4to. L. Szentgyörgyi Gollért Sallustius-fordításában (Buda, 1812) a II. köt. bevezetését.

Ugyanitt Jankovich megmondja a levélben (42. lap 6. sor) említett «bazini predikátor» nevét is, midőn a Sallustius legrégebb kiadásainak felsorolása után így folytatja: «Ezeken fellül még a' múlt Század végén is tsudálkozásra méltóképpen feltűnt Hazánkban Sallustinak egy ismérten kézírata pergamenten; volt ez a' ritkaság *Ruprecht Theophilus* Bazini Tiszteletes Pappnak birtokában, kit életének virágzó idejében a' kegyetlen halál reménnyel telyes halgatónak ölből elragadott. Könyveinek lajstromában «Bibliotheca Theophili Ruprecht Posonii 1784. in 8. Nro

1270. Sallustius de Bello Catil. et Jugurth. super Membranis Charactere vetere eleganter descriptus in 4to> feljegyeztetett.

42. lap 7. sor: *Sámboki* (Sambucus) *János* 1531. jún. 1. Nagyszombathan született s 1584. jún. 13. halt meg Bécsben. Wittenbergben, Strassburgban s Párisban tanult, bujdosott s 26 éves korában a bolognai egyetem tanára volt. Bécsben I. Ferdinánd császár és király nagyrabecsülését megnyervén, tanácsosává tette, később Miksa és Rudolf császároknak udv. orvosává s történetírójává lett. 1549-től kezdve számos latin nyelvű munkát írt, régi s újabb latin írók műveit kiadta. L. Szinnyei J. id. m. XII. köt. 108—112. hasábjai.

4301. A levél eleje: «Itt a Tek. Úr *egy munkát veszen.*» E munka címe: «A' Haramják. Dráma öt felvonásban. Írta Schiller Friderik. Magyarra Schedel Ferencz József», Pesten, 1823. 8r. 218. lap. — Rösler, az Ofner-Pester Zeitung szerkesztője, a k — mint Kazinczy G. kiadásában olvassuk — «gyakran igen tanulságos intéseket szőtt be könyvismertetéscibe s a magyar újdonságokat előszeretettel ajánlotta», Toldynak e fordítását is ajánlotta olvasónak, a miért a magyar írók megtámadták őt is, Toldyt is. Kulesár a *Hazai és Külf. Tud.* 1824. évf. 8. (jan. 28-diki) számában így ír:

«Ezen Játék kezdete azon igyekezetnek, mellyre magát Schedel Úr elszánta, és ezen nevezet alatt: «*Schedel Ferencz József Külföldi Színjátékai*» folytatni akar. — Igen természetes dolog, hogy Schillernek fiatalkori munkáját kedvelte meg különösen ugyan fiatal Schedel, 's abban akarta megpróbálni az ő Magyar tollának tehetőségét. De úgy látszik, hogy példáját abban fellyől múlni is akarta, hogy a' nagy indulatokkal, 's borzasztó változásokkal telyes eredeti munkát nem annyira magas kifejezésekkel, mint szokatlan, 's egyedül az ő képzelődésében termelt szavakkal 's kifejezésekkel igyekezett nagyobb részént kiczifrázni; nem tekintvén azon igasságra, hogy a' szép és nagy tsak akkor szép és nagy, ha megértvén az: ha pedig az Író ezt el nem éri, kiváltképpen a' szép tudományok műveiben, célját elvesztette. — Mi a' különözéseket a' fiatal Íróban úgy tekintjük, mint a' mustnak forrását, és azt reményljük, hogy az, a' ki nagy tűzzel kezdi, idővel megtikkad, és letsillapodván hevessége, észre fogja venni, hogy az Író nem magának, hanem másoknak ír, 's majd később érett és hasznos munkákkal fogja nyelvünket gyarapítani.»

Még élesebben megtámadja a *Tud. Gyűjtemény* 1824. évf. II. f. 86—102. lapjain egy névtelen író, a ki ítéletét így foglalja össze: «A' nyelv a' Nemzet tudományosságának, 's megesmértető jelének *temploma*, mellyet tsinosítani, hijánjait hozzá illőleg kipótolgatni szabad: de a' ki felgyűjtja. Horoztratus az, és a' ki öszve rontásán így erőlködik, Sámson volna ugyan, de vak.»

Röslerre vonatkozólag pedig ezeket olvassuk: «Vége — a' Budai német Újság írójának engedelmével legyen mondva: — kénytelenek vagyunk ezennel kinyilatkoztatni, — hogy hár mi készek légyünk is tanulni, a' hol tanólnunk lehet, ezen fordításból legfeljebb is tsak azt tanulhatjuk: mitől kellessék a' Magyar Íróknak tartózkodnia, ha megértelni kíván; — hogy: azon általa olly mód nélkül magasztalt nyelv studiumot (!) 's nyelv Philosophiát (!!)) ezen átvívés magyarságában sikeretlen kerestük, — hogy tehát: erre nézve jó lélekkel oda teheti a' jövő Újságába ezt: «a' mit minapi Újságunkban a' *Haramjából*, a' nyelv-studium-és nyelv Philosophiáról jelentettünk, még mind ez ideig nem valóságosodott meg, 's úgy halljuk, hogy — nehezen is fog valaha.»

Thaisz András, a szerkesztő, a következő jegyzettel kíséri a bíralatot: »Mi, ámbar az illetett Fordítást helybe nem hagyhatjuk, még is a' Fordítónak ekkoráig mutatott szorgalmát 's a' Nemzeti nyelv' szeretetét dicsérni kénytelenek vagyunk, 's reményljük, hogy jövődöben a' mindenkor káros és még értelenséget el árúló tulságoktól (ultraságoktól) övni fogja magát.» V. ö. a 180. lappal.

43. lap 1. kikezdés: «Hallom hogy *Bacsányi ismét kiadja Ányost* ... gondolkodtam már a kedves költő felélesztéséről, s *nyomatómmal értekeztem is felöle.*» Erre nézve Toldy F. a Kazinczy G.-féle kiadásban e megjegyzést teszi: «Landerer vállalta volt fel Ányos kiadását. Okom van szeretni hogy, bár szerkesztményem már censurázva volt, sok kétségeim végre is visszatartóztattak a kiadás eszközlésétől.»

L. e kiadás tervére nézve Császár E. jegyzeteit, Ányos Pál versei (Régi M. Könyvtár. Szerk. Heinrich G.) XXIII. 229—230. l.

4304. 4ö. lap 2. kikezdés: «Ányósnak két Versezetét bíráim kéziratban, 's mind ketteje nyomtatva van: egyik lalán *Callirhoe* név alatt Orpheuszban — ... másika *Krajnikhoz* talán a' Tud. Gyűjt. ajándékveiben.» Az első verset Kazinczy az *Orpheusban* II. köt. 266—267. l. *Calliroe* cízzel közölte, de már az előtt önállóan is megjelent 1780-ban ily cízzel: *Titkos Polyxena még koporsójában-is hív Theseussához.* — A másodikat, a *Krajnik Lászlónak* címűt, Kazinczy a *Helikoni Virágok* II. kötetében akarta közleni, de ez a kiadás nem jelenhetett meg soha sem. A *Szépliteraturai Ajándék* 1821. évf. 86—87. lapjain közölte, a mire Kazinczy hivatkozik is. V. ö. Császár E. id. m. 254. 306. lapjaival.

4306. 48. lap 1. sor: «Klauzál alig ha meg nem szállal megint.» Igaznak e sejtelve nem valósúlt, Klauzál Imre házasságával búcsút mondott a műzsáknak, legalább a *Ilebe* semmit sem közölt ezután töle.

U. o. 2. sor: «Tegnap vevém (vevén bizonyára csak tollhiba) a Jan. Tud. Gyűjteményt 's a' Sz. Lit. Ajándékban ott találok *Abairamot* [!], a' mit a' Kedveskedöbe közlek.» A *Szépliteraturai Ajándék* 1824. évf. 11—16. lapjain csakugyan olvasható a következő című regé: *Abairan, bagdádi kalifa, vagy nem jó az esmérletlenmel való szoros barátság* (Napkeleti népmonda); ugyanez a *Kedveskedö* 1824. évf. 13. (febr. 13-diki) számában is olvasható.

4307. Igaz S. a levél 4. sorában említi *Rahl* s *Rahl Károly Henriket* (1779—1843) érti, a ki Füger tanítványa volt s később a bécsi képzőművészeti akadémia tanára lett. Ifjabb korában festett is, de mint rézmetsző híresedett el. Különösen dicsérték Krafft P. *Asperni csatája* utáni metszetét. Korában a legtöbb képes vállalatnak munkatársa volt.

4309. A levél kezdete: «*Albert* fiamat küldöm Patakra.» L. a 4435. számú levelet. *Édes Albert* 1805. márcz. 27. Csóron (Fejér várm.) született s 1887. júl. 29. halt meg derzsi birtokán. Pápán és Sárospatakon tanult s Madarász Gedeon fiai mellett nevelösködött, 1825-ben beregszászi tanító s káplán volt, 1827—8-ig a sárospataki főiskolában mint theologus a költészeti s logikai osztályban helyettes tanárul működött; 1829-től fogva a miskolczi ref. gymnasiumban tanított. 1835-ben Tisza-Keszibe, 1843-ban Tisza-Tarjánba választották lelkésznek; az alsóharsodi ref. egyházmegye előbb tanácsbíróvá, 1858-ban pedig esperessé

választotta, öt év múlva papi tisztségéről lemondott. Tompával is barátságban élt. A kiegyező országgyűlésen (1865—8) a mezőcsáti kerület orsz. képviselője volt. Versei a *Felsőmagyarországi Minervában* (1827—9) jelentek meg; dolgozott a korabeli más vállalatokba is. Önállóan csak papi dolgozatai s *Horácz levele a Pisákhöz* jelentek meg. L. Szinnyei J. id. m. II. köt. 1196—7. hasábjait.

4310. 52. lap. 1. kikezdés: «A' mi *Ferink* . . . » Bizonyosan *Bárczay Ferenczot* érti, a kiről a gr. Gyulay Karolinának írt leveleiben többször emlékezik.

U. o. 1. kikezdés: «A' *Hume* Angoly történeteit ismerem . . . » Hume Dávidnak «Anglia története» című műve számos kiadásban jelent meg; Kazinczy valószínűleg a Meissner átdolgozására czéloz, a mely Lipcsében 1777—80. jelent meg 2 részben.

U. o. 2. kikezdés: «*Wieland Cicerónak Leveleit* is fordítá.» E kiadás czíme: «Cicero's sämmtliche Briefe, übersetzt u. erläutert v. C. M. Wieland und fortgesetzt v. F. D. Gräter», Zürich, 1808—21.

Alább 7 sorral: «Az ez idei Hebében áll egy darabja . . . » A *Hebe* III. köt. 119—122. lapjain olvasható *Horácz a' majorosához* Kazinczytól, a melynek három utolsó sora így hangzik:

Bimbónak hám kell, járom kell Cziczának.
Legjobb, úgy vélem, hogy ha minden azt
Üzkéli, a' mit tud, és, ha kedvvel úzi.

4314. Édes Gergelynek a levélben említett műve, *A' Hitvallás' érzelmei*, nyomtatásban nem jelent meg, kéziratban maradt.

Édes G. alább 11 sorral említi *Milotai Józsefet*. *Milotay* József 1796-ban Szerencsen született s 1855. márcz. 24. Nyírbátorban halt meg. A sárospataki s késmárki iskolákban tanult s Kassán és Pozsonyban nevelésködött, azután Göttingában s Oxfordban tanult, s visszajövéen, a sárospataki főiskolában tanárkodott, 1832-ben Sátoralja-Újhelyre választatott lelkésznek, de hat év múlva ismét visszaköltözött Sárospatakra mint a bölcsélet tanára; ez állásáról azonban 1846-ban lemondott. L. Szinnyei J. id. m. VIII. köt. 1430—1. hasábjait.

4320. A levél első sora: «A' B. Úrnak . . . » bizonyosan Baykor József értendő.

4321. A levél kezdete: «Itt küldöm a' Compulsoriumot . . . *Tahj* névre.» Vitkovics nyilván *Tahy Mihályra* czéloz, a ki ekkoriban választatott meg Sáros vármegyében főbírónak. L. a *Hazai és Külf. Tud.* 1824. évf. 45. (jún. 5-dik) számát.

69. lap alól 3. sor: «A' *Nyitraj* Úr Szallustya . . . » Vitkovics Nyitraj Mátyás helytartósági tanácsost érti, a ki az orsz. nyugdíjintézetnek is elnöke volt. L. a *Magyar Kurír* 1825. évf. 50. (decz. 20-diki) számát.

4322. 72. lap 1. kikezdés: «*Dréta* obalt.» Dréta Antal, zirczi, pilisi és pásztói apát, több várm. táblabírája, életének 61., apátságának 10. évében 1823. decz. 28. halt meg. Györszentmártonban született 1762. jún. 27., a cisterci szerzetbe lépven s 1786-ban főlelküdvén, Heinrichaiban theológiát tanult; pappá szenteltetése után Lókúton volt lelkipásztor, majd a veszprémi főlelkő nemes sereg

tábori papja, végre 1814-ben zirczi apáttá nevezte ki a király. «Tőle — olvassuk életrajza végén — Istene cránt való engedelmességet, Királya cránt való Jobbágyi hívséget, édes Hazájának javára ügyelő fáradhatatlanságot, Felei cránt egész a' vissza élésig szolgáló őszinteségét, és jótévő bőkezűségét tsak a' kaján rövid látó irigység, — de lalán még ez sem — ha tsak megátalkodott gonosz szív hozzá nem ütökzik — tagadhatlya meg.» L. a *Magyar Kurír* 1824. évf. 3. (jan. 9-dik) s a *Hazai és Külf. Tud.* 1824. évf. 2. (jan. 7-dik) számát.

4328. A levél 3. kikezdése: «Suprint. Kíssel ma együtt valék . . . Szép 3 darabot adott.» Kis Jánosnak *Julis* című verses elbeszélése a *Hebe* IV. köt. 24—48., *A tél* (a levél szövegében tehát sajtóhiba a *szél*) u. o. 232—234. és *Mint kell szabad lenni* u. o. 305—307. lapjain csakugyan megjelent. A *Kedveskedőben*, a *Magyar Kurír* melléklapjában szintén olvasható Kis Jánosnak egy műfordítása: Tibullus I. könyvének 3. olegiája (1824. évf. 49. június 18-diki sz.).

4329. 82. lap alúl 10. sor: «Irtam . . . *Anyos Ignác*z táblabírónak.» Faiszi Anyos Ignác 1761-ben született valószínűleg Esztergáron s 1829. okt. 20. Veszprém-ben halt meg. Több vármegye táblabírája volt s leginkább gazdaságának élt; de e mellett rendes munkatársa volt a veszprémi *Fegyhazi Értekezések és Tudósításoknak* is. Több műve Kéziratban maradt. E férfiú öcsese volt a költő Anyosnak, a ki egy pár érdekes levelet ír hozzá 1782-ből. L. Császár E. id. m. 194—196. lapjait. V. ö. Szinnyi J. id. m. I. köt. 196—197. hasábjával.

4330. 86. lap 1. kikezdés 6. sor: «*Stolberg* . . . *Sophoclest* német fordításban adta.» A kiadás czime: «*Sophocles* übersetzt von Chr. Graf zu Stolberg,» Leipzig, 1787. 2 köt.; II. kiadás u. o. 1824.

U. o. 2. kikezdés: «Szallusztom' Előbeszédjét még sem rakta-ki Werfer.» Nem sokára megjelent 8r. 10 lapnyi terjedelemben. (A budapesti közkönyvtárakban megvan.)

U. o. alúl 5. sor «Horvátnak a' *M. Theatrum felől írt hexameterei* . . .» V. ö. a XIV. k. 3281. számú levelével s a rá vonatkozó jegyzettel.

4331. 89. lap 1. kikezdés 3. sor: «*Teslér* és *Egyed*.» Az elsőre nézve l. a XV. k. 3561. számú levelét s jegyzetét. — *Egyed* Antal 1779. jún. 13. Székesfejérvárott született s itt is tanult; legjelesebb tanára Virág Benedek volt, a ki *Egyed* költői tehetségét először észleltette. Tanulmányait Pécssett folytatta s itt az egyházi rendbe lépett s miután pappá szenteltetett, Dunaföldvárott, Bükösön, Bátaszéken, Závodon s Kocsolán lelkészkedett; 1813-ban Bonyhádra ment s innen 1822-ben Paksra s 1829-ben Dunaföldvárra. 1833-ban a M. Tud. Akad. megválasztotta lev. tagjává. 1862. aug. 27. rablótámadás alkalmával halt meg. Verseket írt a *Szépliteraturai Ajándékba* (1825—26, 1834., 1837.), *Athenaeumba* (1838.), tört. czikkeket a *Tud. Gyűjteménybe*. Alkalmi versein kívül legismertebb az Ovidius- és Tibullus-fordítása (Pest, 1823, Pécs, 1845; Székesfejérvár, 1826; Pest, 1847; Pest, 1839; Buda, 1845). L. Szinnyi J. id. m. II. köt. 1237—1240. hasábjait és Gyulai *Vörösmarty M. életrajza* II. kiad. 35—40. lapjait.

4332. 90. lap 3. kikezdés: «A' Mélt. Gróf veve e levelet Mélt. J. Úrtól? Én vettem, 's tizennégy sorral válaszoltam.» Kazinczy a *Lónyay Gábor* kérdő

soraira czéloz, l. a 4324. számú levelet s Kazinczy választát (4327. sz. lev.); v. ö. a 4339. számú levéllel is, Dessewffy gr. válaszával.

91. lap 2. sor: «Általadta e levelemet Sz-né Asszonynak?» T. i. Szerencsy Józsefné Radvánszky Teréznek, a kit bizonyára közbenjáróul kért fel a pörében.

4333. 91. lap 4. kikezdés 2. sor: «Vevék ismét egy igen *biszteletes férj-től* levelet.» V. ö. a 4322. számú levéllel.

92. lap 4. kikezdés: «Köszöntsd Kovacsóczyt... az ő *Folyó-írásából* mi lesz?» Kovacsóczy folyóírata, az *Aspasia* (előbb *Psychenek* akarta nevezni) még ekkor nem indult meg; ha a beköszöntő keletéből (*A' Hazához*) következtethetünk, csak májusban indult meg.

4334. 93. lap alúl 2. sor: «Az Erdelji Uj Cancellariae Praeses Báro *Miske József*...» Erre vonatkozólag l. a *Hozai és Külf. Tud.* 1824. évf. 20. (márcz. 10-diki) s a *Magyar Kurír* 1824. évf. 19. (márcz. 5-diki) számában megjelent tudósításokat; a *M. Kurír*-ban a következőket olvassuk: «Ő Cs. K. Felsége Herczeg Trauttmansdorff cs. kir. első Udvar-Mesteréhez bocsátott, febr. 28-d. költ fel. kabinéti-írása által meghatározta, hogy a' kir. Erd. Udvar. Cancelláriának egy tulajdonképen való Elölülőt adjon, ki valóságos Cancellariusi tulajdonsággal 's minden hathatósággal viselje a' Tanácsban az Elölülőséget, 's kormányozza a' foglalatosságokat. Ezen fő hivatalra Ő Cs. K. Felsége Cs. K. Kamarás, Belső Titkos Tanácsos 's Erdélyi Nagy-Fejedelemségbeli eddig volt kir. Kincstár-Mester Nagy-Mélt. Magyar-Csesztvei L. Báro *Miske József Úr* Ő Exelját méltóztatott, szolgálatjabeli buzgó serénységére 's dicséretes munkásságára nézve kegyelmesen kinevezni. Ki is letévén f. h. 4d. Ő Cs. K. Felsége kezeibe szolgálatbeli hitét, azzal a' kir. Erd. Udvar. Cancellária egybegyült tisztí-hivatalosainak cs. kir. első Udvar-Mester Herczeg Trauttmansdorff által innepi módon bémutatattott.»

94. lap 1. kikezdés: «Igen érdemes Barátunkal a nékie frottat el olvastattam.» Cserey Baykor Józsefre czéloz, v. ö. a 4335. számú levéllel.

4337. A levél 1. sora: «Azon halotti prédikációk... néhai nagybátyám *Teleky József* felett mondattak el.» A kiadás címe: «Néhai R. Sz. Birodalombeli Gróf Teleki József Sírhalma», Pest, 1819; közölve van benne Hegedüs Sámuel és Szilágyi Ferencz beszéde, Füzosi József, gr. Teleki Ádám s gr. Teleki Ferencz beszéde és verse. A *XVIII. k.* 4106. számú levelének jegyzete e szerint javítandó.

98. lap 2. kikezdés: «A *Teleky Sámuel Biographiája*... oránt *Otsofszkyt* már megszólítottam, de tőle olly választ vettem, hogy azon G. *Bethlen Elek* dolgozik.» Ocsovszky Pálra nézve l. a *IV. k.* 962. számú levelét s jegyzelét. — Lohet, hogy gr. Bethlen Elek (1777—1841) csakugyan dolgozott gr. Teleki Sámuel életrajzán, ez azonban nyomtatásban, legalább önállóan, nem jelent meg, legalább Szinayei J. id. műve nem ismeri. Bethlen több művet hagyott kéziratban, s így ez életrajz is csak kéziratban maradhatott.

4338. 99. lap 1. kikezdés 2. sor: «*Silvester Grammaticája* Fáy János gyűjteményében jutott.» A mű egyetlen csonka példánya, melyből az egész második rész hiányzik, az 1808. elhalt Sinay Miklós debreczeni tanár könyvtárából csakugyan Fáy János könyvtárába került; l. Szabó K. R. M. K. T. I. köt. 7. lapját, a hol Fáy tévesen van Alajosnak mondva. A mű címe: »*Grammatica Hungaro*

Latina in usum puerorum recens scripta Joanne Syluestro Pannonio autore. Neanosi, 1539.*

Alább 4 sorral: «*Luctus Pannoniae* ritkaság is Fáynek gyűjteményében költözött e?» E kézirat később a M. N. Múzeum könyvtárába jutott.

U. o. 2. kikezdés: «*Baranyai Décsi János Salustját* . . . nagy kívánsággal fogom olvasni.» Tudnivaló, hogy e műre először épen Kazinczy F. figyelmeztette a magyar tudósokat az *Erdélyi Múzeum* III. f. 176—7. lapján; a mű csonka példányát Szentmiklóssy Alajostól kapta; v. ö. Szabó K. R. M. K. T. I. köt. 139. lapjával. A munka címe: Az Caius Crispvs Salvstiusnak két Historiaia. Elseo. Lycivs Catilinanac, a Romai birodalom ellen valo orszag atulasarul stb. Szeben, 1596.

100. lap fölül 2. sor: «Zrínyi Miklósnak . . . *Siralmas Panaszza*.» Széchy Károly kutatásai után ismeretes, hogy ez a mű, a melyet sokáig Zrínyi Miklósnak tulajdonítottak, nem tőle való.

4339. 101. lap fölül 15. sor: «*Czindery* haza utasítását elcsenvedte.» Dessewffy hibetőleg Nagyatádi Czindery László somogyvármegyei alispánra céloz, a ki a magyar színészet emelésére 1000 r. forintot adott s az 1796-diki országgyűlésre készült követeknek beszédet mondott (megvan a M. Nemzeti Múzeum könyvtárában). Úgy látszik, ő is egyik követé volt ez országgyűlésnek s innen kellett visszavonólnia, bizonyára ellenzéki magatartása miatt.

102. lap 4. kikezdés: «Gr. *Telekinek könnyű szökésű verseire*, melyekben a' vizet dícséri, hasonló versczetben igyekeztvén felelni: én a' bort dítsérem.» Gr. Teleki Ferencznek *A víz becse* című verse a *Hebe* III. köt. 191—201. lapjain jelent meg, erre felel gr. Dessewffy köv. című verse: «*A' bor és a' víz*. Gróf Teleki Ferenczhez Paszmosra. Kassán, februáriusban 1824», a mely a *Hebe* IV. köt. 46—61. lapjain olvasható.

4340. 110. lap 3. kikezdés: «Az a' tisztelt Asszonyosság . . .» T. i. Szerencsy Józsefné Radvánszky Teréz.

111. lap utolsó kikezdés: «*Ragályi József* secundo loco van candidálva a' Kir. Táblai Assessorságra, *Szirmay Ádám* bé sem ménc a' Candidatióba.» Lehet, hogy Kazinczy értesítése téves volt, mert a *Magyar Kurír* 1825. évf. 12. (febr. 11-diki) számában ezeket olvassuk: «T. T. Szirmai Szirmay Ádám Úr, Nemes Zemplény Vármegyének Fő Notáriusa, a' Kir. Tábla Assessorává nevezeték.»

4342. A levél 1. kikezdésében említett művek mind megjelentek a *Hebe* IV. kötetében és pedig: az *Intés* a 260., *A' hit szana* a 170—1, a *Myrtíl az első kakukszóra 1781.* a 371. s a *Horácz Meczenhez* című fordítása a 91—97. lapokon.

113. lap 2. sor: «*A' Szigeti táborhely 's Zrínyi czímere* bizonyosan meg fognak jelenni.» Meg is jelentek a *Zrínyi Miklós Szigetvárott* című műve illusztrációjaképen.

U. o. 1. kikezdés: «Kiknek kéziratokat adjam?» A *Hebe* IV. kötetének végén a következő nevezetes férfiak névalírásainak hasonmása van közölve: gr. Eszterházy Károly egri püspök, gr. Batthyány Ignác, b. Bruckenthal, gr. Festetics György, gr. Teleki József és b. Prónay László.

4343. 116. lap 3. sor: «Trattner, a buzgó hazafi . . . nincsen.» A *Hazai és Külf. Tud.* 1824. évf. 22. (márcz. 17-dik) száma Trattner János Tamás haláláról

a következőket írja: «Midőn a' halál egy embert elragad, akkor érzi jobban a' világ annak éltében gyakorlott fogatos munkásságát; akkor számolja fel a halálból következhető károkat; akkor érzi sok szép reményéseknek elenyészését. Illy szomorú tapasztalásra szolgáltatott nekünk alkalmatosságot Bójt-más Hava 14-dik napja, a' midőn férfiú korának virágzó kezdetében, munkás életének legserényebb folytában, sok jóra kiterjedő igyekezetének leghalhatósabb erőlködésében, Tek. N. és Vitézlő Petrózai *Trattner János Tamás* Urat, N. Szatmár, és Krassó Vármegyék Tábla-Bíráját, és az ő nevérl ismertes Typographiának Tulajdonosát, tsak öt napi betegeskedése után, rothasztó hideglelés által 34-dik esztendejében a' halál kiragadta. Az ő váratlan halálát kesergi Tek. Petr. Trattner Mátyás Úr, érdemekkel tellyes életének 80-dik esztendejét töltő jeles Öreg, ki ezen fiában eddig is aggott korának gyámolát tapasztalta; kesergi Tek. Pauer Eliza, a' Pesti Asszonyi Egyesületnek érdemes Tagja, mint gyermeki nevelésében igen szerentsés édes Anya; kesergik egy férfi, és négy Leány Testvérci, kiknek, szülőik után, ezen igazán szerető Testvérjökben volt minden vigasztalások. De midőn illy kora halál ezen derék Nemes familiát gyászba borította, nem kisebb szomorúságba ejtheti a' Magyar nyelvnek, és Literaturának minden barátait is, minthogy ezen jeles fiatal férfiúban a' Hazai nyelvnek, 's a' Magyar Literaturának hathatós terjesztőjét, és az Irók gyámollitóját vesztették el. A' ki sokszor önnön nagy áldozataival is kész volt a' Magyar Munkákkal a' Hazát gazdagítani; úgy hogy ő hozzá minden munkákkal a' Tudósok egész bizodalommal folyamodnának, és ezen közbizodalomtól várhatánk, hogy jövendőben ezen Nyomatató-Műhelyből még több, és jobb könyvek fognának kikerülni. De ámbár az ő munkássága megszűnt is, nem szűnt meg ezen virágzó Intézet; mert édes Attya, a' ki azt okos rendtartással talpra állította, tovább is bölts kormányozása alatt fogja folytatni, és a' közbizodalmat ezután is meg fogja érdemelni. Mellyre mi ötet, 17 esztendei tapasztalásunk után, minthogy Ujság-Levelcink folyvást ezen Könyv-Nyomatató Műhelyben készültek, igen is méltónak tartjuk, 's azért mindeneknek szívessen ajánljuk is. — A' meghólnak tetemei Nemes rangjához, és tisztelt érdemeihez képest tegnap délután 4 óraker jeles gyász pompával Mélt. Madarassy Ferencz Püspök Úr által temettettek el, a' közönséges Temetőben készítettett Familia kryptába.»

A *Tud. Gyűjt.* 1824. évf. III. f. 111—112. lapján Thaisz András, a szerkesztő, búcsúztatja el Trattner, a 120—1. lapon pedig az iránt nyilatkozik, hogy a folyóiratot továbbra is folytatni fogja. — Trattner Mátyás hasonlóképen nyilatkozik (u. o. 120. l.), a többi közt ezeket írván: «Szeretett Hazám eránt vonzó tántoríthatatlan tiszteletből, 's síjam hideg árnyéka eránt való tekintetből azon Könyvnyomatói Intézetet, mellyet én állítottam fel, 's mellyet tsüggedhetetlen szorgalmú síjam oly nagy tökéletességre vitt, — úgy mint eddig, ezentúl is... folytatni fogom.»

1345. A levél 3. kikezdése: «Egykori tanítványod... *Paziazi.*» Erre vonatkozólag a Kazinczy G.-féle kiadásban a következő jegyzet olvasható: «*Paziazi Mihály*, egy nagy kultúrájú fiatal oláhországi nemes, ragyogó szellemével akkor a pesti szép világ kegyeltje. Szépirodalmi dolgozatai — költemények, beszélyek, könyv- és színbírálatok — a pesti német és bécsi lapokban 1819—28. állottak, egy pár beszélye az Aurórában is. Ábrándos tisztelője Kisfaludy Károlynak, s ez által is kedvelve, baráti viszonyban a Kisf. minden barátival, az új irodalmakbani

jártasságával, szép ízlésével, gyakorlott ítéletével igen jelentékeny tagja volt e körnek. Az 1823—4. évet Patakon töltötte Kövy Sándor alatt, aztán ügyvéd lett; 1832-ben a m. udv. cancelláriánál vett szolgálatot, hol udv. titoknok, és személyessége által nagy befolyású ember lett.» — V. ö. Szinyei J. id. m. X. köt. 608. hasábjával.

4346. A levél utolsó előtti 3. sora: «*Nagy Ferencznek Hozzád írt szép tiszta versei . . .*» Igaz S. az ifj. Vályi Nagy F.-nek *Kazinczy Ferenczhez* (Az esztendő végén, Bécsben) című ódájára czéloz, a mely a *Kedveskedő* 1824. évf. 30. (ápr. 13-diki) számában jelent meg; íme egy pár versszaka:

— Kít a' Múzsák szent társaságokba
 Avatnak, 's választott barátjokká tésznek,
 Nőnek, mint a' porok, mellyekből magokba
 Az idővel, édig nyúló szirtok lésznek.

Igy vagy Te Kazinczym, Koszorúsink között
 Kedves Hazám Pannon' virágzó Pindusán,
 Kinek még minden év új rózsát kötözött
 Fejedre a' tavasz' kinyíló Májusán.

4350. A levél 3. sora: «*Cons. Kenderesit elszalasztottuk.*» Kenderessy Mihály haláláról a *Magyar Kurír* 1824. évf. 38. (máj. 11-diki) száma a következő nekrológot közli: «Kolosvár, Ápr. 29d. Alig fosztaték-meg Hazánk a' Philosophus Fő Orvostól [Pataky Sámuel], annak egét más nem kevésbé síralmas csapás újra homályba borítá. Mélt. Felsőszálláspataki *Kenderesi* Mihály Úr, az Erdélyi Nagy Fejedelemségheli kir. Kormányzszék' val. b. titk. Tanácsosa, folyó Ápr. 26d. reggel közhasznú díszes életét, rövid betegeskedés után, örök nyugalommal cserélte-fel. Nagy a' Haza' vesztése benne, — mint egy derék Hazafiban, kinek szíve Fejedelme' és Nemzete' javáért lángolt, — mint egy tántoríthatatlan egyenességű Tanácsosban, kihez az igazság és ártatlan ügy bátran folyamodott. Nagy a' Vallás' vesztése benne, mellynek erkölcsi példás életével dísz adott, mellynek dolgait, mint az Erd. Nagy Fejedelemségheli Evang. Reformatum Fő Consistoriumnak több versben volt Elölülője, ritka buzgósággal, mély behatással, 's a' legkényesebb helyzetetések között is, szerencsés kormányzással vezette. Nagy a' tudományoknak és Iskoláknak is vesztése, mellyeket szeretlettel pártfogolt, 's mint világos eszű bölc, a' tudományok körül foglalatoskodókat nagyra becsülte, 's élete' egyéb hivatalos foglalatosságaitól üres idejében legörömestebb velek társalkodott. Nagy benne a' nemzeti Literaturának is vesztése, mellyet hasonlíthatatlan hazafi buzgósággal gyámolított, a' mellynek virágzása szívénök egyik főbb óhajátást tette, 's a' mellyet jövedelmének arra fordított szép részével is előmozdítani kívánt. Kiadta ugymint a' maga költségén *Zsombori* József Erdélyi Költőnk' verseit, segítette folyamatba jöni az Erdélyi Muzeumot, segítette esztendőnként nevezetes summával a' Tudományos Gyűjteményt, munkás volt néhai Mélt. *Kanyó* László Úrral együtt Homerusz Iliásának néhai Prof. Vályi *Nagy* Ferencz által való fordításában; barátságban élt *Virággal*, *Kazinczyval*, *Döbrentei*vel, *Buczyval*, kinek mejjépe *Zsomborié*val 's *Elekesé*vel együtt, mint három Erdélyi szép elméjé, ő maga által lefestetve, szobájában függött, a' nemzeti Köllöket a' hazai műveltség jeladó-

jinak nézvéen, mellynél fogva a' két *Kisfaludy* 's *Berzsenyi* is előtte nagy tiszteletben voltak. Az írói pályán maga két írással jelent-meg, egyikben az Erdélyben talált Kozon és Lysimachus aranyairól értekezödvén, a' másikkban pedig a' rimes vagy úgy nevezelt cadentiás versek helyett inkább a' mértékes versek' írását ajánlotta. Literaturánk körül való ilyen buzgó munkálkodása nagy mértékben kihatott a' Kolosvári nemzeti magyar Játékszin' állandóvá tételére is, valamint *Kőrösi Sándort* tudva lévő Ásiai utazására nézve segítette. Nagy végre benne az emberiség' vesztése, mert a' ki ennyi virtusokkal tündöklött, ennyi tekintetben hasznos volt, kinek lelki erejét gyengélkedő ereje is meg nem törhette, míg nem a' halál azt kioltotta, — nem maga mutogatásból, de belső érzésből, emberiség és haza szeretetből mivelte azokat, 's azért, a' legtisztább kütföböl származott nemes tettei a' világ előtt nem is voltak mindég ismeretesek: mert a' nagy ember nem külsőképen akart fényleni, de valódi jót kívánt eszközölni, 's a' jutalmat azért inkább feltalálta szívében, mint a' világ' lármás helybehagyásában. — Született e' nagy Hazafi 1758. Nov. 17d. 's így még egészen 66 rövid esztendőkre sem terjedett munkás élete: mert melly kevés idő ez annyi érdemekkel tündöklő léleknek, melly keskeny határok közé szorult pálya ilyen emberbarátnak. Megfizette ugyan ő a' mulandóság' adóját, de fel vagynak jegyezve érdemei az élet' nagy könyvében, 's élni fog emlékezete, élni fog szerefete minden igaz hazafi' szívében. Hamvait minden jól érzők a' tisztelet' és háladatosság' könnyeivel áztatják.» L. a *Hazai és Külf. Tud.* 1824. évf. 39. (máj. 15-diki) számában ugyane nekrológot, valamint a *Tud. Gyűjtemény* 1824. évf. IX. f. 121—2. lapjain is.

U. o. a köv. kikezdés: «Tudni fogod, hogy *G. Nemes Ádám* ... Thesaurarius lett.» V. ö. a *XVIII. k.* 4110. számú levelével s jegyzetével.

4352. 127. lap fölül 10. sor: «Fogja e a' Maradék hihetni, hogy a' Virgil' Georgicái 's a' mit Horátzból Virág fordíta, csak egy gazdag és hű hazafi' segédjével jelenheténck-meg?» Kazinczy Pókateleki *Kondé József Benedek* udv. tanácsost érti, a ki a klasszikus fordítások kiadására tetemes áldozatokat tett és a ki mind Rájnis, mind Virág műveit napvilágra segítette. Virág Horatius-fordításáról a *Hazai és Külf. Tud.* 1824. évf. 28. (ápr. 7-diki) száma a következőket írja: «Az egész Nemzetre nézve nagy nyereségnek, és Literaturánk nagy gyarapodásának kell tartanunk, hogy *Virág Benedek* Ur Horatius ódáinak ő könyveit hasonló mértékű versekben elkészítvén, a' M. Kir. Universitas betűivel nyomtatva most tsimosan kiadta. A' munkás férfiü Nemzeti Literaturánk eránt eddig tett sokféle érdemeit ez által dítsőségesen tetézte, és a' Nemzeti nyelv barátinak azon gyönyörűséget szerzette, hogy már most (az) egész Horatiust tiszta és érett nyelven, Horatius lelkének igaz etalálásával olvashatják, minthogy a' tudós Hazafi már előbb külön külön ezen jeles költőnek Satyráit, és leveleit is hasonló mestersi tehetséggel ki dolgozta, és ki adta.» V. ö. a *Tud. Gyűjt.* 1825. évf. VI. f. 81—87. lapjával. Egyed Antal ez alkalommal versben üdvözli Virág Benedeket, l. u. o. 86—7. lap.

Rajta kívül még Györkényi *Pyber Benedek* volt ily áldozatra kész hazafi, a kinek haláláról a *Hazai és Külf. Tud.* 1823. évf. 37. (nov. 5-diki) száma a következő nekrológot közli: «Nemes Komárom Vármegyében Virthen szomorú gyász lepte-el azon házat, melly eddig a' barátságnek, és a' Magyar Nyelv

virágoztatásának kedves lakhelye volt. Tek. *Györkényi Pyber Benedek* Ur, Tek. Komárom 's több Nemes Vármegyéknek Tábla-Birája, hosszas betegsége után, bősös életének 65-dik esztendőjében Oct. 18-ikán megszűnt élni. Nem kételkedhetünk, hogy ezen hír a Magyar Literaturának minden Barátaít bánatos érzésre fogja fakasztani; mert Pyberben olly Hazafit látnak elhunyni, a' ki Nyelvünknek Bajnokát, halhatatlan emlékezetű Baróthi Szabó Dávid Urat, változhatatlan szíves barátsággal holtáig Űri házánál ápolgatta, 's így annak a' gond nélkül való dolgozásra tsendes magánosságot szerzett; a' ki minden Magyar Literátorhoz buzgó indulattal visellelt, és a' magyar könyveket nemcsak betsülte, hanem költséggel is napfényre segítette; a' ki önnön maga is Szonékának fordításán dolgozott, és a' Tudós Papokkal, kiket o' végből magánál igen örömet látott, a' Magyar Nyelv cránt támadtt kérdésekről vetekedni örvendett. Illy barátságos indulatú, egyenes lelkű, nyájas társalkodású Hazafit, és nyelvünk Kedvelőjét vesztettük tehát el Pyber Benedek Urban, kinek híre mind addig fenn marad, míg a Magyar Nyelvnek Árpád maradékainál bötse léssen.»

128. lap 12. sor: «*Ocskay* Úrnál az Udvar' Papjai közt.» V. ö. a *XVIII. k.* 4239. számú levelével s jegyzetével.

Az egész levelet v. ö. a 4357. számú levéllel.

4353. 129. lap alól 14. sor: «Szeretném ha a *paczkázni* igét munkádban olvasnom nem kellene.» Gézázás Kazinczynak a *Kedveskedő* 1824. évf. 43. (máj. 28-diki) számában közölt Cicero-fordítására (Catilina ellen), a mely így kezdődik: »De meddig fogsz te még, Catilina, visszaélni *lágyságunkkal*? Meddig fog még *paczkázni* is rajtunk ez a' te őrjöngő dühöd?... Oh idők! oh *elváltozás!* A' Tanács ezeket érti, a' Consul látja, 's ez még is él!»

4354. A levél 5. sora: «Jött a Posonyi *Schweiger*...» T. i. *Schweiger András* pozsonyi könyvkereskedő; hasonlónevű könyvkereskedő élt Győrött is, azért különbözteti meg Vitkovics a városi jelzővel.

4356. A levél utolsó sora: «*Sallust előbeszéde* a' 42d. *Kedveskedő*be megy.» Kazinczynak a Sallustius-fordításához írt előbeszéde csakugyan megjelent a *Kedveskedő* 1824. évf. 42. (máj. 25-diki) és 43. (máj. 28-diki) számaiban, s itt olvasható a jelen kötet 35. lapjáról elmaradt köv. jegyzet is: «A' Magyar Olvasó nem hallhatja visszasság nélkül, hogy a' francziákat követő Hők mint ígér pardont (fides publica) Vultureiusznak, ha elmondja, a' mit Catilinának készülétei felől tud; hogy Numidiai Király ő Felségének a' fíját francziásan mint titulázza Princznek, 's mint emleget posztokat, marsokat, cavalleriát, commandírozó Generálisokat; nem, hogy a' francziák a' Pater conscriptusokat mint titulázzák Nagyméltóságú Rendnek, 's Nagyságtoknak (Messieurs). Illyen az egész beszéd' színe is a' Római beszéd' színéhez hasonlítva. De az izlés nem tőr ellenmondást, ha crót veve. A' hamis izlésnek előre kell ellene dolgozni.»

4357. 134. lap 1. kikezdés 2. sor: «*Bartal György* derék első Al Ispányunk.» Döme Károly Bartal György történettudósunkat, a M. Tud. Akad. ig. és tiszt. tagját érti, a ki 1785. apr. 24. Füssön (Komárom várm.) született s 1865. szept. 20. damazér-karcsai birtokán halt meg. Pozsonyban és Nagyszombatban tanult, jelen volt az 1808. országgyűlésen s 1810-ben kezdte hivatalos pályáját

mint Pozsony várm. másod aljegyzője; 1817-ben főjegyzővé, 1823-ban pedig alispánná választott. Az 1825—7. országgyűlésnek egyik nevezetesebb követője volt, 1827-ben pedig Majláth György személynök ítélőmesterré nevezte ki, csakhamar azután nádori ítélőmesterré s kancelláriai előadóvá lett. Mint udv. tanácsos és az országgyűlési ügyek előadója fontos szerepet vitt az 1832—6. és 1839—40. országgyűléseken; többször részesült kir. kitüntetésben, 1846. a sz. István-rend kincstárnoka lett, 1848-ban pedig a külügyministeriumban államtanácsos és első osztályfőnök. Számos tört. értekezését s önálló műveit I. Szinnyei J. id. m. I. köt. 623—5. hasábjain.

4359. 136. lap 3. sor: «Nékünk egy *Apátunk, a Bakonybéli, holt-meg.*» T. i. *Taucher Ágost*, theol. doctor.

4360. 136. lap alúl 1. sor: »*De Brosset fordítása.*» E mű a következő címmel jelent meg: «Histoire de la république romaine dans le cours du VIIme siècle par Salluste. En partie trad. du latin sur l'original, en partie rétablie et composée sur les fragments, qui sont restés de ses livres perdus remis en ordre dans leurs place véritable ou le plus vraisemblable (par Charl. de Brosset). Dijon chez L. N. Frantin 1777.» 3 tom in 4°.

4362. A levél 2. sora: «Kazinczy Dienes testvér öcsém April. 30d. meghala 's Váradon épített szép házát . . . nekem hagyá.» Erre vonatkozólag a következő hirdetést közli Kazinczy F. a *Magyar Kurír* 1824. évf. 4. (júl. 13-diki) s az utána köv. 5. 6. számában: »Az Ápril 30d. meghalálozott Consiliárius *Kazinczy Dienes Úr* Nagy-Váradai háza, melyet a' Megholt ajándékképen Ferencz testvér bátyjának hagyott, ezennel eladónak hirdettetik. Áll az a' Püspöki Palota és a' Lazarétum' épülete közt, több más Úri-lakások' szomszédjában, de a' 3525 quadrát ölnyi telket minden oldalai felől úczák kerítik. A' ház mind bírja a' mit egy háztartásra kívánhatni, 's szép ízlésben épült 1790 után. Könnyíti a' megvételt, hogy az, teljes bátorság' előmutatása mellett, Contractusra is megszerozethetik. A' kiknek reá kedvek volna, intézzék leveleiket a' Legatariushoz Széphalomra, Ujhely mellett, Zemplény Vár-megyében.»

138. lap. 2. kikezdés 2. sor: «A' esomóban találám Horvátnak nyomtatott hexameteireit . . . De én Horvátnak minden darabjai között . . . leginkább irigylem . . . azt a' gyönyörű, lelkes éneket, melly *muzsikai dolgozásával* jelene-meg.» Az elsőre nézve l. a 4330. számú levél jegyzetének 3. pontját. — A «muzsikai dolgozásban» megjelent műve a budapesti közkönyvtárakban nem található, hacsak Kazinczy azt nem érti, a mely «A' felkelő nemzetnek, a' bozogányos vitéz magyaroknak» címmel II. n. 1809-ben jelent meg, s a mely a budapesti egyetemi könyvtárban megvan.

A levél vége: «*Csokonainak alabastrom mellyképe* és holmi egyéb *felől* talán a' Tud. Gy.-ben, talán a' *Kedveskedőben fogok szállani.*» Ez a tervezett dolgozat csakugyan megjelent a *Kedveskedő* 1824. évf. 10. (aug. 3-diki) számában «Töredék egy Utazó' Leveléből» címmel; szól Ferenczy Istvánnak a Csokonai-mellszobráról, Fáy János és Nagy Gábor gyűjteményeiről. V. ö. a 4365. számú levéllel. — E dolgozat Kazinczy eredeti munkái között fog megjelenni.

4364. A levél 2. sora: «Gedeon fiad a' Tudományos Gyűjtemény legközelebbi füzetében minden Olvasót szép és nagy reményekre szabadíta-fel.» Ráday

Gedeonnak a *Tud. Gyűjt.*-ben névvel semmitféle dolgozata nem található; csak a *Szépliteraturai Ajándék* 1821. évfolyamában jelent meg *Serkentés az ifjakhoz* című verse. Ha Kazinczy erre czéloz, úgy e levél keltét Szemere P. hibásan tette 1824-re; valószínű, hogy sokkal előbb, vagy 1821 végén, vagy 1822-ben kelt.

143. lap 3. kikezdés alól 3. sor: «*Szent-Királyi*, a' hasonlíthatatlan.» T. i. *Szentkirályi László*, Pest várm. első alispánja.

4365. 146. lap fölül 4. sor: «Powolnyi Ábrányban a' Szabolcs Vármegyei Fő Notáriusnak Ördögnek . . . kastélyt épít.» Kazinczy *Ördögk Alajost* érti, a ki 1819 nov. óta volt Szabolcs várm. főjegyzője.

U. o. 2. kikezdés 3. sor: «A' Superintendens . . . gratulála (Péchy) új méltóságához.» Péchújfalusi Péchy Imre alnádort ekkoriban nevezte ki a király a hétszemélyes tábla bírójává; erre az új méltóságra czéloz Kazinczy; l. a *Hazai és Külf. Tud.* 1824. évf. 52. (jún. 30-diki) számát.

U. o. 4. kikezdés 5. sor: «Azt vitatám Tiszánál.» T. i. Tisza Lajosnál, ki nagy ellensége volt Rhédey Lajos grófnak.

U. o. 5. kikezdés: «*Dellinger* Kánonokot köszöntém novedben.» Az 1824. évi schematismus szerint *Dillingert* József, a *Hazai és Külf. Tud.* 1824. évf. 34. (okt. 27-diki) száma szerint pedig *Delinger János* a kérdéses férfiú, a ki előbb «a fejevári püspökségben mint vice esperest sok esztendőig jeles egyházi érdemeket gyűjtött», a nagyváradi püspök mellett pedig «az egyházi látogatásokban fáradhatatlanul munkálkodott» mint oldalkanonok és Bihar várm. táblabírája.

Aláhb 2 sorral: «A' Bihari Subst. V. Ispán *Juricskay*» Kazinczy *Juricskay Lajost* érti, a kinek egy verses műve nyomtatásban is megjelent, czíme: «Töredék, a melyet mélt. Kis-Rhédei Rhédei Lajos úr, Bihar várm. administratora tiszteletére egész buzgósággal ajánl;» Nagyvárad, 1808.

U. o. alól 4. sor: «Mostani *Bihari útamat* a' Tud. Gyűjteményben fogod olvasni.» V. ö. a 4362. számú levél jegyzetének 3. pontjával.

4366. 148. lap 6. sor: «*Heinz* . . . másolá a' Correggio' loját.» *Heinz József* (1564—1609), II. Rudolf császár kam. festője, a ki különösen sikerült női fejeket festett; a drezdai múzeum őrzi tőle a *Proserpina elrablását*, s egy másik képet, a mely Lóthot leányaival ábrázolja s egy *Ecce homo*-t; a bécsi udvari múzeumban 9 képe van, a melyek közül legismertebb a *Diana-fürdő* s legjobb Rudolf cs. arcképe.

4367. A levél 2. sora: «Ránkon találám az ina-gyengült *Menyhértet*.» *Dessewffy Szulyovszky Menyhértet* érti, a Kazinczy egykori fogolytársát.

4369. 153. lap. utolsó kikezdés: «Lónyai Gábor . . . Superintendensünkben 's Prof. Kézyben két lelkes Magasztalót találá.» Lónyay Gábor halotti pompájáról l. Kazinczy tudósítását a *Magyar Kurír* 1824. évf. 8. (júl. 27-diki) számában. Ez alkalommal Szathmáry József superintendens és Kézy Mózes sárospataki tanár mondtak beszédeket, a melyek nyomtatásban is megjelentek: 1. A fő-poltzoknak nevezetesebb terhei, melyeket néhai Mélt. N. Lónyay és V. Naményi Lónyay Gábor Urnak . . . utolsó tisztesség tétele alkalmatosságával előadni igyekezett S. Patakon júl. 11. napján 1824; Sárospatak, 1824; — 2. Halotti beszéd, melyet . . . Lónyay G. Urnak . . . utolsó tisztességtételére júl. 11. 1824. elmondott K. M.;

u. o. 1824. (A két emlékbeszéd együtt jelent meg. — Szinnyei J. id. m. VI. köt. 180. hasábján hibásan van az egyik emlékbeszéd Szathmáry Györgynek tulajdonítva.)

Alább 2 sorral: «*Fő Curátornak Mélt. Gróf Teleki József Úr választatott-meg.*» Erre vonatkozólag idézem a *Magyar Kurír* 1824. évf. 8. (júl. 27-diki) számából azon rövid tudósítást, a mely kétségtelenül Kazinczy tollából eredt: «Sáros-Patak, Júl. 12d. — A' Tiszamelleki Superintendentia 's a' Sáros-Pataki Collégium' kiüresedett Fő-Curátori méltóságára az Ecclesiáktól begyűlt vokskok' többsége által Méltós. Széki Gróf Teleki József Úr, Nemzeti Literaturánknak egyik megkoronázott fő dísze, Lászlónak fija, 's Józsefnek a' Koronaörnek unokája, választatott-meg, 233 vokssokkal. Tégye a' Mindenható hosszúvá a' tisztelt ifjú Hazafi' életét, 's nyújtsen neki erőt, hogy atyjának, 's nagyatyjának ragyogását utólréhesse, felülmúlhassa, 's mind azt teljesíthesse, a' mit nagy lelkében már gyermekii esztendeji oltá forral.»

4370. V. ö. a 4381. számú levéllel.

4371. 156. lap alúl 3. sor: «Kánonok *Olsavszky.*» T. i. *Olsavszky* János, munkácsi örkanonok, zempléni esperes, Ung és Sáros várm. táblabírája.

157. lap fölül 6. sor: «Lónyainak a két fija.» Lónyay Gábornak két fia közül az első *János*, a ki 1828. máj. 5. halt meg; a második Gábor, 1805. okt. 10. született s később az ellenzéknek egyik igen nevezetes tagja lett 1836—1849-ig, neje Kazinczy Ottilia volt. V. ö. a *M. P.* 388. Nagy I. id. m. VII. köt. 167. és Doby Antal id. m. 57—61. lapjaival.

U. o. alúl 2. sor: «Lónyai János megvallja, hogy . . . a' *Vallások* rettenetesen leverték» (t. i. Lónyay Gábort). Kazinczy azon vallomásokra czéloz, a melyeket az 1823. aug. 18-diki zemplénvármegyei gyűlésen jelen voltak tettek Lónyay Gábornak, a ki — mint a föntebbiekből ismeretes — a tettesek iránt kérdést intézett többekhez.

4372. 160. lap alúl 15. sor: «Ma indul levelem felőle (t. i. Lónyay Gábor felől) a' *Kurír*' *Kiadójához.* De tartsd szemmel a' *Kedveskedőt* is.» V. ö. a 4369. számú levél jegyzetének 1. pontjával. Kazinczynak e tudósítása eredeti munkái között jelenik meg. — A másodikra nézve l. a 4362. számú levél jegyzetének 3. pontját, valamint a 4373. számú levelt.

4373. A levél kezdete: «Hogy becses rendezidet venni vala szerencsém, közelebbi Kurírunkból láthatád.» V. ö. a 4362. számú levél jegyzetének 1. pontjával.

3. kikezdés vége: «Dr. Szentgyörgyinek családi ünnepét . . . Tőled tudom.» Szentgyörgyi József debreczeni orvost érti, a ki 1823-ban debreczeni orvosi működésének huszonötödik évfordulóját ünnepelte. Vajjon erre czéloz-e Igaz S., nem tudom biztosan.

4. kikezdés: «Igen leköteleznél . . . ha velem minél előbb tudatni méltóztatnál, mivel léptél-ki az író pályára 1775-ben. Én úgy tartom, Hamlettel.» Talán felesleges is megjegyezni, hogy Kazinczy 1775-ben a *Magyarország geographika* című munkáját nyomatta ki; a *Hamlet* fordítása csak 1790-ben jelent meg Kassán.

5. kikezdés 3. sor: «Ing[enieur] kap[itány] *Goró*» Igaz S. Góró Lajosra czéloz, a ki 1786. jún. 14. Déván született s 1843. nov. 14. Nagyszebenben halt meg. A bécsi cs. és kir. ingenieur-akadémia növendéke volt s 1809-ben lépett a sorenzredekbe s mindjárt kitüntette magát az asperni ütközetben s a pozsonyi hídfő védelménél. 1813—15-ben Olaszországban katonáskodott, majd egy ideig Dalmáciában állomásozott. Az 1821. nápolyi táborozás alatt beható tanulmányokat tett Pompéjire vonatkozólag, s tanulmányainak eredményét közzé is tette alább idézett művében. Mint cs. és kir. mérnöki alezredes lépett nyugalomba. Már 1824-ben megjelent Pompéjiről egy cikke a Hormayr *Archivjában* (XV. köt.), később a *Tud. Gyűjteményben* is közölt (1828. évf. VIII. f.) egy arch. cikket. Önálló munkái: 1. Egy ének Aszpern ütközete után, Pozsony, 1809; — 2. *Wanderungen durch Pompeii*, Wien, 1825 (rézmetszetekkel); — 3. Főmélt. b. Palotai Frimont János antrodokói herczog . . . tiszteletére készített versek . . . Nagyvárad, 1828. I. Szinnyi J. id. m. III. köt. 1296—7. hasábjait. — A mit Igaz S. ír, hogy «a' jövő Kedveskedőben fog szólni» róla, úgy látszik, nem teljesült, legalább a M. N. Múzeum könyvtára példányában nem található; ellenben a *Wanderungen* című munkájáról hosszabb ismertetést közöl a *Magyar Kurír* 1825. évf. 46. (decz. 6-diki) száma, melyet Szinnyi J. nem említ; ez ismertetés közli a munka rövid kivonatát s megemlíti, hogy a kir. család tagjai szívesen fogadták az ajándék-példányokat s köszönetet mondtak értük; aztán így folytatja: «Ezen régiségeket holtakból felelevenítő rajzolatot egy igaz Magyar Gavallér írta német nyelven ugyan, de azért ez a' maga belsőből egy igaz Magyar előtt is semmit el nem vesz; mert a' lárgy olyan, hogy az egész tudományos Világ' figyelmét magára vonja, a' hol csak németül olvasnak. Melyik nemzet nem olvassa jó szívvel egy *Római* városnak a' föld alól lett kitakartatását, a' melytől 18 századok alatt eldugattatva halgatott. Nem ditsőségére szolgál-e nemzetünknek, hogy Magyar Katona az, a' ki illy könyvet adott az Olvasó Világ' kezébe? Az e' féltékből fogják lassanként az idegen nemzetek tudományos érdemeit esmerni a' Magyaroknak.

«Ide járul, 's ohajjuk is, hogy úgy történjék, hogy idővel olvashalják ezt azon Magyaraink is, 's Asszonyaink is, kik ha értik is a' Német nyelvet, tsakugyan még is jobb szívvel olvasnak nemzeti nyelveken; 's hát ha talán találtnak olyanok is, a' kik, nem értvén németül, megköszönnék, ha illy ritkaságot magyarul olvashatnának. — Ne gondolja valaki, hogy ohajtásom oda czélozna, hogy valakinek által kellene ezen munkát magyarra tenni. Én azt kívánám, hogy a' Szerző Kapitány Úr, a' ki az ezen könyvben találtató tárgyakat szemével látta, a' város' fekvését sétálás' közben számtalan sokszor szemlélte, ezen Classikus mezőt úgy szollván, tanulta, ne fordítsa, hanem inkább magyarítsa-meg ezen maga Originális [!] munkáját. Senki se tselekedheti ezt olly könnyen, és a' mi legnagyobb, olly értelmesen, mint maga. Nagy könnyebbségére fog szolgálni az, hogy a' rézmetszések 's könyvmások már meglévén, gondolom, czeckhez alkalmaztathatja a' Magyar előadásokat is.» V. ö. Kazinczy bírálatával a *Felsőmagy. Minerva* 1826. évf. IV. n. 977—984. lapjaival.

4374. A levél első sora: «*Sallustiushoz írt Előbeszédet . . . a' Kedveskedőben láttam.*» V. ö. a 4356. számú levél jegyzetével.

2. kikezdés vége: «Okaimat . . . előadom, mely nem sokára a' Tudomá-

nyos Gyűjteményben jelenik-meg.» A mondott folyóiratban nem jelent meg a tervezett támadás Kazinczy ellen, hanem Szakspere »jálékszíni munkáinak magyar fordításához» csatolt jegyzetekben szól a magyar nyelvben véghez vitt újításokról.

4375. 164. lap 1. sor: «*Mátyást . . . azon különös Inscriptióval bírom, melyet a' Tud. Gyűjtemény első kötettyeiben leírt Fejér.*» I. az id. folyóirat 1818. évf. XI. f.-ben megjelent czikket: «V. Jankovich Miklós gyűjteményéről.»

4377. 170. lap 2. kikezdés: «Horvát Endrének . . . a B. *Vig Lászlóhoz írott két Episztolánál 's az Aurora Köteteiben megjelent daraboknál* több munkáját nem ismerem.» Horváth E. *Horvát Istvánhoz* című epistolája külön jelent meg, Bécs, 1815.; — Az *Aurora*, I. köt. 209—212. l. *A szittya időbül; Gritti Lajos*, u. o. II. köt. 133. l.; *Jenyingi Török Bálint feleségének A' Sztambuli két toronybul Torbágyra*, u. o. III. köt. 153—168. l.

U. o. 3. kikezdés 2. sor: «*Deák Antal . . . két kisebbet (t. i. két kisebb regét írt).*» Deák Antal (a D. Ferencz bátyja s nevelője) 1789. ápr. 15. született Söjtörön s 1842. június 20-án halt meg Kehidán. Gymnasiumi tanulmányainak elvégzése után a győri jogakadémiában folytatta iskoláit 1808-ig. Részt vett az 1809. nemesi fölkelésben mint hadnagy s kapitányi ranggal lért haza. Azután több évig szolgált a vármegyénél mint al- és főszolgabíró. Az 1825—7. országgyűlésen Zala várm. egyik követe volt, s Kazinczy id. jegyzeteiben a «tántoríthatatlanok» közé sorozza. Azután a vármegye első alispánja lett s az 1830., valamint az 1832—6. országgyűlésen szintén követe, de ez utóbbin csak 1833. május 1-jéig. Érdekes, hogy Kőlcsey *Naplójában* a többi közt czeket jegyzi meg róla: «*Arczában van valami límfyhez hasonló, van valami, a mi költőt sejdített; s hallottam említtetni, fiatalabb éveiben regéket írt.*» Hogy Deák Antal csakugyan írt regéket, azt egyéb adatok is megerősítik. 1825-ben Deák Ferencz és Vörösmarty leveleztek is e regék kiadása ügyében, de utójjára is kéziratban maradtak. L. Ferenczi Z. *Deák élete* című műve, I. köt. 14—19. lapjait.

4379. A levél kezdete: «*Sebestyén* Pápai reform. Prof. látogatott meg bennünket.» T. i. *Sebestyén István* (S. Gábor atyja); a *XVII. k.* 3998. számú levelében is bizonyosan őt kell értenünk és nem Sebestyén Gábort, a fiát.

173. lap alúl 8. sor: «*Olvastad-e a Vallási egyesülés idejét?* és Szikszai Benjamin *Uniójál?*» Az elsőre nézve l. a *XVIII. k.* 4222. számú levelét s jegyzetét. — A másodikat a *Hazai és Külf. Tud.* 1824. évf. 27. (ápr. 3-diki) száma hirdeti, a következő czímmel:

«A' Római Kath. és Prot. keresztények között fenn álló *Unio*, az az: Annak megmutatása, hogy a' R. Kath. és Prot. keresztények, a' keresztény Vallás' Ielkére tartozó főbb dolgokban egy értelemben lévén, úgy tekintetnek, mint egyesült Vallásos felekezettek. *Szikszai Benjamin* P. Makói Prédikátor által.» Szeged, 1824. E művekre vonatkozólag idézem a *Hazai és Külf. Tud.* 1824. évf. 44. (decz. 1-ci) számában olvasható következő ismertetést:

«A' Vallási egyesülés Idejének, és a' R. Katholikus és Protestáns Keresztények között fennálló Unionak vizsgálata Guzmits Iszidor által. — Nyomtatta Streibig Leopold, Győről, 1824.

«Minckutánna a' Keresztény Tolerantiáról, és az üdvözítő Hitről közönségesse tett Prédikációk a' Katholikusok közül többeket ezen tárgyaknak szorosabb meg-

vizsgálására, és tudós értekezésekre gerjesztettek volna; T. Guzmits Ur is illendő kéméllyessel, és egész felebaráti szeretettel közölte észrevételeit. Ezen igyekezetekre mások is felserkentek, és a' Reformata Ekklésia részéről ketten különös tekintetből nézték a' kérdést, kik közül egyik a' «*Vallási Egyesülés Ideája*» név alatt, a' másik: «a' *Keresztýének között fenn álló Unio*» neve alatt adta ki munkáját. Az első elégségesnek állítá a' külső szertartásokban való egyesülést; a' másik a' Kereszténység fő tanításaiban; úgymint: az Istenről, Sz. Háromságról, és az Erköltsről való tanításokban lévő meg-eggyezést, melly úgy is fenn áll, elégségesnek állítá. — E' két értekezéseknek megví'sgállását vette most tárgyúl Tek. [!] Guzmits Ur, és ezen munkájában a' Katholika theológiának tanításai szerint különbbféle tekintetből, és okokból mutogatja, hogy sem a' külső szertartásokban, sem a' Hit fő ágazataiban vagy erköltsi oktatásokban 's Keresztényi névben való meg-eggyezés nem elégséges a' tellyes Unióra.»

174. lap 1. kikezdés 3. sor: «Egy *Fabricius* nevezetű . . . újra adja azt (t. i. Euripidest) ki.» Guzmics valószínűleg a közetkező című kiadást érti: «*Fabricius Joh. Alb. Bibliotheca Graeca. Ed. IV. curante Th. Chr. Harles,* Hamburg, 1790—1806, 12 köt, 4r.

U. o. 2. kikezdés 4. sor: «Azt, mit most a Gyűjteményben adott» (t. i. Döbrentei). Célzás Döbrenteinek a *Tud. Gyűjt.* 1824. évf. VII. f. 78—86. lapjain olvasható dolgozatára, melynek czíme: «A' Magyar Irás-mód' mostani állapotjáról. Halottak beszélgetése.» Személyei: Báróczy, Verseghy, Révai és Barcsay. E dolgozat voltakép Kazinczy elleni támadás, a mely az idegenszerűséget üldözi; ennek a képviselője Verseghy, a ki Báróczyt is megtéríti. Döbrentei alap gondolatát e sorok fejezik ki: «Kivallom neked . . . — így szól Verseghy Báróczynak — Régi vagy újabb klasszikusok' ízlésén csinosult Magyar Irónak Zrínyi, Gyöngyösi, Pázmán, 's Mikes' nyelvén kell írni, az az ollyanon, melly tökéletesen Magyar, 's a' mi ezeken darabosságnak látszanék, azt új kellemű magyar fordulásokkal váltsa fel.» Ezt hallva Révai, békejobbot nyújt Verseghynek. V. ö. a 4382. számú levéllel.

U. o. alúl 8. sor: «A lustos *Laura*.» T. i. Gödör József folyóírate, a melyből Komáromban jelent meg az 1824. jan. és febr. füzet. Szépirodalmi és mulattató tartalma kevés ízlésre mutat; korában általános volt róla az a vélemény, a melyet Guzmics az idézetben is kifejez.

4380. 175. lap 2. kikezdés 3. sora: «Prof. *Veszele*.» Nem Veszele, hanem *Weszerle* József, az archaeologia és numismatica tanára az egyetemen s könyvtárőr.

4382. 180. lap fölül 1. és 3. sor: «Döbrenteinknek Elysiumi Beszélgetése . . . » L. a 4379. számú levél jegyzetének 4. pontját.

«Láttam . . . az *Új Szellemet* is.» E mű, a melynek teljes czíme: «Új Szellem, vagy is Újmagyarok Úja Helikonra. M. és N. Szegeden. 1824», újabb támadás Kazinczy és a nyelvújítás ellen. Ki a szerzője, nem tudni; de valószínű, hogy a Czínke és Pethe iskolájából került ki, mert szellemtelen és izetlen a legnagyobb mértékben. A *Mondolat* modorában gúnyolja az új szokat s merészebb kifejezéseket. A mű drámai alakú; főhőse Kolomposi (Kazinczy), a ki Kortyándly (Kovacsóczy), Schelmeckzi (Helmeckzi), Bugaczi (Szemere?), Bojszi (Bajza), Kabak (Toldy), Serkési (?), Jülie (?), Okos Lórintz (Czínke?), Gondos István (Kulcsár) nevű személyekkel, továbbá Gyöngyösy, Révai és Csokonai árnyékaival beszélget.

Kortyándly nagyon ég egy leányért, a ki tudtára adja, hogy soha sem lehet az övé, mert gyalázatot hoz a magyar nemzetre. «Fszelős tznkossait is — írja a leány, Czenczi, Kortyándlynak — beszélje le fel tett szándékjokról. Igyekezzenek előbb Magyarokká, valódi 's nem korts írókká lenni; azután kezdjék Helikonra útjokat, mert különben magokra utálást, a' Nemzetre pedig szennyet ragasztanak.» E visszautasítás miatt Kortyándly fel akarja magát kölni, de szolgája, Laczi, megakadályozza. Ekkor Kolomposi és Bugaczi odaérkeznek, ők is olvassák a levelet s fölteszik magukban, hogy bosszút állanak a leányon, a ki az írókat úgy megsértette. De beszéd közben összeszólalkoznak azon, hogy a latin neveket nyelvünkben rövidíteni is lehet: Horác, Virgil, stb. mire Okos Lőrinczet kéri fel: tegyon köztük igazságot. Okos L. természetesen azt vitatja, hogy a Virgil, Horác-féle rövidítés nyelvrontás. Ezen összekapnak; Kolomposi és Bugaczi Okost meg akarják fogni, de pórúl járnak; végre Okos kilöki őket.

A második felvonásban Kortyándly ismét a halált keresi és most szolgája megrétfálja. Fejszét hoz, hogy agyonüsse gazdáját. Bezzeg azonban megjéid most a haláltól, s míg az úr és szolgája viaskodnak, megérkezik Bojszi, a ki eligazítja a viszályt. Azután ismét Kolomposi és Kabak vitatkoznak nyelvi kérdésekről, a neologismus híveiről, kiknek számát Gondos Istvánnal is szaporítani akarnák, hogy vele együtt induljanak a Helikonra. Gondos épen jókor érkezik; erősen kifakad, hogy »nemzetünk kimivelését nem igaz Magyarok, hanem jöltment, se hideg, se meleg emberek bitangolják, kik idétlen igyekezetjeik által egészen semmivé teszik a' nyelvet, vele együtt a' nemzetet.» Megesalatkozva s ámúllattal hallgatják józan beszédét, a mely lángra gyújtja őket; de Schelmeczki lecsendesíti egy időre a heveskedő írókat.

Kortyándly Jülievel találkozik, szerelmet vall neki, a melyet Jülie viszonz. S ezzel a boldog érzéssel ront írólásaihoz Kortyándly, hogy osztozzanak örömben.

A 3. felvonásban az írók örülnek Kortyándly szerencséjének s hogy vele társaságuk gyarapodott; így már büszkén indulhatnak a Helikonra. Azonban Bojszi arról tudósítja társait, hogy a gönczölszekérről írt 5 ívnyi értekezéséből 50 frtot remélt, a kiadó pedig egyszerűen visszaadta munkáját: köszönje meg, ha nevét közli, nehogy még fizessenek is neki. Bugaczi hasonló esetről értesíti társait, mire Kabak azt fogadja, hogy világ elé bocsátja gúnnyoló íratát, a melylyel — úgy véli — »meghatja vastag öntudatjokat, 's meg piritja bocskor arczokat». Ekkor Kolomposi a Helikonra indulásra figyelmezteti társait, de tudtára adják, hogy Serkési beteg. Serkési meg az egész társaság bámúlatára megjelenik s előadja, hogy Jülie gyógyította meg: «Őné volt — úgy mond — ki helyre állított, Őné egy Medea, titkos cró lakozik benne, mely vissza adá előbbi elveszett egészemet. Oh ha ráemlékezem, miként újultam kenyése alatt, azonnal elfelejtem magamat.» «Dics sonett a szépné mosti jutalma» — kiált fel erre Bugaczi.

Megindúlnak a Helikonra, Kortyándly kifordított kabátban, a melyről azt hiszi, hogy valódi gavallérnak való. Alig távozik Kortyándly hazulról, jön Jülie s megtudván kedvese távozását, valamint hogy Kortyándly előbb Czencziért égett, öngyilkos akar lenni.

Ekkor a szín erdős helylyé változik, hátul Holikon hegye, a melynek tetején Révai és Gyöngyösy találkozik egymással. Gyöngyösy szomorkodik a nemzet sorsán, Révai osztozik bánatában; de — úgy gondolja — még »mindent végbe vihetne, ha önn maga nem rontaná tulajdon *nyelvét, szokását, ruháját*, a mi miatt

a nemzet maga is elvész. Gyöngyösy azt hiszi, hogy a kik «a nyelvnek nyaktekerésért munkába vették, szegény jámborok! eszek ágában sints, hogy ez által a nemzetiséget felforgassák»; ellenkezőleg: erősen meg vannak győződve, hogy a nemzet ez úton virágzó; csakhogy nagyon csalódní fognak, mert nem tudják átlátni a magyarnak ebből származandó claljasodását. Ekkor Csokonai észre veszi, hogy valami «sz. sereg igyekszik Helikonra ének szóval.» Félre állnak tebát, hogy lássák: kik azok a vakmerők, a kik még életökben oda akarnak jutni, a hova ők csak halálok után juthattak. A sereg Kolomposi vezérlete alatt már a Helikonra akar lépni, de «Nimlány Bakja» útját állja s Révait és társait szölytja segítségül. Serkési így szól: «Mi Magyar Országnek fényes vezér csillagi vagyunk, miáltalunk vezetettek a' Magyarok a' szépnek, jónak, magasnak kies tartományába. Nagyok is a mi érdemeink a' Hazában, de megfosztottak minden jutalomtól a' fondorok.» Ide jöttek tehát, hogy a «Nagy Díjzó» előtt kérjék megérdemlett béröket. S arra a kérdésre, miért tagadták meg földieik a jutalmat, elmondja Serkési, hogy a nyelv és szokás rontásával vádolták öket, — igazságtalanul. Gyöngyösy úgy látja, méltán tagadták meg a magyarok e sereg érdemét, mire Kortyándly kardot ránt, de erre Gyöngyösy eltűnik, Kortyándlynak pedig a kard kiesik kezéből. Ekkor «méltóságos hangon szózat hallatszik»:

«Az igaz erkölts nyeri el jutalmát, vélt érdemnek itt hely nints. — Tí sok munkával keveset vittetek végbe, több kárt, mint hasznót okoztatok, azért helytelen szándéktok bennem tellyesedik!! — Távozatok!»

Az alap gondolat, hogy a nyelvrontók nem juthatnak az igazi költők közé, az orthologok szempontjából nem rossz ötlet volna, de az egésznek a meséje nagyon ízléstelen, alantjáró. Kazinczy jól jellemezte e pár szóval: »Tréfának hosszú.» V. ö. a 4431. számú levél jegyzelének 2. pontjával.

U. o. fölföl 9. sor: «Az *Aspasia* prózai darabjai... épen olly kemény fenyítéket érdemlenek, mint a' Sédely' Haramiáji érdemlének a Tud. Gy.-ben.» V. ö. a 4801. számú levéllel s jegyzetével.

U. o. alúl 18. sor: «*Vörösmartinak, Kovacsóczynak, Júliusznak, Emílnak* némelly itt állott Versezetei.» Az *Aspasiában* az idézetben felsoroltaktól következő művek olvashatók: *Vörösmartyól Emmihez* (16. l.), *Zalán futásából* mutatvány (105—108. l.) és *A csendes haló* (168—9. l.); — *Kovacsóczytól Költő és hír* (13—15. l.), *Az Ifjú* (77—8. l.), s ezen kívül két prózai elbeszélés, a *Holtakat szerető* (91—104. l.) és *A' hangok leánya* (113—138. l.); — *Júliustól Philomelához* (12—13. l.), *Lantos* (75—76. l.), *Súlyomvár* (83—84. l.), *Égi háború* (156. l.); — *Emíltől Mívész' estdala.* (79. l.)

182. lap 1. kikezdés: «Gróf Dezsöffy Aurél ebédre hívá... Gróf *Barkóczy Jánost*... 's Nevelőjét *Miller Papot.*» *Barkóczy Jánosra* nézve l. a VIII. k. 1876. számú levélét s jegyzetét. — *Miller*, a kiröl Kazinczy említést tesz, valószínűleg *Miller János*, a ki 1791-ben született s 1849 táján halt meg; jó ideig a kassai lyceumban a theologia tanára, majd haláláig töketerebesi plebánus. L. Szinnyei J. id. m. VIII. köt. 1425. hasábját.

U. o. 2. kikezdés: «Mit mondasz arra, hogy az *Erdélyi Püspök*... úgy *papola* Udvarhelyen, a' Magyar Kurír szerint...» Célzás a nevezett lap 1824. évf. 13. (aug. 13-diki) számában megjelent tudósításra, mely szerint Szepessy Ignác erd. püspök Bethlenfalván máj. 23. olyan beszédet mondott, a mely közetszésben részesült. «Ott hallánk — olvassuk az id. helyen — arról, hogy a hit

jó cselekedetek nélkül megholt élet, egy olyan tanítást, a melyet a föld golyóbisán minden vallásbeli templomban örömmel és hasznosan hallgathatna a miveletlen, mint a kimívelt ember.»

U. o. alúl 2. sor: «Csókold nevemben a' *kedves dal' Énekesét.*» Bizonyosan P. Horváth Endrét érti.

4383. A levél eleje: «Szegény *Bátyám Uramnak halála.*» Kazinczy unokatestvérének, Kazinczy Honóriának férjét, *Kárner Lászlót*, érti, a kinek haláláról, mint a levélben írja, a *Magyar Kurír* 1824. évf. 21. (szept. 10-diki) számában a következő rövid nekrológot közli: «Júl. 6d. hala-el, megemészte munkás életének gondjai által, Ungvárnak szelíd lelkű Első Al-Ispánja, Kir. Consiliárius Mált. Palágyi *Kárner László* Úr. Benne fej, szív, és lélek eggyeránt láták magokat megdicsőítve, mellyek természeti szerénysége által véghetetlenül sokat nyertek. Gyermekek nélkül maradt hitvese, Consil. Kazinczy András Úrnak Honorata leánya, abban leli vesztesége' vigasztalását, hogy kedves férjét minden Jók sajnálják, és hogy az ő házasságok sok időkig fog, mint a' szerencsések' példája, emlékezetben maradni.»

4384. 184. lap alúl 13. sor: «Az *illy levél* és az a' híres *Dialogus...* bennem és társaimban, a' *Nyelvtörökben*, gyanút támaszthat, hogy neked kedvesbb a' *Ruæusz'* nyelve.» L. a 4379. számú levél jegyzetének 4. pontját. Versegly Báróczynek panaszolja, hogy némelyek «tűzzel vassal erőszakoskodnak» az újításban, akár érti, akár nem érti őket az olvasó. «Fogják magokat némelly *nyelvtörök*, még épen ők segítik elé az ilyen keveréket, sőt megmondjam? azt hirdetik, hogy Töled tanulták.» (*Tud. Gyűjt.* 1824. évf. VII. f. 81. l.) — *Ruæus*, a kire Kazinczy annyiszor hivatkozik, *Ruæus Károly*, a kinek Vergilius-magyarázatait sokáig figyelemre méltónak tartották a következő című kiadásban: «Virgilius opera. Interrelatione et notis illustravit Car. R. Ad usum Delphini», Paris, 1675.

185. lap 3. sor: «*Thaisz szólla jól.*» T. i. a *Tud. Gyűjtemény* 1823. évf. XI. f. 107—115. lapjain; *Thaisz A.* a *Hebe* III. kötetét bírálván, az újítás védelmére is kiterjeszkedett. V. ö. a *XVIII. k.* 4263. számú levelével s jegyzetével.

4385. Nemes-apáthii *Kiss Sámuel* ág. ev. lelkész-esperes, a ki a XIX. század első negyedében élt írakkal barátságban volt, 1861. okt. 16. Szil-Sárkányban halt meg 65 éves korában. Verseket írt a *Szépliteraturai Ajándékba* (1821—1824.), a *Hebe* III. IV. kötetébe s a *Honművészebe* (1834—36.), stb. Ertekezést a *Tud. Gyűjtemény* több évfolyama közölt tőle; számos fordítása is megjelent. Önálló munkái: 1. *Az álöltözet.* Játék 1 felv. Francziából La Grange után; Kassa, 1834; — 2. *Gyászbeszéd*, melyet... Németiben 1839. máj. 28. mondott; Pápa, 1839. V. ö. Szinnyi J. id. m. VI. köt. 385—386. hasábjával s a *Vasárnapi Ujság* 1860. évf. 21. számával.

2. kikezdés 5. sor: «A' Bacsányi *Faludija.*» Faludi Ferencz verseinek Bacsányi János által való kiadását a *Hazai és Külf. Tud.* 1824. évf. 17. (márcz. 28-diki) száma hirdeti, mint a melyet »régén óhajtott minden hazafi nyelvünk megkedveltetésére, hogy a tiszta magyarsággal írt régi versek kellemetes formában adattassanak ki.» Most már csak a nemzetnek áll, hogy ezt a derék igyekezetet gyámolítsa.

4387. 189. lap 3. kikezdés: «Ilát a *Kováts* munkájára kaptalé praenumeransokat?» Cézlás Felfalusi Kovács Antal művére, a melynek megjelenését a *Hazai és Külf. Tud.* 1824. évf. 23. (márcz. 20-diki) száma közli: «Római Éjszákák. Irta olaszúl gr. Vorri Sándor. Fordította F. K. A., Erdélyi Áldozó-Pap I. rész. Kolozsvár, 1823.»

4389. A levél vége: «Kisfaludy... *karagszik*... *Kullására is* azokért, miket egy idő óta frogat a neologismus ellen.» Kulesár sok ízben kikelt az újítások ellen; valahányszor valamely könyvismertetést közlött, mindannyiszor alkalmat keresett, hogy egy-egy oldalvágást adjon az újítóknak. V. ö. a 4301. számú levéllel s jegyzetével és a 4399. sz. lev. jegyzetének, valamint a 4431. sz. lev. jegyzetének 2. pontjával.

Alább: «*Schiller leveleit Dalberghez.* Toldy a következő czímű művet érti: «Schillers Briefe an den Frhrn H. v. Dalberg in den Jahren 1781 bis 1785. Ein Beitrag zu Schillers Lebens- und Bildungs-Geschichte. Nebst einem Fac simile v. Schillers Handschrift. Herausg. von D. M. Marx»; Karlsruhe, 1819.

4392. 194. lap 1. kikezdés 3. sor: «*A' feleségem nagyatyja 's* Kánonok *Gusztinyi* egy szekeren mentek.» Kazinczy feleségének nagyapja gr. Török József volt; v. ö. a *XVII. k.* 3935. számú levelével. — *Gusztinyi* (családi nevén Zubralovszky) *János* 1718-ban Árva várm. született s 1777-ben Mocsokonon (Nyitra várm.) halt meg. A nagyszombati jezsuitáknál tanult s b. Fischer gyermekei mellett nevelésküdt. Előbb girincsi lelkész, 1741-től miskolczy, 1744-től kezdve pedig sátoraljaújhelyi plebánus volt. A királynő egri kanonokká s a kir. tábla praefatusává nevezte ki, 1763 nov. 18. pedig nyitrai püspökké, a vármegye főispánjává s v. b. t. tanácsossá. «Templomok, lelkészek és betegok irányában bőkezű volt. Ápolta a tudósokat, előmozdította a magyar irodalmat.» Három latin s egy magyar nyelvű munkáját I. Színnyei J. id. m. III. 1558—9. hasábjain.

4393. 197. lap fölül 18. sor: «*Middletonból* által vett Cicero Élete.» Kazinczy a következő művet érti: *Middleton C.,* *Leben M. Tull. Cicero's,* im Auszuge (v. Fr. V. Molter), Kehl, 1784.

4394. 197. lap 2. kikezdés 4. sor. «*A' Mélt. Gróf Praeses* panaszomat az Ülésben előadá.» T. i. gr. *Szirmay Tamás,* az eperjosi kerületi tábla elnöke.

200. lap 1. kikezdés 5. sor: «*Mongault és Goujon.*» *Mongault* fordítása e műhen jelent meg: «*Les Lettres de Cicero à Atticus. Avec des rem.* (trad. par l'abbé de St. Réal et l'abbé Mongault), à la Haye, 1709, 3 köt. párhuzamos kiadása Paris, 1714, 6 köt.

4395. 202. lap 4. sor: «Olvastam... *Julisodat.*» Kis Jánosnak *Julis* czímű verses elbeszélése a *Hebe* IV. köt. 24—48. lapjain jelent meg.

4396. A levél 2. sora: «Báró *Perényi* Zsigmond, Bereghen, *Péchy János* Sárosi és Máramarosi Administrator... előtt teljesen tisztának találattott.» B. Perényi Zsigmond (1783—1849) az 1848—49. években a főrendiház elnöke, az 1825—27. országgyűlésen kiváló szerepet játszott, majd helytartósági tanácsos, a hétszemélyes tábla bírása s Ugocsa várm. főispánja lett. 1835-ben a M. T. Akad. igazgató tagjává választották. A reform-országgyűléseken nagy munkásságot fejtett

ki. L. Szinnyei J. id. m. X. köt. 767—8. hasábjait. — *Péchy János*, a sz. István rendjének kiskeresztese, az említett vármegyék administratora, Máramaros várm. főispánjává nevezetett; l. a *Magyar Kurír* 1825. évf. 1. (jan. 4-diki) számát.

4397. 204. lap 1. kikezdés 2. sor: «*Horvát meg vala lepve ajándékom által.*» T. i. Horvát István a Debreczeni-codexet kapta ajándékba Kazinczytól. V. ö. a 4406. számú levéllel. A codexet Volf György a *Nyelvemléktár* XI. kötetében közölte; eredetijét a M. N. Múzeum könyvtára őrzi 452. Qu. Hung. jegy alatt. Volf az id. köt. XIX. l. azt írja, hogy Kazinczy 1824. júl. 9. küldte e codex másolatát Horvát Istvánnak; ez a levele azonban nem ismeretes.

4399. 206. lap 2. kikezdés 3. sor: »Sztánkovics, Győri Kanonok.« T. i. Sztánkovics János, locsmáncsi esperes, semináriumi rektor, a püspöki lyceum pro-direktora, Sopron várm. táblabírája.

Alább 5 sorral: «Pesti iskolás társam, *Vurda Károly* . . .» Wurda Károlynak két műve ismeretes: 1. *Die Gerechtigkeit der verstorbenen zum Troste der Lebenden dargestellt in einer Trauerrede auf . . . II. Anton Dréta . . . bey Gelegenheit des in der Stifts-Kirche zu Zirez am 17. Uornung 1824. gefeyerten Trauer-Gottes-Dienstes, Győr*; — 2. *A hitbeni élet. Istenben boldogult . . . Kovács Tamás ur gyászünnepe . . . rajzolta W. K. Győr, 1841.*

208. lap 2. kikezdés: «*Kulcsár megbosszulá magát Theokritomon.*» A *Hasznos Mulatságok* 1824. II. félv. 13. számában örömmel jelenti Kulcsár, hogy Guzmics Theokritos-fordítása megjelent. «Kedvez — írja — nyelvünk tsinosításának a' munka, mert mind a' két részt mértékes Versokban adja. Magyarázása tiszta, és elég értelmes, úgy, hogy azt nyelvünkre nézve igaz nyereségnek tarthatjuk. Azért roményljük, hogy benne némelly nyers, és érellen szavakon, valamint a' Hang-mértéknek kénye szerént való változtatásán az Olvasó nem fog megüt-közni; sem a' görög írásnak szoros követésén, melly talán azért is helyben hagyható, hogy a' görög eredetiséget nyilvánban érezeti.»

4402. 213. lap fölül 2. sor: «Gr. *Esterházy János . . . Imre*, Ródeének Ura . . . *Bésány Consiliar.*» Gr. Esterházy Imre 1767—1838-ig élt; gr. Esterházy János 1840. febr. 23. halt meg. L. a Nemz. Zsebkönyv I. köt. 98. és 100. lapjait. — Besán István Veszprém várm. első alispánja s kir. tanácsos volt.

Alább 3 sorral: «*Czuczor Gergelyt a tavali Aurorából ismerheted.*» Czuczor Gergelynek az *Augsburgi ütközet 910. Eszt.* című hexameteres elbeszélése az *Aurora* III. köt. 69—107. lapjain olvasható.

U. o. alúl 11. sor: «*Pál* igen jó Apátunk.» T. i. Horváth Pál, tihanyi apát s rend-kormányzó (1753—1832). Műve: «*Carmen . . . D. Alexandro Rudnay . . . Jaurini*, é. n. Több latin és magyar versét kézirásban a pannonhalmi könyvtár őrzi. V. ö. Zoltvány Irén id. m. 18. lapjával.

U. o. alúl 1. sor: «*Micsoda emberek ezek a mi orthologuszaink, kiknek egyike . . . Kulcsár Mulatságaiban azon meré . . . Neologomaniját kezdeni . . .*» Czélzás Zsoldos János orvosnak a *Hasznos Mulatságok* 1824. II. 19. számában megjelent *A' Neologomaniáról* című értekezése, a melynek írója igen erősen kikel az újítók ellen; tagadja, hogy nyelvünknek új szókra van szüksége; szent a nyelv határa, mondja, melyen át új szót behozni nem szabad. Üldözi a

rényt, a klasszikus szók selypítő írását, a gyökér-elvonást. A nyelv a közönségé, nem egyes emberé, nem szabad lehát bitangolni.

4403. Kazinczy mellszobrának képe a *Hebe* IV. köt. elején jelent meg ez aláírással: «Kazinczynak írói pályája ötvenedik évében a' rény és kháriszok, 1825.» Blaschke metszette. A kép alatt Szentmiklóssy A. 4 soros epigrammja olvasható. V. ö. a 4403. számú levéllel.

4404. Kazinczy e levele valóban igaz ügyet véd. A *Hebe* IV. kötete elején a költő Zrínyi Miklós képe van a szigeti hőse gyanánt közölve.

4407. A levél 5. sora: «Értekezésemet Hunyadinak születése felől a Toldalékban hozom-elő.» L. az *E. L.* Toldy-féle kiadás 391—396. s az Abafi-féle kiadás 222—238. lapjain.

4410. 224. lap 4. kikezdés: «Die Anmerkungen Ew. Wohlgl. wurden dem Beförderer dieses Unternehmens Hrn. *Jakob von Szvetics* übergeben, worauf die hier in der Urschrift anliegende Antwort des *Hrn. Krafft* erfolgte.» Krafft Péter b. Szvetics Jakabnak 1824. okt. 24.-kén a következő levelet írja:

Krafftnak felidézett 's nekem átküldött levele.

Hochwohlgeborner, hochgöehrtester Herr Baron von Szvetics!

Für die gütige Mittheilung der Schrift von Hrn Franz v. Kazinczy über das Porträt und Kostüm von Zrínyi, danke ich aufs Verbindlichste. Indessen habe ich das Vergnügen Ew. Hochwohlgl. zu melden, dass Zrínyi's Porträt auf unserem Bilde, nicht dem, welches der Graf Festetics besitzt, nachgebildet ist, sondern dass dabey bereits diejenigen Quellen benützt worden, welche in mitgetheilte Schrift angegeben sind. Ew. Hochwohlgl. werden sich erinnern, dass vor einigen Jahren in Ihrer Gegenwart u. im Beyseyn des damaligen Hofraths Herrn Bartsch in der k. k. Bibliothek alles nachgeschlagen wurde, was über das Porträt von Zr. über ungarisches und türkisches Kostüm aus der letzten Hälfte des XVI. Jahrhunderts Aufschluss geben konnte. Überhaupt schmeichle ich mir, dass bey unserem Bilde in wissenschaftlicher Hinsicht schwerlich etwas versäumt wurde, welches ich allein Ew. Hochwohlgl. Rath u. Einsicht zu verdanken habe.

Das in der mitgetheilten Schrift besprochene Porträt nach welchem Rath gestochen hat, habe ich, ganz gegen meine Ueberzeugung, aus Gefälligkeit dem Hrn Grafen Ladislans v. Festetics nach seiner Angabe und zu seinem persönlichen Vergnügen verfertigt. Es ist mir dabey keinen Augenblick in den Sinn gekommen, dass derselbe es in Kupfer stechen und späterhin öffentlich mittheilen werde.

Ich wünschte dem Herrn v. Kazinczy, für dessen Kenntnisse ich die grösste Achtung hege, meinen Dank zu bezeigen für den Antheil, welchen er an meinem Werke nimmt, und würde es für ein besonderes Glück halten in nähere Berührung mit ihm zu kommen.

Indem ich mich aufs höflichste empfehle, verbleibe ich mit der grössten Hochachtung

Ew. Hochwohlgeboren

Wien, den 24. Octob. 1824.

ergebenster Diener
Peter Krafft.

Ehhez a levélhez mellékeli Esztegár László Igaz S. néhány adatát, a melyeket Kazinczy kivonatolt Igaz S. leveleiből. (*Művészet* 1905. évf. 67. 1.):

«19. Octob. 1824. — Krafft most is illy arczot adja nagy munkájában Zrínyit, a' Szigothi hőst, — az az, mint a' melly arczot a' Hébe roze ad.

23. Novemb. — A' nagy táblát Krafft elsőben kicsinyben festé (Skizze) és ezen bizonyosan szakál nélkül láttam Zrínyit. Legalább hatszor valék a' Gárdánál, mellynek Szálájában Krafft a' nagy képet dolgozza, de azt mindég zárva találtam.

17. Decemb. — Az ajánlott szakál csakugyan kinőtt, ha mind röviden is és kukorán, rövid bodrokban. — (Zrínyinek olyan volt.) — Volt dolog miatta, mint Udv. Ágens Szűcs Úr mondja. De mi, azt meg nem tudhatám, minthogy nála sokan voltunk.»

4411. Az egész levelet v. ö. a 4417. számú levéllel.

227. lap. 1. kikezdés: «*Jacobus Ferdinandus idevezüle.*» T. i. Müller Jak. Ferd. 1823. nov. 22-dikén halt meg. V. ö. a XVIII. k. 4266. számú levelének jegyzetével.

4412. 228. lap 4. kikezdés: «Te engem egy gyönyörű *Epigrammal tiszteltél meg az ezidei Hébében.*» P. Thewrowk József epigrammja a *Hébe* IV. köt. 263. lapján olvasható, a mint következik:

A' k h a r i s z o k.

Elyzion' gyönyörű mezejéről, isten-arányból,

Dícsföldünkre leszállt a' Khariszok' serege.

'S a' Széphalmi varázstempére röpülve, *Kazinczy'*

Keblében új szép menyeyi lakra lalált.

4413. 229. lap 2. kikezdés: «Klauzál megígéré . . . hogy a' jövő *Hébébe* dolgozni fog.» A *Hébe* az V. kötettel megszűnt, Igaz S. 1826-ban meghalt, s így nem tudható, beváltotta volna-e később Klauzál ígésétét.

4414. 229. lap alúl 8. sor: «*Csetnek vidékére mentem.*» Ferenczy Istvánról a *Magyar Kurír* erre vonatkozólag is, de egyébként is több érdekes adatot közöl, a melyek egymásután itt következnek:

Az 1824. évf. 48. (jún. 15-diki) száma arról tudósít, hogy Vay Ábrahám a Rómában tartózkodó Ferenczy Istvánnak három évre évenként ezer frtot ajándékozott v. cz. s «azzal mutatta, hogy tudja becsülni a talentumot, mivel ő néki magának is szépet nyujta a természet s tudomány; ennélfogva fájlalja is, ha egy olyan művészi lélek, mint Ferenczyneké, mely nemzetünkre új díszet hozhat, kénytelen lenne valahogy fényesen kezdett pályájáról eltérni».

Az 1824. évf. 28. (okt. 5-diki) számban a következő tudósítás jelent meg: «Rómából ide [Fiuméba] érkezett *Ferenczy István* Úr, Canovának és Thorwaldszennek bíros Tanítványa, a' ki 6 esztendőket töltött Rómába a' Képfaragó mesterségbeli tökéletesedésért, és ugyan ott köz völekedés szerint *Magyar-Canova* nével tiszteltetett-meg, és September 7dikén szeretett hazájába útazott. — Óhajtunk kell, hogy Hazánkfiaitól olly kedvesen fogadtassék, mint méltó egy nagy lolkú Nemzethez a' Szép Mesterségeket Hazafiaiban megbetsülni!»

Az 1825. évf. 50. (jún. 28-diki) szám különösen fontos adatokat őrzött meg

a következőkben: «Hazánknak, a' kőfaragás' mesterségére nézve, minekutánna ezen tekintetben olly ritka műmostere van, a' ki világszertebéliekkel vetekedhetik, olly fejér márványkőre volna szüksége, melyeket eddig tsak Görög és Olaszországban lehetett találni. Megfejté ezen kérdést *Ferentzy István* Úr, a' mi esmeretes műmesterünk. Ő tulajdonává tett mesterségének feljebbemlése végett elment nemes elszánással Csetnek vidékére, Márkfalvára, hol az eddig ismert példákbl fejér márványt lenni gyanított: de, minekutánna egy hónapig, 15—24 emberrel szorgalmasan dolgoztatott volna, úgy tapasztalá, hogy az inkább napkeleti Alabastrom. Már ugyan ezen tapasztalás is Hazánkra nézve nagy nyereség: de az ő czéljának még nem felelvén, ezt mások munkáltatására hagyá, 's a' Rima völgyön fölfelé folytatta útját, mindenütt szemes vizsgálódással; és végre a' Tiszólczi vashámornál a' legnemesebb fejér márványnak nyomára akadott, melynek példáját ugyan már a' Pesti Nemzeti Muzeumban látá, de Magyar Országai termésnek lenni nem hihető, minthogy ezt Rómában Görög márványnak nevezik. Elméne tehát Tiszólczról Selymeczre, a' Kamara Grófnak jelenteni, és az ásatásra engedelmet kérni. A' közjó cránt buzgó Mélt. Báró *Révay* János Úr Ő Nga nemtsak kedvesen fogadta a' ritka Művészt, hanem tellyes készséggel írásban kívánt engedelmet adott és minden segedelmet parantsolt. A' szorgalmatos Művész másfélhét alatt tsak 6 emberrel itt olly szerentsésen dolgoztatott, hogy 8 darabot kifejtetne, melyck közzül a' legkissebb két mását, a' nagyobbak 20—25 mását nyomhatnak. Ezen bányának helyezettése annyival szerentsésebbnek tartathatik, mivel a' Garamtól tsak 2 Pósta járásnyira vagon, és oda a' legjobb úton a' köveket leszállíthatni, hogy onnan tovább a' Dunán Pestre úszhassanak. Óhajtuk, hogy ezen szorgalmatos és ügyes Hazánkia mennél előbb olly darabra szert tehessen, melyből a' már most boldogult *Űrményi* József Ő Excellentiájának kívánsága szerint a' Váli Templomba, a' boldogok közé sohajtó Léleknek azon képét elkészíthesse, melynek modellája már köz helybechagyást nyert.»

4415. 231. lap 9. sor: «A' *Graphidion*' reze nagyon meglepé őtet.» *Ferenczy Pásztorleánya* (a mint Kazinczy nevezte, *Graphidion*) rézmetszete a *Hebe* IV. köt. elején jelent meg a Kazinczy mellszobrának képe után Schöffit rajzában, Berkovetz metszésében, alatta Kazinczynak reá írt epigrammja.

4416. A levél 2. kiczdése: «Cons. *Görög* midőn Fő Herczegjétől megvált volna, ez keservesen sirt.» Görög Demeterre vonatkozólag a *Magyar Kurír* 1824. évf. 25. (szep. 24-diki) száma a következő adatokat közli: «Tetszett Ő Cs. K. Felségének a' Ferencz Ő Császári K. Fő Herczegsége' eddig volt neveltetési Kormányozóját Udvari Tanácsos *Görög* Urat és két Nevelőjit nemes Sommaruga Ferencz és Obenaus József Országlószéki Tanácsos Urakat, eddig való szolgálataikból feloldozni 's ezután állapoltjokat, különös Felséges meglegedésének kinyilatkoztatásával, meghatározni, 's Udvari Tanácsos *Görög* Urat a' Sz. István Rendjének Commendátori . . . keresztjével kegyelmesen megajándékozni . . . méltóztatott.» Ehhez a *Magyar Kurír* a 26. számban a következő pótlást teszi: «Azt is közölhetjük tisztelt Olvasóinkkal: hogy Császár és Király Ő Felsége az Udvari Tanácsos és Cs. K. Camerarius *Görög* Úrnak feljebb említett *szolgálatja jó következtéseivel való felséges háladalosságának és tökéletes meglegedésének bizonyításául neki (ezüst pénzben) nyolcezer forintokból álló esztendőnként való penziót kegyelmesen rendelni méltóztatott.»*

4417. 235. lap alúl 17. sor: «Elhittük *Bayernak, Fischernek és Schlözernek*, hogy a' becsületes Szittyá név bizonytalan.» Horvát István Bayer Gottlieb Siegfriedet (1694—1738) érti, a ki korának nevezetes orientalistája volt, a scythák történetét is alaposan kutatta; művei: 1. *Museum Sinicum*; Petersburg, 1730; — 2. *Historia regni Graecorum Bactriani*, u. o. 1738. — Fischer János Eberhard (1697—1771), a szentpétervári akadémia tagja s az ókori történelemnek egyetemi tanára; érintett művét: «*De origine Ungrorum*» czímmel Schlözer adta ki, Göttinga, 1770. — *Schlözer Ágostra* I. a VI. k. 1459. számú levelét s jegyzetét.

4418. 239. lap 2. kikezdés 3. sor: «*Deáký Sigmund . . .*» E férfiú 1795. máj. 14. Himodon (Sopron várm.) született s 1872. decz. 29. Győrött halt meg. Itt tanult s itt lépett az egyházi pályára. Miután áldozópappá szentelték, gr. Esterházy Miklós megbízta fia nevelésével; ily módon kétszer beutazta Svájcot s több évet töltött Olaszországban. 1827-ben megvált a grófi családtól, s ekkor Bourbon Károly luccai hg. és spanyol infans hívta meg Ferdinánd fia nevelésére s e működésében 1841-ig maradt. Ekkor a király caesaropoli püspöknek nevezte ki, s egyszersmind a győri tankerület főigazgatója, valamint a győri székesegyház nagyrépostja, stb. lett. A M. Tud. Akad. 1832. lev., 1858. pedig tiszt. tagjává választotta. Verses és prózai műveket írt és fordított. L. Szinnyi J. id. m. II. köt. 697—9. hasábjait.

Alább 5 sorral: «Szemeréknnek egy Sonettje . . . Angol fordításban . . . Sad silence chains thy tongue.» Szemere Pálnak ez a sonettje az *Echo* című, melynek Guzmics első sorát idézi szabad fordításban.

4423. 244. lap. 1. kikezdés 2. sor: «Beszéllek hogy Zemplényre Septemvir *Adamovics* Ur jó Kir. Commissáriusnak.» A hír valótlant mondott, mert Zemplén vármegye főispáni helytartója Szilassy József lett. *Adamovich Antal* (1761—1829) Verőcze várm. alispánja, majd főispáni helyettese s a hétszemélyes tábla bírása volt. Egy kis latin munkáját L. Szinnyi J. id. m. I. köt. 65. hasábján.

4425. 248. lap 1. kikezdés 4. sor: «Hallom *Kulcsár* valamit *ira felőle* (t. i. Kazinczy mellszobra felől).» Kulcsár a *Hasznos Mulatságok* 1824. II. 44. számában ismertetvén a *Hebe* IV. kötetét, Kazinczy mellszobrára vonatkozólag ezeket írja: «Vagyon egy éjjeli darab a' Hold által megvilágosítva, mellyen egy asszonyi kép Magyar Ország czímerével áll, hal (kurta) kezével egy kőből készült mejképét által öelve, a' kép alatt lévő oszlop-talpra ez lévén mettszve: «*Kazinczy-nak írói pályája ötvenedik évében.*» — Eddig a' köre írást minden Magyar értheti, és tisztelettel emlékezik egy buzgó Hazafinak korán kezdett Magyar munkálkodásairól; de, midőn ezen szép szók alatt ezt is látja: «*A' Rény és Kharisok*» — valóban kételkedhetik, hogy: nem Irókéz nyelvbeli szóknak értse-e? mert a' két szó sem nem egy eredetű, sem *nem Magyar*. Kár volt a' tiszteletet ily helytelenséggel meghomályosítani!»

4426. 250. lap 2. kikezdés 4. sor: «Zseni mégis Szabolcsban van *Kállay Gábornénál.*» Kállay Gábor felesége Krainik Józsefné Kazinczy Klára (a Ferencz húga) leánya, Jozefa volt, tehát Kazinczy Eugeniának unokánje, a ki — mint Kazinczy F. a *M. P.* 388. lapján megjegyzi — 1819. nov. 21-dikén kelt össze férjével. A 259. lap 1. sorában megint így ír Kazinczy: «Zseni . . . *Kállay Peterné*

hugomnál van October első napjai oltja.» A 263. lap vége felé viszont *Kállay Gábornét* említi. S mivel itt csak egyazon személyről lehet szó: Kazinczy tévedésből írta húga leányát Kállay *Péternének*.

4427. 251. lap alúl 10. sor: «Gr. *Csáky Emánuel* is pennát akar fogni.» E férfiú (1763—1825) kir. kamarás, val. b. t. lanácsos, Szepes várm. főispánja volt, s mint szónokot és államférfiút korában nagyrabecsüllék; beszédeinek czímét I. Szinyoi J. id. m. II. köt. 150—1. hasábjain. Halálát a *Hazai és Külf. Tud.* 1826. évf. 1. (jan. 4-diki) száma jelentvén, a többi közt ezeket írja: «A' boldogultban megkülömböztetett jeles elme, bővséges tudomány, és mind házi népe, mind az egész emberiség eránt magas, és jötevő indulat volt; különösen finom ízlését megbizonyította a' Szép Mesterségek eránt való állhatatos hajlandóságával, 's nevezet szerént a' Hodkóczy [!] kertjében lett szép elrendelésekkel, mesterséges faragott képekkel, és elmés felírásokkal.» I. a IV. k. több lapján, kivált a 996. számú levelet s jegyzetének 3. pontját.

4429. A levél kezdete: «Auch ich weiss schon aus der Blättern des Magyar Kurir . . . dass Sie zur cathol. Kirche übergegangen sind.» Az id. lap 1824. évf. 45. (decz. 3-diki) számában erre vonatkozólag a következő tudósítás olvasható: «Minckutánna T. T. Romy Károly György Ur, a Philosophiának Doctora, és Nemes Szepes Vármegyének Tábla-Bírája, a' ki előbb a' Tiszai T. Superintendentiában Evangelikus Prédikátori Hivatalt viselt, utóbb a' híres Keszthelyi Georgikonban több esztendőig mezsei Gazdaságot tanító Professor, azután a' jeles Karloviczi nem egyesült Görög Gymnáziumban Professor és Director, legközelebb pedig a' híres Pozsonyi Evangelikum Lyceumban Sub-Rector és Katecheta volt, ezen hivatalról önként lemondott volna, Bécsbe menvén, a' folyó esztendő October hónapjában Pö Tiszlelendő *Frint* Jakob Prépost, Nagy-Váradi Kánonok, és Udvari Plébánus előtt a' Katholikus Hitvallást letette. Ennél fogva Bécsben bizonyos Katholikum Intézetben a' Magyar nyelvnek és Litoraturának tanítását elkezdette, magánosan pedig a' Római Classicusok, 's nevezetesen Horatius és Cicero fejtegetve tanító magyarázását folytatja. — Ezen Tudós, és több kiadott munkái által méltán olhiresedett Férfiúnak igyekezelőtől minden tekintetben hasznos következeseket várhatni.»

4430. 256. lap 5. sor: «Gemahlt von *Hickels* Hand.» *Hickel József* (1736—1807) udvari festő; már húszéves korában a bécsi képzőművészeti akadémiába került s az udvari személyek arczképeit festette. Mária Terézia megbízásából járt Milánóban, Firenzében s Parmában, tagja lett a firenzei akadémiának is. Roppant sokat festett, mintegy 3 ezer képet. Olaszországból visszatérte után festette II. József császárnak remek arczképét.

4431. A levél 2. sora: «*Viczay* életét és a' *Montesquieu* beszélének lefordítását . . . elfogadni méltózlassék.» *Viczay József életrajza* csak később az 1827. évf. 1267—72. lapjain jelent meg; ellenben *Montesquieu* beszéde mindjárt az 1825. évf. jan. füz. 1—4. lapjain napvilágot látott ily czímmel: «Minő indító okoknál fogva kell ösztönöztetnünk a' tudományok' művelésére? Mont. Beszéde, a' Tudományok' *Bordeauxi* Acemiájában 1725. Nov. 15.; egy nem régen feltalált, nyomtalan' állott Kézirat után.»

257. lap alúl 3. sor: «Mit ira Kulesár a' *Guzmics Theokritoszáról*, az *Új*

Szellemről, és Nro 44. a' *Hebe felől.*» Az elsőre nézve I. a 4399. számú levelet s jegyzetét, az utolsóra pedig a 4425. számú levelet s jegyzetét. — Az *Uj Szellemről* Kulcsár a *Hasznos Mulatságok* 1824. II. 11. számában ír; elsorolván a szereplő személyeket, így folytatja: «Kik legyenek ezen misztifikált személyek? azt nem keressük: de, hogy többnyire Nyelv újítóknak kell lenniök, azt a' munka neve mutatja. Ugyan azt árulják el azon mondások, mellyek mindegyiknek szájába adatnak. — M. és N. Urak nagy munkával öszve szedték azon nem szerentsésen koholt, többnyire a' nyelvbéli szó származtatással ellenkező szókat, mellyek eddig az Aurorákban, Hebékben, Szép Literatúrai Ajándékban, Haramiakban, Aspasiában, és Alvinában szemet fület sértettek, és a' Nemzet' tudósbb részét is bosszontották. Ezekből készítették Drámájokat, hogy az újítók azokat egyetemben látván, mint Meduza fejtől, el rettenjenek. Hogy némeltyekben az újítás düho már annyira ment, hogy a' vakmerő ifjak nem sokára egészen új nyelvet tsinálnának, az bizonyos: de biztat a' reménység, hogy a' Nemzetnek okosabb része, az érejt eszű Tudósok, a' hivatalbeli Személyek, nem fognak a' nyelv bitangolók után indulni: hanem a' szükségést a' szükségteletől megválasztván, a' nyelvet igaz analogia szerént szaporítják.»

4432. 258. lap fölül 8. s köv. sorai: «Egy gyönyörű *Krisztusföt Carácsitól* . . . a' *Ferenczy márványból faragott lyányát* . . . tovább a' *Cecília halálát.*» Az első kép A' *Megváltó* címmel a *Hebe* IV. kötetének mindjárt címképe (Zrínyi) után következik, a mely Caracci Hannibal festménye s Blaschke metszete. — Ferenczy István «faragott lyánya» képére I. a 4415. számú levél jegyzetét. — A 3. kép, a melyet Kazinczy említ, A' *haldokló sz. Czeccília* címmel jelent meg; ez Scheffer festménye s Kovács metszete.

U. o. 4. kikezdés: «*Bárczay József és Lónyay Piroska* jegyben vagynak.» Bárczay József (B. Ferencz és Bernáth Klára fia) 1799. jan. 17. született; neje Lónyay Piroska, Lónyay Gábor leánya. V. ö. a *M. P.* 371. lapjával.

U. o. 5. kikezdés: «*Fáy Ferenczné, a' Bárczay Ferenczné testvére.*» Mind Bárczay Ferencznek, mind Fáy Ferencznek és Kandó Gábornak a felesége Bernáth-leány volt, Bernáth Ferencznek leányai. V. ö. a *XVII. k.* 635. lapjával. *Fáy Ferencz*, a kiről Kazinczy többször tesz említést (Fáy Ábrahám és Szemere Erzsébet fia), 1871-ben született. A vármegyei s egyházi életben buzgó tevékenységet fejtett ki. Eleinte Pest vármegyében szolgált, jegyző, ügyész és szolgabíró volt, később mint zemplénavármegyei birtokos, ebben a vármegyében működött. «Férfias szónoklata, gyönyörű hangja és gyönyörű lelke miatt közelismerésnek örvendett.» Főrésze volt abban, hogy Lónyay Gábor főgondnok halála után gr. Teleki Józsefet választották meg főgondnoknak. L. az *Irodalomtörténeti Közlemények* 1893. évf. III. köt. 462. lapját.

4433. 261. lap 1. kikezdés: «*Matolay jó ember, de szeles.*» Matolay Gábor, a kinek neve a *Levelezés* eddigi kötetekben már többször előfordult, előbb Csáky László nagyváradi nagyprépost és tinnini püspök, később b. Wécsey Pál jogtanácsosa volt. Zemplén vármegyében új ember volt s ezért «kissé erőszakolta a befolyást és szerepet.» «Ügyvéd és táblabíró, eszes és erélyes ember, a ki az érvényesülésre való törekvésben nem mindig válogatta meg eszközeit és embereit.» Lutheranus vallású volt, de később a kath. hitre tért. L. az *Irodalomtörténeti Közlemények* 1893. évf. III. köt. 463. lapját.

U. o. 4. kikezdés: «A' megölt istentelen *Komáromy Gábor*...» Komáromy Gábort 1817. júl. 13. ütötték agyon Ruda-Bányácskán. Mint Kazinczy írja, 500 frtot hagyott az újhelyi ref. egyháznak; azonban felesége, a ki gör. keleti vallású szolgáló volt, de róm. katolikussá lett, nem akarta az összeget megfizetni, s az egyház pert indított ellene. Matolay Gábor védelmezte s perivatában fordult elő az a kérdés, a melyet Kazinczy idéz. L. u. o.

4434. 264. lap 2. kikezdés: «*Toppeltínus* Szászt illy miserabilis figurában látom...» Toppeltínus — úgy látszik — valahol Kazinczyt megtámadta, talán része van abban a támadásban, a melyet a szászok az *Erdélyi Levelek* ellen intéztek a *Tud. Gyűjt.*-ben. (L. a. XVII. k. XXIV. l.)

265. lap 1. sor: «Az Ellinger holnapos . . . írása számára *régi maradványaink fölől készítettem valamit.*» Ez a «valami» meg is jelent mindjárt az első füzetben ily czímmel: «A' Nyelv», az Írás' feltalálása; a' Magyar Nyelv' Bölcsője 's legrégibb Maradványaink», 5—14. lap, v. ö. a 4439. levél jegyzeténck 2. pontjával.

4438. 269. lap 3. kikezdés: «A' Viczay életére dátumokat *Schwarz* és *Sihulszky* Uraktól.» Az elsön valószínűleg Schwarz János Mihály ág. ev. lelkészt érti; l. a XVIII. k. 4069. számú levél jegyzetének 3. kikezdését. — Schihulszky v. Sihulszky Frigyesre nézve pedig l. a VII. k. 1764. számú levelét s jegyzetét.

4439. 270. lap fölül 13. sor: «*Csokkes Übertieferungen*, ha jól emlékezem, Hónapos Írás.» Zschokke Henrik (1771—1848) a német időszaki sajtónak egyik kiváló munkása, előbb a *Miscellen der neuesten Weltkunde* (1807—1813) czimű vállalatot szerkesztette, majd 1817—1823-ig az *Ueberlieferungen zur Geschichte unserer Zeitot*, amely havi folyóirat volt.

A *Felsőmagyarországi Minerva* első száma a következő tartalommal jelent meg: Dessewffy Józseftől *Elő-szó*, az *avúlni kezdő és a' nagyon újítgató írásmódról a' Magyar nyelvben*, — Dulházy M-től *Estei Károly Ambrus* életrajza; — Kazinczy F-től Montesquieu beszéde (l. 4431. sz. lev. jegyz.), és *A' Nyelv*, az *Írás' feltalálása* (l. a 4434. sz. lev. jegyz.), — *Az Izlésről* A jegy alatt, 14—26. l. — *Takarékossági javallat* U jegy alatt, 26—28. l., — P. Thewrewk J-től *Magyarország és Erdély* (vers) 29. l., — gr. Dessewffy J. epigrammja, *A' Magyar Ihlet*, 29. l. — és Kazinczy F. epistolája *B. Wesselényi Miklóshoz*, *Miklós' fájához* 1809, a 29—32. lapokon.

273. lap 1. sor: «*Szilassy lett Adminisztrátorunk.*» A *Magyar Kurír* 1825. évf. 1. (jan. 4-iki) száma közli Szilassi és Pilisi Szilassy József cs. és kir. kamarásnak s a hétszemélyes tábla bírójának Zemplén várm. adminisztrátorává való kinevezését. L. a *M. P.* 253—258. lapjait s a 4469. és 4487. számú leveleket.

Folytatás: «P. nem Adminisztrátor többé», t. i. *Péchy János*.

4441. 4. kikezdés: «*A' Nyelv' ügyében ismét megszólalok.*» Csak mellékesen szolt az *Aurora* és *Hebe* bírálataiban; egyenesen támadni az orthologokat nem akarta; v. ö. egyébként a 4497. számú levél jegyzetével.

4442. A levél kezdete: «*Hébkneknek egy Recenzióját készítettem*»... Ez a recensio a *Felsőmagyarországi Minerva* 1825. évf. 2. f. 43—47. lapjain jelent meg.

4443. 277. lap alúl 8. sor: »A 30. esztendőös áldozó Kazinczyban Theokriemre ismertem.« Minden valószínűség szerint Guzmics nem 30, hanem 50 esztendőst akart írni, a mivel Kazinczynak 50. évi jubileumára, illetőleg az ez alkalomból megjelent mellszobra metszetére czéloz.

U. o. folytatás: »Igen szép a *Hít szava*.« Kazinczynak e legismertebb ódája a Hebe IV. köt. 170—1. lapjain jelent meg, *Intés* című 6 soros epigrammja u. o. 260. l.

U. o. folytatás: »*Vitkovics szava is a Hitről*.« Vitkovicsnak több epigrammja olvasható u. o. és pedig az *Imádság* és *A' hit* (98. és 261. l.); Guzmics ez utóbbit érti.

U. o. alúl 2. sor: »Ki ne örvendjen, midőn két Grófot nyájas vetekedésben kap a litteratura mezején?« Guzmics gr. Desseffy Józsefre és gr. Teleki Ferenczre czéloz; t. i. amannak »*A' bor és a' víz. Gróf Teleki Ferenczhez* Paszmosra. Kassán, Februáriusban 1824« című verse u. o. 49—61. lapokon olvasható; v. ö. a 4339. számú levél jegyzetének 2. pontjával.

278. lap fölül 12. sor: »A rényről, valamint több új szavainkról is ... a Gyűjteményben fogok szölli. « Czéltás Guzmicsnak a *Tud. Gyűjtemény* 1825. évf. V. f. 35—65. lapjain megjelent következő című értekezésére: »Gondolatok az emberi nyelvnek, különösen a' magyarnak, némelly tulajdonairól, a melyben ide vonatkozólag ezeket olvassuk: »Nem lehet nem sajnós, hogy a' *virtus* fogatának szót adni mind eddig nem tudunk. *Erkölc*s csak annyi, mint *mores*, *Sitten*: azért mondhatom jó, rossz erkölcs. Van *erény*, vagy megkuritva *rény*; 's ki az erényt kitalálta, nem rosszul látott; így csináltak a' Hellenek *ἀρετή*-t *ἄρεσι*-ből, a' hadak erős Istenének nevéből; így a' Latinusok *virtus*-t a *vir*-ből, a' férfinak, kiből erő van, nevéből; 's úgy hiszem, mind a' kettő sok ideig csupán hadi erőt jelentett, 's csak a' két nemzetnek erkölcsi mérvességével kezdett erkölcsi, belső érdemű tettekre alkalmaztatni. Nem volt tehát példa nélkül az erőből csinálni *erényt*. Ki ez az *e*-től megfoszlotta, úgy látszik, ezt azért tette, hogy a' szó egy tagra szállítassék. A' kettő között egyiket el kell fogadnunk; 's épen nem jól esnék, ha egyki egy harmadikkal lépne elő: az eféle fogatokhoz nincs, nem kell synonymum. *Erényben* az erő nyilvánabb, mint *rényben*, 's a' gyökérszónak nem szükséges tulajdona az egy tagúság; c' mellett sem *erény*, sem *rény* nem gyökér, hanem származtatott szó. Még is oddig többen rényeztek, mint *erényeztek*. Akármellyikkel éljen valaki, tőle azt méltán megkívánhatni, hogy a' *virtus*nak hagyjon békét: hiszen épen azért kívánunk ennek a' nemes fogatnak eredeti igaz magyar szót adni, hogy idegennel élni ne kényteessünk.»

U. o. alúl 5. sor: »A *Veszprémi Értekezéseket* nem hagyhatom szavamnak visszahuzása nélkül.« T. i. Horváth János *Egyházi Értekezések* című folyóiratát, a melybe Guzmics később is dolgozott. De a *Felsőmagyarországi Minerva* 1826. és 1827. évfolyamába is dolgozott, valamint a *Tud. Gyűjtemény* 1825—1827. 1829. 1830. 1833. és 1836. évfolyamaiban is több értekezése olvasható.

4444. A levél eleje: »Ez a' legelső levelem Budáról, mióta várában, mint hivatalát elkezdtél *Subst. Provincialis Commissarius* lakom.« A *Magyar Kurír* 1824. évf. 51. (decz. 24-diki) száma ide vonatkozólag a következő tudósítást közli: »Ő Csász. Kir. Felsőge T. *Döbrentey* Gábor Urat, Ns. Heves Vármegyének Tábla Biráját, mint a' Magyar nyelvben és Litteratúrában dicséretes munkái által szép

hirre kapott Férfit, a' ki ugyan ezen munkás fáradozásai által a' nemzeti Culturának előmozdításában magának jeles érdemeket szerzett, 's egyéb eránt is magát személyes Culturájával és dícséretes maga viseletével megkülönböztette; a' Budai kerületben tartománybeli Második Commissáriussá nevezni méltóztatott.»

4447. E rövid levélre vonatkozólag idézem a *Magyar Kurír* 1825. évf. 14. (febr. 18-diki) számában Pánczél Dánielnek lapja olvasóihoz intézett sorait, a melyekben röviden elmondja lapjának egész történetét, alapításától fogva egészen 1825-ig. Pánczél Decsyvel együtt 1798—1816-ig írta a lapot, azután 1821-ig egyedül, de megfogadta, hogy a jövedelemből minden száz fizető után száz frtot ad Decsy S. özvegyének s árváinak. Szándékát valósította is, noha 1816-tól kezdve bélyegre is költenie kellett, s a megrendelők száma is szemlátomást fogyott.

«Ily környülfállásokkal küszködven — folytatja Pánczél D. — oly reménység táplált, hogy ha magam mellé társat veszek, ennek fáradozásai által talám ezen Nemzeti Ujság, a' M. Kurír gyarapodást fog találni. *Igaz* Sámuel urat vevém-fel társul, a' ki neki tett ajánlásomat 1821-ben elfogadta, 's az óta a' M. Kurír' kiadásában minden munkát, minden töllem való megkötötetés nélkül, egész 1824-nek Septembere' végeig egyedül tett.

«En azonban így se' érhettem-el czéomat. A *Kedveskedőt*, oly remén-séggel, hogy ez az Ujságot becsesítvén, talám a' Fizetők' számát is legalább valami-vel nevelni fogja, az 1824-dik esztendőnek elejétől fogva kiadni 's Olvasójink-nak megküldeni jónak találtuk. Talám nem hibázom, ha azt mondom, hogy csudálni lehet, hogy még ezen iparkodásunknak se' lett legkissebb sikere, vagy foganatja. Még a' lefolyt 1824-dik esztendőben is jóval kevesedett a' helyyett, hogy nevedekelt volna Olvasójink száma.

«Innét minden által láthatja, mi okozta, hogy a' *Kedveskedőnek* félbe szakasztását, legalább egy ideig, kéntelenségből 's leírhatatlan szomorkodással, meghatároztam.»

4458. 297. lap 4. kikezdés: «Megújítám régibb ismeretségemet *Rombauer* nevű Festővel.» *Rombauer János* lőcsei születésű arczképfestő, a ki tanulmányai végeztével 1820 táján Oroszországot is meglátogatta; Fessler Ignác Aurél arcz-képével a Pesti Műgyesületnek 1840-diki kiállításán sok dícséretet aratott.

U. o. a kikezdés vége: «Fesslert csak *Aristideszében* szereltem.» Czélzás Fessler ily című munkájára: *Aristides und Themistocles*. Vom Verfasser des *Marc-Aurels*; Berlin, 1792, 2 köt.; második átdolg. kiadása Breslau, 1806; 3. kiadása Karlsruhe, 1809; 4. jav. kiadása Berlin, 1819; magyarra fordította Vizer János, Pest, 1845—46.

U. o. alúl 2. sor: «*Ginovszki* . . .» Bizonyára csekélyebb fontosságú művész, mert nevét a szak-lexikonok sem ismerik.

298. lap 3. sor: «*Maratti.*» T. i. *Maratti Károly* (1713—?), a ki jó ideig csak Madonnákat festett, később XI. Kelemen pápa megbízásából Rafael Santi freskóit restaurálta, a mely működéséről a mostani nemzedék nem a legkedve-zőbbben ítéel. Képei az európai képtárak mindenikében láthatók, p. o. *Apollo és Daphne*, *Madonna*, *Az alvó kis Krisztus*, *Sz. Katalin eljegyzése*, stb.

4459. 300. lap fölül 14. sor: «Prof. *Balugyánszki Mihály.*» E férfú 1769. Felsőörsván született s 1847. halt meg Szent-Pétervárott. Tanulmányait Sátoralja-

újhelyben, Kassán és Bécsben végezte; a jogtudományi szigorlatot Pesten állotta ki s 1789. a nagyváradi jogakadémia tanára lett; 1803-ban a szentpétervári akadémián az államgazdaszat és pénzügytan tanára, tíz év múlva pedig Miklós és Mihály nagyhercegek tanítója. Később Miklós czár kabinetirodájának elnökévé s államtanácsossá nevezte ki. L. Szinnyei J. id. m. I. köt. 499—500. hasábjait.

4462. 304. lap 2. kikezdés 6. sor: «A *Personalis* és a *Judex Curiae*.» T. i. *Szögyény Zsigmond*, a kit 1821-ben nevezett ki a király személynökké, udv. tanácsossá s a sz. István-rend lovagjává, 1825 végén pedig alkanczellárrá, a sz. István-rend középkeresztesévé s v. b. t. tanácsossá; l. a *Hazai és Külf. Tud.* 1826. évf. 13. (febr. 15-diki) számát. — A *Judex Curiae* ez idétt *Ürményi József*.

4463. 2. kikezdés: »Am 7/3 reise ich nach Ofen, von dort sende ich Ihnen zwei Bücher, die ich herausgegeben: «Meine Gedichte» und «Magyarische Sagen und Märchen.» E művek megjelenését hirdeti a *Magyar Kurír* is 1825. évf. 33. (ápr. 26-diki) számában a következőkép: «1. *Gedichte von Grafen Johann Mailáth*. Zsebkönyv formában. Bécsben, 1825. — 2. *Magyarische Sagen und Märchen*. Brünn, 1825. 12. — A' szeretetre méltó Gróf németül ír, de ír magyarul is, a' mint ezt két Zsebkönyveinkből tudjuk. Elsőbb Verseit az azoknak dolgozta, úgy mond, a' kik nem értenek magyarul. Így a' német Verselés' utjára vezetve, megmaradott ez mellett. Saját Verseit lefordíthatta volna Nemzete' nyelvére, de azt tiltá szerénysége. Az helyett jobban használá, a' Magyar és egyszers-mind a' Német Literatura' javára, idejét, midőn némelly magyar verseiteinket lefordította németre; melly munkája most nyomtatatik Stuttgartban Cottánál. Gróf M. fija az egykori Ministernek Józsefnek, 's testvére a' most megholt Kamara' Elölülőjének, az ifjabb Józsefnek, de nem azon anyától; az ezé Gróf Sándor Aszszony. —

«A' Magyarok' Regéji és Mesclései még ez idén a' mi nyelvünkön is megjelennek. Lelkes, nagy csínú, nagy gondú dolgozás.»

4466. A levél 6. sora: «A most *közelebről megholt Camerae Praeses* . . .» Czélzás gr. Majláth Józsefre, a ki ekkor halt meg. Rövid nekrológiát a *Magyar Kurír* 1825. évf. 21. (márcz. 15-diki) számából közlöm: «Magyar Országról úgy tudósíttatunk, hogy Mélt. Gróf Székelyi *Majláth József Úr*, Sz. István Magyar Királyi Rendjének Nagykeresztese, Cs. K. Kamarás és V. B. T. Tanácsos, Magyar Kir. Kintstartó 's a' Kir. Magyar Ud. Kamarának Elölülője, T. N. Verőcze Vármegyének Fő Ispánya, 's a' Polgári arany-becsület-keresztnek birtokosa, érdemekkel teljes életének 62-tesdik esztendejében, úgynevezett csaló tüdőgyulladásban 's abból következett tüdő-szélülésben, a' f. hónapnak 8-dikán estvéli tízödfél óraker meghalálozott. A' Státus' ezen megkülönböztetett emberének Halála által, a' Monárkha és Haza sokat veszlett.»

4469. 3. kikezdés; «Itt . . . halának el *Kis János* . . . Idibus Martiis pedig Consil. *Horváth* László, és osztán szolgabíró *Kaszner*nek az atyja.» E férfiakról a *Magyar Kurír* 1825. évf. 33. (ápr. 26-diki) számában valószínűleg Kazinczy F. tollából megjelent következő rövid nekrológot olvassuk:

«Zemplén Vármegye egy pár hetek alatt három nevezetes, 's érdemeikben egymáshoz hasonlító férjfűjait veszlette-el. Február 26-dikán Ujhelyben hala-meg,

telyesen elgyengülve sok esztendőig tartott betegeskedései által. Tekint. Kis János Úr, egykor Fiskálisa a' Nagy-Mélt. Almásy-báznak; — Mártz. 15-dikén Azarban Mélt. Consiliárius Pálóczi *Horváth* László Úr, elébb Megyénknék Fiskálisa, tovább Notáriusa, végre második és első Al-Ispánja, nótelen öregségben; — Mártz. 18-dikán pedig Tekint. *Kaszner* András Úr, Megyénk' egygyik szeretett Fő-Szolga-bírájának atyja, 's míg a' most Herczeg Brezenheim által bírt Sáros-Pataki 's Regéczi Várak és Uradalmak, Herczeg Trautsohnnak halála után, a' Kamara által bírattak, Praefektusa, közel 90 esztendő, de ép, egészséges, 's víg kedvű Öreg; valamint Consil. Horváth is, elhülésben inkább, mint nagy korok' elgyengüléseiben. — Ugyan ez a' holnap kapta-ki az élők számából *Tansics* Ignázt Urat is (Mártz. 3-dikán) Nagy Mihályt. Ez a' nyolcz-nyelvű Tudós egykor Nevelője vala Gróf Sztáray Albert Úrnak, mostan pedig, husz eszt. oltá, Bibliothecáriusa. Az ismeretesebb nyelveken kívül bírta a' Görögöt és Angolyt is; 's öreg napjaiban a' Görög és Római Literatúra, a' Botanica és Mineralógia voltak örömei, 's a' két utolsóbbat új munkák által is gyarapította, de a' mellyek nyomtatatlan állanak. Halálát, életének 60-dik eszt., a' kiszáradás okozta.

4470. 2. kikezdés 3. sor: »*Kotzebü* Biographiája...» Valószínűleg a következő czímű művet érti: «A v. Kotzebue's litterarisches und politisches Wirken», Tobolsk, 1819.

4472. 317. lap 4. sor: «*Tihanyinak és Czirákynek* nagyon tetszett az Előbeszéd.» Ebeczki *Tihanyi Ferencz* temesi gróf és főispán, a ki később a magyarországi tót evangélikusok panaszainak megvizsgálására kiküldött bizottság elnöke volt. L. Kis J. *Emlékezései* 590. lapját. — *Cziráky Antal* gr., a ki a *XVII.* és *XVIII.* k. számos helyén előfordúl.

Alább 6 sorral: «*Dókus*, *Papot* és az ifjabbik *Füzessérit* ajánlottam Szilasinak,» T. i. *Dókus Lászlót*, a ki főjegyző lett; *Füzesséry Ágostont*, a kit 3. aljegyzővé nevezett ki Szilassy. Hogy *Papon* kit ért Dessewffy, nem bizonyos, talán *Papp Józsefet*, a ki a *Hebe* több évfolyamába dolgozott s talán táblabíróvá akarta Dessewffy kineveztetni.

4473. 318. lap fölül 10. sor: «Polgár mester *Fáy* Ur.» T. i. Fáy János debreczeni polgármester, a kinek nevezetes műgyűjteményéről Kazinczy sokszor emlékezik.

U. o. alál 1. sor: «Igen nehéz 1826-ra *Hébet* adnom.» Ez évről van keltezve a *Hebe* V-dik, utolsó évfolyama; Igaz S. cz évben meghalt, a mire a köv. kötet fontos adatokat nyújt. Szinnyi J. id. műve V. köt. 7. hasábján hibásan teszi halálát 1826. jan. 7-dikére, június 7-dike helyett.

320. lap: «A Magyar Országi *Diaeta* f. eszt. Sept. 3dikán bizonyosan meg van határozva Pozsonyba. A' Regálist a' *Fő Cancellarius*, a *Propositiókat Márkus, Névény* és *Majláth* Consiliárius Urak készítik.» Igaz S. jó előre értesült az összehívandó országgyűlésről, mert a *Magyar Kurír* csak július 19-diki 6. számában közölte a Pozsonyi német lap után a királynak azon levelét, a mely júl. 3. Bergamóban kelt s júl. 13. érkezett a Helytartó Tanácshoz s a vármegyékhez a szept. 11-dikére összehívandó országgyűlés iránt. — A továbbiakban említett férfiak: *Koháry Ferencz* hg főkancellár, l. a *XVIII.* k. számos helyén; *Márkus Ignácra* nézve l. a *XI.* k. 2499. számú levelét s jegyzetét; *Névény Elek*

udv. tanácsos, aranysarkantyús vitéz; — *Majláth József* gr. helytartósági tanácsos, később zemplénnvármegyei főispán.

4474. A levél 1. sora: «*Delille*' egyik esmeretes munkáját fordítottam.» A mű címe: «A falusi élet. *Delille* francia munkája után versekben szabadon fordítva.» Soprony és Pozsony, 1825. Kis J. *Emlékezéseiben* e munkáját nem említi. V. ö. a 4476. számú levéllel s a *Felsőmagy. Minerva*. 1825. évf. VI. f. 245—6. lapjával, a hol e fordítást *Dessewffy József* gr. ismerteti, s a *Tud. Gyűjt.* 1825. évf. VI. f. 86—91. lapjaival.

4475. 321. lap 9. sor: «Ihre Gedichte hab' ich in der Kassai *Minerva recensirt*» ... V. ö. a 4463. számú levél jegyzetével. *Kazinczynak* e bírálatát l. az id. folyóirat 1825. évf. apr. füz. 158—161. lapjain.

4476. 323. lap 2. kikezdés 4. sor: «*Juvenalísnak* ... *satírójai* ... végre *kijőnek* *Trattnernál.*» V. ö. a *XVII. k.* 3989. számú levelével s jegyzetével.

4478. 325. lap alúl 1. sor: «In *Liptzkys Repertorium* finde ich die Oerter nicht.» *Kazinczy* *Lipszky János* (1766—1826) következő művére czóloz: «*Repertorium locorum objectorumque in XII tabulis mappae Regnorum Hungariae* ... *Secundum varias in his provinciis usu receptas denominationes ab eodem auctore elaboratum*; *Buda*, 1808.»

4479. 326. lap alúl 6. sor: «*Gravesand* ut mutatása.» *Gravesande Vilmos Jakab* németalföldi bölcselkedő és matematikus (1688—1742); 1717-ig ügyvéd s jogtudós *Hágában*, innentől kezdve a lejdai egyetem math. tanára, 1734-től fogva a bölcséletet is tanította. Ő volt az első nem Angolországban élt tudós, a ki nyíltan *Newton* nézeteit vallotta. Fő műve: «*Physices elementa mathematica, experimentis confirmata, sive Introductio ad philosophiam Newtonianam*», *Lejda*, 1720—1, 2 köt. Összegyűjtött művei *Amsterdam*, 1774, 2 köt.

4482. 331. lap 1. kikezdés: «*Franz Teleki* ... ist durch den Kaiser jezt zum wirklichen Gubernialrath ... ernannt.» Erre vonatkozólag a *Magyar Kurír* 1825. évf. 25. (márcz. 29-diki) száma így ír: «Császár és Király Ő Felsége kegyelmesen méltóztatott *M. Gróf Széki Paulai Teleki Ferencz* Ő Ngát, Cs. K. Kamarást a' Fels. Kir. Magyar Helytartó Tanácsnál eddig Honorarius Titoknokot ugyan ezen Fels. K. Helytartó Tanátshoz Consiliáriussá kinevezni.» A 39. számban pedig az erdélyi kormányzékhez való kinevezése van közölve, másokéval együtt. V. ö. a 4493. számú levéllel s jegyzetével.

U. o. 3. kikezdés: «*Äusserst gelungen ist, was sie über die Sprache sagen.*» V. ö. a 4484. számú levél jegyzetével.

4486. 342. lap 1. kikezdés: «*Minervában ditsértél.*» *Kazinczy* a 4434. számú levél jegyzetében id. cikkében a következőket írja *Jankovich Miklósról*: «Óhajtani kell, hogy ... ügyünk' lelkes barátja, a' ki efiélékben (t. i. régi maradványokban) is temérdek gazdagsággal bír, *Wadasi Jankowich Miklós*, szállaljon meg, 's egy csomóban adja mind azt, a' mit társaim együtt bírni óhajtanak.»

4487. A levél 4. sora: «A' Magyar Kurír' leveleiben ... fogod olvasni, mint méne véghez a' mi *Szilasynek* *introductiója.*» A nevezett lap 1825. évf.

II. félfév 43. és 44. (jún. 3. s 7-diki) számában közli Kazinczy Szilassy József beiktatását. V. ö. a *M. P.* 253—257. lapjaival, hol a forrás hibásan van idézve. A közlemény Kazinczy eredeti művei között fog megjelenni.

4491. 350. lap 1. sor: «Hebebul *Zrinyidet Németre fordítottam.*» Cserey F. fordításának címe: «Nicolaus Zrinyi in Szigoth. Frey nach dem Ungarischen. Mit einigen Worten über Krafft, und seine Kunstausstellung im Monat May 1825», Wien, 1825. Esztegár László e művet nem találta a budapesti közönyvtárakban, pedig az egyetemi és múzeumi könyvtárban megvan; de Esztegár L. nem tudta, hogy Kazinczynak e művét Cserey F. fordította németre. L. a *Művészet* 1905. évf. 67. l.

4493. 352. lap alól 2. sor: «Ismertedé *Tartlert* . . . Meghólt.» Tartler János nekrológja a *Magyar Kurír* 1825. évf. 32. (ápr. 22-diki) számából itt következik: «Erdélyben Szeben városában Márcz. 26-dikán kimúlt a' világból forró hidegclésben életének 72. esztendejében Mélt. *Tartler* János Úr, Erdélyi Fő Kormányzéküi Valóságos Királyi Tanácsos, a' Leopold Császári Rend Rittlere 's az Erdélyi Szász Nemzet' Comesé. A' boldogult Brassóban született, ugyan ott kezdette szolgálatját mint Város' Vice-Notáriusa, későbbre a' Kir. Fő Törvényes Táblánál Protokollistává 's azután Titoknokká, ismét későbbre az Erdélyi Fels. Ud. Cancellariánál 's azután Erdélyben a' Fő Kormányzóséknél Valóságos Titoknokká nevezetett, a' hol végezetre a' kegyelmesen uralkodó Monarkha az ő hosszas hűséges és hasznos szolgálatait azzal jutalmaztatta-meg, hogy őtet 1812-tőben Valóságos K. Kormányzéküi Tanácsossá 's későbbre a' Leopold Császári Rendjének Rittori Keresztésévé, 's 1816-ban az Erdélyi Szász Nemzetnek Comesévé kinevezni kegyelmesen méltóztatott. Benne sokat vesztett a' Hazá, mert mindenenek megvallják felőlle, hogy valósággal tudós, kipalléroztatott 's tiszta egyenes szívűséggel felruházott ember volt; e' mellett bölts magaviselete 's felekezete eránt viseltető igazságos buzgósága által annak nagy szolgálatakat tett 's e'-képpen magának az előtt örök emlékezetben maradandó érdemeket szerzett. Mint a' Státus' elsőbb Tisztviselőji közzé tartozott ember, úgy is megkülönböztötte magát mind személlyes szép tulajdonságai, mind pedig alattvalói hűsége által.»

353. lap 3. sor: «Mű *új Kormányi-Tanáts-Urakat kaptunk.*» Erre vonatkozólag idézem a *Magyar Kurír* 1825. évf. 39. (máj. 17-diki) számából a következő tudósítást: «Császár és Király Ó Felsége a' Magyar F. Kir. Helytartótanátsnál eddig volt Tanácsost Mélt. Gróf *Teleky* Ferencz Urat, továbbá Mélt. Gróf *Lázár* László Urat az Erdélyi Fő Kormányzéküi volt Titoknokot, és *Wachsmann* János Urat Tartományi Biztosi Adjunktust, az ő különös tehetségeiket 's érdemeiket tekintvén, Erdélyi Valóságos Fő Kormányzéküi Tanácsosokká méltóztatott kinevezni.»

4494. A levél 7. sora: «Administrátorunk egy *Zelinka* nevű ifjat a' Primásnak ajánlani szándékozott.» V. ö. a 4487. számú levéllel s jegyzetével. Kazinczynak a *Magyar Kurír*-ban közölt tudósításában a hivatkozott pont így hangzik: «A' gymnasiumban gyakorlott ifjakat vizsgálat alá vette (t. i. Szilassy József), 's egy Szepesi *Zelenka János* nevű ifjú eránt, ki pappá kíván lenni, igéretet leve, hogy azt Ó Hercegségének, az ország Primásának különösen fogja ajánlani.»

4497. 2. kikezdés: «Itt küldöm a' Szirmay Biographiáját és valami igen jót Wielandból... balúl vevék a' mit az Első Füzetben mondtam.» Az első ily czimvel jelent meg a *Felsőmagy. Minerva* 1825. évf. szept. füz. 349—354. lapjain: «Udvari Tanácsos Szirmai Szirmay Antal Úr Élete. Tulajdon jegyzései után.» A második u. o. júl. füz. 269—286. lap: «Wieland Adelung ellen: Mi a' Tiszta Némettség? (Wielands Werke. Supplem. VI. Band.) Tükkörül azoknak, kik nyelvrontást emlegetnek, 's ezt kérdezzetik: Mi a' Tiszta Magyarság? — 's intésül a' szere felett morészeknek.» Wieland értekezése most a Hempel-féle kiadás XXXVIII. kötetében 3—48. l. olvasható. — Szirmayról Kazinczy már u. o. az 1. füz. 5—14. lapjain megjelent cikkében is említést tesz, idézvén Szirmaynak a Zemplén vármegyéről szóló művét a régiségekre vonatkozólag s o megjegyzést fűzi hozzá: «De ez nem egyéb mint játék, a' min a' sok érdemű férjliu annyira kapott, hogy sokszor azt is állítá, a' mit maga nem hitt. Mi, kik ötlet első ifjuságunk oltá ismertük, ennek sok példáját hozhatnánk fel.» Ez az, a mit «balúl vettek» neki.

4499. 357. lap 3. kikezdés: «A' B. Pali Attya...» T. i. *Bánffy Pál*, krasznavármegyei főispán, a kirc Cserey Farkas nagyon haragudott, mint a XVI. k. 75. 127. 245. stb. lapjai bizonyítják.

4501. A levél kezdete: «Prof. Kézy Néked a' Piron Verseivel kedveskedik.» Kazinczy talán o kiadást érti: Alexis Piron: «Oeuvres complètes,» Paris, 1776.

360. lap 4. kikezdés 3. sor: «Közlém... a' Szirmayház Genealogiai 's Historiai deductioját.» V. ö. a XVII. k. 3855. számú levelével s jegyzetével.

4504. 364. lap 2. kikezdés 2. sor: «Guzmicz, Kis küldtek munkákat... Jó lenne, ha szereznel dátumokat a' volt Egri Püspök Eszterházy Károly, a' Cancellarius Eszterházy Ferencz, a' volt Camerae Praeses Majláth, és a' volt Personalis Majláth élet írására.» Guzmicstól a *Felsőmagy. Minerva* 1826. évf. III. negyedében a köv. című dolgozat olvasható: «A' múlt század fáradozásai a' kritikában Herder' előadása szerént;» — Kis Jánostól u. o. I. füz. 529—532. l. «A' Régiek feléledéséről 's annak hasznairól,» az 532—5. l. pedig «Az Írás és Könyv-nyomtatás (Herder után),» stb. A mikro Dessoewffy Kazinczyt felszólítja, hogy szerezzen adatokat: Kazinczy nem teljesítette, a kijelölt férfiakra vonatkozólag valószínűleg nem juthatott hiteles adatokhoz.

4506. 369. lap fölül 15. sor: «Piarista Prof. Szakálas Ur.» T. i. *Szakállos Cal. József* a II. human. prof. és hitelemző az újhelyi gymnasiumban.

370. lap alúl 4. sor: «Vay Ábr. ott vala.» A *Magyar Kurír* 1825. évf. 39. (máj. 17-diki) száma közli, hogy Borsod várm. tizennégy évi szünet után tisztválasztó közgyűlést tartott, a melyen *Ragályi József* első alispáni hivataláról lemondott, s helyébe Vay Ábrahámot választották 3095 szavazattal; másod alispánnak meghagyatott Fodor Pál.

371. lap 2. kikezdés: «Rhédey... betegesen fekszik Beregszászban.» A *Magyar Kurír* 1825. évf. (jan. 4-diki) száma közli, hogy gr. Rhédey Lajos biharvármegyei adminisztrátort a király Bereg várm. adminisztrátorává nevezte ki. Ugyane lap 11. (aug. 5-diki) számában Rhédey Lajosnak a vármegye által való fogadásáról tudósít, közli beszédét, a melyről a közgyűlés azt határozta, hogy az alispánéval együtt kiadassék.

4508. 373. lap 3. kikezdés 3. sor: «*Bori Úr.*» T. i. Borfői Bory Miklós, előbb a kir. tábla proto-notariususa, később bírója; ekkoriban nevezte ki a király ez utóbbi hivatalra.

4509. 1. kikezdés: «*Birkenstock által dolgozott Sándor Nádorunk' Epitaphiuma.*» Dessewffy J. a *Felsőmagy. Minerva* 1825. évf. II. negyede elején közli Sándor Lipót nádor életrajzát arcképével együtt (119—124. l.) és a 123. lapon idézi Birkenstock következő című munkáját: «*Aeternae memoriae Alexandri Leopoldi Archid. Austr. Hung. Palatini arduis nati, solertis, strenui, Caesari, Augustae, e regia stirpe fratribus, sororibus, firmante in dubiis consilio suavitate sodaliti, generosa indole*»... Viennae, 1795.

375. lap 7. sor: «*Almágy*... azt hirdeté Egerben...» Kazinczy minden valószínűség szerint *Almássy Józsefet*, Heves várm. administratorát érti.

4512. A levél első kikezdésében említett férfiak sorrendben: *Comáromy István*, Abauj várm. 2. alispánja; *Vitéz János* u. o. táblabíró; — Sáros várm. alispánjai *Bornemisza László* és *Szinyey László*, főjegyzője pedig *Berzeviczy Hieronymus*.

381. lap utolsó kikezdés: «*Borsod wollte Vay und Notair Palóczy senden.*» Borsod várm. *Vay Ábrahám* első alispánt és *Ragályi Tamást* választotta követévé, a kiket Kazinczy id. főjegyzésében a «tántoríthatatlanok» közé soroz.

4514. 387. lap alúl 8. sor: «*Sie wusste, dass Bihar den Grafen Karl Csáky u. Zombory zum Landtag schickt.*» Kazinczy rosszul értesült; Bihar várm. *Miskolczy István* cs. és kir. kamarást és *Sombory Imre* másodalispánt választotta követül az 1825—7. országgyűlésre; Kazinczy mind a kettőt a «lánynelegk» rovalába osztja.

Folytatás: «*Dass aber dort das Comitát den Gencsi Laczi... zum ersten Vice Gespann gewählt habe, ... das erfuhr ich abends.*» A *Magyar Kurír* 1825. évf. 19. (szep. 2-diki) számában közli, hogy Bihar vármege aug. 8-dikán tartotta tisztválasztó közgyűlését gr. Zichy Ferencz elnökelete alatt, a midőn *Gencsy Lajos* [!] első, *Sombory Imre* másodalispánnak választatott; fizetéses táblabíró lett Kazinczy Miklós is.

4515. 390. lap 2. kikezdés 7. sor: «*Nem voltam Dókussal, hogy gyönyörű tettét megköszönhettem volna.*» T. i. hogy Dókus László Kazinczy helyett 100 frtot fizetett Ellingernek. V. ö. a 4511. számú levél 1. kikezdésével.

U. o. 3. kikezdés: «*Balásházy János... keveset tart Angyalffy felől.*» *Angyalffy Máttyás András* 1776. febr. 5. született Naszályon (Komárom várm.) s 1839. márcz. 17. Pozsonyban halt meg. Tanúlmányai végeztével különböző helyeken tartózkodott mint nevelő, míg 1818-ban a keszthelyi Georgikon tanára lett, s ez állásától 1823-ban vált meg, a midőn Pestre települt. A M. Tud. Akadémia 1832. lev. tagjai közé választotta. Pesten indította meg a *Mezei Gazdák Barátja* című lapját, a melynek hirdetését l. a *Magyar Kurír* 1824. évf. 46. (jún. 8-diki) számában; a lap hetenként kétszer jelent meg, de csak az 1824. év második s az 1825. évnek szintén második felében; három évi szünet után 1829-ben ismét megindult és járt 1830. jún. 30-dikáig. 1832-ben *Mezei Gazda* címmel havi folyóiratot kezdett Angyalffy, de csak 6 szám jelenhetett meg belőle

Egyéb német és magyaryelvű gazdasági műveit I. Szinnyei J. id. m. I. köt. 180. hasábján.

U. o. 4. kikezdés: «Balúl veszem annak, a' ki eránt kérdesz...» T. i. b. *Wécsey Pálnak*, a ki gr. Lőrök Józsefet az anyagi romlástól féltette.

4516. A levél megszólítása és befejezése hiányzik az id. kiadványban, ezt a M. Tud. Akad. könyvtárában meglevő másolatból pótoltam.

392. lap fölül 8. sor: «Az ifjú Sáhgy *Verseghynek Vindiciájival* fenyeget bennünket.» Zádor bizonyosan a *Verseghy Ferencz Maradványai és élete* című kiadványra céloz, a melynek megjelenését a *Magyar Kurír* 1825. évf. 47. (decz. 9-diki) száma hirdeti, felsorolván a mű tartalmát is. E kiadást Sáhgy Sándor készítette sajtó alá, a ki 1826. febr. 26. halt meg. L. a *Haz. és Külf. Tud.* 1826. évf. 17. (márcz. 1.) számát.

U. o. 1. kikezdés: «Vörösmarty *Zalánját*... Kulcsár... megdicsérte látatlanban.» Czélsz Kulcsár Istvánnak a *Hazai és Külf. Tud.* 1825. évf. 10. (aug. 3-diki) számában megjelent következő cikkére:

«*Zalán futása.* Hósi Költemény. Irta Vörösmarty Mihály.

«Ezen nevezet alatt készült mostanában, és nyomtatása egynehány nap múlva elvégződik azon eredeti vitézi Költeménynek, melly ugyan vitézi versekben Vörös Marty [!] Ur által nyújtatik be a' Hazának. Erre minden Hazafiakat, ifjút, öregét, annyival inkább figyelmetessé kívántuk tenni, mivel a' munka igazi poétai lélekkel, éles ítéllettel, hathatós érzéssel vagyon készítve, és a' nyelvnek tisztasága, éreli válogatása, és ékes tsinossága által is magát jolesen megkülönbözteti; úgy hogy ezen Költeményt, mint valóban Literatúránkra és nyelvünkre nézve, új nyereséget, úgy tekinthetjük. Az ifjú Szerző gondolatait napkeleti képekkel gazdagította meg, és szerentesen indúlt azon útra, mellyen kellene járni nemzeti költőinknek, hogy a' Magyar Olvasóval igazán érezlessék az Európai nyelvektől olly annyira eltávzó nyelvünknek szépségét: mellyet sem a' Görög, sem a' Deák, annyival inkább nem a' többi napnyugoti nyelvek nyomain, fel nem emelhetünk. Óhajjuk, hogy ezen vitézi szép Költeménynek sok vevői legyenek, kik bizonyára mind annyi kedvellői is lesznek.»

U. o. 2. kikezdés: «*Deák Antal Regéji.*» V. ö. a 4377. számú levéllel s a rá vonatkozó jegyzet 2. pontjával.

Folytatás: «Kisfaludy Sándor *Gyulafyja* már nyomtatatik.» Zádor Kisfaludy S-nak a *Gyula szerelme* című regéjére céloz, a mely még ez évben megjelent Budán; l. a *Hasznos Multságok* 1825. I. 89—90. lapjait.

U. o. 3. kikezdés: «A' jövő évi *Aurora* sok jó darabot fog birni.» Az említett darabok itt következnek: Kisfaludy Károlytól *A' fejér köpenyeg*, 65—86. l., (a *Pöröndy Tamás' levelei* cz. műve nincs e kötetben); Kiss Károlytól *A' Házi Barát* 31—38. l. (tehát nem *A' Házi Bánat*, mint Zádor Gyula tévesen közölte), A' kenyeres vitéz 98—103. l.; — Szenvevtől *A' két férj' hitvese* 117—140. l.; — Vörösmartytól *Cserhalom* 141—172. l.; — Kisfaludy K.-tól *Dal* 39—41. l.; — Bajzától *Borének* 87—91. l.

4521. 399. lap fölül 10. sor: «*Aczél István* neve nem a' legkedveltebb név volt.» V. ö. a *IV. k.* 1036. számú levéllel s jegyzetével.

4524. 406. lap fölül 5. sor: «Jobb dolga van *Bethlennek*, ki Munkácson fogva tartatik.» Igaz-e Kazinczynak ez az értesülése, nem tudom; a mely nem-

zedékrendi följegyzéseket láthattam, egyben sincs följegyezve, melyik Bethlen volt Munkácson fogva. Vajjon nem Bethlen Sámuel gr.-e, a ki 1790-ben az ellenzéki felfogás képviselője volt egy művével?

U. o. 6. kikezdés: «*Domokos Lőrincz* Dietai Követnek választaltott . . . Az Ülésben ütötte meg a' guta.» L. a *Magyar Kurír* 1825. évf. 19. (szep. 2-diki) számában megjelent rövid nekrológiát.

4525. 407. lap fölül 14. sor: «*Vámosi Ur.*» Vámosy Mihály — mint Szinyei Gerzsonnak kéziratban hozzám küldött jegyzete mutatja — nyugalmazott ref. lelkész volt, a ki vidékről települt ekkoriban Sárospatakra. L. Kazinczynak a hozzá 1826. júl. 25-dikén írott levelét a köv. kötetben.

4527. *Szabon János.* Ez időben sárospataki köztanító, később jánosibeli lelkész (Gömör várm.), alapos tudományú s nemeslelkű férfiú volt. «Theologiai tudományának fényoldala a bibliai eredeti nyelvekben való nem közönséges jártasság, különösen a zsidóban, melyből állandóan vizsgáló volt a papi cenzurákon, s a vizsgálatra készülöket szíves útmutatással s oktatással is segítette.» *Vasárnapi Ujság* 1879. évf. 36. sz. és *Prot. Egyh. és Isk. Lap* 1878. évf. 32. szám.

4528. 411. lap 1. kikezdés vége: «*Kecskeméthy'* hol létééről valamit megtudhatnánk.» *Kecskeméthy János* sátoraljaújhelyi lelkész volt régebben, l. a *XI. k.* 2592. és a *XVI. k.* 3750. számú levelét s jegyzetét. Lehet azonban, hogy Holéczy a hasonló nevű tanítót érti, a ki Kazinczy F. gyermekeit tanította évekkel az előtt.

U. o. 3. kikezdés: «Ezt a' *Versemet a' Minervába* ha méltóztatnék beküldeni.» Kazinczy teljesítette Holéczy Mihály csákvári predikátor kérelmét, mert a *Fülmilém' halála* megjelent a nev. lap 1825. évf. decz. füz. 506. lapján.

4531. 416. lap alúl 3. sor. «*Uj, valóban jó Püspökének* felette nagy kegyében uszik.» Az új veszprémi püspök *Makay Antal*nak 1825. jan. történt halála után *Kopácsy József* (1775—1847), ki az előtt székesfejérvári püspök volt, 1838. decz. 20. pedig esztergami érsek lett.

417. lap fölül 1. sor: «*A derék Tumpacher.*» Bizonyosan *Tumpacher József* egyetemi tanárt érti, a kiről Guzmics mindig a legmélyebb halálával emlékezik; v. ö. Zoltvány I. id. m. 35. lapjával.

4533. 419. lap 1. kikezdés: «Vettem mind Templomi szép *Beszédedet*, mind . . . *fordításodat*, mind a' Kassai Minervában . . . tett *lelkes megszólalásodat.*» Az elsón nem érthet mást Kazinczy, mint a következő című beszédet: «*Halotti prédikáció, mely néhai . . . Káldy János* Urnak, a Dunántúli ev. ekklesiák Fő-inspectorának N. Geresden ápr. 4. 1825. történt utolsó megfeszítetése alkalmatosságával . . . mondatott;» Sopron, 1825. — A fordítás pedig vagy «*A falusi élet*» című, DeHille után, l. a 4474. számú levél jegyzetét; vagy a Juvenalis satírának fordítása, l. a 4476. számú levelet s jegyzetét. — *A Felsőmagyarországi Minerva* 1825. évf. 173—176. lapjain «*Az írók' jussairól a' nyelv-csinosítás körül*» címmel közli Kis J. azt az értekezését, a melyben Wieland, Jenisch és Kazinczy után ő is azt hirdeti, hogy a nyelvet igazában a nagy írók művelik ki. Vódi a költők szabadságát; nem szabad a költöket hibáztatni, ha «szokatlanabb kiejtésekkel, merészebb metaphorákkal vagy elavult és új szókkal» élnek, mivel

«nálók a szók nemcsak hangok, hanem egyszersmind színek, rhythmusok és melodiák is». Nincs miért félnünk, ha némely írók visszaélnék a nekik adott szabadsággal, mert a rossz próbák mihamar feledésbe jutnak. «Bátran tegyenek hát azok — írja Kis J. — a' kik a' könyvírásra belső hivatlatást érznek 's elegendőképpen el vagynak mind a' természet, mind a' szorgalom által készítve, a' nyelv csinostásában szükséges újításokat.» L. ennek méltatását a Bevezetés XXIV. lapján.

Alább 6 sorral: «*Magda* is sok jót monda ugyan ott.» Czélzás Magda Pálnak a *Felsőmagy. Minerva* 1825. évf. máj. füz. 181—202. lapjain megjelent köv. czimű cikkére: «Értekezés a' Magyar nyelvben teendő újítások' barátjai és ellenségei közt lévő perpatvarkodásról.»

4537. 426. lap 2. kikezdés 7. sor: «Milyen silányok a Gyűjtemény darabjai, milyen nyomorulttak a *Recensiók*, kivált a' Lassuéi, péld. az *Aspasié, Zomilláé.*» Czélzás a *Tud. Gyűjt.* 1824. évf. IX. f. 84—108. lapjain X jegy alatt megjelent bírálatra, mely az *Aspasiát* hevesen megtámadja a mértéktelen újítás miatt. — A *Zomilla* bírálatát I. a *Tud. Gyűjt.* 1825. évf. VIII. f. 102—111. lapokon. Az X jegyű szerző a regényt mulattatónak s léleknesmesítőnek találja s hosszasan vizsgálja: mennyire alkalmas erre a czélra, hogy t. i. mulattasson s lelket nemesítsen, a mi szerinte minden regény feladata. — Ugyan e regényről a *Hazai és Külf. Tud.* 1825. évf. 10. (aug. 3-diki) száma következőleg ír: «*Zomilla.* Az *Erbia* szerzője Pálffy Sámuel által. Pesten, Petrózai Trattner Mátyás bet. és költ. 1824.

«Nemzeti nyelvünkön megjelent eredeti Románok között a' ditséretre különösen számot tarthat Pálffy Sámuel Úrnak *Zomillája*. Ez a' mulattató, és lelket nemesítő munka Pesten már 1824-ben, Hazai Literaturánkra nézve igen érdemes Hazánkfia Nemes Trattner Mátyás Úrnál jött ki, és számos Olvasók' kezeikben forog: de Ujságunk által is érdemesnek tartottuk bővebben megismertetni; mivel az Ország szerete isméretes, és nagy meglepéssel 's kedvességgel fogadtatott *Erbiával* egy észnek szüleménnye. Minden tökéletességeit egyenként elő hozni a' hely nem engedi; legyen elég itt csak azt általjában véve megjegyezni, hogy a' tárgy már azért is vonzóbb erejű lehet a' Magyar olvasó Közönség előtt, mivel a' Mohácsi veszedelmkor szerencsétlenül járt Magyarok történeteit foglalja magában. Ezen kívül a' történet' egysége, az Olvasó érzésének az előadás által majd kellemetes, majd kellemetlen megilletése a' nélkül, hogy az a' lelket iszonyatos, és borzasztó jelenésekkel felrivasztaná; továbbá a' történet részeinek egymásból láncszem módjára való függésök; a' személyek helyes characterizálása, és a' tárgy legnagyobb hihetőséggel 's lehetőséggel való előadattatása; a' szerensés kimenetelnek szívet vidámitó ereje, végre a' szép, és minden erőlteett újítástól tiszta, 's a' románok történetekben mustrául szolgálható igazi magyarság, méltók arra, hogy az Olvasók ezen munkára figyelmetesekké tétessenek, és ez minden olvasni szerető Hazafiának különösen ajánltassék.»

427. lap 2. kikezdés: «*Tretter György* Ügyvéd.» Tretter Gy., a ki az Aurora-körhöz tartozott, a korabeli magyar költők műveit fordította németre. 1804. született Pesten; nevét a Vörösmarty *Cserhalomjának* német fordítása tette ismertessé; 1845-ben pesti városi bíró volt, 1850-ben pedig Bécsbe költözött s ott viselt valami hívatalt. *Deutsche Xenien aus und für Ungarn* czimű műve Lipcsében, 1842. jelent meg. Legnevezetesebb fordításai a Toldy-Zádor féle *Hand-*

buch der ungarischen Poesie című munkában olvashatók. L. Wurzbach id. m. XLVII. köt. 170—1. lapjait.

4538. 428. lap 3. kikezdés. «Bárá *Bánffy László* Urnak ismeretségén... örvendek.» V. ö. a *XVIII. k.* 4100. számú levelével s jegyzetével.

Folytatás: «*Van egy barátom...*» T. i. Csercy Farkas.

U. o. 4. kikezdés 2. sor: «*Gr. Kemény Miklós.*» E férfiú gr. Kemény Sámuel és Bothlen Kata fia, aranyosszéki főkirálybíró, a ki 1829-ben halt meg. Két beszédét idézi Szinyei J. id. m. V. köt. 1444. hasábján.

429. lap 1. kikezdés: «Azt mondják, hogy az, a' kinek *nevét ide ragasztom*... A levél eredetijében nincs semmi ragasztás, nyilván már lekopott; Kazinczy valószínűleg Csercy Miklóst érti.

Folytatás: «*Mostani Praescse a' Guberniumnak.*» T. i. B. *Jósika János*, a kiről az előbbi kötetekben többször szól Kazinczy.

4539. Az országgyűlés felirátát magyar fordításban is közli a *Magyar Kurír* 1825. évf. 38. (nov. 8-iki) száma. Hivatkoznak a rendek Ulászló VI. törvénycikkének (a 435. lap alúl 10. sorban hibásan II, VI helyett) 7. 8. pontjaira, hogy elég volna csupán a már régebben alkotott törvények megtartását sürgetni; de a rendek a király igazságszeretetében bizakodnak s kéri, hogy 1.) a törvény által rendelt időben, tehát minden harmadik évben tartassék országgyűlés; 2.) hogy a végrehajtó hatalom az 1790/1: 12. t. cz. értelmében járjon el, s minden közhatalmalban működő tegyen esküt a magyar alkotmányra; a ki ez ellen vét, perbe idéztessek; 3.) hogy minden köztanácskozásaink nyilvánosak legyenek. Kijelentik a rendek, hogy nem fognak késni a bizottsági munkálatok tárgyalásával s minden kérelmekre a király kegyelmes végzését várják.

437. lap 7. sor: «*Jordánszki Kánonok.*» T. i. *Jordánszky Elek* (1765—1840), a ki ez országgyűlésen az esztergami káptalan képviselője volt s az országgyűlésről latinnyelvű naplót írt. A róla elnevezett codexünk egyike legbecsebb nyelvemlékeinknek. Életét és műveit L. Szinyei J. id. m. V. köt. 635—639. hasábjain.

4540. A levél 4. sora: «Az a' czimora, mellyhez most *Zsibrik* állott...» T. i. Döbrentei Gábor.

438. lap fölül 4. sor: «Runy azt a' *Fényfi* leveléből írta-le...» Kazinczy itt Kisfaludy Sándort, az alább 4 sorral említett «*ifjabb Fényfi*» néven pedig Kisfaludy Károlyt érti.

439. lap 2. kikezdés 2. sor: «Ez idén a' *Tud. Gyűjt-ben* szállala-meg *ellenem.*» Horváth József Elek a nevezett folyóirat 1825. évf. III. f. 61—76. lapjain tette közzé második támadását Kazinczy ellen, czime: «T. T. Kazinczy Úr által a' Magyar Verselésbe behozott elisiók eránt.» Horváth J. E. azt mondja, hogy minden valamire való magyar költő művét elolvasta s nem talált más elisiót, csak olyat, a mely a nép nyelvéből ismeretes, s arra a következményre jut, hogy «egy egész nemzetnek úgy szólván törvényét megtapodni s ok nélkül másítani tiltott szabadság.»

4541. 443. lap 5. sor: «Igen derék az Ungvári *Szerencsy* is.» T. i. Szerencsy István, az ungvármegyei főjegyző s követ, a kit Kazinczy id. főljegyzéseiben a «főlig jók, főlig rosszak» közé soroz.

4542. 444. lap alúl 2. sor: «*Babóthy.*» T. i. *Babóthy Imre*, a ki a «tán-
toríthatatlan» követe sorában áll Kazinczy szerint.

A 445. lapon említett követe sorrendben ezek: B. Perényi Zsigmond beregvárm. első alispán, — gr. Schmiedegg Ferencz zemplénavárm. követ, — Ragályi Tamás borsodi követ, — Bezerédy György veszprémvárm. főjegyző, — Németszeghy István mosonyvárm. első alispán, — Kajdacsy Antal baranyavárm. másodalispán, — Színyey László sárosvárm. másodalispán, — Zmeskál József árvai követ, — Somssich Pongrácz somogyvárm. első alispán és nem zalai követ, mint Kazinczy tévesen írja, mert Zala vármegye követei ez országgyűlésen Deák Antal és Szegedy Ferencz, — Bernáth Zsigmond ungvárm. követ.

A 446. lapon említett főrendek ezek: *Illésházy István* gr. Trencsén várm. főispánja, — Lánczy József (l. a XVIII. k. 4067. számú jegyzetét), — *Ghyczy Péter*, alnádor, később a nagyszombati ker. tábla elnöke, a ki 1838. halt meg; l. Nagy I. id. m. IV. köt. 401. lapját; — *Klobusiczky József* Borsod várm. főispánja.

447. lap 1. sor: «*Roszzabb aratást, rosszabb széna csinálást, pogányabb, istentelenebb szüretet* gondolni nem lehet.» Erre vonatkozólag idézem a *Magyar Kurír* 1825. évf. 44. (nov. 29-diki) számában megjelent, nagyon valószínűleg Kazinczytól eredt következő tudósítást: «Patakról, Novemb. 2-dikán. — Szüretünknek vége, holott mi a' Szedéshez Simon-Juda' napja előtt fogni nem szoktunk a' Hegyalján. Borunk képzelhetetlenül rossz, képzelhetetlenül kevés, mint Miskolczon is, Egerben, és az Ér' mellékén Debreczen és Várad között; a' ki másszor száz hordót szűrt, ez idén szerentsés, ha tizet vihet pinczéjébe. Fretlenek voltak a' gerédek, mikor megcsípte a' dér, 's a' hosszú szárazság után neki jöve az eső, 's leverte a' fűtöket, úgy hogy azokat most földről szedtük, nem tőkéjükről. Ilyen rossz vala aratásunk is, 's az alsó Hegyalján még inkább, hol a' föld azt sem igen adá vissza a' mit belé vetettünk. Anyafűvet nem kaszáltunk, mert az nem termelt, száraz és havatlan lévén a' tél, 's esőlen a' tavasz. — Hihetetlen lesz azonfelül a' mit mondunk, 's épen azért tartjuk méllónak fenn-tartani emlékezetét a' Magyar Kurír leveleiben, hogy Octób. 27-dikére virradván, elcsúszálkozással láttuk, mint lepte-el hegyeink' felsőbb felét a' hó. Az, esővel egyveleg, egész nap hullott; és münthogy a' szél hidegen fűtt, emberek, marhák elfagytak. Itt Patakon így bolt-meg Bosnyák Könyvkötő, a' Marhapásztor' bojtárja, két legény, ki a' Vármegye' felsőbb részéről jött-le a' szüretre, és egy leány. A' két legény az út szélén találtatott halva, 's egymáshoz sugorodva. Ezenfelül legelőinken több mint harmincz szarvas-marha; 's az ország-útván sok hámos-ló. Megfagyott embereknek híret Csörgőről, Toronyáról 's Varannó tájékáról is hallánk, 's a' szerentsétlenség sokakat a' Hegyalja melegebb alsó vidékein is érc.»

4543. *Barkassy Imre*, az országgyűlésen nyilván Szemere István követ mellett tartózkodó ifjak egyike, a ki igen fontos tudósításokat küld Kazinczynak. Ő tudósítja először a M. Tud. Akadémia megalapításáról is, a miről lapjaink is megemlékeznek. A *Magyar Kurír* 1825. évf. 41. (nov. 18-diki) számában a következőket olvashatjuk: «Különös emlékezetre méltó az Ország' Rendjeinek November 3-dikán tartott kerületi ülése, melyben midőn a' nemzeti nyelv tökéletesítéséről lett volna szó, és Tudományok M. Nemzeti Acemiájának felállítására javallatott volna, olly közönséges felbuzdulás fogta el az egész gyülekezetet, hogy nem

tsak a' tárgyat kész örömmel elfogadnák, hanem annak végbe vitelére a' Magyar nagy lelkűségnek, és a' Nemzeti méltóságnak örök emlékezetére mindjárt többen nagy summákat ajánlanának. Melly fényes példákat már is, noha még a' dolog az Országos ülésben elő nem fordult, sokan nagylelkű ajánlásokkal követték, úgy hogy nem lehet kételkedni, hogy ezen nemes fel-lelkésedés Nemzetünk culturájának történeteiben örökre fennmaradandó példát fog hagyni.» — *A Hazai és Külf. Tud.* 1825. évf. 42. (nov. 23-diki) számában a következő tudósítás olvasható: «Mínt hogy már az 1790-diki Ország gyűlésében is elő fordult egy Magyar Akademiának felállítatása, és ez eránt az a' Deputatio, melly a' Tudományokra nézve ki volt rendeltetve, vélekedését bé is mutatta, Magyar lélekhez illő következés volt, hogy midőn a' jelen való Ország gyűlésében a' Kerületi ülésben szóba jött ezen nemzeti Akademiának felállítatása, azt mint régen óhajtott tárgyat, mindnyájan kész örömmel fogadták, és a' szent cél által fellelkésítettén, annak végbe vitelére legelőször is Mélt. Gróf Szécsényi István, ama' Nagy Szécsényi Ferencnek lelkes fia, egy esztendei jövedelmét egészen felajánlotta. Ezt követte Mélt. Vay Ábrahám, Tsász. Kir. Kamarás Ur, a' ki 8,000 forintot pengőpénzben; továbbá Gróf Andráshy György 10,000 forintot pengőpénzben; Gróf Károlyi György egyszerre esztendei jövedelmének felét, és jutalom kérdésekre esztendőnként 1000 forintot pengőpénzben; Gróf idősb Pálffy Ferenc pedig esztendőnként Váltó-Czban 1000 forintot. Ily példás hazafiúi áldozatok, valamint nem kételkedünk, hogy sokakat hasonló tételre felbuzdítanak, úgy magokban is méltók, hogy a' Nemzetnél örök emlékezetben maradjanak.

L. különben erre nézve az «Adalékok a Magy. Tud. Akadémia megalapítása történetéhez» című művet: I. Szilágyi Istvántól, II. Vaszary Kolostól, III. Révész Imrétől, Budapest, 1877. Értekezések az I. osztály köréből. Szilágyi István (37. l.) azt írja, hogy az Akadémia eszméjéről nov. 3. Takács Gáspár, majd Comáromy István szólt Nagy Pál előtt. Ez adat legalább is kérdéses. Itt olvashatjuk a 454. számú levélben magának Comáromynak sorait, de egyetlen szóval sem említi, hogy a nevezetes vitában ő is részt vett. Lehet ugyan, hogy szerénysége tartóztatja őt vissza, hogy a saját szerepét emlegesse; de mégis feltűnő, hogy Kazinczynak erről senki sem ír, holott Comáromy István rokona is volt.

4544. L. az előbbi levelet s jegyzetét.

452. lap kikezdés: «Ezt a' levelet méltóztassék. . . a' *Mikóházi Asszonyokkal* is közölni.» T. i. feleségével s nőtestvérével. V. ö. a 4553. számú levéllel.

4546. 454. lap alúl 11. sor: «*Vajky* Prépost.» T. i. *Vajky György* felső-cörsi prépost-plebánus.

455. lap 6. sor: «Ennek (t. i. Bajzának) az új Aurorában megjelent *Borénekénél* teljesebbet. . . nem ismerem.» Bajzának id. költeménye az *Aurora* V. köt. 87—91. lapjain jelent meg.

4547. A levél kezdete: «Hébet még nem láttam, de Igaz megküldé nekem azon ívét, mellyben *Epigrammod* áll.» A *Hebe* V. köt. 222. lapján olvasható Bajza ismert epigrammja; l. közölve a 4552. számú levélben.

4548. 458. lap alúl 7. sor: «Praeceptoraim *Freyert* magok sem értették.» V. ö. a *XVI. k.* 3796. számú levéllel s jegyzetének 2. pontjával.

4551. 462. lap 1. kikezdés 5. sor: «E' napokban V. Ispán Szögyényi Urnak *Kossuth unokácskája* holt meg.» Kossuth János Szögyény Ferencz leányát, Annát, 1818. szept. 11-dikén vette nőül (*M. P.* 387 l.), s e házasságból származott a megholt unoka.

U. o. 2. kikezdés 2. sor: «*Dercsényi János* felől azt mondá nekem . . . Boronkay . . . hogy a' *harangpénzt az orrában hordja.*» Dercsényi János, az idősb, Kazinczynak sógora volt; itt Kazinczy nyilván az ifjabbat érti, a ki 1802. okt. 6. Tokajban született s 1863. aug. 29. Bécsben halt meg. Kassai és sárospataki iskolázása után Pesten kezdte nyilvános pályáját, mint a kir. ügyigazgatóságnál gyakornok, 1827-ben ügyész, 1830-ban az udv. kamaránál titkár, négy év mulva udv. tanácsos s 1836-ban a temesi kamarai igazgatóság elnöke lett. Tudományos tapasztalatok végett különféle külföldi utazásokat is tett. 1839-ben őt is, Pál testvérét is (1797—1843), a kiről Kazinczy is emlékezik, báróvá nevezte ki a király. Nevezetesebb művei: 1. Bericht an die k. k. Landwirtschafts-Gesellschaft in Wien, über eine 1832—3. durch Italien, Frankreich . . . unternommene Reise; Wien, 1834 (magyarúl, francziául és angolúl is megjelent); — 2. Studien über ein humanes Mittel gegen dem Kommunismus und über das Humanitäts-System der Volkswirtschaft, des Volksunterrichts und des politischen Volkslebens; Pest, 1846, (magyarúl és angolúl is); — 3. Magyarországi hitbizományok átalakítási tervéről; Pest, 1847; — 4. Tanulmányok korunk két legfontosabb kérdése felett; Buda, 1849; — 5. Az én nevelési rendszeremnek alapvonalai; u. o. 1851. L. Szinnyei J. id. m. II. köt. 787—8. hasábjait.

Alapos a gyanúm, hogy Kazinczy voltaképp itt a névben tévedt, t. i. nem D. Jánost, hanem Ferenczet kellett volna írnia, mert ily nevű férfit csakugyan, mint a *Haz. és Külf. Tud.* 1825. évf. 10. (aug. 3.) számában olvasható nekrológból értesülnk, ekkor halt meg Munkácson «gyógyíthatatlan melybeli vízi betegségben». Apja D. János, kir. tanácsos, anyja Kazinczy Juliánna, neje Szemere Klára (Szemere István kir. tan. és zemplénavárm. első alispán s Mátyássy Klára leánya). «Ó benne a' Haza egy ügyes Mineralogust, Chemicust, és a' Bánya 's gazdasági Tudományokban jártas Hazafit vesztett el.» Sárospatakon és Lőcsén tanult, aztán Keszthelyre, majd Körmöcz- és Selmezbányára ment a gazdasági és bányászati tanulmányokra. Beütazta Ausztriát s mindenütt a bányamívelést figyelte meg. Hazajövéen, a munkácsi és kovászói timsógyarak igazgatója lett. 36 éves korában halt meg.

462. lap 3. kikezdés 2. sor: «*Breznai* eret vágata.» T. i. Breznay István, a zemplénavármegyei kórház r. orvosa, kinek doktori értekezése 1820. jelent meg Pesten. L. Szinnyei J. id. m. I. köt. 1344. hasábját.

U. o. 5. kikezdés: «József öcsémet nagyon kérem, hogy *B. Fischer Pálnak* írjon nem ritkán.» Ilyen nevű férfit e családból sem Nagy I., sem a *Nemz. Zsebkönyv* nem ismer. Vajjon Kazinczy nem vétette-e el a keresztnévét *Fischer Imre* helyett, a ki ez időben a 16 szepesi város kir. igazgatója volt?

4552. Bajza epigrammjának 9. sorát Zádor Gyula így közölte:

És mikoron eltűnt az hajnal . . .

Itt a javított szöveget visszaállítottam; a Hebe V. köt. 222. lapján e sor így hangzik: 'S majd mikoron eltűn a' hajnal, 's nappali fényben. . .

464. lap 2. kikezdés 3. sor: «A' *mi Kotzebünk.*» T. i. Fáy András.

466. lap alúl 6. sor: «*Én a' rénytól el nem állok.*» Kazinczy azért fogadkozik, hogy a *rényt* használni fogja, mert Kulcsár a *Hasznos Mulatságok* 1825. évf. I. felév 89—90. lapján újabban kikelt ellene *Eröny, Erény, Rény* című értekezésében.

456. 473. lap alúl 12. sor: «Azt mondja *Oken* (Isis, stb.)» *Oken Lőrincz* német természetűdős és bölcselkedő (1779—1851), jenai egyetemi tanár, a ki 1816. indította meg az *Isis* című folyóiratát, a mely miatt állásáról is lemondott; 1828. müncheni, 1832. pedig zürichi egyetemi tanár lett. Legnevezetesebb művei: 1. *Lehrbuch des Systems der Naturphilosophie*, Zürich, 1813; — 2. *Lehrbuch der Naturgeschichte*, Lipsce és Jena, 1816—26; — 3. *Allgemeine Naturgeschichte für alle Stände*, Stuttgart, 1833—45. Ő hívta össze először a német természetvizsgálók egyesületét Lipscebe, 1822.

474. lap fölül 6. sor: «Maga *Takáts* is állítá *Schedius*... Időszaki írása valamelyik füzetében.» Beregszászi Nagy Páinak a *Zeitschrift von und für Ungern* folyóirat 1804. évf. IV. kötete 1. füz. 85—101. lapján következő című értekezése jelent meg: «Etwas über die Magyarische Orthographie»; erre tesz észrevételeket T[akács] J[ózsef] u. o. az V. köt. 227—234., 290—8., 364—73. lapjain.

U. o. a pont vége: «A' mit *Pápay* is megró.» Az idézett mű mondott lapján ezeket olvassuk: «*A' honnyom, honnyunk, honnyi* vagy *honnyai* mind a' Nyelvszokást, az Analogiát, mind az Etimológiát egyformán sérti, mégis arra akarnak némely Iróink szoktatni, 's nem veszik eszékbe, hogy azok így vagynak igazán magyarul mondva: *honni, honnom*... (supán a' harmadik személyben kettőztöttyük meg azokat meglágyítva így: *honnya, honnyok.*»

U. o. 1. kikezdés: «A' miket a' Tek. Ur Erd. Múz. IX. füzet 191—2. l. az *Elisiórol 's divergentiákról mondott.*» Kazinczy az id. helyen közölte rövid felszólalását Kulcsár ellen ily czímmel: «Szabad-e elisióval élni a' Magyar verselésben?» V. ö. a *XV. k.* 3642. és 3709. számú leveleivel s a rájuk vonatkozó jegyzetekkel.

459. 480. lap 1. kikezdés: «Dass *Csaplovics* mich etwas stark gerüget hat, thut mir nicht weh.» *Csaplovics* János, a *Tud. Gyűjt.* szorgalmas munkatársa, részint a külföldi folyóiratok magyar vonatkozású dolgozatait ismertette, részint a *Tud. Gyűjt.* egyes évfolyamait. Kazinczy ellen ilyen ismertetésben támadt, s ez id. megjegyzés bizonyosan ilyen támadásra vonatkozik; de hogy ez a támadás újabban történt-e, vagy már évekkel az előtt, nem tudom. V. ö. a *XV. k.* 3470. számú levelével s jegyzetével.

4561. 484. lap 1. kikezdés: «Jönek tudósítások Posonyból... B. J.-hoz.» T. i. b. Jósika Jánoshoz, a gubernium elnökéhez.

Alább 2 sorról: «Kánonok *Korondi.*» T. i. *Korondi József* pozsonyi kanonok.

4562. Kovacsóczynak *Szondy György* című költeménye nyomtatásban nem jelent meg.

486. lap fölül 7. sor: «*Szólaní fogok Auroráról és Héberől Minervában.*» Szólt is az 1826. évf. máj. füz. 696—704. lapjain.

U. o. alúl 2. sor: «A' kir. második felelet velem egy *Pindaruszi ódát* kezdete.» V. ö. a 492. lappal. Kazinczy e szavaival nem eredeti ódájára czéloz,

hanem *Pindaros' Olympiai VI. Éneke* fordítására, mely a *Hebe* V. köt. 84—92. lapjain olvasható.

4563. Cserey Farkasnak e levélben közölt utasításai első részét tekintetbe vette Kazinczy és Pogány Lászlót teljesen mellőzte; de a Bethlen-ház nemzedék-rendjében nem használta fel Cserey adatait.

4564. *Hubay József*, a kihez Kazinczy e levelet intézi, curialis ügyvéd volt s több előkelő család ügyvédje. A Prónay-családnak az ügyeit is gondozta s úgy látszik, Prónay Simon elhunytával, jószágigazgatója is volt hátramaradt családjának.

4565. A levél 6. sora: «*Mikos... Báróvá, ennek fia... a Debreczeni-Distr. Tábla Praesessévé tétetett.*» A *Hazai és Külf. Tud.* 1826. évf. 2. (jan. 7-diki) száma közli, hogy *Mikos László* államtanácsost, a sz. István-rend lovagját, a király magyar bárói rangra emelte. Fia *Mikos Ferencz*, a ki a kir. táblának számfeletti bírója volt, ekkor lett a debr. ker. tábla elnökevé.

4567. 2. kikezdés: «*Kisfaludy Sándor Játékszínének első kötete.*» Kisfaludy S. *Eredeti Magyar Játékszín* című munkájának I. kötete Budán, 1825-ben csakugyan megjelent, magában foglalja *Az emberi szívnék örvényei* s *A Dárday-ház* című drámáit.

Alább 3 sorral: «*Kölcsey Panaszja.*» Ez a költemény a *Hebe* V. köt. 171—2. lapjain olvasható.

4569. A levél kezdete: «*Sietek... e' kised munkával kedveskedni.*» Horvát István a «*Rajzolatok a magyar nemzet legrégebb történeteiből*» című művét érti, mely ekkor jelent meg Trattnernál.

4571. 3. kikezdés: «*Kassa Tiszt. M. Urat soha meg nem kapja.*» Kazinczy Major Józsefet, a sátoraljaújhelyi ref. lelkészt érti, a ki élete végeig (1830) ott is maradt.

4. kikezdés: «*Látta e az Élet és Literaturát... Kár hogy Kölcsei el nem fojtá hypochondriáját.*» Kazinczy Kölcseynek azon leveleit érti, a melyeket a Vályi-Nagy Homerosz-fordítása ügyében Szemere Pálnak írt, s a melyek az *Élet és Literatura* 1826. évf. I. köt. 265—275. lapjain jelentek meg. V. ö. a *XVIII. k.* 4178. számú levelével s jegyzetével. Az *Élet és Literatura* egyébiránt már a III. füzetben is kikel Berzsenyi ellen, midőn megjegyzéseket tesz Berzsenyi anti-kritikájára. L. a következő kötetet.

4574. 502. lap alúl 9. sor: «*Der Ungarische Ritter Toggenburg.*» Ilyen cízzel közöl a *Taschenbuch für die vaterländische Geschichte* 1820. évf. 256—261. lapjain egy rövid elbeszélést; a czím czélzás Schillernek egyik legismertebb költeményére: «*Ritter Toggenburg.*»

4575. A levél 5. sora: «*A' Pázmány' életénél alig képzelhetni szerencsétlenebb mázolóást.*» A *Felsőmagyarország. Minerva* 1826. évfolyama (519—528 l.) Pázmány Péter életrajzával kezdődik, elől Pázmány arczképével; a dolgozat Debreczeni Bárány Ágoston tollából való; ő írta az 1825. évf. III. negyedének elejére (263—8. l.) Eszterházy Pál hg. életrajzát is, a mely szintén arczképpel együtt jelent meg.

4576. A levél 8. sora: «*Bornemisza...*» Kit ért Barkassy e néven, nem tudni biztosan, mert keresztnevét elhallgatja, de valószínű, hogy *Bornemisza Sándort*, *B. Gábor* sárosvárm. alispán fiát, a ki a negyvenes években ugyancsak Sáros várm. főszolgabírája, később a Bach-korszakban cs. kir. járásbíró, majd az eperjesi ker. tábla bírja lott. L. Nagy I. id. m. pótl. köt. 152. lapját.

507. lap fölül 19. sor: «*Martzibányi János.*» E férfiú a Marczibányi Lőrincz torontálvárm. alispán fia, az 1825—7. országgyűlésen Torontál várm. követe, a kit Kazinczy id. följegyzésében a «hív udvarnokok» közé soroz.

508. lap 3. sor: «*Pálffy Fidé.*» A *Hazai és Külf. Tud.* 1826. évf. 3. (jan. 11-diki) száma közli, hogy a király Székelyi Majláth György helyébe gr. *Pálffy Fidétt*, Vöröskő vára örökös urát, cs. és kir. kamarást, Pozsony várának örökös kapitányát, e vármegyének és Árva várm. főispánját a m. kir. kancelláriához udv. tanácsossá és referendáriussá kinevezte. Ismeretes, hogy később e férfiúnak fontos szerepe volt még hazánk történetében.

4577. 508. lap alúl 1. sor: «*Nógrád Vármegyei Követ Gyurcsányi.*» Kazinczy tévesen írja e férfiú nevét így, helyesen: *Turcsányi Sándor*; id. följegyzésében is tévesen írja Gyurcsányi Gábornak s a «hallgatók» közé sorozza.

510. lap 2. kikezdés: «*Egy Galíciai Gubern. Consil. barátom...*» T. i. Kriebel János; l. a. *XIII. k.* 3068. számú levelét s jegyzetét.

4578. A levél 2. kikezdésében Kazinczy, öcsésének, Miklósnak a gyermekeiről kérdezősködik. Kazinczy későbbi följegyzéseiben (Beeske Bálint birtokában) olvassuk a következő adatokat: Kazinczy Miklósnak 9 gyermeke volt és pedig: 1. Gusztáv-Adolf, szül. Szunyogdon (Bihar várm.) 1799. febr. 11., s 1823. halt meg; — 2. Sándor 1800. jan. 1. született; — 3. Natália, úgy látszik, csecsemő korában elhalt, mert Kazinczy a neve mellé csak keresztet tesz; — 4. Viktor, 1805. nov. 5. született; — 5. Izabella 1808. született s 1809. jan. 25. halt meg; — 6. Dénes, 1811. máj. 4d. született s talán csak pár napot élt; — 7. Titusz, 1812. jún. 29d. született; — 8. Oszkár, kiról Kazinczy id. följegyzéseiben ez adat olvasható: «Ezt Miklós Bólának nevezteté-el később a' Matriculában. szül.»?); — 9. Géza «1816. Mártz. 20d. Porubán születék. Megkeresztelék April. 15d.»

4580. 514. lap alúl 4. sor: «*G. Toroczka Pál... G. Teleki Mihály... G. Kornis Mihály... G. Nemes János.*» A két elsőre nézve l. a *Hazai és Külf. Tud.* 1826. évf. 15. (febr. 22-diki) számát, a melyben a következő adatok olvashatók: Jan. 20. halt meg gr. *Thorockay Pál* cs. és kir. kamarás, Torda várm. főispánja; — 28-dikán pedig gr. *Teleki Mihály* cs. és kir. kamarás, Maroszek fő királybírája s a marosi ref. egyház főgondnoka halt meg. — A két utóbbi férfiúra vonatkozólag az id. lap 1826. évf. 23. (márcz. 22-diki) száma közli, hogy a király gr. *Kornis Mihály* kormányiszéki titkár Kővár vidéke adminisztrátorává, gr. *Nemes János* aranykulcsos kormányiszéki titkár Fogaras vidéke adminisztrátorává nevezte ki.

4581. A levél 1. sora: «*A munkát oly sokáig tartóztattam.*» T. i. Kazinczy-nak a *Bibliai Történetek* című munkáját.

A Somosy János említette írók művei sorrendben ezek:

Danville J. B.: Handbuch der alten u. mittl. Erdbeschreibung zum Gebrauch d. XI. grössern Danvillischen Landkarten; aus den besten Quellen verfasst. Nürnberg, 1785.

Bachiene Vilmos Albert: Historische-geographische Beschreibung von Palästina, nach seinem chemal. u. gegenwärtigen Zustande; aus dem Holländischen übersetzt von G. A. Maas; Cleve u. Leipzig, 1770—6, 4 köt.

Usteri Leonhardi: Commentatio critica, in qua Evangelium Joannis genuinum esse, ex comparatis IV. evangeliorum narrationibus de coena ultima et passione Jesu Christi ostenditur; Zürich, 1823.

Petavius Dionysius (1583—1652): Tabulae chronologicae regum, dynastiarum, urbium, rerum virorumque illustrium; Paris, 1628.

Calvisius Sethus (1556—1615): Opus chronologicum, 1605.

4585. A levélben említett művek a következő helyeken jelentek meg: Bajza: *Széphalom* a Hebe 1826. évf. V. köt. 222. l., *Borének* az *Aurora* 1826. évf. V. köt. 87—91. l.; — Kisfaludy Károly: *Dal* («Volna szárnyam! elrepülnek» kezdettel) u. o. 39—41. l.; Kovacsóczy: *Mari* a *Hebe* V. köt. 72—3. l., *Vadászdal* u. o. 313—4. l.; Kis János: *Névnaphoz* u. o. 96—99. l., *Nyári holdvilágos éjszaka* u. o. 311—2. l. L. az 529. és 557. lapokat.

4589. 527. lap fölül 1. sor: «Az Ujhelyi Predikátor épen most adá-ki (1826) a' vén Theol. Munkáját.» Major József még az előbbi évben kiadta a bibliai történeteket a következő címmel: «Hübner bibliai historiái, az ifjuság és a nemzeti oskolák számára T. T. Adler Friderik Keresztély Urnak negyedik kiadása szerint újra dolgozta, és magyar nyelven kiadta M. J.» Sárospatak, 1825, 2 köt. V. ö. az 554. lappal.

529. lap 2. kikezdés: «*Endre, Vörösmarty,* és ... *Kisfaludy Károly* és *Bajza* miket adának!... *Bártfay* is ugyan jót ada.» Az *Aurora* V. kötetében az itt említett költőknek következő művei olvashatók: Horváth Endrétől *Daliás jélekok Arpád üdejéből* 2—19. l.; Vörösmartytól *András és Béla* (képpel) 63—64. l., *Cserhalom* (képpel) 141—172. l., *Kis gyermek' halálára* 193—4. l. és *A' szép leány* 224—226. l.; Kisfaludy Károlytól: *Dal* (l. a 4585. lev. jegyz.), *A' fehér köpenyeg* 65—86. l., *Mátyás deák*, Vigjálók egy felvonásban 173—186. l., *Bajjal ment, vígan jött* 195—217. l., *Erzsébet* (Elegia, képpel) 221—24. l.; Bajzának a *Borénekén* kívül (l. a 4585. lev. jegyz.) még a *Fájdalmak* című költeménye jelent meg 187—8. l.; Bártfay Lászlónak pedig a zsebkönyv végén olvasható *Királyi fény és kegyelmezés* című elbeszélés 227—287. l. V. ö. a 4590. számú levél utolsó kikezdésével.

4591. A levél 5. sora: «Nyerjen-meg a' Pázmány' Élete' írására.» V. ö. a 4575. számú levél jegyzetével.

532. lap utolsó sor: «*Borsod* ... *Fő-Ispánja* eddig talán megholt.» T. i. Klobusiczky József, a ki 1826. febr. 8. halt meg Pozsonyban.

4593. A levél 2. sora: «G. *Wass Sámuelné* és G. *Bánfi László* elmentek a' földszinéről.» Wass Sámuel grófnéról érdekes adatot közöl a *Hazai és Külf. Tud.* 1819. évf. 23. (márcz. 20-diki) száma. «*Erdélyből*. 20-dik februariusban ezen f. esztendőben Mélt. Gróf Czzegei Vass Sámuelné, szül. Gróf Bethleni Bethlen

Rózália Asszony Ó Nagysága pompás farsangi mulatságot adott, Ő Exc. a' Gubernator Úr is személyes jelenlétével ékesítette ezen Társaságot, mellyet leginkább az tett nevezetessé, hogy egynehány előkelő Gavallérok, nevezetesen pedig: Gr. Bethlen Ferencz, Gr. Gyulai Lajos, Gr. Teleki János, Gr. Kornis Mihály, Gr. Rhédei János, B. Jósika Miklós, B. Jósika Sámuel, Gr. Komény Sámuel, Gr. Bethlen Domokos, B. Bánffy Zsigmond, B. Bánffy Miklós, mind magyar ruházatban jelentek meg. Az öltözet cz volt: magyar nadrág, topánka hozzá, pedig sarkantyús, magyar dolmány, magyar aranyos öv, és Kalpag. — Éljenek a' nemzeti betsületet érző nemes szívek!!

«Ezen mulatságot T. Gyarmathy Sándor Úr tsupán *E* magánhangzóbéli szavakkal írta le.» (Közli a Hasznos Mul.)

Gr. Wass Sámuelné rövid nekrolójját közli a *Hazai és Külf. Tud.* 1826. évf. 15. (febr. 22-dik) száma az *Ofner Zeitung* után, a mint következik:

«Tegnap estve [t. i. febr. 4.] 8 $\frac{1}{2}$ óraker 10 napi nohezebb betegeskedése után meghalt Nagy Mélt. Gr. Vass Sámuel Úrnak Özvegye, szül. Gr. Bethlen Rosalia, Tsillag-Keresztes Dáma, életének 74-dik esztendejében. A' boldogult egy olly Asszonyság vala, kinek az ő magas születésével, és fő Rangjával megegyező vala lelkének, és characterének ritka mértékben lévő kimiveltetése; és sok szép erköltséi egy érzékeny nemes szívvel öszve kaptsoltatva, a' világban boldogságot, és áldást terjesztének.» V. ő. az *H. J.* 354. lapjával.

Bánffy László gr. következő nekrolójját a *Hazai és Külf. Tud.* 1826. évf. 23. (márcz. 22-diki) számából ideiktatom: «Mélt. Losonczy id. L. B. Bánffy László, Ts. Kir. Kamarás Úr, az Erdélyi Nagy Fejedelemségbeli Kir. Fő Igazgató Tanáts' valóságos Tanátsosa, a' Mélt. Reform. Fő Consistorium Előülője, és a' Kolosv. N. Ref. Collegium Inspector Curatora, Febr. h. 9-dik napján e' folyó 1826-dik eszt. életének 68-ik esztendejében az örökké valóságba által költözött. A' ki egész betses életének napjait a' köz terhes hivataloknak viselésére szentelvén: volt a' Mélt. törv. Kir. Tábla Assessora, N. Kraszna Várm. Fő Ispánja, 's ezen hivatalokban tett érdemei után a' Gubern. Consiliariusi hivatalt nyerte el.»

534. lap alúl 18. sor: «A' *Veje* . . . » T. i. Jósika János b., a gubernium elnöke.

Alább 4 sossal: «*Jósika Samu.*» Ez a férfiú Erdély későbbi kancellárja (1805—1860), a kinek működése szoros kapcsolatban van a XIX. század első felének politikai küzdelmeivel; nagy szónok s jeles államférfiú, a ki a Bach-korszakban bátran felszólt az uralkodó rendszer súlyos tévedései ellen.

537. lap 1. kikezdés: «A mi öreg *Vice Praeses*ünk bé adta a Resignatióját.» Úgy látszik, gr. Haller Gáborra czéloz, mint a gubernium első tanácsosára.

4594. A levél 2. kikezdése: «*B.* barátom.» T. i. Bornemisza Sándor. V. ő. a 4576. számú levél jegyzetével.

538. lap 1. kikezdés 3. sor: «3 *Klobusitzkyak* haltak meg.» T. i. *Klobusiczky József*, Borsod várm. főispánja febr. 8.; — *Klobusiczky Gergely* monostori apát s nagyváradí kanonok, Árva várm. táblabírája, kit a *Hazai és Külf. Tud.* 1826. évf. 29. (máj. 12.) száma *Györgynek* mond, tévesen, s közli rövid nekrolójját is; — a 3-dik *ifj. Klobusiczky József* cs. és kir. kamarás, az eperjesi ker. tábla bírája.

Az 539. lap 2. kikezdésében rövidítve közlött nevek kiegészítése: Eötvös Ignác b., Almássy Ignác gr., Cziráky Antal gr.

4596. 543. lap alúl 9. sor: «Miért sanctionálnak olly könyveket (*Grigely, Verseghy!*) melyekben a dolog csupa zavar?» Guzmics Izidor Grigely Józsefnek (1760—1818) következő munkáira czéloz: 1. *Institutiones poeticae in usum gymnasiorum regni Hungariae et adnexarum provinciarum*, Budaë, 1807; — 2. *Institutiones grammaticae*... Budaë, 1809; — 3. *Institutiones oratoriae*... Budaë, 1814. — Verseghy Ferencznek ide vonatkozó művei: 1. Magyar ortografia, avvagy írástudomány... Buda, 1816; — 2. *Analyticae institutionum linguae Hungaricae*... Budaë, 1816—1817; — 3. Magyar grammatika avvagy nyelvtudomány... Buda, 1818.

4598. A levél 1. sora: «*Küldök valamit a' Minerva számára.*» Melyik dolgozatára czéloz Kazinczy: bajos megmondani; a *Felsőmagy. Minervának* majdnem minden füzetében van tőle kisebb-nagyobb közlemény; így a II. negyed *Ürményi József életrajzával* kezdődik (643—8. l.); a májusi füzetben közli a *Hebe és Aurora* V. köt. bírálatát (696—704. l.); de ezeket külön is említi s nem valószínű, hogy ezekre czélozna; inkább az következethető id. szavaiból, hogy valamely kisebb fontosságú dolgozatát érti, ilyen a jún. füzetben ez: «Gróf Vesselényi Ferencz Nádor' Védelme» a 738—9. l., vagy u. o. az «Első Leopold... szerencsés Deák Epigrammatista» czímű, 741—2. l.

4599. 547. lap 2. kikezdés 7. sor: «*Bors Sámuel.*» Valószínűleg kir. táblai ügyvéd, a kinek 1822—1830. években több verses és prózai műve nyomtatásban is megjelent; legnevezetesebbek: 1. A kenyérmezei viadal vagy a hasonlíthatatlan vitézség... Pest, 1825; — 2. Tiszlítár... Pozsony, 1826; — 3. Az őrangyal vagy a névnapi vadászat, Pest, 1830; — 4. A tanácsos, u. o. 1830; — 5. A szemüveg... u. o. 1830. V. ö. Szinnyi J. id. m. I. köt. 1262—3. hasábjával.

548. lap 2. kikezdés 3. sor: «Gr. *Kegelevich János.*» E férfiú (1786—1856) 1823. lett Bars várm. administratora s a köv. évben főispánja; nevezetes szerepet játszott a Morva felőli határigazító bizottságban (1827—30), a melynek elnöke volt; ő készítette el a bizottság jelentését, a mely több kötetre rüg. Nagy barátja volt a tudományoknak s művészeteknek; könyvtára 20 ezer kötetből állott, képgyűjteménye pedig sok híres művész remekeivel dicsekedett. Költeményeket s értekezéseket írt a külföldi folyóiratokba és Lübeck *Patr. Wochenblattjába*, de névtelenül. L. Szinnyi J. id. m. V. köt. 1341—2. hasábjait.

Az 549. lapon említett követekek: Parchetics József, Szerém várm. 1. alispánja, — Jakabffy Simon, Krassó várm. egyik követe, — Petrovich Basilius, Krassó várm. 1. alispánja.

4601. *Vékey Károly.* A Vékey család régi zemplénavárm. birtokos nemes család, s kétségtelenül ennek a tagja Vékey Károly is, de életéről semmi közéleti adathoz nem juthattam.

4602. 557. lap 2. kikezdés: «*Két énekedet nagy örömmel olvastam, 's Éjszakád felől a' Minervában szölkék. Gyönyörű a' mit ott mind a' Zsebköngvek, mind a' Magyar írás felől mondasz.*» V. ö. a 4585. és 4598. számú levelek jegyzeteivel. — Kis J. a *Felsőmagy. Minerva* 1825. évf. okt. füzetében közölt rövid bírálatot a *Hebéről* és *Auroráról* a 419—21. l.; az utolsó itt említett dolgozata aligha más, mint a következő czímű: «Az Irok' jussairól a' nyelv-csinosítás körül», u. o. 1825. évf. máj. füzet 173—6. l.

4604. *Molnos Dávid* 1778. Nagy Ajtán (Háromszék várm.) született s 1836. aug. 16. Kolozsvárott halt meg. A kolozsv. unit. collegiumban s kir. lyceumban tanult, azután a bécsi és jeni egyetemet látogatta. 1805-ben a kolozsvári unit. collegium tanárául választották meg s haláláig itt működött, 1812-től rektori tisztséget is viselt. Mint az *Erd. Museum* dolgozótársáról az illető kötetekben ismételtelen volt szó róla. Számos halolli beszéde nyomtatásban is megjelent; l. Szinnyei J. id. m. IX. köt. 264—6. hasábjait.

Molnos D. az 562. és 563. l. a következőket említi: *Zsuki László, Körmöczi János, Petr. Horváth Károly és Dániel Elek.*... Zsuki helyesebben *Suky László*, 1791. kir. hivatalos, 1792. márcz. 11. halt meg 50-dik évében. «Szerzeményeit — írja Nagy I. id. m. X. köt. 40f. lapján — az unit. egyháznak hagyá, és azokból újra építtetett a kolozsvári anyaiskola is.»

Körmöczi János 1762. Kis-Sároson született s miután a kolozsvári főiskolában tanulmányainak egy részét bevégezte, külföldi akadémiákra ment s visszatérvén 1797-ben, a kolozsvári unit. főiskolában előbb a mathesis és physika tanára, később pedig az intézet igazgatója lett. 1812-ben püspökké választották; 1836. decz. 14. halt meg Kolozsvárott. Számos beszéde megjelent nyomtatásban is, a melyeket l. Szinnyei J. id. m. VII. köt. 90—91. hasábjain, s Nagy I. id. m. VI. köt. 449. lapján, hol már a névben is tévedés van.

Dániel Elek 1783. júl. 13. született s 1848. márcz. 12. halt meg. Felsőfehér várm. főispánja, az erd. kir. tábla elnöke s unit. főgondnok volt. L. a Nemz. Zsebkönyv, II. köt. 149. l.

Petr. Horváth Károly valószínűen ugyanaz a férfiú, a kit Nagy I. id. m. V. köt. 157. lapján említ, mint az 1804. elhunyt Horváth Ferencz és Zsuki Teréz fiát; neje Barcsay Róza volt.

4605. 567. lap 2. kikezdés 6. sor: «*Klió*ból... nem küldhettem.» Kis János e műve ily czímmel jelent meg: «*Klio*, vagy léleknevesítő, részint eredeti, részint fordított darabok, kötött és kötetlen beszédben.» Győr, 1825.

4611. 575. lap 1. kikezdés: «*Tököli* nevű Követünk.» T. i. Tököly Péter Csanád várm. egyik követe.

576. lap 2. kikezdés: «*Gr. Gyulai Ferenczné beteg.*» Meg is halt ez év jún. 23-dikán.

4612. 577. lap 1. kikezdés 9. sor: «*Niemeyer* a' Nevelésről írt könyve...» Niemeyer Ágost Hermann (1754—1828) legfőbb művei ezek: 1. *Pädagogisches Handbuch für Schulmänner und Erzieher*, Halle, 1790; — 2. *Grundsätze der Erziehung und des Unterrichts*, u. o. 1796, 3 rész; — 3. *Leitfaden der Pädagogik und Didaktik*, u. o. 1802.

Alább 5 sorral: «*Halasy Mihály.*» E férfiú 1803-ig ág. ev. magyar lelkész és polgáriskolai igazgató volt Sopronban, innentől két évig gymn. tanár, 1805-től 1818-ig nagygeresdi, ekkor pedig kispéczi lelkész lett. Az a műve, a melyre Kis János czélez, a köv. czimű: «*Válogatott bibliai historiák az ó és új testamontomból*, Hübner János szerént; németből ford.» Pozsony, 1817.

4614. 581. lap alúl 4. sor: «*A' Hebe és Aurora Recensióját* eddig vette az Úr.» Czélzás a *Felsőmagy. Minerva* 1826. évi. máj. füz. 696—704 lapjain «*Könyv-becslés*» czimű bírálatára; v. ö. a 4598. számú levél jegyzetével.

NÉV- ÉS TÁRGYMUTATÓ.

A számok a lap számai; a csillagos számmal jelölt lapon az illető névről vagy tárgyról bővebb felvilágosítás olvasható. A dőlt (*cursiv*) betűkkel nyomtatott címek pedig az új vagy nyelvészeti szempontból tárgyalt szokat jelölik.

- Abairan. 48. 590.
 Abbildung von zwey alten Mosaiken. 488.
 Aczél István. 399. 625.
 Adamovics Antal. 244. 250. 272. 613.
 Adelong: Dictionarium. 365.
 Akadémia (M. Tud. —) megalapítása. 447—452. 460. 461. 477. 481. 498. 515. 521. 539. 567. 570. 629—630.
 Alfieri: Sallustius-ford. 34. 35.
 Almássy Ignác. gr. 188. 416. 446. 470. 471. 539.
 Almássy József. 375. 382. 402. 550. 624.
 Alphabetum (Elementare, universale — totius generis humani —). 365.
 Amade Antal. gr. 20. 41. 64. 446. 588.
 Andrassy György. gr. 381. 447. 450. 451—453. 630.
 Angelo (Majus —). 102.
 Angyalffy Mátvás András. 379. 390. 480. 624.*
 Aranka György. 220.
 Aranyosiné. 241.
 Aszalay Sámuel. 25. 28. 65. 110. 122. 290. 314.
 Ádler Fridrik Keresztély. 635.
 Ányos Ignác. 82. 592.*
 Ányos Pál. 43. 45. 72. 80. 91. 92.
 — —: Callirhoe. 45. 80. 590.
 — —: Krajnyik Lászlóhoz. 45. 80. 590.
 Ányos Pál: Toldy F.-től tervezett kiadása. 57. 80—82. 91. 590.
 Babóthy Imre. 444. 445. 550. 629.
 Bachienec. 517. 554. 635.
 Bacányi János. 43. 91. 175. 185. 202. 219. 223. 322. 324. 413. 464. 466. 473. 486. 590. 607.
 Bajza József. 185. 202. 265. 455. 459. 463. 474. 480. 522. 635.
 — —: Borének. 393. 455. 522. 529. 531. 625. 630. 635.
 — —: Széphalom. 455. 463. 474. 481. 522. 630. 631. 635.
 Balásházy János. 361. 373. 390. 569.
 Balási. 345.
 Balázs Adalbert. 241. 440.
 Balia. 311.
 Balogh János. 444. 550.
 Balogh Péter (Ócsai —). 151.
 Balugyánszki Mihály. 300. 618.*
 Baranyai Decsi János: Sallustius-ford. 99. 594.*
 Barcsay Ákos. 15.
 Barkassy Imre. 447. 462. 506. 537. 547. 629.
 Barkóczy János. gr. 182. 303. 606.
 Baróti Szabó Dávid. 37. 131. 141. 464. 486. 493. 593.
 — —: A ledőt diófához. 252.
 Bartal György. 134. 444. 550. 596.*
 Bartsch. 225.

- Batthyány hg. 546.
 Batthyány Ignác gr. 594.
 Batthyány János gr. 448.
 Batthyány Vincze gr. 439.
 Bayer Gottlieb Siegfried 235. 613.
 Baykor József. 94. 328. 358. 460. 462.
 507. 519. 547. 548. 574. 591. 593.
 Bálintfy József. 192. 209. 303. 314. 353.
 354. 356. 358.
 Bánffyné Borbély Janet. 428.
 Bánffy László b. 42. 353. 358. 428.
 533. 628. 636.*
 Bánffy László b. (ifj. —). 428.
 Bánffy Miklós b. 636.
 Bánffy Pál b. 352. 357. 623.
 Bánffy Zsigmond b. 636.
 Bárány Ágoston. 505. 531. 546. 581.
 633.
 Bárczay Ferencz. 52. 195. 361. 429.
 591.
 Bárczay Ferenczné. 258. 615.
 Bárczay József. 258. 429. 615.
 Bárczay Józsefné Lónyay Piroska. 429.
 615.
 Báróczy Sándor. 486.
 Bártfay László. 529. 531. 635.
 Báthory István lengyel király. 255.
 Beccaria. 395. 396. 399.
 Beckers József gr. 218. 221. 224. 245.
 247. 249. 260. 272.
 Bembus cardinal levelei. 365.
 Beöthy László. 166. 422.
 Beregszászi Nagy Pál. 464.
 — —: Etwas über die magyarische
 Orthographie. 474. 632.
 Berkowetz. 225.
 Bernáth Ferencz. 52. 615.
 Bernáth Gedeon. 406.
 Bornáth Zsigmond. 445. 629.
 Bernini: Venus. 275. 285.
 Berthóti (Ferencz?). 286.
 Berzenczeyné Cserey Drusi. 472.
 Berzeviczy Hieronymus. 381. 624.
 Berzeviczy Kálmán. 241.
 Berzsenyi Dániel. 19. 493. 500. 597.
 — —: Napoleonra. 19.
 — —: Antireconsio. 493. 633.
 Resán István. 213. 609.
 Bethlen-család nemzedékrendje. 488. 633.
 Bethlen Domokos gr. 636.
 Bethlen Elek gr. 98. 593.
 Bethlen Ferencz gr. 636.
 Bethlen Gábor arczképe. 309.
 Bethlen Imre gr. 15.
 Bethlen László gr. 311. 312.
 Bethlen (Sámuel?) 406. 626.
 Bezerédj György. 445. 447. 550. 629.
 Bél Mátyás. 237. 244.
 Birekenstock epitaphiuma Sándor Lipót
 nádorra. 366. 367. 369. 372. 374. 624.
 Blaschke János. 610. 615.
 Blandrata György. 561.
 Blotz: Gartenkunst. 365.
 Bodnár Györgyné. 585.
 Bodó. 316. 371. 388.
 Boér Márton. 189. 268.
 Bogáti. 581.
 Bohus. 425.
 Bonfinius (Antonius —). 365.
 Bónis Sámuel. 368. 372. 394. 396.
 406.
 Bornemisza Gábor. 634.
 Bornemisza László. 624.
 Bornemisza Sándor. 506. 537. 549.
 634. 636.
 Boronkay Gáspár. 389. 462.
 Boronkay Mária. 462.
 Bors Sámuel. 547. 637.*
 Borsiczky 538. 545.
 Bory Miklós. 373. 624.
 Brandau-család. 96.
 Breczenheim hg. 157.
 Breznay István. 462. 631.
 Bruckenthal b. 594.
 Brudern b. 451.
 Brunsvik gr-né. 225.
 Buczy Emil. 596.
 Buri bodnár. 64.
 Burnouf. 33. 245.
 Busk lotiója. 362. 363.
 Bydeskúti Mihály. 524. 525.
 Calepinus. 365.
 Calvisius. 517. 635.

- Canova : Napolcon. 276.
 — : Theseus a minotaurussal. 448.
 Caracci Hannibál : Krisztusfő. 258. 298.
 615.
 Cicero. 31—38. 54. 117. 129. 197. 200.
 368.
 — — : De Republica. 102.
 I. a **Kazinczy F. fordításai** között is.
 Comáromy Anna. 467. 572.
 Comáromy István. 195. 303. 350. 381.
 397. 406. 449. 472. 512. 520. 532.
 539. 548—550. 624. 630.
 Comáromy Istvánné Bárczay Borbála.
 467. 472. 512. 532. 539.
 Constantin orosz hg. 509. 510. 573.
 Cornides Dániel. 233.
 Cortius. 33.
 Cremutius Cordus. 121.
 Csaplovics János. 480. 632.
 Csáky Antal gr-né. 24. 56.
 Csáky Istvánné. 165.
 Csáky János gr. 533. 558.
 Csáky Károly gr. 146. 387.
 Csáky László gr. 361. 615.
 Csáky Mánuel gr. 251. 614.*
 Csáky Sándor gr. 146.
 Császár Elemér. 590. 592.
 Cschalvay Ferencz. 494.
 Csengery József. 480.
 Cserey Farkas. 56. 69. 74. 93. 99. 243.
 310. 327. 328. 348. 357. 428. 460.
 487. 568. 573. 628.
 — — : Zrínyi M. életrajza (Kazinczy F.-től)
 ford. 349. 357. 622.
 Cserey Mihály : História. 99.
 Cserey Miklós. 3. 125. 150. 188. 243.
 267. 274. 309. 335. 351. 382. 414.
 430. 443. 467. 482. 498. 508. 512.
 517. 533. 544. 557. 573. 628.
 Csokonai Vitéz Mihály mellszobra. 139.
 144—145. 276. 599.
 Csoma Zsigmondné Szilassy Teréz. 313.
 343.
 Custodis Dániel. 217.
Czibikél. 312.
 Czindory László. 101. 594.
 Czinke Ferencz. 455. 464.
 Czinke Ferencz : Trufás Levélke. 82—84.
 Cziráky Antal gr. 21. 132. 317. 446.
 470. 499. 539. 574. 620.
 Czuczor Gergely. 213. 609.
Dalberg II. b. 190. 608.
 Danville : Handbuch. 517. 635.
 Daru : Horatius-ford. 8.
 Dayka Gábor. 14. 170. 493.
 Dániel Elek. 563. 638.*
 Dávid Ferencz. 561.
 Dávid János. 24.
 Deák Antal. 170. 392. 492. 603.*
 — — regéi. 392. 603. 625.
 Deák Ferencz. 603.
 Deák György. 63. 64.
 Deáky Zsigmond. 239. 613.*
 De Brosset : Sallustius-ford. 136. 163.
 242. 599.
 Degenfeld gr. 480.
 Delille : Vergilius-ford. 34.
 — : A falusi élet (ford. Kis J.) 320.
 323. 621.
 Dellevaux János Fülöp Ernő (gr. Török
 Mária férje). 291. 305.
 Dellinger József. 146. 600.
 Dercsényi Ferencz (?). 462. 631.*
 Dercsényi János (id. —). 282. 522. 631.
 Dercsényi János (ifj. —). 282. 348. 462.
 631.*
 Dossewffy Aurél gr. 17. 28. 29. 31. 66.
 102. 111. 116. 123. 158. 182. 190.
 241. 249. 251. 262. 266. 288. 289.
 303. 374. 379. 380. 420. 440. 442.
 475. 500. 505. 571. 580.
 Dessewffy Emil gr. (D. József fia). 263.
 Dessewffy József gr. 1. 2. 17. 21. 23.
 28. 60. 63. 76. 100. 110. 121. 131.
 144. 148. 155. 189. 191. 199. 203.
 205. 220. 235. 243. 246. 248. 249.
 250. 252. 259. 266. 269. 286. 287.
 291. 297. 313. 315. 316. 318. 344.
 348. 353. 355. 356. 358. 359. 363.
 364. 365. 367. 372. 374. 378. 387.
 388. 393. 394. 406. 416. 440. 442.
 444. 460. 475. 492. 543. 545. 549.
 550. 570. 578.

- Dessewffy József gr. arcképe. 6. 21. 420.
 — — felelete Lónyay Gábornak. 104—
 109.
 — — : Kazinczy F. születése hatvanadik
 fordulójára. 169. 463.
 — — : Bovezetés a Felsőmagyarországi
 Minervába. 252. 260. 270—1. 287.
 316. 616.
 — — : Bor és szerelem. 2. 586.
 — — : A bor és a víz. 102. 205. 260.
 277. 594. 617.
 — — : Újlesztendei óhajtásom Horác
 után. 102—103.
 — — : Horác levelei. 103.
 — — : Édes Gergely. 104.
 Dessewffy József gr-né Sztáray Elconóra.
 21. 26. 28. 149. 155. 191. 241. 249.
 262. 269. 288. 316. 355. 420.
 Dessewffy Marcell gr. (D. József fia). 263.
 Dessewffy Samu gr. 361.
 Dessewffy Virginia gr-nő. 21. 28. 77.
 123. 149. 155. 221. 241. 249. 262.
 288. 316. 350. 361. 364. 420. 429.
 Dietrichstein Ferencz gr. 583.
 Dobay. 479.
 Doby A. 588. 601.
 Dókus Józsefné. 462.
 Dókus László. 261. 303. 313. 314. 317.
 343. 357. 361. 362. 367. 372. 373.
 374. 378. 389. 390. 396. 400. 401.
 462. 475. 620. 624.
 Dolinsky. 23. 29. 62. 64. 394.
 Domokos Lőrincz. 406. 626.
 Donát János. 48. 300. 328.
 Döbrentei Gábor. 21. 47. 48. 54. 70. 85.
 86. 93. 97. 115. 132. 136. 140. 161.
 162. 174. 180. 184. 197. 202. 204.
 223. 236. 264. 279. 286. 310. 325.
 331. 417. 426. 437. 441. 454. 464.
 465. 501. 515. 564. 571. 596. 617. 628.
 — — : Külföldi Színjáték. 65. 603.
 — — : Elysiumi Beszélgetés. 180. 185.
 197. 207. 604.* 607.
 Döme Károly. 126. 132. 147. 159. 491.
 Drescher. 425.
 Dréta Antal. 56. 72. 86. 591.* 609.
 Dulházy Mihály. 1. 5. 18. 22. 25. 27.
 30. 46. 49. 60. 65. 68. 73. 76. 77.
 90. 101. 112. 125. 192. 205. 208.
 232. 240. 243. 249. 251. 252. 256.
 266. 268. 278. 280. 289. 302. 306.
 313. 314. 344. 350. 354. 356. 358.
 362. 363. 367. 372. 373. 380. 393.
 397. 421. 475. 500. 501. 502. 546.
 581. 616.
 Dureau de la Malle: Sallustius-ford. 34.
Ebergényi Benedek. 132.
 Egyed Antal. 89. 493. 592.*
 Elekes János. 596.
 Ellinger István. 242. 243. 248. 249. 251.
 252. 256. 259. 266. 268. 278. 287.
 297. 314. 362. 367. 372. 373. 440.
 531. 582.
 Emil. 180. 606.
 Eördögh Alajos. 146. 600.
 Eötvös Ignác b. 76. 188. 384. 446.
 448. 539.
 Erdődy György gr. 200. 355. 358. 364.
 Erdődy György gr-né Aspremont Mária.
 221. 250. 371. 404. 418.
 Erdődy Kajetán gr. 338. 455.
 Erdősi (Sylvester) János grammatikája.
 99. 234. 593.
 Erichson görög epigr. 39. 67.
 Eschenburg. 140.
 Esztergár László. 611. 622.
 Eszterházy Ferencz gr. kancellár. 364.
 Eszterházy Imre gr. 213. 609.
 Eszterházy János gr. 213. 609.
 Eszterházy József gr. 21. 151. 379.
 Eszterházy Károly gr. püspök. 364. 594.
 Euripides tragédiái. 174.
 L. *Guzmics* I. címzszóval is.
 Édes Albert. 49. 59. 154. 177. 265. 289.
 590.*
 — — : Horác levele a Pisókhöz. 591.
 Édes Gergely. 49. 59. 154. 177. 337.
 455. 493.
 — — : Fejedelmi pompájában a Király
 áll! 177.
 — — : Vig Danlos. 337.
 — — : «A kinek itt a nyár tetszik...»
 338.

Élet és Literatura.

L. Szemere Pál alatt.

Fabchich József. 544.

Fabri: Thesaurus Erud. Scholast. 257.
260.

Fabricius Joh. Alb. 86. 174. 604.

Fabricius: Euripides-kiadása. 174.

Faludi Ferencz. 278. 324. 466. 486.

— — művei kiadása. 257. 607.

Farkas Sándor (Bölöni —). 132.

Fáy András. 238. 247. 317. 391. 415.
441. 453. 464. 631.

— — mcséi. 238.

Fáy Ferencz. 52. 156. 315. 547. 615.*

Fáy Ferenczné. 258. 307. 615.

Fáy Gyula. 307.

Fáy János. 99. 318. 527. 593. 599. 620.

Fejér György. 143. 164. 464.

Felsőmagyarországi Minerva. 22. 27. 30.

240. 242. 243. 248. 249. 251. 252.

256—257. 259. 268—271. 278. 280.

287. 297. 299. 302. 306. 314. 316.

322. 358. 363. 364. 373. 416. 427.

440. 479. 581. 588.

Ferdinánd fhg. 437. 573. 576.

Ferencz cs. és kir. 4. 121. 122. 225.

231. 335. 349. 396. 402. 436. 451.

453. 461. 468. 482. 490. 559. 568.

571. 573. 575.

— — arczképe. 255.

— — neje. 361.

Ferencz Károly fhg. 437.

Ferenczi Zoltán. 603.

Ferenczy István. 145. 223. 229. 230.

232. 275. 283. 284. 334. 611.*

— — arczképe. 347.

— —: Graphidion. 231. 258. 275. 285.
319. 612. 615.

— —: Bölcs Pannon szobra. 284. 334.

— —: mellszobrok (gr. Brunszvik, gr.

Beckers, Marczibányiné —). 334.

Ferenczy József. 230. 334.

Fessler Ignác. 297. 300. 516. 618.

— — arczképe. 297. 618.

Festetics György gr. 594.

— — arczképe. 328. 418. 422.

Festetics László gr. 48. 217. 221. 225.

245. 247. 255. 451. 610.

Filangieri. 395. 396. 399.

Fischer (Imre ?). 462. 631.

Fischer János Eberhard. 235. 613.

Fischer Pál b. 235. 397. 462. 524. 631.

Fodor Pál. 623.

Freyer Hieronymus. 458. 630.

Frimont János hg. 602.

Frint Jakab. 614.

Füger József. 590.

Füzési József. 593.

Füzesséry Ágost. 317. 620.

Gabriel (Don —): Sallustius-ford. 34.

35. 41. 117. 120. 124. 175. 341.

Galgóczy Pál. 584.

Gaymüller-család. 348.

Gehlen. 113. 126.

Geistinger. 46.

Gellert Ker. 324.

Gencsy László. 387. 406. 511. 624.

Genersich János. 377.

Gergelyi. 483.

Gerlach: Sallustius. 35.

Gessner Salamon. 206.

Ghyczy Péter. 446. 509. 629.

Ginovszki. 297. 301. 318. 618.

Goethe. 149. 206. 464. 502.

— —: Divan. 149.

Gordán. 168. 281. 293.

Goró Lajos. 161. 318. 602.*

Gosztonyi. 52.

— felesége. 123. 221. 580.

Gottorp svéd trónörökös. 370.

Goujon. 200.

Gödör József. 426.

— — folyóirata: *Laura*. 174. 426. 604.*

Gönczy Sámuel. 28. 588.

Görög Demeter. 231. 612.*

Gray. 170.

Gravesande Vilmos Jakab. 326. 621.*

Gresset művei. 365.

Grigely József. 543. 637.

Grosser: Cicero ford. 264.

Guido Réni. 298. 300.

Gustermann. 559.

- Gusztinyi János. 194. 198. 608.*
 Guzmics Izidor. 17. 39. 54. 64. 70. 84.
 113. 123. 128. 135. 138. 153. 158.
 159. 173. 179. 195. 206. 212. 237.
 246. 276. 298. 307. 364. 375. 415.
 441. 476. 526. 541. 557. 623.
 — —: Óda gr. Gyulayhoz. 136.
 — —: Kulcsár Istvánhoz. 208.
 — —: Theokritosz-ford. 41. 55. 71.
 116. 135. 174. 185. 196. 208. 215.
 248. 257. 378. 417. 443. 588. 609. 614.
 — —: Euripides-ford. 174.
 — —: A vallási egyesülés ideája. 173.
 603.*
 Gyarmathy Sándor. 636.
 Gyulai Pál: Vörösmarty életrajza. 592.
 Gyulay Ferencz gr.-né Kácsándy Zsu-
 zsánna. 194. 428. 576. 638.
 Gyulay Karolina gr.-nő. 13. 51. 193.
 258. 285. 404. 427. 524.
 Gyulay Lajos gr. 48. 55. 70. 93. 115.
 136. 428. 564. 636.
Halasy Mihály. 577. 638.
 Haller (Gábor?). 537. 636.
 Haller János gr. 15. 293.
 Haller László: Telemach ford. 486.
 Harles Th. Chr. 604.
 Haykul Antal. 46.
 Hegedüs Sámuel. 593.
 Heinz József: Correggio Iojának máso-
 lata. 148. 600.*
 Helmecey Mihály. 152. 190. 425. 426.
 Heltai Gáspár. 562.
 Henniger b. 96.
 Herder. 55. 72. 159.
 Herics. 290.
 Heyne: Vergilius. 370. 420. 458.
 Híckel József. 256. 614.*
 Hírholzerné. 2. 23.
 Hódor Pál. 6. 586.*
 Holéczy Mihály. 411.
 — —: Fülmiém halála. 411—2. 626.
 Homeros. 234.
 Horatius. 458. 588.
 — Epistolái (ford. Kis J.). 7. 127. 192.
 323. 567.
 Horatius: Epistolái (ford. Virág B.). 7.
 127. 597.
 Horányi Elek. 303.
 Hormayr József b. 502. 571.
 Horn. 496.
 Horvát István. 70. 175. 190. 204. 219.
 226. 232. 274. 282. 378. 461. 477.
 497. 609.
 — —: Magyarország gyökeres nemzet-
 ségeiről. 234—235.
 — —: Rajzolatok. 232—236. 497. 633.
 Horváth Ádám. 301. 326. 344.
 Horváth Endre. 41. 56. 123. 129. 134.
 138. 153. 158. 182. 196. 247. 279.
 416. 439. 441. 454. 464—466. 529. 603.
 — —: Zircz emlékezete. 86. 116. 134.
 138. 159. 170.
 — —: Buzdítás. 86. 116. 592.
 — —: A felkelő nemzetnek (?). 116.
 141. 159. 599.
 — —: Horvát Istvánhoz. 170. 603.
 — —: Árpád. 308.
 Horváth János egyh. folyóirata. 278.
 617.
 Horváth József Elek. 439. 441. 455.
 466. 486. 628.
 Horváth Károly (Petrigyevith —). 563. 638.
 Horváth László. 313. 620.
 Horváth Pál. 213. 609.
 Horváth Tamás. 399. 403.
 Hottinger János Jakab. 88. 115.
 Höck: Sallustius-ford. 35. 148. 598.
 Hubay József. 489. 633.
 Hume Dávid: Anglia története. 53. 591.
 Hübner. 526. 530. 541. 554. 577. 635.
Ibrányi. 511.
 Igaz Sámuel. 3. 44. 47. 48. 69. 112.
 121. 126. 132. 137. 161. 172. 215.
 219. 228. 231. 253. 278. 280. 282.
 285. 303. 317. 358. 360. 362. 421.
 455. 460. 463. 568. 582. 611. 618.
 620.
 — —: Hebe. 19. 21. 98. 113. 137.
 141. 161. 172. 216. 225. 228. 229.
 245. 247. 249. 257. 258. 277. 306.
 314. 318. 455. 463. 464. 529. 583.

- Igaz Sámuel: Kedveskedő. 132. 161. 176. 303.
- Illésházy István gr. 446. 448. 538. 544. 546. 574. 629.
- Inczédy István. 387.
- Inczédy László. 150. 221.
- Isaák Sámuel. 406. 550.
- Isaboy: Napoleon arczképe. 276.
- Jakabffy Simon.** 549. 550. 637.
- Jankovich Miklós. 41. 69. 92. 94. 98. 120. 124. 136. 163. 175. 190. 219. 227. 237. 242. 243. 283. 341. 345. 348. 588. 603. 621.
- Jenisch. 257. 355. 546.
- John Frigycs. 347.
- Jordánszky Elek. 437. 628.
- Jósika János b. 429. 484. 628.
- Jósika Miklós b. 636.
- Jósika Samu b. 534. 558. 636.
- József (II. —) császár. 564.
— — arczképe. 256. 614.
- József fhg. nádor. 216. 218. 221. 224. 234. 245. 247. 249. 260. 271. 274. 342. 442. 446. 476. 490. 509. 518.
— — arczképe. 227. 255.
- Júliusz. 180. 606.
- Jung János. 172. 439.
- Juricskay Lajos. 146. 511. 600.
- Juvenalis satirái (ford. Kis. J.). 323.
L. Kis János czímmel is.
- Kajdacsy Antal.** 445. 550. 629.
- Kalmár György. 303.
- Kandó Gáborné. 615.
- Kanyó László. 596.
- Kardos Pál. 6. 586.
- Karner László. 246. 607.*
- Kartali 23. 24. 63.
- Kassay. 508.
- Kaszner András. 313. 620.*
- Kazinczy András (K. Ferencz nagybátyja). 394.
— — arczképe. 383.
- Kazinczy András. 183. 219. 228. 243. 282. 329. 345. 452. 459. 461. 523.
- Kazinczy Béla. 511.
- Kazinczy Dénes. 138. 139. 147. 150. 154. 165—8. 182. 183. 201. 211. 293. 458. 511. 599.
- Kazinczy Ferencz életrajzi adatai:
— — — betegsége. 3. 14. 16. 23. 52. 208. 210. 212. 220. 240. 246. 254. 416. 508. 512. 545. 580. 581.
— — — arczképe (Kreuzingertől). 55. 280. 300. 318. 347.
— — — arczképe (Rombauertől). 297. 300.
— — — arczképe (Simótól). 318.
— — — arczképe (Donát J-tól). 48. 71. 84. 115. 161. 185. 206. 300. 477.
— — — arczképe (Stunder J-tól). 55. 70.
— — — mellszobra metszetben. 222. 232. 248. 258. 278. 319. 610. 613. 617.
— — — a zemplénavarmegyei levéltárat rendezi. 373. 374. 376—7. 419. 441. 496. 582.
— — — frói jubileuma. 222. 232. 248. 278. 319.
— — — nevelési felfogása. 407—410. 456. 528—529. 542.
— — — anyagi állapota. 2. 3. 17. 25. 111. 122. 127. 182. 183. 211. 242. 281. 290. 291—292. 296. 302. 304. 305. 314. 315. 353. 354. 359. 362. 363. 375. 417. 420. 495. 569. 584. 599.
— — — családi állapota. 165—169. 182. 305. 315. 407. 408. 419.
— — — családi pörösködése. 25. 28. 47. 51. 55. 64—65. 77. 94. 102. 110. 122. 127. 147. 182. 183. 189. 191. 193. 199. 201. 210. 240. 242. 244. 247. 250. 285. 286. 290—296. 298. 301. 307. 315. 317. 355. 359. 375. 380. 404. 412. 551.
— — — verses művei:
— — — Forgácsok (Epigrammok). 486.
— — — : A hit szava. 112. 277. 594. 617.
— — — : Intés. 112. 594. 617.

- Kazinczy Ferencz: Myrtíl az első kakuk-
szóra. 112. 594.
- — —: Vajda-Hunyad. 44. 47. 49.
455.
- — —: Pindarosz olympiai VI. éneke.
486. 633.
- — —: Cserey Farkashoz. 56. 72.
- — —: Vida Lászlóhoz. 72.
- — —: Wesselényi Miklóshoz. 272.
306. 439. 441. 616.
- — — eredeti prózai művei:
- — —: A nyelvek eredetéről. 265.
269. 270. 331. 342. 416. 442. 616.
621.
- — —: Bibliai Történetek. 516. 526.
530. 554. 576. 634.
- — —: Erdélyi Levelek. 1. 5. 17.
18. 21. 25. 27. 42. 44. 49. 65. 68.
78. 112. 124. 127. 153. 159. 204.
219. 220. 223. 224. 226. 227. 236.
238. 242. 264. 274. 280. 285. 288.
309. 310. 316. 323. 361. 373. 377.
391. 412. 417. 419. 421. 425. 439.
478. 481. 580. 583.
- — —: Hirlapi czikkek: Csokonai
mellszobra. 139. 599. 600. — Lónyay
Gáborról. 160. 244. 600. 601. — Kazin-
czy Déncsről. 161. 201. 599. — Karner
Lászlóról. 183. 246. 607. — Hebe és
Aurora IV. és V. évfolyamáról. 275. 285.
321. 486. 581. 632. 637. 638. — Teleki
József gr. megválasztásáról. 153. 601. —
Goró Lajos művéről. 602. — Kis János,
Kaszner András és Horváth László ha-
láláról. 619. — Majláth költeményeiről.
321. 621. — Az elisióról. 474. 632. —
Gr. Wesselényi Ferencz védelme. 637.
— I. Leopold szerencsés epigramma-
tista. 637. — Szilassy József beiktatá-
sáról. 342. 353. 616. 622. — Az 1825-
diki őszi (?) 447. 629.
- — —: Mária Terézia életrajza. 56.
72. 86.
- — —: Szirmay Antal élete. 354.
356. 358. 360. 364. 393. 397. 505. 623.
- — —: Szirmay-ház nemzedékrendje
s története. 360. 623.
- Kazinczy Ferencz: Ürményi József élet-
rajza. 637.
- — —: Viczay József életrajza. 240.
249. 256. 269. 270. 614.
- — —: Zrínyi Miklós életrajza. 48.
113. 126. 181. 202. 216. 221. 247.
277. 297. 299. 322. 594. 622.
- — — gyűjteménye: Debreczeni Hagio-
graphusok. 219. 233. 234. 609.
- — — Magyar Régiségek és Ritka-
ságok II. köt. 479.
- — — fordításai:
- — —: Cicero-ford. 31. 47. 124.
127. 152. 153. 191. 193. 197. 200.
202. 204. 211. 238. 501. 580. 598.
- — —: Gessner idylljei. 440.
- — —: Horatius epistolája. 8—11.
112. 329. 591. 594.
- — — Lessing: Emilia Galotti, Miss
Sara Sampson, Minna von Barnhelm.
440.
- — — Majláth: Regék és mesék.
320—321. 324. 330. 360. 377. 583.
587.
- — — Marmontel regéi. 440.
- — — Montesquieu beszéde. 256.
614. 616.
- — —: Osszian énekei. 440.
- — —: Sallustius-fordítás. 5. 17.
27. 28. 31. 54. 124. 127. 133. 135.
147. 152. 153. 159. 163. 181. 184.
202. 204. 223. 238. 260. 315. 325.
346. 348. 373. 377. 413. 417. 425.
438. 440. 456. 478. 481. 579.
- — —: Előszó a Sallustius-fordítás-
hoz. 12. 16. 17. 22. 31—38. 39. 47.
60. 66. 71. 73. 78. 86. 90. 102. 112.
121. 123. 125. 128. 132. 135. 136.
152. 162. 178. 202. 204. 224. 239.
315. 325. 330. 347. 425. 438. 592.
598.
- — — Shaksperc: Hamlet. 161. 181.
601.
- — — Sterne: Yorick. 163. 181.
184. 286. 288.
- — — Vergilius: Orpheus és Eury-
dice. 141.

- Kazinczy Ferencz: Wieland értekezése. 356. 362. 478. 579. 623.
- Kazinczy F-né gr. Török Zsófia. 24. 182. 186. 208. 220. 227. 283. 289. 291. 297. 299. 315. 440. 464. 466. 526. 553.
- Kazinczy Ferencz gyermekei:
 — — —: Antonin. 56. 183. 231. 291. 335. 420. 496.
 — — —: Balint. 163. 183. 259. 553.
 — — —: Emil. 183. 186. 231. 259. 291. 335. 347. 407. 408. 409. 420. 456. 496.
 — — —: Eugénia. 15. 17. 21. 25. 26. 68. 76. 102. 123. 146. 148. 155. 183. 189. 221. 250. 259. 262. 272. 273. 282. 289. 292. 304. 316. 350. 364. 429. 496. 524.
 — — —: Iphigenia. 183.
 — — —: Lajos. 55. 183. 304. 526. 530. 553.
 — — —: Thalia. 25. 183. 273. 282. 292. 293. 305. 496. 524.
- Kazinczy Gábor. 587.
- Kazinczy Gusztáv. 522. 634.
- Kazinczy Honória. 183. 246.
- Kazinczy István. 183. 219. 246.
- Kazinczy József. 3. 138. 165. 274. 281. 292. 345. 397. 490. 495. 584.
- Kazinczy József (ifj.—). 228. 243. 273. 274. 276. 281. 282. 292. 321. 324. 329. 345. 397. 459. 462. 490. 523. 549.
- Kazinczy Józsefné Bossányi Zsuzsánna. 166—167.
- Kazinczy Juliánna Dercsényi Jánosné. 138. 158. 165. 281. 292. 585.
- Kazinczy Klára Kraynik Józsefné. 138. 148. 167. 263. 281. 290. 304. 429. 495.
- Kazinczy László. 165.
- Kazinczy Miklós. 138. 164. 281. 292. 511. 521. 624. 634.
- Kazinczy Oszkár. 634.
- Kazinczy Péter (K. Ferencz öse). 247. 511. 522.
- Kazinczy Sándor. 511. 522. 634.
- Kazinczy Titus. 511. 634.
- Kazinczy Viktor. 459. 462. 511. 523. 634.
- Kazinczy Zsuzsánna Péchy Sándorné. 138. 165. 281.
- Káldi János. 419. 626.
- Kállay Gáborné. 250. 259. 263. 273. 613.
- Károly (X. —) fr. kir. 273.
- Károlyi György gr. 448. 451—453. 467. 630.
- Károlyi István gr. 448.
- Károlyi Lajos gr-né. 583.
- Kecskeméthy János. 411. 626.
- Keglevich János gr. 548. 637.*
- Kellemkecs*. 185. 204.
- Kemény Farkas gr. 335.
- Kemény Miklós gr. 310. 335. 428. 514. 628.
- Kemény Sámuel gr. 310. 428. 628. 636.
- Kenderessy Mihály. 125. 150. 310. 596.*
- Kerchelich. 220.
- Kereskényi. 400.
- Kéry. 422.
- Kézy Mózes. 153. 154. 156. 160. 222. 359. 600.
- Kis Imre. 161.
- Kis János. 7. 53. 79. 93. 201. 296. 320. 321. 329. 364. 418. 422. 523. 553. 565. 576. 587. 623. 626.
- — —: A tél; — Julis; — Hogy kell szabad lenni. 79. 202. 297. 592. 608.
- — —: Éjszaka. 557. 635.
- — —: Névnepomhoz. 635.
- — —: Kazinczy Ferencz házasságára. 463.
- — —: Az írók jussairól. 419. 626. 637.
- — —: Juvenalis satirái ford. 492. 567. 621.
- — —: Tibullus-ford. 329. 592.
- — —: Klio. 567. 638.
- — —: iskolai könyvei. 577.
- — —: Emlékezései. 587.
- — —: Hebe bírálata. 616. 637.

- Kis János (Kis J. fia). 322. 329. 566.
 Kis János ügyvéd. 313. 619.
 Kiss Károly. 392. 625.
 Kis Lajos (Kis J. fia). 329. 578.
 Kiss Sámuel. 185. 607.*
 Kiss Sámuel (más). 458. 480.
 Kisfaludy Károly. 3. 19. 70. 120. 141.
 170. 190. 204. 391. 392. 412. 413.
 438. 455. 485. 493. 595. 597. 628.
 — — : Viszontlátás. 15. 587.
 — — prózai elbeszélései. 392.
 — — : «Volna szárnyam» ... 523. 529.
 531. 625. 635.
 — — : A fejeér köpönyeg. 625.
 — — : Auróra. 19. 21. 98. 277. 280.
 392. 425. 464. 485. 529.
 Kisfaludy Sándor. 131. 170. 413. 415.
 438. 441. 454. 464. 597. 628.
 — — : Gyula szerelme. 170. 392. 413.
 427. 625.
 — — : Játékszín. 492. 633.
 Klauzál Imre. 48. 69. 113. 229. 280.
 590. 611.
 Klingenstein. 24. 250.
 Klobusiczky Gergely. 538. 636.
 Klobusiczky József. 371. 446. 532. 538.
 539. 629. 635. 636.
 Klobusiczky József (ifj. —). 535. 636.
 Koháry Ferencz hg. 320. 538. 620.
 Kolosváry (Sándor?). 550.
 Kolosy Ignác. 361. 583.
 Komáromy Gábor. 261. 616.
 Kondó József Benedek (Pökateleki —).
 127. 397.*
 Kopácsy József. 416. 626.
 Kordos. 290.
 Kornis István. 292. 304. 500.
 Kornis Mihály gr. 69. 126. 132. 245.
 268. 514. 545. 634. 636.
 Korondi József. 484. 510. 632.
 Kossuth János. 631.
 Kossuth László. 191. 199. 210.
 Kossuth Simon. 52.
 Kosztán. 515.
 Kotzebue. 314. 464.
 — életrajza. 314. 620.
 Kovachich Márton György. 234. 264.
 Kovacsóczy Mihály. 19. 44. 58. 85. 91.
 92. 185. 190. 202. 204. 265. 413.
 438. 459. 485. 502. 523. 581. 606.
 635.
 — — : Aspasia. 19. 30. 92. 131. 180.
 185. 202. 204. 207. 322. 426. 593.
 606. 627.
 — — : Szondy György. 485. 502. 632.
 — — : Dugovics Titusz. 503.
 Kovács Antal. 189. 608.
 Kovács Mihály dr. 135.
 Kovács Tamás. 609.
 Kozma Miklós. 421. 459. 523. 548.
 Köffinger dr. 280.
 Kölcsey Ferencz. 131. 141. 169. 170.
 426. 500. 603.
 — — : Panasz. 492. 633.
 Körmöczy János. 563. 638.*
 Körösi Csoma Sándor. 597.
 Kövy Sándor. 410. 596.
 Krafft Péter. 48. 216. 218. 221. 224.
 231. 245. 247. 254. 260. 272. 274.
 318. 349. 590. 611.
 — — levele b. Szvetics Jakabhoz. 224.
 610.
 Kraynik Amália. 281.
 Kraynik Imre. 273. 281. 429.
 Kraynik József. 350.
 Kroutzinger festő. 300.
 Kricska. 446.
 Kriebel János. 314. 510. 634.
 Kubinyi Ferencz. 347. 348.
 Kuhnhardt: Sallustius. 162.
 Kulcsár István. 136. 143. 162. 190. 208.
 213. 236. 248. 253. 257. 319. 327.
 392. 413. 426. 438. 464. 465. 613.
 625.
 Laczkó. 519.
 Lajcsák Ferencz. 139. 175.
 Landerer. 426.
 Lassu István. 41. 426. 588.*
 Lánchy József. 446. 629.
 Lányi József. 387.
 Lázár László gr. 353. 622.
 Le Brun: Sallustius-ford. 35.
 Lemaire: Sallustius-kiadása. 69.

- Lessing. 526.
 Leczka. 405.
 Lipsius Justus: Tacitus. 42. 365.
 Lipszky János térképe. 325. 621.
 Livius. 83. 53.
 Longhi. 36. 152. 162.
 Lónyay koronaőr (?). 28. 588.*
 Lónyay Gábor. 43. 74—76. 78. 90. 100.
 101. 104—109. 140. 146. 149. 150.
 153. 157. 159—160. 174. 244. 385.
 405. 446. 600.
 Lónyay Gábor (az előbbinek fia). 157.
 601.
 Lónyay János (L. Gábor veje). 150. 403.
 405. 406.
 Lónyay János (L. Gábor fia). 151. 157.
 160. 601.
 Lónyay László. 76.
 Lónyay Piroska. 258. 615.
 Lucanus. 235.
 Luctus Pannoniac. 99. 594.
 Ludvigh. 567.
 Luther Márton. 73. 264.
Madarassy Ferencz. 595.
 Madarász Gedeon. 590.
 Magda Pál. 419. 480. 627.
 Magyar Kurfr. 172. 176. 618.*
 Majláth Antal gr. 320. 325.
 Majláth György. 309. 313. 364. 599.
 Majláth György (ifj. —). 508. 509. 549.
 574.
 Majláth János gr. 12. 14. 15. 96. 154.
 237. 306. 320. 324. 330. 413.
 — —: A sóbányák. 12. 587.
 — —: A bosszúzó kard. 15. 324. 587.
 — —: Gedichte. 306. 321. 331. 619.
 — —: Magyarische Sagen und Märchen. 96. 306. 320. 324. 330. 360.
 377. 587. 619.
 Majláth József gr. 219. 325. 619. 621.
 Major József. 222. 500. 527. 530. 554.
 633. 635.
 Majoros Márton. 26. 111. 156. 192. 209.
 314. 354. 356. 357. 358. 359. 362.
 582.
 Makay Antal. 626.
 Makó István. 407. 410. 456.
 Malonyay János b. 21. 261.
 Maratti Károly. 298. 618.*
 Marczibányi János. 507. 634.
 Marczibányi-gyűjtemény. 164.
 Martinuzzi György. 377.
 — — arczképe. 92. 163. 176.
 Matkovics Pál. 14. 587.*
 Matolay Gábor. 261. 361. 368. 369. 380.
 381. 385. 389. 615.* 616.
 Matthisson. 170.
 Matyasovszkyné. 387.
 Mayer (Jakab ?). 172.
Máglya. 544.
Málé. 311.
 Mária Terézia. 564.
 — — arczképe. 256.
 Máriássy István. 444. 445. 550.
 Márkus Ignác. 48. 222. 245. 248. 320.
 620.
 Márton István: Mor. Katechismus. 144.
 Márton József. 161.
 Mártonffy József. 56.
 Mátyás kir. arczképe. 92. 163. 176. 189.
 219. 237. 244. 268.
 Mecséryné. 165.
 Medgyaszay nagykereskedő. 49.
 Mednyánszky Alajos b. 237. 446. 560.
 571.
 Membranaceus codex: Sallustius. 41. 42.
 70. 117. 120. 124. 175. 341. 588.
 Mendelsohn. 526.
 Mengs: Mária. 298. 300.
 Merdulyka. 195.
 Metternich Kelemen hg. 538.
 Middleton C. 197. 608.
 Miguel (Don —). 421.
 Mikes Kelemen. 184.
 Miklós (I. —) czár. 510.
 Mikos Ferencz. 490. 633.
 Mikos László. 490. 633.
 Miklóssy. 318.
 Miller Jakab Ferdinánd. 227. 611.
 Miller János. 36. 182. 606.*
 Milotay József. 59. 591.*
 Miske József b. 93. 593.*
 Miskolczy István. 406. 624.

Mollewaut: Sallustius-ford. 35.

Molnár Borbála. 154. 177.

Molnos Dávid. 560. 573. 638.*

Mondolat. 207. 463. 465.

Mongault: Cicero. 200. 608.

Montesquieu. 395. 399.

L. *Kazinczy F. fordításai* között is.

Morghen. 36. 152. 162.

Mosóczy István. 265.

Müller. 36. 152. 162.

Nagy Gábor. 599.

Nagy Iván. 601. 634.

Nagy László (Perecsenyi —). 299. 531.
546. 581.

Nagy Pál (Felsőbüki —). 437. 444. 445.
447. 450. 452. 468. 483. 491. 507.
513. 519. 549. 550. 566. 574. 630.

Nagy Sámuel. 311.

Napolcon. 64. 276.

Napoleon (II). 437.

Nádasdy Tamás gr. 338.

Nádaskay Lajos. 60.

Nemes Ádám gr. 125. 597.

Nemes János gr. 514. 634.

Neuffert: Sallustius-ford. 30.

Neuwied hg. 93.

Nékelész. 312.

Németh János. 6. 39. 289. 303. 316.
500. 546. 586.*

Németszeghy István. 445. 507. 548.
550. 629.

Névry Elek. 320. 620.

Niemeyer Ágost Herman. 577. 638.

Nopcsa Elek b. 94. 461. 487. 488. 568.
580. 583.

Novák. 134.

Nyelvújítás. 45. 71. 85. 91. 118. 128.
133—134. 140. 147. 162. 180—181.
184. 185. 187. 190. 197. 202. 207.
214. 224. 236. 238. 271. 274. 287.
392. 417. 419. 439. 456. 464. 481.
486. 571. 579. 604. 608. 609. 626.

Nyeviczky József. 361.

Nyitrai Máttyás. 69. 175. 341. 591.

Nyomárkay József. 7. 26. 221. 240.
303. 306. 389.

Nyomárkay József felesége Diószeghy
Zsófia. 6.

Obenaus József. 612.

Oberthür Ferencz. 72. 87. 115.

Ocskay Antal. 128. 418. 598.

Ocsovszky Pál. 98. 593.

Oken Lőrincz. 473. 632.

Oláh Miklós névaláírása. 211.

Olsavszky János. 156. 601.

Orczy Lőrincz b. 402. 451.

Orczy Lőrincz b. hevesvárm. adminis-
trator. 402.

Országgyűlés (1825—27-iki —). 244.
260. 268. 272. 309. 320. 336. 351.
366. 378. 382. 389. 396. 404. 414.
417. 421. 430—437. 442. 444. 447—
452. 459. 468—471. 472. 476. 484.
498. 506. 508. 514—516. 518—521.
532. 535. 538. 540. 544—545. 547—
550. 558—560. 620. 628.

Ortelius. 217.

Paczkáz. 129. 159. 598.

Palóczy László. 370. 381.

Papp (József?). 20. 317. 620.

Parcsetich József. 549. 637.

Pataky Sámuel orvos. 596.

Patay János. 480.

Pauer. 207.

Paziazi Mihály. 120. 186. 190. 595.*

Pálffy Ferencz gr. (id. —). 630.

Pálffy Fidél gr. 508. 634.

Pálffy József. 368.

Pálffy Sámuel: Zomilla. 426. 627.*

Pánczél Dániel. 282. 303. 317. 360.
582. 618.

Pápay Sámuel. 20. 135. 138. 140. 153.
415. 441. 464. 474. 632.

Pásztvay. 2. 3. 5.

Pázmány Péter életrajza. 531. 546. 581.
633.

Perczel Sándor. 474. 493.

Perényi Zsigmond b. 203. 205. 403.
405. 442. 444. 445. 507. 518. 549.
550. 575. 608.* 629.

Petavius. 517. 635.

- Petrovich Basil. 549. 637.
 Péchy Imre. 146. 538. 545. 550. 560.
 583. 600.
 Péchy János. 203. 205. 387. 609. 616.
 Péchy József. 209.
 Péchy Tamás. 512.
 Péterffy. 175. 243. 480. 530.
 Piron Flek. 359. 623.
 Pill. 471.
 Platthy Mihály. 449.
 Pogány László. 285. 286. 293. 310.
 311. 313. 487. 633.
 Pólya Ferencz. 569.
 Pósa Gábor. 361.
 Pósa Istvánné. 462.
 Pottier: Sallustius-kiadása. 30. 47.
 Powolny építőmester. 146.
 Pray György. 377.
 Prónay Iphigenia b-nő. 489.
 Prónay László b. 151. 594.
 Prónay Prisca Tullia Lónyay Gáborné.
 151.
 Prónay Sándor b. 489.
 Prónay Simon b. 489.
 Prónay Simon b-né Ilügeist Anna. 487.
 489. 492.
 Puky István. 156. 371.
 Pyber Benedek (Györkényi). 127. 597.*
 Pyrker László művei. 546.
 Radvánszky Antal. 575.
 Radzivil hg. 193.
 Ragályi Ábrahám. 381.
 Ragályi István. 371.
 Ragályi József. 111. 405. 594. 623.
 Ragályi Tamás. 403. 406. 445. 491.
 492. 550. 624. 629.
 Rahl Károly Henrik. 48. 113. 225. 255.
 590.*
 Ransanus. 365.
 Rasztokay. 314.
 Ráday Gedeon gr. (id. —). 131. 141.
 Ráday Gedeon gr. (R. Pál fia). 142. 599.
 Ráday Pál gr. 142.
 Rájnis József. 37. 131. 141. 493.
 Rákóczi Ferencz (II. —) 194.
 Rény. 466. 610. 613. 617.* 632.
 Révai Miklós. 37. 71. 92. 236. 265. 378.
 454. 493.
 Révay János b. 612.
 Révész Imre. 630.
 Rhédey Ferencz. 406.
 Rhédey Gedeonné Ragályi Klára. 405.
 Rhédey János gr. 636.
 Rhédey József. 405. 545.
 Rhédey Lajos gr. 146. 158. 371. 403.
 404. 545. 600. 623.
 Rhédey László. 405.
 Richter. 92.
 Roggendorf Alajos. 175.
 Roggendorf Vilmos. 175.
 Rombauer János. 297. 300. 618.*
 Rousseau (de — justification). 365.
 Rösler. 43. 589.
 Ruæus Károly. 184. 202. 204. 224.
 324. 438. 607.
 Rudnay Sándor hg. primás. 21. 128.
 335. 539. 540. 546. 609.
 Rumpf gr-nő. 306.
 Runy Károly György. 210. 253. 449.
 438. 479. 614.
 Ruprecht Theophilus. 42. 588.*
 Ruszek József. 438. 454.
 Sallustius. 16. 31—38. 41. 42. 53. 54.
 99. 341. 426. 588.
 L. a *Kazinczy F. fordításai* közt is.
 Sandmann Theophil. 94.
 Sághy Sándor: Verseggy F. élete és
 maradványai. 392. 465. 492. 625.
 Sámbocki János. 42. 589.*
 Sándor (I. —) czár. 121. 122. 297. 300.
 468. 483. 498. 510.
 Sándor Lipót fgh. nádor. 366. 367. 374.
 Sárközy István. 301. 326. 342. 418. 422.
 — — arczképe. 328.
 Sárosy Andrásné. 165.
 Sárvári Pál. 144. 145.
 Scaliger. 33.
 Schade. 22. 27. 30. 44. 69. 79. 113. 125. 126.
 Schaumburg. 190. 280.
 Schedius Lajos. 474.
 Scheffer: A haldokló sz. Czeczília. 258.
 615.

- Schiller levelei Dalberghez. 190. 608.
 Schiller: Das Bild zu Sais. 552.
 —: Ritter Toggenburg. 502. 633.
 Schlözer Ágost. 235. 613.
 Schlüter: Sallustius-ford. 28. 35.
 Schmiedegg (János v. Tmás?). 20. 587.
 Schmiedegg Ferencz gr. 108. 261. 364.
 389. 395. 400. 406. 423. 445. 521.
 545. 550. 629.
 Schrammel. 302.
 Schrenkh: Icones Ambr. 217. 248.
 Schwartner Márton. 228. 377.
 Schwarz János Mihály. 269. 616.
 Schwarzenberg hg. 425.
 Schweiger András. 130. 598.
 Schweitzer Jacob: Zeitgedichte. 365.
 Sebestyén Gábor. 603.
 Sebestyén István. 50. 173. 603.
 Seiler Frigyes György. 587.
 Sennyey Károly b. 313.
 Sihulsky Frigyes. 269. 616.
 Simó Ferencz. 48. 71. 230. 318.
 Sinay Miklós. 99. 233. 593.
 Skerlec József. 20. 587.
 'Sombory Imre. 387. 406. 510. 515. 624.
 'Sombory József. 596.
 Sommaruga Ferencz. 612.
 Somogyi Gedeon. 464. 465.
 Somosy János. 120. 154. 516. 527. 530.
 554.
 Somssich Pongrácz. 445. 538. 545. 629.
 Sonnenfels. 395. 399.
 Soós György. 362.
 Soós János. 137. 163. 389.
 Soós Jánosné Balogh Mária. 281.
 Soós Pál. 281. 369. 389. 422.
 Sophokles művei. 86. 592.
 Spalding János Joachim. 565.
 Spohn Frigyes Ágost. 342.
 Splényi Ignác b. 370.
 Stenzel ügyvéd. 422.
 Stolberg Ker. gr.: Sophokles-ford. 86.
 592.
 Strausz Antal. 318.
 Streibig. 116.
 Stunder János Jakab. 300.
 Szabó (nemesítésért folyamodik). 402.
 Szabó János. 538.
 Szabó Károly. 547.
 Szabó Károly történetíró. 593. 594.
 Szabó Sámuel (Abrudbányai —). 564.
 Szabon János. 409. 456. 626.*
 Szakállós Cal. József. 369. 623.
 Szathmáry Mihály. 243. 321. 324. 344.
 Szathmáry Paksi József. 153. 156. 160.
 368. 600.
 Szántó János. 414.
 Szeder Fábian. 71. 135. 308. 378. 417.
 443. 477. 529.
 Szegedy Ferencz. 20. 539. 545. 587.*
Szellemgyümölcs. 185. 204.
 Szemere István. 260. 313. 315. 361.
 369. 373. 384. 387. 389. 395. 396.
 399. 400. 403. 406. 421. 423. 459.
 508. 631.
 Szemere János. 462.
 Szemere Pál. 70. 140. 141. 144. 152.
 169. 170. 180. 223. 287. 425. 426.
 438. 454. 464. 600. 633.
 — —: Echó. 239. 613.
 — — folyóírata: Élet és Literatura.
 500. 633.
 Szemere Péter. 394.
 Szentgyörgyi Gellért: Sallustius-ford.
 159. 588.
 Szentgyörgyi (János?). 568. 583.
 Szentgyörgyi József. 161. 601.
 Szentiványi Ferencz. 387.
 Szentkereszti Zsigmond. 5. 586.*
 Szentkirályi László. 143. 600.
 Szentlélek (Pál?). 290.
 Szentmiklóssy Alajos. 594. 610.
 Szenvey elbeszélése. 393. 625.
 Szepessy Ignác b. 182. 189. 207. 396.
 444. 606.
 Szerencsy István. 443. 445. 521. 539.
 545. 575. 628.
 Szerencsy Józsefné Radvánszky Teréz.
 52. 77. 91. 102. 110. 122. 263. 593.
 Szerviczky György. 134.
 Széchenyi Ferencz gr. 450. 630.
 Széchenyi István gr. 447. 450. 451--453.
 467. 487. 539. 545. 630.
 Széchenyi Lajos gr.-né. 583.

- Széchenyi-könyvtár catalogusa. 227.
 Széchy Károly. 594.
 Szikszai Benjámin. 173. 207.
 — — műve az unióról. 173. 207. 239.
 603.*
 Szilassy József. 273. 313. 315. 317. 321.
 342. 346. 353. 356. 368. 373. 584.
 613.
 Szilassy József (ifj. —). 343.
 Szilágyi Ferencz. 593.
 Szilágyi István. 630.
 Szinyei Gerzson. 626.
 Szinyei József. 586. 588. 591. 592.
 593. 596. 601. 602. 608. 620. 637.
 Szinyey József. 305.
 Szinyey László. 445. 575. 624. 629.
 Szirmai Kalós Bertalan. 193. 209.
 Szirmay Antal. 360. 361. 505. 623.
 L. Kazinczy F. *eredeti* művei között is.
 Szirmay Antal (ifj. —). 389.
 Szirmay Ádám. 111. 313. 360. 361.
 594.
 Szirmay János. 360.
 Szirmay József. 389. 397.
 Szirmay László. 360.
 Szirmay Mihály. 360.
 Szirmay Tamás gr. 197. 389. 526. 608.
 Szirmay Tamás Antal. 360.
 Szirmay Zsigmondné. 313.
 Szombathy János. 586.
 Szögyény Ferencz. 315. 361. 373. 389.
 399. 462. 508.
 Szögyény Zsigmond. 304. 317. 445. 491.
 508—509. 513. 538. 619.*
 Sztankó. 508.
 Sztankovics János. 206. 609.
 Sztáray Albert gr. 191. 199. 250. 620.
 Sztáray Vincze gr. 156.
 Sztrokay Antal. 477.
 Szulyovszky Menyhért. 148. 165. 384.
 600.
 Szűcs agens. 538.
 Szűcs Dániel. 193. 209.
 Szvetics Jakab b. 224. 254. 610.
 Tacitus. 14. 16. 32. 33. 53.
 Tahy Mihály. 69. 591.
 Takács Gáspár. 630.
 Takács József. 86. 464. 465. 474. 632.
 Takács József (ifj. —). 196. 214.
 Takács Judit (Dukai —). 19.
 — — : Rózsabokromhoz. 171.
 — — : A hazához. 587.
 — — : Az én magányom. 587.
 Tansics Ignác. 620.*
 Tartler János. 352. 622.*
 Tatay János. 55.
 Taucher Ágost. 136. 599.
 Teleki-család nemzedékrendje. 283.
 Teleki Ádám gr. 593.
 Teleki Ferencz gr. 102. 189. 268. 321.
 331. 353. 383. 593. 621. 622.
 — — : A víz becsé. 102. 594.
 Teleki János gr. 636.
 Teleki József gr. 2. 97. 140. 153. 156.
 164. 176. 219. 236. 274. 283. 286.
 288. 302. 309. 316. 361. 366. 367.
 369. 370. 375. 420. 461. 571. 579.
 601.
 Teleki József gr. koronaőr. 97. 597.
 Teleki József gr. († 1817.) 97. 593.
 Teleki László gr. arczképe. 190.
 Teleki Mihály gr. 283. 514. 634.
 Teleki Sámuel gr. 86. 219. 244. 369.
 — — : életrajza. 98. 593.
 Teslér László. 89. 493. 592.
 Thaisz András. 41. 85. 162. 180. 185.
 190. 417. 579. 590. 595. 607.
 Thewrewk József (Ponori —). 163. 220.
 227. 242. 264. 274. 282. 309. 310.
 373. 459. 523. 616.
 — — : A khariszok. 228. 611.
 Thoroczkay Pál gr. 514. 634.
 Thököly Imre pecsétje. 99. 175.
 Thukydides. 39. 235.
 Thyvon : Sallustius-ford. 28. 34.
 Tihanyi Ferencz. 317. 620.*
 Tisza Lajos. 146. 600.
 Tizian. 298.
 Toldy Ferencz. 43. 45. 56. 58. 80. 85.
 91. 120. 187. 190. 203. 214. 265.
 323.
 — — : Schiller : Haramiák-ford. 43. 45.
 71. 85. 91. 180. 589.*

- Tomsics. 262.
 Toppeltinus. 264. 616.
 Tökölly György. 425.
 Tökölly Péter. 575. 638.
 Török József gr. (Kazinczyné nagy-
 atyja). 194. 198. 608.
 Török József gr. (Kazinczy F. sógora).
 24. 28. 47. 52. 64—65. 70. 77. 95.
 102. 110. 122. 160. 175. 182. 191. 199.
 203. 210. 242. 250. 286. 293—296. 298.
 301. 305. 358. 359. 363. 375. 404.
 440. 551.
 Török József gr-né Wécsey Mária. 111.
 122. 147. 193. 210. 359.
 Török József gr. (Kazinczy F-né nagy-
 bátyja) özvegye. 15. 551.
 Török Lajos gr. 301. 440.
 Török Lajos gr-né Roggendorf Aloyzia.
 301. 440.
 Török Mária gr-nő D'Ellevaux Jánosné.
 288. 291. 496. 582.
 Trattner János Tamás. 43. 73. 79. 116.
 127. 279. 594.*
 Trattner Mátyás. 595.
 Trauttmansdorf hg. 593.
 Trenka Mihály. 497.
 Tretter György. 427. 627.*
 Tudományos Gyűjtemény. 346.
 Tumpacher József. 417. 441. 626.
 Turcsányi Sándor. 508. 634.
 Turi Pál. 290.
 Türkheim b. 281.
 Udvarnok Lajos. 538.
 Új Szellem. 180. 185. 187. 190. 204.
 207. 257. 604.* 615.
 Ungvárnémeti Tóth László. 137.
 Unio (a ker. felekezetek közti —). 87.
 114. 173. 182. 207. 239. 603.
 Unitarius vallás keletkezése. 560—563.
 Usterus. 517. 635.
 Ürményi József. 304. 612. 619.
 Vajky György. 454. 630.
 Vajna Antal. 280. 318.
 Vandernath Vilmos gr. 526.
 Van-Dyck 300.
 Varjas (János?) levele. 500.
 Vaszary Kolos. 630.
 Vay Ábrahám. 133. 156. 368. 370.
 381. 402. 403. 406. 443. 445. 447.
 450. 452—453. 459. 472. 487. 492.
 521. 538. 545. 548. 570. 574. 611.
 623. 624. 630.
 Vay József. 436. 450.
 Vay Miklós b. 142. 546.
 Vályi Nagy Ferencz. 88. 114. 121. 457.
 494. 500. 596. 633.
 Vályi Nagy Ferencz (ifj. —). 126. 132.
 153. 596.
 Vámosy Mihály. 407. 408. 626.
 Verbőczy István. 377.
 Verri S. gr. 608.
 Verseghy Ferencz. 219. 236. 238. 274.
 325. 392. 413. 454. 464. 486. 492.
 543. 637.
 L. Sággy Sándor alatt is.
 Vékey Károly. 552. 637.
 Viczay József élete s arcképe.
 L. Kazinczy F. eredeti dolgozatai
 között.
 Virág Benedek. 7. 42. 454. 463. 592.
 596.
 — —: Horatius ódái és epistolái. 190.
 493. 597.
 Vitéz János. 381. 406. 417. 436. 442.
 444. 445. 550. 624.
 Vitkovics Mihály. 69. 86. 92. 116. 128.
 129. 130. 134. 135. 152. 153. 162.
 190. 224. 277. 308. 415. 425. 454.
 464.
 — — epigrammjai. 277. 617.
 Vizer János. 618.
 Volf György. 609.
 Voltaire. 38. 170. 343. 588.
 Voss J. H.: Homeros-ford. 36. 133.
 — —: Horatius-ford. 8.
 Vörösmarty Mihály. 44. 58. 88. 92. 170.
 180. 186. 202. 391. 412. 488. 454—
 455. 463. 474. 492—494. 529. 530. 603.
 606. 635.
 — —: Salamon. 89. 493.
 — —: Zalán futása. 89. 170. 392.
 416. 425. 494. 606. 625.*

- Vörösmarty Mihály: Zsigmond. 89—90.
494.
— —: Cserhalom. 486. 494. 530. 625.
635.
— —: Csaba. 494.
— —: Hűség Diadalma. 170. 494.
— —: Kont. 170. 494.
— —: Ypszilon háború. 493.
— —: Elbúsult deák. 494.
— —: Tündérvölgy. 494.
- Wachsmann János. 353. 622.
- Warens (Mémoires de Madame de —).
365.
- Warsow. 225.
- Wass gr. 427.
- Wass Sámuel gr-né. 533. 557. 635.*
- Wasse: Sallustius. 35.
- Weinmüllerné. 426.
- Weinzierl: Sallustius-ford. 133. 148.
- Wenckheim József. 43.
- Werancsics Antal. 99.
- Werfer Károly. 5. 17. 18. 22. 25. 27.
30. 46. 60. 65. 68. 73. 78. 79. 90.
112. 125. 126. 162. 190. 205. 287.
- Wesselényi Miklós b. 428. 436. 451.
510. 570.
- Weszerle József. 175. 604.
- Wécsey Miklós b. septemvir. 440.
- Wécsey Miklós b. (ifj. —). 406.
- Wécsey Pál b. 261. 317. 361. 363.
364. 368. 369. 374. 380. 381. 383.
389. 397. 398. 423. 615. 625.
- Wiegand. 30. 47. 65.
- Wieland: Cicero-ford. 53. 189. 191.
197. 200. 202. 211. 257. 591.
—: Horatius-ford. 8. 53.
- Woltmann: Sallustius-ford. 34. 35. 39.
—: Tacitus-ford. 34.
- Wörterbuch der Buchdruckerey. 365.
- Wurda Károly. 206. 609.
- Wurm József. 138. 146. 173. 182. 207.
214. 437.
- Wurzbach bibl. műve. 628.
- Zádor György. 18. 130. 139. 169. 180.
391. 412. 424. 437. 453. 463. 473.
485. 492. 529. 572.
— —: Barátság és szerelem; — Hódol-
lás; — Sonett. 131.
— —: Magyar irodalomtörténet. 131.
140. 169.
— —: A szabadsághoz. 171.
- Zádor Gyula. 438.
- Zelinka János. 353. 491. 622.
- Zeyk Miklós. 244. 267.
- Zichy Ferencz gr. 403. 406. 509. 510.
- Zichy Károly gr. 448. 470. 471. 482.
490. 510. 513. 538. 545. 547.
- Zilay. 110.
- Zmcskál József. 445. 550. 629.
- Zoltvány Irén. 609. 626.
- Zrinyi Miklós (a szigeti hős). 245.
— — arczképe. 48. 216. 218. 221. 225.
231. 245. 247. 255. 272. 274. 319.
328. 418. 421. 610.
- Zrinyi Miklós (a költő). 100. 184.
— — arczképe. 216. 218. 222. 245.
248. 255. 272. 418. 610.
— —: Siralmas Panasz. 100. 594.
- Zschokke Henrik. 270. 616.
— —: Áhítatosság órái. 588.
- Zsiday Sándor. 98. 228. 243. 291. 344.
359. 371.
- Zsoldos János. 213. 609.
- Zsuki László. 562. 638.*
- Zúdor. 335.

TARTALOMJEGYZÉK.

	Lap
4279. Gr. Dessewffy József — Kazinczynak. A. Olyson, Január 1-ső napján, 1824.	1 (586) ¹
4280. Kazinczy — Gr. Dessewffy Józsefnek. Január 4d. 1824.	2
4281. Cserey Miklós — Kazinczynak. Kolosváron Jan. 5én 824.	3 (586)
4282. Kazinczy — Dulházy Mihálynak. 9. Január 1824.	5 (586)
4283. Kazinczy — Nyomárkay Józsefnének. Széphalom Január. 10d. 1824.	6
4284. Kazinczy — Kis Jánosnak. Széphalom, Január. 14d. 1824.	7 (587)
4285. Gr. Majláth János — Kazinczynak. Wien, am 14-ten Januar 824.	12 (587)
4286. Kazinczy — Gr. Gyulay Karolinának. Széphalom Január 20d. 1824.	13 (587)
4287. Kazinczy — Gr. Majláth Jánosnak. Den 21. Jänner 1824.	15 (587)
4288. Kazinczy — Gr. Dessewffy Józsefnek. Január 22d. 1824.	17
4289. Kazinczy — Dulházy Mihálynak. 22. Januar. 1824.	18
4290. Zádor György — Kazinczynak. Duka, 1824. jan. 26.	18 (587)
4291. Gr. Dessewffy József — Kazinczynak. Kassa, Jan. 27-ikén 1824.	21 (588)
4292. Kazinczy — Gr. Dessewffy Józsefnek. Széphalom, Január 28d. 1824.	23
4293. Kazinczy — Nyomárkay Józsefnek. 30. Jan. 1824.	26
4294. Kazinczy — Dulházy Mihálynak. Széphalom Január. 30d. 1824.	27
4295. Kazinczy — Gr. Dessewffy Józsefnek. Febr. 9d. 1824.	28 (588)
4296. Kazinczy — Dulházy Mihálynak. Febr. 9d. 1824.	29
4297. Kazinczy — Gr. Dessewffy Aurélnak. Széphalom Febr. 9d. 1824.	31 (588)
4298. Guzmics Izidor — Kazinczynak. Pannonia hegyén. Febr. 9. 1824.	39 (588)
4299. Jankovich Miklós — Kazinczynak. Pest d. 10. Febr. 1824.	41 (588)
4300. Kazinczy — B. Bánffy Lászlónak. Széphalom Februárius 11d. 1824.	42
4301. Toldy Ferencz — Kazinczynak. Pest, febr. 14. 1824.	43 (589)
4302. Igaz Sámuel — Kazinczynak. 17/II. 24.	44
4303. Vörösmarty Mihály — Kazinczynak. Pest 18 Februar. 1824.	44
4304. Kazinczy — Toldy Ferencznek. Széphalom, Febr. 19. 1824.	45 (590)
4305. Kazinczy — Werfer Károlynak és Dulházy Mihálynak. 19. Febr.	46
4306. Igaz Sámuel — Kazinczynak. 20/II. 24.	47 (590)

¹ A zárjel közti szám az illető levél jegyzelének lapszáma.

	Lap
4307. Igaz Sámuel — Kazinczynak. 24/II. 24.	48 (590)
4308. Gr. Gyulay Lajos — Kazinczynak. Bécs Febr. 24d. 824.	48
4309. Édes Gergely — Kazinczynak. Kup. 25 Febr. 1824.	49 (590)
4310. Kazinczy — Gr. Gyulay Karolinának. 26. Febr. 1824.	51 (591)
4311. Kazinczy — Guzmics Izidornak. Febr. 26d. 1824.	54
4312. Kazinczy — Toldy Ferencznek. Febr. 27. 1824.	56
4313. Kazinczy — Vörösmarty Mihálynak. Széphalom, febr. 28d. 1824.	58
4314. Édes Gergely — Kazinczynak. [K. és h. n.]	59 (591)
4315. Dulházy Mihály és Gr. Dessewffy József — Kazinczynak. Kassa, Martzius 3-ikán 1824.	60
4316. Kazinczy — Gr. Dessewffy Józsefnek. Széphalom Martz. 4d. 1824.	63
4317. Kazinczy — Dulházy Mihálynak. 4. Martz. 1824.	65
4318. Gr. Dessewffy Aurél — Kazinczynak. Kassa, Márczius' 4d. 1824.	66
4319. Kazinczy — Dulházy Mihálynak. Martz. 6d. 1824.	68
4320. Igaz Sámuel — Kazinczynak. 9/III. 24.	69 (591)
4321. Vitkovics Mihály — Kazinczynak. Pesten Marti 13án 1824. ...	69 (591)
4322. Guzmics Izidor — Kazinczynak. Pánnonhalmon 1824. Martz. 15.	70 (591)
4323. Kazinczy — Dulházy Mihálynak. 17. Martz. 1824.	73
4324. Lónyay Gábor — Kazinczynak. Deregyő d. 18. Martz 1824.	74
4325. Kazinczy — Gr. Dessewffy Józsefnek. 22d. Mart. 1824.	76
4326. Kazinczy — Dulházy Mihálynak. 22. Mart. 1824.	77
4327. Kazinczy — Lónyay Gábornak. Széphalom d. 23tia Martii, 1824.	78
4328. Igaz Sámuel — Kazinczynak. 23/III. 24.	79 (592)
4329. Toldy Ferencz — Kazinczynak. Pest, Márczius 23. 1824.	80 (592)
4330. Kazinczy — Guzmics Izidornak. Széphalom Martz. 25d. 1824.	84 (592)
4331. Vörösmarty Mihály — Kazinczynak. Pest 25 Mart. 1824.	88 (592)
4332. Kazinczy — Dulházy Mihálynak. 26d. Mart. 1824.	90 (592)
4333. Kazinczy — Toldy Ferencznek. Széphalom Mart. 26d. 1824. ...	91 (593)
4334. Cserey Farkas — Kazinczynak. Bécs 26dik Mart. 1824.	93 (593)
4335. Baykor József — Kazinczynak. Bécs Martziusnak 26dikán 824.	94
4336. Gr. Majláth János — Kazinczynak. Wien, am 31ten März 824.	96
4337. Gr. Teleki József — Kazinczynak. [K. és h. n.]	97 (593)
4338. Jankovich Miklós — Kazinczynak. Pest d. 5. April. 1824.	98 (593)
4339. Gr. Dessewffy József — Kazinczynak. Kassa, Aprilis 6ikán 1824.	100 (594)
4340. Kazinczy — Gr. Dessewffy Józsefnek. Apr. 9d. 1824.	110 (594)
4341. Kazinczy — Dulházy Mihálynak. April. 9d. 1824.	112
4342. Igaz Sámuel — Kazinczynak. Bécs, Apr. 9d. 1824.	112 (594)
4343. Guzmics Izidor — Kazinczynak. Pánnonhalmon April. 18. 1824.	113 (594)
4344. Kazinczy — Gr. Dessewffy Aurélnak. Széphalom, April. 20d. 1824.	116
L. a 4481. számú levelet.	
4345. Kazinczy — Toldy Ferencznek. Apr. 22d.	120 (595)
4346. Igaz Sámuel — Kazinczynak. Bécs, Apr. 20d. 1824.	121 (596)
4347. Kazinczy — Gr. Dessewffy Józsefnek. Széphalom April. 28d. 1824.	121

	Lap
4346. Kazinczy — Guzmics Izidornak. Apr. 28d. 1824.	123
4349. Kazinczy — Dulházy Mihálynak. Apr. 28d. 1824.	125
4350. Cserey Miklós — Kazinczynak. Kolosváron Apr. utolsó nap- ján 824.	125 (596)
4351. Igaz Sámuel — Kazinczynak. Apr. 30d. 1824.	126
4352. Kazinczy — Döme Károlynak. Széphalom Május 8d. 1824. ...	126 (597)
4353. Guzmics Izidor — Kazinczynak. Pannon-halmon Maj. 14. 1824.	128 (598)
4354. Guzmics Izidor — Kazinczynak. Pánnonhalmán 1824. Maj. 17kén	130 (598)
4355. Zádor György — Kazinczynak. Duka, 1824. máj. 19.	130
4356. Igaz Sámuel — Kazinczynak. Május 21d. 1824.	132 (598)
4357. Döme Károly — Kazinczynak. Pozsony Majus 23dikán 1824.	132 (598)
4358. Vitkovics Mihály — Kazinczynak. Pesten Május 30án 1824. ...	134
4359. Guzmics Izidor — Kazinczynak. Pannonhalmon Junius 12-kén 1824.	135 (5 99)
4360. Jankovich Miklós — Kazinczynak. Pest d. 12. Juny 1824.	136 (599)
4361. Igaz Sámuel — Kazinczynak. Bécs, Jún. 18d. 1824.	137
4362. Kazinczy — Guzmics Izidornak. Jun. 30d. 1824.	138 (599)
4363. Kazinczy — Zádor Györgynek. Széphalom, 1824. jun. 30.	139
4364. Kazinczy — Gr. Ráday Pálnak. [K. és h. n.]	142 (599)
4365. Kazinczy — Gr. Dessewffy Józsefnek. Széphalom Júl. elsőjén 1824.	144 (600)
4366. Kazinczy — Döme Károlynak. Széphalom Júl. 3d. 1824.	147 (600)
4367. Gr. Dessewffy József — Kazinczynak. Kassa Júl. 7ikén 1824.	148 (600)
4368. Kazinczy — Cserey Miklósnak. Júl. 8d. 1824.	150
4369. Kazinczy — Vitkovics Mihálynak, Szemere Pálnak és Helmeczy Mihálynak. Széphalom Júl. 8d. és 14d. 1824.	152 (600)
4370. Kazinczy — Édes Gergelynek. Széphalom, Jul. 8d. 1824.	154 (601)
4371. Kazinczy — Gr. Dessewffy Józsefnek. Széphalom Júl. 14d. 1824.	155 (601)
4372. Kazinczy — Guzmics Izidornak. Széphalom Július 14d. 1824.	159 (601)
4373. Igaz Sámuel — Kazinczynak. Bécs, Júl. 16d. 1824.	161 (601)
4374. Döbrentei Gábor — Kazinczynak. Pest, Julius 23d. 1824.	162 (602)
4375. Jankovich Miklós — Kazinczynak. Pest d. 24. July 1824.	163 (603)
4376. Kazinczy Ferencz — Kazinczy Miklósnak. Széphalom Júl. 25d. 1824.	164
4377. Zádor György — Kazinczynak. Duka, 1824. jul. 30.	169 (603)
4378. Igaz Sámuel — Kazinczynak. 3/VIII. 24.	172
4379. Guzmics Izidor — Kazinczynak. Pannonhalmon August. 14dikén 1824.	173 (603)
4380. Jankovich Miklós — Kazinczynak. Pest 23dik Aug. 1824.	175 (604)
4381. Édes Gergely — Kazinczynak. Kuponn 25. Aug. 1824.	177
4382. Kazinczy — Guzmics Izidornak. Kassán, August. 27d. 1824. ...	179 (604)
4383. Kazinczy Ferencz — Kazinczy Honóriának. Széphalom Augus- tus 29d. 1824.	183 (607)
4384. Kazinczy — Döbrentei Gábornak. Széphalom 1824. August. 29d.	184 (607)
4385. Kazinczy — Kiss Sámuelnek. Széphalom Aug. 29d. 1824.	185 (607)

	Lap
4386. Paziázi Mihály — Kazinczynak. [K. és h. n.]	186
4387. Csorey Miklós — Kazinczynak. [K. és h. n.]	188 (608)
4388. Kazinczy — Gr. Dessewffy Józsefnek. Kassán, Sept. 4d. 1824.	189
4389. Toldy Ferencz — Kazinczynak. Kassa, sept. 11. 1824.	190 (608)
4390. Kazinczy — Gr. Dessewffy Józsefnek. Eperjes Septemb. 12d. 1824.	191
4391. Kazinczy — Dulházy Mihálynak. Eperjes Septbr. 13d. 1824. ...	192
4392. Kazinczy — Gr. Gyulay Karolinának. Eperjes Septbr. 18d. 1824.	193 (608)
4393. Kazinczy — Guzmics Izidornak. Eperjesen, 1824. Septemb. 18d.	195 (608)
4394. Kazinczy — Gr. Dessewffy Józsefnek. Eperjes, Septbr. 20d. 1824.	199 (608)
4395. Kazinczy — Kis Jánosnak. Eperjes. Septemb. 23d. 1824.	201 (608)
4396. Kazinczy — Gr. Dessewffy Józsefnek. Eperjes Septemb. 26d. 1824.	203 (608)
4397. Kazinczy — Toldy Ferencznek. Eperjes, Septemb. 27d. 1824.	203 (609)
4398. Kazinczy — Gr. Dessewffy Józsefnek. Kassán. Sept. 29d. 1824.	205
4399. Guzmics Izidor — Kazinczynak. [K. és h. n.]	206 (609)
4400. Kazinczy — Dulházy Mihálynak. Octób. 2d. 1824.	208
4401. Kazinczy — Runy Károly Györgynek. Széphalom den 3ten Octób. 1824.	210
4402. Guzmics Izidor — Kazinczynak. Pannonhalmán 1824. Octób. 4kén.	212 (609)
4403. Igaz Sámuel — Kazinczynak. Bécs, Oct. 5d. 1824.	215 (610)
4404. Kazinczy — József nádornak. Széphalom Octób. 10d. 1824. ...	216 (610)
4405. Kazinczy — Gr. Beckers Józsefnek. Széphalom d. 10. Octob. 1824.	218
4406. Kazinczy — Horvát Istvánnak. Széphalom Octób. 10d. 1824.	219
4407. Kazinczy — Ponori Thewrewk Józsefnek. Széphalom, Octób. 12d. 1824.	220 (610)
4408. Kazinczy — Gr. Dessewffy Józsefnek. Octób. 14d. [1824.] ...	220
4409. Kazinczy — Szemere Pálnak. Octób. 23d. 1824.	223
4410. Gr. Beckers József — Kazinczynak. Wien am 26. Octob. 1824.	224 (610)
4411. Kazinczy — Horvát Istvánnak. Széphalom Octób. 30d. 1824.	226 (611)
4412. Kazinczy — Ponori Thewrewk Józsefnek. Széphalom Octób. 30d. 1824.	227 (611)
4413. Igaz Sámuel — Kazinczynak. 3/11. 24.	228 (611)
4414. Ferenczy István — Kazinczynak. Novemb. 5dik napján 1824.	229 (611)
4415. Ferenczy József — Kazinczynak. Miskolcz Novemb. 8d. 1824.	230 (612)
4416. Igaz Sámuel — Kazinczynak. Bécs, Nov. 9d. 1824.	231 (612)
4417. Horvát István — Kazinczynak. Pesten November 12-dikén 1824	232 (613)
4418. Guzmics Izidor — Kazinczynak. Nov. 30d. 1824.	237 (613)
4419. Kazinczy — Dulházy Mihálynak. 2. Xbr. 1824.	240
4420. Kazinczy — Nyomárkay Józsefnek. 2-a Xbr. [1824]	240
4421. Kazinczy — Gr. Dessewffy Aurélnak. Széphalom, Decemb. 4d. 1824.	241
4422. Kazinczy — Ponori Thewrewk Józsefnek. Széphalom Decemb. 7d. 1824.	242
	42*

	Lap
4423. Kazinczy — Cserey Miklósnak. Széphalom Decemb. 11d. 1824	243 (613)
4424. Kazinczy Ferencz — Kazinczy Honorjának. Decemb. 13d. 1824	246
4425. Kazinczy — Guzmics Izidornak. Ujhely Decemb. 13d. 1824. ...	246 (613)
4426. Kazinczy — Gr. Dessewffy Józsefnek. Decemb. 13d. 1824. ...	249 (613)
4427. Gr. Dessewffy József — Kazinczynak. 1824. deczember 13. ...	250 (614)
4428. Gr. Dessewffy József — Kazinczynak. 1824. deczember 16. ...	252
4429. Kazinczy — Rummy Károly Györgynek. den 17 Xber 1824. ...	253 (614)
4430. Kazinczy — Krafft Péternek. Széphalom, bey Tokaj, d. 17t. Decemb. 1824. ...	254 (614)
4431. Kazinczy — Dulházy Mihálynak. Decemb. 17d. 1824. ...	256 (614)
4432. Kazinczy — Gr. Gyulay Karolinának. Széphalom Decemb. 20d. 1824. ...	258 (615)
4433. Kazinczy — Gr. Dessewffy Józsefnek. Decemb. 20dikán [1824]	259 (615)
4434. Kazinczy — Ponori Thewrewk Józsefnek. Széphalom Decemb. 20d. 1824. ...	264 (616)
4435. Kazinczy — Édes Albertnek. Széphalom, Decemb. 22dikén 1824	265
4436. Gr. Dessewffy Aurél — Kazinczynak. Kassán, Dec. 22d. 1824.	266
4437. Cserey Miklós — Kazinczynak. Kolosváron 26a Xbr. 1824. ...	267
4438. Kazinczy — Dulházy Mihálynak. [K. és h. n.] ...	268 (616)
4439. Gr. Dessewffy József — Kazinczynak. Kassa Január 3ikán 1825	269 (616)
4440. Kazinczy — Kraynik Imrénének. Széphalom, Január. 4d. 1825. ...	273
4441. Kazinczy — Horvát Istvánnak. Széphalom, Január 4d. 1825. —	274 (616)
4442. Kazinczy — Ferenczy Istvánnak. Széphalom, Jannárius 4d. 1825	275 (616)
4443. Guzmics Izidor — Kazinczynak. Pannon halmán Január. 8d. 1825.	276 (617)
4444. Döbrentei Gábor — Kazinczynak. Budán, Január. 12d. 1825. ...	279 (617)
4445. Igaz Sámuel — Kazinczynak. 14/I. 25. ...	280
4446. Kazinczy Ferencz — Kazinczy Klárának. Január. 16d. 1825. ...	281
4447. Igaz Sámuel — Kazinczynak. 28/I. 25. ...	282 (618)
4448. Kazinczy Ferencz — Kazinczy Andrásnak. Széphalom Januá- riusban 1825. ...	282
4449. Gr. Teleki József — Kazinczynak. [K. és h. n.] ...	283
4450. Ferenczy István — Kazinczynak. Budán Februárius 1ső nap- ján 1825. ...	284
4451. Igaz Sámuel — Kazinczynak. 8/II. 25. ...	285
4452. Kazinczy — Gr. Gyulay Karolinának. Eperjes 12. Febr. 1825.	285
4453. Kazinczy — Döbrentei Gábornak. Széphalom Febr. 18d. 1825.	286
4454. Kazinczy — Gr. Dessewffy Józsefnek. Febr. 19d. 1825. ...	287
4455. Kazinczy — Dulházy Mihálynak. [K. és h. n.] 1825. ...	289
4456. Kazinczy — Édes Albertnek. Széphalom 1825. febr. 22d. ...	289
4457. Kazinczy Ferencz — Kazinczy Klárának. 23. Febr. [1825] ...	290
4458. Kazinczy — Kis Jánosnak. Széphalom Febr. 23d. 1825. ...	296 (618)
4459. Kazinczy — Guzmics Izidornak. Széphalom Febr. 23d. 1825. ...	298 (618)
4460. Kazinczy — Sárközy Istvánnak. Széphalom Febr. 23d. 1825. ...	301
4461. Kazinczy — Dulházy Mihálynak. Széphalom Febr. 24d. 1825	302
4462. Kazinczy Ferencz — Kazinczy Klárának és Kazinczy Eugeniá- nak. Széphalom Febr. 25d. 1825. ...	304 (619)

	Lap
4463. Gr. Majláth János — Kazinczynak. Wien am 2/3 XXV.	306 (619)
4464. Kazinczy — Dulházy Mihálynak. Ujhely Martz. 6d. 1825 ...	308
4465. Guzmics Izidor — Kazinczynak. Pannon halmán Martz. 16d. 1825.	307
4466. Gr. Teleki József — Kazinczynak. Pest 20. Mart. 1825.	309 (619)
4467. Cserey Miklós — Kazinczynak. Kolosváron 27a Martii 825. ...	309
4468. Kazinczy — Ponorí Thewrewk Józsefnek. [K. és h. n.] ...	310
4469. Kazinczy — Gr. Dessewffy Józsefnek. Ujhely, Apr. 6d. 1825 ...	313 (619)
4470. Kazinczy — Dulházy Mihálynak. 1825. apr. 6d.	314 (620)
4471. Kazinczy — Gr. Dessewffy Józsefnek. Ujhely, April. 8d. 1825	315
4472. Gr. Dessewffy József — Kazinczynak. 1825. apr. 8.	316 (620)
4473. Igaz Sámuel — Kazinczynak. Bécs, Apr. 8d. 1825.	317 (620)
4474. Kis János — Kazinczynak. Soprony Aprilis 11kén 1825.	320 (621)
4475. Kazinczy — Gr. Majláth Jánosnak Ujhely, den 13. April 1825	320 (621)
4476. Kis János — Kazinczynak. Soprony, Aprilis' 13dikán 1825 ...	321 (621)
4477. Kazinczy — Toldy Ferencznek. Ujhely, Apr. 13d. 1825 ...	323
4478. Kazinczy — Gr. Majláth Jánosnak. Ujhely, den 14ten April 1825	324 (621)
4479. Sárközy István — Kazinczynak. N[agy] B[á]jom] 14 Apr. 1825	326 (621)
4480. Cserey Farkas — Kazinczynak. Bécs 20dik April 1825.	328
4481. Kis János — Kazinczynak. Soprony, April 21dikén 1824.	329
4482. Gr. Majláth János — Kazinczynak. Ofen am 3/5 XXV.	330 (621)
4483. Ferenczy József — Kazinczynak. Miskólcz Május 5d. 1825. ...	334
4484. Cserey Miklós — Kazinczynak. Kolosváron 6a Maji 825 ...	335
4485. Édes Gergely — Kazinczynak. Kup. 13a Maj 1825.	337
4486. Jankovich Miklós — Kazinczynak. Pesten d. 22. May, 1825 ...	341 (621)
4487. Kazinczy — Sárközy Istvánnak. Ujhely Május 24d. 1825 ...	342 (621)
4488. Kazinczy Ferencz — Kazinczy Andrásnak. Ujhely Május 27d. 1825 ...	345
4489. Kazinczy — Jankovich Miklósnek. Ujhely, Május' 27d. 1825 ...	345
4490. Kazinczy — Kubínyi Ferencznek. Ujhely Május' 27d. 1825 ...	348
4491. Cserey Farkas — Kazinczynak. Bécs 30dik Máj. 1825 ...	348 (622)
4492. Kazinczy — Dulházy Mihálynak. Göncz Ruszkán szombaton Jun. 4d. 1825 ...	350
4493. Cserey Miklós — Kazinczynak. Kolosváron 10a Junii 825.	351 (622)
4494. Kazinczy — Gr. Dessewffy Józsefnek. 12. Jún. [1825.] ...	353 (622)
4495. Kazinczy — Dulházy Mihálynak. 12. Jún. 1825 ...	354
4496. Gr. Dessewffy József — Kazinczynak. Kassa, Június 12kén 1825.	355
4497. Kazinczy — Gr. Dessewffy Józsefnek. Ujhely Június 21d. 1825.	356 (623)
4498. Kazinczy — Dulházy Mihálynak. Ujhely Június 21d. 1825. ...	356
4499. Cserey Farkas — Kazinczynak. Bécs 23dik Jun. 1825.	357 (623)
4500. Gr. Dessewffy József — Kazinczynak. Kassa, Jún. 24kén 1825	358
4501. Kazinczy — Gr. Dessewffy Józsefnek. Ujhely Június 30d. 1825.	359 (623)
4502. Kazinczy — Dulházy Mihálynak. Ujhely 30. Jún. 1825 ...	362
4503. Kazinczy — Gr. Dessewffy Józsefnek. Széphalom Júl. 2d. 1825.	363
4504. Gr. Dessewffy József — Kazinczynak. Kassa, Júl. 6kán 1825.	364 (623)

	Lap
4505. Gr. Dessewffy József és Dulházy Mihály — Kazinczynak. Kassa, Júl. 13ikán 1825	365
4506. Kazinczy — Gr. Dessewffy Józsefnek. Szépalom Júl. 15d. 1825.	367 (623)
4507. Kazinczy — Dulházy Mihálynak. 15. Júl. 1825.	372
4508. Kazinczy — Gr. Dessewffy Józsefnek. Ujhely Julius 23d. 1825.	372 (624)
4509. Kazinczy — Gr. Dessewffy Józsefnek. Ujhely Augustus elsőjén 1825.	374 (624)
4510. Kazinczy — Guzmics Izidornak. Újhely, Aug. elsőjén 1825	375
4511. Gr. Dessewffy József — Kazinczynak. Kassa, Aug. 7ikén 1825	378
4512. Kazinczy — B. Wécsey Pálnak. In Eile den 11t. Aug. 1825.	381 (624)
4513. Cserey Miklós — Kazinczynak. Kolosváron 13a Aug. 825	382
4514. Kazinczy — B. Wécsey Pálnak. [K és h. n.]	383 (624)
4515. Kazinczy — Gr. Dessewffy Józsefnek. Szépalom Aug. 21d. 1825	388 (624)
4516. Zádor György — Kazinczynak. Blumenthal, 1825. aug. 22.	391 (625)
4517. Gr. Dessewffy József — Kazinczynak. 23-d. aug. 1825.	393
4518. Kazinczy — Dulházy Mihálynak. 26. Aug. [1825]	393
4519. Kazinczy — Gr. Dessewffy Józsefnek. Ujhely Aug. 28d. 1825.	394
4520. Kazinczy — Dulházy Mihálynak. 28. Aug. 1825.	397
4521. Kazinczy — B. Wécsey Pálnak. [K. és h. n.]	397 (625)
4522. Kazinczy — B. Wécsey Pálnak. Ujhely Aug. 31d. 1825	398
4523. Kazinczy — Cserey Miklósnak. 2. Septbr. 1825.	401
4524. Kazinczy — Gr. Gyulay Karolinának. Ujhely Septb. 6d. 1825.	404 (625)
4525. Kazinczy Ferencz — Kazinczy Emőlnek. Sept. 7d. 1825.	407 (626)
4526. Kazinczy Ferencz — Kazinczy Emőlnek. Septemb. 14d. 1825.	408
4527. Kazinczy — Szabon Jánosnak. Septemb. 14d. 1825.	409 (626)
4528. Holéczy Mihály — Kazinczynak. Csákvár, 1825. Sept. 16.	411 (626)
4529. Kazinczy — Zádor Györgynek. Ujhely, 1825. sept. 25.	412
4530. Cserey Miklós — Kazinczynak. Kolosváron 28a Sept. 825.	414
4531. Guzmics Izidor — Kazinczynak. Pannonia hegyén Septemb. 29d. 1825.	415 (626)
4532. Kazinczy — Sárközy Istvánnak. Septemb. 30d. 1825.	418
4533. Kazinczy — Kis Jánosnak. Ujhely, Octób. 2d., 1825.	418 (626)
4534. Kazinczy — Gr. Dessewffy Aurélnak. Octób. 2d. 1825.	420
4535. Kazinczy — Dulházy Mihálynak. Octób. 2d. 1825.	421
4536. Kazinczy — B. Wécsey Pálnak. Octób. 5d. 1825.	423
4537. Zádor György — Kazinczynak. Világosvár, 1825. oct. 8.	424 (627)
4538. Kazinczy — Gr. Gyulay Karolinának. Októb. 18d. 1825.	427 (628)
4539. Kazinczy — Cserey Miklósnak. 18. Octob. 1825.	430 (628)
4540. Kazinczy — Zádor Györgynek. Ujhely, 1825. okt. 25.	437 (628)
4541. Kazinczy — Guzmics Izidornak. Szépalom Octób. 27d. 1825.	441 (628)
4542. Kazinczy — Cserey Miklósnak. Ujhely Octob. 30d. 1825.	443
4543. Barkassy Imre — Kazinczynak. Pozsonyba Novembor 4dikén 825be.	447 (629)
4544. Comáromy István — Kazinczynak. Pozsony 5a Novembr. 825	449 (630)
4545. Kazinczy András — Kazinczy Ferencznek. Pozsony 5. Nov. 825	452

	Lap
4546. Zádor György — Kazinczynak. Világosvár, 1825. nov. 7 ...	453 (630)
4547. Kazinczy — Bajza Józsefnek. Széphalom, nov. 11. 1825. ...	455 (630)
4548. Kazinczy — Szabon Jánosnak. Széphalom Novemb. 12d. 1825.	456 (630)
4549. Kazinczy — Kiss Sámuelnek. Széphalom Novemb. 12d. 1825.	458
4550. Cserey Farkas — Kazinczynak. Bécs 12dik Nov. 1825. ...	460
4551. Kazinczy Ferencz — Kazinczy Andrásnak. Nov. 15d. 1825. ...	461 (631)
4552. Kazinczy — Zádor Györgynek. Ujhely 1825. nov. 25. ...	463 (631)
4553. Comáromy Istvánné Bárczay Borbáta — Kazinczynak. Mikó- házán 16dik Novembr. 1825 ...	467
4554. Cserey Miklós — Kazinczynak. [K. és h. n.] ...	467
4555. Comáromy Istvánné Bárczay Borbála — Kazinczynak. Mikóhá- zán 20dik Nov. 1825. ...	472
4556. Zádor György — Kazinczynak. Világosvár, 1825. dec. 2 ...	473 (632)
4557. Kazinczy — Dulházy Mihálynak. Ujhelyben 5 Xbr. 1825 ...	475
4558. Guzmics Izidor — Kazinczynak. Pannonhalmán Decemb. 5d. 1825. ...	476
4559. Kazinczy — Rummy Károly Györgynek. Ujhely, den 11ten De- cember 1825. ...	479 (632)
4560. Bajza József — Kazinczynak. Pozsony, December 11-d. 1825.	480
4561. Cserey Miklós — Kazinczynak. Kolosváron 15a Xbr. 1825. ...	482 (632)
4562. Kazinczy — Zádor Györgynek. Ujhely, 1825. dec. 16. ...	485 (632)
4563. Cserey Farkas — Kazinczynak. Bécs 16dik Dec. 1825 ...	487 (633)
4564. Kazinczy — Hubay Józsefnek. Ujhely Decemb. 18d. 1825 ...	489 (633)
4565. Kazinczy József — Kazinczy Ferencznek. A. Redmecz 18. Dec. 1825. ...	490 (633)
4566. Döme Károly — Kazinczynak. Pozsony December 18dikán 1825.	491
4567. Zádor György — Kazinczynak. Világosvár, 1825. dec. 25. ...	492 (633)
4568. Kazinczy Ferencz — Kazinczy Klárának. 28. Dec. 1825. ...	495
4569. Horvát István — Kazinczynak. Pesten Decemb. 29. 1825. ...	497 (633)
4570. Cserey Miklós — Kazinczynak. Kolosvár, 29a Xbr. 825. ...	498
4571. Kazinczy — Dulházy Mihálynak. [K. és h. n.] ...	500 (633)
4572. Kazinczy — Dulházy Mihálynak. [K. és h. n.] ...	500
4573. Kazinczy — Dulházy Mihálynak. [K. és h. n.] ...	501
4574. Kovacsóczy Mihály — Kazinczynak. Laszkán, 2ik/I. XXVI. ...	502 (633)
4575. Kazinczy — Dulházy Mihálynak. Ujhely Január. 6d. 1826. ...	505 (633)
4576. Barkassy Imre — Kazinczynak. Po'sony Január. 6dikán 826ba	506 (634)
4577. Kazinczy — Cserey Miklósnek. Jan. 13d. 1826. ...	508 (634)
4578. Kazinczy Miklós — Kazinczy Ferencznek. Váradon 16. Jan. 1826. ...	511 (634)
4579. Comáromy Istvánné Bárczay Borbála — Kazinczynak. Mikó- házán 28dik Januari 1826. ...	512
4580. Cserey Miklós — Kazinczynak. Kolosváron 29a Jan. 826. ...	512 (634)
4581. Somosy János — Kazinczynak. 1826. Januar. ...	516 (634)
4582. Kazinczy — Cserey Miklósnek. [K. és h. n.] ...	518
4583. Comáromy István — Kazinczynak. Pozsony 1a Februar. 826.	520
4584. Kazinczy Ferencz — Kazinczy Miklósnek. Ujhely Febr. 2d. 1826.	521

	Lap
4585. Kazinczy — Bajza Józsefnek. Ujhely Febr. 4d. 1826	522 (635)
4586. Kazinczy — Ponori Thewrewk Józsefnek. Széphalom, Febr. 4d. 1826	523
4587. Kazinczy Ferencz — Kazinczy Andrásnak. Febr. 4d. 1826. ...	523
4588. Kazinczy — Gr. Gyulay Karolinának. Ujhely Febr. 12d. 1826.	524
4589. Kazinczy — Guzmics Izidornak. Ujhely Febr. 12d. 1826. ...	526 (635)
4590. Kazinczy — Zádor Györgynek. Ujhely, 1826. febr. 14.	529
4591. Kazinczy — Bárány Ágostonnak. Ujhely Febr. 14d. 1826.	531 (635)
4592. Comáromy Istvánné Bárczay Borbála — Kazinczynak. Mikó- házán 17dik Febr. 1826.	532
4593. Cserey Miklós — Kazinczynak. Kolosvár, 18a Febr. 826.	533 (635)
4594. Barkassy Imre — Kazinczynak. Po'sony Febr. 18dikán 826ba	537 (636)
4595. Comáromy Istvánné Bárczay Borbála — Kazinczynak. Mikó- házán 21dik Febr. 1826.	539
4596. Guzmics Izidor — Kazinczynak. Pannonhalmán Febr. 26d. 1826.	541 (637)
4597. Kazinczy — Cserey Miklósnak. Ujhely, Febr. 28d. 1826.	544
4598. Kazinczy — Dulházy Mihálynak. Martz. 4d. 1826.	546 (637)
4599. Barkassy Imre — Kazinczynak. Po'sony Martius 4d. 826.	547 (637)
4600. Gr. Török Józsefné — Kazinczynak. Patak 5-a Martius 1826. ...	551
4601. Kazinczy — Vókey Károlynak. Ujhely Martz. 7d. 1826.	552 (637)
4602. Kazinczy — Kis Jánosnak. Ujhely Martz. 13d. 1826.	553 (637)
4603. Kazinczy — Cserey Miklósnak. Ujhely Martz. 13d. 1826.	557
4604. Molnos Dávid — Kazinczynak. Kolozsvárt, 1826. marc. 13. ...	560 (638)
4605. Kis János — Kazinczynak. Soprony, Mártzius 15dikén 1826. ...	565 (638)
4606. Cserey Farkas — Kazinczynak. Bécs 16dik Mart. 1826.	568
4607. Kazinczy — Pólya Ferencznek. Ujhely Martz. 21d. 1826.	569
4608. Gr. Dessewffy József — Kazinczynak. Kassa, márcz. 21d. 1826.	570
4609. Zádor György — Kazinczynak. Világosvár, 1826. mart. 23. ...	572
4610. Comáromy Anna — Kazinczynak. [K. és h. n.]	572
4611. Kazinczy — Cserey Miklósnak. Martz. 28d. 1826.	573 (638)
4612. Kis János — Kazinczynak. Sopr. Martz. 30dikán 1826.	576 (638)
4613. Kazinczy — Gr. Dessewffy Józsefnek. Széphalom Mart. 31d. 1826.	578
4614. Kazinczy — Dulházy Mihálynak. Martz. 31d. 1826.	581 (638)
4615. Igaz Sámuel — Kazinczynak. Bécs, Mártz. 31d. 1826.	582
4616. Kazinczy József — Kazinczy Ferencznek. [K. és h. n.] ...	584
Jegyzetek	586
Név- és tárgymutató	639

TARTALOM.

ABC-rendben a levélírók szerint.

- Bajza József. 4560.¹
Barkassy Imre. 4513. 4576. 4594. 4599.
Baykor József. 4335.
Beckers József gr. 4410.
Comáromy Anna. 4610.
Comáromy István. 4544. 4583.
Comáromy Istvánné Bárczay Borbála. 4553. 4555. 4579. 4592. 4595.
Cserey Farkas. 4334. 4480. 4491. 4499. 4550. 4563. 4606.
Cserey Miklós. 4281. 4350. 4387. 4437. 4467. 4484. 4493. 4513. 4530. 4554.
4561. 4570. 4580. 4593.
Dessewffy Aurél gr. 4318. 4436.
Dessewffy József gr. 4279. 4291. 4315 (és Dulházy Mihály). 4339. 4367. 4427.
4428. 4439. 4472. 4496. 4500. 4504. 4505 (és Dulházy Mihály). 4511.
4517. 4608.
Döbrentei Gábor. 4374. 4444.
Döme Károly. 4357. 4566.
Dulházy Mihály. 4315 (és Dessewffy József gr.). 4505 (és Dessewffy József gr.).
Édes Gergely. 4309. 4314. 4381. 4485.
Ferenczy István. 4414. 4450.
Ferenczy József. 4415. 4483.
Guzmics Izidor. 4298. 4322. 4343. 4353. 4354. 4359. 4379. 4399. 4402. 4418.
4443. 4465. 4531. 4558. 4596.
Gyulay Lajos gr. 4308.
Holéczy Mihály. 4528.
Horvát István. 4417. 4569.
Igaz Sámuel. 4302. 4306. 4307. 4320. 4328. 4342. 4346. 4351. 4356. 4361. 4373.
4378. 4403. 4413. 4416. 4445. 4447. 4451. 4473. 4615.
Jankovich Miklós. 4299. 4338. 4360. 4375. 4380. 4486.
Kazinczy András. 4545.
Kazinczy Ferencz — Bajza Józsefnek. 4547. 4585.
Kazinczy — Bánffy László b-nak. 4300.

¹ A számok az illető levelek sorszámai.

- Kazinczy — Bárány Ágostonnak. 4591.
 Kazinczy — Beckers József gr-nak. 4405.
 Kazinczy — Cserey Miklósnak. 4368. 4423. 4523. 4539. 4542. 4577. 4582. 4597.
 4603. 4611.
 Kazinczy — Dessewffy Aurél gr-nak. 4297. 4344. 4421. 4534.
 Kazinczy — Dessewffy József gr-nak. 4280. 4288. 4292. 4295. 4316. 4325. 4340.
 4347. 4365. 4371. 4388. 4390. 4394. 4396. 4398. 4408. 4426. 4433. 4454.
 4469. 4471. 4494. 4497. 4501. 4503. 4506. 4508. 4509. 4515. 4519. 4613.
 Kazinczy — Döbrentei Gábornak. 4384. 4453.
 Kazinczy — Döme Károlynak. 4352. 4366.
 Kazinczy — Dulházy Mihálynak. 4282. 4289. 4294. 4296. 4305 (és Werfer Károly-
 nak). 4317. 4319. 4323. 4326. 4332. 4341. 4349. 4391. 4400. 4419. 4431.
 4438. 4455. 4461. 4464. 4470. 4492. 4495. 4498. 4502. 4507. 4518. 4520.
 4535. 4457. 4571. 4572. 4573. 4575. 4598. 4614.
 Kazinczy — Édes Albertnak. 4435. 4456.
 Kazinczy — Édes Gergelynek. 4370.
 Kazinczy — Ferenczy Istvánnak. 4442.
 Kazinczy — Guzmics Izidornak. 4311. 4330. 4348. 4362. 4372. 4382. 4393. 4425.
 4459. 4510. 4541. 4589.
 Kazinczy — Gyulay Karolina gr-nőnek. 4286. 4310. 4392. 4432. 4452. 4524.
 4538. 4588.
 Kazinczy — Helmeczy Mihálynak. 4369 (és Vitkovics Mihálynak és Szemere
 Pálnak).
 Kazinczy — Horvát Istvánnak. 4406. 4411. 4441.
 Kazinczy — Hubay Józsefnek. 4564.
 Kazinczy — Jankovich Miklósnak. 4489.
 Kazinczy — József nádornak. 4403.
 Kazinczy Ferencz — Kazinczy Andrásnak. 4448. 4488. 4551. 4587.
 Kazinczy Ferencz — Kazinczy Emíliának. 4525. 4526.
 Kazinczy Ferencz — Kazinczy Eugeniának. 4462 (és Kazinczy Klárának).
 Kazinczy Ferencz — Kazinczy Honóriának. 4383. 4424.
 Kazinczy Ferencz — Kazinczy Klárának. 4446. 4457. 4462 (és Kazinczy Euge-
 niának). 4568.
 Kazinczy Ferencz — Kazinczy Miklósnak. 4376. 4584.
 Kazinczy — Kis Jánosnak. 4284. 4395. 4458. 4533. 4602.
 Kazinczy — Kiss Sámuelnek. 4385. 4549.
 Kazinczy — Krafft Péternek. 4430.
 Kazinczy — Kraynik Imrénének. 4440.
 Kazinczy — Kubinyi Ferencznek. 4490.
 Kazinczy — Lónyay Gábornak. 4327.
 Kazinczy — Majláth János gr-nak. 4287. 4475. 4478.
 Kazinczy — Nyomárkay Józsefnek. 4293. 4420.
 Kazinczy — Nyomárkay Józsefnének. 4233.
 Kazinczy — Pélya Ferencznek. 4607.
 Kazinczy — Ráday Pál gr-nak. 4364.
 Kazinczy — Rummy Károly Györgynek. 4401. 4429. 4559.
 Kazinczy — Sárközy Istvánnak. 4460. 4487. 4532.

- Kazinczy — Szabon Jánosnak. 4527. 4548.
 Kazinczy — Szemere Pálnak. 4369 (és Vitkovics Mihálynak és Helmecezy Mihálynak). 4409.
 Kazinczy — Thewrewk Józsefnek (Ponori-). 4407. 4412. 4422. 4434. 4468. 4586.
 Kazinczy — Toldy Ferencznek. 4304. 4312. 4333. 4345. 4397. 4477.
 Kazinczy — Vékey Károlynak. 4601.
 Kazinczy — Vitkovics Mihálynak. 4369 (és Szemere Pálnak és Helmecezy Mihálynak).
 Kazinczy — Vörösmarty Mihálynak. 4313.
 Kazinczy — Werfer Károlynak. 4305 (és Dulházy Mihálynak).
 Kazinczy — Wécsey Pál b-nak. 4512. 4514. 4521. 4522. 4536.
 Kazinczy — Zádor Györgynek. 4363. 4529. 4540. 4552. 4562. 4590.
 Kazinczy József. 4565. 4616.
 Kazinczy Miklós. 4578.
 Kovacsóczy Mihály. 4574.
 Kis János. 4474. 4476. 4481. 4605. 4612.
 Lónyay Gábor. 4324.
 Majláth János gr. 4285. 4336. 4463. 4482.
 Molnos Dávid. 4604.
 Paziazi Mihály. 4386.
 Sárközy István. 4479.
 Somosy János. 4581.
 Teleki József gr. 4337. 4449. 4466.
 Toldy Ferencz. 4301. 4329. 4389.
 Török József gr-né. 4600.
 Vitkovics Mihály. 4321. 4358.
 Vörösmarty Mihály. 4303. 4331.
 Zádor György. 4290. 4355. 4377. 4516. 4537. 4546. 4556. 4567. 4609.

